

સ્ત્રી મિત્ર

STRI MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

સપ્તક ૧ હુ.

માસ ૧૮૮૯

અંક ૧ લો.

સ્ત્રી મિત્ર.

જના નરસેદી નરસના યુગ દીવસે આ યોપાનું વાંચનારી આશ્રમ આગલ ધરતાં તે વીરે શરૂઆતના બે મોડ મોલવાની રજા લઈએ છીએ.

આનંદ કાલ પાસેથી સ્ત્રીઓમાં કેળવણીની વધારા ધવાથી હુદરતા રીતે તેઓમાં વાંચવાની શોખ નહોતો છે. આપણી અંગ્રેજ કેળવણી લીધેલી ખાનુઓ આ શોખ સેકકાઈથી પુરા પાડી શકે છે, કારણકે અંગ્રેજ વાંચવા લાયક નીતીવાન યોપડીઓ અને યોપન્યાંઓ ધણીજ થોડી કીમતે પુરાકર મળી આવે છે, કે જેટલાં તે બીજાથી કમનસીબ રહેનારી બાનુઓને યુગરતી ભાષામાં મૂલી શકતાં નથી અને જે કોઈ છે તેનો મુખ્ય ભાગ સ્ત્રીઓને જરૂર નથી. માટે આ અમારું સ્ત્રીઓને અનુસરતું અને તદન સ્ત્રીઓથી લખાવડું નાનકડું યોપાનું નહેર સનકુખ યુકતાં એટલુંજ કહીએ છીએ કે આ યોપાનું ફરક સ્ત્રીને અને ઉપરતી છોકરીઓને વાંચવા લાયક અને હાથેગી ધઈ પડે તેડુ બનાવવાને અગ્રે આમારેથી બનતી કોશિશ કરીશું.

આ "સ્ત્રી મિત્ર" માં મરદ લખનારાઓનાં લખાણ નહીં લેતાં, સ્ત્રીઓજ લખાય એવી યોગ્ય કરી છે, અને નેકે આમારી લખનારીઓમાંની ધણીખરીઓએ જાહેરમાં લખવાને પેઠકવેઈલુંજ શરૂ કરીશું છે, તે છતાં અગ્રેને આશા છે કે આમારી બેહેનપણીઓને રમુજ સાથે રાન આપવાના કામમાં અને આ અમારાં નાનાં માસિકને જેમ બને તેમ લોકપ્રીય બનાવવામાં આમારી બેહેનપણીઓની મદદથી અગ્રે દત્તેદ પાંચડું.

આ કામ માથે ઉભી લેવાને અમુને જે બાનુઓને મરદ કહી છે, અને પોતાની મદદ જારી રાખવાને કમુલાત આપી

છે તેઓને આ તકે જાહેરમાં ઉપકાર માનીએ છીએ, અને આમારી બીજી બેહેનપણીઓને પ્રથુ તેઓ તરફનાં સ્ત્રીઓને વાંચવા લાયકનાં લખાણ મોકલવાની અરજ કરીએ છીએ.

અમારાં આ માસિક માટે અગ્રેએ સ્ત્રીઓને જરૂર પેઠકાં આપેના "ગ્રોસીયમ" ધણી સજાવથી નકી કાઢી છે જે આમારી વાંચનારી બાનુઓને પસંદ પડશે એવી આશા છે. આ અંક માટે પસંદ કરાયેલી ચાલુ વારતા એક કાલેસ ઉજેજ લખનારને હાથની ધણી વખણાયેલી અને ફતેહનંદ વારતા ઉપરથી લેવામાં આવી છે, અને તેને અનુસરતાં મોટાં સ્ત્રીઓ ઉજેજથી અગ્રેએ ખાસ મંગાવ્યાં છે જેને પેઠકાં નમુનો આ અંક માથે અમારી વાંચનારી બાનુઓ આગલ ધરતાં પુરાશની પેઠા યાંચ છે અને આ પેઠકેશ નમુનો જેઈને દબે પછીનાં તેનાં ભાઈબંધ સ્ત્રીઓ કેવાં રજુ થશે તેના એક ખ્યાલ આવી શકશે. બાનુઓને જરૂરની સીવચના તથા ભરતના નમુનાઓ પ્રથુ મોટા ખરચે ઉજાડાથી મંગાવવામાં આવવા છે, અને તેમાં અગ્રે નવાર રંગીન નમુનાઓ પ્રથુ રજુ કરવાની ગોઠવણ રાખવામાં આવી છે. અંકે જે શુકલા તથા બરવા સીખવાના નમુના આપીએ છીએ તેમાંથી અમારા કોઈપણ વાંચનારને યચપાડી લાગે તે "સ્ત્રી મિત્ર" ના અધીપતીને સરનામે ક્યસરે વિન્ડ હાખાખાનામાં લખાથી તેના પુલાસો જણાવશું.

"સ્ત્રી મિત્ર" લખાણના ગાળમાં જેટલું સજીન જેવામાં આવશે તેટલુંજ દુખાવામાં સાકે અને શોખાયમાન બનાવવા ખાતેર કોઈપણ બાકી રાખવામાં આવશે નહીં. વળી તેના સરઆતનાં સહા ઉપર બખતાવર ક્યસરે વિન્ડના લોકપ્રીય એકામી સજીઓ જેવામાં આવશે, અને અગ્રે ઉજીએ છીએ કે એ સીવના પરતાપથી આમારી સપથી વાંચનારી બેહેનીઓ એજ બખનાવર બાનુના જેવી તાબેદાર બેડીઓ, પતીવરતા મોહારદાર, સદગુણી માતાઓ, અને સ્ત્રીઓનાં વરગને જેમ દેનારી બાનુઓ યાંચ.

છેડે આ "સ્ત્રી મિત્ર" ના માસિક મીઠા દુશમણ કાચસજ મેહતા, જેવણ આ યોપાન્યાને સુદર અને લોકપ્રીય બનાવવાને પોતાની બાની મેદનત કરે છે, અને અગ્રેને વારંવાર દીમતી મરદ અને સુચના કરે છે, તેવજુનો અંકે ઉપકાર માની આ કીચાડી સંતમ કરીએ છીએ.

“મીઠી મીસત તમે મને હી છે!” (છબે ૪૫ ૫ મુ.)

વાસ્તે લેવાની ફરજ પડે છે. તમે જાણતા મહી હશે કે ગઈ કલેજ અને “જેમીનાસ વાઈ” ના જેવી બીજી કોઈ પણ ચોપડી ને હું લખું તો તેના મંથકતો દાખલા હકના એક હબર પૌંડ આપવાની માંગણી થઈ છે. આ એક મોટી રકમ છે. તેનું કાગજ પણ મારી પાસે છે. હા, અને વધી તે ચોપડી પણ મારી પાસે લખેલી તૈયાર છે, ને હું તે છપાવી શકું તો હું અને મારી ગરીબ નાની બેઠન ગરીબાઈમાંથી મોકલાં થઈએ,” અને અહીંઆં તેણીએ એક દમકું ખાધું; “પણ,” તેણીએ આગળ ચલાવ્યું, “હું તે છપાવી શકતી નથી, અને તે હું તમને પણ આપશ નહીં, કે તમે મારી સાથે આવી બરાબ રીતે વરતો; તેના કરતાં બેહતર કે હું ભુખે મરશ, હું પાંચ વરસ સુધી કાંઈ પણ છપાવશ નહીં, અને વર્તમાનપત્રે મારમતે હું ખુલાસો કરશ કે “મી. મી. સન,” તમે “મને ફગી છે!”—(જુઓ બાપતું આપેલું ચીન.) “ફગી છે!” તે મોટા માણસે એક જામરો પોકાર માર્યો, “સલાલ રાખજે બાઈ, તમે શું બોલોછ તેનો કાંઈ નીચાર કીધો! અહીંઆં મારે એક સાક્ષી છે. યુસતેસ, તું સંભને છે કે? એવજે અને “ફગ” શબ્દ વાપડ્યો છે—યુસતેસ સાંભળેય કે, મને એજે “ફગ” કહ્યો.”

“હું સાંભળું છું,” યુસતેસ કીધેથી બોલ્યો. “હા, મી. મી. સન, હું બોલી કે તમે મને ફગી છે; અને ને તેને વાસ્તે અને અહીંખાને નાખવામાં આવશે તોપણ હું તે ફરીથી બોલશ. સાહેબજી મી. મી. સન,” અને તેણી લાંબી જવા મારે ઉઠી અને નમી, પણ પછી જીરસાએના ઉબરને આધીન થઈ તે એકદમ રડી પડી.

યુસતેસ તેની પાસે ટૂંતર બઈ ઉભો. “મીસ સ્મીથસે, રડે ના, બોલોને વાસ્તે રડે નહીં હું તે બોલે શકતો નથી,” તે બોલ્યો.

તેણીએ જાણે જોયું, તેણીની કંઈક છુટી આંખો આંસુથી તદન બરાઈ ગઈ હતી, અને તોપણ તેણીએ હસવાની કોસેસ કીધી. “તમારો ઉપકાર થયો,” તેણીએ કહ્યું. “હું થણી મુરખ છું, પણ હું તદન નારીપાસ થઈ ગઈ છું, તમે ને ફક્ત જાણને કે—પણ કાંઈ નહીં, હું જાણું, માફ કરજે,” એમ બોલી એક પલમાં તેણી ચોરસે છોડી ગઈ.

“કેમ,” વડા મીસનતર મીસન જેવણ પોતાની લખવાની ટેબલ આગસ પેતાનું મોડું મોડું બાઈડ રાખી દેખાડતી રીતે ધણા જ અજબ થઈ બેસે હતા તેવજે બોલ્ય, “આમે તો કાંઈ ધણા જ બરાબ સ્થાવરની મેરી છે, પણ મને લાગે છે કે એ વળી પાછી આવશે. એમાં લોડને મે. વારેધડીએ એમ કરતાં જોયાં છે; એવા બે ત્રણ પેલાઓમાંથી છે.” એમ કહી તેણે પગસેકે આપડા ગરીબ અંધકરતા જેઓ સસલાં જમ

“હું ધાંધું કે” તેના ખુશ મીનજના બત્રીનએ અજબ એ જોવી રીતે ધીકાર અને હેડની નબર ફર કાઢા પર ફેંકી જવાબ દીધો, “હું ધાંધું કે તમને તમારી ચાલ વીશે શરમાતું બોઈએ.”

મ કે ર જી ર જી.

વારસામાંથી બાતેલ થયેલા યુસતેસ.

આ બનાવ પછી થોડા વખત સુધી ગંભીર સુપડોડી પંથ-રાઈ, જે એક જોગરડા ટેબલપર ફેંકી ગઈ હતી તે મી. મી. સને જોયાં દીધો અને તેને કાંચમાં મરડતાં મરડતાં આતેથી પણ કંઈ અવાજ પોતાના બત્રીનને પુછ્યું, “તમે શું બોલ્યા?” કહ્યું કે તમને તમારી ચાલ વીશે શરમાતું બોઈએ અને એ હું બરાબર બોલ્યો છું એમાં કાંઈ પણ શક નથી.”

“એમ કે! મેહરબાની કરી મને બરાબર સમજવશે કે એમ તમે શા વાસ્તે બોલ્યા, અને તમે કેમ જાણ્યું કે તમારે બોલવું કાંઈ પણ શક વગર ખર્ચ છે?”

“તે ખર્ચ છે,” તેના બત્રીનએ મોટેથી મજબૂત અવાજે જવાબ દીધો, “કારણ કે જ્યારે પેલી છોકરી બોલી કે તમે તેણીને ફગી છે, ત્યારે તે ખર્ચે બોલતી હતી અને તમેથી તમારાં મનમાં સારી રહેશે જાણે છે કે તે ખર્ચે હતું. મેં “જેમીનાસ વાઈ” નો હીસાબ જોયો છે—મેં તે આજે સવારે જ જોયો છે—તમે તે ચોપડીપર એક હબર પૌંડ ઉપર નહીં મેલવ્યો છે, અને જ્યારે તે બીચારી તમારી પાસેથી મેલેલી માત્ર ૫૦ પૌંડની નજીવી રકમ ઉપરાંત મેહર વધારે માંગવા આવી, ત્યારે તમે તેણીને તરજુમાના હકના ફક્ત ૩ પૌંડ શીવાય બીજું કાંઈ પણ વધારે આપવાને ના પાડી. માત્ર ત્રણજ પૌંડ જ્યારે તમે તેજ તરજુમાના અગીઆર પૌંડ ખાધા.”

“બસ એટલું જ બીજું કાંઈ વધારે કહેવું છે?” તેણી કહ્યો વચમાં બોલી કહ્યો “કાંઈ બીજું બોલવું હોય તો બોલી દેવાની.”

“નહી, એટલું કાંઈ બસ નથી, બીજું મને તમારે બોલવું છે; તમે ખરેખર ધણીજ શરમ ભરેલી રીતે આમે કમનસીબ છોકરીને બોલું સમજાવી લખત કરી લીધું, કે જેથી તે બીચારી પાંચ વરસ સુધી તમારા એક ગોરાલ લખનાર તરીકે રહે. તમે જોયું કે તેણી એક ધણી હુશીઆર લખનારી છે, ત્યારે તમે તેણીને કહ્યું કે તેણીની ચોપડી જાહેરમાં લાવવાને જાહેર અજરો છાપવાને વગેરે બીજે એટલે તો ખરચ બેસશે કે નહીં સુધી તેણી જેમી ચોપડી પાંચ વરસ સુધી લખે તે તમારે સ્વે છપાવે નહીં ત્યાં સુધી તમે તે કામ માંચે લઈ શકો

મ આંગણ પર આવી, આંખે તમારાં પાંખી મક્કનમાં જેમ બીજા-
ઓને ફસારી તેમની બુદ્ધિ અને કુશળતાનો સંપર્ક લાવે ઘસી
પાકીને તમે લઈ લેવોય તેમ તે બીચારી પાસેથીજી તમે
દેશો, કારણકે તમે તો તે બીચારાંઓનાં બુદ્ધિબળ ઉપર વેપાર
ચલાવોય, જે એક મોટી નાણેશી છે અને હું એજ કહેવા
માંગતો હતો કે, એ શરમાવા નથી આવે છે.” એમ કહી તે
જુવાન બદરૂબે યુરસામાં આવી બેસીથી ટેબલ ઉપર પડી અધારી.

“એટલુંજ કે બીજુંબી કાંઈ છે?” તેના કાઝાએ પૂછ્યું.
“બસ એટલુંજ,” તે જવાન બોલ્યો, “અને હું આશા
રાખું છું કે તમને મારા બોલવાની હવે બરાબર સમજ
પડી હશે.”

“હા છે, અને હવે મનેબી એક સવાલ પુછવા દેવો.
ધારો કે તમે કોઈ પણ દહાડે મારે બદલે આંખે ખાતામાં તમે
હેલો તો તમે હમણાં જે બીચારી બોલ્યા છે તેજ વી-
ચારથી કામ પણ કરો કે?”

“અચ્છતાં, એજ રીત હું અખતાર કું ને ડગાઈ બરેલી
હીકનન કીબી કું નહીં.”

“હા છે.” એમ કહી બી. મીસને તેને તાલો માર્યો કે,
“જે હોય તે મોડાંપર બરબર ખુલે ખુલું બોલી દેવા
સીવાય તું એકાદરની કાસેજમાં બીજું કાંઈ પણ કીબી
આલ્યો હોય એમ મને દિલ્લું નથી. વાઈ, હવે મારી બોલ-
વાની વારી આવી છે. ઊંચા, હું કું છું તે સાંભળ. તું
હમણાં જે કાંઈ બોલ્યો છે તે વાસ્તે મારી પાસ એકદમ માફ
માંગ, નહીં તો મારી સાથેના સંબંધ અતર પડી હમેશ સુધી
છોકી ના.”

મુસનેસે યુરસાથી લાગ યઈ કહ્યું, “સાચું બોલવાને વાસ્તે
હું તમારી પાસ માફ માંગના નહીં. ખરી વાત તો એ છે કે
તમારે ત્યાં સમ્માઈ બોલાતીજ નથી. આંખે ગરીબ બીચારા
તમારા નોકરો, જેઓ તમારી આસપાસ બરાતા સંતાતા રહે
છે તેઓ પોતાના જીવ તમને વેચી બેઠા છે, એટલે તેઓ
તમારેજ પગે ચાલી જુડું બોલવામાં હાડપણ અને સવા-
મની નેય છે. હું એવી જગાપરથી અને આવી સંગતમાંથી
જેમ અને તેને જગદી છુટો પડવાને ધબ્બાજ બુધી યવર
કહી દેશો દહાડે મારાં કાઝાં પુઝવે છે. અને એકજ નેમ
ધરી સખવામાં આવી છે અને તે એજ કે, સારી અધવાનરસી
રોને પેસો મેળવવાનીજ વાત છે, જે હું બીજાંય.”

જુઝ મીસને પોતાની આજ સુધીની બધે જુડે રસ્તે પેસાજ
એકાદ કરવામાં કહાડેથી છંદગીમાં તેની ખરી મોડ અને આનેટબ
એમ દેખાડનારી સમ્માઈ સાંભળી હતી નહીં, તોપણ પેટેલાં
તે તેના બનીજના બોલથી ઉપનેતા યુરસને દાખીને મેરો,
પણ તેના ઉંચા તાન બરા અને તેને યહકો સજાગનારા
તાબાથી ઉભાઈ આમું, તેના બેઠરા ઉપર યુરસાથી લેવી
ધમી આમું, તેની આંખો લાજબેજ યઈ આવી અને તેના
પગના શીખા દોડો પુઝવા લાગ્યા તેજેલાં પીસી ધારે અવાજ
જગા મારી કહ્યું “મેમરવન, તરફ કુકમ, બરેર મારો આઈ

તુને જુમે મરતી હાલતમાં કુકમ મારે” તવજતો મુખી ગયો
સારે તુને મે’ રસતાના કીચકમાં હાલકવાય રખરતો અટકાવી
જમ્મારી લીધો, તે આટલાં મારે કે! તું આવું મારી સાંમે
બોલીને ઉઠો રહેય, ને કાઢયો યઈને માફ કામ જાણે મને
રીખવવા નીકસોચાં નીકજ હયાંથી કાળું કર તારી! તુંને
જેમી કાંઈ ધધો! કરવો દેશો તે તારે ગમે તે રીતે કરને,
અને ફરીથી જો તું મારી સીકીપર ચહકયો છે તો હમાય
પાસે ધક્કા મારીને બહાર કહાડવારા તારે અને મને હવે કાંઈ
પણ સંબંધ રહેશે નહીં. મારી પાસેથી હવે એક પેન્સ પણ
મેળવવાની આશા રાખતો ના. હવે વધારે વખત મારે તારે
અજરાન કરવું નથી, અને વળી હું હમણાં શું કરવા જાગીય
તે તું જાણેય કે! મારા બુદ્ધા વજાસને ત્યાં જાગીય અને
તેની પાસે એક બીજું વીલ કરાવું છું, કે જેથી મારી દોલ-
તની પેએ પે (કે ને વીસ લાખ પૌંડથી ઝોડી નથી) મારા
બેડ બાઆઓ એડીસન અને રાસકોને મળે. તેઓ કાંઈ મારી
દોલત મારે બેસી રહા નથી, તોપણ તુંને રવકાવવાને એમ યવુંજ
જોઈએ. હું તુને તો તે આપવાનોજ નથી, નહીં એક પે પણ
નહીં હવે લાંથી જા, અને તારા નવો ધધો તારી આક્રમ
પ્રમાણે કરી તેમાંથી તારે અજરાન યઈ શકે છે કે નહીં તે તપાસ.”

“કાંઈ નહીં તેમાં શું છે કાઝા. હું જાગીય,” તે જુવાન
સદરમે ધીરજથી કહ્યું, “હું બરાબર સમજું છું કે
આપણા આજના કટઆ પછી હવે મારે શું કરવું,
અને જો સાચું બોલું તો, આ પરીણામથી હું જરા
પણ દલગીર થયો નથી. તમારીપર. આધાર રાખવાને અને
“મીસનસ” જેવાં ખાતા સાય કામ પાડવાને મે’ કહી પણ
દોલમાં મારી રાખ્યું હતુંજ નહીં. ખાતાજ તરફથી મળેલા ફાવા-
માંથી વરસ દહાડે જે ૧૦૦ પૌંડ મને મળે છે તે, અને
મારી કેળવણીની મદદપર હું આશા રાખું કે માફ અજરાન
હું કરી શકા. તોપણ હું તમારી સાથે કટઓ કરીને છુટો
પડવા માંગતો નથી, કારણકે તમે મારે ધકીએ ધકી માથાથી
મારી સાથે વરસા છે અને મને માફ દેવડાવો છે તેમ, મારા
માથાપગમાં મરણ પડી જુમે મરતી હાલતમાંથી તમે મને ઉઘા-
ર્યો છે. તેથી હું આશા રાખું છું કે હું જાગી તે અગાઉ તમે
મારી સાથે રોકજેં કરશો.”

“અહા!” તેના કાઝાએ ધુરવાના જેવો અવાજ કહાડી કહ્યું,
“હવે લટી જવા માંગીય કે? એમ જેમ કાંઈ બનશે નહીં!
માલ દીધાંથી મુજો મુજો ઉઠ ને ચાલવા માંડ! અને મારે
ગેર “પોમપેટોર દાલ” માં એકજ ફેરો આઈ તારાં કપડાં લઈ
બહાર નીકસજે. “પોમપેટોર દાલ”માં ફરીથી પગ યુક્તો ના;
માલ, રસ્તો કાપ.”

મુસનેસ લગાર દમામથી બોલ્યો “તમે મારા બોલવાનો
જોશ અર્થ કીધો છે; માફ કહેવાનું એમ હતું કે કદાચ આપ-
ણે પાછા આ વીચલ જગની સપાટીપર એક બીજાને બેઠકા
નહીં, તેથી હું તમારેથી યુરસામાં છુટો પડવા માંગતો હતો
નહીં, પણ તમારી મરજ એમજ છે એટલે નામરા, સાહેબજી”
અને એમ કહી તે નખીને આરીસ છોડી ગયો.

જેવો તેણે દરવાજો બંધ કરીયો કે તેનો કાંઠો પોતાના મન સાથે બાળકાણે “એનું નખોદ ધાવ એનું, ફેટલા યોગ્ય વખત- મોં મીનસ ખોલી દે છે, પણ કાંઈ નહીં હું એનેથી ટકણે લાવ- શા મીસન એક એવું માણસ છે કે જે ખોલે તેજ કરે; એક- ટી પેન્સને વાસ્તે હું” એને રૂપરશ અને તોપી નખોદ મીએ અને ગમેય થયો—એનું મહું ધાવ એ બેઅદબ સ્ત્રીધર્સની છાત્રીનું! એને લીધે બધી ખત્તાલી થઈ, પણ કાંઈ નહીં હવે તો થયું તે થયું. કદાચ એ તે છાત્રીનો આશક દરો. બેક- જણ સાથે જઈને ગમે તો છુપે ગરે કે ગમે તો જાહેરમાં નાવ. હું” કાંઈ એ છાત્રીને છોડવાનો નથી. જે તેણી કાંઈ પણ ચોપડી આગે દેશની અંદર અથવા બહાર છપાવવાની કોશીસ કરશે તો હું” તેણીને કચડી નાખશ, પછી મરને તેમ કરતાં અને પોંચ હનર પોંચ ખરચ થાય.” એમ બોલી ગુસ્સા- માં તે ગુસ્સામાં લાંથી હાંચે. બીજી ગરીબ ઓગરડાનું લખત પાણું તીજેરીમાં સંભાલથી ચુકી, જેસથી તેને અઘ- લી-બંધ કરીયો અને પોતાનાં મોઢાં ખાતાંનાં જુદા જુદા ભાગો- ની તપાસ લેવાને ગયો. તે વખતે તેનો મીનજ અથલો હોવા- થી તે એટલી તો ગડબડ અને બોધપાડું કરતો હતો કે તે ખાતાંના કારભારીએને અને મેહેતાએને તે દીવસ જનમ સુધી યાદ રહી ગયો હતો. તે દીવસે મીસન બાવા તેઓના સેક- ડો ઓરડાઓમાં દોડી પાંધણ કરતા હતા. પેહલીજ આરીસ- ના ઓરડામાં તેવણે એક કંગાલ મેહેતાને બેસી તેનું માખણ અને પાંઉ ખાતાં જોયો. એક પલ પણ થોભ્યા વગર તેવણે તે તેના હાથમાંથી છુટાવી લઈ બારીએ ફેંકી દીધું અને થણ- ન જનુનમાં આવી જઈ-પ્રુથું, “શુ” તું એમ સમજેય કે દીઆં આવી તારું નજસ પાંઉ અને માખણ ખાવા હું” તુંને પગાર આપુંયકે! હવે જા અને જઈને તેને શોધી કહાડ અને સાંબલ, એ આજસ છાત્રા, હયાં ફરીથી પાછો આવી મારી પાસે સારી ચાલ ચલણની સરદીથીકે માંગવાની લીમત કરતો ના! ચાલ ઉત્તાવલ કર, પેડો પકડ.”

તે બાપડો કમનસીબ માણસ કાંઈ પણ તકરાર કીધા વગર લાંથી ડ્રપથુપ ચાલી ગયો અને મીસન શેઠે બીજા મેહેતાએને ચેતવણી આપી કે જે તેઓ પણ ધણી સંભાળથી ચાલશે નહીં, તો તેઓને પણ એજ રસ્તો પકડવા પડશે અને એમ કહી લાંથી તેવણ આગલ ચાલ્યા. તરતજ સમિ તેને એક (સાતમાં નંબરનો) અધીપતી આવતાં મળ્યો, તે એક લખત સહી કરવાને તેની આગલ લાવતો હતો. તેણે તે તેના હાથ- માંથી છુટાવી લીધું અને તે ઉપર નગર દોડાવી બોલ્યો. “આએ આવું” ચીકુંડું શાને વાસ્તે મારી આગલ લાવ્યો રે? એ તો તદન ખોટું છે.”

તે અધીપતીએ મીનજ ખોલી હઈ જવાબ દીધો. “સાહેબ જેમ તમે કાલે મારી પાસે લખાવ્યું હતું તેજ પ્રખાણું બરાબર છે.”

“એટલે મારી સમિ કેમ બોલેય?” મીસન બાવાએ મોટેથી પુછ પાડી. “એમ જા, નંબર સાતમા, તારું કાંઈ હવે હયાં કામ નથી. મારે એક પણ બોલ સાંભળવા નથી.” મહી-

નાની આખેરી સુધીનાં તુંને તારો પગાર મરણે અને મારી રીતે ચેતવણી વના રજા આપવાને વાસ્તે” તું જે મારીપર દરો- થાદી મોંઘા મોંગેનો હોય તો બેધારાક તેમ કરજે, હું નંબર છું; સાહેબજી, નંબર સાતમા, સાહેબજી.”

આ પછી તેવણ ચોડમાંથી પસાર થઈ પાંચમી કાંઈ જેમ નહીં તેમ એક ખુણાં તરફ ગયા, કે જ્યાં એક ફેરા મારી ખાનારા રમણાજી છાત્રો એકઠો લખોટા રમી મનન જેન- વતો હતો. તેણે પોતાની નેતર ઉચકી જેસમાં તે છાત્રાની પીઠપર લખાઈ અને બીજી પલે તે પણ લખાઈ પેના અધી- પતી અને પાંઉ માખણ ખાનારા છાત્રાની પટે ચાકરી છાત્રી ચાલતો થયો.

આ પ્રખાણે જ્યાંસુધી મીન મીસન પોતાની પારકાઓનાં પેટપર લાત ચુકવાની ગમતથી યાકી ગયો. નવી નવે લખણ નજદીક અરખી કહાડ ચાકી ચલાવ્યું, પણ બીજા સવતારે દીસાજ કહાડતાં તેનાં મોઢાં ખાતાંમાં અગ્રીખાર જગ્યા નાની પડેલી જણાઈ.

પાસેનાં હોરસમાંથી શેરીવાઈનનાં બે મગસો. બોહી તથા થોડું પાંઉ માખણ ઝડપમાં ખાઈ લઈ તે એક બાકુની મારી- માં બેઠો અને તેના વધીસો મેશરસ ટેપ અને જેન્સની આશીસમાં ધણી ઝડપથી હાંકી લઈ જવાનો દેખાડ કીધો.

[સાંબલ છ]

રીસીન ૬૦ પાટક.

સુખારક તુંજ જાતમ!

કુટુંબમાં સંપ.

મા શોકા જે કે જુદી જુદી બાબતની તકરાર ચલાવે છે, પણ સુખી ધરની સુખી વીણે આપણે કદાચજ કોઈને બોલતાં સાંભળીશું. વૈસાદાર તથા ઊંચાં કુળનાં ધરજ સુખી હોય એમ કાંઈ છેવર નહીં, પણ ન્યાં સપડાં હળીમળીને રહે છે તેજ પર ખરેખર સુખી હોય છે. જેઓ આ પ્રભાણે સંપત્તી રહે છે, તેઓ ન્યારે ધરની બહાર પોતાની ફરજ બાળવા અને ધંધા ચક્કરીપર હળજા હારિસા અને હેનગારીમાં સારા દહાડા કહાડી સાંભે પરે રહે છે સારે તે ધરમાં તેમને ખાદિ સંપ અને ખારની મીઠી જમ તૈયાર છે એવી યાદથી રસ્તામાંજ અરધી યાક ભુલી જાય છે, પણ યાદું ખર્ચે આપણી નજરે શું પડે છે? કુંજરા ને બરીએલ કુખરાયણ ચેહરા. નાનાં ઊંઘરાંઓ જેઈએ તો એક ખીજની કંઠગી મશાફરી કરશે અને બદનને હાની થવાની દરકાર વના મનક કરશે. માય ને બાવા દહાડામાં કોઠકસો વેસા કાંઠ પપેટાને સાર અને એવાંજ નજવાં કારણે ખારે વહેંચી રેશે. આ દરેજાજનો ફારસ જેઈને પછી બચ્યાં જોટપણમાં શું રીખે વાર્ષે? ખ્યાર અથવા હાંસો કદીખી છુપો રહેતો નથી; તેમજ ધરનો કંકાસ પણ છુપો રહેતો નથી. હળજો નીરાંણીઓથી જાણી આવે છે કે, ક્યાં ખ્યાર નથી; પણ મેઝનો, ખ્યાર વગર તો એક ઘેર જંગલી જનાવરના યુરા જેવું હોય છે, કે ન્યાં ફક્ત ખાવાનું ને સુવાનું હોય છે.

ચીનનો એક શેઠનસાહ એક વખત પોતાના રેશમાં મુસાફરી કરતો હતો, સારે તેણે એક કુટુંબની મુલાકાત લીધી, ન્યાં એક (મોઢા બાવા) ધરજ માણસને પોતાની બાયડીએ, (પરખુઝે તેને એક કરતાં વધુ બાયડીઓ હતી) વઢુએ, જમાઈએ અને નોકરા સથલાંને એકજ ધરમાં પુરતી સસાહ સંપત્તી રહેતાં જોયાં. તે શેઠનસાહે આથી ઘણી નવાઈ લાગી, અને તે ધરજ માણસને પુછ્યું કે આવાં મોટાં કુટુંબમાંથી તે શી રીતે જમ્યો કંકાસ દુર કરી શકે છે, અને હળીમળીને રહે છે. તેણે પોતાનાં ગરવાંમાંથી સુખાપને કાઢીને તેનો જવાબ સંપ્યો.

અને પ્રશ્નમાં હસ્તા ચેહરા રાખે છે, પણ ધરમાં આવતાં તેઓના ચેહરા બદલાઈ જાય છે, ને તોખરા જેવું મોં કરે છે. આપણો પ્રશ્ન સ્વભાવ ફક્ત બહારનાં લોકોનેજ દેખાડી નહીં બેસતું, પણ ધરમાં જેઓ સાથે આપણે વસીએ તેઓને દેખાડે, અને ન્યારે આપણા ખવાસની સારી અસર અનુભવાં લોકોપર થાય એવું આપણે ઈચ્છીએ છીએ, સારે તેવીજ અસર આપણા ધરનો લોકોપર પણ થાય તેવું કરવું જોઈએ, કારણ કે ખરો હક આપણી ઉપર આપણાં ધરનાં બહાશંઓને છે અને તેમને આપણા પ્રશ્ન મીઠજળથી ખુશી કરી તેની જોજ શોખ ચખાડવામાં એમ મીઠાસ છે.

હવે આપણી જીવન મેહાપણીએને લગતી બાબત ઉપર આપણે આવે. ધરના સંપત્તી ખીજ અગતની ખીના તો હસમુખે સ્વભાવ છે. એ વગર કાંઈ ચાલે નહીં. કંટાલકોને સ્વભાવ એક રાગ વગરના વાજીવના જેવો હોય છે, તેવાંઓ તરફથી ધરમાં મીઠાસ અથવા સંપત્તી આસા રખાયજ ક્યાંથી? ખરેખર જો તેઓ મજતાવાડા સ્વભાવની નહીં હોય તો યાયજ શું? તેઓના મજતાવાડા સ્વભાવથી, ન્યારે તેઓના આપ, બાઈ અથવા ખાવાઈ મીઠાસોસા અથવા કુખી દીલે ન્યારે ધરમાં આવે છે, સારે તેઓના નરમ અને માયાણુ મોલોથી, જેરપર એસડ લગાડવા બેજાખર અસર થાય છે.

મીઠનસાર સ્વભાવની ઊંઘીઓ વખાણુવા લાયક મોહરદારી નીવડે છે. એક નાખીએ કંઈકતો પરજોશી સ્ત્રીઓ વીણે બોલતાં કહે છે કે, સારા સ્વભાવ જેવું સદાજી સ્ત્રીઓમાં જરૂર કીમતી છે, તેટલું ખીજું કાંઈ નથી. તે વગર ધર કદીખી સુખી થાય નહીં, કુસોની ખાક છે, જે આપણા રસ્તા આગમ જીલે છે, પાછાં હજો છે, ને આપણને ખુશ કરે છે. આખા દહાડાની મહેનતથી કંઠાલેસો, અને યાકી ગયસો એક માણસ ન્યારે રાત્રે તેને ધર જાય છે, સારે એક સારા સ્વભાવની સ્ત્રીના ખાયાજુ મોલોથી તેને કંટસો દીઠાસો ને સાંતી ગમે છે કે છંદગીની બધી જનનીયત ને જલદીથી ભુલી જાય છે.

સકડી ખરાખ ખાવાઈ પણ બરોખર ઉપાય કીધારી સુખી શકે છે. ખર્ચે જેતાં તો ન્યારે ધરમાં જમ્યો પાય છે, સારે ધરમાંનાં કોઈખી માણસની સુખાઈથીજ હોય છે. એક ઉઝીજ ધર્મચુર ધણું વપેની વાત ઉપર, ખાવીંદને કેવી રીતે સુધારવો તે વીણે એક દાખસો આપી ગયો છે. એક દહારો એક સ્ત્રીએ તેની આગસ આવીને ખાનગી રીતે તેને કહ્યું કે તેનો બરખાર તેની પર ધણું દુખ પાડે છે, અને તમે પાદરી તો અદસવીન માણસ છો, ને તે કમ સુધરી શકે, તે મારી ખાત્રી છે કે તમે મને કદી શકશો. તેણે કહ્યું કે “ઉપાય ધણેજ શોધ છે. દમેશાં દસી દસીને ખુગ સ્વભાવથી તેની બરદાસ મેવો.” તે સ્ત્રી વેસા પાદરીનો સમજવાથી ઉપકાર માની

બાઈએ આવીને પુછ્યું કે તેવું ઘર એટલું સુખી કેમ છે, ને તેના ભરથારનો પ્યાર તેણી કેમ મેલવવાને શક્તીવાન યઈ છે? સ્વારે તેણીએ જવાબ દીધો “બધી વાતે તેને ખુશી સમજાયાથી અને જે મને નહીં મને તે સવલું ખીરજળથી ખમયાથી.”

હવેશાં બે માણસોથી કન્યો થાય છે, ને જ્યોતે ઘરમાં સખ રાખવો હોય, તેને આએ સમ્યાઈ ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ; ન્યારેબી મારામારી થાય, સ્વારે પાછું બોલવાથી ચોકુર રહેવું, એટલે તે વધેજ નહીં ને મારામારી ચાલજ નહીં. એક બીજો અધિકાર કહે છે કે એક સારી અને સમજુ ચોહરદાર ન્યારેબી તેના ભરથાર ધણેજ ક્રુતુનમાં આવી મચલે હોય છે, સ્વારે તેને ગુસ્સે કરતી નથી, પણ ખાસોશી પકડે છે, અને ન્યારે તે સાંત થાય છે, સ્વારેજ તેને જે કહેવું હોય અથવા કપકા આપવો હોય તે આપે છે. આએ કઈ ક્રુત ધણી ધણીઆપુને લાગ પડે છે એટલુંજ નહીં, પણ બાઈ બેઠનને પણ તેમ કરતાં શીખવું જોઈએ છે.

કન્યો કરવા જેવું બીજું સેહલું કામ કાંઈજ નથી. ચોક્ક મરરીના, નાજાયક, ને ગુસ્સાના બોલો બોલવા, એટલે કંકાસ ધઈજ સુકા; મુશકેલ કામ તો સલાહ રાખવાનું છે; જોકે બેઉ બેારુ સલાહ કરવા ખુશી હોય છે, તોપણ મગરરીને લીધે તેમ ધઈ સીધું નથી, ને નહીં ધારેકા અસમતો બને છે જોખી તે ગેરસમજુતી ઘટવાને બદલે સાંખી વધવા કરે છે. એક સમજુ બાપ ન્યારે મરવા પડેલા હોના, સ્વારે તેણે પોતાના બચ્ચોએ પાસ કપુચ કરાવ્યું કે ન્યારેબી તેએ મારામારી કરે, સ્વારે ધીમે સાહે બોલે અને સ્વાર પછી તે કુટુંબમાં કાઈ કસતાં હસતાં પણ મારામારી કરવું નહીં, કારણકે ધીમે સાહે મરવાનું, ને તે વખતે કાંઈબી કહેવું હોય તે કાનમાં કલાથી અરેખર હસવા જોગ લાગે છે, ને કંકાસ દેરે યાય છે.

તકરાર કરવાનું વેણાપણું એ પણ કુટુંબના સપને એક દુષ્ટ રાશન છે. જ્યાં એવું હોય છે, સાંતો સપને છેછી સલામ; લણક લખલાઓમાં બે તેઓને કાંઈ કંતાથી અથવા બનાથી કાંઈ વીચાર આવે, ને તેને વાસ્તે જો મતદર પડે તો બીજી મારામારી ને તકરાર બધાં કરવા કરે, તથા એક બીજાને બીજી બુધી શકાય તથા નહીં માફ યઈ શકે તેવા બોલેમાં ખાત કપકા આપે. બે અક્ષય વાપડયું તો આપણને લાગતું કે, જે તકરારને છેડે કહી આવતોજ નથી, તેવી તકરાર દી શર કરેલીજ નહીં, તથા બે તકરાર કરવાનું મન યાય તો આટલી વાત ચાહ રાખવી કે આપણું દીત તો મરવો, પણ ચિત્તર કદી મનવાના નથી, પણ હવેશાં જુલ પડયો.

જાઈજ ખન કાઠલા.

મોટાં માયની મુલાકાતો.

(લખનાર તેવજુ પોત.)

દી બાઈ.

વારુ મરુ અસતરી મીતરના ઇપનારણ તમે બી અરો બાઈ બાવરીને સાઈ જેવું કરાય તેવું તમારી આંખમાં ને કીકરા કીકરી ને વહુ જમાઈમાં બેઠેરે મરુ. મને તો આને કેટલાં કેટલાં વરસ થયાં એમજ લાગીઆ કરે કે મરે આટલા બધા ઇપનાર મમલઈમાં હસાઈ જાય પણ કાઈ મુશી અમારે વરે તો એક ચોપરી ચોપાનીયું નહીં કારતો. મુખ્યાં એમતો મમલે મર ધણીબી પરીઆંબ પણ તેને યું બાઈ પાવાનાં છે! હેચોની એમ તો મારો અખઈ રેજો દીનરા આખી મમલઈ તો યું પણ સુરત ને અમદાવાદ નાશી ચીકરાં જોરેય ને તેને વરે દર વરસે ધાર “આપેય” પણ તે કઈ અમારે ખપના હાં જરીઆંબ. જ્યાં જોશો તેમાં પેચારના તામેલાં ને મુઈ સપનેબી સમજય નહીં તેવી વાત ને એવા કુચલા લખીને ચોપરાં જોરેય ને કહેય વારે તો કે સંસારી વાત; મરે તમે સંસારી વાતના લખતા ને વાચતાં (અઈઆં) જે હલમ એક વરક મુશીને કરર કરતા કતકા ચોરીઆય એ મરુ સંસારમાં યું બધા પેચાર કરીને પનતાં હોયો. લેવોની માંડોજ દાખલા, મને બંદે પેહસતી મારા વર સાથે અદશવી વારે તો મને બાઈ ટકે બોલવાંબી નહીં આવરડવું ને તે જમાનામાં તો એમજ થવું મર ને તે વાતને આને સાહ સોતેર વરસ થયાં હોયો ને તેજ વખતની સંસારી વાત લખતાં મુખ્યા એમ લખરી કે શરીરબાઈએ જંજીરલ સાથે પેચાર કીયો. પણ મરે તે બેલાંબે પીચાર તે યું તેબી કાણુ જાણી મરવું મરુ પણ હવે એતો એક વરકે દેવા રેજો મર. હવે તમારું અખઈ રેજું આએ નવું ચોપરું વીકરીયું કે મનેબી જરા વીચાર થયો કે લાવની હુબી જ આંકરા લખી ચોક્ક. વરી તમારું ચોપાનીયું તો બળું બઈરને હાથે લખાવાનું એટલે બે વાત. તમે કેરોકે મુખ્યાં રોસાને એ યું મુજ પરીયું. પણ બાપર બોલતી ચોવરાઈ તે તમા તો આખો દારો આતોસમાં જુરરી તેજો વરોને લખો. વાંચો ને સમજો કરો તે તમને અમે રોસાં દમરાંની કદર કેમ આવે. મુખ્યા આખા દારો ખાતલા થર પરી રતાં તો છવને પુછડ પરેય ને સોપનીમાં તો અખઈ રેજો દીનરા જવા નહીં રેતો કે નહીં માય તમારી આંખને અરચન યરો. તે બાવા મેં જનીયું કે એમ જે થરી કાચર ને મુશકેલ લેઈને બે બોલ ચીતર કે માંડોબી વખતે વરચ ને તમારી વાંચનારીજોનીબી જરા નજર ઉધર. તમે એમ જનતા હોયો કે મુખ્યાં રોસાં કેરે શીખી આવીએય પણ તેબી નહીજ બાવા. મને કાઈ મારાં મેસતન માંચેએ

પુષ્પ કેળવણી આવી તપાસો તો તેવા લાખસા કદી નહીં મલશે. એક દીવસે એક ધણી 'હુશીયાર, પૈસાવાલી અને ઉચી કેળવણી લીએલી છોકરીને દાનધર્મ અને એવાંજ ખીન' કામમાં માની મરાશુલ નેઈ પુછવામાં આવ્યું કે "આવું કામ કરવાને તમને કેમ વીચાર સુઝ પડ્યો? શું તમને કોઈએ સલાહ આપી? યા તમને નળગીરી આ કામમાં નાંખવામાં આવ્યાં?"

"કંઈ પણ નહીં", તેણીએ નવાખ આપી, "મેં ત્રણ મહીના તલક આળસુપણામાં વખન કહાડ્યો અને હું એટલી તો દુઃખી અને કંઠાળ બની ગઈ કે મારી હાલત વધારે કંઠાળ થતી અટકાવવાને મને આ વીચાર સુઝ પડ્યો. કોઈને પણ આવી આળસુ હંદગીને ખ્યાલ પોતાપર પડ્યા વીના આવશે નહીં, મારે તે દુઃખ ભર્યા વખતની શું વાત કહું?"

આ ધણ પરથી વાંચનારો બેહેનો, આપણે એટલુંજ શીખવાનું છે કે માદી હાલતના આપણે કદી આવી ન પડ્યો, મારે હમેશાં સાવચેત રહેવું નેઈએ. કદન ને છોકરીએ એટલુંજ સમજે કે આ દુન્યામાં તેઓનું કામ શું છે, તો કેવી જુદીજ નતનાં ઈનસાનમાં અપે? હંદગી એકાંત અને કડવા આવે તેવી કરતાં કેવી ખુશામમાં લાગે? અને અક્ષત હુશીયારી કેટલી બધી વધે? સુલખાઈ ૬૦ ખાટક.

એક સુધરેલો મોરીલા નતનો વાંદો—જમલ'ડનાં વીધાને લગતાં અઘવાડીક "એપીનીયમ" ઉપર આહીકાના કેસરા ઉપરથી આવેલાં એક પત્રમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે મો. જ. એનસ નામના એક વેપારીના સવાબીનમાં મોરીલા નતનો એક વાંદો છે, તેને એવી તો સરસ રીતે કેળવવામાં આવ્યો છે કે તે ધણીક રીતે માણસની મીસાલ બરતે છે. એક કુતરાની મીસાલ તે પોતાના રોકની સાથે યુસાફરીએ નય છે, સાથે સુવે છે, અને ને ધણી તેને યુજીને કેમે નય છે તો તે એકદમ રડવા મંડી નય છે; ખાસાં તેમજ તમલરમાં તે ધણી સંભાલેલી ચાટ, બીર, બાન્ડી ઈલાદી વસ્તુઓ પીએ છે અને તે બારે નહીં તે મારે માણસની મીસાલ સંભાલે છે. દરએક વાંતે તે પોતાના ધણીને શાઝ રાખવાની તબતીબ કરે છે અને એવી અસાધારણ સુધીવાડો અને ધણીને આદરનારો મોરીલા નતનેર કે જેવામાં આવેલો દરો.

પારસીઓમાં ઉચી સ્ત્રી કેળવણી.

ધણી રથાનીક યુનીવરસીટીના ગઈ વખતના મેલાવણમાં પારસી બાનુઓના સંખ્યામાં ને બનાવ બન્યો તેથી આપણાં ટોળાંનું ધ્યાન એ બાબદ તરફ ખેંચાયેલું દીસે છે, અને તેથી એ વીધવ ઉપર કાંઈ એક વીવેચન કરવાની આ સારી તક મળી છે; એટલુંજ નહીં પણ તેવાં વીવેચનની કાંઈ એક જરૂર છે એમ ને બેણીએ તો તે બોલું નહીં કહેવાય. આ વાત તો ખરી છે કે આપણી કામને કેળવાયેલો, હાલતમંદ તથા આગેવાન બામ એમીએ જામી કેળવણીને સારો આવકાર આપ્યો છે, અને એમ તેઓ કરે તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી, કારણકે તેઓએ પોતે એ વીધવની ઉત્તમતા કેટલેક દરજ્જે ભોગવી છે અને ભોગવે છે. વધી એ પગલાંને આપણા રાજ કર્તાઓ તરફથી પુછી અને શાખારી મારે છે, અને તે નેઈ આપણાં ટોળાંને કેટલોક બામ નેઓ પોતાના વીચારો અગ્રજી લીધા. શે પર બાંધે છે, તેઓ તેવી પુછી આપવાને પહાત પડ્યા નથી. આ સપણું ખડું છતાં આપણને કમ્પલ કરવું નેઈએ કે આપણી કામને મધ્ય વર્ગ, નેઓનો વીચાર અને નેઓની મરજીનો માન સહીત તોલ કરવાની જરૂર છે, તેઓ જામી કેળવણીને દીસાઈનથી આવકાર આપવાને અચકાતા હોય એ પ્રસીદ છે. ત્યારે આપણા વર્ગનો કેળવાયેલો અને આગેવાન બામ તેવો આવકાર દેવાને આગુર છે, ત્યારે આપણી મધ્યમ સ્થીતીનો વર્ગ પોતાની શીકર અથવા નાપસંદગી નજરે કાઢ્ય નહીં કરી શકે એમ હોય, પણ તેવી શીકર ખીલકુલ નથી એમ નહીં કહેવાય. એ વાત ધ્યાનમાં રાખતાં ઉપકા વીધવ ઉપર કેટલોક વીવેચનની તક છે, એટલુંજ નહીં પણ તેની જરૂર પણ ખુબી દીપે છે, અને ધરતો તથા જાનતો ખોસાસો કરવાની દબો દગાની ગોથા ફરજ સમજીએ છીએ. તે ફરજ દબો કેટલે દરજ્જે અદા કરી શકશું તે વાંચનારાંઓની મુનસી ઉપર રાખી છોડીએ.

સ્ત્રી કેળવણી એટલે શું?

કોઈ વીધવ પુરતી રીતે સમજવાને તેનું સુજાતત, એટલે કે તે શું છે અને શું નથી તે જણાવવાની જરૂર છે. જામી કેળવણી એટલે શું? આપણી રૂઢો તથા નીશાજોમાં ને સામાજી કેળવણી અપાએ છે તેમાં અને જામી કેળવણીમાં શું ફરક છે? કંઈ નેઓને જામી કેળવણી અજામગની દરો, તેઓને પાઠનાંજ મનમાં એવો વીચાર આવશે કે જામી કેળવણી એટલે કે યુનીવરસીટીના મેલાવણમાં જવાનો દક, વધીસ

બારીશ્વર ત્રિગેરે ધંધાઓ, સરકાર દરબારમાં કોઈક વાન, ગાડી ઘોડા, વાડી બગમા ઈલાદી; ખીજી રીતે બોલાતાં તેઓનું કહેવું એમ થાય કે, આ ખાંસી મોઠાઈ અને રીશ્વરીથી છે. એ પ્રમાણે વીચાર કરનારાઓને અમે એટલું જ ખ્યાનમાં રાખવાને વીનંતી કરીએ છીએ કે તેઓ એમ બોલવાથી જાતી કેળવણીનું કોઈ સુગતત્વ સમજ્યા હોય એમ સાબિત નહીં થશે. જાતી કેળવણીની ગદદથી ઉપર જણાવેલા લાભો તથા દરજ્જા કે તેમાંના ચોક્કસ ભાગ મેલવી શકાય તે કેટલે કેળવણીનાં ફાયદામાં એક છે, પણ તેથી કોઈ ખુલ્લું નહીં થયું કે જાતી કેળવણી ભલે શું છે. ઉપર કહેલી ચીજોને જાતી કેળવણી સાથે કોઈ સદાતા તથા અવશ્ય સંબંધ હોય એમ નથી કહ્યું, અને તે વીના જાતી કેળવણી ખીન જરૂરી હોય એમ પણ નથી કહ્યું, કાંચકે આ કહેવું પ્રતીત છે કે વીધા પોતાને જા અર્થે ઉત્તમ છે. પણ કહી એમ નહીં હોય, તોપણ ઉપરના લાભો ને જાતી કેળવણીનાં પરિણામ તરીકે મેલવી શકતા હોય તો તે મેલવવામાં વાંધા ભરેલું શું છે તે અમે જોઈ શકતાં નથી. કોઈપણ કામમાં વ્યુત્પાન્યાંઓ, પછી ખરોડો કે આસ્તો, પોત પોતાની કળા અદ્યતી કરવા અથવા સારા ઓઢા તથા પક્ષી મેલવવા, અથવા દુકાનો કહીએ તો, હંદગીની સારી રીતોને વાસ્તવિક રીતે સંપાદન કરવા કોશીસ કરે તો કોણ કહેશે કે તે તેઓને વાસતે સુખકારક નથી? અને જે કામમાં એવી હોંસ તથા લોભની ખાંખી, તે કામ કહેલેક દરજ્જા ઉતરતી હોવી જોઈએ એમ પણ કોઈ ખાતરીથી ના નહીં કહી શકશે. અને એ ને અમારું કહેલું અર્થ અને પાસેલું હોય તો, કેળવણી વીરે ઉપર દરજાવેલો વાંધો એ કોઈ પાસેલાર તોહિમત અણી નહીં શકશે, એવું આપણે હોમતથી કહી શકીશું.

પણ આ સંબંધ હાલ આજુ મેલવીને આપણે પ્રથમ સવાલ પાછો લઈએ કે જાતી કેળવણી એટલે શું? જાતી કેળવણી તે કોઈજ નહીં પણ મનશકતીની જાતી કસરત તથા તાલીમ છે. જેમ શરીરના જુદા જુદા અંગોને ચોક્કસ રીતે તાલીમ આપી તેમજ ખાંખીઓ તથા વધારે મજબૂત કરીએ તથા ને કામો તે બાજોને બળવનાં પડે છે તે કામો વધારે મનમાનવી રીતે બળવવાને તેમજ શાસ્ત્રીવાન કરીએ, તેમજ મન કેળવણી એટલે જાતી તાલીમ, તેની જુદી જુદી છુપી તથા નાકેશ. શકતીઓને બહાર લાવે છે, મજબુત કરે છે, ખીત્રવે છે, અને ને ને કામો એ શકતીઓ સાથે સંબંધ ધરાવે છે તે તે કામો મનમાનવી રીતે બળવવાને તેમજ લાભકર છે. આ બધાન, અમે આશા રાખીએ છીએ કે સમજવાને કોઈ કહેણ નથી. નાનાં બાળકોને નીશાણે મોકલવાની મક્કસ આશ છે અને કોઈ ખીજી નથી. વાંચનું, લખનું અને ગણિત એવો પોતામાં કોઈજ નહીં પણ ચોક્કસ મનશકતીઓને મજબુતી આપવામાં માત્ર સંબંધ છે. હવે જાતી કેળવણીના ઉત્તમપણા વીરે એવો શક્ય થાય છે, તેઓ જે સારાશુક્રુ જાત કેળવણી આપવામાં આવે છે તે વીરે શક્ય થવાનું નથી. વાસતે સવાલ આટલોજ રહેલો કે, જે સુખ કેળવણી મનશકતીઓને પુછી આપવાને પસંદ કરવામાં આવે છે, તો જાતી કેળવણી જે માત્ર તેજ તાલીમને ચાલુ રાખે છે અને વધારે ઉપયોગી કરે છે, તેને નાપસંદ કરવાનું કારણ શું? જે ને શકતીઓ, પછી અંગની કે મનની કે દીકરી, કારતારે આપણને બખ્શી છે, તે શકતીઓ કુખળી, નાવુલક અને કોઈ વેલા તો છુપી હોય છે અને કેળવણી એ શકતીઓને બહાર લાવી સંપુરણ કરવાનું એક સાંધણ છે. ભારે નેઓ એ સાંધણની વીરેક હોય તેઓને માથે સાબિત કરવાને બોલે રહેશે છે કે મનની તથા દીકરી શકતીઓને ખીલવવા અને તેમને સંપુરણ કરવાની કોઈ જરૂર નથી. અમે માનીએ છીએ કે કેળવણીની સુખ મતલબ જે ઉપર પ્રમાણે સમજાયે તો તેની અગત તથા લગતતા વીરે ભેગત થઈ શકે નહીં. ઈશ્વર જે ને શકતીઓ આપણને આપી છે તે કોઈક આપી હોય એમ તો કોઈ કહી નહીં શકે. તે શકતીઓની સુખ મતલબ આપણું રક્ષન, વધારો તથા સુખ છે, અને જે સાંધેના જાતી કેળવણી ઉપયોગમાં લાવે છે તે સાંધેના તે મતલબને વધારે સારી રીતે પાર પાડી શકે એવી તાલીમ આપનારાં છે. એ સાંધેના સદી શું છે અને કેમ ચાલે છે તે બતાવી આપે છે અને તેની ખુબીથી આપણી ખાતરી થાય છે કે ખુદરતની કારકીરી ચોક્કસ નીચેના પ્રમાણેજ ચાલે છે અને તે નીચેનામાં કદો કદક પડતા નથી. બધાં એક અબલેલ એમ વીચારે છે કે તેનાં સુખ હુખ ઉપર ચોક્કસ મદોની અસર થાય છે, ભારે કેળવાયેલા શાખસ જણે છે કે ખુદરત જે નીચેનાથી ચાલે છે તે નીચેનાથી એવો વીચાર સ્વદંતર ઉભરો છે, અને એવી કોઈ અસર આપણી પૃથ્વી જેવાજ ધાતુ માટીના યોગ્યોમાંની ચાકથી થઈ શકે નહીં. એક અબલેલ માને છે કે, કુટલાએક નેહ ભરેલા પણ વગર અર્થના રાખેલા બોલાથી અને કુટલાએક કીયાઓ કીધાથી, એટલે કે જેને તેઓ નવદર્શ કહે છે, તેથી કોઈ ભારી અસરો માણસનાં શરીર ઉપર, બજકે હવ ઉપર પણ કરી શકાય છે અને એવી દસવા લાભક કોશીશો વીરો કોણ નથી જણાવું? પણ કેળવાયેલો શાખસ જેને શરૂએ શીખવ્યું છે કે ચોક્કસ અસરો ચોક્કસ ખુદરતી કારણે થાય શકતીઓને લીધેજ થાય છે અને બીજી રીતે નહીં થઈ શકે, તે આવા વીચારોથી કદીએ ઘડાતો નથી? અને જે રીતે ધણીક બાળકો, ન્યાં એક અબલેલ જુલ કરે છે, ત્યાં કેળવાયેલો શાખસ તે જુલો જુલો છે અને તેનો અટકાવ કરી શકે છે. ઉપર જણાવેલા વેકેમો આપણી તેમજ બીજી કામોમાં કોઈ યોગ્ય નથી, તેમજ મેહેન વીચાર કરતાં ખાતરી ધરો, સુર્ય તથા ચંદ્ર અદ્યોગી માટી અસરો, સારા તથા માફા સગતનાં પરિણામો, બંધુતર તથા કીયાઓથી કપાતાં પાંખો, અને પોતાનાં કામોથી નહીં પણ પોતાના પૈસાથી સ્વર્ગમાં સુખની વકી, છઠ્ઠીના લેખ અને કોષ્ટમતોના દોર, ઈલાદી એ સંબંધ શું પણ સ્ત્રીનાં નીચેનાં પશુનાં નેવાકેકીરીનાં પરિણામો છે. બધાં બને છે, પછી ખુદરતમાં કે માણસ સંસારમાં તે કોઈ બીજાંયરે બનતા નથી. એ કાપદાઓ ચોક્કસ પ્રકારનાં.

છે અને તેની ચોક્કસ અટકલ કરી શકાય એવી પુર આતરી હમી કેળવણી સીવાય યઈ શકતી નથી. વળી જેમ મનની શક્તિઓ તેમજ દીક્ષની લાગણીઓને તાલીમ હમી કેળવણીથી મમે છે. જાતી હવસોને નરમ પાડવા તથા સુધારવા અને દીક્ષની લાગણીઓને કેળવવી તથા ફેલાવવી એમાં ખરું ઈનસાનપણું દીશે છે. આ કાણુ નથી જાણતું કે જ્યારે કોઈ અમલોત્રની લાગણીઓ પોતાનાં બાઈબાંડીઓથી ને પછું કરે તો પોતાના જાતીયાઓથી વધારે મોહોએ વીરતાર નથી લેતી જ્યારે કેળવણ્યક્ષા લોકો આવી મનુષ્ય તત્વ તરફ અને તેઓની કારકર્દાઈ તરફ પોતાની દીક્ષસૌજ્ય ખતાવે છે અને તેઓનાં સુખ દુખમાં ભાગ લઈ શકે છે. આ બાબદમાં આપણા દેશીઓ અને યુરોપની સુધરેલી પ્રજાઓ વચ્ચે જે મોટા અંતર છે તેથી કોઈની વાંચનાર અંગણો નહી હશે. હુંકમાં કહીએ તો યદી તથા સંસાર તરફ જોય અને પામેદાર હવ તથા મનની વળાણુ રાખવી જોઈએ, ને હવ તથા વળાણુ અને તેમાંથી નીપજતી વાળની વનંલુક એ હમી કેળવણી સીવાય સંપાદન કરી શકતી નથી.

એ સાર્ય ખરું, પણ એ તો મરદોનેજ લાગુ પડે છે

અને સ્ત્રીઓનું એ કાંઈ કામ નથી.

ને કોઈ એમ કહેતું હોય તો અમરો જવાબ એટલોજ બધ ધરો કે, ને પુરોમાં અજાન કરતાં જાન સારું છે. હું સ્ત્રીઓમાં તે માફ પુરોમાં ને અશક્તી કરતાં શક્તી બની તો સ્ત્રીઓમાં તે જુડી જેટલે જે શક્તિઓ સંપુરણ કાઢેલી પુરોમાં કાપકાકાર કરે તે સ્ત્રીઓમાં નુકસાન બરેલી? અમે નથી જાણતા કે સ્ત્રી કેળવણીની વીરધવાક્ષ ઉપકા સવાલોના જવાબમાં સ્ત્રીના સંબંધમાં જાન કરતાં અજાન, અને શક્તી કરતાં અશક્તી વધારે વજનમાં ધરો. આપણે જાણીએ છીએ કે જે ખરેખરી નજવાઈ અને નાતવાની છે તેને નાણુકાર્યું નામ આપી, તેને સ્ત્રીઓમાં જોખના મમે છે, અને એક સુલકમાં આ મોટી કહેલી જોખના એટલી તો વધારી લેવી છે કે જ્યાંની વાળીઓને આગવાની પચુ તાકાત રહી નથી અને તે ખામી મોટા કુશની નીશાની યઈ પડી છે. પછુ હમે આશા રાખીએ છીએ કે આપણી કોગમાં એ કીસમની તનની નજવાઈને ઉત્તમપણુ આપણમાં કવચીતજ કોઈ હિંમત કરશે, કારણકે તનની નજવાઈનાં પરીણામોની ફરીવાદ ધરે ધર ઉડી ચુકી છે. આપણે જે તનની નજવાઈ વીરે ઉપર કહ્યું છે તે જો વાળની હોય તો, મનની નજવાઈ વીરે એજ જોખનું કેટલે દરજ્જે વધારે પામેદાર સમજતું જોઈએ તેને વીચાર અમે વાંચનારાંઓનેજ સોંપીએ છીએ. માર એટલુંજ વધારે કહેવાની જરૂર દીશે છે કે, જ્યારેની કોઈ ખાસ અગતવ તથા સંકટો આવી પડે છે ત્યારે, કાણુને જોશન નથી કે તે સમયે કેળવણી અથવા બીજી સ્ત્રીની મનની તાલીમ જેણે મેલવી હોય છે તેની દુશીયારી તથા બાહોશી મોટી ઉપયોગી ચઈ પડે છે, જ્યારે બાકીનાઓ કોઈ પણ મોઝ સુચના કરવાને તથા ઉપાય લેવાને અશક્ત ચઈ પડે છે.

એ તો સમજું ખરું, પણ એ બધીજ સ્ત્રીઓ હામી કેળવણી લેવા માંગે તો ધર સંસાર કેમ ચાલે?

ઉપકા વાંધા વીરે આ સાધારણ જવાબ કોઈને પણ સજ પડશે કે જામી કેળવણી સધલી સ્ત્રીઓ સંપાદન કરશે એ જોખનું સદતર લુધ બરેલું છે. જોકે કેળવણીની પેઢેલી સર-આત યયાને અરધી સદી યવા આવી, તોખી આજે કોઈ એમ નહી કહી શકશે કે પારસી કોમના બધા પુરોશ શીખેલા અને કેળવાયલા છે. જામી કેળવણીને વાસ્તે જે જે મીએની જરૂર છે, અને તેને સંપાદન કરતાં જે જે હરકતો નડે છે તે જે આપણે જ્યાનમાં લઈશું તો આપણે જોશું કે ધણું એક વરસો સુધીમાં આપણી કોમના દરેક રાખસને તો શું પણ મોટા ભાગને પણ કેળવાયેલા જોવાની આશા ફાકટ છે. અને જે મરદોની બાબદમાં આટલી અડચણુ પડે છે જ્યારે સ્ત્રીઓ કે જેઓની કેળવણીનું કામ તો હજુ શરૂઆતમાં છે-તેઓને એટલી ચીંતા હવરેથી શું કામ? બધા મરદો તથા સ્ત્રીઓ જામી કેળવણી પામશે એ માત્ર બનીશ કાળનું કામ છે એમ પણ કહેવાઈ શકતું નથી, પણ જે જે બાબદમાં ખાતરીથી કહી શકીએ તે એ છે કે એમ થતું સદતર નહી અને એવું છે. યુરોપની આગેવાન તથા સીધી સુધરેલી પ્રજાઓમાં પણ જામી કેળવણી ચોક્કસ વર્ગમાંજ ફેલાઈ છે. જામી કેળવણી સંપાદન કરવાવાસ્તે જે મીએની અગત છે, જેમકે મન શક્તી, શીખવાની જાતી જાગ્રત, લેનદરોસ્તી, પેસા ઉચ્ચારી; એ બધી મીએ સામે જ્યાનમાં લેતાં આપણે વગર બધથી કહી શકશું કે, આવાતાં દસ વરસમાં ભાપણે એક દળન પારસી સ્ત્રીઓ જામી કેળવણી લેવાને શક્તીવાન ધરો.

જામી કેળવણી મેલવવી તે કોઈ એમ નથી કે સદવારે હક-યા ને મનમાં કહ્યું કે મારો, આજે જામી કેળવણી લઈએ અને સાંદાંજમાં તેન યઈ મણું? એ કોઈ પેઢેરવાનાં કપડાં તથા. પછણું નથી, ને આંગપર મેલમાં કે સજમાર ખરી ચુક્યા એ મેલવવામાં કોઈક વરસો જીમરવાં પડે છે, કોઈક ચીંતાએ અને નાશીયાએસીઓ ખમવી પડે છે, કોઈક સાધારણ સુખોના સન્નેરો અને તેમની તકા હોડી દેવાં પડે છે, અને કેટલેક દરજ્જે અગ કસરતની ખાંખીને લીધે તનદરોસ્તી ને નારા અમેજો પડે છે. એમ નેતાં કોણુ કહી શકશે કે જામી કેળવણી કોઈની કોમમાં એટલે દરજ્જે પ્રસરી જશે કે જેથી માણુસોનાં સાધારણ કોમોમાં અડચણુ પડશે? નેએક ધર સંસારના સંબંધમાં જામી કેળવણીની મનાતી માડી અસ-રો વાંધો ઉઠાવે છે, તેઓ છુટી જાય છે કે આજ સુધીમાં ધર સંસારની બાબદમાં જે ખામીઓ સ્ત્રીઓના ભાગ ઉપર લાગુ પડે છે તે કોઈ જામી કેળવણીનું પરીણામ નથી, કાર-જોકે જામી કેળવણી આજ સુધી શરૂ પણ નથી યઈ એ પ્રતીક છે. એક વસીઆંથી કોઈ ઉનાગો નથી યતો, તેમજ કોઈ એક જે સ્ત્રીઓની આગેવાનીથી જામી કેળવણીનું મંડાણ યઈ ચુકું એમ સામેન નથી થતું.

પણ ખાલી શીસીયારી વધી પડી છે અને વધી
પડશે તેવું શું ?

ઝીઓની હાલની ખામીઓ વીષે જે પેકાર ઉઠશે છે તેનાં કારણો સારે કેળવણી નહીં પણ ખીજાનું હોવાનું બેઠેલું, અને તે કારણે શું છે તેનો વીચાર વાંચનારાઓ પોતેજ કરી શકશે. આ ટાંકણે માત્ર એટલુંજ કહેવાની જરૂર દીસે છે કે પ્રથમ તો એ ફરીયાદમાં કેટલેક દરજ્જે પોંકણપણું છે, અને ખીજાનું એ કે, કેટલેક દરજ્જે એ ફરીયાદનાં કારણો કુટુંબોના વડાઓજ આપે છે, અને કુટુંબમાં કહીએ તો એજ કે, એ એશ-આરામનો શોખ અને તેથી નીપજતી આજસાઈ અને રેખા-રેખીથી નીપજતી ખાલી મોટાઈ છે. આપણે હાંમતથી કહી શકશું કે મુળ કેળવણી યા જાતી કેળવણી સાથે આ આજ-સાઈ તથા શીસીયારીને કાંઈ પણ સંબંધ નથી, એટલુંજ નહીં પણ એ ખામીઓ સુધારવાના મુખ્ય ઉપાયોમાં આગળ ચાલતાં જાતી કેળવણી એક મોટા ઉપાય યથા પડશે. આપણને સેહેજ વીચાર કરતાં સમજ પડશે કે જે જે કુટુંબોમાં આજે ધર કામોની કસૂર તથા ખાલી શીસીયારી વીષે જે ફરીયાદ છે, તથા વખત, બેચવાઈ તથા પૈસાનો ગેરકપયોગ યથા દીસે છે, અથવા તો કહેવાય છે, લાં લાં બે ખરી કેળવણી ઉપર, હાથ છે તે કરતાં વધારે વાહાલ હોય તો તે ફરીયાદ ઘણું દરજ્જે નાપાઓદાર થઈ શકશે. હોદતવાન કુટુંબોમાં ધરનાં હલકાં કામકાજ નોકરીને સોંપવાથી ધરની ખાતુઓને મોટા અવકાશ મળે છે, અને તેઓને લાકષ મન શરતીતું કામ કાંઈ નહીં હોવાથી તે અવકાશ તેઓ ખીનકાસે વાપરે તેમાં શું તવાઈ અને અગેા હાંમતથી પુછીએ છીએ કે એમાં વધારે નહાં એ બહુલ્યોને કે ધરના વડાઓનો ?

પણ ફેરફાર શું કામના ? જેમ આપણાં ચાલતા
આવ્યા તેમ કાંઈ નહીં ચાલતાં ?

આ સવાલ ઉપર સેહેજ ધ્યાન આપવાની જરૂર છે. આ તો સર્વે પ્રસીદ્ધ છે કે કાઉંબી કામમાં અને કાઉંબી ખાજમાં બ્યારે કાંઈ નવા સુધારા દાખલ કરવાની કોરોશ સાથે છે સારે તે કામની ચાલુ રીતોને વલગી રહેનારાંઓ તે નવાં પગલાંને પસંદગીથી જોતાં નથી. દાખલા તરીકે બ્યારે આપણા પેહેરવાસની નજીવી ખાજમાં ફેરફાર દાખલ થયો, જેમકે જુટ, મોલ્ અને દગલા પાટલુનું ઉપયોગ થવા લાગ્યો, સારે પણ તેની સામે મોટાં વાંધા લીધામાં આવ્યો હતો. આપણે સાંભળ્યું છે કે આપણી કામના આજના આગે-પાનેઓ બ્યારે પ્રથમ પગમાં મોલ્ પેહેર્યાં હતાં તે માંગીને બહાને તેમ શરૂ કર્યું, અને પારસી ખાતુઓમાં સર્વથી પેહેલી કેળવણીથી બાતુને મોહરે અને સાંભળ્યું છે કે બ્યારે તેમના મામવર પીતાએ તેમને ઇંગ્લેજ તાલીમ આપી સપાટને બદલે જુટ પ્રથમ પેહેર્યાં સારે તે ફેરફાર વીષે એટલેજ તો વાંધો આપણી કામમાં ઉઠ્યો હતો. કે ઉપલી બાતુ બહાર જતી સારે ગાડીમાં સપાટની જેરી લઈ જતી, કે ન્યાં પટે લાં સપાટ પેહેડી દેખાવ દીએ; અને બ્યારે તેણી જુટ સામે

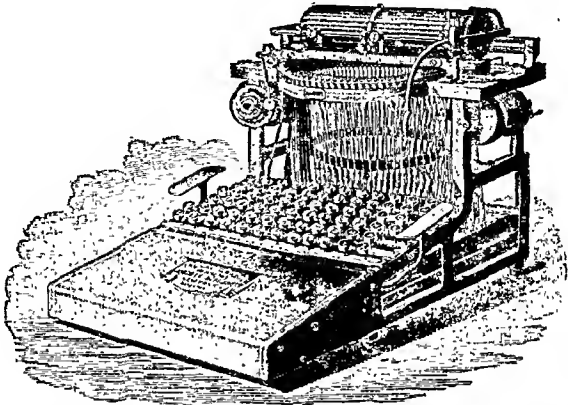
બેવામાં આવતી સારે આપણી કામનાં લેકા તેની બાજુ-બાજુ ફરી વળી મેટા કરતાં. આ સમયે વહી ગયું છે, અને આજે કોણ હાંમતથી કહી શકશે કે આ માખંદનાં એટલું વાંધા ભરેલું કાંઈ હતું ?

આપણે સર્વે સાંભળ્યું છે કે બ્યારે પ્રથમ આ દેશમાં આગગાડીનું મંડાણ થયું સારે મોટી ફર્યાદ એ હતી કે, વેપાર વણજ તથા ધંધા રોજગારને હાંતી પૌલસરો; એટલુંજ નહીં પણ યુગલ કરી ગાડીની સડક ધાતો ઉપર બધાઈ તે વેળા કાંઈક બીજાં કારણને લીધે કોલેરા ઈલાહી મરણે ચાલતા તેને આરોપ આગગાડી ઉપર મેલ્યો હતો, અને કહે છે કે દેશીઓમાં આ વીચાર તે સમયે બેઠોલો હતો કે, પહોડા અને ખીજોમાં આગગાડીને લઈ ગયાથી ચાંતું દેવધ્યાન ઉઠતું છે; એજ પ્રમાણે આપણાં સેહેરમાં બ્યારે કપડાં વણવાનાં કાર-ખાતાં દાખલ થવા લાગ્યાં સારે પણ ધંધા રોજગારને હાંતી થશે એવી ફર્યાદ હતી હતી; અને મોડાં વરસ ધયાં બ્યારે ત્રામ ગાડીઓ અહીંયાં દાખલ થઈ સારે એમ કહેવાતું કે ગાડી અને રેંહડાંનો ધંધો ભાગી પડશે. વીચારવત વાંચનાર કહી શકશે કે કેટલે દરજ્જે આ પાસતીઓ નાપાઓદાર હતી અને છે; અને અગેા માંનીએ છીએ કે જે જેળવણી અથવા જાતી કેળ-વણી વીષે કાંઈ ભાગમાં મેચેની હોય તો તે વીષેની માંગી-ઓ પણ ઉપર કહેવા પ્રકારનીજ છે, કમંચે કે વીધયના ખુદ મુળ તત્વમાં કે તેથી ઉપજતી અસરો જેની ખરી નેમ ખાંધી શકીએ છીએ તેમાં કાંઈ આપણે વાંધા ભરેલું બેઠું શકતાં નથી. કુટુંબમાં કહીએ તો, બહી ઝીઓમાંથી જુડું નીકળતું એ પુદ્ગતના નીપજતી ઉપરું છે, બલકે છુડાંમાંથી પણ કીરતાર ભલું કહાડી શકે છે.

સેહેરખાઈ અં બગીલ.
રતનખાઈ અં બગીલ.

ખાતુઓને સમજવવાનો સેહેજ રસતો—વાંચનારી બહે-નીઓએ ઇંગ્લેન્ડની ખાતુઓની જાતલગની તોપીઓ બેઠી હશે. ઇંગ્લેજ ખાતુઓની તોપીઓનાં બિજુકાંક પણ જાતલગનાં છે અને તેઓ ફરતીક વાર તો એકલાં મોડાં ધની તોપીઓ પેહેરે છે કે જે બેઠી આપણને વણી અલએબી લાગે છે. આવી મોહોડી, જ્યાં કાંઈ ની તોપીઓ સાથે બ્યારે તેઓ નાકસાળાની આગલી બેક રાંધીને બેસે છે, સારે પાછલી બેકકવાલા તમારામોરોને નાક તખલા ઉપરનું કચું દેખાઈ શકતું નથી. આ ઉપરથી ઇંગ્લેન્ડની બેક નાકસાળામાં એક વાર એકો “નોડીસ” મારવામાં આવેલી હતી કે ખાતુઓએ મેહેરખાનીની સહે મરદોની મીસાલ તોપી કહાડીને બેસવું. પણ આ નોડીસની જરા પણ દરકાર વગર તેઓ તોપી સાથેજ બેસવા લાગી, અને તેથી પાછલી બેકકવાલા તમારામોરો આજલની મીસાલ બેકબરવા લાગા. અને તે ઉપરથી નાકસાળાના મેનેજરે બીજ વેલાએ એવી નોડીસ મારી કે “જે ખાતુઓ ચાલીસ વરસની ઉમરની હોય તેઓ શીવાય બીજ સમયથી બાતુ-એને અરજ કરવામાં આવે છે કે પાસેના અલકાતુ કોરડામાં થોતાની તોપી મુકીને પોતપોતાની જગાં લેવો.” આ નોડીસથી એવી અસર થઈ કે પકાસ અને સાહાડ વરસની ખાતુઓ પણ થોતાની ટોપીઓ અલકાતુ આરડામાં મેલીને બેસવા લાગી, કેમકે કાંઈ પણ બાતુ થોતાને ધરડી કહેવાવાને જુશી હોતી નથી.

“કેલી ગ્રાફ” અથવા લખવાનું યંત્ર.

સાદરીક અમેરીકન શોષ કરનારાઓએ હાપાની બાબદમાં આજ સુધીમાં નવી સંકેદાઓને સોધી કહાડી છે, જેમાં કેલી-ગ્રાફ (CALIGRAPH) નવી અને ઘણી ઉપયોગી ચીજ છે. તેથી બીજાંમાંજ હાથે લખવા જેટલી ઝડપે કાગળ લખાય છે. ઉપર આપેલ ચીજ એ કેલીગ્રાફનું છે. એ એક નાની પેટી અથવા કેક જેવડું છે, અને તે પર કામ કરવાને માત્ર બે મીનીટમાં થી ખાય છે. મથાળે ગોળ ફરતે જેવું છે તેમાંથી કાગળ ચુકવામાં આવે છે. ‘કાગળ ચુકતી વેલાએ તે કાગળ’ જેટલી લાંબી ડુંકા લીટી લખવાની હોય તે પ્રમાણે માંડણી કરવા માટે અગ્રી ગોઠવણ કરવામાં આવેલી હોય છે. કાગળ ચુકી તેની આખણી માંડ્યા પછી A B C ઈત્યાદીનાં ને બીજાં દેખાય છે, તે પર જોઈતા દરેકને માટે આંગણાં મારવા પીઆનાફિરટ પર જેમ દર કુચી પર આંગણું મારવાથી જુદા જુદા રાગ નીકરે છે તેમજ આ દરેક દરકવાલી કુચી માં આંગલી દાખવાથી તેજ દરક કાગળ પર છપાય છે. જેમકે, જે Boy લખવો હોય. તેા જમણા અને ડાબા હાથ પર ને કાગળ બીજાં દેખાય છે તેમાંથી મોટા B (capital) પેઠેલાં દાખવો ને પછી વચમાંનાં સંકેદ બીજાંના નાના અક્ષરોમાંના ને દાખવો. જે Boy goes એમ લખવું હોય તેા Boy લખ્યા પછી અક્ષરોની જમણી બાજુ પર અથવા ડાબી બાજુ પે આવેલી ને પેટી જેવું લાગે છે તે એક વેલાએ દાખવું અને પછી goes માટે અક્ષરો દાખવા, જેથી Boy અને goes વચેનો ગાળો તે દાખવાથી પડશે. એજ દરેકમાં કોમા, કુલપાઈત ઈત્યાદી આવી રહેલા છે. આ યંત્ર પર ઘણું જલદી લખવા શકાય છે. ઘણાં માંદાવરે પડ્યા પછી એક લખનાર સાધારણ હાથે લખનાર કરતાં ત્રણ ઘણું વધારે ઉતાવળું તેમાં લખી શકે છે; વળી લખનાં જે ભુજ પર તેા તે ઘણી સહેલાઈથી સુધારવાની પણ તેમાં ગોઠવણ રાખી છે. જમણા હાથ માં વચમાંથી ને ગોળ આડા છે તે પરથી એક પટી પસાર થાય છે, જે રોલ પર સુકેલાં કાગળથી થોડે દુર રહે છે. આ પટી પર શાદી હોય છે, પછી તે શાદી જેની લખનારને પસંદ હોય તેવી વાપરવી. આ પટી ને વેળા યંત્ર ચાલતું હોય ત્યારે પોતાની મેળે જરા જરા ખંચવા કરે છે, કે જેને લીધે શાદી કાગળ ઉપર એક સરખી હોય છે; જેવું નીચેનું બીજાં દાખવું કે ને સત્યા સત્યા જેવું લાગે છે તેને છેડેનો તાઈય પેલી પતીને જોડે આવડે છે, અને તેનાં દબાણથી પેલાં કાગળ પર જોઈતા દરેક પડે છે. કાગળ પરની આખી લીટી પુરી થવાની થોડી અગમગ-ડાબા દાખવી ઉપર ને પડીયાલ એ તકારી જેવું છે ત્યાં થઈ વાગે છે, અને લખનારને તરત માત્રમ પડે છે કે લીટી પુરી થઈ એટલે જમણા હાથ પર કાગળનાર સમ્યે છે તે સહેજે ઝિગવાથી બીજી લીટી ચાલુ થાય છે. લાઈટ લખનારમાં અને એટલી નાદાની થોડી થઈ શકવાથી લીધે નવાનામાં નવાના કામ ઉપર તેમજ એક કુલીસદેખ કાગળ ઉપર પણ ઉપાઈ શકાય છે, તથા વળી તેમાં કામ

ગોઠવણને લીધે કદી પણ વધુ મેહેનત વીના લાઈના વચ્ચે જોઈની વધતી જત્યા રાખી શકાય છે. આ યંત્ર વાપરવાથી લખવામાં જેમ સવળતા પડે છે તેમ વાંચવાને પણ ઉકલાવવામાં તદ્દન અડચણ પડતી નથી. આ યંત્ર નેટલું શોભીતું તેટલુંજ ઉપયોગી છે. જાણી જાણવાને પ્રેમમાં એક તમાચો પત્ર છાપી કહાડો છો, તેનું સફાઈદાર પત્ર છાપાઈને રહેજ નવતરમાં તૈયાર થાય છે, અને તે. કારણને લીધે લખવામાં ઘણી યોડી જત્યા રોકાય છે, તથા વાંચવાને ધણું સવળ પડે છે. વળી બે માર કે એક જગન સુધી નકશો એકજ વખતે તેમાં લખી શકાય છે, તથા ચાહો તો એક નકશ ઉપરથી બીજી કાપી છાપી શકાય છે, અને તેને લીધે વેપારીઓ, દુકાનદારો વગેરેને આ યંત્ર ઘણું કીમતી ધર્ષ પડે છે. આ યંત્ર અમેરિકા તથા યુરોપમાં એટલું તો માનીતું ધર્ષ લાગ્યું છે કે લર્ડના દરેક ઉપરાવતા કે પૈસાદાર અદ્યતનમાં ધરમાં અંકેડું રાખવામાં આવ્યું હોય છે. અલખતાં યજ્ઞાં સાધારણ મંદરચથી તે રાખવાને બનતું નથી, કારણકે તે લગાર કીમતી યંત્ર છે. આવી બનતું એક યંત્ર ક્યસરે હિન્દ છાપાખાનામાં હાલ આવેલું છે, જે અમારા વાંચનારાઓમાંનાં જેઓ જોવા ઇચ્છતાં હોય તેમને ખુશીથી તે દેખાડવામાં આવશે. ધનબાઈ મન મેહેતા.

ખરી જીતોના દાવા કેળુને ધટે છે?

તાની કીર્તી માટેના દાવા કરનારા ધણા જણો હોય છે. તેઓ પોતાની દાવા તેમના જોડા, કામે, તથા વીચારે ઉપરાધી કરે છે. એક શ્રીલક્ષ્મી, વીધા હુત્રર જાણવાર, કદી, લરાકરી સરદાર, તથા એક બાપજીલો, ઉભાલી એક સધાઓ પોતાની કીર્તી માટેના દાવા રજૂ કરે છે, અને દરેક જણ બહારથી એવું બતાવવા માંડે છે કે, જોયી પહેલે કીર્તી માટેના ખર્ચ તેનેજ ધટે છે.

એક શ્રીલક્ષ્મી પોતાની દાવા ધણાંક સારાં પુરવડાં રચવાને લીધે કરે છે, કે જે પુરવડાંમાં ધણાંક સંખ્યામાં પુરવડાંઓ આવે છે, અને તે એમ સમજે છે કે, તેઓ દરેક પુરવડાં મહત્ત્વ જાતની બેવકુફાઈ ટાળવાને ધણી કામને હોય છે, અને તે બેવકુફાઈને લગતાં ડાઁડ ઝાંખરાઓ તથા કાંઠાઓ અને નંગલી ડાઁડ ઝાંખરીઓ કે, જે મનુષ્ય જાતની ખુશાલીને ઉજવી આપે છે, તેઓને સફાર નાશ કરીને, સુખનાં ડાંડને કેમ રોપવું તથા કાંઈ-આપવે, તેમાં માણી રીપવું, તેને કાપવું તથા તેને બેઠરવું, તે તે જતાવે છે.

એક વીધા હુત્રર જાણવાર પોતાને દાવા યોડી યોડી શોધો કરીને લીધે કરે છે. તે સંકાંતમાં રહીને પોતાની હંદશી વીચાર કરવામાં તથા અલખાયે સેવવવામાં ચુલરે છે, અને દરેક બાબદમાં એ દુઝાંલમાં પડીને તેનું સુગ કારણ કું છે, તે શોધે છે. વળી એક કવો એમ કહે છે કે ખરી જીતો તેને ધટે છે, કારણકે રાવતા એકાંત વખતમાં કે જે વેળાએ આખાલી વીનાના માણુએ આરામ લે છે, તે વખતે તે પાંતે ભજત રહીને, મહત્ત્વ જાતની બીજી લાજીઓ ઉપર અચર કરવા, અને તેના લગા બુદસાઓને હાકરવા માટે, છતાંબાવ. આદાશી નેસ ભર્યાં જોતાનાં સારક લખાણે તે કવો ભય છે; અને જેવા તેનાં ખન

ઉપર એક નવાઈ તથા અલખણ જેવા વીચાર પ્રકારો છે કે, તરતજ તે પોતાની કલમ સાહીમાં જોડે છે, અને તેના વીચાર પ્રમાણે કદી પણ મરણ નહી પમિ એવી રીતે પોતાના લલા વીચારને એક જોડાના આકારમાં નેહીને તે યોડી ખુશીથી લખી કહારે છે.

એક લડચેયા પોતાને દાવા એટલા માટે રજૂ કરે છે કે, તેણે યોડી યોડી લકાઈઓ કરીને, દેશોનાં દેશો, ગામડાંઓ તથા વોદેરોને વેરાન કરી નાંખ્યાં છે, અને પોતાનાં કામચી તેમી તલવાર માણુસનાં લોહીમાં અને વીધવાઓનાં આંસુઓમાં હમેશાં જોડેલી હોય છે.

હવે એક મહાન કવો સાચી પોતાને દાવા એટલા માટે રજૂ કરે છે કે, તે હંદે ચીતવતું હંદાંજીમાં સુલ શોધીને, તથા સારાં અને માઠાં માટે ઘણું મલું જોડીને અને કારણ તથા પરીણાંમાં માટે યોગ્ય લખાણી કરીને, તેની સામે જે કોઈ આવે તેને તક-સારમાં પાછાં ખાંડે છે.

પણ હું કહું છું, આ સધાઓમાં કીર્તી માટેના ખર્ચ હજુ કેળુને ધટે છે? આ લોકોમાંના કોઈને નહી, અને જેમના જેવા કોઈ બીજાઓને નહી, પણ "મહાભારત" તથા એવાજ બીજા અસલી ધર્મ પુરવડાં કહે છે તેમ, નીચે લખના પ્રમાણના લલા ગુણવાળા માણુસોને ખરી મોઠાઈ તથા કીર્તી ધટે છે:—

"જેઓ મનુષ્યો તથા બીજાને હંદસારી હતી તે છે; જેઓ હંદાંજીને લગ-માનવાથી દરેક જોડાને રહીને એક પાક તથા પહેરવાર હંદાંજી કલારે છે; જેઓની નીલા માથે છે તેણણ જેઓ પોતાની હાલ બંધ રાખે છે; અને પોતાને કુખ થવા છતાં, તેને બાંધેલા પાછો કુખ હઈને બાળતા નથી; જેઓ કોઈ પાસે કોઈપણ માંગવા નથી, પણ કુટરથી આવતા રહે છે; અને નાત ભત્રીનાં તકાવતે સખમાં વીના પાતાની રાકતી મમણી કુટરથી કાન કરે છે; જેઓ પોતાની આવી રીતસ કાપમાં ચુલરે કરે છે, અને પોતાનાં મા બાપનાં મુખ, આંશો, તથા તેમના કોઠું કુખ પાંચ પાંચ હોય છે; જેઓ પોતાને વરે આવેલા પરીણાંની કારી રીત બનવે છે; અને અર્ધમાઈને પોતાનાં રીકમથી તલન કહાડી નથી, અને અપણાં અસહી કાક વર્ષે સંજોને લગતી રીતી નીતીઓ માટેની ભૂમ્મ અબાસ કરવા સહી ચાલુ રાખે છે, જેઓ પાપ તરફ જોતા નથી, તેને માટે જોડાના નથી, તથા તેઓ વીચાર વડો કરતા નથી, તથા શરીરને જેમ બહારથી તેમજ બીજાથી પણ કોઈપણ રાખે છે; જેમને સિલ લાભ, ગુનાંક બેરલા તથા બાવન તથા પાપી રીતોમાં કદી પણ હંદારો શકો નથી; અને જ્યારે જેઓ નીલા જાન-બી કારણ ધટે લકરું પડે છે, (જો તેમને પહેરવાની નો જોડી અચક પછી કરતા નથી; જેઓ મનવાની છે છતાં કદીમ પણ સેલજ કોચરે છે; અને સામે આવતાં મેહત માટે નસા પણ કરતા નથી; જેઓની હંદશી પોતાનાં ભાવબંધે પાંતે ખરે સત્તે હંદારવા માટે એક આકારથીયે જેની રીશાનીથી સહા મગરાશી હોય છે, જેઓ બેરહીને જોડીને તથા સુખમાંનાં વહાણ પાંતે કોઈ પછી કાલતી રાખતા નથી, તેમજ તેમનાની કોઈ કરતું નથી; જેમને આવી જગત, તથા તે પાંતે સહી વરે જોડા પોતાનાં ભજન નહાલી લાગે છે; જે કુખમાંથી મન તેઓ પાંતે મેળવવાને વીચારે છે, તે માન કહાણથી વરતીને તથા મનતા અખ-લ્પાર રહીને બેરહીને ખુશી લેવા છે; જેઓ રાત લહાડી જોડા માટે મેહનત કરવા રહે છે, એક તથા બીજા તલન બંધ પડે; અને ઉકેરવાળા શરત-જોડા એક બીજાને ખાસી વર્તે; જેઓ "જોડાને" નથી છે, અને તેના કલ-કાંઈમને માન આપે છે, તથા બંધમાં પોતાને કાલ સહી ચુલરતા રહીને, ઉક-લ્પી તથા બેરહીને પોતાનું કુખમાં કાપકાળ કરતા રહે છે; એવા જે મોઠાં રીતવળ, પાપ તથા સોચી મનવા લોકો તેમજન હંદાંજી હંદાંજી ખરી જીતોના દાવા કરવા પડે છે."

પ્રોથ ખારી બેનો, આ શોધર લેજેલા જે રસતાઓ તેમ ખરી રીતી નીતીઓ છે. જે રીતી ઉપા પ્રકારની કીર્તી હતી લેવાને આપણામાં કેળુ ખરી નશીબવાન બનશે? તે મેળવવાને પાંતે પોતાને માટે જીવવું નહી મેળવે, પણ બીજાઓને માટે તેણે જીવવું જોઈએ અને હાલની તથા હવે પછીની હંદશી માટે નહી પણ હમેશાં માટે તેને જીવવું જોઈએ. આમીના!

ચાંસ ખાનુખાઈ પેસતતજ નવરોહ હાકેટર.

રાંધવાનો હુન્નર.

કેળવણીની એક શાખા તરીકે.

હાલના વખતમાં કેળવણીની ખાજદગમાં ઘણો સુધારો થયો છે અને છેકરીઓને કેળવણી આપવાની દરેક મા આખને ફરજ પડે છે. જુવાન છેકરીઓ જેઓને ઘર સંસ્કારી કામકામમાં અને મદદગાર ધર્મ પડતું જોઈએ, તેઓને ચોક્કસ વખત સુધી રાંધણીમાં જઈ પડે છે. આપણી બધી નીલાઓમાં જોઈએ તેમ જ તો બરવા. સીવવા અને શુંકા શીખવાની છેકરીઓને જરૂર પાડવામાં આવે છે, પણ રાંધવાની નહીં. આટલું તો આનમાં રાખતું જોઈએ કે, ગરીબ તેમજ વચ્ચે વાંચના કુટુંબમાં, બધીયામાં થનારી બાપડીઓને તેઓના ધણી અને છેકરીનાં કપડાં બનાવવા અને સીવવાનું જોઈએ ઉપયોગી ધર્મ પડશે તેટલું જ રાંધવાનું પણ ધર્મ પડશે. ધણીખરાં ગરીબ ઘરોમાં આપણું જોઈએ કે કોઈની વડી છેકરીને ઘરમાં આવેને મદદ કરવાને રાખવામાં આવે છે, જેથી તેણીને રાંધવાની તેમજ ઘર કેમ ચલાવવું તેની થોડી ધણી તાલીમ મળે છે, જ્યારે તેની નાની બહેનો અજોડ નીલાએ જતા હોવાથી તે ઘર સંસ્કારી કેળવણીથી મેનસીબ રહે છે. હવે જો દરેક છેકરીને કાંઈ કેળવણીના શીક્ષક મારફતે રાંધવા અને ઘર સંસ્કારી કરકસર વીરો બરાબર તાલીમ આપવામાં આવે, તો તેથી આપણી આવતી ઝોલાદો કેટલા બધા ફાયદો થાય ?

માઠં બાપને હાલના વખતમાં આપણે જોઈએ છીએ કે જે છેકરીઓ નીલાગમાં અજોડ શીખવામાં ચંચલ હોય છે, અને કાંઈ વખત શીક્ષકનો ઓળો પછુ બળવે છે, કેટલીક જેઓ મોતીના દાણા જેવા દરેક લખે છે, અને થોડા ઘણા પીયાનો વગડી જાય છે તથા ફરજિયાત અજોડ વાતોની ચોપડીઓ વાંચવાનો શોખ ધરાવે છે, તેઓ વાંચકીએ ધરને લખતાં કામકામને પીકારે છે.

ધારો કે, એક કુટુંબમાં એક કરતાં વધારે છેકરીઓ હોય, જેમાંની એક રાંધવાનું તથા ઘરમાં સફાઈ સુધકાર રાખવાનું કામ બજાવતી હોય અને તેની બીજી બહેન થોડું ધણું અજોડ શીખી પાંતે મેલવેલી કેળવણીને વાંચને મગર રહી ઘરમાં તેની વડી બેઠાને મદદ કરવાને બદલે થોડું ધણું શીક્ષકનું કામ કરવાને વધારે પસંદ કરે. હવે આ બે બહેનો જો તેઓની હાલતને અનુસારની રીતે જાય, તો તેઓમાંથી વધારે સરસ ધણીવાણી કેઈ નીવડશે ?

રાંધવાના હુન્નરના સૌથી પેદલા અને ઉપયોગી કાયદા જે સુધકાર અને કરકસર છે, તે ફક્ત ધણા સરસ બજારવીઓ સીવાય બીજા કોઈ પણ જાણતું નથી. ધણી વખત આપણું બજારવીઓ અથવા રાંધનારીઓમાં સફાઈ સુધકાર જોતાં નથી, જે જેવે તેઓમાં આજસુપણા કરતાં અચાનકપણેથી વધારે ઉત્પાન થાય છે.

કેટલીબધી વખત આપણું કેળવણી લીધેલી બાહોરા કહેવાતી છેકરીઓને મોઢે સાંભળવે છીએ કે “રાંધવામાં શું છે? એ તો ધણું સોદહું છે?” કેટલી બધી વખત તેઓના હાથને બનાવેલો છોડાનો પોરો શીકે અથવા તો ગેરવાદ હોય છે? મારી ખ્યારી બેઠેલા આ ગફલતનું કારણ તમો જાણો છો? જો નહીં જાણતાં હોવો તો રાંધણીમાં જાવો અને શીખો. તમારા કાખા હાથમાં કદાઈ ધરો અને જમણામાં એક સોળે સાર કટકા લેવો; કદાઈને થોડી પણ, જ્યાંસુધી તે ગરમ થાય ત્યાંસુધી ચુલાપર રહેવા દેવો અને સાર પછી તમારા હાથમાંના કટકા વડે તેને અંદરથી નુકો, અને પછી જુઓ કે તે કટકો કેવો થાય છે.

ધણું ગરીબ ઘરોમાં કદાઈમાં કાંઈ જીન કાંધા પછી તેને એમની એમ અંદર વેષાં ધી સાથે એક બાજુએ રાખી મુકવામાં આવે છે અને પછી જ્યારે બીજી કાંઈ જીન કરવી પડે છે ત્યારે તેમ કદાઈ તેમની તેમ ગરમ કરી વાપડે છે. એ રીત ધણીજ મોટી છે. જે ઘરોમાં રોઝાણીઓ તેઓના મોકલોપર બરાબર ઉપરીપણું રાખતી નથી, ત્યાં પણ વારંવાર એવું પ્રમાણે બને છે.

કરકસર વીરો જોતાં હું કાંઈ એમ નથી કહેવા માંગતી કે, સાદી અથવા સસ્તી મીનજી વાપડવી, પણ જેથી કાંઈ આપણી પાસે હોય તે સધળું વપડાસમાં લેવું અને કાંઈ પણ મીનજી બગાડ કરવો નહીં.

આપણા દેશની અને બધીબની ઝોલાદની જાહેનલાલી અને આખાની વધારવા છંદગીની જરૂરયાતોમાં સંસ્કારી કરકસર કેટલી ઉપયોગની છે એ દરેક છેકરીનાં મનમાં કસાવવા કરતાં બીજી થોડીજ જીન વધારે અગત્યની હશે. આપણા હાલના શીક્ષકો તેઓના હાથ દેહજ શીખતી છેકરીઓના જમણાપર છે અને આપણું સધળાં કાંઈ પણ નાન જનતન તકાવત વગર એટલું તો ખગીત કમુલ કરડું કે, દરેક જીન ના પડેલા કુકડા એકલા કરવા અને કાંઈ પણ વસ્તુ સુમાવવી નહીં, એ આપણી મોટી ફરજ છે.

આ ઝોલામાંનાં હું બનનાં સુધી દર મહીને રાંધવાની તેમજ મીકાઈ બનાવવાની કાંઈ અજોડ નવી વાણીઓ આપતી જઈશ, અને આસા રાખું છું કે તે બનાવવામાં મારી વાંચનારી બેઠેનીઓ મનદ તેમજ હાલ મેલવશે.

શીરીન ફૅ પાઠક

શ્રી માતા તરીકે.

કે શ્રી ભે સારી કેળવણી હોય તો તે પોતાનાં બધાં બધાંને કેવી સારી કેળવણી આપી શકે છે, તે આપણે યાદગાર રાખવા પડે તથા સંજોગોના હેતુઓ ઉપરથી જાણીએ. સંજોગો ને ખરી કેળવણી પામેલી શ્રી યજ્ઞા ભેખમ ખેલી શકે છે તથા યજ્ઞાં કામો માટે લઈ શકે છે. સંજોગો ને ખરી કેળવણી તે ગતની તેમજ નીતીની કેળવણી છે. શ્રીમા હવે કેળવણી લઈ મરદાની દુરીકાઈ કરે અથવા તો તેમ કરવું જોઈએ, એમ કાંઈ નથી. તેની સુખ ફરજ તો ધરમાં છે. અમારે ખાતરીથી કહેવું જોઈએ, કે કૃત વ્રત વરુણ સ્ત્રીનું ધ્યાન ને વીચાર દોડવા જોઈએ નહીં, પણ જે મનઃકતી તેને જોઈએ બધી હોય, તેનો જેમ જરૂર લાગે તેમ રૂડો કપચીન કરવો, જેથી કરીને, જેમના સંબંધમાં તેણી આને તેમને એક આશીરવાદ થઈ પડે.

મા અને બધું, તેના કરતાં વધારે જીવજુત દેખાવ કરો છે કે આ અભયજ જેવા ને મુંદર દેખાવ જે મરદાની દીવમાં પોતાનાં પેદાઈ બધાંને તેની માના દાયમાં લીધેવું જોઈને દરખ નહીં થવું, તો તે મરદ કરી કહેવાય નહીં, અથવા તો મરદને લાગે છે નથી. યજ્ઞા હુથીયાર શીતરામી જેમો થઈ ગયા છે, તેમોએ જે શીતરા આજેજીવ પાડવાની કોરોશ કીધી, પણ તે નીપકળ ગઈ. એક "રાફેલ" નામનો શીતરા જેને જોઈએ કોઈ બીજાને નહીં આપે તેવી શક્તી આપેલી હતી, તેણે વરસનાં વરસ સુધી આ સારી બાળકની તબીબી કીધી, પણ તે દેખાવ આજેજીવ પાડવામાં તે કુતેદ પાંચે નહીં. આજેજીવ રાજાના સાધારણ દેખાવમાં કાંઈ અગળ જેવી જુઓ છે, જેને શીતરા અથવા કોઈબી બીજે મરદ શીતરા અથવા વલુંની શોધ નહીં.

મા એ રાજ સચડી ભાષામાં સકડી મધુર, કીમતી, પડેજી રીખાય છે, ને રહેા વીસરાય છે. થલું કરીને માને ખ્યાર વધારે રૂડો, રવજી ને બીજવણીથી છે; તેની દયા દર્શી છપાદા છે, ને બદલાવી કાંઈબી આરાધી દુર છે. માના ને બાપના ખ્યારમાં ફેર છે. બાપ પોતાના દીકરા વારતે મરદ રહેવો ને પોતાનું નામ કાવમ રાખે અથવા થુલક કરે એવું તે જોયો, ને પોતાના વારસ તરીકે, ને કામ તે કરતાં દરો તેમાં તે ઠાકરો થઈ કુતેદ મેલવશે કે નહીં તે જોયો. માનો ખ્યાર તેથી નુકસાન છે. તેનું પોતાનું જીવન તે પોતાનાં બધાંને સમજે છે, તેમણે તે બધાંને બેદરોશી તેના બાપને મલકે છે કે નહીં તે તે જોયો. તેણી પોતાનાં બધાં સાથે શું નહીં ખમયો, નહીં શોસરો ને નહીં કરશે? વમર ફરીયાદ કરવે તેણી પોતાનાં આત્મી બધાંનાં બીજાનાં આગળ રાવે ને રીવરે તેની સારવાર કરતી બેસશે. એક ઠાકરો ન્યારે મરાજ ચાલે ને મા બાપને એજ વગરે તોવા નીકરે તો તેનો બાપ તેને પોતાના ધરમાંથી સહાઈ દાંડી પાડશે, પણ તેની મા દેખાવો તેને પાછો ફરવાની રાદ બેરો. ન્યારે દરેક જગ્યા આશા ઠાકરો લારે તેણી આશા રાખશે, ને જે વખતે ચાં જેરો કે ખારતી બીજકુદ બીજ ન્યારની છે, લારે તેણી ધારતી કરશે. તેણી જીવમરો ખમરો, દુઃખ વેરશે, ને પોતાનાં

નાં બધાંને ચાદતી રહેશે. આપણી બધી જાંબોમાં આપણે મા દેખે આપણી બાબુએ છે. વેશીજનન "આરવંજ" એક મેટા સુસાધર અને ક્ય કદો પોતાની મા વીધે બાલતાં કહે છે કે, "જે આપણે પાપ કરીયે, લારે પણ ગુરસાને બદલે દાવ-ગીરીથી પાપો આપશે; અથવા તો કદીબી પોતાનાં કીલમાંથી વીસરી નયો નહીં, કે આપણે તેનાં બધાં જાંબે."

માની સત્તા ધરમાં સારાને વારતે છે; તેણીને પોતાનાં પરને મુંદર, રવજી તથા સાંત કરે છે, તેણીને ધરમાં સલાદ તથા સંપ જાંબી રાખે છે, તેના મધુર ને ચંડા રવજાથી તેના કુદરે ઠાકરો તેને લાગે રહે છે, ને તેના ધણીને રોજીદા નરમ પડી જાય છે, ધરના નોકરો જીરીથી પોતાનું કામ કરે છે ને ધરનો સંજોગ ધણીને સકાઈથી ચાલે છે. આવી માના કાન ને કીલ દેખે-સાં જુદાં હોય છે, પોતાની ઠાકરીએના પુષ્પ વીસરાય મેળવે છે. તે ઠાકરાની આગળ વધવાની કમેરોમાં ભાગ લે છે, તથા ખાતરીની ખુશાલી, ચીંતા, ધારતી ને આશા સચળામાં પોતાનો ભાગ લે છે. આવી મા ખરેખર એક આશીરવાદ છે. ન્યારે તેણી મરજી પામે છે લારે ભણે ધરમાંનો કમસમ જતો રહે છે, સદવાર તથા રવજી સરખું લાગે છે અને આવી માથી ને ખાડો પડે છે તે કદીબી પુરાતો નથી.

"દેવોજ" ની કારકીર્દીમાં ને ખ્યાર તે પોતાની મા તરફ ધરાતો દાતો, તે ધણીને માન બદેજી દાતો, તથા તે ખ્યારને તેણી લાગેક દાતો. તેણી દુશીયાર, ધરાકમી, ધીરજવાળી ને ખંતી હતી. પોતાનું સુખમાં કરવા સાથે તેણીને નાકકનો ધણી માટે લેવાની ફરજ પડી હતી. તેણીને દુશીયાર દોકરો ધણી મોટી પદની પાંચેયો, પણ તે પોતાની મા તરફને ખ્યાર જુદી ગયો નહીં. તે તેણી પર દર અલગથી કામળ લખતો દાતો, ને ન્યારે તે બદરે હંદની જાંબોથી વણે ગુરખાઈ જતો દાતો તોપણ તેના કામળ કુંકાં લય જેવાં નહીં, તે પોતાની આશા, ધારતી, કામનું સખનું ખ્યાન જાંબોથી કરતો. તેની સકડી ધણી ચીંતા તો તેણીને નાકકનો તરફ ઠાકરાની હતી, અને ૧૮૦૧ માં ન્યારે તેને ૫૦૦ પાંચે તે વેનસ મલખું, લારે તે પોતાની માનાં નામપર કીધું, જે તે મા તરફનો ખ્યાર.

જેમ એક બસી ને સંજોગ કેળવાયેલી મા ફાથેલો કરે છે, તેમજ અજલ ને ખરાખ માની અસર પોતાનાં બધાં પર થઈ શકે છે, એમ દેખામાં કાંઈ સદરામાત જુદો નથી. માની મોલ મલ-દા, અગસ, અપેલી કેળવણી, આપમતકમી રવજા, તથા લાક, તેથી કેટલાં માણસોની હંદની રદ થઈ ગઈ હતો. કેટલાં જામી ઠાકરીયા કહે છે કે તેમની માના લાકથી ને તેણી પર નહીં કાલ રાખવાની તેમની મનઃકતી જીવ મળી ગઈ છે!

"ફાગલ બસવન" પોતાની મા વીધે આભારી લખે છે કે, "જે સારી અસર તેમણે મારી પર બધાપણી કીધી છે, તે મહે-નલો બેજી હું દેખેય વાદ કંઈ, ને દેખેમાં અને લાગે છે."

"ખ્યાત" ને પોલીવને" ન્યારે "મેદમ કેમ્પન" સાથે વાત-ચીત થઈ લારે તે લોલો કે, "અસવની શીખવવાની રીત કાંઈજ કામની નથી. લોલને જાગર કેળવણી આપવા મટે શું જોઈએ?" તેણી બોલી "મા જોઈએ" તે બાદશાદ લોલો, "ખરે ખર કૃત એજ બાલમાં બધું સમલય છે. લારે તમે એજ-દીજ સંભાલ લેશે કે મા સારી કેળવણી પામે, જેથી તે પોતાનાં બધાંને સારી કેળવણી આપે, ને હરે. આપણે આપણી ઠાકરીએને લુદા નુદા પંખા શીખવે જાંબે, પણ નાનાં બધાંને માન કેમ ખીલવવાં તથા નીતીની કેળવણી પણ કેવી રીતે આપવી તે વારતે આપણે બીજકુદ મેદન કરતાં નથી."

“ન્યાન દરખત” કહે છે કે, એક સારી મા ડો રીડકોની ગરમ સારે છે, કારણ દરખતની મા નેબી સરસ સી કોઈન દરેક ન્યાદે તેના ઠાકરાઓ ઓકસકડે રીખવા ગયા, હારે તેણી તેઓની સાથે ગઈ, જેથી કરી તેઓને તેણી માફકસરના આકાશમાં રાખી શકે, તેઓ પર નમર રાખે તથા ફરેલાં તેઓ સાથે વાત કરવાને તેણીને બની આવે. મારકાંડથી, પછી સખતાર્થી નહી, પણ કંઠાપણથી તેઓ પર એટલી તો સંતા ચલાવતી કે તેના જુવાન ઠાકરાઓ તેણીની સંજત ધણીન પસંદ કરતા ને તેઓને વખત સોઢવાવા સાર તેણીની આગલ આવતા. આથી કમદા જીતી જીલસુરદીની વખાણ પણ પૂણ્યો કરી ગયા છે. સારા દાખવાથી, ગામ ચલણપર ને નીવાર પર કેવી સારી અસર થાય છે, તે તેણી ધણી સારી રીતે સમજી ની હતી, કે “જે આપણું શરીરને અનુસરતો બોરાક મોટો છે, ને તે બોરાકની અસર થાય છે, તેમજ આપણું શીશમાં ખરાબ ગામસના દાખવાથી, વાતસોતથી તથા સંજતથી અસર થાય છે. સંજતપણથી ખરી બળવણી તો દુર્ગુણોને અનુસાર રહેવામાં છે, ને દુર્ગુણ બળવાથી ખરી વખત પાપ કરવાની મરજ ગઈ આવે છે.”

તેણીને બાળે ઠાકરા ને એક મોટા ક્ષી દતો, તે પોતાની માની વડાદારી તથા ખાર કણ્ણ રાખીને આશારથી લખે છે કે, “ચાહાકી મા, હું પોતે મેઘ કરનાં માંકથીથી વધારે બીડેલું, કારણકે માંકથીને લીધે, ને ફરમ અને આમે દુનીયામાં બનવાની છે તે હું અદા કરી શકતો નથી, પણ તેવી કીકરથી તમેા મેાકલાં છે, કારણકે એવો બાગ તમેામે પછી વખત બનવાય છે, ને તમારા કુટુંબને તથા બચ્ચાને દહાર્યાં છે, જેથી તેઓ મેાલાં થયા પછી દહારણથી ને દુઃકીધારીથી પોતાનું યુગ્વચન કરી શકે. પણ ને કાશ્ય તેઓ ધણી ચાલાણથી પોતાની ફરમ નહી બનવે તો તે કાશ્ય તમારાં નાંક કહેવાય નહી, કારણકે તમેામે તો તમારા દાખવાથી ને ચાંકાણથી અમારી પર ધણી સારી અસર કરી છે. હું એક પાપી ઠાકરા એ રીતે પોતાની મા બીચે બોલવે ? તે તો ને કાંઈથી યુનાદથી બીજીખાને પરેડો દતો, તેા લાંબી પણ મા કપર કામના સંજોને કહેવારકો છે. તારી સખાણથી ને મારી પર કાણ નહી રાખી કાશ્યાથી હું એવો પાપી થયો, ને આ સભને પેઢીંબો.”

પણ દબે “ન્યાન દરખત” તરફ પાયાં ફરે. તે “ચેર ન તેણી” નામની પોતાની “ફીતીન” કપીત્રા ને પોતાની માની ચાદમારીમાં લીધે અર્થલુ કાપી તેમાં તે લખે છે કે “તેણી ને બપોદાર પોષાકમાં તથા મીનાસાની માફક બાળને દરેકો કરવાને બીજલજ રીખ દતો નહી. (અસખવા વખતમાં “છચાંકરમાં” બાળ એવી રીતે મીનાસાની માફક બલ બલતા માદારે જાગી ફેરાન હતી.) આખો દહારો તેણી વાહેલામાં ને માનક મયોરી કરવામાં યુગ્વચી નહી.” તેણી પોતાના બાલ ધણી સકાર્થી દોરતી, તથા એક સખનું ને પચીન માની માફક ફરેલાં દહારોને ગોરો બાગ જંગમીમાં રોકતી. હ્યાર પછી તેણી પોતાનાં ધરતી ફરમ પર ખ્યાન આપતી, ને સખતને તેઓનું કાંમ સોંપતી. સાંજે આખા દહારમાં કામનેા દીસાણ લેતી, જેથી તેણીની છંકપી ને પર સખનું કહેવા નીચમ સરવાજનું, ને સખને કહેણે સખ રહેતો. તેના સખમાબનેા મીકાસ તેના પરમાં એક ચલકતા તાણની મીકાસ લાગતો. તેણી એક અપ્પી લખનાર હતી. જેવા તેના નીવાર તેવાન તેના દરસત ખજું મુંદર વતા. ધણી સારી રીતે તેણી માઈ શકતી, ને તેના અગાળ ખજી લાખથી વતપન કરે તેના દતો. અરીજ લોકો તરફ તેણી દિપ્તિ સંખી ને ફવાલ હતી, તથા તેઓ તેને પછી દુવા દેતાં દતાં. તે માની નીચે પ્રમાણે લખી પોતાની કપીત્રા ખદાસ કરે છે. “મારી મા, તારો દરબીર થયેલો ઠાકરા દમેસાં તારી વખાણ કરો, ને એ હું સીધેમાં તે સખનું તારીન મારસતથી, તે બી રેખ્યાં તે આજે કમી નીકાસાં છે.” ભઈજ ખન કાલવા.

નામીચી સ્ત્રીઓનાં જન્મચરિત્રો. ૫૬

નૅન ઑસટીન.

જનમ ૧૭૭૫. મરણ ૧૮૧૭.

ખ્યાત અને લોકપ્રીય મંથપારાની છંકગીના દેવાસ આપણને જુન મગી શકે છે. તેઓ ક્યારે જન્મ્યાં, કેટલી વરસ છતાં, અને ક્યારે મરણ પાંખ્યાં, એટલું જ તેઓ વીરો જાણ્યું છે, પણ તેમના મરણો દહારો કુટુંબોમાં મોટા આગલ અને લાજ સાથે વશપરવશ વગાતા આગા છે. તેઓના દહારોમાં ધણી કરી એકાંતવાસમાં પોતાનાં વાહકાંઓ માને છવે જનનાં રોસતોનાં સંક્રમાં યુગ્વચા દેખે છે, તેઓની દેવાતી વેશાએ દુન્યાનાં લોકો તેઓની ચંચાદાર વીરો ધણી થોડું સાંભસે છે અને છવે છે, અને ન્યારે મોટાત તેઓનાં આવાં ઉદ્યોગી અને ફળદુષ બેભાને સંદાનાં થયાં કરે છે હ્યારે તેની ખજર વતીક લેતાં નથી.

આ સખનું આપણે મીસ નેન ઑસટીન વીરો કરી શક્યે, કે નેણીમાં બારી વખાણ કરી લારર મેાકાને કહે છે કે “સખ નાસાઓમાં કોઈપણ માણસાઈ સ્વપનું બધાન કરવામાં મદા કરી રોકપીઅરો ગલનું આવતું દોષ તો આ બાનું મંથકાર છે, કે નેણીને વાસ્તે ઈજાંદ આદરું બધું મમરર છે.”

નેન ઑસટીન ૧૭૭૫ ની ૧૧ મી ડીસેમ્બરે ઈંગ્લંડનાં ‘હેમ્પશીર’ નામનાં પ્રજાણમાં જન્મી હતી, કે જ્યાં તેણીને બાપ એકે વડો ધમેચર હતો. ફેવરડ ન્યોરન ઑસટીન (જેનને બાપ) એના વખતના ધમેચરઓ કરતાં ધણી બલેસા હતો, અને સુધારામાં તેમજ બીજી જાતના યાનમાં તે મકાના મદરથોમાં ધણી આગલ વધેલો હતો.

તેણીની મા કોઈ સાધારણ સ્ત્રી નહી ન હતી; તેણી પુષ્ત વીચારની, સારી કલ્પના સાક્ષીત્રી હતી, અને પોતાના વીચારો નાની નાની મુંદર દીકજુરા કપીતાઓમાં દરસાવતી હતી. તેણી આની રૂપ વધે મરણ પાંખી હતી, પણ છતાં ગોડક વરસો ધણી દુખમાં પણ ધણી વખાણવા જેજ પીરખમાં કદાચનાં હતાં.

નેન ઑસટીને પેઢીમાં ૨૫ વરસ ‘હેમ્પશીર’ નાં પ્રખ્યાતોમાં યુગ્વચી હતાં. તેઓનું પર એક નાની ખીજી આગળ જ આવેલું હતું, અને એતારનાં લીજારી બારમાં મેદાં મેદાં થી મેસાઈ ગયલું હતું. તે એક જુનું પણ સખની રીતે સખ

મીસ જેન ઑસ્ટીન.

વડાણું ધર હતું, અને તેઓનાં મોઢાં કુટુંબના વસવા છતાં, મી૦ ઑસટીન ખાસ શીખવા આવતાં છોકરાંઓને માટે પુરતી જગા રહેતી હતી. જેનના બાપને સાત છોકરાં હતાં. પાંચ છોકરાં-જેઓમાંના સઘડી નાના બે દરવાજા સેનાધીપતીના ઓઢા પર હતા-અને બે બેટીઓ, કેસેન્ટ્રા અને જેન હતી.

તેણી જેન કરતાં ત્રણ વરસ વડી હતી. પણ એક બહેનો વચ્ચે આવી ધણે વહાલ હતો; તેઓ કદી છુટા પડતાં નહી, એજેન્ કામ તરફ એક મંડાં, એક સરખીજ મોપડીઓ વાંચતાં, અને દુકામાં જ કામ કરતાં તે સાથે મધ્યા પીના કરતાં નહી. જો કોઈ વેલા છુટા પડતાં તે જનને અકડવકડ થતી, અને એક પણ કામ મન યુક્તી કરતી નહી, તેથી જ્યારે કેસેન્ટ્રાને નીરાણે મેટિંગવામાં આવી સારે જેનને, પણ સાથે જવા દેવી પડી. "જે કેસેન્ટ્રા કુવામાં દુખાડી મારે તો જેન પણ તેમ કરવાને કદી અચ્ચડી ખાય નહી" એમ તેણીના વારંવાર બોલતી સંભાલી અને તેમાં કોઈ પણ સરગાત ભર્યું ન હતું, મારણકે આ બે બહેનો વચ્ચેની મહેબત જીવનમાં અત પ્રવીણ જેવીને તેવીજ હતી. બન્ની સુધી મોઢાં તેઓને છુટા પાડ્યાં ત્યાં સુધી તેઓ એકજ ધરમાં વસતાં અને એકજ ખીછાના પર સુતાં.

આ બે બહેનોમાંની એક પણ પરણેલી ન હતી, પણ કેસેન્ટ્રાની જીવન કોઈ કાઠણી પીનાની હતી નહી. તેણી એક જુવાન પાદરી સાથે અદરપથી હતી, કે જે કોઈ તેના ઉમરાવ સગાની આવવાની વાત જ્ઞેતા હતો, તેણે તેને એક લગ કરના પાદરી તરીકે અંગેરીઝ બવાને દુકમ યાયાથી તે ઉપડી ગયા, અને લાં કમણે ધણે આવાથી મરણ પામ્યા. આ અશુભથી તેણીની સઘડી સુખી આસાને કેવી રીતે બગ યઈ ગયા તે કહેવા કરતાં વીચારવું સહેલ છે.

જેન ઑસટીનનાં બચપણ વીરો પછું યોડું જણાવેલું છે; તેણીના જનમ પછી યોડુંકમાંજ તેણીની માએ, તેણીને કોઈ માનની સ્ત્રીની સંબાલ હેઠલ આપી કે ત્યાં તેણીનાં મા બાપ દર રોજ જતાં, યા તો તેણી ધરે આવી જતી, પણ બન્ની સુધી જેન કોડતી બોલતી ધઈ નહી ત્યાં તલક ઘેરમાં રાખી નહી. તે વખતે આપતી કેળવણી પ્રમાણે જેને સાચા અન્યાસ કર્યો હતો, અને ધરમાં પણ સુધરેલા વીચારોના માણસોમાં બેલાયાથી પોતાની મગજ, શક્તી ધણી અઢી રીતે ખીલવી હતી. અપજન, પુરા મીઠાજી હોવાથી અને તેણીની સનયુષ્ખ ખનતા સઘડા બનાવો ધણી કુશીઆરીથી ધ્યાનમાં રાખતી હોવાથી, બનીયાના ઉપયોગને વાસ્તે અણસૂઈ સ્વરપત્ત બંદોળ, કે નેપાં લખાણને માટે તેણી આટલું માન પામી છે, તે ભરી રાખ્યું હતું.

કેટલી ઉમરે જેને લખવાનું શરૂ કર્યું તે આપણે કહી શકતાં નથી, પણ તેણીએ આવી લખવાની ચાલાકી, નીરાણ છોડી તેની ધણી, આગમજની દેખાડેલી હોવી જોઈએ; કારણ કે સોલ વરસની ઉમરે તેણીનાં કુખમાં અને કુદળજ બેળથી લખાણની નાની નાની વાતોનો સારો સૂઝદ-તેણીની પાસથી મળી આવ્યો હતો. અલખત, આ કોઈ ઘણું સરસ

લખાણ ન હતું, પણ તેણીની વધ તરફ જેતાં બધી રીતે ઠીક હતું. જે કે: પોતાનાજ શોખને માટે તે રચેલું, હોવાથી ખ્યાલી યુશાલી માને મશકરી મજબથી તે ભરપૂર હતું ખરું; તો પણ તે કોઈ તેણીના કુદરતી યુગ્મેથી મોકળું ન હતું. ૧૮૦૧ માં મી૦ ઑસટીન ૭૦ વરસની ઉમરે પોતાનું ધર-પોતાના વજા મેટાને સોંપી બીજા ગમ રહેવાને ગયા; બન્ની ચાર વરસ પછી તે મરણ પામ્યો. તેની વીધવા અને છોકરીઓ સાર પછી પાછાં 'હેમપશીયર' માં આવી વસ્યાં. આ આઠ વરસમાં જેન ઑસટીનની જીવનમાં કોઈ તોંપી લેવા નેજ બનાવ બન્યો નહી. જ્યાં આભ્યા પછીજ તેણીએ પોતાનો નહી સરખામણી થાય તેવાં લખાણો બહાર પાડ્યાં, કે જેથી આસ્તે આસ્તે તેણીને કદીત કયા લખનારાઓમાં ઉચી પત્તી અને ઉત્તમ માન મળવું ગયું. તેણી એસરસ વરસની ઉમરની યઈ તેની આગાહી તો ત્રણ વાર્તા તેણીએ લખી હતી:—

Pride and Prejudice, Sense and Sensibility, તથા Northanger Abbey; આ ત્રણમાંની પહેલી કશ મહીનાની હુંક યુદમાં લખાઈ હતી, અને જેવી પુરી યઈ તેવી તરતજ ખીછ લખવામાં આવી હતી. જ્યારે પુરી યઈ અને લખાવાને માટે માંગણી કરી સારે તેણીને ના પાડવામાં આવી; જેથી તેઓને એક બાળુએ યુક્તી રાખી. પણ હમથાં જ્યારે તેજ ગામમાં પાછાં આવ્યાં, સારે તે લખાણો એકવાર ફરીથી અજવાળામાં આવ્યાં, અને ૧૮૧૧ માં આ સઘડાં લખાણો, કોઢાના ભારી આનંદ વચ્ચે બહાર પડ્યાં.

કિર્તી મળવાથી જેન ઑસટીનની જીવનમાં કોઈ ફેરફાર થયો નહી; તેણી અગાજીની માફકજ એકાંતવાસ પસંદ કરતી, પોતાનાંજ કામમાં અને ધરની સુખવાસી જીવનમાંજ મોટી મોજ સમજતી, અને મજાની ચાલાકી એવીજ રીતે વાપરવાને પુરવું ધારતી. તેણીને લખવાને માટે કોઈ જુદો એસરસ યા જગ્યા હતી નહી; પણ બેસવાના અરસામાં સઘળી જાતની હરકો વચ્ચે કામ કરતી.

જીવન ખતમ થયાની યોડુંજ આગમસ જેન ઑસટીનને બહેર માણસે તરફથી માન મળ્યું, અને સઘડી વધારે તે વખતના રાજકોટ, ગ્રીજ જ્યોરજના મેટા પ્રીન્સ રોબર્ટ તરફથી હેલ; કે જેની સાથે એળખાણ યવાથી તેણે તેણીને તેડું મોકલ્યું, અને ધણીક આદરમાન સાથે તેણીને બાદશાહી 'લાર્ડશિપ' બતાવી, અને ખીછ મોપડીઓ કહાડે તો તે છાપવાનું પોતે (પ્રીન્સ) માથે લેશે એટલું વીક કહ્યું.

૧૮૧૬ માં તેણીની તનદોસ્તી ધણી નાતવાન થતી ચાલી; તેણી પોતાના જુના શોસ્તેને મળવા બહારગામ ગઈ, અને ગોષા તેઓને છેલ્લીજ વાર ભેટ છે એવી આગાહી સુઝ પડતી હોય તેવીજ રીતે તેઓ સાથ વાત કરતી. તેણીના હસ-સુખો સ્વભાવ પણ આસ્તે આસ્તે બદલાતાં ચાલ્યાં, અને યોડા મહીના પછી, લગભગ વરસની આપેરીએ તેણી ધારતી ભરેલી રીતે મોટી પડી, અને ખીછાણું પરથી ઉઠવાની તાકાત વડીક રહી નહી.

૧૮૧૭ માં તેણીને મારે વધારે સારા ડાક્ટરોની મદદ મેળવવાને મારે તેણીને 'વીનચેસ્ટર' નાં શહેરમાં લઈ જવામાં આવી, જ્યાં તે વરસના જુદાઈ માસમાં તેણી મરણ પામી. જ્યારે જવાની યોગિક પણ આગમ્ય જ્યારે આસપાસ ઉભેલાં જોએ પુછ્યું કે કાંઈ બેઠેલો છે? ત્યારે કદત એટલુંજ બોલી કે "મોત શીવાય બીજું કાંઈ નહીં." આજ તેણીના છેલ્લા મોજા હતા.

જ્યારે મોતે તેણીની સાક્ષાત ક્રમ જ થઈ પાડી, અને તેણીની વખાણ દુર અને દુર, વધારે ને વધારે પધરાતી આવી, ત્યારે લોકો તેણીને શીઘ્રતાં આવતાં અને ધીર નેવવાને જતાં અને જેટલી આગતારાગતા જતાં જતાં ન થઈ, તેટલી તેણીનાં મુલા પછી થવા લાગી. કેટલાક વરસ પછી એક જુદા મદરસે 'વીનચેસ્ટર' નાં દેવળમાં આવી મીસ આંસટીનની ધીર નેવવાને અરજ કરીને કહ્યું કે "હમને લોકો એ પાતુંને ક્યાં દાદી છે તે જાણવા માંગે છે, તેવું કારણ જરા અને મેદરજાની કરી કોઈ સહમતવશી?"

આવા ઉમદા યુગે જનાં જન આંસટીનની જાહેરી ધરને લખતી ફરજોમાં અને પોતાનાં વડામાંથીની સંક્રમાં કાંઈ પણ મગરૂરી યા મોદરાર્થ વીના સાધાર્મમાં પસાર થઈ હતી; પોતાની દરકાર કર્યા વીના પીળાને સુખ આપવાને તેણી હમેસા આવુર હતી, અને કદી કોઈપણ બાબતને તેઓનાં અવાગમપણાં માટે હસી કહાડતી હતી નહીં, અને આવી આવી સારી વર્તણૂકથી અધિકારમાં પોતાનું નામ અમર કરી મૂકે છે.

જન આંસટીનનું નામ દેખાડનાં મદદ અને જોરત લખનારાંઓમાં સદા અમર રહેશે તેવું કારણ તેણીની લખવાની પણ સરસ હજીય, તેણીના વીચારોની જુલમી, તે વીચારોની સ્વચ્છતા અને નીરમજતા મારે છે. તેણીએ અનેક વારતાઓની મોપડી લખી છે, પણ તે મોપડી બીજાં પોતાઓનાં પુસ્તકો કરતાં ખાસ વખજાય છે તેવું કારણ એ કે જન આંસટીનની બાપા ઉસકેરણી ભરેલી (યા જેને અંગ્રેજીમાં સેન-સેગનસ કહે છે તેવી જાનની) નથી. ખ્યાર અને તે સાથે સંબંધ ધરાવનારા જુદાસ તેણીનાં પુસ્તકોથી તદન મોટાજા છે, અને બાપાથી દવાઈ વીચારોથી અને દેખતોથી પોતાની કદા ન જાણનાં એક ધર કે કુલજમાં ખનના સંસારી બનાવો ઉપર તેણીએ વારતાનાં પુસ્તકો કહાડ્યાં છે. તેણીના સેન્સ એન્ડ સેનસીબીલીટી, પ્રાઈડ એન્ડ પ્રેજુડીસ, મેનસફીડ પારક, એમના, નવેરે વારતાનાં પુસ્તકો અંગ્રેજ સંસારનાં અરજાં વીત આપે છે અને તે વીત એવી તો સ્વચ્છતા દરખાવે છે કે તે હોસે એક વખત નહીં પણ ઘણી વાર વાંચવા ગમે છે. પારના ખાસ જુદાસ અને દવસ તેમાં મજવા નથી, પણ નીતીના દડા અને સંસારી ભેષ વાંચનારનું પ્યાન પેદાશીતે તે છેડે સુધી ખેંચી રાખે છે, અને જોકે જોરોને મારે એ પુસ્તકો વાંચનાં ખાસ અગત્યાં છે, પણ મરદો મારે પણ તે તેવું જ ખેંચાય ધરાવે છે. મીસ જન આંસટીનનાં કામની પુસ્તકોની અગત્ય એટલામાંજ આવી અટકી નથી. મીસ મેરાથા એટલેજ સરખી અમ્મી બાપુ લખનાર માફક જન આંસ-

ટીનનાં પુસ્તકો હાઈ સ્કુલ અને કોલેજમાં વાંચનારો આપણી જુલમી સુનીવરસીનીની કેટલીક મિત્રોનાં મારે કરી પ્રીવક્સની પરીક્ષામાં તો વારંવાર, અને સરસીના વાચાઓ અંગ્રેજ અભ્યાસ મારે તેણીનાં પુસ્તકોને અત્યાર સુધી સુકર કરતા આવ્યા છે, એજ તેણીનાં લખાણની જુલમી, તેણીના વીચારોનું ચેટપણું દેખારે છે, એજ તેણીની લાલ-કાતની મોટામાં મોટી કદર છે, અને જે કદર તેણીની હસતીના વખતમાં ન જુનાવલી તે તેણીનાં મરણ પછી, હાલકાઓ તથા દુર પરદેશમાં પણ જુલમી ભવ છે;—તેણીનું નામ જ્યાં પણ અંગ્રેજ ભાષા મોલાય છે ત્યાં અમર તો થયું હેજ, પણ એક બાતુ લખનાર તરીકે ખ્યાર અને હેતપી સદા યાદ કરવામાં આવે છે. આવી નહુનેદાર ખાહોશ બાતુ ધરાવવાને અંગ્રેજ પ્રજા જે મગરૂરી લે તે તદન વાજબી છે અને એવી બાતુનું જનમચરીત અમારી સ્ત્રી વાંચનારીઓને પસંદ આવ્યા વીના રહેશે નહીં એવી આશા છે. જુલમીઈ ફ-ખાદક.

સર જનનાં જરખાઈ.

૧૮૧૭ ૧૮.

પગર મનનો આવકાર.

રખાઈ, એમ રડ ના, જ્યારે હું જોને એમ રડતાં જોકે હું ત્યારે મારો જ્યારે બળી જાય છે. આવો વખત કઈ બધા દહાડા રહેવાનો નથી. મોદા કરશે તો મોદા વખતમાં હું મુખી થશે." આએ મોસનારાં પચાસ વરસનાં ધરડાં ડોસાં દનાં, જેવણ બેમાં બેમાં સદા સીવતાં દનાં; જે કે તેવણ દેખાવમાં જુલમરત નહીં દનાં, પણ સારી અગત્યાં, ને દયા-જુ દીવનાં દનાં, એવું એવણનાં મોદાં પરથી જણાતું હતું. જરખાઈ તરતનીજ જોરડામાં દાખજ થયપી હતી, ને પુરોષપર જોરોને પોડે પોડ રડવા લાગી. તેળી રડ વરસની મધ્યમ કદની, પતલી, ને મોદામણી છેકરી હતી. તેણીને મેદ-જ દલમીર, પણ કોઈપણ દીવ જ્યારે તેવો દનો. તેણીએ દહાડાં કુમારની ગામની કાળી સાડી પેહેરેલી હતી, ને બદી-આંન સફેદ સુતરાક હતું, તથા જળસ તો બીસકુલ હતીજ નહીં; પણ જે ધરમાં તેળી રહેલી હતી, તે તો કાઈ વેસા-દારનું હતું. જોરડામાં સુંદર સામાન તથા ગરીબા મજા તેરથી સજીયારેલા હતા, કારણ "ગીરગામ કાસ્ટલ" નાં રહે-નારાં સુધરેલા વિચારોનાં, ને ઘણી સારી જગવળી લીધેલાં હતાં. ભાગ ઘણી મોટી ને રળીઆમણી નથા તમેલામાં જોત-જોતની માડીઓ ને પોડા તે "ગીરગામ કાસ્ટલ"ના માલિકના હતા. મોડામાં તજુ સ્ત્રીઓ પેરેલી હતી, તેઓએ પણ કાળી સાડી પેહેરેલી હતી, પણ જરખાઈ કરનાં તદનજુ હુદી (એવી દલ-કી નહીં). તેણીઓને કાંઈના મોગ રોષ એવું લાગતું હતું, કારણ તજુ જણેજ કાળી સાડી પેહેરેલી હતી જે પળીજ

મોઘી દુર્ગમનું ને બહાનું પશુ-તેવાંજ દકર હતાં, તથા પશુ તેમજ પક્ષીનાં કાગતાં હતાં, ને ડોંગાં, તચાક, ને પચાઈનાં નુવરનાં નણા તેવજુની વધારે પતલી ને ખુબ સુરત છોકરીને શોભે તેવાં હતાં. કુવરબાઈને યુવકજા પૈસા હતા, અને તેવજુ એક મટા કરનાર નામે નવરાજજી દકરજી દુમરીયાનાં બેટી હતાં, ને જેવજુ દકત ઠગાઈ લુચ્ચાઈથીજ પૈસા મેળવેલા હતા. દકત પૈસાને ખાતરજ એલલજ કાસજ પટેલ તેવજુને પરજુલા હતા, પણ તે તેવજુને ધણું મોઘું પડ્યું હતું, તથા ધણું સોસવું પડ્યું હતું.

જે કે એલલજ ઉંચાં ખાનદાનના તથા સારી કેળવણી પામેલા હતા, પણ તેવજુ એક એવી ઓરત સાથે લગનનાં ગાંઠ બાંધેલા હતા, કે જેનામાં સારો ખવાસ, કેળવણી ને ખાનદાન જેવું બીલકુલ કંઈ હતુંજ નહી. કુવરબાઈ ધણીજ નીચ ખવાસની ને પૈસે મગર નહી. બ્યારેબી તક આવે સારે તેણી પોતાના ધણીને તાણા મારવાને ચુકતી નહી, ને કહેતી કે તેની સાથે પરજુ, તે કરતાં કોઈ બીજા સાથે પરજુ હોને તો વધારે સારું. આવી માતાથી ઉધરેલી છોકરીએ આશામાય ને આશ્માય સાદી ને નરમ દીલની કદાચજ હોય. કુવરબાઈએ પોતાના પૈસા વીશે તેઓને મગર ચતાં ને ગરીબોને ધીક્ષવા શીખવેલી હતી. તથા તેઓ પોતાની સગી કુઈની છોકરી જરબાઈ તરફ ધણીજ તીરસ્કારથી જોતી હતી, જેના ખરાબ વખતને લીધે ગીરગામ કાસ્ટકને આસરે થોડો વખત લેવો પડ્યો હતો. તે છોકરીનું કાંઈથી યાચ સ્વં સુધી કુવરબાઈએ ધણું બબડી બબડીને પોતાને રેરા રાખી હતી, કારણ તેણીનું પીઠનું કાંઈથી સઘું હતું નહી.

જરબાઈ જેકે મેરવાનજી બેદરાંમજ દસ્તુરની એક પુરી છોકરી હતી, તેપણ કુવરબાઈ જેવી મામીથી તેના ખરાબ વખતે સારો આવકાર મળે તેવી વક્ષી હતીજ નહી, કારણ તેણી હમેશાં ગરીબ સગાંઓ તરફ ધીક્ષારથી જોતી. એટલું ખરું હતું કે જરબાઈ બીચારી હાલ ગરીબ થઈ હતી, પણ તેણીએ સારો વખત પશુ ભેગ્યો હતો, ને તેના આપનાં ધરમાં તેણી સુખી હતી, અને તેવજુનાં મરજુ પછી તેણી એખલી આતુલી પડી ગઈ.

જરબાઈને ધરમાં લાવવા આગ્રહ કુવરબાઈએલલજ આગળ ધણું બખારમાં કે “ગરીબ સંસારના માટીડાઓને પરજુનાની જરૂરજ શું? દસ્તુરના છોકરાઓએ તો ઉઠેરા સારો દાખલો લોડોને આપવો જોઈએ, પણ હું ક્યાંઈ કે તમારા બધીનીએ ધાણું હોશે કે, કોઈ દહાડેથી એની છોકરીને હું આસરે આપશ, ને મદદ કરશ.” તેવજુના ધણીના જવાબથી તેવજુનો શરસો કાંઈ નરમ પડ્યો નહી. એલલ

કુવરબાઈએ જવાબ દીધો “જેનો જે ધધો હોય તેમાંજ તેણે માયું” એસવું જોઈએ, નહી કે સમજ અક્ષલ વગર બધાજ ધધામાં. મુઓ ગમે તે કરે પણ અધીવાદાનો છોકરો, (જેકે તે સારા કેળવાયેલો હતો, તથા મોટા દસ્તુરનો વચલો છોકરો હતો, પણ કુવરબાઈ એમ ધીક્ષારથીજ જોલતી) તેને પોતીકા આપના ધધામાજ પડ્યું હતું, બીજો ધધો કરવાની શી જરૂર?”

“ખરેખર પૈસા જતા રહયાથી તે બીચારોના જન પણ મળે, પણ તે છતાં બ્યારે એવા મુખો ને ધધાની સમજણ વગરના નહી હોય તો લુચ્ચાઓ તથા ઠગારાઓ કેમ પૈસા મેળવે ને ક્યાં? જો દુનીયાં બધી અક્ષલવાદા માણસોથી ભરપુર હોય તો ઠગારાઓ ભુખે મરે!” એલલજ બોલ્યા.

“પણ કાંઈથી કરીએ દુકતીનું આપણને કાંઈ કરવું જોઈએ; પણ મને નહી સમજ પડતી કે એવા મુખોને લીધે બિચારા શીવાણા માણસોને શું કરવા ખમવું જોઈએ. શું મારી ગોતાજ જેવી છોકરીઓને એ દુકતીને લીધે ગરીબરી કંઈ કે? હું એની પછાડે ખરડું, પણ મારી છોકરીઓનું શું યાચ તેનો તમને કાંઈ વિચાર છે?” કુવરબાઈને ગરીબોને મારે હમેશાં તીરસ્કાર હોતો, તે બાએ વખત તેટલું બોલાયું તેટલું બોલ્યાં. તેવજુને એટલો વિચાર નહી આવ્યો કે, બિચારાએ વરસો સુધીની કરકસરથી એકી કરેલી કાલત યોગ વારમાં બ્યારે શુભ થયલી જોઈ સારે નેને જેવું લાગું હશે, ને અંતે તેથીજ તેનો પ્રાણ પણ મળે, તેનો સેદજ પણ ખવાલ એવજુનાં દીઘમાં આવ્યો નહી.

બ્યારેબી મેરવાનજીની તરફેણમાં એલલજ બોલતા સારે કુવરબાઈ કહેતાં કે “પણ તે બચાવેલું કામનું શું, બ્યારે એકેદમ એમ ઉઘાડી દે સારે.” “તેણે શું હાથે કરીને ઉઘાડ્યું, એ તો તેની શુલ થઈ.” એલલજ બોલ્યા.

“હું શુલ થઈ! પણ જો કદાચ મારા બાવા એમ કરતે તો આવે માઈ શું થતે?” એમ બોલતાં તેવજુ પોતાના ધણી તરફ જોયું; જો કે તેવજુ એમ બોલ્યાં કે માઈ શું થશે, પણ ખરેખર જોતાં તો તે તાણા તેવજુ એલલજને મારશે, કે જાણે “તમાઈ શું થતે?”

બીચારા એલલજનું એવા બોલોનાં મેણથી ધણું પાકી આવ્યું હતું, પણ હવે બીચારા કરેબી શું, તે મુજે મોહડે દરકાર વગર સાંભળતા, પણ કોઈ વખતે જો સમજત બોલોમાં કુવરબાઈને ઠપકો આપના સારે તો ધરમાં ભારે રકાસ થઈ રહેતો, તથા કેટલા દહાડા સુધી ધરમાં પંચાતી ચાલ્યા પછી છેલ્લે સવાહ થતી.

આએ વખત એલલજની ગરજ હતી. મેરવાનજીની જરૂરણીને કુવરબાઈની મરજી લઈને ગીરગામ કાસ્ટકમાં લાવવાની હતી, તેથી તેવજુ પોતાની ધણીવાંણીનાં મેણાંના અપાડા કરી ગયા, ને તેવજુના બાવાના સારા શુણોની તારીફ કરવા લગજા, જેથી તેવજુ પુણી થયાં, ને એલલજએ પોતાનું કામ પૂરતી લીધું. જરબાઈને યોગ વખતમાં ગીરગામ કાસ્ટકમાં આવવાની હતી તે સાર એલલજ તેને ગામ જવા નીકળ્યા.

તેવણની ગેરહાજરીમાં તેવણની છોકરીઓએ જ્ઞાપાઈ વીરે વીચાર જણાવ્યો કે જ્ઞાપાઈ તેઓને કાંઈથી કામ લાગવાની નથી, પણ ચોખ્ખી માથે પડવાની, જેમાં તેઓની મા પણ એકમત થઈ. આઈમાય ધણી સારી રીતે પીઆનો વાગડી જણાવી હતી, પણ જ્ઞાપાઈને તે આપડું નહીં હતું, એકે તેણીએ અગ્રેજીનો ધણો સારો અભ્યાસ કરીયો હતો, તથા યુગચાલીનું પણ સાફ જ્ઞાન મેળવેલું હતું તથા સારી રીતે ગાઈ શકતી હતી. આમાંથી એથી "શું આપણે થોડો વખત કાળી સાડી પહેરીએ કે? પણ મેરવાનંજી તો બાવાના સમા છે, તેનો આપણ શા વસ્ત્રે સોગ રાખીએ?"

"નહી આમાંમાય હું ધાંડેજ કે પેદરવી પડશે, મને તો કાળી સાડી પેદરવાની જરૂરી ગમતી નથી, પણ લોકોને દેખાવવા પેદરશું નહીં, તો લોકો કુપી નાખશે." કુવરજાઈ બોલ્યાં. ગેરવાનંજી યુગરૂપ તથા તેવણની બેટી જ્ઞાપાઈને નીરાધાર મેળાને ગયા તેનું એ છોકરીઓને તથા તેમની માને બીલકુલ લાગું નહીં, પણ કાળી સાડી પહેરવી પડશે, તથા રંગ બેરંગી થોડો વખત નહીં પેદરવી, તે વીચારથી તેઓની આંખમાંથી આંસુઓ ટપકવા લાગ્યાં, કારણકે દક્ષત એકાદી પાસકામાં તેઓ પોતાનું સપક્ષ સુખ સમજતાં હતાં.

જ્ઞાપાઈ પોતાના બાપમાં મરણ પછી આવાં લોકો સાથે વસવા તેઓનાં ધરમાં આવવાનું હતી. તેણી બીચારી રોષે, સમજુ ને અકસવાથી છોકરી હતી, તથા પોતાના મામાની છોકરીઓ જેવી તથાકને દારીનમાં ચરી રહેથી નહીં હતી.

કુવરજાઈને એકે સારી રીતે ખબર હતી, કે જ્ઞાપાઈ ક્યારે ધરમાં આવી પુગશે, તે છતાં પોતાની છોકરીઓ સાથ બાદર ગઈ. જ્યારે એકલજી પોતાની બેનની છોકરીને લઈને આવ્યા ત્યારે ધરમાં કાઈ હતું નહીં, તે જોઈને તેવણ ધણા દુઃખી થયા, તથા બીચારી જ્ઞાપાઈનાં દીકમાં ધણું આંસુ એક જણ તેણીને આવકાર દેવા માટે રાજ હતું, તે પેલાં ડોસાં ધનમાય હતાં, જેવજી અગાડ જ્ઞાપાઈને લાં રહેલાં હતાં. તે વખતે જ્ઞાપાઈ ધણીજ નાની હતી, અને તેની મા આનાં પાઈની તબીએત નાદરજત હોવાને લીધે તેવણ જ્ઞાપાઈને ધનમાયને છોડે પાડ્યા. ધનમાયના ધણી તથા છોકરી યોગ્ય દલાને લેતે મરણ પાંચમાથી ને તેવણની પડો વખત હોવાને લીધે તેવણ આવાંપાઈને લાં રહ્યાં હતાં, ને ધનમાયને પગાર પણ આપતાં હતી, જોકે કાઈપણ તેમ જાણું નહીં હતું. બધાં એમજ સમજતાં કે સગાંને પોતાના ધરમાં રાખ્યાં છે, ને આવાંપાઈ પણ તેમજ તેવણને ગણતી. જ્યારે જ્ઞાપાઈ પાતી હતી ત્યારે ધનાં ડોસાં દહેશાં કરતાં કે "જ્યારે હું એને દાખમાં લઈ રાખું ત્યારે હું આઈ અરજી દુઃખ વીસરી નહીં, ને એ છોકરી જાણે મારીજ હોય એવું મને લાગે." ત્યાર પછી આવાંપાઈથી પગાર પણ નહીં આપ્યા ત્યારે તેવણ એકલજીને લાં રખાયાં, પણ લાં જવા ત્યારે તેવણ ધણાં તાજુરા હતાં, ને કહેવા લાગાં કે મને પગાર નથી જોઈતી, હું મરત તમારે લાં રહેવાને રાજ છું; પણ તેમ કરવા આવીંપાઈએ ના કહ્યું કે "ભાં તમોને દાખમાં થાય લાં તમે જાવો." યોગ્ય

વરસ પછી આવાંપાઈ મરણ પાંચમાં જ્યારે ધનાં ડોસાં ને રાખ્યા ત્યારે એકલજીએ કુવરજાઈને કહ્યું, ત્યારે તેવણ હાલથી પડ્યાં, કે રાંતને એકલજી મોટો પગાર ચાંતે આપું? જોકે તે તો મરત રહે. પણ એકલજીની ધણી સમજાવતથી એકલજી પગાર પછી તેવણને રાખ્યાં.

જે વખતે જ્ઞાપાઈ ગીરગામ કાસ્ટલ આગળ આવી પુગી ત્યારે ધનાં ડોસાં તેને મથવા સાફ દોડી ગયાં, ને આંખમાં આંસુ લાવી કોડી કરતી વખતે બોલ્યાં, "હવે મને પાંડુ સમજ પડે છે, તારાં માથે મને કહ્યું હતું કે તમારા દાખમાં સારું હું એકલજીને લાં તમોને જખાવું, તે સાફ થયું કે હું અદાંયાં રહી કે તુને અને તેણી મદદ કરા." એ કોડીથી જ્ઞાપાઈને ધણો સંધીપાસે મળ્યો, ને તેણીએ વીચાર્યું, કે આવાં ધરમાં તેને ધના ડોસાં સીવાય કાંઈથી બીજું દીવાસો દેનાર નથી. તેના મામા એકલજીને પણ જ્ઞાપાઈ ઉપર ધણો આદર દોડતો હતો, પણ તે બીલકુલ દેખાડી દાસતા નહીં, કારણકે એ કુવરજાઈ જાણે કે તેની ઉપર હેતુ રાખે છે, તો પછી થોડા દલામાં બીચારીનો ધરમાંથી પગ કઢાડે, ને એજ લેવા ધરમાં ફરતો તથા અતીચારની દાખાર કરવાને પણ તેણી શરમાય નહીં.

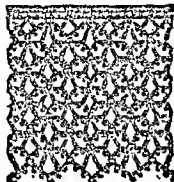
જ્ઞાપાઈને હવે ગીરગામ કાસ્ટલમાં રહવાને યોગ્ય મહીના થયા હતા, પણ વાદરપડીએ બીચારી વીચાર કરતી કે એક આકરી કરતાં પગાર કઢાવ. હજીજ પછી પોતાના પેસાદાર મામાની ધરમાં યુગરૂપી હતી; તે અતીચાર તથા મેથાં મુગે મોટે ખમતી હતી. કુવરજાઈને રાજ રાખવા, તથા આલાખ ને આઈમાયે આદર મેળવવા તેણી બનવું કરતી, પણ દરેક કોરોશ નીપજળ જતી. એ ધરમાં નાનાં છોકરાં હતો તે એ સાથે વખત પડે કરતે; પણ તેમની પાઈ હતું નહીં, ને કુવરજાઈએ પોતાની છોકરીઓને રહેલું હતું કે એને જાણ કાઢું, આપણું નહીં ને મારગશર રાખવી તે દુઃખમને તાણે થઈ ને તેઓ તેની સંગત કરવાને તથા બેલાવાને જુદી હતી. પોતાનાં ધર-જોડે પેસાદાર નહીં પણ મુખી ધર તેણીને વારે ધરીએ રહેડે ચકાડતું, ને નવધાર આંસુ પાડતી.

[સંધ્યા પછી]

નાઈજી અં. દેહાલા.

અરધારેકાંબાલો - કાલ દરમજ કંટલા તોફાની મીચાની સાથે દાર ઉપર ઉતરી પડ્યા હતા, અને લાં કોરતોની અરધારેકાંબાલો કોઈએ તેમના એક બાપડાનું ચેલોશ તથા યુગરૂપ નાખીઓની કાલ દરમજ અજરાજ અજા કે દેવે જ કરડે બીજ કોરતોએ ચલાદ આપી કે એમણીને એમણી બેડુ તરફના ચેલોશ અને યુગરૂપના નાખવી, કે જેથી કાંઈ કંટાડ લાગતી નહીં. આ સલાહ કાલ દરમજના ધ્યાનમાં ઉતરવાથી તેણે એક દલમને યોલાવી પોતાની તમામ યુગ તથા ચેલોશ યોલાડી નાખ્યા, અને મોડી રાતે આપ પાંતે પેર આલ્યા. ધરમાં આવા પાઈ તેવણ હજી તો ક્યાં હતારે કે તેણે તેમની મરખાથી તેમનાં ધણીપાઈ નજી હવાં અને આપી ઉઠેરી દાહતમાં પોતાના ધણીમાં આ રીતને ફેરફાર એવાથી તેવણ તેને પોતાની ચકાસ નહીં. આથી તરત તેણે ફાર ખાઈ મીર, કીવરી ચોરી ચોરી પાત આપા પેરનાં બાજાકાતોને મેગાં થોપાં, કોડી નહીં પણ તેમના આડોશ પાડોશમાં પણ કોડી આપ્યાં, પણ જ્યારે પેરનો મીર તો પેરનો ખજીજ નીપજા, ત્યારે માનુષ્યોના યોગ્ય મીસર ઉપર વાંચે. અવાવતે તેમના સપતા પાળાં ક્યાં હતાં.

સાંકરી, પાંચ મુખી છટ્ટીમાં જોડા, બે સાંકરી છેલ્લી હારની પાંચ સાંકરી માંહેલી નીચમાં આંટા વગર લેવો (દવે ચાર પાંખ-રીઓની ચોક્કસ પુરી થશે). બે આથવા ત્રણ સાંકરી લઈ છેલ્લી સાંકરી સાથે મુક્લ આંટા વગર જોડા. પાછું એ પ્રમાણે નાંકે મુખી કરો, પછી દોરો કાપી મુંધવાનું ફેરવી ડાબી બાજુએથી પાંચમી હાર આંટા કે જે બરાબર નીચ હારની માફક કરવી; એ પ્રમાણે જેટલી છાંડી જેટલે તેટલી છાંડી લેસ કરી જતી. બોરડર નમુનો જેઈ થઈ શકે એટલી ખુબી હોવાથી અત્રે તેનું બ્યાન આપવાની કાંઈ ગરજ નથી.

૨—જેટલી જેટલે તેટલી લાંબી સાંકરી કરો. પેહલી હાર દરેક સાંકરીમાં આંટા વગરના તાંકાએ કરો. બીજી હાર—એક સાંકરી મુખી બીજીમાં આંટા લઈ એક, એક સાંકરી, એક સાંકરી મુખી બીજીમાં આંટા લઈ એક, એક સાંકરી, એ પ્રમાણે કરી જાવો. ત્રીજી હાર—બે સાંકરી

મુખી ત્રીજીમાં મુઠાયા પર બે આંટા લઈ એક મુંધો, પાંચ સાંકરી, તે માટેથી પેહલીમાં આંટા વગર એક, એ પ્રમાણે પાંચ સાંકરીથી પાછું બે લખત કરો. પછી તેજ સાંકરીમાં બે આંટા લઈ એક, પાંચ સાંકરી, પેહલીમાં આંટા વગર એક, ત્રણ સાંકરી છાંડી ચોથીમાં બે આંટા લઈ એક; નાંકે મુખી એ પ્રમાણે કરો. ચાથી હાર—જેટલી હારમાં જે ત્રણ ટીપજાની ખુટી છે તે માટેની વચમાંની ટીપજામાં આંટા વગર ત્રણ કરો, પાંચ સાંકરી, પેહલીમાં આંટા વગર એક, મુઠાયા પર બે આંટા લઈ છેલ્લી હારમાંના આંટા વગરના ત્રણ તાંકાની લચમાંના તાંકામાં એક, પછી પાંચ સાંકરીની ઉપર પ્રમાણે ત્રણ ટીપજા, પાછું તેજ સાંકરીમાં બે આંટા લઈ એક, પાંચ સાંકરીની એક ટીપજા; નાંકે મુખી કરો. પાંચમી હાર—જેટલી હારના આંટા વગરના ત્રણ તાંકાની લચમાંના તાંકામાં બે આંટા લઈ એક, પાંચ સાંકરીની ત્રણ ટીપજા, પાછા તેજ સાંકરીમાં બે આંટા લઈ એક, પાંચ સાંકરીની એક ટીપજા, છેલ્લી હારની ત્રણ ટીપજાની વચમાંના આંટા વગર ત્રણ, પાંચ સાંકરીની એક ટીપજા એ પ્રમાણે કરી જાવો. લેસ જેટલી જેટલે તેટલી ચોદલી થાય લાંસુથી ચોથી અને પાંચમી હાર પ્રમાણે કરવા કરવું.

વળી આ પહેલા અંકમાં બરતકાબને લગતું એક રંગીન કાગળ લેવામાં આવશે. આ કાગળમાં પાંદડા ઉપરને લખતા નમુનાઓ લોકે હાથની ફેશનને લગતા નથી, કારણ આમાંથી વેચાત આવેના આટલો હાથના નવા પારસી ટેક્ટથી બીનવા-કે હેલાથી તેણે આ જાતના રંગીન નમુના મેકાનવામાં જુવ કરી છે, જેથી દવે પહેના એકાદ અંકને લખતું નીચથી કદાચ રવાના થઈ ચુકું દરો; તોપણ સ્થાવર પહેના અંકમાં હાથના વખતને અનુસરતા, સુપરેલી દખની મીચો મંગાવવાની તજવીજ કરવામાં આવી છે, જેમાં “ક્રુઅલ વર્ક” (Crewel work) ના ખાસ નમુનાઓ મંગાવવાની પણ ગોઠવણ પડે છે.

રીરીન ૬૦ ખાતકે.

દીલકસ કીજાની કહાણી, યાને “હુસવાનું ખસડું.”

સલતના વખતમાં એક યેળા આ કીજામાં ધણાંક લોકો ભેગાં મળ્યાં હતાં, અને પરાણાઓનું દીલ રીઝવવાને તે કીજાના માલિકે રમત ગમત અને ખાના પીનાની રચના કરવામાં કાંઈ પણ બાકાત રાખ્યું નહોતું. અસલના વખતમાં યુવાન-ખરાં લોકોને એવો વહેમ હતો કે મોટાં મંત્રવર ધરોમાં જુતનો ચારો હોવાનું ભેળવે, અને અલગત આંખે કીજાના બા-

ખમાં પણ લોકોને એવોજ વીચાર હતો. એક દહાડો કીજામાં ભેગાં થયેલાં લોકો વડે જુતના ચારા પીપેની વાત ચાલી; એમ કહેવામાં આવતું હતું કે જે કોઈ તે કીજાના એક મો-ક્કસ ઓરડામાં સુવે તે ફરીથી પચાસ વરસ સુધી જીવી શકે નહીં. આજે વાત કોનરાડ વોન ગેસગાર નામના એક અમીરે સાંભળી, અને તે બોલ્યો કે બે આંખે કીજો તેજો હોય તો તે આવા ઓરડાનો નાશ કરે, કારણ કે સુરખ માણસોને તેથી પોતાની ઉપર આંખે જાતનું બંધકર સંકટ લાવવાની, અને પોતાનાં સગાં વડાશ્રીઓને એ બંધકર સંકટની યાદગતથી રીજાવવાની ટક મહે નહીં. ભેગાં થયેલાં લોકો સદમજ્જ ગયાં કે કોનરાડ એક વહેમી માણસ છે અને તેઓએ તેને કોઈની રીતે બનાવવાનો વીચાર કર્યો. તરતજ તેઓએ ખાનગી રીતે તે મસક્ત કરી દેવા કીજો કે, આંખે જુવાન અમીરને પેલા જુતના ચારાવાજા ઓરડામાં સુવાડવો; અને તેમાં તેઓ નીચલી હીકમતથી કુતોહ પામ્યાં. કોનરાડ એક સુંદર પણ મી-ખાવડી છોકરી કે જે દીલકસ કીજાના ઉગરાય માલિકની જન્મીલ છાતી હતી તેની સાથ અદ્યપથો હતો. પેલાં લોકોએ એક યાત્રીને તેઓની મસક્તમાં સામેલ થવા અને તેઓને મદદ કરવા સદમજ્જવી. તેણી કોનરાડને એક બાજુએ લઈ ગઈ અને તેને પેલા ઓરડામાં રાતના ઝેખાશો સુવા સદમજ્જવું, પણ તેના વીચાર ફેરવવામાં તે તદ્દન નીપકળ થઈ. કોનરાડે જાણ્યું કે તેની પક્કી ખાતરી છે કે, જે તે તે ઓરડામાં સુવે તો પચાસ વરસ સુધી તે જગવા પામે નહીં; અને આંખે વીચારજ તેને હુજવવાને બસ હતો. કેથેરીના, કે જે પેલી છોકરીનું નામ હતું, તેણીએ રડતા માંડ્યું. કેથેરીનાનું રડતું તેણીની સઘલી સદમજ્જવત અને તકારાર કરતાં વધતું હતું; કોનરાડ તેની સાંગે થઈ શક્યો નહીં. તે તાપે થ ગયો અને બોલ્યો કે, જે તે પાછી દસતી ભાવતી અને સુખી દેખાય તો તેણીની મરજી મુજબ માથવાને તે તૈયાર છે. કે-

થેરીનાએ પોતાનાં આંસુઓ તુટી નાખ્યાં, અને હસતું મોઢું કરી પોતાના હાથો કોનરાડની ગરદન આસપાસ વીધાયા અને ખરેખર તેણી ધણી સુખી દેખાઈ. કોનરાડને હા બોલાવ્યા પછી કેથેરીના પેલાં એકાં થયેલાં લોકો આગલ પોતાની કુતોહ વીગે કહેવા દોડી, અને તેણીને જે શાખારી મલી તેથી તેણી ધણીજ મધન અને મગર થઈ, કારણ કે કોનરાડને સદમજ્જવામાં જ્યારે સમજાં નીપકળ થયાં ત્યારે તેણી એકલીજ કુતોહ પામી. કોનરાડનાં રાતનાં ખાણું પછી મથરાતે કોનરાડને પેલા જુતવાજા ઓરડામાં લઈ જવામાં આવ્યો અને ત્યાં તેને ઝેખાશો રહેવા કઈ સરવે લોકો બહાર ગયાં. થોડા વખતમાં કોનરાડ જીવમાં પડ્યો. જ્યારે તે જીવમાંથી બીહાર થયો ત્યારે તે મગરાતથી તદ્દન દંગ થઈ ગયો; જે ઓરડામાં તે સુતો હતો ત્યાંજ દેખાવ બધી રીતે બદલાઈ ગયો હતો. ઓરડાની દીવાલ ઉપર ક્રેજળખા અને ધુગનાં પડો થયાં હતાં. કુસ્તની અને બીજાનાં જુનાં ખખ થઈ ગયાં દેખાતાં હતાં, અને ઓરડાનો સામાન એક પળવારમાં ભાગી બંધ તેવો થઈ રહેલો હતો. કોનરાડ બીજાનાં ઉપરથી ઉઠ્યો, પણ તેના ધુ-વર્તા પગથી તે ઉભો રહી શક્યો નહીં અને તે નીચે જમીન ઉ-પર પડાઈ પડ્યો.

આંખે તો જુદાવાની નખાઈ છે: તે બોલ્યો. તે પાછો ઉભો થયો અને પોતાનાં પેદરવાનાં કપડાં ઝોંધ્યાં; તે કપડાં પેદરવા જેવી દાક્તરમાં ન હતાં, તે તદ્દન દંગ જંગ વગરનાં બની ગયાં હતાં, અને જ્યારે તે કપડાં તે પોતાનાં દીક્ષમાં પહેરવા ગયો ત્યારે તે ધણીક બાજુથી ફોડી ગયાં. તે બીકથી ઓરડાની બહારની ચાશમાં નદારી મળે. અને ત્યાંથી મોટા દાક્ષમાં ગયો. અહીંયાં તેણે મરજીવાન, માણસ ચહેરાના એક અણુજાણ શખસને જોયો, તે ઉભો રહી કોનરાડને ઝોંધવાથી તીકવા લાગે. કોનરાડે પેલા અણુજાણ પુર-શને કહ્યું કે: બસા સાહેબ, અહીંયાં તમે અમીર અલ-રીયતે મોકલ્યો? આંખે અણુજાણ શખસે થોડાક વખત સુધી કાંઈક મુચવણમાં હોય તેવો દેખાવ કીધો, અને પછી બોલ્યો: કું અમીર અલરીયતે? હા—જે તમે ખરેખર એવા માણસ હોવ તો. પેલા અણુજાણ શખસે “વીલહેમ” ને નામે કોઈને બોલાવ્યો. તરત એક જુવાન ખીદમતવાર દાબર થયો. પેલા અણુજાણ પુરે તેને કહ્યું: આટલા પરાણાઓમાં કોઈ અમીર અલરીયત છે? નહીં, મારા મેહર-ખાન, હું એ નામવાલા કોઈને ઝોંધીજાતો નથી. કોનરાડે આનાકાની કહ્યું, હું કઈ પરાણાઓને મારે નથી બોલતો, પણ હું તો આંખે કોશ્તાના અમીર માલેકને વાસ્તે પુછું સાહેબ. પેલા અણુજાણ શખસ અને તેનો ખીદમતવાર એક એક સામે અજબપીથી બેવા લાગા. પછી પેલોએ કહ્યું કે, હુંજ આંખે કોશ્તાનો માલેક છુંજ. મારવી સાહેબ? મારા બાપ તે બસા અમીર “અલરીય” નો મરજી-પછી, કે જેને ચાલીસ વરસ થયાં. કોનરાડ એક બાજત પડ બેસી થયો, અને પોતાનાં મોઢું પોતાના હાથોએ ઢાંધી દીધું, અને વીધાવ કરવા લાગો. પેલા અણુજાણ માણસે હલવથી પોતાની

સ્ત્રી મિત્ર.

દર માસની આખેરીએ પ્રગટ થવું, ઘણું ખર્ચ ખાતુઓને લાયકી લખાતું માસીક ચોખાંચું.

લવાજમ વરસ ૧ ના રૂ.૩૦ દેશાવરના રૂ.૩૦— જાહેર ખબર—ખાતુઓને બરની છૂતસો વેચનારાઓ માટે આ ચોખાંચાંમાં બંનેદર ખબર છાંવવાથી પુશકલ કાયદો ચલાવો સહેલ રહે છે. બાવતાલ માટે “કપસરે હિન્દ” છાપાખાતામાં મેનેજરને લખવું.

સરકે રેકૉલે પ્રગટ થતી ખોરદેહ અવસ્તા કરતાં કપસરે હિન્દવાસી અવસ્તાની શા માટે હુતરો નકલ ઘણું ખર્ચ છે?

તે મોટા અક્ષરથી છાપેલી શોષ છપાઈ સાધની છે, તે સાથે ઉર્મા કામને, મજબુત બંધાઈ અને વધી શુદ્ધ ઉચ્ચાર સાથે કૌમતમાં ઘણું ઘણી સરતી હોવાથી તેનો પુપકલ હોવા યાવ છે.

દ આનાવાસી રૂ.૧૦૦ નકલ દુરત ખર્ચ બનાવી હરકાં તેથી ઘણું મોટી કામતની, તે સાથે કોટા કાગળ અક્ષરથી છાપેલી શુદ્ધ ૧ બંધાઈ સાધની, અવરને સવલ પડે તેવી રૂ.૧૦

છ આ ના વા લી

ખોરદેહ અવસ્તા ખાહેર પડી છે. ખોરદેહ એક આતે.

અક્ષેસ કરવા લાયક તેમજ વાપડવા લાયક ઘણી ઊંચી સ્તેશનરી.

હાલમાં વેસાતથી તત્તન નવીજ ધપની ઘણાં ઊંચા કાગળ તથા તેનીજ “ચેચા” પરબીટાં સાધની શોખીના બાકસોમાં સમાવેશી રેશનરી નીચે જણાવેલે કોઈપણ બાપથી મારણો—

સેટ નેમશ... વાકસો ૧ નો રૂ. ૧૦૦
ઉમખીરીયત... ૧ નો રૂ. ૧૦૦
મીકાસો... ૧ નો રૂ. ૧૦
પીટારાયા વેચમ... ૧ નો રૂ. ૧૦

કપસરે હિન્દ છાપાખાતામાંથી રેકૉલે પછેલા એકલી મંજાવી લેવી.

તમામ ખોરદેહ અવસ્તા.

જેમાં અંગેમ, યથા, પાંચો ગેટુ, બધી પનેતો, ની-આદશો, પચીશ વધતો, બાન્ને, આરંગાનો, આર-રીનો, સતોમ, ચેહેશારનું, મુકતાદના દહાડાઓ ઉપર પકવાના છરકનેના હા, ખીસી રોગની સેવાઓ, દુવા નીરગો, આકીરવાદો, મોનામતો અને એ વ-ગેરે સપક્ષા અપસનાતું ચોટાદું પુસતક જેના જેવું સંપુરણ, સફાઈદાર અને શુદ્ધ બેસણીતું પુસતક બીજે રેકૉલેથી આજ સુધીમાં કોઈ પણ પ્રગટ થયું નથી. એ પુસતક મોટા જાગ્ર અક્ષરમાં છાપ્યું છે, જેથી તે ઘણીજ મેદસાઈથી વંચાઈ શકાય છે અને આંખ તાણવી પડતી નથી.

કૌમત—પુસતક એકના રૂ.૫૫ ચાર, બધાંને બદલું કામજ પર છપાવતીના રૂ.૫૫ આઠ. સફળી સરસ બદાં કામજ પર છાપેલીના રૂ.૫૫ ચાર પંદર. બેસેટર (૨) વાલીના રૂ.૧૦; (૨) વાલીના રૂ.૧૦ તથા (૨૫) વાલીને રૂ.૧૦.

કપસરે હિન્દ પ્રેસમાંથી મલશે.

તત્તન નવીજ ધપની અને આજ સુધીમાં બહાર નહી પડેલી

ખોરદેહ અવસ્તા, (તેની માએનીનાં સાર સાથે.)

માએનીનો સાર લખનાર.

મેરવદ કાવસેલ એદલેલ કાંગા.

મજબૂતમાં રહે એવી નાના કદની ચોપડી જેનું કદ માત્ર લંબાઈમાં ૪ ઇંચ તથા પાંદણાઈમાં ૩૦ ઇંચ છે. એ ચોપડી રોજાશમાન પુકાં સાથે એચ્યુકેશન પ્રેસમાં ઘણી સરસ બંધાવી છે. એ પુસતક ૧૧૦ સફા તું ઘણું દલદાર બનવા છતાં, સરવેને ખરીદ કરવાને બની શકે માટે કોપત તેની ધણીજ મજબુત બંધાઈ સાથે માત્ર આના ખારની રાખી છે તથા તેની રી તની બંધાઈ સાધની ચોક્કી બીજીત સાધની જેનાં પુકાં ઉપર સત વચ્ચેસત સાહેબની કુનેરી બીજીતની સખી આપવામાં આવી છે તેનો રૂ. ૧૦.

એ પુસતકમાં અંગેમ, યથા, નીઆદશી, ગેટો, પનેતો, નીરગો, બાન્ને, નમસકારો ઉપરાંત નવ પસોટી દાખલ કરવામાં આવી છે.

કપસરે હિન્દ છાપાખાતામાંથી મલશે.

આખાં ત્રીંદુરપાલમાં સર્વે મુઝરાની તથા ઉલેટ-મુઝરાની ખેડેમાં
વધારે ફેળવણી તથા સારી તબક્કાની વધારે પચાઈવાળી

॥ श्री ८ यं स रे हि न्तं ॥

प्रादुर्भावेन

इमिन सङ्ग्री,

১৯৩৬

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।
पञ्चरात्रम् ।

၈၃၂

24171113

॥ यन्मन्त्रं पश्य, ॥

સચિત્રમયો ૬૨

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 84

મુંબઈમાં જન્મીયા.....૬૪-૨-૦૦ રેડીયો.....૨૫-૧૧-૦૦
 દક્ષિણમાં જન્મીયા ૦૦-૧-૦૦ સિનેમામાં ૬૬) સર્વે કમળ ૧૦૦ થી ૫૦૦
 આરંભે આરંભે ૧૬-૦૦૦૦ પાંચમી ૨૨, બીજી ૫૦૦૦ બીજી

જીવન ૧૦૦૮

પ્રજ્ઞા (૬)

(અંક ૨૦)

સ્ત્રી મિત્ર.

દર માસના આખેલીએ પ્રગટ થતું, સ્ત્રીઓને સરવે
વાટે ઉપયોગી થઈ પડે તેવું માસીક ચોખા-યું.

ૐ લખનારા—પારસી બાલુઓ, ૐ

મુબઈ:

કચસરે હિન્દ સ્ત્રીમ પ્રેસમાં,
કુશમળ કાવચળ પ્રેસવાએ પોતાને માટે બાપું છે.
ફીમિત વરસ ૧ ના આંગ ઉપર રૂ. ૩
પ્રિન્ટર ૬ આના.

મુંબઈના નામદાર ગવર્નર લૉર્ડ રેનાં બખતાવર બાનું લેડી રેના માન પામેલા આંસરા હેઠળ.

શ્રી સ્ત્રી મિત્ર—સાંકળિયું—એપ્રિલ ૧૮૮૯. ૬

૧. મીસન બાવાનું વસિયત—એક ધણી અલયબ જેવી રસીલી વાર્તા—જે યોગે સાથે—
 (લખનાર મીસ શીરીન કું પાટક)..... ૨૬
૨. એકલપેટાપણુને લગતી ઇમિલ—(લખનાર મીસ બાનુંબાઈ પેસનનજ નવરોજી કાકર) ૩૫
૩. એક ત્રાસદાયક લેટ—(લખનાર મીસ જરબાનું પેરતનજ બં તાલીયારખાન)..... ૩૬
૪. મોટાં માયની ગુલાકાતો—કુખતા હાંતનું દર—(લખનાર મીસ મેહેરબાઈ નં પટેલ) ૪૦
૫. સરખ્યનનાં જરબાઈ—(લખનાર મીસબઈજ બં કાકર)..... ૪૧
૬. અમારી નાવડી—કવીતા—(લખનાર મીસ મેહેરબાઈ નં પટેલ)..... ૪૩
૭. નામીચી સ્ત્રીઓનાં જન્મ ચરીત્રો—મેરી સોમરવીલ—ચીવ સાથે—(લખનાર મીસ
 ગુલબાઈ કું પાટક)..... ૪૪
૮. ધણી સાડ નવ કાપડા—(લખનાર મીસ હીરાબાઈ નં મેં પટેલ)..... ૪૬
૯. અનુભવની અગત્ય—(લખનાર મીસીસ ગુલબાઈ હાદાબાઈ રાંણીના)..... ૪૬
૧૦. ઊકરીમાંથી સ્ત્રી—(લખનાર મીસ આલીબાઈ રોં સાપુરજ)..... ૪૮
૧૧. “સનખીમ” નામની આગબોટમાં સફર—કતી લેડી ખાસી—ચાર યોગે સાથે—
 (લખનાર મીસ હીરાબાઈ નં મેં પટેલ)..... ૪૯
૧૨. કાન્સ દેશની રાખ્યકાન્તી—(લખનાર બાઈ પ્રેમકેર ચુનીલાલ મોદી)..... ૫૧
૧૩. બાનુંએને બરનાં વાજીત્રા—ગીતાર—મેનડોલાઈન—જે યોગે સાથે—(લખનાર
 મીસ ગુલબાઈ કું પાટક)..... ૫૩
૧૪. શું તે એક નીચરજતા હતી?—(લખનાર મીસ નવાબબાઈ બં પાદશાહ)..... ૫૪
૧૫. મિત્રાચારી—(લખનારાં મીસ જરબાઈ પીરોજશાહ વીકાજ તથા મીસ બાનુંબાઈ કુશ-
 મજ મીરબં)..... ૫૬
૧૬. આખર પામવાનાં છ પગથિયાં—(લખનાર મીસ મેહેરબાનું મેહેરામસા દાવર)..... ૫૭
૧૭. ભરવા ગુંથવા વીશે—જે યોગે સાથે—(લખનાર મીસ શીરીન કું પાટક)..... ૫૯
૧૮. અમારી લખનારીઓને ખબર—(લખનાર અધીપતી)..... ૬૦

શ્રી મિત્ર

SHRI MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

પુસ્તક ૧ હું.

અપરેલ ૧૮૮૬.

અંક ૨ બો.

શ્રી મીસન બાવાનું વસિયત. હું.

એક ધણી અત્યંત બેચેની રચીલી વાર્તા.

પ્રકરણ ૨ હું.

વારસામાંથી આવતક થયેલી પુસ્તકેસ.

વા. મીં મીસન મેસરસ ટોડ અને જે. મેસ વડીલોની આચીસમાં આવી પુગા કે સ્ત્રીને એક કારભારી તુરત બહાર આવીને બરખામના આ સર્વથી પૈસાદાર મહરયને તાબેદારીથી વાંકો વળી નખે; તેને મીં મીસને દમમાં પુછ્યું, “મીં ટોડ અંદર છે કે?”

“સાહેબ, મીં ટોડ હાથમાં કામમાં રોકાયલા છે, પણ ચોડી મીનીટમાં અંતે આવશે, તેટલાં સાહેબને ‘હાઈમસ’ વાંચવા આપું?”

“બહનંગમાં નાખ તારાં હાઈમસને” તેણે મીસન બોલીને કહ્યું, “હું કાંઈ અર્થમાં વર્તમાનપત્રો વાંચવા નથી આવ્યો. મીં ટોડને કહે કે હું તેવજીને એકદમ મત્રવા માંડ્યું, નહીં તો હું બીજા વડીલને લાંબો જતા રહેવરા.” તે કારભારીએ બીહનમાં બીહનતાં કહ્યું, “સાહેબ મને ધારતી લાગેય કે,” “કેમ જતુંય કે નહીં.” મીં મીસન જણે લાંબી જતા રહેતા હોય તે પ્રમાણે કુદોડો ખાંટી હાથા અને પોતાની તોપી હાથમાં પકડી બપોરવા લાગ્યા. રખેને તેવજી લાંબી નાહસી બધ એવી ધારતીથી તે કારભારીએ ગભરાઈને જવાબ દીધો, “લેઓ સાહેબ આ આગે; મેહરબાની કરી જરા બેસો, હું મીં ટોડને દમણા બોલાવી લાવું.” અને એમ કહી લાંબી ચાલી ગયો. તેના ગયા પછી તરતજ એક યુગ્મ ડોસાં રોકાનાં રોકાનાં

અંદરના મેસરમાંથી એક કામજના બંજળા સાથે બહાર આવ્યો, અને ખુબ પાણી લાગ્યો કે તેવજીને માથું દેણું નથી તેવજી બીચારો અચાનક વખેને પોતાનું વીસ કાંઈ બીજાં ધરમ ખાતાના સંબંધમાં ફેરવાવવા આવ્યો હતાં; વડીલના ઉત્તરપાસા મેસરમાંથી એકદમ કારભારીની અંધારાં ખોપડામાં તેવજીને દે-લપાથી તેમને ડરડો લાગેલા હતા.

એક પળમાં મીં ટોડ પોતે આવી મીં મીસનને ધણી બેસ બરથો આપકાર દીધો. મીં ટોડ બીહનણે, ભોલા અને ઉત્તરવા માણસ હતા. તે આવતાં વાર એકદમ બોલ્યો, “કેમ છેઓ મારા ખાસ સાહેબ? તમને બેઠેને હું ધણી ખુશ છું.” પણ આટલું બોલતાં જ મીં મીસનનો મીરડાપત્રો ચેહરો અને બેચાં બેઈ એકદમ ચુપ થઈ ગયો. પછી કીખન પકડી બોલવા લાગ્યો, “મારા ખાસ સાહેબ, હું ખચીત દલગીર છેઠા કે તમને એટલો વખત બોલી રહેતું પડ્યું, પણ તમે આવ્યા સારે હું એક ધણીજ સરસ અને ધણીજ પર્ગાં વસિયતનાયું કશાનાર બાઈ સાથે રોકાયેલો હતા.”

મીં મીસને વચમાં બોલી હડી તેને વધારે બોલતાં અટકાવ્યો “બહનંગમાં નાખ તે ધર્મી વસિયતનાયું કશાનારને; સંભાળ રખજો કે ફરીથી એમ નહીં બને, હુબી એક વસિયતનાયું કશાનાર છેઠા અને મારા જેવા માણસને આચીસના મેસર અને લખનારાઓ માફક બોલી યવાની દેવ નથી, મારે સંભાળજો કે ફરીથી એમ બને નહીં.”

“હું ખચીત ધણીજ દલગીર છેઠા, પણ.”

“ચાલ, વાંચો તે બધું રહેવા દે—મને મારું વીસ બેઈએ.”

“વીસ-વીસ-માફ કરજો હું—પણ હું જરા ગભરાઈ ગયેય તમારી રીતમાત હમેશાં એવી તો—

આટલું બોલીને તે એકાએક અચકા ગયો, કારણકે મીં મીસનની ડોસા પુરકતી એવુંની આંખો સામે તે બેઈ સરથો નહીં; તે ઉરત વીસ લાવવા માટે એકદમમાંથી બહાર ગયો. થોડા વખતમાં તે વીસ લઈને પાછો ફર્યો, અને મીં મીસને કાંઈ પંજી બોલ્યા વગર એકદમ તે ઉઘાડી વાંચવાનો દુકમ કર્યો.

તે તરતજ તાણે ધણી; વીસ ધણું હુંક હતું. ફક્ત થોડા વારસાઓ કે જે બધા મલી વીસ હાજર પાડતા હતા તે મીસન તેવજીની સવગી દોષત અને મીલકતો તથા છપવાનાં

કરતાં તેવણને ધણું દુઃખ લાગતું હતું. તેવણની મુખ્ય મનદ પૈસા મેલવવામાં હતી, અને નહીં કે તે ખરચવામાં. બ્યારે પોતાની આશીસમાં ખેસી પોતાનાં મોઢલાં ખાતાંની હીસાજ તેવણ ગણતા હતા, અને એકા ધવલા પૈસાના મોટા દગજામાં એક પછી એક પૈડ ઉમેરતા જતા હતા, સ્વારેજ તેવણ ખરેખર ખુશી દીસતા હતા. ચાલીસ વરસ ધયાં આગેજ એવણની ખુશાલી હતી, અને તે હજુ પણ તેમજ હતી.

આ પછી તેવણે પોતાના ભત્રીજાને વીચાર કીધા, કે જે તેવણના ભાઈને એકપુરે દીકરા હતા અને જેને તેવણ પોતે છાપવાનું ખાતું દહાડી પૈસા મેલવવામાં ચુકાણ તે અગાઉ ધણી ખારથી ચાલતા હતા, અને પછી એક હાથ મારી. તે છોકરા, જે તેવણને એક વખત બ્હાસે હતા, તેનેથી છુટું પડતાં તેવણને જમણે ફટકા લાગ્યો હતો; પછી યુસતેસ તેવણની સાંમે ધયો હતો, અને—જળી તેથી પણ ખરાબ એ કે—જે સાચું હતું તે તેણે મોઢાંપર કઢી દીધું હતું, જે તેવણથી મુદત ખમી રાકાયું નહીં. તેણે કહ્યું હતું કે તેવણની પૈસા કમાવાની રીત અપમાણીક હતી, જેટલું જેઈએ તે કરતાં તેવણ વધારે શેતા હતા, અને તેવણ મનમાં સમજતા હતા કે તે ખરેજ હતું, પણ તેવણને કોઈ મોઢાંપર એમ કહે અને તેવણની આખી જીજીને એમ લમારે એ તેવણથી સાંખી નહીં રાકતું હતું, સારે પોતાનાજ પાળકને મોઢેના આપા રાખે—તેવણ કેમ ખમી શકે તેવણ કોઈ તદન ખરાબ માણસ હતા નહીં, કોઈ પણ માણસ તેવું હોતું નથી; અંદરખાનેથી ખીન—માણસે ચાકક તેવણને પણ લાગણી હતી, પણ તેવણને કોઈ ઉપાયા પારે અથવા સાંમે ધાય એ તેવણથી ખમી નહીં રાકતું હતું, અને તેથી તેવણે કાંતો લીધો હતો, તોપણ બ્યારે તેવણ એકાંત બેઠાં બેઠાં વીચાર કરતા હતા સારે તેવણને લાગ્યું કે કાંતો લીધાથી કોઈ સુખ મળતું નથી; અને યુસતેસનું મોટું મન અને મક્કમ પ્રભાણીકપણાની તેવણને અદેખાઈ લાગી, કે જે સદજીવેને લીધે તેણે પોતાના સપળા લાભનો ભોગ આપ્યો હતો. તેવણની મતલબ કાંઈ એવો વીચાર કરી દયા લાવી પોતાને દેખવ દેવવાની હતી નહીં. મીઠ મીસન કહી પણ દયા કરતા હતા નહીં, અને કહી પોતાનું મન દેવતા હતા નહીં, જે તેવણે તેમ કીધું હતે તો હાલ તેવણ વીસ લાખ પૌડના ધણી હને નહીં.

પ્રકરણ ૩ જી.

ઝામરેટાની નાની બહેન.

આપણે જેઈ ગયા છીએ કે “મીસનસ” નું ખાતું ઝામરેટા બારે નાશીપાસી અને ગમગીન દેઝાંએ છોકી ગઈ હતી. તેણીને આટલી બધી દલગીરી ઉપજવાનું કારણ શું હતું તે કહેવા પહેલાં, આ જીવાન કેળવણીથી ખાતું કોણ હતી તેની આગળી તવારીખ વીશે અમે આપણુ બે ભોલ બોલીશું.

તેણીના માપ રેવરંડ જેમ્સ સ્મીથર્સ એક પાદરી હતા. બ્યારે તે ખરેખર પામ્થો સારે પોતાની પાછલ એક વીધવા અને

બે બાળકોને યુકી ગયો હતો. આ બે બાળકો તે ઝામરેટા અને તેની બેઠન જેની હતાં. પહેલીની ઉમર આ વખતે ચાલ વરસની અને બીજીની ચાર વરસની હતી. આ બે દીકરીઓ સીવાય મીઠ સ્મીથર્સને લાં ખીન બે દીકરાઓનો જન્મ થયો હતો, પણ તેઓ પોતાનો વારસો આ દુન્યામાંથી તેઓના આપની અગાઉ ઉઠાવી ગયા હતા. મીસીસ સ્મીથર્સ બ્યારે વીધવા થઈ સારે સારાં લાયકે તેણી પાસે પોતાની સાત હમર પૌડની રકમ હતી, કે જેનું વરસ દહાડે ૩૫૦ પૌડ બ્યાન તેણીની જીજી સુધી આવતું હતું. આ નાની આવકનો જેમ અને તેમ સારે ઉપોગ કરવાને અને તેણીની બેક દીકરીઓને પુરતી કેળવણી આપવાને, જે ગામડાંમાં તેણીના ધણી પાદરી હતા અને બ્યાં તેમાં વરસો ધયાં વસતાં હતાં, લાંબી ખાકી કરી ખરખીયામ શેઠેરમાં તેણી આવી પડી. અર્દાઆ પાછ વરસ તદન એકાંતમાં જીવરયા પછી તેણી એકાએક મરણ પામી, અને પોતાની બે દીકરીઓ જેઓમાં હાલ એક ઝામરેટા અને બીજી નવ વરસની હતી, તેઓને વીસાપ. ફરતી કોઈ પણ સગાં અથવા દોસ્તાના આસરા વગર આ દુન્યામાં તેઓની રોટલી કમાવાને એકલી પોતા પાછલ યુકી ગઈ.

મીસીસ સ્મીથર્સ એક કરકસરવાતી સ્ત્રી હતી, અને તેણીનાં મોઢત પછી તેણીની બેક દીકરીઓને માત્રમ પડ્યું કે સધજ કરજ આપતાં તેઓ પાસ ૬૦૦ પૌડ બાકી રહ્યા હતા. તેઓની માતાના વારસામાંથી મસતું બ્યાન હવે તેણીનાં મોત પછી બધ પડ્યું હતું. હવે દેખઈતી રીતે આ ૬૦૦ પૌડ બ્યાન બે જીવાન છોકરીઓનું પોણજી કરવાને પુરતું ન હોવાથી ઝામરેટાને વારંવાર મુદત નાણાંમાંથી થોડી થોડી રકમ ઉપાડવી પડતી હતી. તોપણ ધણી નાની ઉમરથીજ વીધાને ધણો થોભ હોવાથી તેણીએ પોતાની માતાનાં મરણ પછી થોડુંકે એક ચોપડી પોતાને ખરચે છપાવી, કે જેમાં તેણી તદન નીશકળ થઈ અને ૫૨ પૌડની મોટ ગઈ. આ ૫૨થી તદન નાશીપાસ ન થતાં થોડુંકમાં તેણીએ “જેમીમાસ વાડ” નામની બીજી ચોપડી લખી, કે જે “મીસનસ” નાં ખાતાંએ ખરીદી અને ધણી અજળ જેવી રીતે તેની ફતેહ થઈ. વાંચનાર સારીપેટે જાણે છે કે “મીસનસ” નાં ખાતાંએ તેની સાથ કેવી રીતે લખત કીધું હતું, તે યાતકી સખત ઝામરેટાને તેનાં નામ અને કીરતી છતાં તેની ફતેહ આગળ વધારતાં કેવી રીતે અટકાવતું હતું.

હવે મીસીસ સ્મીથર્સને યુગરયાને પણ વરસ ઉપર પસાર થઈ ગયાં હતાં અને તેથી દેખઈતું છે કે તેણી જે ૬૦૦ પૌડની રકમ યુકી ગઈ હતી, તેમાંથી હાલ થોડુંજ બાકી રજું હતું. આ બે બેઠેના ખરેખર ધણીજ કરકસરથી એક મીથ મોઢલામાં બે નાના ઝોરડા બારે લઈ રહેલી હતી. નાની જેની જે હાલ બારથી તેર વરસની ઉમરનું અચ્ચું હતું, તેને ફેરસાંનું દરદ ધવાથી તેઓનો ખરચ એકદમ વધી ગયો હતો. તેજ સહવારના ઝામરેટા ડાકરને મઠી આવી હતી, અને તેણે તેણીને ખુસે ખુસે જીજીનું હતું કે બ્યાં સુધી તેણીની બેઠનને કોઈ ગરમ મુચકમાં ઝાંખાં

એક વરસ સુધી લઈ જઈ રાખવામાં આવે નહીં લાંબુસુધી તેણી આખો શીયાળો કહાડી શકે નહીં, અને કોઈ પણ પળે મરણ પામે. આ સાંભળી ઓગરડાને એટલું તો દુઃખ લાગ્યું કે તેનું અને બચાવ કરવું મુશ્કેલ છે. જેની ગરમ દેશમાં લઈ જવું કેટલું ગુલાકેસ અને નહીં બની શકે તેવું હતું, તે વીશે તેણી વીચાર કરવા લાગી. તેણે જો તેણીને ચાંદપર મઠ જવા કહ્યું હોત તો તેપણ તેણીને મનસે સરખું જ હતું. અરસોસા તેણી પાસે પૈસા હતા નહીં અને તે ક્યાંથી મેલવવા તે જાણતી હતી નહીં. વાંચનારા! યોદ્ધાની બંદગી કરી માંગને કે તારાં નસીબમાં તારાં કોઈ વહાલાંને યોગ્ય પૈસાની કમાવ રકમને લીધે મરી જતાં જોવાનું સરજેલું નહીં હોય.

આવી બધા ભરેલી હાલતમાં તેણીનાં દુઃખો મને “મીસનસ” નાં ખાતાંમાંથી પોતાના હૃદય કરતાં વધારે કોઈ મેળવવાની આશાથી તેણીને લાંબાં જવાની ફરજ પાડી હતી, તેજ “મીસનસનું” ખાતું કે જેના માથેકેએ તેણીની યોગપદ્ધતિમાં શેરકો પાંડ મેળવ્યા હતા, જ્યારે તેણીને તો ફક્ત પચો પાંડજ આપવામાં આવ્યા હતા. આ કાંશેશમાં તેણીએ કેટલી ફતેદ મેળવી તે આપણે બપોએ જોઈએ. લાંબી નાસીપાસ થયા પછી તેઓની આશીસ છોડતાં તેણીને એક ઓળખીતા સમ્રાજની યાદ આવી; કદાચ તે તેણીને થોડાંક રકમ પીરકે મેળું ધારી તેણીએ એક તરફનો રસ્તો લીધો. લાંબાં આવી યુગ પછી તેણી એ તે બેકના કારભારીને મળવા માંગ્યું, પણ જવાબ મળ્યો કે તે બહાર ગયો હોતો અને ત્રણ વાગે પાછો ફરી; તેથી પાસેની એક દુકાનમાં જઈ લાંબી થોડાંક પાંડ ખાઈ અને ગયાસ ભરી દુધ પી લાંબાં બેઠી. પણ જાતે વધારે વખત ચોભનાં શરમ ઉપજવાથી લાંબી નીકળી ત્રણ વાગા સુધી મોહલામાં આમ તેમ ફરી વળત કહાડયો. ત્રણની ટકોરી સાંભળતાં તેણી પાછી ફરી અને કારભારીના ખાનગી ઝોરડામાં તેણીને મેલાડવામાં આવી, જ્યાં એક દયા વરડો, ઘાતકી દેખાવનો શખસ મોટી યોગપદ્ધતિ લઈ બેઠો હતો. ઓગરડા જે શખસને મળવા માંગતી હતી તે આ હતો નહીં, અને તેથી તેણી પાછી નાસીપાસ થઈ.

તેજો વચ્ચે શું વાત થઈ તેનું અંગે બ્યાન કરવાની કાંઈ જરૂર નથી, એટલું જ કહેવું બસ થયો કે જ્યારે તેણીએ ધુળનાં પુતળાં લાંબાં આપવાનું કારણ કહી સંભળાવ્યું, સારે સાગા પળીએ યોગ્ય દયાના જોશો જોડી દુકોરીની બંદગી કે ઉધાર નાણાં આપનાં બેકના ધારાથી ઉતરવું હતું, અને એમ કહી નરમણથી નથી તેણીની લાંબી કાસર પતાવી.

આ વખતે સાંજનાં લગભગ ચાર વાગ્યા હતા. વરસાદ ઝરઝર ઝરઝર પડ્યો હતો અને દવા બીનાશવાળી અને સરદ હતી, તેથી બરમીંગામના મોહલાઓને દેખાવ એવો તો કળાય અને ઝગમગ લાગતો હતો કે સૂરી સુખી અને જુદી ભરેલાં દેખાંને પણ આસને નાસીપાસ અને ગમગીન બનાવે. આવ્યા એકાંત અને સરદીવાળા મોહલાઓ પસંદ કરી ઓગરડા ભીંજાવી, યાદગી અને સમભગ રડતી છેલ્લે સળગે તેઓના નાના બેસવાના ઝોરડાના દરવાજામાં દાખ થઈ. તેણી કાંઈ પણ

ગરબ કીધા વગર ચુપચુપ અંદર આવી, કારણકે ધરમાં કામ કરતી દારી તેણીને આસનાં જ મળી હતી, તેને પુતળાં તેણીને માકમ પડ્યું કે જેની બપોરના ખાણાંની વખતે ધણી ઠોસી હતી અને હમણું જીવાઈ ગઈ હતી.

ઝોરડામાં એક નાની સગડી હતી. કટકસરને લીધે તેમાં કાચસાને બદલે બે મોટી ઉતરડીઓ નાખેલી હતી. એક બાણુએ ઓગરડાની લખવાની ટેબલપર એક દીવો ધીમે બજતો હતો. તેની સામેની બાણુએ સગડીની જગ્યા નવનીક એક કાચ (સોપ) મુકેલો હતો, જે ઉપર એક મુંદર આળવાળી છોકરી પડેલી હતી. તેણી એટલીતો પાતળી અને નબળી હતી કે એક છોકરી કરતાં છોકરીનાં હાડપીંજર જેવી વધારે ઠીસી હતી. આ તેણીની આંખની બેહન જેની સુતેલી હતી. ઓગરડા ધણાં જ ધીમે પગલે તેણીની તરફ ચાલી. તેણીની નવર દીવ દુખવે તેવા પાતળા પછુ મધુર નાના મેદરા, લાંબાં વાંકા પાપણાં, પાતળું નાક, અને કમાનના જેવા ધાટનાં મોઝાં પર પડી. તે ઉપરની દુખની નીલાનીઓ સઘળી જતી રહી હતી અને તેને બદલે હસવાને છાપ તે પર પડેલો જણાતો હતો.

ઓગરડાએ તેની તરફ ફરીથી જોયું; તેણીનું હૈયું બચાઈ આવ્યું, અને તેણીની સૂરી આંખોમાંથી આંસુઓ ટપકવા લાગ્યાં. તેણીને બચાવવાને તેણી પૈસા કેમ મેલવે? એક વરસની વાત પર એક પૈસાદાર શખસ, જેને તેણી પીકારતી હતી તેણે તેણીને પરણવાની માંગણી કીધી હતી, પણ તેણીએ તેને ના પાડી હતી. સાર પછી તે બહાર ગામ જતો રહેલો, નહીં તો હમણું ખમતી તેની પાસે જતે અને કાંઈ પણ કીંમતે તેને પરણે. હા, જે માણસને તેણી પીકારતી હતી તેને પરણવાને પણ તેણી કમન કરતે. પોતાની બેહનને વાસ્તે તેણી કાંઈ પણ કરવાને તૈયાર હતી; જ્યારે તેણીની સીધી બેહન મરી જતી હતી, અને તેપણ ફક્ત ૨૦૦ પૈસાને લીધે, સારે તેણીને પોતાના જીવની શી દરકાર હતી?

આ પ્રશ્નને તે વીચાર કરતી હતી, તેટલામાં જેની જગા ઉઠી, અને પોતાની બેહન તરફ દાણો લખાયા. તેણીએ મધુર બચ્ચાંના જેવા અવાજે પ્રશ્ન પૂછ્યું કે, “મારી ખારી બેહન, તું ક્યારે પાછી આવી? તારા વગર અને સુદઘ મેલદાણું નહીં. મારો ધુસી તેણી પોતાની બેહનને હમેશાં આ લાડકાં અને ટુકાં નામથી બોલાવતી હતી) તું કેટલી બધી ભીંજાઈ ગઈય, એકદમ જઈને તારું બદીઆન બદલી નાખ, નહીં તો તુંબી મારી મોકલ આમનરી” —આટલું બોલ્યા પછી તેણીને એક ઠોસવાની મોટી ચુંચ આવી, જેણે જેમ પવન એક બરડાં માંડે દીઠવે તેમ તેણીનાં નખનાં શરીરને ધુળવી નાખ્યું.

તેની બેહન બદીઆન બદલવા ગઈ અને પાછી આવી કાચ આગળ બેઠી ને તેના પાનજો નાંતે હાથ પાનજા હાથમાં લીધો. “કેમ ધુસી, પૈસા તારા હોપખાનાના ભૂત સાથે કું કરી આવી?” (આ બેચાદખ નામ તેણી મીંડ મીસનને લાગુ પાડતી હતી) “તેણે તુંને વધારે પૈસા આપવા કમન કીધું કે?”

“નહી ખારી; અમે ફક્ત કટકો કીધા અને હું પાછી આવતી રહી.”

“સારે હું ધાંડ્ય કે આપણેથી બહાર ગામ જવાશે નહીં.” આ સવાલથી ઝોગરાતને અતીશય દુઃખ લાગી આવ્યું. તેણી જવાબ દેઈ શકી નહીં, પણ ફક્ત પોતાનું માથું ઢીસ્યું. તે બચ્ચાંએ પણ પોતાનું માથું તકીઆ પર નાખી દીધું અને એક બે રવકાં ખાધાં; જલદીથી તેણી શાંત થઈ અને ફરીથી પોતાનું મોઢું ફેરવી બોલી, “ખારી ધુસી, તું હું ચુસ્તો નહીં કરે તો હું તુંને કાંઈ કહેવા માગ્યું. મારી મધુર ધુસી, મારા ફરેતા, હું કહુંય તે સાંભળ; અરે, ધુસી તું જાણતી નથી કે હું તુંને કેવી ચાહુંય. એ બધું હવે નકામું છે. સપાળાં હાંકાં ફેકક છે. હું હવે થોડા વખતમાં મરી જવશા જેઠે ફક્ત બાળ વરસની છેડાં, અને તું મને એક બચ્ચું સમજે તોપણ એ બધું સમજાવેનું હું પુરતી મોટી છેડો.” સાર પછી થોડી વાર હાંસીને પાછું જોયું, “હું ધાંડ્ય કે દુઃખ માણસને તેની ઉમર કરતાં વધારે મોઢું બનાવેય. હું જાણું પં વરસની છોડાં તેમ મને લાગેય. વારું, હવે તું જલેય કે દુઃખની સામે થવા કરતાં મને એકદમ મરી જવું જોઈએ. હું ફક્ત તારી પર એક બોળ દાખલ છેડાં, અને તુંને ફેકકતી ચીંતા કરાવુંય, તેના કરતાં તો બેહતર કે હું એકદમ મરી જશ.”

“અરે જેની! જેની! એમ ના બોલ,” તેની ભેહેને રડવાના જેવા અવાજે કહ્યું, “તું જાણતી નથી કે એમ બોલવાથી તું મને મારી નાંખતી હોય તેટલું દુઃખ લગાડેય.”

જેનીએ પોતાનો ગરમ હાથ ઝોગરાતાના હાથપર સુએ અને બોલી, “મારી ખારી ભેદેન, જે હુંને દુઃખ પણ થતું હોય તો પણ હું કહુંય તે સાંભળ, ખચીત હું તુંને કાંઈ કહેવા માગ્યું. તું મારે વાસ્તે એકલીથી પછી શું કામ બીજેય? મારાં મોત પછી જેમી જગાપર હું જવશ તે ખચીત આ કરતાં વધારે ખરાબ તો હશેજ નહીં. પેટી દુન્યામાં હું વધારે દુઃખ ખમશ નહીં, અથવા અહીંયાં તુંને રડતાં જોઈ જેટલી હુંથી યાદવ્ય તેથી વધારે દુઃખી થવશ નહીં. આપણે અહીંયાં જેટલી કળાવન બોગએય, તેથી વીચાર કર. વરસોમાં વરસો સુધી આપણે જીંદગીમાં જે એક જીવ આપણને સુંદર લાગતી હતી અને જે ઉપર આપણે મોટી ઉમેદ ધાંધી હતી, તે તારી ચોપડી હતી. તું જાણેય કે જ્યારે વળી મને થઈ દુઃખ થાયય અને મારી છાતી દુઃખેય સારે “ટાઈમ્સ, સેટરડે રીડ્યુ, રોકેટર” અને બીજાં વતનનાં પત્રોએ તારે વીરો જે છાપું હતું, તેના જે જ્યારે વીચાર કરેય સારે હું માંડે દુઃખ તદન જુલી જડાંય. અને જુલી યાદવ્ય. તેએએ જે લખ્યું હતું તે તુંને યાદ તો હશે, કે તારામાં કુદરતી જુદી છે, જેથી તું આગળ ચાલતાં સૌથી સરસ લખનાર નીવડશે એની તેએ આશા રાખેય. ખચીત, ધુસી, આએ તારી જુદી તો પેલા જુલથી ડીજુલી લેવાશે નહીં. તે તારી ચોપડીના પૈસા લઈ શકશે, પણ એમ તો તેનાથી કહેવાશેજ નહીં કે તેણે તે ચોપડી લખી; જો કે હું તો કાંઈ પણ શક વગર કહુંય કે તેમ જો યુદ્ધ સામું હતે તો, એ તો તેમથી કરતે.” તેણી આ છેલા બોલો એક બચ્ચાંના જેવી ચળાણી અને ચીરાટથી બોલી હતી. “અને હા, જ વળી પેલા લંડનના

મોટા ગ્રંથકર્તાએય તારીપર જે કાગળ લખ્યાંય તે પણ મને વારંવાર યાદ આવેય. વારું, મારી મૈથી ખારી ભેદેન, જે મોજ માગાં દીકને મૈથી વધારે જુલો કરેય તે એ છે કે આ બધું ખરેખર બનેલું છે, અને તે મેં મારી નજરે જોયુંય. વળી મને લાગેય (જે કે તે કેમ તે હું પોતે જાણતી નથી) કે દુન્યાના બધા મોસલો સાથે મલી તારી સામે થશે તે છતાં તું એક પ્રખ્યાત સ્ત્રી નીવડશે; તું કાંઈથી કરી પૈસાની સત્તા તજેથી છટકી જશે, અને જે કદાચ તેમ નહીંથી જને તે પાંચ વરસમાં શું બીસાદ, એટલો વખત તો જલદીથી પસાર થઈ જશે. પછી જ્યારે તું મોટી, પૈસાદાર, વખણાવતી અને વળી દેસેઈ કરતાં વધારે પ્રખ્યાત થશે, અને જ્યારે તું ઝોગરાતાં પગ મુકશે સારે તુંને જેવા બધાં ભોટાં તેઓની આંખો ફેરવશે (જેમ નીશાળમાં પાદરી વાંચેજ આપવા આવતા હતા સારે અમે કરતાં હતાં) સારે તું બીજાં ભેદેનોની માફક મને જુલો જશે નહીં, પણ મને યાદ કરશે ને વીચારશે કે ધણાં ધણાં વરસોની વાત પર હું મરી જવા આગમ્ય જે અમમચેતી કરી ગઈ હતી તે બધી કેવી ખરી પડી.”

આ નાની છોકરી જાણે તેણી જે બોલતી હતી તે સધળું ખૂંચે પાવતું હોય તેમ ધણી અનુભવે જવી મંબીરાઈ અને મોઢસાઈથી વીચાર કરી બોલતી હતી, તેટલામાં એકાએક પાછી હાંસીની યુગ આવાયી તેણી સુપ થઈ. તેણીની બેઠ ન ચૂકજી મડીએ તેની આગળ ભેડી અને તેના હાથમાં તેને પકડી, મરી જવાની વાત નહીં કરવા ભાગાતુડા બોલોમાં તેને કસાવાળો કોષા. જેનીએ ઝોગરાતાનું સુનેરી બાળવાઈ આપું પોતાની છાતી પર મુક્યું અને તેના બાળ પક્ષવારતાં બોલી, “સાર વારું, એમ તો એમ, ધુસી, હું એ વીરો વધારે બોલશ નહીં, પણ જે ખરું છે તે હું તો તુંને કહુંય. હું ખમતાં ખમતાં તદન કટાળી ગઈય. વારું, મારી ખારી, આપણે એક બીજાને પાણુંજ હેતથી ચાહીએ છીએ, અને કદાચ કેટે બીજે છેડાંએ—આપણે જુદીયા.”—તેણી વધારે બોલી શકી નહીં. નજીક આવતી લુદાઈના ખાસથી તેનું નાનું બહારૂર હેયું જરાઈ આવ્યું, અને બેઠ ભેદેનોએ કાચ પર નવધાર આવું પાડ્યાં. તરતજ કોઈએ ઝોગરાતાનું બાણું ફેક્યું. ઝોગરાતા જલદીથી ઉઠી અને તેનાં આંસું તુજી ચેરમાં કામ કરતી દારી જે તેઓને વાસ્તે ચાહે લાવી હતી, તેને બારણું ડાંધાડી અંદર લીધી.

ઝોગરાતાએ થોડી ચાહે પીધી અને પાંડ અને માખણનો એક ભુક ખાધો; તેણીને આજે ભુખ તો હતીજ નહીં. જેનીએ પણ કાંઈ ખાઈું નહીં, પણ થોડુંક દુધ પીધું; જ્યારે તે દારી રેખજ સાફ કરી આરડામાંથી ગઈ સારે જેનીએ કહ્યું: “ધુસી હવે મને બીછાને લઈ જા અને સાર પછી મારી આગળ આવી “જેમીમાસ વાડ” માંથી ગરીબ જેમીમા મરી જવય તે ભાગ વાંચ, આખી ચોપડીમાં તે સૌથી સરસ ભાગ છે અને તે મને ફરીથી સાંભળવા ગમેય.”

તેણીની ઈચ્છા પુરી પાડવાને ઝોગરાતા તે ચોપડી લઈ તેણીની આગળ મુકી, અને જે ભાગ તે વચવા માંગતી હતી,

તે જોવાડી જેમ અને તેમ મક્કમ બવાજે મોટાથી વાંચવા માંડ્યું. ખરેખર તે લખાણ ધણું અસરકારક અને દીઝમાં લાગી આવે તેવું હોવાથી છેલ્લો વાક્ય પુરો કીધો હાંસુથી ધણી મુશકેડાઈથી તેણીએ પોતાનો જુરસો દાખી રાખ્યો. તે વાક્ય નીચે પ્રમાણે હતો:—

“તેથી જેમીઆએ તેની તરફ પોતાનો હાથ લખાવ્યો, અને તેને છેઠી સલામ કીધી, અને પોતાનું વચન પાળ્યું, તેથી ઘણી ખુશી થઈ સુખેથી નજીક સુવા ગઈ.”

તે બધું આખવાથી નાની છોકરી જે આ બધું સાંભળતી હતી, તે બોલી “અરે! હું છંદ્યું કે હુંથી જેમીઆના જેવી બની હતો, પણ જો કે મને કાંઈ તેની માફક વચન પાવતું નથી, તો પણ હું છેઠી સલામ કહી તેની માફક સુવા નહીં.”

ઐગરજાએ કાંઈ જવાબ દીધો નહી, અને થોડા વારમાં જેની ઉધાઈ ગઈ. તેની બેહેને આનુરૂતા બરેસા પ્યારથી તેની તરફ વળેડું અને પોતાને મનસે બચાવી કે, “એ પોતાની આસા છોડી દેવ, અને જો એ પ્રમાણે નાસ્તીપાસ થશે તો એ મરી જશે. એ જાણે છે જો એને બહારગામ નહી લઈ જવામાં આવશે તો એનો છોડા આવશે. અરે, હું પેસા ક્યાંથી મેલવું? પેસા રાખસ જે અને પરણવા માંગતો હતો, તેથી અહીંઆ નહી મળે, નહી તો હું કાંઈ પણ કરી તેની પાસેથી મેલવતો. હવે હું શું કરશું?” આટલું બોલી તેણીએ પોતાના હાથે મોઢાંપર લીધી દીધા, અને વીચાર કરવા લાગી. તરતજ એક બ્રાહ્મ તેણીને આજ્યો; તે એ હતો કે, તેણી ફરીથી મીઠું મીસન પાસે જાય અને તેનાં વચન પ્રમાણે તેણીની નવી ચોપડીનો મર્યા કરી દાખવતો હક ૧૦૦ પૌંડની કીમતે વેચે; પણ એટલી રકમ એક આબરી માણસ સારે મુસાફરી કરવાને પુરતી ન હોવાથી વધારે મેળવવાને તેણીએ ધાણું કે જે થોડાંક ચોક્કસ વરસો સુધી તેના હાથ હેઠલ રહેવાને તે માંગણી કરે તો અજબત મીઠું મીસન ખુશી થાય અને એક બીજાં સખત લખતથી થોડાંક વધારે વરસો સુધી કાંઈ જુગ્મ પગારે તેણીને બાંધી લઈ બીજા ૧૦૦ પૌંડ તેણીને જેઠેતા દાના તે આંગપર આપવાને કમ્યુન કરે. જો કે આ વીચારન તેણીનાં દીનમાં પુરતારે ઉત્તપન કરવાને અને તેણીની સમગ્રી આસા અને ઉમેરેના નાશ અને બંધ કરવાને પુરતો હતો, તે છતાં જો દીવાળો બેસવા અગાડ તેની ખારી જેમીને ક્રાંતસની દક્ષિણે લઈ જવાને તે ૨૦૦ પૌંડની રકમ મેલવવાને શકતીવાન થાય તો આ સમગ્રું ખખવાને તેણી તૈયાર હતી, બગેરે તેમ કરવાનો મજબુત હેતુ કરી ચુકી હતી.

આ પ્રમાણે પોતાનો ભોગ આપવાનો વીચાર કરી એક હાથ મારી તેણી લાંબી ઉઠી બીજાંને સુવા ગઈ. તેણી કોષમાં પડ્યા પછી એક અવાજ જે તેણીસાંભળી શકતી નહી હતી, તે અધારમાં કોઈને જોતાવતો હતો, કાંઈ ચીન જે તેણી જેઠી શકતી નહી હતી તે તેણીનાં બીજાનાં આગળ ચારી હતી હતી. વાંચનાર! આ શું દર્શાવે તે કોઈજ નહી પણ મોતનો દુરેસો હતો, જે એક ખારા છબને આ દુન્યામાંથી ધસી લઈ જવા લાં આજ્યો દેતો. થોડા વખતમાં એક જુવાન બહારો જીવ સુખ

અને શાંતીથી આ દુન્યામાંથી પસાર થઈ ગયો. અરે! તે કોઈજ નહી પણ આપણી ઐગરજાની દાંથી બહારમાં બહારી અને એક પુરી બેઠન જેની તેણીનાં બીજાનાં મરણ પામી હતી.

પાછળી રાત પડતાં ઐગરજાને સ્વપ્ને આજ્યો કે કાંઈ તેણીના એકરા પર દમના થંડા કુંદરા મારતું હતું, તેથી તેણી એકદમ ચોંટા ઉઠી જાગૃત થઈ સાંભળવા લાગી. જેનીનું બીજાનું ઐગરજાની બીજ જાગૃત્યે હતું; તે આબરી બચ્ચાની ઉંચ વગર ઉતરતી થતી જેનેનીને અવાજ વારંવારે સાંભળવાની તેણીને ટેવ પડી હતી, પણ દમહણે તેણીને કાંઈ સંભળતું નહી, તેણીના દમનો અવાજ તેણી સાંભળી શકી નહી; ઐગરજાની સુખ કીડી જાગૃતે તેણીને બીહવણવતી હોય તેમ લાગ્યું, તેથી એકદમ ધારતી ખાઈ બીજાનાપરથી કુંદરા મારી ઉઠી અને બની સમગ્રાવી. એક બે પળમાં જેનીનાં બીજાનાં આગળ ચારી હાથમાં બની ધરી હતી રહી. કાકડો બરાબર સજાયા પછી તેણીએ જોયું કે જેની બીજાનામાં દાર વાળી પડી હતી. તેણીનું સંદેહ માપું તેણીના સંદેહ હાથપર મુકેડું હતું, તેણીની આંખો જાંઘડા હતી, પણ ભારે ઐગરજાએ તેણી આગળ બની ધરી, હારે તેણીએ તે દીકરી નહી અથવા બંધ કીડી નહી; તેણીના દાપ પણ—અરે બિહારી તેણીનાં આંગળાં તલન થંડાં દતાં. (જુઓ બાળકનું ચીન.)

હવે ઐગરજા બધું સમજી ગઈ અને દુઃખમાં પોતાના હાથે જાંઘડી આપું ધેર જુલવે તેવી વીધવારી પાડી.

[સાંધણુ છે.]

શીરીન ફો પાટક.

ત્રી મિત્ર મારે સંસારી વીધય લખનારાં બાઈ—“મીઠી મઝા” ઉમેર્યું સાર જાન મેલવવા પછી પરણી હતી. પરણ્યા પછી પણ તેણીએ પોતાનો અલધારા સાત રાખ્યો હતો. આને તેણીને પરણ્યાને પછાં વરસ થયાં છે. થોડા દીસની વાત બપર તેણી કાંઈ લખવા બેઠી હતી અને તે વેળાએ તેમને પોતાના ખાવડ સાથ નીચે મુજબની વાતચીત થઈ હતી:—

ખાવડ—એમ દીસ, નાસતાની કાંઈ તઈયારી દલ નહી કર તારે સમજ નવ થયા ને દલ તારે કંઠાંજ નહી મલે!

મીઠી—બસ તમારોતો એજ કંઠાંજો રહી ગયો! કાવલાને કંઠે તેની બે છાંડ ચારવી આપે; લેવો આમે કુંચી અને કખત મધીથી નેહી, ચુરતો ને જેઠેતો તે કંઠાંડી કંચી નહી લેવો!

ખાવડ—આને સવારના સુવા જાગતા નથી તે ક્યાં છે? રખે પેસા કેડ બાગમાં ઉતરી તડકામાં રખડતો હોજે?

મીઠી—હા, ખરા, જરા જઈને જોવની, નહી તો આયાને હાંક મારોતો, આપરે તેને પુછીએ.

ખાવડ—પણ હારે તું મારા દમજાનું જાતન કીમે દહાડે તારો આપરો? આઠ દહાડા થયા તો રાંજણી જોડીને વધારાનું, પણ બહાર લોકોમાં ખરાખરી લાગે છે.

મીઠી—બસ રે દરે તમારો તો એજ કંઠાંજો રહી ગયો; એ પડી “ત્રી મિત્ર” મારે બાનુંબોની ધેર સંસારી ફરજ વીધે લખવા બેઠી તો વરી તમે કંઠાંજો આપવા નીકરી પડયા; આટલા દહાડા જાતન વગર ચાલ્યું હતી, તો એક દીસ વધારે.

ખાવડ—સ, પવ તલે બજે છે ને લંકાં દોલવવા નીકરી પડી છે. ધેરનાં દમજાનું કંઠાંજ મલે નહી, નાસતો માંડ્યું તો કાવલાને દહાડો, બચાવને વરે પુછકું તો કંઠે છે કે આવાને પુછો, અને બોડો દીસ થયો જાતનું? કંઠાંજ મલે નહી, હારે વળી ધેર સંસારી ફરજ ઉપર રજાસો સાનો લખવા બેઠો છે!

જ્યારે ઝોગરશાએ તેણીની આંખ આગળ બતી ધરી, ત્યારે તેણીએ તે હીલવી નહીં અથવા બંધ કીધી નહીં; તેણીના હાથ પલુ—અરે ખાદા! તેણીનાં આંગળાં તરત થંડાં હતાં. (શુએ પાનું ૩૪ યુ.)

એકલપેટાપણુંને લગતી ઈચ્છા.

આને શાળી નામે, અથવા તો ઈચ્છા કહેવા ના, એ એક ધણીનું કહેવું કહેવત છે, તો ભેડે તે દરેક ધર્મના દરવાજા ઉપર કાતરેલી હોય છે. હવે “ઈચ્છા” એ બાહેરના દેખાવથી તો ધણી નેક, સારી અને મુંદર બીજ દીસે છે, જેમકે સારા પેશાએ, મુંદર ધરે તથા ધર રસા-રને લગતી સઘળી જનની સગવડો, ઈલાકીને માટે ઈચ્છા કરવી નાસાયક છે, એમ તો કોઈ પણ કહેવાની હીમન કરે નહી, કારણકે શું આ મીલે આપણાં શરીરનાં ગુપ્તને માટે લાયક નથી? તથા તેમને માટે શોધમાં રહેતું શું સાફ નથી? વળી આપણે એક થેળા ને દોલતમંદ પણ થયા, તો આપણને ધર્મધ્યાન કરવાની તક મળે, તથા તેમ કર્યાથી કરીને, આકતરી રીતે આપણાં પૈત્રી છતાંનાં પણ સુખમાં કંટોળે વધારે થાય, તે જીવું. વળી આપણી દોલતનાં અગતી આપણને કીર્તી તથા માન મળે છે, અને આપણા એક હસકામાં હસકા બોલતે પણ વગન મળે છે. હવે એ સર્વે મીલે શું સારી નથી? તથા તેમને ગરિ શોધમાં રહીને શું તેને માટે ઈચ્છા નહી કરવી ભેડે? એ! અગરને ધણીનું સખત રીલસુરી આપણને એમ કહેતી હોય, કે એવી જાતની ઈચ્છા તો દાન માયા અને કૌરીવારી છે, અને તે કાંઈ સદા રહી શકતી નથી, તો પછી કહેા કે, દોસ્તીનાં ફૂલો, પ્યારનાં ગહાનારત ફૂલો, તથા અરસપરસ એક બીજાને લગતા સંબંધોની જે ખુશાલી તે સવળું કેવી રીતે અમલમાં આવી શકે?

હવે કોઈ પણ શખસ એમ કહેવા નીકળી પડશે કે, “ખતે મારી ઈચ્છાને મારી નાખવા ના ફરમાવો, પણ ગમે તો હજી એમ કહેવો કે, હું ઈચ્છા તો કરું, પણ તે મને રહા-પણથી કરવી ભેડે, અને અગરને હું ઈચ્છા જાન કરુંજ નહી તો, મારી હંદોશીમાંથી બધી ખુશાલી જતી રહે, અને મને હવવાનું નહી મળે.”

હવે એ સવળું ખરું છે, તોપણ હિંચામાં હિંચા હંદની બેગવવાનો ખરો રસ્તો તો એજ છે કે, “ઈચ્છા કરવીજ નથી.” જેમકે એ વાત ખુરનખી ગમે એવી ઉત્તરી દીસતી હોય, તોપણ ખરી રીતી ને ખરો માર્ગ તો એજ છે.

હવે “ઈચ્છા” એ શું છે. તે એ કે, કોઈ પણ મીલને માટે આનુરતા રાખવી. દીક્ષતરી આપણને “ઈચ્છા” એ બોલતો જોણણમાં અર્થ શું થાય છે, તે કાંઈ સમજવની નથી.

એ શખ્સમાં યુગ મતલબ શું છે? આપણે ઈચ્છા શું કરવા કરીએ છીએ, એ શખ્સની યુગ મતલબ તે કાંઈજ નહી, પણ “એકલપેટાપણું” તથા “હુંપણું” છે. આપણે કોઈ પણ મીલને માટે ઈચ્છા રાખીએ છીએ, કારણકે આપણે એમ ધાર્યે કે, તે આપણાંજ સાથેને માટે છે, અથવા તો આપણીજ મોજાને માટે, આપણાજ ફાયદાને માટે અને આપણાજ જવાબને માટે છે.

હવે જુલો, આ નેહભરેલી આપણની કુત્રી આપણને હવે મળી આવે છે. આપણી દલગીરી તથા હૃદયના નય દસોસા ભાગ આપણી એકલપેટાપણાની ઈચ્છામાંથી નીકળે છે. અગરને આપણી ઈચ્છા પાર પડતી નથી તો તે નારીવાસી તથા દલગીરીનું એક મોઝું યુગ થઈ પડે છે. અગરને તે પાર પડે છે, તોયે પણ રહેને તેમાં આપણને કાંઈ પણ રીતની ખોટ નય એવી ધાતરી મનમાં રહી નય છે. હવે એજ પ્રમાણે એમ આપણી ઈચ્છા બીજાઓના ફાયદામાંથી આમે જઈને તેમને તુકશાન કરે છે, તેમ તે લોકોની ઈચ્છા આપણી આગે જઈને આપણને તુકશાન કરે છે; અને તેમાંથી જે મળવાર નીપડે છે, તેનું વળતું પણ નહી થઈ મહે એનું છે, કારણકે ઈચ્છાનું “બળ” તથા તેની “જગ્યા” નેવદ છે, જે એટલી તો મોટી છે કે, અગરને આખી દુન્યા પણ તેજાને મળે, તોએ પણ તેનાથી સંતોષ નહી પામતાં હજી બીજ વધારે ઈચ્છા કરે; જેમકે, એક રાખસા તરીકે અંતકાંડાર થી શ્રેષ્ઠ અથવા તો જેને આપણા સોક સીકદર પારમાદ કરી કહે છે, તેને માટે એનું કહેવાયું છે કે, આનું ધ્યાન દેગ તથા તેને લગવા સર્વે કુલકો તેમજ આદીકા ખંડોના કુલકો માટે ભાગ તથા હીડુસ્તાનનો મોટો ભાગ છલ્લા પછી નેનું પાનાના સર-દારેને યુધ્ધ છે, “હવે દુન્યાની કેરલા ભાગ હનવાને માટે જાણી રહ્યો છે,” ભારે તેના સરદારોએ જવાબ દીધો કે, “જો રાજા, તુને જણાવવાને અમે દલગીર છીએ કે, દય દુન્યાનો કોઈપણ ભાગ હવવાને માટે ખાસી રવરો નથી.” આનું સાંભળી તે રાજા દલગીર થઈ રહ્યા સામ્યો, અને એવોય કે, “જો ખુલા હું કેવો કમનસીખ છું; અગરને મારી પાસે પુરતાં તથા નવાઈ જેવો હથીવાર દતે નો, હું આ દુન્યા ઉપ-રાંન જમવાના બીજા મોજાઓ હનવાનું ખતીત મર કરને.” હવે આ સાધારણ દાખસા ઉપરથી જે સાર મળે છે તે એ છે કે, માણસ માત્રના એકલપેટાપણાને તથા હુંપણાને છોડા નથી; તથા માણસ જનના લોભનો યોગ નથી. જુલો આ નીચલી કથીના શું કહે છે—

“યોગ નહી બધાં જોબનો,
જોબના સઘળી જનય,
નખ્યાથી તરસો મહા.
ધનની નહી ધરણ.”

હવે ભારે ઈચ્છાનું બળ, તથા તેની જગ્યા નેવદ નેવદ છે, તોપણ તેમાંથી નીપડતાં જે પરીણામે ને તો દલગીર છે. હવે એમ હોવાથી કરીને ઈચ્છાનાં પરીણામે કેમાં નીપડે છે તે જુલો. અંદેખાઈ, કીનો, કપટ, વુદ્દ, મારી, નીંદરવાળું, ખુન અને દયા વીનાનું સખન દીક એ મંદ દુઃખ દરદ તથા

સંતાપનું તે મુળ છે, તેથી કરીને અગરને તમે સરસ જીંદગી ભોગવવા માંગતા હોવો તે એકલપેટાપણુને સંપૂર્ણ રીતે તમે, અને આપણું નહીં પણ બીજાઓનું સુખ શોધવાની તબીબી કરો. એમ કરવાથી બને છે એમ કે, તેમનાં સુખનો ભાગ અતિ આપણુને મળ્યા વીના રહેતો નથી.

બાં લગણુ એક માણસ કાંઈપણ કરીને અને કાંઈ પણ રીતે, ફક્ત પોતાનું જ સુખ શોધવાનું બંધ કરતો નથી, અને એકલપેટાપણુને સંપૂર્ણ રીતે તબીબી નથી, તથા બીજાનાં સુખ દુઃખમાં મર્યાદા નવાનું વીચારતો નથી, સાં લગણુ ખરી સાંતી તથા ખર્ષ ઉતારામાં ઉત્તુ જે સુખ તે તેને પ્રાપ્ત થઈ નથી.

દને ઈચ્છાને બંધ કરવી, એ કાપદા ઉપરથી કાંઈ એમ નહીં માલમ પડતું કે, “મુદ ઈચ્છા” એટલે કે તેની વચ્ચાને શરીરમાંથી કઢાડી નાખવી. ખરો રસ્તો તો એજ છે કે, આપણી ઈચ્છાને આપણા ભક્ષા યુક્તિનાં સ્વચ્છ હાથીના પ્રતાપથી ધોઈને ચોખી કરવી, એટલે કે દીધને સખત કરી વીના ભક્ષી લાગણીઓ અપભ્રાર કરવી અને આપણી નીચ તથા હમણી કીસમની ઈચ્છાઓને વડ મુળમાંથી ઉમેડી નાખી આપણી જીંદગીના ઉત્પા તખડા ઉપર તેમને લઈ જવી અને સાં તેઓનાં મુળ પાછાં ફરીથી ચોપનાં બેઠેજી.

ઈચ્છાને ઘણી નાખવી, એ કહેવતની કાંઈ ખતલખ એમ નથી કે, કાંઈપણ બતની મોજ મનદ કર્યાથી બંધ રહેતું. એક ધર્મી તથા પાક માણસને પણ દુન્યા તો શોભતી લાગે છે. તે પણ તેને નસીગે જે સારૂં થાય છે તે ભોગવે છે અને માણસ બતનાં સુખનું ચાણી પોતાના પરીત હોટે પીએ છે. ખરેખર, જેમ જેમ એક માણસ ઈચ્છાને દાખવાનું શીખે છે, તે તેમ ખરી અને ઉચી કીસમની મોજ ભોગવવાને તે શક્તીવાળ થાય છે. એક વખતે બ્યારે એકલપેટાપણુને લગતી ઈચ્છાની આકાશકીડી બંધ પડે છે કે પડી ગમે તો ગરીબ હાસતવાળી પણ મીઠીસવાળી જીંદગીનાં મધુર ગાથને તેને સંભળાય છે. તેવો માણસ જીંદગી આયે છે શું નબ છે, તેને માટે તદન બેદરકાર રહીને પોતાનાં સુખનો કાંઈપણ વીચાર કીધા વીના પોતાની ખુશાલીમાં દાખલ થાય છે.

ગરબુલ, ખુદ, કાંઈવત, રપીનોત્રા તથા ચોક્કસને એ સખળા-એ એજ રીતી પ્રમાણે ચાલવાને કહે છે કે, ઈચ્છા નહીં કરવી. દુન્યામાં રહેવો, પણ “દુન્યાના” યાઓના, એટલે કે ફક્ત “દુન્યાને” માંદો ના ખરીત કરીને એકલપેટાપણું તો નહીંજ, પણ ભાઈચારાને લગતા નીમણે આપણા આત્મિક નીમણાઓ થતા બેઠેજી. જે અલુટીક છે તે હમેશાં પડતી છે. એકલા માટે જે દીસે છે તેના જુદામાતથી દુર રહે. એજ રીતી એક એવો દરવાજો છે, કે જેમાંથી પસાર થતાં આપણું એક ખરો માર્ગ મળી આવે છે, અને આ ઉપર લખેલી આમદ ઉપરનાં (તે એ કે ઈચ્છાને ઘણી નાખવી) બીજા ચાર રીતીઓ એવી છે, કે જે આમદમાં લાભથી કરીને દુન્યાઈ મુશ્કારને એક ખરો રસ્તો મળી આવશે. તે રીતીઓ નીચે પ્રમાણે છે:—

- ૧લી રીતી—આપણી માસલલખને લગતી સંપૂર્ણ પરીત્રાઈ.
- ૨જી રીતી—મનુષ્ય બતને માટે વગતને લગતો ભાઈચારો.
- ૩જી રીતી—બોદા તરફનો સૌથી ઉચ્ચામાં ઉચ્ચ ભક્તિભાવ.
- ૪થી રીતી—દુઃખ આપવાની વખતે ધીરજ રાખવી તથા બોદા ઉપર પુર ભરોસો રાખવો અને એકલપેટાપણુને સંપૂર્ણ રીતે તબીબી. ખીસ ખાનુંબાઈ પેસતમજ તવરેજી હાકલર.

એક ત્રાસદાયક લેદ.

ત પટેલી હતી! એક ચેનકદાર ધરના પુત્ર તંત્રખાનાવાદા ઓરડામાં ફરતી મોટી કીમતી મોપડીઓથી ભરેલી કબજો અને વીખરાયત્રાં મોખાનાં અને વરતમાન પગે ઉઠાવી ઉભેલી સંગેમરમર અને સીસમની ટેપ્પોપર એક નાની તીપાઈ પર મુડેનાં કાનસની શેશની પડી તે ધરના માથેક્રો જાચો તેજ અને દોલતનો ખ્યાલ આપતી હતી. સગડીની સાંમે એક નીલ

ગી ખુરશી પર એક સ્ત્રી બેઠેલી હતી; તેણીની ઉપર આસરે આવીસ પીસતાવીસ વરસની લાગતી હતી અને હજી ખુબ સુરતીએ તેણીના ધટમદાર મુખડો છોડ્યા ન હતા. તેણીએ પોતાનું માથું હાથમાં ટેકવેલું હતું અને આંખમાંથી જે નવધાર આંસુ ઝરતાં હતાં તે પરથી માલમ પડતું કે તેણી ધણાં દુઃખમાં હતી. તેણીને દુખી થવાને કારણે એ હતું કે, તેણીનો ભરથાર ઉપરના ઓરડામાં બીજાનામાં મોતની ગોદમાં અમર બંધ કઢાડતો હતો. પોતાના સર્વે મોખાસો, નોકશોને રયાના કરી તેણી એખડી આ ઓરડામાં મેસી પોતાની દુઃખી બરથથા પર વીચાર કરતી હતી. એટલું તો ખરુંજ હતું કે, તેણીએ આ મરનાર ભરથારને પોતાનો પેટેસો પ્યાર આપ્યો ન હતો. તેણીએ પોતાની સખળી આશાઓ એકવાર કાંઈ જુદાજ પર બાંધી હતી, જે હાલ ધોરમાં વરસો ધયાં આરામે રૂંતો હતો. ફક્ત દોરતી તથા તેને વાસ્તે પોતાનાં માનને ખાતર તેણી આ ધણીને પરણી હતી. વીસ વરસ તેણીએ હાથના મરણ પામેલા પોતાના ભરથાર સાથ મુજબનાં હતાં અને તે દરમ્યાનમાં તેમો પ્યાર, માસ ને મેહેરયાંની તેણીની ઉપર એટલી હતી કે, હાથ તે સીને લાગતું કે હવે તેના મયા પડી જવડું નકામું છે. આટલું છતાં તેની સાથ કાંઈ તેણી સુખી નહીં હતી. તેણીના ભરથાર હમેશ મગખાર રહેતા, કાંઈથી રીતે કે કસાંથી પણ તે ખુશી થતો નહીં, બેંકે પોતાની સીના એકે બાળને પણ તેણે કદી ઈજ થવા દીધી નહીં હતી; તેણે પોતાની જીંદગી નેક ને ગણાં કામે કરવામાં પુરી કાંધી હતી અને એવી ધુણે સખાવતો તે કરતો હતો કે પોતાની બાપડી સીસાય બીજા કાંઈને પણ કશી તેની ખબર પડતી નહીં. આએ સખળાંપર વીચાર કરતાં તે સીને એટલું જાણ થયું કે પોતાનું મોઢું હાથમાં કાંઈ દુસકે દુસકે રચા લાગી. તેણીએ વીચાર કીધો કે એકવાર ફરીને પોતાના મુલેલા ભરથારનું મોઢું લેનું અને તેનાં શરીર આગળ મુકામડીએ પડી મોસતું કે “જે જે” વારી મરજી આકે હુંને આદમો નહીં હોય તો અને માક કર-

ને. મારાથી બન્યું તેણે મેં કહ્યું છે." આવેલા વીચાર કરી તેણી ઉઠી, પણ તેણેલાંખાં ટેબલ પર પડેલી એક ચાવી પર તેણીની નજર પડી. તરત તેણીને યાદ આવ્યું કે તે ચાવી તેણીના ભરથારે તેજ સવારે મરતી વખત તેણીના હાથમાં મેલી હતી ને કલ્પવાઈને દુખી ચેહેરે બેઠેલા હતા કે "તું તે વાંચને ને મને માફ કરશે" તે બોલેલું તેણીને કશું બાન રહ્યું નહીં; પોતાના ધણીની માનવતમાં તેણી એકથી મોકાવેલી હતી કે કર્ણ ધક વગર તે ચાવી તેણીએ ટેબલ પર મુકી હતી, પણ હમણા તે જોતાંજ તેણીને તેના બોલો યાદ આવ્યા અને તેણીને લાગ્યું કે તેણીના ભરથારે પોતાની કંઈ છુપી વાતથી તેણીને બાળતી કરવાને ઈચ્છ્યું હશે. તેણી એટલું તો બાળતી હતી કે તે ચાવી પોતાના ભરથારની એક ઈસકોતરીની હતી, જેમાં તે પોતાનાં છુપાં કામગીર્યાં તથા દસ્તાવેજો મુકતો હતો. તેણીએ ટેબલ પરથી ફાનસ ઉઠાવ્યું અને તે ઈસકોતરીની નજરે લઈ જઈ એક દુકા પર મુક્યું; પછી પેલી ચાવીએ ઈસકોતરી ઉઘાડી ને માથેલાં કાગળનાં તપાસવા લાગી. તેમાં એક મોઢું કાગળનું બંડલ હતું, જે પર મોઢા અક્ષરે લખેલું હતું કે—

મારી બહાલી મોહરદાર માટે, —(પાનગી.)

પોતાનાં દુઃખમાં પણ તેણીને અનવધી લાગી કે, એવું તે શું લખેલું હશે અને તેને વાસ્તે આવી ઘણા ભરેલી રીતે તેના ભરથારે માથી શા વાસ્તે માંગી હશે. તેણીએ તે જાંઠ પોતાના હાથમાં રાખી ઈસકોતરી બંધ કાઢી અને ફાનસ ટેબલ પર મુકી, ટેબલ આગળ પોતાની ખૂસરી બેઠી બંડલ લખેલી વાંચવા માંડ્યું. પહેલાં તો તેણીએ એક એક પછી પછી હાથથી ઉઠાડ્યાં અને ઉપર તપકેડી, લખેલાં પર નજર કરતાં તેણીને ભાવન પડ્યું કે, એક વાલાઈ નામ ધકી ધકી આવેલું હતું જે જેઈ પહેલાં તો તેણીને ધણી ઇતેમરી અને દુઃખ લાગ્યું અને છાતી જોરથી ધડકવા લાગી, પણ પછી અનન્યુત હેયું કરી પોતાના ભરથાર શું લખી ગયાય તે તેણીએ વાંચવા માંડ્યું, ને નીચે મુજબ હતું:—

"મારી વહાલી મોહરદાર—તું બધારે આ વાંચશે સારે હું તો મરણ પામેલો હોઈશ અને તું ચોતે તો, મારી ખાતરી છે કે, બાર બુધાનીમાં હશે. જે ખ્યાર મેં હવેયા મુખી તારી તરફ ધરા-નોચ તથા તે સુખ મારાથી બનયુંય તેણે મેં તને દેખાણ્યું, તેને વીચાર રાખી આવ્યો વાંચોને" મને ચાફ કરી સકશે કે નહીં તે હું કહી શકતો નથી, તે છતાં સુખ આગાહ મારી છાતી વાત તને બાળતી મારી છાતી મુકી કરવાને મેં દરજ વીચાર્યું છે, ને છુપી વાત આટલો વખત થશે માટે હજાર કોતરી માથેય ને કોઈ વાર મને દીવાના નેવા બનાવેય. એ છુપી વાત મરતી વખતે તે પણ તને બાળતું નહીં તો મારી વારમાં પણ મારું કંઈ આશાએ મેં નહીં એમ મને લાગે છે. આ વાંચવાથી તું દુઃખી તે થશેજ, પણ તારી આગળ બધું મારી દેવાથી મારાં રહેને જવા નીશાંત થશે. મને આશા છે કે તું મને માફ કરશે. હવે કઈ રીતે હું રહે કરું? આવ્યો લખ્યું તે વખત મારી આગલી હતી કે હવે હવે આગળ મોરદારમાં ઘણાં વર-સોની વાત પર હું એક વાર વાંચતો મોરદાર હતો; તે વખત મારી વય પચીસ વરસની હતી અને જેની ચીજ નેહને તે મારી આગળ હાનવ હતી. હોતે આસનાવે, પેસા દાઢા સરવે મારી

પાસે હતાં. જેને હું મારાં હજારથી ચાહતો હતો તે પણ ચોડા વખતમાં મને ચાહતો અને મારી યશો બેવી મને બોલતા હતા. બધી રીતે તે વખત હું સુખી હતો. હું વાંચતો બોડા હતો તેવામાં મારો મોઢર મોરદારમાં હાથપ ધ્યાને ને મારા હાથમાં એક કાંઈ આવ્યો. તે પરતું નામ મેં વાંચ્યું "મીન જેરકઠ મોર-ડન", આ નામ વાંચતાં હું બાળ્યું કે તું ચોંકશે. જેરકઠ મોર-ડન મારો સરવથી જુનો ને ખ્યારી મહી હતો, અને જે કે ઘણાં વરસો મુખી અંગે એક એકને મન્યા ન હતો, તો પણ હું તેને જીવી ગયા નહીં હતો. તેને બેવાથી મને પછી દરખ પથે ને ઘણા ખ્યારથી અંગે એક એકને મેરથા; તેની વાત પરથી માલ-મ પડ્યું કે તેણે બહારગામ સારો પેસો મેરકઠ કાઢ્યો હતો અને પોતાને તેણે બહારમાં મને મલવાની તેને ઈચ્છા વચાથી મારી આગળ આવ્યો હતો. લાંબા વખતે મલવાથી અમારા વચે આ-બધી યાદદારતો તોલ થઈ અને મેં તેને મારે લાં મોડા દહાડા રહેવાને અરજ કાઢી, જે મોડી મુશી સાથ તેણે બહાર રાખી. વહાલી મોરદાર તેની સખી તારી આગળ ચોતારવાને મને કરી જર નથી. હું બાળ્યું કે તેના હાથ તારાં હજારમાં કોતરેલા છે; તોપણ મને યાદ છે કે તે સાંજે તે મારી સાથે બેઠો હતો, તે વખત તેનો જીવજીવત ચેહેરો તથા દમામ બેરોઠો દેખાવ જેઈ મને અદેખાઈ લાગી હતી અને મનમાં વીચાર આવ્યો કે જુદ-રતની કાથી સરસ બહેન તે જીવજીવત છે.

એકબેલી બધર અંતર પુછ્યા પછી તથા બીજી ત્રીજી વાતો કાઢી પછી મેં પુછ્યું "તે કોઈ તારી વહાલીઆણી શોધી કંઈ કાંચ કે જેરકઠ તું કોઈને ચાહેય કે?"

તેણે બાળ્યું આવ્યો: "તલી હલ કોઈ તેવી જી ને જેઈ નથી. પણ તારે કેમ? તે તો કોઈને અહીં શોધી કહાડીશ હશે?" અંદર તેણે વાંચે કાંચ નહીં મેં એક કાંચ કે હવે હું ચાહતો હતો! કેવો હું ખુશ! કેવો કમનસીબ! પણ મારામાં મગરની હતી ને મને કહેવા નહીં ગયું કે જે જીને હું ચાહતો હતો તે મારે વોરો વીચાર કરતીજ નથી અને તેણીને મારા મટે કરી દર-કાર હતી નહીં, અને મારા ખારે હજારના ખ્યારના લખામાં તેણી ફક્ત એક હોતર તરીકે મને ગણતી હતી, એમ કહેવાને મને ગમ્યું નહીં, તેથી મેં પણ તેનીજ માફક હરોને કહ્યું: "નહીં હલ કોઈ કોઈ મેં તેવી જીને દીધી નથી. તારીજ માફક હું પણ હાલ તો નજરમ્ત ફરેય. પણ તારી મરજ હશે તો અહીંની સખી જીવાન કુમારીકાંચો સાથ તારી જીવખાણ કરાવશે કે તારી મરજ પર તેને ઈ તારી પામકી તરીકે પસંદ કરે."

"મોડી મેરદારના" તે લોહા, "મેં કે ખરે પુછતાં હું આવ્યો એકાંત હંદેથીયે કંઈકથી ગયાય ને બાબકીની મને જર લાગે છે, કોઈ તેવી મલશે તો હું તો વીચાર છું બા." આ નમ્બી વાત-ચીત વખવાને હું અચકોતો નથી, વહાલી મોરદાર, કારણ હું બાળ્યું કે તેના દરેક બોલો ખ્યારથી ટું-યાદ મારે. મોરડન અને મેં લખ્યું આવ્યો રાત તે વાંતમાં ગુબરી અને બેમમાંથી એક-તોજી ખ્યાર આવેલા વખત દુર રહાથી કમતી નહીં થયું હતો, તે બાળ્યું એમ અને પુરોથી રાતે સુવાને છાડા પડ્યા. બીજી સહવારે મારી મોપકીઓ એક કેરે મેકી મારા હોરતને બનતી જીવ આવ્યા સારે શેકાર કરવા તથા બીજી વખતે આવવા બહાર લઈ જવા લાગે અને દહાડા કેમ બન્ય છે તે મને માલમ પણ નહીં પડ્યું. મારાં દરેક જીવખાણ પીછાણવાને હું મારકનને લઈ ગયા ને તેની જીવખાણ કરાવી, પણ ફક્ત એકને દેખાણું હું તેને નહીં લઈ ગયા. હું સારીજે બાળ્યો દેખો કે જે હું એક જી હતો અને મોરડન મારે દીવ છતી લેવા માંગતો તો

તે સેદલાઈથી તેમ કરી રાકતે. તારી ખુબસુરતી એક તેની પર અસર થવા વગર રહેવાની નથી, એમ મારી ખાતરી હતી, તેજ કારણસર તમે એક મળેા તેના મને ડર હતો અને તેથી તેટલું કરી તારાથી તેને દુર રાખવાની મેં બનતી કારોસ કીધી. પણ માફ કરજે વધુ નહીં; તે વખત એક મેટિા બોલ અપાયો. તે તેમાં સંજે કાઢાને નોવજે હતું. હું એ નહીં જાણે તો કાઢાંબી સકે પડતે ને ગોરડન તો તારા વાના એજલેબી જ્યા વગર રહેતે નહી. મને તેને પોતાની સાથ લઈ જ્યા વગર ચાલ્યું નહી. આખે મરતે ગોરડન ખુશી બર વાતચીત કરતો હતો અને કોણ કાઢાને રસતું તથા કું જેલયું તેની આદસ બાંધતો. જેવા અમે નાચ કરવાના ગોરડામાં દાખલ થયા તેવીજ ગોરડનની નજર તારા પર પડી અને તારી અપાર ખુબસુરતી જેઈ તે બેઠક તારીકે કરવા લાગે. સાંજ પુરી થઈ તે અચાક તો મને લાગું કે, જેની મને લોકે હતી તેજ થયું, ને મારી મારી તે હવે પાછી થાશે. હરીકે થયે, તેજ વખત મેં જેલું કે તારી આગળ આવી જે મીડા-સ લેવા બોલે તે બોલતો હતો તે કોઈ પણ નારનું દીલ છત્ત વાને બસ હતો. અતે તે સાંજ સરવેને મનથી ખુશાસી બોલેલી પણ મારે મનથી મારી છંદોમાં સીધી દુખ બરીથી પુરી થઈ અને તારા ગયા પછી ગોરડનને લઈ હું પણ ઘેર જ્યા નીકળ્યો. ગાડીમાં બેઠા પછી ગોરડન તારે વારતે વણવા લાગેા અને હું કુખી છત્તે તેના સપથા સપથોના નુબાસ હેતો થયેા.

“એ મોઝ હતાકે સાય હવે ફોરતી છે કે?” તેલે મને પુછ્યું.

“હું તેને ધણું વરસ થયાં એજાણ્યું” મેં જવાબ દીધો.

“તું તેની ખુબસુરતીથી ઠક થયાયતી?”

“હા તેમાં કું પુછ્યું, મેં ધણી સુંદર ગોરડતો જેઈવ પણ કોઈને આના જેવો મેં વખાણી નથી” તે મનકાઈને બોલ્યો. એવીજ રીતે આખો વખત તે વાત કરવા લાગે. મેં મનમાં ઈચ્છ્યું કે તે મને મલવા આપેલજ નહીં હતે કે આવી રીતે મારાં સુખની આડે નહીં આવતે. અતે ઘેર પુચા પછી તેણે જેલું કે હું, તેના સવાલોના દા ને નાપીજ જવાબ આપતો, ભારે તે બોલ્યો: “તું કાઢેા ફોરજે કીલીપ ને હું હવે ઘને વધુ ફાડેા આપવા નથી માંગતો; હવે આપણે સુખા જઈએ.” એટલું બોલી તે પોતાના ગોરડામાં પાસી થયો. એ કે હું કાઢેા તો હતો, પણ મને તે રીતે કંઈ નહીં આવી. બીજ સદવારના પણ તે એની એજ વાત લઈ બેઠો અને મારી ખાતરી થઈ કે તે તેનીપર ધણી અસર કીધી હતી. હું તેની સાથ તેનીજ માફક દોરોને વાત કરવા માંગતો, પણ મારી કોરોસ કોઠક હતી અને ગોરડનને કંઈ સક થયો હોય તેવું મને લાગું. પણ તે કંઈ બોલ્યો નહી. નાસતો કીધા પછી દહારો. કેઈ રીતે જીભરવા તેજ અજે માંજખ કરતા હતા, તેવામાં તે બોલ્યો: “આપણે જરા મીસ હોઈએ આગળ જઈ તેને પુછ્યો તો સાંસા, કે રાતના ઈભજરા પછી દાલ તે કેમ છે?”

હું બેઠકારીથી જવાબ આપવાની કારોસ કરી બોલ્યો: “પૂ, એ તારી મરજ હોય તો આપણે જઈએ.” પણ તેમ બોલતાં મારા મોઢેના રોજ બદલાયો અને તે જેઈ તેને વધતો સક થયો. તે મારી આગળ આવ્યો ને મારાં ખલાં પર દાખ બેઠી બોલ્યો:—ખરૂં કહે, કીલીપ, હું તું એ ઇકરોને ચાલતો નથી તથાજા જે વધે ખ્યારને સંજેક નથી?” તેજ વખત મને ખરૂં કહેવું હતું, પણ મારી ગમડીને કીધે મને કમજ કરવા નહીં ગમ્યું કે હું, તુંને ચાલતો હતો, પણ હું મને નહીં ચાલતી હતી. તેવી આગળ એવું કમજ કરી તેની દયા માંગતો હોઈવ સારું વરઝા અને નહીં ગમ્યું, તેથી વગર અચરજે તેની નજર સારે મારાં

નજર કરી હું બોલ્યો, “નહી, અમારા વધે ખ્યારને કરો સંખંધ નથી.”

“પણ હું તેને આદેય તો ખરો” તેણે બોલેાસ કરી પુછ્યું.

“હું તેણીની ખુબસુરતી વખાણ્યું” મેં જવાબ દીધો, “પણ તેથી વધુ કંઈ નથી.” આખે જીલ્ડું બોલતી વખતે મેં જેલું કે તેણે મારે ખરૂં માન્યું ને ખુશ થયો. “વાત, ભારે આપણે જઈએ” તે બોલ્યો ને મારાં ખલાં પરથી કાઢી ખીસાડયો. અને તારે ઘેર આવ્યા ને મેં કુખી છત્તે જેલું કે ગોરડનને જેઈ તારી આંખો ખુશીથી કીધી નીકળી ને તારા મોઢેા પર રતાસ આવ્યો. મારા આઆવી કોઈ દહારો તું એમ ખુશી દેખાઇ નહીં હતી. ત્યાર પછીનાં થોડાં અકવાડયાના બનાવો તો હું જાણે, જતેરડ. મારેથી ગોરડનનું સુખ નહીં જેમી સહાવારી મેં બીમારીનું બાદાનું કાઢારડું ને ચોપડીએ લઈ ગોરડામાં આખો વખત બસાઇ રહેતો દહારો જોવા લાગેા. ગોરડનને જેમ મને તેમ મેં કરવા દીધું. હું જાણતો હતો કે રોજ તે કાઢાને મલવા જતો હતો ને તેના દસતા ને ખુશી બધેા મોઢેા પરથી માલમ પડતું હતું કે, તારી તરફથી તેને પુરવું જતેજન મલવું હતું. થોડા દહારો પછી તેણે મારી આગળ આવી બહેર કીધું કે, તારી સાથ તેનાં લગ્ન થવાનું નહીં થયું હતું, અને દહારોજ ઈચ્છવાની વાર હતી. આ સાંજથી મને કાંઈ અજબથી લાગી નહીં. મને એની વખાણ હતી અને મેં તેનું કહેલું અજબથી નહીં પણ દુખ સાથ સાંજળું. દહારના દહારે તે મારી આગળ બેસી તારી ખુબસુરતી તથા સદસેણીની વખાણ કરતો હતો અને પોતાને હવે પછી કેટલું સુખ મલશે તેની દ્રષ્ટિ બેર મારી આગળ, થતો કરતો હતો. તારી સાથ તે કેવું સુખ કોમવશે તે સાંજળતાં મને કેટલું દુખ થતું હતું તે કોઈ કીલીપ સકશે નહીં. જે માણસો મારા ખલને છુટયો હતો, તેનેજ મોઢેથી તેજ ખલને વાપરવાનાં સુખની વજી મારેથી સાંજળી રાહતી નહીં હતી, પણ કંઈ કું તમારાં લગ્નેને બોલી હોય તેવુંજાં કંઈ હતું નહીં, કે મને કરી આસા રહે. ત્રણ માસમાં તો લગ્ન થવાનાં હતાં.

“કેવા લાયકારાળો દહારે હું તુંને મલવા આવ્યો?” ગોરડન દરખમાં બોલ્યો. “તે દહારોને હું કેટલો ઈપકારી છું. હવે હું લગ્ન સુધી મને તારી આગળ રહેવા દેતો તો ધણી મોઢર્યાની થશે. મને એક ઘેર રોપી કહાડવા બહાર જઈ પડશે ખરૂં, પણ મોઢો લાગ હું અંદી રહેવા માંજ્યું.”

એ મારાં મનમાં જે હતું તે હું બોલ્યો હતો તો તેને આપ હઈ મારા ઘેરમાંથી કાઢી દહારો, પણ મને તેને કહેવાની કમજ પડી કે, જ્યાં સુધી તેની મરજ પડે ત્યાં સુધી મારે ત્યાં રહેવાની તેણે કમજ હમજ લેવી નહી. તો પણ મને લાગું કે તેનું સુખ હું જેમી સકરા નહી, ને આખી રાત બોઠાના પર અઈ તંદી પછાડા મારી સદવાર પાડી. તે વખતથી ગોરડનને મારાં છત્તે થી હું ધીકારવા લાગેા. તેની ખુબસુરતી, તેની બોલવાની મીઠાસ એ સર્વેને કીધે હું તેને ધીકારવા લાગેા, કારણકે તેથી તે તેને ખરૂં કીધે ને મારા વીચાર તુંને આવ્યો નહી. દહારે દહારે મારે દુઃખવધનું લગવા લાગું ને ધણી યુકેકેલીથી ગોરડન સારું દસી બોલી હું વાત કરી રાકતો હતો, પણ તે પોતે પોતાનાં સુખમાં એકેય તો પડેલો હતો કે માફ દુઃખ તે જેઈ કે ભણી રાકે નહી. “એક કીલીપી અને ધણી ખમણી-કમણી” ને, મેં

નહી, ને તેથી હું ધણી સુખી થયો, કારણ મને દર દિવસે કે રજા મારા પાસા ફેરવેના હું દીપકી વાજ.

પોતા વખતમાં તમારા લોકમાં લગ્ન થયાં. હું બનતાં સુધી મારાં પરમાથી બહાર નહીં નીકળતો હતો કે જેથી ગોરડનનું સુખ કેવી હું બળું નહીં. પણ અંકારમાં નીકળી ગયાં. તું સદા વારથી તારાં કોઈ સગાંને ધર મળી હતી ને ગોરડન મારી આગળ આપેના દંદારો રહેતા આભ્યાં. તેની વાતચીતને હું ધીકારતો હતો, પણ તેને દંદારી મુકાય તેમ નહીં હતું. મેં સુચવ્યું કે રોકા-ર કરવા જવું. ગોરડનને પણ તે વીચાર પસંદ પડ્યો ને અમે અમારી બંન્ને લઈ રોકાની રોપમાં નીકળ્યા. એક ઢબી ટેકડી પરથી અમને ચાલવાનું હતું. તે ટેકડી ધણી ધારની બેઠેલી હતી, કારણ કે તેની ધીમારી આગળથી મોઢું ધાસ ઉઘેલું હતું અને સાદી નજરે જમીન હોય તેવું દીસતું હતું. તે પરથી કેઈ જો શયે તેા નીચે ગબડી જવાની પ્રાસની હતી. નીચે સપાટી ફેલી હતી, પણ પરી અમને ચાલવાનું હતું. તે બંધારે બરતી થતી લાંચે મોલ ઉકે ટેકડી વેર આવતા હતા. હું આગળ આગળ ચાલતો હતો ને ગોરડન મારી પુઠે આવતો હતો. તે ગીત ગાતો ગાતો ચાલ-તો હતો તેવામાં તેનું ગાવાનું બંધ પડ્યું અને એક મોટી ઝીંઝી-વારી સંજોગથી, મેં તરત જલણે કે ગોરડન ટેકડીની ધીમારી પર ચાલવા ગયો હતો ને નીચે પડી ગયો. તે વખત મારો સપ-થો ધીકાર હું ક્ષત્રી ગયો. હું ગબડામાં નીચે લેવા લાગ્યો, પણ સારાં જાયમે ગોરડન ફેલી પર પડ્યો હતો, જેને તેની પડતાં પરમાથી તેને પછા જમીનમાં થયા હતા; તેણે તેમ તેમ કરી મારી બાજુ મોઢું કીધું.

“જેરડ, તુંને પછું વાગ્યું કે? જાણ વારતે મને જવાબ કે”

મેં તેને પુછ્યું.

તેણે ધીમે સાહે જવાબ આપ્યો, “મારો હાથ લાગી ગયો છે ને પગથી લાગેલા. મારી આગળ તું આવી શકશે?”

“તેમ કરવા સાફ મને ધણું ચાલવું પડશે ને વખત જશે,”

મેં જણું, “વં દીમત રાખ ને હું હોરડાં તથા માણસોને તારી મદદે બેલાંની લાવું.” એટલું બોલી હું લાંબી દોડી ગયો. હું બળતો હતો કે શીથી નજીકનું પર જે માઈલ દૂર હતું ને તે બીચારાને તેડશે. વખત તેમજ પડી રહેલું પડશે. મારેથી દોડાનું તેડવું હું દોડશે ને પછી જરા શક લેવા ઉભો. તેજ વખત તે પાપી વીચાર મારાં મનમાં આવ્યો. જે અરધા ઠલાકની હું ધીલ કહું તો બરતી આવી ને મોલએ ગોરડનને દરીયામાં ધસ-ડી લઈ જવાતા. બરતીને વખત મને માલમ હતો ને હું બલ-તો હતો કે જે બનતી ઝડપમાં શક લેવા ઉભો. મારી શકો નહીં તો તેને મુરેડોળ સમજવો. તે વખત તારી પ્રજામુરત મુરત મારી અખ આગળ આવી. મેં વીચાર કીધો કે તારે ખાતર એટલું પાપ કરવું. જે અરેખી કાલ રસ્તામાં હું રોડું તો પછી તું મારી યાચો. હું એક માઠ આગળ માથું ટેકી ઉભો રહ્યો. સપતાને તે પડી તારાં મુદરે એટલે મારી આગળ લાવી મને લઘ-લાંચો; હું લાંચ ઉભો રહ્યો. કેટલો વખત હું દોળાયે તેની મને ખબર નહીં. તે વખત મને દેશાની સુખ નહીં હતી. પછી એકા-એક હું જાંચે ને મને સુખ આવી ને સ્વ લઈ હું દોડવા લાગ્યો.

“અરીજ બીચારો!” એક માણસ બોલ્યો, “જરા બેઢેલા આવવા હોતે તો એને બચાવી શકતે.”

ગોરડનનાં મુદરને મોટા વખત પછી તે લોક ધસડી લાવ્યા ને તેજ વખત મને લાગું કે મેં તેનું ખુન કીધું હતું. તે ધડ જમી-ન પર સુધ ક્ષુધ બોલી હું તુરિ પરચો; સાર પછી મું બન્યું તે કહેવાની જરૂર નહીં. હું મારો પડ્યો ને સંવં કોઈ મલ્ખા લાચાં કે મારા દેહરતો મેં ગમ પાધો. સંવં કોઈ મારી દેવા લાચાં કે મદદ લાવવા આટલી મેહેનત કીધી તે છતાં મારે કંઈ વચનું નહીં. તે પોતે મારી પર ઉપકારના રાખો લખ્યા, જે વાંચી મારી છાની વીંધાઈ જતી હતી. કોઈ જલણું નહીં હતું કે રાત ને દંદારો હું પોતાને એક છુની તરીકે શાપ દેતો હતો ને મારાં પાપી કરમપર વીચાર કરતાં હું દીવાનો થઈ જતો હતો. દર વખત જ્યાં ગોરડન પડ્યો ત્યાં હું તેજ વખતે જતો ને વીચાર કરતો હતો કે જે રસ્તામાં ડોળયો નહીં હોતે તો હું એને બચાવી શકતે કે નહીં, પણ જાણની નજરમાં તો હું જીવીત કર્યો. કેટલાંક વરસો પછી તે તારો હાથ મને આપ્યો. જે ઘીન વારતે મેં આજો યુનાદ કીધો તે અતે મને મળી, પણ કેવી મોંઘી કીમત મને તેની આપવી પડી તે મારી સાથ પરજીવાને જીવ્ય કીધું, પણ હું બળતો હતો કે તું મને ચાદતી નહીં હતી. તારે ઝમર જેરડ સાથ ધોરમાં હતું. હું બળતો હતો કે જેરડ તરફના મારા ખારને ખાતર તે મારી સાથ પરજીવાને જીવ્ય કીધું; તો પણ હું સુખી થઈ તેમ જીવું નહીં. મારે અંતકાર મને કોત-રી આપ છે ને આજો જાણના પછી તું જે મને મારે કરશે તો મારી ધોરમાં હું નીશતિ સુવરા.”

આએ ઉછેરો બોલો પોતાના બરચારના લખેલા વાંચી તે ઓએ હાથમાંથી તે બંડલ નાખી દીધું અને બંને હાથોમાં પોતાનું મોઢું ઢાંકી બોલી, “અરે! શા વારતે એણે આટલોખી ખુલાસો કીધો? શું કામ એણે આ લખ્યું? આ વાંચી મારી છાતી કીધી જમ્ય છે.” આખી રાત તેણીને એનો એજ વીચાર આવવા લાગ્યો. ગોરડનને દરીયાના મોળ ધસડી લઈ ગયા તે તેણીને પોતાની નજર સામે દેખાવા લાગ્યું અને તેનો વીચાર કરનાં પોતાના હાજના સુવેશ બરચાર તરફ તેણીનું દીઝ કંજી થવા લાગ્યું. તેણીને કાંઈ કે કડીથી આવ્યા પોતાના બંધા-નાં ખુન વારતે તેણી તેને મારી બસી શકશે નહીં; વળી તેણીને લાગ્યું કે કદાચ આએ તેના બરચારનાં ભેગ પર કંઈ ખોટી અસરથી તેણે લખ્યું દરો, પણ તેનો મેહેરો દમેરોનો ગમગીન ને દુખી તેણીને શાદ આપ્યો. સારે તેણીને લાગ્યું કે, જે વાન ખરીજ દેવાની જોઈએ. પણ ખીજ દરેક રીતે કેવો તે બસો હતો, કેવી રીતે તેણીને આવી હતી, અને હમેશ પસનાવા ને દુઃખમાં દહાડા કદાપા, તેનો વીચાર કરતાં તેણી નરમ પડી. રડીને હાપી જવાથી અતે લાંબીન લાંચ તેણી લાંબી થઈ. તેણી સુની કે તેણીએ સ્વપના ભેગો. તેણીએ ભણ્યું કે તેણીની સામે તેણીના ખોરો જેરડ અને તેણીના બરચાર ઉભેલા છે, તે દમે-રના ભેગો દુઃખો ને ગમખાર નહીં પણ દસતો ને યુદ્ધી દમેરો છે. જેરડ તેણીને કહે છે “મારી બાંધી, જે મેં તો એને માર્યું કીધું છે, હવે તુંખી નહીં કદી શકશે?” તેણી જવાબ દેવાની

મોટાં માયની મુલાકાતો.

(અખતાર તેવણ પાતે.)

દુઅતા હાંતનું દરદ.

મહેરે તમારી પરથી બધી અસતરી ખીતરના અધીપતનજ કે તમે માઈ ચરચર પરપર તમારાં ચોપાનીઆમાં ધાપીજ તે મહે મારા છવને એવેા ઉરખ થયો કે તે હારે જીવીબી નઈ બે મહે. પન નેવોની છાન-રામાં મને ખબર નઈ કે તમે અધીપતનજીની અસતરી છેડ્યા તે ગેઈ વખતે અધીપતીજ લખેજું તે તમારાં ચોપાનીઆમાંથી રહીને અધીપતનજ કરતે મહે. વારે તમારે ચોપકે બને કે બસ મને તો કોઈ ગપોડ કે આખો દારા વાંચું. તેમાં મેં લખેલી બીના તો મહે મને ધણીજ થયી. હવે તજીને પોદાય સલામત રાખે ને તમારા ધની બીઆરને છ ને તમારાં ચાર ચીતજને હાંબા ઉપા તે મહે બીઆ તીર મઈનામાં કેની તે મારી દાર દુખી. મહે નઈ સુવાય, નઈ ઉડાય. નઈ ખવાય ને પાનીયી મુઠું ગોટ લેઈને પીવાય નઈ ને મહેઈના છવ જતો જતો રે. મહે છ બહે અખઈ રઈ વહુ કેહેને તામસન દાખતરને પેર બવેા. પણ મને તો એવી ખબર કે મુખા આગકાલના રીખેજો દાખતર રે તો બસ દાર લેઈને ખારીજ નાખે. ને મને તો જરા સાઈ સાઈ ખાવાનો ચસતોથી બે મહે તે દાર પાવાનો છવ ચાલે નહ. મેં બનીયું કે બે દારા દુખ બોલવય તો બોલવય, પણ દાર રે. તો સાઈ. ધણી મારા મેરને પંધરી સાયુરદાર કેને મામદેવી પર એક કનીઓ છે તે દાર મતરેય. ધણી મેં તો છ બહે દીન-શાને આલીસમાં વધવા દીધો ને પછી હું ને સાયુરદાર બવદની ગારીમાં બેસીને જ્યા નીકરીયું તે મારે કાઠસ રજવા પરચે કે બપઈજી હું આવું. મેંથી મેયું કે એ અપરો તે પરાંથી નીકરે ને જરા સોવાયો, તેથી જબજું ને લેગો પેરાની સામે ગારીમાં બેસા-દી લીધી. મારી વહુ કેને જોને ના લેઈ નહો, સાયુ બે મસતી કરશે. મેં કહ્યું કે બં વને બેજ રઈ ગયું. કરીને બવદની ગારીના પરડા નાંખીને હું ને કાઠસ અંદર બેઠાં ને સાયુરદાર બવદના પુછડાં આગવ પગ કરીને બેઠા. પણ માદ લાગ્યા કાઠસે કઈ જોવા પકડાવી. કઈ તોજાની તારી પરાવીવ. દરવાગે તો જરા જગમાં પરડો ઉઘચી નાંખે હું ગંબરીને પરડા પાડો નાંખું કે તાબજ ફેરે ને દુરીઓ કરે. તે મુખાં લોક નઈ ભેતાંબી બેય ને મુઈ કેનેલી દાનાદાન થાય. વરી બીજારા સાયુરદારજી પોતાનું દામ મુછીને ધકેડો ખાધેજો તેનાને ગોરી નીકરીયો કાઠસ લાલે લાલે મુછી નાંખે, ને ચોપર બેઠો પાંખરેડું મેઈ મેઈ ચીત ને રંચ થાય. મારો તે વારે છવ તે એવો બચ કે હું કંઈ, પણ એ મુગો રે નહ. મામદેવીમાં કનીઆની દુકાને લંબીયો કે કનીઆએ અમુને આવો આવો. બાઈ કરીને ક્યું ને પછી દારને

વરે. સાયુરદારજી કેયું તરે. તે કેને બાઈ ભેતાં ભેતાંમાં દાર સારી કરે. બાઈ હું કોઈની દમરી-લેજ નઈ. એ તમારી દાર સારી થાય તો તમે મારી દુકાને ખાતું ખારને કે બસ. મેં કેયું કે વારે બા તારી બવદ છે. મહેરે મહે જરા કરાર થાય તેવું કરતે. ધણી તેને મને હેયું કે બાઈ તમારી ને દાર દુખતી દોય તે તમારે હામે અખજત પકડો મેં તો ધનું ના કેયું કે અમે પાર-સીની અખબત તે હાથ અજીથી નહ. પણ તે તો માનેબી નઈ ને પછી સાયુરદારજીની કેયું કે કાંઈ નહજી એક મુના જોડાતાવા માફ કરશે. તારે મેં તો દાર પકડી તે તે કાંઈ એ રામરામ કરીને દરનવું બનવાનું થાથી એક બીજો મેરમાં બીતમાં મારીઓ કે તમે બનેા કે બસ દાર તો બને લંબી નઈ. છવને કરારથી એવો થઈ ગીઓ કે હું તો કનીઆને પગે પરીને પાવલી આપવા ગેઈ. તેને લીધી નઈ કે નઈજી હું કોઈની દમરી લેતો નથી. મને જોવાના રાખે સાયુરદારની આપી તેથી લીધી નઈ. લેવું તો મારે એવમ જતો રે. હું તો ખુશી થતી કાઠસને લેઈને ગારીમાં બેસવા ગેઈ તો લેજીજી તો કાઠસનું જબજું બધું તેવમાં લખવા દોર; મેં પુછ્યું કે એ હું થયું તો કેને બપઈજી તમે દાર પકડીને લેજીજી તારે કનીઓ તમારી આગવ ઠતો તેહમાં કોઈ દોરીયાનું તેવ લેવા આપો તેને હું આપતો તો તેહમાં પરી લઈ વરી ગેઈ ને બધું જબજું ખરાબ થયું. મારા ચેટમાં તો આરાં ને હમાં એવાં આવે કે હું કરે. પન દાર નરમ પટેલી તેથી અજારા કીધા ને લેવ આપ્યા. સાયુરદારને એક રૂપીઆ ધની બેસાં કરીને આપીજો ને પછી ઘેરનું કામકામ કબુલા લાગી પન સાંભ પરાવામાં તો નાવરે ગઈ દાર પાછી લેની તેજ. માહ એવા ગઠકા મારે ને એવી હુજ કે ગરે રશર રશર બવાય. પછી તો એવો વીચાર કીધો કે મુખા બે મતરવા, જાણે છે કરીને દાર પરાવીવ નાખવાનો વીચાર કીધો. તારે મારા ઘેરમાંના સોજો કેને બાઈ અંગદેવની દુકાન પર પરાવા જરો તો રૂપીઆ તન વાર લેતો તેની વતી મારા ઈશવર હુભાં પાસેજી પરાવો, ધતો જીશીયાર છે ને ભેતાં ભેતાંમાં લેાકની દાર પારેય. હુખી ધની કંદારી મેયલી ને બીને દારે દીનશા આલીસમાં સંધાવીજો કે મેં તો ઈશવરને તેરીજો તેને તો દાર લેઈને દારી પરથી ખાલ દુપચીની દુપની કારીને દુપની લેઈને અખજી તો મારી આગવ આવે કે કાઠસ માદ લાગે તેનો તોખરે અગવમાં મારીને દોરીયો. પછી જેમ તેમ તેના દાંખમાંથી તોખરે. રૂકા-નીઓ તેવી માયે તેને ધતો ગંબરીને બાજી દુપનીથી મુખા હબને તો દાર પકડીને હુલેસાં મારે તેમ. બેવવા માયીયું પણ મુઈ દાર તો સસદેથી નઈ ને વરદેથી નઈ ને તન તન વખત પકડ મુછી ગઈ ને મારો તો છેવે છવ બચ. મેં તો કેયું કે બરે મુખા હું દારનો પારતો મહે. ને પરાવતીયો કરવો. મારી વહુજી તેને માર દેઈને કારી મુકીઓ. મારે મેાનું તો મુછને આવડું થઈ બીજું. મારી વહુ તો મને ધની રાખબવે કે જોયી ને એયબી ચાર રૂપીઆ કવરા કરેા. કાંય દુખી થાવોય, મેં મેયું કે હવે તો મુખા તામસનનેજી બઈઆપી કરવો પરશે. પછી તેવામાં તો મારે ઘેરની દુપર મોરાંની આવી ને તે તો ભેતાંના વારમંજી ફરે પરી કે એ બધું રેવા દેવો ને મુખાં મુખાં સારી પેરીને મારી સામે દાદમ સોનીની દુકાને લેવો. તે ધતો દુપી-આર છે તે દાર ભેજેની તમને રોયતી અની લામે તેમ ઉચકી લેશે. મેં તો કેયું કે લાવની મુખા જોનાને તો તવાનું. મારી જીમરે વહુમે તો ધનુંબી ના કેયું રે, પન ગનેબી હું મુજ પરીયું તે બચ હું તો લાગતી સારી પેરીને લાગતી થઈ. કાઠસ-કેને બપઈજી તમારી મેનીમ કવવા હુંબી આવું. મેં કહ્યું કે હું

રોસા થયો મેનીઓના કસો, તાંબી બધું ઉધું ચડું કર્યો. પન તેને તો રહીને રમખાન ઈશું ને મારો છવ ખરીઓ. અધીપત-
નજ માથે મારું એકપુરું બધું તેને એમ રસાવા નજ ગમે એ.
મારી વહુ બોલી કે સાસુ તમે એને છતાંથી સુકોચ તે પુર થઈ
નરો. પણ માંદ લાગે કાઠસ તો સાંભળે નરથી પરીઓ ને
પડાવી સડાવી માંએને દા બનાવી કપરું પેરી ડાણેડાંરો થઈને
મારી સાથે ચાલીઓ. બોઈવારની ગલીમાં હાકમ સોનીની દુકાન
પર એમ તેમ કુદકા મારીને ચરીઓ. હાકમે યસચો ચરાવેલો
હતો ને હાથમાં રૂપાનો ગુરોર આથો પડેલો પકડેલો. ખીયારી
કુંવરે બધી હકીકત કહી કે તેને મોટી પકર લીધી ને કેયું કે
રોસાં આ કરો નું પરમેશવરનું નામ લેવા. મેં પરમેશવર પર-
મેશવર કરીને ડાણું જવારીડું. તેને પકર અંદર સુકીને એમ
તેને તાની કે પકર તો છઠકી ગઈ ને મારો હોક બધો ચીરઈ
ગીઓ તે લોહી લોહી થઈ ગઈયું ને લોહીનું પામન થઈયું ને
હું તો કુંવરને ને હાકમને બસતે બરવા લાવી. કાઠસ તો માંદ
લાગે એક જુનામાં તરાણું ને વાત તેલવો ગુરોર કરતો તે
તે તો મને લોહી નીકળતું એવું દોરી આપ્યો ને આતશપર કુક
મારવાની બાંજીની નથી લેઈને હાકમના જરડાની ભેરવ કરી
નાખી. પછી હું તો અકસાતી છખાવી ઘેર આવી ને બધા ફેર
આવે ને કંઈ સમજ પડે નહ. પછી દીનરાજ આલેસીમાં બોલું
મીશું તેની સાથે મારી વહુએ, અપહરણને કદર પતી ફળી તે
મોટી લખી કે સાસુ ધનાં શોક છે તેથી નસલી આવળે. દીનરાજ
તો દોર મારતો આથો ને બધા મારી ઉપર નર તોરી પાચીઓ
કે માથ તમે આમે શું થઈને ચલો કરી મુક્યું. પછી તેને તો
ભાડવી બીઠોરીઓ મંગાવી ને હું કાઠસ ને દીનરાજ કરીને બેઠાં.
માંદ લાગે કાઠસ માપનોથી જરા લાકડો ફળી તે થોડે મારી
કરો કે ગસ સખર કરીને પુર પાર કે ગાંધારો સુખા ગર-
બન લેવા ઉભી થઈ ને તેનો ખાપ તો તેને ધમકાવેળી ને
દેસેળી ને મોડે બાંધવાની રોખાએને હોલ કેઈને હું તો ઈ ઈ
કરીઓ કરી. પછી અંગરજ બનરમાં એક ઘેર આગસ મારી ઉભી
ને અમે ઉતરીઓ. દાખતર તો લાંબો તાર લેવા ને બુટ લેવા
તેના ખાપ. અખુને અંકર લઈ ગીઓ. તે યોડો રૂં ને માપને
કેયું કે બને બને મેસખાનું. મરેરે પછીસ બધા બેનના છે બે.
બોપર સાદરી ને ઉપર રંગેલાં લાકડાં નરેલાં ને પંચો સપર
સપર ચાલીઓ કરે. પછી એક ગુરોરીપર મને મેસાકીને રોકું
એક તરફ તલીયાં લેવું મરે કઈ ઉઠું તેપર મુકાવીને ને પછી
એક લાંબી લોરાંની ચીપેળા નેવી સહી લીધી ને મેરામાં મુકીને
ચપક રેલી કે પાછી કાંતો તો દારપી સાથેન મીકરી આવી.
એરે તમે મરેરે મેસખના કરતા. હું તો મેયાન કરે. આથો તે
ખરો દાખતર, બાંસો મુખો હબમ ને સોની રૂં કરતાવા. કેવીજ
છે કેની કે નેનાં કામ તે ને. હરે ને સુખાં ધધેરાં તે ચીકું ખાપ,
તેની વાલન છે. પછી દાખતરને દીનસાએ પાંચ રૂપીઆ આપીઓ
કે મારી તો આખમાં આવી ગીઆ તે મેં કેયું કે દીકરા જરા
સાંપી લેની કંઈ એકું કરશે. પન મહઈ દીનરાજ તો ચીકઈ
ગીઓ કે એળી કઈ બાહ્યવાસની ને બાન છુકાન છે કે. પછી કાઠને
તેરીઓ તો તેની બપઈ મરે તે બપઈ દવઈ. દવઈ વાસ આવે
ને પૂછીયું તો કેલે દવા પરની ચીકી વચવા ગીઓ તે અંગર-
જમાં ઉતી તે બુથ જમારી મુજવા ગીઓ તે ચીકરી પકરની
તેબલપર પરી ગઈ ને બધો મહઈ લપતાઈ ગીઓ ને દાખતર
તો દસવા લાગે. પછી અમે મારીમાં બેઠાં તારે દીનરાજ કેને
માથે દવઈ કેમ છેઓ. તે મેં કેયું કે બપા તારી હપરથી મરે
બને હુવે રૂં ડાણું સડ દાખતરને ઘેરન પંચોરી આપ્યાં. વાસતે
મરે તમારી કોઈ સગીવાસીની દાર કે તમારી મહઈની દાર કુમ
તો કેની સોની કે હબમના પઘારા ના મારતાં પન સુખાં મુજા
નજવા બંદરવાલા તામસન દાખતરને ઘેરન જલે હો મરે.

જેરખાઈ નં ૫૮૬.

સરજનનાં જરખાઈ.

પ્રકરણ ૨ હું.

મામાનાં ઘરમાંથી જવાની તબવીજ.

નમાય, તમારા સીવાય કોઈબી માફે સાફે
ચાહેનાર આ ઘરમાં નથી, ખચ્ચીત કંઈ-
બી કરીને હવે હું આ ઘરમાંથી જતી
રહેવાનો વીચાર કરેહું; હું અતીસી કંટાળી
ગઈહું, લગભગ વરસ તો થવા આવ્યું,
ને વરસી પુરી થાય કે કેયેબી નજર
જરખાઈ બોલી.

એમ શું કરેય દીકરી? તારા મામા-
નો તારી પર કંઈ થોડો છપ છે? ધન-

માયે જવાપ દીધો.

“પણ તે ખીયારા શું કરે? તેવણું શું ચાલે છે; ખીયારા
મારી મામીના દોર આગળ તો યોકરાં લેવા છે, ખીયારા પૈસા
પર પરણ્યા છે તે કાંઈ થોડું સોસે છે, કોણ બળે એમાં તાણું
મેણું કેમ ખમના હોરો, ને હું એવણીનજાએ હોવું તો—

“હા, દીકરી, તેજ વીચાર કરની કે તું બે એવણીની જગાં-
એ બચ્ચાં છોકરાંની હોય તો તારથી એમ ઘેર મુકી જવાય?
જ હોય તે ખમયાનું તો, પછી ગમે એટલું હોય કાંય નહી,
પણ તારા મામાનું ઘેર મુકી તું જવાની કાંદ છે?”

“મનેથી એજ ગુચવાડો પડે છે; કેયેબી શીખવાની જગા
નીકરે, સંજઈ નહી, બાહેર ગામ, તે જરૂર હું બઢાં. હું તો
ગામે ગામ ફરેલી ઉછ તે મારી તો છાતી ધાકી થયલી છે,
પણ એવું એમ જોઈએ કે મારી કે મારાં માં બાપની એજન-
બાંજુ પીછાંજુ વાણું કોઈબી હોય તો મારી લીમત ચાલે.
તમારી માફે બે કોઈ મને ચાકરી રાખે તો તેમબી નજી.
પણ આમે ઘેરમાં હવે તો નહી રહું.”

“એ શું બોલે છે દીકરી, ચાકરી રહે! તારા મામા બળે
તો કોણ બળે કેમ રોખમાં કરે, એમ કંઈ તે જવા દેવાનો છે!
પણ ભારે કંઈ શું, એવણુ બે મને બીકો રસ્તો બતાવે
તો તેમ કરવાને રાજ છું. વરસી વીતા પછી ને હું આવ્યાં
ઘરમાં ઉભી રહેવાની નથી. હવે મને વરસળી ઉગશે; એમ
બેચતો તેણીની નજર એક કાળી પણ ધણું હલકાં કુમાસની
સાડી પર પડતાં તેણીની આંખમાંથી આંસુ પડવા લાગ્યાં.

એકદમજે તેણીને કંટોળું હતું કે, કપડાંની તેણીએ બીલકુલ
શીકર રાખવી નહી, કુંવરખાઈ સચઈ તેને આપશે, ભારે કુંવર-
ખાઈએ મોટો છવ ચસાપીને એક હમડી સાડી લઈ તે કાળી
રંગાંરી તેણીને આપી હતી, ને એકદમજે બ્યારે ખીજ સાડીએ

અપાત્ર કરેલાં ભરે તરતજ જવાબ આપતી કે “શું” એના આપતી જોત ખાતરી બધી તણાઈ જઈ તે બસ નથી, કે વરાં રાંડને એકાદ મેશકા ફરવું? ગરીબનાં દીકરા-દીકરીને ધણાસની રમત; એવા પૈસા કાંઈ મારી પાસ ફાવત પડેલા નથી.” તેવજુની પેલી બે સુરિખત છોકરીઓને પણ તેવજન વીચાર હતો કે, એને શાની વળી મળેની મળેની સાડીઓ પેટુરાવે; પછી સાચું એનેજ ભારી પડશે, એવા અભાવના નહીં જોઈએ.

જરખાઈએ બોલવાનું શરૂ કર્યું કે “ગાડી ભાડું જે થશે તેટલા પૈસા તો મારી પાસે છે, ને જે વધારે જોઈએ તો મામા પાસે માંડ્યું તો તેવજુ ના તો નહીં કહે, પણ પેલી મારી મામાને લીધે અને એમ કરવા ગમતું નથી. જોકે મામા તો સાફ કમાય છે, પણ જાણે એના પૈસાથીજ ઘેર આવતું હોય, નહીં તો અટકા પડે, તેવી રીતે બીચારા મામાને તણા મારે છે; એટલે એવજાજ રાંક ને ગરીબ છે તે બધું ખરેખર છે. જે ખગાર આવતાં યોગ્ય દહાણ વાર લાગે છે તો યોગ્ય ફેસતા કરે છે, ને કંઈ રમખાણ કરેજ તેટલું યોગ્ય. તે દહાડેજ મેં તો જોઈ, એક માણસ કરતાંથી નવેતર, પવન નરમ પડે પણ એ નહીં નરમ પડી, ને માળ પણ જે યોગ્યમાં આવી તે દીધી; યુવા વગસતો જાણે બોલેજ નહીં, ને હોડાની આગળ વાત કરવા બેસે તો છબર એટલજ એમ ને છબર એટલજ તેમ, એવી રીતે બોલે.”

“એ તો બધા દહાડાજ એવી કસાંત છે.” માણસો સાથે દર રોજ વેંદ્યથી લે, કોઈનું નહીં સાફ જોય, કે નહીં નકાફ જોય, બધાંને એકજ લાકડીએ ફાંકે, તેને લીધે કોઈ કેવું સાચું માણસ તો તેથી કંઈકાળે મુજે મોટે જતાં રહેવા નીકળે છે, ભારે હું ને એટલજ સમજાવેને રાખીએ છે.”

“હારે બીજા તો જલદીથી જરી આવશે, પણ કેટલા બધા યોગ્ય ખગાર આપ્યા છતાંથી સારો ખચરેથી નથી મલી શકતો. જે કદાચ હું ક્યેજથી શીખવવા જાઉં તો મને કોઈનુંથી બસામણ પત્ર જોઈએ ખરું, તેને વાસ્તે મેં પેલાં પુણેવાસાં માણસોમાંથી લખ્યું છે, તેવજુ તે આપણા તૈયાર છે.” તેવજુનું કાગળ તારી પર આવે છે શું? “ધનમાય બોલ્યાં.”

“હા, યોગ્ય દહાડાની વાત પર આણું હતું, તે પોતાને ઘેર મને યોગ્ય દહાડા રહેવા તેડે છે, પણ તેમ કોઈને આપારે પડ્યા ને ગમતું નથી. મારા બાબાએ મને ઘણી સારી કેળવણી આપી છે, ને જુલાના દુકાનથી મારી તનદરેસ્તી પણ ઘણી સારી છે, ને કોઈને આપારે રહું તે કરતાં શીખું ને મારું શુભરાણ કહું તો તેમાં શું એમ છે? પૈસા તો આજે હોવા ને કાંતે નહીં, પણ જે કેળવણી લીધી હોય તો તે માણસોથી નીકડી જતી નથી.” ધનમાયે કહ્યું: “એથી તું કહે છે તે કોઈએજ નથી દીકરી, આજે જે તું એટલું શીખેલી નહીં હોત, તો તુંને એવા વીચાર આવતેથી નહીં; ને માંડ્યું-મેણું ખમીને અડીઆં પડી રહેતું પડતે.”

“માણેકાઈ એવજુના કાગળમાં લખે છે કે જાણીએ મને ખરોડજ માણેકજ દલાવનાં ધણીયાંથી શુભરાણ છે, તેને માંડ્યું

માય એવજાનાં હતાં; તેવજુનાં બે છોકરાં શીખવવા સારે કાંઈ પારસણ જોઈએ છે, ખગાર ધણે સારો આપશે, પણ કાંઈ સારાં માણસની છોકરી જોઈએ. કાંઈ રંડાવલી હોય ને છોકરાં બચ્ચાં નહીં હોય તો તેથી સાફ, ને છોકરી કોઈ તયાર ને ચકરમ નહીં જોઈએ; પણ વળી એમથી લાગે છે કે એવજુ ઘણી નાની ઉંમરની પસંદ કરશે નહીં. મેડ ધણી ધણીયાંથી ધણાં સાચાં ને અસરાક માણસ છે, કાંઈ સાથે જરાથી તોણાઈ વાપરે તેવાં નથી. હાલ તો શુભગાઈની બેઠન એવજુ સાથે રહે છે, તે છોકરાં પર ધણી દેખરેજ રાખે છે, પણ તે અદરાર છે, ને યોગ્ય મહીતામાં તેનાં લગન ધનાર છે તેને લીધે કાંઈ બીજાને શોધે છે. બેઠન સીક પડી તે પોતા સાથે લવા ફેરવદલ કરવા લેતેથી લઈ ગયાં હતાં; પછી તે છોકરાંને ધણું મનનું શીખવવા લાગી ને છોકરાં પણ તેની જીવર ધણે પ્યાર રાખવા લાગ્યાં, તે પરથી તેવજુને વીચાર આવ્યો કે મુંબઈમાં ધણીથી પારસણ અંગ્રેજો ને શુભરાની લીધે છે તેમાંથી શું કાંઈ દુર આવી શકે નહીં? શુભગાઈ પોતાની બેઠનને લઈને મુંબઈ આવવાનાં હતાં તે કાણ જાણે આવાં હશે, કાગળ આવ્યા-તેથી ધણી દહાડા થયાં. શુભગાઈને તમે જાણો છો કે?”

“શુભગાઈને નહીં જાણખે? એ તો તારાં મામાની ઘણી છવે જલદની સડી યાય; ઘણી મોડી ઉંમરે પરણી, પણ પોતાના દુકાનથી સાફ ખજું, દમજાં તો સસરા સાથે મરી અચાં તેને સારો ફાલો મળ્યો છે, ને માણસથી ધણાં બધાં ને જીનીયાઈ છે.”

“સારે તો હું લાંબા જવાનો વીચાર નહીં કહું છું. માણે-કાઈને લખીને કેલવાડું કે મારા વાસ્તે તમે શુભગાઈને લખજ; પછી હું જોડાય શું જવાબ આવે છે તે, મનેથી કાંઈ ધણી ઉતાવળ નથી, અને તેવજુનીથી કાંઈ દુરત કાંઈ જોઈતું નથી, વાસ્તે હાલ તો યોગ્ય મહીના ધોળી નહીં.”

“જા, દીકરી જાંલ જાય લાં શુખી રહેજે, એજ મારી દુવા તુંને છે, પણ છતાં માણેકાઈ તુંને પોતાને ઘેર બોલાવેજ, સારે જતી કાંઈ નહીં? તારીપર તો એવજુનો ધણેજ છવ હોત, જાણે પોતાની છોકરી હોય તેમ તુંને મજાનાં હતાં.”

“હા, તે ખરું છે, પણ મેં તમને કહ્યું કેની કે કોઈને આપારે રહેવા મને ગમતું નથી, ને આવાં કપડાં પેહરીને હું તેવજુને સારું રહું કે? યુવામાં શું કાંઈ મને જોળખતું નહીં કે? મુંબઈમાં તો મને કાંઈ સાથ જોળખાણ નથી.

“મારી પાસે યોગ્ય રૂપયા મેં બંધાવેલા છે તે તું લે, તેથી જાણે તારાજ છે, ને કાંઈથી સાડી કપડાં જે તુંને જોઈતાં હોય તે તેમાંથી લઈને હું જા. મારી પાસે જણેથી વધારે રૂપયા તો નહીં હશે, હાલ તો એટલાજ છે, ને તું કહે તો બીજા બેકમાંથી મગાવી આવ્યું. તારા છબરામા મામાએજ કહ્યું, કે જે નાણું હોય તે જનતાં સુધી પેરમાં રાખ્યા કરતાં બેકમાં રાખ્યું-જાણ, કરીને લાં એવજુ મુકી આવ્યા છે.”

“નહીં, એમ કહી બેજ નહીં, શું મારાં કાંઈથી સગાં જાણાં પર મને હક નથી? તે લોકો કપડાં કરી શકે તેવાં નથી

કે. નજરું હવેજે દેજગારી ખમીને એકડું કરેજુ નાણું હું

એમ ખરચું?" એમ બોલતાં પુરુષીપરથી ઉઠી ધનમાયને ફોટી કરી પડી.

"જેટલું તારૂં મારી પર ચાલે તેટલું કોઈ પર નહીં ચાલે દીકરી; જ્યારે તું નાની હતી ને હું જ્યારે તારે લાંબા ચાકરી રહેવા આવી, ત્યારે તારી માએ શું મારી સાથ યોડી બલાઈ ધાધી છે? તે તો હું જીવન જગતનાં લાંબા સુધી મને યાદ રહેશે. તેને બીચારીએ મારા ગમ પીસારવા કંઈ કંઈ કીધું છે; આજે તેનાં અચ્ચતે સંધ્યાએ આપનારૂં કોઈ મને નહીં તેતું મને લાગે છે, ને તુંને જોઈને મારો જીવ ધણેજ બળે છે; પણ શું કહું, મારેથી જેટલું બની શકે તેટલું હું તુંને આપું, તારા કરતાં કંઈ મારા રૂપ્યા વધારે નહીં આવ્યા. તારાં મા આપની બેઠકની વખાણ તો કાલુ નથી કરતું, જે કોઈ સંભળે છે તે તારે વાસ્તે ધણે બળાપા કરે છે, ને જ્યારે બધાંએ બાળુએ કે તું કોઈ પૈસાવાથા મામાને લાંબી રહી છે ત્યારે તે લોકો સંભળીને ધણું પુછી થયાં કે સાચું થયું કે તે મારો પોતાને પર લઈ ગયો, ને તું અહીંયાં સુખી હશે એમ બધાં સમજે છે, પણ ખરેખર તો તેથી ઉલટું છે. તારી માની બુનીયાદીની શું વાત કહું? તું એમ રડવા કરે છે તેને લીધે મારેથી કંઈ બોલાતું નથી; એમ રડવાથી ને બળાપો ધાધી આપણું દુઃખ કોઈ જોઈ યતું નથી. તે વાસ્તે સજીરી પકડ, ખોદ સડ સારું કરશે."

"જુઓ ધનમાય, મારી પાસે દાસ તો સુતરાલ પેદરવાનાં કપડાં છે તે તો માથરો, ને બે ત્રણ સાડીઓની છે. આકોના તો એમના એમ તારા છે તે મેં રહેવા દીધા છે કે અગવડ સમયે કામ લાગશે; જેટલું હોય તેટલું બહુજ પેદરી લઈ કે?"

"પણ કાળી સાડી તો તારી પાસે બે ત્રણ જ હોશે."

"પણ તેને શું થયું? કાળી સાડી પેદરે તોજ સોગ જીવાય ને મુવેકાને વાસ્તે લાગે છે એવું જીવાય કે? દીકરાં શું મને લાગતું નથી? મારા મામાની ઉપરીઓને માગીનેજ લાખ લેવેની, શું એ લોકોને મારા બાવાનું લાગે છે તેથી કાળી પેદરી? કાંઈની નહીં, એ તો ફક્ત લોકોને દેખાડવાનું. એક વખત તો માગીજ ધણા દુઢા જીવનાં યાઈ ગયાં, ને મને કહે જે હવે તો મહીનો થઈ ગયો છે તે હોકરીઓ કાળી સાડીઓ પેદરવાની નથી, વાસ્તે તે સાડીઓ તું રેન્ડે, તે દહ આપે છે, તેનેથી કેટલા મહીના થયા. મને બહારના સોમની યોડી જ દરકાર છે; મારો ગમ કેટલો છે તે તો મારો ખોદાવજ જાણે છે."

"પણ ખરાર જે, તું કહેશે કે એકની એકજ વાત કર્યા ધીધી. પણ માણેક્યાઈને લાંબું જાએ તો વધારે સાઈ, તેવણુનો મારી પર ધણેજ જીવ છે."

"તે તો ખરું, પણ લાંબાની હવે મને શરમ લાગે છે; તેવણુ વખતે ચુસ્તોળી કરશે કે હું ભારી યાજીણું, પણ હું તો એવણુને લાંબા વખતે નહીં જાડાં. હું નાની હતી ત્યારે એવણુને લાંબા વારે ધકીએ જઈને રહેતી હતી, પણ માય જીવનવા પછી ધણી વખત નહીં રહેતી હતી." આટલું બોલતાં જરખાઈનું મોઢું ધણેજ લાખ થઈ આપણું, તે ધના યોસાંએ

જેણું, પણ તેવણુ તેનું કારણ સમજ્યાં નહીં. જરખાઈ ભારી આગળ બેઠેલી હતી, તે ભારીમાંથી ચાકું કઢાડી બાગમાં બેવા લાગી, ને આંખ પાણી ભરવા લાગી. ત્યાર પછી ધનમાય તરફ જાણે કાંઈ હોય નહીં તેમ હસીને જેણું, ને પોતાની વાત કરવા લાગી. "માણેક્યાઈએ એમની બાણુ છે કે જે હું એવણુને લાંબા રહેવા જવા સાથે બીચાર કહું તો તેવણુ પોતાને લાંબાં રતનડોસાંને મુંબઈ મોકલે, કે મને મારા મામાનાં ધરના બાણુસ સાથે જવાની અગવડ મરી જાય ને તેવણુ સાથેજ હું તેવણુને લાંબા જાડાં."

"આજના વખતમાં એટલી બજારી કાંઈ યોડી નથી દીકરી, પણ જ્યારે તું નહીં સમજતી ત્યારે તો તારી મરજી જ્યાં તારે ગમે લાંબા, તુંને જેમ સાચું લાગે તેમ, ને કોઈની વખતે જે મારી જરૂર લાગે તો મને બેસાશક તેમજાજે, હું ગમે તે કરીને પણ આવશ."

સાઈજી ખન કોહોલા.

અમારી નાવડી.

(મહેર માંચો બેનો મારી-એ રાહ.)

સડ ચઢકાવી ઉચકો સાથે લંગર ખન ખન ખન, સડ પર વાણુ મમત કરીને વાણુએ સન સન સન, પાણી હપ હપ કાળી માથે હોડી છન છન છન, નાચે નાની નાવડી અમની જલ પર દન દન દન.

કોરસ { કાપ કાપ તું રાહ જુદાની છે નીગાહ,
કોસતી માલ તું મહાસાગરની દેશે જુદ પનાહ.

ચંદ પ્રકાશે પાણી ચમકે, માણસો બઝકી જાય, રાતજખધરી નથી એમ જાણી નાણુવાં સુખમાં સોય, બહાં કરે કોઈ કોઈ યાદ જે દેશે જોડાં હોય, કુમળાં દીવના કોઈ ઉતારે યાદ કરી ને યાય.

કાપ કાપ તું રાહ.

કાપ તું પાણી બહાલી નાવડી દરીઓ તારી માત, આકાશનું આ જુલંદ યુખન કૃપાણુ તારો તાન, વાલી તારો નાખોદા છે સંભાસરો દીન રાત, ખુદ તારો નીગાહજાન છે દુર કરશે સડ રાત.

કાપ કાપ તું રાહ.

ચુરકેલ કરશે આસાન પ્રણુ જમીદ પુરી કરશે, રંજ ખેચ્યો તો રંજની દેશે, ગળાં જરે ભરશે, પુકાન આદતમાં દસ્તે નાવડી સલામત તે ધરશે, બહાંસે મેલવવા નાવડી તેની મહેરે કરશે.

કાપ કાપ તું રાહ.

મેરખાઈ નન પટેલ.

✽ નામીયી સ્ત્રીઓનાં જન્મચરિત્રો ✽

મેરી સોમરવીલ.

જનમ ડીસેમ્બર ૨૬, ૧૭૮૦-મરણ નવેમ્બર ૧૮૭૨.

રી સોમરવીલ, જે નાનપણમાં મેરી ફેરે-ક્સને નામે ઓળખાતી હતી, તે સ્કોટલેન્ડનાં બરન્ડ આઈલેન્ડ નામનાં મહકમાં એક નાનકડાં ઘરમાં વસતી હતી. તેણી એકાંતવાસ છ-ઠગી યુગરતી હતી, કારણ કે તેણીની મા શીખાય ખીને સાથી કોઈ ન હોતા. તેણીની મા અતી નરમાસવાલી, માયાલુ, અને ધર્મયુક્ત હતી; તેણી 'બાઈબલ' શીખાવ ખીછ કોઈ પણ મોપડી વાંચતી ન હતી. એડમીરલ ફેરેક્સ (મેરીનો બાપ) અસલી દર-ખા ખજારી હોતા, પણ બરબર બોલ્યા હોવા છતાં, બદાદર, ધર્મ અને ભગ્ના ખવાસનો અદરશ હોતા. તે ૧૭૮૦ માં બાઉરેગામ નોકરીપર ગયા પછી યોહાન હદાડમાં મેરીનો જન્મ થયો હતો; અને તેથી તેણીનાં બચપણમાં ગેરહાજર હોવાથી, કેળવણી આપવાનું કામ તેણીની માના હાથમાં આવી પડ્યું હતું, કે જેણીએ મેરીને ફક્ત 'બાઈબલ' જરા લગાર વાંચતાં અને સહવાર સાંભળી બંદગી કરતાં શીખવી ખીછ બંધી રીતે અગામ રાખી હતી.

આખીજ રીતે તેણી નવ વરસની ઉમરની ધઈ, અને જ્યારે એડમીરલ ફેરેક્સ પોતાની લાંબી યુસાફરીથી ઘર આવ્યો ત્યારે તેની છોકરીને જંગલી અબણુ જેવી દીધી. પોતાનાજ શોખને વાસ્તે તેણી જરા જરા વાંચતી હતી ખરી, પણ જ્યારે મોટેથી વાંચવા કોઈ કહેતું ત્યારે ઘણાજ ખરાખર ઉચ્ચારે વાંચતી; મળવાની તો તેણીએ કોરોશ વતીક કાઢી ન હતી, અને મોપડીઓનાં જ્ઞાનમાં યુલજન ખીનમાહેલગાર હતી.

આથી એડમીરલે પોતાની બેટીને કેળવણી આપવાનું પોતાના હાથમાં લીધું અને જોન નાસતા પછી તે મેરીને એક ઓરણમાં લઈ જઈ મોટે મોટે પ્રવાવોના, ખણુ તે બાપડીપોને વાંચેલાંને કોઈપણ શબ્દ સમજતી ન હતી: આણું તેણીના સ્વભાવથી ઉલટું કામ થેરમાં ભરાઈને કરતું પડતું હોવાથી મેરીના ગોખા છપને પુછતું પડતું હતું: પશું આ કરતાં પણ વધારે તેણીને ખમવાનું હતું. એક દીવસે તેણીના બાપે, તેણીને નીસાણે મોકલી લખતાં વધા હીસાખ કરતાં શીખવવાની મરછ બખવી, જેથી દસ વરસની વયે મોરડીજ રેકુળમાં તેણીને સુખી તદ-

નજ છુટાપણમાંથી એકદમ અકોશમાં આવવાથી મેરીને ઘણું લાગયું, અને ખુદરતી રીતે શરમાળ અને ખીદકણુ હોવાથી અબણુઓને જોઈ હનૈશ રતતી હતી. જ્યારે સંપત્તી છોડ-રીએ તેણીને ઘેરી લઈ સવાય પર સવાય કરતી, ત્યારે તેણી ગભરાઈને રડી પડતી હતી.

એક આણું વરસ મેરીએ રેકુળમાં કહાડયું, અને જ્યારે અગીયાર વરસની ઉમરે રેકુળ છોડી ઘર પાછી ફરી, ત્યારે બંણે પીંગડાંમાંથી છુટેલાં જંગલી જનવરની માફક તેણીને લાગ્યું, પણ ધરમાં પણ તેણીનાં નસીજમાં હાડમારીજ લખેલી હતી, કારણકે જ્યારે તેણીનાં મા બાપે જોયું કે રેકુળમાં કોઈ પણ શીખી ન હતી અને કામળનો કાપડો પ્રતીક લખતાં આવડતા ન હોતા, ત્યારે તેણીને ખુણ ધમકાવી, કે જે તેણી પોતાના ખુદાપામાં પણ વીસરી ગઈ નહી.

આસ્તે આસ્તે તેણીનું અજાનપણું વીસરાતું ગાડ્યું, અને તેણીને જેમ ગમે તેમ છુટથી ભટકવા દેવામાં આવતી. કોઈ કોઈવાર પછીનાં છંદાં ગામમાંથી લાવતી, તો કોઈવાર નાની માછલીઓ પકડતી યા જાત જાતનાં ફળો એકઠાં કરતી વીગરે, અને તેણીના બાપની સુસાફરીની અગમચળ જેવી હંકીકતો સાંભ-લતાં કદી ધાકતી ન હતી. આમ કરતાં જ્યારે શીખાણે આગ્યો, ત્યારે બાહેર જવાતે તેનું ન હોવાથી મેરી મોપડીઓ લઈ ગેરતી; કોઈ કોઈ વાર શેક્સપીયર યા ખીછ એવીજ મોપડીઓ હાથમાં આવતી તો ઘણીજ ઉમટમાં આવી વાંચતી.

તેણીની મા પોતાની નાની છોકરીને જેમ મરછમાં આવે તેમજ કંઈય દેતી હતી, પણ જ્યારે 'જેનેટ કુર્ડ' ધરમાં આવી ત્યારે તેમ ધનું અટક્યું. તેણી વાંચવા લખવામાં વખત યુમાવવો એ જેનેટું સમજતી હતી, જેથી મેરીની માને એક દીવસે ધમકાવી કે "તેણીને શીવવાના એક તાંકી આપડો નથી તે વાંચવા લખવાને શું પછાડેય." આથી મેરીને તે ગામની એક રેકુળમાં શીવવાનું શીખવાને મેલી, અને જ્યાં તત્રક તેણી એક જગે આખિ પોતાની મેલે શીખી શકી નહી, ત્યાં સુધી તેણીને ઉકાડી લીધી નહી.

આ વખતે જ એક છોકરીએને કેળવણી ઘણી જુગ અપાતી હતી, તોઆખ મીસીસ ફેરેક્સ પોતાની બેટીને જગે શીવવા ઉપરાંત ખીછ વધારે કેળવણી આપવાને આતુર હતી, અને જેનેટ કુર્ડના, શીખવવા તરફના પીકારની કોઈ દરકાર કરતી હતી નહી. તેણીને તે એડીનબરો ખાતે લખવા, હીસાખ કરવા, ગણ વગરના, અને ગ્રીક પાઠવાનું શીખવાને વરસનો મેડો ભાગ મોકલતી. તેણી મીકાઈ બનાવવાનું પણ શીખતી, અને જ્યેલી, મત્રાકી, કેક, વીગેરે બનાવવામાં ઘણી મગલ લેતી.

મેરી જ્યારે ૧૪ વરસની ધઈ ત્યારે બીજગણીત Algebra અને જુગીતી Euclid કે જેમાં મહાભારત જ્ઞાન વીગે તેણી આટલી બધી વખણાઈ છે, તે કેમ શીખી તે નીચલી હકીકત પરથી જણાયો:—

એક દીવસે મેરી એક સ્ત્રીને ત્યાં જનખતતું ભરતકામ જોવાને ગઈ; અને જ્યારે પુછ્યું કે તે શામાંથી જોઈને કણું,

ત્યારે તેણીને એક ચોપાન્યુ બતાવવામાં આવ્યું, કે જેમાં ઘણી જાતનાં રંગીન પીકચરો આપેલાં હતાં. એક સફાની નીચે કાંઈ ગણીતના આંકડા જેવા જણાયા, અને ત્યારે બીજા સફા જેવો ત્યારે કાંઈ લીડીઓની સાથે યુગાકરો જોવાયા દીધા. ત્યારે મેરીએ અનુભવ થઈ આ વીરો પુછ્યું ત્યારે તેણીને કહેવામાં આવ્યું કે એ તો કોઈ જાતના લીસાથ છે, કે જેને બીનગણીત (Algebra) કરી કહે છે, અને બીજી વધારે કોઈકદી રાખ્યું નહીં. પર જઈ પોતાની ખજોળ વીધા (જેમાં પણ તેણી ઘણી બાહોશ હતી) ની ચોપડીમાં તે વીરો શોધવા લાગી, અને ત્યારે કાંઈ બન્યું નહીં, ત્યારે બહુ નામીસમાં ધઈ ગઈ. કમનસીબે તેણીમાં કાંઈ યોગ-ખીતા, યા સગાં વડામાં પણ એવી બાબતમાં માહેતગાર ન હતાં કે તેઓને પણ પુછી પોતાની અનુભવની નરમ પાડે. આ પ્રમાણે આ બાબદમાં તેણીને મદદ કરનાર કોઈ હતું નહીં.

એક દીવસે મીન પાડતાં શીખવનાર માસતરને પોતાના ચેલાઓ આગળ ભુમીતી શીખવાથી ખજોળ, અને બીજી સંચળી જાતની વીધા સમજવામાં કેટલી સેદલાઈ થાય છે તે વીરો કહેતાં સાંભળ્યા. આ તેણીએ બરાબર ખ્યાનમાં રાખ્યું, પણ ચોપડી ક્યાંથી લાવવી તેના વીચારમાં પડી. આ મુશ્કેલીમાં છોડી તેણીના બાઈના માસતરે આણી આપ્યો, કે જેના કાલા-વાલા કરવાથી તેણે ભુમીતીની અને બીનગણીતની ચોપડીએ લાવી આપી. ત્યારે ચોપડીઓનો વધો પતી મથે ત્યારે તેણીને શીખવનાર કોઈ ન હોવાથી પોતાની જ એ લીખત અને ઉલ્લેખથી શીખવા મંડી, પણ વળી બીજી મુશ્કેલીમાં તેણીને વચ્ચમાં નહીં, કારણ કે આ નવી અભ્યાસ કરવાને વખત મળતો હતો નહીં. આખો દહાડો સીવવા, ભરવા, માવા વગરણ, અને મીઠા પાટલામાં જતાં, તેથી મેરી પોતાની ખ્યારી ભુમીતી રાતના લઈ બેસતી, પણ દીવાનું તેલ વધારે ખપી જવાથી તેણીની મેરી પડાઈ આવી, અને તનદરેસતીને પણ ઈન્ન યુવાથી તેણીની આ રાતના બેસતાં ચટકાવી, અને બીજાને જવા પછી દીવો મેરણમાં નહીં રાખવાનો હુકમ કર્યો. પણ અધારામાં વડીક પોતાનાં આળા-ક મગજે તેણી કામ કરતી હતી. હ ચોપડીઓ એવી રીતે તેણી શીખી, પણ વળી પાછી તેણીના બાપના આવવાથી જરા બચસ પડી, “મેરી એમાં ને એમાં થેદી યઈ જરો” તે વારંવાર બજાવતો, પણ તેણી કાંઈ એને મથક આપતી નહીં અને પોતાનું કામ મુજો મોઢકે આગળ ચલાવતી.

આજ રીતે નાની હોઠીવરથી મેરી બાપડી યઈ, અને એવીસ વરસની ઉંમરે તેણી મામાના હોઠરા સાથે પરણી લંડનમાં રહેવા ગઈ. ત્રણ વરસમાં તેણીને વર મરણ પામ્યો, અને પોતાના બે હોઠરાઓ સાથે પાછી પોતાને ઘર આવી અને પાછો ગણીતનો અભ્યાસ, જે તેણીએ લંડનમાં પણ મુદ્દી દીધો ન હતો તે આગળ ચલાવવા માંડ્યો.

છેલ્લે સરવાલે તેણીને એડીનબરોની યુનીવર્સીટીના પ્રોફેસર સાથે જોગબાણ પડવાથી તેણીએ પોતાનો ખજોળનો

અને ભુમીતીનો અભ્યાસ આગળ વધારવા કાંજે ચોડી દેઈ-તી ચોપડીઓ વીરો માગણી કીધી. તે વખતે તેણી ૩૦ વરસની હતી અને ૧૫૦ વરસ આગઉ ત્યારે તેણીએ પેટેલો બીનગણીતનો મેલ સાંભળ્યો હતો, તે દીવસથી ખંતીપણે કઈ પણ જાતના લાભની આશા વગર જે કામ કર્યું હતું તે વખત અને હમણાંમાં ફેરલો ફરક? “કદી પણ નાશીપાસ થતું નહીં” એવું તેણી આથી શીખી હતી. આથી તેણીએ બીજી વાર કાકલા હોઠરા સાથે લગન કીધાં અને ત્યાર પછી મોટો વખત તેણીનો અભ્યાસ બંધ પડ્યો. તે લગન ઘણાં સુખી નીવડ્યાં, પણ પેટેલાં તેણીને સમસ્યાનાં લેહમાં બીન-ઓની માફક એવેબર વીચાર હતો કે જે જી ઘણી પડેલી હોય તે પરનાં કામકાનમાં હમેશા અઘાન હોવી નેઈએ. પણ આમાં તેઓએ કેવી જુલ કરી તે નીચલી વાત પરથી જણાયો. મીન સોમરવીલના કાકાનો હોઠરા એક દીવસ તાથે ઘણો આભરી પડ્યો અને તેણે દરાખની જેવી ખાવાની જ તગર પકડી, જે ત્યાં મલી રાકતી ન હતી. આથી મેરીએ તે માંગતો હતો તેવી જેવી બનાવી લાવી તેને તૃપ્ત કરી, જેથી તેણીનાં સાસરે-વાલોની અનુભવથી કાંઈ પાર રહેતો નહીં.

એમ કરતાં કેટલાંક સુખી વરસો ગઈ ગયાં. તેણીના બાપ ૧૮૧૩ માં મરણ પામ્યો, અને મોઢાંક વરસ પછી તેણીએ એક નાની ખ્યારી હોઠીને ખોદી.

૧૮૨૭ ના મારચ મહીનામાં એક દીવસે મીસીસ સોમરવીલને એક કાગળ મળ્યું, જે તેણીની જીન્ડગીમાં જનજીવા જેમ બનાવ ધઈ પડ્યો. તેમાં મીસીસ સોમરવીલને લોરડ જુહેમ તરફથી એવી એલેટેમસ કરવામાં આવી હતી કે તેણીએ આકાશી બાબતોપર એક ચોપડી રચવી. પેટલાં તો તેણીએ આ વાત ખાનવાની જ ના પાડી, કારણ કે તેણી મોટી કે આવા યુનીવર્સીટીના કેળવણી લીધેલા યુરોપીને મુદ્દી તેણીને શું કામ પસંદ કરવામાં આવી. પણ પોતાના વરના અને હોઠરા જુહેમના સમજાવવાથી આખરે કમલ કર્યું પણ એવી સરતે કે તે તદન જુલુ રાખ્યું, અને તેણી જે તે બાબદમાં નીપજળ થાય તો તેણીનું લખાણ બાળી નાખતું.

મેરી સોમરવીલ અસર આપામન જે ખંતીપણુનો દોડી શીખી હતી તે તેને હમણાં ઘણો કામ લાગ્યો, કારણ કે તેણીના જેવું માથે ઉલ્લેખ કામ કાંઈ બધાંથી જ પાર ઉતરતું નથી. છેલ્લે સરવાલે ત્યારે આ ચોપડી ખસાસ ધઈ ત્યારે પોતાનું લખાણ લોરડ જુહેમ પર માંચવા મોકલ્યું, કે જેણે પોતાની ઘણી પસંદગી તે વીરો જાહેર કીધી, અને સર જોન હરશલ જે તેણીના એક ઘણો જુનો ફેસ્ટ હતો, તેણે પણ આ ચચલ બાનું ઉપર લખી મોકલ્યું કે “એ તમારે લખાણ ઘણા સંતાપથી વાંચ્યું છે અને હું ખરો દીલથી તમણું કે તે ઘણી વખાણને લખાયું છે.” આવા જવાબથી મેરી સોમરવીલ એટલી તો ખુશ અને મગર યઈ કે તે કાગળ હમેશાં પોતાની પાસ જાનકરી રાખ્યું. ત્યારે તે ચોપડી પાઠુર પડી ત્યારે સંખ્યાબંધ સુધારકપાદીના કામગીરીઓમાં મુલુઓ તરફથી આવા લાગ્યા, અને સર-કાર તરફથી તેણીને ૩૦૦ પૌન્ડ સાક્ષીયાલું વતીક મળ્યું.

ઠાકરીમાંથી સ્ત્રી.

યાદે બચપણ પુરું થઈને તરતજ સ્ત્રી-પણમાં બદલાઈ હોય તે વખતના વિષય કરતાં કોઈથી કવી અથવા ચીતારાને વર્ણન આપવાને વાસ્તે વધારે ખાતરી આપદ બીજી કોઈ નથી.

તેણીથી વડાં લોકો કે જેઓ પોતાની યુસાફરી આજુ કરી ચુક્યાં હોય, તે લોકો તેણીને કેવી સારી રીતે આગળ આજવામાં ફેરવીએલી સલાહ, જિતવણી અને ઉત્તેજનથી મદદ કરવાને આતુર હોય છે, એ કે તેઓ જેઈ અથવા બળી નથી શકતાં કે તેણીનું બાપી ચોક્કસ ફેરવે હશે. પણ તેઓ આજુ તો તેણીને કહી શકશે કે, હવે પછી નીપજતાં સારાં તેમજ માઠાં પરીણામોનો આધાર તેણીની આજવાજી ઉપરજ રહેશે. તે લોક સારી રીતે બળે છે કે એક મીઠા અને ઉઝા ખવાસની સ્ત્રી દુન્યાને નહીં વણીની માથે એટલી કીમતી હોય છે, પણ એ એથી ઉત્તરજ ખવાસની હશે તો એટલીજ વુક્કસાનકારક પણ થઈ પડશે. તેથીજ આ ઘણી ખુશીથી તેણીને પોતાની સરજત અદા કરવામાં પોતાથી બનતી મદદ કરશે.

“રસકીન” નામનો એક યુરોપીયન લખનાર કહે છે કે “એક યુગને વાસ્તે છેલ્લું અને પુરામાં પુરું એજ કહેવાય છે કે તેણે પોતાની યુવાન ઠાકરીઓને દલબીર અને કંદાજથી કરી મેલી છે.” અને તે છતાં અફસોસા ઘણી ઠાકરીઓ દરેક ઠાકરીમાંથી આપણને મળી આવશે કે જેણીઓએ નીતૌંપ સુખનો પોતાનો જન્મ હક ભોગવ્યો નથી, અને તોપણ મારી વાંચનારી મેહનતમાંની થણી એવીથી દરેક કે જે એક ઠાકરીને જેઈએ એટલી નીતૌંપ, આનંદી અને સુખી રહેવાની હાલતમાં હશે, અને જે બીજી તે લોકની સમી છે તે પોતાની હાલતમાં હશે, પણ સરસમાં સરસ રીતે તેની કેમ શરૂઆત કરવી તેની ઉપર વિચાર કરવાને, અને એક સારી અને ઉમદા સ્ત્રી તરીકે પોતાનો ભાગ ખજાવવાને, જીંદગીની જેની હાલતમાં યુધ્યાં હોય તેમાંથી તેઓ તૈયારજ હશે.

બ્યારે એક ઠાકરી પોતાની જીંદગીને પેદેલો તખ્તે પુરો કરી રહે છે, સારે તેણી પોતાનાં કુકુળના તેમજ પોતાનાં આસપાસનાં એને “તેણી” ને પોતાને દરેક વાતમાં મદદ કરતાં અને હર વખતે સલાહ આપતાં બેય છે અને તેણીની ફરજે હવે બીજાનું રૂપ ધારણ કરે છે: હમણાં સુધી તો પોતાને સોંપેલું કામ બજાવવામાં, પોતાની મેહનતે અવધાસ કરવામાં

અને બનતાં સુધી આસપાસનાં એના હુકમો પાલવામાં તેણીની ફરજે સમાવેલી હતી. પણ હવેજ તેણી બળે છે કે, લોકોની તરફ હજી “તેણી” ને ઘણી બનતી ફરજે અદા કરવાની છે. પોતાને મળેલી ઉમદા કેળવણીને ઉપયોગ કરવાને આજેજ વખત છે, અને પોતાની સ્ત્રી તરીકેની પરીક્ષામાં પસાર થઈ માન અને ઈજ્જત મેલવવાનો ખરો રસ્તો હાલ ખુલ્લો થયો છે. કોઈથી સ્ત્રીને વાસ્તે આજે બન્યું થવાની વખત નહીં આવશે એમ માનવું ઘણું મુશ્કેલ છે, પણ કદાચ એમ માની શકાય કે, આવો ઉમદા રસ્તો પોતાની સામે ખુલ્લો છતાં તેની ઉપર આંખવાંચામણાં થાય.

આપણે આ ફેરફાર કે જે ઠાકરીઓનું બચપણ પુરું થયા પછી બને છે, તેને એક રળીયામણુ પહોંચ ઉપર મુસાફરી કરતા મુસાફર સાથે સરખાવી શકે, કે જે મુસાફર પોતાની આસપાસ સુંદર કુલો અને રળીયામણુ દેખાવ બેતાં, પોતે ક્યાં જશે તેની દરકાર વગર આગળ આજવા કરે છે. તે હમણા પોતાની આજુબાજુના સુંદર દેખાવ સીવાય કશાંની પણ દરકાર કરતો નથી, પણ બ્યારે તેવામાં એકાએક તેની સામે એક મોટો કુંગર અને બમ્બર ખીચ આવે છે સારજ તે ક્યાં સુધી ચાસી આવ્યો છે તેનો વિચાર તેને આવે છે, અને સારે અંજાણે રસ્તે પાછો ઉતરવા જતાં તેને ખરાબ વાસ્તે તેમજ એરી જાનવરથી ભરપુર આહીને રસ્તે જવાની ગોષા હવે તેની અંદર વીરૂપ પણ ફરજ પડે છે; કાંબે તેણે પોતાનો ઉતરવાનો માર્ગ પેહલાંથી નક્કી કીધોજ ન હતો; તેજ પ્રમાણે એક ઠાકરી પોતાની જીંદગીને તેમજ બીજાં એના તેણી સાથના સંબંધોને પેહલાંથીજ વિચાર કરશે તો ઉપસાંની માફક બુલમાં આગળ ચાલી નહીં જશે. હમણાં સુધી તો તેણીનામાં સુદરતીજ અંજાણુપણું હતું, પણ હવે તે તેમજ રહેવું નહીં જોઈશે.

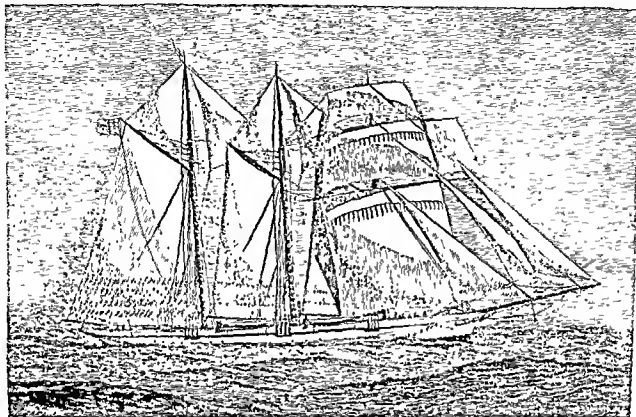
આ તપાસનો વખત સામે જુદે જુદે વખતે આવે છે. કોઈને ઘણી નાની ઉંમરે આજે અગતના સલાહ ઉપર ધ્યાન આપવું પડે છે. પણ ઘણું ખૂં તે બચપણ પુરું થયા પછીજ હોય છે, અને બ્યારે આજે સલાહ તમારી સામે આવે છે- ને જે જરૂરજ આવશે કે “મારી જીંદગીના હું કેવો ઉપયોગ કરું?” સારે ફક્ત સૌથી પેદેલો સૌજન વિચાર રાખો કે તમોએ થણાં જ્યાં ધોરણુપર ચાલવું જોઈશે.

તમારાં અજાણ, બાઈઓ, ખાવંદ અને ઠાકરીઓ પોતાની કોઈથી મુશીબતની વખતે તમારાં કોઈ પણ તેવું તારણ થવાની આશા રાખશે, કે જે જે તમોએ સારોજ માર્ગ અપસાર કીધો હશે તો રોહલાઈથી તમારા એક માથા બંદેલા બેલધીન તમો તેઓનું આજત ઝોણું કરી શકશો.

જે આપણી હાલની દરેક ઠાકરીઓની એવી ઉત્તમ નેમ હોય તો હવે પછીની આજાહ કેવી સારી નીવડે?

આલીબાઈ ટાન્ શાપુરજી.

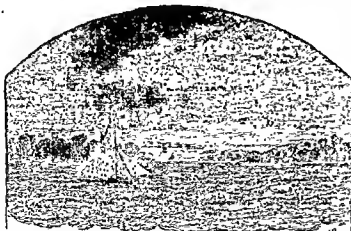
૧-“સનખીમ” ફરીમર, જેમાં હેડી પ્રાસી મુસાફરીએ નોકરયાં ઉતાં.

“સનખીમ” નામની આગબોટમાં એક સફર.

કસી—લેડી આસી.

પ્રકરણ ૧૬—જુનાં ઈંગ્લેન્ડને છેલી સલામ.

૨-સાઉથેરપટનના હરયામાં મુરજનો અસ્ત પામતો દેખાવ.

પેટેલી જુલાઈ ૧૮૭૬ ને દીને બપોરના હમે હમારી પહેલી સફર શીઆરનેસ તરફ એડમીરલ એલનાં વહાણુ “દનકન” ને અને ખીજાં ધણાંએક વાહાણોને સલામ કરી શરૂ કરી. હમારી સાંભો પવન ટુંકતો હતો અને તેથી કરી “એનક” હમેશનાં જેવો અણગમતો હતો. ખીજે દહાડે બપોરના હમે હેસર્તીંગસથી દૂર હતાં, લાં હમે થોડાંએક દોસ્તાને મળવાનો ઇરાદો રાખ્યો હતો, પણ હવા સારી ન હોવાને લીધે હમે ઉતરી શક્યાં નહીં અને સાંહેજે ખીચીફેડ આગમ આવી પુગ્યાં. ‘ધાર્ડન આગમ હવા સાંત હોવાને લીધે હમે સર્વે જણા, ઠાકરાં-ઓ વતીકે, ઉતરીને તરયાં. હમે આસરે દસ વાગતે ઈડન (વસાલ યંત્ર) સજખાચું અને પાછી સફર શરૂ કરી સાંહેજના છ વાગતે હાઉસ આગલ લંગર નાખ્યું. ફરી તારીખે સહવારના થોડો પવન સેહજ ટુંકવા

લાગ્યો, અને હમે નીદલસમાંથી ફક્ત સડ ચડાવી દંકારી ગયાં. હમે બધાં તેથી ધણાં મગરર થયાં, કારણકે દરેક ખસા-સીએ કહ્યું હતું કે તમારૂં વહાણ એટલા યોગ્ય પવનમાં જઈ શકશે નહીં.

હમે બધાં મલી ૪૩ જણાં હતાં; હમારી સાથે ૨ કુતરાઓ, ૩ પક્ષીઓ અને ૧ નાની યુવતીની અસરખ ખીલાકી પણ હતી. ખીલાકી જલદીથી જતી રહી, અને હમે બીધાં કે તે દરીઆમાં પડી ગઈ હશે. હમે જરાક આશા રાખી કે એક દહાડા અગાઉ જે નવા સડો વીટાળી ગયા કાપા હતા તેમાં તે વીતવાઈ ગઈ હશે; પણ માઠાં બાપને તે પાછી મલી નહી, અને ત્યાં સુધી તોરકેથી એક બીજી મલી નહી ત્યાં સુધી છોડરાંઓ ખુશી થયાં નહી.

આઈલિ આફ વાહીત છોડયા પછી મેનલ સાંત થયો અને બપોરના હમે યુશૈત તરફ જવાનો સીધો-રસ્તો પકડી શક્યાં. મધરાતે દરેયો ધણો અરાખ થયો અને હમારેથી કાંઈ ધણું આગળ જવાયું નહી, તેથી હમે પાછું તોરકે આગલ સહવારના સાત વાગતે લંગર નાખ્યું અને પછી ઉતરીને નાહવા ગયાં.

સ્વીવાર, તા. ૯મી જુલાઈ—પાંદણી રાતના બે વાગતે દરીઆ સાંત થયો, બાફ તૈયાર કરવાનો હુકમ થયો, પણ એથમના નવા કોલસાને સઘગતાં વાર લાગ્યો તેથી કરી વાર કલાક વેર હમે એમનાં એમ પડી રહ્યાં. ત્યારે કોલસા સઘગીઆ લારે પાછો સામો પવન નીકલ્યો તેથી કરી આખો દહાડો બાફ ચાલુ રાખ્યો.

હમે ૮મી તારીખે તો વેલાતથી દુર હતાં અને સાંજે ૪-૩૦ વાગતે યુશૈત આગળથી પણ નીકલ્યાં. બે દહાડા પછી હમે સારી ગરમ હવામાં દંકારતાં હતાં, ઉતર ને પુર્વ તરફથી પવન ટુંકતો હતો અને વારે ધડીએ મોળાઓ પણ તુટક ઉપર આવતા હતા, જેથી છોડરાંઓને ધણી મનઠ પડતી હતી. તે લોકો જાપાડા પૂગે બાવદીઓ લઇને સામાં થતાં, અને જે એક મોઝે વધારે જોરમાં આવતો તો તેઓ તદન બીનાઈ જતાં.

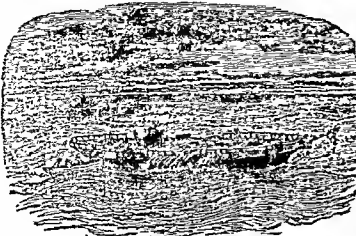
૩- દરયામાં પડી જતાં જોહરમાં ખચ્યાં.

મ્યુરીઅથ જેને કેપટન બ્રાઉને ઊંચકા લીધો હતો, તે સીવાય હમે દરેક જણાં તદન બીનાઈ ગયાં હતાં, અને તે બધાંની વચમાં બોલવા લાગ્યો, “જુલો હું તદન બીનાયો નથી.” સ્વરાં બાપને છોડરાંઓ જાણતાં નથી કે ધારતી શું નીજ છે, પણ તેઓની આવાઓ ત્યારે જોરમાં બધું પાણી આપ્યું ત્યારે ધણી બીધીઓ અને ઉતરડાં વાસ્તે જે બારીઓ ટુકેલી હતી તે બંધ કરાવી.

પછી હમે સર્વે જણાં સુવા ગયાં, પણ મારેથી તેમ બન્યું નહીં હું આસર બેએક કલાક સુધી શૂતી, પછી મારી ઉપર બધું પાણી પડવાથી ચોકીને ઉઠી અને જમીનપર પગ સુએ, પણ ત્યાં પણ બધું પાણી હતું. તદન અધાઈ હોવાને લીધે હું સમજી શકી નહી કે શું થયું, તેથી કરીને હું જલદીથી તુટક ઉપર દોડી ગઈ અને ત્યારે મને ખબર પડી કે એક બીમારો ગરીબ ખલાસી, જેને ખબર હતી કે મને ખુશી દવા ગમે છે, તેણે દરીઆ જેવો જરાક સાંત થયો તેવીજ મારી બારી જાપાકી અને તેવામાં એક મોઝે જોરમાં આવવાને લીધે બધું બીનાઈ ગયું.

હું એક બરી લઈ પાછી ગઈ, પણ મારો જોરડો તદનજ બીનાઈ ગયો હતો અને, તુટક ઉપર પણ ઘુંટણ સુધી પાણી બરાઈ ગયાં હતાં, તેથી હું મારો મોટો દગલો લઈને જમીન પર સુઈ ગઈ. સહવાર પડતાં દરીઆ સાંત થયો અને દરેક ખલાસીઓ કાલનાં તોપાનથી વધાણને જે જે ઈજા થઈ હતી તે સમારવા લાગી ગયા. માંદજના પવન પડી ગયો અને હમે ઈનજન સઘગાવ્યું. આજની રાત બધા દહાડા કરતાં સડકી સરસ હતી. આસનાપર તારાઓ ચગકતા હતા.

ખાતું ખાધા પછી એક મોટા અકસ્માત થયો; હમે સર્વે તુટક ઉપર ઉભાં રહીને મોળાઓ જોતાં હતાં અને હમુને એવું લાગતું કે દરેક મીનીટ હમે ધોવાઈ જઈશું, પણ નહીં. તોમ અને આશ્વત્ત વહાણના પાણસા ભાગ પર હતા, કેપટન લેકી બેસીને મેનલ સાથે સુતર બનાવતો હતો, તેવામાં એક મોટો મોઝે આપ્યો અને આશ્વત્તને પગથી તે માધાં લગી ધોઈ કઢાડયો; તે ધસડાઈ જતો, પણ તેણે હુશયારીથી કટરો પકડી લીધો. કેપટન લેકી જે દોરડાં ઉપર મોટો હતો તે દોરડું સરી ગયું, પણ તેણે હીમતથી એક બીજું દોરડું પોતાની કમરે વીટાળી મેનલને લઈ તેને પકડી રહ્યો. મેનલ ધણી ગમરાઈ નહી અને તેણે કેપટન લેકીને કહ્યું કે બરાબર પકડી રહેજો. મેં પછી મેનલને ધુણ્યું કે તે વખતે તેણીએ ધારણું હતું કે હું દરીઆમાં પડી જશ? તેણીએ જવાબ લીધો કે “જો કાંઈ ધારણું નહી, કારણ કે હું તો એજમ સમજી કે હમે પડી ગયાં.”

મેસપતવાર, તા. ૧૩ મી જુલાઈ—સહવારે કલાક ૧૦-૩૦ હમણે સવેતું ધ્યાન “સાચું” હંકારે, સાચું હંકારે” એવા બોલોથી ખેંચાયું અને દરેક જણ દુરખીન લઈ તે બાજુ બોવા લાગ્યાં તો જાણ્યું કે, તે એક બાજુ વહાણ હતું. કપડાને એકદમ હાકમ કીધો કે તેની તરફ હંકારો અને જેવાં જરાક નજદીક આવ્યાં કે હમે એક નાહતો મઝબો મેકલ્યો. તે બાજેમાં વહાણનું નામ “કેરોલીના” કરી હતું. તેનું વજન આસરે ૨૦૦ થી તે ૩૦૦ ટન હતું. તેનો રંગ બોલો બધું ને તેની પર લાક પડે હતો, અને તેના ધણાએક બાજો ભાગી ગયા હતા. હમારો મઝબો પાછો યોગાં પીપો લેવા આવ્યો, કારણકે “કેરોલીના” માં દાર અને ઘુચ ભરેલો હતો. તે લોકો થોડો દાર લઇ આવ્યા, કારણકે મોટાં પીપો છેક નીચે નાખ્યાં હતાં, ને તે કહાડાં વખત પછુ ધણી લાગે,

૪-પોરત વાઈનથી ભરેલું” પણ બાજેલું” વહાણ “કેરોલીના.” નાખ્યાં હતાં, ને તે કહાડાં વખત પછુ ધણી લાગે, ને તે જાયકયા સાર ખીન” હયાથો જેઈએ. હું મારાં કપડાં બદલી દરીઆનાં છુટ પેઢકી લાં ગઈ. જુલુક ઉપર ઉભાં રહીને જેઈએ તો બધાં પીપો અને જુલો મજે તરેદથી અંદર ને દરીઆનું પાણી ભરાયું હતું તેમાં અને પીપો ભાગી દાર ટોળાથો હતો તેમાં તરતાં હતાં, અને તે દેખાવ ધણી સારો લાગતો હતો. સાંજ પડતાં પવન નીકડ્યો અને પાછો હુકમ થયો કે ઈનજન બુનવી નાખો ને સડ મહડાવો. રાત પણ ધણી મજાદની હતી અને દવ ધણી પડતો હતો, જેથી હમે ધાણું કે સંકલાર સારી પરશે.

સુકરવાર, તા. ૧૪મી જુલાઈ—હજ થોડો પવન છે અને વહાણ વારંવાર પશીમ તરફથી ડોઝા ખાપ છે, જેથી કરીને હમારેથી કેપેથી બરાબર ખેસતું નથી. નેકે એક અઠવાડયાં અગાધી દરે એકએકને ઝોતખતાં ન હતાં, તો પણ હમણા અને બધાં ઠોસો યઈ ગયાં હીયે. કેપટન લેટી, તોમ, કેપટન આકુન અને મી. ક્રોઅર હમોને બધી દરીઆની વાતો કહે છે, મી. બાગેમ વાંચે છે ને ચીતારે છે અને ક્રાકટર પોતર છેકસંએને લીખવવામાં અને ખદ કરે છે. હું લખુચ, વાંચુચ અને સ્પેનીશ ભાષા શીખુચ, જેમાં મારો વખત ધણી સારીરતે લય છે.

હું અને તેમ બપોરનાં મેઠાં હતાં તેવામાં એક ખજાસીએ ઘુમ પાડી કે “સામી જમીન આવી-જમીન આવી.” હમે જેટલો ઠસો કાપ્યો હતો તે પરથી અમે જાણતાં હતાં કે જમીન એટલા વારમાં નહી આવે, અને અમારે દુરખીન હમોને જેઈએ લાગે જાણ્યું કે તે બધો પુમસ હતો અને તે હમારી તરફ આવતો હતો. થોડા વારમાં પવન પડી ગયો, તરફ જઈ રહ્યું અને અમે પુમસની વચોવચ આવ્યાં ગયાં. તે એટલો બધો તો હતો કે હમોને વહાણ પણ બરાબર આજુ દેખાતું ન હતું. કેપટન લેટી ને કે એ બાજુએ ધણી વખત આવી ગયો હતો, તોપણ તેણે કોઈ વખત એનું જોયું ન હતું. રાત પડતાં દવ વધ્યો અને હમે બધી તૈયારી કરી રાખી કે, ખોદા ન કરે ને કાંઈથી હમોને ઘાય તો જરાકી ઉતરી શકે.

સનીવાર, તા. ૧૫મી જુલાઈ—પાછલી રાતના ૪ વાગે પુમસ જેમ એકદમ આવ્યો હતો તેમ એકદમ જતો રહ્યો. અમારે કલાક ૫-૩૦ હમારી પ્રાસેથી એક બીલું વહાણ ગયું તે જોવા મળ્યું હતું તો તદન ખેડકું પડી ગયું હતું. બપોરના પવન નીકડ્યો અને પાછા સડ મહડાવીને હંકારવાનો હુકમ થયો.

(સાંખવુ છે.) હીરાંભાઈ નં. એ. પટેલ.

ફ્રાન્સ દેશની રાજ્યકાન્તી.

જુસને હાયે આ પુસ્તક ઉપર કેટલાં એવાં કામો થયાં છે કે, તેનું ચૂંટી સંલગ્તતાં સારીર ઉપરનાં રૂપાંતર હતાં યાય છે, અને એનું લાગે કે જેલે એવાં કામો કર્યાં તે માણસ રૂપી રાસ તો નહીં હોયો એવા પ્રકારના અર્થાત્મીન કામમાં ફ્રાન્સ દેશની રાજ્યકાન્તી ગણાય છે. તેની દ્રષ્ટીએ અમે સહિષ્ણમાં અખતરી વાંચવાની મનાવ્યોને માટે આપીએ ડીએ.

રાજ્યકાન્તી એટલે એક પ્રકારની રાજ્યવ્યવસ્થાને નાસ થઈ તેની નજાએ બીજા પ્રકારની રાજ્યવ્યવસ્થા યાય તે. એવા પ્રકારની રાજ્યકાન્તીને ફ્રાન્સ દેશમાં ઈ.સ. ૧૭૮૯ થાં આરં-

ભ થયો તે નેજાએ તે દેશની રાજ્ય માટી ઉપર સોગમે લઈ રાખ હતો. તે સારો હતો, તે હમેશાં પોતાની ખેલની પ્રીતી સંપાદન કરવાને પ્રયત્ન કરતો વયાપિ તેની પહેલાંના રાજની કારકીર્દીમાં રાજ્યકાન્તીનાં કારણો દ્રેચ લોકોમાં ઉત્પન્ન થયાં હતાં તે આવી કારકીર્દીમાં પરિપાક થઈ આ અનર્થનું કારણ થઈ પડયો. એવાં નાનાં મોટાં અનેક કારણો હતાં વયાપિ તેનાં મુખ્ય કારણ નજુ હતાં, એનું વિદ્વાન ઈતિહાસકારોનું મત છે. વાદરે અને કસો માત્ર નામ અંધકારીએ નાસ્તિક મત પ્રતીપાદક અને માણસ માત્ર સરખાં, એણે વર્ત કોઈ નહી, એવા વિચાર લોકોનાં મનમાં ફરે તેવા મનો લખ્યા, તે વરે લોકોનાં મન ભગતે રરતે હોવાથી ને બજડી ગયાં અને તેમને દવ અને માણસની દરકાર અમારે રહી નહી. બીજાં, દરબારના અર્થોથી અને કામદારોનાં દોષ દિવસે દિવસે પહેાળ વધી જઈને તેઓ ગરીબ પ્રતિ ઉપર બીટી લુલભ ભરતી કરવા લાગ્યા, સરે કલાએ અંધારું થઈ

મથી રહી; તેણે કરીને આખો દેશ નિર્મોહ્ય થઈ ગયો. ત્રીજી કારણ દરબાર એટલે રાજ અને તેના કુટુંબનો ખર્ચ અતિસય વધીને ખર્ચેના ખાલી થયો, તેથી તેરહેવાર રીતે દ્રવ્ય ઉત્પત્ત કરવાને પ્રયત્ન લાઈયો.

દેવે આ ઉપર કહેલાં ત્રણ કારણોના યોગ દાખલા આપવાથી બરાબર ધ્યાનમાં આવશે. વાલટેર અને રૂસોનાં પુસ્તકોથી પુરુષ અણુસમૃદ્ધ લોકોના મનમાં એવું ફરી ગયું કે, પરમેશ્વર, પુણ્ય, સ્વર્ગ, પાપ, નર્ક, પરલોક, પુનરજન્મ એ બધી યોદ્ધી ભ્રમણા કે માટે એ સર્વ પાંધક દુર કરી નાખવી જોઈએ અને છઠ્ઠી દેશને સર્વમાં સુખ માનીને તેને ધોરણે ચાલવું જોઈએ. બધી સર્વ માણસ સરખાં, રાજવંશ એ વિચાર ભ્રમ છે, ગરીબોએ મરતાં મરતાં દુઃખ વેલીને ગુસ્સો કરવો અને રાજ તથા દરબારના સરદારોએ ગળ મંડળ સાથે વાત કરવી ઉચી ડીઝીઓમાં બેસીને મોજ મારવી એ સઘળી નકામી લાંબગઢ લાંબી નાખવી જોઈએ, એવું તેના મનમાં આત્મ લાંબે અસાધ્યતા રાજ, અમીરી અને ધર્માધ્યક્ષના સમુદયનો નાશ કરવાને ઉત્કેષણ કરવા લાગ્યા. દરબારના હુડાં ખવારાનું મદલ પંડરમા હુડીના વખતમાં એટલે આ રાજના અમલની પહેલાંથી એટલું જન્મું હતું કે, તેમની પાસે રાજની સદી સાથળા દેશમાં કોરાં કુલમનામણ રહેતાં હતાં અને તેમના મનમાં જેને દુઃખ દેવાનું હોય તેને બીલકલ નીરપરાધી છતાંએ તેનું નામ તે કોરાં કુલમનામણમાં બારીને તેમાં માણસને પકડીને બાકિશ નામે કિશામાં કેદ કરતાં અને સ્વાં દસ દસ વિસ વિસ વરસ સુધી તેની કોષ દાદ લેવુંજ નહી.

બાકિશ કિશા પ્રલોકે દુરકર કરીને પોતાના કમળમાં લીધા પછી દેશમાં વારે એક બાકિશવતરી તે લેવા ગયો હતો. તેણે તેનું વર્ણન નીચે પ્રમાણે કર્યું છે:—બાકિશ કિશા અને તેમાંની આધારી દેશકિશ એકમાત્ર પ્રસંગ આવે જઈને લેવાની મને યજ્ઞ દિવસ થયો; પછી હની મારે આ શારી તક સમજીને હું અંદર લેવા ગયો; તેવાદે હાલેરા લોકો સ્વાં એકઠા થયાં હતાં તેમનાં દેશલોક આધારી કોશકિશોને લેતાં હતાં, દેશલોકે સુરભેની ઉપાઈ અટકળતા અને દેશલોકે દોરી નાખીને કશાની ઉપાઈ માપતા અને દેશલોકે રાણે વળીને બેઠા બેઠા વાતો કરતા હતા. સ્વાં હું જઈને લેવા લાગ્યો તો કિશાની બે બાજુની દીવાલો એટલી ઉચી માલમ કરવા કે, તેની આડે લીધે સુરજનું એકે દિશણ કિશામાં પ્રવેશ કરવા પામવું નહોતું તેથી તેમાંની આધારી કોશકિશો પછી બચકર હતી, અને તેના દરવાજા પછી અત્યંત રીતે બેઠાનેલા હતા તથા તેના ઉપર લોહના યોગા યોગા પાટા તથા મેખા લટકી હતી. આ કોશકિશોને જઈને તે છતવા માણસોને દારવાની ફરોર હોય એવું અને લાગ્યું. તેમાં અત્યંતવાનું તે નામજ નહીં, એજ વાર વિનનિત, તથા હવા. યજ્ઞી બરાબર હતી. તેમાંના ગાંમજા સાથે યોદ્ધી યોદ્ધી લોહના સંકિરો લટકી મારી. નજરે પડી. એ સર્વ એવેને મારાં શરીરનાં રૂપાંડાં ઓમાં થયાં. સ્વાં બળી માણસના શરીરને પાટા કરવાના પછીં બધાં થયા મારા લેવામાં આવ્યાં, પછુ તેનાં નામ અને ઉપયોગથી હું અત્યંતજ્ઞા દેતા. તેમાંનું એક યંમ લોહના બખતર જેવું હતું, તેને વિષે પૂછતાં કોઈએ મને કહ્યું કે એ જે સર્વ રાત્રીરે ધાળી તેની બીજી ફેરફાર તો માણ, કોળી, કુટાળ, વાંસો અને ગજું એ સર્વ એવું તે દબાજ નય કે તેના કરતાં છત નીકળી નય તો સ્વાં એવું તે દુનખમાં ફરેલા માણસને લાગે. આ બચતક ગઢમાં કેટલાં માણસોને આવી

પીકાઓ ખમવી પડી હતો, કેટલાં માણસોનાં લોહી વળાં હતો અને કેટલાં ગરીબોનાં માથાં ધરથી છુટાં પડ્યાં હતો અને એવાં એવાં કેટલાં યોગરમાં થયાં હતો, તેની અમથી બહુની પલુ કરવાને કીક લાગ્યું મથી, તો તેનું સચિરતર વર્ણન કેમ થઈ શકે? તે દયા આ વેળાએ માણસનું રૂપ ધારણ કરીને આ કિશા ભેટી હોય તો તેનાથી તેને કેટલો સંતોષ થાય વારે? આવા યમસદન નેવા કાળો શુદ્ધના વિના કાણુ દુઃખથી પ્રતનના કંડાયા સચે દરબારનો અનિવાર ખર્ચ ચલાવવા માટે ખસા ઉત્પત્ત કરવાને ઉપર નવા પ્રકારના દેશ મેસાડયા તેથી કામ કામ બેચેન ઉત્પત્ત થયા; લોકો દુલક કરવા લાગ્યા, અને એવી મેસાદીથી નેપાર દેશભ્યાર થઈ જઈને ધણા લોકોના શુભાનની પચાવ પડવા લાગી, તેથી લોકો પુન્ય પાપની, દરકાર ન કરતાં ફાવે તેમ પેસા ગેલવવાને ચતન કરવા લાગ્યા; વળી ઉપર કહેવા પ્રમાણે ધર્મ શ્રદ્ધા ને નિતીને લેણ થવાથી લોકો મરજ પ્રમાણે ઉત્તનાદી વતેના લાગ્યા અને તેથી જેમ એકઠ પોઠામાં લોકો દાર પોતે મરતી રહી હોય કે, તેમ આ વેળાએ આખાં કાન્સ દેશમાં પાંધક મરતી રહ્યું. વધારે તો શું પછુ ઉંચર લાંબનાલયની હવ-લાવા બની અને ધર્મ પુસ્તકોને નિરપયોથી કચરો ગણીને તેને ફાડી નાખી, રસ્તામાં પોટા બેઠાના પગ તળે છંદાવી નાખ્યાં. વળી ઉપરતાને ઉપર ગોટા આકારથી લખ્યું કે, મરણ અંતકા-બની નિકા છે, બીજું કાંઈજ નથી.

એવી રીતે લોકે આખો દેશ ખખખા રહ્યો હતો, પછુ તેમાં બે પડા હતા; એક જુના વિચાર પ્રમાણે વર્તનારા અને બીજા નવા વિચાર પ્રમાણે વાતનારા; હુના વિચારના લોકોના અંતકશૂઆં ધર્મયજ્ઞા અને રાજ્યનિષ્ઠા એ બને ગુણો સારી રીતે નજીવ હતા અને તેને અગ્રસરીને તેઓ ચાલતા હતા, મતલબકે તેઓ પરમેશ્વરનું ભજન કરતા અને રાજકા શિરચાવ કરતાં હતાં. કારણ જુવ નવી સમજણવાળો પડા પછો યોદ્ધા હતા. આ બંને પછો વચ્ચે કછીએ થયો તેજ આખા દેશને પાધમાલ કરવાને જુવ થયો. આ બીજા પક્ષના લોકોએ રાજ્ય પશના લોકોની એક સરખી કલત ચલાવી અને તે વરે આખો દેશ આડુજ બાઝળ થઈ ગયો. અને આખરે અત્યંત કૂરખણથી રાજ રાણી અને રાજની મેળેન તથા રાજ કુવરને નિર્દય રીતે ઉં સં ૧૭૭૩. માં મારી નાખ્યાં.

આપણા જ્ઞેવામાં ધણી વાર આવે છે કે, સદેજ મંદવાદ અથવા કોઈ નાની આકૃત માથા ઉપર લટકતી જણાય તો માણસો ચોરડાધને સંબંધીઓ ઉપર કાંતીઓં ચીડીયા કરી દોરે છે, પણ જેવા અંતકશૂઆં ધર્મશ્રદ્ધા અને ઉંચર ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હોય છે તેમાં ચીત ગમે તેથી આકૃતથી પછુ સાંત રહે છે. તેનું કદાદરણુ આ રાજ્ય કુટુંબના વધની કશુભાય લોકોત-માંથી મળી આવે છે. સોળમી છુ રાજ પરમેશ્વર ઉપર વિશ્વાસ સંખંતો. તેથી એની પ્રતલે એનું રાજ્ય ડીનવી લીધું, કેદ ફંચે અને મેલવની સળ કરી, તેપછુ તેણે સાંત ચિતથી અમું હતું. અંતકાજ પવંત એનું ચિત એવું તો સાંત હતું કે મરવા-તા સુધી મારા પ્રમાણે નિરોસે થય કદાસી હતી અને પોતાના સુખ સંબંધીઓને ચેંચંય સરહો તથા બહિરો કોઠાકી હતી, એટલજ નહિ પણ ગરહન મારવાનાં દીમયાં ઉપર પોતાનું માથુ મુકયા પછી મોટાએ દત્તા કે, જે તોદોમતો મારા ઉપર મુકયા છે તેમાંનું એક મને લાગતું નથી, નું નિરપરાધી છતાં મરજ. એણે એ કશાએય છે તેને નું શમા કહ્યું, અને પરમેશ્વર પછુ તેની અપરાધની શમા કરી. આપણું હતાં એ કાન્સ દેશ શું સુખી થયોં અરે! નિરભાગ પૂજેની રે!!!

* આ રાજાશાહી કુલમ 'સેક્રેટરી કમ્પાન્' નામની યોગાજાતી હતો. તેણે કુલમનો અવસ પંડરમાં છૂટીને બખતમાં ૨૦૦૦૦ હુલર માણસો ઉપર વડેને તેમને દુઃખ આપવામાં આવ્યું હતું.

આતો બંધે રાત્ર હતો અને મરદ હતો તેથી એની છાતી પાસે હતી એમ કોઈ કહેશે, પણ એની રાણી આશ્રાનેત વણી મોટીથી અને મિત્રજી હતાં તેણીને તેના અંતઃકરણ ઉપર ધર્મ વિરોધ દૃઢ હોવાથી આપણાં બૈરાગીઓને જેટલું આક્રમણી અકબાઈને ઉત્તરને ગાળો ન હતાં સાંત વિચારી તેણીએ ખમ્મું હતું. તેણીને અકટ્ટાણ મહિનાની સોળમી તારીખે અરદન મારવાનો કસબ થયો તે દિવસે તેણીએ સવારમાં ચાર વાગતે હઠીને પોતાની નજીક ધણીઝાલિયને એક પત્ર લખ્યો, જે ધણી શીખામણ લેવા બેઠે છે:-

“મારો બેન, આ તને મારો ઉઠસો પત્ર છે; મને મોતની યોગ્ય કરનારું કર-
શું છે, તેમાં કોઈ નાપોશી જેવું નથી, જે અપરાધ છે તેને વિસાણી નાપોશી છે. પણ મને તો મૃત સાગ્ર લાગે છે, કેમકે એમ વધારો હતું તારા બાળને ઉત્તમથી મળીશ. એવો મને સંપૂર્ણ આશા છે, મારે તેણે જેમ ઉઠસી થશે સુખી હિંમત રાખી હતી તેમ હું પણ રાખીશ. પરંતુ ઉઠસાર થાક આવીને મને થાણું રાગ આવે છે, તે મારા ઉઠસારની થાણી બચાવવાનો છે તે ઉઠસારને જે સાહે નામો ઉપર થશે અને તેમના પોતાની ખરી યાચનાઓ પૂર્ણથરે તો તેમના તારા ઉપકારને બદલે વાળશે. પોતાની કૃત્તે બચાવવા રીતે બચાવવી એમ સંસારમાં સુખ મેળવવાનું સુખ સંપાદન છે એવું હું કું તેમને આજ સુધી રીતવતી આવતો” તે તેમણે હવેનાં વાદ રાખ્યું અને ખરા ક્ષેત્રલાપણી એક બીજ ઉપર વિશ્વાસ રાખ્યો જે અપરાધનીનું સુખ સંપાદન છે. મરતાં મરતાં રાત્ર બાંધે છે તેના કે મારા મૃતથી મારી મલ કુળની ન થાઓ તે હું આ બચારીથી કહેજું અને મારા ઉઠસાર પછી એ બોલેલા પાનમાં રાત્ર એમ હું ચાલું છું. મારા નરાપરવાસને શૈમન કથાઓથી મને જે જે કરી ઉઠાશે નથી તે ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખીને હું મરું છું, પરંતુ સંપાદન બોલ કરવા કોઈ વર્તણૂક મારી પસંદ નથી મારે હું મારા પાપનાં કામ માંથીને મારા મનનું સમાધાન કરું છું. જેમણે મારે મારે થણી ક્રમ વેળા છે તે સંપાદન હું થણી આજારીનું અને તેને મારે હું તેમની કામ માંથી છું. મારે મારે તેને થણી મહેનત થશે છે, તે હું મને કામ કરીને માફ કરજે. આ વાત સુખ આનંદમાં રાખજે કે જે તને બહુમિલિને મહેનત આપી નથી. મારા શત્રુઓએ મને આટલી કુળની કરી છે, તેમને હું કામ કરું છું. મારાં સંપાદન બાળ બચાવને આ ઉપકાર થાક કરવું બહુવિધતા બુદ્ધિ નહીં; મારે થણી ક્ષેત્રોએ છે, તેમને સુકીને હું બચારી મારું મનમાં આપવાથી થાકું કુળ થાય છે. આ મારા અંતઃકરણ વખતે તેમના મને વાદ બાળમાં છે એવું હું તેમને કહેજે. મારી બોલને, હવે હું ઉઠસારીએ માંથી છું. મને તું વિરત થાક કર-
જે, તારું ક્ષેત્રણ થામી, મારા ઉઠસાર ક્ષેત્રણ થામી. મારે પરમજી તેમને આ અનુભવો એકલાં રખડતાં સુકીને બચારું કેવું કુળવાર છે હવે, હવે હું થાકું બચતી નથી. મારું મન હવે આ સોડના વિચાર તરફથી સુકીને પર લોક સાધનાના વિચાર તરફ લાગેજું છે. ન જે સંપાદન સુખી થશે.”

આ કામગીર ઉપરથી રાણીના અંતઃકરણ વેળાની મનની દિગ્ગિત કેવી હતી તે વ્યાખ્યાન આપશે. વધી તેણી રાત્રની પોટન ડીમમાં ઉપર થાકું સુકીને બોલી હતી, “જે પરમેશ્વર! મારા વેરીઓને તેના અપરાધની કામ કરજું મારાં કારકારિયાં, હું હમણાં આંતરું. હવે હું મરું બંધને તમારા બાળને મળીશ.” રાત્રીને કહે છે કે આ બોલે તેણી બાકની હતી તે વેળા તેણીના ચોડાં ઉપર રવમ જે સુખની આસારું તેજ અગમ્યનું હતું. એ રાણી કે વર્ષની ઉમરમાં ભર જીવાન હતી. તે થણી ધાર્મિક, ખરી પતીવ્રતા સ્ત્રી અને મનમતા ગુણ માતા હતી અને કાન્સની રાત્નકાન્તીમાં વળાં માણુશે નાશ પામ્યાં તેમાં એના જેવાં થણાં ચોડાં હતાં.

આ ચોડી વધના માણુસોની વાત મળે, પણ ધર્મસદાણ અને નીતિમાન માણુસોનાં ઉઠસાર પણ જેવાં ક્ષમાસિલ હોય છે તેનાં કારણે પણ આ રાત્ર કહેજું હવના ઉપરની આલેખના વચ્ચે હતી દુઃખીતમાંથી વિચળીની જેટલું અગમ્ય રહે છે. થણાં ખરા આ દેશનાં ઉઠસારિયા પોતાના મા વાત ઉપરથી કંઈ હણું પરે તો તેનેજ બાળો બોલવા તથા પચવાને સુકારી નથી, તારા કાન્સનો રાત્રકુવર કે જેને એના બાળના મરણ વિષી લખવા માનુ-

સીના આશ્રયમાંથી છિનાવી હતી નિર્દય રાત્નસલાએ કૂરતાની કોડી સિમન નામના ચમારને સોંપ્યો, તેણે તેને ચોઠવા પંચર-
નું તથા યાત્રા પીવા સંબંધી તરફ દેશમાં કસી બાકાત રાખી નહી. રૂપાળો દેખાવ નહી મારે એના ખભાં ઉપર યુગી રહેલા વાલ પણ યોડારી નખાવ્યા. એમ છતાં આ ધર્મશિલ મા બાપ-
ના સમજ બાળકને નિર્દય સિમને એકવાર મક્કરી ખાતર યુજી કે, “અલ્યા ઠોકરા, તારી તરફના હોડાની નજીક કદાપી અચારી તને મારી મરે તો તું મને શું કરે વાર?” તેના ઉત્તર-
માં કુંવરે કહ્યું કે “હું તમને તમારા યુન્હાની માફી આપીશ.”

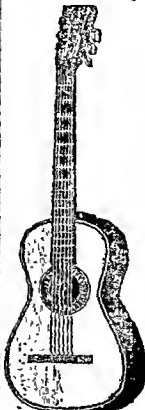
[સંપાદન છે.]

પ્રેમકેર સુનીલાલ સોદી.

પાનુઓને ખરતાં વાળતો.

૧-ગીતાર.

ગીતાર એ એક અતી મધુર અને દીલપુશ કરનારું વાજું છે. ઈનકી કે જેગાવા અને વગડવાના હુમરને મારે હવેના વખણાણ છે ભાં સુખ કરી તે ગાવાને બાજે વાગડવામાં આવે છે, કારણકે તેનો અવાજ માણુસાંદેહક સાથ અતી મધુર રીતે બેસાઈ જવાથી સાંભ-
ળનારાંએ પર કોઈ અનુભવ જે-
વીજ અસર કરે છે.

ગીતાર બરોચર પકડાયાઈને સેહકાઈથી વગાડી શકાય છે; તેને એવી રીતે પકડવું કે એક હાથે કોઈ પણ અસ્થાન વીના, તેને ઈત્યાય વગર વગાડી શકાય. ડા-
બા પગનાં ધુણજ પર તેને યુકવું અને તે પગ એક નાનાં યુલવર એવી રીતે યુકવો કે ગીતાર છાતી અને ધુણજની વચ્ચે સમતોલ રહે.

ગીતારની મોટી યુખી ગાનાર વા વગડનારની લાગણી (જે તે બરોચર સમજીને ગાઈ થા વળાં

ડી બજાનાર હોય તે) અછી રીતે દરસાવી આપવાની છે. તેની પર મોટી વગડવાની કોશિસ કરવી નહી, પણ જેમ બને તેમ મધુર અવાજે વગાડવું, અને ‘પ્રેકતીસ’ પાસની વખતે જેમ એકંદર જગા હોય તેમ વધારે સારી રીતે, કારણકે આપણીં હુસો એકંદરમાં આપણે વધારે સારી રીતે સમજ થશે છીએ. ગીતાર બેચકવામાં અતી હલકું હોવાથી મને તે જગાએ લઈ નડ શકાય છે અને સારી રીતે વગાડવા થા

ગાયાથી, પછી તે વગાડવાનું યા ગાવાનું ગમે એવું સેદહલ હોય તોપણ, તે બીજાને અને વગાડનારને ઘણી ગમત આપે છે.

૨-મેનડેલાઈન.

જેમ ગીતાર અને બેનને વગાડવાનો શોખ દહોડે દહોડે લોકોમાં વધતો જાય છે, તેમજ મેનડેલાઈન ને ઘણું અર્થ તેઓને મળતું આવે છે, તે પણ લોકોમાં આસ્તે આસ્તે વ્યાપ્ત થતું જાય છે. જોકે આપણા દેશના લોકો તેથી અજાણ છે, પણ સ્પેન, ઈટલી અને બીજા દેશોમાં તો તે લોકોનું માનિતું યથાપચય છે, અને ઈટલીમાં તેના ઉત્પત્તિને કેટલું જાન મળે છે તે આટલું કહેવાથી બસ થશે કે 'લીવ-લીસની' ને ધણે કુર્સીયાર મેનડેલાઈન વગાડનાર કહેવાય છે, તેની તરફ રાજ્ય ધણું માનથી વળે છે.

ઈટલીની રાણી પણ ઘણી આંખી રીતે મેનડેલાઈન વગાડી જતી છે, અને બ્યારે મેડ્રી સાથે મેનડેલાઈન વગાડવામાં આવે છે ત્યારે સાંબળનારાંઓને ઘણું દીક્ષુસ લાગે છે, અને વળી તેને ગીતાર સાથે વગાડવાથી પણ અતી મધુર લાગે છે.

મેનડેલાઈન વગાડતી વેલાએ ખોળાપર મેડી ગળ્યા હાય એવી રીતે પકડવું કે જમણા હાથે સેદહાઈથી તારની ઉપર વગાડી શકાય. તેની ઉપર બાર મુકી કદી વગાડવું નહી, અને જે તાર વગાડવો હોય તે શીવાય બીજા બે ત્રણ સાથે વાગી ન જાય તેની પુરતી સંભાળ રાખવી. મેનડેલાઈનની કીમત જોકે કાંઈ ઘણી મોટી હોતી નથી, તોપણ આપણા દેશમાં, કમનસીબે વગાડી જાણનારાંઓ ઘણા જાણેજ મળે છે, પણ જેમ પશ્ચિમ તરફના દેશોમાં તે વધારે અને વધારે જાણીતું થતું જાય છે, તેમ આપણા દેશના લોકોમાં પણ તેને જાનીતું થતાં તીવ્રજ લાગશે નહીં.

ચુલખાઈ ૨૦ પાટક.

એક અજરૂક દરજ્જા—દીરાહ ઉત્તર સીનેર કાઉંતાક ખાસે ઉમેલ કાશીનું એક વાસકુલ વેતરાળ ગયા, અને તે યાદ પોવાના એક ફાંકડા મીતરું વાસકુલ મંગી લાચી નડના દાખલ તે દરજ્જે આપયું. દરજ્જે નડુના પ્રમાણે વાસકુલ તથાવા કીયું પણ દીરાહ ઉત્તરનાં વાસકુલને ધડમાલનું જગતું વેલાઈ નહી. દીરાહ જયારે તે લેવા આવ્યા ત્યારે પોતાનાં વાસકુલને. ધડમાલનું જગતું નહીં એવાથી તેમને મીલજાયે; તેવજે દમ લરાની દરજ્જે પુછ્યું "કેમ ધડમાલનું જગતું ક્યાં છે ?" તેને કહ્યું હતું "કની કે આ નડુનાનાં વાસકુલ પ્રમાણે સીવેનું" દરજ્જે યડે કહેને જવાબ લાગ્યો— "હા સાહેબ, નડુને પરમાણે સીવાઈ" છે પણ ધડમાલ તો મારવાડીને લ્યાં મારવેજ મેલેઈ છે અને તેની ચીડી નડુનાના વાસકુલ ગણેથી મલી લારે કે' ધારડું કે હવે ધડમાલનું જગતું એલવાની કશી જગર નથી." દીરાહ ઉત્તરને આવાસો મનમાનતો લાગે કે નહીં તે કહેવાને અગે અશસ્ત્ર ળેયે.

શું તે એક નીપક્ષતા હતી ?

રચ્ય એહો કરયે, રસતમ ? આપરો ખરચ કમતી કરયે ? એ બોલવામાં તમારી મતલબ શું ?

"એટલી બધી ગભરાઈ ના જ શીરીન. હું કઈ ઘેલો નથી થઈ ગયો." "તમે નથી ઘયા તેથી હું ઘણી ખુશી છું" રસતમ, કારણ-કારણકે મને વીક હતી કે તમે ધયાન દરો," અને તે યુવાન બાલકી કે જેની પરણેલી જીંદગી

દહી તો સવા વરસ ધયાન રાજ થઈ હતી, તેણીએ પોતાનું ખાવાનું, જે તેણીએ પોતાના વરની મેદુંદી સુચનાથી આપું મુક્યું હતું, તે પાંડું રાજ ક્યું.

બે વરસ આગમ્ય રસતમ ચોક્કસ કે જે એક પચાસ રૂપાની કમાઈનો આશીસનો કસારક હતો, તેનો મામે પોતાનું વસીયત કરવા વગર મરી ગયો, અને રસતમ સૌથી નંદાઈ-કનો ખેસી હોવાથી પોતીકા મામાની મોટી દોહતનો માલિક થયો. આથી કરી રસતમની આવક મહીને દહોડે પચાસથી વધીને ત્રણ હજારની થઈ. રસતમને પોતાના મામાનાં ગરજીથી પૈસા મળ્યા, એટલુંજ નહી પણ તેને મનસે તો આખી જીંદગીનું સુખ પાંડું, કારણકે તે એક બઈરીને ધણેજ આદતો હતો, અને તેણી પણ તેના ખાસનો પુરતો બદલો આપતી હતી. તેને તેણી સાથે પરણવામાં મોટી નડતલ એ હતી કે, તે એક પૈસા વગરનો આસામી હતો. શીરીન બેચેરી એક ઘણીજ ખુબસુરત, ઊંચી અને શીખેલી છોકરી હતી, અને અજન્મ તેણીની ખુબસુરતી અને કંજવણીના પ્રતાપથી તેણીનાં માપ બાપ તેને કાંઈ મોટે ધરની વડુ કરવાની આશામાં હતો, પણ આજે આશાનો શીરીને બગ કરયે; કારણ કે તેણીએ રસતમ સાથેજ પરણવાનો પોતાનાં મનમાં ટેકાર કર્યો અને સારે સારે ધરનાં માંગાંઓને તેણીએ મજબુતીથી "ના" નો જવાબ આપ્યો.

આજે નધારેલા કામોએ સઘળી પચાતીનો નીકાળ કર્યો. શીરીનનાં માપ મેરખાઈ કે જેવણ રસતમને ઘણે પીકારનાં હતાં, તેવજુ હવે રસતમને પોતાનાં ધરનાં ધણેજ આવકારે આપવા લાગ્યાં. તેણે હવે પોતાને શીરીન સાથે પરણવામાં કાંઈજ દરકન જોઈ નહી; તેણે પોતાની કસારકની આકરી છોડી દીધી અને મજબૂર દીક ઉપર એક બગસો લઈ તેને ધણાજ બપકા અને તેસ્તથી આરાસે કર્યો. પર વડુ બ્યારે પરણીને આજે જંજામાં આવ્યાં ત્યારે મેકેડનાં મનમાં એકજ વિચાર હતો કે, દુઃખ તે શું નીજ છે તેને હવે પછી તેઓને ખ્યાલ

પણ નહીં આવશે. એક વરસ સુધી તેા તેઓ એટલાં સુખથી રહ્યાં કે તેઓને દુઃખનો ખ્યાલ આવ્યોજ નહીં. શીરીન જેની યુગનુભવ તેવીજ સારા ખવાસની હતી અને રસનમ પણ તેણીના જ્વાલન પ્રવાસનો અને રમુઠ હોવાથી વરમાં બધું સમાધાનીથી પસાર થતું. વસી શીરીનના વરમાં સાસુ નણંદખી નહીં હતાં, કે જેઓ તેણીનાં સુખને આડે આવે. પણ પેહલાં વરસ પછી રસતમની આત્મમાં કાંઈ અનુભવ ફેરફાર જણાવા લાગે. તેનાં કપાલ ઉપર ગમગીનીનો છાપ ખુલ્લી રીતે દેખાતો હતો. તે કલાકોના કલાક સુધી એક પણ મોઝ મોલા વગર બેસી રહેતો, અને કાંઈ જાણ નિવારમાં યુગવંશો દોષ તેમ જણાવતો, પણ સૈથી ખરાબ તો એ હતું કે, દહાડે દહાડે તેનો ગીતસ પણ બગડવા લાગે. માથાસો સાથે તે ચીકડાં ફાડતો અને ભ્વારે શીરીન કાંઈપણ હસવાની વાન કરતી, ભારે ખુશી રીતે તે તરફ પોતાની નાપસંદગી બતાવતો. હમણા ભ્વારે તેઓ ટેબલ પર પોતાનું ખાણું ભેતાં હતાં તે વખતે રસનમે ખરચ ઓછો કરવાની એકદમ સુચના કરી, પણ તે સુચના કરીનેનું મુઝો બેસી નહીં એડતો. પોતાની આગળથી ખાવાની રકાળી ખીસાડી અને ખુરસીપર અધેરાઈને બેસીને તે બોલ્યો:—

“ધણામાં ધણા કેટલા ખરચ પર છપી શકાએય તે જાણવાની આજ કાલ લોકો તમનીજ કાચેય પણ ધોડામાં ધોડા કેટલા ખરચમાં રહેવાએય તે જાણવાની કોઈ તમનીજ કરતું નથી. આએ દુન્યામાં નકામો નકામો ધણે ખરચ યાએ છે.”

“રસતમ, હું ખાતરીથી કહું કે મારા જેટલી કરકસર તો ચોડાજ કરતાં ઢશે. આપણે આપણી આવક કરતાં તો વધુ ખરચ નથી કરતાં.”

“પણ હું તુને તેજ વીસ સદમજ પાડવા માંડ્યું. આપણે આપણી બધી આવક શું કામ ખરચી નાખવી જોઈએ ? આપણાં વરમાં નકામાં કુડીયજ માણસોનું શું કામ છે ? હમણા જેટલાં માણસો છે તેના અરથી બાજબ આપણને પુરતો છે. આપણને જે જાણ વચ્ચે એક કરતાં વધુ ગાડીની શું ગરજ છે ? હું—હું ખરેખર માંડ્યું કે આપણે બીજી ગાડીએ કાઢી નાખવી જોઈએ, અને એક ઓમ—”

“રસતમ, શું તમે ખરેખર મેદ ઘઈ ગયાય,” તેની બાપડી ટેબલ પરથી ઉઠતાં ઉઠતાં બોલી, “હું તમને કાંઈ દહાડે બીજો એટલા બધા કંટસ નહીં મારતી હતી—પણ હું માંડ્યું કે તમે જે બોલોય તે ખાલી મશકેરીમાંજ બોલોય.”

“નહીં શીરીન, હું મશકેરી નથી કરતો અને તુંબી જો, મારી માથકજ વિચારશે તો મારી ઉપર થણે મોટા ઉપકાર કરશે.”

“તે હું કદીબી નહીં કરજ,” શીરીને તણકાથી જવાબ આપ્યો, “ભ્વારે આપણી પાસે પુરતા પૈસા છે, ભ્વારે હું નહીં સમજી શકતી કે આપણે શા માટે તે આપણાં સુખને વાતે નહીં ખરચવા જોઈએ ? મારે મારી સાથે પરણ્યામાં રસતમ, તમને પૈસાનો વાંધો હતો, ભ્વારે તમે તો એમ ઈચ્છતા હતા ની કે મારે ખાવર તમારી પાસે આખાં હાંદુતાનની રોઝત હોવા”

“અને હમણા પણ હું તેમજ ઈચ્છું,” તે તેણીની સાથે બારી આગળ જતાં જતાં બોલ્યો, “જો કે તારા જેવી બાપડી સાથે તું હું એક નાહનાં અને મુકક વરમાં થોડા પૈસાનાં પુરતાં સુખએનાં મારી છ’દગી મુઠાં.”

“કેવું અક્ષત વગરનું તમેબી બોલોય ?” તેણીએ હસતાં જવાબ આપ્યો. પણ જે વખતે તેણી હસતી હતી તે વખતે તેણીના વરના ચેદરા ઉપર જે ફેરફારો થતા હતા તે તેણી દીવાના એથાને લીધે ભેઈ નહીં શકતી હતી.

“શીરીન, હું ખરેખર કહું છું કે આપણી છ’દગી મેહલ કરતાં મુકકમાં કંદાય વધારે સારી રીતે મુઠાં” તે ધણાજ દગગીરી ભરેલા સાહે બોલ્યો.

“રસતમ, તમને શું થયું, તમારામાં ધોડકું થયું કંઈ અનુભવ રીતનો ફેરફાર થયોય, એ બધાંની શું મતમજ તે મને તો કંઈ જણાવશે ?”

એક બે પળેવર તે મુગોજ બેસે. તેનો ચેદરા વધારે મંબીર દેખાવા લાગે, અને પછી તે બોલ્યો: “અને કંઈબી થયું નથી. કાંય મને શું થાય ? શું એક માણસ પોતાની અરથી આવક બચાવવાનું ઠકાપણ કરે તો—”

“રસતમ, ભ્વારે આપણે પરક્યાં ભારે તમે કશું હતું કે મારે બે આપા અને મારે વાતે કરવા જવા એક વીકટોરમાં સખવી. હું કદીબી તેઓને કાઢી ચુકવાની ખુશીથી રમ્મ તો નથી આપવાની. લોકો આએ બધાનો અર્થ શું ઉઠાવશે ? પણ બે તેને કહો કે એમ થયુંજ જોઈએ, તો પછી મારે એમ કરવુંજ જોઈએ. તમે મારા ખાવંદ અને છવના ધણી છેઓ. તમે બોલોય તે નાકદર અને દીલ દુઃખવાનાં છે, પણ મારે તમને તાબે થયુંજ જોઈએ.” તેણીની આંખોમાં આંસુ આવ્યાં અને તેણી બીજા ઓરડામાં મરણાથી આંત્રી ગઈ.

“શીરીન ?”

“મારા ખાવંદ અને છવના ધણી” આએ બોલો ‘તદન વિચાર વગર અને ચુરસામાં બોલાયા હતા, પણ તે બોલો સાંભળનારને એક તીવરી માથક વાગે. તે શું કરવા તેની પછવાડે ગયો ? તેણે શું કરવા એક ખાતર જરૂર બોલો કદાચાનાં પાપને ઘેરમાંથી નાખુદ નહીં કયું ? પણ નહીં, હવે તો ધણું મોડું થઈ ગયું.

શીરીન ભ્વારે પાછી ઓરડામાં બારી ભારે તેનાં માથાસો ટેબલ પરથી ખાવાનાં વાસણ ઉઠાવી જતાં હતાં. રસતમ બાજની અંદર આંત્રી ગયો, તેનો ચેદરા તદન શીકે ઘઈ ગયો અને તેનાં મહોડાંપર દુઃખની નીશાનીઓ રપટ રીતે દેખાતી હતી.

“તેણીને વર અને છવના ધણી” તે દુઃખ ભરેલા સાહે બોલ્યો, “તેણીનાં મહોડાંમાંથી આવ્યા મોડાં કાંય આટલો વખત વેર હું તેણીના મોક્ષા દાખર રહ્યો છું ? હા ! શીરીન—શીરીન, તું બે ખખર હને ! શું તેણી કદી—શું તેણીએ જાણ્યું જોઈએ ? હા, એ સમજું કેમ ખખરી શકશે ? ગરીબ—ગરીબ છેકરી.” પણ થોડા વખતમાં તેની માથાસુ લાગણી પાછી ફેરવાઈ ગઈ, તેણે શીરીનને મશરૂથી બેઠી બેઠી પણ તેણીની આંખમાંનાં

આંસુ તે બેઠું શરૂઆત નહી. ફરીથી તેને તેણીના બોલો યાદ આપ્યા: "મારા ખર્ચ અને જીવના વધુની."

"શું તેણી અને ખરેખર આદેશ છે?" તેણે વિચાર્યું, "અને જેને તેણી યાદતી હતી તે તો આપા બોલો બોલતે? જે કાલે હું ગરીબ થઈ જાઉં તો એક મુખી અને સંતોષી બાપડીને બદલે એક અસંતોષી અને નીરાશ થયેલી બાપડીની તોફાનો મારે ગળે ઝોરવાળા. અરે ખોદા! જે એમના યવાનું હોય તો આમને બેઠો જાણીને મદદ કર." રસતમ બ્યારે આમને પ્રગલ્ભે બાપડાં કરતાં કરતાં વિચાર કરતો હતો ત્યારે શીરીન દીવાનખાનામાં એક ચોપડી હાથમાં લઈ વાંચવાનું રોજ ઘાલતી હતી, જે કે તેણી ધણીજ મુશ્કેલીથી પોતાની આંખમાંનાં આંસુઓ અટકાવી શકતી હતી. તેણી પોતાના બોલેલા બોલો ભૂલી ગઈ અને રસતમનાજ બોલો તેણીને યાદ રહ્યા. પરણેલી છંદગી પછીનો આજે તેઓ વચ્ચે પેહેલાજ રમ્યો હતો. આજના, રસતમનો પેહેલો વાંક હોવાથી રસતમને પેહેલે દોસતી કરવા જવું જોઈતું હતું. પણ નહી, રસતમે તેમ ન કહ્યું, તે બ્યારે અંદર આપ્તો ત્યારે ધણીજ ઉદાસ અને ચીરદાયકો જણાયો; શીરીન કાંઈ પણ બોલ્યા વગર બેઠી રહી.

હમેશાં તેઓ રાતનું ખાણું લીધા પછી ખુશગીબજી વાંતો કરતાં, પણ તે ઉદાસ તેઓમાંથી એક પણ એક બોલતી નહી બોલ્યું, અને બાધા પછીનો વખત ધણી ખરાબ રીતે ગયો. [સાંધ્યુ છે.] નવાજખાઈ લા. પાદશાહ.

મિત્રાચારી.

જાન્યવરી ૬૫માં જે મહુત્રીનાં ગુણો માણસ ભવત બોલતી રહે છે, તેઓમાં ખરી મિત્રાચારીનું ગુણ એક છે. એક લખનાર કહે છે કે, "એક વફાદાર મિત્ર તે એક મજબૂત દેહ છે, અને જેને કોઈ એક મિત્ર છે તેને એક ખબરો મહેલો છે, કારણકે છંદગીની તે એક ઉત્તમ દવા છે." તે આપણા સંઘવા સારા કેરવાને મજબૂતથી આપે છે; આપણી સંઘની ભૂલોથી અને ખામીઓથી હાથ ઉઠાવવાને સમર્થ છે; સમ્બાઈ, પતીચાઈ અને તેથી તરફના આપણા ખ્યારમાં વધારો કરતાં શીખવે છે; આપણને ખરા રસ્તો સૂચી બેઠો. માર્ગ અજણાર કરતાં વખતસર ચેતવણી આપી અટકાવે છે; અને આતી રીતે એક વફાદાર મિત્ર આપણને એક ઉમદા છંદગી સુધારવાને દરેક ઇતેમન આપે છે. જે મિત્રને આપણ છંદગીની લાઈમાં આજણ વધવાને એક વફાદાર મદદગાર તરીકે લઈએ, તે પૂર્ણ દીવનો, નરમ સ્વભાવનો, રહાપણવાલો અને અમીટી ખવાસનો દોષો ભેદે, કે જેના તરફ આપણે યાન કરતાં ખ્યારની નબરથી પણ જેતાં હોય; અને જે આપણા પુરનો વીધાસે ચેતવવાને લાયક હોય.

દુઃખ અને સંકટના સમયમાં એક ખરા મિત્રની સહાઈ, ખીન કાઈના પણ કરતાં વધારે ઝીમતી છે, અને તેની દીવરોહ ખીન કાઈના પણ કરતાં ગની ધણી મીઠી અને ધીરજ આપનારી છે; તેની માફક કેણુ આપણાં દુઃખોને આંસુભરી આંખો સાથે ભેઈ સંધારી આપનાર છે, તેમજ વળી કેણુ આપણાં સુખની મુજા-રહનાદી આપી તેમાં ઉમેરો કરનાર છે? જે વખતે સખાં અને વાલ્લમાં એક કોરે થઈ જાય છે, તેથી વેળાએ એક ખરા દોરત અથવા સહી તેમની જગ્યા રાખે છે. ધણી વખત એવું બને છે કે, અંતર સમાઈ ધરાવવા છતાં લોહા એક ખીનને પીણાણમાં નથી, અથવા એક બીન' વીરો કાળજ ધરાવતાં નથી, ત્યારે સખ પહોંથી નીરાણાં બે મિત્રો, બાઈ બાઈઓ અથવા બેદન બેદનો કરતાં પણ વધુ ખ્યારથી બેદાયકતાં હોય છે. જેમની રેલર કહે છે કે, "દરેક માણસને જ્યારે તેની ખુશાલીમાં કાઈ બાગરો હોય છે, ત્યારે તે બેવડો ખુશ થાય છે; એક મિત્ર મારી દલમીટીમાં ભાગ લઈ તેને આર્થી કરે છે, જ્યારે મારી ખુશાલીમાં ભાગ લઈ તેને બેવડી કરે છે." દોરતો રોધવામાં આપણુ કરતાં વધુ ઉમદા ખવાસનાં માણસો આપણે પસંદ કરવાં જોઈએ, જેઓની ઉચી સમજ અને ઉદાર દીવજ, આપણી સંઘની નબરજાઈ, રહીપણ ખબાર નહી જાય એવા ખાતરીપુર્વક ભરસાથી, તેઓના વીધાસમાં આપણુ રોપી શકીએ.

એક ખરા મિત્ર આપણાથી કઈ છપાવતો નથી. તેનું અને આપણું અંતઃકરણ દુઃખ અને પાણીની ખીરાણે મળી ગયતું હોય છે. તે આપણી સાથ નીતી અને રીતીથી વર્તી આપણને તેની રીતે વર્તવાં શીખવે છે. અજેકપર પુર લીધાસ એજ તેઓની દોરતીની ચાવી છે, કેમકે જે દોરતો વચ્ચે જે પુરતો એજબ્રાહમ ન હોય તો સક અને આપણીવાના મારા તજો દોરતીની ગમે બિરો મજબૂત કોઠા પણ ટકી શકે નહીં.

આપણા મિત્રની બેરહાઈથી આપણી મિત્રાચારીને મજબૂત કરે છે, કારણકે તેનાથી છતાં પડતી વેળાની ઉછી ખ્યાર ભરી યાદદારતો, જેવીકે તે વેળાની તેની ખરા અંતઃકરણની દલમીટી, તેના ધીરજવંતા અને ખ્યારસૂચી રાખરો અને તેની તરફની ઉછી નેક દુગાઓ, જેમ જેમ દહાડો જાય છે, તેમ તેમ વધુ અને વધુ આપણા કાનમાં વાગી, આપણી દોરતીને વધુ અને વધુ મજબૂત બનાવે છે. પણ અફરોસ! માણસ માત્રમાં પોતાને ભૂતી નજ પારસાં બહુ કરનાર ધણી જગજગ મંત્રી આપે છે; મરિ વખત વિચારે દોરતી કારણે એક પ્રાણુ જીવજરૂર છે. જે કેટલું અજબ જેવું છે કે, માણસો એક ધણીકે નીરજન મીનની ખરીદી કરતાં તેની દરેક તપાસ કરશે, અને તેની દરેક જગીબ-ખીરી માંગશે, જ્યારે એક દોરત પસંદ કરતી વેળાએ તેની ચાવ-સણલ તપાસવાને તેથી આર્થી વધુ આપણા ખાતરો નહી.

આપણે યાદ રાખવું જોઈએ કે મિત્રો મિત્રો વચ્ચે ધણી દેર છે. મિત્રો તો આપણને દોરતી છંદગીમાં ધણી મલકી, પણ ઉપર જણાવેલા ગુણો ધરાવનાર, અને દોરતોના ઉમદા એજાન-લોલક એવાં યોદાં, ધણીજ ધણી મતી આવશે. જેની સોજન આપણે રાખતાં દોરતીને તે ઉપરથી દુન્યા આપણા વીરે મત બાંધે છે, અને ધણી કરી તે ખજ' હોય છે. આપણા મિત્રો જે દેર પગે પગ અને ધાંધો ધડી આપણા ઉપર અસર કરે છે, તેની ન જણાય એવી રીતે આપણુ રીતમાત તથા પ્રકીર્ણમાં ચલ-રતાં થા ઉતરેલાં, માન થા આપણાંને લાયક તતાં જઈએ છીએ. જે માણસના સગામમ્મી આપણા ઉપર મારી અસર થાય, તેમાં આપણના સમજામગાં નહીં જાય ખારી પુરની રાખાજ સખની ભેદે; કેમકે જે એક વખત તેમનું ભેદ આપણે આપ-

જા નાંક તરફ અપાસા કરતાં શીખ્યાં, તેા ફરીથી આપણે તેમ નહીં કરશું એવું માનવું અને આપણી નેષ્ટી અને સારી લાગણી તેમાં દરતે આપણને અડકાવશે એવી આશા રાખવી અર્થ છે. દહાડે દહાડે આપણા નકારાં તરફનો પિકાર કમી થતો નથી છે, વાંકને વાંક ફરી આપણુ ગણતાં નથી, આપણી સારી લાગણી સ્વન મારી નથી છે, અને અતિ પાપ તથા ખોટાનું આપણે આપણું તારણ કરનાર સમજીએ છીએ; અને એવી રીતે યજ્ઞાં સારાં બનીયત્વી આશા આપનાર જ્વાનો પોતાને અંધકારમાં નાંખે છે; માટે અંતઃકણથી સ્વચ્છતા નળવી રાખવાનો સર્વેથી સારસ ઉપાય એ છે કે નકારોથી દુર રહેવું.

એક માણસના પંસા ટકા કે પદની યા એવાંજ ખીલું દારણા માટે યજ્ઞાક ખોટા કડાસએ, મિત્રોનાં નામના પશ્ચિત સાદયા હેડજ તેની આગળ ભમતા ફરે છે, અને જો તે તેમણી વખતસર ચેતવે નથી, તો જેરી સંપત્તી માફક પોતાની માલમલ સારવા માટે તેનાં સુખનો નાશ કરવાને ચુકતા નથી. યજ્ઞા ડોઢવાણુ મિત્રોએ, જુદાં દીલથી તેમના ઉપર સુમનસા વીધાસેના કાનથી પળે નાશ ક્રોધે છે. વધી એમ કીધેા એક સરીસે દુષ્ટી પાવાને ને ભય છે, તેમ તેમને તેના સારા વખતમાં તેની આગળ સુચામત કરતા રહે છે, પણ આડ પડવાથી જેમ હાયા નાણુદ થાય છે, તેમ તેની પડનીની માય અધ્યા સાંખનનાર તેમો દુર થઈ નથી છે. માટે જેમો સંકરમાં મિત્ર છે તેમોજ ખરા છે, કે જેના આ લાભજુ દુન્યામાં મોડાન દોય છે. વતી ચાલે રાખવું કે નાશાન હોસત કરતાં દાનાપ દુરમેન ભરો છે. નાશાન મિત્રો પોતાની મોઢાઈ યા નમજાઈથી આપણને ન્યારે કુસાવરી લારે એક સમજુ મિત્ર સાથ આગળવાન થયા છતાં પણ આપણને તેના નારકથી કાંઈ પણ નુકસાન થવાની શંકા રાખવાનું કારણ રહેતો નહીં, કારણકે તેની સારી સમજસમિત, અને જુથી નીતી આપણા ઉપર તેને અણુપડતો લાભ લેતાં અડકાવશે; તેણા માટે મિત્રો મોઢાઈમાં પુરતી રૂબાજ રાખવી જોઈએ, કારણકે આખી છાંઈએ અને મોટા સુધી તે આપણા મિત્ર છે. તેનીથી આપણ સુખી થઈશું, તેાપણ સમજું કરજ આપણું હોવારો નહીં, કારણકે સંપત્તિમાં સારાં કામો તે કરશે તેના કાપડા તે પછુ આજશે. તે પ્રમાણિક, સાચી અને નીમકદલાવ દોરો જોઈએ અને જો તેનામાં આપા ગુણોની ખુટ હશે તો આપણે તેનાથી કાપડશે. જેવવાની આશા રાખવી ફાકે છે.

એક બહા મિત્રની દોરની આપણને કેટલાકથી ફરજો કરે છે આપણી સંસ્થમાં સરસ સાવચળા જે ખીલયા વચર અંધકારમાં રહેલી હોય છે, તે એક સાચ્યા અને વફાદાર દોરની મિત્રાઈથી કેટલીકની બહાર આવે છે અને તેના અમીરી અને હંયા ખવાસના દાખવાની બસર આપણાં મગજ ઉપર કેટલો અસરકારક હાથ મારે છે, તે તો જેઓને અંતુલવ હોય તેઓજ નહીં છે. જેવા સાચ્યા અને ખીલવું બહુ હિંચનારા દોરતો પોતાન મળી આવશે; જેઓ પોતાના જન માણનો પણ એક દોરતને ખાવર ભોળે નાખવા દેતાં હોય છે તે પોત ખરા મિત્રો છે; જેઓ માણસ નહીં હોતાં પણ નહીં સુખીઈના પોઢમાં પડતી બચામી આપણને જેટલું દુન્યાની નજીક સુખવાસી અને પુરતી લાયક બને છે તેમજ નાશક મુલને મીરજ આપનારા સમુજો અને નાશક, હુપ, અને તમામના બોલોથી દીવાસો દોરો, તથા નાશક સમજનાર બંધી નાશ કરતી, એક પોતાને ખરા દહાડે નહીં પ્રમાણિક બનું તે નહીં આપણી અને આપણા મિત્રની વચે નહીં કાપડા નાશક નહીં કે જે અસરકારક દોરની દોરની કાપડા નાશક નહીં રાખવાનું ફરજી છે.

છેલ્લે, જેઓ આપા અમીર, હોદ્દા અને વફાદાર મિત્રોની દોરની મેળવવા માટે નસીબવાન નીવડ્યાં હોય. તેઓને મુનાર-હવાલી આપી, અને બનીયત્તમાં દુન્યાની અંદર એવાં સ્વચ્છ, અમીરી ખવાસનાં માણસોની દમિશાં થઈ થની નથી એવી નેક દુન્યા ચાહી આ કમડા બાજક ખતમ કરે છીએ.

બરબાઈ પીરોજરાણ વીકાણ.
પાનુબાઈ ફરામજ રીવજન.

આ બર પામવાનાં છ પગથિયાં.

બર શીને સારી લાગે છે, આખર પામવી શીને સારી લાગે છે, આખર શી સોધે છે; આખર માફકથી એમાં કાંઈ બેમુનાસીબ નથી, ખોટાનામો આદમ નહીં મોટો દરજ્જો આપી શકે છે, ને એ દુરક આદમીને લાલક છે કે જે તેના નહીં દરજ્જો છે, તે દરજ્જાએ ચડકવાને તે પોતાથી બની કોસો કરે. આખર પામવાને લોકો લુદા જુદા મારગ પડે છે. કેટલાંકો સમજે છે કે દમને બનુ પંસા રખ મરે, તો તેથી બની આખર વધશે; વારતે પંસા મેલવવા ઉપર પોતાનું બધું ધ્યાન આપે છે. કેટલાંકો સમજે છે કે દમે મોટાં અણુધ્યાની, ને નાચ રંગી કરાવી એ તો તેથી બામને આખર મળશે; ને તે પ્રમાણે તેમો કરે છે. કેટલાંકો સમજે છે કે દમે મોટી સખાવતો કરીએ, કે બની બાદગરી બનાવીએ, તો અમને આખર મળશે; ને તેમ કરવાને તેમો શોધે છે; ને વળી કેટલાંકો સમજે છે કે જો દમે બનુ લીસા શીખીએ, ને સાનથી પુર થઈએ, ને વીડાનોની પદવીએ પુરીએ તો અમીરી આપણને પાર રહેશે નહીં; માટે એ પદવી પામવાને તેમો બનુ આખર રહે છે. એ રીતે લુદા જુદા મારગથી આખર મેલવવાને લોકો મેળેતન કરે છે.

દમે એ મારગથી આખર મેલે તેનો અર્થ ઈનકાર કરતાં નથી; પણ જે એક આખરને એક નામ આપીએ, તો એક કહીએ કે એ દમખોર આખર છે, પાને એવા મારગથી મેલેલી આખર આપણી સામે બાજે વખતે દમો કરે છે, ને એક પગમાં નાશક થઈ નમે છે. આ વાતનો જ્ઞા વધારે ખોટાસો કરીએ; જેને પંસાથી આખર મળે તેની આખર, તેના પંસા તેની સામે રહેશે લાંબો રહેશે; જો પંસા નથા, તો તે પણ જવાની. દમખા કેટલાંકે સમજે છે કે જેઓની પાસે પંસા દતા લાં સુધી તેમો મોટી આખર પામતા, પણ તેઓ દીવાલીઆ થયાથી દતે તેમો ને કોઈ પુછતું નથી. જ્યાં સુધી પંસા ઉપર આપણ કાંઈએ લાં સુધી આ જુદી દુન્યા આપણી સુચામત કરે છે. જ્યારે તે મારગે આપણાથી ગ્રમ થયા કે દુન્યા આપણાથી ખસી જઈ ને ડવડી આપણી નીકા કરે છે. લારે ક્રીય વંચનાર! એવી રીતે આખર મેલવાને હું વને બહામણ નથી કરતી. હું ચાહું છું કે જે આખર વને મેલે તે સદા તારી બધી હાલતમાં તારી સામે રહે. એવી આખર પામવાનું મંદાણ તારાં બચાવણી માંડવું જોઈએ. જેઓ બચાવણી એના પાયા નથી નાખતાં, તેમો મોટી હમરે પુચા પછી અડસર વખત આખર નથી પામતાં. આખર

બહુ નીઆમત છે, તે હવે મહાને જોયા વડે છે. તેને પેહિં-
ચવાને એક સીકી જોઈએ, તે ૭ પત્રવિધાંવાળી તેની એક સીકી છે.
વચનાર, એ ૭ પત્રવિધાં ને ૭ નીચે બતાવેલું તે ઉપર આદા છે
કે તમે સારી પડે ધ્યાન પેહિંવારો:-

૧. તામેદારી—આ પદ્ધતિ પત્રવિધિ આખર પામવાનું છે. તમે
તમારા માં આપની ને તમારાં બુવરોની તામેદારી બચપણથી
કરવાને જો શીખીમાં નહીં તે માં કરીને બહુએ કે ત્યારે તમે
જોતાં થયો ત્યારે તમને આખર ઈન્ત મજનાર નથી. તામેદારીની
આદત નાનપણથી નહીં પાડયાથી જોડી હમરે બહુ કરીને
પરનાર નથી, તે જેનામાં એ આદત નથી, તે બીજાઓ તો જોખ-
રવા નીકલશે, ને જોખરવા માણસ બેઠવા નીકલે છે; તે કોઈની
શરમ લાગે રાખનાર નથી. હવે એવા રાખસને કોઈ આખર
આપશે નહીં; ને એવાને આખર આપવી લાગત નથી. જેઓ
બીજાઓનું માન રાખે છે, તેઓનું માન બીજાઓથી રાખશે. વા-
રતે વાતેદારીથી આદત બચપણની કુખી વચરી પડતી જોઈએ.

૨. સામ્મી—આ બીજું પત્રવિધિ આખર પામવાનું છે. પ્રીય
વાંચનાર, તમારે ખતીન કરીને બહુનું જોઈએ કે જુદું જોખનાર
આમિ જુદી વ્યવસ્થી પણ આખર પામતો નથી. જુદાઈ એ પછી
હવેકે ને પાછુ શુભ છે, ને જેમાં એ વરો છે, તે ગમે તેવો દોષ-
તગદ કે રાખનારને કે નીકાન હશે. તેા પણ યોગ્ય તેને માન
આપનાર નથી. પણ એ સામ્મી જોયે છે, તેને જ્યાં માન આપે
છે; ત્યારે સામ્મી જોલવાની આદત નાનપણથી તમારે પાડવી
જોઈએ. ઠાકરજોમાં બહુ કરીને જુદું જોલવાની ટવ હોય છે,
પણ તેવાંજોઈ બહામણુ હશે કે જે એ ટવ તમે યુધી નહી
દેશો, ને સામ્મી જોલવાને નહીં શીખશે તેા તમે કહી આખર-
દાર થનાર નથી. જુદું જોલનાર સેતાને ખુશ કરે છે, ને પેતાનું
નામ હુલાવે છે. સામ્મી જોલનાર જોહાને ખુશ કરે છે, ને
પેતાનું નામ બુવર કરે છે.

૩. નમનતાઈ—આ ત્રીજું પત્રવિધિ આખર પામવાનું છે. પ્રીય
મેહેન, તમારે બચપણથી આદર્શ, બવર, મજરીની, ને પતરા-
કે બધું યુધી દેલું જોઈએ; કેમકે મજરીને છે તે એક બજ-
તી આમના જેવી છે, ને જે મેહેની પેતાની સાચે આજ લઈને
માલશે, તે બજા યીના કહી રહેનાર નથી, સાચે તેની આખર
ઈન્ત કે કાંઈ હશે તેપણ બજી બજી. જેમ પેદા તેમ તે સાહે-
બમાં જઈએ પણ મજરીને બીજાર હરે છે, ને તેમાંજોને ખરે-
ખરી આખર કોઈ આપનાર નથી. વારતે મજરી કહી પકડ-
શે ના; પણ નમનતાઈના પેપકો પેહેલાં યાવો. નમનતાઈ-
નો શુભ બહુ હતા છે, ને જેમાં એ વરો છે ને ખરેખરી
બુવરજોયે પેહિંયો છે. બહુ કરીને પેસાદાર લોકોનાં હાકરજોયે
મજરી થાય છે, ને બીજાઓને હાકાં બહુને તેઓને ઉપકારે છે.
જોખાંજોને હું જુદું છે, એમ કીધાથી તેઓ પેતાને હાકાઈ લખા-
ર છે, ને આખર પામવાના રહેશે પેતાને હાકે બંધ કી નાંજો.

૪. કલાઈ—આ ચોથું પત્રવિધિ આખર પામવાનું છે. મેહેનીઓ;
તમારે બચપણથી જ કલાઈ કરવાને શીખવું જોઈએ. બહુ કરનારનું
બહુ થાય છે; ને જુદું કરનારનું જુદું થાય છે. સડનું બહુ કર-
નાર સડથી આખર પામે છે. એ પ્રમાણુ કરનાર જોહાને મલ-
તા આવે છે. ને સાહેબ દબેયનું માણસનું બહુ કરે છે. ને
માણસો તેનાં નામની શુકર કરે છે. આપણે તેનાં બંદાઓએ
પણ એમ કરવું. પછીકો બહુ કરીને પેાત પેતાનું કુખ પોષે
છે, ને પેતાનુંજ સાચે કરવાને ઈન્ત છે. તેઓએ એવાં આપ-
મતલબીયાં નહીં થવું; પણ જેમ પેતાનું તેમ બીજાઓનું સાચે
કરવાને શીખવે. એ એવા ટવ તેઓમાં નહીં હશે, તે નેજા

કહી આખર પામનાર નથી. ભલે માણસને કી આદે છે, ને
તેનું માન રાખે છે. આપમતલબીયાં કે બુદાં માણસને કોઈ
આદર્શ નથી તે તેનું માન કોઈ કરવું નથી.

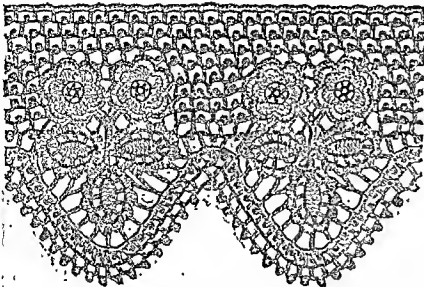
૫. હોચા—આ પાંચમું પત્રવિધિ આખર પામવાનું છે. ખારી
મેહેન, હોચા જોલ તમે હોચા રાખનાર નહીં હશે. એ જોખ-
નો અરથ મેહેનત, કોરોશ, વગેરે થાય છે. જેઓ બચપણ-
માં મેહેનત કરવાને ચાહતાં નથી, તેઓ પેતાના વખત રમ્યા,
ફરવા ને ભટકવામાં હતાકવા ચાહે છે. પછી એમ નહીં કરવું
જોઈએ. એ બચપણથી કોઈ વાત કે કોઈ કામપર દીસ લગાડી-
ને મેહેનત કરવાને તમે શીખશે નહીં, તેા પછી આજસાધ તમને
પકડશે, ને તે તમને એવી બાધી રહેશે કે તેથી છુટાં થવું તમ-
ને બહુ મુશ્કેલ પડશે. હવે એ તમે આજણુ નીકળશે તેા ખજો-
ત બંધો કે તમે કોઈ સારે દરજ્જે પેહિંવાનાર નથી. આજણુ
માણસ પેતાનું ને કાંઈ સાચે હોય તે બધું જોડી લેશે છે.
આજણુ માણસ બીજાઓ ઉપર જોખ થઈને રહે છે, આજણુ માણ-
સ જોહાનાં તથા માણસને ચોર છે, ને એવાને કોઈ કંઈ આખર
આપનાર નથી. વારતે મેહેનીઓ, ન્હાનપણથી આજણને તમે,
ને હોચા કરતાં થાઓ, કે તમે આજણને લાયક નીકળો.

૬. દીનદારી—આ છઠ્ઠું પત્રવિધિ આખર પામવાનું છે.
દીનદારી એટલે જોહાતાહાને પીઠાનવા-તેની યાદ કરવી, તેની
બીલીક દીધમાં રાખવી, તેના હુકમો પર બચત કરવા, ને તેના
માં ખુશ થવું. દીનદારી એટલે કહેવો. હવે ને કોઈ નાનપણથી
એ રીતે દીનદારીમાં યાદવાને નહીં શીખશે, તેા તેજો કહી શાં
ને નેક નીકલનાર નથી, ને જેઓ શાં ને નેક નથી, તેઓની
આખર કશી નથી. ખારી મેહેનો, આ વાત ઉપર તમારે ધ્યાન
ધ્યાન આપવું જોઈએ કે મિઠા આપણે પેદા કરનાર, તથા પર-
વરથી કરનાર તથા ધણી છે. તમારે બહુનું જોઈએ કે, જોહાની
મેહેરજાની ને બરકત-પીટા માપ કી બહુ થનાર નથી; ને ત-
મારે એ પણ બહુ જોઈએ ને માહેરજાની મેહેરજાની તથા
બરકત, જેઓ સેને પીટાને તે ને તેનાં કહણ, શુભ થાય છે.
તેઓનાં ઉપર બધે છે. પારાં મેહેનો, તમે તમારાં બચપણથી
જોહા તમારે શીખવું બંધો ને બચપણથી તેની બહુ કરતાં
બંધો. એ કીટાથી તમને બહુ મારે થશે. તેની મેહેરજાની
તમારી ઉપર રખશે ને તેઓ તેઓનાં ને પામે છે, ને બધી
રીતે આખરને મારક થાય. માને ને હાંખામણે ને ઉપર હુક-
માં આપી છે; ને ઉપર સેને બધુ મારે ધ્યાન લગાડશે, ને
પેતાનાં ફરજદારે તે દીને પામવી શીખશે, એવી ખાસ છે.
ઠાકરજોયે જેઓ કરે છે, તેઓ જેવાં નીકલશે-તેઓ દુન્યામાં
કેવી દાવાન મેલવશે-તેઓની દુન્યામાં યાદ થશે કે નરકું થશે-
એવા એવા બચાવ કરે છે. એ ઉપરથી જે તમારે સાર ઉપથી
વાતો લખી છે, ને જે યાદથી કરનારે બહુ થાય એવી મારી
બીનતી છે. આમી! મેહેરજાનું મેહેરામશા દાવર.

ભ ર વા ગું થ વા વી શે .

દારાની એક મુઠ્ઠાએ ગુથેલી લેસ.

આ હેસબાં ગોઠાવનાં કુલો અને પાત-
રનો યુગ્મણ છે, તે ફરક યુગ્મણ જુદો જુદો.
કુંથી એક ખીજ સાથે વચમાંથી નેત્રી
નાખી ઉપર અને નીચેથી “બોરકડો” યુ-
ધી લીધી છે.

પહેલાં આ કુમળા માંહેલાં નાના ગોરા-
બધી મંથન કરતું. તેને વાસ્તે પાંચ સાંકરી
ગુની બેડી નાંખે. પહેલી હાર—છ સાં-
કરી આંદા હાથે એક ગુણ, ત્રણ સાંકરી,
આંદા ત્રણ એક પછી ત્રણ સાંકરી એમ
બધાં મુધી પાંચ હોલ થાય ત્યાં ગુધી કરતું;
જેને છેત્રે ત્રણ સાંકરી કી આંદા વગર પહે-
લે જ છ સાંકરી ગુની હતી તે માંહેથી ચી-
ક્યાં બેડી નાખતું. બધાં મલી છ હોલ થયો.
બીજી હાર—પહેલાં હોલમાં એક આંદા

પગર, એક આંટા લઈ, બે વખત સુઈઆપર આંટા લઈ ત્રણ, એક આંટા લઈ એક આંટા વગર એ પ્રમાણે બધાં હોશમાં થઈ જશે. ત્રીજી હાર—હવે એ પાતરીઓની પછાટોની બાજુએથી આંટા વગર એક ટાંકા, પહેલી હારના આંટા લઈ થયેલા એક ટાંકામાં થયેલા ચાર સાંકરી, પાંચ એક પ્રમાણે બીજા લાંબા ટાંકામાં આંટા વગર એક થયેલા ચોથી હાર—બીજી હારની માફક, ત્રણ બે વખત આંટા લઈ ત્રણને બદલે પાંચ થયેલા. પાંચમી હાર—ત્રીજી હારની માફક, ત્રણ ચારને બદલે પાંચ સાંકરી કરેલી. છઠી હાર—બીજી હારની માફક ત્રણ બે વખત આંટા લઈ ત્રણને બદલે પાંચ થયેલા; છેલ્લે એ હારના પહેલા ટાંકામાં એક ટાંકા આંટા વગર થયેલી. હવે એક ગોઝાળ પુરા થશે. ગાંધવી અને પાતરોને વાસ્તે ચોતીસ સાંકરી કરો; પછી છેલ્લા અગીઆર ટાંકાપર પાંતડું થયેલ. બે સાંકરી સુધી ત્રીજામાં આંટા વગર, આંટા લઈ એક, બે આંટા લઈ પાંચ વખત, આંટા લઈ એક, આંટા વગર એક, ત્રણ સાંકરી પાસેની સાંકરીમાં આંટા લઈ એક, એક બધાં મહી પાતરોની આસપાસ દસ-દોઢ ચાપ લાંબુ સુધી કરવું, પછી પેલી ચોતીસ સાંકરી માહેલી તેરમીમાં આંટા વગર એક, પછી પેલાં હોલમાં આંટા વગર એક, આંટા લઈ ત્રણ, આંટા વગર એક એ પ્રમાણે બધાં હોશમાં નાકે સુધી કરી જવું. હવે એક પાતડું ખસાસ થશે; પછી બચાખર તેને બેડી નાંખી પેલી ચોતીસ સાંકરીઓ માહેલી આંટાઓમાં આંટા વગર એક થયેલા. -બીજાં પાતરોને વાસ્તે સોળ સાંકરી થયેલી, ત્રણ તેના અગીઆર ટાંકાપર ઉપર પ્રમાણે બીજી પાતડું થયેલ, પછી ગાંધવીને વાસ્તે ઉપર થયેલી સોળ સાંકરી માહેલી પછી ચર આંટા વગર ત્રણ ટાંકા થયેલા, ત્યાર પછી તેર સાંકરી થયેલી પાછું એક બીજી પાંતડું થયેલ; આ પાતરોને ઉપર થયેલા ગોઝાળ સાથે થયેલી વખતે બેડી નાખવું (તપુનામાં જુલો). ગાંધવીને વાસ્તે આપણે જે પહેલાં ચોતીસ સાંકરી થયેલી હતી તે માહેલી અગીઆર બાકી રહી છે તેની ઉપર આંટા વગર અગીઆર ટાંકા થયેલા. છેલ્લા ટાંકા ગોઝાળ સાથે બચાખર બેડી નાખી હોશ કાપી નાખે. હવે ઉપર પ્રમાણે બીજે એક ગોઝાળ થયેલ. છેલ્લી હાર થયેલી વખતે પહેલા ગોઝાળ સાથે અને બીજી પાતરી સાથે બેડી નાખવા; -પછી તેની ગોઝાળોને વાસ્તે છ સાંકરી કરા અને પહેલા ગોઝાળની ગાંધવીને વાસ્તે બે ચોતીસ સાંકરી કાપી હતી તે માહેલી સાતમી સાથે બેડી નાખી અને તે ઉપર છ વખત આંટા વગર થયેલ. -બીજે એક ટાંકા મન્યુન રાખવાને વાસ્તે ગોઝાળ સાથે થયેલી લેઈ દોરો કાપી નાખે. હવે ત્રણ પાતરો અને બે ગોઝાળનો હુમખો પુરા થશે; એવા બેટલા ગમે તેટલા હુમખા થયેલા, પછી તેને ત્રીજે પ્રમાણે બોરોઃ—

પહેલાં બે જુમખા લેઓ અને ગોડાળખ નીચે બેને પાતરાં ઉપર બે રીતે તમારા હાથમાં પડેડી ચુપવાનું સાર કરા. ત્રીજા પાતરાંની છડી પાંખરીના વચ્ચેના ટાંક પર એક આંધા વગરનો ટાંક ચુપે, ત્રણ સાંકરી, એક દીપડી, એક પ્રમાણે કરે (પાંચ સાંકરી ચુપી પહેલીમાં એક આંધા વગર, એક પાંચ સાંકરી, એક દીપડા, પાંચ સાંકરી, એક દીપડા, ત્રણ સાંકરી કરી બીજા જુમખાના પહેલાં પાતરાંની પાંચમી પાંખરી સાથે જોડી નાખે, ચાર સાંકરી કરી પાંચેના ગોડાળખની પાંખરી સાથે જોડા. હવે ચુપવાનું ફેરવી નાખે, એવી રીતે કે ગોડાળખ ઉપર આવે અને પાતરાં નીચે આવે, હવે એક સાંકરી એક દીપડી, એક સાંકરી, તારાં લઈ છેડી દારની દીપડાની પાંચેની સાંકરીમાં એક, એક સાંકરી, એક દીપડી એ પ્રમાણે નમુનામાં છે તે પ્રમાણે ગોડાળખ અને પાંચાં સાથે દાર જોડી નાખી, ફેરવી બીજા દાર કરવી; એમ બધી મંત્રી હ હાર કરશે એટલે ગોડાળખની

અમારી લખનારીઓને ખબર.

બાઈ જી. મોદેરાબજી—તમે ઉપર ખાતરી નવાબ લખ્યો છે, પણ તેનો હજી નવાબ ફરી વલ્યો નથી.

બાઈ રીંડીં ડોં. ડમકન (વરોદરાખી)—તમે એક રતી થઈ એવા કુદરો મોડલી આંધણી છે કે રીંડી લખાઈને નહીં. ગીરીસં હિરાવાલ વિ. રાવડ—તમારી મુશ્કાલી માટે ઉપકાર માનીએ છીએ. તમે લેરોનકે આ મારીકે લીંડુ અને મુસલમાન રતી લખનારીઓ માટે પણ મોલું છે. ગીરીસં બાબાજી કેશવ હોંસલે (શીકરપુરથી)—તમે જે બાળકે મોડલો માંગો છો તે બિલાસક મોડલી આપવી, પણ બાપા એમ બને તોમ રોહલ હસી તો જઈ.

બાઈ મોદેરબાઈ રીંડીં અં. ઈન્નેર—તમારી બાબત આગળ ઘણીવાર છપાઈ ગયેલી છે, અને કવીતામાં બદલાતે જ નથી. નારીપાસ થતાં ના, ફરી કોશિસ કરજો.

બાઈ શુલે રીંડીં અં. સુખ્યા (રંજુનથી)—તમારો લખેલો કુદરો મોડી રૂપે લખાયેલો છે કે જે સી મિત્રના રાક્ષાઓમાં લેવાઈ રાક્ષા કે નહીં તે માટે તૈયાર કર્યે છીએ.

બાઈ પોદેરાબાઈ બેનરજી ઈન્નેર—તમારું લખાણ જરૂર આવતા અંકમાં તમે મોકલો, પણ હવેથી કાળજી ની એક જ મારફત ઉપર લખવાની તરારી લેજો.

બાઈ મોદેરબાઈ મોદેરાબજી ટાવર—તમારાં લખાણો મળ્યાં છે, જેમાંથી એક આપના અંકમાં રાખજી છો. બીજાં રાખજી કરતાં નહીં, તમારી મદદ આજી રાખજો. તમારું રહેવાનું કેટલાં લખી મોકલવાની કૃપા કરજો.

બાઈ મોદેરબાઈ ધનજીશાંક અરોર—પુરાણ લખાણ થઈ જવાથી તમારી મહેનતની કદર નહીં છલકો, એવો અર્થને બધ છે. તમે મહેન તમારું લખાણ પાછું મંગાવી કુદમાં નહીં સમજાવી શકો છો વીધય ધણી સારી છે.

બાઈજી રીંડીં રૂરાતગજી, નાણાવટી, રતનબાઈ જી. ધરયાલ્લી, ધનબાઈ કું. રીંડીં—આ બેલા તમે તેમજ અમારી લખનારી બાઈઓ લેરો કે પહેલા અંક કરતાં નજીક વાર રહ્યાં પણ કાઢાડ્યા છે તે છતાં તમારાં તેમજ અમારી નકુલની લખનારી બાઈઓનાં લખાણો પણ રહી ગયાં છે, જેથી જરૂર આવતા અંકમાં રાખજી કરીશું.

બાઈ પોતાનું ખરું નામ આપ્યા બંધ લખવા ઈંછનારી બાઈઓની માંગણી હજી અમે ઉપર મોકલેલી છે, પણ જે બાઈઓ જ્યાં નામ આપી લખાણ કરે છે તેમને ઈન્સાફ આપવા ખાતર અમે રાક્ષાની રાખ આ માંગણી બહાજ રાખી શકતાં નથી. ઈંડીં બાઈઓનાં લખાણો અમેને બધું અમુકેનો પ્રસિદ્ધ છે, માટે અજીવનની રહ રાખીએ કે જેમાંનાં લખાણો જરૂર મોકલી તા. ૧૦મી મુબીમાં અમરો તેમજ તે માસના અંકમાં બધાં મોકલેલાં મોકલે. પાછળથી આપેલાં લખાણો બીજા અંક મુકી મુક તરીકે રાખવાની કૃપા પડશે.

ભરતકામ દરનાર શોખીન ખાનુઓને
એક એગત્યની ખાસ ખબર.

હમારે હાં નીચે જણાવેલે દેકાણે ભરતકામને લ-
ગતો સામન કોઈએત બાવે વેચવાનો છે.

સોજ કાલા રંગની નકાઉ મખમલ ઉપર જ્વત
જ્વતના કુસ પાનના વેલાથી છાપેલા ગાડીમાં સુકવા
લાંચેક તકીઆ.

કોમત તકીઆ. ૧) નો રૂા સવા.

સોજ કાલા રંગની તકાઉ મખમલ ઉપર જ્વત
જ્વતના કુસ પાનથી છાપેલી છોડરાંઓના પેટેરનાસ
લાંચેક તાપીઆ.

કોમત તાપી ૧) ના બ- આના પાંચ.

સોજ કાલા રંગની તકાઉ મખમલ ઉપર જ્વત
જ્વતના કુસ પાતરોના વેલાથી છાપેલી મરદોને પેટે-
રના લાંચેક રસીપર.

કોમત એર ૧) નો રૂા

હાંથી કાલા રંગની સાતીનના પના ઉપર તરેહ-
વાર કુસ પાનના વેલાઓથી છાપેલી ખાનુઓને ખાર
સાડી ઉપર સુકવાની કોર.

કોમત કોર ૧) વાર લા નો રૂા-

ફક્ત એક દોડીઆની કોમતનો પોતક કારડ લખી
નમુના મંગાવી ખાનુરી કરવી.

ઉપરો માલ એક વખત બેચાથી ખાતરી કરી
આપશે કે એવી સોજ ભરતકામની તરોહ કોઈવાર
ખાનુઓના અપ મધે કંચલીતજ આવી હશે.

સોરાયશાહની કુંપની,

નંબર ૫૩, કોઅર રોડ, નવે મેસીખાને.

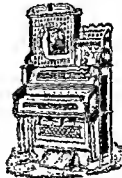
સ્ત્રી મિત્ર.

દર માસની આખેરીએ પ્રગટ થવું, તદન
ખાનુઓને હાથથી લખાવું માસીક
ચોખાંડું.

લલાજમ વરસ ૧ નાં રૂા દેશાવરના રૂા=

જાહેર ખબર-ખાનુઓને જરૂની જનસે વેચના-
રાઓ માટે આ ચોખાંડામાં જાહેર ખબર છપાવવાની
પ્રગટલ ફાયદો થવાનો સંભવ રહે છે. બાવતાક માટે
“ક્યમરે હિન્દ” છાપાખાનામાં મેનેજરને લખવું.

સાઉન્ડી એંડ કુંપની, લીમીટેડ.

ધોઆના, આરગનો,
હાર્મોનીઓ, ગીતાર,
ઝીકરસ, મેનડોલાઈન, ત
થા જાતજાતના વાજીંગો

મધુઝીક (ગાપન) ને લ-
ગતાં નવાં નવાં ચોખાંડાં
દરમેસે આમારે હાં આવેલે.

સધથી તરોહનાં ડરાઈંગો
તથા ગીતારો આઈડ કરીને

બધી સરસ રીતે ફરમમાં જડવામાં આવે છે.

સાઉન્ડી એંડ કુંપની, લીમીટેડ, મુંબઈ.

ખરશેદજી મનચેરજી ભેસાનયાની કુા

ચીનાઈ તથા રેશમી કાપડ વેચનારાઓ

મુંબઈ, કોટકોટ, હારજી રોડ, સર નમશેદજી
છજાહાઈની રુકુ પારો.

કાપડ! કાપડ!! કાપડ!!!

હમારે હાં તરેહવારે જાતવું ચીનાઈ, વીસાપતી,
જેપાનીસ અને રોગાર્થ રેશમી કાપડ સાડીઓવું
તથા પોલકાઓવું અને દરેક વપરાસમાં આવે તેવું
નવી નવી જાતોવું સાઈ અને સસતું મલશે તેમજ
જવનું અને જુનારાઉ કાપડ, પલ્લુ કીડાપત બાવે મલશે.
ચીન, વીસાપત, રોગાર્થ અને જેપાનથી દર પંદર
દહડે નવા નવા માલ આવે છે.

છક, ચીક અને કસજ તીચીનો સુરતો માલ
ભરવા સાર કીડાપત બાવે મલશે.

દેશાવરના ઘરાકોએ હમારી દુકાનની ભેટ લેવાથી
ખાતરી થશે. બાહાર ગામના આરડશે ખાતરીથી
ખજવવામાં આવશે.

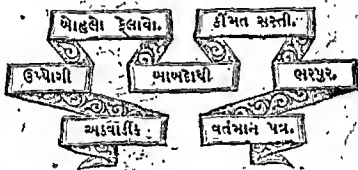
તમામ ખોરદેહ અવસ્તા.

કોમત-પુસતક એકના રૂપયા આર. વધારે જરાં
કાચખ પર છપાવવાના રૂપયા આઠ. સઘથી સરસ
જરાં કાચખ પર છાપેલીના રૂપયા પંદર. ચોસદખ
રૂપે વાલીનો રૂા; રૂપે વાલીનો રૂાખ તથા રૂપે
વાલીનો રૂાખ.

ક્યમરે હિન્દ પ્રેસમાંથી મલશે.

આમાં હીંદુસ્થાનમાં સર્વે ગુજરાતી તથા ઈંગ્લેન્ડ-ગુજરાતી ખેત્રમાં
વધારે ફેલાયેલું તથા અતી સ્મરથી વધારે ધરાઈવાલું

૪૪ ઈયસરે હિન્દ. ૪૪

લિંગાનમો દર.

(જે કુચેસ કાન ઉપર આપવા માગ્ય.)

મુબંઈમાં વરસના..... રૂ ૫-૦-૦ ફેલાવર..... રૂ ૫-૧૦-૦
ફેલાવર પાઠશાળી કલેજમાં આપવામાં વરસના રૂ ૧૦-૦-૦ જેને વસુલ કરવામાં આવશે.
સરકારે આપરનો દરે—સાર લાઈનનો રૂ ૧, બીજાનાર અંધારા માપ.

PATRONIZED & SUBSCRIBED TO
BY H. E. LADY REAY.

નામદાર ગેવરનરના બાલુ લેડી રેના માન પામેલા
આચાર હેલ.

શ્રી મે ૧૮૮૯.

પુસ્તક ૧૬૦.]

[અંક ૩૩૦.]

સ્ત્રી મિત્ર.

દર માસની આખેરીએ અગદ થતું, સ્ત્રીઓને સારવે
વાતે ઉપયોગી થઈ પડે તેવું માસીક ચોપાનું.

જી લખ ના ફા-પારસી બાલુઓ, જી

મું બર્ડ;

કયમરે હિન્દ સ્ત્રીમ ગેસમોન
ફરમણ, કાવસણ મેહેલાએ પાતાને માટે બાપુ છે.
કમિત વરસ ૧ ના વ્યાગિ ઉપર રૂડ;

૧૯૮૯ ૧ આન.

જાહેર કરવાની તેને ફરજ પડી. જેવો તે આગળ આપ્યો કે આગરના ઉઠી ઉભી થઈ, અને જાણે તે કાણ હતો અને તેણી તેને ક્યાં ખસી હતી તે માટે કસતી હોય, તેના મુલ્યવસ્તુ ભરના દેખાવે તેની તરફ જોવા લાગી. યુસતેસ અચકાતાં અચકાતાં બેઠો, “બાઈ, માફ કરજો, પણ પેલી દાસી અને આઈઆં એકલા મુઠી માંથી ગઈ તેથી હું ધારૂં છું કે મને પોતાને મારી આજખાણુ કસાવતી જોઈએ. હું યુસતેસ મીસન છે.” આગરના મેદરો આ નામ સાંભળી કરડા થયો હોય એવું જણાયું. તેણી જલદીથી બોલી, “જો તમે મારી આગળ મેદારસ મીસનનાં ખાતાં તરફથી આવ્યા હોય તો—” આટલું બોલ્યા પછી તેણીને જાણે કંઈ બીજું નવો વીચાર મુજબો હોય તેમ એકદમ મુગી રહી ગઈ.

“ખતીત નહીં,” યુસતેસે જવાબ દીધો, “મારાં નામ સીવાય મેદારસ મીસનનાં ખાતાં સાથે મને કયું લાગતું વસ્તુતું નથી. હું તો ફક્ત મારા કાકાએ તમારા તરફ મોકલેલી મેદાર વસ્તુઓને વાસ્તે મારી દશગીરી જણાવવા આવ્યો છું. તમને યાદ તો હશે કે હું તે વખતે આસીસમાં હતો.” તેણીએ શરમથી જરા લાલ થઈ જવાબ દીધો, “હા મને યાદ છે કે તમે મારી તરફ તે વખતે ધણી માયા ખતાવી હતી.” “વારું” યુસતેસે આગલ ચત્રાણું, “કદાચ તમે જાણતાં નહીં દશે કે તે પછી મારા કાકા સાથે મને ધણી પંચાતી થઈ; અને તેના છેડા એ આવ્યો કે તેવજો મને ઘેરમાંથી મારાં કપડાં આપી કઢાડી મુક્યો, અને મને જણાવ્યું કે તેવજુ મને વારસામાંથી ખાતેસ કરશે, કે જેમ હું ધારૂં છું કે અસાર મુઠીમાં તેવજો કાપું પણ દશે.”

“મી- મીસન, શું તમે એમ કહેવા માંગો છો કે મારે અને મારી મોપડીઓને વાસ્તે તમે તમારા કાકા સાથે પંચાતી કીધી છે?” “હા, એમજ,” તેણે જવાબ દીધો.

નવી ઉત્તર તથ્યલી અજબોખી સાથે તેની તરફ જોઈ તેણી બોલી, “તમે ખતીત ધણીજ અઢારુરી ભરેલું કામ કીધું છે.”

આગરના જરા પણ વજા નહીં હતી કે પોતાની દરકાર કાઢ્યા વગર અને પોતાના લાભનો ભોગ આપી તેણીની તરફથી લડવાને કોઈ પણ અઢારુર શખસ અઢાર આવશે, અને તે પણ વળી મીસનનું ધીકાર ભરેલું નામ ધરાવનાર શખસ. ચોક્કસ વાર મુઠી એટલે એક બીજનું મોડું જોવા કીધું, પછી આગરના બોલી, “આસીસમાં એ પ્રમાણે દેસ્તો કરવાને વાસ્તે મારે માફ માંગવી જોઈએ, પણ મને પૈસાની એટલી બધી તો ગરજ હતી અને તે ના પાડવાથી મને એટલું બધું લાગી આવ્યું કે—પણ હવે તેનું કાંઈ નહીં, હવે તો સમજું થઈ ચુકું.”

તેણી આ છેલ્લો મોશો ભારે ઉઠાસી અને નાઝમેદીથી બોલી હતી, જેથી યુસતેસને તેનું કારણ જાણવાને છતિગરી લાગી. એક બે દહાડાની વાતપર પૈસાની એટલી બધી ગરજ નથી અને હવે વધારે વાર તેની જરૂર નથી તેનો સમજા શું હશે, તે વીશે તે અજબ થવા લાગ્યો. “હું સાંભળીને ઘણો દલગીર છું” અતે તે બોલ્યો; “પણ મેદરબાની કરી અને કહે-શો કે શા વાસ્તે તમને એટલી બધી પૈસાની જરૂર હતી?”

તેણીએ યુસતેસ તરફ જોઈ ધીમે અવાજે કહ્યું, “જો તમારી મરજી હોય તો હું તમને તે દેખાડું.” એમ કહી તેણી ખુરશી પરથી ઉઠી પાસેના ઓરડા તરફ ચાલી અને દરવાજાને આંતરેથી ઉઠાડી બીજા ઓરડામાં દાખલ થઈ; યુસતેસ તેણી શું દેખાડવા માંગતી હતી તે વીશે અજબ થયો તેણીની પુઠે ચાલ્યો. તે એક નાનો મુવાનો ઓરડો હતો. મારી ઉપર રંગ ઉઠી ગયલા કલીકાના પરડા નાખેલા હતા, તોપણ તેના સસીઆઓમાંથી તે ખાસી ઓરડામાંના ચોક્કસ સામનપર રેશની પડતી હતી, તેનાં કારણો વળી એક લોખંડના પર્થમ પર પણ પડતાં હતાં, કે જે ઉપર કાંઈ પડેલું હતું. યુસતેસની તબર પડેલાં તે પર પડી નહીં, કારણકે તે પર યાદર દાંધી હતી. આગરના તે બીજાના તરફ ચાલી અને આસેથી યાદર જાયત્રી મુયેલી જેનીનો તેણીના સોગેરી વીખરાપલા વાતચાલો મધુર મેદરો તેને બતકાલ્યો (જુઓ બાજુનું સીમ).

યુસતેસની એક મીસ પડાઈ ગઈ, અને તે મોટી પાછળ હર્યો; આંધો દેખાવ જોવાને વાસ્તે તેને અગાડથી તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો નહીં; ખરું કહીએ તો આપો દેખાવ તેણે જનમમાં પુરેલીજવાર જોયો હતો, અને તેથી તેને દીકમાં એટલું તો લાગી આવ્યું કે તેનું ખ્યાન કરતું મુશકિલ છે. આગરના પોતે પોતાનાં દુઃખમાં બુલી મઠી હતી કે એકાએક અને ચેતવણી વગર એક જવાનાં માણસને મુયેલાની હજુરમાં લઈ જતું એ ડહાપણ ભરેલું અને માયા ભરેલું કામ હતું નહીં. આ વીચાર એકાએક તેણીને દમણું યાદ આવવાથી અચકાતાં અચકાતાં બોલી, “હું માફ માંગું છું, હું બુલી ગઈ, તેને જાણતા નથી—તમે ખતીત ધણી બીધા દશે—મને માફ કરજો.”

“એ કાણ છે?” તેણે હાથમાં હાથમાં જેમ તેમ દમ લઈ પુછ્યું.

“મારી મેદન” તેણીએ જવાબ દીધો, “તેણીની જીંદગી બચાવવાને વાસ્તેજ મને પૈસા જોઈતા હતા; જ્યારે મેં તેણીને કહ્યું કે હું તે મેવરી સડી નહીં; જ્યારે તેણીએ આશા ઊઠી દીધી અને મારી ગઈ. તમારા કાકાએ એને મારી નાખી છે. મારો હવે આઈપાંથી.” દુઃખી હોર પાછો તે તેણીની પુઠે બેસવાના ઓરડામાં ગયો અને પછી ચોક્કસ વાર મન સાંન કરી આવ્યા દુઃખના વખતમાં તેણીનાં ઘેરમાં વગર પુછવે દાખલ થવા મારે મારી માંગી.

તેણી દસ્ત બોલી કે “હું તમને જોઈ ખુશી થઈ છું, યાદર અને મુઠેલી પેટીનું માપ લેનાર શીવાય બીજું કોઈ અઢારમાં મારી આગળ આવ્યું નથી અને આએ પાછી નહીં મેવરી સકાય તેવી મીનગી સાંમે કલાકોના કલાકો મુઠી બેસી રહેતાં મને બચ અને બુજરાં લાગે છે. મેદારસ મીસનને લાં ગઈ પેલું લખત કરવાની મુબાઈ મેં કાઢી નહીં હતો તો મારી નવી મોપડી વેચી હું સોહલાઈથી પૈસા મેલવી શકતે, અને મારી મેન જેનીને અઢારગામ લઈ જઈ શકતે, કે જ્યાં જ્યાંથી હું ધારૂં છું, એકાએક રાખતી હતી કે તેણી જીવને, પછી હવે તો સમજું થઈ ચુકું, જે ખતું તે ખતું.”

યુસતેસ મનમાં બોલ્યો, “અરે જો મને અગાડથી ખબર હતો તો મારી પાસે જે ૧૫૦ પૌંડ છે તે તમને જરૂર ઉઠાના આવતે.”

શ્રી મિત્ર

SHRI MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

પ્રસ્તક ૧ છ.

ચે ૧૮૮૮.

અંક ૩ જો.

શ્રી મીસન બાવાનું વસિયત. ૭૭

એક ઘણી અગત્યની જોઈ રસીકી પાર્તી.

પ્રકરણ ૪ થું.

ઓગસ્ટાનો ડેશપ.

રીય નાની જેની સ્ત્રીપરિના યુવરવા પછી બીજો દીવસે મીસન બરગીયામના મોદલામાં હાથે ગળવામાં મુકી સેહત કરતો હતો. તેના મુદર, એક અંદરને હાથેતો મેદરો તે વખતે રાકમંદ અને ધસુપસુ દીવો હતો. યુસતેસ મીસન કોઈ આવી અગત્યની જેની રીતે નસીખનું ચકર કરવાથી દરબીર હતો નહીં, તે એક યુવા સ્વભાવનો યુવાન અંદરજ હતો અને વળી તે પેસા સાથે તેને જાહુ લાગતું વસતનું હતું નહીં; સારો વાપરો તે કુવારો હતો અને જેરી હોડાસનું તેને પોપણ કરતું હતું નહીં. યુવરાનનાં સાંધણે મેલવખાને તેની કુળવણી પર અને વરસ દહાડે મહત્તી ૧૦૦ વૈંડની આપકપર તે યુસતાક હતો; અને કાઈના ઓસવાયો હુકરો ખાવાને ઇચ્છતો ન હતો. તેથી તેની દમગીરીનું કારણ તેના માન પાંખેસા કાકાનો આસરો હોડાસનું, અથવા ૨૦ લાખ વૈંડની ગોલી રકમ એકદમ મોવતું તે હવનું નહીં. ખરેખર ઓલીએ તો એક વખત પોતાનો સમજો સામન અને માનગતા "મોમ-પેડાર હોમ" માંથી ખાંતી કરી એક હોટેલના ઓરકામાં ગો-આ પછી તે વીરો તે ગએ વીચાર, પણ કરતો હતો નહીં. પણ સારે તેની આગની ઉદાસીનું કારણ થું હતું તેવું ધ્યાન ઓગસ્ટા સ્ત્રીપરિના વીચાર કરવામાં રોકાયું હતું; તેણીની મુરી

આંખો તેને વારંવાર માદ આપતી હતી. તેણીની વધારે પીછાન કરવાને "જેમીમાસ વાટ" ની એક નકલ તેણે ખરીદી. તે મોપડી જેકે મેહલી અને સાદી તોપણ આસરકાર અને માનક આપનારી હતી. જે કારતી તેણીએ મેલવી હતી તેને તેણી બચગર લાયક હતી. યુસતેસ જે ઘણા ખરા યુવાન સમજોથી ઉદગીર રીતે સારો અને ખરાબ લખાણનો ખરા પીછા-લખાર હતો, તેની ઉપર આ મોપડીએ તેને કમ્પુસ કરવા મગે તે કરતાં વધારે આસર કીધી; તે આખી વાંચી રહ્યા પછી તેને કામ્યું કે તે ઓગસ્ટાને માહતો હતો. આ પ્રગણે તે વીચારવત મેહરે બહાર નીકળ્યો હતો. માહતો માહતો રસ્તામાં "મીસનસ" ના ખાતાં મારેસો તેની પીછાણેતો એક મેહરો તેને મળ્યા. જે દહાડે તેવણને કાકાના ઘેરમાંથી પેડો મળ્યો હતો તેજ દહાડે તે ખાપડાને પણ આંચીસમાંથી કહાડી મેચ્યો હતો. તેની પાંખેથી મીસ સ્ત્રીપરિના ઘેરની ઉંધાણી પુછી મેહરે તેને મતવા જવું કે નહીં તે વીરો તે વીચાર કરવા લાગ્યો. પછી કોઈ પણ પેડો-દેરાય કીધા વગર ધસુ ધસુ મને જ્યાં સુધી તે ઓગસ્ટા રહેતી હતી તે એકાંત મોહલામાં આવી પુચ્છે જ્યાં સુધી ધ્યાનનો તે ધ્યાનમાં આવ્યા કીધો. પછી પેલા મેહતાએ જે ઘેરની નીચાની આપી હતી જ્યાં એકાએક પોતાને આવી પુચ્છેસો મેહરે લાખચને આધીન થઈ આંદર દાખલ થયો અને ઘાંટ વગડાયો.

પ્રથમ ઘરનું કામકાજ કરનારી દાસી બહાર આવી તેની તરફ અગત્યનીયો જોવા લાગી; તેણીને સવાસ થતાં તેણીએ જણાવ્યું કે મીસ સ્ત્રીપરિને આંદર છે, અને એક અરધો હોપા-ડ દરવાજામાંથી તેને આંદર જવાનો રસ્તો પતાવી તે સ્ત્રીથી યુપયુપ સટકી ગઈ. યુસતેસ એકેસો પડી જવાથી ઘમઝમો અને પછી એકદમ આંદર જવાની હોમન ન કરતાં પાછાજામાંથી ચીમાઈને જોનાં તેને માત્રમ પરચું કે ઓગસ્ટા પોતે એક કાળા મંગના પેસાકમાં યુરસીપર બેઠી હતી, તેણીના હાથો તેણીના મોલાપર નીચરીથી પડેલા હતા, અને રીસા ગમગીન મેહરે દગર દગર એક વાતચીતે જોવા કરતી હતી. તેણીની પીઠ જ્યારેલા તરફ હોવાથી યુસતેસ તેણીને કીડતો હમો રહ્યો અને અગત્ય થતો હતો કે આ તેણીની દેખાઈતી દહગીરીનું કારણ થું હતું, તેકસામાં તેના હાથમાંની છત્રી સુરી પડી તેના અવાજ થવાથી તે આગળ વધ્યો અને પોતે કુખુ હતો તે

નહેર કરવાની તેને ફરજ પડી. જેણે તે આગળ આવ્યો કે આગરના ઉઠી ઉભી થઈ, અને નજીકે તે કાણુ હતો અને તેણી તેને ક્યાં મળી હતી તે યાદ કરતી હોય, તેવા યુવકનું ભરેલા દેખાવે તેની તરફ નેવા લાગી. યુસ્તેસ અચ્ચતામાં અચ્ચતામાં બોલ્યા, "બાઈ, માફ કરજો, પણ પેલી દારી અને અહીંનાં એકેશ મુખી ચાલી ગઈ તેથી હું ધાંધળું કે મને પોતાને મારી ઝોમખાણુ કરાવવી નોઈએ. હું યુસ્તેસ મીસન છેડાં." આગરનાને એકેશ આ નામ સાંભળી કરડો થયો હોય એવું નજીકનું. તેણી નજીકથી બોલી, "ને તમે મારી આગળ મેશરસ મીસનનાં ખાનાં તરફથી આવ્યા હોય નો—" આટલું બોલ્યા પછી તેણીને નજીક કાંઈ ખીન્ને નવો લીચાર સુન્ધો હોય તમે એકદમ મુગી રહી ગઈ.

"ખતીત નહીં," યુસ્તેસે નવાજ દીધો, "મારાં નામ સીવાય મેશરસ મીસનનાં ખાનાં સાથે મને કશું લાગતું વધતું નથી. હું તો ફક્ત મારા કાકાએ તમારા તરફ ચલાવેલી જેર વનજીએ વાતને મારી દશગીરી નજીકવા આપ્યો. તમને યાદ તો હશે કે હું ને વળતે આવીસમાં હતો." તેણીએ શરમથી નજીક લાસ થઈ નવાજ દીધો, "હા મને યાદ છે કે તમે મારી તરફ તે વખતે ઘણી માથા ખતાવી હતી." "બાઈ" યુસ્તેસે આગળ ચલાવ્યું, "કદાચ તમે નજીકનાં નહીં હશે. કે તે પછી મારા કાકા સાથે મને ઘણી પત્યાતી થઈ; અને તેનો છેડા એ આવ્યો કે તેમણે મને ઘેરમાંથી મારાં કપડાં આપી કદાકી મુક્યો, અને મને નજીકનું કે તેમણે મને વારસામાંથી ખતેસ કરશે, કે નેમ હું ધાંધળું કે અસાર મુખીમાં તેમણે કાપું પછુ હશે."

"મીઠો મીસન, શું તમે એમ કહેવા માંગો છો કે મારે અને મારી ચોપડીએને વાસ્તે તમે તમારા કાકા સાથે પત્યાતી કીધી છે?" "હા, એમજ," તેણે નવાજ દીધો.

નવી ઉત્પત્તિ થયેલી અન્યએખી સાથે તેની તરફ નોઈ તેણી બોલી, "તમે ખતીત ઘણીજ અહાડુરી ભરેલું કામ કાપું છે."

આગરનાને નજીક પછુ વધી નહીં હતી કે પોતાની દરકાર કાપ્યા વગર અને પોતાના લાભનો ભોગ આપી તેણીની તરફ લાડવાને કાંઈ પછુ અહાડુર શખસ બહાર આવશે, અને તે પછુ વળી મીસનનું પીકાર ભરેલું નામ ધરાવનાર શખસ. ચોડાક વાર મુખી બેઠાએ એક ખીજનું મોડું નેચા કાપું, પછી આગરના બોલી, "આવીસમાં એ પ્રમાણે ફેરવો કરવાને વાસ્તે મારે માફ માંગવી નોઈએ, પણ મને પૈસાની એટલી બધી નો ગરબ હતી અને તે ના પાડાથી મને એટલું બધું લાગી આવ્યું કે—પછુ હવે તેનું કાંઈ નહીં, હવે તો સધળું થઈ ચુકું."

તેણી આ છેલા બોલો બારે ઉઘારી અને નાકેનેદીથી બોલી હતી, જેથી યુસ્તેસને તેનું કારણ નજીકવાને ઈતેમરી લાગી. એક બે દહાડાની વાતપર પૈસાની એટલી બધી ફરજ હતી અને હવે વધારે વાર તેની જરૂર નહીં તેનો સમજ શું હશે, તે લીજે તે અન્યથા થવા લાગ્યો. "હું સાંભળીને ઘણે દશગીરી છેડાં" અતે તે બોલ્યો; "પછુ એકદમની કરી અને કહે-શો કે શા વાસ્તે તમને એટલી બધી પૈસાની જરૂર હતી?"

તેણીએ યુસ્તેસ તરફ નોઈ ધીમે આવતો કહ્યું, "ને તમારી મરજ હોય તો હું તમને તે દેખાડું." એમ કહી તેણી ખુરશી પરથી ઉઠી પાસેના આગરના તરફ ચાલી અને દરવાજા આંતરેથી ઊંઘાડી ખીજ આગરનામાં દાખલ થઈ; યુસ્તેસ તેણી શું દેખાડવા માંગતી હતી તે લીજે અન્યથા થતો તેણીની પુઠે ચાલ્યો. તે એક નાનો સુવાનો આગરના દતો. મારી ઉપર રંગ ઉઠી મચ્યા કાંતોના પરડા નાખેલા હતા, તેમણે તેના સલીઆઓમાંથી તે ખાલી આગરનામાં થોડાક સામનપર રાશની પડતી હતી, તેનાં કોરણો વળી એક લોખંડના પત્રને પર પછુ પડતાં હતાં, કે જે ઉપર કાંઈ પરેલું હતું. યુસ્તેસની નજર પહેલાં તે પર પડી નહીં, કારણકે તે પર ચાદર ઢાંધી હતી. આગરના તે ખીજાના તરફ ચાલી અને આંતરેથી ચાદર ઊંઘાડી પેલેથી જેનીનો તેણીના મોઢીની લીખરાયલા બાવલો મધુર એકદમ તેને અત્યાચાર્યો (જુઓ બાજુનું ચીત્ર).

યુસ્તેસની એક મીસ પકાઈ ગઈ, અને તે ચોંકી પાછળ હઠ્યો; આપો દેખાવ નેવાને વાસ્તે તેને અગાડથી તમાર કરવામાં આવ્યો હતો નહીં; ખરું કહીએ તો આપો દેખાવ તેણે નજીકમાં પહેલીજવાર નેચો હતો, અને તેથી તેને દીવમાં એટલું તો લાગી આવ્યું કે તેનું બ્યાન કરતું મુશકેળ છે. આગરના પોતે પોતાનાં દુખમાં મુકી ગઈ હતી કે એકાએક અને ચેતવણી વગર એક જવાબ માથાપરને મુલેલાંની હજુરમાં લઈ નડું એ હડાપછુ ભરેલું અને માથા ભરેલું કામ હતું નહીં. આ લીચાર એકાએક તેણીને હમણાં યાદ આવવાથી અચ્ચતામાં અચ્ચતામાં બોલી, "હું માફ માંગું છું, હું ભૂલી ગઈ, તમે નજીક તા નહીં—તમે ખતીત ઘણા ખીધા હશે—મને માફ કરજો."

"એ કાણુ છે?" તેણે કાઠનાં દાણનાં જેમ તેમ દબ લઈ પૂછ્યું.

"મારી એલેન" તેણીએ નવાજ દીધો, "તેણીની જાંઘની બચાવવાને વાસ્તેજ અને પૈસા નોઈતા હતા; ત્યારે મેં તેણીને કહ્યું કે હું તે મેલવી શકી નહીં; ભારે તેણીએ આશા ઊઠી દીધી અને મરી ગઈ. તમારા કાકાએ એને મારી નાખી છે. ચાલો હવે અહીંયાંથી." ફુખી હૈડે પાછો તે તેણીની પુઠે નેચવાના આગરનામાં ગયો અને પછી થોડોક વારે મન સંભ કરી આપો દુખના વખતમાં તેણીનાં ઘેરમાં વગર પુછવે દાખલ થવા માટે મારી માંગી.

તેણી ફક્ત બોલી કે "હું તમને નોઈ ખુશી થઈ છું, કાકર અને મુરદાંની પેરીનું માપ લેનાર સીવાય ખીજનું કાંઈ અહીંયાં મારી આગળ આવ્યું નથી અને આજે પાછો નહીં મેલવી શકાય તેવી મીઠાની સાંમે કસાકેના કસાકે મુખી મેલવી રહેતાં મને બધ અને મુજરાં લાગે છે. મેશરસ મીસનને સ્વર્ગ પેલું લાખ કરવાની મુખીએ મેં કાપી નહીં હતે તો મારી નવી ચોપડી વેચી હું સેલકારથી પૈસા મેલવી શકતે, અને મારી બેન જેનીને બહારમાં લઈ નોઈ શકતે, કે જ્યાં નજીકી હું ધાંધળુ, બસકે હું આશા રાખતી હતી કે તેણી જીવતે, પણ હવે તો સધળું થઈ ચુકું, ને બાજુ તે બન્યું."

યુસ્તેસ મનમાં બોલ્યો, "અરે ને મને અગાડથી ખજાર હતે તો મારી પાસે જે ૧૫૦ પૌંડ તેમ દબ નેજરે ઉઠીના આવતે."

જોગરદા તે ખીજાનાં તરફ ચાલી અને આસ્તેથી ચાદર ઉઘાડી મુવેલી જેનીના તેણીના સોનેરી વીખરાયલા બાલવાળા મધુર ચહેરા તેને જતલાવ્યો. (છુઓ પાતું ૬૨ પૃ.)

“તમે ઘણા બંધા છે” તેણીએ નરખાસથી જવાબ દીધો, “પણ હવે સમજી પડે રહ્યા પછી તે વીરો વાત કરવી નહીં છો.”

હવે યુક્તેસે ઉઠ્યો અને લાંબી રત્ન લીધી. થોડુંક ચાલ્યા પછી રસ્તામાં તેને યાદ આવ્યું કે તે ઓગરડાને પુછતાં ભુલી ગયો કે હવે તેણી શું કરવા ધારતી હતી. અરીખ બીચારી જેની મુઠેલી પહેલી જોઈ તે એટલા તો ધમરાઈ ગયો હતો કે જાણે તેની સઘળી યાદસતત યાત્રી સુખ ધર્મ ગઈ હતી; તે પણ ધીરજ પકડી જેનીની પાલકતા પછી આંહ દશ દહાડે ઓગરડાને પાછો જઈ મગ્ગવાનો તેણે વીચાર કાઢ્યો.

બીજે દહાડે તેણીની પાલકતા કદાચ પછી ઓગરડા તેણીની નાની સગડી આગળ કાળા પોશાકમાં એકથી બેસી હતી. તેના રીતવાય તેની અતી વહાસી બેઠેલ પછવાડે વીસાપ કરનારૂં આ દુન્યામાં બીચારું કોઈ હતું નહીં. તેણી એકથી બેસી પોતાની હાલત વીરો વીચાર કરતી હતી. તેણી આ ઘેરમાં હવે વધારે વખત રહેવા નહીં માંગતી હતી. ઓગરડામાં સામે પડેલા ખાલી કાચપર ભયારે તેણીની નજર પડતી હતી સારે તેણીનું દેખું બરાઈ આવતું હતું. તેણી ક્યાં જાય અને શું કરે? ભયારે તેણી વર્તમાન પરો અથવા ચોપાનામાં પોતાનું લખાણ મોકલે સારી પગાર મેળવવાની આશા વીરો વીચાર કરતી સારે “મીસનસ” નાં ખાતાં સાથે કાષ્ટેલું પેલું લખત તેણીની સામે આવી રોળા મુરકતું હતું. જો કે તે લખત પ્રમાણે તેણીને જે જીવન રક્ષક મળતે તે ઉપર તેણી પોતાનું યુગ્મવાન કરી શકતે, તેપણ તેણીએ ઓરોગ દેખાવ કાઢ્યો હતો કે તેણીનાં સુંદર અને બારે મેહનતથી લખાવમાં લખાણોનો લાભ મોટા નફાથી “મીસનસ”નું ખાતું મેળવે તેનાં કરતાં તો બેહતર કે તેણી ભુખે મરે. દરે ભયારે આ રીતે તેણી કોઈ જીવન કરવાનો રસ્તો મેળવી શકતી ન હતી, સારે તેણીએ પોતાનું ધ્યાન કોઈ બીજા બાબતોપર ફેરવ્યું; પણ દરેક બાબત તેણીને આસા વગરની દોસ્તી હતી.

“જેમીઆસ વાડ” નો દુન્યાના ઘણાપરસ ભયોમાં બોલેલો ફેલાવો થવા છતાં અને લોકોમાં અતીશય વખણવા છતાં તે ચોપડીની કત્તા કાણુ હતી અને તેણીની હાલત કેવી હતી, તે કોઈ બજાણવા દરમિયર કરતું હોય એમ દાખત ન હતું. કદાચ તેનું કારણ તેણી ગામડામાં એકાંત છ’દગી યુગ્મરતી હતી તે હોય. જો તેણી કોઈ મોટાં શહેરમાં વસતી હતે તો કદાચ તેણીની પીઠાણુ લોકોમાં વધુ જાણીતી થતે. તેણીની ચોપડી બહાર પડવા પછી અસાર સુધીમાં તેણીને કોઈ પણ મળવા આવ્યું હતું નહીં, અથવા તેણી કાણુ છે તેની શોધ પણ કોપી હતી નહીં. ફક્ત લંડનના બે ગ્રંથકર્તાઓએ અને બહારગામનાં ચોક્કસ અંગણુ લોકોએ તેણીપર કાગળે લખ્યાં હતાં. બસ એટલુંજ.

જેમ જેમ તેણી શું કરતું તેનો વીચાર કરતી, તેમ તેમ રસ્તો વધારે ગ્રંથવાદ બરેલો દોસ્તો. છેલ્લે સરવાલે તેણીને એક વીચાર સુધેર, કે તેણી કોઈક એકદમ છોડી જાય. અંદીઆ તેણીનાં કોઈ પણ સંગાવહાસાં અથવા દોસ્ત આસ-

નાવ હતાં નહીં. તેણીનો એક પીત્રાઈ ન્યુઝીલેન્ડમાં પાદરીનો ધર્મો કરતો હતો. તેણીએ તેને કદી દોહા ન હતો, પણ તેણે “જેમીઆસ વાડ” વાંચ્યા પછી તેણી ઉપર એક ધણે માયા-બરેલો કાગળ લખ્યો હતો. જો તેણી તેની પાસે જાય તો તેણીની કલમનો પાછો ઉપયોગ કરવામાં તે તેણીને મદદ આપે અને મીસન તેણીને વધારે વખત દુખ વર્ધ શકે નહીં. તેણી પાસે ૨૦) પૌંડ આદી રહેવા હતા અને ઘેરનો સામન (કે જેમાં એક મોંઘી કામતની આગરી માણસને સુધાની પુરસી પણ હતી) અને ચોપડીઓ વેચવાથી બીજા ૩૦) પૌંડ મળે. આટલાં માણુમાંથી લાંબા જવાને બીજા વર્ગનું ભાડું આપવા ઉપરાંત ચોક્કસ પૌંડ ખરચને વાસ્તે જવાની થકે. ભયારે લાંબાની પછી તેણીને કાયદો થવાની આશા હતી અને સેલેક્ટાઈટની જઈ શકતું હતું, સારે કોલોનમાં વધારે વખત રહી દીસ કરવાનું કારણ શું હતું? એવો વીચાર કરી તેણી તેજ જાનના તેણીના પીત્રાઈ ભાઈપર કાગળ લખવા બેસી.

મ ક ર ણુ પ યુ.

“ફેનગર” રડીમર.

એક ગંગધવાની સાંજે એક મોટી દુબદ્યા બરેલી સ્કીમર યેસ નદીના યુખમાંથી ઉપડી અને તેનો રસ્તો સીધો અસ્ત પામતા સુરજ તરફ લીધો. ઘણા લોકોએ આ “ફેનગર” નામની સ્કીમરનું બ્યાન વાંચેલું યાદ દશે, અને તે સ્કીમરના સાંચાકામ, તેનાં એનજીનોન બળ, તેનો સજીગાર અને તેની મજબૂત કે કલાકના અધાર “નોટ”ની” હતી, અને તેની ઓછા કોલસો ખાખવાની શક્તિ એ સઘણા હેવાલ વાંચનારાઓએ તાણુથી સાથે વાંચ્યો દશે, પણ જેઓએ એ વીરો વાંચ્યું ન હોય તેઓએ એટલુંક કહેતું જોઈએ કે “ફેનગર” નામની સ્કીમર જેને ખાખવાઓએ “ફેનગરનું નાતું” અચ્યું” એવું નામ આપ્યું હતું, તે અકાંચીન કાળની વાહાણુ બાંધવાની નીધાનો એક જાણુવા જ્ઞેષ નયુનો હતો; તેની અંદરની સંવેગોને, વીજલીક રોશનીથી તે કાળી નવીઓ સુધી સંવેગો થોષ પ્રમાણેનું હતું.

તેની લખાઈ એક નાકથી તે બીજે નાકે સુધી ૪૦૦ શીટ હતી, અને તેમાં એક મેદનની સઘળી મોજ શોખની વચ્ચે, અને એક મોટાં અમેરીકન હોટેલની સગવડો સમાવેલી હતી. જેખાવમાં તે સ્કીમર ધણીજ સુંદર અને આનંદજન જેવી હતી; જાણે જે દેશમાં તેનો જન્મ થયો હતો તેનો કીનારો છોડવા મળતો ન હોય તે પ્રમાણે ઘણીજ ધીમે ધીમે તેના બંદારની અંદરના કામતી સામનના જગા અને તુકડપર આસરે દુબરેક માણસોનાં રોકાં સાથે તે દંકરી જતી હતી. તરતજ તેણે જાણુ પોતાનું સપજી જોરે એકઠું કીધું હોય તે પ્રમાણે તે બોલેલા ઉછરેલા દરીઓએ જે તેની સામે દબરેલો દબરે ભાઈઓ સુધી લખાવ્યો હતો, તેના શીલુ આવતા મોખ-

* એક “નોટ” સત્રા ખાંડની બારાજ વાપ છે.

એ ને તેની બાપડાએ પર ઉછરતા હતા તેની નજરકાણુ દરકાર કીધા વગર તેણે ઝડપથી આગળ અને આગર પોતાના રસ્તા લીધો. તે બાપડા પુર જોસમાં ચાલતી હતી અને આગ્રે આગ્રે ઈલાકાને કીનારો ઝાંખી થતી રેશનીમાં વધારે અને વધારે દુર અને ઝાંખો થતો ગયો. છેલ્લે સરવાળે તે એક પાતરી, જાંચી છોકરી જે બપોર વાદાણુની વચ્ચે બાપડાએ તુક પરના કપડા પકડી તે બોહલાં પાણીને તેણીની ભુરી આંખોથી નીહાળતી હતી હતી તેની નજરમાંથી તદન યુગ ધઈ ગયો. આ છોકરી કોઈજ નહી પણ આપણી જોગરડા હતી; તેણી હવે વધારે વખત કીનારો નહી દીસવાથી વાદાણુપરના બીજા ઉતારએ તરફ ફરી અને વીચાર કરવા લાગી. ગરીબ બીચારી છોકરી! તેણી ઉદાસ અને શોકાતુર દીલની હતી. તેણી કાંઈ પોતાનું વહાલું વતન છોડવા બાદ દસગીર હતી નહી. એક નાની ઘેર કે જે ઉપર એક સોદા નાનો “કેસ” મુકેલા હતા તે રીંગણ તેણીનું લાં કાંઈ પણ લાગતું વહગતું હતું નહી, તેણી કાંઈ પણ દેસ્ત અથવા સગાં વહાલાંને વીધાપ કરતાં પછવાડે મુકી આવી હતી નહી, પણ આ વીચાર કરતાં તેણીને એકાએક યુસતેસા મીસનનો ખુસ-તુમા સોહામણો મેહેરો અને તેના માસાણુ મોતો ચાદ આગ્યા. હવે કદી પણ તેણી તેને જોઈ શકશે નહી, એ ખ્યાલથી તેણીનાં દેખાંમાં એક છંડો ડાખ લાગ્યો. તેણી અજળ થવા લાગી કે તે તેણીને મળવા પાછો શું કામ નહી આવ્યો હશે? તેણીની મરજ તેને છેલ્લી સલામ કરવાની હતી અને એક વખત તેણીનું ધણું મન થયું કે તેનીપર ચીડી લખે અને તેણીને ઈલાકા છોડી જવાનો વીચાર તેને જણાવે, પણ ફરીથી વીચાર કરી જોતાં તેમ કરતું તેણીને દરસ્ત ન લાગ્યું, અને વધી તેણી પાસે તેણું સરનાણું પણ હતું નહી તેથી તે દેગવ માંડી વાલ્યો.

આ વખતે બ્યારે તેણી ઉપરો વીચાર કરતી હતી ત્યારે જો કાંઈ છુપી શકતીથી તેણી યુસતેસા મેહેરો જોઈ શકતે અને તેના મોઢા સંભળી શકતે, તો તેણી ખચીત પોતે કીધેલા દેગવ માટે પસતાવો કરતે; કારણ કે બ્યારે તે મોઢું દખલ્યા બરેહું વહાણુ તે મોહલા દરીઆમાંથી આંધારમાં તેને રસ્તો કાપતું હતું, ત્યારે યુસતેસ બરખીમાંના તે નાના મોહલામાં આવેલાં જોગરડાનાં ઘેરના દરવાજા આગળ ઉભો રહી નીચલા સવાલો અગમ્યથી પુછતો હતો.

“જતાં રહ્યાં મીસ કીધેલી ન્યુકીલેન્ડ જતાં રહ્યાં તેર-ણું સરનાણું શું?”

પેરીજ દાસી કે જેને આ સવાલ પુછવામાં આવ્યો હતો, તેણે જવાબ કીધો, “સાહેબ, તેવણ કાંઈ પણ સરનાણું આપી નથી ગયાં, તેવણ તો બે દફાગ થયા ગયાં છે અને કાંઈ લંડનમાં વહાણમાં મેરી જતાં હતાં.” તેણે નાસીયાસ ધઈ પુછ્યું “તે વહાણનું નામ શું?”

અને જાણે આ નામ ખરેખર બેન-હયી હસી આદર દોડી ગઈ અને...

ગરીબ બાપડા યુસતેસા તે લંડનમાં કાંઈ ધણો શોધી કહાડવાની મતનબધી ગયો હતો. લાં કેટલીક મુશ્કેલાઈ પછી અતે એક આખરકાર પુરતકો મરીફત કરનાર ખાતોમાં લેડીન, કેન્ચ અને અસરી અગ્રેજ લાપાના “પુ” વાંચનાર દાખર વરસ દહાડે ૧૮૦૦ મોહના પગારની એક મોકરી મેળવ્યા પછી ફક્ત મીસ જોગરડા કીધેલીને મળવા બાદ પાછો જમ-દીથી બરખીમાં આવ્યો. જે તેના મોહલા ઉપર વીચાર સાખી આપણે ખરું કહીએ તો તે તેણીને સાચા, પતીન ખા-રથી ચાહતાં કીધેલા હતા. અરે! તે તેણીને એટલો બધો તો ચાહતો હતો કે તેણે દેગવ કીધો કે તેના ના ધણાનાં જેમ અને તેમ મેહનત કરી આગળ વધતું અને યોડી પછાતું પુછ એકી કીધા પછી તેનો ખ્યાર તેણીને જાહેર કર્યો. આ તેનો દેગવ હવામાં કીધા ધાંધવા જેવો હતો, પણ એમાં આપણે તેનો વાંક કહાડતું નહી. એવી બાબતમાં ધણુંએને આપણે કાંઈ પણ કરી તેજોની હમેદ બર લાવવાને મોડી મોડી આગ્રાએ બંધતાં સાંભળ્યાં છે, અને તેજોમાંથી યુસ-તેસ પણ એક હતો.

તે બીચારાની હાલત હાલ દયા આણવા જેમ ધઈ પડી હતી. તે બાપડા મીન વર્ગની ગાડીમાં મેરી લંડન વેરથી બરખીમાં મુકી ફક્ત તેની ખ્યારી જોગરડાનાં દરવાજા દરવા આગ્યો હતો, પણ આટલીબધી જેહમત હતી બ્યારે તેણે તેણીને એક શબ્દ અથવા વાક્ય પણ લખ્યા વગર અને બધાં પોતાનું સરનાણું પણ પોતાની પાછળ મુકી જવા વગર ન્યુ-ઝીલેન્ડ જતી રહેલી જોઈ, ત્યારે તેની નાસીયાસી કેટલી હતી તે લખવા કરતાં વીચારતું સોદસ છે. જે તેની હાલત કારી હતો તો તે તેણીની પુકે લાં પણ જતે, પણ અશ્કેસા! તેની ગરીબાઈ તેને તેમ કરતાં આટલાવતી હતી; પણ હવે બીજો કાંઈ પણ ઈલાજ ન હોવાથી બાપડા ફરજતો અટકતો બાર નાસીયાસીથી રેશનપર પાછો ફર્યો અને લંડન, જ્યાં લાંથી ઉપડી ગયો.

હવે બીજા હાથપર રેડીમર “કેનમર” પર બીચારી જોગ-રડા તેણીને વખાણનાર આ શખસના તેણી તરફના ખ્યાર વચી તદન અજાણી હતી. તે બાપડી એટલું પણ જાણતી ન હતી કે તે તેણીને વખાણનાર હતો. પોતાની જન્મભુમી છોડી પાછાંજોની વચમાં એકલી યુરાકરી કરનાથી આપના તો અગાઉ કાંઈ વખત દરીઆમાં સફર કીધેલી ન હોવાથી દરીઆ લાગવતી તેણીને હવ સોદસ બમરી આવ્યો હતો, અને મેચેરી ઉતપન થવાથી તેણી નીચે પોતાની કેપીમાં જવાનો દાસી સાથે કરતી હતી (કે જે દેખીત કાંઈ મોરે મેરની સ્ત્રીની દાસી સાથે તેણી ભાગમાં વાપડતી હતી) તેટલામાં એક જોડો અમલદાર ધણાજ વૃંડ સજ્દમાં મેચેરો કે જે તરુને જુનાં ઈલાકા કીનારો જોયો હોય તો વહાણના આગસા ભાગ આગળ આની ઉગાં રોયો, જ્યાંથી તેની આંખી પતી રેશ-નીએ દેખાશે. આ ઉપરથી તેણીને દરીઆ લાગેનો થતો, એમ બનવાવા સાદ, જ્યાં મુકી બીજા વર્ગનાં ઉતારએને જવાનો હોદમ હતો લાં મુકી તેણી બપોર વર કીધી રહી, અને દીવાદારીની ઝડપથી ફરતી રેશની જે તેનાં કીરણો દરેક વર દરીઆનાં પાણીપર નાખતી હતી, તે તરફ તીકાને જોવા લાગી.

[સાંધણુ ડ.] રીડીન ૬૦ પાટક.

સોની પોતાના ધણી તથા ધર તરફની ફરજો.

રી બહારી બેઠેનો; આપણામાં ધણીજ થોડી ઓરતો પોતાના ધણી નરફનો ખરો ખ્યારતથા તેમની તરફની દરેક ફરજ સમજતી હોય; આખો સંસ્કાર પાંચ વળી પોતાનો સંસાર સુખ શાંતી સાથે નીલાવતાં હશે, અને દરેક રીતે પોતાના ખ્યાવંદને સુખ શાંતી સાથે નીલાવતાં હશે, અને દરેક રીતે પોતાના ખ્યાવંદને સુખ આપી તેની દરેક મરજીને તામે ધરે તેની તરફના ખરા સાચા ખ્યારનાં મીઠાં ફરજો માખતાં હશે. બાકીનો મોટો ભાગ એથી ઉત્કૃષ્ટ દંડ બનેલામાં પોતાનો વખત કહો છે. ધણી નહીં ને થોડો પણ એ ફરજો ધરે ધર બેવામાં આવે છે; આગળ એમ કહેતાં હતાં કે મા બાપની મરજીને તામે ધરે પોતાની પસંદગી વગર નેમો પરણતાં હતાં તેમજ પાછળથી દુઃખી ધરે કટબા કંકાસમાં પોતાનો બવ શુભવતાં હતાં, અને બાળ વયમાં પરણાવ્યાથી છોડીએ પોતાની ફરજો નહીં સમજી શકતી હતી, પણ હમણાના સુધરેલા વખતમાં કે બ્યારે છોડીએ યા થોડી ઉમરની બાઈએ પુરતી કેળવણી લે એવાં સાંધણો તથા છુટ છે, અને તેમ આપણી હુંકે વસતીનો મોટો ભાગ તે કેળવણી લે છે અને આપણામાં બાળ લગન નીકળી જવાને લીધે તેજ મોટી ઉમરની બાઈએ પોતાનાં મા બાપના હાથ તજે દરેક રીતની ધર સંસારી તરીકેના પણ લેવાને નરીખવાંન થાય છે તેવી કેળવણી બાઈએ પોતાની પુણી માફકનો બરધાર પસંદ કરી બ્યારે સંસારમાં પડે છે સ્વારે પોતાની ખરી ફરજો ઉપર લખવા પ્રમાણે સંસ્કારે પાંચ વળી બનેલ છે.

એમ થવાનું કારણ એ કે, ધણીએ બાઈએ અભ્યાસ પાછળ વધુ લક્ષ્ય દઈ ધર સંસારની બાબતો તદ્દન પડતી નાખે છે, કે ન બાપબની તેમજોને સંસારમાં પહેલી વડર પડે છે અને મા બાપોની ફરજ છે કે પોતાની છોડીએને સ્કુલના અભ્યાસ સાથે ધરની કેળવણી પણ આપવી, તેમજોને સંધવા, સીવવા, સાફ સૂક કરવા તથા કેરકસર ને ધર ખરચ રાખવા પહેલાં શીખવવું.

ધણી ધર બેવામાં આવે છે કે વરવડને પરણવાને મદદ નાની ચોરવાર નથી વીતતી તેટલાંજ પચાવીએ શરૂ થાય છે; અરસપરસનું દીકર તુડી જામે છે અને તેઓનો જનમારો તેવીજ હાલતે પુરો થાય છે. પણ એવી ધરે ધરની હાલતે જોતાં પછી ઉમરે પુરોજાઓ સવાજ કરે છે કે “હમણનાં વરવડ તો પસંદગીથી પરણે છે ને એમ કેમ?” હું એક ઓરત

છતાં તેનો જવાબ દઈએ છું, વે, વેક જોશો તો ધણી ખરો વડુનો છે. વડુ એ પોતાના ધણીને દરેક રીતે પુણી રાખે, તેની દરેક હાજતો પોતે જાને પુરી પાડે, તેના ગમ માફક ખરચ કરે, તેની ગરીબાઈમાં દરેક કામ પોતે માથે ઉઠાવી લે, તેનાં દુઃખમાં દીકાસો દઈ પોતાની કસરથી ગરીબાઈના દાંત કચા છે તે તેને આજા માલમ નહીં પડવા દે, બની શકે તો પોતે બરી સીવીને તેને થોડીખી મદદ કરે, કારણકે સોની ખરેખરી પરીક્ષા ગરીબાઈમાંજ થાય છે. પોતે ગમે એટલી મેહનત કીધા છતાં તેને એવું બતાવે કે “હું ગરીબાઈમાં પણ તારા ખરા ખ્યારમાં ધણીજ સુખીછું,” તો શું આટલું કીધા છતાં તે એવો રાખત દીકનો હોય કે પોતાની આવી સાચા કીધાથી ધણીયાણીને તેના ખ્યારનો તેવોજ બદલો નહીં લાવી આપે? હું તો એમ માનતી નથી. એ તમેજો આખા દીવસનું દરેક કામ કાનું કરી સાંજરે નાહી ઘોઈ, સાદાં પણ સ્વચ્છ કપડાં પહેરી હસને સુખડે તમારા ધણીને આવકાર દેશો તો તે તમેજો તથા તમારાં સ્વચ્છ ધરને બેઈ કેટલો આનંદ પામશે? ને તમારી આખા દહાડાની રજતો બદલો હેતથી લાકી આપશે; એજેન હું ખરું સુખ સમજું છું.

પણ એ ખરું સુખ બોગવવાનું ધણી થોડાંજાન નરીખમાં હોય છે, ને તે સુખ તેમજોને લેતાં આવડતુંજ નથી એમ કહું તો ચોરે, કારણકે ધણી દમગીરીની વાત છે કે હમણાની કેળવણીથી છોડીએથી પોતાનાં ધર ને વર તરફની ફરજો કરતાં પોતાના સહુધાર અને કપડાંપર વધારે ધ્યાન આપે છે ને તેમાં સેજ એટલું પડતાં જુરત ધણી સાથે ખટપટ કરે છે. ધરનું કામ તેમજોથી બનતું નથી, ને એ તેટલાં ધણીના વખત મરીબાઈમાં આવી પડે છે તો શકતીવાન મા બાપને ધર ચાલી જાય છે. સારે કહો કે તેમજોમાં ખરો ખ્યાર વસેજ ક્યાંથી? મારી ખારી બેઠેનો, ને તમે તમારી ફરજો ધર પર પુરવું ધ્યાન આપશો અને ધણીના દુકમને જુદાના પચીત કસામ લેખેજ ગણશો, તો ખરો ખ્યાર જલદી મેલવશો અને તે ખ્યાર ને સુખ ગરીબની છુકડીમાંજ હોય છે, મોહડાના મેહલમાં તેનાં પગમાં કવચીતજ જાય છે. એ એ સુખનો અખતરો મારી બેઠેનોએ અજાનમાં એવો હોય તો હાથ રોડી પરખી સુકાંમાં કરી ઉપર પ્રમાણે કરી નેવું.

હવે આપણે એક બીજી બાબત વીશે બોલીએ: એક જુવાન નેવું લગ્ન પછીના પહેલા દીવસોમાં એકએક પરંપરી એવરાઈ જાય છે ને પછી થોડા વખતમાં તેમજો વચ્ચે ગેરસમજુતી થાય છે તોએ તેમજો બહેરમાં એવું બતાવે છે કે અમારા નેવું ખરા ખ્યારનું સુખી નેવું કોઈ નથી. પણ ખરો ખ્યાર ગુપ્ત લાગણીએજો છે ને વીશે બહેરમાં બેાવવું ચા બતાવવું એ રકાસ નેવું છે; ખરો ખ્યાર જટલો ધારો છે તેટલોજ તે દીકો શકે છે અને જાણી સુધી એકજ આકાશમાં રહે છે અને જોશો ખ્યાર જટલો જલદી જણાઈ આવે છે તેટલોજ જલદી ગુપ્ત પણ થાય છે. હવડાં આપણામાં ધણીક જવાન મરેઝ ઓરતો એકએકને બેઈને આપે છે. પણ હું સવાજ કરું છું કે તેમજો એમ એકએકને બેાયાથી શું એકએકના શુભથી પીછા-

છી લે છે કે? હાલના વખત પ્રમાણે તો બે એક બેનું 'ઓળખાણ' ઉપરાંત યોગ્ય ધણી ધેરવટ જેવા સંબંધમાંથી આવ્યું હોય, તો પણ એમ નહીં કહેવાય કે તેઓ 'સુખીજ' થયે? હાલના વખતમાં તો પરણવું એ એક સૌરથી છે. પછી તેમાંથી સેતુ' આ કહીર તેઓનાં નસીબ પ્રમાણે નીકળે છે. પણ બે એક સ્ત્રી સારી ચાલ ચલાવી તેનાં ધરને સુખી કરશે તો તેના ધણીને નસીબે ખરું ચોખું સંતાનું' સેતુ'જ આવશે.

મારી વ્હાલી બેનનો, આ લખાણ પીઠન સમજ કંટાળતાં ના, પણ એક બાબતની તમોને યાદ આપું છું કે તમારા સરવે બસા શુભેથી તમારા ધણી તમો પર રીદા થઈ પોતાનાં મા આપ ને સગાં તરફ બેઠકાર થાય તો તમેએ એનાં ચારથી સામગ્રી તેઓ તરફ માયા રાખ્યા સીધાવું બેનને; એ બધું એક પુગતી ઉમરની સ્ત્રી કરી શકે છે. નવી પરણેલી નાદાન છોકરી કયું સમજતી નથી, માટે મા બાપોએ પોતાની દીકરીઓને પુગતી ઉમરની કરી, સારી કેળવણી આપીને પછીજ પરણાવવી બેનને કે તેઓને સંસાર સુખી નીવડે. પણ હજીની કેટલાંક મા બાપો બાળવયમાં લગ્ન કરવાને ખુશી હોય છે, માટે નાદાન છોકરી! બે તને પરણવાનો સવાલ કરવામાં આવે તો તું તારી ઉમર તરફ નેહનિજ હા કહેને. પછી તે ધણી તારે ખમને પસંદ પડેના બધી રીતે તને લાંબા આયમ પડે સારે પરણુને, અને ઉપકા સારા શુભે અખસાર કરશે તો તું ભરેર સુખી થશે.

બેનનો, મારે કહેવાને શુભું નહીં બેનને કે અસલામાં દરેક બધીઓમાં કોઈ એમાં નહીં હતાં. તેમાંની કેટલાંક એમાં ચાલકા કમનાં હતાં કે ધર, ધણી, તથા બપ્પાં તરફની દુરજ ધણીજ તારીફ લાયક રીતે બાળવતી હતા, ને જેમાંનાં આજેની કેટલાંક હયાન છે તેઓ બનવે છે. અસત્ર તેઓ કોઈ નીશાએ બાળ્યા નહીં બેકાં હતાં, તેઓ તેઓની ખુદરતી મનસુકિત ધણીજ ચપલ હતી, કે જેની ચપળતા આજની શીખેલી છોકરીઓની બુદ્ધિ ધરાવતી હશે. પોરોજાણ બેનનજ ઇનનેર.

એક સાદસ કમો-ગી શીતળા મુકાબી રીત દાખલ કરવા માટે શુભેષ એક એક આભારી છે. બ્યારે "લેક મેરી વેસ્ટલી મેન્ટેન્સ" કાનરેન્ટીનાપ્રથમ મધે તેણીના બચાવ સારે વચી હતી, કે જે લાની દરખાસ્તમાં એક એકથી વધીકે ગયા હતાં, સારે ધરથી લોકોમાં કી શીતળા કહવાવાનું તેણીને પછું સમાચર મુકાબ માર્યું. લેક મેરી તેઓ કેવા રીતે મુકાબે છે અને તેની કેવી ગતિ માર્ય છે તે ધણીજ બ્યાનથી તપાસવા લાગી, અને છેલ્લે સરવાલે તેણીને તે રીત એટલી તો કામદાકારક લાગી કે, હીમર કરી પોતાના એક નાના ત્રણ વરસના બેનને શીતળા મુકાબા -

મીઠ મેટલેક નામના એક આકરે આ રીત પેલેલાં લોકોમાં દાખલ કરવાને વાલ કરી, અને તેને લેક મેરી વેસ્ટલી સારે આસરે અને બલામણ મહી. હજાર માં કેટલાક બંધવાઓ પર અખતર કરવામાં આવ્યા, અને તે યહી કુતેદમનીથી પાર ઉતરવા. લેક મેરી બ્યારે પોતાના દેરામાં પાછી ફરી ત્યારે આ વધી અને અતી કામદા ભરી રીત લોકોમાં દાખલ કરવાને પોતાથી બનવું કરવાને મુશી નહીં. હજાર માં તેણીની એક નાની છ વરસની બેનને કી શીતળા મુકાબા, અને પોકાલ વખતમાં બેનદરાહી કુદબના સર્વે હોશકારા કે જેઓને શીતળા આવેલા ન હતા, તેઓને પણ કુતેદ સાથે મુકાબમાં આવ્યા; અધીર ઉમરાણી પણ હવે આ રીત પોતામાં દાખલ કરવાને દરખાસ્ત નહીં, અને આરતે આરતે તે દરેકે પંચનાં લોકોમાં અને સખા દેરામાં ચાલુ પડી.

શું તે એક નીપક્ષતા હતી?

[મયા અંકથી સાંભળ પ્ર.]

રચ્ય ઓછા કરે?" કાંપ દીકરી, વાઈ એમ કાંપ? આએ ઉપલે સવાલ શીરીનનાં માએ તેણીને ધણી અખતરથીથી પુછ્યો.

"તમે જે કારણ પુછાય, તેજ કારણ માએજ, હુંથી પુછુંય. કાંપ? ખરે તો એનું લાગેય કે રસનમના મનમાં કોઈ એવોજ લેશે કાંઈ આત્મીય કે અંબે કેટલા યોગ્ય ઉપર રહી શકેય તે બનું."

શીરીન પોતાની માએને લાં તે દહાડે મત્રવા આવી હતી, પણ તેણી કોઈ ખાસ પોતાના વચની કરવા નહીં આવી હતી. પણ ખુદરતી રીતે ખીજ ખીજ વાન કરતાં તેણીથી તેઓના કબાની વાત પણ બોલાઈ ગઈ. ખુદરતી રીતે એટલે કે તેણી એકપુરીજ છોકરી હોવાથી અને વળી લાકડા હોવાથી તેણી પોતાની માએથી કોઈપણ કુદું નહીં રાખતી હતી અને તે પ્રમાણે તેણીએ આએ વાતથી પોતાની માએને કહી.

"હું કંઈજ સમજ શકતી નથી. બ્યારે એક બાણસની મોટી આવક હોય સારે તે પ્રમાણે તે ખરચ કાંચે નહીં કરે! આપરે કદાં એને રૂબ કરવા કહીએય. બે હું એને એમ ન કરવા હેઠો તો કાંચે દીકરી બ્યારે એ પેલા વચરને બીખારી દતો સારેજ હું તને એની સાથ પરણવા દેતે. હું, દીકરી તુને હમેશાં કહેતી આવીય કે રસતમ એખયતેથી છે. શીરીન હું તને કહેય કે જે કરે તે સંભાળીને કરને; ને આને એક આપા કહાકી મેલશે તો કાલ ઉઠીને કહેશે કે ધરમાં માણસોનું કામજ શું છે. દીકરી, એ તો બધા માંડીયા સરખા બે આપણે તેઓને હાથ ધરવા હઈએ તો પછી તેઓ ચોદ-એ પરશે. બે રસતમ ફરીથી માણસો અને ગાડી 'મોલ કહી નાખવાની વાત કરશે તો પછી, મારે એને જે બોલ કહેવા પડશે."

"બ્યારે માએજ તમને કોઈ કહેવાની ભર નથી" શીરીન ગબસાઈ વળેને બોલી. "એતો રસતમ અંમણું એમ બોલેય અને હું નહીં પાતરી કે એ જે બોલેય તે બધું કરશે."

"તું એમ કહેય તેથી હું ખુશી છું-ધણી ખુશી છું." એરખાઈ બોલ્યાં; "પણ શીરીન હું તને કહેય કે તારો ધરમાં મરતો બાસવવાની ચુરતી સંભાળ લેને, હુંતો કેટલા કેટલા દહાડા યુધા બેતી આવીય કે રસનમ દગણા તદન દેરવઈ ગયેય. હવે આખડના બેઠકો તો શું પણ તે કરતાં આપણી રમુજનથી."

"તમે કહેય તે ખરું છે માએજ અને બ્યારે એને એમ અગમીન રહેવાનું કોઈ ખરું કારણ નથી, સારે તો હું એમ

ધાર્ય કે એવો એનો જાતી ખવાસ છે, અને જે તું સં-
ભાળ નહી લેશે તો એ પોતીકા દમકા ખવાસને ક્યાં સુધી
આગલ લઈ જશે તે હું કહી નથી શકતી.”

“આએ છ?” શીરીન હસીને બોલી, “ગરીબ બીચારો રસનમ?”

“તંત્રતની પરણેલી બધી બઈડીઓ તારી કાળીજ કંદે
અને પોતીકા વરમાં કાંઈ ખાખી નેવન નહી, શીરીન, જે તું
મણસો ઓછાં કરશે તો મને તે ખીતકુલ નહી ગમશે અને
મને તારે લીધે બધાંમાં શરમીલું થતું. પરસી. બ્યાં સુધી રસ-
નમ મને ખરચ ઓછો કરવાનું પુરતું કારણ નહી આપે, લાં
સુધી તો હું એવું કરવાની કદીથી રત નથી આપવાની.
કારણ ! જેની આદતી બધી કમાની હોય તેને ખરચ
ઓછો કરવાનું શું કારણ હોય? મારી વહાલી દીકરી, એને ખાતર
અને તારાં બપોળનાં રૂબરૂ ખાતર તારો બઈરી તરીકેનો
મરતોએ જાણવવાની પુરતી સંભાળ લેજે.”

આએ વાત થયા પછી શીરીન પોતાને ઘેર પોતાના ગનમાં
મગ્ન થઈ હોય કરીને ગઈ, કે હવે જે કદીથી તેનો વર ખર-
ચ ઓછો કરવાની વાત કરે તો તેની સાંગે મગ્ન થતી થી થઈ.

રસનમે પણ ફરીથી ખરચ ઓછો કરવાની વાત કાઢી
નહી, પણ દહાડે દહાડે તેનામાં ધણે ફેરફાર થતો ગયો. તેણી
દરેક જોતી ગઈ કે તેના વરમાં દહાડે દહાડે વધારે અને
ફરી ફેરફાર થાય છે. બ્યારેથી તે તેની સાથ વાત કરતો
સારે યાજી આપણપણથી કરતો; પણ કોઈ કોઈ વખત
તેણીને એવું લાગતું કે તે તેણીથી દુરેનો દુરજ રહેવા માંગે છે.
એકદમ તો ખૂં દહું કે હવે તે ઘેરમાંથી ધણી વખત ગેરહા-
જર રહેતો હતો, અને બ્યારેથી તે ખુશ મીઠાગમાં રેખાતો
અથવા હસતો સારે ખુશી રીતે જણાઈ આવતું કે આએ તેનું
હસવાનું તદન બનાવી કાઢેલું અને જોર જુગમનું હતું.

કોઈ વખતે તે તદન ગભરાયેલો જણાતો, શીરીન કહેતી
હતી કે બોસીકો તેણીને લાગતું હતું કે તેણીના વર તેની સાથ
સારી યાજ નથી મચાવતો, અને જોકે તેણી છુપી રીતે ધણું
આંસુઓ પાડતી, તે છતાં તે બહારથી પોતીકા વરને દેખા-
વા માંગતી કે તેણીના વરને શું શું યાચ છે તે તેણી બીજ-
કુલ જોઈ શકતી ન હતી. તેણી પોતીકા ધણે ખરો વખત
પોતાની આંખે સાચ કાઢતી.

દહાડે દહાડે મામડો તો ખુશહોલો ચાલ્યો. રસનમ વધારે
અને વધારે ઉદારી અને મીઠાજ થતો ગયો. તેણે હવે તો
તેણીની સાથથી પોતાનો મીઠાજ બોવા માંડ્યો, અને તેણી
પણ તેના મીઠાજને જાણી ચુક્યાં રસસાથી આવતી. જોકે તેઓ
વચ્ચે ચુસ્તમાં બોલાતા બોલો તદન વીસરી નાખવા લાગે-
કના હતા, તોપણ ધણી ધણીઆણીને તે દેખેલાં એક તીર
મીસાંજ લાગતા. રસનમ કંઈ છુપાં સંકટમાં દખાતો હતો,
પણ તે બહાર કરવાની તે આવેશી કરતો.

એક દહાડો તેણે પોતાની બાએડીને ચુસ્તથી કહ્યું; “શીરી-
ન! તમે એક વખત તમારી મરજી ખુશીથી બોલો દહાં કે
હું તમારા જીવનો ધણી ઉઠા, સારે, હું તમને કહુંય તે તમે

સમજો, કે કાંઈ નહી તો મારા ઘરમાં તો હું એમજ થવાનો,
અને કોઈ માએ સાસુઓનું મારા ઘરમાં રાજ નહી માકરો.”

તે જુવાન બાએડી એકદમ ઉઠી ઉભી થઈ, અને પોતાના
ધણી સાંધું એક બે પળ વેર તીકા ઓરડા છોડી ચાલી ગઈ.

“હા! જે તેણીને ખબર હતો?” તે ઓરડામાં પસાર કર-
તાં કરતાં ધણીજ મગમીનીથી બોલ્યો, “તેણીને કહેવાની અને
દીખતો હોય? જે દમણવીજ દમારી બેડની વચ્ચે આવો
મામડો છે, તો પછી જે ચીજને વાતો હું બીજુંય તે ખર-
ખરજ થશે તો અમારું શું થશે?”

રસનમે પોતીકા બોલો માટે ધણે પસતાવો લાગ્યો, પણ
તે તદન એક દીવાના જેવો થઈ ગયો હતો. બ્યારે તે ધડો
પડ્યો સારે તેણે પોતીકા બોલેલા બોલો માટે દમણીરી જણા-
વવાનો દેવાવ કર્યો. પણ તે દેવાવ તેણે ઘણે મોટીથી કર્યો,
કારણકે શીરીન તો તેડલા વખતમાં બહાર ચાલી ગઈ હતી.

જે કલાક પછી તેને શીરીનની માએ તરફથી એક કાગઝ
મળ્યું. “શીરીન તેણીના ઘરમાં હતો, અને તેણીની સજાકથી,
બ્યાંવેર રસનમ તેણીની સાથ સારી યાજ ચલાવવાની નાનીમ-
મીરી નહી આપે લાં વેર તેણી પોતીકા માએના ઘરમાં રહેશે.”

રસનમને બાધી ધણું લાગ્યું. શીરીન પોતાની મરજીથી
તેને છોડી ગઈ હતી. શું આએ કહ્યાની શાઆત હતી
કે છોડી? પણ કલાક કોઈ વખત માડું યાચ છે તે સાધનેજ
કાજ; જેમ તેણી પોતીકા મરજીથી ધર છોડી ગઈ છે તેમજ
તેને પણ આવતું નેહંએ. એક બે ચાંદાડમાં એની રીતે
ચાલી ગયાં, અને શીરીન તો હવે માએને ધર રહેનાં તદન
કંડાળી ગઈ. મેરખાઈ તેણીને ધણી ખાતરી આપતાં કે તેવજ
રસનમની સુધ કેહી લાવશે; પણ રસનમે તો તેની કાંઈથી
નીશાની દેખાડી નહી.

શું તેણીનાં આંખે મગમાંથી તેણીએ પોતીકા પરણેલી કંદ-
ગીના હમેશ સુધી નાશ કર્યો હતો?—તેણીના સુખનો? તેણી
હવે યલ્લેખી ઈચ્છવા લાગી કે તેણી જરા વધુ ધીરજથી કામ
કરતે. તેણીનાં ઘરને ફરીથી એક વખત જોવાની તેણીને ઈત-
નારી ઉપન થઈ, અને તેની સાંગે નહી યઈ સામયથી એક
દહાડો સાંજના તેણીએ તે ઈતમ્મરી પુરી પાડી. રસનમે
મચવાની તેણીને બીક ન હતી, કારણકે તે દહાડાની સાંજ
રસનમે કલખમાં જવાની હતી. બાગમાંથી દાખજ થઈ તેણી
બગમાંના પછાડેના ભાગ ઉપર ગઈ. પાવાના ઓરડાનું બાર-
ણેનો જાંખડું હશે અને તેણી અંદર જશે તો કાંઈ જન-
શોની નહી. ધણીજ સંભાળીને તેણી અંદર ગઈ અને પછી
ચોક્કસ વખત ઉભી રહી; ઓરડાની અંદર બની સુકેલી હતી,
અને અંદર કોઈ બેઠકું હતું. “આએ તેણીના વર તો નહી
હોય” અને જે તેમ હોય તો બે—બે નેણી તેને એકજ મીતી-
કે વેર તેના બેગા વચર જોઈ શકે? તે વખતે તેણીની છાતી
કેવી ધકધકતી હતી, તેણી તદન ધ્રુમતી હતી, પણ તે છતાં
તેણી તેની આગળને આમગળ ખસતી ગઈ.

“એકા? શું આએ રસનમ હતો?—તેણીના વર! આએ
શીરો, સોદરાઈ મએઓ, રેખા આગળ બેડેલો પ્રપ તો વર?

રસતમ ચોક્કસીના છુપાવત વેદરો આજે શીકા પડી ગયલાં.
વેદરા સાથ કેમ સરખાવાયા? શું સારે તેણીની ગેરહાજરી
તેણીની વર વાટરો બધા બદલાઈ ગયો?”

માયાશુભાણી ભરેડી બાંધોએ અને અદ્યમ વાલેલા હાથો
સાથ તેણીએ એક પગલું આગળ ભર્યું, પણ પાછી તેણી જીભ
રહી. તે દેખત આગળથી ખસતો જણાયો, પણ પછી એક-
દમ હાથ ઊંચા કરી સ્વપનામાં તેણીને ઠાંક કરેતો હોય તેવી
રીતે બોલ્યો:—

“અરે શીરીન—અરે મારી વહાણી શીરીન, હું તારી આપ-
ળ સાચી વાત કેવી રીતે કહું, હા તે સાચી વાત—તે ભય-
કર સાચી વાત કે જે બધું સમજ પાડશે, કે જે વાતથી રીતે
બધું સમજ પાડશે. તોખી મારી કંઠાસ છુપી વાત તો કહેતી
જ નહોતી. હું તારો વર તદન અરધી વગરનો છેજી—એક
બીખારી છેજી—શીરીન, મારી ગરીબ, ગરીબ શીરીન,” તેણે
પોતીકા હાથો ટેબલ પર મુક્યા અને પોતીકું મથું તેપર નાંખી
ઈઈ તે દમકાં ખવા લાગ્યો. પણ ઝોરડામાં કોઈને જાણતી
થી આમવાનો તેને અગાજ આવ્યો, કોઈએ તેની આસપાસ
પ્રારથી હાથ વીરાણા, અને દુખાનો મધુરમાં મધુર અવાજ
તેને કાંને પડ્યો. “રસતમ, રસતમ, મને કંદો કે આજે બધાં-
ની મનઝળ શું? શું છેરે મારા સોથી વહાણ રસતમ, હું ઘેર
આવીશ—મને કહે—એ તમે મને ખરેખર આહતા હોય તો
હું કંઈથી ખમી શકશ—આગરને તે બીખારી છંદણી હોય.”

“શીરીન—હંઈજાં—ફરીથી મારી નજદીક?” તે ધણેજ
અનભેયથી બોલ્યો.

“હા વહાણ—હંઈજાંજાં—માફ માંગવા હું આવીશ રસત-
મ.” એક બોલથી તેણે ચોરક વખત નહીં બોલ્યાં, પણ એક
એકનો એકરોજ તેણે કહી આપેલો હતો કે તેઓનાં દીક-
માં શું હતું.

એક કલાક પછી શીરીનનાં માએને પોતાની દીકરી તરફ-
થી નીચકું કામગ મળ્યું:—

“વહાણાં માએજી—

હું ફરીથી એક વખત આજે દુખામાં એક હાથે સુખી
આમેડી થઈશ. આજે સાંજના હું મારે લાં આવી અને લાં મેં
રસતમને જોયો; એને પોતીકા છુપી વાત બધી મને કહી છે, અને
હું મારી ચાલને વારતે પસતાઈજી, એકે એને તો હું એમ કહુંજી
કે મને પોતીકા વીસવાસમાં નહીં લીધો, તેથી બધાં વાંકે એવો
જ છે. “આમે પાદમાલ થઈ ગયાંય—હા હમે એક અરધી
વગરનાં થઈ ગયાંય, એવો માએજી પૈસાને વારતે હું કેટલી દર-
કાર વગર જોવુંજી—પણ હું એટલી તો સુખી છું. ખરી બીના
એ છે કે જે મહીના આગમય રસતમે એવો ગપતો સમજ્યા કે
એનો માએ જેની તરફથી એને મોટા કાંદો મર્યા હતા, તેનો
છાકરા કે જેને મરી ગયેલા પાદમામાં આવેલો હતો તે હેવાત
જે. તે ચીન તરફના કોઈ શેઠેશમાં છે, અને ચોરા વખતમાં મુંજ-
ઈ આવશે.

“રસતમ! ગરીબ બીવારો છાકરા, આજે બલાનક ખજાનું
સંકટ પોતે એખલાએજી અમ્મું, કારણકે એ મને દુખ દેવા નહીં
માન્યતો હતા તેથી ફરીને એ દુખારો ખરચ એણે કર્યા કહે-

તો હતો; કારણકે જે ખખર ખરી પડે તો હમે ખરચેલા સધવા
પૈસા હમને તે લરી દેવા પડે અને તમને વીવારો માએ, કે
ન્યારે એ એટલું બધું એખડો ખમતો હતો, સારે હું મારો મોજો
ખરચ આગળ વધારતીજી વાટી, અને એ હું મોજો બધું
ખમતો હતો તેથી મારે વારતેજી! એ મને લગાખર રીતે પીળ-
નતો ન હતો. હું દલગીર છેલ માએજી, કે આજે રસતમને
એક કામગ મર્યા છે, તે પછી નહીં જણાયે છે કે ગપતો ખરી
છે અને જાંબીર દીવનતરી રસતમના મામાનો છાકરા મુંજઈ
આવ્યા હપડી પણ મુકો છે.

અજાત હમને હવે આજે ઘરમાંથી જવું પડશે. હમે બધાં
સુધી રસતમને ચાકરી મર્યા લાં સુધી ધરમણામાં રહીજી,
માએજી, હું એને દેખડાવા માંડુંજી કે એની નાદાન બાએડી શું
કરી શકે છે—હું તેનો સુખનો સાથી અને દુઃખનો વીસવાવનાર
અને લાગ લેનાર.”

મેરણેજીને બની રહે આજે કામગ મર્યા સારે તેવજી ઝરસાંથી
લાવચોળ બની ગયાં અને ગાડી જોડાવી તરતજ રસતમનાં
ઘર તરફનો રસ્તો લીધો. ન્યારે તેવજી અંદર દાખલ થયાં,
સારે તેવજી વર વહુને ધરમાંથી કેવી રીતે જવું તેની મસજત
કરતાં જોયાં; તેઓ એવી તો ખુશ મીનજાથી વાત કરતાં હતાં
કે, કોઈ અજાણજી આજુસ એમજી સમજે કે તેઓ કંઈ જેઠ-
બાનીએ જવાની જોઈવજી કરે છે.

મેરણેજીએ પોતાના ઝરસાંના ઉભરા રસતમ પર ખાલી કર-
યો. “તમારી બર્જીને બીખારી કાલતમાં લાવવાની તમારી
હીમત એક માણસ કરતાં વધારે છે. હું તેણીને મારે ઘર
તેડું કરવા આવીજી” અને હું એને મારે ઘર પાછી લઈ
જવજી; જ્યાં સુધી તમને સારી ચાકરી મર્યા લાં સુધી એ મારી
સાચેજ રહેશે. હું પાડ્ય કે તમે એખસપેતાં થઈ એને ના
નહીં પાડશો.” “ખરેખર નહીં” રસતમ બોલ્યો, “હું તો
સાચું એને શીખાણજી આપુંજી કે તમારું તેડું કમુજી કરું, હું
તેણીને એટલી તો ચાહુંજી કે હું તેણીને ગરીબાઈમાં રાંકડો
તમે દયાવશી લેવા નહીં ઈચ્છો, તોપણ હું શીરીનનેજ
એ વાતનો નીકાજ કરવા સોંપુંજી.”

“માએજી મેં દેખાવ કર્યો છે, અને કોઈથી ચીજ મારા એ
દેખરે દેખરે નહીં સંકરે?” અને તેણીએ રસતમની નજદીક
જઈ તેનાં ખખાંપર પોતીકા હાથ મેલ્યો “એક બાએડીની
જગા સુખમાં અને દુઃખમાં પોતાના વર પાસેજ છે; ન્યારે
એ દોલતવાન હતો સારે એ માફે સુખમાં કરતો હતો અને
મને બનતી રીતવું સુખ આપેતો. હવે ગરીબાઈમાં મારેથી
ખનરો એટલું સુખ—હું એને આપશ. હું કંઈજાએ ભોંડીને
લાખવાખી નથી લેવા માંગતી. હું ભંડી સીવીને અને બન-
સેતો કોઈને લાં ચાકરી કરી હમાઈ સુખમાં કરશ, પણ
મારા વરને તો કદીથી છોડશ નહીં. હું એકમપેતી છેજી,
કારણકે મને જ્યાં સુખ મર્યા છે સારું છે જ્યાં માંડુંજી” અને
મારાં સુખની જગા મારા ધણીની વાજી પર છે.”

“શીરીનાં મારી વહાણી શીરીનાં મારી બધાદર ધણીવાણી”
શીરીનના આજે બોલેથી ગેરખાઈને ચકડો લાગે અને તેવજી
ઝરસાંમાં ઝરસાંમાં ચાકી ગયાં.

શું' સારે શીરીનનાં લક્ષ એક નીશાળતા હતી? નહીં, ખરે-ખર નહીં, બેઠે રસતમે પોતાની બાએડીને પોતાના વીસ-વાસનાં નહીં લીધાથી—બેઠે તેનું નહીં લેવાનું કારણ શીરી-ન તરફનો તેનો આચાર હતો—નગદીક તે નીપજળતાનું થતે. બે કોઈથી શીરીનને તેણીનાં લક્ષ બાપદ પર સચાચ કરે તો તે સુધી અને દરખથી કહે કે તે તેણીની છંદગીની મોટી ક્ષે-ત હતી અને રસતમ પણ તેમજ બેઠતો. તે તેની બાપકી માટે જોડેલા ધરમશાળાનાં મગરખ હતો, તેટલો કોઈ વખત ન હતો. બેઠે તેણી બહારનું રાંધવા તો નહીં જતી, તોપણ ધરમાંનું કામ ધણુંજ સદાધી અને સાફ કરતી, અને તેણી સમજું હસતે મોદેજ. બપોરેની રસતમ સાંજના માકરીની સોધમાં નીસા થઈને આવતો, સારે હમેશા તેને મધુર અને સુંદર હસતો મેહરે સાંભે મજતો, જેથી તેનાં મગજપરનો અરધો ભાર ઓછો થતો, અને દુઃખની સાંભે લગત ગણવવાને તેને બમણું બનેર મજતું. આવી રીતે એક મહીનો ચાલી ગયો, બપોરે એક દહાડો રસતમ સાંજના ધર સકારેથી, ન ધારેના વખતે આવ્યો.

“વહાણી શીરીન, તારી એક સોલ સારી હોય તો પેદર” આપણું લક્ષ પછીનાં પહેલાં ધરનો ધણી લાં આવવાનો છે અને હું તુને તેની સાથ મેલાપ કરાવવા માગું છું.”

શીરીન જ્યદીથી તૈયાર થઈ અને રસતમને પોતાનો હાથ આપ્યો. “કાણ બણે તે કેવો દરો” શીરીન બોલી.

તે આપણે જોઈયું, હું આશા રાખ્યું કે તે તુને ગમશે હું ખાતરીથી કહેજું કે તેને તો તું જરૂર ગમશે, આપણે એક બાકુતી માકીમાં જઈએ.

“અરે રસતમ માકીનાં તો ધણા પૈસા થઈ જશે, હું ચાલી રાકરા.”

“નહી એવે વખતે આપણી ગરીબ કોઠાથી મોડું આપણે છોડવુંજ નેઈએ” તે દરોને બોલ્યો; બપોરે તેઓ જગલા આગલ આવ્યાં સારે તે તેણીને ખાવાના ઝોરડામાં લઈ ગયો.

“હું તે અવીમાં છે” તેણીએ પુછ્યું.

“હા, આવ્યો વાંચ.”

તેણે તેણીને એક તાર બતલાવ્યો જેની પર તેણીએ નીચે મુજબ વાંચ્યું—

“જહાંગીર દોવેનતરી મરી ગયો તાવથી.”

“મરી ગયો.” શીરીન બોલી, “સારે રસતમ”

“હું ફરીથી એક વખત આવ્યો ચેરનો ધણી અને ત્રણ હળ-રની કમાઈની આસમી છેડે.”

શું આવ્યે તેઓનાં પાછાં મહેલાં મુખમાં કોઈથી દહાડો તેઓએ પોતાના દુઃખના દહાડાને બદલામ કીધાચ? નહીં તેણી ઉઠ્યુંજ નહીં.

“આપણે સુખી હતાં નહીં વારે રસતમ, પણ વહાણા રસ-તમ, અને તમને એટલું કહેવા દેવો કે તમે કોઈ વખતથી મારે-થી કોઈપણ વાત છુપી ના રાખતા. બે બે જણુ વચ્ચે ખાર હોય, તો તેઓ વચ્ચે વીસવાસ પણ હોવોજ નેઈએ. નહીં તો પછી સધવાંતું સેવર સાફ નહીં આવે, અને છેલ્લે એક નીપજળતાનું થાય. નજાનબાઈ લત પાદસાહ.

મોટાં માયની મુલાકાતો.

(લખનાર તેવણ પોતે.)

આપણું જીવન.

અસતરી મીતરનાં અધીપતનને માત્રમ થયો એ કે મારે ખીલું મરચર પરપર તો તમે છાપે મરે ને હવે આવે તીલું મોહકુ મે તેજી છાપે મરે. મરેર મને તો કઈ રસ પડે ને દરકા પડે તેની દખમાં લખતાં નથી આવરતું જે નઈ તો હું તો આપરે સાનાયું છો તો તેવું લખું ને મારે નામ અમર દરી બને. પણ વાણે જેઠું છે તેપરજ મુદરાના કરો, બીઆ બાવાના જ્ઞનને ફારે બપોરે તન વાગેથી મે તો ઘેર વારી મારીને ચાકે ચાંદન કરીને કાઢ-સને નવા કપડાં પેરાવીયાં કે ચાલ તારો બાપ આવે ને તું મેલામાં બ. પણ મારી વજીએ છસરાધમે કાઢસને રમવા નીમે મોહકીઓ ને મને છું કે સાસુ દીનરાહજી તો છેક છ વાગે આલસમમાંથી આવશે તેટલાં ચાલો આપરે દરમિ મેલી આલસ. મેં તો કેજું ને ના જે બા મેં સાં કોઠક, આપરે બાપ દાઢાથી બાને પરજે રહેલાં તે એમ કઈ હવે ધરડી થઈ તારે વેલી ચાડ કે તારે ગમે તો તું ન બાકી હું જઈ તો મુખ્યાં આપોપારે-નાંચો બોટાં પીપે કે રાંદ હવે કેમ પોતે ફરવા બંધય ને બી-છએ જતીતી તારે મસકેરી કરતીતી તારે મારી વજ કહે કે નઈ સામુ દવે જાવાને ફેરવાઈ બીએ ને હવે ધરડાં છુવાન સક ફરવા બંધય ને બસ થયો તે ચાલો. પછી મારે તો વજીએ મારા અખઈ દેવા કાઢસના સમ-વાંચવા વારે ફૂફી રસદીને જે નવી લાઢેની સારી પેરી ને છીડતું વાસકુત પેરી ચોતીમાં બોંબનીએ રમાલ ખોસીને તઈઆર થઈ ને મારી વજી તઈ-આર થઈ કે અમે દરોએ ચાલીયાં તો કાઢસ રનમાં પરીએ કે મોટાં માય મનેજી લેતાં બેવો. ધનેજી સમલવથો ને મારો ખાવા દોરીએજી બંસીઈ પણ એ તો માંદ લાગો ધરીએ ધ-રાએ નઈ પછી યું દરીએ માએ એમ કઈ રાંદું બજું મુજીને નવાએ. મરે પછી છવ કેમ મારે તેજી મેં વાંચતું પદસથી સાચે લીધો. કોરકોઠ આગવથી કાઢસે તો મારી પાંખરી છોરી દીધી ને દરવાયે તો બધી મારી મોરાની દોશ દોરમાં એમ તેમ દોરવા લાગો. એમ બ દવે યું કઈ કરીને હું તો તેની પુઠે દોરીને કહે કલો પારવા લાગી પણ એ મોતી નીકરીએ એન લેવો હાથમાં નઈ આવે ને બધા મારીડા મનીએ મને એમ વાચેજે જેવી દોરતી છેને મોલે કે બીચારી કોઈ વેલી ડાસી છે. મેં તો એક પોરીઆને બરીએ પેરી નાખીએ કે વેલી વારી માએ મારી હોય તે મુવા માતીડા મનીખને કંઈ જોતા નથી ને છમે આયું મરમર મોલેચ. પછી હમણાં ચેરના પંકજી સાપુ-રદાદ બચારા આવી લાગા તેને એમ તેમ કાઢસને પકરીએ

ને મેં તે બે દેશોના લગાવીયા ને મારી વહુ તે બંને દેશમાં હોય નહી તેમ કુર કુરથી ચાલીયા કરે. પછી કાઠરા રસ્તો રસ્તો આગારી સાથે દરીએ આવ્યા. મરે જે મરે કઈ તાં તે પારસને ઉઠઈ બધે કઈ ઉઠાઈ બધે કે તમે કેસે કે આવેશું. રોડને ઘેરના દીવા લોખાન કરવાના ચોરો કે ચોરો નહીં. ને વરી હવે તે દારે દારે બઈરાંઓ કપરાંબી કેવા પેહેરેય જો કે જોઈને દુખી આવે. આપણ વખતમાં તે માએ મલના રાત્રા ચતક જેવા ઘાટ ને ખીરા ચાંપા જેવા મારા, ને લીલી કંજર જેવી ગાળ, ને આતશીયા આતશીયાં તે તે મરે નઈ મરે ને કીકા ક્ય જેવા ને ઘોર પર ચોખારે તેવાં બોરનીઆં તે પેરી નીકરેલી બે મરૂં. ને સુઆં બધાં બેનકાએનાં કોઈએ નરા ચોર નઈ કોષેસી કે આગલ વેરતું માણુબલ તે રથું પણ સુઆં અપાંમાં આપાં છાં. પણ મરે અપીવતનલ માએ આવે તે મેં જોયું કે અમારી વખતના બઈરાં સીખીબઈ આપા સુકી જેવાં ને ઘાટ પ્રથમ વખતનાં વાંકા કીકાં ઉતાં તે હવે તે મરે બંને બંને બેર્યા કરીએ તેવાં ને બજલાં જેવાં થતાં બધય જો. બપાં લખા બઈરાં બાલક પર ને ખાસ પર બેસી જોએલાં ને વરી તેમાં મરયા જેવા કેટલા મારીડાજોખી સાન સવુક વેધીને બઈ રાજીમાં બાઈ જોડલા ને હસીને વાત કરે. કેટલાક જુવાન છોકરાઓ તાં ને તાંન કેટલા ખાયા કરે ને એમણી તેમ પોતાના દોરા શાગે વાત કરતા પણ બઈરાંઓ તરફ નજર ફેરવતા કૂતીયા કરે. હું તે એ લાખું જોઈને હરન ફારન થઈ ગઈ. પછી એક પાસા પર જઈને જોડી મારા આગલા ઘેરનાકા આપા તેમણ સાથે તેમણની પીઠીને પનાનીની વાત કરવા જોડી કે અબઈ રેયા મારા દીન-સાદન બે તન દોર સાથે તાં તે આપી લાગે ને મને જોઈને જોડે જો હો માયહુ તમે કાં જુલાં પરીઆં. મેં તે કહ્યું કે મરે દીનસાદ બધાના દેખતાં બઈરાંઓ સાથે વાત કેવી કરવાની ઉઠન અબક મેં બની ગઈએ, પણ તે તે તે ઉઠતા હસવા લાગે ને તેના દોસળી હસવા લાગે ને હું ચીડાઈ ને તેઓ હસે તે જોઈને માંડ લાગે કાઠરા તાજરા ફેરી લુમ પાંદે કે ચોલાં ગાએનાં હુડીએ, મુઠે હું આપી જાની. પછી દીનસાદ કેને આલો માએ આઈસક્રીમ ખાવા જઈએ મેં કહ્યું કે ના રે બા એ શા ફેસતા ગીમાન પર ચરવાને વખત આવે તારે મુખ્યા હરખને હાથને બાઈને જુનાકાં હું તે નઈ બાઈ. તારે દીનસાદ કેને નઈ માએ આપરે પારસીને તાં બારા જઈએ; હું નરા આનાકાની કરવા લાગી કે કાઠરાને તેની માએ રીખતીઈ કે બપઈને નરા કાલાવાકા કરે તેથી તે મારી સારીની કસી મરીને ચાલે આલો કરીને ખેંચવા લાગે તે અજાનની કસી નીકરી આપી ને જોતીમાં પાંચ આનાંને જુરડો જોતીચોતે તે બસી પાસા પર વેઈડ ગીએ તેથી બધા લોક જેવા પરીઆં ને મારૂં તે મોત થઈ ગીને દોરીયા તે કાંના કાં મજરી ગીઆં પછી હમે આઈસક્રીમ ખાવા જવા નીકરીઆં કે એક માર-સીના છોકરાએ કહ્યું અરે ચાંદ જોયા કે કે બપા બના જેવા લાગે ને એની ચસગો સાફ કોષી પણ તેમનાં પછાદરી કોઈ બોલીક કે મેં બોલે ચાંદરાત કાંબી આપી. તારે મરે કામ આપી કે મરે આટલા છોકરાએ હબરે મડાંનાં વરસ વેચાયાં. પછી આઈસક્રીમવધાની દુકાને ગીઆં તે તાં તે આઈસક્રીમ થઈ રેઈ તેથી હું તે જુરી થઈ કે ન ખીરા જોઈ પછી પર આપી આવે બધી વાત કામર પર લખી લાવી મરે.

ગેરખાઈ નો પટેલ.

ફ્રાન્સ દેશની રાજ્યકાન્તી.

[પ્રથમ અંકની સાંખ્ય પ્ર.]

હવની બેઠેન ઇસીસાથે પણ જોન રાજ્યકાન્તીના ખદરમાં બપી મઈ હતી, તેને મારતી જેવાને ધણા લોકો એકકા થયા હતા, અને તેમાંના ધણા ખરાને તેનાં શરીરનું સીંદાઈ અને તેનાં વિચારી શાંતી જોઈને આશ્ચર્ય લાગ્યું હતું. એ સાંતિ-નું સુખ કારણ જોઈઈ તે ધર્મે ઉપર દંડ બદા અને પરમેશ્વર ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસનું ફળ છે. ઉપર પ્રમાણે રામના મોત પછી કેટલાક વખત સુધી આખાં રાજ્યને અધિકાર, મારા, દોડા અને રોષેદિપથર નામના પ્રુ-ધાના હાથમાં હતો. તેઓ ખરેખરા રાણા હતા. એમના કારણથી દુનિયર લોકોના પ્રાણ ગયા, વળી કેન્સ લોકો એનું કહેવા લાગ્યા કે જે લોકો અમારી જેટલા પોતાના રાજ્યને નાશ કરવાને પ્રયત્ન કરશે તેને અમે મદદ કરીશું, તેની બાજુ પોતાની પ્રાંત ઉપર ચાપ નહી, મટિ બીજા દેશના રાજ્યો દેશો સાથે લડવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા; તેમની સાથે લડવાને કેન્સાએ પણ સલામ કરાવી, તેમને જોડો અધિકાર આપ્યો હતો કે, જોતીના અને બીજાં નરેના કારખાના મટિ ને જનાવરેને ઉપોગ પડે તથા બીજે ને સામાન નરેને હોય તે વિધાય લોકોને બીજે બધા સામાન જપત કરીને સરકારમાં આણવો. આ કાચ અમલમાં આવતાંને લોકોને સરકાર ઉપરથી વિશ્વાસ હતી મારા અને દેશનો ધર્મે રાજગાર બંધ પડ્યો અને માણુસો બચાવત કરતાં મરવા લાગ્યાં. વળી સહેન કારણ અથવા વહેમ ઉપરથી પણ લોકોની કતલ થવા લાગી; દર દેશન માણુસ માણુસ, ખયાસ ખયાસ માણુસોનાં માર્યાં હપાવા લાગ્યાં તેપણ, “કસા” નામના રાણસ અમલદારને અલ્પ લાગીને એનું લાગ્યું, “સોટરને નાસ કરવાનું બને લોકોને મારી નાખવાનું કામ પણ રીઝું થાય છે. આ પ્રલયપાતક રાજ્યના અમલદારી છાપ બરાબર બેસવાને એ કામ ધણા કંપાસથી ચાલતું જોઈએ.” એ ઉપરથી માણુસોને કપાસાથે નાશ કરવાની નવી યોજના કરી. જેવી રીતે કે ભાયડા, બેરાં એ કાઠરાં મથાને રોા બરો માણુસોને એક ચોરાં દોરડાંથી એકાંની જેટલાં દોરડાંથી બાંધીને એક મેડા-નમાં બરાબર બેસાડીને બે તરફથી બે મોડી તેપો બેઠાવીને તેમ-ને એકદમ હડાવી દેવા. એથીએ જાણે પૂરે ન પડતું હોય તેમ ધારીને “ચોચોરાઇન” નામે એક નાસકારક દર્શીઆર બનાવ્યું હતું તેના એક અટકાથી ચોંકરા માથાં પછાંથી નુકાં પડતાં હતાં પણ ચોડા વખત પછી કાળ ફેરો અને આ કુર કંઈને કુખ્ય કરી હતો રોષેદિપથર રાણસ ઉપર લોકોને વિચાર ફરી જઈને તેની દુર્દેશાની પાળી આવી અને તેને સને રાજકના જુલાઇ મહિનાની રત્તે મી તારીને ગરદન મારવામાં આવ્યો, જેન રાજ્યકાન્તીની સમાપતી થઈ એમ કહેવાશે કહે છે. એના મોનાથી આ અનર્થ બરતી અપવાવા વાળી.

એ જુલમથી અમલમાં ને બનાવો બન્યા તે વિષે સારું જેમ્સ માર્કેટાસ નામના દિલિદાસ કતીએ એનું લખ્યું છે કે “અપર”

વાતો વધારીને લખવાની અને હઠવાની ચાલ ધણી હોય છે, પણ ફાનસના રાજ્યની હાલપાલકની વાતોનું કાંઈનાથી સુરવં વલ્લુન થઈ શકવાનું નથી, તે તેની અતીશયોક્તિ તેા ચાલજી ક્યાંથી ? રાજ્યપ્રય ઉલ્લાસપાત્ર પહેલાં કહેવાય કેાઈ પહેલાં થઈ નથી એમ તેા નથી; તે અનેક દેશમાં અનેક નેવાએ થઈ છે, તથાપિ આઠસર આઠસ કાપમાં ફાનસમાં નેટલાં અને નેલાં ત્રાસદાયક કાપો બન્યાં તેવાં બચકર કાપો ગોઠા વખતમાં બન્યાનો દાખલો બીજે કોઈ દેશણે મળી આવવાનો નથી. રાજ સહાઈ સિર-મોદે ધયા; બીજાં લાખો માણસના છત્ર ગયા, બનનાલયની ઉપચારાઓ બની, અમીરના કુટુંબો ધૂણપાણી થઈ ગયાં, ઉમ-રાવોને દેશ છાંન કરવો પડ્યો, ધર્મોપદેશકોને કેપાલને કે બુદે દાલ મોત સદન કરવું પડ્યું, સઘળી પ્રજા દુઃખના સાગરમાં ડુબી ગઈ, અને જેણે આનંદુ મોડું જાણેક માત્ર પોતાની હઠમળ-પી સરખું છે અને એકજ નિયમે ચલાવ્યો નહ્ય છે, તેનું અપ-માન થયું, એટલજ નહી પણ તે સુદર ઉત્ત નહી, એનું ધણા લોકોએ મદદિ થઈને કહ્યું, ત્યાં ઉભે એ કરતાં બીજા બરે અનર્થ ક્યાં થવાના રહ્યાં ?

એવી આ રાજ્યફાનસની દરકાર છે; જેમ એકાદ મદદા રાની માણસને લેઈને વિચારવત માણસને એમ લાગે કે હું વિરોધી છું એ માસ ઉપર પરમેશ્વરની મોડી દુષ્ટા છે તેથી હું તેની મોટા આશાર માનું છું, તેથીજ રીતે આપણે કહીયું કે આપણા દેશમાં જોકે ધણા રાજ્ય ફેરફાર થયા છે તથાપિ તે રાજ્યપણે થયા છે આવાં લાંબકર અંગ્રેજ નથી થયાં, એ માત્ર પરમેશ્વરની એટલાંની ની છે, તેને માટે તેઓ આપણે અંતઃકરણથી ધણી આશાર માનવો જોઈએ.

એમકાર ચુનીલાલ જોડી.

સી જતીનો ખરો સહુગાર શું ?

પણ સર્વે જાણીયે છીયે કે, હાલના જના-નામાં સી જતીનો સહુગાર તરીકે બાહેરના બપકાર દેખાવનાં ધરેણાં કે એકાગ્રી પોષાકને ગણવામાં આવે છે, અને આપણ સી જતીનો બસા જયસોને તેથી જુદા માટી બાહેરના દેખાવ ઉપરથી એક સ્ત્રોત સહુગાર કરેલી કહેવામાં આવે છે. દુનીઆમાં એક મીન બાહેરથી શોભા-યમાન કે બપકાર દીકરો તે ઉપરથી આપણે એમ નહી સમજીએ જોઈયે કે તે મીન અંદરખાંનેથી પણ શોભાઈતી હશે. એક સાથે દેખાવનું યેર ઘણી વખત બ્યારે અંદરની બાંધણીમાં મજબૂત હોય છે, ત્યારે એક બાહે-રથી દખલના બરેસો દેખાવ આપનાર શોભાયમાન મઝાન ઘણી વખત અંદરની બાંધણીમાં મજબૂત હોયું નથી, તેમજ એવા બાહેરના ખાસી સહુગારે પોતાને શોભાવનારી સ્ત્રીઓને માટે પણ સમજવું જોઈયે. આપણી સ્ત્રીઓને ખરો દેખાવપ્રેરો વર્ગ બાદ કરતાં ગોઠા ભાવનું બધાન બાહેરના ખાસી સહુ-ગાર ઉપરજ ઉઘોવેલું હોય છે. તેઓ પોતાને બાહેરથી શોભા-યમાન બનાવવાનાં કામનેજ એક ગોડી ફરજ સમજે છે.

શું એક સ્ત્રીએ કાંઈ નવી બાવનું કપડું કે ધરેલું પેદરનું હોય, તે તેણીની નકત્ર કરી આપણે પણ આપણી રાક્ષી હોય

કે નહી હોય, તોપી તેનુજ પહેરવા માટે કાંઈ ખાસી ખરજ કરવો એને આપણે ખરો સહુગાર કહી શકીએ ? આપણે જોઈયે છીયે કે ધણીક આબણ સ્ત્રીઓ એવી રીતે પોતાનાં મા આપ કે ધણીને દુખી કરી ફક્ત પોતાના ખાસી ફાંડાને અજકમાં લાવી પોતાને થોડાક વખત ખુશ કરે છે. યું એ ખુશી ખરો સહુગારથી ઉપજેલી કહેવાઈ શકાય ? જોડી નકત્ર ને જુદી શીશવારીથી પહેરેલાં ધરેણાં કે એકાગ્રી પોષાકને આપણે કહીયો ખરો સહુગારમાં ગણી શકીએ નહી. આપણે એમ નથી કહેવા માંગતા કે બહારથી આપણને શોભાયમાન બનાવે એવી વસ્તુ એને તદન ઉપયોગમાં લેવી નહી, પણ આપણે વગર અંત્ય-કાએ કહી શકીયું કે, બ્યારે આપણાં માતા પીતા કે ધણીમાં તે લેવાની રાક્ષી નહી હોય તોપી તેઓનાં દીકર દુખી કરી જોડી નકત્રને વશ થાય છે મુરખોનું કામ છે. દરેક જાનુ કચુલ કરશે કે, ધરેણાં કે પોશાક પર ઉઠાક ખરજ ન કરતાં ખરો સહુગારનાં ખરો ધરેણાં કે જે વગર પૈસે મટે છે, તે પર આપણી નગર દોઢાવવામાં વધારે હલાવણુ છે.

નરમાસ, મોડી જુગ્યાન, દયા, ખુશ સ્વભાવ, પતીમતાપણું, કરકસર અને નીતીનાં ધરેણાં આપણ સી જતીને નેટલાં શોભા-વેરે તેટલાં ગમે એવાં કીમતવાનં ધરેણાં આપણને શોભાવી શકનાર નથી, એમ આપણે હમેશોં યાદ રાખવું જોઈયે. એક ખરી સહુગારવાળો સ્ત્રીની ફરજ પોતાનાં ધેરને હમેશાનું હસનું ને મનપસંદ બનાવવાની હોય છે, કે જે તેના માથેકને નેટલાં પોતા તરફ ખેંચી શકે છે તેટલું એક ધરેણાંથી કે કપડાંથી સહુગારેત્રી સ્ત્રી કરી શકતી નથી. બીચારવામાં, બેસવામાં અને કરવામાં નેક ને સહણીય યનું એજ એક માનો, પીનોને કે ધણીને આપણા તરફ સંતાપ, માન ને મજારીથી જોવા કરે એવો કીમતી સહુગાર છે. જેમ આકાશમાં વાદલાં બરાઈ આવી ભયંકાર દેખાવ ધણી હોય, તે વખતે એકાએક સુરજનાં કીરજો ફરીથી સરગે દેવાને રોગની દેલાને છે ત્યારે જેનું ખુશતુખા લાગે છે, તેમજ ધણી મેહનતથી કંટાળેસો એક માણસ એક સરજુથી સ્ત્રીનાં મધુર વચનોથી પોતાની સઘળી ચીંતા બુધી ન્યય છે અને એવી વખતે તે સ્ત્રીને ઉપજેલી ખુશાલી સુધી ખાસી ધરેણાં પેદરવાથી ઉપજેલી ખુશાલી કરતાં ફટલી બધી દદ સુધીની વધારે હોય છે ? પવીયારના, નીમ-કદવારીના, સ્વચ્છ મનના ને મીઠા સ્વભાવના ખરો સહુગારોને પોતાના કરી આપણને હમેશ સુધી શોભાવવાની કોરોશ કરવી એ કરતાં વધારે શું છે ? તેણીને પોતાને સહુગારે છે કે નેણીવું દરએક કામ સી જતીને જેમ દેવાઈ છે, નેણી પોતાનું સુખ, પોતાની મોજમનદ, પોતાનું મન અને પોતાનું ધન પોતા સાથે સંજઘમાં આવનારોઓને ખાતર તરે છે, યા તરફ વને દર પથે તૈયાર રહે છે. તેણીને ખુશમુસને સહુગારે છે કે નેણીની નીતીના પાક પણ બીક રસ્તા ઉપર ધણી મેહનતથી આસી પોતાની આસપાસનાંઓને સુખી કરવા માટે કાંઈથી બંધુ કામ કરવાને બીકતી નથી. નેટલાં ખરવાયુ સહુગારો આપણ સી જતીને કામના છે તે કરતાં ઉપચા નીતીથી સહુગારો મોડે દરજ્જે ઉપજોતી ને હમેશ સુધી રહનારા છે, કે જેમને ઉપયોગ કીપાથી દરેક સ્ત્રી પોતાને સૌથી સુખી ને સૌથી બાજ-ચળી ગણાવી શકશે.

ધનબાઈ કુ. રોકના.

● ખુબસુરતી. ●

પાર' છું કે સપથાં આમે અસલી કેહવતથી અંતણાં નહીં હરો કે "ખુબસુરતી ચામડી પુર ઉડાઇમાં સમાયલી છે." એ તો કૃત્ત કેહેવા નું છે; ખુબસુરતી, એક તાને અને નીરમલ ઝરો છે, કે ને પુર અંતરણમાંથી વહે છે. તંદરા-રતી વગર હમેશાની તો એવી ખુબસુરતી હોતી નથી. ખરી અને ખોટી ખુબસુરતીમાં એક સંજો-

નરમરનાં અને લાકડાંનાં પુતલાં નેહ્યાં તફાવત છે. તમે એક લાકડાંનાં પુતલાંને રંગ અને વારનીશની મદદથી ધણુંજ સુંદર કરી શકો, પણ તે છતાં તે અંદરથી તો પોચું અને સડાવાલુંજ રહેવાયું. હવે સંજોનરમરનાં પુતલાંને કાંઈ રંગ અથવા વારની-શની જરૂર નથી-તે તો સંજોન અને નીરોગી છે અને હમેશાં તેજસ્વી રહેશે. હવે આપણી પચાસ ટકા સ્ત્રીઓ ખુબસુરતી ગે-ળવવાની ને ખોટી કોરોસ કરે છે તેજ તેની શરૂઆતની શુભ છે. તેઓને એક આપણી અને ભત ભતની ટોંગી દવાઓની બંદેર ખજોરથી બરપુર એક ન્યુસપેપર આપો, અને તે લોક સમજશે કે તે છંદોળને જરૂરની ઓળે છે અને પછી તેમને હમેશાં ભ-ધોગ કરવા માંડશે. આમે ટોંગી દવાઓ બહારથી ઘણીજ શોધીતી હોય છે, પણ આમે બધી બંદેર ખજોરની મતલબ તો ફક્ત મળવામાં પેલા યુકવાનીસ સમજી. આમે દવાઓ ધણે કાપેલી કરી શકવાની આશા આપે છે, પણ કોઈજ વખતે તે ન્યાહળી ફાયદો કરતી હશે. આટલુંજ નહીં પણ તેમાંની ઘણીકેતો તદ્દન તુકસાંનકારક છે, અને ઘણી વખતે ખરાબ ભત-નાં ચાંમડીનાં દરદો લાગુ પાર છે.

ઓની ખુબસુરતીને યુગ પાયો તનદારતી છે. હાલ આપ-ણે ઘણી ખરી જીવાન ડોક્ટરોએને મંડળમાં મોડાં ઉપર પાકડર અને ગાસ ઉપર લાલ રંગ લગાડીને ફૂટી જોઈએ જાયે, પણ આની કમ્પાઉ તદ્દન ખોટી રીતે ચાલમ પડી આવા વગર રહેતી નથી, અને ભારે આપણને વીચાર આવે છે કે આમે આવી "ખરી નેચી" ખુબસુરત રેખાતી સ્ત્રીઓને સહવારે સકારે પોતા-ના ચોરડામાંથી બહાર નીકળ્યા અગાઉ કેવા રેખાવ કરે. બાંજાને જોઈએ, જે મારી પારે એના કરતાં કોઇ વધારે સારો ઉપાય નહીં હોતો તેા હું ઉપલી યોએને આટલી બધી સુઝી રીતે બદનામ કરતે નહીં. ઉદરનીએ કે નેચો પોતાની ખુબસુરતી વધારવાની આશામાં ભત ભતના ઉપાયો લે છે તેઓને હું હું છું કે, જે ફક્ત તમે તમારી તનદારતી ઉપરજ પુરવ્વે ધ્યાન આપશો તેા આવી ધીકાર બેરેલી સ્ત્રીઓને તમને ઉપોચ દરવાની કાંઈખી જરૂર રહેશે નહીં.

હવે આપણી ઉપર વર્તુવેથી શુભમાં મોતાં ખાતી એક છેકરી એમ કહાશે કે "મારી ચામડી જોઈએ તેવી સાફ અને સુંવાળી નથી," અને તરતજ તેણી પોતાનાં મોડાં પર પાકડર લગાડવા બંધી જશે અને વળી સામે મોરોઠા ઝોરમઠ રંગ હોય પર, અને કાંઈ રંગ આપનાં ભવાને પણ લગાડશે, અને હવે જોએ! તેણી

તદનજ બહાઈ ગઈ છે. "ખુબસુરતી હમેશાની સુસાલી છે" પણ આવી રીતની નહીં. આમે તાણી તોડીને ખુબસુરત બનેલી છેકરી રૂપ વરસની ઉમર સુધી પણ તેવી તલી રલી શકશે અને બીજી સુધી અને તનદારતીની ખરી ખુબસુરતીથી ચતોરશી ઠાક-રીએ તેણી તરફ દરબીને હવે તેણીને એક સુઝી ટોરોમાં ખખવાશે. બીજી છેકરી રહેશે કે—"મારી ચામડી આજે સાફ અને સું-વાળી નથી." આમે એક સમજી છેકરી છે, તેણી નજી છે કે તેણીની આંખ આગલના કાળા રાખ અને ચાંમડીના પીલાસ ફક્ત તંદરાસ્તીમાં કાંઈક ખોગારો થયાથીજ ઉત્પન્ન થશે છે. તરતજ તેણી તેનો ઉપાય કરવા માટે છે; તેણી ખનવાં સુધી ધણે ભારી ચોરાક લેતી નથી; તેણી બંદોબસ્ત હવા આવવન થાય તેવા ચોરાકમાં ઉપરો. ગમે એટલી ઉપ આવતી હોય, તે છતાં બંદોબસ્ત વખતે સકારે ઠકરી અરતે પોતાથી બને ચોટી ખુલી હવામાં કસરત કરશે. એવું પરીણામ એકજ અઠવાડયામાં આવમ પડશે. તેણીને ચેંદ્રોડા ચળકાટ બરેલો અને આંખો સાફ થશે; વળી તેણીને સ્વચ્છ પણ ધણે સારો થશે.

દાંત એ પણ સ્ત્રીની ખુબસુરતીના એક મુખ્ય લાભ છે. જેના દાંતો પેહલાંથીજ સરખા ઉગેલા હોય તેઓએ ફક્ત તેને સાફ રાખવાનીજ અગત છે. તમને ખબર તો હશે કે કાંતની ઉપર એક ભતનું સફેદ પડ હોય છે. હવે તે પડને સંલાળથી નક્કી રાખતું જોઈએ, ફક્ત એ તમે દર વખતે ખાધા પછી એક નરમ ખરો અને પાણીથી દાંત સાફ કરવાની ટ્યવ રાખો તેા કાંઈખી પાકડર કરતાં તે રીત ઉત્તમ છે.

બીજું, કોઈખી છેકરીને ચેંદ્રોડા, જે તેણી કમર આવલથી ધણીજ તાઈટ કરતાં પેહડરો તેા, ખુરતી ખુબસુરત રહેશે નહીં, કારણ કે તે સારીરના અંદરના લાગોને ધણું તુકસાંન કરે છે અને તંદરાસ્તી તદ્દન બગાડી નાખે છે. કાંચ એમ કેહેવામાં ધણું અભયથી બરેહું લાગશે કે ધણું તાઈટ છુટ કેહેવાથી પણ ખુબસુરતી બોળી થાય છે, પણ તે જોઈું નહીં.

એ તમને ખુબસુરતજ રહેલું હોય તેા પંડી અને બદનજમવાથી ધણીજ સંલાભમાં રહેવો, કારણ કે આના કરતાં તંદરાસ્તીને બીજું વધારે તુકસાંનકારક કાંઈ નથી, અને વળી ખનતાં સુધી સારી રીતે કોંધાવાની ઘણી જરૂર છે.

હવે આંખને વારતે એક યોલ યોલવો જોઈએ. તમારી આં-ખનાં તેજ ખનતાં સુધી નક્કવવાની કોરોસ કરો; જેઓને ધરમાં ધણું વાંચવાનું અથવા સીવવાનું હોય અને સામે બહાર જોઈ હવામાં ફરવાનું પણ હોય તેઓની આંખ હમેશા સુધી સારી રહેશે. વળી આપણી આંખમાં હુશીયારીને અલગા, તેમજ વીવેકને ધણે પ્રગટવો જોઈએ.

તે આમે ખરું હોય તેા, મારા વીચારો પ્રમાણે ખરી ખુબ-સુરતી મેળવવાની ઘણી રોહલી છે. તે મગજ, તેમજ સારીરના સરખા અને સારા ઉપોચ ઉપરજ આધાર રાખે છે.

આવાંબાઈ દોરાબજી સાપુરજી.

અલેકઝાન્ડર ધી એટ—ગોલીમખીઆસ, અલેકઝાન્ડરની સા-મતી ખરાબ રેખાવાની ટોવાણી તે તેણીને ચામડાંથી બાજોમાં વચ્ચે આવવા કરી ન હતો. ગોલીમખીઆસ આવી ઘણી રાખ-ત રીતીયા કરતી, પણ અલેકઝાન્ડર તેણીના પાછા વચ્ચવા ધણી-જ નરમાસ અને ધીરજથી વેકતો. એક દીવરો તેના એક દોરને તેણીની સામે એક કામજ તેની પર લખી મોકલ્યું, જે વાંચી અલેકઝાન્ડરે કહ્યો—"આ વખતનાંને ખબર નથી કે મારી મારી ફક્ત એકજ અંશ આવાં દસ દબર કામજો લુચી તાખવાને બસ છે."

સતી માતા તરીકે.

મા કેવી ભેટબે.

સતી વખાણને લાચર થવા સાડા એક મા મુદ્દમ, પણ નરપાસ વાલી ભેટબે; ક્યારે બચ્યાનાં વાંકા અખાડા કરી ભ્યા ને ક્યારે બહાર થવું, ધાસની દોની ક્યારે તંજ અને ક્યારે રીતી કાઢી; શીખવવાને અને પોતે શીખવા સાર આવર, પોતા તરફ તેણીનાં બચ્યાનું માન તેમજ પ્યાર બેગ-વા બેટબે; મધુર સ્વભાવની પણ દેડાંવાગી, ખરા સુધરવા યોગ્યારની, સુધારામાં અને રીતનાતમાં સરુચવા વાલી, યુરતા પાક વાલી ભેટબે, નહી તેણી પોતાનાં બચ્યાનાં વીધાસ મેલવી રાકે નહી; ધાનની રીતે ચાવનારી, સખી પણ દેડાં નહી; અક્ષતમાં ખાતરી બેરલી ને સલાદમાં હડાપણ વાલી; તે સપડું છતાં તેણી "ભંદો" કરનાર તે ભરૂન ભેટબે, કારણકે તેણીની કુરન એટલી તો બારીક છે ને ભેખ એટલી તો બારી છે, કે તે બંદી વગર તેણીને એક બોલ દાખલ થઈ પડે. તેણીએ સમજવું ભેટબે કે જે બચ્યાં તેણીએ આટલી કઠી ખર્ચને ઉઠરાવે છે, તેપણે ને તેણી સારી રીતે ઉધારો તો તેમણે આખાડી બોલવશે, તથા એ બેકસાર રહેશે તો તેમણેના નાસ થશે.

અરે, મા! ન્યારે તારાં ઠાકરાં અચવા ઠાકરી હંદનીના ઉબ-કપર ઉભાં રહે છે, ને અભણી દુન્યા એને મારે તેમણે પણ સુંદર અને વીચીર ખાલ દોય છે, તેમણે ને એ આ દુન્યાની કુરનેની સમજ નહી આપે, ને તેમણે દળીઆરખંધ નહી કરે તો તારાં દીકરું નહી દુખશે? તારાં ઠાકરાં ન્યારે ચેલો હુદા-લ્લ થયશે અને દુન્યાની લડાઈમાંથી ભખી થયશે પડશે ને લખીરીથી તારી તરફ ભેટબે રહેશે, કે તેં મને માલ કે તલવાર નહી આપી, મારા દુશમન કોઈ તરફ હતા તે વીરો મને નહી સમજાવું, લડાઈના ભેખમ વીરો તે મને એકે બોલ પણ નહી કહેવો, તેથી હું આ પ્રમાણે દુખી થઈ પડયોય? અચવા તો તારી ઠાકરી કોઈ દુખાવક કાઢીમાં બેઠે, અચવા તો દેભાજ ભેગી ખીલમાં બહારના બપોરની કૂચી ભય, લારે તેણીને તેં સીમેા રસ્તે દેખાડયો નહી, અચવા તો તેના ભેખમાં તેણીને કલા નેત્રો તેને વારસે થું તે બેક કાઢી નહી આપશે? દુન્યાની ભંજન, કીકર અને કુરનેની સમજ તેં નહી આપી એવા દોષ ન્યારે તારાં બચ્યાં બેને દે લારે અરે મા! તારાં દીકરું દેખી થાય?

ચારસસ કીંગરથી મા વીરો બેલતાં કહે છે:—“લાલ વીદ્વાને વધારે આનીયી કહે છે કે, ઠાકરાંની કેળવણીને બેક આધાર તેમણાની મા પર રહે છે. ઠાકરાંની કેળવણીમાં તે માની વીરો નજર છે.” હાલ તે પોતાના દેખાણ પરથી એમ કહેતો હશે; તેની મા વળી હુશીયાર દળી, તેના બાપ તરફથી ચારસસ કીંગરથીએ સીતાર પારકાને તથા ચીકારને શોખ અને પહેલવા-ની વોલી મેલવું હવે; તેની માં તરફથી સુસારીને શોખ, વીધા અને બીજી વળી સરસ પાસીયતા મેલવી હતી. જે મનરાહલીએ તેણીનાં ઠાકરાંમાં તેણી બેતી તે ખીસવવાની તેણી બેતી કારી-

સ.કરવી. કાંઈથી રંગનાં સરસ તેનીને અચારાં રંગને રંગે ઉત્તેજન આપતી, અને જે રંગનાં રંગને રીતે રંગનાં રંગનાં તેમણે હવે આપશે. માણસો આ રંગનાં રંગને રંગનાં સાચા અને હવે મનરાજ તેણીને વાલી આપશે. તેના બાપનાં મરણ પછી તેની મા તેમણાં ધરના માટીટા થઈ પડી અને દર વારસની ઉમરે તેણી મરણ પામી.

આ પ્રમાણે મા જે તેણીનાં બચ્યાને પહેલેથી સારી કેળવ-ણી આપે તો તેનાં કુળ અને કુલેદ પછવાડેથી પામે. આચારી-ને જે સપડું થાય છે, તે ખાર નહી થાકે તેવો ને બાપના ખાર કરતાં વધારે બીનરવારથી ખાર, કે જે વરશે. સુધી કરમાતા નથી, ને અંદાસી તે બોલો પોતા નથી, ને ઠાકરીઓને તેમણાં નવાં પરમાં અને ઠાકરાઓને દુન્યાની મુસાફરીમાં યાદ આવે છે; કાંઈથી માંગણી થાય છે તો તે માલસ રખવા તૈયાર દોય છે, ને ફક્ત વાંક મરફ કરે છે એટલું નહી પણ લુચી ભય છે, ને શીખી અંધારાં વાલકને પણ લડાઈની હબસ આપે છે, ને શીખી હબસ રસ્તાને કુલેથી બરખર કરી નાખે છે, તે અનીસય અને હંદાર ખારથી બચપણ સુધી થાય છે, ને મોટાપણે વળી યુવા-નમાં યાદગારીએ લાવે છે, બાપ ને ઠાકરાં વચ્ચે સાંકડ થઈ પડે છે, ધરને થલકાવે છે તથા યુવતુમા કરે છે, અને આપણે મરી ભલે લાં સુધી આપણું ધર રાત ઉપર દોય એમ આપ-ણું લાવે છે. માને ખાર થું નહી ખમશે અને થું નહી સોહ-સો? હંદાલા બેરેલા પાક ને મા આમલ કરવા ભરે; તો તે ભલેથી આપી ભરે. હંદનીની ભંજની માને આમલ સાંભ-લવાથી એજી લાગે છે. બાપની ચેતવણી અને સલાહના બેલો આપણા કાનને અણગમતા લાગશે અને આપણને ખુશી આપ-શે, પણ જે તે માથી બાકારો તો યુવતુમાં લાગશે; તેણીને ખાર ઠાકરાંની મરેતામાં, લુખાન માણસોની કોટમાં અને આસામાં; હમરે પુલેમાં ઠાકરાઓનાં કામોમાં, નીપકળતા, નીસારી, દહમોરી તથા કુતેમાં દમેશાં લાગ લે છે, અને લીસાં દેવામાં, શીખા-મણ આપવામાં, સાંભલવામાં ને ખુશી કરવામાં તૈયાર છે. કોઈ કાંઈ વખતે દાદી યુગલાસ માટીકાએ તેમણી દરરોની વાત ને તેમણે પોતાના બાપને કહી સંકતા નથી (જેકે તે બાપ બેને એવા બહારો દોય) રાખે તે માને કહે છે. આપણને વાગે છે કે માના ખારમાં કાંઈ અભય ભેગી હંદાઈ અને ઉચાઈ છે, તે બાપના ખારમાં કમ છે.

સોડે લેગરેક મા વીરો બેલે છે; “જે આખી દુન્યામાં એક જાનનાંયું યુવામાં આવે અને મારી માને બીની જાનવામાં, તો તે દુન્યાનાં તોલ કરતાં મારી માનું બળ વધારે થશે. વાહલી મા! અરે તુંને કેટલાં બધાં આભારી હઈયે, જે પોતાની કીચી ચરસ અને ખરી સલાહ આપણને આપે છે; માની સંકતા બેતી છે કે જે શીખી સખત લીવડું ને શીખી નીચ માણસ પણ તે ના પાડશે નહી.” પણ આ સપથા હવે વીનાના અને બીન-રવારથી ખ્યારને કાંઈક બહારની નજર છે; કારણ કે કોઈ વખતે મા રોષે છે, પણ તેવું કુળ તેણી આખી ચલતી નથી. કોઈ વખતે તેણી રાહલીને કહકો માંચશે તો તેના ઠાકરા તેણીને પરખ આપવા નીકલશે; લારે પણ તેણીના ખ્યારીને તેને રોકા મલે છે. તેણીએ બોહીન, આનુરતા અને ખંતીપણું રાખવું, અને ભડ માલી ગમતાં હંદામાં ખ્યારને આતસ કીચી સગવાળાએ. તે-ણીએ નીચાય થવું ભેટબે નહી. તેણીએ બે સારાં બી રાખ્યાં હશે તો કોઈ હંદારે પણ તેનાં સારાં કુળ ઉગી નીકલશે; બે કે તેણી પોતે તે બેવા નહી પામશે, પણ તેણી મરી મળા પછી તેનાં પાંખી ઠાકરાં પોતાની માલને પસતાવે કરી તેણીને યાદ કરશે.

લેડી જેન ગ્રે.
LADY JANE GREY.

ચાલે છે. જેમ તે રહેમ કરવાને રાજ છે તથા પેતાનો આશીર્વાદ આપવાને હાથ ખેંચતો નથી, તેમ તે પેતાના ઇનસાફનો આણક પછુ ચલાવવાને હાથ બંધ કરતો નથી. પ્રીય વાંચનાર, તું એવા ઇનસાફી બોદાને મળવાને તૈયાર થા. તારાં હૈવમાં જે કંઈ છે તે બધું બોદાને ખબર છે. તારી છુપી વાતો તેની આગળ કંપાણી છે. ને ગુનાહો તું આદમીઓની નબરમાંથી છુપાવે છે તે ગુનાહો તેને રોશન છે, ને ગુનાહો તેને ખબર નથી તે ગુનાહો પછુ તે નહીં છે. તેનાથી કંઈ ક્ષુધું રખાતું નથી. તારાં કામો, બોલો, બીચારો, સર્વે તેની આગળ ખોલાં છે. અંધારું તેની આગળ રોશની છે. એવા બોદાને મળવાને વાંચનાર, તું તૈયાર થા. તારા ગુનાહ તેની આગળ કબુલ, એકાંત જમાએ જ ને આ મોઆફેક તું બોદા પાસે આપેલ કરે—

“અએ બોદા, મારો વખત આ દુન્યામાં પવનની મોઆફેક જેવો રહે છે. મારા કદાહા રોજ છે. મારું મોત જલદી આવશે. તું મને તારી ખરી રાહ દેખાડ. ક્યે દેકાણે, કંઈ લીનમાં મને તારી રાહ મજશે, ક્યે દેખાડ. તુંને મરવા તથા તારી દરખાશમાં આવાવના, અને તારા ઇનસાફની પુરેરી આગળ ઉભો રહેવાનો માર્ગ મને બતાવ. અએ ખુદા, તુંને મારો બોદા છે. તું રોશની આપે છે. તું આંધળઓના હોલા ઉપાડે છે. તું તેઓને દેખાતો કરે છે. તારી રાહ તું મને પાપોને દેખાડ. તારા માર્ગમાં તું મને લાવ. હું ગુનેહગાર છું, મારા ગુનાહ હંજરો હંજર થયા છે. એ ગુનાહોના બોલની નીચે હું હંદાઈ ગયો છું. તું મને ઉચક. તું એ બોલને દુર કર. તું મને મળવાને વારંતે મને તૈયાર કર.”

એ મોઆફેક, પ્રીય વાંચનાર, તું બોદાની આપેલ કર, તેની રાહ રોપ, તેની મરજ પીઠાણી હો અને તે મરજ મોઆફેક તું ચાલ. એકેદખાતું એકેદખાતો દાખર.

જી નામીચી સ્ત્રીઓનાં જન્મચરિત્રો. ૪૬

લેડી જે ન ગ્રે.

જનમ ૧૫૩૦—મરણ ૧૫૫૪.

જેણે તવારીખની કતારોમાં કોઈ પનામે આવી જીવન, ખુબસુરત, કેળવણી, પણ કમનસીબ લેડી જે ન ગ્રે મારફે દયા તથા તાજુબી ઉત્પત્ત કરી ન હતો. સુદરતની બક્ષીસથી દેખાવમાં મોહ પમાડનારી તેમજ શંક તથા માયાજુ સ્વભાવની અને પેતાની કોમની સ્ત્રીઓ કરતાં અતી હુશીયાર મગજ ધરાવનારી હોવા છતાં તેણી લાભી માણુસોના હાથમાં એક દુર્બીયાર

બાળકોની કેળવણીનો એક અગતનો ભાગ—બચ્ચાં. એને કેળવણી આપવાની બાબતમાં આ બાપ તથા બીજી રખે-વાળો ધણે દેકાણે ધણી મોટી ભૂલ કરે છે; તે એક કે, બચ્ચાં એને નેહથી કરતી અતાર્ક કરવામાં આવે છે, તેને દરમ્મે દી. સેબી કંઈ કરવાની લક્ષમણ કરવામાં આવતી નથી. ધણીખરાં લોકો બચ્ચાંને મરતી નહીં કરવા, બહુ નહીં બોલવા, ચારી નહીં કરવા, કેક નહીં કરવા અને બીજી સેકરો ચીસે નહીં કરવાને વારંતર કહે છે. એવું નહીં કરવાને તો બચ્ચાંએને પછાત બના કહે છે, પણ બચ્ચાંએએ છું કરતું, તે વિષે ચોડાંજ આ બાપિ તથા રખેવાલો શીખાવણુ દાં દેવે.

સુવેદ સંપન્ન રાખીને તેમાં વધારો પાપ તેમ કરતું, સાચું વિચારું તથા સાચું બોલનારની સંજત કરવી, એ તેરે વૃદ્ધસન થાય તોપણ સચ્ચાઈએને વલરો રહેકે, ચોર, હુજા, નગેરે લોકોને એકેનત હઈ ચીસા કરાવવી, કેક કરવાસંમોને તેવા બચ્ચાંથી દુર રાખવાને એકેનત કરવી, દેશનું લાડું ઉપચવાને ખોમતાં તેન અનથી અને પછપણી હર નેત્રો મારે આપવી, એવી એવી શીખાવણુ ચોડાંજ લોકો પેતાને આસરે પડેલાં બચ્ચાંએને આપે છે. એવી અધુરી કેળવણીનું પરીણાજ એવું થાય છે કે બચ્ચાંએ મોદદમાં થયા પણ બુદ્ધી કરતકથી વેગમાં રહે છે ખરી, પણ સાચાં અને પૂરોપકારી કામો કરવાની તો-એમાં કંઈક રહેતી નથી તથા રીતે આચરતી નથી, જેથી તે બચ્ચાંએ મોટપણમાં ખરી કોરતી મેળવવાથી પછી નેવા જન-સીબ રહે છે. બુદ્ધી કરતક નહીં કરનાર આદમીને માત્ર એક-લીજ સામાસી પટે છે કે તેનામાં શેહેતાન અથવા હેવાન ખસ-લત નથી; પણ આદમીઅતની ખરી હાથકીએ પોટોચિલાં તો તેજ લોકો કે જેઓ આદમીઅતનું લહુ ઉપડી તેમાં લવાં કામો કરવાને કોઈબી પ્રકારની કસુર રાખે નહીં. વારંતે ને માતાએ પેતાનાં બચ્ચાંએને આદમીઅતની મોટી જીજ્ઞાસીએ પેહોચાડયા માગતી હોય તેઓએ પેતાનાં હોલાં આગકોની કેળવણીમાં કા-મમાં ઉપર જાણુવેલી કસુર નહીં કરવાને ખુબ ખબરદારી કરવી.

અમાન યઈ પડી હતી, કે જેઓ પેતાની નીચ ધારણાએ પાર પાડવાને કાને તેણીને છવના નેખમમાં લાપી નાખવાને અ-મકયા ન હતા. તેઓએ તેણીને એક તરફત રચવામાં તેણીની મરજ વીરધ વડી દેખી. એકે તેઓ સારી પેટે જાણુતા હતા કે આ તરફત પાર ન પડે તો તેણી કેવી ધાસ્તીમાં આવી પડે, તોપણ તેમાંથી તેઓએ હાથ ઉઠાવ્યો નહીં. તેણીની દુક છંદ-ખી અપતના બનાવોથી બરપુર હતી. ને ધુશકેસાતોમાં તેણી આવી પડી હતી, અને ને દુઃખો તેણીની ઉપર દખાણુ કરતાં હતાં, તે સધળું કેવી ધીરવ્રથી તેણી ખમતી હતી તે તેણીનાં અંતઃકરણ અને મનના ભજા શુણે બતાવી આપતા હતા.

લેડી જે ન ગ્રે, ડકુક એવ સફાઈની ત્રણ બેટીઓ માટેથી વડી હતી. તેણીનો જન્મ ‘સેસતરશાયર’ ના પ્રગણનાં એક ‘સેગ્રેટ’ નામનાં શેકરમાં ઈ. સ. ૧૫૩૦ માં ઈજાંડની રાજી એલીઝાબેથના જન્મ પછી ચાર વરસે થયો હતો. લેડી જે ન ગ્રેનાં અપ્પણુ વીપે ધણું મોડું જણાયું છે. તેણીને નાન-પણથીજ વીધાઅબ્યાસનો શોખ વધારે હતો, અને તેથી તેણીની કેળવણી પછપાડે અતી સંભાળ લેવાતી હતી. તેણીની અસલની અને હાલની ભાષાઓ જાણુવાની હુશીયારી માટે ભારી વખાણુ યઈ હતી. એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે તેણી લેટીન, ગ્રીક, હીબ્રુ, કાલકી, અરેબીક, ફ્રેંચ અને ઈતાલીયન ભાષાઓનું ઘણું માટે ચાન ધરાવતી હતી; તેણીના રીક્કેકે યવાનું માન જૈન એલબર અને રોજર એશકામને મદદ હતું. આ બહુલા પુરોવાના હાથ હેંજ તેણીએ પેતાનો અબ્યાસ ધણો આગળ વધારેલો હતો, અને ધર્મની ફરજોથી પછુ તેણી-નાં ગગજને ખેખખર રાખુ હતું નહીં.

લેડી જેનનાં મા આપ તેણીની તરફ કાંઈ સારી વર્તણુક ચલાવતાં હતાં નહીં. તેઓ તેણીની તરફ ઘણી સખાઈ વાપરતાં અને ઘણીજ ધાકમાં તેણીને રાખતાં. યુક અને તેની આતું ખુદરતે યજ્ઞોમાં આ ગદવેર તરફ ગોષા આંધળાં થઈ ફરતાં હતાં; પોતાનાં મા આપ કે જેઓ તરફથી તેણી માથા અને ખારની આશા રાખતી હતી, તેઓને આતું કરકાષણ વાપરતાં નેચાથી બેશક તેણીને વીધાના શોખને ઉતેજણ આપવાની ફરજ પડતી હતી. છગરની લાગણીઓને ખારના પત્રીય જુરસાઓમાંથી અટકાવ્યાથી ખુદરતી રીતેજ તે બીજ તરફ દીકાસા યા મુખને માટે દબે છે.

જેનાં કઠોરપણાંથી તેણીનાં મા આપ વર્તતાં હતાં, તેથી જુદીજ રીતની ખીજાંઓની વતણી તેણીની તરફ હતી. તેણીએ નેતાના યુજ્ઞો, કમ્પેલીયન અને ખુબીવંતી ચાકરી, જે સુધમાંગો તેણીને યોગપણાને નસીવવાન થયાં હતાં, તેઓ તરફથી મેદર્યાની અને વખાંણ મેળવ્યાં હતાં; અને તેણીને માટે આ ધણું મગરૂરી બન્યું હતું, કે જેઓ તેણીની કીમત ખીંચાણુતા હતાં, અને માન આપતા હતા, તેઓ સર્વ ધણી બલિસા અને માન પામેલા પુરૂષો હતા. આવાં ભારી વખાણોથી લેડી જેનનાં મગજપર કાંઈ પણ તરેહની અસર ન થતી, એટલે કે તેણી આથી યજ્ઞકાઈ જતી નહીં, પણ પોતાની મગાંદા અને નયત્તા સદા જળવળી રાખતી. પણ હવે એવો વખત આવ્યો કે બ્યારે આ સુંદર વીધારથીને પોતાની ચોપડીઓ, અબ્યાસ, સધળું એક બાજુ મુકી, તે વખતનાં રાજદારી કારસ્તાનમાં એક ટુકે પણ અગભો બાગ બળવેલો પડ્યો. તે વખતના ઈંગ્લાંડના રાજ છઠ્ઠા 'એડવર્ડ' ની કમેરીનો પ્રમુખ 'જેન ડડલી' 'ડ્યુક ઓફ નોરથઅમરકેન્ડ' કરી હતા, જે ઘણો બેઅદબ અને ખરાજ માણસ હોવાથી, પોતાની લોભી ધારણાઓ પાર પાડવાને કાળે કાઈપણ યાત્રી યા કપડી રીત વાપરવાને યુક્તો નહીં. ૧૫૫૩નાં વરસની સરખાતમાં જુવાન રાજ ખડીના યુરો રોમથી મંદિરો પડ્યો. ચાંદગી ચેલા વખતમાં વધતી આવી, અને જલદીથી સંવેન માસમ પડ્યું કે તેના દહાડા બરાઈ યુગ હતા. 'ડ્યુક જેન' ને લાગે કે રાજનાં ચોતપી રાજની લગામ તેના હાથમાંથી જતી રહેવાની. તે જાણતો હતો કે જે રાજની બેહેન મેરી ગાદી પર આવે તો તેને એક બાજુએ કાંઈ કહાડામાં આવશે, તે માટે પોતાને રાજદારી અડલામાં વડો રાખવાને કાળે કાંઈ પણ યુક્તી, પછી તે ગમે એવી નીચ કાં ન હોય, તોપણ તે કામે લગાડવાને તેણે દેશવ કર્યો. મેરી ઈંગ્લાંડમાં તે વખતે લોકપ્રીય હતી નહીં, અને જો તેણીને તેમજ તેણીની બેહેન 'એડીઝાબેથ' ને દકધાર વારસ નથી એવું કારણ લાવી દુર કરવા મંત્રિ તે તેમ જની શકે એમ હતું. આવા ખ્યાલમાં પોતાની 'યુરી નગર તેણે લેડી જેન' કે તરફ ફેરવી; તેણી જુવાન, ખુબસુરત, અને લોકપ્રીય હતી, અને જો એક વખત તેણી રાણી બને તો પોતાના હાથમાં એક સરસ હથવાર થઈ પડે એમ હતું.

લેડી જેનનાં નામે પોતાનું કામ પણ કહાડી લેવાને માટે,

પોતાના આર બેશાઓમાંના એક, સાથ તેણીને પરણાવવાને તેણે દેશવ કર્યો. પેદેશો નણુ તો પરણેલા હતા, પણ ચોયો કે જેનું નામ 'ગીઝફ્રડ' હતું, અને જે ફક્ત ૧૭ વરસનો છોકરો હતો, તેજ કુમારો હતા; અને તેથી તેને બનીપત્ની રાણીને બરધાર કરવાનો વીચાર કર્યો. લેડી જેનનાં માઆપને સમ-ભવ્યતાં તેને વાર લાગેો નહીં. તેઓને મનથી ડ્યુક દુન્યામાં સીધી મોટો અને જેકેમજ હોવાથી, પોતાનાં બચ્ચાંને તેને સલાજ હેશ મોંપવાને કાંઈ આંચકી લાગી નહીં, પણ તે આતું પોતે આ લગનની વીરધ હતી. તેણી 'ડડલીઓ'ને ધીક્ષરતી હતી, અને પોતાના ધારેલા વરને એક ભાઈ કરતાં વધારે ચાહતી હતી નહીં, કે જેની પાસ તેણીની મેદર્યાની મેળવવાને માટે એક સુંદર મેહેરા સીવાય બીજું કાંઈ ન હતું. બ્યારે તેણીને કહેવામાં આવ્યું કે 'ગીઝફ્રડ' સાથે પરણાવવાની તેણીનાં માઆપનીજ મરજ છે એમ નહીં, પણ રાજનીથી છે, ભારે તેણીએ પોતાનો ધીક્ષર દાખી દઈ, લગનને માટે કજીલાત આપી, જેથી ૧૫૫૩ ના મે માસમાં ઘણુંક લોભી સનમુખ તેઓને લગનના મગાંદી બેશામાં આવ્યાં. એટલામાં રાજ પોતે એક મોતની અણીપર આવ્યો. તેણે, પણ તે ઉશ્કેલો દમ જેમે તેની આગમય 'ડ્યુક જેન' તેને આડું અવધુ સમજની શાદનતીઓ 'મેરી અને એડીઝાબેથ' નો મગાંદો દાવો ૨૬ કરી લેડી જેનને તાજી બાંધવા કહ્યું. એટલે ૨૨ તે માટે એક ખરડો ઘડી કહાડ્યો અને જેથી તેની બીજ નકમ થઈ કે પોતાની સહી તે ઉપર કરી, અને ધંધુક દરખારીઓ, આપધીસો વીગેરેની પણ સહી લેવાઈ. હવે ડ્યુકની ધારણા પાર પડેલી હોવાથી તે ફક્ત રાજનાં મોતનીજ સહ જોતો ચોચ્યો. તા. ૧૬ જુલાઈ અને બરસપતવારની રાતના રાગ એડવર્ડે પોતાનો પ્રાણ તેના કીરતારને હવાશે કર્યો. આખી રાત અને ખીજ એક દહાડા મુધી ડ્યુકે રાજનાં મોતથી કાંઈને વાકેફ કર્યા નહીં, પણ સનવારની સહવારે લ'ડનના 'લોરડ મેયર', યોડાક અમલદારો અને મેહેરનાં યુખ માણસોને બોલાવી તેઓને રાજનાં મોત વીરો કહ્યું, અને તેનું કેહવું વીલ જેમાં લેડી જેન મોને મગાંદાવારસ દેડની હતી તે બતાવ્યું. તેની ઉપર સંવેરી સહી લઈ, રાજનાં મોતની વાત તે બ્યાં તરફ જલદે કરે નહીં ભાં મુધી છુપી રાખવાનો વચન લઈ તેમને રવાના કર્યા. તેણે પોતાના છોકરાને કેકાંક હથવારબધ માણસો સાથ શહનદી મેરીને પકડી કેદ કરવા મોકલ્યો અને પોતાની ખાપડીને લેડી જેન જેને બોલાવી લાવવા કહ્યું.

પણ શહનદી મેરીને પોતાના ભાઈનાં મોત વીરો અને પોતે કેવી ખાતરીમાં છે તે વીરો અગાડથી ખખર પડેલી હોવાથી તેણી નાસી ગઈ હતી. લેડી જેને મેહમાં 'એસ' સાથ જવાની સાથ ના પાડી, પણ બ્યારે તેણીના વરે અને ખીજાં એકએ સમજની ભારે ઘણી આપાકાનીએ તેણી ગઈ. મેદલમાં બ્યારે આની પેંદબી ભારે દરખારીઓ તેણીના હાથને યુગન કરી રાણી રાણસ માન આપવા લાગ્યા એવું કહે છે.

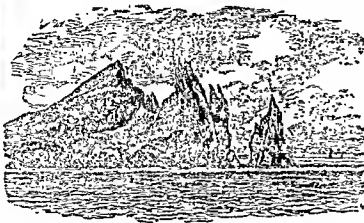
દે ન્યારે તેણીએ રાત્રનાં મોત વીધે. સાંભળ્યું' સારે બેસુધ યઈ' મઈ, કારણકે તેણી તેને. એક ભાઈ સખાન ચાલતી હતી, અને પેદાશ તો તાજ લેવાને ના પાડી, મેરી અને એલી-એમેકોના દાવે તેણીના કરતાં કેટલો વધારે છે તે તેઓને ધ્યાનમાં લેવા કહ્યું. પણ તેણીના ભરમારનું આખાપત્ન અતીશે દયાળુ પનાથી આંખમાં આંસુ ડાસી જેમ તેમ કપુચ કપ્યું, સોભાવરને દીવસે રાત્રનાં મોતતથી સર્વે લોકને વાકેફ કર્યા, અને લેડી જેન જેને રાણી તરીકે જાહેર કરી. આટલા વખત મેરી કાંઈ કચ્ચા બીના બેસી રહી હતી નહી. તેણીએ પોતે ડચ્કની સામે મોટું લસકર ઉઘું' કપ્યું, કે જે ડચ્ક પોતે ૨૦૦૦ ધોરેસ્વાર અને ૮૦૦૦ પાયદળ લસકર લઈ તેણીની સામે આગ્યો હતો. પણ તેનું લસકર અરધે રસ્તે બળગેા ઉઘ્યી, તેને સુધી નાહસી ગયું, જેથી ડચ્કને કે ૫૬-૭વામાં આગ્યો. લેડી જેન પાસથી તાજ ધીનવી લેવામાં આવ્યું અને તેણીપર મોટાં શીરુતું તોહમત મેળી બે દારીઓ સાથ જંદીવાન કરી. ડચ્ક જેન, તેના સંપળા બેઠાઓ, અને લેડી જેનના ધણીક સાથીઓને પણ જંદીખાને પુરવામાં આવ્યા. તાજ મોહવાથી લેડી જેનને કાંઈ લાગુ નહી. તેણીએ કહ્યું કે "મેં' આખાપને ખુશી રાખવાને માટેજ મારી મરજ વીર્ય કપુચ રાખ્યું હતું અને મોડી ખુશીથી હું પાછું આપી દેઉં છું." ડચ્ક જેન અને તેની સાથવાળાઓની તપાસ કરી તેઓને ગરદન મારવાને હેાકમ થયો. વાંચનારી બેઠેનોએ અરે ધ્યાનમાં રાખ્યું કે તે વખતે હાલની મારફ અપરધીઓને ફરસી દીધામાં આવતા ન હતા, પણ એક દીગરાંપર ડચ્ક મેળી કોહાદીએ તે છટકાવી નાખવામાં આવતું હતું. આ પછી લેડી જેન અને તેણીના વરની તપાસ ચાલી. પોતા ઉપર સુકાપાત્ર તોહમતનો ધનિકાર કરવામાં કાંઈ ફાવેલો ન સમજ, તેઓએ વાંક કપુચ કર્યા, જેથી બેઠેને અપરાધી ટેકવી મોતની કીધી કરી. ગરદન મારવાને દીવસ ૧૨ મી ફેબ્રવારી અને સોમવારને દેડપચામાં આવ્યો; અને આ બખર લોકોમાં જરજદીથી પંચરઈ જ્યાથી ને સવળાંઓ તેણીને બેરાજ આગળમાં હતાં તેઓ આંસુ વરડાવતાં અને તેણીનાં કમન-ચીત્રપર બારે અકસોસ કરતાં, તેણીની પાસથી કાંઈ પણ નીજ માદદાસ્ત તરીકે લેવાને યત તો તેણી તરફથી એક છેઃસો બોલ પણ સાંભળવાને આવનાં. આરમી ફેબ્રવારીની સડવારે ન્યારે સુરજ પણ બેરાજ ઉઘ્યો ન હતો, તેટલાં લેડી જેને પોતાના ચોરગ્રાની ખાટી નીચે જળે કરવાના માંચરાપર લેકોને કામે લાગેલાં બેયાં. તેણી આરી આગળ મઈ અને પોતાના ભર-વારે તે તરફ જઈ જતાં બેયો. તેને લંધીજી છેડી સલામ કરી પોતાનાં મોનાની વાત જોતી ધીરજથી ઉઠી. યોગ્ર વખતમાં જંદીખાનાને વડો, એક ધર્મચૂર સાથે તેણીને માંચરા આગળ લઈ જવાને આવ્યો. તેણીની દારીઓ ગમચી એઠ-લી તો અધચૂઈ યઈ મઈ હતી કે ચાલવાની પણ તાકાત તેઓમાં હતી નહી, પણ લેડી જેન પોતે તો તદન રાંધન અને સ્વીર હતી. કળા પોશાકમાં, હાથમાં બજીવાની, મોપડી ઉપાડી

પકડી, અને પોતાના જુવાન સુદર ચેલેસપર મધુર હસતું લઈ આસેથી પણ મજબુત પગળાંએ આગળ વધી, અને માંચરાપર ચડી આસપાસ ઉભેલાં શોક કરતાં લોક તરફ ફરી મધુર ઝીણુ અવાજે બોલી: "મારાં ભણાં લોકો, અરે હું મર-વાને માટે આવી છું, અને કાયદાની રહે તપાસ કરી મને ટેપ બાદી છે. નામદાર રાણીના ચુરસો બીજાઓની નીચ યુક્તીના ભોગ યઈ મેં જેમ્મી લીધી છે, પણ ખુદાને હાજર જાણી કહું છું કે માર' અંતઃકરણ તદન સાફ છે અને હું સર્વ વાતે નીકળેપ છું. છેડી સલામો" આટલું બોલી તેણી યુકલું મડીએ પડી, પાસે ઉભેલા ધર્મચૂરને પુછ્યું કે, "હું જંદી ૩૩?" જેનો જવાબ તેણે લકડની જગ્યાએ આપ્યો કે "હા." જંદ-મી કરી તેણી ઉઠી યઈ, હાથમાંનાં મેળાં કહાડી પોતાની દારીને આંખમાં, અને ટોપી કહાડી એક સહેદ રમાલ આંગળપર બંધા-વ્યો. જલ્દા તેણીના પગ આગળ યુકલું મડીએ પડી બેઠ્યો, "અમે નેક ખાનું, ને દામ કરવાની મને ફરજ પડે છે તેને માટે તું મને મારફ કર." તેણી યોગ્ર દયા અને મારીના રાખેલા બગડી અને પછી મેરિથી બોલી "મેલેડગ્રાની કરી મને જરજદીથી મારી નાંખો." દીમરોને માટે તતોસ્તી તેણી બોલી, "તે ક્યાં છે? અરે! તે ક્યાં છે?" એક વળુ, જે નન-દીક ઉભેલો હતો, તેણે તેણીને હાથ પકડી કહેવાડ્યું. પોતાનું માથું તેનીપર સુધી બોસી "ઓ ખુદા! મારી છપ હું તને મોંપુ છું." એક પળ પછી કોહાડી પડી આ શોકકારક બના-વેલો છેડો આવ્યો, અને આ ઉમદા લેડી જેન જેનો આત્મા તેણીના પેદા કરનારની હજુર જઈ ઉભો. આવી રીતે પુર જુવાનીના બડારમાં આ સુદર દિવસ ખાનું મરણ પામી. તેણીની સર્વે જીવની પુર્ણતા અને હોહાવારીથી લોકોનાં વખાણ અને માન મેળવ્યાં હતાં એટલુંજ નહી, પણ શોક સ્વભાવ અને દયાળુ દીવસુદાથી લોકોને ખ્યાર પણ તેણીએ છતી લીધી હતો. તેણી દિગ્રેજ તપાસીખમાં એકવીજ ખડી રહે છે, કારણકે તેણીની સરખાગણી આપણે કોણની સાથ કરી રાખે? એક જગ્યાના જેવી નીકળે, જુવાનીના પુર બહા-રમો એક શુશળની કળી મોસાળ ખીરતી, નાદર અને મુલકદ યુગે ધરાવનારી, અને અસાર વરસાની કુમળી નયે પોતાનાં આખાપના લેખને ભોગ યઈ આ કાની દુન્યા તણ, પોતાનું નામ હમેશ તત્ક આગર રાખી જનાર તેણીના સરખી કાંઈ બીજા આપણને મળી શકશે? ગુલબાઈ કું ખાટક.

જેતાના ખ્યાર ખાતર ખારે આપેલો ભોમ-એક વાદા-મને એક દીવસે જમારત તોફાન નવાથી તે માહેલા લગભગ સર્વે હતાએ સાથે ઉધું વળી ગયું. એક બાપ અને તેનો બેટો તથા એક બીજી માણસ, લોકડાંતો એક દુકાને પકડી તરવા લા-ગ્યા, પણ તે લખ જગ્યાને ભાર ખસી ચકે એવા ન દેખાતી, અને પવન અને મોરનાં એર બારે દોવાથી તે બાપે પોતાના બેટાને કહ્યું: "મારાં લોકો, તું જ્યાં છે: જ્યાં તને સમજત રાખે: હું જ્યાં છું અને ધણે વખત જ્યાં છું; મારી ફરજ કે હું તને બચાવું." એકાં મોતી યુવાનું નામ મોં પર લઈ, તેનો ઠાકો તેને બચાવવાની દારોસ કરે તે અગાડ પાળીમાં ડ-ખડી મારી ઝડાંતો ચુપ થઈ ગયો હતો.

"સનળીમ" નામની આગબોટમાં એક સફર.

પ્રકરણ ૨ નું—મદીરા, દેનેરીશ, અને કેપ દી વરદના ઠાણોએ.

૫—"મદીરા" નો દુરથી દેખાવ.

આગબોટથી આસ્તે આસ્તે સારાં સુદર જુપડાંઓ ને જેવી કાપેલી ટેકડી પર અથવા તો કીનારા પર હતાં તે ભેંતાં ભેંતાં ગયાં. તે જુપડાંઓમાં ઘણાંજ સાદાં લોક રહે છે, અને તેઓ પોતાનાં આમમાંથી કંઈ ભેંતાં નથી, અને લોકોએ દનશય ખાદીમાં આસરે બાર વાગે તે લંગર નાખ્યું અને જેવો નાસ્તો ખાસ થયો તે જોયું તો અમારી આજુબાજુ ઘણાંએ મજબાઓ આવેલા હતા, પણ જ્યાં સુધી રાકટરે આવીને તપાસ કાઢી નહીં હતાં સુધી તેઓ અમારી નજદીક આવી શક્યા નહીં. ગઈ કાલેનો ને આગ્રીક તરફનો પવન ટુકે છે તેને લીધે અમી ઘણી પડે છે. આગ્રીક તરફની આગબોટ "ઈરીઓ-પીઆ" ને એક દહાડો અગાઉ વાંદરા, પોપટ અને અનીનાસ લઈને આવી હતી હતાં જ્યાં, અને છેકરમાં પાંચ પોપટ "નનળીમ" પર લઈ આવ્યાં. સાંદરે પાંચ વાગે તે અમે મજબાઓમાં ગેરરી કીનારા પર ગયાં. હાં એક બે જગ-હની આડી ભૂમારે સાર ખોદી હતી તેમાં અમે બેઠાં, અને "પ્રાસ" જ્યાં તહેવાર હોવાને લીધે ઘણાંએ લોક દૂરી અથવા ના રેગનોપીમાનાં ઝાટ હેડે બેસી મનહ કરતાં હતાં, હાં તે અમુને જલદીથી ધસડી ગઈ; અને આ મેગનોલીઆનાં આ અંદી અમું મોટો જલદી ઝાડોની માફક ઘાય છે અને હવા તેનાં મીનનાં બનાવેલાં જ્યાં મીનાં કુલોથી બરપુર હતી. વીસ મીનીકે પડી અમે લોક "કીસ" જ્યાં જ્યાંનાં હતાં હાં આવી પુઆં. હાંથી આમડાંનો અને ખીલુનો દેખાવ ઘણાંજ રળીઆમણો કામનો હતો. અમુને ભેંતાં ભેંતાં રસ્તાપર ઘણાંએક વરો મળ્યાં, જ્યાં લોકો બારણું આગળ ઉભાં રહી પવન ખાતાં હતાં, અને કોઈ જાગ્યાં તુલાઈ ગયાને લીધે અમે અંદર જોયું તો માત્રમ પડયું કે બાગ ઘણાંજ સારી રીતે રાખેલા હતાં અને અમું મીનાં કુલોથી બરપુર હતા. અમું પછી પાછાં ઉતર્યાં અને પ્રાસ થોડો વાર ઉભાં રહીને અમારી રીકર પર ૧૦-૩૦ વાગે આવી પુઆં.

ખીલે દહાડે સદસારવા ઇલામતે અને મદીરા જનતરમાં ગયાં અને હાંથી

આગબોટી ઉંચકી લઈ જતાં.

પાંચ પાનને ગાંધે પી થોડા પર બેસી માઉન્ટસ ગયાં અને હાં અમે એક જગા પર ઉતર્યાં, જ્યાં અમું આમનાં કુલો

ને ઝાડો હતો. જાન્યુરો અને લાસ કેમીલીઆ, સફેદ એશકીઆ, ગરટતી લીલી, છરેનીયમ ફુલોનીઆ અને બાળા મણા-એક ફુલોથી તે જગા બરપુર હતી અને કુદો પછુ પછી સારાં ને મોટાં હતાં, ઉતરવાની ઘણી મગાહ પડી. અચુને નેતરની ટાપની જેવી માકીઓમાં અને જળને ખેસાયાં, અને તેને બે માણસોએ પછાટોથી આંચકો મારી ઉતારી; તે ધણીજ જલદી જતી હતી અને કોઈ વખતે પડી જઈએ એવું લાગતું હતું; પણ અને સહીસલામત હેઠે ઉતરયાં. મોટી ધારતી તો પાટા ધસાઈને આગ લાગે તેની હતી.

મંગલવાર, તા. ૧૮ મી જુલાઈ—અમે યોડા દોસ્તો સાથે "આન કોરલ" જવાનાં હતાં, તેથી સાડાચાર વગતે ઉઠ્યાં અને ૬ વાગતે કીનારા પર ગયાં. "આન કોરલ" ફરીઆથી ૫૦૦૦ શીટ હુલું છે અને અમે ત્યાં નાસ્તો કીધો. ત્યાંનાં લોકોને ફરીઆમાં નાહવાનો વખત સદવારનાં ૭ વાગતેનો છે, અને તેથી ફરી ત્યારે અમે કીનારે ગયાં ત્યારે ધણું લોક આવેલું હતું, અને અમારી યોટ દકારવાને ઘણી મેહેનત પડી. જોવાને અમલખી લાગતી હતી કે એ લોકો ધરનાં સીંચી વડી-એસથી તે છેક નાનાં જમ્યાં, જે ચાલી પછુ નહી શકે, તેને નાહવા લાવતાં. અમે કીનારા પરથી ૧૧ જણ ઘોડેસ્વાર ચર્ધ નીકળ્યાં; એ બધાં અવાજને સીંચે કેટલાંએક જણ બારણાં ઉઘાડી અચુને જોવા બહાર આવ્યાં. અરથે રસ્તે અમે આસા-એસ લેવા દરાખ તથા એસનટનાં ઝાડો હેઠે ઉતર્યાં અને દશ વાગે પાછાં નીકળ્યાં અને આન કોરલ પર જવાના બે રસ્તા હતા, ત્યાં આવી પુઆં. તે જોમાંથી અચુને એક પસંદ કરવો પડ્યો. અમારા ડાબા હાથ પર એક રાંક આકારવારી ટેકડી હતી અને જમણા હાથ પર "ટોરીનદસ" પીક હતી. આ છેતી જગા જેને કે જવામાં બધારે ભારી હતી, તો પછુ લાંથી સામે દેખાવ દેખાવ કરી અમે તેની ઉપર ગયાં. ૧૫૦૦ શીટની હમાઈથી હેઠેનો દેખાવ ઘણેજ રળીઆમણે લાગતો હતો. કોઈ કોઈ દેશણે જેતીચાડી કાપેલી હતી, તે તરત લીલું જણાઈ આવતું. અમારાં મધ્યાંપર "પીકીરીયો" જેની હમી ટેકડી અને રટીમર પરથી જોઈ હતી, તે દેખાતી હતી. એક મગનો ધારતો દળાણુ અને ખીન બે દળાણો (જેની ઉપર રેકા ઈઈ ઝાડો પકડી બેઠે એવા) ખસાસ કીધા પછી અમે ટોરીનદસ પીક પર આવ્યાં, જે કે રસ્તો ધણેજ ખરાબ હતો, તો પછુ જે દેખાવ અચુને તે હમી ટેકડી પરથી મલ્યો, તેણે અમારી મેહેનતનો અદકો વાંધો આપ્યો. પછી અમે પાછાં ઉતર્યાં અને ૧૧ વાગે ત્યાં અમે પેહેલાં આસાએસ લીધી હતી ત્યાં આવી પુઆં. હોટલવાસા મીઠા માઈલેસે નવ વાગ્યાં નાસ્તો મોકલી આપવાને કહ્યુસ ક્યું હતું; પણ હજુ સુધી તે નથી આવ્યો અને અમે સંપૂર્ણ ભૂખાં હોવાને લીધે પાછાં ઉતર્યાં. બપોર પડતાં અરથે રસ્તે અચુને બધાં માણસો કંડયા જઈ આવતાં મલ્યાં, અને અમે લોકોએ એક જુના ધરમાં જ્યાં અગાક મીઠા વેચ રહેતો હતો ત્યાં નાસ્તો લીધો.

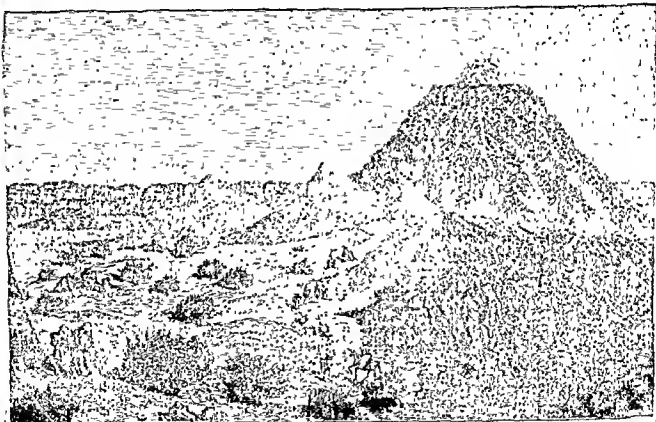

બુધવાર, તા. ૧૯ મી જુલાઈ—અમે સંડે જણું મઈ કામનાં એટલાં તો કાકી ગયાં હતાં, કે છેક ૯ વાગતે અમે તરવા ઉતર્યાં; સાંઢજનાં અમે લોકો ત્યાં જે અજોનેની ઘેર છે તે જોવા ગયાં. તે ઘેરની જગ્યા ઘણી સારી રીતે રાખેલી છે, અને કોઈ ઉપરનાં લખાંણો વાંચી અચુને ધણું લાડું, કારણ કે ધણીએક ઘેર તો જુવંતોની હતી; પછી મીસીસ ફ્રાન્સજના આગની ધણી વખાણુ ધાપ છે, તે જોઈને અમે રટીમર પર યોડા દોસ્તો મળવા આવવાનાં હતાં તેને વાસ્તે ગયાં. તેઓ સંપૂર્ણ અમારી આગબોટથી અતી ખુશ થઈ ગયાં અને મુખ્ય કરી તુટક પરની નારી નારી આરામગાહની જગાની ખુપકળ વખાણુ કરતા લાગ્યાં. અમારા પરીણાઓ ગયા પછી અમેખી ૧૦ વાગતે એ ગામ છોડ્યું અને આગળ જવા નીકળ્યાં.

બરેસપતવાર, તા. ૨૦ મી જુલાઈ—આજનો આ-ખો દહાડો ખંધી સખીઓ અને મોપાન્યાંઓ ગોઠવવા-નાં તથા "ટોનેરીફ"ને વાસ્તે તૈયારી કરવામાં ગયો છે. બપોરે પવન પડવાને લીધે અમે ગાહલી મારવાની કોમેશ કીધી, પણ નીપકળ મઈ. ગરમી ઘણી પડતી હતી, અને બપોરે આઠ વાગે અમે ઈનજન સળગાવી સાચતા મોંડું લારે જરાક પવન લાગ્યો.

પાકમાં ટિફલી જોવાને અમે જલદી ઉઠ્યાં. સહ-૧ દુરથી જોઈ. આજુબાજુના પહાડો હવા હોવાને

લીધે એ યૌવન દરમિયાનથી જોઈ જાય એમ લાગતું નથી. અને તેની રાત્રીમાંથી “સેનટા ક્રુઝ” કરતાં “ઓરોરોના” નું બંદર પસંદ કરી, અને સ્થાન લંબર નાંખ્યું, કારણ કે તે યૌવન જે ઉપર અને જ્યાંનાં હતાં, તેની તે નજીક હતું, અને હવા પણ એ જગ્યાએ વધારે સારી હતી. અરમીને લીધે અમારી સાથનાં પીઆં થોડાં યુક્ત થઈ ગયાં હતાં, તેથી હું અને કેપ્ટન લેટી વાઈસ કોનસલ્ટ મીં ગુદોલ. સાથે સીપર ઉપર કેમ જવું તેની ગોઠવણ કરવા ગયાં. ખગોરનાં બે વાગેલાં હતાં, અને તાપ ઘણો પડતો હતો, પણ મીં. ગુદોલનું ઘર નજીક હતું, તેથી કાંઈ ઘણું જણાયું નહીં. મીં ગુદોલે અમારે સાફ ગાડી તથા થોડા મંગાવવા બધે માણસો મોકલ્યાં. અને અમારું કામ કરી રાતના સાત વાગે રડીમર પર આવી, ખાઈને સુતાં, અને ત્રણ કલાક પછી સાડાદશ વાગે પાછાં ઉઠ્યાં. અને વાઈસ કોનસલ્ટને ઘર બરાબર મધરાતે આવી પુઆં, પણ થોડાંજો નહીં આવી પુગધાને લીધે અમે રજો નાખી જઈને ઉપર સુતાં, કારણ કે અમેને ખરાબર ખાંખર હતું, કે જે પડાક પર અમે તે દીવસે જ્યાંનાં હતાં, સ્થાનો રસ્તો ખરાબ અને લાંબો હોવાને લીધે અમેને અતીશે ઠાક લાગતો. બધા થોડાંજો બે વાગેતે આવી પુઆં અને અમે પા કલાક પછી અમારી મંજલ શરૂ કરી. ચાંદરણું નહીં હોવાને લીધે પહેલાં બે કલાક અધાઈ હતું, ઝડકણું પડ્યું, ભારે અને એક એકને જોઈ રહ્યાં. સાડાસાત વાગે તો પ ઘણો જ ગારતો હતો અને અમે નાંખેલાં લેવા તથા થોડાને પાણી પાવા ઉઠ્યાં. સાડાઆઠ વાગે અમે પાછી મુસાફરી શરૂ કરી. પહેલાં દેખાપ જે હમારી નજરે પડ્યો તે મુંદર “રેતામાં” જલાનકા” નામની ઝાડીઓનો હતો, કે જે સઘળી રીકે યુરનુમા દુબોળી ભરાઈ ગઈ હતી, અને

—રેતામાં નાં જે દા નો.

જેઓના પમરાતથી હવા ઘણી ધુસબોદાર થઈ હતી. થોડે રસ્તે ઝાડ પણ મળ્યાં, પણ પછી તો તદન ચેરાન હતું. સાડા દશ વાગેતે અમે “એસ્ટેનરીઆ ડી થોસ ઈંગલેસીસ” જે ૯,૬૦૯ ચીક ઉંચું છે, સ્થાં આવી પુઆં. અને અમારી સાથનાં સાં મન અને થોડાંજો સ્થાં છોડી ઉટપર બેસી આગળ ચાલ્યાં. પસેના જળના પડાગની જે રાખ અને રેતી હતી, તેને લીધે ઉટા ચઢતી રાક્યાં, પણ તેઓ બે ત્રણ ફૂટ નજીક લેવા પાછાં ઉઠ્યાં રહેતાં. રસ્તો ઘણો વાંકીટો હતો, અને દોહડ કલાક પછી અમે “આસતા વીસતા” પર આવી પુઆં. અને ઘણાં ઠાંડી જવાને લીધે હું અને હોકરાંઓ ઝાડીઓ રહ્યાં, અને ઝાડીઓ જેમ તેમ કરતાં વધારે ઉપર ગયાં. ત્રણ કલાક પછી તેઓ પાછા ફરવા અને ગોલ્યા કે “સાફ થઈ કે તમે નહીં આપ્યાં, કારણ કે જવાનો રસ્તો અતીશય ખરાબ છે;” તે શોક જે બે પમલાં ઉપર ભરતા તો સહીને એક પમલાં હોંડે આવતા, પણ તેઓએ દેખાવની પુષ્કળ તારીફ કરી. થોડા અમવા ઉટ પરથી પડી નજીક તે પાસીને

લીધે અમે સર્વે હેઠે પગે ઉતરયાં, તે પશુ ઘણું કઠણ હતું; અમે કોઈ વખતે જઈને ખડક સાથે આડતાં અને કોઈ વખતે ઉપાં પડતાં, એવી રીતે અમે ત્યાં અંધ સામન ચુકાએ હતાં હાં આવી પુચ્યાં. અમે થોડું ખાણું ખાણું અને કુઈનીન (એક જાતની તાવ અટકાવવાની દવા) પીતે થોડો વખત સૂતાં. સુવાથી અમુને આસાએશ મલી, અને અમે સાંઠજના છવાને પાછું ઉતરવાનું શરૂ કીધું. થોડે રસ્તે ગયા પછી અધાઈ થયું, અને કોઈ કોઈનાં હાન તુટી ગયાં, તેને લીધે અમે પાછળ પડી ગયાં, અને તોમ, ડાકટર પોટર અને આસનત રસ્તો બતલાવવાવાળાં ખાણુસને લઈ આગળ આવયા; અધારાને લીધે તે લોકો હમુને દેખાયા નહીં, થોડો વખત આ બાજુથી પેલી બાજુ ગયા પછી હમારી સાધના ખાણુસોએ કહ્યું કે અધાઈ હોવાને લીધે અમુને રસ્તો મલમ પડતો નથી. આથી હમે ધભારામાં, કારણ કે આખા દલાડામાં હમુને ફક્ત બીજાં જે તણુ ખાણુસો મચ્યાં હતાં, અને હવે કોઈ મજે એવી આશા નહોતી. હમે ધુમ મારી અને રણુરંગિયું છુક્યું, પશુ કોઈએ કોઈ અવાજ દીધો નહીં, અમે ધડીકમાં ખડક ઉપર મરતાં, ધડીકમાં નાળાંએઆંથી આસતાં, એવી રીતે ભટકયા કીધાં; મારો થોડો તણુ વખત પડી ગયો, પશુ સારાં ભાવએ હું જગી ગઈ. આસરે દસ વાગતે અમુને એક બતી દેખાઈ, અને અમે જુએ પાડી તે લોકને લણાયા, અને જે અમુને સહી સલામત લઈ જાય તો મોટું ધનિમ આપવા કહ્યું, તે એ લોકોએ કમુશ કીધું. તણુ ખાણુસો દાઢયા મસાલ લઈને આવ્યા; એક સઠથી આગળ ચાલ્યો, બીજે મારા થોડા સાથે, અને ત્રીજે સઠથી પછાડે; અમે અતીશય ખરાબ રસ્તા અને લિતરાણે પરથી જેમ તેમ ગયાં; થોડે કાંડે ગયા પછી એક એક પછી એક એક મસાલ ધુનવાઈ જવા લાગી, અને છેલ્લી મસાલ એક ગામ આવ્યું હાં શુલ ધઈ. હાંથી હમે બીજી બતીઓ અને ખાણુસો મેલમી પાળાં મસાલાં, તે “પોરતો ઓરતોવા” ને રસ્તે વાઈસ ક્રેનસથ નહીં ચુકાએ ધર સાડાખર વાગતે આવી પુચ્યાં. અમે નીકશ્યા પછી રહ કયાકે તલન થાકેલાં અખરી યાટ પર પાધરાં જઈને કમીનનાં વીસામે લીધે.

[સાંધણુ છે.]

હીરાંખાઈ નં ૩૦ પરલ.

એક હથ દાસી—એવું કહે છે કે હથ લોકો પોતાનાં ધરો સાફ અને સુચક રાખવાને માટે વખણાયેલાં છે. એક દીવસે એક ન્યાયાધીશ એક બાઈને મથવાને ગયો, અને બારણું મોકલ્યું, તે એક દલાવર દેખાવાની દાસીએ આવી ઉપાડયું; તેણે તેણીને પુછ્યું કે તેણીની બાઈ ધરમાં છે વા નહીં અને તેણીએ હા કહેવાથી તે અંદર દાખલ થયો. પશુ તે દાસીએ ભયારે બેઠું કે તેનાં જુટ સાફ નહીં લ્યારે તેણીએ જોર ફરી તેને પોતાની પાડા,

સરન્ય નનાં જરખાઈ.

મકર સુક હતું.

જાનવામાંથી પુરી.

રખાઈને વારેધકીએ ધણો અવકાશ મલતો, કારણ કે ભ્યારે કુંવરખાઈ અને છોકરીઓ બહાર જતી લ્યારે જે સાંજ હોય તો તેણી બાગમાં ફરતી, નહીં તો ધનમાય, સાથે ચાલે વનગલી. રાખેતા મુજબ એક દલાડો ધનમાય આખા ચુંટતાં હતાં લ્યારે જરખાઈ બોલી, “જુઓ ધનમાય, ખાણુકયાઈનું કાગલ આવ્યું છે અને લખે છે કે શુભખાઈ મારે વારતે સાંભળી ધણું ખુશી થયાં છે, અને હવે એવણુને કોઈ બીજાને કહેવાની કે પુછવાની જરૂર રહી નથી. બાવાજી વીરી સાંભળી અતીશય દમગીર થયાં છે ને કહે છે કે ભ્યારે મને ગમે લ્યારે લાનિથી આવ્યું.” ભ્યારે કુંવરખાઈ સાથે ગાડીમાં તેવણની છોકરીઓ હોય, લ્યારે તેવણ કહેતાં કે “તણુ ફરતાં વધારે બઈરાં ગાડીમાં જોઈએ નહીં, મડમેા જુલોની, તેઓ કોઈ છ સાત જણાં જોસેય કે?” પશુ કોઈ વખતે ભ્યારે તેવણ સાથે એકજ છોકરી હોય, અને એદલજ જરખાઈને સાથે લઈ જવા કહે, તો તરતજ તેવણ જવાબ દેતાં કે “શુ તમારી બાણેજીને સાથે લઈ જાકો? એને કદલાડે ગાડી થોડે ફરવાની ટેવ? જે એનેથી નહીં બની શકે તેવી જોગ શાને સાર કરાવે, એવા અભખરા જોઈએ નહીં.”

“તમે કેમ જરખું કહાય એને પૈસાદાર સાસરાં મનેબી; છોકરી તો હીરા જેવી છે, ને જે કોઈખી પૈસા સાથે નહીં પશુ છોકરી સાથે પરણ્યો તો તે ખરેખર મુખી થશે,” એદલજ બોલ્યા. આ પ્રમાણે બોલી તેવણની મતલબ કુંવરખાઈને મટકો લગાડવાની હતી નહીં. આઈમાય કે જે દેખાવમાં ને ખ્યાસમાં પોતાની માને મલતી હતી, તેને આ સાંભળી હસતું આવ્યું ને દસ મરકેરી કરવા લાગી તથા કુંવરખાઈ એદલજ પર ચુસે થયાં. તમારી બાણેજીને નહીં કાંય સારાં સાસરાં મને, તે મારી છોકરીઓ કરતાં પૈસામાં ને જુગસુરતીમાં કોઈ જોઈ નથી. રાંડ આખો વખત ચાકરાડાંએ સાથે તાહેલાં તો કરે છે, કાણુ જાણે શું વાત કરવાની બરેકી છે.” ગાડી ચાલી, પશુ કુંવરખાઈ મુગાં રહ્યાં નહીં. “જેનું તારા બાપને ર પોતાની બાણેજીનું કેવું લાગી આવ્યું, તમારું લાગ્યું? એ તો હુંજ તારા એવા બાપને વેડું છું, કોઈ વેડે નહીં. કલેમ જળી જળ તોવા બોલેા ધડી બોલે છે,” પશુ આપણે જાણીએ કે કાણુ બોલે કરીને અખાણા ફરી જઈએય, લ્યારે

તો વધારે ને વધારે દાસ બનવ્ય. આજે પૈસાવાલાની પરી જેની છોકરીઓને ઉઘાવ થયો મુશકેલ છે, સારે વધી એ રાંડને તેમાં સરસ સાસરાં મઠવાનાં છે. તારા આપની વાત તો જરા સાંભળો, તમારો આપથી સાહે ધણું કે મારી સાથ પરચ્યા કે આજે સુખી સુખવારો થઈ ગયો, નહી તો કાણુ બાણુ કાંદ અતવાઈ જતો.” (જીવારો અરેખરજ સુખી હતો તેમાં કાંઈ શક નહીં.)

“માવણ તમારી સહીતો જંગલો યોગ વખતમાં આવશે, કોયમેનને બરાબર ઉભી રાખવા કહેણી,” આઈમાય બોલી. કુંવરબાઈએ ગાડી ઉભી રાખવા કહી, તેમાંથી બધાં હતરી બંગલામાં ગયાં અને વાત બંધ પડી.

ગાડી ચાલી ગયા પછી એદલજ પોતાને મનસે વીચાર કરવા લાગ્યા. તેવણને કુંવરબાઈ ધડી ધડી જે નીચલા બોલો બોલાતી હતી તે યાદ આપ્યા. “તમારી ભાણેજ, મારી છોકરીઓ, ને માફ ધર.” આ સાંભળવાથી તેવણને ધણું દુઃખ લાગતું હતું અને દ્રષ્ટત પૈસા સાથેજ પરચ્યા તેથી ધણું પસંતાવો લાગતો હતો. તેવણે વીચાર કીધો કે ગરીબ બીચારી મા આપ વગરની છોકરી, મારી ધણીઆણીતો ખ્યાર મેતવવા બધું કરે છે, પણ કુંવરબાઈને મનથી તો તે કાંઈજ નથી, ને આરે હોય સારે સામી તેની રાવ કરવા નીકરે છે, કે તમારી ભાણેજ એવી ને તેવી, ઈસાદી. હું તો જાણતો હતો કે આવી મજેની છોકરી છે તે યોગ વખતમાં ધરમાં સોની માનીતી થઈ પડશે, પણ તેને બદલે તે બીચારીની સંમત બધાં નાપસંદ કરે છે.

કોઈને ધરતું માણસ અથવા આપા ને કુંવરબાઈને ધર કામસર આવે તો તેઓને ધરની દરેક વાત તે માણસને તેણી પુછતી, ને વધી તેઓ સાથે તેઓનાં બાઈ રોડોની નીંદા પણ કરવા લાગતી અને તેમાં તેણી કશું જોડું નેતી નથી, પણ બીચારી જરબાઈ, ધનમાય (જેવણ બીચારો ગરીબકં સમાં હતી) સાથે વાત કરતી તેમાં તેણી જોડું પાષ સમજતી. કુંવરબાઈ પતરાજ સાદ મોટા ખરેખર તથા માણસોને મોટા પગારો આપવા પ્રુથી, પણ જોગ જોગે કોઈ ગરીબકું રાજ આપીને ને મદદ માંગે તો પોતે ગરીબ ધઈ જતી.

જરબાઈ પોતાની વરસગાંને દહાડે તેણીની આગી તથા જોડરીઓ સાથે નાસતો લેતી હતી, સારે કુંવરબાઈ બોલ્યાં, “હ, જરી આજે તો તારું વરસ હશે, માલ જનતી રહેને,” અને છોકરીઓ કહેવા લાગી, “આપને જરબાઈને ધણી સુ-ખારકબાદી આપશે છોગે.” “તમારી બધાંની ધણી મેહરબાની થઈ,” જરબાઈએ જવાબ દીધો. “કાંઈ જેટ સોગાટ તારી પર આવી કે ? પણ હું ધાંડે કે બપકાદાર જેટ કરતાં કાંઈથી કાગની નીએ તારા જેવી આવેલી સારી છે. મારી છોકરીઓએ ને મેં તો એક મહીતો સુધી કાળી સારી તારા આપના સોગને લીધે પેદરી, કોઈ બીજાં તો દસ દહાડાથી નહી પેદરે,” કુંવરબાઈ બોલ્યાં. “દસ દહાડા રું પણ મુદવ કોઈ પેદરેજ નહી, અગરને.”—જરબાઈ આગળ બોલવા જતી હતી, પણ તેણીનું હૃદય બરાઈ આવું તેથી સુખ રહી ધઈ.

“શું તું એમ કહેવા જતી હતી કે તે સજી ને નજીક રહેતું હોય અથવા આપણની સાથે તેને ધણું પેદરાર હોય તો સોમ પરીએ.”

“નહી, હું બીજું બોલવા જતી હતી, પણ કાંઈ નહી. મેહરબાની કરી તમે એમ ના વીચારો કે હું કાંઈથી મેટની આરા રાખું છું, અથવા રાખતી હતી,” જરબાઈએ કયું.

“પણ તુંને કાંઈ આપવાનું છે,” કુંવરબાઈ ડાલો ધઈ બોલ્યાં, “મેં તુંને અગાઉ કયું હતું કે મારી છોકરીઓની કાળી સારીઓ મહીતો દહાડો પેદરવા પછી હું તુંને આપરા, તેથી હું આજે આપને કેહું છું કે તે પરીની કોરો બદલો તે સારીઓ તુંને આપે. એવી સોગાત વરસને દહાડે તુંને આપેલી કામની છે.”

“તમારી મેહરબાની,” જરબાઈએ જવાબ દીધો.

“આપા સાથે તું કોર મુક્યા લાગને, કારણ કે તારે લીધે મને ધણી સારીઓ મારી છોકરીઓને વાસને લેવી પડી છે ને ધણી કોરો સારીપર મુકવાની છે, તેથી તું, ધનાલોમાં, આપા બધાં મહીને જલદીથી એટલું કામ કરી નાખજો.”

કુંવરબાઈએ વીચારયું કે તેવણે ધણી કાળા અને દેતેથી જરબાઈનો વખત રોક્યો છે. જે દહાડેની તે બીચારી “બીર-ગાગ કતરક” માં આવી સારથી તે આજ સુધી અવાર નવાર કુંવરબાઈ તેણીને એમ કામ સોંપતી હતી. જરબાઈના બેને માસે લાઘ ધઈ આવ્યા હતા તે પરથી દેખાતું હતું કે કુંવરબાઈના એવા બોલવાથી તેણીપર કેવી અસર ધતી હતી, પણ બહારથી રાંતવણું રાખી તેણી બોલી, “તમારી ધણી મજેની સોટા સારીઓ મને આપો છે તેથી હું તમારો ધણો ઉપકાર માતું છું. પણ હું તે લઈ શકતી નથી, કારણ દાઝ મને એટલી બધી કાંઈ અમત નથી, કોઈ બીજાં ગરીબ માણસને જે આપશે તો તેઓ વધારે દુવા દેશે; તમને મારે લીધે ધણો ખરચ કરવો પડ્યો છે, ને મને એટલી બધી સારીઓ આપ્યાથી તમારી છોકરીઓને વાસે તમને નથી સારીઓ લેવી પડે છે તેથી હું ધણી દલગીર છું. આરે મારી કાદી સારીઓ તદન નહી પેદરવા જોગ ધરો, સારે મારી બીજી સારીઓ જે હું ગામથી લાવી છું તે પેદરસ.”

“પણ તે તો રંગીન સારીઓ છે, નહી તેથી વરસ દોડ વરસ તો તારા આપને ખાતર કાળી સારી પેદર. મારી છોકરીઓની સારી તો લગભગ નવી જની છે તેથી કોઈ ગરીબને શું કરવા આપું ? ને કે એવી મનની ઉંચાંમાંની સારીઓ તે અગાઉ પેદરી તો નહી હશે તોપણ તુંને હજુર બી કેટલી પતરાજ છે, કે મારી છોકરીઓની પેદરેલી સારીઓ છે તેથી તુંને નહી મળતી હોય.” કુંવરબાઈ બોલ્યાં. “ગમે નહી કાંય ? સારીઓ તો ધણી સરસ છે, બીજી બહારમાલ જવાનો વીચાર રાખું, દતો.”—જે કુંવરબાઈ ને આપણે જુ તમને તે વીચારો—“શું બહારમાલ જવાની છે ? પણ જવાની મને કેદરો. મારા ભાણેજ એક સરખાં છે તો નહી આપી કે મને પુછવા પરખા વગર પેર છોડીને જવા નીકરીય તે.” એમ એ

લાંબા લાંબા હાથે કરી ઓરડામાંના સામન દેખાડયો, જલ્દી તે સમઘડી પોતાને તેમજ જરખાઈને વાસતે હોય તેવી રીતે. જરખાઈએ જવાબ દીધો, “મને કાંઈ નયણું થયા ગમતું નથી, તમા મેં જે અગાધી નહીં ચાલેલી તેની સ્વાદીપદ વાણીઓ તમેએ અને ખવાડવાની મેદરયાની કરી છે તથા જે જનમમાં નહીં જોયેલું તેવું તમેએ અને દેખાડ્યું છે.” (જરખાઈને કુંવરખાઈ જેવાં ધણાં પૈસાદાર માણસો સાથે ઓલાખાણ હતી, અને પોતાના આપના સાથ વખતમાં ધણું જોયેલું તે વાપરેલું હતું, તોપણ કુંવરખાઈને ખુશી રાખવા બીચારી બધું એવું બોલતી, પણ તે બોલતાં તેનાં મનમાં કેટલું લાચરું હતું તે તો જોએને એવા અતુભા હોય તેઓજા જલ્દી) “તોપણ એમદળી આક છે, હું અહીંયાં જરાથી સુખી નથી, કાંઈનું મારીપર જરાએ હેત નથી, હું અહીંયાં રહી છું તે પણ કાંઈને પસંદ નથી તથા મને અહીં બીજકલ્લ સોહવાતું નથી, કદાચ આલાંભાય તથા આઈભાય સાથે જો અને ખચપણથી મિત્રાચારી હતે તો તે વાત જુદી હતી. જ્યારે હું અહીંયાં આની લાદે અને ધણું અંજાણું લાચું. ધણી વખતે મને એવાં નવરદિકનાં સપાં કાંચ નહીં હોય પણ જો તેઓ હમેશાં દુરનાં દુર હોય છે તો તેઓ વચ્ચે દોરતી આગતી નથી, પણ મેં તો આશા રાખી હતી કે જ્યારે તમારાં ઘરમાં આની વસસ, લાદે તમારી છોકરીઓ મારી સાથે બેસાશે, પણ હું ધારૂય કે એ લોકોની સહીઓ એટલી બધી છે કે મારી જેવાં ગરીબકીની તેઓને જરાથી જરૂર કે દરકાર નથી, તેથી મેં વીચાર કાઢ્યો કે અને કેડે જો શીખવવાની જગા મહે (પછી નાના છોકરા હોય તો તેની ચાલશે) તો હું લાં જલ્દી; અને તે જગા મહી છે ને થોડા દહાડામાં હું લાં જનનાર છું. ગઈ કાલેજ મામાજી બહાર જતા હતા લાદે મેં એવજીને કહ્યું, પણ તમને દેહવાની એવજીને યાદ નહીં રહી દશે. હું એમ જવા નીકળી છું તે વાસતે મામાજીએ મને કંપકે આપ્યો નથી. તેવજી તો મારીપર હમેશાં આપ રાખે છે.” પોતાના મામા નીશે બોલતાં જરખાઈના અપાજન ધુલ્યો, પણ કુંવરખાઈએ જરા પણ દયા દેખાડી નહીં, અને કંડે પેટે દમામ અને બારમાંજ બેસીને સમજી સાંભળ્યા કીધું, ને જરખાઈએ બોલવાનું ચાલુજ રાખ્યું. “એક વખતે અને એવેબી વીચાર અન્યથો કે મામાજીનેથી જલ્દીજવા વગર નીકળી પડું, પણ મેં જોયું કે તેમ કરતું કીક પડશે નહીં, એવું ધારી તે પીચાર માંડી લાવ્યો.” “પણ હું એમ પૂછું કે તે જગા તે મેજબી કેમ ?” કુંવરખાઈ બોલ્યાં.

“હું ધારૂય કે એદલજીની બાલેજ જલ્દીને પેલી બેરીએ તુંને ખુશીથી હા કેદવડાવેલું દશે. એમ કાંઈને લાં જવા માંગે છે તેના કરતાં જેમ ધનમાય ઉપર તપકેતું કામ ખાતવે છે તેમ મેં તું કરે તે સોજ કોરા જો બેસીને બરે તો બે આચાઓ છે તેમાંથી એકને રજા આપું તેમાં શું છે ? ને તારી ખુશી હોય તો તું અહીંયાંજ રહે.” “નહીં, મારેથી તેમ તમારી છોકરીઓને મનપસંદ કોરા બરવાને બનશે નહીં, તેઓને તો દલજીયા “સાંજવ” તથા ગ્રીણાં કેવવાસની કોરા પસંદ આવે છે. તેવું બરવાને મને પછો માહવેરે નથી;” ધુજરતે હોડે જરખાઈ બોલી. “મેં તમારું કે મામાજીનું નામ બીજકલ્લ દીધું નથી. તેઓ શું મને અને મારાં મા બાપને સારી પેટે નહીં. એકખતમાં હતાં કે મામાજીનાં અને તમારાં નામપર મને હા કેદવડાવે? તમે મને વારેયદીએ કેદનાં હતાં કે યુબઈમાં તો પારસીની છોકરીઓ ઈજીલાં ધણી દુશીઆર છે તેથી યુબઈમાં મેં જગા મેસવાની તબવીજ કીધી નહીં, પણ મને બહારગામની જગા જ્યારે મહી લાદે હું ખુશી થઈ. હું તે છોકરાંઓને શીખવશ એટલુંજ નહીં પણ તેઓને કપડાં પેદરાવાનું તથા સાંજે સાથે ગાડીમાં ફરવા લઈ જવાનું સમઘડું હું કરશ. આ સમઘડું કામ અગાડ યજખાઈનાં મેદન કરતાં હતાં (તેવજી કાંઈ તેને પચાર નહીં આપતાં હતાં) પણ તેવજીનાં લગન થયા પછી યુમબાઈ કાંઈ બીજાની સોધમાં હતાં.” “જુસ્સે રે ! અને તે કરે પણ તે તો ચાકરડાનુંજ કામ;” કુંવરખાઈ બોલ્યાં. “તમારાં ધાનમાં એમ આવે છે તો એમ, તેમાં શું છે ? કાંઈને બોલે ધઈ પડ્યે તે કરતાં પ્રમાણીકણે આપણે આપણી શોરશી પેદા કરીએ તેમાં હું કાંઈની અડચણ જોતી નથી;” જરખાઈએ ઉત્તર આપ્યો. “હા, અને તે હોય, પણ હું ધણી ખુશી છેકે કે તારી ને મારી છોકરીઓની ઝોખર સરખી નથી, તું તો મારી નરજીની છોકરી છે; આજ મહી હવે તુંને અને મને કાંઈલાએ વસા નહીં; હું તારીપરથી લાય ઉડાવુંજ, આટલો બધો વખત મેં તુંને ખાસ ઘરમાં રાખી તેનો તું અથો બદલો આપે છેના? એમ બોલતાં, કુંવરખાઈ ફેફડાંમાં ચટકતાં, ધીકાર અને સુરસાની એક નવર જરખાઈ પર ફેકી ઓરડામાંથી ચાલી ગયાં. કુંવરખાઈ ખરેખર જરખાઈના જવાથી અંદરપાનેથી દલગીર થઈ ન હતી; જે-સમી તેણીને અકારી હતી તે જેમ અને તેમ જલ્દી પતે તેની તો તેણી વાત જોતી હતી, પણ તેણીને વીચાર આન્યથો કે જો તેણીનાં પૈસાદાર પાડપોશી અથવા તો સગાં વહાલાં જલ્દીને કે જરખાઈ પાછી બહારનામ જાય છે, તો તેને ખરાજ લાગશે, કારણકે જોકે લોકો કુંવરખાઈના પૈસા આપતર તેણીને માન આપતાં હતાં, તો પણ તેણીના કાકડ સ્વામાવશી કાંઈ તેઓ અનજાણ હતાં નહીં. “માએજ, જરખાઈ જે પુણેવામાં માણેજખાઈ પીશે બોલી તે પેલા જામ કાકરનાં માએ દશે ?” જેવજીને આપણે મા-

દળાવેશર જતાં સારે મલતાં હતાં, તેઓ ધણાં સારાં માણસ હતાં અને તેઓને ઓઝખાંણ પીઠાંણ પણ ધણી હતી. જલં-ની ઉમર કાંઈ ઘણી હતી નહી, તે ઝેરી તાપ આપ્યાથી ઘણે સીક પડ્યો હતો ને દેર પાયા પછી માહબેશ્વર પોતાની મા સાથે આપ્યો હતો. બધાં લોકો માણેકગાઈ અને જલને ધણું માન આપતાં અને ઘણું ચાહતાં હતાં, પણ આપણે તો તેઓ-ને મીઠાસી સમજતાં હતાં.”

“જલનાં સહુખ તો ધણાં સારાં છે ને ઘણો દસમુખો ને દુશીઆર છેકરો છે,” કુંવરગાઈ બોલ્યાં.

“હા તે ખરું, પણ તે ઉમરે પુણેકાં બધરાંને વધારે માન આપતો અને જુવાન છોકરીઓ પર કાઠું ધરાંન આપતો નહી. પોતાની મા પર પણ તેને અતી ધણાં પ્યાર હતો, જ્યારે જોઈએ સારે સાથે ને સાથે,” આઈમાએ બોલી.

“માણેકગાઈના એકપુરો છેકરો છે; પીઠ છોકરી પણ નથી ને જ્યારે એ સીક પડ્યો સારે તો કાઈને આસા હતીજ નહી કે એ સારો ધરો, પેસાથી મુપકગ છે. જપાનાના તણ લાખ રૂપયા હતા તે એ ઉમરમાં આપ્યા પછી એને મજાની દરો ને બાપ પાસે તો જે હવું તે સધલું” માણેકગાઈને આપી ગયા છે, તેવજનાથી ધણી બગડા ને જગા તથા પુપકગ નાણું હતું. હું નહીં-ધારતી કે જરખાઈ એજ માણેકગાઈ વીરો બેઠી હોય; જલના બાપનો પગાર પણ ઘણો મોટો હતો ને હું નહીં ધારતી કે આવાં પેસાવાસાં અને ઓધાવાસાં માણસોને જરી જેવીનાં મા બાપ સાથે ઘણી દોસ્તી હોય,” કુંવરગાઈ બોલ્યાં.

“પણ તે તો આપણે શું જાણ્યો? અગાડ જ્યારે એના બાપ પાસેથી પેસા હતા સારની ઓગાણાણ દરો ને એ લોકો તે ગામે ગામ ફરેકાં છે,” આઈમાએ કહ્યું.

“પણ એના બાપને કદાચ માટીકાઓ સ્વાયે પીઠાણું હસે પણ બઈરાં છોકરાં સાથે જોડકો બધો વેહવાર હોય એ વાત મારા માનવામાં આવતી નથી. અમથું કીખવવા જવાની હોય તો થલ નાખી, પણ રાંડ લગભગ ચાકરડીના જેવું તેને લાં વહીવટ કરવા નીકળી છે. અઈયાં એને કુંબુ; તે એને-થી નહીં રહેવાવું, ને માણેકગાઈએ જગા અપાની દોરો ને કહેરો કે હવેથી બધો વહેવાર બંધ કરડ્યું.”

“માએજ, એ બોલી હતી તે તમને યાદ છે, કે માણેકગા-ઈએ એને પોતાને લાં રહેવા તેડી તે તો એણે ના લખ્યું;” આઈમાએ બોલી.

“અરે જરે જા, એ તો બધી એનીજ રોપ, તારા કરતાં એ ઘણી દોસ્તી જોઈ છે ને ધણાં માણસોને વેરેકાં છે, તું શું સમજતી હતી?” કુંવરગાઈ બોલી ઉઠ્યાં.

“હું નહીં ધારતી કે જરખાઈ જુડું બોલે, એ જુડી છોકરી તો નથી, તે તો મારી પુર ખાતરી છે. માએજ ગમે તે કશે, પણ એ અમારી કુઈની છોકરી તો ખરી કેની, પછી ગરીબ છે તે શું ધઈ ગયું. પેસા જતા રહેવાથી ખીચારીને કેટલું ખમતું પડે છે, પેસા ને હો તો સા એને ધણું માન આપને, ખનીન મને તો એ છોકરીની ઘણી દયા લાગે છે. પેસાં પુણે-વાસાં માણેકગાઈ આપણને ફરીથી ખતરો ને જાણ્યો કે જર-

ખાઈ આપણી અતલગની સગી છતાં આપણે તેણીને રાખવાને જુડી નહીં હતાં તો તેઓ આપણે વાસ્તે કેવો વીચાર લાવશે.”

“એ દુકતી તું શું બોલી? આપણે એને શું કાણું? એ રાંડને અદી રહેતાં હુખુ. ગાયનાં રાંડને રાઈ કેટલી છે ને પતરાજ ને ઈતરાતવું તો કાંઈ કેઠાણુજ છેજ નહી. જણે રાંડ કાઈ લખપતીની છોકરી; સૌ સમજશે કે. એણે એની બેઠક પાથી ને આપણું કહ્યું નહી કીડું જેમ એનાં બેઠક માં આપ્યું તેમ કાણું, વળી બીજું શું? તું કાંઈ તારા મનમાં લાવ ના;” કુંવરગાઈ બોલ્યાં. પણ આઈમાએ તેથી કાંઈ સતોષ મળ્યો નહી અને આશાંભાય કે જોગા ખવાસ લગભગ તેના બાપના જેવો હતો, તે તો સાંભળી ઘણી દલગીર થઈ, પણ તેનાથી કાંઈબી મોઝામ નહી; એ કદાચ કાંઈબી મોઝાવા જતે તો કુંવરગાઈ તેની પરજ ઉતરી પડી અટકણી કહાડતે, તેથી તેણી મુગી ખેસી રહી. તતજી ખન કાણુલા.

મ હા રાણી ની સાલ એ હ.

“કમ લેસોઈ” એ રાહ.

મગી ગાઓ સખીઓ સંગ,
ધરો દીમે તમ સુખ ઉમંગ,
જેતું આ અમર છે રાજ,
જેને સર હકુમત-તાજ,
તે ખાતાવું સાલ છે આજ,
છે આજનો આ સુખ તહેવાર.

જોવોય જ્યાં છુટા પણ-સુખ,
ન જ્યાં જુડમના હુખતું સુખ,
જકરી વાધ સાથે ચરેય,
અખીર કુટીરની સંગ ફરેય,
અદલ જેનો ઈનસાફ ફરેય,
તેને દો આકીશ દર ધાર.

એવા રાજની માતા જે,
ખરે કોણ ના મારે કહે,
છવે તે અમના સર પર,
ધાય તેની ઉમર અમર,
સાહ્ય તેને હું રહે પગ દર,
એ છે બંદગી હમ દાતાર.

રાંધવાને લગતું.

માછલીનો (હિંદરાખાદી) સાસ બનાવવાની રીત.

સોલ રામસ અથવા ઉપનાની માછલીની માદરી ૧૫) કટકોને સારી જેટ મીઠાને તેમાં ચોડું થી તથા પુરતું નીમક નાંખી બાફી બરાબર ચેરવીને બેતારવી, પછી બીજ તપીશીમાં આસરે ખચીસથી વાકીસ સુધી બાફીક રોવ નેવા કાંદા કાપવા, તેમાં પુરતું થી નાખીને થીમી આંચે તેને લાલ કરવા, પણ સંભાલવું કે તેમાંના એકબી લામ બચે નહી, જુએ બદામી ફરનેા કાંદા થવા પછી તેમાંનું થી કટાક લેઈ કાંદામાં એક કપ બરી પાણી રેડવું. ૨૫) ઉંડાને જુદાં વાસણમાં મેલવવાં. એ સાસમાં તમારા તેરક મુજબ લીલાં મરચાં નાખવાં; તેના પણ આસરે ૨૫) ગરચાંથીજ લેવો. કાચમરી નહુ મરી લેવી અને મરચાં તથા કાપામરીને જીણ પાછા પર પીસકું, તેને ઉંડાં તથા એક કપ બરી સોજે સરકા સામે મેલવી પેલા કાંદામાં નાખી થીમાં બલતાં પર ચમચ વડે લાલ નવું. જ્યાં સુધી મરીને ધટ અકરી નેવા થાય ત્યાં સુધી તેમાં કાંદા પુરતું સામે નીમક પણ લેવું; પછી નીચે ઉતારવી વખતે સંભાલવી પેટી માછલી અંદર મુખી ઉપર પેલા સાસવું ધટ ફરી ખાપામાં લેવું. અંદર ચમ મસાલો, મેલવી, ભમેફલ ની મુખી તેરક સાથે નાખવી. આંચે સાસ રોલ ફરી ખાતાં કાઉને પાલવે નહી, પણ સારે રંદારે તે ખાપામાં પેલા રવાદીક લામે છે.

ચણાની કાલ પર ઉંડાં.

ચણાની કાલને પાણી તથા નીમક નાખી ચરે લારે તેમાં એ પાણી વધારે હરો તેા બડુ નમ થયે, માટે ચોડુંક પાણી રેડી કાલને દરેક કાણે આંખો ખીંચીને થાય ને તરન સુધી ફરી તેની ઉપર આખી કાલનાં ઉંડાં રેડવાં, તેમાંકાં પુરતું રોલેન રોલેન થી રેડવું. ઉંડાં પુરતાં બપાવા થી ખાપામાં લેવાં. પડેલે જલે નેા તમેા હસી કટારવી, પણ તે ખાપામાં બડુ લેટેકન મને છે.

“વરમીસલી” નામની ઇતાલીઅન રોવને દુધમાં રાંધવાની રીત.

પડેલાં એક તપીલી બરી પાણીને બરાબર કઠારવી તેમાં એક મેટા ચમચે (Table-spoon) બરી રોલું થી અથવા માખણ નાખવું, પછી તેમાં ૧ રતલ રોવ નાખી એ ચાર વખત ચમચ ફેરવી ચુકાપશથી જલદીથી ઉતારી પાટી ચોસાળી નાખવી, પછી એક રતલ રોવે બરાબર દુધ ચમ ફરી કહટા પાટી તેમાં પેટી ચોસાલેલી રોવ નાખવી. અંદર જેટલી જેટલે તેટલી ખાંડ નાખી પાણી ચાર પાંચ મીનીટ ચુસાપર મુખી ઉતારી પાડવી. થયેલ વખત ચુકાપર રાખવાથી બંધાઈ જશે, તેથી પાતલી ઉતારી પાડવી, પછી તે પર બદામ, પસતાં, મેલવી, ભમેફલ મગેરે મસાલો બનરાથી ખાપામાં લેવી.

કેકાંના કંટલેસ બનાવવાની રીત.

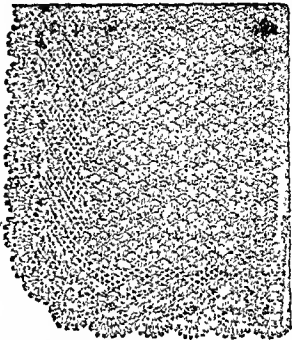
ચાર કેલાં તરવાનાં લેવાં અને ૨૦ બદામનાં બીજ ડાઝીને થીરી નાખવાં; તેમાં મેલવી ભમેફલની મુખી નાખવી; ચોડું દુધ આસરે નાખવું, પછી તેને કેલાં સામે જીણ મસલકું પછી તેને કંટલેસની માફક માપવું; સુંકાં પાંઉનેા છુટા કરવા, ઉંડાં એ મી-ક્સ ફરી જુદાં લેવાં, તેમાં ચોઝીને પછી મુકા જુદા લગાડીને થીમાં તણી નાખવું.

મીસીસ શીરીનખાઈ કારાશાલ તારકપેરવાડા.

* Vermicelli આ સેન હેરામીની કાનિયર બાકસેમ અથવા લુટી સ-લને ભાને, કેમ, ગ્રીમ અને બીજાં કાંઈ પણ અંગ્રેજ કુશીને પર મલશે.

ભરવાનું થવા વીશે.

એક સુધ્યાંએ શુષેલી ચોઢવાની “શાલ” (Shawl.)

આ “શાલ” પ્રજાન દીસા તાંકાએ ઉનથી શુષરી.

પડેલાં એા સોંકરી કરો. પહેલી હાર—ચાર સાંકરી મુખી પાંચમીમાં આંદા લઈ ૭ ટાંકા, દરેક ટાંકાની વચમાં અકેટી સાંકરી કરવી, એક સાંકરી, ચાર મુખી પાંચમીમાં, આંદા વગર એક, એક સાંકરી* પાણું આંગળીસ વખત એ પ્રમાણે કરી જાવો. બીજી હાર—ચાર સાંકરી, છઠ્ઠી હારના આંદા વગરના ટાંકામાં આંદા લઈ નહુ ટાંકા, દરેકની વચમાં અકેટી સાંકરી કરવી, *એક સાંકરી, ઉઠેલી હારનાં ૭ આંદાવાળા ટાંકાની વચમાંનામાં આંદા વગર એક, એક સાંકરી, બીજા આંદા વગરના ટાંકામાં આંદા લઈ ૭, દરેકની વચમાં અકેટી સાંકરી સાથે *આંગળીસ વખત એ પ્રમાણે કરો, પણ છેલ્લા ટાંકા

એક સુધ્યાંની શુષેલી શાલની કીમતી (Wonder.)

માં આંટી લઈ જી યુધવાને બદલે સરખાતમાં નેમ ત્રણ કીધા હતા તેજ પ્રમાણે યુધવા. હવે એ પ્રમાણે બીજી ૬૬ હાર યુધવા, છેલ્લી હાર યુધવા પછી ફરવ્યા અથવા તો હવે તોડયા વગર અસંપાસની બીજી ત્રણ બાલુએ પર એવ ભાકુ અકે-કી હાર યુધવા, એટલે “શાલ” બરાબર ચોરસ થશે; સ્વાર પછી હવે તોડયા વગર કાનારી નીચે પ્રમાણે માંડે.

એક સાંકરી, છેલ્લી હારના બે આંટાવાલા ટાંકાની વચમાંની સાંકરીમાં આંટા વગર એક, એક સાંકરી, પાસેના આંટા વગરના ટાંકામાં આંટા લઈ જી ટાંકા, દરેકની વચમાં અંદરે સાંકરી સાથે, એક સાંકરી, જી લાંબા ટાંકાના ક્રુમખાની વચમાંના ટાંકામાં આંટા વગર એક, ત્રણ સાંકરી, સ્વાર પછી નમુનામાં જે સાંકરીની ચોકડી છે તે નીચે પ્રમાણે કરવી—જી લાંબા ટાંકાના તેજ ક્રુમખા મહિલા પાંચમા અને છઠા ટાંકાની વચમાંથી સાંકરીમાં બે આંટા લઈ એક ટાંકા, આ ટાંકા તદન પુરો નહી કરવો. પછુ સુધ્યા પર બે ટાંકા રહેવા દેવા.

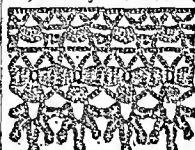
પછી આંટા લઈ પાસેના બીજા ક્રુમખાના પહેલા અને બીજા ટાંકાની વચમાંની સાંકરીમાં એક, હવે આ ટાંકા પુરો કીધા પછી પેલા પહેલા ટાંકાના જે બે ટાંકા સુધ્યા પર રહેવા હતા તે પછુ યુધી પુરા કરો, ચાર સાંકરી, ચોકડીની બરાબર વચમાં (અથવા જો બરાબર જોવામાં તો પહેલા બે આંટાવાલા ટાંકાની વચમાં) આંટા લઈ એક, ત્રણ સાંકરી, પાસેના જી લાંબા ટાંકાના ક્રુમખાની વચમાંના ટાંકામાં આંટા વગર એક, એ પ્રમાણે કરો પછુ દરેક પુણાં યુધવતી વખતે સંભાળ રાખવી કે સો ખેલ આવી યુધવે વધી નહી ભય. બીજી હાર—

ત્રણ સાંકરી, પાસેના જી લાંબા ટાંકાના ક્રુમખાની વચમાં આંટા વગર એક, ત્રણ સાંકરી, ઉપર પ્રમાણે એક ચોકડી, “પાણું” કરો. ત્રીજી હાર—પહેલી હારની માફક પછુ આ હારના જી લાંબા ટાંકાને ક્રુમખા પહેલી હારના ક્રુમખાની બરાબર ઉપર નહી પછુ આડકતરે આવવો જોઈએ. એટલે કે ક્રુમખા અને ચોકડી પહેલી હારની માફક નહી પછુ અચાર નવાર યુધવા. (નમુનામાં જુવો.) ચોથી હાર—શાલની તરોહ પ્રમાણે. પાંચમી હાર—પહેલી હારની માફક. છઠી હાર—શાલની તરોહ પ્રમાણે. સાતમી હાર—

ત્રીજી હારના જી ટાંકાના ક્રુમખાની બરાબર ઉપર આવેલા છેલ્લી હારના આંટા વગરના ટાંકામાં, આંટા લઈ જી ટાંકા, દરેકની વચમાં અંદરે સાંકરી સાથે, એક સાંકરી, છેલ્લી હારના ત્રીજા અને ચોથા લાંબા ટાંકાની વચમાંની સાંકરીમાં આંટા વગર એક, એક સાંકરી, પાસેની સાંકરીમાં આંટા વગર એક, સાત સાંકરી, પાસેના ક્રુમખા માહેલા બીજા અને ત્રીજા ટાંકાની વચમાંની સાંકરીમાં આંટા વગર એક, એક સાંકરી, પાસેની સાંકરીમાં આંટા વગર એક, એક સાંકરી, “પાણું” કરો. આ હાર આપણે જાણ પુરી કીધા પછી સેરવેલા ટાંકાએ બધા કરો આકાશી માંડે.

આઠમી હાર—પાંચ સાંકરી, જી લાંબા ટાંકાના ક્રુમખાની વચમાં આંટા વગર એક, પાંચ સાંકરી, પાસેના આંટા વગરના ટાંકાની એક અગાઉના ટાંકામાં આંટા વગર એક, આ ટાંકા યુધવતી વખતે ફક્ત છેલ્લી હારના નહી

પછુ તેનીથી એક અગાઉની હારના ટાંકામાં લેવું. ત્રણ સાંકરી, સાત સાંકરીની વચમાં આંટા લઈ જી ટાંકા “પાણું” કરો. નવમી હાર—સેરવેલા બે આંટા, “સાતમી હારના જી ટાંકાના ક્રુમખાના બીજા ટાંકામાં આંટા વગર એક સાથે છેલ્લી હારના સાંકરીના ટાંકા પછુ લેવો, પાંચ સાંકરી, તેજ ક્રુમખાના પાંચમા ટાંકામાં આંટા વગર એક, ત્રણ સાંકરી, છેલ્લી હારના જી લાંબા ટાંકાના પહેલા ટાંકામાં સાથે જોડેલા આંટા લઈ બે ટાંકા, એક સાંકરી, પાસેના ટાંકામાં સાથે જોડેલા આંટા લઈ બે ટાંકા, એ પ્રમાણે દસ વખત કરવું, ત્રણ સાંકરી “પાણું” કરો. દશમી હાર—બે સેરવેલા ટાંકા, “છેલ્લી હારના આંટા વગરના ટાંકામાં આંટા વગર એક, ત્રણ સાંકરી, છેલ્લી હારના સાથે જોડેલા બે ટાંકામાં તેજ પ્રમાણે જોડેલા બે ટાંકા, એ ચોકડી (ચાર સાંકરી, પહેલીમાં આંટા વગર એક), જોડેલા બે ટાંકા, એ પ્રમાણે નવ વખત કરી જવું, ત્રણ સાંકરી “પાણું” કરો.

જેટલી જોઈએ તેટલી લાંબી સાંકરી યુધવા. પહેલી હાર—આંટા લઈ એક, ત્રણ સાંકરી, તેજ સાંકરીમાં આંટા લઈ એક, ત્રણ સાંકરી છેલ્લી ચોથીમાં આંટા લઈ એક “પાણું” કરો. બીજી હાર—છેલ્લી હારના ત્રણ સાંકરીના પહેલા હોલમાં, એક ટાંકા આંટા વગર, પાંચ ટાંકા આંટા લઈને, એક આંટા વગર, એક સાંકરી, એક ટીપરી આ પ્રમાણે (ચાર સાંકરી, પહેલીમાંથી આંટા વગર એક ટાંકા સેરવી લેવો), એક સાંકરી, એક હોલ છેલ્લી બીજામાં “ઉપર પ્રમાણે પાણું” કરી નવો. ત્રીજી હાર—છેલ્લી હારની ટીપરીની બાલુએની એક સાંકરીમાં આંટા લઈ એક, ત્રણ સાંકરી, ટીપરીની બીજી બાલુએની એક સાંકરીમાં આંટા લઈ એક, પાંચ સાંકરી “પાણું” કરી નવો. ચોથી હાર—છેલ્લી હારના આંટા લઈ યુધવા પહેલા ટાંકાના આંટા વગર એક, સાત સાંકરી, પાસેના આંટા લઈ યુધવા ટાંકા પર, આંટા વગર એક, દસ સાંકરી, એ મહિલી પાંચમીમાંથી એક ટાંકા સેરવી કરાવો. આથી એક હોલ થશે. ચાર સાંકરી, “પાણું” કરો. પાંચમી હાર—છેલ્લી હારની સાત સાંકરીમાંની વચમાંનીમાં એક સેરવેલા ટાંકા, ચાર ટાંકા આંટા લઈ, ત્રણ સાંકરી, પાંચ આંટા લઈ, ત્રણ સાંકરી, ચાર આંટા લઈ આ સળખા મળી તેર ટાંકા છેલ્લી હારમાં કીધેલાં પેલા નાનાં હોલમાં કરવું; “પાણું” કરો, પછુ પહેલા ક્રુમખાની છેલ્લી ચાર ટાંકાની પાતરીમાંના પહેલાં ટાંકાને બીજા ક્રુમખાની પહેલી પાતરીના છેલ્લા ટાંકા સાથે સેરવેલા ટાંકાએ જોડી નાખવો. છઠી હાર—છેલ્લી હારની પાંચ ટાંકાની વચમાંની પાતરીના પહેલા ટાંકા પર આંટા વગર એક, સાત સાંકરી, “પાણું” કરો. સાતમી હાર—છેલ્લી હારનું સાત સાંકરીનું જે હોલ પાતરાનાં બે ક્રુમખાની વચમાં આવ્યું છે તે હોલની પહેલી સાંકરી યુધી બીજામાં આંટા

વગર એક, બે સાંકરી, એક ટીપડી આ પ્રમાણે (પાંચ સાંકરી, પહેલી સાંકરીમાંથી એક આંટા ચેરવી લેવો), બે સાંકરી, પાસેની સાંકરીમાં આંટા વગર એક, બે સાંકરી, એક ટીપડી બે સાંકરી, એક સાંકરી મુકી બીજામાં આંટા વગર એક, બે સાંકરી, એક ટીપડી, બે સાંકરી, પાસેની સાંકરીમાં આંટા વગર એક, ત્રણ સાંકરી, પાસેનાં હોલના વચગાંની નાંકમાં આંટા વગર એક, ત્રણ સાંકરી 'ખાણું' કરે.

રીરીન ક્રમ પાઠક.

દા ના વે ની ન શી ય તો .

૧૪ ધર્મ પોતાની અસર આપણી ચાલ બતાવના દરેક ભાગમાં દેખાડે છે; તે એક કાઠના રસ લેવા છે, જે તેની દરેક દરેક રાશીઓમાં વેચાય છે.

એક ખરા બચવારીની રેબલ ઉપર હુમલો કરાઈ, કુસળતા અને આનંદ જણાય છે; ન્યારે આપણા શુભરાત્ર માટે આપણી રીત બોલેને અનુસરવે આપણે મેલવું હોય, ત્યારે આપણે ઘડતી રીતે પહેલાં-મત કરનારાં થઈ જઈએ; પણ જેમ આપણે વધારે સારી સુવર્ણ રીતે રહીએ, તે આપણે પૈસા વધારે સારાં કામોમાં વપરાઈ શકે. જે પોતે પોતાની કામગીરી એકે છે તે તેમાં શુભ કરે છે.

સંકટો, જે આપણે તેમને દરદારપણ બોલે હાથેય કદે તો આપણને મેલવેલમાં જવાને તેડું કરનાર આકાશી કાસ્ટો છે.

૫૨ સંસારી કામકામે, પેપાટ અને મોલ વચરના સાંત્ર પ્રવાહ માટેક પસાર થઈ જવાં જોઈએ.

સવારના આપણે પોતાને પુછવું જોઈએ કે, “આ દહાડો જે પોતાએ મને બતાવ્યો છે, તેમાં હું શું કરીશ? કેવી રીતે હું તે પર્વરને રાહ કરવામાં વાપરીશ?” રાતના આપણે નીચાર કરવો જોઈએ અને ચાક કરવું જોઈએ કે “આજે મેં શું કામ કર્યું છે, અને કેવી રીતે મેં દહાડો જીત્યો છે?”

ધર્મ સુદરની રીતે તે કાંઈ મોટું, લાયક, યિત્તાચારી બહું, હોદાર અને હમદા હોય તે તરફ વળાણ લે છે અને તેડું ખરે સાવ આત્માને સંપૂર્ણ કરે છે, એટલું જ નહીં પણ તેને પુરો બધે છે. જેને તે આપણી વર્તણૂકનું સમજું અધીચારપણું તથા સખી બુદ્ધિ અને નાવાયક મોન મનદને દુર કરે છે; તેપણ તેના બહાદમાં તે આપણાં મનને હમેસાની સાંઠી અને નહીં ખલલ પડે એવી રમુજી બરપુર કરે છે. હાકરી માયા અને સકતીનો નીચાર તથા નેજાનાં કાચો, પોતાની ખુદ ખાશી-યતમર ખુશાદીને દુર કરવાથી એટલાં તો ભૂલોં છે કે નેજો તેનાં મુખ્ય અને હમેસાનાં મુગ છે.

રોમન રાલ વેસ્પેસીઅન, દર રાત્રે પોતે આગળે દહાડો શું કામ કર્યું હવે તેની વપાસ લેતો; અને ન્યારે પણ તેનો એક દહાડો કાંઈ સાદું કામ કરી વગર નતો, ત્યારે તે પોતાની નોંધ લેવાની ચોપડીમાં નીચેના વાક્ય લખેલા:—

“મેં એક દહાડો શુભાભ્યો છે.”

જે દહાડાનો અર્થ પોતેને (જે અર્થ પોતેની કાંઈ સમજ હોય) થયતું જેવા પામતો નહોતો, તે ગણતો તે પોતેને સમજતો.

રાત્રું સહ કરવું. એવો મરતો નહોતો.

જેના હમેસામાં પોતાના મનના વેચાણ હોય, અને તેના પોતાને છેલ્લા પોતા હીસાબ આપવા માટે વગર અઠમે ઉતાવળો ન્તા હોય, તે “પોતાની હમેસાવીની સાંતી માટે જે કાંઈ લગતું હોય,” તે પર નીચાર કરવા અને તેની મોડવણ કરવા, હમેસાં મોનમનદનાં દહાડાંમાંથી છટકી નહું, અને દુન્યાઈ કામકામની પ્રવાલ વારવાર તણ દેવી, જેના કરતાં વધારે વાતની બીજું કાંઈ નથી.

માણસોની નજરે પડતા પરપોટાઓમાંનો સર્વોચ્ચ કાસ્ટો પરપોટો હોયતો છે. તે ચેરિક છેટથી ચળકે છે, અને દુન્યાઈ લુ-ખો નાટીની જરૂરીયાતોથી સંપૂર્ણ દેખાય છે; તે સંખ્યાબંધ હા-કાનું ધ્યાન બીજા દરેક બીજાપરથી ખીસાડે છે, અને તે મેલવવા માટે પોતાના પુલંદીઓનાં દીઠમાં નહીં સમાઈ શકાય એવી ઇતેલરી લઈ લે છે. નબળાં મને તેને દુન્યાઈ આશીરવાદોનો અર્થ મળે છે; અને તેટલા માટે હોયત મેલવવાથી તેને પોતાની દરેક અસર સંદેશી અને દરેક સંતોષ મહેલો માને છે.

નીંદાખોર માણસનો સંબંધ ના રાખો; તેને ધોરજથી સાંભળવો એ તેના શુદ્ધતામાં હામ લેવા બરાબર, અને તે હુલેલો માટે સચવા સવા માણસો તેને દુર કરે છે, તે ચાહ રાખવામાં ઉત્તેજન આપવા બરાબર છે.

જેમ આપણે હંઈએમાં ચડતા હોઈએ, અથવા મોઝાં અને વર્ગરોમાં બહાનાં હોઈએ, તેમ આપણે આપણા કામમાં વધારે સાવધ રહેવું જોઈએ. પોતાની દરેક કંઠેલી કરવી નજર આપણી ઉપર છે, અને માણસો આપણી ખાખીઓ વપાસે છે, જેમ જેમ આપણે પૈસામાં વધતાં જઈએ, તેમ તેમ આપણી આપ વધારીને અચાનકે હરવાનું બધું, આપાર અને પહેલાંદારમાં ચડતાં જવું જોઈએ.

નીપત્તીના એક ફાયદો એ છે કે તેતેજ દુખ ખમતારા બીજા-ઓની તે આપણને કદર ખાતાં રીખવે છે.

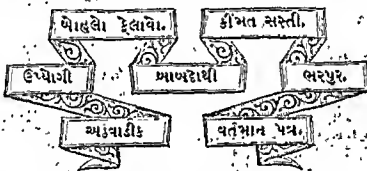
જેઓને પોતાતાકામે પૈસા આપેલા છે, તેઓ જે અરીબાઇનાં નહીં જણાયેલાં મુણાંઓ અને દલશીરીનાં તે દુખદાયક કા-મે કે જ્યાં બચપણની નાહોળી અને હુલાપાનું અસતતપણું મદદ કરનાર એક મિત્ર કે દુશ્મની એક નજર વગર દુખના દેખાણ તથે કચડાનું બચ છે, તેની મુલાકાત લે, તો તેઓ જ્યાં સુધી તે કમલોમાં નર્ચતાઈ ફેલાવાની પ્રશાસી લોગને નહીં ત્યાં સુધી તેમની લાગણી કેવી દુખભરી ચાલે! જે તેઓ સંખ્યાબંધ કરું-બના નીંદોળ બીચારાં બાળકોને પોતાની દુખી માતાનાં ડંકણ આગળ રોડતી માટે ટપલતાં જાય, તો તેઓની હયા કેટલી ઉસ-કેરા! જે તેઓ તે કીટી, તમોથી લેવાઈ અવધી માતાને, પોતાનાં વેશારપર પ્રગટ દુખના કાપ ફેલ કાકત પાકી સમજીતની ધીરજથી પોતાના બાળકોને મોંઘાટ નરમ પાકવાની કેરોસા કર-તી જાય, તો તેમનાં દીઠમાં તેથી કેવી માયાજીવાણીઓ ઉરકેરાય!

કદરકર જે સંખાવ સાય ભેલાયથી હોય તો તે સારી છે. પહેલાનો અર્થ અપ્રતીત ખરેશા બંધ દરવા, અને બીજોનો અર્થ તે પૈસા જેઓને નજર હોય તેમના ફાયદા માટે વાપરવા એ છે. બીજ વગર પહેલાથી લોલી યવાય છે; અને પહેલા વગર બીજથી દહાડ ચલાય છે; પણ એ મેડ સાથે મલવાથી એક ઉત્તમ શુણ બને છે.

જે એક માણસ વેપારમાં નહીં જણાયેલાં છુપા મેલોથી (કાવ-માંથી) આપી દુન્યા મેલવે, પણ પોતાનાજ આત્માનો નારા કરે,

આખાં હિંદુસ્થાનમાં સર્વે યુજ્જરાતી તથા ઉંચેલ-યુજ્જરાતી પંચોમાં
વધારે ફેલાયકું તથા અઢી ટલરથી વધારે ધરાકીવાડું

❀ ક ય સ રે હિન્દ. ❀

- લગાજમનો દર.

(કે હુમેલા અનિ ઉપર આપના ગોહમ.)

યુજ્જરાતી વરસાતી.....રૂ ૪-૦-૦ ફેરાવર.....રૂ ૫-૧૦-૦
દિગ્ગોળી લગાજમ આપનાર પાસેથી વરસાતી રૂ ૬ લેખે વસુલ કરવામાં આવશે.
ફતહીદર ખખશાનો દર—ચાર લાખનો રૂ ૧, ખીલવારે ઓછો આવ.

જે જુન ૧૮૮૯. †

પુસ્તક ૧૭૧

[અંક ૨૫૦]

સ્ત્રી મિત્ર.

દર માસની આખેરીએ પ્રગટ થવું, સ્ત્રીઓને સરવે
વાતે ઉપયોગી થઈ પડે તેવું માસીક ચોપાનું.

❖ લ મ ના રા—પાસેલી બાનુંઓ. ❖

મું બ ઈ:

કયસરે હિન્દ સ્ત્રીઓ પ્રેસમાં,
ફરામલ કાવસલ મેહેલએ પોતાને મલિ દાખું છે.
કિમત વસ્ત્ર ૧ ના આંગ ઉપર રૂઝ;
પરદેશ દ આના.

મુંબઈના નામદાર ગવરનર લૉર્ડ રેનાં
જાખતાવર ખાનું લેડી રેના માન
પામેલા આસરા હેઠળ.

સી સ્ત્રી મિત્ર—સાં કળિયું—જુન ૧૮૮૯. સ્ત્રી

૧. મીસન જાવાનું વસિયત—એક પછી અન્યથા જેવી રસીકી વાર્તા—ચીત્ર સાથે (લખનાર મીસ શીરીન કું પાટક)..... ૯૬
૨. લાંબી છંદગી તથા ખુદરતી મોત—(લખનાર મીસ ખાનુબાઈ પેસતનજી નવરોજી કાકર.) ૯૫
૩. મગજ અને અંતઃકરણનો વારસો—(લખનાર મીસ ખાનુબાઈ ફરમિજી મીરાન).... ૯૭
૪. માએ દીકરાની અરસપરસની ફરજો—(લખનાર મીસ રતનબાઈ નં. પદ્મિબાઈ).... ૯૮
૫. સરખ્યતનાં જરબાઈ—(લખનાર મીસ નર્મદજી નં. કોહલા)..... ૯૯
૬. સ્ત્રીઓનું પુટાપણું—(લખનાર મીસ શીરીન રતનજી નાણાવટી)..... ૧૦૨
૭. નીતી મેકી—કવીલા—(લખનાર મીસ મેદેરબાઈ નં. નં. પટેલ)..... ૧૦૩
૮. નસીબ—(લખનાર મીસ ધનબાઈ કું રોકના)..... ૧૦૩
૯. મોટાં માથની ગુલાકાતો—માટેનું ધર—(લખનાર મીસ મેદેરબાઈ નં. નં. પટેલ).... ૧૦૪
૧૦. નામીથી સ્ત્રીઓનાં જન્મ ચરીત્રો—મીસ મરાયા એડજવરથ—ચીત્ર સાથે—(લખનાર મીસ ગુલબાઈ કું પાટક)..... ૧૦૫
૧૧. “સનધીમ” નામની આગબાટમાં એક સફર—કવો લેડી બ્રાસી—મે ચીત્રો સાથે—(લખનાર મીસ હીરાબાઈ નં. એ. પટેલ)..... ૧૦૬
૧૨. વખત અને તેનો ઉપયોગ—(લખનાર મીસ ખરોદબાઈ દોરમજી એ. દાવર)..... ૧૦૭
૧૩. ભરવા ગુથવા વીરો—મે ચીત્રો સાથે—(લખનાર મીસ શીરીન કું પાટક)..... ૧૦૮
૧૪. “મારી બેનપણીઓને શીખામણ”—(લખનાર મીસ મેદેરબાઈ ધનજીરાદ ખરાસ.) ૧૧૦
૧૫. દાનાવોની નશીયતો—(લખનાર મીસ જરબાઈ ફીરોઝસાદ વીકાંજી)..... ૧૧૨
૧૬. કાલો—કાલ ઉપર મુલતવી રાખનાર એક માણસને હાથે લખાયેલા પોતાની છંદગીના બનાવો—(લખનાર મીસ નંબાજીબાઈ નં. પાટક)..... ૧૧૩
૧૭. રાંધવાને લખતું—(લખનારાં મીસીસ-મેદેરબાઈ સોરાબજી ખરોદજી ઈન્વેર તથા મીસીસ શીરીનબાઈ દારાસાદ તારાપોરવાલા)..... ૧૧૬
૧૮. અમારી લખનારીઓને ખબર—(લખનાર અધીપતી)..... ૧૧૬

કેપીનમાંની પેલી સોળતણ દારીથી પણ દુર રહેવા માંગતી હતી. આ બાઈ બેઠે એક ખરાબ સ્ત્રી ન હતી, તોપણ તેણીએ એ કડુ બોમાં ચાકરી કીધી હતી તેઓની આગળી પાછલી તવારીખના લાંબા હેવાલા તેણીની આગલકથી સંભરવાતી હતી, ને ઓગસ્ટા સાંભરવા માંગતી ન હતી, કારણ ને માહેલી ઘણી બારે એવી તો કમકમાત ભરેલી હતી કે તેણીના નેની વ્યવહાર આપણદાર બાપુનાં વે રૂમાં, તે સાંભળી ઉભાં થતાં હતાં; બેઠે તે વાતો કાંઈ પાં, શક વગર, ચોપડીએ લખવામાં કાઈ કહારો કામ લાગે તેવાં જવાબી તે સંભરવામાં કદાચ તેણીને રસ ઉપજે, તોપણ નીતીન લખતા કાનૂનોમાં ખત્રવ કરનારી હોવાથી તે ટાહેલાં સાંભરવા તેણી યાદી ગઈ હતી; તેથી લાં ઓકાંતમા બેસી દરીઆના ઉછળતા નહેદ શીજીવાવા યોગત્યોને જોતી હતી અને પોતાને મનસે પીચાર ગતી હતી કે, ને સ્ત્રીઓ પીસે પેલી દારીએ તેની આમલ વાત ગૂંધી હતી, તેઓ ને જણ કે તેઓના ધરની છુપી યાત્રે કેટલાં તે સરખ ભરેલી અને દુષ્કાલક વાતો તેઓનાર ધરના નોકરો સહરાગાતથી પારકાં લોકો આગળ કહેતાં દુર છે, તો તેઓનાં મનની દાસત કેવી યાએ અને તેઓનાં દીધમાં કેવું લાગે; તેલકામાં એક ભપકા ભરેલાં દેખાવાના અમલદારને એક ચોપડી લઈ ચોતાની તરફ આપતાં બેઠે તેણી અજબ યઈ. પહેલાં તો તેના સુનેરી કોથળી નજી લીધેલા પોસાકપરથી તેણી સમજ કે તે "કેપટન" હશે, પણ પાછમથી જણાવું કે તે તો ફક્ત એક વડા અમલદાર હશે.

"ગેહરખાન બાપુ," તેણે ચોતાની તોપી ઉતારી સલામ કરી, અને તેના હાથમાંની ચોપડી તેણીને દેખાડી કહ્યું, "કેપટને તમુને સલામ કહેવાડી છે અને તેવજુ જણાવવા માંગે છે કે ને બાપુએ આ ચોપડી લખી છે તે તમેજ ઉભેલા કે?"

ઓગસ્ટાએ તે ચોપડી તરફ નજર કીધી, તે તો "જંગી-માસ વાક" ની એક નકલ હતી, પછી જવાબ દીધો કે પોતે ન તેની કતી હતી, અને પેલા કારભારી લાંથી ચાલી ગયો.

સરદાર પડતાં વધી એક થીજે અમલજી નેવો બનાવ બન્યો. પેલોજ અમલદાર પાહો આવ્યો અને તોપી ઉતારી સલામ કરી કહ્યું કે, કેપટન તરફથી તમુને જણાવવાની ફરમાસ થઈ છે કે તેવજુ તમારો સામન બીજ કંપીનમાં ખાલી કરી લઈ જવાનો હુકમ આવ્યો છે. પહેલાં ઓગસ્ટાને આ વીચાર લઈ પડ્યો નહીં, તેથી ચોતાની આનાકાની દેખાડી. આમ કરવાનું કારણ કાંઈ પેલી દારીથી છુટું પડવાનું હતું નહીં, પણ તેણીની રજ વગર એક જગાએથી બીજ જગાએ ખાલી કરવાનો હુકમ મમે એ વીચાર તેણીને પસંદ આવ્યો નહીં.

"બાપુ, એમ કરવાને કેપટનનો હુકમ થયો છે" આમ બોલી, સલામ કરી, તે લાંથી ચાલી ગયો, અને ઓગસ્ટાને તામે ધવાની ફરજ પડી. આમ કરવાથી પાછલથી તેણીને પડતાયો કરવો પડ્યો નહીં; કારણ કે તેણીએ ભાંડે જુલાકી વચ્ચે જોયું કે એનજનના ઓરડાની પછપારે, વાહાજીની જમણી બાજુએ પુલકપરની એક સુંદર કેપીન તેણીને આપવામાં

આવી હતી. તે એક અમલદારની કેપીન હોય એવું હતું, કારણકે લાં અભરારીપર સમાઈથી ચોરેલી સોને તથા દુરખીનો અને દરીઆને લગતાં ઓળેશો પોલેકે હતાં, વધી થીજાનને મથાલે એક જુવાન સ્ત્રીની સમીપે એક ઓગસ્ટાએ પેલા કારભારીને પુછ્યું, "યુ આ કે?" મારા એકતીનાજ વપરાશને માટે છે?"

"હા, બાઈ, કેપટનની ફરમામથી. મીં જોના કેવે એક મદદનીશ અમલદાર છે તેવજુની એ કેપીન કે ને તેવજુ વડા અમલદાર મીં ચોમસ સાથે નજી રહે છે, એ આ કેપીન તમુને આપી છે."

ઓગસ્ટાએ ધીમેથી બજરી જવાન દીધી, "ખરી નેન્સ ઘણાજ માયાણ છે" તેણી જણતી ન હતી કે જે ઉપકાર કેવી રીતે માનવો, પણ એટલામાંજ તેણીની અગે થીજા છેડે આવ્યો નહીં; મોડી થયે પછી બારે તેણીને નમાંથી જાહાર નીકળતી હતી ત્યારે એક મદદરૂપ પોતાના એક લ આજખ્યો, તેની સાથે વળી એક સુંદર બાકવતી પાછાં સી તેણીને જમ્તા પોસાકમાં હતી.

કેપટન નખીને વચ્ચો, "માફ કરજો બાપુ; હું તમેજ મીસ સમીધસે હશે." "હા."

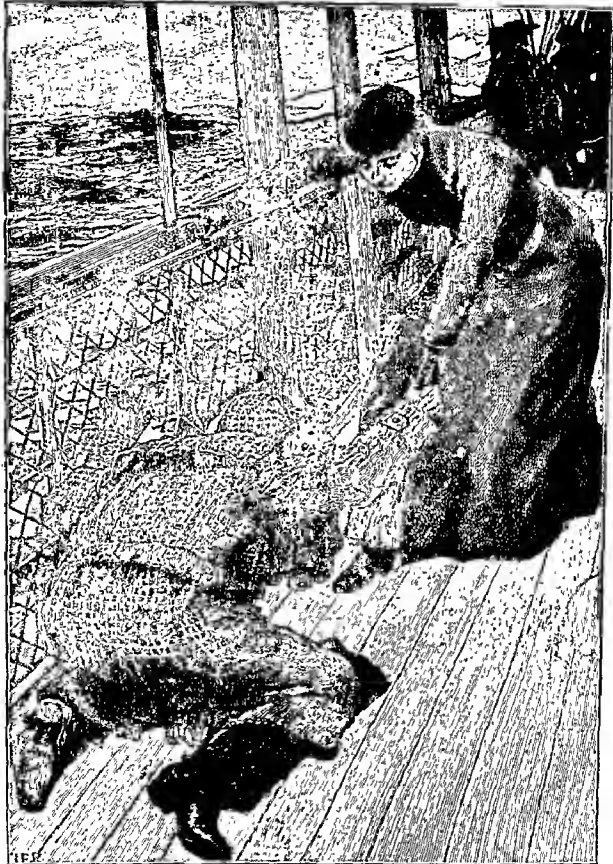
"હું કેપટન ઓલટન છું. આશા છે ને તમુને તમારી કેપીન પસંદ હશે." પછી પોતાની પાસે એવી-બી સારે ઓગસ્ટાએ કસાવવા તેણી તરફ ફરીને બોલ્યો, "લેનના ગવરનર લોક હોમલદરસ્ટનાં બાપુ લેડી લેડી હોમલદરસ્ટ, એવજુ મીસ સમીધસે છે, કે ને ડીની તમે ઘણી તારીફ કરતાં હતાં."

"અરો તમારી ઓગખાણુ થવાથી હું ઘણીજ ખુશી છું મીસ સમીધસે," તે મોટે ધેરની બાપુએ બોલા દે નહી પણ ખરેખરી ખુશાલીની લાગણીથી. "વખતે તમારી માસે મારી જગો કરવાને કેપટન ઓલટને કમુજાન આપી છે, તેથી આપણે તે વખતે સાથે બેસી નર વાત કરશું. તમારી ચોપડીથી હું જેટલી ખુશી થઈ તેટલી ખુશી હું કોઈ દહારે કોઈ પણ મીજથી થઈ નથી; મેં તે જણ વખત વાંચી છે, તે વીસ મારા જેની ઉદયોગી એને વારતે તમે શું કારણો?"

ઓગસ્ટાએ આથી સરખાઈ ઉનાવધમાં જવાન દીધી, "હું ધારું છું કે એમાં કાંઈ જલ છે, હું તો આ વહાણપર ફક્ત એક થીજ નેવેની ઉતાર છું, અને તેથી લેડી હોમલદરસ્ટની પાસે બેસવાને લાલક નથી."

આ જવાબ સાંભળી કેપટને ખુશ મીઝનથી હસીને કહ્યું, "આશો, વારે મીક છે, મીસ સમીધસે, તમે તો મારા પરાણુ છેઓ, અને તમારેથી કાંઈ ના પડારો નહીં."

"બારે આપણી હંદગીમાં જોગ ચોધરીએ કોઈ વાર એક જુલોમાન મનુષ્યને મળીને" રે. પછી બેસવાની તક આપણે બોલ

ઝોગરડાએ આથી ધનરાઈ જઈ આગળ ધરી આવી મદદ કરવાને દયાથી પોતાનો હાથ લખાવ્યો; તેણીની મદદથી અને પાસેના કરેરાઓ પકડી તે જેમ તેમ હડી હજો થયો. (જુઓ પાનું ૮૯ ચું.)

માનથી નમીને કંઈ, એકે આ માન ખરાં દીવનું હતું, તેપણુ ઓગરડાને જાણે તેણીની કંગાળ શક્તિએને સહરામાંથી વધારે મોટાં રૂપમાં સુકી હોય તેમ લાગ્યું. અને વળી વધારે અનુભવેથી તો તેણીને એક ક્ષીને મોટેથી આવા સખુનો સાંભળતાં લાગી; તેથી તેણી શરમથી લાસ થઈ નમી, અને શું જવાબ દેવા તેના સુચવાણમાં હતી, તેટલામાં એકાએક મીંઝ મીસનની કઠોર અવાજ તેણીને કાંને પડ્યા. તેવણુ લોડ હોમદરસ્ત છ. સી. એમ. ઇ. સાથે વાન કરતા હતા. આ છેલ્લા શખસ કદે દિગ્વિષ્ટ, રોંગો, અને શામળા દેખાપતે હતા. તેનો મેદરો માયાળુ અને રીતભાત દમામવાદી હતી. તે એક પહેલી પંક્તીનાં સરચાનનાં “ગવરનર” હતો. સરચાનના ગવરનરને પોતાનાં નામ પછવાડે ખેતાઓનાં ગમે તેવાં લાંબાં પુછાં હોય, તેપણુ વેસાતમાં તેઓની કાંઈ ગાઝો દરકાર કરતું નથી. પણ ભ્યારે તેઓ ગવરનરના ઓધાપર તેમણે છે અને તે એથી આગળ તેને જમાની નવદીકમાં આવે છે, ત્યારે લગાર તેમને દરજ્જે વધતો જાય છે. દુકામાં, એક સાધારણ માણસની હાલતમાંથી ફેરવાઈ મોટા માણસમાં તેઓ ખપે છે. લોડ હોમદરસ્તની હાલત પછુતેવીજ હતી, અને તેવણુ તે સારી પેઠે જાણતાહતા.

મીંઝ મીસન બોખરા અવાજે બેસતા સંભળાયા, “હું કહે-તો હતો મારા સાહેબ, કે આપણા દેશે જે સૌથી મોટામાં મોટો કાષ્ઠો ખીસતીએ આગળ વધાર્યો છે અને તે અખીરનો ખેતાળ વંશપરંપરા ઉતરવાને લગતો કાષ્ઠો છે. તેથી આપણને બની-પપર આશા બાંધવાનું કારણ મને છે; એક પેઢીમાં આપણે પૈસા એકઠા કરીએ છીએ અને તે પૈસાથી ખીસ પેઢી ખેતાળ ખરીદે છે. તમે સાહેબ તમારો પોતાનોજ દાખલો લેવો; તમે સાહેબની હાલત મગરબી ઉપજાવે એવી છે. પણ જે સામય્યું છે તેમ તમે સાહેબના પીતા તો એક મારા જેવા કષાદારી હતા.”

“હા, હા, તમે કહોય તેમ કાંઈ હતું નહીં.” લોડ હોમદરસ્ત વચમાં બોલી ઉઠ્યા; “અરે પેલી છકરી જે લેડી હોમદરસ્ત સાથે વાત કરે છે તે કાણુ હશે? તેણી કેવી ખુશસૂરત છે!”

મીંઝ મીસન, જેવણુને મોટા લોકોમાં ઘુસવાડું, અને તેઓ સાથે વાતો કરવાનું ધણું ગમતું હતું, તેવણુ લોડ હોમદરસ્તના છેલ્લા બોલો ઉપર ખ્યાન આપ્યા વગર ખાણું પોતાનુંજ બોલતું જારી રાખ્યું: “હવે સાહેબ, દાખલા લરીકે મને ઘણુ પૈસા એકઠા કીધા છે, કે જેમ કહેવાને હું તમે સાહેબ આગળ અચકાતો નથી. હવે મારા વારસને જે મારો એક વારસ હોય તેો આ પૈસાને લાભ લઈ તમે યુરબી જે માનવતો આધી બોગવો છો તેવાજ આદા પર ચડડવાને શું કાંઈ પણ અડચણ નરે?”

“કાંઈજ નહીં મીંઝ મીસન, તમે બોલ્યા તે બધું” અચખર છે; તમારા વારસને વાસ્તે આએ સૌથી સરસ તક છે. સાહેબજ, લેડી હોમદરસ્ત મને બોલાવે છે” એમ બોલી તેવણુ સાંધી ઝડપમાં ચાલી ગયા. મીંઝ મીસન તેવણની ચુકે ગયા.

“જેન” લેડી હોમદરસ્ત બોલ્યાં, “હું તમને મીસ રમીધર્સ

સાથે એજાખાણુ કરાવવા માંડ્યું. એવણુ તેજ મીસ રમીધર્સ છે કે જેવણુ વીશે આપણે બધાં વાન કરતાં હતાં, અને જેવણુની બોપડી તમે ચાંચતા હતા. મીસ રમીધર્સ, એવણુ મારા ભરથાર થાય છે.”

લોડ હોમદરસ્ત ધણીજ નરમાસથી નમી તેણીને ડાકું કાપું, અને ઓગરડાને કહેવા જતા હતા કે તેણીની એજાખાણુ થવાથી તેવણુ પછા પુછી થયા હતા. તેમાંનાં મીંઝ મીસન સાં આવી લાગ્યા, અને ઓગરડાને આપાં મોટાં લોકો સાથે છુટ્ટી લેવાતાં જેઈ એટલા તો અજબ થયા અને ધમરાવા કે હવે શું રસ્તો લેવો તે તેવણુને સૂચ્યો નહી. આ તેવણુની હાલતને ઉઠડે અર્થ સમજ લેડી હોમદરસ્ત કાષ્ઠા પ્રમાણે તેવણુને ઓગરડા સાથે એજાખાણુ કરાવી. હવે કરતું કેમ? ઓગરડાએ તો એક પગમાં ટેપાન કાપેા કે મીંઝ મીસન સાથે હવે વધારે વખત કંઈ કામ પાડતું નહી, અને ગમે તે થાય તેપણુ લ્યોને લાંબ તેને કજીત કરી તેનો છેડા લાવવો. તેથી ભ્યારે તેવણુ લાંબો હાથ કરી “શેકહેન” કરવાની મનઝબથી તેણી તરફ આગ્યા ત્યારે તેણી પાછડ હકી, અને ચાંત, મક્કમ અવાજે કહ્યું, “લેડી હોમદરસ્ત, હું તો મીંઝ મીસનને આગાઉથી એજાખાણુ, અને હવે એવણુ સાથે વધારે કામ પાડવાને હું ઈચ્છતી નથી. મીંઝ મીસને મારી સાથે સારી માલ ચઢાવી નથી.”

આ સાંભળી લોડ હોમદરસ્ત પોતાનાં મનમાં બજડ્યા, “ખબી-ત, મીંઝ મીસનથી ખીચારી કંટાળી ગઈ તેમાં હું જરાકપણુ અજબ થતો નહી; ધણી અક્ષવાણી છોકરી છે.”

લેડી હોમદરસ્તને ઓગરડાનું ઉપરું બેસતું સાંભળી પહેલાં જરા અનુભવેથી અને રમુજ લાગી, પણ પછી એકાએક તેણી સમજ ગઈ અને બોલી: “હવે હું સમજ, મીંઝ મીસને “જેમીમાસ વાક” છાપી દશે અને અમળન આ સવળી પંચાતીનું સુખ તેજ દશે.” એટલામાં બપોરનાં ખાણુંનો ઘાંટ થવાથી તેણી ઓગરડાને લઈ જે જમા તેઓને કપડાને ડેખા-પર આપવાને કજીયાત આવી હતી, તે રખેને બોલી કે તેની ધારતીમાં સાંધી ઝડપમાં જતી રહી. બાપડા મીંઝ મીસન આ નાધરે જો બનાવ ખરેખર બન્યો હતો કે તેવણુ સ્વપ્નનાં જોતા હતા, તેના વીચારમાં તુટક પર હાંફતા બેઠા હતા. અકસોસા આજે વાડાણુપર તેવણની નવદીકે તેવણના મેહેતાઓ અને અધીપતી-ઓ હતા નહી, કે જેઓની ઉપર તેવણ પોતાનો ગુસ્સો કહારે.

ખાણું ખાઈ રહ્યા પછી લેડી હોમદરસ્ત ઓગરડાને પુછ્યું, “હવે મારાં ખ્યારાં મીસ રમીધર્સ, મને કહેશે કે તમને સા વાસ્તે મીંઝ મીસન નથી ગમતા? તમારી મરજી નહી કહેવાની હોય તો બેઠાસક તેમ કરજો, તેનું કાંઈ નહી, પણ મારે તો કહેવું જેઈએ કે હું પાતે તેવણને ધીકારું.”

ઓગરડાની મરજી તેણીને તે કહેવાનીજ હતી, તેથી તેણી એ તરતજ ખરી બેઠેલી દલગીરી બરેલી વાત પ્રહેલેથી છેલ્લે સુધી તેણીની નખી માયાજી સહીને કહી સંભળાવી. ગરીબ ખીચારી છોકરી! તેણીને આ વીરવાડુ સોજનણુ મનવાધી તેણી ધણીજ પુછી થઈ હતી, કે જેની આગળ તેણી પોતાનાં મનની સવળી વાન કહેવાને અચકાતી ન હતી.

લેડી હોમહરરટ નાની જેનીનાં મોતની વાત આંખમાં આંસુ લાવી ધ્યાનથી સાંભળી, અને તે પુરી થયા પછી બોલી, “ખચીત ભારે આમે તમારો મોપડી બપનાર તો હુન્નામાં સૌથી ખરાખમાં ખરાખ માણસ હોયો બેઈએ! હું એને તોડી પાડશ અને મારા વરને પંચુ તેમ કરવાને કહેવશ, પણ નહી, એના કરતાં વધારે સારી એક ખીજ યુક્તી છે. બે એની ખારો પેકું લખત ફડાવી નખાવું નહી, તો મારું નામ બેસી હોમહરરટ નહી; તેને તે ફાડી નાખવુંજ પડશે નહી તો— તો—” આટલું બોલી તેણીએ પોતાનું નાનું પલ્લુ ડહાબલુ વાજું માથું ઢીંચ્યું.

મ ક ર છુ ૬ કું .

મીન ટોમએ આગળ વધે છે.

તે દહાડાથી જ્યાં સુધી “કેનગર” રીમર પર એક આગ્રત આવી પડી ત્યાં સુધી ઝોગરડાએ ધણાં સુખમાં દીવસો ગુમર્યા. લોડ અને લેડી હોમહરરટ અને ખીજ પહેલા વર્ગના ઉતારાએ તેણીની ઉપર ધણી માયા અને મેદર્યાની રાખતાં હતાં, તેથી તેણી નજદીથી વાહોણ પર વખણાઈ ગઈ. તેણીની મોપડીની જે બે નકસો રીમર પર હતી તે એક હાથમાંથી ખીજ હાથમાં ફરતી ફરી, તે એટલે સુધી કે લાંબી લાઈએરીની કખરમાં તે કેટલોક વખત સુધી સુકાયા પામીજ નહી. અને અને તેણી પોતાનીજ લખેલી વાત બધાને મોઢેથી ધડી ધડી સાંભળતાં કંટાળી ગઈ, પણ એટલાંજાંજ તેનો છેડો આપ્યો નહી. આપણે આગલ કહી ગયાં છીએ તેમ ઝોગરડા એક ખતીશય ખુખસુરત જુવાન છોકરી હતી, અને એકે આપણને આ નીચસો ખસે વાક્ય કહેતાં ખેદ ઉપજે, તોપણ ઈન સાક ખાતર કહેવું તો બેઈએ કે ધણાં લોકોની આંખોમાં એક ખુખસુરત સ્ત્રી એક ચંદર્ય આપવા તો એક સધારણુ દેખાવી સ્ત્રી કરતાં વધારે ધ્યાન ખેંચનારી થઈ પડે છે. તે પ્રમાણે ઝોગરડાએ તેણીની જુવાની, ખુખસુરતી, ખુદી અને સંકેદો (કે જે વીણેની સધલી તવારીખ લેડી હોમહરરટનાં પેટમાં ન રહેવાથી તેણીએ બધાને નહી દીધી હતી) થી એક સંપુરણ બહાદુર સ્ત્રીના ખેતાળ મેચ્યોએ હતો. પહેલાં તે ગરીબ છોકરી કે જેણે પોતાની જીંદગીમાં દરગીરી, દુઃખ અને ગરીબાઈ સીવાય કંઈ નહોતું ન હતું, તેને પોતાની હાલત-એકદમ આવી અજાણ્ય જેવી રીતે ફેરવાયાથી ધનરાટ ઉપજ્યો. આ મોડી રીમરપરનાં એકે એક માણસ તેણીને પડ્યો બોલ ઊંચથી લેતાં હતાં, પણ તેણી, માણસાઈ ખવાસની હોવાથી તેમાં રમુજ મેચવતી હતી. જે મીસાએ એક માણસ કહાડેના કહાડો સુધી રાતનાં ઘોર અંધારાં અને સરદીવાસ વખતમાં ગોતાં ખાતું હોય તેવામાં તેને દીવસનો પ્રકાશ નજરે પડવાથી તેનું અંધાર અને સંકેદ-દુર થશે એવો જે હરખ ઉત્પન્ન થાય છે તેજ મીસાએ ઝોગરડાને પણ હરખ ઉત્પન્ન થયો હતો. રતે તેણીનો જય શર થઈ સુકો હતો. જેવી મીન

મીસનની તેણીની તરફની ચાલની વાત-તે-વાદાણની નાની મંદગીમાં ફેડાઈ કે સંધ્યામાંએ આ પુસ્તક પ્રસીદ કરનાર શાહજાદાની સંગત હોડી દીધી, તે એવી રીતે કે તેના પૈસાના ખણખણાતથી પણ તે તેઓને પોતા તરફ આપવાને લાગ્યાથી શક્યો નહી. રહેણ સહયો વળી તેવણની અપીસમાં તો પેલો મેહેનો જે મોડી મેલવવાની આશાથી તેજ વાદાણમાં ન્યુઝીવેડ હતો હતો, તે પણ તેવણને કાઠું આવતો નહી હતો. તેણી આ વીસ લાખ પૌંડના મોટા ધણી અને સંકેદો ગરીબોની મેહનતનો લાભ લેનાર શેઠાના શું હાલમાં નેકી ગરીબ જેની કહેતી હતી તેમ આ “હાખાખાનાના જુવને” થોડાંક સુદીભર થોડો આવી રીતે એક કંગાળ મોપડી લખનાર છોકરીને ખાતર તુકકારે અને જણકેરી નાખે એ તો હવે હદ થઈ ગઈ. તેવણનો જીવની શરસો પાછો ઉભરી આવ્યો હતો, તેવામાં લોડ હોમહરરટ આગમાં તેલ નાખી તેવણને વધારે ઉકેર્યા. ઉપસો મદર્ય ધણાક દીવસો થયા તેવણથી દુર ને દુર રહેતો હતો, પણ એક સવારના બોગ મોપડીએ સાથે થઈ જવાથી મીન મીસને શેઠકેન્ડ કરવા પોતાનો હાથ તેવણ તરફ લંબાવ્યો, પણ લોડ સાહેબ તો જણે જણ્યું તા નહી હોય તેમ અખાડા કરી સુપસુપ લાંથી ચાલી ગયો આથી મીસન બપાનાને પીસો ધણેજ ઉછળી આવ્યો.

આથી લોડ સાહેબની પીઠ ફરવા પછી તેવણ શરસાથી તેની તરફ પોતાની મુકી કંકડાવી બોલ્યા, “શીર નહી, મારા સાહેબ, શીર નહી, હું તમારી સરેખર ઉતારશ. હુંથી અજેલ પતમાં એકાદ બે ટેકોજ લાગ જુગાડી શકશે તે સત જણ્યો પેલા, જેનું ગમે તેવું લખાણ પતમાં કાપી શકે છે; મારા સાહેબ, સરધાનાના ગવરનર થયા તેથી કાંઈક તમારેથી ખીડવાનો નથી.”

“મીન મીસન, કાંઈ શરસામાં હેમો વાડું?” આ બોલો એક કદાવર પણ માયાળુ દેખાવ્યો, અને લાંબી મુઠાસો જવાબો એકાદરે મીન મીસનની આજુબો આવી ઉભો રહી બોલ્યો, “ગવરનર સાહેબે તમને કાંઈ બીડ્યા કે શું?”

“અરે! મીડ્યા કરી શું” બોલો છે મીન ટોમએ? એ તો ખસ અને તોડીજ પાડવા નીકર્યો છે. અને મીસનનો અને જીવનો ખરી નાખે છે, દમણા મેં શેઠકેન્ડ કરવા મારો હાથ લંબાવ્યો તે છતાં જણે જણ્યો નહી હોય તેમ મુગો મુગો ચાલી ગયો.”

“અ, હા” મીન ટોમએ, જેવણ ન્યુઝીવેડના એક પૈસાદાર જીનિનર હતા તેવણે કહ્યું, “વાડે જીવણનું આમ કરવાનું કાંઈ કારણ હશેની?”

“કારણ? હા, લેવાની હું તમને કહું, એ બધું પેલી કુમતીને ખાતર છે.”

“કેઈ છોકરી મીસ સ્મીધર્સ?” ટોમએએ તેની જાડી આંખોના કાંઈ અજાળ જવા મકારા સાથે પુછ્યું.

“હા, મીસ સ્મીધર્સ. તેવણે એક મોપડી લખી અને મેં તે પૈન પૌંડ ખરીદી, અને લખન કરી તેમાં એક એવો કંકેશ નાખ્યો કે જેની મોપડી તેવણ પાંચ વરસ સુધી સખે તે એકસ કીખને અને હાખવાનો હક આપે—હવે એક મુખ માથું

સ જેને બીજી વધારે સમજ ન હોય તેની સાથે આપણને કાગ પાડતું પડે સારે એવી રીતે તો આપણે સાધારણ વાપડીએ છીએ—વાઈ હવે બન્યું એમ કે, આ ચોપડી તો એક સપાટામાં વેચાઈ ગઈ, સાર જાદ થોડે વખતે પેલાં બાઈ તો મારી આગળ આવ્યાં ને વધારે પૈસા માંગવા લાગ્યાં, અને પેલાં લખતમાંથી છટકી જવાની બીજી કાંઈ તાકતેજ કરવા માંડી અને બ્યારે મેં ના કહ્યું કે એમ કાંઈ બને નહીં, સારે તેવણે પોતાનો મીઠાજ બોલી દીધો ને ખાંડી ઢાંગ અને ગડબડ કરવા માંડી. હવે મને તો પાછળથી બજાર પડી કે એવણની તો એક આત્મી મેહન, કે માસી, માયી કોઈ હશે તેને હવા ખવડાવા લઈ જવાને કેહા પૈસા જોઈતા હતા, અને બ્યારે તેવણે તે મેત્રની રાકમાં નહીં, ને તે સચું મરી ગયું, સારે એવણ પોતે બહાર ગામ જતા નીકળ્યાં ને વાઢાણ પર બધાં લોકોમાં લુગ ઉઢારી કે એ તો બધું મારે લીધે થયું.”

“અને હું ધારૂં છું કે એ લખતમાંથી તેણીને છુટી કરવાની તમારી મરજ નથી, મીઠા મીસન.”

“અસમત નહીં, ટોમમે, વધી ધધો તે ધધોજ, તેમાં કોઈથી વચમાં પડાય નહીં; વળી કહાય જો મેં એ છાકરીને છગી હશે તો તેથી ઉઘડું સાફ જ થશે; તેણી એ ઉપરથી અનુભવ મેલવશે. વધી એવો અનુભવ મેલવવામાં તેણી કાંઈ પડેલી તેમજ છેલ્લી પણ નથી, પણ હવે જો એ મારે વીરો કાંઈ પણ વધારે બેઠકશે તો ખાતરી રાખજો કે હું એની પર નાંબેલી કરવાની ફરીયાદી માંડશ.”

“એવી સામેતી પર કે વાતમાં જોટલી વધારે સચ્ચાઈ હોય તેણી નીકા વધારે યાગ; એમજ કેની વારૂં?”

“જલદનમાં નાખો તેને” મીઠા મીસને આ તેના એકવાનો અર્થ સમજ્યા વગર પોતાનાં મોઢાં બનાં ચઢાવી કહ્યું, “કાંઈ હદ વગરનું દુઃખ એણે અને દીધું છે! એનેજ લીધે મને મારાં ભત્રીજા સાથે પંચાતી થઈ, અને વધી અહીં હતું તે માંડે નામ અદોષમાં ધુળમાં નાખ્યું, હવે હું તમારી સાથે સરત અહીં જો એ વાત એલેલી અણ અને ન્યુઝીલેન્ડ નહીં જાય તો.”

“હા” મીઠા ટોમમેએ કહ્યું, “હું ધારૂં છું કે હવે તમારું મન પી રંધાઈ જશે અને હવે, મીઠા મીસન, જો તમારી રજા હોય તો હું એક જો બેલ જોઈ, અને એક ઘણા ગુચવાડા ભરેલા બનાવ પર અજવાળું પાડું. તમે પોતે કેવી કાસમના માણસ છો તે વીરો તમને કદી ખ્યાલ આવ્યો હોય એમ દીરડું નથી, તેથી હું તમને પુલે ચુકડું કહું છું, જો તમે એક ચોર નહીં હોવા તો તેની એક આગેલું જ નકલ છે. તમે એક છાકરીની ચોપડી લેઈ તેની ઉપર સેકેડોને નકા મેલવ્યો અને તેણીને દૂકત પાંચે આપ્યા. વળી તમારી નીચ ચુકડીથી ભવીપમાં પણ તેવીજ દુતેલ મેલવવાને તમે તેણીને બાંધી લીધી; અને બ્યારે તે બીજાની તમારી પાસે કોડા પૈસા માંગવા આવી સારે તમે તેણીને દરજાએ બતડાવ્યો, અને હવે તમે અજબ-ધોડ્યો છો, મીઠા મીસન, કે આજરાર લોકો તમારી સંગત શા વાસ્તે ના પાડે છે? મારો જો વીચાર પુછો તો તમે એક હીચકારાની સંગતને લાવકતા છે.”

આમ બોલી તે કદાવર જુવાન મદસ્ત્ય લાંબી ચાલી ગયો, તેને જોટલો તો ધીકાર અને ગુસ્સો ઉપજ્યો હતો કે તેથી તેની યુજના બાબે ખાસ ઉભા થયા હતા. આવી રીતે આ બીજી વખત મોઢા મીસન બાવાએ તેવણનાં યુકડા જોટલા નાના પોરવાને મોઢેથી આ સચ્ચાઈના સખુતો સાંભળ્યા હતા, પણ આ વખત તેવણને વધારે દુઃખ તો એવી લાગ્યું હતું કે જમન બંધર પહેલા પર (સુસતેસ પર) પોતાનો ગુસ્સો કઢાવી તેને નાવારસ કીધો હતો, તેણે કશું બંધાર બીજા પર તેવણ કરી શકતા ન હતા.

તેવણે મીઠા ટોમમેને મોઢેથી દીકાસા અને આસીરવાદના સખુતો સાંભળવાની ઉમેદ રાખી હતી, તેને બદલે ઘણીજ લાગ-ણીથી અને ખરી સહરાગાતથી એગરતાને બચાવ કરતાં તેને સાંભળી તેવણની અજાણ્યોતોના પાર રહેવા નહીં. ઘણાં ખરાં વાંચનારમાં સમજ ગયાં હશે કે મીઠા ટોમમેને એગરતાની તરફથી ખાંડાવાળું કાંઈ કારણ હોતું જોઈએ અને તેને સમજનારાઓ ખરાંજ છે. એગરતાની છુટી આંખોએ સુસતેસ મીસનની મીસાજ મીઠા ટોમમેને પણ લક્ષ્યાની તેની ઉપર ઘણી મનમુત અસર કીધી હતી, તેણે પરીણામ એ નીપાળ્યું કે તેજ સાંજના રટીમર કેનગર પર એક ઘણીજ અસરકારક અને મંજીર બનાવ બન્યો.

મીઠા ટોમમે અને મીસ એગરતા સ્મીધર્મ વાઢાણની બહારની બાજુપર કંટારને અપેલી મલકતા શીશુ આવતા મોઢાએને જોતાં ઉભાં હતાં, મીઠા ટોમમે ઉસકેરાયેલો અને જેવેન દીસ્યો હતો, મીસ સ્મીધર્મ પુરા મીઠાજનાં હતી, અને તેણીના દોસત તરફ જોઈ પીચાર કરતી હતી કે તેની મુઠ તેણીની કાંઈ વાતમાંના એકાદ લુચ્છા રાખસને બરાબર લાગી પાડવા લાગકની હતી. મીઠા ટોમમેએ ઉપર તારાવાસા આકાશ તરફ અને નીચે દરીઆનાં પાણી તરફ આમ તેમ જોઈ બહાર ફરી અને હીમત બરી કેસોસ કીધી.

“મીસ સ્મીધર્મ,” અતે તો ધબરાઈથી હુજતા અવાજે બોલ્યો.

“કેમ મીઠા ટોમમે?” એગરતાએ શાંતપણે જવાબ આપ્યો;

“કાંઈ કહેવો છે?”

“મીસ સ્મીધર્મ,” તેણે આગ્રહ અથાત્ય, “મીસ એગરતા, હું જાણતો નથી કે તમે મારે વીરો શું પીચારશે, પણ મારે તમને કહેવું જોઈએ, હું તે મારા દીલમાં વધારે વખત રાખી શકતો નથી. હું તમને ચાહું છું.”

એગરતા આ સાંભળી ઘણી ચોંકી. મીઠા ટોમમે તેણી તરફ ઘણીજ નંરમાસથી વરતતો હતો અને તેણી મુખ ને દોનાથી ચેતી ગઈ હતી કે તે તેણીને વખાણતો હતો; પણ તેણીએ આવી આશા કદી ન રાખી હતી, તેથી એકાએક આ શબ્દો તેને મોઢે સાંભળવાથી તેણી તદન ધબરાઈ ગઈ. તેણીએ ઘણીજ અજાણ્યોતી પુછ્યું, “કાંએ? મીઠા ટોમમે, તમારી અને મારી વચમાંથી એવજાણુને એક પપવાડમાં કરતાં વધારે દીવસ થયા નથી.”

“તમારી સાથે એકજાણુ થયાને એક કસાક થયો નહીં તેટલાં હું તમને ચાહતાં રાખ્યો” તેણે પુલક પ્રમાણીપણથી જવાબ આપ્યો. “મેહરબાની કરી હું કહું છું તે સાંભલો, હું

બાણું છે કે હું તમારે લાયક નથી, પણ હું તમને એટલા બધા તો ખ્યારથી ચાહું છું કે હું તમારો ઘણો ભક્ષી ભરથાર નીવડશ. ખચીત હું તેમ ઘવાની ખાતરી આપું છું; મારી પાસે સારી પુણ છે, જેકે અવળત તમારી આગળ તેની કાંઈ બીસાદ નથી; તમને બે ન્યુઝીનેડમાં રહેવા નહીં મગશે તો હું તે દેશ છોડી ઈંગ્લંડ જઈ રહેવશ. શું તમે ધારોય કે તમે મને કમુક કરશો? જે ફક્ત તમે બાણું કે હું તમને કેટલાં ચાહું છું, તો મારી ખાતરી છે કે તમે મને કમુક કરા.”

ઐગરડાએ ધીરજથી વીચાર કાઢ્યો; કેખઈતી રીતે તે શખસ તેણીને ચાહતો હતો, તેના બોલોપર કાંઈને પણ શક આવી શકે નહીં; તેણીને પોતાને પણ તે ગમતો હતો; તે એક અદ્વચ્ચ હતો. બે તેણી તેને પસંદ તો સધળાં દુઃખ અને કંટાળાનો છેડો આવે અને તેણીનું મન નીરાંત થાય. સ્ત્રીને—વળી એક જુદીવાન, કેળવણી, યુગ્યવંત સ્ત્રીને પણ ઈશ્વરે આ દુઃખમાં પોતાને હાથે પોતાનું સુખરતન કરવાને સરજી નથી. આ સધળા વીચારો તેણીને લક્ષ્યાવનનારો હતો, પણ વ્યારે તેણી એમ વીચાર કરતી હતી, સ્વારે યુસનેસ મીસનનો સુદર ચેદરે તેણીની આંખો આગળ ખાચી ઉભો રહેવો, અને તે શખસ જે તેણીની આગળ આજેજ કરતો હતો હતો, તેનેથી દુર રહેવાને અંદરખાંતેથી તેણીને કાંઈ છુપી શક્તી કહેતી હોય એમ તેણીને લાગ્યું. અસખત યુસનેસ મીસન સાથે તેણીને કયું લાગતું વચનનું હતું નહીં; તેઓ વચ્ચે ખારતો એક સચુન અથવા કરી નીસાની ઉપવંત ઘઈ ન હતી, અને વચી તેને ફરીથી કદી પણ મક્કવાની કરી આશા ન હતી; તો પણ તેનો ચેદરે તેણીની આંખો જે શખસ તેણીની આગળ આજેજ કરતો હતો તેઓ વચ્ચે આવી ઉભો રહેવો. ઐગરડા એકલપેટી કત સોંધનારી હતી નહીં, કારણ કે એક મીન ગમે એવી ઉપયોગી અને લાભકારક હોવા છતાં તે વાજાંથી હોપીજ નેઈએ એમ તેના નીતીના વીચારે કમુક કરી સમજ ન હતી, અને તેથી તેણી એક માનને લાયક સ્ત્રી હતી. એક સ્ત્રી કાંઈ ઘણી નહીં આટકાવી શકાય તેવા સન્નેમ સીવાય પોતાની જોગવાઈ, અથવા તે હોયત જેલવવાની ઈચ્છા અને પોતાનાં એકલપેટાં સુખને ચારતે પોતાના વીચારે આરે મોંજે જવા કે તે સ્ત્રી માનને સુદસ લાયક નથી.

ઘણી યોડી પગમાં ઐગરડાએ શું જવાબ દેવો તેને દુઃખ વ કાંઈ અને એવી: “મીન રોમને, હું તમારી ઘણી આભારી છું. એક અદ્વચ્ચ એક સ્ત્રીને જે સીધી છોડામાં મોડું માન આપી શકે તે તમે મને આપ્યું છે, તે છતાં હું તમને પસંદી શકતી નથી.”

“શું તમે એમ ખાતરીથી બોલો છો?” કમનસીખ રોમને, જેણે મનમાં મોડી કોરોહો ખાંધી હતી, તેણે અચકાઈ અચકાઈને પુછ્યું, “શું સ્વારે હવે હું કાંઈ પણ આસા સખું નહીં? કદાચ મારી જગાએ કાંઈ બીજો દરો.”

“તમારી જગાએ કાંઈ પણ નથી, મીન રોમને, પણ હું કહેવાને ઘણી દસગીર છું અને તમે જાણતા નથી કે મને બોલ-

તાં કેટલું દુઃખ થાય છે, કે હું કાંઈ પણ રીતે મારે મન ફેરવી શકતી નથી.”

તેણે એક પણ સુધી પોતાનું માથું પોતાના હાથ ઉપર કેટલું પછી પાછું તે જાંચકી ધીમે સારે બોલ્યો: “મીન છે, જેમ તમારી મરજ, મેં કદી કાંઈ પણ સ્ત્રીને એટલી બધી માહી નથી અને ચાહવશ પણ નહીં, ઘણું દયા ભેગ છે”—(જેમ તેમ જરાક દરોડીને) “કે આવા સરસ ઉમદા ખ્યાર નાન્યો ખોડી દેવો પડ્યો, પણ કાંઈ નહીં, એવો આપણી છંદની જે સખસા યુસનુમા અનુભવેલી બનેલી છે, તેઓ મોહિતો એક અનુભવ છે. છેલ્લી સજામ, મીસ સમીધસે, એટલે કે એક દોસ તરીકે છેલ્લી સજામા.”

“પણ આપણે હજી પણ દોરેત રહી શકશું,” તેણી અચકાતાં અચકાતાં બોલી.

“અરે, નહીં,” તેણે બીજી વખત દરોડી જવાબ દીધો, “એમ કાંઈ બને નહીં, એવો ખાહી ખ્યાર છે; એ જતની દોસની કાંઈ પણ હાલતમાં સજામત રહેતી નથી, તેમાં આજે હાલતમાં તો ને રહી શકેજ નહીં. મીસ સમીધસે, તમે તો એક અંધ કતો છેઓ; તેથી કદાચ કાંઈ દહારો તમે તમારી ચોપડીમાં સમજવશો, કે લોકો જ્યાં તેઓનો ખ્યાર બેઈતો નથી ત્યાં શું કામ ખારમાં પડે છે, અને એવી નારીપાએરીનાં દુઃખથી તેઓને શું કદાચ થાય છે. હવે એક વાર ફરીથી છેડી સજામા” અને એમ કહી તેણે તેણીનો હાથ પોતાના હાથમાં લઈ નરખાસથી હલાવ્યો અને તેણીને નમી તે લાંબી ચાલી ગયો.

આ સધળાં ઉપરથી જાણ્યો કે મીન રોમને એક એવો જુવાન્યો હતો, કે દુઃખ કેમ સહન કરતું તે તે જરાખર સમજતો હતો. ઐગરડાએ તેની પુઠે જોયું, એક હાથ મારી, પછી પોતાની આંખો તુંડી લેડી હોમદરસ્ટ આગળ જવા ઉઠી, કે જેણી દસીય તરફની હવા યોરતી કેપટન સાથે વાતે બેડી હતી, જે દીશા તરફ તે મોડું ચાહાણ તેના ખુલા મુકેલા રોડો સાથે એક મોઝાં સફેદ પડોની માફક ધસી જતું હતું. જેની તેણી ત્યાં ગઈ કે કેપટન કાંઈ કામના સખજથી લાંબી ઉઠી, નમીને ચાલી ગયો અને એક પગ ઐગરડા અને લેડી હોમદરસ્ટ એકલાં પડ્યાં.

“કેમ ઐગરડા?” લેડી હોમદરસ્ટ બોલ્યાં, કે જેવણુ હવે તેણીને મીસ સમીધસેને બદલે ઐગરડાજ કરી કહેતાં હતાં.

“કેમ લેડી હોમદરસ્ટ?” ઐગરડાએ કહ્યું.

“વાંકે, પેલા જુવાન અદરચ મીન રોમને સાથે તમે શું શું વાત કરી બોલ્યાં—પેલા ઘણીજ સરસ જુવાન અદરચ સાથે” તેણીએ આ છેલ્લા યાકય પર ખાર મુકી કહ્યું.

“હું કાંઈ કે મીન રોમને પોતાની વાતમાં જરાક અજાજ વધ્યા હતા.” ઐગરડા બોલી.

તે બેક સીઆંચે એક બીજા તરફ જોયું, અને બેક જણ એકેની ખતલખ સમજી ગયાં. લેડી હોમદરસ્ટ આ રોમનેની વાત વીરો તદન અંતરણી હતી નહીં.

“લેડી હોમદરસ્ટ?” ઐગરડાએ આ તકનો લાભ લઈ કહ્યું. “મીન રોમને મારી સાથે વાત કરતા હતા, અને તેવરો—”

ખોરાક તે ખાધામાં લેતો હતો, એટલે કે તેના દરેક ખાના ઉપર ત્રણ આંડસ જેટલા ખોરાક તેના ખાધામાં આવતો, અને તે ખોરાકમાં તે એક વારી પાંદડી કાતરી, હલકું ગોસ, એક હડાંની દાળ તથા ચોરોક સરથો લેતો હતો, અને પ્રવાહી ખોરાકમાં તે પાણી, તથા ૧૪ આંડસ જેટલા લાઇટ વાઇન (Light wine) લેતો હતો.

આદીમાં આરુઢ નજીવનું લેઈએ કે, જેવી કરી પરદેહ કોરનેરા પાળતો હતો, તેવીજ રીતની કરી પરદેહ પાળવાથી કરીને કોઈ દરેક નજીવન જીંદગી લાંબી થતી નથી. એ તો દરેક પોત પોતાના શરીરના ખાંધા પ્રમાણે તથા પોતાની વંદેશરતી કસુર કરે, તેવીજ રીતે ખાધા પીધામાં મધ્યમપણું તથા અંદાજે જાળવી રાખવો જોઈએ. ઉપર લખ્યા પ્રમાણના વળન પ્રમાણે કોરનેરાએ પોતાનો ખોરાક ચોટુંકે વેર લીધો પછી, તેના મિત્રો તરફથી તેને એવી ભલામણ થઈ કે, તેણે તેના પ્રવાહી તેમજ નકર ખોરાકમાં બે આંફિસ જેટલા દર રોજનો વધારો કરવો. પણ બધારે કોરનેરાએ ચોટાંજ દીવસ સુધી એ પ્રમાણે ખોરાક લેવો ચાહ્યો રાખ્યો, કે તરતજ તેને તેની વંદેશરતીમાં કેટલાક ગેરફાયદા થયલા માલમ પડ્યા, અને તે એ કે, તેનો શરીરના દહાડે દહાડે ચીરડાગ થતો ગયો, અને વધારે ખાવાથી કરીને તેનાં શરીરમાં મુસરી આવતી ગઈ.

હવે અમરને કોરનેરા જેવા એક નજીવા બાંધાનો માલુસ, એક વંદેશરત તથા મનુષ્ય બાંધાનો માલુસના જેવી સુખી જીંદગી ખાવી, ખાવા પીવાનું ચોટુંકે કરી નાખીને તથા સખત કરી પરદેહ પાળીને જીવતી રાકે તો, મનુષ્ય બાંધાનાના માલુસ કે, જેઓ સુખ ખાઈ પીને પોતાની જીંદગીને ટુંકી કરે છે, તેવા લોકો જે સુખ કરી પરદેહ પાળીને કોરનેરાની માફક ધણુંજ ચોટુંકે ખાવે અને તે, તેઓને કેટલા બધા વધુ ફાયદા હાંસલ જોઈએ.

હવે કોરનેરાએ પોતાની ૪૩ વર્ષની ઉંમરે, “મધ્યમપણામાં જીવે જીંદગી જીવવાથી નીપજતા ફાયદા” (The Advantage of a Temperate Life) એ નામની એક ગ્રંથ પીઠાર પાઠી, અને એજ બાબત ઉપર બીજા ત્રણ વીધય લખી કહાડ્યા, કે તેમાંથી છેક છેલ્લો વીધય તેણે એક પત્રના આકારમાં લખીને મારથેરા નામના એક મહત્ત્વ ઉપર મોકલી આપ્યો, કે જે સખત એક વીધીન ચોટુંકા વડો હતો. કોરનેરાએ પોતાની ૯૫ વર્ષની ઉંમરે જે છેલ્લા બે વીધય પેલા સખત ઉપર લખી મોકલ્યા, તેમાં તેણે એક આ વાક્ય લખ્યો હતો કે “એકે હું ૯૫ વરસની આટલી માઠી ઉંમરે પુરુષોઈ, તોપણ આશામાં સકતી તથા દીપ્ત હાથ ધરી સરસ રીતે છે.” કોરનેરા પોતાની આટલી બધી સખત કરી પરદેહ સાથે તથા સાધુઓના જેવી જીંદગી જીવવાની રીતીઓને લીધેજ તે પોતાની આ અજીવ તરેહની જીવણ સકતી બેગવણ પામ્યા હતા. તે આટલાજ ઉપરથી માલમ પડશે કે, તે બધારે ૭૦ વરસનો ધરડો હતો, ત્યારે તેને એક બધકાર અક્ષમાત થયો, કે જેમાં તેનું માથું તથા આજુ દીક છુદાઈ ગયું, અને એક ઢાંગ તથા એક પત્રનો સાંધો પણ ઉતરી ગયો, અને તોપણ બરોડપણ તાવ આવવાની નીચાન જાણ્યા વગર

તરિકે જીવજતા હતા. હવે એ સખત રીતે અતીથ્ય દેખીો હતો, તથા સંધીના, નજીવો, અને એવાંજ બીજાં ખસાગ દરેકથી પીઠાર તો હતો. તેમાં “જીંદગીને લાંબી કરવાને મારેના એક બેરા રસ્તા” (A Sure Way of Prolonging Life) એ નામની કોરનેરાને હાથની લખેલી ગ્રંથ પીઠી તેના વાંચવામાં આવી. તેણે તે ગ્રંથ પીઠીમાં રાખ્યા વીધય બરાબર રીતે વાંચ્યા, તથા તે માટેથી સખત રીતીઓ સારી રીતે તેણે અજાણ્યા પ્રીધો, કે જેથી તેને નીચે જાણ્યા મુજબના ફાયદા હાંસલ થયા. મહેલાં તો તેની વંદેશરતીમાં કેટલા બધા ફેરફાર થયો, તથા તેનો જીવ જીવજી જીવતીમાં રહેવા લાગ્યો, અને સતતની જેઠાએ કોઈ પણ જાતના ખસાગ સ્વપનાઓથી તેની ઉધ અજાળવી માફક સખત થતી નહોતી. તેના શરીરનો બાંધો, તથા તેના શીવના એકે એક સાંધાઓ એવા તો મનુષ્ય તથા કે તે પોતાની ૫૦ વરસની ઉંમરે ૦૮૦ જેટલા બોલે ઉચકવા લાગ્યો, કે જેટલા બોલે તે બધારે ૩૦ વરસની વયનો હતો, ત્યારે એક નજીવોથી બીજા નજીવો અસાધી પણ સકતો ન હતો. કોરનેરાના નીચેના પ્રમાણે ચાલવાથી કરીને શોમસ હુડનું શરીર ૧૫૦ રાત્ર જેટલું ધડી ગયું, તોપણ તેનું ધડી જવાનું એક ગોઠા વળન હજી બરાબર માલમ પડતું નથી, કારણકે કોરનેરાની આજીવનમાં જાણનાર રીતે ઉપયોગ કરવાને બદલે તે છેકજ દુઢી માટે જ ચોટુંકે ખાવા પીવા લાગ્યો, અને પ્રવાહી ખોરાક તો પોતાની જીંદગીમાં ૧૬ વરસ સુધી તદનજ લેવો બંધ થયો, જેથી કે માટે, કારી, દારૂ ઈલાવી.

એક જુની ઈમેજ કહેવત છે કે, “દરેક જન તેની ૪૦ વાસની ઉંમરે એક મુખી થા તો એક ડાકર હોવો જોઈએ.” આ કહેવતમાં એક મોટી સચાઈ સમાયતી છે, અને તે એ કે, દરેક માલુસ અમરને હાથેલા હોય તો, બધારે તે સખતપણમાં આવે તે વખતથીજ પોતાની વંદેશરતીને અવસરનું જુ ટુંકે તે પાણી જીવે પોતાની જીવણ સકતી ધણી સારી હાલતમાં રહે તેને માટેના ધટતા ઉપાય લે, એ તેના પોતાના હાથમાં છે.

એક કાબેલ ડાકર એમ કહે છે કે, “મારી સખત અજાળવા સોમમાં ફક્ત એકજ માલુસને તેના યુદ્ધરતી મોતે મરતાં જોડેલા હતા.” તથા તે અજીવ ધધીને એમ કહે છે કે, એક માલુસ એકરતી રીતે મરણ પામેલો ક્યારે કહેવાય કે, બધારે તે બધી રીતે એકજ વખતે મરણ પામે, એટલે કે લોહીનું ફરડું, દમ લેવાનો સંધો, તથા શરીરને લમતી પોપણ સકતીઓ ઈલાવી એ સખતું એકજ વખતે બંધ પડે. પણ તેને બદલે હાલમાં બે કોઈ મરણ પામે છે, તો તેને મરત કોઈ એમ કહે છે કે, તેમાંથી દમ લેવાની સકતી બંધ પડી તેથી તે મરણ પામ્યો. તો કોઈ બીજો મરી બંધ છે તો તેને મરત કહે છે કે તેનું લોહીનું ફરડું બંધ પડ્યું, યા તો તેની દોળતી, અર્થે અથવા તો તેનાં આંતરડાં બરાબર રીતે? દામ કરી સચાં નહી, તેથી કરીને તે મરી

મગજ અને અંતઃકરણનો વારસો.

લેખન સેદશ્વમાં એક ખુશી બારી આગળ, જેની નીચે સહીન નરી આવેલી હતી, હાં તે જુલદ નાશનાં સાંત પછે વેદનાં પાણી ઉપર ફલજીથી નરી સુપડીથી છેડે કીડતો મારી લેતા. એક પછે પવનની વેલડી તરતો પાણીની સપાટીને હીલવજ નરી નહી; અને તેથી પછુ આગળ પંચમ-પચીસી સાંત સુપડીથી હરવત કરતો હતો નરી. હોય એવું લીટવું, હતું, પછુ ફેલત આગળ પામતો પનાં નીર્મજ પાણી ઉપર પોતાનાં સાતાં ધીરજો

‘‘મારા પિયારા ઠાકરા, તપતા સુરજ નીચે સાંબી મંચલ કીધાની, યાત્રા પૂરતની કુકુતી દાલતના દેખાવની આ અચર દરો કે કમ તે હું કહી શકતો નથી; પણ એક દલગીર, પહોળા દલગીર તોચાર મારી મગજમાં સર થયું; તે તોચાર ચોતનાં દત્તો-નતોને કુશીથી કારી નીચે જઈ શક્યાનો તે તોચાર દત્તો; અને મેં, હું, એને જેઓને ચાહતો હતો-આપ, મા, બ્રાહ્મ મેહનો-તેઓ સખાંથીથી એકાંત એકાંત છુટાં પડતાં એકલા તો સખત થા ખમ્યા હતા કે જેઓ મારાં ટેકાં નીચારા પડી ગયું; મારાં મારું નીચે નમી પડ્યું. આજે હું મન આપ એકાંતે;’’

“આરા દરવાજા ચલાવો ઠીકસા, એ મારું સુખી ધર ઉઠીનેચાર
મેઘ-લેવાનું મારાં નસીબમાં હોય તો તારું ઠું ચાપડું” તને
અરુણ-આમાં સાદી રીતે આગ્રજ થયેલા રાખી ન્હાયા, અને અહ-
નો સાર કરવા મઠિ ભેળ્યો તો કરતાં પુરતું તને આવી ન્હાવાને
મારું અંતઃસરૂપ અને જાણુ મરતું હતું, પણ મારાં મનને મને
સુખયું” “તારા મેથાને તને બુવાનીનાં પગલાંને મારું ઠું એક
ભાંડેથી કાં નહીં આપે—એક બાપેના અનુભવ, ને એક બીજી
ઠીકસા ઉપરથી થયીને મંડળેની અંદર એક આગ્રજહાર દાલતે
પાંડવવા ચામ્યો, તો કહાય તને ઉપરથી થઈ પડે; અને એક
વખત તું હતો તેની દાહતમાં આવેલા બીલચોને મઠિ આસા
ઉઠકેસરને અને દાહતથી કુખની સામે ચવાને તો કહાય એક
દાખલો થઈ પડે.

મારા બાપા જાણતા, મેં શાહીન નદી તરફ ચોટાજી બાર જેવું, તોપણ એ કારણે તે ખુશ્બંદ નદી તરફ ગેવા અને વલ્લભાચો દરેક, તેને માટે માટે તેના તરફ જેવું પધારે જરૂરનું હતું.

ભાગ્યે સુધી મેં તારાં "મનમ" અને અંતઃકર્ણની ખીલવાળીમાં
મદદ આપવાની ધામધૂણી આ નાની ચોપડી રચી નહીં, હાં
ચેરે હું કંઈપણ નહીં ઉમેરે ઉપેચી પહોં; કાલુકે આ બે અવાદોડી
કરતાં બીજાં અવાદોડી કરતાં વધુ તું વધારે પેસાદાર થઈ
પાડો. તારી પાસે જે એક "અંતઃકર્ણ અને મનમ" તથા
કામ કરવાનું પુરતું જ્ઞાન હશે તો, જે આપણાસના બનાવેલી
જીવંત, આત્મા, આત્માઓની જેમ, હૃદયની અંતઃ-પેસાદાર પડે તે,
જેને હું કહેવા માગું તે અત્યંત સારું છે. અને તારાં
જે જે અંતઃકર્ણ અને મનમની જેમ જે અંતઃકર્ણ અને મનમ
જે જે અંતઃકર્ણ અને મનમની જેમ જે અંતઃકર્ણ અને મનમ
જે જે અંતઃકર્ણ અને મનમની જેમ જે અંતઃકર્ણ અને મનમ

તં એક "મગલ" ધરાવતો હોવાથી હુર (વજર દેવતા) માન-
સો તરફ આકર્ષિત થઈ રાખશે; અને બીજું જવાબીર તે એક
"અતદશ્વ" ધરાવતો હોવાથી તં પોતે સાવચેત રહેશે, તોપણ
તે વાદાણી દર્શાવતી વજર પોતાનું મુદ્દાન કરતાં પસંદગા નતાં
હોય, તેમજને મદદ કરવાને તં દેવિયાં આવતુ રહેશે.

ઉદાહ—મરીબાઈમાં યુગ—દોષત, તેની વરફના
: દોષની આજીવનની મદ—ધોષવરફની મદ.

જાણ-પ્રાણ'ઓનું ભણું કરતું, આ કરના-
રને પોતાને કાયદાકારક છે.

તારી ડોચાંથી આદરો ખીલવવાને બનવું દર, કારણકે હયાત તને એક જાનું સુખનું મુજ માલમ પડશે. ખરી મરીબાઈ અને તોપણ દોલતના તાપ નીચે સુખથી ફરતાં, સંકટના અપઘામીને મજબૂતીથી સામે થતાં, અને તોપણ કોઈ કોઈ વખતે આપાદની ની અસરમાં લાગ લેતાં, હુંકમાં હુંતે કોઈ જાનું સાતમાં વર્ધી-કે ન્યારથી હું આ ફકાએ લખવાને વખત મળ્યું-લ્યારથી મરીબાઈ તેમજ દોલતની ચંદની પડતીમાં મેં જોવાને નીલાની લેતાં જોયા છે. અઘસાડમાં બં દહાડા મારી ભાતી તથા ભાત મેં બેઠેએ જાણે પ્રસ રવખખથી કાગ કર્તો, તથા સાતમે દહાડે એક દોલતવાન માણસની ટેલક ઉપર બેઠીને એક મદદ રોય માણસની આમરમાં નજા બેઠું બધે તેણે મજબૂતી માણવતો; અને ખીલું વધારે એ કે, બદામાં અને જાં રીઘી માદામાં અંતરકરોએ ખાર મેલવવાથી બે મલકાઈ બ્તો.

આ સમલક્ષણને મારે તમારી આજ્ઞા મારાં મન પીતાને
લગતો કાંઈ દેવાય ચલુનેવો મેલેયો, મારી મખતો ને એક
લાખાચી દત્તો, તે પોતાની જીવાન વયમાં પોતા પાછળ બે બેઠી-
એને મુકીને અજીરી ગયો, કે એમી દરકને મટિ તે મનમાની
વાસતો મેલી ગયો દત્તો. તે બે મેદનો ન્યાં મુખી લાઠ કરવાની
વાસકો ઉમરે આવી ત્યાં તલક સામેલ રહી. મારી મારસી
ઉમરે વડી દત્તો, તેજીએ પોતા માટે એક પહીળાં યાદર સાથ
ચલુનાં નીયાન માણુકને પોતાનાં આર્થિક તરીકે પચદ કમી દત્તો.
તે અજીલી દત્તો, અને પોતાની રાજ્જતી કમાઈમાંથી છતાં આ વાપ-
નું અનુશન કરતો દત્તો.

મારા પ્યારા ઠીકરા, જ્યારે પણ એક મિટા પોતાના મા ગાય
તરફ માથા ધોરે છે, તે એક ભરાં “અંતાઃકલ્પની નદી જર-
તર” શેઠક જેવી નીરાની છે. તેનું “મન” વપાસવાને મારી
માસને પુરની ટકા ખસી ઢની; પોતે મારી જગ્યાવાળી દોષવા
તેજીની સર્વથી મુખી પઢી પોતાના પ્યારાને શીખવવામાં જતી
તેજી. પાઠશાળાએ તે એકાંતિય પોતાના મત અપાયાં, અને
મેરીને માટે તે જોડાણ ખરાબ હતું, એમ લોકવા લાગ્યાં.

હવે મારી માતાની વારી ચાપી; તેમની મરણ એક વ્યથા
હવાના વાવુર તરફ દોડી, એ તેના કાકાને જગતાં એક મોઝાં
પાતાની મધુરી દત્તો. તે કહેવાની મા વાળને એક પુરો અને
તેની માતાને અનંત બ્હાસી મેળા હતો, એ માતા તેની દેહ વડાક
ઉપમાની પુરી પાકાવામાં કમી બાકાત રાખતી હતી નહીં. તેમનાં
બન્ને યથાં, અને તે એકું શેઠરામણીએ કંદારી દુધી, ભવાઈ પાટિરોએ
મેલવા સામ્યાં, "આભેલીને કાંઈ કીકી ખાઈઈ મળ્યાં છે."

ભારતે જે પળ-જ્યારે હું સાત વર્ષનો થયો. તેથી ત્યારે-મારી
મારીનું ઘર એક મોટી દલેઝી હતી અને પાંચ માડી, ચારે બે-
ડાં અને તે શીયર પંચાણી મેઘની યાદની સખતી મેળામળાટો
ત્યાં ઢીરની દીપ્તિ, મારી માતાનાં પર્ણાં ફૂલે જે સફાઈદાર અને
મુખક ચીરારાંમે દાઢ, અને માંડાં બહાર જવાને બાજે જવા-
રથી રાત સુધી પોતાનાં તબ્બા જાગ્યાંમા સાથે તેવી બાજે જવા-
રથી રાત સુધી પોતાનાં તબ્બા જાગ્યાંમા સાથે તેવી બાજે જવા-

દીરતી હતી; અરે, ધણીક વખત તે અઠવાડયામાં બે આખી રાત તેણી કામ કરતી હતી.

મારા દીકરા, તું ચોંટીને બોલશે કે “કેટલો ફેરા” પણ તદન નહીં; મેં એવા ધણા ફેરફારો મારી નજરે નજર જોયા છે. ડું કારણ પુછે; મારા બાપનું “અંતઃકરણ.” તે દરેકનો બ્લાલો હતો; આનંદી, પુરતી રીતે હેઠાર, વાતો અને ચુલ્લેનો બંદાર. ન્યારે તેના પોતાના દોસ્તો તેને કાંઈક જુરી મતલબથી ખાણુ ઉપર મોતરતા, અને અલબત્ત તે દરેક મંડળીમાં જુરાલી ઉત્પન્ન કરનારો. એક તારો હતો, ત્યારે જો તેનું “મગ્ગ” તેને તે ખાણુ ઉપરથી દૂર રાખવાને માટે એમ પોકારતે કે “હલો “અંતઃકરણ” તું એ શું કરે છે?” તો આ ફેરફારો કે જે તને ઉપેચી થઈ પડશે, અને મને વીધાસ છે કે, જે બીલબોને ફાથાકારક નીવડશે, તે હું, કહી લખવા પામતે નહીં.

એ સમયે છતાં હમારે નાનું ધર સુખી હતું. એક માતાનું જુરાકારક ગીત હમારો અંતઃકરણમાં જુરાલી પેદા કરતું હતું; મારી બહેનોના અને “કોરસ” માં સામેલ થતાં, ન્યારે હમારી કાંતરો રાજના વખતની અરાખર ચાલતી હતી. કોઈપણ અરસાણુ કરતો કોરસ અવાજ હમારો તાપણુ આગળ સંભળાતો નહીં; ન્યારે મારો બાપ કુકાનમાંથી પાછો આવતો, ત્યારે તેને બહેનોમાં ખરાં છંદરોનો આવકાર અને ખાણુ ઉપર તેના પોતાના જુરા સ્વભાવને અનુસરતું પંખરડું પકવાન મગડું.

[સાંધણુ છે.] બાનુબાઈ ફરિયાદ બીરવત.

માયે દીકરાની અરસપરસની ફરિયાદ.

હનીયમમાં જુદરવના કાઠેલા તથા સંસારના કા-તન સુખજ સંપના આઘાતોએ પોતાની આખી અંદેખી રૂપી ધણીએક ફૂરને એક બીજી સંખંધી પલનવતી પડે છે, તે સંવેમાં મા દીકરાની અરસ પરાની ફરિયાદ ધણી અગત્યની છે, અને તે પુરતી રીતે બાલવવામાં આઘેમી ભતનો લાભ અને મ-ળ્યાની આબાદાની પછી ફરિયાદ આપાર રાખે છે, વારતે એ બાબ એ શોડીક બીના નીચે લખી છે તે ઉપર ધ્યાન પોંઠાંચાણા સાથે વાંચનારને અરજ કરવામાં આવે છે.

આઘેમી ભતનાં શરીરના બાંધા ઉપરથી જેમ નજીઈ આવે છે કે એ ભતનો વધારો થાયે એવા સમયો ગોઠવેલા જુદરવના સાહેબે તે બાંધામાં પેડેથીજ કરી રાખી છે; તેમજ એ ભતનાં મન અને દીલ થીપે હમેશાં મલતા અનુસવ ઉપરથી માફમ પડે છે કે તેણીને પોતાનાં બચ્ચાંને પાળવા તથા ઉધારના અને તે-ચોનું રસણુ કરવાનો સ્વભાવ-જુદરવતીજન ઉત્પન્ન થાય છે. મા-તાએ પોતાનાં બાળકને પાળતું તથા તેની બરાદરત હવે ઉધારવું તે તે સર્વ કાળ સમજે છે, માટે એ ફરજ બાબે અને ક્યું વ-ખવાની અમત થયી; પણ બવાહવા તથા ઉધારવા ઉપરાંત સર્વે માતાઓએ પોતાનાં બાળકો “સંખંધી બીલ ધણી ફરિયાદ” જાદા કરવી જોઈ છે, તે વીરે અતરે મોડી “ચિતવણી” આપવાને ધડ

બારીકીથી જિવાં એવું દીસે છે જે પોતાનાં બચ્ચાં તરફ મા-તાની ફરજનાં બે બાથ થઈ રહે. તેમનાં એક બાથ એ કે, તે બચ્ચાંની પોતાની સલામતી તથા સુખને વધારો થાય તે બી-થતી ફરજે, અને બીજો બાથ એ કે ભરેર પોંદતા પળ તે બચ્ચું પેલાની આબરુની કિર્તી વધારવાનેય રીતે પોતાના દેશબોનું તથા સમજાં આઘેમીએનું કથાણુ કરનાર થાય તે બીથતી ફરિયાદ. પોતાનાં બચ્ચાંઓનાં ભતી સુખ અને સલામતીને અચાવ તથા વધારો કરવા જે ન્યાનપણમાં તેઓને ખચાડી તથા હુલાં પડાં અને કીમતી ધરેણાં પેઢેરાથી લાડથી રાખવાને દરેકને કાવા પોતાથી બની આવતી સમજી કોરોશ કરે છે ખરી, પણ તે ઉ-પરાંત એ કારણસર બીજાં કાંઈ વધારે કરતું જોઈએ છે, દરેકને માતા પોતાનાં બાળકને હોતી યોગ્યતાં ધારી પોતાનાં કીમતી દુધે જેઓને પાળ્યાં હોય તથા પોતાની ઉપર લેડેવાર કથ જેથી જેઓને આપણે સુખમાં રાખ્યાં હોય, તેઓ પાછો દહાડે સંસારના તાપથી હુખી થાય નહીં અને લાચારીની આશુત તેઓ ઉપર ચુલ્લે નહીં તેથીજી તમનીજન સમજી માતાઓને રાખતી થઈ છે. બચ્ચાં ઉપરે આવ્યા પછી અને માતાપાપા આસારથી ર-ચનાં પડ્યા પછી પોતાનું જીવનશાણુ પોતાની જોડે કરી રાકશે કે નહીં, તે બીથેનો વીચાર પોતાનાં બાળપણમાં તેઓ કરી રાકનાં નથી, વારતે એ બીથેનો વીચાર વાળીએએ પોતે કરી પોતાની જ-રૂરાત તથે પેડેલાંઓના હાથમાં તેઓનું પોતાનું જીવનશાણુ રાખા નાં હથથારો નાનપણથી આપવાં જોઈએ.

એટલે સર્વે કાઈ માતાઓએ પોતાનાં બાળકોને કાઈ ઉત્તમ કેળવણી આપવી જોઈએ છે, અને સદા મેહનત હઈ કાઈ બેચી વીધા તથા હુનર શીખવવાં જોઈએ છે કે તેઓ મોટપણે પોતાનું જીવનશાણુ કરવાને સામર્થવાન થાય. એ પ્રમાણે સર્વે કાઈ માતાઓએ કરતું જોઈએ, તે નહીં કોપાથી બચ્ચાંઓ જેણે જોઈએ તેની સારી હાલતમાં આવી રાકતી નથી. વારતે જે માતાઓ પોતાનાં બચ્ચાંઓપર પુરતું હેત કરવા માંગતી હોય તેઓને પડે છે જે તેઓનાં બચ્ચાંઓને નાનપણમાં સારી વીધા હુનર શીખના સાથે પોતાથી બની આવતી સમજી કોરોશ કરવી જોઈએ. બચ-પણમાં આઘેમીનું તન મન જેમ વળાચીએ તેમ વળી રાકે છે અને વીધા હુનર શીખવવાને તે વખતે સોદેહું પડે છે, તેનું જીવનશાણુ કાઈ બીલ બામમાં બની રાકતું નથી. એવો કીમતી વખત કે ન્યારે બચ્ચાંનું શરીર મજૂં વખત રહે છે, તથા તેનાં મનપર ન્યારે કાઈ વાંસંદી ફીકર કે ચીંતાઓ બોલે રહેતો બધી, તે વખત એ નહારા ખેત અને ચોલ મનહ કરવામાં તથા આગળ અને મરતી કરવામાં બચ્ચાંઓ ગુમાવતાં હોય તો તેથી બચ્ચાં-ઓના હાથમાં અંતે અરાખી થાય, વારતે માતાએ તેઓને એમ કરવા દેવાને બદલે કાઈ ફાથરો કરનારાં કામમાં તેઓને લગાડ-વાં જોઈએ. માતાપાપા હોલપરર બરોડો રાખીને અથવા બચ્ચાં-ઓનાં નસીબમાં જે ચલાનું દરો તે થશે એવું કહીને, અથવા એ-વાં બીજાં કાંઈથી કારણ ઉપરથી બચ્ચાંઓને વીધા હુનર શીખ-વાથી મનસીબ રાખવાને માતાપાપાને ધારત નથી.

રતનુબાઈ જી. પડયાશી.

હીસાબ રાખવાની રીત—એક દેહકમાં એક છુદો વધારી અલબજ એવી રીતે હીસાબ રાખતો હતો. તે બે છુટો થીમની ની એક એક બાજુએ રાખતો; એકમાં તે બે પેશા “આતરે તે” મુકતો, અને બીજામાં જે ખરચતો તેનાં બીજો રાખતો; વધારી આજીવીએ યાતો ન્યારે તે હીસાબ કરતો ત્યારે એક થુક ખાઈ કરતો, અને તેનો હીસાબ ધણી સેદલાઈથી, કાંઈપણ અટપા વીના બેડાબર કરતો.

સરજ્યે નનાં જરબાઈ.

મ કરણ ૪૫.

જરબાઈની ગરહાજરીમાં તેણીની યાદગારી.

કે જરબાઈને ૨૧ મે વરસે ઘણું સંકટ આવી પડ્યું હતું, પણ સુખની આશા વગરનાં નહીં હતાં; લગભગ દબન કામગીરી બહાર ગામથી આવ્યાં હતાં. એદવજ તે દહારે કામસર યુબઈથી બહાર ગયલાં છવાથી તેણે પણ ઘણી મમતાથી જરબાઈ પર લખ્યું હતું, ને કમુલ્લાત આપી હતી કે જે બનશે તો તે વધુ તે દહારે સુબઈ આપશે.

• ખીન્ન ઘણું કામગીરી જુની સહીઓ તરફથી હતાં; પુણાની એક નારી, આનગી નીશાબમાં તેણી શીક્ષક હતી, સ્વંત્ર શીપ-ગોએ પણ પોતાની મુલતસ પ્રમાણે ઘણી નારી ભેટાં મોકલી હતી, જે દેખાડતું હતું કે તેઓના શીક્ષકની ગરહાજરીને જેકે લાંબો વખત થયો હતો તોપણ તેઓ તેને બુદ્ધી ગણ્યાં નહીં હતાં; એટલું તો ખુલ્લું હતું કે, એક બે જણ નહીં પણ સઘળાં એમજ સમજતાં હતાં કે જરબાઈ પૈસાવાલા મામાને લાં રહેલી હોવાથી મોજ મજલ કરતી હશે, તથા તેઓની એવી નજીવી ભેટાં તેનાં નવાં ને બપોરનાં ધરમાં મોકલવાને તેમને આંચકી લાગતી હતી. જેઓએ એવી નજીવી ભેટાં પછપરે સમુદાયથી મહેનત લીધી હતી, તેઓ બે દાસ જરબાઈને જુએ કે જેણી આંખમાં આસુ લાવી સંધ્યું આંધળી તપાસતી હતી ને ખીન્નથી ભોલતી, “ઓ મોહા! હું આજે દુન્યામાં એજાવી તો નથીજ, મારી ગરહાજરીમાં દહ સી અને યાદ કરે છે”—તો તેઓ પોતાની મહેનતને બદલે મળેલો સમજતો.

આખી બપોર જરબાઈએ તે કામગીરીને જવાબ લખવામાં મુગ્ધ. પતમાયે તેને ખરાં દીકરી કુવા દીધી, તથા તેણીના જવા સાર-અલત દહાગીરી બતાવી, તથા ખાત્રી આપી કે ખરાય યાવ તે સારાનેજ વાસે, મોહા કરશે તો તારા મામાની છોકરીઓ કરતાં હું વધારે સુખી થશે ને બધી રીતમાં સરસ થશે.

જેનાં નખીંતું ઘણી બગડી હતી ને ધાતી ભરી દામતમાં હતો, પણ ખેતના હોકમથી હાથ સારી તદ્દોસ્તીમાં છે.”

• “હા મોજ પડી નહીં હતી, ને જરબાઈ હમેશાં ખીચારી પોતાના એરડામાં ભરાઈ રહેલી હતી, ને હોલમાં કવચીતજ જણાવી, કારણકે કુંવરબાઈને તેનું આવેલું ગ્રહું બાવતું નહીં. એકાએક તેણીના એરડાનું બારણું ઢોકાયું, જે તેણીએ અગ-ચું દોડતું હતું. આશાંમાયજો અવાજ તેણે સાંભળ્યો, “જરબાઈ! હું અંદર આવું કે?” અવાજ તો આશાંમાયનો હતો, પણ તેની દષ એટલી તો જુદી હતી, કે તેણીએ તે મુશકેળીથી એળખ્યો. તેણીએ બારણું ઊંચાડ્યું, ને જોઈને ખાત્રી કાઢી કે તે કોઈ નહીં, પણ આશાંમાયજ હતી, જે તેના મામાની છોકરીઓમાંની એકી, વધારે ખુબસુરત તથા ખવાસમાં એદવજને વધારે મજાતી હતી, ને એદવજની માફક, જે તેણી પોતાની મા એકેનનાં મતમાં જુદી પડતી તો તેણીના વીચાર જણાવવાની તેણીને હાંમત આપતી નહીં; આશાંમાય જરબાઈના એરડાના ઊંચર પર ચોભી, ને ફરીથી મોઝી, “જરબાઈ! હું અંદર આવું કે?”

“અચ્ચીત આવેાજ, તમારાં મુખારક પગલાં આજે આ એરડામાં કેમ?”

“જરબાઈ, હું આજે તમારી આગળ ખુદાસા કરવા આવી-હું કે મેં તમને ખીલકુલ માવા દેખાડી નથી; તમે મને ગ્રાહ કરશે તો—” આશાંમાય બોલી.

“હું સમજ કાઢતી નથી, તમે તો કાંઈખી કાણું નથી.” “જરબાઈ તે મુશકાત, મોહો અને. તેની સગીના દેખાવથી ઘણી આશ્ચર્ય પાળી; તેણે જરબાઈના બંને હાથો પોતાના હાથોમાં લીધા હતા.

“કદાચ તમારા ધાંધી મુજબ મેં કાંઈ ઘણું મોહું કાણું નહીં હશે. પણ આજે સહવરે ત્યારે તમે માયજ આગળ તમે શું કરવા માંગોછો તે બોલો, ને જેકે અમારા સીવાય તમારાં કોઈખી ખીન્ન અનકમનાં સગાં ન હોવા છતાં, તમે અમારું ધર છોડી જવોછો, કારણકે આ ધરમાં તમને જેવો જોઈએ તેવો આસર કોઈખીની તરફથી મળ્યો નથી—ત્યારે મને ઘણી દહાગીરી લાગેછે, ને હું ઘણી સરમીદી યાદુંહું. તમને આજે ૨૨મું વરસ હજીછે. મને પણ ચાર મહીના આગળ ૨૨મું વરસ મેહુંછે. તે દહારે તો માયજએ મને કપડાં તથા જાણસ જેઈએ તે કરતાં વધારે કાંધી. એટલું છતાંખી— યણીકે સહીઓ તરફથી જાતમતની ભેટાં, તથા કાંઈ મજા હતા, ને માયજએ ધામધુમ કાંધી હતી; પણ જર, તમને માયજએ તેનું કાંઈખી કાણું નથી, પણ તેને બદલે વગર બનની મુખારકગાદી, તથા ઘણી જુની નહીં, પણ પહેરેલી સારીઓ—વર્ષ દોઢ વર્ષ કાનું કાળી સારી પહેરે?—નહીં જર, મને મારું બોલવાનું પુર કરવા દેવો”—કારણકે જરબાઈ તેને વધુ બોલતાં અટકાવતી હતી. “હું નહીં જાણતી કે મને સઘણું કેમ ખુદું સમજ પડ્યું. પણ તમે મારા ધરમાં આવવાં ત્યારથી તે આજ સુધી જે મુજે મોહડ

ધીરજથી સોરઠું, તે મને લાગે છે. આજે ઘરમાં તમને આવકાર, દયા, કે સારાં ચાહનારાં મળ્યાં નથી.”

“નહી, તમે જુઓ, આજાજ મારી પર ઘણી મેહેરમાંની રાખતા હતા, તથા ધનમાને મારે ભુલવાં નહીં નેઈએ. પણ તે છતાં હું તો તદા અજબાની માફ અજબાં ધરમાં હતી, જેકે સગાં હતાં તો શું થયું? હવે મને સમજ પર છે કે તમારી મેહેરમાંની મારી પર છે. એટલું બોલતાં જરખાઈને પોતાની સગીના બોલો વાદ આવી જવાથી તેણીની આંસુની બરેલી આંખોથી દરમીને ગોલી, “માફ કરજો આવાંમાય, મારું બોલવું માફ કરજો, કારણકે તમારા સારા ખવાસની પીઠાંણુ હું જેઈ શકી નહીં.”

“તમે નહીં નેઈ શકો તેમાં નવાઈ નથી. હું કોઈ દહાડેથી તમારી સાથે માયાથી વર્તા નથી.” એમ બોલીને આવાંમાય તરતજ ઉઠીને, પહેલીજ વાર જરખાઈને ખારથી ભેડી પડી. ત્યારપછી તેઓ એકમેકની પાસે એક બીજાંના હાથ ચોતપોતાનાં હાથને ધણે વખત સુધી બેસી રહ્યાં બોલકાં વખત સુધી સુપકાઈ પથરાઈ.

“જુઓ જર, હવેથી આપણુ ફક્ત સગાં એટલું જ નહી, પણ સહીઓ તરીકે રહીશું. આજ સુધી તેવું કાંઈની હતું નહીં. વાહલી જર! તમે હજી જવાનાં નહીં હો તો ફેવું સારું! હું મારેથી બને એટલું કરી, આજે અમારાં ઘરને નજી તમારું પોતાનું હોય એવું તમોને લાગે તેવું કરું. અરે! પણ માયજીને જે તમોને સહવારે કહ્યું તેવા બોલો સાંભળી કોણને ખરેખર રહેવા ગમે? હું ધાર્ય કે માયજી એ તમોને જે સારીઓ આપવા કહી, તથા બીજું એ કે, આમા સાથે કામ કરવા કહ્યું તે ખરીતજ શરમ બરેહું હતું.” અને તે છેકરિને પોતાની માની મેહાઈના બોલો વાદ આવી જવાથી તેણીના ગાલ શરમથી તદન લાલ થઈ આવ્યા.

“જે તમે સમજાં મારી સાથે કામ કરવા લાગો તો કાંઈ બી કામ કરવાની મને પરવા નથી, ને સામું હું ખુશીથી તે સમજું કરું, જોવા સડને તંદરિસ્તી બલે, પણ જે કદાચ કોઈ સીક પડ્યું હોતે તો તેની માવજત રાત્રે ને દીપસે કરતાં હું જતા પછી કંઠાળતે નહી, ને મારાથી જેટલું બનતે તેટલું બનવતે. ધારે કે માયજી ગરીબજી હોતે, ને પોતાનાં બચ્ચાં સાથે મને પોતાને લાં આસરો આપેા હોતે, તો હું ઘણી ખુશીથી તેવજીની ચુકામગીરી કરતે, ને તેવજીને દેખાડી આપતે કે તેવજીને ઘર રહવાથી હું કાંઈ તેવજીને માથે પડી નથી; પણ તમે તો સમજાં પૈસાદાર છેઓ, ને તમારી દરેક ઈચ્છા પુરી પાડવામાં આવે છે. આમા સાથે બેસીને કારો બરવી ને આપાને બદલે હું ચાકરડી દાખલ રહું, એ વીચાર.”

“વાહલી જર, મારે ખાતર હવે વધુ ના બોલ, મારેથી ખમાતું નથી. હવે મને બધું ખુશું થાય છે.” આવાંમાય જરખાઈને વધારે બોલતાં આટકારી વચમાં બોલી, અને જરખાઈના હાથપર પોતાના હાથ દીધી દીધા. “ફક્ત તેથીજ, ને માયજી અવાર નવાર જે તાણુ તમને મારતાં હતાં તેથી ત-

મને અમારા ઘરમાં રહેવા ગમ્યું નહીં હશે. વાર, હવે આજે ભેટ હું તમોને આપવા લાવી છું, તે લેવો તો હું બાધુ કે તમે મને માફ કીધી છે” ને આવાંમાયે પોતાનાં ગળાંમાંથી વીલીની એક દાખડી કાઢી, ને તે જરખાઈનાં મુંદર આંખમાં પર પહેડાવવાની તબરીજ કીધી.

“નહી વાહલી આવાં, મને તે લેવા કેહા ના; હું તે લઈ શકતી નથી.”

“પણ તે મેં પોતે ખરીદેલી છે ને મને મરીને દહાડે માયજી એટલું બધું ગળવાં ખરય સારું આપે છે કે મારે નથી તો એ કાંઈ ખીસાદમાં નથી. ખરીત કોઈની માણસને જ્યારે ધણુ પૈસા હોય છે, ને પોતે સુખી હોય છે, ત્યારે તેને કોઈના દુઃખનો વિચાર આવતો નથી, ને તે એકદમ પેટું થતાં શીખે.”

“નહી આવાંમાય” જરખાઈએ બોલવું માડું રાખ્યું, “હું તે લઈ શકતી નથી. એવી એક હીરાની વીડી મારા જેવી છેકરોમાંની ચાકરડીના હાથપર કાંઈ છાજેથી? જે મને વીલી પહેરવા ગમતી હોતે તો મારી પાસે મારાં માયજીની વીલીઓ ધણી છે, તે હું પહેરતે.”

“તમે ચાકરડીનો બોલ હજી સુધી બોલો છો, જે દેખાડે છે, કે તમે હજી મને માફ કીધી નથી,” આવાંમાય હાથ મારી બોલી.

“હા, હું એટ લડી, પણ તે એવી કીમતી નહીં પણ નજી, પણ જ્યાં લગી જીવશ, લાં લગી હું તે મારી પાસે રાખ્યા, મને તમારી સખી ગમે છે, જે તે મને આપશે તો હું ખુશીથી લેવશ. મને એટલુંજ નેઈ છે, તમારો મેહેરો જેવા હમણું દેખાય છે, તે હું કદી બુલનાર નથી.”

“તમને નજીની ભેટ જે નેઈએ તે હું તમને આપશ ને જ્યાં સુધી તમે એ પહેરવાનો વિચાર કરો નહીં લાં સુધી હું એ વીડી મારી પાસે રાખશ” ને તે વીલી તેની દાખડીમાં ચુકી, પોતાનાં ગળામાં સોરવી દીધી. “હવે તમે મને કેહો કે તમારે સારું હું બીજું શું કરી શકું?”

“માયજી તમારાં કરતાં સકારેખી નાસ્તો કરે છે, ને એવજીને સારું હું પોતે કહી કરું છું, ને તેવજી સાથે કેટલજ આગળ બેઠું છું. એટલુંને પહેલાં જરા અસીકું લાગશે ખરું: તમે કોઈ કાંઈ વખત એવજી સાથ નાસ્તો લેશો?”

“હું કેવી ખરેખર આપખવજીની કે મને આજ સુધી એવે વિચાર આવશે નહીં. જર, મારીપર તદન બીરવાસ રાખ; હું હમેશાં એવજી સાથે નાસ્તો કરશ. જે કદાચ કાંઈ ખાસ કારણથી અથવા રાત્રે મોડેથી સુવાથી, જે બીજો દહાડે મારે સમારે ઉદાશે નહીં તોજ નહીં બનશે, પણ કાંઈની કરીને જેમ તમે કેહો છો તેમ હું કરશ.”

“ત્યારે તો મામાજીને તદન અસીકું લાગશે નહીં, પણ હું પાકું કે તમે અધાં મને જલદી વીસરી બેશો.” જરખાઈ દરમીને બોલી, કારણ કે તેણી સાંભળીને ખુશી થઈ કે હવે આપ દીધી એકમેકના સંબંધમાં વધારે આવશે ને તેથી એકજીને ધણો સતોષ મળશે. ત્યાર પછી બેઠી છેકરડી.

વીરવાસુ સહીઓ થઈ ગઈ, ને જરખાઈ ક્યાં જવાની તમા શું કામ પોતાને માથે લીધું હતું તે સચવાની વીગત બચાવ કરી. “અને પુણ્યવાસાં માણેજખાઈએ જગા સાર લખ્યું, ને તેવણે પોતાનાં રતન ડાકસને મારી સાથે મોકલવાને કહ્યું છે. તમુને અજબ જેવું નહીં લાગતું કે હું પોતે તો આકરડીમાં ખપ્યું, ને વળી મારી સાથે એક માણસ લઈ જાઉં ? છેક લેનોલી સુધી લઈ જવા કહ્યું છે.”

“માણેજખાઈને તમારે વાસ્તે ધણા સારો વિચાર હોયો ને- ઈય; તેવણ જાણે છે કે તમે ચુપખાઈ સાથે શું શું સસતો છો છો ?”

“હું તેના જવાબ તમુને ખાતરીથી કહી શકતી નથી, પણ માણેજખાઈ મારાં માવજનાં સાચ્યાં સહી છે, એમ તો હું ખાતરીથી જાણું છું. મારાં માવજ તો અચપણુગાંજ ગુઝરી ગયાં, પણ એવણે ધણીક રીતે તેવણુનો વગ રાખ્યો છે, હું છેક સમર વરસની થઈ લાં સુધી. લાર પડી” — “લાર પછી શું ?” આઝાંમાય બોલી.

“તેવણુનો છેકરો, જે તે વખતે મુંઝઈમાં મગાને લાં રહેલો હતો, તે પુણે આન્યો, ને લાર પછી હું ઘણી ખરી એવણુને લાં રહેલી નહી, પણ બાવાજ આગળજ રહેવા કરવી.”

“હું ધારૂં કે જે” માણેજખાઈ તથા તેવણુના છેકરને જોયાં છે. છેકરનું નામ જાણ છે કે ?”

“હા, જાણ છે, એ લગભગ ત્રીસ વરસનો થયો દરો. હું ફક્ત નવ વરસની હતી લારે એ લગભગ ૨૦ વરસનો હતો. મારા બાવાજ એના શીશુક થાય, ને પોતાના માસતર દાખજ બાવાજને એ ઘણું માન આપતો, ને અમે હમેશાં સાથે રખતાં હતાં. હમણાં તે ફેરું લાગે છે, હું કેવરી મોટી થઈ છું, ને એથી ઘણો મોટો થઈ ગયો છે. થોડાં વરસમાં કેટલો ફેરફાર ?”

“જાણને પોતાની અ પર ઘણો આચાર લાય છે, ને માથેના જીવળી છેકરપર કાંઈ થોડો નથી.” આઝાંમાય બોલી, “ખરેખર તે એક બહો ને મોટાં મનુષ્ય છેકરો જાણાય છે. આઈમાય તો એમજ ધારતી કે એના જેવો સરસ છેકરો કોઈ જ દરો.” જરખાઈએ પ્રકાશથી હસીને પુછ્યું, “શું જાણ પણ એમજ ધારતો હતો કે આઈમાય જેની બીજ કોઈ છેકરો હશે નહી ?”

“તે તો આઈમાય કે બીજ કોઈની છેકરો સાર જાણ પણ દરકાર કરતો હોય એવું જાણતું નહીં હતું. મારી કહેવાની મતજગ એટલી છે કે, તે ખાસ ધ્યાન કોઈપર આપતો નહીં હોતો. તે સર્વ સાથે મગતા, ને સમ્યક્તાવાળો હતો ને ઉમરે યુગેલી સ્ત્રીઓ તથા બચ્ચાંઓ સાથે ધણોખરો વખત ચુમન-રતો. ને મારી અતકજ ખરી હોય તો, જાણ કોઈને અગમ્ય બહારતું હેત દેખાડવાને રાજ નથી, કારણ કે તેમ કરતાં યજગાઉથી હુખને દસગીરી પેદા થાય છે. હું ધારૂં કે એની એકથી બેહુન હોયો નહી; જો કદાચ હોય તો એ ઘણું સરસ બાઈ નીવડે પડે.”

“અજરને કોઈની વખતે એક બાઈની જર પડે, લારે ને તમે એની મદદ માગો તો એક ખરી નીતીમાન, જરથેલતી

માના ફરજત માફક હમેશાં તૈયાર છે. હું તેને ઘણી સારી રહેશે પીછાંલું છું.” અસલી યાદદસ્તો તાજ ધવાથી જરખાઈનો એકરો ખુશાલીથી પ્રકાશી રહેલો, પણ પછી થોડે વારે શીશ પડી ગયો ને બોલી, “હવે હું બહુને ફરી મળશ નહી. મારા બાવાની દહખાલીમાં તો અમે પુણ્યમાં તથા ખીમ્. મોકરમાં જ્યાં અમે જતાં લાં વગવાસાં ગણતાં હતાં, પણ જાણ હદાધ પછી તો તમારાં માવજના કહેવા પ્રમાણે તો હું એક ગાકરડી થઈશ. ને કે કોઈની પ્રમાણિક ધધાથી માણસને એજ લાગતી નથી, પણ માણસથી ધધાને એજ લાગે છે.”

“જરખાઈ તમે એ વીચાર છોડી દેવો. મારેથી તે ખરી સમજ નથી. મારા બાવાજનું હેત તમારી પર ધણું છે; ને તમે આએજ ધરમાં અમારી સાથે રહેવો તેવી મારીગી જરજ છે. આઈમાય પણ મારી સાથે એકજમ થઈ જશે, કારણકે તેણી દેખાય છે એટલી સખત દીકરી નથી; અમે બેજ જણાં મહીને માવજને સમજવણું. ખસ, એટલું કહો કે તમે અહીં રહેશો.”

“હમણાં નહી, બહોલી આઝાંમાય, પણ ને કદાપી તેવો વખત આવે, કે જ્યારે મારી ખાતરી થાય કે તમે સધળાં મરે વાસ્તે આગર છેવો, ને મારી તમુને અગત છે, તો હું ખાતરી આપશ.” આઝાંમાયને આટલું સાંભળીને સંતોષ પામવાની ફરજ પડી. તે છેકરીઓ હેત તથા દોસ્તીના ગાંઠથી એકેક પાસ કણુ લાત લઈ છુટી પડી, ને જરખાઈ જે દેશકા મહીના થયા હુખી દીડે ઊંધાળી હતી, તે આજે નીચેને ખુશ દીડે ઊંધાઈ, જરખાઈના જવાની એક દહરો આગમ્ય એકજગ ધરમાં આવશે એવી સંજોને ધકોલતી પણ તેને બદલે એક તાર આઝોના—

“રસ્તામાં અકસમાત બન્યો છે, આગળાઈને દીસ થઈ છે, કોઈની ઈજ થઈ નથી.”

જરખાઈ તો તે દહરોજ જાગર હતી, પણ એકજગ તેણીને મતી શક્યા નહી. કુવરખાઈએ તેણીને મક્કવાને સાફ ના પાડ્યું, ને સાચું કહેવાયું કે જરખાઈની સુધ જ્યારે ટેકાણે આવે ને જે જુગ બરજ પગલું તેણી બરવા નીકરી છે તેને વાસ્તે જ્યારે તેને પુરતો પસ્તાવો લાગે લારે તે લખીને જાણ્યો. આઈમાય તેની બેહુનના સમજવણથી જરખાઈને છેલ્લી સજામ કરવા તો આરડામાં ગઈ; ધનસણે આઈમાય આંશું લાવી તેને ઘણી સારી કુચ આંધી ને જે બાહુતી મારી જરખાઈ સાર મંગાવી હતી તેમાં આઝાંમાય પણ સાથે બેસીને જરખાઈને રહેજન સુધી ચુક્યા ગઈ ને છેલ્લી ધકી સુધી ઘણા દીસાસાના બોલો કહયા, ને રતન રેસાં સાથે જરખાઈ પોતાની મુસાફરી એ નીકરી.

આઝાંમાયના દીકમાં દાસ સારી લાગણીઓ ધધાથી આઈમાય ને કુવરખાઈ સાથે મારીમાં ફરવા જવાને બદલે પોતાના પીતાને રહેજનપર લેવા ગઈ.

જ્યારે એકજગ એ પોતાની ખુમસુરત છેકરીનો એકરો કોઈ મુસાફરની રાંઠ નેતો બોલે, લારે તેવણી અગમ્યળીનો કોઈ પાર રહેલો નહી. તેવણુને એવો વીચાર તો આએજ નહી કે તેણી પોતાના પીતાની રાંઠ જતી દરો, પણ જ્યારે જન થોભી

ને આશામાંયે નવદીક જઈ કહ્યું “આવાજ હું તમને સહી સલામત જોઈ પુછી હું,” એટલું જોલી તેણીએ પોતાના પી-તણે કોઢી કીધી ને જે ગાડીમાં તેણી આવી હતી તે ગાડી તરફ આંગળી બતાવીને તે તરફ ચાલી.

“મે” ને તમને કોઢી કીધી તે એમના જલ્મને કે તે તમને જરવાઈએ કીધી.”

“શું જરવાઈએ? તેણી ગયતી તો નહી હોવી જોઈએ. હું તો એમ ધારતો હતો કે તમે સધળાં મથી, બધાં સુધી હું આપું લાં સુધી એને રાખશો; મારી એક પુરી એજેનની એક પુરી છોકરી, શું એટલી નવદીયા મારાં ઘરમાંથી ગય?”

“તેણી રહી કાઢી નહી, મેં તેને સમજાવતી ઘણી કોશિ-શ કીધી; આવાજ, હું દલગીર હું કે જરવાઈ સાથ હું આવા-થી વર્તી નથી. હાલતો અમુને ઘણી દોસ્તી થઈ છે, ને હમેશાં તેવીજ રહેશે. જવાને સાહે હું જરવાઈને બદલામ કરતી નથી, તેણી કેમ રહી શકે તે તમે સધળું દલ જલ્મતા નથી. હું ધારૂં કે જરવાઈનાં વરસને દહાડે ને સધળું બન્યું તે મારે તમને કહેવું જોઈએ, પણ તમે મને વચન આપો કે માયજ આગળ તે એકબી બોલ બોલો નહી. હવે એવજીને પણ જરા દલગીરી લાગી હોશે ખરી, ને હજીબી આપણે કોઈબી તે વીચે વાત છોડશું નહી તો તે એવજીને વધારે લાગશે.

સાર પછી આશામાંયે ને સધળું બન્યું હતું તે પોતાના પોતાને કાઢે, ને જેદલજીએ તે સધળું કાઢે દલગીરીથી સાંભ-ળ્યાં નહી, કારણ કે આશામાંયે તો જેદલજી બન્યું તેટલું કરીને જરવાઈને પુરા સમજાવતી તબવીજ કીધેલી હતી, ને સમજાવ્યાં કાગળે આશામાં હતાં ને પુણેવાલાં માણેકબાઈએ ને ગદરખાની કાંઈ હતી તેથી, તથા છેલ્લે ને દોસ્તીને ગાંઠ મેડીને બન્ને દગલ્યાં બધાયો હતો, ને સમય પણ કરતાં પણ વધુ નહોતો, મેં રાયળું સાંભળી એદલજી કાઢે દલગીર થયા નહી અને આશામાંયે પોતાનું બોલવાનું ચાલુ રાખ્યું. “જરવાઈ કીધી પોતાનાં તાગને ખચાય લગાડાવત નથી. હું જિંદગીય કે હું એના જેવી છોકરી હો તો કેડું સાહે!”

જેદલજીએ ને પોતાની બેઠી તરફથી સાંભળ્યું હતું, તેમાં નેજાએ મન પુછી થયાનું હતું, ને તેણીની મુચના ધ્યાનમાં નહી તેવજે જરવાઈની રવાનગી સાહે કાંઈબી ઈસારો કીધો નહી, ને સુપ્રાદીવીથી કુવરખાનીને કસાર તેમજ કપડા જેવું લાગ-વું હતું, કારણકે તેણી ધારતી હતી કે ધરમાં જન્મને દેસો થવાનો. નેત્રે જરવાઈનો પગ કહાડત તેણી રજ હતી, પણ તેણી પાસે તે વીચે કાંઈબી આહાણું તૈયાર હતું નહી.

બીજે દહાડે સહવારે બ્યારે એદલજી નાસ્તો લેવા નીચે ઉતર્યા ને વીચાર કરતા હતા કે તેવજીને આને એખલા બેસી-ને નાસ્તો કરવા પડશે, તેટલાં તો આશામાંયેને રેખજ આગળ બેઠેલી જોઈ; જ્યાં પોતાના પોતાને આવાતા જ્યાં કે તરત તેણી હડીને તેમને બેઠી પડી.

“હવે ફરીથી મને બીજી કોઢી કરો, કારણકે હું તો હવે જરવાઈની કાઢારી થઈશું;” એદલજીને પોતાની છોકરીને એવો

આવકાર મળવાથી તે તેવજીને ઘણું નવું લાગ્યું, ને છે કે નહી, તે સુશકેળીએ માની શક્યા. “આશામાં આવી બેસશે તેવી વખત મને નહી હતી.”

“નહી આવાજ, હું હવેથી વધારે સારી છે કોરોશ કરશ, મેં તમને ગઈ કાલે કહ્યું હતી કેની કે ધમા શીખીશું; જેમ હું ઈચ્છું છ તેમ જો હું રાખને કે જરવાઈને મારી પહેલી શીકક હતી એને પુછ્યું કે એને માટે હું શું કરી શકું, તમારે સાહે કહ્યું, જો એ મને કહેતે નહી, તો બેસતો નહી; હવેથી હું તમને એખલા નાસ્તો નથી,” અને આશામાંયે પોતાની ક્યુનાત પાળી.

[સાંધણ છે.]

શ્રી આનું છુટા પણું

આના છુટાપણનો વીધ્ય સુધારાની સાથે સંબધ રા-વણીનું પરીણામ સુધારો આનું છુટાપણું ખરા સુધ અમુલ્ય સાંધણ છે.

હિંદુસ્તાનના ઈતીહાસ જણાય છે કે અસલના વખતે સ્ત્રીઓની રસમેા મુરોપન વધારે અનુસરતી હતી, પણ આપણ મયા વખતમાં ભોગવતાં હતાં, તે નથી ભોગવતાં, અને કેટલે દરજ્જે આપણે છુટા પાને લાયક છઈએ-એ સવાજ કેવી રીતે ઉત્પન્ન થઈકમાં કહીએ તો, હિંદુઓના પ્રખ્યાત કાવ્ય મતુના કાવ્યકાથી સ્ત્રીઓની સ્વતંત્રતાને મોટી દી અને સાર પછી હિંદુસ્તાનમાં મુસલમાન લોકોના “જનાના” નો એટલે પરરોપાર રહેવાનો વેજ કારણોને લીધે દેશની ધણીએક માતના લોકોમાં અને હજી કેટલેક દેશોએ જલવાઈ રહ્યો છે.

“જનાના” નો રવાજ દાખર થવાથી હિંદુ વૃક્ષાન ધણીએ; અને જો કે ભલા ઇંગ્રેજ રાજને થી દેશની પુરાતન કીર્તી પાછી સજીવન આજીવની પકતીમાં જોઈએ તેટલો દરદાર ઇંગ્રેજ કેળવણીથી મુરોપનો સુધારો અને પ્રકાર પથરાયો છે. કેળવણલા વર્ગમાં સ્ત્રીઓ જુવે છે કે જાન જરવારો અને બાઈઓ આપણા કરતાં વધારે બજેર થીજ વધારે દક્ ભોગવે છે, સારે સ્વાભાવીક રીતે ને દક્ મેળવવાનો ઉમગ ધાયછે. વળી બ્યારે આપણે છઈએ કે મુરોપ અને આમેરીકામાં સ્ત્રીઓ મારે નહીં પણ રાજદવારી દહો મેળવવાને માન આપજીને કહેવામાં આવે છે કે કેટલાક પ્રખ્યાત ક્તીઓનાં મત એમાં છે ને કુદરતી રીતે નેતી

આવી પકડાવના તે મટાડવાના ઉપાય લેવાને બદલે નીરાસ થઈ બેઠો છે કે “નસીબમાં હશે તે થશે;” અને ન્યારે પોતાની બેઠ-રકારીથી કાંઈ શુભાં પરીણામ નીપજે છે ત્યારે તેઓના વેદગમમાં વધારા થઈ, નસીબ છે એવા વીચારને ટેકો આપે છે, પણ તેઓ સમજતાં નથી કે તેઓની બેઠરકારીએ શુભાં નસીબનું કૃષ્ણ કાપ-બંધુ છે. મોટાં ગ્રીય બેઠુને, યાદ-રાખણે કે નસીબથી કાંઈ ઇંદગી સુખી કે દુઃખી બનતી નથી, પણ તમારાં નસીબનું બાંધ-લુ તમારા પોતાના બાંધમાં હાથમાં છે થાને તમે પોતેજ તમારું નસી-બ ધરી રાકોછો. મોટાં નસીબને મોઠાં નીરાસ ન થતાં તમારા પોતાના સદ્ગુણોથી, ઉદ્યોગથી અને હીમતથી આ ઇંદગીમાં તમા-રો રવડો કાપળે, કે નેથી દુઃખપૂર્ણ ફરીએ સેલકથી પ્રસાર ફરી અને ફેલકથી ખાર ઉતરી તમે પોતેજ તમારે હાથે સાદું નસીબ ધરી શકોશો. માટે બેઠુને, વહીબી નસીબ તોમને પકડે છે એવું વીચારતાં ના, પણ નસીબને તમે પોતે પકડાવે.

ધનબાઈ ૨૦ શેઠના.

મોઠાં માયની મુલાકાતો.

(લખનાર તેવજી પોતે.)

બાહેનું ઘર.

અરે રે મરે કોઠના ઘેર પર આમ લાગે ને તેના વસતાં વાપરતાંનીથી સુ કંઈ ને હાથ મેં દાવ ભે-માનસો કે ભારેના ઘેરથી તો માય મેં દાવ ભે-રીયા. બધા બંને રે એવાં રેઆને વચૂત પરીવે રે એવું વસ-વાનું. એના કરતાં તો મારા વલસારના ઘેરને સારસો લગાઈ. મારું જીવું ઘેર તો મારું સ્થાને વાતે સાદું હતું તેવરીસ રૂપી આ ભારાંના આપતાંનાં, પણ અખઈ રેયો દીનસા દર રોજ દવાડા કરતાં તો કે માથે ધુમાડો ધણો આવેય તે મરે ધુમા-રાને તે કંઈ આરો હાત કરાય. પછી એ રોજ ઘરમાં રન પડે તારે એક દારે મેજાં મારી વચને હજુ ને હમે લેલે જીભીઆ ઘેર સોધવા સારી પેઢરીને નીકરી પણ તમે માનસો માથે આ-ખા કોતમાં ફરીયાં ને શરાની ફરી કીધી પણ ઘેર, ખાલી નઈ મગીયું ને મગીયું તારે સવરસો માથે ને તારે વાંધા વીસતીથી કેવા કે સાંજરીને કેતનજી ધધરીને લાપ ચરે. ખીયાંના મોઠામાં એક ઘેર હતું તેનો જોતલો તો આટલો છીપકીઆ જેટલો ને તે પર બધે દુકાન ને અંધારી અપત લેવી ખરજી ને તલિજે નાર ખાલી. હમાં કંઈ મરે મારે વેરમાં રીએ. તે કેલે માથે માર ઘેર તો પણ ભાગ્યવન છે એ આવેય તે પની અદરાઈને વીઆ વા-બન કરીને નવથય. પણ મારા ઘરમાં તો માથે ભીતપર ખીસો મોઠવા નઈ હેવું ને ખીસો મુડવાને દોય તો આટલાપર જઈને છુટી શકોશો ને ઠાકરાંમિને ધપર ધપર ચર ઉતાર કરવા નઈ દેવડાને ઈંતકો કરવા નઈ દેવડાને પાનકો કરવા નઈ દેવડાને એમ

કરવા બેઠી. હવે તો મોઠું મગીને હલી ને મારી અમરાઈ વચને તો હાથ હાથ કીધું પછી ઘેરવારીના ને તેના ઘેરપર પુરો મ-કીને ઉતરીયા. એક મુઠું ભાયાં ભરતાં જેવું ઘેર બનાવતી ફે-રીમાં હતું પણ મરે તેની ઘેરવારી તો કેલે અમરા મોઠાં ફે-રીઆને ધણો ધાક છે તે માથે ઘેરનું મોઠું તો રાતના આ-વાના પછી ઉધારવા દેવું નઈ. જો હું મરે રે મરે રોજ સમજાં સુઈ. તારે મારો અખઈ રેયો દીનસા તો મળનાના દસ સા-પરી સધાવે તે રાતના મોરો આવે તારે તે સું બારી વાંતે ચરીને આવે કે. મને ચીરે તો બેવી લાગે તે શું કંઈ. પછી મોઠીખાને કોઈનું મોઠું ઘેર હોરો તે બેરા ગીઆં. હું પર બંને બંને રાતના મોઠાં જોઈ લેવા. ખાસા મોઠાં મોઠાં ને રાતી ને તલ ને કુવો ને સજ પણ મરે પેલા મુઠાં કેમે તેવી લાવ. કેલે અરકામિઆ માથે ઉપરનું બેસતાં દેવડા. મરે રે ધરમ ધીઆન કાં રેયું. તમે સુધારાવાચ્યોની આઈબાઈના જે-વરે તે આવે વરી નઈ શું સોધી કારીજો, મારો હવ તો બેરા કમખીઓ કે હાલ હાલ ઉતરી પરીને ઘેર જઈને માયાં સમાઈ નાઈ. પછી હુણે પાપે એક ઘેર જઈને મોઠીખાને કોઈ કારી-તે સજ રીતે સાદું છે કુવો તર સડ છે પણ મરે ઉભી મેઠલી નાલી કે અંદીથી તંબાચ નઈ ને ખખપર પાછીને મોઠાં કીધો દોયની તો મોઠાની સાથે અચરીને આંધાં મુધાં અખઈ જઈને. ઘેરવાચ્યો તો મારી સાથે એમ મોઠી કીધેલી કે દર ચાંસરતે ભારું આપવું પણ મારો દીનસા તો વરી પરીઓ કે માથે એ તો એ હુણાઈ કરેય. ચાંસરતે ભારું આપીએ તો અંદી માસની વખતે એ ભારાં આપવા પડે. મારી બંને બંધા કે અંદી માસ તે શું બીચીએ તે પછી એ જઈને ઘેરવાચ સાથે મરાઈ આવે ને પછી સરકારી ધારા પરમાને ભાર આપવાનું નકી કીધું, પણ માથે અધીપતનજી તમે માનસો મને ફર પડે તેવું ઘેર મગીડ નઈ. મેં તો દીનસાને કંઈ કે બેખરે એમ અભર, એ અભર અચરીને એક મોઠાં અંધારીને કે કે પરી વરી આલો અંદી કરવાની કંકારકુત નીકરી નવ ને બધાં ક્યાં વાપરે ને વરી નામ માય.

બેઠેરખાઈ નં ૧૦૦ પંદર.

ફીલસુક સોઢેદીસ વીરો એવું કહેવાયું છે કે એક રોયેરે તે તેની બાપકીની કંકારકી અતી કંકારી બાહેર જઈ દેરાંનાં જાણ પર મોઠા. તે બાપકીએ ન્યારે નિયું કે તેણીની ધમકીની તે કાંઈ દરકાર કરતો નથી અને હંડે પેટ સાચું બને છે, હારે એક પાછીવી બેરોહા ધરો લાવી તેનાં માયાંપર રેયો. બેરોહા આ દેવાવ નેચો તેઓને અરીબ ખીચારા સોઢેદીસનાં હાથ તરે દસડું આનું; પણ તે ફીલસુક જરા હસી બોલ્યો. “હું ધારતો હતોજ કે આટલાંબધાં તોફાન પછી વરસાદ આવશે.”

આદત કદી જતી નથી—એક દસવા સરખી વાત એક મુઠા કંકુસ વીરો કહેવાયથી છે કે તે ન્યારે મોતની અંધીપર આપી ત્યારે પોતાની સધળી દોલત પોતાના બંડીઓને આપી જ્યાંને કંકાવ કર્યો, કે જે તેની તરફ મોઠી ધાતી માયા બતા-વતો હતો. “ફીકરા, હવે હું આ દુન્યા છોડી બંડે છું” તે બો-લ્યો. “અને મારી સધળી દોલત હું તુને આપી બંડે છું” તુને બંડું મગી પાંચ સાખ રૂપ્યા મરહો દા, હવે હું પુલેર નાતગાંવ ચઈ ગયા છું” અને હું મે કલકાકી વધારે છોડી નહી. દા, દા, દીકરા, હું બંડે છું! મને ફેલત બે દસ બ્યાન આપ અને દુખ-લાંની દુખમાં સધળી દોલત લે!”

मीस भराया ऐड्जवर्थ.
Miss MARIA EDGEWORTH.

❖ નામીયી સ્ત્રીઓનાં જન્મચરિત્રો. ❖

મીસ મરાયા એડજવરથ.

જનમ ૧૭૧૭-મરણ ૧૮૪૯.

કે માન પહેલાં આઈરીશ કુટુંબની બ્રાહ્મણી આ એક વખતની લોકપ્રિય ગ્રંથકાર બાબુનો જનમ, એકસાદરશાયરના પ્રભુતામાં તા. ૧લી જાન્યુઆરી ૧૭૧૭ને દીને થયો હતો. તેણીના બાપ રીચરડ એડજવરથને આપરજાનાં એડજવરથ નામનાં શેઠરમાં મેરી મીલકતનો કુળી મળવાથી પોતાનાં કુટુંબ સહીત લાંબાં જીવન વસ્યો હતો. મી. એડજવરથ અતી અક્ષરવાળો અને દુષ્ટી.

યાર પ્રથમ હતો, તે પોતાનું સાચાં મગજ સુધ્ધ કરી બવા હશેખોગી બાબદમાં રાક્ષતા હતો, અને યંત્ર સંબંધી તેમજ વીધા ઉદ્યમની બાબતોમાં પ્રશ્નકર્તા રોષ મળતો હતો; પણ તેનો જીવ તે ગોષા તેનાં ઘેરમાં જ બસાવ્યો હતો, અને તેની વડી મેરી મરાયાથી હમેશ મગજર રહેતો.

મરાયા નામપણથીજ વીધાનો રોષ બતાવતી આવી હતી, અને તેણીના આ બુદ્ધી ખીજવવાને અને સારા માર્ગ તેણીને બતાવવાને મી. એડજવરથ હમેશ આનંદ પામતો. પહેલી શરૂઆતમાં તેણીને આવી દોઝસોજ અને મદદ મળવાથી કેવો અમુખ્ય ફાયદો થયો તે કહેવાની અર્થ નથી. બ્યારે પણ તેણી કાંઈ વાતો યા તે રસાગો લખવાનો વીચાર કરતી, લારે તેણી હમેશ તેનો ખરડો પોતાના બાપ પાસે લઈ જતી, અને બ્યાં તેણીને સુકાદેખત નડતી હોય તે દુર કરવાને તે પોતાની બનતી મદદ આપતો હતો.

કેટલાંક વખત તત્કાલ બાપ અને મેરી સાથે લખતાં હતાં, અને કેટલાંક પુસ્તકો બેઠકી સાથે લખાયાં બાહેર પડ્યાં હતાં. મીસ એડજવરથ ખરેખર એક પરોપકારી બાબુ હતી, અને અહીંજ તેણીની વીધા જાણવાની શક્તીનાં કુણે બેદ સમાવ્યો હતો. ૧૮૦૪ માં મીસ એડજવરથ Popular Tales ના ત્રણ ગ્રંથો બાહેર પાડ્યા, કે જે તેણીની જાગી મનશક્તિનું ખરાખર વર્ણન આપતો હતો; તે વખતની માફક મોટી મોટી શીશીવારી ભરેલી કથાઓ લખવા કરતાં આ જુદીજ ભંતનો માર્ગ પકડવામાં તેણીને કેટલી હીમન રાખતી પડી હશે? મીસ એડજવરથ વળી કરચું, અને તેણીનાં લખાણોની રૂતેદથી હીમતનો અદાજો વળી ચુકો.

આ સહીની શરૂઆતથી કે બ્યારે મીસ એડજવરથે પોતાનું લખાણ શરૂ કર્યું હતું, તે ૧૮૨૫ તત્કાલ લગભગ દર વરસે તેણીની કલમથી લખાયેલો એક એક ગ્રંથ બાહેર પડ્યો હતો. એક પછી એક તે નીકળતાજ માલ્યા, અને તે સંખ્યાનો લોકો તરફથી પુરોતો આપકાર મળતો ગયો. વાંચનાં કે જે ગ્રંથો સંસારનાં ચીન્હો અને રીતભાત વીશે સખ ફકરા દીધામાં આવ્યો છે, અને શીશીવારી ભરી મંડળીમાં ફરી બેવકુશી ભરી રીતે જીવે ક્રમ ગુજારવામાં આવે છે, અને ધનવાન લોકો પોતાનાં સ્વદેશી નાનાં ગામમાં છોડી લઈ નની મેળ મળહમાં કેવી રીતે ખુવાર થવા જાય છે, તે અતી સારી રીતે દરશાવવામાં આવ્યું છે.

૧૮૧૭ માં મીસ એડજવરથે પોતાના બાપને ખોદ્યો, અને આથી તેણીને એટલો તો ગમ લાગ્યો, કે થોડાંક વખત સુધી લખવાનું ઘણું તેણીએ બંધ પાડ્યું. કેટલીક કથાઓ પાછી લખવા પહેલાં તેણીએ પોતાના બાપની જીવનિતી હેવાલ લખવાનો શરૂ કર્યો, અને તે ગ્રંથ તેણીની મનશક્તી ખીજવવાને કેવી અમુખ્ય મદદ તેણે કરી હતી, અને તેણી તે માટે તેની કેટલી આભારી હતી, અને તેનાં મોતથી તેણીને કેટલી ખોટ મઈ હતી, તેનું ઘણું અસરકારક રીતે બયાન કર્યું છે. આ પુસ્તક ૧૮૨૦ માં છપાઈ બાહેર પડ્યું.

૧૮૨૩ માં મીસ એડજવરથ તેણીની બે બેઠકો સાથે સર વોલતર સ્ટોનની સુલાકાને ગઈ; તે તેણીની મૃત્યુ, બોલવાની દબાવ અને દુશીવારીથી છક થઈ ગયો; તેને તરતજ માલમ પડ્યું કે વીધાનો અભ્યાસ કરવાથી ઘેરગણ બાબદો તરફ બેઠકાર તેણી હતી નહીં, પણ એક સ્ત્રીને જાગતી દરેક બાબદમાં માહેતમાર હતી. તેણી બ્યાં જતી લો ગોષા પ્રશાલીજ પધરાતી અને પોતાના હસમુખા સ્વભાવે સૌનાં દીક જીતી લેતી હતી.

૧૮૪૯ ના મે માસની એકવીસમી તારીખે મીસ એડજવરથની લાંબી જીવન ૮૩ વરસની વયે અંતમ થઈ. તેણીની માંદગી ફક્ત ગરબા કલાકનીજ હતી, અને ઘણી સાંત રીતે ગ્રામા પંક્તી નીંદમાં પડી હોય તેમ મરણ પામી.

ક્રીતીનો રોષ મીસ એડજવરથ સુદઃ ધરાવતી ન હતી, અને તે આપણને તેણીનાં લખાણ પરથી માલમ પડી આવે છે. તેણીને દુન્યાતો અનુભવ પુરોતો હતો, અને આથીજ તેણી પોતાની વાંતોઓમાં ખાણસ જનની ગેવકુશીઓ અને સુખાહેલું બયાન ઘણી મેદહાર્થ અને સંક્ષેપમાં કરે છે. તેણીના વખતના લખનારોઓમાં મીસ એડજવરથ પહેલો દરજ્જો ધરાવે છે, અને તેણીની કલમથી લખાયાં વીસ પુસ્તકો જે બાહેર પડ્યાં છે તે લોકો ઘણા હરખથી વાંચે છે.

સુલભાઈ કં. ૫૧૮૬.

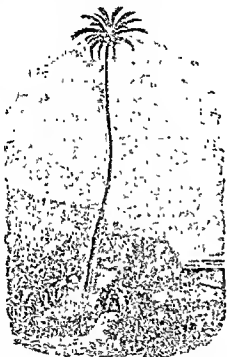

“સનખીમ” નામની આંગબોટમાં એક સફર.

પ્રકરણ ૨ જી (ચાકુ)—મદીરા, રેનેરીફ, અને કેપ દી વરદના યાત્રુઓ.

રેવીવાર, તા. ૨૩ મી જુલાઈ—કપડાને હુકમ કીધો હતો કે કોઈને સહવારનાં વસ્ત્રો ઉઠાડવા નહીં અને તુટક પછી પાણું નહીં, તેથી હમે સર્વે સાદા દસ વાગતાં લગી સુતાં અને આર વાગે આપને રહીને તુટક ઉપર ગયાં.

૬—ખાગ માહેલું નાળીએરીનું હાડ.

તેનેરીફના લોકોએ કોઈ સ્ત્રીમર નહીં જોવડી હોવાને લીધે તેઓ બધાં રોજાંઓ ચર્ચે દમારી “સનખીમ” જેવા આત્મા. જે કે તે લોકોના આત્માથી હમને ધણી અચચક પડતી હતી, તો પછી ના કહીએ તો ખરાય લાગે તેથી હમે તેઓને આપવા દીધાં. ધણીક લોકો તો આત્માપાસનાં ગામડાંઓમાંથી આવ્યાં હતાં. સંતરનાં પાંચ વાગે હમે પાછાં કીનારાપર ગયાં અને લાંબી યોગીના મારીઓમાં બેસી વીકા જોરતોવા આગળ ગયાં. દસ્તાની બધે બાજુએ મરીના અને “યુકેલીપતસ મલેખ્યુસ” ગ્રામ જે સાત વરસમાં વધીને ૧૧૫ શીટ હિસા થયાં હતાં તે રોજાં હતાં. યોગાક માહેલો ગયા પછી હમે એક દરવા તરફ જતા જુના રસ્તાપર ગયાં અને યુકેલીપતસ લાંબા બા-લીના આડ પાણીના આગ (એતેનીકક મારડન) પર આવી પોદ્યાં. તેનેરીફની હવા સારી અને મધ્યમ હોવાને લીધે

દાન હરમન વીકેડનેરેટ હમને કહેવા નીચે—રેનેરીફે બતાવ્યું, કીનારાપર દમારા મલ્ખો યોરી થતો હતો અને સાત વાગે હમે તેમાં બેસી સ્ત્રીમર પર ગયાં અને હજુ ગઈ કાલની ચાક લાગતી હતી તેથી હમે ખાતું ખાઈ જમદી સુધી ગયાં. સોમવાર, તા. ૨૪મી જુલાઈ—મારકીસ દી સોનગ્રાવના આગમાં એક નારીઓનું આડ ૧૦૧ શીટ હજુ છે તે જેવા હમે સહવારના છ વાગે ગયાં; અને લાંબી મારકીસ દી લા કેન્ડીઆના કારીના આગમાં ગયાં. દરખાના રોજાંઓ ખરાખર નહીં હમણા તેથી લાંબાં ધણીએક લોક ખરાય હાલતમાં આવી જવાને લીધે ગામ છોડી જતાં રહ્યાં હતાં, એ કારણે સર ૨૦ થી ૩૦ વરસ અગાઉ જે સારી હાલતમાં એ ગામ હતું તેમ હમણા નથી. પછી હમણા રેનેરીફ સરકાર તરફથી તમાકુ ઉગારવાની રજા મળી છે અને તેની તથા કારીની પેક-સ સારી થવાને લીધે તેનેરીફ પાછું સારી હાલતમાં આવે એવી લોકો આશા રાખે છે. મારકીસ દી લા કેન્ડીઆ અને હોન હરમન વીકેડનેરેટ દમારી સાથે નાસ્તો લેવા સનખીમ પર આવ્યા; એને જેવા હજુ સુધી ધણાં લોક આવે છે. ગઈ કાલના આવી ગમમાં લોકોએ હમારે સાર કુત્ર અને ફરેટની સોગાન મોકળી છે; પછી એ ગામમાં જેમ કુત્ર ફરેટ સારાં થાય છે તેમ વધારે વખત રહેતાં નથી, સહવારની તોડેલી ફરેટ તો રાતે ખરાય ચર્ચે બળ છે, અને કુત્રો તો ફક્ત ગણુ ચાર કલાક સારી હાલતમાં રહે છે. હમણાં પોડી રેનેરીફ પાતુઓ આરા કાળા પોશાકમાં સ્ત્રીમર જેવા અત્યાં છે, અને ફરેટને ખાતું સાથ એક નર લાખમાં એક વાસણ લઈ આવે છે. આથી હમને સંકેતે ધણું દસ્તુ આવ્યું નાસ્તો ખાધા પછી દમારા બંને રોસ્તો ગયા, અને હમે દમારી સફર પાછી શરૂ કીધી. રાત પડતાં હમે પાકમા આગળ આવી પુચાં છીએ.

પ્રકરણ ૩ જી—પાલગાથી રાવો ડી જેનીરા.

મંગલવાર, તા. ૨૫મી જુલાઈ—રાતના પવન નહીં હોવાને લીધે સહવારના પોહિરમાં હું તુટક ઉપર ગઈ સ્થિર થયું “પાલગા” હોવાનું હતું; ધણી હકતી માહીતી દમારી પાસેથી બહુ હાલે કુકડા મારી પસાર થતી હતી. તેઓની પાંખો પર બ્યારે તરફ પડતું હતું સારે તે રૂપાંની નહીં માફક ચળકતી હતી.

સનવાર, તા. ૨૬મી જુલાઈ—ગણુ દહાડા સુધી હવા સારી અને મધ્યમ હતી, પછી આજે પવન નીકળ્યો છે. બેપોરના સુપ દમારે ગામાં પર જોવા દતો કે હમારી રોપીના કાળા લંબે હમે રહી રાખીએ. બેપોરના એ વાગે હમે “સેન્ટ જોનસની-આ” ની ઉંચી જમીન જોઈ અને થોડા વાર પછી “સેન્ટ પીનસન્ટ” ની નીચી જમીન દેખાઈ. એ બધે યાત્રુઓ કેપ દી

‘તમને કોઈ નવનું મીઠું મંગાવી આપું.’ હમે તે કમ-
સ-મોડું નિહાન ગયાં, જ્યાં ઉતારવાનું હતુંને સુરકેળ પ-
ર જોઈને એકાદાં શરૂ કરીયું, કે ગરમ રેતીમાં હમારા
એકાદાં પડ્યાં, એમાંથી આસતો થાક ઘણી લાગી,
અને ઘોડા કકડો ગયા પછી હમે નાજીએરીનાં ઝાડો અને
એક પાણીના ઝરો હતો. હાં આપી પુઆં; હમારી સાથ માણ-
સો ને પાણીના વાસણો લાવ્યાં હતાં તે હાંથી ભરી લેવા કહીને
હમે તેએને હાં છોડી આગળ ચાલ્યાં. હમે નહાની નહાની
ગલીએમાંથી ઝાંઝાં બનાવવાનાં એક કાગળાનાં વર ઘઈ બી-
નારતીનેઝને ઘર ગયાં; હાંથી એક નહાની નદી પસાર ચવા-
ને લીધે ફડક ચારી હતી.

મીઠા બીજેમ સ્વીતારવા લાગ્યા, મેં સખીઓ પાકી, ડાકટર પોટર અને છોકરાંઓ પોપટા પકડવા લાગ્યાં અને બીજાં સરવે ફરવા ગયાં. દર પાંચ મીનિટે થોડો થોડો ખોરાક મળ્યોએ લઈ આવવા લાગ્યાં; ખોરાક સ્વીમર ઉપર લેવાની ઘણી મજલ પડી. મેંતાં, બકરાં, ગરથાં, અને બતકાંનાં અવાજ વચ્ચે સીંદીઓ દસતા બોમતા નાગીએરો, કુકાં, તથા માછલીઓ સ્વીમર ઉપર ફેંકતા હતા. માછલીઓ ઘણી ઘણી બાજની હતી પણ સરવેમાં સરસ તો એક મુનેરી માછલી હતી, જે વજનમાં નજીક ત્રણ રતલ ભારી હતી.

[સાંધણ ૭.] હીરોગાઈ નં ૨૦ પડેલ.

૧૦—“સરેશ્વર”ને ઉપજાગર.

રેરીવાર, તા. ૩૦મી જુલાઈ-સદવારના દશ વાગે હમે
 “તેરેકાવ બે” ની આગળ માથાં, અહીં ઉચા ખડકો,
 રેતીના દળાઓ અને ફક્ત એક પર જેની આગુળાજી યોગ્ય
 એક નાળીએરીનાં ઝાંડો હતાં, તે ઉપરથી હમે ધારયુ કે
 હમુને એ બગાએયી કાંઈ ખોદાક અને ભેળેઈતી ચીજ અજી
 નહી; પણ અસરી કહેવત છે કે “દેખાવ પર ભુતારો ખાના
 ના” તે ખરી પડી, કારણકે બ્યારે હમે નારતો લેતાં હતાં
 અરે ગીઠ આરતીને, પેલા ધરના મારેકના હોકરો હમરી
 આગેરે ઉપર આચ્યો, તે ઉમેજી બાપા પછી મારી રીતે
 ખોદતો હતો અને તે સાંભળી હમે અગળવળ થયાં, તેણે
 હમુને કહ્યું કે “એ તમે નહું વાગતા મુધી ખોદી ચાલો તો

વખત અને તેનો ઉપયોગ.

પાદાર્થી 'મોણસો વારંવાર એક કહેવત
 બોલે છે કે (Time is money) 'બખ-
 તે તે પૈસો છે.' પણ તે તેથી પણ વધારે
 છે. તેના બરબાર વાસ્તવીક ઉપયોગ કર-
 વાથી આપણી મનના સુધારો થાય છે,
 આપણને ઘણુંક જાનો દોસત થાય છે,
 તથા તેથી આપણી રીતભાત અને પર્ત-
 લુક ઉપર પણ લાયક અસર થાય છે.
 દરરોજ એક કલાક નહીં ચીઝને કરી
 એ તેના કરતાં તેના પછી ઉપયોગ કરી-
 કામોમાં વાપરીએ તો તે એક અસાધ-
 નાં યાદરો બનાવે છે, તેની છંદગી ઘણી
 થોત પછી તે સુધય તેનાં માત્રક કામો-
 દ્વારા દુન્યામાં અગર કરી જાય છે, જે
 આપણે થોતાનો સુધારો કરવાના કામો-
 સંગીન કામદો આપણને તંત્રતજ દોસ-
 એક વરસને છેડે તે આપણને કરેલો લાભ
 માત્રમ પડી આવે છે. સારા પીચારો

અને બરાબર અનુભવ મેળવવાને માટે કંઈ પૈસાની જરૂર નથી, તે કંઈ આપણાથી ખમી નહીં શકાય એવો મોળો નથી, આપણે તેને ન્યાંબી લઈ નવા માંગીએ હસં તેઓને આપણા સોબતીઓ માફક સેહલાઈથી લઈ જઈ શકાયે; વખતનો કડકસરથી ખરો ઉપયોગ કરવો એજ દુરસદ મેલવવાનો સાચો માર્ગ છે. તે આપણને આપણાં કામકાજમાં પાછળ ખાદવાને બદલે સેહલાઈથી આગળ વધારે છે, જ્યારે એથી ઉલટું વખતનો ગેરઉપયોગ કાપાથી આપણને વારંવાર ઘણી ઉતાવળ, લબરાટ અને મુશ્કેલીમાં આવડું પડે છે; અને આપણી જીંદગી ચલાવવાને માટે તરહવાર નજીવી યુક્તિઓ કરવી પડે છે, અને તે છતાં પણ અંતે મોટી આફતો આવી પડે છે. નેવસને એક વખત એમ કહું હતું કે (I owe all my success in life to having been always a quarter of an hour before my time) મારી જીંદગીની બધી ક્લેહાને માટે, હું જે હમેશાં પા કલાક મારા વખત અગાઉ નેમાર રહેતો હતો તેને આવાની છેછે. જેમ કેલાઈ પેતાના પૈસાને છોટા આવેલાં સુધી તેનો પીચાર કરતા નથી, તેમ ઘણાઓ પોતાના વખત સાથે પણ કરે છે. નવરાં નકામો માણસો કમાકાના કસાઈ કંઈ પણ કામકાજ વગર નકામો ઉઠાવી દે છે અને જ્યારે તેઓની જીંદગી ઘણી જલદી એાઈ યતી જાય છે અથવા જ્યારે તેઓ છુડાં થવા માટે છે ભારે તેઓ તેનો કંઈ વધારે ડહાપણ બરેસો ઉપયોગ કરવાનો પીચાર કરે છે. પણ એપરવાઈ અને મુશ્કેલીઓની આદત તેઓમાં એવી તો જડ પાકી બેસેલી હોય છે કે તેઓના માંડમાંથી છૂટવાને તેઓ તદન અશક્ત હોય છે. ગયલી દોઝત દહાવ હોતોમથી પાછી મેળવી શકાય છે, હુલેલું ઘાત અબબાસરી પાછું સંપાદન કરી શકાય છે, એવાએવી તંદરેસ્તી દવાથી અને મોતીદારથી પાછી મેળવી શકાય છે, પણ ગયેલા વખત કદીપણ પાછો મળતો નથી; જે વખત ગયો તે તો હમેશાનોજ ગયો.

વળી વખતની કિંમતનો ખરેખરો વીચાર કરવાથી આપણને આપણી દરેક કામગાંઠમાં વખતસર રહેવાની એ વહે છે. ફ્રાન્સ દેશનો ચલેરો છુપી રાજ કહેતો હતો કે (Punctuality is the politeness of kings) 'બરાબર વખતસર રહેવું એ રાજાઓની સભ્યતા છે.' વળી તે મહારાષ્ટ્રની કુરુબે, અને વહેસારી માણસોની જરૂરીયાત છે. ને માણસમાં એ છુપી હોય છે તે પોતાની તરફ બીજાના સેલવાઈથી વીરવાસ મેલવી શકે છે, અને જેનામાં એની ખુટ હોય છે તેનો કાઈ પણ વીરવાસ કરવું નથી. જે માણસ વાપસાર વખતે હાજર રહે છે અને સામા ધણીને તેની શત જોતે ખોટી રાખતો નથી, તે માણસ એવું દેખાડે છે કે તેને પોતાના વખતની તપાસ સામા ધણીના વખતની પણ ધણી કરે છે. એ પ્રમાણે બરાબર વખતસર હાજર રહેવું એ એક એવી રીત છે કે જેથી જેઓની સાથે આપણને આપણી કામગાંઠની બાબતમાં મેસાપ કરવે' હોય તેઓની તરફ આપણે માન ધરાવીએ છીએ એવું આપણે દેખાડીએ છીએ. વળી એ એવો ચોરેક દરજ્જો આપણી અંતઃકરણની પીઠાંજ પણ છે, કારણ

કે મેઘાપા કરવાનો વાજેદો. એ એક રીતનો કળાકાર છે, અને જે માણસ તે પાળતો નથી તે વીધાસ ધાન કરે છે; બીજા પુરોવાના વખતનો આપ્રમાણીકપણે ઉપયોગ કરે છે અને અને પોતાની આપણ બોલે છે. આપણે પુરવટી રીતે એવું અનુમાન કરીએ છીએ કે જે માણસ પોતાના વખત તરફ બેઠકાર છે તે માણસ પોતાનાં કામકાજ તરફ પણ બેઠકાર રહેશે, અને કંઈ પણ જોતાં બરેકું અથવા અગત્યું કામ બાબતવારે માટે તેનો કોઈ વીધાસ કરશે નહીં. ભારે સેનાપતી વોર્શાગિટનના સેક્રેટરીએ પોતે મોડા આવામાં મારે પોતાનાં ઘડાણની ખાંભી જીણવી બાહતું કહાડ્યું, ભારે તેના શેડ તરતજ તેને કહ્યું કે “માંતો તમારે બીજું ધડાણ મેળવવું જોઈએ, નહીતો કે મારે બીજે સેક્રેટરી મેળવવો જોઈએ.” જે માણસ વખત અને કામકાજ તરફ બેઠકાર છે તે ધર્મી બની વખત ખીતીઓ કલ્પન થાય છે અને સક્ષાત્તીમાં ખજાન કરતો માણસ પડાય છે. ન્યુ કાર્ટલના ધરડા કપડાં લોકાં ચેસ-ટર્સીસને માટે રમુજમાં એવું કહેવાયતું છે કે “કપડાં સોઢે બ સહવારના એક કલાક બોલે છે અને આકળે આખા દહાડા તેની શોધમાં રહે છે.” એવા ગણાચાર ‘વખતસર’ હાલ નહીં રહેનાર માણસ સાથે જે કોઈને પણ કામ પડે છે, તેને વખત જતાં ખીતીઓ કલ્પન થાય છે, કારણ કે દરેકમાં પોતાના રવર્ષિયા પ્રમાણે થોડા આવે છે. આજે તેની દગ્ગ પણ વગરની રીતબાત તે એકજ દળે ચલાવે છે. તે પોતાના વાણ ઘ ઉપરાંત મોડો આવે છે. રૈયવે ટ્રેન ઉપડ્યા પછી તે રેશન પર આવે છે; અને ટપાસ બંધ થયા પછી કાગળ પોસ્ટમાં નાખવા બંધ છે. એ પ્રમાણે કામ કાળેનો ધોરણો ધર્મ બંધ છે, અને તે આપણમાં જેઓને લાગતું વધારતું હોય તેઓ ચુરસે થાય છે. આ ઉપરથી સમાધાન્ય રીતે એવું માધ્યમ પડે છે કે જે માણસ દરેકમાં મોડો રહેશે તે દરેકમાં પોતાના કામકાજમાં ફેદેલ મેલથી રાહશે નહીં; દુન્યાનાં મોડો તેવા માણસને તરફ કરશે અને તે માણસ નીચીને વગેવનારા અને તેની હસીકરનારાઓની સંક્રમાં ઉમેરાશે, મારે આપણે દરેકમાં વખતસર રહેવાની એવ રાખવી એ સર્વથી જીતમ ગીત છે.

અરસોદખાઈ પોરમજી એ. દાવર.

આત્મા માથાને—એક ગરીબ નાની છોકરી એક દીવસે એક
ગૃહસ્થ પાસે ગોઠા પિસા માંગવા આવી, જ્યારે તેણીને પુકવા-
માં આવ્યું કે “ભારી માથાં છે?” ત્યારે તેણીએ કહ્યું મોઢો
જવાબ વાક્યો કે “તેણી મરણ પામી છે.” ?

તારો બાપ છે આ નદી ?
હા સાહેબ, પણ તે મારો છે.

તેનું જ્ઞાનજનું સુખી આનંદું છે, સાદેબ.

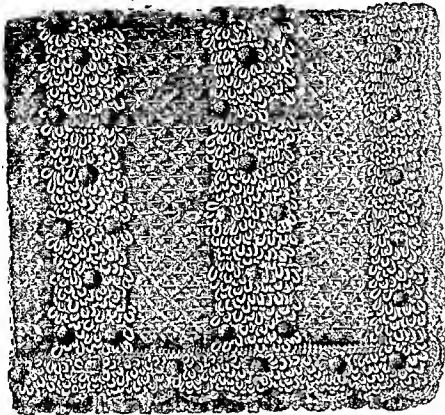
હં કે ?
હા સાહેબ.

સારે તે કાપી કાં નહીં નાખતો ?

જી સાહેબ, તે નાની છાકરીએ જવાબ આપ્યો, “હરી ખરી-
વાના પૈસા એની પાસ નથી.”

હરવા ગુંથવા વીશે.

ગાડીમાં તથા બચ્ચાંનાં પાદણાંમાં પાંધરવાટું.

આ શેલીનું પાંધરવાટું સફેદ તથા બહુ બરલીન ઉન (ને સાધારણ ઉન આપણે વાપડયે છીએ તે)ના બુદા બુદા પટા ગુચી સાથે બેડી નાંખ્યાથી બને છે. કીનારીને વારતે સફેદ ઉને પીછની તરોહનો એક લાંબો પટો બુદો ગુચી તેની ઉપર બહુ ઉને અપરકાં ગુચી આસપાસ જડી લીધો છે. બહુ પટો ગુંથવાની રીત: દરેક બહુ પટાને વારતે બહુ ઉને સોલ સાંકરી ગુચો. પછી દરેક હાર ફેરવી નીચે પ્રમાણે ગુચી બનેલો:—

પહેલી હાર—પહેલી સાંકરી છોડી દરેકમાં આંટા વગર એકઠા ટાંકા ગુંથો, બધા મૂલી પંદર ટાંકા ગુંથાશે. બીજી હાર—એક સાંકરી, ઉપર પ્રમાણે પંદર ટાંકા આંટા વગર ગુંથો. ત્રીજી હાર—એક સાંકરી, પાસેના ત્રણ ટાંકામાં આંટા વગર ત્રણ ટાંકા, આ ગુંથેલા ત્રણ ટાંકામાંના વચમાંના એટલે બીજા ટાંકાની બરાબર નીચેના પહેલી હારના ટાંકામાં સુઈઆ પર બે

વખત આંટા લઈ એક ગુંથો, આ ટાંકા તકન પુરો કરવો નહી, પણ સુઈઆ પર તેમાંના બે આંટા રહેવા દેવા. હવે પહેલી હારના ને ટાંકામાં આજે ટાંકા ગુંથયો છે તેજ હારના સાર પછીના ત્રણ ટાંકા છોડી ચોથામાં સુઈઆ પર પાંચા બે આંટા લઈ ગુંથો. છેલ્લે સુઈઆપર ત્રણ આંટા રહેશે, પહેલા ટાંકામાંના રહેલા બે આંટા, અને છેલા ટાંકામાંના એક આંટા; સુઈઆ પર ઉનનો એક આંટા લઈ આ ત્રણે ટાંકામાંથી સેરવી કહોડો, કે જેથી બે લાંબા ટાંકા ઉપરથી સાથે બેઠાઈ બન્ય. હવે ત્રીજી હાર પડના છેલા ગુંથેલા ટાંકા આગળનો એક ટાંકા છોડી પાસેનામાં એ પ્રમાણે પાછું બે વખત ગુચી બનેલો. નાકે આંટા વગર ત્રણ ગુંથો. ચોથી હાર—બીજીની માફક પણ છેલી હારના ને ટાંકા આપણે ગુંથવા વગર છોડી દીધા છે તે દરેક ટાંકામાં આંટા વગરને બદલે એક આંટા લઈ એકઠા ટાંકા ગુંથવો. પાંચમી હાર—એક સાંકરી, પાસેના ટાંકામાં આંટા વગર એક, ત્રીજી હારમાંના બે લાંબા ટાંકાઓ ને આંટાને મધ્યેથી બેડી નાખ્યા છે તે બેડેલા ટાંકામાં સુઈઆ પર બે આંટા લઈ એક ટાંકા ગુંથો; હવે આપણે ને હાર ગુચીએ છીએ (પાંચમી) તેનો એક ટાંકા છોડી પાસેના ત્રણમાં આંટા વગર એકઠા ટાંકા ત્રીજી હારના ને ટાંકામાં બે આંટા લઈ એક ટાંકા હમણાં ગુંથયો હતો તેજ ટાંકામાં બે આંટા લઈ એક, આ ટાંકા પુરો નહી કરવો પણ બે આંટા સુઈઆપર રહેવા દેવા. એ પ્રમાણે બે વખત પાછું ગુંથો, દરેક વખતે પેલા બે લાંબા ટાંકાઓને મધ્યેથી ઉપર પ્રમાણે બેઠાવા વાદ રાખવી. છેલ્લે એક ટાંકા છોડી ચોથી છેલા ટાંકામાં આંટા વગર એક ટાંકા ગુંથો. એ પ્રમાણે બીજી અને પાંચમી હાર અવાર નવાર નેટથી લગાઈના પટો કરવો હોય તેટલી લગાઈ સુધી ગુંથવા કરવી. પૂરું થયા પછી પડની આસપાસ સહ ટાંકાની એટલે આંટા વગરના ટાંકાની હાર ગુચી જવી. સારવાદ બહુ રંગને દરેક ચોકડીની વચમાં આંટા મારવા. (જુઓ નહુનો.)

સફેદ પટો ગુંથવાની રીત:—દરેક સફેદ પટાને વારતે સફેદ ઉને પંદર સાંકરી ગુચો. પહેલી હાર—પહેલી સાંકરી છોડી બાકીની ચૌદ સાંકરીમાં આંટા વગર એક. બીજી હાર—એક સાંકરી, પાસેનીમાં આંટા વગર એક, ઉનનો દોહડ ઈય નેટનો એક આંટા અવળી બાજુએ રહેવા હઈ પાસેના ટાંકામાં આંટા વગર એક, પાછો એક પ્રમાણે દોહડ ઈયનો આંટા પછવાડે રહેવા હઈ પાસેના ટાંકામાં આંટા વગર એક, એ પ્રમાણે બધાં રળી અગીઆર પાંચ ભવવા આંટા આપી હારમાં થશે. છેલ્લે એક ટાંકા સારો (આંટા વગરનો) ગુંથવો. ત્રીજી હાર—એક સાંકરી, દરેક ટાંકામાં આંટા વગર એકઠા ટાંકા ગુંથવો. એ

પ્રમાણે બીજી અને ત્રીજી હાર બન્ને સુધી પટો નોંઠેએ એટલો લાંબો થાય ત્યાં સુધી અવાર નવાર ગુંથવી. પુરો થયા પછી આસપાસ સાદા (આંટા વગરના) ટાંકાની એક હાર ગુંથી જવી. જેટલા પટા નોંઠતા હોય તેટલા એ માફક ગુંથી દરેક બધુ અને સફેદ પટાને રેશમે સીવી અથવા ગુંથી બેઠી લેવા. ફરતી જે પીઠની કીનારી ટાંકા લીધી છે તે પશુ ઉપર પ્રમાણે જ પશુ લગાર સાંકડી કરવી, તેની ઉપરનાં બધુ કાનનાં આરકાં નીચે પ્રમાણે ગુંથવાં:—

પહેલી હાર—સાદી (આંટા વગરના ટાંકાની) ગુંથી જવી; ત્યારબાદ એક ટાંકા મુકી આંટા વગર એક, એક મુકી બીજના માં સુઈઆ પર બે આંટા હાર નવ ટાંકા ગુંથવા, છેલ્લે એક આંટા વગર. સફેદ પટાપર ઉત્તના જે નાના દડા દીસે છે, તે બે ગમે તો ગુંથી પટાપર ટાંકવા, નહીતો પટો એમજ સાદો રહેવા દેવો.

આ લેસમાં જે ઓણું “લુપ” છે તે એકસ બતના ટાંકાએ ગુંથવાથી લેસ “તેતીંગ” ની બનાવી હોય એવી દીસે છે. બારીક હોયએ ગુંથવાથી વધારે સોના આપશે.

નીચે પ્રમાણે પહેલાં લાંબી સાંકડી ગુંથો—નજી સાંકડી ગુંથી મુઈઆ હોરામાંથી કઢાવી નાખો, પછી બીજી સાંકડીમાં મુકી રાત્રી નજી સાંકડી ગુંથો (એવી રીતે કે પેલો મુકી દીધેલો ટાંકો બેચાઈ નીકળી નહીં જાય

પશુ એક “લુપ” ની મ.ફ.ક બરાબર રહે) પાછો સુઈઆપરનો ટાંકો કઢાવી નાખી બીજી સાંકડીમાં સુઈઆ નાખી નજી સાંકડી ગુંથવી. એ પ્રમાણે જેટલી લાંબી સાંકડી નોંઠતી હોય તેટલી ગુંથવી. દરેક ત્રીજી સાંકડીએ એકેકું “લુપ” થશે, આ દરેક “લુપ” નાનાં મોટાં ન રાખનાં એક સરખાં દંડનાં રાખવાં નોંઠેએ.

પહેલી હાર—પહેલી સાંકડીમાં આંટા વગરનો એક ટાંકો ગુંથો, એક સાંકડી, પાંચના લુપમાં સુઈઆ લેઈ આંટા લીધા વગર એક ટાંકા સેરવી કઢાક; “પાણું” જે પ્રમાણે નાકે મુકી કરી જતો. બીજી હાર—છેલ્લી હારના પહેલા ટાંકામાં આંટા વગર એક ટાંકા, ઉપર પ્રમાણે એક લુપ, એક સાંકડી, એક સાંકડી છોડી, છેલ્લી હારના સેરવેલા ટાંકા ઉપર એક સેરવેલો ટાંકા, “પાણું” જે પ્રમાણે કરો. ત્રીજી હાર—પહેલી હારની માફક. ચોથી હાર—છેલ્લી હારના પહેલા ટાંકામાં આંટા વગર એક, એક લુપ, પાંચ સાંકડી, એક લુપ, એક સાંકડી, પાંચ સાંકડી મુકી છોડીમાં આંટા વગર એક, “પાણું” કરો. પાંચમી હાર—છેલ્લી હારના પહેલા ટાંકામાં આંટા વગર એક, નજી સાંકડી, એક લુપ, એક સાંકડી, “છેલ્લી હારની” પાંચ સાંકડી માટેલી વચમાંનીમાં આંટા વગર એક, એક લુપ, પાંચ સાંકડી, એક લુપ, એક સાંકડી, “પાણું” કરો. છઠી હારથી નવમી હાર સુધી અવાર નવાર ચોથી અને પાંચમી હાર

ની માફક ગુંથી જઓ. દસમી હાર—છેલ્લી હારના પહેલા ટાંકામાં આંટા વગર એક, “છ સાંકડી, સુઈઆ પર નજી આંટા લઈ આંટા છ સાંકડીમાંની પહેલીમાં લેવો, પછી બેબે આંટામાંથી ટાંકા કઢાવી સુઈઆ પર બે ટાંકા રહેવા દેવો; પછી તેજ સાંકડીમાં સુઈઆ પર નજી આંટો લઈ ગુંથો, છેલ્લે બધા મળી સુઈઆ પર નજી ટાંકા રહેવા દેવો, પછી દોરતો એક આંટા લઈ પેલા નજી ટાંકામાંથી સેરવી કઢાકો, એટલે એક પાતરી થશે. હવે નજી લુપ, એક સાંકડી, પહેલી પાતરીની માફક એક બીજી પાતરી, છ સાંકડી ગુંથી પહેલી. છ સાંકડીમાંની પહેલીમાંથી આંટા વગર એક ટાંકા સેરવી લેવો, એક લુપ પાંચ સાંકડી, એક લુપ, એક સાંકડી, છેલ્લી હારની પાંચ સાંકડીમાંના વચમાંના ટાંકામાં આંટા વગર એક. અગાળી આરમી હાર—છેલ્લી હારના પહેલા લુપમાંથી એક ટાંકા સેરવી કઢાકો, એક લુપ, બે સાંકડી, છેલ્લી હારના બીજા લુપમાં એક સેરવેલો ટાંકા, એક લુપ, બે સાંકડી, બીજા લુપમાં એક સેરવેલો ટાંકા, એક લુપ, પાંચ સાંકડી, એક લુપ, એક સાંકડી, છેલ્લી હારની પાંચ સાંકડીમાંની વચમાંનીમાં આંટા વગર એક, એક લુપ, નજી સાંકડી, એક લુપ, એક સાંકડી. બારમી હાર—છેલ્લી હારના નજી લુપ ઉપર નજી લુપ, વચમાં નજી સાંકડી, એક લુપ, નજી સાંકડી એક લુપ એક સાંકડી છેલ્લી હારની પાંચ સાંકડીમાંની વચમાંનીમાં આંટા વગર એક, પછી દસમી હારના ચાર પાતરીના બુમખાની માફક એક બુમખો, એક લુપ, નજી સાંકડી, એક લુપ, એક સાંકડી.

શીરીન કં. પાટક.

“મારી બેનપણીઆને શીખામણ.”

શી બ્હાણી બહેનો, તમને મારે કઈ વાનો સમજાવવી છે તે બરાબર સાંભળી ધ્યાનમાં રાખી તે પ્રમાણે આપણા ખરી રીતે મનમાં રાખશો. બહેનો, આપણું બધું મુખ આપણા પતનીની આપણા ઉપરની મહેરબાનીમાં રહેલું છે. જેટલો પ્યાર આપણા પતની આપણા ઉપર હોય, તેટલું મુખ આપણને મળે. મંદુરડું પ્યાર ન મેળવી સમજ અને એથી કંટાળી તરફનાં આપણને દુઃખ સહન કરવાં પડે, જેમાં આપણા પતનીના અથવા બીજા માણસોના કશો શોષ કાટવા નેતું નથી; એમાં કશું આપણીજ કમર છે. એ કમર એક પ્રકારની નહી, પણ અનેક પ્રકારની હોય, તે તમને કું જુમાસાવાર કહ્યું તે સાંભળો.

ઝાઝી કેળવણીને લીધે આપણી નજર હંમેશાં ઘણી દુઝી રહે છે, એટલે કેટલીક બાબતમાં વખતે વખતે કંઈક કરવાનો આપણો જ્ઞાતી સ્વભાવ હોય છે, એથી બેસવામાં, ઉઠવામાં, રાંધવામાં, જમવામાં અને તેવી ઘણી વાતમાં કાંઈપણ કારણ ન હોય તોપણ કંઈક કરવો, એટલેયુધી કે આપણા પતિની આપણા ઉપર ગમે તેવો પ્યાર હોય તોપણ ધડીબર આપણે તેને કંઈગણેય યંદી પડીએ, અને બ્યારે તેમ યામ ત્યારે તે આપણાં તરફ ઝાઝા પ્યાર રાખવાનું કરે. પતીના ઝાઝા પ્યારથી આપણને ઘણી વખતે નકમચું દુઃખ સહન કરવું પડે છે. વળી કંઈએ કરવાની રીત ને વધે, અને કંઈએ કરવાની ટેવ પડે તે; દીવસમાં વારંવાર અને વાંતે વાતમાં કંઈએ શરૂ થાય, એથી આપણું ગાંઠમાં અને વજનમાં ઘણી ચોટી ખામી પડે છે, વીચારો કે, ધરમાં કાણ ન હોય? છોકરાં અને ચાકર તો હોય. બ્યારે કંઈક કરવાની રીત પડી તો કરે વખતે કરવો અને કરે વખતે નહીં કરવો એ ભાણું રહેતું નથી, તેથી જ્યાં ધરનાં માણસો વચ્ચે કંઈક કરવો પડે છે, તેથી આપણા પતિને યાણું મારું લાગે છે, અને ઘણો ક્રોધ ચડે છે. ક્રોધ ચડવાથી આપણને કંઈકો આપે અગર વધારે ક્રોધ ચડે તો મારું મારે, માર ખાવાથી અગર પતીના આપમાન કરેલા કંઈકો કરૂં વચ્ચેના સંતોષગવાથી આપણી શું શોખા? ધરના ચાકરો આ વાત જાણે, છોકરાં જાણે, આટોડી પાડેલીએ જાણે, ધરમાં જતાં આપણાં ભોંડા આ વાન જાણે, કુટુંબનાં સમગ્રાં માણસો જાણે, તેમાં આપણાં માનમાં અને વજનમાં કેટલી હાંની છે તે વીચારો. એક કનેથી બીજી કને વાન ગઈ તો પછી આપણી આપણાં કેટલી ખામી પડે છે? આગર અને માન મર્યાદા પછી ચાદ રાખવું કે, ધરમાં માન નથી તેવું કુટુંબમાં પણ નથી; કુટુંબમાં નથી તેવું જાતમાં પણ નથી, જાતમાં નથી તેવું ગામમાં પણ નથી, અને ગામમાં જેવું માન નથી, તેવું દેશમાં તો હોય. નહીં. એ પ્રમાણે માન ભંગપણું બધે વેરતું પડે છે. કહેવત છે કે તરન છુલ જાણ તો સારો, પણ માન ભંગ થતું સારું નથી; કારણકે પ્રાણ તો તરન જાય, પણ માન ભંગ થતું એ તો નીલ જીવનર બચાવ બચાવ છે. ખરી વાન છે કે માન ભંગ થયું તો પછી કુટુંબમાં, જાતમાં કે પોતાની ચાર બહેનપણી હોય તેમાં મેસેતું, ઉડતું કે વાન કરવી ભારી પડી જાય. વળી કોઈ વખતે આપણે ઉડાપણુ કે ચતુરધી બતાવીએ તો ઉત્તર કોઈને કહેવાની તક આપણે કે, ધરમતિા માન નથી, આખો દીવસ ધરમાં કંઈક કરવા કરે છે ને કું શા વાલુને બહાર ઉડાવણુ બતાવે છે? આવું સાંભળી દુઃખ થયા વીના રહેશે નહીં, મારે એ દુઃખ ન થયા સારું કંઈથી સ્વભાવ છોડી દેવો એવું ઉડાવણુ બરેથી અને સુખી થવાની વાન છે.

નહારા સ્વભાવથી અપશીની વધે છે, પોતાનાં અને ઘણું બેદ થયા કરે છે, ચાર બહેનપણીમાં માન મળતું નથી, પતીનો પ્યાર વધતો નથી, અને હુંકમાં કહીએ તો હાથ પડી પડેથી કદામ નહીં, પણ ત્યાં સુખીના ધરના માણસને કંઈકો

થવાની ન રહે નહીં. નકરો સ્વભાવ કંઈથી હોય તો સેહેન વાનમાં કંઈક થાય. કંઈકમાં બોક્ષના ચાવવાની સુધી રહેતી નથી, પોતાની મેંકે ગાળા ખવાય, માર મરાય, કાંચે-સાદે યુગ પાડી બોક્ષાય, આ વાન કોઈ જાણે તો ધરની આગર જાય, પોતાની અપશીની વાય, પતીને બીચારીને શરમતું પડે, દુનયામાં જે સ્ત્રી પતીનો પરમ આનંદ તે પણ ન લેવાય, અને બીકરવા લાગે કંઈકો સુખરથી પડે, તેમાં આપણા હાથમાં શું આવે છે? મારે કંઈથી સ્વભાવ હોય ને છોડી આનંદી સ્વભાવ વાળાં થતું, એથી આપણે ઘણાં સુખી થયું અને લોકોમાં આપણી કીર્તી વધે.

બીજું દુઃખી થયાનું એ કારણ છે કે, આપણામાં સંતોષ રાખવાની રીત નથી અને આપણા પતીની શું આપવત છે તેનો તો બીજકત વીચાર જ નથી કરતાં. આપક પ્રમાણે ધરનો ખરચ ચકાવવો એનું સુખી થવાનો રસ્તો છે. આપક થોડી ને ખરચ ઘણો, એ વાન લાંબી ચામે નહીં. વાંચનારે સમજવું કે પગ નેઈને પાંચરણું તાણવું આ કહેવન શું બોલી છે. આવક પાંચ રૂપીઆ હોય અને દરનો ખરચ કરો; એક વરસે તો બીજ પાંચ કરને કાઢ્યા, પણ કરનદાર નહીં આપે તો બીજે વરસે શું કરવું? દુઃખીન થયું, એ સોચવો, કશો રસ્તો નથી; પણ ચાદ રાખવું કે બધા પાકખીમાં બેસનાર હોય તો ઉપાડનારા કાણ મળે? મારે એ તો નહીં સમજવાનું છે કે, દુનિયામાં એ પણ હોય છે, બેસનાર અને ઉપાડનાર. નસીબ પ્રમાણે આ ભેમાંથી એક ફળ મળે છે. તેમાં દમગીર થવાનું કું? કારણ નથી; દમગીર થવાથી શું થાય છે? ઉત્કે મન બળે અને કોઈ ન વળે. જે પતી બીચારી કમનસીબ મરીય રથીતીમાં હોય અને માથે પાણી પણ ચુસ્યા જેવી બાંધેનો હોય, કાંઈકો દીગડાંવાળાં કપડાં પહેરેનો હોય, હળ-મત પણ વધારી પંદર દીવસે કચવતો હોય; શું એ વાત તે બીચારીને ગમે છે? ના ના! તેને પણ સારી પાણી બાંધવી ગમે, સારાં સેફત કપડાં પહેરવાં ગમે, અગર દીવસે હળમત કરાવવી ગમે, પણ મીઠાની પેટે સહારે લાકડાંનો ભારો વેચવો ને સાંજરે બધા મીઠાં યંદી બનદમાં નીકળવું એ વાન લાંબા દીવસ ચામે નહીં, એમ સમજ બીચારો પતી આવક પ્રમાણે ખરચ કરે, અને તેમાં તે વાન જતા પણ ધ્યાનમાં ન રાખે. તમારે તો એસકી ગોષ્ઠા નેઈએ, આઈસ-ક્રીમની સાડી નેઈએ, પગમાં મઝમ સાહેબનાં જુટો નેઈએ, તથા ચસમાંનાં સેફતા પાટલા નેઈએ, અને બગવમાં હાથ લઈ રોજ સાંજરે બેઠેની હવા ધોરવી નેઈએ; વળી તે સાથે છોકરાં ઉપાડવા મારે હમણા નેઈએ, રહેવાને ધર સારાં નેઈએ, તમેએ સાફ સાફ રાંધેની કુટુંબનાં માણસોને જમાવા નેઈએ, તેમાં પોતાની બગાઈ કરવી નેઈએ અને પૈસાવાળાં બેઠાંએની માફક મીનજ કરવો નેઈએ; માન કંટકા અસ્થેસાની મણુપ? જે તમે નચાવો તેમ નાચવાને તમારો પતી-શક્તિના હોય તો તમે સીધાં ચાકો, નહીં તો તમે તમારા પતીનો બીચારીના કંઈ લેવાનું કરો,

તોને મેણું મારે, તેની અશક્તિ તમે જાહેરમાં મુકો, અને નજરમાં આવે તેમ બોલો કે, આવા અકસ્માતે પરણ્યા કરતાં મરણું સારું, તમને બીજાની પરણી હું રજાની, બીજા પીચા મંગળ નથી, બાપડીનું પેટ નહીં બરાબ તો ફુપી મરણે, આ બાપે રજાની, ઊડી ખાઈમાં નાખી, આ કરતાં નહીં હોય તો સારું, શું મોઢો લઈને ચાલો છો, ચાર જણમાં બેસવે નહીં, વગેરે આવાં નજીજતા, હલકા અને શરમ બરેલા બોલો વાપરે તે વખતે તમને જાણીનમાં ગરક થતાં ખોટું લાગે છે ? શરમ છે કે તમે તમારા પત્નીની આવકનો બીચકુલ વીચાર કરતાં નથી, તેની ગરીબી સાચું જોતાં નથી, તેની તનદ-રોગી તરફ ખ્યાલ રાખતાં નથી, અને તેનું બીચારનું વીના કારણે દીક હુખવો છો.

આવી રીતે તમે પત્નીનું દીક હુખવો તેથી કાંઈ કાપદો મળતો નથી; બીચાર પત્નીનું લોહી વીના કારણે બળી જાય છે, એથી તમારા દીકમાં પણ દુઃખ થાય છે. આવી રીતે નકામું દુઃખ પોતે સહન કરવું અને જીવનને દેવું એ મુશ્કેલી સીમાય કશું નથી, આ વખતે તમારે પત્ની કદાચ તમને મારે, અગર વડે તેમાં તમારી શી શોખા ? કોઈની દેખાદેખી નહીં કરવી, જેનું પોતાને મળે તેનું ભોગવવું તેમાંજ સંતોષ રાખવો, કોઈ દીપસ પોતાના પત્નીની નજાની સ્થિતિ બોલીને કે ઈસારાથી પણ તેને ન જણાવવી, કેમકે એ વાતમાં તેનો ઉપાય હોય નહીં, અને તે છતાં તમે જણાવો તો તેનું બી-મારનું મન બળી જાય અને તેને મરવા જેટલું પરખું લાગે. મારે કોઈ દીપસ તેમ નહીં કરવું, બાકે તેના બદલામાં જ માફમાં, તેનો હુકમ પાળવામાં, કોઈ સારે નરસે અવસરે ધરેણું ગાંઠાં પહેરવાની બાબદમાં, કપડાં પહેરવામાં બીજે બાબદમાં તમારે પત્ની એમ જોણું લાવે કે હું ગરીબ હાલ-તમાં હજી અને કાંઈ કરી શકતો નથી, તો તે વખતે ઉચકું તમારે તેને હીમત આપવી, અને તુરત કહેવું કે આમ શા માટે કરો છો ? સડ સાંકે છો, સંતોષ રાખો, બજાણો કર-વાણી શું થાય, આ વાત હું કોઈ દીપસ મનમાં લાવું છું ? કાલે જોશ સારું કરશે, મરદોએ તો હીમતજ રાખવી, શા માટે મુશ્કેલી છે ? સડને અતે મરણું છે, લાખમલો પણ મરશે, અને એકવારો પણ મરશે, માટે સંતોષ રાખો, વગેરે હીમત બરેલાં વચનોથી તેનાં ઉકેલેલાં મનને શાંત કરવું. બેહેનો, આ ગુણુ ખાસ તમારે રાખવાની જરૂર છે, આવો તમારો સ્વભાવ અને સમજણ હોય તો કોઈ દીપસ તમારા પત્નીને દુઃખ યાચન નહીં, અને તમારે માટે તેનો વધોજ સાદો વીચાર બંધાય, અને તેથી તમારા ઉપર પ્રીતિ રાખ-વાનું મન થાય. પત્નીની જેટલી પ્રીતિ તમારા ઉપર હોય તેટલું તમને સુખ આપે એ વાત આપણે ઉપર લખી ચર્ચાં છીએ અને તે ખરેખરી છે. મારે પોતાના પત્નીની આવકનાં પ્રમાણમાં હમેશાં ધરનો ખરચ કરવો કદાચ, એજ ઉકાવણું બરેલો અને સુખી ચવાનો હોવામાં ઉચિત રહેલો છે.

દાનાવોની નશીયતો.

[મયા અંકથી શરૂ થાય છે]

એમાં દીકમાં પારકાનાં દુઃખ માટે દયાને એક સંવેદી વધુ જોરમાં વહેતો હોય છે, તેને પોતાનાં સંદેશ માટે ફરીયાદ કરવામાં સંવેદી હોવા હોય છે. જેમ મ્યાર વીધાસની સંવેદી સરસ સાહેબી છે, તેમ તાણેદારી પ્યારની અમા-માં ખરી તપાસ છે.

જે માણસની નજરમાં બેદરતની દેરાની, અને તે આકાશી ફરેતાઈ દુન્યાનો નહીં નાશ પામે એવો વજ-કાટ અને સુખ રમતાં હોય, તેને આ દુન્યાઈ ફરજોરનો બપો અને રોજ, માણસોથી બચવું દીવાનખાનાં, અને બેહેલોને દખ-લો જીવિસાદમાં છે ? જેણે પોતાનો ચંપુલ વીધાસ મક્કમ-પણે આવતાં સુખ, અને નહીં નાશ પામે એવી મુશ્કેલી ઉપર મુકાય છે, તેને આ ફાળી દુન્યાની રમત ગમત અને મોજ રોજ ખેં જીવિસાદમાં છે ?

સંકટમાં આવી પડેલાં માણસોને, બીનાં માણસો જેવા આગળ પોતાના જેવીજ હાલતમાં આવ્યાં હોય, અને પોતાના જેવાજ ધારતી સર્વો સંજોગો અને મુશ્કેલી તથા લાકડો વચ્ચે, માત્ર એક જોશ પર વીધાસ રાખવાથી, પોતાની હંદોશો મારમ ધીરજ ધરી હીમતથી કાળો, તેમાંથી સહીસહામત પાર પડ્યાં હોય, તેમના દાખલા જેવી હીમત બહેન છે, તેવી હીમત બીનાં કરાવી કદાચજ મળે છે.

જેણે એવાં હશે કે જરૂર મારે ચાલ્યાથી કેવું મારાં સુખ, કેવી કાશી મોજ, કેવી પોદી આશા મળે છે, તે જોવાપણી મરો છંદો મુલકવાની, અને જોશાઈ કામોમાં હમેશાં મક્કમ વીધા-સી લાગવાની, અને અપોરા ચવાની કાળજી નહીં રાખવી ? જે પોતાના દરામણા દેખે મહાન આપણ સુખમાં એક સરખી મડપણી જઈએ છીએ, તે દરેક જવાનના કાનપર પડતો ચેતવણી આપનારો, અને કીમતી ધરો શીખવનારો. બોલ થવો નેહએ; છંદોની ગુરુ બહાદુરમાં ન્યારે માણસોને મરણને લાયક વખત આવવાના, અને છંદોની સમજાઈ સુખ કુખોથી ધરાવને દંડ ધણું ચંદો બાકી હોય, તેમાં તે કુલ જમને પોતાના શીકારો પકડી લઈ જતાં જેવાથી આપણે ખ્યાલ કરવે નેહએ કે, ન્યારે આપણ એક દહાડામાં શું બનશે તેથી આપણમાં છંદો, તારે કાલ પાર બરોડો ન રાખતાં, બેદરત કે બીજાં જોના દાખલાથી આપણે આપણી સાથ પડો મુશ્કેલીની જરૂરીયાત, અને દીક કર-વાણી આપણે મારેજે માટે લઈએ તેનો જેખમ સમજતાં શીખવે.

આપણ સવુચ કાળજીથીને મદદ કરવા માટે હાલત, હડાપણ અને સત્તા ચેતવણનું આપણ દાખલાં નથી; ખમ્મ એ સુધમાં વગર માણસ સ્વભાવ જોડાની નજરમાં તેરોસાં વખણાવેલો છે; અને એક ગરીબ માણસ જેની પાસ બીજાને આપવાને કહ નથી, જેની પાસ બીજાને મદદ કરવાના બીજા કરા ઉપાય નથી, તે તેના કરનાં વધારે ચકીયાતો માણસ જે રાકડી અને દયા બને ધરાવે છે, તેના જેવાજ જોડાની નજરમાં માણસ તેનો જેવાજ દયા દેખાડવાને લાયક, અને તેનાજ નેહો તેની બેદરવાની જેલવાને લાયક બળાય છે.

જે વસંત રત્નમાં કાટપર કળીઓ આવતી ન હોય, તે જના-વામાં જાડની કશી સુદરતા રહે નહીં, અને ફલ આવવાની મોસમમાં ફલ મળુ મળે નહીં; તેમજ જે જુવાની પોતાનામાં

સુધારેા વધારેા કર્યા વગર સુમાવવામાં આવે તેા આગળાં વધેા ધીકારને કાયક તથા છુટાપાનાં વધેા કંચાળીઅત્ લેરેલાં બને. બે આપણા અંતરજ્ઞના ગુપ્ત વીચારે અને આપણી જીંદગીનાં ખાનગી કામો માણસેા બળે, અથવા તે ખેડા આપણી હજી પ્રમાણે આપણા રાખત ઘંતેા હોય તેા આપણું શું થાય, તે ધ્યાનમાં લાવી આપણાં પારોક્ષીની ખામી સોપવાનું આપણે ડોહ ધાકયે તે પહેલાં આપણે પોતે પોતાની ખામી સુધારવી જોઈએ, અને આપણા પેદા કરનાર તેમજ માણસો તરફથી માફી મેળવવાની આપણને કેટલી બધી અગત્ય છે, તેનો આપણે અવાર નવાર ખ્યાલ કરવો જોઈએ.

નમ્રતા હમેશાં જીવાનીને સૌભાગ્ય છે; તે અસંખ્ય વાંકેા ઢાંધે દે છે, જ્યારે દરેક જુગી જેને તે છુપાવવાની કોરોશ કરે છે, તેને બેવડાં તેજથી પ્રકાશીત કરે છે; કેમકે જેમ કોઈ સુરે કમી જ્યારે ચુરત્તમાં લીલાં પાતરામાંથી નાલુકાઈથી ખીલી નીકળી હોય, ત્યારે તેની સુંદરતા એક સંપૂર્ણ બદારનાં ખીલી નીકળેલાં ફૂલને તરફ મારે છે, તેમ માણસોની જુગી જ્યારે નમ્રતાના પરદામાંથી બહાર નીકળે છે, ત્યારે ખીલ કોઈ પણ વખત કરતાં વધારે નેમ આવે છે.

દયાનાં આંસુ અને દુઃખની વાત સામજીનાં પીગળી જતું હઈડું જવાનીની રોશ છે. સુખ અને મોજ મલક સોજવાથી આપણે એકપેરોં યઈ આપણી દયા ડાળી નાંખવી ન જોઈએ. હમેશાં માણસાઈ જીંદગીનાં દુઃખો, એક ગરીબનું કુપડું, એક મરણ પામતી માતા અને તેનાં રડનાં ઠાકરોની ખરાબ આપણે કરવેા જોઈએ.

પીગળી જીતે તરફ માનની નજરે લેવાની આપણે બચપણથી ટવ રાખવી જોઈએ. આપણાં તાદાગીઅત્પણથી, અથવા તે આપણે બીજને ખરેખરી યદીત ચીનની હસી કરતાં જોઈએ તેથી આપણે પોતે પણ તેવા અપચીત વીચારને આપીન થઈ જોઈએ નહીં; એથી પાપ થાય છે એટલું જ નહીં, પણ ધર્મને હસી કાઢવાનું ડોહ ધાકવું અને તેના ખ્યાલ કરવો, એ સૌવચ ખીલ કાઢપણ ચીન એવી નથી, કે જે જીવાનેનું અશીમાન અને હુશપણું, બધારે નાપસંદ કરવા જિગ રીતે દરયાની આપે; કેટલાકો ધારે છે તેમ, એથી ચાકથી પોતે એક ચાર સાન ધરાવવાને માણસ છે, એવું જણાવવાને બદલે એ એક હવ-કું, હાલકું, અજન સાબેત કરી આવે છે, કે જે પોતાની ગોઠી ધણી કેળવણીની મજદૂરીમાં, જે યોગ્યે દુન્યાના સંવેથી સરસ માણસોએ પવતર ઘણી હોય તેને બીસાદ વગરની ગણાવવા માંડે છે. મંડલીમાં માનીતા થવા માટે આપણે આપણી વતંજ-કમાં માલમ માફી આવતી કાઢપણ જીતવી કોઠાતા સુધારવી જોઈએ. જે નમનતાહ ડોહ ધાકવાથી નહીં, પણ કુદરતી રીતે આપણને મારફ પડતી હોય, તેથી આપણે આપણી ચાકરજીવને સોભાવવી જોઈએ.

આપણી હાલની હાલત પ્રમાણે જરૂર રાખવો અને આરા ગમે એટલી મોટી હોય તેાપણ આપણી પાસ હાલ જેટલું હોય તેવા પ્રમાણમાં જરૂર કરવો, એ આપણેા નહીં જીવી રહ્યાં એવા કાઠો દોતો જોઈએ.

તે જગતના કરવાને એક ખરાં અંતકચ્છમાંથી નીકળેલા નબળો જંદગીને અવાજ મોઝામાં મોટી ધામધુમ અને કપડાંથી-કપેલી જંદગી કરતાં વધારે છે. એક નમાના અંતકચ્છની વગર જોવાને જંદગી હમેશા તેને માટે મોટી. કરવામાં આવેલી જંદગીના ગમે એવા પોકાર જેટલી સાંભળી શકાય એવી છે.

જરૂરખઈ ફીરિજીરાહ વીકોંછ.

કાલે.

કાલે ઉપર ચુલતપી રાખનાર એક માણસને હાથે લખાયેલા પોતાની જીંદગીના બતાવો.

પ્રકરણ ૧ હું.

ખરામ ટેવનાં ન્હાનપણમાં પરીણામ.

ધણેક વખત પહેલાં મારી જીંદગીની નવારીખ લખવાને ઉશકો રાખજું, અને મેં નીચય કર્યો છે કે આજેના તે લખવાને શરૂ કરી, કારણ કે મારી જીંદગીના નમ્રીક અરધો અરધ સારી ની-શાના ઉશકાએ મારી કમનસીબ, હાલ ઉપર ચુલતપી રાખવાની ટેવને લીધે નીચય થયા છે.

જ્યારે હું ન્હાનો હતો ત્યારે મને વારંવાર

કહેવામાં આવતું કે મારામાં આજેના એક ધોણી ટેવ છે; હું તે માનતો નહીં હતો, અને મારી પતરાજ અથવા તે આજસુપણું અને એમજ સમજવનું કે આજેના ઘણી ન્હાની છે, અને વખત તતાં ઘણીજ સેહલાઈથી હું તે દુર કરી રહ્યા, તે વખત તો હજી સુધી નથી આવ્યો, અને હવે જ્યારે હું નમ્રીક અરધો ધર-ડો થવા આજેનાં ત્યારે તો મારે સુધરવાના સંધગ ખ્યાલ છોડી દેવા જોઈએ. મારી બાપ લડનામાં જીવણીએ વેચવાનો મોટો વેમાર યજાવતો હતો. હું ને દહાડે જન્મમેા તે દહાડે મારા બાપા સોષ ચોપરમે મોઝાં માણસોનાં જન્મચરિત્રોની જીવણીએ ઉઠાવતા હતા, અને જે ધણી મારે જન્મ તેને જોઈને કીધે તે વખતે તેનું આજણું “બેસીક” બોલ ઉપર પડ્યું; તેવણે ની-ચલી લાઈન મોટીથી વાંચી:—

બેસીક, શીશારયાનો બીરાષ (વડો ધર્મેજી) અને ઉંચર સં-જધી, નીતી સંખંધી અને નહીં રાસ સંખંધી મોટો લખનાર.

“મારા ઠાકરાનું નામ” મારા બાપા બોલ્યા, “આજે મોઝા માણસનાં નામ ઉપરથી પડે, અને હું આરા; રાખજું અને માનુષ કે મારા ઠાકરાને એક મોટો ઉંચર સંખંધી, તકે ઠાસ, અને નીતી સંખંધી લખનાર, અથવા તો એક વડો ધર્મેજી થયેા જોવાનું હું છતાં, હું મારા ઠાકરાને બેસીક માન બેસીક જોવાએ ધરાવતો લેવા જેટલી મોટી ઉમેદ તો નથી બાંધતો.”

આ પ્રમાણેની મારા બાપાની મરજીથી મારું નામ બેસીક પાડવામાં આવ્યું, અને મારી સમીપની કીર્તીની તેની આરાએ મારાં બાળપણમાં મારી આરાએ અને ચાહદારત રાકતી, કે જે જો કે કદાચ મારા વખતનાં ન્હાનાં બાળકો કરતાં વધારે ન હશે, પણ જે મારા આજેના તે ઘણીજ સારી લાગતી હતી, તેથી મનનુષ થતી મઈ, મારાં બાપા એટલાં સુધી કહેતા કે તે મારે લાયકની સારી કેળવણી ન આવે તો ખરેખર તે એક પાપ ગણાય, અને તેવજ પોતાના ગમ ઉપરાંત ખરચ કરી મને જ્યાં કેળવણી આપવા લાગા. મને ન્હાપણથી જ ઉસકેરવામાં આવ્યો હતો કે હું આજણ જતાં એક મોટો માણસ થઈશ, અને મારા માસતરે પણ મોટોક વખત સુધી મારા અસયાસથી યુવતી રીતે સંતોષ પામ્યા, પણ જે વીજીથી મારી ધ્યાન ચાલક કહેવાનું તેજ વીજીથી હું મારા અસયાસમાં પાઘલ કહેતા ગયો. હું મારે લેસન ઘણી સેહલાઈથી કરી રાકતો હોવાથી હમેશાં હું તે જેટલી યદી સુધી ચુલતપી રાખતો અને આજે ચુલતપી રાખવાની ટવ જે અશીમાનમાં શરૂ થઈ હતી, તેનો કંચેલીમાં અંત આવ્યો.

ન્યારે મને લંડનની મોટી રકુલમાં મોકલવામાં આવેલા, તે વખતે મારા સાથીઓમાં મને એકથી બધી તો આજુબુ ચવાની લાગતી મળી, કે જે કે હું હુશયારમાં ખપતો, તોપણ અધવા-દ્યવતે જે વખત તો સાતીનો રવાદ મને ત્વર આપતો પડતો. જેમ જેમ હું મોટા થતો ગયો, તેમ તેમ કાચ્ય હું મારી સાધારણ સમજ સંકલીની શીખામણથી આરતે આરતે મુશ્કરતે, પણ મારા બાવાના ચોક્કસ અભીચારી બોલો અને વાતોથી હું વધારે ફલજીલુ અને આજુબુ બની ગયો. ન્યારેથી હું નીરાળેથી છુટીના દેહકા ઉપર ધર આવતો, અને ન્યારે મારા માસવંદરા મારા બાપ ઉપર મારે મઠિ ફર્યાદ લખી મોકલતા, ત્યારે મારા બાવા ભે કે મને મારી બેદરકારી મઠિ ધમકાવવાનું ડોળ દેખાડતા, તોપણ તેમ નજરે પાતીકા દોરતે આસનાચો આગળ મારાં દેખતાં મારી તારીક કતારા:—

“મારો બેસીક કંઈ અત્યંત લતનો ઠાકરો છે, જે નીચ બ્યાન પર લેય તે નીચ થયો સરસ કરી રહેય; એના બધા મારતરો પણ એમજ કહેય; પણ એ ધણી આજુબુ પડેરા છે, તમારાં બધાં હુશયાર માણસો એવાંજ; હમેશાં કામ છે કે ઠીક ધીવેર મુલતવી રાખે-બધાં તમારાં હુશયાર માણસો એમજ કહેય: દા-બલા. તરીકે પેલો ડાહ્ય-કે જેની કપીવાનો નીતિ બાન જે મોડુંક થયુંજ પ્રગટ કરેયો, તેમો કેવો આજુબુ છે, પણ તોખી દુ-આમાં તેના બેઠેલા યોગદા કેવું કરેય કે દરેક નીચ મારા બેસીક માફક તે આવતી કાલ ઉપરજ મુલતવી રાખેય-પણ ઠીક પડેયો, ઇમતદારના કોણ પણ માણસ કરતાં વધુ કરી રહે છે-તેની ન્યારે કોટી ફેરે લ્યારેજ, તે કોટીથી હુશયાર માણસ એવું નથી બન્યો કે જે આજુબુ ન હોય. મારા બાપનાં ઉપથી જીવતાં બાપાણીમગિ હું એક પણ બોલ સુલતા ન હતો; હુશયાર માણસ અને આજુબુ પડેરાના વીચારે એટલા બધા તો મારી કંપના રાક્ષતીને લેગાઇ ગયા, કે મારી પેલાની સમજ સંકલી અધવા-તો મારા ગુરૂની શીખામણે વીતી જે બેલે લીધારીને ત્રહા ધાડવાને અસક્ત હતી. મારા શીક્ષકો જે દેવને મુધારવાને મેલવન કરતા, તેમ દેવ ભરી રાખવામાં હું માન સમ-નતો. આ મારી પુર્ણીકનાં પરીણામ માટે, ત્યાં મુખી જે “ઈવન” ની બંદેર પરીણામાં એક મોડાક કલોવાની, કળાઓ ઉઠી થઈ મુખી મુલતવી રાખવાથી ઇનામ બિહયું, ત્યાં મુખી મને કોઈ પ્રભુ વખતે ગંભીર પસવાટ નથી થયો. જે, જે કંપીલા કળી પછી તે અગ્રા હુવાત તેમજ અગ્રે પુરેકો “રેવેન્સ” જે ધ-ણીજ વખાણી. ઇનામ ભેલસ નામના એક મોડર ઠાકરાને મળ્યું, જેનામાં ચાલાકી બીજીજ ન હતી, પણ જે ધણો ખતીલો હતો. તેણે પાતીક કલોવા એટલી વખતમાં લેવાર કાપી હતી. મારી કલોવા એ કે ચારી કલેખી હતી, તોપણ દોરતરહારે ગમગીરીથી ભેવા આપવા સીવાય તે તદન- નકામો હતી. મારા બાપાં મારી બંદેરમાં પ્રખ્યાતી મેળવવાની. તક મારે હાથે પોઠેલી ભેવાથી ધણીજ દલગીરી બંદેરી રીતે ગુરુએ થયો. દમગી નીશાળના ઇનામના મેલાવડાને પાદરાદે. પોતીકી દામગીરીથી ગાન આપ્યું હતું. જે ઠાકરાઓને ઇનામ મળ્યું તેઓ. મઠિ એમ કહેવામાં આજુ કે તેઓને. પાદરાદાની આજુજ કાનન કાપાથી તેઓને આજુજ નતાં. કંઈકમાં પછુ કાદરા થયો. આએ કાપાથી મારા બાપને પલું લાગ્યું, અને મને આજુજ થવા કતિન આપવા માટે. તે પોતાને ધણી કપડા દેવા લાગ્યો. તેવજે દેગાવ કરેલો કે આએ મુલતવી રાખવાની દેવમાંથી. મને એકદમ મોઝાકા કરેલો. પોતાની મલગળ બર લાવવા સાદે. તેવજે પો-તાની ચોપડીઓ રાખવાની ચેતવણમાંથી (Yong’s Nig’s

Thoughts”) થયતા “રાતના વીચારો” નામની ચોપડી સોપી કહાડી, જેમાંથી તેને નીચલી એક લાઈન વાંચે આવી:—

“Procrastination is the thief of time” “ધીવ વખતનો ચોર છે.” તેણે વીતમ, વખત, આંસ અને કાલ, એ બોલો પર ઘોરેકું નીચેયન સોપી કાઢવાને આપી ચોપડીનાં પેલેથી તે ઉજે મુખી પાનાં કહાડવામાં, અને દરેક બોલો પર કીધેલાં નીચે-નનમાંથી મોડું મોડું સોપી કહાડી તેવજે મુલતવી રાખવાના ભે-ખમ ઉપર સાત મોઝા પાનાં લખી કાઢ્યાં “અને હવે મારા વાલકા બેસીક”, તેવજે બોલવા, “આ એ ચીજ છે જે તુને તદન મુશ્કારો, અને ત્યાં મુખી તે તું મોઠે નહી કરસો ત્યાં મુખી કો-તારા પોતીકા ખરચ મઠિ એક પણ વધુ શીક્ષી નહી મળે.”

અત્યંતમાં, વચમાં પેસાની લાલચ નાખેલી દોવાંથી જે આએ ખચરસવા ફરકાથી ધણી મેલનતવી બજરી ચટકોળી જેવો તે સરસ મોઠે કર્યા કે તે મને આજુ મુખી ચાંદ છે. દાખરા તરીકે:—

“વખતનો નારા એક આપધાત છે, કે ત્યાં લોહી કરતાં વ-ધારે કીમતી ચીજ દોળાય છે, વખત ઠીક નય છે, મોઝા આવે છે, દેવલના ધંદના અવાન કરે છે, બેહેસત તેડું કરે છે, દોળખ બીઠવારે છે.”

“વખતને આપણે હંદસેલી કાઢયેય, અને તેને પાછો તેડવાની દુધ માગેય. આભેન તમે ડાંડાં યાવો, મુલતવી રાખવું પેલા. પછું છે. ગઈ કાલની ધીલ આને પછુ તમને કામ માફક કરવા કાંસાવાલા કરશે.”

એ પ્રમાણના ધણાક ફરકાઓ જે મોઠે કર્યા, પછુ મને સારમ સામે કહેવું પડેય કે આએ નીતીવત લખાણથી મારી ઉપા કંઈ પણ અસર થઈ નહી. ન્યારે હું એમ કહ્યું કે હું આએ લખાણથી એક તલખણ પછુ મુશ્કરતો, નહી, ત્યારે મારે કહેવાને ગુરૂકં નહી ભેળેય કે, એમ લખાણ ધણી સરસ રીતે મોઠે જો-ધાથી મને વરસ દહાડે ચારસો પાઠક મલતા સોદગમાં સી ગયા. થયતા “માઈટ થોટસ” નાંચવાને અને તેને ચાંદ રાખ-વાને મને ફરજ પાડવામાં આંબાથી, હું તેથી તદન કંપાન પચી હતો, અને જે લાઇનો હું વંચીતો તે ઉપર શીકા કર્યા માઈ મન ઉઠકેરાયું. પછવાડેથી ન્યારે હું કાલેજમાં ગયો ત્યારે મારા કેટલાક સાથીઓ જેઓ થયતા વખલુતારાઓ હતા, તે-ઓની સાથે ધર્મ યંગને એક જો નહી કહેવામાં હું મનદ મેળ-વતો. જેમ જેમ મારી દરસી થતી ગઈ તેમ તેમ હું બળદ થવા લાગો. હું આએ બાળક પર એટલું તો બોલવા લાગો કે ન-હોતમાં પછુ મારી ચોપી ધણી ખબર લેવામાં આવ્યા. કેમકી-ડે નના નીકાન માણસો સાચ મારી બોલખાણ થઈ જે મારાં મન, અધવા:તો ચોટાંક લોક કહેતાં હતાં તેમ મારી જોડી-વ-લાણના બચાવમાં એક રસાલો લખ્યો.

જે ચોટાની ખાતરી કર્યા માંડો કે, જે લખાણને આખી દુ-પણે મુલકં અને કડું ધારવાની ગુત કરી છે, તે કાંઈ નહી પછુ મોઝા મોઝા બોલાથી બરપુર પછુ અર્થ વચરતું પીતલુ છે; કે “માઈટ થોટસ” એક કાંપીની કંપનાઓ કરતાં રેડુ, અચી-માની ખ્યાલોથી બરપુર છે. મેં થંચ અને કાઠડીની વચે અ-ખામણી કરી, અને ઉચે યંબને અધારમાં ચડીનો કાઠડી લખા-વી મેં માઈ લખાણ પુરું કર્યું. મને પોતાને ઇનસાફ આપવા મારે કહેવું મોઠેય, કે મારા લખેલા રસાલામાં કેટલુંક સાચું તેમ-જ ચાલણી બરેડું હતું, પણ તે એક પસારાના બાપલુ બચા-વર હતું, કે જે એક સવાઈલ જેક મોરારને બંદેલ એકજ મોઝા-કુ લેયે છે, અને તકારાની ખરખીમાં પારે છે તે કરતાં વધુ બોલે છે.

[illegible]

કરવા મગિ છે, તેઓને સંખ્યાબંધ આપો દીધા. મને મેલ કાચમાં બેસી પોરકસમાઢય નહ એવથી ખાતાં સાથ ભેઠાનાને હોઠમ કરવામાં આવ્યો હતો. મેં મારી આંધી ચોખ્ખીપર પણ લાઈન નહી હોરી હશે, તેટલાં સાડા અગચાર થયા. મારાં સરતસ અને પુટસ હજી નહી આવ્યાં હતાં. તમે ધારતાં હશે તેમ મેલ કાચ મારા વગર ઉપરી ગઈ. મારા ગરીબ બીચારા ભાવા પણ ધબકાટમાં પડયા, અને મને અને પોતાને કપકેટ દેવા લાગ્યા. પણ મેં બોહાસ કીધી કે જે દહાડે લોચમ મ—એ મુસાફરી કરવા ધારીય તે દહાડે તે કરશે નહી. જે દહાડેથી કુન્યા પેદા થઈ છે તે દહાડેથી કોઈ પણ વખત એમ નથી બન્યું કે કોઈએબી પહેલા દેડેલેલા દહાડાપર મુસાફરી સર કીધી હોય, અને એવથી ખાતાંના અરધો અરધ થોડો મારા કરતાં વધારે વખતસર નહી હશે. આએ તકસારથી મેં મારાં બાપની તેમજ મારી ધારતીઓને કમતી કરી અને હમે રડાવ કર્યો કે હવે આને બંડે અસાકત હોયથી કાલેવર મુસતવી રાખવું.

[સંધવ છે.]

નવાનખાઈ ઠાઠ પાદસાદ.

સંધવાને લગતું.

દોખીનો હલચો—દોખીને પ્રથમ ઠાકીને પાતળા કઠકા કરવા, પછી તે કઠકાઓને ખમનવા અને તેને પાણીમાં નાખી મુજ હકાબઈ અને નરમ થાયે કે પાણીમાંથી કઠકા નીતારીને નીચવી કઠકાઈ, એક બીજાં વાસણમાં ખાંડની ચાસની અથવા સોરો કરી તેમાં ચાંદોશી, લએફલ, એકચીંદાણા બધું નાખીને પેતા સોસમાં તે દોખી બાળે કઠકાઈ અને એક કંદારમાં નાખીને સરખું કરવું અને ભેઈએ તો ઉપરથી બીને મસાલો નાખવો, દર એક શેર દોખીએ એક શેર ખાંડ લેવી.

સ્પનજ કેક—મેંદા ખાંડ અરધો રતલ, આડ છડાં અને ૭ ઝોસ મેંદા લેવા, તે બધાંને સાથે મેળવીને અરધો દલાક મુખી હંદઈ, તેમાં ગોલીક વરીઆથી મેલવીને મેંદામાં મુખી બુલુ કઠકાઈ.

દેરલા ચોખ્ખાંડ પુરીંગ—દેરલા ચોખા ચાર ઝોસ, દુધ દોહડ પાઉત, તેમાં તલ અને નયફલ બમરાવીને એક પેના ઉપર મુખી મુલેવે મદરાવી લીકવ લીકવ કરવું. પછી તેમાં તલુ છડાં, ખાંડ અને નયફલ ઉમેરવે અને અરધાથી પોણા દલાક મુખી બુલુ કરવું. ગોલીક દરાખ અથવા કરન નાખી તેમાં મેળવવી.

મારીએબાનું પુરીંગ—ચાંતેહ કોપર આખાં નારીએબનું, તેડીન મેંદા ખાંડ, સાદડા તલુ ઝોસ માંખણ, ૭ છડાંની સફેરી, સોરી બોઈન મલાસ એક, લાન્ડી-અસાસ અરધો, સેલાંગ નળ અમચો એક મેળવીને, પછી બુલુ કઠકાઈ.

નવાનખાઈ પોરકસમાઢય અઠકાદહ મજનેર.

મથેથી તેમાં મેટા ચમચો ભરી નીમખ નાખવું, પછી કપડે વડે હંદઈ; હાર પછી પેહું દહી તે હકબઈ દુધમાં નાખવું, પછી મેટા અરધો ચમચો બીજું નીમખ નાખવું ને કાછી વડે મુજ હકાબઈ, તેમાંથી દુધ અને માવો તદન છૂટા પડશે ને આપણને છૂંછા જેવું લાગેથી તરત ઉતારીને મલમલવા કરા; જે માથો કઠકાઈ, પણ તમેગી હાથે કરીને તે માવો ફાળવો નહી, પાંણી સપડું કઠકામાંથી નીકળી રહે ને તેમાં વાસણમાં નાખવું. તે વાસણ ચોળ પતરાંનું આપણી અનાન દરવાની પાંચથી કરતાં નાખવું બનાવવું, તેમાં તરીયામાં વારણી એવાં ગારીક ઉદે પડાવવાને. આસપાસ ટાઈએ પલુ થોડાં છેડે પાલવું પછી તેમાં તલમાં બેસવું એક દાંકણ કરવું તેની ઉપર ઉચકા મટી નુક બનાવવો, પછી વાસણમાં પેદો ગાળેલો માવો, નાખી પાછો અરધો ચમચો નીમખ નાખી અમચા વડે તેને ક્રોલોળીને પેહું દાંકણ તેની ઉપર દાખીને પલુ હાર સાથે થોડાં સાવ આડ નાખવા ઉપર મુખી નીચે એક રકાળીમાં તે વાસણ મુખી બીજે દીને તેને કઠકા બાધામાં ઘેરું, પણ તે વાસણમાંથી દાંકણ કઠકાઈ, બીજ પેહટ તાંબાની મુખી ભેરથી તે વાસણ ઉલટું કરીને કઠકાઈ. ને દાંક તમારી પાસ તે વાસણ તૈયાર નહી હોય તો નાખલી તાંબાની ચાકળીમાં ઉપર લખવા મુજબ કરી તેની ઉપર આંદર બેસવું દાંકણ તાંબી ઉપર કાંઈ વખત મુલેવે, તેમ પણ પનીર બનશે. તમે પનીર સાંને તઈયાર કરી મુખી બીજે દીને સઢારે કઠકાઈ, ને સઢારે તૈયાર કરી તો સાંને ખાધામાં લેને.

ઝીસીસ શીરીનખાઈ દારાસાદ તારાપોરવાડા.

આમારી લખનારીઓને ખબર.

લખનારી બાનુએને અરજ કરવામાં આવે છે કે તેઓએ તેઓનાં નામે તથા રહેવાનું ઠેકાણું તથા તેઓએ લખેલી બાબત અસત છે કે તરલુઓ અને જે તરલુઓ હોય તે તે સો ઉપરથી કરવામાં આવ્યો છે તે સપડું મેદરાની નાંખી બાબત લખી બનાવવું.

સી મિત્ર તથા તે માંદેહી કોઈબી બાબત નીચે કાંઈ પણ સવાલ અથવા મુશ્કેલી કરવી હોય તો આપીપતીને સરનામે ઉપરવે દિનું બાપાખાનામાં દામજ મારફતે મુજાવવું. સવાલના જવાબો બાબતી મોકળવા કે મેં પાન્યાં મારફતે, તેઓ આમારી ગરજ ઉપર આધાર છે. કેટલીક બાનુએનાં લખાણો તથા બાબત લેવા લાયક નથી.

સ્વહીપના કુલ થીસે લખનાર બાનુ—તમેગી લખેલી બાબત સુનરાતીમાં ભેટથી વધુ રડાણે ઉપાઈ અથવી હાવાથી હવેથી હઈએ કે અમે તે હઈ સામાં નથી; લખાણ સારું છે, એવો કાંઈ બીજા બાબતી મોક

ભરતકામ કરનાર શોખીન બાનુઓને એક અગત્યની ખાસ ખબર.

હમારે સ્વાં નીચે જણાવેલે ટેકાણે ભરતકામને લગતા સામન કીકાએત ભાવે વેચવાના છે.

સોજ કાલા રંગની તકાઉ મખમલ ઉપર જાત જાતના કુલ પાનથી છાપેલી છાપેલા ગાંડીમાં મુક્યા લાએક તકીઆ.

કીમત તકીઆ ૧) નો રૂા સપા.

સોજ કાલા રંગની તકાઉ મખમલ ઉપર જાત જાતના કુલ પાનથી છાપેલી છાપેલા ગાંડીમાં મુક્યા લાએક તકીઆ.

કીમત તકીઆ ૧) નો રૂા સપા.

સોજ કાલા રંગની તકાઉ મખમલ ઉપર જાત જાતના કુલ પાનથી છાપેલી છાપેલા ગાંડીમાં મુક્યા લાએક તકીઆ.

કીમત તકીઆ ૧) નો રૂા સપા.

ભરતકામમાં વપરાતાં મખમલના તરેહવાર રંગીન ખુદરતને મક્કતો કુલ પાનથી ધણીજ કીકાએત ભાવે. ફક્ત એક ટોલીઆની કીમતનો પોસ્ટ કારડ લખી નમુના મંગાવી ખાતરી કરવી.

ઉપરો માલ એક વખત લેવાથી ખાતરી કરી આપશે કે એની સોજ ભરતકામની તરેહ કાપવાર બાનુઓના ખપ મધે કવચીતજ આવી હશે.

સોરાબજાહની કુંપની,

નાં ૫૩, કીચર રોડ, નવે ચાહીખાને.

સાઉન્ડી એંડ કુંપની, લીમીટેડ.

પોઆના, આરગનો, હારમોનીઅમે, ગીતાર, ઝીરસ, મેનટોલાઈન, તથા જાતજાતના વાજીઓ.

મધુકીક (ગામન) ને લગતાં નવાં નવાં ચોખાવાં દરરોજે અમારે સ્વાં આવેલે.

સવલી તરેહનાં દરાઈઓ તથા ગીતારો માઉટ કરીને

ધણી સરસ રીતે ફરમાઈ જરવામાં આવે છે. સાઉન્ડી એંડ કુંપની, લીમીટેડ, મુંબઈ.

માઈ ઇનફન્ટસ પ્રોટેક્ટર.

મારાં બાળકોને રખેવાળ

હેરે નામનો બાનુઓ માટે એક અગત્યની ઉલાજ સોધી કહાડયા છે, કે જે મુસાફરીઓમાં, દુર દેશોનાં જંગલોમાં તથા ઘરના કામમાં મોટી ઉપયોગી જનસ થઈ પડશે. ૧ મહીનાના બાળકથી તે મગે એટલી ઉંમર મુખીનાઓને આપવામાં આવે છે. પીધામાં જાતમ ચણા વાલી તથા સવાદમાં પહીજ લેટ્ટરનવારો છે. તાપ, સરસ, ગાવર, પેટનો દુખાવો, બદલનખીવત, કાંતનું કુટરું વગેરે કેઈ પણ દરદરમાં એથી વણ દોઝમાં બજારને આરામ મધી રચત કરે છે. જે આઉસની શીશી ૧)ના રૂાના.

માઈ કોનસેન્ટન્ટ હિલ્પ મેટ,

મારો હંમેશનો મદદગાર એરે નામની બાનુઓ તથા મદદરો માટે શરીરના દરદર ઉપર ખરી રીતે આસર કરનારી મોક્કીઓ, જેવો કે પેટનો દુખાવો, વાજ, મુકો, છાતીમાં સરદીનો દુખાવો, બદલનખીવતમાં પેટો તથા ખરાબ રોગોનાં જાંઠો વગેરેમાં ડી ૧ મોક્કીઓ માં એકદમ કાવરો કરશે. એ મોક્કીઓ દરેક મુસાફરને અતી ઉપયોગી થઈ પડશે. શીશીમાં ૧૧ મો લીઓની કીમત રૂા.

જાનાનારો—બી. એન. મરચન્ટ, મંચિન્ટ રોડ મુંબઈ, ઈરાનીની વાડી.

નીચે કોણીઓમાં ખરી શકો—કોઈમાં પાસે જાતમ સીટ મંગાવવા નાજ કમીસનની કોન નાં છે, તથા કોઈમાં ઉંમરના મોક્કીમાં પાસે પરીકમી રોગમાં. પાચેલાં રોગોમાં કમીસ દવા ખાનગીમાં તથા મોક્કીમાં એકલ કાપડ સુખાગીમાં તથા જાતજાતની નવી અંગોવારોની સામે.

ખરશેદજી મનચેરજી ભેસાનયાની કુા

ગીનાઈતમાં રેશમી કાપડ વેચનારાઓ

મુંબઈ, કોટકોટ, હારનબી રોડ, શર નમશેદજી

જીજીમાઈની રુલ પાસે.

કાપડ! કાપડ!! કાપડ!!!

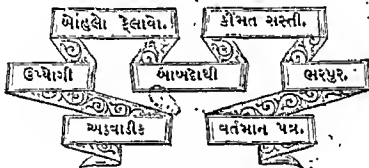
હમારે સ્વાં તરેહવાર જાતનું ગીનાઈ, વીલાયતી, જોપાનીસ અને શોગાઈનું રેશમી કાપડ સાડીઓનું તથા પોલકાઓનું અને દરેક વપરાસમાં આવે તેનું નવી નવી જાતનું, સાઈ અને સસડું મલશે તેમજ જાતનું અને સુતરોઈ કાપડ પણ કીકાએત ભાવે મલશે. ગીનાઈ, વીલાયત, શોગાઈ અને જોપાનીસ દર પદર દહાડે નવો નવો માલ આવે છે.

જીક, વીલક અને કસંગ તીંગીનો સુરતી માલ ભરવા સાદ કીકાએત ભાવે મલશે.

દેવાવરના વપરાસમાં હમારી દુકાનની જેટ લેવાથી ખાતરી થશે. આહાર માગના આરડો ખાતરીથી બજારમાં આવશે.

આખાં હીંદુસ્થાનમાં સર્વે ગુજરાતી તથા ઈંગ્લેન્ડ-ગુજરાતી યત્રોમાં
વધારે ફેલાયલું તથા અઢી હજારથી વધારે ઘરાડીવાડું.

ૐ ડ ય સ રે હિન્દ. ૐ

લવાજમનો દર.

(જે હરેક આંગ ઉપર આપેલા મોડામાં.)

મુંબઈમાં વરસના.....રૂ ૪-૦-૦ દેશાવર.....રૂ ૫-૧૦-૦ :
દ્વિતીય યાત્રાથી લવાજમ આપનાર ખાસથી વરસના રૂ ૬ લેખે વસુલ કરવામાં આવશે.
જાહેર ખાખરનો દર—ચાર લાઈનનો રૂ ૧, જીલ્લાવાર અડધો ભાગ.

સાંચી
સ્ટેશન
સાંચી

જે જુલાઈ ૧૮૮૮. :-

[પ્રસ્તાવ ૧૭.]

[અંક ૧૩૦.]

સ્ત્રી મિત્ર.

દર માસની આખેરીએ પ્રગટ થતું, સ્ત્રીઓને સરવે
વાસે ઉપયોગી થઈ પડે તેજી માસિક જોડાવા-યુ.

જુલ ત ખ ના રાં—પાશ્વરી ખાનુઓ, જુ

મુખર્થ:

કયસરે લિન્ડ સ્ત્રીમ પ્રેસમાં.
હરામજી હાવસજી મંદિરાલિ પોલાને માટે બ:પુ ડી.
કોમન વરસ ૧ ના આંખ ઉપર રૂકે;

જુલ ત ખ ના રાં

રાત્રી, જે છવને તે ચાહતી હતી તેની ઉપર તીક્રીને ભેળાં ચીતારી. ચારપછી રહેતે રહેતે “જેની” પરથી તેણીના વીચારો યુક્તસે મીઠન તરફ ફેરવાયા; તેણીને અચરતી લાગી કે અર-મીઠામ હોડાયા પછી તે તેણીને ઘેર ગયો હશે કે? અરે! તેણી હમણું કેવું ઈચ્છતી હતી કે એક વાક્ય પછુ તેણીએ તેની પર લખ્યો હતો; વાઈ કાંઈ નહી, ન્યુઝીલેન્ડ જ્યાં પછી તેણી તેમ કરશે. આવા ખ્યાલોમાં ગુડાચલી હતી તેવામાં એકાએક કોઈનાં પગલાં સંભળાયાં અને ફરીને ભેળાં તેણીએ પોતાની સામે કેપટનને ઉભો રહેલો બોલ્યો.

“મીસ સ્પીધર્સ”! તેણે અજાણ યઈ પુછ્યું, “આવી રાત-ને વખતે તમે અહીંઆં શું કરો છો?”—કાંઈ નવી વાત સ્વો-છો કે શું?”

“હા,” તેણીએ હસીને અને સમ્પ્રાર્થથી જવાબ દીધો, “ખરું કહું તો આજે મને જાંવ નહીં આવી, તેથી તુરકપર ઘણું ખુશનુઆ લાગવાથી આવી બેઠી.”

“હા,” જે તમે તમારી વાનમાં, રસીલી બનાવવા કાંઈ સુક-વા મીઠતાં હોય તો એના જેવી તક તમને ફરીથી નહીં મળ-શે. આપણી સ્ત્રીમર કેવી વરાળના જેવી ઝડપથી જાય છે, નહીં વાઈ કે એજ એની એક મોટી છુપી છે; હું કાંઈયે કે મધરાત પછી આપણે કલાકના સતર “નોટ” થી વધારે જઈએ છીએ અને સાત વાગતા મુખીમાં કરચલન ટાપુ પર જઈ પુગમું.”

“કરચલન ટાપુ! તે વધી શું?” એમરડાએ પુછ્યું.

“અરે! તે તો ફક્ત એક ઉછૂડું વેરાન છે, કે જ્યાં કોઈ કોઈ વેરા પાણી બરવા સાથે મગરમઠના શેકાર કરનારાં વહા-ણા સીવાય બીજું કોઈ પછુ જતું નથી. હું કાંઈયે કે થોડાં વરસોની વાત પર જ્યોતીયીએ શુરના તારાને પૃથ્વી અને મુરજની વચ્ચે આવેલો ભેળવે એકે દુકડી લાંબો કાઢી હતી; પછુ તેમાં તેજો આવેલ જયા હતા, કારણ હયા તે વખતે ઘણી ધુમસવાદી હતી—અહું ખરું દમેશાં લાંબી હયા તેવીજ રહે છે. આશો, હવે તો મને જતું જોઈએ, મીસ સ્પીધર્સ, સાહેબજી.”

હજી તો આ બેલો તેનાં મોઝામાંજ છે તેવામાં કોઈનો મોટો ઘોઘાર સંભળાયો—“સામેથી એક વહાણ આવે છે” તેહવામાં વધી આરંધે દળનએકે માણસોએ એક નાસદાયક ઓસ પાડી—“વાહાણને જમણી બાજુએ લેવે, બોદા ખાતર જમણી બાજુએ હટાવો.”

જે પ્રમાણે એક માણસને ગોળી મારવાથી એકાએક તુટી પડે, તે પ્રમાણે એક ધારતી બરજો કુદકો મટી કેપટન વાહા-ણની બાજુ છેડી પુલપર ધસી ગયો; તેજ પછે એનજનનો ધોંટ વાગ્યો, અને વરાળથી ચાલતાં દંતાવાર ચક્રોએ જેવું તેજો-તું કામ કરવા માંડ્યું તેવીજ સવળી સંકેતો ખખડાત કરતી વાહાણનાં તખ્યાં આગળનાં સોડાંનાં ચક્રપર પડી; ચાર પછી બીજી જુમ સંભળાઈ.

“એ તો મગરનો શેકાર કરનાર વાહાણ છે!—બીજીઓ નથી” એના જવાબમાં સામેથી દીકરી એકે મોટી કળી ચીજ પર-

થી ધારતીની ચીચયારી આવી. હજી તો તેનો પ્રતીગ્રહ બધ પડે તે અગાડે એક મોટો કલાકો થયો, કે જે એમ-રડાએ જનમમાં કંઠી પછુ સાંભળ્યો ન હતો; તેની સાથે એક નાસદાયક આંચકો લાગવાથી તેણી તુરકપર ઉભે મગરના પડી વાહાણના ટોડા જતરો ઝડપથી કુખળી ડાંખવીએ હોય તેમ લીધવા લાગ્યા અને મોટા સરોને થોડાક વાર આમ તેમ ટાળા ખમડાયા. આ મોટી સ્ત્રીમર જે કલાકના સતર “નોટ” ની ધારતી બરજી ઝડપથી ધસી જતી હતી તે એટલાં જો ભેળેથી સામેથી આવતાં વાહાણને જઈ અડડી કે તેના બરાબર બે દુકડા કરી તેની વચમાંથી એક નાના સેલક કરવા જવાના મથવાની માફક પસાર થઈ ગઈ!

આંધારી રાતના નારીપારતીની ચીચયારીએના અવાજે કાન-ને ફાડી નાખતા હતા, એમરડા જ્યાં પડી હતી લાંબી જેમ તેમ ઉઠી ઉભી થતાં તેણીને કાંઈ ચીજ અજાણતી અને ધસ-ગતી હોય એવો અવાજ આવ્યો; એવો બાજેમાં વાહાણનો ટુકડે ટુકડા યઈ ગયેલો પાછલો ભાગ હતો.

આ પછી કોઈનાં કીણાં બજાડવાનો અવાજ આવ્યો, જે થોડા વારમાં આસતે આસતે વધી એટલા તો મોટો થયો કે ધરતી છુલવે તેવો થોંધાટ અને કળાટ લાં મચી રહ્યો. સ્ત્રીમરની દરેક કેમીન અને કાલકાંમાંથી માણસો—પુરો, સ્ત્રીઓ, અને છોકરાંઓ—અજાણતાં ઝીક્રતાં ઉઠળા પુની જેવાં એકા સાથે બહાર ધસી આવ્યાં; કેટલાકો તો તેઓના રાતના પેદરી સુવાના જમાઓ કહાડી નાખી બીજાં કપડાં પેદરવાને સુક ન પડવાથી અરધાં જાડાડાં દીધે બહાર નીકળી. પડમાં હતાં; ગોડાંકેએ દમલા તથા “એવર ટોરા” બદન પર એકરથી દીધા હતા; કોઈવળે જુદાંસો સારીપર વીટણી હાથમાંજ કપડાં લઈ નાદરતી આવ્યાં હતાં; કેટલાં આદમીઓએ (કનગરપર હળ-શે બાજુસો હતો) એક પછી એક હેબન ખાઈ દોળખનાં જો-માંથી નાદરતી આવનાં હોય તેમ બહાર નીકળી આવી એવો તો શોર અને કકળાટ મચાવી દીધો કે જેનો ખ્યાલ થોડાં-તેજ આવી રાકે.

જ્યાં સુધી કોઈનો ધરાગો નરમ પડે ત્યાં સુધી એમરડા જમણી પડકી ઉભી રહી, અને બીજાઓના ધમરાટથી વધારે બીદવાના કરતાં દીમત રાખી તેણીનાં હેબતેલાં મનને સાંન કરાવતી કોશિશ કરી. પોતે જોતે દીમતચીન અને સાંન મનની હેવાથી તેમાં જસદીથી રહેલ પામી, અને થોડા વખતમાં જોયું કે તેણી પોતે તેમજ વાહાણપરનાં બીજાં સર્વે માણસો મોટી ધારતીનાં આવી પડમાં હતાં. જુલો જુલો દીકરી હતું કે જે વાહાણોના સાથે અજાણથી તેઓની પોતાની સ્ત્રીમરો તેથી કાંઈ પછુ છળ થવીજ જોઈએ. હવે થોડી પળમાં વાહાણમાં પાણી ફરી વળી તેઓ સધળાં દુખી જશે, થોડી પળમાં તેણી પોતે કલાચ મરણ પામશે, આ વીચારનાં દેવ-તણી તેણીને હેયું થયું યઈ ગયું, પણ જો એકવાર દીમત ધરી વીચારવા લાગી કે આ દુન્યામાં તેણી કાંઈ સુખમાં જી-વે શુભરની હતી નહી; વળી તેણીએ કાંઈ પણ ખોટું કામ કર્યું હતું નહી, કે જેથી પેલી દુન્યામાં તેણીને બીજું પડે

અને મરી જતાં હર લાગે. આવા વીચારના વખતમાં મુંઠા-
યથી હતી તેટલામાં એકાએક લેડી હોમદરરટ, તેણીના બુએ
અને તેની આપા યાદ આવવાથી બનની કોશિશ કરી તેઓને
મદદ કરવાને પોતા વીશેતો આસ પડતો મુશી તેઓના ઓરડા,
બધી તરફ દોડી ગઈ. ધણીખરાં લોકો તુરકપર બહાર હોવાથી
તેણીને તે બાળકની કથાને નરક અંદર જતાં ધણી મુશકેળો
નડી નહી. ઓરડામાં એક બની બગતો હતી અને પહેલીજ
નજર તે તરફ દેખતાં તેણીને માથમ પડ્યું કે આપા તે બચ્ચાં-
ને એપણું મુશી નહતી મઈ હતી-કરણ તે હસમુખા નાના
ગેળા એદરાવાઈ બાળક બાપમાં એકદુજ પડેલું હતું; યોધા-
થી તે જતાક જાગી ઉઠ્યું હતું, પણ વાદાણુ બાગવા વીશે તદન
બીનવાઈકે દેખાથી નૈરદેવપણુમાં પાછું આંખે લીધી જિવા-
ઈ ગયું હતું.

“ડીક, ડીક!” તેણીએ તેને હાંક મારી હીલવીને જગાડ્યો.
તે અનાથી ખાઈ ઉઠી બેઠો, પણ પાછો બીજાનામાં પડી બેઠ્યો,
“ડીકને તો હજી જીવ આવેય.”

“હા, પણ ડીક, જો હમણાં ઉઠે તો મારી (તે તેણીને મારી
કરી બોલાવતો હતો) તેને મારેહતે શેષવા તુરકપર થઈ જાય.
આધારમાં તુરકપર જવાનું કેવું મજેલું લાગશે, નહી વાઈ?”

“હા,” ડીક ખાતરીથી જવાબ આપ્યો; અને ઓમરડાએ
તેને બોલાવતો બેસાડી, જે કોઈ કપડો દાખમાં આપ્યાં તે કના-
વળમાં જેમ તેમ ઓળખ્યાં. ઓરડાના દરવાખાપર એક ગરમ
નાનું બઢીઆન હતું, જે તે બાળક ન્યારે ફડી હોય ત્યારે
પેદારું હતું તે પણ તેને પેદારી થીયું; સાર પછી કાંઈ લીચા-
ર આવવાથી જો બંદુસો પેટીમાંથી કદારી તેની આસપાસ
વીઢાડયા; આપાના મુવાના બીજાનાં તમે બીસકીડતો એક
બાકસ અને યોઈ દુધ હતું; બીસકીડ તેણીએ પોતાના બ્યોવર
કાદના ગળવામાં ખાલી કાપી અને જેટલું પીવાય તેટલું દુધ
તે બાળકને પ્રાઈ બાકીનું પોતે પીયું. ત્યાર પછી એક શાક
જે આગળના પડી હતી તે જાંચકી લઈ પોતે ઝોડી, અને
ડીકને પોતાના દાખમાં લઈ તુરક તરફ પોતાનો રત્નો લીધો.
દાદરને માર્ગે તેણીને લોઈ હોમદરરટ પોતે મકા, જેવજ તે
બાળકને લેવા તે નરક ધર્યા આવતા હતા.

“ડીક તો મારી પાસે છે, લોઈ હોમદરરટ,” તેણીએ જુબ
પાડી કહ્યું; “આપા તો નાદસીગઈ છે, તમારાં ધણીયાંણી ક્યાં છે?”

“જોદા તમને સુખી રાખે!” તેણે ખરાં દીઝથી કહ્યું, “તમે
ધણીજ બધાં અને અસરાઈ છેઓ, બેસી તે તરફન કહે છે;
જે તેણીને અહીયાં આવવા દીધી નહી. મણુસો મહવામાં
લોકોને ધસારો એકદમ થયાં અટકાવવાની કોશિશ કરે છે—
સધમાં આદમીએ દેવાની બની ગયાં છે?”

“ત્યારે શું વાદાણુ દુખી જાય છે?” તેણીએ ધીરજથી પૂછ્યું.

“જોદા, આપના—લેવે, કેપટનના અહીયાં આવે છે,”

જેમ બાળકને જાગી તેવજુ બેસ્યા, જે તેએ નરક ચાલી
આવતાં હતાં અપના જે બાગખર મોઢીએ તો થેલાં થઈ ગય-
ાં પુર પડી પોતાનાં રોગને ખીસારી તેએ વચ્ચેથી રટ-

પમાં ધર્યો આવતો હતો; લોઈ હોમદરરટ તેને દાખ પકડી
હબો રાખ્યો. “મને જવા દેવો,” તેવણનો દાખ ખીસારી
નાખી કુટો થવાની કોશિશ કરનાં લગાર તોડાઈથી તેણે કહ્યું,
“અરે એ તો તમે છેઓ કે, લોઈ હોમદરરટ?”

“હા,” જોદા ખાનર એક પગ થોમી જે હોમ તે બરેખઈ
કરી દેશે, “જુલે ખુદુ” બોલી અમુને બધું જણાવેા!”

“ડીક છે, લોઈ હોમદરરટ, હું કહ્યું તે સાંભળો. આપણે
એક પાંચસો ટનનું મગરનો ચેકાર કરનાઈ વદાણુ જે જતી
વીના ચોડા સરો સાથે સર કરતું હતું તેની સાથે અરેડી પડ્યા
છીએ. આપણી સ્કીમરના આગળા ઓરડાઓની અંદર ને
વદાણુ ઘુસી ગયું છે; અને પાણીની સપાટીની બાજુનાં મત-
રાંઓને ઉપસારી નાખ્યાં છે અને ઓરડાઓની ફરકાને ધીસી
કરી નાખી છે. સુધારો લાકડાંના મોટા કડાઓથી તેને
પુરી નાખવાને તેઓથી બનતું કરે છે, પણ પાણી ધોધ-
બધ અંદર આવતું જાય છે; અને વધી મને ધારતી છે કે
એ સીવાય વાદાળુને બીજું પણ તુક્યાન થયું છે. અથગા
જુલાઓ કામે લગાડ્યા છે, પણ પાણી એટલું તો છે કે જો
દરેકને નીકળી જશે તો—”

“તો આપણે પણ સાથે જઈયું,” લોઈ હોમદરરટ શાંતી-
થી જવાબ આપ્યો, “ડીક, હવે આપણને મહવાઓમાં બેસ-
વું જોઈએ, બસ એટલુંજ કે?”

“અરે જોદા! શું એટલુંજ બસ નથી કે?” એમ કહી
કેપટને ઉપર જોયું. “નહી લોઈ હોમદરરટ, એટલાંખાંજ પૂરે
થયું નથી, મહવાઓમાં આગરે તજુસો માથુસોના સમાય ધશે,
અને કેનગર ૧૨ તો આસરે હબર માથુસો છે, કે જેમાં તજુ-
સોથી ઉપર તો સ્કીઓ અને બાગકાર છે.”

“ત્યારે તો પુરોતે દુખી જવું પડશે,” લોઈ હોમદરરટ ધીર-
જથી કહ્યું, “જેમ ૧૨૨રદેમારની મરજ.”

“તમે સાદેજ તો અથગન મહવામાં જઈ બેસજોનાં!”
કેપટને ઉત્તરવથી પૂછ્યું, “મેં તેઓને ત્યાર કરવાનો દુકમ
આપ્યો છે, સારો. નસીમે દીસપ પણ ઉઓ છે, જો તમે સદી-
સમાન બચી જાઓ તો હું તમારી પર વીશાસ રાખ્યું કે
આ સ્કીમરના માથેકોને સધયું સમજ્યું પાડી મારી આખર
પર કસો હોય લગાનાં અટકાવશે; મહવાઓને કરચલન લેન
તરફ દંઢારી જવું જોઈશે; એ ટાપુ આસરે સીતર માર્કજ પુર્વે
તરફ જાયું છે.”

“તમને તમારો સંપેશે કોઈ બીજાને આપવો જોઈએ, કેપ-
ટન,” તેને જવાબ મળ્યો, “હું તો અહીંજ રહી બીજાઓ
સાથે માઈ નસીમ અજગારવા.”

“હવે લોઈ હોમદરરટનો સધથો બપોડો તથા દમામ ગુમ
થઈ ગયો હતો અને એક અજેહ મદરથનો ફૂન સાથે બદાદર
ખચાર દીસતો હતો. “નહી, નહી,” ત્યારે તેઓએ પાસીથી બ-
રાધ્યા લોકોમાંથી તેઓને રત્નો કડપમાં લીધા ત્યારે કેપટને
કહ્યું “તમારી પાસે તમારી બંદુક (લીવાસવર) છે કે?” “હા.”

“ડીક ત્યારે તો પાસેજ રાખજો, નમુને કદાચ જનદીથી વાપ-
રી પડશે, લોઈ મહવાઓમાં ઉતરવા ધસારો કરશે.”

આ વખતે મુરજ તેની ફકી શીડી રેશની આ ધારતીના બધકાર દેખાવપર ધીમે ધીમે ફેંકતો હતો, કેટલાક અમલદારો અને ખજારીઓ મજબાઓની આસપાસ એકઠા થઈ તેઓને પાણીમાં ઉતારવાને બનતી કોશિશ કરતા હતા, એક મજબાને તો જેમ તેમ ઉતારવામાં આવ્યો હતો તેમાં લેડી હોમદરસ્ટને તેણીની મરજ ઉપરાંત નાંખવામાં આવી હતી તેમાં બેસી તેણી પોતાનાં બાળક અને ધણી સાર ચીસો પાડતી હતી; તેણીની સાથે વળી બીજી કુડીએક સ્ત્રીઓ અને છોકરાંઓ, અરધી દબન ખજારીઓ, અને અમલદાર હતા.

ઝોગરડાએ તેણીની સહીનો ચેદરો ઝાંખી રેશનીમાં બેંચો, “બેસી! લેડી હોમદરસ્ટ!” તેણીએ યુમ પાડી, “તમારો યુઓ મારી પાસે છે; સખયું બરાબર છે, યુઓ મારી પાસે સહી સલામત છે.”

તેણીએ તે સાંભળ્યું અને પોતાનો હાથ ધણી બેંચથી તેણી તરફ હીસ્યો; ત્યાર પછી તે મજબાને છોડી દેવામાં આવ્યો અને થોડા વખતમાં તે નવર આગળથી ગુમ થઈ ગયો, તેવામાં એક ઉંચા આકારે આવી ઝોગરડાનો હાથ પકડ્યો; તેણીએ ઉંચે બેંચું, તે મીઠું રોમખે હતો, અને તેણીએ બેંચું કે તેના હાથમાં એક રીવાસવર હતી.

“મુગરાના ખુલાના કે મે” તમોને અને શોધી કહાડમાં,” તેણે તેણીના કાનપર પડી કહ્યું, “આએ બાપુએ ચાલો, આએ બાપુએ, બધકારી,” આમ કહી તે તેણીને એક નાના મજબા તરફ ખેંચી લઈ ગયો, જે બે ખજારીઓ પાણીમાં ઉતારતા હતા. “હવે બેંચાં ચાલો!” એક ખજારી, જેને મજબાઓને લગતી સવળી મેનીઝનું કામ સોંપવામાં આવ્યું હતું, તેણે પોકાર મારી કહ્યું; થોડાક પુરુષોએ આદર જવા ધસારો કીધો.

“પહેલાં બેંચાં, પહેલાં બેંચાં!”

“મને કાંઈ ઉતાવળ નથી,” ઝોગરડા તેણીના હાથમાંનાં તે ધુન્ડતાં બાળક સાથે આગળ આવી બોલી; આ તેણીના સખ્યોથી થોડીકે થળ સુધી તેએકે પર શાંત અસર થઈ, કમજુ પુરોષો ધસારો કરતા અટક્યા.

“હવે ચાલો!” મીઠું રોમખેએ વાહાણની બાજુપરથી તેણીને ઉતારી ઉતારવાને વોંકો વળતાં કહ્યું, કે જેમ કરવા બતાં એક બાણસ જે હવપર આવી નજીક મજબામાં દાખલ થવાની કોશિશ કરવા બતા હતા, તેના આંખકો લાગવાથી તે લગભગ પડી બતા હતા; તે મીઠું મીસન હતો, મીઠું રોમખેએ તેને ઝોગખી કહાડી એક એવો તો ફટકો લગાવ્યો કે જેથી તે જાપડા ધુમરી ખાઈ નીચે પડ્યો.

“એક જગાને વારતે દબર પોંડ, મજબામાં એક જગાને વારતે દશ દબર પોંડ!” આમ બરાડા મારી એક વખત ફરીથી તે એક છોકરાંને કમડી નાખી આગળ ચાલ્યો, અને ફરીથી એક વખત તેને પાછલ હાંકવામાં આવ્યો.

મીઠું રોમખેએ ઝોગરડા અને તે નાનાં બાળકને તેના મનસુત હાથોમાં લીધાં અને તેઓને મજબામાં ઉતારવાં. ઉતારતી વખતે તેણે તેણીનાં કપાલપર એક સુમી લીધી અને ધીમે અવાજ બદલ્યો; “જોડા તાર” રસાયું કરે, છેલ્લી સલામ!”

તેજ પડે એક મોટો અવાજ સંભળાયો અને વાહાણનો પાછલો ભાગ હચકોતો જણાયો. “જુદાજુદા ભાગપરનાં પાડી આંખો છુટી ગયાં હતાં, અને લોકોની યુગો અને ચીવવારી એથી કહી નહીં સાંભળ્યો હોય તેવો શોર ત્યાં મચી રહ્યો. ઝોગરડા સમજ ગઈ કે વાહાણ ડુબી જઈ હતું.

તેનાં (વાહાણનાં) પેટાંમાંથી યુગાવાવાઓ નીકળી આવ્યા, જેઓના કોલસાથી કાળા થઈ ગયાનાં ચેદરાપર પરસેવો ધક વાધી સફેદ સરપાટા પડી એવો તો બીહામણો દેખાવ થયો હતો કે તેઓ બીહકથી દબાઈ ગયાનાં લોકોનાં રોળાંમાં ધારતીને ઉમેરો કરતા હતા. તેઓની પુકે ખજારીઓ અને બીજાંઓનું ટોળું આવ્યું.

“મજબાઓમાં ધસી જાવો;” એક ભાડા અંકને યુમ પાડી, “નહી તો આપણે ડુબી જઈશું.”

આ ચેતવણીથી દેખાનાં બનેલાં લોકોનું ટોળું રેશની મારફત મજબા તરફ ધસી ગયું, અને જે મજબામાં ઝોગરડા અને બે ખજારીઓ બેઠાં હતાં તેમાં બીજી સ્ત્રીઓ અને બાળકોને બેસાડવાની તબવીજ થતી હતી, તેટલામાં તે ઉપર એક એક ધસારો કરવામાં આવ્યો. આ ધસારો કરનારાઓની હોશમાં એક કદાવર મનસુત બાંધાનો મજુર હતો, તેજ કે જેણે ઉપરી યુમ પાડી હતી.

હવે લોઈ હોમદરસ્ટ અને મીઠું રોમખે આગળ આવી કાન વાળી ઝોગરડાએ તેઓને બેંચા. તરતજ તેઓએ પોતાની ખીસ તેણી સાથે ફેાડી અને બે પુરોષોને હાથે મસતક છડાં નાખ્યા.

“છાકરાઓ ખીસતોડની દરકાર ના કરો;” એક સખસે યુમ પાડી. “ખીસતોડથી અને દુશ્મીને મરજું બેક એક સરખું છે; મજબામાં આપણુ અરધા જણનીથી જગા નથી ચાલો આવો!” આ પછી એક ખીસે ધારતીમરચો ધસારો થયો, જેથી ત્રણ અંકરચો જેઓ બદકે ફોડના હતા તેઓ ફેરસ સાથે અદકાર્થ પડ્યા.

“બીજા,” એક બાણસ જે વાહાણનાં સીધી આમળાંતો રોડમાં પકડી ઉભો હતો, તેણે હાંક મારી કહ્યું; રોડમાં છોડી દે, આપણી ઉપર ધસારો કરવામાં આવશે અને આપણે સખા ડુબી જઈશું.”

“બીજ, ચેલા બુધા દોકરાના ઠાંચા ઉપર માર.” એક બીજા રાખસે બુધ પાડી; “નહી તો તે આપણને બંધાને
 દુખાડી દેશે.” “નહી, નહી!” એમજવાને તેણીના બુના દુશ્મનને આવી દાણતમાં આવી પડેલા બેન
 લાગી આવ્યું, “મજામાં પુલકા જમા છે.” (જુઓ પાનું ૧૨૧ મ.)

દર પોતાનો સ્વાર્થ સાચવવાનો કાનુન વધીજી ધુમ્ત રીતે જડ માલી બેઠો હતો, તેનજે એક ધારતીની ચીચીયારી પાડી, વાહાજીની વાજીએથી નખાવી દેઈ. મઝવાથી થોડે દુર પાણીમાં પડ્યા. થોડી વારમાં સપાટી ઉપર આવી મઝવાની બાજુને વગળી પડી પોતાને અંદર લેવાને આજ્ઞા કરવા લાગ્યા. (જુઓ બાનુમાં અપેક્ષા ચીન.)

“બીજ, પેલા યુધ્ધા દેકરાના ઠાંચા ઉપર ખાર;” એક ખીન સપાસે યુધ્ધ પાડી; “નહી તો તે આપણને બધાને દુખાડી દેશે.” “નહી, નહી” જોગરદાને તેણીના જુના દુસમને આવી હાસતમાં આવી પરેસો બેઈ લાગી આવ્યું, “મઝવામાં પુષ્કળ જગા છે.” “ત્યારે તો પકડી રાખ. ત્યારે ધારતીમાંથી આપણે જોડાળા યઈશું” ત્યારે તુને અંદર ખેંચી લઈશું.” તે ખજારી કે જેનું નામ બેની હતું તેણે કહ્યું. અને વાંચનાર, ખાતરી રાખાને કે મીન મીસન બરાબર મન-પુતાઈથી પકડી રહ્યા. આસરે પચાસ વાર દંકારી ગયા પછી પેલા બે ખજારીઓએ મઝવે શોખાઓ અને મોઝા બેખમ અને મટેનતે (કારણ તે વખતે દરીયા પછો ઉઠાગ-તો હતો) મોઝા કદવાગા મીન મીસનને અંદર ખેંચી લીધા.

તેડા વખતમાં તે કમનસીબ વાહાજીપરનો ભય જેમ જેમ વખત જતો તેમ તેમ વધારે વધતો જતો હતો. મઝવાઓની આસપાસ એક ભયભરેલી લાઈ યાજી હતી. જોગરદાએ એક મોટા મઝવે ને હજી વાહાજીપર લાઈએ હતો તેમાં અકસીઓ અને જોગરદાને બેસાડવાની સધળી કોસીશ છતાં સપાયાખ મુરોતે કુદી પડતાં જોયા. બીજી પક્ષે તેઓએ તે મઝવાનાં પછવાડેનાં દોરડાં છોડી વાહાજીથી તેને મુરો કાઢી, પણ કોઈ જુઠાઈ સોધી આગળનાં દોરડાં છોડતાં જુઠી ગયા. આથી બન્યું એ કે, મઝવાનો સીધી આગળો ભાગ ઉઠવાઈ ગયો અને તેમાંનું દરેક આદમી (જે આસરે ચાલીસ-ચી પચાસ મુઠી હશે) દુખી ગયું! બીજા સીઓ અને બા-નકોથી ભરેલા મઝવાને પાણીમાં સહીસલામત ઉતારવામાં આવ્યો, પણ જોગ જોપકીએ એક દોરડું કે જે વડી તેને વાહાજી સાથે જોડેલો હતો, તે કાપી નહી નાખવાથી ગફલતમાં તેમજ રહી ગયો અને થોડી પડમાં ત્યારે સ્તીમર કેનમર દુખી ગઈ ત્યારે કોઈની પાસે તે દોરડું કાપવાને કમનસીબે છત્રી નજીક ન હોવાથી તે પણ તેની સાથે ધસાઈ જઈ અંદરનાં સવળાં માણસો સાથે દુખી ગયો! જે મઝવામાં લેડી હોલદરદર લેડી હતી અને જે લોકોના ધસારા શરૂ થયો તે આગાઈ સહીસલામત જતો રહ્યો હતો, તે સીયાય બાધીના બીજા મઝવાઓ પાણીમાં ઉતારવામાં આવ્યાનું ન હતા, અને જે આવ્યા હોય તો તુરંતજ દુખી ગયલા હોવા બેઈએ. ધારતીથી દંગ યઈ દેવાનાં બની ગયલાં લોકો જેઓ મઝવા-ઓમાં જંગા જેળવવાને જંગલી હેયલો મીસન ખજારી કરતાં હતાં, તેઓને લીધે સધળા મઝવાઓને પાણીમાં ઉતારવું અસાધ્ય યઈ પડ્યું હતું. થોડાક અદરસો અને લીચાવત ગંભીર ખજારીઓ આ પેશાં યઈ ગયલાં લોકો કે જેઓ મહિલાં દરેક જગ્યા આખા વાહાજીનાં બધાં માણસોની જીંદગીના બે-

ખરે પણ પોતાનો એકસો જીવ બચાવવાને જીવપરે આવી ગયા હતા, તેઓ સામે કોઈપણ કરી શકતા ન હતા.

આની રીતે કેનમરે સ્તીમર પેશાં વાહાજીને ભાંગી નાખ્યા પછી જરાબર વીસ મીનીટ (કારણ કે બેકે આ બતાવતું વર્ણન કરતાં જેટલો વખત લાગ્યો છે તેટલો તેને ખરેખર બ-નતાં લાગ્યો ન હતો) તેની પણ આખેરી આવી રહી; અને ફક્ત આઠવીસ જીવો સીયાય તે ઉપરનું દરેક આદમી તેની સાથે દુખી થતું હતું!

[સાંધળ છે.]

સ્તીરીન ફો પાટક.

મારી બેનપણીઓને સીખામણ.

[મયા અંકમાં લખેલું પ્ર.]

તી સારી રાખવી, પોતાના પતી સી-વાય પારકા પુરખને મા બાપ જેવો સમ-જવો અને માનવો. પોતાનો પતી ગમે તેવો કાણે, દુખરો, લંગડો, બેદરેક, મુગો અથવા કદરૂપો હોય તોપણ તેને પોતા-નો ખરો પતી સમજી તેના તાખામાં રહેવું એ કપ્તાણ થવાનો ખરો રસતો છે. બી-જા ગમે તેવા પૈસાદાર, જુજમુરત, દશી-માર અને લક્ષાધીપતી હોય તોપણ પો-

તાના પતી પાસે તેને તુડી માનવા, કોઈથી રીતે પારકા પુરખ સાથું જેવું નહી, પારકા પુરખના રૂપ સંખંધી કોઈથી દીવસ વખાણ કરવાં નહી, તેમ અંતઃકરણમાં તે વાત લાવવી નહીં; તમે બીજી નીતીની ચોપડીઓ વાંચી હશે, તો તમને યાદ હશે કે સીતાછને રાવણે કું' કું' લાકડો ખતારી પો-તાની પતરાણી કરી રાખવા કહ્યું, પણ માતૃશ્રીએ તેને આંડા-લવત ગણી તેની સાથું પણ બેસું નહી, પણ અલંત દુન્યો સહન કરી પોતાનું પતીવ્રતાપણું બરાબર જળવડું.

દમયંતીએ પણ અનેક દુઃખો સહન કર્યાં, પણ નજનો વી-જેમ છતાં પોતાનું પતીવ્રતાપણું બરાબર જળવડી રાખ્યું. દ્રૌપદી, તારામતી વીગેરે અનેક સ્ત્રીઓએ પણ અનેક દુઃખો સહન કર્યાં, પણ પોતાનું પતીવ્રતાપણું જોડવું નહી. એ પ્ર-માણે અનેક લાકડોમાં ન લપતાતાં તે મુખો તુડી ગણી પોતાનો નીતી રાખવાનો સનાતન ધર્મ તેઓએ બરાબર જ-ળવડી રાખ્યો હતો, અને પતીવ્રતાપણું જળવડી રાખવાથી, તે તમામ સ્ત્રીઓનો ઉદ્ધાર થતાં આવ્યો તેમાં નામો ઈશ્વરની આશંક ગયાય છે.

એક વખતે એવું બન્યું કે, જોગ રાગ પોતાના શેઠર બડાર ફરવા નીકળેલાં ભાં કાળીદાસ મળ્યા; બનેનો મેશાપ થતાં

અંતઃકરણ.

ભા. ભુલ્ય માત્રને તે પરમકૃપાળુ ઈશ્વરે અંતઃકરણ નેથી ઉપદેશ બહુલ કરી છે, કે નેથી તે સર્વે પ્રાણીઓમાં એકપણુ જોવાવવાને અશકિય નાથ છે. અંતઃકરણ તે કાંઈજ નહીં પણ એક એવી અત્યુત્ક્રાંત લાગણી છે કે નેથી આમલે એટલું કામ કરનાથી પછી વેવાએ અટકવે ધીરે. એ લાગણી હંમેશા આપણને સીધી અને સાચી માર્ગ લેવા લાયક છે. એક પાપીમાં માપી માણસનું અંતઃકરણ પણ તેને તેના પામની યાદ આપી પરવાર્ય કરાવે છે, ભલે તેને તે જુનાદ કરવી વખતે વારે છે, તેને એ કે ઘણી વેળાએ તેના બીજા બરાબ બહુસર્યા અંતઃકરણની લાગણી પ્રમાણિત થાય અને જુરા બરાબરે તાલે નહીં થાય તે તેઓ કરી આટલે મર્યાદા નથી. અંતઃકરણ એ એક અત્યંત પચીસ લાગણી અથવા બીજા એટલામાં ભાવે તે માનવી ભવમાં બિરાદિ અંતર છે. આપણે સાધારણ રીતે એકાદ ધીરે કે ખોટા સર્વે કેમલે દાખર છે, અને જુદા માણસનાં હંડાંમાં પચીસ તે દાખર છે. દેશમાંની અંતઃકરણની દાખર તે કાંઈજ નહીં પણ તે સાહેબનું માણસનાં છગરમાં વસવા બરાબરનું છે. ખાસકરનાં પોતાનાં પચીસનુરની એક પ્રાણીની પચીસ, દરેક માણસ ભવને મેળોને રસ્તા બતાવના, તેનાં છગરમાં અંતઃકરણને રૂપે નાખિલી છે, કે જે તે સાહેબની માણસ વરડા ઉપદેશમાં ઉપદેશ બહેસ છે; ઉપદેશન સીધાજ બીજાં સવળાં પ્રાણીએ એ બહેસથી બેનસીય છે, મરિ તે નાદર બહેસને લાભ લઈ આપણા પેદા કરનારની મરજ સુભજ ચાલવાની આમણી ફરજ છે.

જે દુન્યામાં લોભ, લાલચ, મુરસો, કપટ, વેશભાવ, મગરૂરી અને એવા બીજાં અનેક બહુસર્યાની દરદીન નહીં હોતે તે દરેક માણસ પોતાનાં અંતઃકરણની લાગણી મારફતે તેડીનેજ રસ્તે ચાલેતે, મણ એ બહુસર્યા તેઓમાંનાં મણાંએકને અંતઃકરણ પ્રમાણે ચાલતાં અટકાવે છે; મરિ આપણી ફરજ છે કે એવા બહુસર્યા પેટેમાંથી ઉત્તમ થવા દેવાનું નહીં અને તેને સરસાવવીજ કમ્પી નાખવા. દરેક માણસને ધર્મ છે કે પોતાનાં બાળકોમાં એવા બહુસર્યાની ખીજાણી થવા દેવી નહીં, એટલે પછી મોટપણે જે કાંઈ સંબેધોથી તેવા બહુસર્યા મારફતે તેઓમાં દાખર ઉત્તમ થવા તેમજ ભુલ્ય તેઓ અંતઃકરણની લાગણી ઉપર શ્રાવી નથ એટલા બેશકર નહીં હોવાથી પોતાની મેળેજ કમ્પી નથ, અથવા તે તેઓથી ઉત્તમની ખરાબી કમ્પી થયે. સુખમાં સુખી માણસ તેજ છે, કે નહીં અંતઃકરણ તેને દખનું નથી. એ દખ અતીરે જન્ય છે. પાપી માણસ પોતાનાં ખાખમાં ફાવી ગયા પછી તેઓનું અંતઃકરણ તેમને જાણ દેતું નથી અને તેનેાં દખ તેઓને મોટવાર એવા તેજ જન્ય લાગે છે કે કદી નહીં કદાચ એવા જુનાદો. અંતઃકરણનાં કખને લીધે

ઉપદેશ પડેલા આપણે પછીવાર સાંતવ્યે ધીરે. માપણી પેદા મેળવનારાએ, એઓનાં જુનાદો દુન્યાથી એમાત્રમ હોય, તેપણ તેઓનાં અંતઃકરણ તેમને તેની યાદ આપી સદા દુઃખી કરે છે. તેઓનાં મહાદાથી દેખાતાં બેદા સુખ વચ્ચે તેઓ કરી ખરેખર સુખી હોતા નથી; તેઓ કરતાં ઉત્તર દરજ્જાની મણ એવાં ક-રણની લાગણી સુભજ સાચી રાહે ચાલનાર સખસો ખરું સુખ મેળવે છે. ઘણીવાર દુન્યાદારીની લાલચમાં ફોલેલે અને ઉપર જન્યલેલા બહુસર્યાને પુરુષનાં આધીન થય્યાં માણસો એમ કહે છે કે અંતઃકરણની લાગણી પ્રમાણિત થાયતું એ કેવળ નહીં બની રાકે એવું છે, અને સંસારી જીવને અનુસરવું નથી; તેઓનાં એ વીધારે તેમને સુખારક હોતો! મણ એક સુખી અંતઃકરણનું ખરું સુખ તેઓ કરી લોભની યજવાનાં નથી અને એનાં એક સુખ વચગી સધળી મેળવનબદ રવાદ વીનાની છે.

અંતઃકરણની લાગણી સુભજ ચાલનારા માદાન મુરસો વધા સંધોમાં કીધી તાલે દાખડા કાધર ઉમેળવનાર છે. પેસીકી માદાસામર્યાં આટલા સંધોવના દાખડા મધેના મેલાકાદ નામનાં રજતપીલ્લાં દરદીઓનાં સંધાનમાં જઈ, પોતાનાં સધળાં સુખો ભલે જીવનાર વડીક એળે, તે દરદીઓની કંઝાજ જીવને યોડી પણ સંતોષી કરાવે આ લડા પાદરીએ જે પચીસ દત્ત, તે બતાવવાને પુરતું છે કે અંતઃકરણની સ્વચ્છ લાગણી એક માણસને કેટલા ચદ્દલા દાખલ ઉપર લઈ જઈ મુકે છે. કાધર ઉમેળવનાર સારીયેજ ભણતો દત્તે કે તે એક લાયકર મેળનાં મોટો-ભાઈ ભણે તેમજ નથ છે, તેપણ તે લાં દાખલમાં જાય અને એ દયા ઉપલવવા એજ દરદીઓને મદદનાર મુરસો થઈ પડયો. તેઓમાંનાં મરવાને લીલાસે અને જીવનાં સારવાર કરીનેજ તે અટકાય નહીં, પણ તેઓનું સંકટ એટલું કરવા તેઓ મરિ રહેવાનાં ભણે તથા એક દેવજ વગેરે મંદીની બીજાં અનેક રીતે તેઓની કંઝાજ જીવને રાહત બધી. બાર વરસો સુખી તે આ દરદીએ વચ્ચે વીધોગી રહી, પણ તે પછી આ લડા પાદરી પોતે પણ એ દાખલમાં દરદીને લોજ થઈ મરિ, તબ વરસ સુખી અતીરે કદ લોખવા, સારીદુઃખી પણ સુખી અનેક રીતે મેળવે આધીન થયો છે. તેનાજ નેથી બહી લાગણીની તેનીજ માફક લોજ આપવા એક બીજે ધર્મજર વધા એ ધર્મની બેદીને લોજ થયાં છે, તેઓ વીધે શું ધારીયું કે લોજ એ ના અંતઃકરણની પચીસ લાગણી મરિ એટલાવધા એજમ જેડે એ શું શોડ તારીફ લાયક છે? ધન્ય છે એવી લાગણીનાં માણસોને, શું એ સાબેત કરવાને પુરતું નથી કે માણસનાં છગરમાં બેલાલોતાનાં પોતાનાં પચીસ નુરની એક અંતરની તેઓ અંતઃકરણ છે.

મેદરખાઈ હોન રો કાહોતા.

એડી હુદાર-શ્રીજામાં રહેનારી મીસ લોજ નામની એક સુખ-સુરત દેખાવની એ વીધે રહે છે કે, તેણી પોતાની નાખો ઘણી સારજ રીતે બનાવી જાય છે. એક હુદારને તે વારેધીએ બનાવતાં એવાથી તેણીને તે જોખ ઉત્તમ થયો હોતો. તેથી એક દીવસે તેણીએ પોતે તે બનાવવાની પ્રયોશ કરવા તે હુદારને અજલ કીધી. તેણીની પેટેથી કોયોશથી તે એટલાવધા તેા પ્રયોશ થયો છે કે પોતાને જેટલું આવડતું હતું તે સધળું તેણીને દેખાઈ ગયું. આનું સેવર એ આવડતું કે તે અંતરે મેલેકે Mechanic Institute માં પોતાને દાયે બનાવેલી પોતાની નાખો એવાને પુરી મુશી મીન લેવસ જન્યાર છે કે આ માટેથી એક નાજ તે ઉપકરની રાણીપર મોજાવનાર છે.

વાતચીત.

સં

સારી વેઠવારમાં અને મંડળમાં વાતચીત એક અગત્યનો કામ બન્યો છે, એટલા માટે આ કે- કાણે વાતચીત કરતાં કેવી રીતે વર્તવું તે બીજે બોલવું બધું ગણ્યો નહીં.

જે વાતને તમે જુદી જુદી કે માનો, તેને ક- દોષી સાચી તરીકે ગણ્યો ના. જુદું બોલવું એ જુદાની સાચી એક સુનાવ છે, કે જેણે આ- પણને જુદાઈને માટે નહીં, પણ સમાઈને માટે જીવ બહો છે. તે માણસ નતની પોતાની સાથે એક એટા અપરાધ છે, કારણ કે જ્યાં સમાઈને માટે બાન વધારે, ત્યાં માણસ માણસની વચ્ચે સલામત મંડળ રહે નહીં. એવું કહેવાયકું છે કે સ્ત્રીઓ સાંજ- બેલી બોલી વાતોને પણ જલદીથી માની લઈ ખરી વાતો તરીકે બાહરે ફેલાવતાં આંચકો કરતાં નથી. આપણ સી નત કે જેઓ ઉપર મંડળની સલામતીનો પાશ રચાયેલો છે, તેઓએ તે બાબત ઉપર વધુ ધ્યાન આપવું જરૂરનું છે.

જેમ તમે વાતચીતમાં જુદું નહિ બોલવા માટે સંજ્ઞા રાખ- થી નેહવું તેમજ તેની નજદીક આપવાથી બી કુર રહેવું નેહવું. તમારી પોતાની ખાતી થયા વધારે, ત્યાં સાંજબેલી વાત વિષે બીજાઓ શકમાં પડે એવી રીતે બોલવાં ના.

જ્યારે તમારાથી ચઢતી પદવીનાં કે અંતર્યામી હાનર હોય, ત્યારે ધણું કરીને થોડું બોલવું, નહીં તો તમે તેઓને સાંજ- બેલી બોલવો અનુભવ, હઠાપણ અને જ્ઞાન મેળવવાની તક બી- લી દેશો, કે જેઓને તમારી ગડબડથી તમે ગુપ્ત કરી નાખ્યાં હોય છે. તમારી વાતચીતમાં ધણાંજ આતુર, ગડબડીયાં અને જોરસા- વાળાં થતાં ના. તમારી સામાજીકને ગરબડથી નહીં પણ વા- ન્ગી કારણોથી ગુપ્ત કરવું.

જ્યારે કોઈ બોલવું હોય ત્યારે વચમાં નહીં બોલવાને સંજ્ઞા રાખજો. તમે તેને બેરોજર સાંજબે, કે જેથી વધારે સારી રીતે સમજ શકશો, અને વળી તેને વધારે સારા જવાબ આપવાને શક્તિપ્રત્ન થશો.

કાંઈખી બોલો તે અગત્ય વિચારજો કે તે બેરોજર સમભવ એવું લાગે અને કોઈને ગેરવાજ્ગી રીતે નાખ્યો નહિ કરે એવું હોય નેહવું. ગાવચીત કરતાં દરેક માણસનું ધીરજથી સાંજબેને યાદ રાખવું કે જેથી તમોને પોતાને ધણી વખત ઉપેક્ષાથી વધ પડે એવું જ્ઞાન મેળવશે.

જે તમે કોઈ પવરાજીયાર માણસની સાથે હોવો, ત્યારે તેની વાત સાંજબેવામાં ધણું આતુર કે ધણું બેરકાર થતાં ના. પદ- લી રીતે કરવાથી તમે પોતે પણ તેવાજ ગણાશો અને બીજી રીતે કરવાથી બેઅજબ ગણાઈ કામ્ય તમોને પોતાને નુકસાન કરશે. કોઈથી સારી રસતો બેજ છે કે તેને ધીરજથી સાંજબેજો, અને તે તે તમારી બીચાર પુછે તો અઢબતાં તે બેકારક જાણવું.

જે માણસ તમારી ખુસામત કંઈ કરે અને વારંવાર તમારાં મોઢાં પરજ તમારી વખાણ કરી કરે તેથી સંજ્ઞાજો. યાદ

રાખજો કે જેમ એક શીશાએ એક કાગડાનાં મોંમાંથી કાંઈ ચો- ન મેળવવા માટે તેનાં ગીતની વખાણ કરી હતી, તેમજ ધણું કરીને આપણી ખુસામત કરનારાં અને આપણાં મોઢાં ઉપર આપણી વખાણ કરનારાં હોય છે. તેમજ વળી તમારે પોતાને મોઢેરે તમારી વખાણ કરતાં ના. એ તમોને પોતાને મુખમાં બપાવી બીજાઓને તમારી મુખાઈના ખરચે દસવાનો સારો જોશક આપે છે.

જ્યારે તમોને લાગે તક મળે ત્યારે ગેરહાજર રહેવાં માટે સાદું બોલજો. કહીને કોઈને માટે બીનફાઈકટનું છુટું મોઢાં ના, કારણકે એથી તમે તેઓનો વીશ્વાસ બોલી દેશો અને સર્વે તમારી વરફે કદની નજરથી જોયો; અને એવી રીતે વાતચીત કરતાં કોઈ ગેરહાજર રહેવાને બહુ કુખ્ય દેતાં ના કે તમારાં બોલવાની ખાતરી આપવા માટે સમ ખાતાં ના. જો તે ખરું છે તો પછી સમ ખાવાની તમોને શું ગરજ છે?

કોઈને દુખની કરે એવા સમયો કહીથી વાપરવાં ના. સારા સમયો દોરતો મેળવે છે, જ્યારે જુરા સમયો દુઃખમને. વધારે છે. સારા સમયોથી દોરતો મેળવવા જોમાં મોઢું હઠાપણ સમાવડું છે, જ્યારે જુરા સમયોથી દુઃખમને વધારવા એ એક શીશી ક- ખીઈ વરફે કામ છે.

જે કોઈ માણસ કોઈથી થઈ તમોને જુરા સમયો વાપરે તો ચીરકાવાના કરતાં તેની ઉપર દશ કરજો, અને તમોને માઝમ પડશે કે ગુપકીયો કે દયાજી સમયો તેથી જુરા વર્તણુક મટવું કોઈ ઉત્તમ વેર છે. તેઓ તે કોઈ માણસના ખરાબ સ્વભાવને મુખારી તેના એવા જુરા જોરસા માટે પરતાવામાં નાખશે, અને નહીંતો કે તેની બીજી વર્તણુકને માટે તેને પોતાને તે એક સખતમાં સખત શીશી બાજશે.

ગ્રીષ્મ બદલે, ઉપર લજ્જેથી મુચવાઓ પ્રમાણે વાલો, અને તમે તમારી વાતચીતથી સર્વેનું માન મેળવી દરેકને ખુશ કરશો. ધનખાઈ ૨૦ રોકેના.

સો નાને મુળની શીખામણો.

જુદું બોલી મેળવેલી ઈનત જ્યાં મુખી સખ્યાઈ બઢાર પડે છે ત્યાં મુખીન રહે છે.

દુખની વખતે મુશાલીના રીવસો યાદ કરવા તેના કરતાં વધારે દુખ બીજું કાંઈ નથી.

પાવનાં ધણું દુઃખયો છે, તેમાં જુદું એક બોલો હાથો છે કે ને દરેક દુઃખયારને બધ જોસે છે.

જે માણસ વચન આપતાં ધણીજ બીલ કરે, તે ખાજવામાં પછી નીમકડલાલ હોવા નેહવે.

જેમ તમે યાદનાં હોવો તેની સાથે જો તમે ગુરસે યાવો તો એવું બીચારને કે તે આઘોની તેજ પળે કામ્ય થતી જાય. આ બીચારથી તમારો આજીવન તરલ નરમ પડશે.

ગપ મારનારાઓ જે એક મધમાખની નકલ કરી માંલસીમાં કામોમાંથી સખ્યો મીઠા અને સરસ રસ ગુરસે લઈ તેનો ખમ- શત આસપાસ સખલે પાંચેરે તો મડળીઓમાં એક અઢગણુને બઢવે તેથી આશીરવાદ થઈ પડે.

જેમ કસરત શરીરનું બળ વધારે છે, તેમ બીચાર મનનું બળ વધારે છે.

નીમકડરામી એક નતનું પાપ છે. તે દોરતોને જુદા પડે છે, કમી વધારે છે, અને સુવેદ અઢકાને છે. તે મેલવેલાપણીની બેઝણુ બેઠન છે. રીડીન ૨૦ પાઠક.

સરજ્યનનાં જરબાઈ.

૩૬૨૬ ૫૪.

ત્રણ મહીના પછી.

રબાઈ લાનોથી જઈ પુગી. શુક્રબાઈના થુડો ઘોડાવાળો બે નાની છોકરીઓ સાથે જરબાઈની વાત બોલતા હતા, તે ઘરના ઘોડાવાળાએ પૂછ્યું “બાઈ, તમે ખરડેલ દલાલને લાંબનાર છો?” જરબાઈએ ટાંકુ ધુણાવ્યું. “બાઈ, હું કાચમેન છું, ને આજે નાની છોકરીઓ તમને જોવા સાથે ઘેલી થઈ ગઈ છે, તેથી તારાં બાઈએ એ લોકોને મારી સાથે મોકલ્યાં છે; બાઈનો મારી પર વિશ્વાસ થયો છે.”

“શુક્રબાઈ તારી પર વિશ્વાસ રાખી છોકરાંને મોકલે તેમાં કાંઈ શક નહીં.”

“હા જરબાઈ, જ્યારે તારાં બાઈ આજે છોકરીઓ કરતાં બી નાનાં હતાં ત્યારેનું હું એવજીના વાવાને લાંબાકરી હતા. માથા મેહરબાનું, ટું કાંથી મોટી છે તે પહેલાં બેસ, ટુંને છોકરા થયું હતું, પણ હવે કાંઈ કોઈથી તેમ બદલાય નહીં. બાઈ, તમારા સામાન પેસા છોકરા ને ઉઠા છે તે લાવશે, બધો સામાન સાથે જ છે કેની?”

જરબાઈએ પોતાના સામાન તરફ આંગળી બતાવી, રતન ડેસાને છેલ્લી સલામ કરી માણેકબાઈને ઘણી ઘણી દુવા કહેવાડી. ત્યાર પછી પેસા કાચમેને તે બાકી તૈયાર રાખેલી હતી, જેમાં બે ખુબસૂરત છોકરીઓ બેસી હતી, લાંબ ગઈ.

મોટી છોકરી બોલી ઉઠી, “આવોલ, અંદર બેસોલ, અમે તમને જોવા માંગતાં હતાં તેથી મમાએ બાણુને અમારી સાથે મોકલ્યો. માઈ નામ મેહરબાનું છે, પણ માતા પપા અને મેરી કહે છે, ને આજે શીલા છે. હમણું એ મેહોલું ફેરવીને બેસી છે; એને શરમ લાગે છે, પણ ઘોડા વખતમાં તમારી સહી થઈ જશે. મમાએ અમને કહ્યું કે જરાબી મેડાં કાઢાયાં નહીં, ને તમને દરગીર કરવાં નહીં, કારણકે તમારાં મમા કે પપા નથી, તરત જ જરબાઈની આંખોમાં આંસુ આવી ગયાં, ને તે છોકરીએ જોવાથી દલગીર જેવું મેં કરી બોલી “તમે શું કરવા રહે છો કે ચાલો, હું તમને એક “કાસ” કહું, જેમ મમા મને કાસ કરે છે તેમ. અને તમારે વાસ્તે ઘણી દલગીરી લાગે છે, હું મેડાં નહીં કાઢું હું.” તે ખુબસૂરત છોકરીએ જરબાઈનું માથું પોતાની પાસે લીધું, ને જ્યારે તેણી જરા હસી ત્યારે પોતે પણ લાગી. “હવે કેવાં મનેનાં લાગ્યાં

જુઓ, રસ્તાપર કેવું મજેલું લાગે છે.” જરબાઈએ જોયું કે આ નવું ઘર, તેના પેસાદાર મામા કરતાં વધારે આવકારદાયક થયો ને આશ્વાસ સથળે ફેણું લેવા લાગી, જ્યારે મેહરબાનું ઘર આંબી પુગી લાંબું સુધી તેણીએ પતપત કર્યું કાઢી. જ્યારે ધરમાં જઈ પોંછાંચ્યાં ત્યારે એક ઉમર પુગેલી સ્ત્રી દરવાજા આગળ ઉભેલી હતી, તેણીએ જરબાઈને આવકાર દીધો ને ઉપર લઈ ગઈ, જ્યાં એક ઘણો મોટો ઝોરડો હતો, જેમાંથી ત્રણ ઝોરડાઓ કાપા દના; નાની છોકરીઓનો હવાસો તેઓની આગળે સોંપ્યો, ને પીરાજીબાઈએ જરબાઈને કહ્યું કે “ઝોરડામાં કપડાં બદલી ગમે ત્યારે નીચે આવજો. આજે લેવો તમારી પેટીઓ વખતસર આવી પુગી છે.” જરબાઈને જેમ ગમતું હતું તેમ પોતાના પોપાકમાં બેઠોતો ફેરફાર કાપ્યો. તેણીને વળી આગળે વખત યાદ આપાથી હેયું બરાઈ આપ્યું, પણ તેણીને પોતાની ફરજ પ્રમાણિકપણે બનવવી હતી, તેથી દીઠત પકડી ઘોડો વખત ખરાં દીઠથી પોતાની બંદગી કરી, કે જેની મેહરબાંનીથી તેણી સહી સલામત પોતાની નવી ફરજ બનવા આવી હતી, ને બહારથી હસતું મોહડું રાખી નીચે ઉતરી.

પીરાજીબાઈ બોલ્યાં, “હું તો હમણેનાં સફારેથી ચાહે પીઝીજું, પણ હું ધાંડ્ય કે તમે તમારી મંજૂરથી યાકી ગયાં હશે, તે તમેજી ચાહે પીઝો, ને આજે જે છે તે ખાવો તો સાફ. હવેથી તમે ઉપર છોકરાં સાથે જમજો. શુક્રબાઈ તમને કાંઈ મસલ, કારણકે હમણાં એક જણાં કેટ બહાર ગયાં છે, આજનો દલાલો જ ગયાં છે. રાત્રે પાછાં આવશે, ને તમારે વાસ્તે કદી ગયાં છે કે જ્યારે તમે આવો ત્યારે તમારી બનતી બદલાસ મારે લેવી.” “તેવજીની મોટી મેહરબાંની થઈ” જરબાઈ હસીને બોલી.

ત્યાર પછી પીરાજીબાઈએ જરબાઈને હાસી કહ્યું “તમારે વાસ્તે શુક્રબાઈએ મને કઈ કહ્યું—કેમ મને મેજનું કહ્યું—કાંઈ શુક્રબાઈની સહીએ તમારી યોડી ખીના લખી છે. તમારા બાવાને અગાઉ પેસા ટકા હતો, ને તમે સખત મોકરનાં બાઈ હતાં, ને જો તમે ચાહો તો તેવજી સાથે જઈને રહો, પણ તેને બદલે તમને કમાઈને ખાવાનું પસંદ છે.” “શુક્રબાઈએ પછી શું કહ્યું? તેવજી શું એમ ધાંડ્ય કે મેં તેવજીને કયાં છે?”

“નહી રા નહીં! તેવજી તો સાચું તમને ઘણું માન આપવા માંગે છે ને બોલ્યાં કે તેવજી જેમ ધારે છે, તેવાં જો તમે નીવડો, તો આજે થેર બળે તમારું પોતાનું હોય એવી રીતે તમારી સાથે તેવજી આવશે. આવ દીકરી, આજે નીરાંતે ઉપાધ જા, આવું સાંભળીને ટુંને નીરાંતે ઉપજી આવશે. મને તારે વાસ્તે ઘણું લાગે છે.”

જરબાઈને આ પીરાજીબાઈ તો લગભગ ધના ડેસાં જેવાં ધામાં ને જે ઉત્તેજનનાં જોશો તેવજી કલા, તે સાફ તેવજીને ઉપકાર માન્યો. પણ ચાહે પીતાં જરબાઈ બુડી ગયારી, પીરાજીબાઈએ તે તરફ તેણીનું ધ્યાન ખેંચ્યું ને જે મુકેલું હતું તે તથા ચાહે જરબાઈ પુરી કરી ગયતી બેઠીને પીરાજીબાઈને ઘણો સતેય મળ્યો.

એક કલાક છોરાં સાથે ગુળ્યો. પીરાજીબાઈને નવસસ હોવાથી તેવજી જરબાઈને આજુ થેર ને બાગનો યોડો બાગ બતાવ્યો.

જરખાઈ સહવારે સકારેથી હોતે છેકરો આગળ ગઈ. શીશ્વએ પોતાનું શરમાળપથું ચોડું છોડ્યું, ને હવે વાત કરવા લાગી. તેણી તેઓ આગળ બેસીને બચ્ચાને લાખકરી વાતો તેમને કહી સંભળાવતી હતી, તેટલાં શુભચાઈએ, નાસ્તો લીધા પછી, છેકરનાં ઓરડામાં આવીને અતીશય માયાથી જરખાઈને આવકાર દીધો; તેઓની આંખે જોતાં જોતાં વાત સાંભળવાની સુધી હઈ છેકરો તેણીને જાણી પડ્યાં. જરખાઈ પુણ્યામાં કેમ વખત ગુજારતી હતી તે ત્રણ મહીનાના અનુભવ પછી ધના ઠોસાં પર લખી જણાવ્યું. એદવજી તથા આશાંભાઈ પર તેણીએ કુંડાં ઘણાં કાગળો લખ્યાં હતાં, પણ જે કાકાપણ બહુ પગલું તેણીએ બહું હતું, તેને સાર તેણીને પુરતો અનુભવ મળે ત્યાં સુધી તેઓ પર લખાંજીથી લખવાનું તેણીએ દરસ્ત જોયું નહી.

પુણા, તા. ૧૬ સપ્ટેમ્બર ૧૮—
 ધનમાસને માત્રમ માસને મને અહીં આશ્ચર્યને ત્રણ મહીના થઇ ગયા છે. હું અહીંયાં આવી તે સારું થયું. દરેક જગ્યાની મારી પર મેંદરખાંની છે. છેકરતો એવાં સરસ છે, કે તેમને શોખવવામાં જોર મળતું પડે છે, ને ધનમાંય, હું ખરાં દીવથી તેઓ પછારે મેંદરત લેવડું, કે તેઓને એકબી રૂપથી કાઢવામાં નય નહી. શુભચાઈ પુણાજી સંતોષ પામીશ લાગે છે. ગઈ કાલેજી તેણે મને કહ્યું કે છેકરો મને આદે છે તે જોઈને તેવજી પ્રશ્ન છે, તથા મારી શોખવવાની રીત તેણે મને પછી પસંદ પડે છે. ત્યાર પછી મને મારા પગાર તેવજી આપ્યો, જે સરત કરતાં પણ વધુ હતો, જે લેતાં મને ધણી પ્રસાદી થયેલ.

શુભચાઈએ અજબ ધઈ પુછ્યું કે એવી સરસ શોખવવાની રીત મને કોણે શોખવી? કે કહ્યું ને હું આગળ એક નાની ખાનગી રૂકમમાં શીસૂ હતી, ત્યાં સખતી ધણું ગરીબ માણસોની ઓરડીઓ હતી, ને હું તેઓ પર ધણી મેંદરત લેતી હતી, કારણકે ગરીબ હોવાને લીધે તેઓને શોખવાને વખત પછારે મોડો, ને તક પણ ધણી થોડી મળતી. જે મારી શોખવવાની રીતમાં તમને કાંઈબી જુબી જણાતી હોય, તો તે જાવાજીને પચ્ચે આપ્યાથી. મારી આંખો આંસુથી ભરાઈ ગઈ. ન્યારે મને જાવાજીને વિચાર આવે છે, તથા જે સારી કેળવણી તેણે મને આપી છે, ત્યારે મારેથી રડયા વગર રહેવાનું નથી.

શુભચાઈએ પોતાને હાથ નરખાસપી અંધાર ખખખાર સૂકો ને જોઈયાં “જરખાઈ, તમા જણાયા ના કદા, મને તમારે વારને ધણું લાગેય. ન્યારે તમારા જાવા જવતા દેવા, તે વખતના ને દાહનાં વખતના વિચાર કરતાં તમને ધણું લાગ્યું જોઈએ. જે તમારા જાવાજી ને મળ્યાજી ધણી તારીકી સાંભળું, ને ગરીબ તેમજ વગર સખતી તમને ધણું માન આપનાં હતાં.”

“મને અહીં જરખાઈ દુઃખ નથી,” કે જવાબ આપ્યો. અહીંયાં હું અજભુશા ધરમાં દોઢ અથવા ચાકરી સાર રહી દોઢ, જેવું મને ખીલજી લાગતું નથી. કોઈને ત્યાં જોસીવાઈે હાથે રહેવા કરતાં, કમાઈને જાવાનું હું વધારે પસંદ કરજી.” “એ તમે કદો છો તે વદન ખરું છે, પણ મારી સરત કરતાં મને ધણું વધુ કદો છો, ને તમારા મારીકી લખાજી કરતાં હું તમને વધારે નહી આપું તો તે સારું નહી લાગે, તેથી દરેકથી હું તમને વધારે આપજી, ને દરરોજ કોઈ જવારનું માણસ નહી આવેજી હોય, ત્યારે છેકરો સાથે મને હોલમાં આવીને મળે.”

હું હલસતી બીચાર કરતી હતી, કે મારી અજાઢની ધણી થોડીજ વખતની પહેરેલી સારીઆ છે, કે પહેરવા રેકાડું છે નહી,

તેણાં સાંજે એક નાની ગાંસડી માણસ લાવ્યું, તેમાં સારી તેની કોર, બહીઆનનું કપડું, લેસા, સદરા ને બીજાં જોડતાં કપડાં હતાં. શુભચાઈએ ત્યાર પછી જોડે વારે એક સ્ત્રી લખી ચોઢવી, કે તેણી તથા તેણીના ખાવાઈ એક જગ્યાં મારી શોખવવાની રીત સખી પસંદ કરે છે, ને તેઓનાં ઠોકરામાં મળે સુધારો, તથા અવયાસમાં વધારા થયેલો જોય છે, જેના બદલામાં આ નજીની ભેટ તેઓએ મોકલી છે.

હવે હું મારાં માયજીનું ધડયાલ, ને બીજી જગ્યાં છે, તે કોઈ દોઢ દોઢરે પહેરસા ને જેવાં માણસોમાં હું અગાડે લેવાતી હતી, તેવાં માણસોની વચ્ચે દાહ હું દોઢ સંડું મને લાગે છે. જોતાની મેંદરખાંનીને ઉપકાર હું કેવી રીતે માનું?

અહીંયાં પંડિતખાઈ તદન તમારાં જેવાં છે. હું જણું કે મામાજી, મામી, તથા છેકરીઓ સખતોં દયા ખાવા જતાં છે. ન્યારે પાઠાં ફરે ત્યારે આતાને આ કાગળ વાંચવા આપે, ને જે મામાજીને હેખાદયા વગર રહેશે નહી. એક જે હદામાં અમાસ ધરમાં પડેલાં આવવાનાં છે, ને મને આપી સરમ લાગે છે, કે રૂપે ને મારું કોઈ જોવાખીનું આવે. હલસે મારાં શરમાળ રવભાવ જતો નથી. પણ હું જે કે અગે એક શીપકી કાપજી, તેપણ શુભચાઈ મારી સાથે અતીશય હેતવી વર્તે છે, ને કુંવરખાઈ મારી કદો છે તેમ આકરડી તરીકે જોવાં ધરમાં રહેતાં મને ખીલજી સરમ લાગતી નથી. ધણી ધણી દુવા સાથે

હું છું તમારી જગ્યાખોર બેઠી,
 જરખાઈ મેંરવાનજી.

આએ કાગળ વાંચતાં ધના ઠોસાંને કેટલી વખત જોતાં આંસું જીવ્યું પડ્યાં ને છેક પુરું કાપા પછી જુબી ધવાં કે જરખાઈ હવે પોતાનાં જેવાં લોકોમાં લેવાયાથી જુબી થશે.
 [સાંધણ છે.]
 ભાઈજી ખ. કોઠાકા.

ને ક પત્ની.

કે નેક ખાપડી આ દુકા જે સંદેખોં આ દુન્યામાં મરતાં સુખ અને દુઃખને કેટલો બધો ભાગ સમાવેલો છે! તેણીથી થતી અસર મોટી છે; તેણીની સત્તા એકે યઈ સમય એવી નથી. સુખનું કામ જે હોય તો તે ધરગાંજ નહી તો કેટું જાય નહી. એક માણસને મનમે એક સારી ખાપડી તે રહ્યાજી, લીમન, જોર, આગળ અને સદન સજ્જતી છે; ખરાજ ખાપડી.

તેને મનસે ધનરાટ, નખખાઈ, હાર અને નાડમેરી છે. એ માણસ ગમે તેવી પડતી દશમાં હોય, પણ જેને તેની ખાપડી તમાં લીમન, ધિર, ઉસતવારી અને કડકસર હોય, તો તેની કાર ત કોઈ દીને સુધરશે નહી એમ ધીચારનું અતી જોડું છે. પછી જે કોઈ ઋજીત માણસની ખાપડીને પર, સંસાર અસાવનાં અધારનું ન હોય, અને વળી તેણી સુસન, સુખ, અને ખીન કડકસરવાળી હોય, તો તેણીના ત્યાંખીની હોલન ધણેવારે રહી રહેતી નથી.

મરદ જત જોસાર છે, પછી તેનું દર દીગ જેનું કામ

નથી. તે બદલ કરવામાં અને જોખમ બદલાં કરી કરવામાં ખુશાલી મેળવે છે, કારણકે તેને તે માટે સરખો છે; પણ તેની સંભાળ લેવામાં અને તેને બદલ કરવામાં એની એક ઓર ન જોઈએ છે, કે લેણી પોતાના સથળો ખ્યાર રાહ ખુશી થી તેનેજ આપી શકતી હોય, અને પોતે ભરી અને સાંત મનની હોય. તે મરદને દુન્યાની મર્યાદામાં પડતાં દર રાત્ર શીકે, ચીના, ગુરસો, નાઉમેદી, ખીજવાન વગેરે સાથ કામ પડે છે, અને તેણે કરીને બેસક તેની લાગણીને દુઃખ યાય છે. તેનાં મનમાં સાંતી પાછી લાવવાને ધરમાં આરામ, સહાદર, પવન, આનંદ. સુખ વગેરેની બહુ જરૂર છે. પણ અને, જે બામ્બલીનનાં ધરમાં દુષ્ટ બેરી તે ધરમાં ઉપર જણાવેલી બેચુગ બહેસો ક્યાંથી મેલે? જે ઉપલી યીને તેને મણી શકતી હોય, તો તેની ઈન્ત પામેથી અને ઉશ્કેરણથી લાગણી પાછી સાંત થઈ શકે, અને ખીજે દીને છેલ્લા રીપક કરતાં વધારે ઉમંગથી દુન્યાના તોફાની મહાસાગરમાં હમેશના જળરહસ્ત મેળવેલાની સામે થવા હુકાવે. પણ જે ધરમાં આરામને બદલે બહારથી શાંતિને આપનાં વારન, તેની દુષ્ટ પત્નીની અસહિષ્ણુ, બકામટ, ફરીયાદ અને કશા ગાળો યા અપરીત શખ્તો તેને સાંભળવા પડે, તો તે પહેલાં તોર જીવતી થઈ ઉશ્કેરણ છે, પણ પછી તે ગમગીન થાય છે, પોતાની આશાઓને તે ક્યારેક મથથી સમજે છે, અને અંતે પોતાનાં નસીબને મનમાં ને મનમાં આપ દેતા તે આપણે નીરાશીના અધારા ગામમાં પડે છે.

પાંચમારે, જે ઉપર લખેલી નીરાશીની તમે અનુભવક મણી હોય તેજ ને કેવી કરી છે તેને પુરતો ખ્યાલ તમે આપશે. એટલા માંદ ફરકે ઓરત જાતને પોતાના મનમાં સુખનું જોઈએ કે નેમીના ભરપાટની જીંદગી સુખી કરવી યા દુઃખી કરવી તે તેણીનાજ હાથમાં છે. પોતાના ભરપાટને સુખી કરી અમીનની જામ પાત્રી, યા તો દુઃખી કરી કાંઈક ઝેરી જામ પાત્રી. જે તેણીનાજ હાથમાં છે. તેણીના ખીજ અને આશુ શખ્તો તેને મનસે ગોળા જીંદગી અશીરવાદ થઈ પડે છે; તેણીના તપાસ બેરેલા અને મોહજાત વગરના શખ્તો તેને મનસે તેનાં માંદગીની નજરીકે આલવાની ખબર થઈ પડે છે. એક અણખાન જી જે પોતાનું તન મન પોતાના આયેકતાં એક જોડ સામ પાછળ લગાડે તો તે કામ પાટ પડવા પીના રહે નહી. વાગવાન, યાદ શખ્તને કે બેહેનમાં જવાના સુખ કરતાં ઉતરતું સુખ યા દુન્યામાં મરદ જાત જે મેળવવા પામે છે તે તેને વ્યાહારી તેની ને કે પત્ની અને તેણીનાં તનદરેલ છાંરનાં મંડળની વચે પોતાને હરતો બેઠેલો જોવામાં છે.

નરખાઈ નહાંઓર પોરત મરતર.

ભરવાનું થવાની રીત.

“જોના યા જો.”

બી. એમ.

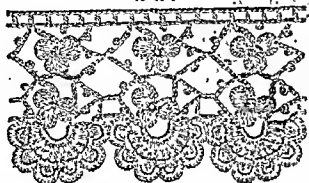
ડી. એચ.

આ “જોના યા જો” રૂબરૂના છાપર જોનાયમાન નામે પાટામાં તેમજ બીજા ધણા ઉપોગમાં આપી શકશે. એ નામે જે રૂબરૂ પડે ભરવાં હોય તો એક જાતની સફેદ નરમ કોટો જેને (Darning Cotton) કહે છે તે વડે છાપેલા યોડાએ ભરવાં. છાપવાની રીત:—

પહેલું ઝીણું કાગળ જેને (Tracing Paper) કહે છે તે છાપર સુધી સુખરૂપે તરંગે વીધારી કાઢવી, પછી તે ઝીણું કાગળને ખીજ નાંડાં કાગળના કુકા પર સુધી સુખરૂપે પાછું તે તરંગ ઉપર જોરેને હાથે પુરી જવું. (કાગળ ફારી નહીં જાય તેની સંભાળ રાખવી.) આમ કીધાથી તરંગની જાગ્યર આકૃતિ નીચે ચુકેલાં નાંડાં કાગળ પર પડશે. પછી ને પડેલી આકૃતિપર આજમે હાથે સુખરૂપે પુરી જવું. હવે ટંગવપર પુરાજની એ મજા પડી બરાબર પાંચરી તે ઉપર, જે કપડાં પર આપણને છાપડું હોય તે કપડું ચુકું, સાર વાદ તે ઉપર પેલું ચીનારેલું જવું કાગળ બરાબર સુધી ડાંચણી વડી પેલી ચીતરાંમણ પર ફરતાં આંધરાં પાડી જવાં. પછી ચોરક ચોરક ચીતરાંમણ પાડર અથવા ચોકની ઘણીજ બારીક કણી (પાડર હશે તો વધારે સાફ) લઈ તે ઉપર નાખવી, એવી રીતે કે ફરક આંધરાંમાંથી તે કપડાં પર પડે. પછી આસેથી કાગળ જીવડી જેવું. હવે કપડાંપર તમે કાગળપરની આકૃતિ બરાબર પડેલી જોશો. જે ઉપર હાથ ફેરવશો તો સવચું ભુસાઈ જશે, ખાતે એમજ અવચું રહેવાઈ ચોડીક સફેદ મટાકી બીજની ઝીણી પોછી વડે તે ઉપરથી અજમે હાથે આકૃતિ પાડી જવી અને સુકાયા પછી ભરવા માંડવું. ઉપર પાડર અથવા યાકની સુધી વાપડવા લખી છે તે અજબન કણાં નેમવા બીજાં કોઈપણ રંગીન કપડાંપર છાપવાને વાસ્તે છે. જે સફેદ કપડું હોય તો, કોઈપણ જાતનો રંગ વાપરવો. આ પ્રમાણે કાગળ પરથી સાડીની કોશ તેમજ બીજાં દર કોઈ

મીન કપડાં પર છપાઈ શકાય છે. જે સંભળા અને ધીરજથી કામ કરવામાં આવશે તો ઘણીજ સફાઈથી છપાશે. આ "ગોનાગ્રામો" ની તરફ ઘણી ગીચ હોવાથી છપાતાં સેદન મેહનત પડશે તેથી કાગળ પર ચીતારતી વખતે ફક્ત નામેનાં ખાલી ગોખાંજ ચીતારવાં. અંદરની ગીચ તરફ ચીતારવી નહી, ભરતી વખતે નમુનામાં જેવાથી તે છાપ્યા વગર બરાઈ શકાશે. જે એ પ્રમાણે ઘણી ગીચ નહી ચીતારેલું હશે તે તરફ અગ્રાગર પડશે. સાદીની કોરોની તરફ જુદી હોવાથી ઘણી સેદલાઈથી છપાઈ શકાય છે.

લે સ.

આ લેસ આરીકે દેસાએ ગુપ્તવાથી ઘણી શોભાવધાન લાગે છે. નમુનો ઉતારનાં પહેલાં સમજવું ન પરે અને ગુપ્તવણુ લાગે તો છોકી દેવા કરતાં ફરીથી બે ત્રણ વખત ધીરજથી વાંચી નમુનામાં બેઈ ઉતારનાની કોરોય કરશે તો જરૂર ફતેહ પામશે. વળી લાંબીને લાંબી નદી પણ ફેરવીને ગોળ ગુપ્તવાની હોવાથી ગુપ્તતાં કંઠાએ લાગશે નહી. ઉપર જે હોલની દાર દીઠે છે તે લેસ પુરી કાપી પછી ગુપ્તી છે.

પહેલાં દશ સાંકરી ગુપ્તો, "એક દીપક (પાંચ સાંકરી ગુપ્તી પહેલીમાં આંટા વગર એક), બે સાંકરી, એક ગાંધી દીપક, (એટલે કે પાંચ સાંકરી ગુપ્તી, સુઈઆપરના આંટા છોકી હઈ, સુઈએ પહેલી સાંકરીમાં મુકી પેલો છોકી દીપેએ ટાંકે સુઈ આ પર પાછો લઈ સેરવી દેવો), ત્રણ સાંકરી, પેરી દશ સાંકરીમાંની પહેલીમાં આંટા લઈ એક, એક સાંકરી, એક દીપક, હવે ગાંધી સાથના ત્રણ પાતરીઓના કુમખાને વસ્તે બાર સાંકરી ગુપ્તો, નવમીમાં આંટા લઈ પાંચ ટાંકા, ત્રણ સાંકરી, જે સાંકરીમાં પાંચ ગુપ્તયા દતા તેમાંજ આંટા વગર એક, નમાર સાંકરી, તેમાંની પહેલીમાં આંટા લઈ પાંચ, ત્રણ સાંકરી, જે સાંકરીમાં પાંચ ગુપ્તયા દતા તેમાંજ આંટા વગર એક, પાછું એક વખતજ અંદીમાંથી ગુપ્તી લવો. હવે બાર સાંકરી-માંથી જે આડ બાકી રહી છે તેમાંની સાત સાંકરીમાં દરેકમાં આંટા વગર એકકો ગુપ્તો, છેલ્લે એક સાંકરી વધશે; બે સાંકરી, એક દીપક, પાંચ સાંકરી, એક ગાંધી દીપક, પાંચ સાંકરી, પાછી ગાંધી સાથે ત્રણ પાતરીઓ ઉપર પ્રમાણે ગુપ્તો, પણ છેલી ગાંધીમાં આંટા વગર સાત ટાંકા ગુપ્તયા દતા તેને બદલે અંદીમાં આડ ગુપ્તયા, બાર સાંકરી, એક દીપક, સાત સાંકરી, એક દીપક, બે સાંકરી, હવે છેલી પાતરીના વચમાં-

ના ટાંકા સાથે બેકી નાખો, ત્રણ સાંકરી, એક દીપક, પાંચ સાંકરી, એક દીપક, બે સાંકરી, ગુપ્તવાનું ફેરવી નાખો; સુઈ આ પર બે આંટા લઈ ખીલ પાતરીના વચમાંના ટાંકા લેવો, આ ટાંકા આખો ગુપ્તવો નહી પણ પહેલાં એક આંટા ગુપ્તી ખીજ આંટાએ મુકાં સુઈએ પાછો ત્રણ પાતરીઓના પહેલા કુમખાની ગાંધીની પાસેની સાંકરીમાં મુકવો (જુઓ નમુનો) હવે સુઈએ પરના અથા ટાંકા ગુપ્તી લવો, પાછા બે આંટા લઈ પહેલા કુમખાની છેલ્લી પાતરીના પહેલા ટાંકામાં લેવો, ગુપ્તવાનું ફેરવી નાખો, બે સાંકરી, એક દીપક, પાંચ સાંકરી, એક દીપક, ત્રણ સાંકરી તેજ છેલી પાતરીના વચમાંના ટાંકા સાથે બેકી નાખો; દશ સાંકરી, તેજ કુમખાની ખીલ પાતરીના વચમાંના ટાંકા સાથે બેકી નાખો. લેસ સર કરતી વખતે જે સૌથી પહેલી દીપક કાપી હતી તેની સાથે બેકી નાખો. હવે આજે દશ સાંકરીના ખાંચામાં આંટા વગર તેર ટાંકા ગુપ્તો, ગુપ્તવાનું ફેરવી નાખો, ત્રણ સાંકરી, આંટા વગર ગુપ્તવા તેર ટાંકામાં આંટા લઈ તેર ટાંકા ગુપ્તો. દરેક ટાંકાની વચે એકકો સાંકરી ગુપ્તી, બે મુકી નીજ સાંકરીમાં આંટા વગર એક, ગુપ્તવાનું ફેરવો, પહેલાં હોલમાં આંટા વગર બે, બીજામાં આંટા વગર એક, એક દીપક, આંટા વગર એક, ત્રીજામાં આંટા વગર બે, બે પ્રમાણે અપાર નવાર હ વખત ગુપ્તી લવો. ગુપ્તવાનું ફેરવો, પાંચ સાંકરી, બે દીપકોમાંની વચમાં આંટા વગરના ચાર ટાંકાના ખીજમાં આંટા વગર એક, પાંચ સાંકરી, એક હ વખત અપાર નવાર ગુપ્તી લવો, પાછું ગુપ્તવાનું ફેરવી પાંચ સાંકરીના દરેક હોલમાં આંટા વગર અગીઆર ગુપ્તો, ત્રણ પાતરીઓના પહેલા કુમખાની ઉપરની જે દીપકોમાંની વચેની પાંચ સાંકરીમાંની ત્રીજામાં આંટા લઈ એક, સાત સાંકરી એ પ્રમાણે નીચથી બીજા ખાંચામાં લઈ ગુપ્તી લવો. પહેલાં નમુનો ગુપ્તી વખતે સરખાનમાં પહેલાં આંટાવાસે ટાંકા સૌથી પહેલી સાંકરીમાં ગુપ્તો. બે તેને બદલે દેવેથી છેલ્લા આંટાવાસે ટાંકા જે સાંકરીમાં ગુપ્તો હતો તેજ સાંકરીમાં તે પણ ગુપ્તવો. ત્રણ પાતરીઓના પહેલા કુમખો, તેની સાથની ગાંધી, અને એક દીપક ગુપ્તપછી જે પાંચ સાંકરી ગુપ્તીએ છીએ તેમાંની ત્રીજીને છેડી દારના બીજા કુમખાની ઉપરની પાંચમી સાંકરીમાંની નીજ સાથે બેકી, તેમજ તેની પાસેની સાત સાંકરીમાંની ચોથીને પણ ખીજે ગુપ્તો ગુપ્તયા અગાડ એક લાંબા ટાંકાએ નેડડી. (ત્રણમાં જુઓ) અને ગોટાં આરકાંની છેલ્લી દારમાં પાંચ સાંકરીના દરેક ખાંચામાં આંટા વગર અગીઆર ટાંકા ગુપ્તો જે નાનું આરકું બનાવીએ છીએ તેમાંનાં સૌથી પહેલાં આરકાંના વચમાંના ટાંકાને છેડી દારના સૌથી છેલ્લાં આરકાંના વચમાંના ટાંકા સાથે નેડડવો; લેસ પુરી થયા પછી ઉપર જે હોલની દાર છે તે આ પ્રમાણે ગુપ્તવી:—પહેલા ટાંકામાં આંટા લઈ એક, બે સાંકરી, બે સાંકરી છોકી નીજમાં આંટા લઈ એક.

શીશીન કૃ. પાટક.

ઉડાઉપણાનું મળેલું ફળ.

તાંગીર, હું તમને કેટલી વખત કહી ચૂકી કે મને તો હવે એક યોડાની ગોડીમાં બેસતાં પણ ખરાબ લાગેય; થોડા આખને માટે એક ધારણે, કે પાસે પેસા છે તે છતાં એટલાં બખીત થાયેય. આ પ્રમાણે ન્હાંગીર ખરાસની બેરી પીરિઅ સાંને ફરતાં છતાં ભૂતો બોલી.

“પીરિઅ,” ન્હાંગીર બોલેયા, “હવે તો હું તારા

ખરચથી યોગ્ય કંટાળે ગયો છું. તું બલુચ કે બાવા તરફથી જે પેસા પારખ્યામાં મળ્યા હતા તેનો મેટો ભાગ તારા કીરી. આરી ભરેલા ખરચમાં પસારી ગયો છે. તને ખજર દોષ કે હું આમણું પેરની આખર કેવી રીતે રાજી છું તો તું એમ મને બારે થકીએ સતાવ્યા નહીં કરે. જે મને વ્હરનું લાગેય તે અપાવવા હું તુને ના પાડતો નથી. આજ ઉક, આપણી આડે ક્યારની બંદાર લઈ છે, તું કહે લાં આપણે ન્હાંગીર નવા ગાડી પોડા દેવાના તો હાથ આરી પાસે પેસા નથી.”

પણ નહીં, આ સમલવતાં છતાં પીરિઅ તો ઢક લઈને બેઠી “જે હું માણું તે મને અપાવવું પડશે; નહીંતો કે હું મારાં માસીને લાં ભરી રહેવા. તમારા જેવા બોલા દીઠના અને કંલુસ માણુસ સાથે મને રહેવાં પડવે નહીં.”

ન્હાંગીરના કાઠાવાલા અને સમલવતાં છતાં પીરિઅ તો રસાઈને પોતાનાં ઇશરોને લઈને માસીને લાં ચાકી ગઈ.

આ ભેડાને પરકપાને સામ્યેય જે વરસ થયાં દરો, તેટલાંજ તેઓ વચ્ચે ખરચ સંબંધી થલી પંચાલીએ થઈ ચૂકી હતી. ન્હાંગીર ત્યારે પીરિઅને બખીલાઈથી નહીં પણ સારી અને સ્પષ્ટ રીતે રહેવા શીખામણ આપતો, ત્યારે તેણી વધારે ને વધારે ખરચ કરતી ગઈ, તેઓ વાંદરાના ફરસાની નમતીક બંદારથી એક ચોલાબમાન દેખાતા બંજરામાં રહેતાં હતાં. તેના બંદારના કેપાનથી તો ભેડાને તેઓની ચોલાઈના કાંઈકે ખ્યાલ આવે, પણ અહીં નહીં ભેડાં સખે તેડાણે બેઠરાકી માઝમ પડતી. ભેડાં ન્હાંગીરને પોતાના વડાઓ તરફથી પોતાને લાગે આવેલા આવા બેડાં મેટાં સમાન બંજરાને ધારા “તેરથી” સણુપારવાને ધણી હોસ હતી, પણ પીરિઅ દરેક વાતમાં આજમું અને બેઠરાકર દોવાને લીધે ન્યાં બેઠીએ લાં સખનું દાવલવાય પડે છે દંડ. વેરનું કાંઈ પણ કામ જોવાને દામે કરવું એ તેણીના જેવાં મોટાં માણુસને ખરાબ લગાડનારું હતું.

ન્હાંગીરના આપ મણુ પાખ્યા ત્યારે પોતાની સખા દોલબેડાં માયેક તેવેય એકલા ન્હાંગીરને કરાવ્યા હતા. એ તેવણે એક પુરાણ વાસ દતો. ન્હાંગીરેક ખાસે પોતાની ઉઠી થકીએ પોતાના દીકરા ન્હાંગીરને પારો બોલાવ્યા ને પોતાની બેઠેનની ઇશરી નામનાં દાધ તેના તાખમાં મુકીને કહ્યું કે “ન્યાદે હું એમ સમજે કે હું હવે પરણવાને લાયકની થયોય ત્યાં હું આ બેઠાણ વીનાની ઉડાઈને દાધ ધરવું. હું તુને આશીર્વાદ કહ્યું કે મારી બેઠેનની ઇશરી કરતાં કાંઈ બીજી વધારે લાયક ઇશરી

તુને મજરો નહીં.” પણ આખરે ન્હાંગીરે પોતાના આપના ઉડવા બોલી નહીંજ બાલવ્યા.

ન્યાદે પીરિઅ પોતાના ભરધાર સાથે કન્યા કરીને માસીને ઘેર ચાકી ગઈ, ત્યારે તે માથે દાધ હઈને આપપાસ નજર ફેંકે તો ગમનની ચહેરે બેઠી રહ્યા. તે પોતાના મા સાથે બેઠવા લાગ્યા કે “અરે બોદા! મારા આપની ખરી બેઠેનતના મેજવેલા પેસાના સા હાથ થયા? એ તો બધું પડતું મુકીને ચાકી ગઈ, જનનમાં ન્હાંગીર આવી તેને પાંચ દહાડા થયા તોપણ કપડાંની થકી વાઢીને હંથાં મુકયાં નથી. પારસે ઘેર લગન થયાં ને એણે પોતાના ભપકા દેખાડવા હાથ હાથ નવાં કપડાં લીધાં. દડા તો એના કીડા પછુ આપ્યા નથી. તેટલાં સંભાળ વજર કેટલાં ખરાબ કરી નાંખ્યાં. હું કાંઈ એમ નહીં કહેવા માંગતો કે એને મનમનનું એ નહીં પડેદરે. પાસે તેમ કરવાની ભેમવાઈ હોય ને તેમ કરે તો સારું લાગે. મેં એને કેટલી વખત ઈસારો કીધો કે આપણી લીએટીનું વળીયું હવે ઇકલ આવી રહ્યુંય; પણ તે તો ક્યાંન પર લેતીજ નથી. પેલા સમિથી કવેરી આવેય; એની પાસેથી બાંગીરને મટ મોની લીધાકીય તેના પેસા લેવા આપ્યા હશે. હું તે ક્યાંથી આપોશ? હવે તો એને બીજે વાપકો કરીને રામ-ભલી પડાવીને પાણી મોકલડીને. માસીને લાં ભૂતે એકબીજાં કેપ-તાંન મારી સારી દામીન બહેર કર; કે દડાથી નરા ચીચારીને રહે તો ખરી; નહીંતો કે મણી મણું ખમડું પડશે. મારી પીરિઅ પોતાની ચરીવાઈ વધે ભણુરો ત્યારે તેણીને ફેંક સામરો? પણ દડાથી કાંઈ મોડું થયું નથી. આ બંજરા છે તેને મોડા બાજ રાખી, બાજીના જે બારે આપું તો મહીને દહાડે બોલામાં મોડા ત્યારે? રૂપીઆ બાડું આવે. એટલામાં ને એટલામાં મુલેક સંપત્તિ રહે તો કેટું સારું. હવે બીજ નવા ગાડી પોડા દેવાની હવે લઈને બેઠીય. આ કાંઈ બેળી પહેલી માંચણી નથી. બીજું નહીં માડું, એટલું આપણા, એમ કરી કરીને મને નાચાર કરી નાંખ્યા. મેઢેરપાનનું મુરગી કુઈની નામ સાથે પરણીને કેટલી મુગી થયા છે! આટલા ટૂંક પચારમાં પણ કેવી સારી રીતે રહે છે! હવે તો જે બન્યું તે નહીં બન્યું વધાર નથી; માસીને લાં ન્હાંગીર ને જે તે તીવરો લાડ.”

આટલું બોલીને ન્હાંગીર પોતાની બેઠીને પોતાને ઘેર પાછી લાવવાને માસીના ઘેર તરફ વળ્યા. પીરિઅનાં મા આપ તેણીને લાગ વરસની મુકીને મોડે મોડે વખતને, અંતરે મણુ પાખ્યાં હતાં. પીરિઅ પરણી લાં મુકી પોતાનાં માસીની સંભારમાં રહી હતી. ન્યાદે પણ તેણીને પોતાના વર સાથે કાંઈ પંચાલી લાગ, ત્યારે સખાથી પોતાની માસીને ઘેર આવવી રહેવી. તેવજ તેણીને જે ત્યાર દહાડા રાખી સમાપાની કરાવીને પાણી ચોસાડ્યાં.

ન્હાંગીર લાં ભૂતે ભેચે છે તો પીરિઅ પોતાની પાંચ દાધ સહીએ સામે કુડાણું વળીને ટેલવ આગળ મળવા બેઠી હતી. ન્હાંગીરને તેણીએ આવતાં દીધા, પણ કાંઈ બોલી નહીં, પછી પોતાનું લખવાનું પડું કરીને જે કામગીરી ન્હાંગીરના દાખમાં કાંઈ પણ બેઠવા ચાડ્યા વજર મુકયાં, અને તેના ન્યાગની શદ બેઠી બેઠી. ન્હાંગીર પહેલાં તો કાંઈ બોલી કાઢ્યા નહીં, પણ પછી નરા સાંત થઈને તેણીને મોસાનીને નરાચાણી પુછ્યું.

“પીરિઅ, શાખી રાખી તેં નાડી પોડા લીધાં? એને જે દબારને આંકેડે હું ક્યાંથી મુકીશ? મારી પાસે તો હવે કાંઈજ નથી.”

“પેસા આપો કે ના આપો મણુ મેં તો બંદારની કરાવીને આપ્યા.” પીરિઅ ચુરસાથી બોલી, “એ લીધા વજર કેમ સાહે.” માસીએ અને ન્હાંગીરે તેણીને એવા નકામો ખરચ નહીં કર-

માં પડેલા સંભળીને યુદ્ધજ આંસુ પાડયાં, પણ પછી તરતજ તેણે પોતાના બહાસા બેઠાને તેના બચાવનારું નામ નીસાંન પુછ્યું અને જેમ જને તેમ તેણે પુરતો બદલો વાળી આપવાની પોતાની ઈચ્છા જણાવી. દીકરાએ મુખડોના કલા પ્રમાણે આપના હાથમાં પેઠી ચીકી મુકી અને જાયે તે ધણીજ આતુરતાથી હાથે નીચે પ્રમાણે વાંચી—

“એક મરીબ નાચાર વેપારીના હલકા ડોકરો, જેણે સાહેબને એક વખત સેવક ઉપર ઝડપી બતાવી પીકારો કાઢતી વખતે નીચેથી વાલ્ય કછી સંભળાવ્યો હતો. “હું” ધારૂં કે તમને કદાચ કોઈબી રીતસર તે બતાવેલા ઝુસા અને આવી વાતથી વાળ અટકે ‘પરતાઈ’ પડશે.” સાહેબને અહીં આટલો જુની વાદ આવી ઈચ્છુ” કે હવે એક મરીબ નાચાર વેપારીના કુતરાને તમારા બન સરખા ખ્યાર મુનની છ’દમીના બચાવનાર તરીકે કહેવા અને જણાવવી સાહેબના મોઝા અને માન પામેલા આપાને કાંઈ નીડ’ લાગે” કોઈ નહીં.

લાં એક મરીબ રેનાનીકાળ પચ્છીલા તમારોજ સ્વરેથી, યુખડા.”

એટલે જ્યારે હથેલી દુક ચીકી વાંચી રહો, ત્યારે તેને બેટા ને હલ મુકી પોતાનું બહુ કરનાર રાખસની ઉદારતા તથા માયા નેહેરવાની વીરે વખાણ ગાઈ ગાઈને પોતાનાં મા બાપ આગળ વાત કરતો હતો, તે એકાએક પોતાના બાપ તરફ તથર તથર જોવા લાગ્યો, કેમકે એટલે જ્યારે હથેલી ચીકી વાંચી રહો ત્યારે તેના હાથમાંથી ચીકી પડી ગઈ અને તેની આંખ પડતાવાનાં આંસુઓથી ભરાઈ આવી; પોતે ચરાવેલી યાતકી ચાલના બદલમાં પોતાના હુમનેને કે ભરાઈ કીધી તેથી તેને પોતાની ચાત માટે બહુજ પરવાનો થયો, અને હલથી પોતાથી બનવું કરીને તે બહુ કરનારું ક’ઈથી બહુ કરવાને એટલેને ખાદેશમંદ થયો. પહેલાંતા તેને ક્યું સુઝ પડ્યું નહીં, પણ પછી તેને એક વીચાર આવ્યો; તેણે આ દેશ નીકાળ થયેલા યુખડોને એક વખત પાછો પોતાના દેશમાં લાવી તેની દારૂવી રાખવાની ખાદેશ કીધી. પોતાની વીચાર અમલમાં આણવા તે છતાંઆના મોઝા મોઝા ઉમરાવને મહેલા અને તેમની આગળ પોતાનાં કુઃખની સખળી બીતા કહી સંભળાવી. પછી તેણે પાસે રહેત મદદ ચાહી, તેણે આખરે સખળાઓને યુખડોને ગલેથી દેરાનીકાળની ટપ ફેરવવાની ધમીક અરજ કીધી, અને વખત ધણે નીકળી ગયેલા હોવાથી સર્વનાં રીતમાંથી આગળથી દીને નતી રહો દત્તા, માટે તેઓએ એટલેની અરજ કયુલ કીધી અને એક યુખડોને માફી મળી.

એટલેને હવે ધણીજ ખુશી લાગી અને તેણે યુખડો ઉપર એક કામન લખ્યો; કામનમાં તેણે પોતાના બેઠાના બચાવનાર તરીકે તેને પછી આભાર માનીયા અને રોજ તે બન્યું હતું તે વખતે જણાવી તેને એક ખયા દોરત તરીકે ગણી, પોતાના રખેશમાં યાજુ આવવાનું તેડું મોઝાવ્યું.

એટલેને તેડું યુખડોએ ખુશી સાથે કયુલું ને તે પાછો દરોડી ખુશી સાથે પોતાને લાવે ફર્યો અને પોતાની બાદીની ંદોડી મળી દરોડી ખુશીથી દેશ અને દેશીઓનું બહુ કરવા તથા એક ખીતને ધાટી મદદ આપવાની પોતાની ફરજ બાંધવી પુરી કીધી.

મીસીસ રીડીનબાઈ રૂસલમહ રફોરથ.

નામીચી સ્ત્રીઓનાં જન્મચરિત્રો.

મી સી સ હી મ ન સ.

જનમ ૧૭૮૩—અરુણ ૧૮૩૫.

રહું” તો ખરું છે કે વીંદાન માણસોની છ’દમીના હેવાયો આપણને જુદા મળી શકે છે, કે જેઓના દહાડા મુખ્ય કરી એકાંતવાસમાં ચોપડીઓનો અવસાસ ઈલાકી કરવામાં જવાથી કુખ્યાનાં લેખિમાં બચાવેલો વેળા ધણું કરી ખાદેશ આનનાં હેવાં નથી. મીસીસ હીમનસના બાપમાં પણ એમના બનેલું કહેવાય છે, તેપણ કોઈથી નામીચી ઈંગ્લેજ સ્ત્રીઓનાં જન્મચરિત્રોની ચોપડી આ નામાંકીત બાત કવીનાં હેવાલ રીત ખાલી ફરો નહીં.

મીસીસ હીમનસ ૧૭૮૩ ની ૨૫ મી સપ્ટેમ્બરને દીનસે “લીવરપુલ” નામનાં શહેરમાં જન્મી હતી. તેણીના જન્મ મીં ક્રાઉન આપરલંડ દેશનો રહેવાસી હતો. તેણી નાનપણથીજ યુખસુરતી અને કાળેસ્યતપણું માટે વચ્ચણપણી હતી. જ્યારે તેણી સાત વરસની ઉમરની થઈ ત્યારે તેણીના બાપને ધણે એકાએક પડી ભાગવાથી તેઓ સર્વે વેલ્સના પાકડી મુલકમાં ગઈ વસ્યાં. આના મુંદર મુલકમાં આ નાની છોકરી વારંવાર પુરતકોના સંઘડ વચ્ચે પોતાની મરહમમાં આવે તેમ ભટકતી અને કોઈ કોઈ વાર “શેરપીપર” ના શ્રેયો લઈ ગઈ નીચે એક એકાંત ખુણામાં મેરતી અને મરહમમાં આવે ત્યો તરીકે વાંચતી હતી. આવી અને આવીજ રીતે આ બાલુકની વીનું જન્મપણુ પસાર થયું. તેણીની કવીતા બેડવતીનું ખુશી થઈ નાની વયથી જણાઈ હતી. ૧૮૦૮માં તેણી ચક્રદ વરસની થઈ તે અગાઉ રમેલી કવીતાઓનો એક સંઘડ ઉપાઈ બાદી પડેલો.

આ સંઘડ બાદેર યથા પછી ચોરાજ વખતમાં એક જનાવ બન્યો, કે જેથી તેણીની પાછલી છ’દમીમાં ધણે ફેરફાર થયો. તેણીને એક લશકરના મીં હીમનસ નામન કપરાન સાથે ઓળખાણ થઈ, કે જે તેણીની યુખસુરતીથી તેણીપર મોહી પડ્યો હતો. તે જુવાન બાતુક ને તેણે ફક્ત ધંદર વરસની ઉમરની યુખસુરતીના પાદારમાં ખીસતી કણી મીસાલ હતી. મુંદર જુવાની ગાવ, બાતનાં મેનેરી મુકાદાં, અને ચળકતી આંખોથી તેણીને મોદરા બેનારને અતી મોદ પમાડનારો હતો. મેક એકોકને ખરા ખ્યારથી માફમાં દનાં, પણ ત્રણ વરસ વહી ગયા પછી તેઓનાં લગન થઈ.

મી સી સ હી મ ન સ .

Mrs. HEMANS.

કારણકે તે કપટાનને તેણીની સાથ જોળખાણુ થયા પછી ચોરાન વખતમાં ચોતાનાં લશ્કર સાથ ઉપડી જયોતો હુકમ થયો હતો. તેઓનાં લગન ૧૮૧૨માં થયાં હતાં.

આ લગન શુભી મા અનુભવી નીવડ્યાં તે કોઈ બજાર જણાયું નથી, પણ ક્રૂર એટલું જ કહેવામાં આવ્યું છે કે ૧૮૧૮માં કેપટન 'રોમ' જોતો રહેલો અને પાછો કંડી ફરેલો નહી. ક્રૂર તેઓ વચ્ચે કાગળ પત્રોને વેલવાર તેઓનાં ખચ્ચાં પીશે ચાસતો હતો. ૧૭ વરસે આ રીતે વધી ગયાં, અને તે વખતથી તે મોતની ધડી તકક મીસીસ હીમનસને અને તેણીનો ધણી એકેકને મળ્યાં નહી.

૧૮૨૭માં એણીની માનાં મોતથી મીસીસ હીમનસને ધણી ખેટ ગઈ. તેણીના પાંચ બેટાઓની કેળવણી અને સંભાળનું કામ તેણીને માથે આવી પડ્યું, પોતાનું આદે વેસ્ટ ઇન્ડીયા, લીવરપુલ જઈ વસવાની ફરજ પડી, કે જ્યાં તેણીના બેટાઓને સારી કેળવણી આપવાની તેણી આશા રાખતી હતી. જ્યાં તકક મીસીસ હીમનસની મા છવતી હતી ત્યાં તકક તેણી પોતાની કપીતાઓ અને વીધા અખાસ ૪૨ એકથીતે પ્રીટા હતી કે ઘેરગત ખટકામાં બાળ લેવા તેણીને ગમતું હતું નહી, પણ તે જોતે પછુ પોતાને માથે પડ્યાથી કોઈ કોઈ વાર ધણી કંટાળતી હતી.

પોતાના ધણીથી છુટાં પડ્યાનાં દુખ છતાં મીસીસ હીમનસે છુટી અને બન્ના શુણે તબ્બા ન હતા; અને તેણીનાં લખાણો દહાડે દહાડે એકચાતો લોકોમાં ખ્યારં થતાં ચાલ્યાં કે જોડા મોટા વીધાને, જેવા કે સર વોલ્ટર ક્રોડર, વરસ સવરક ઇન્ડિયા એણીની સાથ જોળખાણુ કરવાને ધણું માન સમજતા હતા.

૧૮૩૧માં મીસીસ હીમનસ ઇંગલંડ છોડી આયરલેન્ડની રાજધાની ડબ્લિનમાં પોતાનાં બચ્ચાંઓ સહીન જઈ વસી. ખીન્ન ચાર વરસે એવીજ રીતે ઉદાગમાં શુભથી પસાર થયાં. તેણીની તબીબી ને કે દહાડે દહાડે નાદરસત થતી જતી હતી, તે પણ વગર અચરસે લખાણો તેણી કરતી જતી હતી. ૧૮૩૪નાં વરસની આખેરીએ તેણી ધણી ધારતી બરેડી રીતે માંડી પડી, અને મોતનો પેગમ આવી પુજેશે સંજેને લાગ્યો. તેણી બીજાનાં પરથી હોડી રાકતી ન હતી, અને પોતાનું દુખ ધણી ધીરજ અને શુભે મોડે ખખતી. જ્યારે વાંચવાથી યાક લાગતી ત્યારે ખાઈપખાં પ્રકરેણે અને મીઝટન અને વરસ-વરસા અંગેનાં પાનાં પછી પાનાં મોઢે મોઢી જતી અને બીજાનાં પર પડી જાયપણુના સંતાનોને માદ કરતી. તા. ૧૬ મી મે ૧૮૩૫ અને સંતાનોને દીવસે તેણી આખો દહાડો ઊંઘમાં પડી અને ચાનનાં નવને અખચે તેણીનો આત્મા કોઈપણ જાતનું દુખ મા વેદના વીના તેણીને છોડી ગયો. તેણીને તેણીનાં ધરની પાસેનાં એક દેવડમાં દાવામાં આવી હતી.

દાનાવોની નશીયતો.

ખોદાપર વીરવાસ અને તેની બંદગી.

(જમા અંકથી સંપૂર્ણ ચાલુ.)

રામેનની ક્ષેત્ર, અને ખરે રસતે ચાલતાં પડનાં દુઃખથી માણસ ધમરાટમાં પડી કેટલીક વખત એટલે માનવાને લગવાય છે, કે જગતકદાની નજર આપણી સમિ બંધ છે, અથવા માણસાપર નથી, અને આપણી દુઃખી હાલતપર તે સંવસાની રાહવેલે દયાની નજર જોવાનું બંધ પ્રાપ્ત છે. પણ ખરે તો એ છે કે, ખોદા સધળું એવું છે, સધળું જાણે છે, તેણેજ જેઓ તેને પલાં માટે છે, તેઓને તે ધણી વખત અને પછા લાંબા દહાડા મુખી દેખાઈતી રીતે દેરાંન અને દુઃખી થતા છે; જ્યારે જુ બને છે તેથી તે અનવધો હોય, અને તે લશાં માણસોને તેણે તલ દીપાં હોય એમ તે કરે છે પણ જરા લંબાણુ વીચાર કર્યું તો ચાલત પડશે કે, આ દયા-ચોથી ખોદા પોતાના પેદા ક્રીષ્ણાં માણસોને તેમની નબજાઈ અને અસક્તપણું જોવાની તક આપે છે. ને સંકેટ સમજાઈની રાહ ચાલતાં લોકોને ખમવાં પડે છે, તે સધળાં તેમની બાધી રહેલી ખામીઓ દુર કરી, પોતાના પેદા કરનારની માયાને વધારે લાયક કરવાની ઉત્તમ ધારણીથી ચોક્કસવામાં આવે છે. અને જ્યાંમુખી પડાં દીવતી અને લાંબાંમુખી બંદગીથી તેઓ તેની સદાપતા મેળવવાને આજીવ કરે, સાંસુધી તે ચોખે છે. એકલા માટે દુઃખની વેળાએ આપણે ધીરજ છોડી ન દેતાં, જેવડાં આત્મથી બંદગી કરી જોવડું પડે છે કે “જો ખોદા દમને બચાવે” નહીં તો હોય નાસ પામીશું;” અને પછી ખચીત તે મહાશયી સદેજ આપણને સદાય થશે, અને દુઃખના દરીયાવ અને તોહાની પવનને નરમ પાડી રાંતી ફેંકાશે.

“અરે ખોદા, જેઓ તારાથી બંદે છે, અને જેઓ તારાપર ચોવાનો સંપૂર્ણ વીરવાસ મુકે છે, તેઓને તું ને ને લગાડીઓથી વચાડે છે, તે કેટલી બધી છે! તુને યુગનારાં ચપસોપર તું ને આપણીવંદા મોકલે છે, તેની યાદથી અંતઃકણુની સાંની, મન-તું સુખ અને જીવંતની ક્ષેત્રની આશા માણસોને ઉપકાર અને વખાણુના ઉમરા બહાર પાડતાં શીખવે છે.

અથવા વખતમાં થયેલાં દુઃખથી છટકાઓને ખુશી ઉપખવવાર અનુભવ, દાહ વગેરા લગીયનાં સંકેટોમાંથી પણ છટકો થશે એવો સંતોષકારક લાગશે આપે છે; અને તે બરસો આપણને દેવક પળે ખરાં દીવતી બંદગી અને આજીવંતી, તે મહા જગવાન સાદેજ ને દમિરાં આપણુ કમીના બંદગીએ બચાવવાને ખુશ અને સંતોષતા છે, તેના આશાસ દહાડાં જોખે જોખે સંવેદી સરસ કુલો પાણુ જલદીથી કરમાવેને સુકાઈ બંધ છે; તેજ પ્રમાણે માણસોના બાજમાં પણ બને છે. ઉડના પવન જેવા તેના દહાડાં અચાકસ છે; આજે ને ને સંકેટની અને દાવવના પુર આદાવામાં દોષ છે, તેને એક ચોપસ દહાડે વીલાં આગમજ જલેતાંમીની સંકેતાં અનુવા પડે છે, અને આ દુઃખમાં ફરી

હદી બેવાની આપણે આરામ રાખી રહતાં નથી. જેમ પાનખર ફુટમાં આડનાં પાંદડાં એક પછી એક ખરી પડે છે, તેમ માણસો પહેલી દર પહેલી જીંદગીના તખ્તાપરથી શ્રમ થઈ ન્યહ છે, મટિ આપણા પલ્લુ પાંચે કોઈ દહારો આવરી, એવું ક્યાનમાં રાખી ચેતીને ચાલવામાં સલામતી છે.

જે આત્માને પોતાની અપચીતાર્થનું જ્ઞાન છે, તેને કીકર રહે છે કે ગમે એટલી બંદગી તેને પચીત કરવા માટે પુરતી નથી; અને તેટલા માટે તે કૂરી કૂરીથી, વગર અવકાશ, તે પેદા કરનાર સાદેબ તેને વધારે પચીત બનાવે એવી બંદગી કરતો રહે છે.

જે માણસ દુઃખના દહાડામાં જોદાનેજ પોતાને બચાવ કરનાર કીકસી સમજી તેની તરફ ન્યહ છે, તે ખરો મુખી છે. જે માણસ પોતાને પચીત અને સંપૂર્ણ વિશ્વાસથી જોદાના ઈન્સાફ અને કરવામાં સોંપે છે, અને તેની તરફથી જે મુખ દુઃખ મળે તે ખુશીથી સહન કરે છે, તે આપણે ખરે મુખી છે, કેમકે તેની દરેક બંદગી જોદા સાંભળે છે, અને એક પલ્લુ આશીર્વાદ વગર પાછી લાગતો નથી.

ખરા અંતઃકરણની આપણા છુટકા માટે કોયેલી બંદગી આપણને તેની તરફથી આપણું અજ્ઞાનપણું દૂર કરાવનાર સમજ, અને આપણી ખામીઓ જોઈ કરાવનાર શક્તી મેળવી આપેલી. પહેલાંથી આપણે આપણા રસ્તે જોઈ રાકશું, અને બીજાંથી આપણે તે રસ્તે ચાલી રાકશું, અને એ બંને સાથે મળી આપણને ચોક્કસ વખતે “દમેશાનીનાં રહેણાણમાં” લેઈ જશે.

જોદાની યાદ અને બંદગીમાં શુભરેલો એક દહારો દુન્યાઈ મુખોમાં શુભરેલો વંધો કરતાં વધારે છે. સર્વથી જોદા અને બજવાન સમરો જોડો જોદાને પીઠાજીતા નહીં હોય, તેઓ કરતાં જોદાને એક સર્વથી કમીનો અને ગરીબ નાકર વધુ મુખી છે. જે માણસ ખરાં કીકતા પચાતાપ પછી એક પળની સાદી જીંદગી કરતાં, પાદસાદી મુખ એ કે તે વંધો મુખીનું હોય, તેપણુ પાપી દાહલમાં મેળવવા માટે તો તેને ખરાં મુખને ખ્યાલ મુલ નથી એમ સમજવું.

આપણે દમેશાં યાદ રાખવું કે જે જે ચીજે આપણા દુઃખના કટકાને સાંભ દે છે, તેમજ જે લાકડીથી તે કટકો આપણાપર પડે છે, તે લાકડીને પડનાર તેમજ તે કટકાને નરમ પાડનાર આપણા આશાથી ખીતો છે.

જોદાની પળેપળ થતી મહેરબાનીઓપર તીવાર કરવાને રાતને સાંત અને સુપ્રજીવી વંધો વખત ધણેા માફક પડતો છે; કે જે મહેરબાનીઓ ન્યારે આપણુ આવી રીતે યાદ હવે ધીવે, સારે ખુશાલી, સાંતી અને સખાવાના મધુર માધુલ્યથી રાતનાં અંધારાને વઢીક આનંદ બધી આપણા આત્માને ઉત્તમ જોશ પુરો પારે છે; તો જે છેલ્લી પળોએ, ખરાં અંતે માનુસો પોતાની પચીત જીંદગી પુરી કરી પોતાને ખુદ જોદાની દરબારમાં ઉભાં રહેલાં, અને દમેશાનીનું રહેણાણ ન્યાં અંધારા જેવું હયું હોયું નથી, અને ન્યાંથી દુઃખ અને દત્તગીરીના પોદારો દૂર નાકરે, સાં તેની વખાણ ગાતાં રાખલ યતાં જોતાં હશે. સારે તે પળો તેમજ તેની ખુશાલતા અને આનંદી લાગતી દશેા જોદા કરેને આપણુ દરેક આપણી છેલ્લી પળો આવી મુખી જોવાને લાગ્ય-સાચી થઈયે. આમીન.

જરખાઈ કીકરનાશાલ વીકાઇ.

“સતપીઠ” નામની આગબોટમાં એક સફર.

પ્રકરણ ૩ જી (આગુ.)—પાદમાથી રાચો ડી બેનીરિ.

૧૧—ક્રાધર નેપર્યુન.

સાદ ધણો આગ્યો, અને તેનો હમે લાભ લઈ દરએક ખાલી વાસણો, પીચો, અને આલડીઓ ભરી લીધાં.

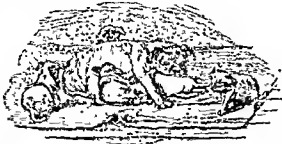

૧૨—મીઠો શેખેડેમ.

મંગલવાર, તાં ૮ થી આગર—હમે આગરે સદવારના “સીએસ લીબાન” થી ૨૮૯ માર્કલ દુર દતાં, અને તેથી બપોરનાં તોમરે રસ્તો ખદલવાનો વીચાર કીધો. એમ કહીઆથી હમે સાં વધારે મેદુસાધથી અને ખડપથી જીવ રાકીયાં. હમે સદવારના એક તાદાનો જીખરો જેને “સધરન ફાસ” કહે છે તે બેચોપણુ તેના દેખાવનાં હમે નાસીપાસ થયાં.

મંગલવાર, તાં ૮ થી આગર—હમે આગરે સદવારના મુખખરેલા પસાર કીધી; અને આ બનાવથી ઘણી મનદ પડી. હમારા સડકી કાચા ખજારી જીમ એકને કાધાની ટોપી અને દાંડી પહેરી, મુનેરી કામનનું તાન માથે ચડાવી, બજ પોસાક પહેરી, એક હાખમાં એક માલતીને મુગાએ ચડાવી,

એક તોપની ગાડીપર બેસી કાધર નેપચ્ચુનનો દેખાવ બરાબર કીધો. દમારા કદાવર ઈન્જનેર મીઠો રોબોટીઝમ રૂનાનો દમરો અને ટોપી પટેરી, એક લાકડી ઊપર ખુપાં માણસ માફક ટેકવીને, અને પોતાના મેલરોનો ચોરો ભાગ સફેદ દાડડીમાં છુપાવી, એક લાયમાં ગળીનો દાખરો લઈ કાધર નેપચ્ચુનનો ડાકર યથો; ન્યારે મીસીસ ગ્રાઈડનનનો ભાગ એક દમારા સડથી નાના ખમાસીએ ઝોરનનો પોસાક લઈ સારી રીતે ખમવીએ હતો.

૧૩—બુલુ કુતરી અને તેનાં બચ્ચાં.

ગઈ કાલે દમારી કુતરી બુલુને લાં ચાર બચ્ચાં બચ્ચાં તેનાં નામે હમે પોસીદોન, એકરોદાઈન, એમચીત્રાઈન, અને થીલીસ કરી આપ્યાં.

રવીવાર, તા. ૧૩મી આગસ્ટ—આજે રવીવાર હોવાને લીધે હમે સડવારના અને સાંજનાં બગન ગાલું અને દમારો એક માણસ છોડશો અને ઘાસી ગાય છે તેની સાથે સારંગી ધણી સારી રીતે વખડે છે.

૧૪—સાંજનું બાગન આવા સેકાં.

સોમવાર, તા. ૧૪મી આગસ્ટ—આજે સડવારે હમે એક બીનું વાલણું લેયું; અને તેની નીચીયાણ ઉપરથી હમને એવું લાગ્યું કે તે દમારી સાથે વાન કરવા આગતું હતું; તેથી હમે તેની તરફ ગયાં. યેણ વખતમાં હમને વળણું કે તે વાલણું મગરમચ્છ મારવા આવ્યું હતું. ને કે તે દમારી સનથીમ કદતાં નાનું હતું, તોપણ તેની સાથે પાંચ થીમ બહાવામાં લેવા, અને એક તો માણસોથી બરેએ દત્તો, કે

ને મગરમચ્છ દેખાય તો બમદીથી કીતરી પડે. આજે રૂતે તારાઓ ઘણા ચળકતા હતા તેથી હમે તે પારખવાની કોશિશ કરી; “વીગા” નામનો તારો ચોટા વખત સુધી ઘણો ચળમો અને “સધરન કોસ” પણ વધારે સારી રીતે દેખાયો.

બુધવાર તા. ૧૬ મી આગસ્ટ—આજે સાંજના પાંચ વાગેને વાલણુના આગળ ભાગ ઉપરથી જીમ પડી કે વખત સામે દેખાય છે, અને (૧૫) દીવસ સુધી ભુમન નહીં લેવલી હોવાને લીધે હમે સર્વે ઉપર કોડી ગયાં, સારે “કેપ કાચો.” ની દીવાલડી દેખાઈ. હમે એ ઉપરથી એવું ધારું કે સડવારના રાચેના બંદરમાં દાખલ થઈશું, પણ રાતના પવન પશ્ચીમ અને દક્ષીણ તરફનો કુતો હોવાને લીધે હમે આગળ વધી રાચાં નહીં અને ન્યારે સડવારના તુક ઉપર બંધ લેયું તો માત્રમ પડ્યું કે હમે હજી સુધી “કેપ કાચો.” ની નજરકે હતો. આઠ વાગા પછી પવન ક્યો અને હમે આસરે કલાકના ૪થી તે ૫ માર્દકને લેખે ચાલવાનું શરૂ કીયું.

સફેદ રેનીનાં મેદાનની ઉપર મોઝાઓ મોઝા અવાલેથી અડળાના દત્તા, અને પવનના બેરસાથી કુચરાની માફક પાણીના છોડાઓ ફળદુપ ખેતરમાં ઉડતા હતા. દમારી રસ્તો કીનારા અને “ચેપા” તથા “ચેપો” ના ટાપુઓની વચમાં દત્તો. જોડી “શુગર કોફ” ટેકડી પસાર કરી હમે ખરી ૫૨ આવ્યા; જેનો આકાર એક માણસ લાંબું મુનેજું દોષ તેવો છે, અને માથુસનું મોદડું ધણું ખડું યુક મોદ વેચીગટને મથતું છે; એ ટેકડીનું નામ “મેરીઆ” છે. ન્યારે એ ટેકડીની પછાડે મુશર અમ્લ પામે છે, સારે તેનો દેખાવ ઘણો મુશર લાગે છે.

હમને “રાયો ડી જેનીશ” નાં બંદરમાં દાખલ થતાં રાત પડી, પણ બંદરની બંધે બાજુએ બતીઓની દાર હોવાને લીધે ચાંદકે કોટર દેખાતું હતું. એક બધુ બતી બનાવી અને એક તોપ “સેનના ફ્ર” ના કીસ્મામાંથી ફોડી દમાર પોંદચનું નહર કીયું, અને “સેનના છુમીઆ” ના કીસ્મામાંથી તેને વળાખ આપ્યો. હમે “મેરિશોગો બે”ની પાચેના “નીચરોચ” બંદરમાં લંબર નાખ્યું. આખી રાત વરસાદ બડ પડ્યો દત્તો.

પ્રકરણ ૪મું.—રાયો ડી જેનીશ.

શુકરવાર, તા. ૧૮મી આગસ્ટ—હમે અગીઆર વાગેને નીકળીને કીનારા ઉપર ગયાં, ત્યાંથી હમે દમારે સાર કાંઈ કાગળે આવતાં દોષ તે ખગર કલાકના પહેલે દયાસ આપીસ. માં અને ત્યાંથી બીલીક કોનસેટ પર ગયાં, પણ કાંઈપણ કાગળે આવતાં ન હતાં. ત્યાંથી હમે નામનો પારા “ટોલેલે” દેસ ઈવાનગર” પર ગયાં અને નામનો ખાઈ થોડીએ કુશનો લેઈ આવ્યાં. આ જગા ઉપર પડીઓનાં ખુદરની રૂંચનાં પીઠાઓથી અને તેઓની છાતી તથા ગળાંથી કુચોની પાંખડીઓ, નથા મુશર રૂંચીન ઉડતાં વનવરની પાંખોનાં પાનનાં કરી, ખેટાં કુચો ઘણાં સરસ બતાવવામાં આવે છે.

સતીવાર, તા. ૧૯મી આગસ્ટ—મી. જોશ અને મી. એન્ડ્રો-
કોનેર હમારી સ્ટીમર ઉપર સાથે નાસ્તો જમવા આવ્યા
હતા, અને પછી હમે સાથે આપાનનો બાગ જોવા ગયાં.
કોનારા ઉપરથી હમે અહીંયાંની ગાડીઓ જોને “બોલડ”
કહે છે તેમાં જોઈ. એ ગાડીઓ ખોલ્લી અથવા બંધ આવે
છે, અને એની અંદર કોઈ વખતે એક, કોઈ વખતે બે,
અને કોઈ વખતે ત્રણ પથુ ખચ્ચરો જોડે છે. બાગમાં જવાનો
રસ્તો “થોરે કાણે બે” ના કીનારેથી છે; અને રસ્તાની
બંને બાજુએ હારેદાર ઉંચાં ઉંચાં જાડા બાગના દરવાજા
તુટીક હોવાના સમયથી ધણું રળીઆમણું લાગતું હતું. હમે
સંજનું આવું “હોનેલ દ હુરોથ” માં ખાઈ એક ટેકાએ
ગયાં, ત્યાં કટલીક બેચીલીઆન બાનુઓએ ધણું સારું
માથણ માથું હતું.

સોમવાર, તા. ૨૧મી આગસ્ટ—આજે સહવારના હમે
નાસ્તો ખાધા પછી મારકીટ જોવા ગયાં. પેટેનાં હમે માછી
બનરમાં ગયાં, ત્યાં ધણું લોક હતાં ને હમેજના ધારા
પ્રમાણે ધણી ગરબડ પથુ હતી. અહીંની મછીઓ આપણો
દેશ કરતાં ધણી જુદી જાતની છે. એક હમે જોઈ, તે આ-
સરે (૩૦૦) મથુસો રતમ બારી હતી અને તેનું મોઢું
ધણું બીહારાણું હતું. અહીંયાં કાકામીઓ ધણી જમ્યાબધ
અને મોહરી આવે છે; તેની લખાઈ ૧૨) થી ૧૪) ઉંચ
હોય છે, પથુ તેઓનો સ્વાદ કાંઈ ધણો સારો રહેતો નથી. આ
જગાનાં કાણુઓ ધણાંજ નાહનાં અને લેહજતદાર હોય
છે, અને અજાણ્ય જેવું એ છે કે તેઓ કીનારેના ઝાડોની
ડાંખથીઓ, ને પાણીમાં વાંકી થયલી હોય છે, તે ઉપર અથવા
તે પાણીમાં લાકડાંના થાંભાઓ હોય છે તે ઉપર યાચ છે.

ફરતની બનરમાં કાળી સીંધને ગળાંથી તે પગ સુધીનો
એક અને પહેરી, માથાં ઉપર પાચકી બાંધી, ગળામાં દાણુ-
ની હારકીઓ નાંખી, દરએક જાતની ફરતો વેચવા બેઠી હતી.
મારકીટમાં એક બીજા બાગમાં હરણો, વાંદરાઓ, ડુકરા, ઉં-
દરા, બીસાડીઓ, કુતરાઓ, અને એકે સીંદાં વાંદરા ધણેજ
નાહતો અને લાલ રંગનો, સુંદર માથું અને ચાલવાનો, કે ને
એક નાહના સીંદની માફક જસાદ મારે છે, તે જ્યતાં જાન-
વરો વેચવા મુકવામાં આવ્યો હતો.

અગોવાર વાગે હમે “પેરેપોલીસ” સ્ટીમર ઉપર જવા
નીકળ્યાં, જે હમને એક લાકડાંના ડંડા ઉપર, ત્યાંથી આગ-
ગાડી ઉપર છે ત્યાં લઈ મઈ; અને હમે આગગાડીમાં બેસી,
ખાંડ, તથા કાશીના બાગોમાંથી પસાર થઈ, વીસ મીનીટની
સુમાફરીમાં રેશન ઉપર આવી પુગયાં. હમારે સારૂ આર
ખચ્ચરો જોડેથી ગાડીઓ બેઠી થની હતી, તેમાં બેસી હમે
મેટ્રેડ તરફ ફરવા ગયાં. અચ્ચરે પાઠડ ઉપર ધણું ઝડપથી
જતાં હતાં. પછી હમે “પેરેપોલીસ” તરફ પાછા ફર્યાં.

હીરાંખાઈ નં. ૩૦ પડેલ.

[સંપૂર્ણ છે.]

૧૩૬

મગજ અને અંતઃકરણનો વારસો.

(૧૫મી અંકી સંપૂર્ણ કરા.)

કે, હવે પાછાં પરીએ. જેમ જે ઉપર
મારો હેવાસ આપતાં કહ્યું તેમ સાત વર્ષ-
ની ઉમરમાં તે મને આખા દહાડા અને
વારવાર આખી આખી રાતો બેસીને કાગ
કરતું પડતું હતું.

મને આટળી નાની ઉમરમાંથી મેંદનત
જંઘનીમાં નાખવાનું પરીણામ એકવાર
અકસ્માતમાં આવ્યું; કારણકે મને રમવાની
ઝાંઝી ટેવ નહીં હોવાને લીધે એક દીપકો
બ્યારે હું થોડાક છોકરા સાથે રમતો હતો, બ્યારે મેં એક પથ-
રો નાંખ્યો, અને અજાણતાં એક બારી લાંગી. આ જોઈને
મારી મરીજા માતાએ મારી તરફ શાંતપણે જોયું અને બો-
લી:—“તું બ્યારથો બધો અધીચારી થાય છે એ કેટલું ખોટું
છે? હું કેવી રીતે મેંદનત કરજું, અને મને પૈસાતી કેટલી
તગી છે તે તો તું જાણે છે.”

મેં તેણીના દમગીર પથુ મધુર મેદરા તરફ જોયું. એક
વીચાર મારાં મગજમાં એકદમ ઉભો થયો, અને તે પાર પા-
વના ખ્યાલથી મારું હૃદય ઊભાઈ ગયું. હું મારી માતા તર-
ફ દોડ્યો, તેણીનાં ગળાં આસપાસ મારા હાથો નાંખ્યા, અને
તેણીના ગાલ ઉપર એક સુમી કરીને તેણી પાસ એક કાતર
ભાંગી. મારાં નાનાં મુખે મગજમાં શું વીચાર આવ્યો હતો
તે વીરો પુછી તથા જરાક દેશીને તેણીએ મને એક કાતર
આપી, તે લઈને મારી નાની ખુરશી તેણીની આગળ ખેંચીને
કેટલુંક સીવવાનું મારા બોળામાં મુક્યા પછી હું તેણી તરફ
ફેરતેના દેખાવથી જોઈને બોલ્યો, “હમણાં હું મારી બ્યારીના
પૈસા ભરી આપીશ.” થોડાક વખતમાં હું એક આસાક વેત-
રનાર થયો; અને ધરના ખરચમાં મારો ભાગ આપવા લાગ્યો.
આ વખતે મારાં નાનાં કામકાજમાં એક નજીવ કારણથી
મોટા ફેરફાર થયાનો સંભવ હતો. એક સવારે બ્યારે હું મારી
ગરબીને લાંબી પાછો ફરતો હતો, તે વખતે એક મરીજા ધરડો
બીચારી ત્યાં આવી લાગ્યો; તેનો દેખાવ અતીશય કંઞાજ હતો.
મારી મારી મારાથી મુકી પડતાં ને પાકી મને હંમેશા આપતી
હતી, તે તેની સાથે પેટેની લેવાનો મારો ધારો હતો, પથુ આ
ચોક્કસ વખતે તે મારાસ વધારે કંઞાજ દીરવો. કાંઈ પથુ વધારે
વીચાર કાપા વીના મેં આખું પાકી કાઢીને તેને આપ્યું. ભાગ્યેજ
હું થોડુંક આજો દોઈશ, એટલામાં મારાં બનાં ઉપર એક દાઘ
હમણેથી પડ્યો—એકીને હું પાછળ જોવા લાગ્યો—અને મારા
માસાને જોવાથી મોટી હડપા,

“ઓહો, માસા તમે છે કે?”

મારા માસાએ મને પુછ્યું, “તમેએ હમણાં પેલા ગરીબ માણસને કોઈ આપ્યું, નહીં વાર?”

મેં જે આપ્યું તેના કરતાં તે કોઈક વધારે ધારતો હતો એવું ધારીને મેં જવાબ દીધો, “નહીં માસા, એ તો ફક્ત મારાં મારી તરફની ભેટ મેં એને આપી છે.”

તેણે ફરીથી પુછ્યું, “તમારું-મારવામાં એવું બીજું પાડો છે?” મેં જવાબ આપ્યો, “નહીં.”

“શું તમેા એમ અગાઉ આપતા હતા?”

“નહીં, હું ફક્ત અડધુંજ આપતો હતો, પણ આજે એ અતીશય ક્રોધાળ દીસવાથી મેં વીચાર્યું કે એને આજ પાડો આપવું જોઈએ; હું એક દીવસ નહીં ખાઈશ તો ચાલશે.”

વધી તેણે મને સલામ કીધી, “તમેા કઈ નીશાળમાં જાઓછો?” “હમણાં તો કોઈ નીશાળમાં હું જતો નથી. મારી માતા સાથે કામ કરેછું.”

તે અજબ યદ્દિને બોલ્યો, “તમારી માતા સાથે કામ કરો છો? તમારો હાથ મને આપો.” મેં તેમ કહ્યું. મારો હાથ તેણે ખોરથી હાથ્યો, અને મારી માતાનાં ઘર તરફ અંગે ચાલ્યા. અંદર દાખલ થતાંજ મેં મારી નાની ખુરશી લીધી, અને મારી કાતર હાથમાં લઈને, શુંહુની અંદર બેસી પકડીને તે કાપવા લાગ્યો.

તે મને મારી કાતર આપી સરસ ચાસાટીથી વાપરવાં જોઈ જરા હસ્યો, અને મારી માતા તરફ મનનાથી જોઈ, બ્યારે તેણીની આંખમાંથી આસુ ટપકતાં હતાં. તેણી શું કહેવા માંગતી હતી, તે તે સમજ્યો, અને તેણીને દીસાસો દઈ મનતાથી બોલ્યો, “કોઈ રીકર ના કર, મારજેરી, હું એ નાના મસ્તાનને કેળવીશ.” ભારે પડી એક એવો કેખાવ રજુ થયો, કે જે હું મારાં મરણ સુધી ભુલીશ નહીં. મારી માતાથી વધુ નહીં ખખવાથી તેણી ડચકાં ખાવા લાગી, કારણકે તેણીનાં મગજ ઉપરથી આ એક મોટો બોલને દુર થયો હતો. તે હજોશાં મારી મેહનનમેા લાખ લેવામાં જોઈ વીચારતી, અને મારો શીખવતાં વખત આવી રીતે શુભાનો જોઈને દુઃખી થતી હતી.

બ્યારે મારી માતાના આશીરવાદો વચ્ચે મારા માસાએ સુખી દીધે અમારે ઘર છોડ્યું, ભારે મારી ખારી માતા મને સુખી કરીને બોલી, “મારા મોટા, હવે મારી અંતઃકરણની ઉચ્છા પાર પડશે, કારણ કે તને કેળવાઈને દુન્યામાં આગળ વધશે બેવાની મને મોટી હોદ છે.”

માણસ ધારે છે, પણ તે યામવવાનું બોદાના હાથમાં છે. ચોટાક દીવસમાં મારો માસો આખરી પડ્યો, અને ત્રણ મહીનામાં તો મેં મારો નવો વણી બોદાયો.

તેનાં મરણથી મને કેટલો ગમ ઉપજ્યો તે વીચારવું સહેલ છે. આ રીતે મારા માસાનાં મરણથી મારી અને મારી માતાની આશાઓનો ભંગ થયો, અને મને પાડું મારાં વેતરવાનાં કામ પર મડવાની ફરજ પડી. હું બાર વર્ષના થયો. ભાં વેર કોઈ પછુ જાણવા જોગ બનાવ બન્યો નહીં. હદાશ અને રતો

૧૩૭

એકજ રીતે પસાર થતાં હતાં. મારી માતાનું પુણતુમા ગીત અમેને અમારાં કામમાં ઉપદ આપતું હતું; અને જરા કામ માંથી દુરસદ મળતી તે વખતે ખેતરોમાં લટાર મારવાથી અમારા ઇવને રાહત મળતી; પણ તે અરસામાં બ્યારે પણ મારી માતાની નજર મારી ઉપર પડતી, ભારે તેણીના ચેહેરા ઉપર હું દમગીરી ફરી વળતી જોતો. તે વખતે તેણીના સોદાચઈ ગયલા ચેહેરા ઉપર આંસુઓ ટપકી પડતાં. એક દીવસે તેણીને આંસુખરી આંખે બોલા પાસ કોઈક અરજ શુભરતાં બેવાથી મારેથી ખખાઈ નહીં શકવાને લીધે હું મોટી રડી પડ્યો, અને તેણીનાં ગળાં આસપાસ મારા નાના હાથો વીંટાળીને તેણીનાં દુઃખનું કારણ પુછવા લાગ્યો. તે દુઃખથી બોલી, “મારા ખારા મોટા, તારા બાળપણના ઉષોગી દીવસો કોઈ પણ કેળવણી વગર શુભતા જોઈ મને અતીશય દુઃખ યામ છે, કારણ કે મને પકમ બરસો છે કે કેળવણીથી તું મંગળીમાં એક મોટો ઓધો મેળવવા પામશે.” હું તેણીને એક સુખી કરીને ખારથી બોલ્યો, “બસ એરનુજ? શું” મને યાચતાં નથી આવડતું, અને શું ખારી બેન જોતે મને જોડણી કરતાં શીખવું નથી, અને મને લખનાં શીખનાં શું વાર લાગવાનો છે? હવે માતા, એ કારણ માટે કોઈ દીવસ દમગીર થશે ના, કારણ કે મારી ખાતરી છે કે હું કોઈ પણ દીવસ મારા બે પીત્રાઈઓમાંના એકના પણ જેવો દુસ્ખાર થઈશ.”

હું વીસ વરસનો થયો તેની અગાઉ મારા આ બોલો ખરા પડ્યા હતા. આ ઉપરથી મારા ખારા મોટા, તું જોશે કે મુરકેળાની વખતે ધીરજ તથા તપાસ રાખવાથી તને ખચીત તેમાંથી કાયદો-મેળવવાની તક મળશે, જે કાયદો જો તું હદા-પણથી મેળવશે તો જરૂર તની તેમાં તું ફરોડ પામશે.

ચોટાક વખતમાં મારા ખાખને કોઈ દુરના સમાનો વારસો મળવાથી અમેા બીજો ગામ જઈ વસ્યાં, ભ્યાં મને નીસાએ મુકવામાં આવ્યો. હવે વરસ પુરા પુશાલ નીકળી ગયાં, જે અરસામાં મેં જે ચોટક રાન મેળવ્યું હતું તે કામે લગાડવાનો નીચક કંઈ.

ચોટ દીવસમાં હું એક કારખાનામાં રહ્યો, ભ્યાં બે મારીજ ઉમરના છોકરાઓ એક દીવસ લાકડાંનાં બીખ્યાં અંદકે તરફ ફેંકતા હતા. આસો આસો તેઓની રમતે મારામારીનું રપ લીધું, અને તેઓએ અંદકે તરફ કાતર ભ્યાં તીણાં હથથાર ફેંકના માંગ્યાં. તેમાંનું એક હું ભ્યાં મોટો હતો. ભ્યાંથી મારા કાનને અડીને ઉડી ગયું. હું જરામાં બચી ગયો, નહીં તો આજે હું આ લખવા પામતે નહીં.

આ ઉપરથી મારા મોટા, કુરસો એ કેટલી વંકશાનકારક લાગણી છે, તે તું સારીપેટે સમજશે. હું જો તેના ફરકથી મરી ગયો હતો તો તેના શું હાલ થતો તે જરૂર ફાંસી જતો, અને તેનાં માનવીનાના પછી શું હાલ થતે તેનો ઉંજ વીચાર કર. મારે શુદ્ધને દમશેમાં કાળમાં રાખવો.

ભારે પડી હું એક બીજો મોટી ચાકરી ઉપર રહ્યો, અને આજે આસને મારી માસાટી અને બોદા ઉપરના પુર વીધાસથી મંગળીમાં સારા બોધો મેળવવા પામ્યો, અને મારી ભાંથી

માતા પોતાની ખરાં અંતઃકરણની દૃષ્ટિ પાર પડેલી બેવાને ખોદાની બહેનશયી જીવવા પામી.

છેલ્લે મારા પ્યારા બેા, મને પુરતી આશા છે કે તારા આપનીજ માફક ધીરજ, ઉલ્લેખ અને ખંતથી આ દુન્યામાં આગળ વધવાને અને પેલી દુન્યાનું સુખ સંગરી રાખવાને તું તારેથી બનતું કરવાને સુકસી નહીં. આ ઉમદા જાગૃદ ખતમ કરતાં તારાં નીંપ અને સ્વચ્છ “અંતઃકરણ તથા મગજ” ઉપર ખોદાના આશીરવાદ ચાલી તને છેલ્લી સલામ કંડે હું.” આતુખાઈ કરાંમંજી ગીરલાં.

કાલે.

કાલ ઉપર સુતતથી રાખનાર એક માણસને હાથે લખાયેલા પોતાની જીંદગીના ખનાયો.

પ્રકરણ ૨ નું.

એક પેલી ભુલની અગતીન અચરણો.

જો પોરતમકાફ નવા પળ મેં પહેલી બીજા ને સાંભળી તે બે હતી, કે “ધી લાયન અને હીન્દુરખાન” (આગબોદ) તો કેટલાક કલાક આગમચની એવજીખાતને લઈ ઉપડી ગઇ, હું એકાંકી તો નીસરા થઈ ગયો, કે મારેથી એક માલ પણ બોલાઇ રાહાયો નહીં. એક મુસાફર ખાનાને માગાલ ખીદમતગાર મારી પબરાટ, અને મારે દબે જી કરતું તેના કાંઈની વીચાર કરવાને મને આશા હત જેઈ, વધારે ખબર કાઢવા દોડયો, અને મારે માટે ખુસાલી બરેલા સમાચાર લાગ્યા કે, “નેકાલ” નામનું વાદાણ, જેમાં એવજીખાતાનાં બાજીનાં માણસો નવાર હતાં, તે દહ સુધી ઉપડી ગઇ ન હતું; કે એક મદદરથ કે ને “નેકાલ” માં નવાર હતો, તેમજ પોતીક ખાનું પારેના મોદલાનાં એક દોરડામાં લીધું હતું, અને ને એક દસ પીનીટ આગમચના દરયા કીનારે થયો હતો.

તે તે મદદરથ ને બાજુ ગયો હતો ત્યાં દોરડે; તે તે દોરડામાં એકીને જોઈ રહીયો હતો. જે એક બીલ દોરડાવાસને મને અને મારા સાખને વાદાણ આગળ લઈ નવા બમળું પ્રમળું લાઈ આપ્યું; અને જેની “નેકાલ” પોતાનું લંચાઈ ઉપડી હતો તેવાં હું ત્યાં નહીં પાડો. આ મારે માટે ખરાબ પડો હતો! જેનું મેં જેઈ કે હું વાદાણમાં સલામત આવી પુગાઈ, અને જેવા માલો બોલવાને માટે મ ખુસી થયો, કે હું પેરેથી બોલ્યા, “બજે કાલનેજ હાંઈ આવેલો દોરડે તેની રીતે હું સામે સંભાલત હેઉ—ખેરખર વધારે સારો, અંદે દબે પછી તો હું દેવેશાં મારા સારા સેતારા ઉપરજ બેસેશો રાખીશ. હું બંધુતોતેન કે હું પાંચો મોડો નહીં થયશ.”

જ્યારે મેં સાંત મનથી વીચાર કર્યો, ત્યારે મારા દોરડે તથા મુગળી, અને એકથી પોતાના બીલ બોલેલા દુરદાર માણસોની સામે “લાયન” માં જવાની વક બોલવા માટે હું નરા જગાર દબવીર થયો. આ લાંબો સેલકગાદમાં તેઓની લાયનથી મેં ને કાયદાઓ એજ્યા દતે, તે મેં હારી મેદકમરીને લાયન બોલ્યા. “નેકાલ” “ધી લાયન અને હીન્દુરખાન”થી કમળી દૂર પડી ગઈ. મારા દોરડેને મને પાછળથી જાણ્યા પ્રમાણે તેઓ પ્રીયાની ખાતી આગળ પાંચ દહાડા બોલી થયા હતા. “નેકાલ” નજર નહીં પડયોથી તેઓ કાંઈ દબારા ખમર ઉપડી ગયા. ઉચ્ચે સરવાલે દબારી મોઢી ખુસાલી વચ્ચે સુખાવાના કીમારા ઉપર દબને એક પાતું નરડું, ને દબારા દોરડે ત્યાં મુખી ગયા હતા, અને જેની ઉપર લઈને દબને દબને જવા દબા દતો, કે તેઓની રીડીખર આક્રમ દહાડે આગળ બાજુ દબ-

અવ્યતા—સીને છાન્તાં સદ્ગુણ રૂપી પદેણુંબિખાં એક ઉત્તમ પદેણું સવ્યતા છે. આપણાં કરતાં ઉત્તરમાંએની સાગળી નહીં દુખવળી, અદરતાંએને માન આપવું, ખરાબ બોલો કદી નહીં બોલવવા, દુશ્મની મનક નહીં કરવી અને નીંદાથી તો દુર ન રહેવું, એ સવ્યતાની મુખ્ય યુગલિઓ છે, ને બુદ્ધિગમ્યાથી એક સી પોતાના સંસાર સુખને ધણું ચઢતી પંકનીનું બનાવી શકે છે, અને મંડળીમાં માન પામે છે. એક પણા જીવસુરત મેદરા છતાં તે પર ભે મગરૂરીયા ધણે અને તોછડાઈની નીસાનીએ લેય છે, તો તેના કરતાં વધારે બેચાણ એક મધ્યમ જીવસુરતી પણ અદભ અદાના ધાપ સાચને મેદરો કરે છે.

એક તોછડો જવાબ સામાની સાગળીને કેટલું બધું દુખ કરે છે, જ્યારે એક નરમાય બચે જવાબ સામાનાં મનમાં આપણે માને વધારે છે; આપણાં કરતાં ઉત્તરમાં થયાં તે મદિ તેઓ તરફ તોછડાઈથી વતીતું એ આપણું પોતાનું સાંકડું મન બતાવે છે. કદીબી બીલએ તરફ તોછડાઈ બતાવી, ગરીબીની મનક કરી અને કોઈની ખુશીની ખામીઓ પર દરડી તેમાંની મનક એવજીખાની કોરોશ કરવી નહીં જેઈએ; સી ભત્રીની ખુશ રતી નાનુકી અને નરમ રૂપવાચને તે નહાનતું છે. તમે તો દસવામાં તમારી કોઈ મરીબ બેદનન પેરારાની મનક કરો, પણ તેને તો તે તબયથી લાગવું વેર લાગશે; તમારે માટે તેનાં મનમાં સારો વીચાર નહીં આવશે, પણ તમારી મરીબ બેદનની ખામીઓ તરફ મોઢાં દીલથી જોરો, તેઓ સાચ નરમાયથી વેરશે, અને તેઓની સાગળી તરફ માન રાખશે તો તેઓથી તમારી તરફ તેમજ વેરશે. એક નરમાયસુધીની લીધેલી ચોરતને તેની સહીયો અને ખરોસણા માટે જી અને વખાણે છે.

તમારી વર્તણુકમાં મંચોદાં રાખશે તો તેથી કરીને ધણાક જન-યાએને આકાંક્ષી રાકશે. સવ્યતાથી જીવી બહાર જેટલી અપની છે તેટલીજ ધરમાંથી ઉપાગી છે. સવ્યતા ધણી દીખતી છે; ધરમાં જે સવ્યતાથી વર્તેલું તો બાહાર તેથી વર્તણુક રાખવી સેલક પડશે. સીરિન બહાર અદભ અદાથી બને ને ધરમાં મનએ મનાઈને તોછડાઈથી જવાબ કે એ જ સાઈ જે નહીં, ધરમાંથી અદભ અદા અને સવ્યતાથી ધણી નરર છે. એક માતાને જે પોતાનાં બાળકોને બાળપણથીજ સવ્ય થતાં શીખવતું જેઈ એ. સીરિનથી ચોગારી પર રેલતેમ પડેલો પાડેલો, સીરિને ભુમ પાડી, “મુચા આંધળા” રૂપતે એ અપખાનનું. વેરે સીરિનને એક સમાપ બેચોને લીધું, ને પરાધી સીરિનની જ્યાં હાથમાં રહી નહીં, મણેનો વરસાદ વરસવા લાગ્યો, જમરોડે આગીને બાઈ તરફથી બાજ લીધો, જ્યાં જલદની તરફથી નીકળે અને એક નાદરું જેનું રમખાન નહ્યું. ક્યાં જો સીરિને પોતાની જ્યાં કાજુમાં રાખી, બાઈને નરમાયથી ઉપકા આપ્યો હતો, અને ર-રને સવ્યતાથી માફ માંની હતો, તો આ જમ્બો કદી થતે નહીં. ત્યારે સાર એ કે, અપખાણીની બાળકોને મનું કાજુમાં રાખનાં અને ધરમાં પણ એક બીજાં તરફ સવ્યતાથી વતીનાં શીખવવું, કે જેથી કરીને એ જીવી આગળ ચાલનાં વધારે ખીરે.

ર થોભી હતી. એ લખાણ ઉમરથી હતે સમજાસાધક કે તેઓ-
એ કયો. રરતો લીધો દોગ, અને દાહ તેઓ કઈ જગા ઉપરે દરો.
આજે મને મને ધોડા છપ આજે પવને પછુ દમને ચારી
આપી; પણ અફસોસ! બેતકાની ખાડીએ પસાર કરતાં હમને
એકજુ' તો તુડસાંન થયું' હતું, કે હમને બંદર પર પાછું ફરી
મરામત કરવાની અને બીજે થોડાક તાજે ખોરાક લેવાની ફરજ
પડી. વાદાણુ ઉપર એકાએક એવું નહીં હતું કે જેણે
એવી કુવા નહીં માંગી હોય કે તેનાં નસીબમાં બીજાં વાદાણુમાં
જવાતું હતે. મેં તો આવી કુવા દહાડામાં ધીરેક વખત અને
સરેવેથી મેટીથી માંગી હતી. જ્યારે મારા સાથીઓએ બહુજુ'
કે જે હું બરાબર વખતે રપીલદેડ તરફ આજ્યા હતે તો હું
એવતીની સાથે એકજ વાદાણુમાં બેસતે, ભારે કેટલાકોએ મારી
ઉપર દયા કરી, કેટલાકોએ મારી મરાઈ કરી, પણ ઘણા ખરા
બોલ્યા કે મારી બેઠરકારી માટે મને શીશ્યા થી લેજે. ઉલ્લે
સરવેને "ધી લાયન અને લીડરસાન" ને દેમે હવે ટપુમાં
મળ્યા, હમારા રોરતોને હમને કીચી ફીથી લેવાની બીજકુજ
આરામ નહીં હતી, અને બતેલીઆ આજળ તો એક બીજુ'
રેવજ વાદાણુ "જેડાવ" ની જગ્યા પુરવા ખરીદ કર્યું' હતું;
મારી થોડી ધુસારી વચ્ચે હતું હવે "ધી લાયન" માં નઈ બેસા,
અને બંધકાર અને પડોતો કે જેઓએ, મારી સફરના પહેલા
બાગમાં કમનસીમે હતું છોડા પડ્યા હતા, તેઓ સાથ વાત કર-
વાની મને તક મળી. તેઓની વાતથીતમાં જ્યારે તેઓએ મેં
જુ' જુ' થીએ લેવાની ખોટી તે કહી, ભારે મારી પસતાવા
પાછો સજીવન થયો, અને વધતો ગયો. તેઓએ ડાડપાન, વન-
સીખી, અને આઠ થોડો કે જેમાં શ્રેયીશની સોના અને હીરાની
ખાંચીમાં થેલી રીતે કામ ચલાવે છે તેનો રેખાન આપેલા હતા,
અને ને તેઓએ રીઝો બેરેરીઓના જેવાં હતાં, તે ઉપર થીડ
થડે એકીથી સરનાવાથી બોલવા લાગ્યા. તોપણ ઉઠક પાસર સવા-
લ દરવાળી મેં થોડી કાઠજુ' કે થોડો થળાં ખરાબ રીતે ખાટ-
લાં હતાં, અને જેવા લાંબાં ન હતાં.

મેં અતીનાસ નહીં જેવાં તે માટે મને બહુ પસતાવા લાગ્યા,
કે ને માટે મારા સાથીઓએ મને ખાતી આપી કે તે એકલાં
બળાં તે બળતાં હતાં કે તેઓ પોતાની લલકારે પછુ તેના રસ-
થીન સાફ કરતા હતા. પછુ મને સડથી મીઠા પસતાવા તો
મેં લાગો કે જેવા અપાસ નામના યાદને લગતું હતું કાંઈ રીઝી
સકયો નહીં. તેઓએ મને માતાવને કાણુ આપ્યું' કે જે હું
એતેલીઆમાં હતે તો આજે અદરસાએ ને કાંઈ હતું' તે કરતાં
વધુ બારીકી બેઠું જાન લાંબાં વેરક સંબંધી બાગના રખેવા-
લો તરફથી બેઠવતો.

મને કયુજ કરતું બેઠુંએ કે મારી નીચાશીનું યુગ એજવું' કાંઈ
પ્રકારની લીધાની થોખજ નહીં હતા. અપાસના આટલા દેવાવ
મારાં પુરતકને વધારે કામથી બનાવતે. મેં મને પેતીકાને જેવા
રેડાથી દીઠાસી લીધો કે ચીનમાં મોટાં કામમાં કાઠીથી ન્હાના-
માં ન્હાની ચીજ એ મારાં પુરતકને બેરારંજક, બોધકારક, રીલ-
પસદ અને જુલક બતાવે તે બેરકથી સુકો ન રહી. એક દરવાજા
વાળુજ સાધારણ અને નાપી ચીજનું નીચીની રીતે અવલોકણ
રેડાં કરીને તે ઉપર ધ્યાનપૂર્વક નીચેથી છે, ભારે તેજ
માનસ લાગતો ને જે કાંઈ જેણે કરતો થતો હોય, કે ને સેક-
માગદતવા નોગસાંનિતો નોગસાંનિતો, કાંઈ ચલાવમાં, મારાઓ-
માં, જાનવીરો અને મને નીચીમાં ન્હાની બીજ કેમોથી લડન
હતો. મેં તે મીઠો ચામડી વાળુજ કેળાં બધાંની આજુ-
કાંથી નામની આજુ વચ્ચે જેનાં એક દરવાજા આજુબની

કામ તરફથી રીલકુરી બેઠાં અવલોકણ અને નીની યાદ તમા
ધારા યાદમાં અસુખ્ય થોધોની આસાર રાખવાનો દક છે.

મેં મારા જીવને પ્રુથ દીધો કે હું-યાને મારાં પુરતકથી નીચા-
સ નહીં કરવી. મેં હમણાથીન હવામાં મેટલા બોધવા માંડ્યા.
મારાં કીમતી અને સરખાવી ન સાકાય તેવાં પુરતક માટે મારા
રોરતો અને પ્રતની મુખારકબાદીએ કેલી મગફરીથી લઈશ, અને
મારા ભાવા પોતાના ઠોકરાની કીર્તીથી અને પોતાની અગમચેની
ખરી પડવાથી કેવા પ્રુથી થયો, તે સરવે મને હમણાથીન કેખા-
વા માંડ્યું, અને આવા બીચારી ભરપુર મન સાથે હમો ચીન-
ના મેડાના કીદારા ઉપર ઉતરયા.

હું રાતના મોટે સુધી મારાં પુરતકનો દીવાલો અને પ્રકરણો-
ના મજાગાની ચારી લખવા મેંડા. હું ચારી ગયો અને મોડા
વખતમાં ભર ઉપમાં પડ્યા. મેં સ્વપના જેવાં કે ચીનના શાદ-
નશાદને (Chromophotonologies) ક્રોનિનકેટોનિયોસેક્ટો-
સાચો રાજક કચ્છારતાં રીખવતો હતો, અને સદવાના પાંદ-
ના અવાજથી હું નમી કહ્યો. આ પાંદ વખતવાની મતલબ
હમને બહુલી કરવાની હતી કે, હોડીએ એકજીખાતાના માણ-
સોને પેકીન લઈ જવા તૈયાર છે. મેં ઉતાવળથી કમડાં પહેરી
લીધાં, અને પાંદ બંધ પડે તે આગમય તો હું હોડીમાં નઈ
પુગો. હું મારી ડડપને માટે મમરર થયો; પણ હમો ત્રણેક
માઠલ નઈ પુગે તે આગમય મને મારી ઊતાવળને માટે પસ-
તાવતું કારણ મળ્યું. ચીનાઈ ચોદરના પહેલ વેલકા દેખાવા-
એ મારાં મગજપર કેવી અસર કીધી હતી તે હું બની લેવા માંગ-
તો હતો. પણ આફસોસ! ફાકડમાં મેં મારી પેનસીલ અને
નોટ લુકની અગવામાં સોધ કરી. આ એક થોડેને હું મારી
પછપરે મારા બીઠાનાં ઉપર બેઠો આજ્યો હતો, વળી તેથી
એકજ નોટ લુક નહી, પણ એક આજી દાન, કે ને મેં હટ-
ન હોડીની વખતે એક કોળામાં મારા રાતના પેદુરી મુખના
પોસાકની અંદર બીટાળી મુકી હતી. કાઠીએ, રાતનો પોસાક
અને નોટ લુક-સમજું' લુગાઈ ગયું.

મને એવું આજે નહતું લાગે છે, તોપણ આજે નોટ લુક
ખોલવાથી પછુ બેરકારક થયા. કામને લઈને બીજ નોટ લુક-
કરાવતું કામ તો બેરકારક થયું' રોડલ હતું, પણ તે સે-
દઈ હતું' તેથીન મેં કસાઈના કાલક અને દહાડાઓના
દહાડા વેર મુલતવી રાખ્યું, અને મારા કીમતીમાં કીમતી રીઝા-
ઓ કાજળના નાના ફૂરકાએ ઉપર લખવા લાગ્યા, કે ને માટે
દમરો હું એકમ જોલતો કે, આવની કાલે નોટ લુક સીધી તેની
ઉપર મારે લખાણ ઉઠારી લઇશ.

હમો પેકીન આવી પુગા, અને એ ચોદરના ધળુજ બપડા-
ર નેવકમાં હમને ઉઠાડો મળ્યા. પણ હમારી ઉપર એકીથી તે
સખત ચોડી રાખવામાં આવી હતી, કે હમો મેડતાના થોડીથી
થોડે પણ દુર નઈ સકતા ન હતા. બાંચનાર, તમે! કહેસો કે
આવી બંદીમાં અને નોટ પ્રુસ બનાવવાની અને મારાં લખેલું
ઉઠારી લેવાની પુરાઈ ફરિમુદ મહી દરો. હા, તેમ તો હતુંજ;
અને આજે કામ જ્વલથી પાર ઉઠારવામાં મેં પકેટ ફેડાર કર-
યા; પણ મેં તે મુલતવી રાખ્યા કીધું. મેં ધારણું કે આજે
કામ ધળુજ થોડા કલાકનું છે, અને કાંઈથી દહાડે બની સકે.
વળી રૂબી એકીથી તો ખરાબ હતી કે પહેલું અંકારાયું' તો
મારા દેખવાનાં બળન કાડના અને સરખત પીવા સીવાએ નું
બીજું કાંઈ પણ કરી શકાય નહી. હમારો પહેલોખેર વખત
આવડાઈથી, અને બીજ ચીનાઈ અમલકારોની આદરસાકાર
બેરકી મુજાકામમાં બતા દેતો; તેઓ સાંચાની માફક બોલતા

આમે કામ ખલાસ થામે ત્યારે પોતેજ તે ચેદનશાહને આપવાનું મામે લીધું. મેં બીચારણું કે એલથી ખાતું તે આખો રાખામે પોતોનામં પસાર કરનાર હોવાથી મને બધા બ્રીદીસ ચેદનશાહોની તસવીરો પુરી કરવાનો પુરતો વખત મલ્યો. તસવીરો બરાબર રાખ્યોને મલતીજ પાસવાનું કાંઈ થયું નહરું ન હતું, કારણકે ચીનને રાહનશાહ કાંઈ એવી ભતની ભૂષ સેલ લાઈથી પોતપો નહી રાકે. સારાં હરથી ઇમરૂંડના રાખ્યોને ખલતાં ચીનો તેઓના રાખમાં બનેલા મુખ બતાવે સાથ એક કાચબના મોઢા તાવમાં લઈતથી લાગ્યો હતો, કે જે મારા કાકાના દીકરાનું હતું. મારી બધી ચોલે બાંધવાના ધકરાટમાં તે મેં પચાંચને ખલે મારી પોતીમાં મુકી દીધું હતું, કે જેથી તેજ ટેબલ પર મરેલું હતું. મારી છંદગીમાં એવા ધણા બાખચાળી અકસમાતે મારી બેઠકાનીને લીધે બનેલા છે, તેાપણ તેજ જે દરકારપણાએ મને મારાં સારાં નસીબમાંથી દુખેરોનાં ક્યારેક દાસલ કરતાં અકસમાતે છે.

આમે વખતે તેા મેં નીકળ્યજ કર્યો હતો કે કાંઈથી ભતનું મારું આજસુમતું આમે મારી નસીબ બેઠકાવાની તસને અરકાવતો નહી. હું એકેદમ મારાં કામ ઉપર મરેલી, મારી કબીલા બનાવવાની સજાતા અને ચેદનશાહી મારા હોરતને મેં અજબ કરી નાખ્યો. મને હમારા ચેદનશાહનાં પોંચાતી બાખચાળી એક એકાંતે જ્યા, કે જે એક લાંબી આલરીને નાકે બહારના મોકમાં આવેલી હતી, અને જે જ્યા ઉપર હમારાં હાલકારી માલુસોને કનાયદ આપવામાં આવતી હતી, ત્યાં જવાની રેવ હતી. કનાયદ ચુરી થયા પછી તે જ્યા આખો દહાડો અને રાત પછીજ રાતાં અને એકાંત રહેતી. હું મારેવર ત્યાં લખવા ચેસતા હતો. એકે મુતુભાઈ ચાંદણી રાતે મારી બેસવાની જ્યા ઉપરથી હતી હું આલરી ઉપર ફરવા નીકળ્યો, કે જે વખતે હું આપણી મોટી રાણી એલીકાએક ઉપર કબીલાની લાગેનાં બેઠકો હતો. ઉછી બે લીધેથી મારી ઉછા પ્રમાણે હું બેઠી નહી રકચો. હું એક હાથે બનાવેલા ખરક, કે જે ચોનાની વચમાં હતો, તે ઉપર માંડે માણું મારા હાથ ઉપર અંટવાની બેઠો, અને કબીલાની લીધેથી બેઠકાં શર ઉપમાં પડ્યો. એક મોટા બેસવંધ ગર્જના અને અગડાનાં ચીખાટથી હું બગી ઉઠ્યો, પણ જેવો હું ઉઠી ઉભો થયા બહુ તેવોજ હણે મરતક જીભી પર પડી ગયો.

ત્યારે હું દુશ્વારીમાં આવ્યો ત્યારે ચોક લોકોથી ભરાઈ ગયો હતો; કેટલાકે કુરેખને, કેટલાકે ચીનાએ કે જેઓ તરતનોજ બીજાનાં ઉપરથી ઉઠેલા જ્યોતા હતા, અને કેટલાકે હાથમાં ફાલુસ અને કેટલાકે હાથમાં સજાતી મસાત હતાં. દરેકે જ્ય વચસાદ બરેલા ચેદનશાહી એકેબને હું બનાવ બન્યો તે પુછતા હતા. લાકડાના ચોંચાના કડકાએ, સાદી અને બાંધુથી જીભી ભરાઈ ગઈ હતી. મેં તેજ કે આલરીના એક ઉછા કે જ્યાં હું ચાતરો હતો તે, અને મારી બેસવાની જ્યા તદન નાશ પામ્યાં હતાં. વળી બંદુકના દારૂને પછુ જઈ વાસ આવવા લાગ્યો. હવે મને યાદ આવ્યું છે તે દહાડે સદવારના એક વસારી સીપાઈ પાસથી મેં એક બંદુકના દારૂથી બરેલી સીપાઈ ગળીની લીધી હતી; અને તે દારૂથી મારી પીરતોત ભરનાનો હું ઈશારો રાખેતા હતો. પણ તેને કરવાનું મેં સુઘવેલી રાખ્યું. મારી બરેલી સીપાઈ આખો દહાડો મારી હાલકારી ટેબલ ઉપર પીરતોત સાથે પડી રહી, જેની અંદરથી અગાડનો મોટો ધણો રહી અથો દારૂગોળા મેં લીધી બહાર કાઢી નાખ્યો હતો. ત્યારે હું આલરી ઉપર ફરવા ગયો તે વખતે મેં મોનબની બલતીજ રહેવા દીધી હતી. અને હું ધાગ્ય કે બગતામાંની ચી-

મારી છુટા પડેલા દારૂગોળામાં જઈ પડી હતો, અને સીપાઈમાં ને દારૂ મણુ ગોડા વખતમાં સળગી ઉઠ્યો હતો, અને મારી બેસવાની જ્યા દારૂગોળાથી ઉઠી ગઈ હતી. આમે જ્યા હલકાં લાકડાંની અને બાંધુની બનાવેલી હતી તેમાં કીક થયું, નંદીતો વધારે જંબીર ખરાબી થતે. એકતીખાતાના માલુસો કે જેઓ મે-હેવમાં રહેતાં હતાં, તેઓજ કાંઈ એકલાં આમે ધકડકાથી વગકયાં ન હતાં, પણ ધકડકામાં રહેવાના ધણા ચીનાએ પણ, કે જેઓ સમજ નહી રાકતા હતા કે આમે અકસમાત કેમ બન્યો.

બધી બાલુથી મારી ઉપર કપકાઓનો વરસાદ કાંઈથી થયા વગર વરસાવવામાં આવ્યો હતો, અને મારા પસતાવાની લગમમાં થોડાકે વખત મુકી તેા મનેમારા ઉમઢાટના બહાદુરાઓ તસવીર મોહરા માટે લીધાપ કરવાની પછુ કુરસદ નહી મળી. તેઓની કાંઈપણ ઇધાંતી નીશાની રહી નહી; અને જે મહેનત આમે તસવીરો પાટવામાં, અને તેઓની કબીલારૂપી તપાટીને બેટવામાં લીધી તે સમયી બરાબર ગઈ. સમયી વધુ ખરાવતો મેં કે, હું એક જાત ફરવાદ કરી રાખેો નહી, કારણકે મારી થયા ખાનાડ કાંઈથી ન હતું. સમયા મારા હોરતો મારી બેઠકાકારીથી એકલા તેા ઉસકેરાઈ ગયા હતા, અને આ અકસમાતનું પુરી પ્રાણમ આવતો તે માટે એટલાટના બીહાટના જે ચીનાએ આ અકસમાતવાળી જ્યા ઉપર ગમરાઈને આવ્યા હતા, અને જેઓ છુટી રીતે નાખુસ થઈને ગયા હતા, તેઓ ખરેખર ચેદનશાહ માનદારીને બજાર કરી અને તેઓ રાહનશાહને આ હકી-અતે લખી જાણવરી.

મેં મારા હોરત માનદારીની સલાહ પુછવાને ટેમજ કર્યો, પણ તેઓ તેા હમારી બીક ધકડકાને બહો વધારી. તેણે કહ્યું કે આમે બાખની ધણી ચારણી યાચ્યો, અને તેને પોતીમાં તદન મોહું રૂપ આપવામાં આવ્યુંજ. ચીનાએ જુદરતી રીતે બીહાટના અને વેદેરો, મારી સારોજ નહી કે આમાં તેઓને તુકવાન કરવાની કાંઈથી મતલબ ન હતી, અને ધકડકો અકસમાતી હતો. એકે નહાલું ઠોકરું પણ અકસમાતથી જાખી થયું હતું. મારા હોરતે કહ્યું કે અંહીના રહેવાસીઓને સુખલવવાનું ફેરકટું છે, અને તેણે કહ્યલ કહ્યું કે આમે કમનસીબ અકસમાતમાં ધણાં જંબીર પરીણાએ આવશે. તેણે એક વાત જાણવી, કે જેણે તેના બેઠકાને વધારે મજબૂત લીધી. થોડા દહાડા અગમ્ય ચેદનશાહ બ્રીદીસ સાંખખાતાની બેટો તપાસતો હતો, તે વખતે તેણે જેણે નહાની પોતલની તેપોની ધણી વખાલુ કરી, તેાપણ તે જોલ્યો કે જે લોકો આમે નાકારાકે ચીને સોધી કહારે છે અને વાપરે છે તેઓની દુરકારી માટે હું કહ્યું ધણો સારો વીચાર નહી લાઉ, અને હું સમજ નહી રાકતો કે જે લોકો કોનો ધર્મ, કયા, માથાજુપણું, અને સખાવતેથી ભરપૂર, તેઓ-જ કેમ અમે જલમાં લાગ્યાં હઈયોરો સોધી કહારે છે.

મારા માનદારીને વચન આપ્યું કે તેનાથી બનશે એટલું કરી ને સાચી વાત છે તે ચેદનશાહને જાણવરી. મને લાગે છે કે મારા હોરતની બધી લાગણીનું કામ પાર નહી હલવું હોય; અને તેને કદાચ આમે વાતમાં વચ્ચે ન મરડાને સાર દેવાકે થયો હતો, અથવા હમારી સારે જે વધારે હોરતની રાખે તેા કદાચ હમારી કચેતીમાં તેજી સપડાઈ જાયે માટે બીધો હતો, કારણકે આ તેની કચેતી સુલાહત હતી.

[સાંભળે છે.] નવાજબાઈજાન પાદશાહ.

ત્યારે તેને એક પુરખને કહેવાં સાંભળે કે તેની બાપડી ધણી ખરાબ છે, ત્યારે તેને પુછલે કે તેણીને સુધારવા તેણે શું કામું છે.

પુરા મીળન :

શ દેખાવ અને પુરા મીળન દેખાવો એક સહુરો એ એક કેવો સરસ આધી-
વાદ છે. કેટલાક માણસોનો સ્વભાવ એવો હોય છે, કે આ દુનિયામાં ગમે તે
પણ થાય, તો પણ તેઓ પુરાશીલ ધાર-
ણ કરીને સદા ખુશીમાં રહે છે. એવો
એક પુરા મીળનવાળો માણસ નેના ઘર
મધે સખ્યાબંધ સગવડોનું મુજા ઘડી પડે
છે, અને તેના માણસનો પુરા મીળન

નેહીને બીજાઓને પણ તેની સાથે પુરા મીળન રાખવાની રવ પડે છે.

એક રીસસુક કહી જાય છે, કે “નમેા તમારી નાની નાની નેજાઓને ખીસવો, અને તે નેજાઓમાં હું પુરા મીળનને પણ એક નેજા તરીકે ગણું છું.” આપણે અગરને પુરા મીળન એ બોલનો અર્થ ઠીકનરીમાં નેહીયું તો તેમાં એ બોલના અર્થ આ પ્રમાણે મળશે, કે “મનની સારી સ્થિતી, ખુશાલી, ઉત્સાહ, ઉમંગ,” વીગેરે. પણ હવે એકે એ સખળી રીતીઓ ધારણ કીધી હોય તો તે ઘણી સારી છે, તોપણ “પુરા મીળન,” એ બોલનો પુરેપુરી રીતે અર્થ કું થાય છે, તેની આપણને સમજણ પડતી નથી. જેમકે ઉપર કહ્યા પ્રમાણે “મનની, સારી સ્થિતી,” એ તો યોગજ દીવસ રહેશે, પણ મોડે વહેલે જન મુખ દુઃખ આવવાનાં ગયાં, તેમ તે પણ જતી રહેશે. “ખુશાલી, ઉત્સાહ, ઉમંગ,” એ ત્યારે એક માણસને મુખી ધવાનું કારણ હોય, ત્યારે જ ને આ ત્રણ રીતીઓને મેળવે છે, પણ ખરા જે પુરા મીળન તે આ સખળી રીતીઓની તદ્દન જુદો હોય છે. તે તો ગમે એવા બારી વરસાદમાં ને તડકામાં પણ જેવો ને તેવોજ રહે છે. ઉત્સાહ, ઉમંગ અને ખુશાલી, એ કાંઈ હમેશાં એક માણસમાં હોવાં નથી, એ તો ત્યારે એક માણસને કાંઈ રીતનો લાભ થાય છે, ત્યારે જ તેને એવી રીતનો પળ વારનો આવી જોસ થઈ આવે છે, પણ ત્યારે એવી જનનો કાંઈ લાભ આ કાપવો ખસાસ થયો, કે તેની સાથે સાથે ઉત્સાહ, ઉમંગ અને ખુશાલી તે પણ સમજું જતું રહે છે. પણ ખરા જે પુરા મીળન એ એક એવી જાતની નેજા છે, કે જે કદી પણ મરતી નથી, પછી દુઃખ આવે કે સુખ આવે, પણ જેને પુરા મીળન રાખવાની રવ પડી હોય છે, તે તો બારી સંકટમાં પણ સદા હસમુંજ મુખ રાખે છે, તથા હંમેશ મોતાનો દીવથી મગન રહે છે. અગરને ગમે તેવી પણ ચીંતા તથા અધ-કારનો પડો તેની આસપાસ ફરી વલેશે હોય છે, ત્રિપણુ તે કદી પણ દીન છોડી દઈને નાકેદાર થઈ જતો નથી, પણ “કાલ જે ને ખુદા છે,” એવું મનમાં માનીને આવતી કાલને માટેની ઘણી મોટી આશામાં રહે છે, કે “આજના કરતાં આજે કાલનો દીવસ વધારે સારો આવશે.”

જે માણસો ઉત્સાહ તથા ઉમંગ બરેથી હંદગી ભોજવવા

માંગતાં હોય, તેઓએ સૌથી પહેલાં પુરા મીળન અપસાર કરેલા ઘટે છે. એક અસાધ, દુખેજ તથા ગરીબ, ને દુઃખી માણસને “પુરા મીળનવાળું” માણસ, સારી આશા, સુખ, અને એક નવીન હંદગી બણે છે, તથા તે સારી આશા અને સુખ તે દુઃખી માણસના કંટાળામરેલા લાંબા દહાડા ઘણા બહાદીરી પસાર કરી શકે છે.

અસખત આ તો ખરું છે, કે દરેકને તેની હંદગીમાં યેડું કે ઘણું પણ સંકટ ખમવું પડે છે, પણ કાંઈપી માણસ ઉપર એ દુઃખ કે સંકટ આવી પડયું, તો તેને મુજે મોદેડે ખુશીથી અને બાહુદીથી ખમવું નેહીયે.

કેટલાંક માણસોમાં પુરા મીળન ખુદરતી રીતે જન્મથી હોય છે. પણ કેટલાંકમાં તેવો સ્વભાવ હોતો નથી, જેથી કરીને મેહનત લઈને તેને મોતાનામાં ખીજવવો પડે છે. જેમકે એક માણસે એક કુંચનાં માંને જનતી મેહનત લઈને ઉમા-રું હોય અને તેને સાફ શોભામગાન કરવાને માટે નેહીયે તેટલી સંજાળ લીધી હોય, અને તેની આસપાસની જગ્યાનાં સખળા કંટાળે કે ડાંખળીઓ. કાંપી નાખીને સખળું. સાફ કુંચ હોય, તો અલગત તે કાંઈ નેનાંજ જેવાં બીજાં ખુદરતી ઉગી નીકળેલાં આડનાં કરતાંને વધારે શોભઈું દીશે. તેમજ જો એક માણસમાં પુરા મીળન જન્મથીજ હોય, અને કાંઈ બીજાનામાં તેવો સ્વભાવ નહી હોવાથી કરીને જો તે કાખસ મોતાની આસપાસના કાંટાથી દુઝીંછીને તણ દઈને એક પુરા સ્વભાવ ને મોતાનામાં ખીજવે, તો અલગત તે ઉપર જણાવેલા પહેલા સખસના કરતાં વધારે સરસ નીકળે.

આપણે જણ્યે છીયે કે, એક મંડળીમાં પુરા મીળનવાળાં માણસો કયાં આધીવાદ તરીકે યઈ પડ્યાં હોય છે! તેવાંઓનું બોલિયું સમજીને ઘણીઓને કાપવો થાય છે. તેવાં પુરા સ્વભાવવાળાં માણસો ઉપર ગમે એવાં પણ દુઃખ આવી પડે છે, તોપણ તેઓ એક સુખી હંદગી ભોગવતાં હોય, એવું તેમના મેહર ઉપરથી દીશે છે. મોઢા તરફથી તેઓ ઉપર ગમે એવી પણ નાની બહેણા ઉતરે તો પશુ તે ઘણીજ મોટી અને કીમતી છે, એવું સમજીને બોલેલા ખરાં દીવથી ઉપકાર મળે છે.

આપણું ખરું સુખ યા તો દુઃખ એ તો આપણાં મનનો એક ખાસી વીચાર છે; જેમકે અગરને દાખલા તરીકે રસ્તા ઉપર એક માણસે કાંયો પડતો હોય, તો તે મુશીને અપણ જાણુ નેહીયે તડકામાં ચાલ્યે તો આ જુદરતી દેખઈતું છે, કે સુવંની ગરમી આપણને લગશે નહી; કારણ કે ચાલતી વેળા આપણે જરા પણ તડકાં બીસેતો વીચર કરતાં નથી. છેલ્લે, જો દરેક જાણુ પુરા મીળન રાખીને સદા ખુશીમાં રહે તો આ દુઃખ કેવી પ્રકારી રહેઈ વખત પણ જરહીથી પસાર થતો હોય તેવું આપણને લાગશે, અને જે દહાડા કંટાળામરેલા તથા લાંબા કામના નેરી, ને ઝડપથી પડી જશે. પુરા મીળન એ એક નાની નેજા છે, એ ખરું છે; તથા જે આપણી હંદગીને ખસરથી એવી પ્રકાશીત કરી નાખે છે, કે કાંઈ પણ જાતનાં કાળાં વાલો કે વરસાદ તેની સરસ અસરને કંકાડી શકતાં થઈ.

ખોસ બાપુબાઈ પેસતનજ નવરોજી ઠાકદર.

સુધારો.

મ જેમ સુધારો થતો જાય છે તેમ તેમ તરેહવાર બાબતો ઉપર દેશીલતાથીજોઈતું દીઠ લાગે છે, અને તેથી કરીને લાંબી યુદ્ધન સુધી જે અડચણો ચાલતી આવેલી હોય છે, તેનો ધીમે ધીમે નીવેડો આવતો જાય છે. આપણા લોકોમાં સ્ત્રી કેળવણીનો પ્રસારો થયેલો હતો નહીં, બાળ લગન કરવાની રેવ પડી ગઈ હતી, કુતારાઓનાં રીતરથી લોકો અણખણ હતાં, અને તેથી તેવા કુતારાઓની સુગંધનાં કેટલીક વાર આપણાં કેટલાંક લોકો એવાં તો આવી ફસતાં હતાં કે જેમાંથી મોઢાળાં થયાને તેઓને અડચણ પડતી હતી, તથા તેઓ પોતાની આખર પણ જોડતાં હતાં; પણ જેમ જેમ સુધારો થતો ગયો છે, તેમ તેમ હવે આપણને એવી બાબતો વીશે વધારે ફરીયાદ કરવામાં પડી ગઈ છે.

સ્ત્રી કેળવણી કામ બેધકથી ચાલે છે, અગાઉ જ્યાં નીશાળોમાં બે ચાર છોકરીઓ મેળવવાના સંસા હતા, તેને બેઠે હમણા બસે અને ચારેસો છોકરીઓ કેળવણી લીધે છે. બાળ લગનની છુટી તથા અવરજીવનનાં રસમમાં ઘણેકે દરજ્જે યથાસ થયો છે, હમારા અને કુતારાઓની સાલથી આપણાં લોકો સારી જેઠે વાકેફવાર થઈ ચુક્યાં છે; હવે એઓની રાજી આગળના, જેવી સાલતી નથી, તથા તેઓના મોલવા ઉપર લોકો ચોક્કસ ધ્યાન આપે છે. એ વગર બીજી ઘણી બાબતોમાં ધીમે ધીમે સારો સુધારો થયો છે; જેથી કરી કુતારાનાં ચાલનારાંઓને કાંઈ થોડો હરખ હજીજતાર નથી.

જેહોના, તમે પણ જરા ધીરજથી એક વખતે પરવાનાં મેસીને વીચાર કરો, અને જે કેટલીક બાબતો તમારા સંસ્કાર ખટલામાં સુધારવા લાયક હોય તે સુધારવાની તબીબી કરો. હરકે કામ એકદમ કરવાની કસી વડર નથી, ધીરે ધીરે જે થશે તે વધારે ચોક્કસ ગણાશે. કહેવન છે કે "ધીરં કામ સાહેજન" તેમ જો ધીરજથી હરકે કામ કરવને તમે કાલ કરશો તો બેઠક તેમાં તમે પાટ પડશો, અને તેથી તમોને લોકોથી માન પણ મળશે. આપણા લોકોના સંસ્કાર ખટલામાં ઘણીકે બાબતોમાં સુધારો કરવાની જરૂર છે તે ઉપર તમેએ ધ્યાન પોંદ્યાંજાવું જોઈએ છે.

રતનબાઈ બાં ઘડીઆલી.

જે જેઓને હાલ વદાણના દખાનની સતદ મજી છે, એકને નુકસાં પાતે અને બીજાને મોતીસીપી ઉપર ફરવી રમીમમાં.
૧૪૩

રાંધવાને લગતું.

ફાઈન મટન—પાંચ અથવા ચાર રતલ સોજીં ચરબદાર લેખ મટન લેવો. તેને ઘોડીને ઉપર ચરખી રહેવા દેવી. એક ચપચી નીમક એક ઈંડાંમાં મેળવી તેને ઝોસા ખર ફરતું લગાડવું; લસનની ચાર પાંચ ઢીલી આખી લેવી, તેને ઝોસામાં જરા દાપ મુકી અંદર ફલી મુકવી. એક રાંધાની ઠીસ લેવી, તેમાં મુકી ઉપર નાહડો ચમચો ધી નાંખવું તથા મુઠાં મરયાં આખાં બે નાખવાં, પછી તેને તનુલમાં તે ઠીસ મુકી ઉપર નીચે સરખા પ્રમાણમાં ખરતું કરવું. દસ સ્ત્રીની પછી તનુલ કંપાડી પેટી ખેંચી ચમચાથી મટન ઉપર રેટવી, કારણ કે ઉપરનો કામ મુકો રહેવાથી મટન સ્વાદદાર નહીં થશે, માટે તે ચંદે થાં મુકી તેને બે ત્રણ વાર એ પ્રમાણે ફરતું અને તૈયાર થયા પછી ઉતારવું. ખાતી વખતે લસન કદામી નાંખવું.

કરન બીરકડી—કાંઈત મંકોના આઠા અરબો રતલ, સોજી ખારીક અરબો રતલ, માખણ પા રતલ, માંડ અરબો રતલ અને ઈંડાં ત્રણ લેવાં. ઈડાને પેટેડે વાસણમાં નાંખી જીવ દાવે કરી મસજવાં. પછી ઉપર લખેલો આઠો તથા માંડ માખણ સર્વે મસજવું. તેમાં બે રોટલાકાની કરેશીક એકલે (કેકમાં નાખવાનું છર) જરા મોખરું કરી સર્વે આઠા સાથે મેળવને તેને વણવું. પછી જેમ આપણે બાખવા જનારે જીવે તે મુજબ મલાલથી ફરવું. તેને એક દીનતું ચોસ દાંહુલ જેટલું બે આંગળ ફેરવું વાસણ બનાવવું, તેમાં જરા સેલેજ માખણ લગાડવું; પછી જેથી બીરકડી ગોઠવવી અને ઉપર સેલેજ બદામિ ઘણીજ ખારીક તથા ફરન દરખ ઉપર નાંખવી. એવી રીતે કે આખી બીરકડી દંકાય તેકથી નાંખવી, પછી તંદુલમાં જુલવી. એ તંદુલ નહીં હોય તો તેને ઘોડા ઉમાર ઉપર પેટું પતરાનું વાસણ મુકવું. તેની ઉપર કંપાડવું દાંહુલ ઠીંગી ઉપર ઉમાર મુકવા, પણ સંભાળવું કે નીચે ઘણા ઉમાર નહીં હોય. આપણે જેમ ખટાઈ જુલવી જીવે તે પ્રમાણે ફરવું, સેલેજ લાલ ચાચ કે ઉતારવું. તંદુલમાં દસ મીનીટમાં થશે.

વાંણીમાં અચાર—કેરી કાચી ૧૦૦ જેવી તેને ઘોડીને કોરી ટોપલીમાં મુકવી, તેનું પાણી સુકાયાથી તેને પકવાટેથી ચીરવી, ચાર ચીર આખી ટોપલ બાંટી રહેવા દેવી. કેરીની છાલ જોતવી નહીં પણ એપન લેવી. ૭) રતલ મીઠું, ૧) ચોર પેડી, ૧૦) ચોર લેખી દોઢા, હાંમ નવાકું ને નવાકું મીઠાં તેમાં કડગથી લાલ ચંચેથી તેને વારી નાંખવી. ઉપર લખેલો મસાલો મીઠું, મેડી, હમણ સર્વેને જીવ ચીરી ખારીક કરો. ચોર મરયાં મુકાં, આખાં લઈ તેને પણ સાથે પીસો. પછી લાલ કોયેલી હાંમ, તથા બીજી અચરો મીઠું તેણે સર્વે સાથે લેલી નાંખી પેટી ચીરેલી કેરીમાં ફાળીને લારવું, પછી બરબીમાં ગોઠવને મુકીને ફાળવી. જેમ આપણે પાણીનાં અચારમાં રોજ કેરીનું દળાણ કરીએ જીવે તે પ્રમાણે એમાં થોડી કેરી વાસણમાં દાખવા સાથે રાખી ખજે દીવસે તેમ કરવું. પછી તેમાં પુરતો રસ થયાથી આઠ દીનતું અચાર તૈયાર થશે. વાંચનારી બાબતો હાંમ વાંચી નાકે હાથ દેવી, પણ તે વગર એ અચાર કદી પણ સ્વાદ નહીં આપશે, એપ તેઓએ અણવું જોઈએ.

મોતીસી રીશીનબાઈ દારાસાહ તારાપોરવાસા.

રમુને પુરસદ.

નીચલી એક અથવા વધુ આજ્ઞાનાં જેઓ ખરા જાણ હમણી પર લખી મોકલશે તેઓનાં નામો "શ્રી મિત્ર" ના આજ્ઞા અંકમાં પ્રગટ કરવામાં આવશે; તથા તેઓનાં નામો પર ઘીરી કહારી જેનાં નામ પર આવશે તેને એક સુવર રંગીન ત્રાસાત્ સાંકળુ "ફેસેટ" બેટ આપવામાં આવશે. હમણી પર જાણ લખી મોકલનારાઓએ મેદરખાની કરી નીચલી સરતો પ્રમાણે ચાલવું:

૧. દરેક લખનાર, પોતાનું "ખર" નામ તથા ફેસેટ હમણી ખાનગી બાજુને માટે આપવું, અને અગરને તેઓની મરજ ન હશે તો આજ્ઞા નામ ઊપવામાં ન આવશે.

૨. જવાબો આવતા માસની તા. ૧૫ થી મુખી મોકળી આવવા, જે પછીથી આવેલા જવાબો પર ખાન આપવામાં આવશે નહીં.

૩. જવાબો મોકલનારાઓએ નીચે પ્રમાણે સરનામુ કરવું:

શ્રી મિત્રના "રમુને પુરસદ" નાં જાનું અધીપતી જોય, કચસકે દિન્દ. એસ-સુખઈ.

૧-સુખયાયકું સુખઈ.

નીચલાં ઉલ્લાલિકાં નામે ઉત્તરવાલો:-

૧. નરી નરી જવ શોમ.
૨. સરસ લલક શીન એકન.
૩. રાહી દેર ચક.
૪. રાત પુર આપ લા.

૨-ઉખ્યાલું.

હું રાવના તેમજ રીસનાં પલુ દેખાવ દેઉં છું. કોઈ મારેથી બીઠે છે, કોઈ મને મીસારે છે, અને કોઈ મને સોજતી તરીકે કહ્યું રાખે છે. કોઈ વેળા મારેા ધણી મને પોતાની આજ્ઞા મોકલે છે, પણ તે પલુ મારાન જેટલી કદમયા ચાપતો હોવાથી કોઈ વખતે મને પછાડે મોકલે છે. મારા હાથ અને પગ, માથું અને ખભાં છે, પણ સરીર નથી. મારી ઉચાણું તેમજ બજાવર કોઈ કરી ચકતું નથી. કોઈએ પલુ મારાં મોઢાં વરડાં કદી જોયું નથી, અને મારેા ગુસ્સો કદી ઉસકેર્યો નથી. હું કોઈ વેળા હતાખમાં કોઈ માણસ પરથી ચારી બડે છું, અને કોઈ વેળા તેઓ મને પગ તળે ક્યારી નાંખે છે. હું ઘણાક માણસ સુધી ચાલું છું, પણ કોઈએ મારાં પગલાં કદી સાંભળ્યાં નથી. એક મને આંખો નથી, તેપણુ દેરાની નીતા હું છત્રી સહતો નથી. કહો, મારે હું એવો તે કોણ છું?

૩-દા ય મં ઠ.

તારે આજ્ઞા અંગના સમરો લઈને એક એવું રામચંદ બનાવો કે જેની સકળી મોઢી આપી તેમજ ઉલ્લા શીડીમાં મુજબમાં એક લખીમાં મકાનનું નામ આવે, કે જે રામચંદી બેટ મારી નાંચનારી થલો ખરી બેટનેએ લીધી હશે.

૧. રમે રમમાં છું પલુ નેસમાં નથી.
૨. જોખન.
૩. મરણ.
૪. ફાગેમમાં મંચિતું નામ.
૫. એક અંગેનું મારીક જોખાનું.

૬. શરો.

૭. મરણમાં છું મને સૌથી પહેલાં ખુશ મીનાજ અખસાર

૪-સુખઈ.

નીચલાં ગુણમાંથી બહારી કે માણસ, સારી આશા, સુખ,

૧. એક વારીઆ સાંમને વાલે, તથા તે સારી આશા
૨. એક કેળ કસચળ, મારાબરેલા ત્રાંખા દહાડા
૩. સહીવાં સરસ દાર પાની.
૪. પુણા ધીવતરમાં પપાણે તાપ ખો તેની જાંઘીમાં દોઢીથી માણસ મુગે મોઢે

૫-ઉખ્યાલું.

કસારીનું પેટ લેઓ પહેલાં, અચ્ચરનું પુછકું મુકો રહેા, દણુવરનું માથું ને આવે વચમે તેા મીકું મોઢકું જરર કરીઓ તમે.

૬-ઉખ્યાલું.

હું એક મુજબમાં બહારીનું નમ અમણી મકાન છું, કે જે ઉલ્લા મરીબ તેમજ લવજર માણસો દરેકને ભેટ લે છે. મારે ૧, ૨, ૪, મશી એક બાવનું છપનું માથ છે, જેનાથી તમા બેનર ચાલો છે; મારે ૩, ૪, ૧, તેમને તકાવત બતાવે છે, મારે ૫, ૪ થી દેહસત પેદા થાય છે; મારે ૮, ૭, મશી એક બાવનું માંમકીનું દરદ થાય છે; મારે ૩, ૧, ૮, મીંદા દેખાડે છે; મારે ૫, ૩ મશી બાવનું માંમક બને છે; મારે ૧, ૨, ૪, થી તમને આરામ મરશે; મારે ૧, ૨, ૩, ૪, ૫ મશી મુજબમાં બહારી તા થઈ ગયરા પ્રપતું નામ થાય છે.

આમારી લખનારીઓને ખબર.

લખનારી બાબુઓને અરજ કરવામાં આવે છે કે તેઓએ તેઓનાં નામો તથા રહેવાનું ફેસેટ તથા તેઓએ લખેલી બાબદ અચલ છે કે તરબુસો અને જે તરબુસો હોય તેો તેમા ઉપરથી કરવામાં આવ્યો છે તે સમજી મેદરખાની કરી જાણાર લખી બાબુવડો.

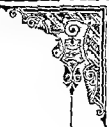
શ્રી મિત્ર તથા તે મોઢીથી કોઈની બાબદ બીસે કોઈ પણ સવાલ અથવા સુચના કરી હોય તેો અધીપતીને સરનામે કચસકે દિન્દ ઊપાખ્યાનામાં કાચળ મારફતે પુછાવડે. સવાલના જવાબો ખાનગી મોકલવા કે જોખાનું મારફતે, તેઓ અમારી મરજ ઉપર આધાર છે. ફેસેટીક બાબુઓનાં ત્રાખાણો તથા બાબદ તેવા લાયક નથી.

મારી રહેલાં લખાણો જોખનાઈએ લેતાં જઈશું.

નીચલી જોખડીઓની પોઢિંગ માન સાથ રવી કારીએ ધરે:-

"લોકાવળ," "દિન્દ અને મિત્રાનિયા."

આ "શ્રી મિત્ર" મુજબના ફેસેટ ના નેક હાવતી ફેસેટ અંગે દિન્દ સ્થાન પ્રેમમાં જતાને મારે રામજા પાવસલ મેદરખા બાબુ છે.

જાહેર ખબરો.

તકામ કરનાર શોખીન બાનુઓને એક અગત્યની ખાસ ખબર.

હમારે લાં નીચે જણાવેલે દેશોએ ભરતકામને લગતા સામન કીધાએત બાવે વેચાવતો છે.

સોજ કાલા રંગની તકાઉ મખમલ ઉપર ભત ભતના કુલ પાનના વેશાથી છાપેલા ગાડીમાં ચુકવા લાએક તકીઆ.

કીમત તકીઆ ૧) નો રૂા સવા.

સોજ કાલા રંગની તકાઉ મખમલ ઉપર ભત ભતના કુલ પાનથી છાપેલી છોકરાંઓના પેહેરવાસ લાએક તોપીઆ.

કીમત તોપી ૧) ના ના- આના પાંચ.

સોજ કાલા રંગની તકાઉ મખમલ ઉપર ભત ભતના કુલ પાનના વેશાથી છાપેલી મરદોને પેહેડવા લાએક સ્લીપર.

કીમત જોર ૧) નો રૂા ૩૧)

ભરતકામમાં વપરાતાં મખમલના તરેહવાર રંગીન પુદરતને મલતાં કુલ પાતરાં કજાન કીધાએત બાવે.

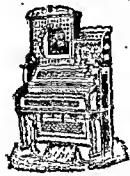
ફક્ત એક શેડીઆની કીમતનો પોરત કારક લખી નમુના મંગાવી ખાતરી કરવી.

ઉપરો માલ એક વખત બેચાથી ખાતરી કરી આપશે કે એવી સોજ ભરતકામની તરાંદ કાઢવાર બાનુઓના ખપ મધે કવચીતજ આવી હશે.

સોરાબસાહની કુંપની,

નાં પડ, કીચર રોડ, નરે મોલોખાને.

સાઉન્ડી એડ કુંપની, લીમીટેડ.

ચીઆના, આરગમે, હારગેનાનીઆમે, ગીતાર, ડીકરસ, મેનડાલાઈન, તથા ભતભતના વાછરો મચુકી (ગામન) ને લગતાં નવાં નવાં ચોપાન્યાં દરરેલે અમારે લાં આવેછે. સચલી તરાંદનાં ડરાઈંગ તથા ચીતારો આજીટ કરીને

ધણી સરસ રીતે ફરેમમાં જડવામાં આવે છે. સાઉન્ડી એડ કુંપની, લીમીટેડ, મુંબઈ.

ગલીસરીન નેલી તથા કોલડ કીમ બાનુઓ તથા ગ્રહસ્થોને માટે.

હમારું કોલડ કીમ વાપડવાથી મોડાંને તથા હામને ખાસ સફાઈ મલશે. કીમત ૧) આંકરના બા- જે આંકરના પાદનો રૂા.

નલીસરીન નેલી મોડાં તથા હાપ ઉપરનાં ચાડાંને તથા ખરબચવાથી કાઠાસ મારી મલશે ચાંમડીને ખરા મુમા બનાવે છે. કીમત જે આંકરની સીસીના રૂાબા.

ગેરુ સાડુ ગલીસરીન મામાં ઉપર ભરવામાં સારો કાંપરો કરે છે તથા બીજા ઉપયોગમાં પણ વપડાયછે. કીમત ૧ આંકરની સીસીનો રૂા.

ચાંમડીનાં દરેકો જેવાંકે ખરપમુ, ચાડાં, કુલાત તથા દરાન, કીર, જુલ્લી વગેરેના દરેકો ઉપર હમારા મલમે સારી ફેતેદ મેલવી છે. તેજ પ્રમાણે દરાન, કીર, જુલ્લી ઉપર સોલમુશન લગાડવાનું શીશીમાં બનાવયું છે. તે લગાડવાથી મુશફક આરામ થાય છે. કીમત મલમનો પાટ રૂા, શીશીનાં રૂા.

બનાવનાર-બી. એન. મરથનદ,

મંજીનદ રોડ મુંબઈ, ઉંશાનીની વાકી

નીચેલે કોલેસુઆવી મલો રાઈઝો-દેઘાઈં પારતી બનર સીકે મંગાસ નમલ કીસરની ફાંન નાં છ તથા દેઘાઈં કે દરવાલ પોલીસની પાસે પરીકીમરી રોપનાં. પાપેણી કોસકર અમરસ રતા ખાનપાલ તથા ઘોલોતલાખ કિલ્લેજ શાડરલ મુજબલાને લાં બપરોપાની નવી અપીચારોતી કાનિ.

ખરશેદજ મનચેરજ સેસાનયાની કુા ચીનાઈ તથા રેશમી કાપા વેચનારાઓ

મુંબઈ, કોટકોડ, હારમળી રોડ, સર જમસેદજ છજાણની રકુલ પાસે.

કાપડ!! કાપડ!! કાપડ!!!

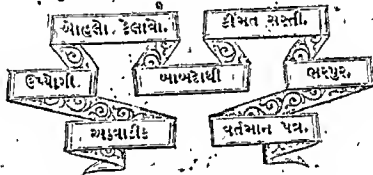
હમારે લાં તરેહવાર ભતતું ચીનાઈ, વીલાયતી, નેપાનીસ અને સોગાઈતું રેશમી કાપડ સાડીઓનું તથા પોલકાઓનું અને દરેક વપરાસમાં આવે તેલું નવી નવી ભતતેલું સાડું અને સમસું મલશે તેમજ ઉનતું અને સુતરાઉ કાપડ પણ કીધાયત આવે મલશે. ચીન, વીલાયત, રોગાઈ અને નેપાનથી દર પંદર દહાડે નવો નવો માલ આવે છે.

છક, ચીલક અને કસળા તોલીનો સુરતો માલ ભરવા સાર કીધાયત આવે મલશે. રેશમરના ધરાકોએ હમારી દુકાનની બેઠ લેવાથી ખાતરી મશે. બાહાર મામના આરડરો ખાતરીથી ખાલવવામાં આવશે.

આખાં હીંદુસ્થાનમાં સર્વે ગુજરાતી તથા ઉચ્ચેલ-ગુજરાતી પત્રોમાં
વધારે ફેલાયલું તથા સદી ઉભરથી વધારે ધરાવીલાલું

ૐ ઉચ્ચ સુરે હિન્દુ ૐ

લિવાજાઓનાં દર.

(જે હરિત આંગળી આપવા લાગ્યા.)

સુખર્ષમાં વરસના.....રૂ ૪-૦-૦ રેશાવર.....રૂ ૫-૧૦-૦
દિલ પાછલો લગાવ્યો આપનાર ખર્ચો વસતી રૂ ૬) જેને તુલ્ય કરવામાં આવે.
તદિતર અખરનો દર—ચાર લાઈનનો રૂ ૧, બીજાચાર આઠધા બાવ.

ॐ आगरद. १८८८. ॥

पुस्तक संख्या १८८८ [अंक १८८]

स्त्री मित्र.

६२ भाषिणी आभिरीये 'अग्रेत यत्', श्रीमिने 'शरवे
याते उभयगो यर्ध' पडे तेव' भाषीक बोधायु'.

ॐ व प ना रा—पादरी भावुयो. ॐ

भु' अर्धः

केयसदे वि-द'स्तीम जेसभा,
इरापळ भावसळ मेहेनाये पौताने भाट शापु' ठ.
कीमत पंरसा १ ना व्यांगि उपर ३३;
भारतम् १ व्याना.

મુંબઈના નામદાર ગવર્નર લોર્ડ રેનાં બખતાવર બાનું લેહી રેના માન પામેલા ગામતર લેહળ.

અ સ્ત્રી મિત્ર-સાંકળિયું-અઃ અઃ ૧૮૮૮. ૬

૧. ગીસન બાપાનું વસિયત-એક પછી અન્યથા જેની શરીરી, વાતો-(બખતાર મીસ શીરીન ૬૦ પાટક) ૧૪૫
૨. કારીગર થીવેની બે વારતા-(બખતાર મીસીસ થુમ સો. ૫૦ મુખા)..... ૧૪૨
૩. એક માએ પોતાની શીકરીને નસીબ ઉપર બહુસો ન રાખના માટે લખેલા કાગળ-(બખતાર મીસીસ શીરીન રસ્તમલ કુશીરલ કંપાકર)..... ૧૫૩
૪. સરખ્યનતાં જરણાઈ-(બખતાર મીસ બઈલ ખુ. કોલવા)..... ૧૪૪
૫. નામીચી મીઝીઓનાં જન્મ ચરીત્ર-એલીકામેથ બેરેટ પ્રાઉના-મ-ચીન સાથે-(બખતાર મીસ શુવળાઈ ૬૦ પાટક)..... ૧૫૧
૬. ખરી મોટાઈ-(બખતાર મીસ ધન્યાઈ ૬૦ રોકવા)..... ૧૫૮
૭. કાત્રે-કાત્ર વુપર મુનતી રાખનાર એક માખુરાને હાથે લખાવતા પોતાની હાંમીના બનાવો-(બખતાર મીસ નવાબલાઈ-અ. ૫૦ પાટક)..... ૧૫૮
૮. એક બાયડીની પોતાના વર તરફની ફરિયાદ-(બખતાર મીસીસ બચુલાઈ મોરા-બાઈ નસરાઈ)..... ૧૧૨
૯. હરેક કામમાં કામમાં હારી ના ખા, પણ હીંમતથી આગળ વધ, અને તું જરૂર કરીને પાર પડશે-(બખતાર મીસ બાબુલાઈ પેસનલ નવરોલ કાકર)..... ૧૬૩
૧૦. "સનખીમ" નામની આગબેદમાં એકે સફર-હતી જોડી બારી-બે શીવે સાથે-(બખતાર મીસ હીરાબાઈ ન. મે. ૫૬૩)..... ૧૧૪
૧૧. ભરથા શુધયા થીસે-બે શીવે સાથે-(બખતાર મીસ શીરીન ૬૦ પાટક)..... ૧૬૬
૧૨. ધારિય અને ખત-(બખતાર મીસ મેદેરબાઈ દોરબજલ કુપર)..... ૧૬૭
૧૩. ધણીઆણી માટે નવ કાયદા-(બખતાર અધીપતી)..... ૧૬૮
૧૪. રાંધવાને લગનું-(બખતાર મીસીસ શીરીનબાઈ દાસરાદ તારાપોરવાલા તથા મીસીસ મેદેરબાઈ સોરાબજ ખરસેલ હબનેર)..... ૧૬૮
૧૫. મારી બેનપણીએને શીખામણ-(બખતાર મીસ મેદેરબાઈ મનહરાદ ખસાસ)..... ૧૬૬
૧૬. નામીયા અથ કરતાએ સ્ત્રીએ થીસે શુ કહી ગયા છે-(બખતાર અધીપતી)..... ૧૭૦
૧૭. રમુકે કુરસદ-(બખતાર રમુકે કુરસદનાં બાનું અધીપતી)..... ૧૭૧
૧૮. મોકાસો મઈ બેળાને-(બખતાર રમુકે કુરસદનાં બાનું અધીપતી)..... ૧૭૨
૧૯. શુંબઈ તથા દેવાચરથી ખરા જવાબો લખી મોકલનાર બાનુંએ તથા અદ-રચોનાં નામોની દીપ..... ૧૭૨

નજર ત્રીજી અધીપતીઓમાંનો એક હતો, તેણે બધું ચંચળ થયેલો હતો; તે જાતે નરમ દીલનો અને કદે હીંગણો હતો. એક ધણી સરસ લખનાર હતો, પણ કાંઈતાલમેલે "મીસ" તેને પોતાને લાં નોકરી રાખી છાપાખાનાના ધસડખે નાખ્યો હતો. "વાઈલ સાહેબ" તેણે નમનતાથી બ દીધો. "અરેખરે ધણીજ ખરાબ થયું, "મીસન"નું સાન ટકા નહોતું. દેખારે એ વીચારવુંનું ધણું બધું બરેઈ સાત ટકાં."

નંખર ત્રીજા યુવકની મીસાલ જોયા શું કરે છે? "મીસને ધણીજ ગુસ્સાથી કહ્યું; "એસની કાંઈ સુઝેય કે?" સાહેબ, "પોતાના શેઠના આજુ ત્રાસથી ગભરાયલા નંખ-ગનએ નરમીથી જવાબ દીધો "હું ધાણું કે કાંઈએથી લીધા. જનને તે વીરો તપાસ કરવી જોઈએ." "તે એક બીજા જાણીતું જે આપદમાં કરવી જોઈએ" મી-ને યુરવાના જેવો અવાજ કહાડી કહ્યું; "લાંના પેલા બધા ને ગરદન મારવા જોઈએ; તેમ યાત્રુ જોઈએ, અને વગરે કદી તેમ જાને નહી, દીક છે ચાલ જ; અને મીને પોતાનો છુટકાશ ધયલો. જોઈ મનમાં પુરથી લાંથી ચાલી ગયો.

તે લાંથી ગયો કે એક બીજે માણસ આશ્યો અને મીસન શેઠને એક કાંડે આપ્યો, જે-વાંચી તેવણું મનમાં "મીસ જોગરદાં સ્મીધસ" લાર પડી નાજા ધાડા અવા-તાણસને કહ્યું. "મીસ જોગરદાં સ્મીધસને અંદર બોલાવ." રતન એક જોમી, સારા બાંધાની, આસરે પચીસ વરસ-જુવાન બાનું દાખલ ધઈ; તેણીના બાલ સુંદર સોનેરી રંગ-આંખો માગરી, કપાલ દેહર, અને એકદશ નાજુક નો હતો, તેણી જાણે બીહતી ધુજતી હોય તેમ દીસતી હતી. એ મીસ સ્મીધસે શું છે?" મીસન બાવાએ પુછ્યું.

હું મી-મીસન-હું અહીંમાં મારી ચોપડીને વાસતે આવીહું. મારી ચોપડી મીસ સ્મીધસે! વીસરી જવાનું ખાલી લાંથી તેવણું બોલ્યો, "હું તમારી ચોપડી વાકે? માફ હો, પણ જોવાની અમે એટલી બધી ચોપડી છાપીએ છીએ મારી ચોપડી કેઈ તે વીરો અને જરાબી યાદ નથી. અરે, જો, હવે યાદ આવી. "જોમીમાસ વાહ," (જોમીમાની લાં) તેજ કેની? તે તો દીક ચાલે છે."

મીસ સ્મીધસે બીહતા બીહતાં જવાબ દીધો, "તે ચોપડીની દબાર નકલ ખપી ગઈ છે એવી તમે જાહેર ખખર પી હતી તે મારા વાંચકામાં આવી છે."

"અને જાહેર ખખર છાપી? અમે?" "અરે તો તે વીરો કરતાં તમે વધારે જાણો છો." એમ કહી તમે તે યુસ-લેનાર બાનું તરફ એવી રીતે જોયું કે જાણે તે કહેવા તેજ હોય કે "હવે સધાવી આવો."

મીસ સ્મીધસે ઉઠી, પણ પછી ધણુધણુ દીલે બેસી બોલી હું કહેવું એ છે મી-મીસન, હું એમ કહેવા માંડ્યું, કદાચ મીમાસે વાહ" ની આટલી મોટી રહેડ યવાથી જે ધાણું

કે તમે કદાચ-હુકમાં કહું તો તમે મને પેદલાં જે નાની રકમ આપી હતી તે ઉપરાંત બીજું યોડુંક પુરાણી આપશો."

આ સાંભલતાં મી-મીસને જાણે જોયું, તેનાં કપાલપર એટલી બધી તો કરચલી ધઈ આવી કે જેથી તેનાં કાસા બાલ-વાલાં બવાં તમે તેની તીકણું નાની આંખો દેકાઈ ગઈ, તે મોટે સાદે બોલી ઉઠ્યો, "શું? તમે શું બોલ્યા?"

આ જોના ઝોરડાનું બારણું ઉઘડ્યું અને એક જુવાન અદ-ચ્ચ આસેતો. અંદર દાખલ થયો. તે પુખ્તમુરત દેખાવતો; જાણે, સારા બાંધાનો, સફાઈદાર મોરી ચામડી, અને મંચલ બહુ આંખવાલો જુવાન શખસ હતો. દેખાવ ઉપરથી તે સ્વતંત્ર અને પુરાખતને ધીકારતો હોય એમ દીસતો હતો. મીસન શેઠના પગ આગળની ધુજ માટતા પુરાખતયાઓમાંનો તે એક ન હતો, એમ તેની દાખલ થવાની દપ. પરથીજ દેખાતું હતું. તેણે પોતાની તોપી માથાના પાછલા ભાગપર બેઠકારીથી સુકી હતી અને તે પોતાના હાથ ગળવામાં ધાવી સીસોડી વચાડતો મીસન બાવાના ઝોરડાનું બારણું પગની ટાકરે જાપાડી લેહેર કરતો અંદર દાખલ થયો હતો. "કેમ છેઓ કાકાશ?" મી-મીસનને જોઈતે કાંઈ સાધારણ માણસ સાથે વાત કરતો હોય તેમ પચેતાપચી દપમાં ધુજવા લાગ્યો. "વલી એ શું લઈ બેઠા છે?"

પણ જેવી તેની નજર પેલી પુખ્તમુરત જુવાન બાનું પર પડી કે તેની સપલી વર્તણૂક એકદમ અમ્મએન જેવી રીતે બદલાઈ ગઈ; તરતજ તેણે પોતાના હાથો ગળવામાંથી બહાર કઢાડ્યા, તોપી માથાપરથી ઉતારી તેણીને અદખથી પુછ્યું.

"શું છે યુસતેસ?" મી-મીસને લગાર ગુસ્સાથી પુછ્યું. "અરે કાંઈ નહીરે કાકાજ, જરા અમથો." અને કહેવાની વાટ જોયા વગર એક પુરથી લઈ, એવી રીતે બેઠો કે તે મીસ સ્મીધસને કેવી રીતે જોતો હતો તે તેના કાકાને માલ-મ પડે નહી.

"હું કહેતો હતો મીસ સ્મીધસ, અથવા તો હું કહેવા જતો હતો. મોટા મી-મીસને મીસ સ્મીધસને કહ્યું, "કે, હુકમાં, તમે શું કહેવા માંડોએ તે હું સમજી શકતો નથી. તમને માદ હરો કે "જોમીમાસ વાહ" ની વારતાના સધવા ટકા જે તમે પાસેથી પચાસ પૌડે માટે સ્વાધીન લીધા છે."

"જો હંદર!" આ સાંભળી માસ્તર યુસતેસ મન સાથ બોલ્યો. મી-મીસને પાણું બોલવા માંડ્યું, "ચોપડીનાં વેચા-ખપર તમને સાત ટકા તમે એવું એક લખત તે વખતે મેં કરવા માંડ્યું હતું તે જો તે કણક શખસું હતે તો મેકાક તમે મોટી રકમ મેલવી શકતે." આમ બોલી તે રોડાએ એવી રીતે નેણ ચઢાવી તે ખાપડી એકરી તરફ જોયું કે ગરીબ ખીચારી જોગરદાંએ આ દાખાનીજ દોડતામંદ આગળથી ઉઠી જવાને મનમાં દીક ધાણું પછું તે ખાપડી શું કરે! તંબીના ધુરકતા રોડાએ તેબનીજ લેસાડી શાંતી.

"મી-મીસન, ચોપડીનાં વેચાખપર સાત ટકા મેલે લાં સુધી મીમાસે વાહ" ની આટલી મોટી રહેડ યવાથી જે ધાણું

મિત્ર

STORY TELLER: OR THE LADY'S COMPANION.

પુસ્તક ૧ હ.

આગસ્ટ ૧૮૮૯.

અંક ૬૭૦.

મીસન ખાવાનું વસિયત. ૩૬

એક ઘણી અગત્યની જેની રસીકી પાતી.

પ્રકરણ ૮ મું.

કરકાલનું દરખાસ્ત.

મીસન જેવણે આગસ્ટની દરખાસ્ત લાગુ પાડી હતી જતા બધા દતા, તેવણે જેવા મહાવાનું તળીયાંપર હાંકતા હાંકતા લાંબા થઈ પડ્યા, તેવીજ આગસ્ટએ યોગ પાતની બેહોસીને આપીને થઈ પોતાનું માથું તે બદલેનું બદલ કે જેમાં તેણીએ નાના કીકને વીટાળ્યો હતો તે ઉપર નાંખ્યું; તે આપકું બાળક એટલું તો દયાઈ ગયું હતું કે તે બોલી આવતા રડી પથ શરૂ ન હતું; પણ ધારતીરી ફરેલા યોગએ મીન મીસન તરફ દીકવા કરતું હતું. જ્યારે યોડી પળ પછી તેણીએ પોતાનું માથું જોઈકરું જ્યારે ઉગતા સુરજનાં કોરણેએ હવા ધુલ્લી કરી નાખેલી હોવાથી તેણીએ તે હજાર વાહાણને અરકું પાણીની બહાર અને અરકું અંદર દરીઆના બે મોટા મોઝાઓની સપાટીપર ગમડાતાં જોયું.

“તે દુષ્ટી જાણ છે અરે જોદા દુષ્ટી જાણ છે!” ખડસી જેનીએ જુમ પાડી; આસે આસે તે ગંજવર વાહાણ તેની ઉપરનાં નાસીપાસ થયતાં કમનસીબ કંગાલોની કમકમાટ બરેલી સીયપારીઓ વચ્ચે વધારે ને વધારે દરીઆની ઉડાઈમાં પેવસ થતું ગયું. તેઓ બાપડાં સીયપારીઓ પાડતાં હતાં, અને મોઝા પાસે મઠદ માંગતાં હતાં, પણ તે મોઝાના માઠસાગર પર તેઓને સાંભળનારું અથવા તેઓની દાદ બેનાઈ કોઈ પણ હતું.

૧૪૫

નહી. યોડા વખત સુધી રડીમર તદન ઉભી થઈ; તે ઉપરથી માણસો વરસાદનાં એક અપડાં મીસાડ થઈથી બપોઈ ગયેલી માખીઓ માફક શીશુવાનાં પાણીમાં પડ્યા, જ્યારે પછી કાન ફાડી નાખે તેવા ધડાકા સાથે “બાહીર” ફાટી રડીમર અંદર જુમ થઈ ગઈ અને દરીથી ફરી પથ દેખાઈ નહી.

મહાવામાંના ખડાસીઓએ અરસાસથી હાથ મારી, તે બાળક હજારથી આસપાસ દીકવા લાગ્યું અને આગસ્ટએ એક દુષ્ટી આદમીની માફક “જો! અરે! જો!” કરી મીસ પાડી.

“પાછા તે તરફ દંકરી જાવો,” તેણીએ ક્યારે ખાઈ કહ્યું, “પાછા દંકરો, કદાચ આપણે તેઓમાંથી યોડાકને ઉપાડી લઈ જવાથી શક્યું.”

“નહી, નહી,” મીન મીસને એક બરાડ મારી, “એ લોકો મહાવા દુખાડી નાખશે.”

“એ તો હવે સમજું ફાકટ છે,” જેનીએ કહ્યું; “હું નહી ધાર-તો કે યોડા પથ બચી શકે, એઓ તો હવે લાણ અંદર ગયા.” તોપણ તેઓએ મહાવા ફેરવ્યો. યોડાક વખતમાં એક બે જણને નજરે આવ્યા સંભળાયો, પણ જે જગાએ “કુનગર” દુષ્ટી ગઈ હતી તે જગાએ આવી પુગે તેડમાંનાં તે એકાબી જીવનું આદમી તેઓને દીકરું નહી; મોટા શીશુવાના મોઝાઓ સીવાય કંઈ પણ નગરે પડતું ન હતું. તેઓએ જુમ પાડી, તેના જવાબમાં કોઈનો ઝીણો, નજરો આવ્યા આવ્યાં તે તરફ તેઓ દંકરી ગયાં, પણ જાગેતાં વાહાણના દુકકાઓ સીવાય બીજું કોઈપણ તેઓની નજરે પડ્યું નહી. સંધ્યાએ દુષ્ટી મરણ પામ્યાં હતાં, તેઓનાં હૃદયો છોડા આવ્યો હતો, તેઓની જુએ હવે વધારે વખત સંભળાતી ન હતી; પવન, આકાશ અને દરીઓ અગાઉ માફક શાંત દીકતાં હતાં.

“એ મારા પુત્ર, એ પરવરદેગાર!” આગસ્ટા ઉજળતા મહાવાના દાંડને વળગી રડી પડી.

“એક મહાવા તો અગાડથી નીકળી ગયો હતો—તે ક્યાં છે?” કંગાળ દેખાવના મીન મીસને પુછ્યું.

“પેલી તરફ કાંઈ છે ખરું,” જેનીએ વાહાણની જમણી બાજુએ કાંઈ મહાવા જેની મીન દીકતી હતી તે બતાવી કહ્યું. તેઓ તે તરફ દંકરી ગયાં, તે એક ખાલી, જોયો વળી ગયો મહાવા હતો. વધારે તપાસીને જોતાં તે એક “કટર”

૩૬

એક ભત્રીજી નજીક ચાલનારી બોલો માલમ પડી, જેમાં સ્ત્રીઓ અને બાળકો ભર્યા પછી તેને વાહાણુ સાથે બાંધવામાં આવી હતી, પણ તેની સાથેજ ઘસઘસાઈ હુબી ગઈ હતી. થોડા વખત પછી તે પાછી પાણીની સપાટી પર તરી આવી હતી પણ તે માહેલાં આદમીઓ યુગ થઈ ગયાં હતાં; કદાચ બે, ત્રણ દીવસો પછી તે બાપમાં કમનસીબોનાં ટુપ વગરનાં આલી બોખાં પાણીની સપાટીપર તરી આવી દબેશ મુકી પાછાં યુગ થઈ ગયો.

આ ભયંકાર અને અચરકારક દેખાવ આગળથી ફરી તેઓએ ભાગેલાં વાહાણુના તરતા હુકાઓ તરફ રસ્તો લીધો, ત્યાં થોડાંક પીપા, મરખીનાં પીનજાં (કે જે માહેલાં એકમાંથી તેઓને બે દુધી ગમલી મરખીઓ મળી તે તેઓએ લીધી) અને બીજા ઘણી ઝીને, જેની કે હલેસાં, તુકડપર બેસવાની ખુરસીઓ વગેરે વગેરે તેઓને મળ્યું. તેઓ સમગ્રતાં હતાં કે બીને મળેલા જે તેઓ અગાઉ નીકળી ગયો હતો તે નેઓથી ઘણા દુર હોયો ન જેઓ, તેથી તે માહેલા આદમીઓનું ધ્યાન બેચવાની આસાથી તેઓ ઘણા નેરશથી પોઝાર મારવા લાગ્યા, પણ તેઓની સઘળી કોરોશ નીપડળ ગઈ. દવ પુનઃ કળ હોવાથી અને ફરીઆનું નેરે પણ ઘણું હોવાથી તેઓ વીસ વાર કરતાં વધારે દુર નેરેઈ શકતાં ન હતાં; વળી પવન અને મોળના આવાજથી તેઓનો સાદ દુર નઈ શકતો ન હતો. મોશ માદસાગરની સપાટી પર એક નાનો ગથેસ આપણી નજર આગળથી નજીકથી યુગ થઈ ગયો છે તેથી આપણને અનભોળી ન લાગેથી કે, નેકે આ બેક મહત્વાઓ એક બીજાથી આરથા માફકને આંતરે હતા, તેપણુ તેઓ સાથે મળ્યા નહી અને દરેકે પોત પોતાનો રસ્તો જુલો લીધો. જે મહત્વામાં લેકી હોમહરરક, આસરે વીસ ઉતારઓ અને બીજાં અમલદાર હતા, તેઓએ "કિનગર"ને દુબતી બેચા પછી પોતાનો રસ્તો "કરયુન લેન્ડ" તરફ લીધો, એનું પારીને કે તેઓ એકત્રાગ આ બચ ભરેલી કાદણી કહેવાને પાછળ રહી ગયા હતા. રાત પરવા અગાઉ મગરમઢ પકડનારાં એક વાહણુ તેઓને ઉપાડી લીધાં અને આગળનીમાં આલેસીઆના કીનારાપર ઉતાર્યાં. લાંબી તેઓએ મેતા પર પડેલી મુસીખતો અને આક્રોશની કાંદાણી તાર ફરી ઈજાંડ મેકટારી, અને લ્યાર પછી થોડે વખતે તે વીધવા બાનું લેકી હોમહરરક, અને પાછી ખરી બીજા સ્ત્રીઓ નેઓ બની હતી, તેઓને સંદી સલામત તેઓને વતના પુગાર્યાં.

હવે આપણે ઝોગરટા અને મીઠ મીસન તરફ પાછાં ફરે. તે નાના મહત્વા માહેલાં આદમીઓ શીકા મેદરા સાથે એક-મેક તરફ ભેગાં બેસાં હતાં, કેઈ તરફ રસ્તો લેશે તે તેઓને સુઝતું ન હતું, અતે ઝોગરટાએ તેઓને જણાવ્યું કે સ્ત્રીમરના અચરયા પહેલાં કેપટને તેણીને કહ્યું હતું કે "કરયુન" નામનું ટાણુ જે ૧૦ થી ૭૦ માર્કિટ દુર હતું, તે તરફ તેઓ દેઢકરી જતા હતા; તેથી સ્ત્રીમર દુબતી વખતે તે ક્યા રસ્તો લેતી હતી તે તેઓને માનમ હોવાથી, વધારે વખત ન બોલતાં તેઓના નાતા મહત્વાપર સરો મદદથી એક હોમખંજની મદદ-

થી પુર્વે તરફ દેઢકરી ગયા. આખો દીવસ કઠી અઝગણુ વગર અને એક પણ ટપનું પ્રાણી નજરે પડ્યા વગર તેઓએ તે બોહલા માદસાગરની ધુસસવાડી દવાબંધી દેઢકરાયા કીધું; સારાં નસીબે મહત્વામાં બીસકીટનો એક દાખડો અને પાણીનું એક પીપ હોવાથી, નેકે તેઓ બીજાઈ થંડા થઈ ગયાં હતાં, તો-પણુ તેઓના દુઃખમાં ઉમેરો કરવાને લુખમરેશ અને તરસ વેઠેથી પડી ન હતી; પણ ભોગ વેધકીએ રમ દારનું પણ એક પીપ હોવાથી પેલા બે ખજારીઓ બીજા અને જોની તેને મરજી મુજબ ઈનસાફ આપતા હતા; મુરજ અસ્ત પામતાં તેઓએ ઘણા ખરા સરો ઉતારી પાતે મહત્વાની આસ ઘણી ધીમી કરી નાખી.

જેમ તેમ લાંબી રાત પસાર થઈ ગઈ, ઝોગરટાને સુદળાં જાય આવી ન હતી. નાનો ડીક તેણીના હાથમાં તેણીની છાતી પર માર્યું નાખી બંદુસમાં વીટળાઈ ઉઘાઈ ગયો હતો. મીઠ મીસન મહત્વાને તળે બચ ભરેલી હાલનમાં ધુબતા પરવા હતી, ઝોગરટાએ તેણીની હાલત ઉપર દવા લાવી પેતે ફક્ત એક પાનવી ઉંનની શાય, રાખી બીજું બંદુસ તેવણને બેચવા આપ્યું હતું. અતે તે તોડાની ફરીયા પર સવાઈ પડવા માંડ્યું, ઝોગરટા હુમસમાંથી ડીકા ડીકાને ભેતી હતી તેવામાં કાંઈ કાળી મીઠ સામેથી દીસવાથી તે બતાવી ધુગતા ઉસકેરાયસા આવ્યાને મુજ્યું, "બીસ, રેલું ગું છે?"

બીએ મુકાન ફેરવતાં બરાબર બેચા પછી ખુસાલીથી પોઝાર માર્યો, "જમીન, સામે જમીન છે."

મીઠ મીસને આ સાંભળી ઉઠ્યું ધવાની કોરોશ કીધી, પણ તેવણના પગ બેચા તો અડકી ગયા હતા કે તેમ ફરી શક્યાર નહી અને એક ધમરાયસા માણસ મીસાલ રોકા ફાડી આસપાસ બેચા લાગ્યા.

"સુકરાંના બોહરાના" તેવળે જુમ પાડી "ક્યા છે? શું ન્યુડીનેડ આવ્યું છે? અરે જો હું ત્યાં સદી સલામત જઈ પુર્યું તો હોગેશ મુધી લોન્ડ રહું અને ફરીથી કદી પણ વાહાણુ પર મેરું નહી."

"ન્યુડીનેડ!" એક ખજારીએ ડીકા કીધા, "તમે કાંઈ દવાના બની ગયાય શું? એ તો "કરયુન લેન્ડ" છે, કે જ્યાં આખો દીવસ વરસાદ વરસે છે અને કાઈ કાણુ આદમી પણ ત્યાં વરતું નથી, ભંસે રે તમારી ખુશી હોય તો ત્યાં તમે રહેજોની; કાઈ તણને લાંબી લઈ જવાને ઉનાવથેથી આપશે પણ નહી."

મીઠ મીસન એક અફસોસની દાગ ગણી પાછળ પરવા, થોડા વખતમાં મુરજ ઉગ્યો અને ધુમસ પણ આવરે આવરે ઝોઝો ધકાથી તે મહત્વા માહેલાં, આદમીઓને એક બપોસાર દેખાવ નજરે પડ્યો. અખરાયથી, ઊંચી ટેકડીઓની હારો તેઓ રમને લંખાઈને થંડા સફેદ ખરડની સાંખી કોસનીમાં યુગ થઈ જતી દીસતી હતી. બીએ સેડન દહીણુ ગરેજ મહત્વા ફેરવતા, થોડા વખતમાં ફરીઓ થોળાં યતો તરફ; ઉતરે તરફ એક ગોડી નીકે બેઠાવ્યું હોવા પાકડોડીની કીનારીથી પેચાલવી જમીન તરફ વેદની હતી; આ મુદર નીકીની અંદર તેઓ દેઢકરી ગયાં, સપાટ પાકડા અને અજુબી રેલેવી ટેકડાં બોની એક દાર પસાર કરી કીનારા આગળ આવ્યાં, કે જ્યાં

યોદ્ધક ગંધાનું ધાસ ઉચ્ચ હતું. આદિયાં મોરી ખુશાલી વચ્ચે જુનાં વાદાણાં લાકડાંથી ઉભી કોષિકા બે ખુપડીઓં તેઓએ જેઈ, જે દરીઆવા કીનારાથી પંખ પગસાં અને એક બીજાંથી આસરે ૨૦ વારને અંતરે આપેલી હતી.

“હીક, હાલ તરત જેનું તેનું પલ્લુ એક ઘર તો મળી આનું, જેકે વરસો થયાં તેને કાંઈ કર બરેવા પડ્યો હોય એવું દિવસ નથી,” ચપડાં નાકવાસા બોલીએ કહ્યું.

“ચાલો જમીન પર ઉતરો અને કાંઈ પલ્લુ કરી આ બખ-કાર મહબામાંથી બહાર નીકળો,” મીંઝ મીસનને નખળા અવાજે કહ્યું, અને ઓગરડાએ તેવજીને ખુશીથી ટેકા આપ્યો; આથી સરો નીચે ઉતારવામાં આવ્યા અને પેસા બે ખતારીઓએ બોલ-તે એક મોરી ખાડીમાંથી હંકારી એક બંદર જેની નાની વળા તરફ લઈ ગયા; દસ મીનીટમાં તેઓ સુકી જમીન પર ઉતર્યાં.

તુરત તેઓ પેલી ખુપડીઓ આગળ ચાં અને ઉમટથી તેની તપાસ કરવા લાગ્યાં, જેનું સેવક ધણું નાસીપાસી બનેલું નીવડ્યું. કેટલાંક વરસોની વાત પર આ ખુપડીઓ બાંધવામાં આવી હતી, (કદાચ ૧૮૪૭ માં સુરેના તારને આપણી પૃથ્વી પરથી પસાર થતાં બેવા આપેલાં મુસાફરોએ, અથવા તો તેની પલ્લુ અગાઉ કોઈ બાગેસાં વાદાણાના ખતારીઓએ તે બાંધી હોય) અને દમણાં તેઓ તદન નાશ પામેલી હાલતમાં હતી, પાકીઓએ પર અને વળી જમીન પર લીસ ખુપડાં ઉભી હતી, ન્યારે છાપડાં ઉપરનાં મોડાં બગાડાંઓમાંથી સખળી સરદી અંદર દાખળ થતી હતી. સખળું છતાં તદન ઊંચાડી જમીન કરતાં આ ખુપડીઓ વધારે સારી કહેવાઈ શકાય; લાંબી તોફાની શુભાં થોડે વખતથી ઊંચાડી જમીન પર પડી રહેવાથી તેઓ બંદર મરણ પામતે, તેથી જે તેઓને મળ્યું હતું તેને મોટા ઉપકાર સાથે તેઓએ મળીમત કીધું. બે ખુપડીઓમાંની એક નાની ઓગરડા અને ડીકને આપવામાં આવી અને મોરી મીંઝ મીસન અને એક ખતારીઓએ લીધી.

હાર પછી મહબાને સંભાળથી કીનારા પર લાવી તેઓએ સખળો સામન તેમાંથી બહાર કઢાડ્યો; ખુપડાંઓને સાફ કરી બીની જમીન પર સરો પાંચડયા; અને છાપડાં ઉપરના બગાડાં, પય-રો અને પાલાંઓથી જેમ તેમ પુર્યાં. સારાં નસીએ હવા સુંકી હોવાથી મીંઝ મીસન (જેવલુ લાંબા ચાઈ જમીન પર પડ્યા હતા) સીમાય સખળાંઓ ખુશીથી કામ કરવા લાગ્યાં, નાનાં કીક પલ્લુ જમીન પર આવી પુગવાની ખુશાલીમાં ઓગરડાની પુટે આમ તેમ દોડ્યો હતો; અપાર પડનાં તેઓએ સખળું સાફ કરી તૈયાર કીધું. હાર પછી થોડાંક ધંસચાઈ આવેલાં લાકડાંના હુકા લાગી પડ્યાં. નસીએ તેઓ પાસે કાંદીની દાખડી હોવાથી સુઝો સખળાંઓ; અને બાગેસાં વાદાણુ પ્રરથી તેઓને જે બે મુરથીઓ મલી હતી તે ઓગરડાએ રાંધી (જેકે તે કાંઈ બસ-

તેઓનાં ખુપડાંની નજીકીક એક ઝરો વહેતો હતો તેમાંથી પુષ્કળ વળામાં તેઓ તે મેળવી શક્તાં હતાં. ખોરાક દાખલ તેઓ પાસે આસરે ૧૦૦ રતમનો ખીસકોરનો કોઢો હતો; વળી એક રતમ દારતું પીપ પલ્લુ હતું, જે પેસા ખતારીઓ પોતાનાં ખુપડાંમાં લઈ ગયા હતા. એ વનરોએ ખુપડાં નાની માહલીઓ અને જુદી જુદી જાતનાં પક્ષીઓ લાંબાં મત્રતાં હતાં તેથી જેમ વારે ધડીએ બાગેસાં વાદાણુ પરનાં લોહીને લુખ-મરથી મરી જવાની ધારતી લાગે છે તેવી ધારતીથી તેઓ વેગળાં હતાં. જોરોરતું બોલન ખાધા પછી તરતજ એક ખતારીઓ દુરવા ગયા અને પાછા ફરતાં તેઓની તોપીમાં જટલાં સમાય તેટલાં પક્ષીનાં ઈંડાં લેનાં આવ્યા. હટ્ટુ તો તેઓ અંદર દાખલ થયા નહીં તેટલાં વરસાદ (જેને મારો આ ટાપુ વખણાયું છે) ધોધમાર પડવા લાગ્યો, અને જસદીથી તેઓની આસપાસના મોટા પક્ષી ભડાં હુમસાનાં પાટી દેકાઈ ગયા. કસાકસા કસાકા સુધી જરા પલ્લુ થોડાં વગર વરસાદ પડ્યા કીધો, તેઓનાં કંગાળ છાપડાંઓમાંથી પાણી જમીન પર પડકવા લાગ્યું, ઓગરડા તેણીનાં નાનાં ખુપડાંમાં બનતી કોશો કરી નાના ડીકને રીઝવાના ખાતર તેની આગળ વાતો કરતાં હતી. આવી ફડી અને કંગાળ હાલતથી તે ગરીબ આગરને રડતું અટકાવવાને ફક્ત એજ ઉપાય તેણીને સુઝ્યો હતો. તેણીની આવી દુઃખી હાલતમાં તે અચ્ચતે વારતે નવી વાનો બેકી કાઢતાં તેણીને કેટલી મુશ્કેલી લાગી હશે તેનો અ્યાસ આવશે ઘણું મુશ્કેલ છે; તેણીએ તેની આગળ “શાખી-નસન કુસો” ની વાત કીધી, છેલ્લે તેઓ તે રમન રમ્યાં જે તે બાગરને મળી નહીં અને કહેવા લાગ્યું કે તેને તો તેનાં માએજ આગળ જવાનું બેઠું હતું.

આસ્તે આસ્તે અંધાર થતું ગયું. સરદી અને ફડી દર કસાકે વધતી ગઈ. છેલ્લે સરવાસે આકાશ તદન કાળું ધઈ ગયું. પવનના મુસવાટા, વરસાદ પડવાનો અવાજ, અને દરી-યાઈ પક્ષીઓની જમીની સીયયારીઓ ધીવાય તેઓને કશું સંબળાતું. અપવા દીવતું ન હતું. નાના ડીકને ઓગરડાએ બંદર અને મહબાના એક નાના સડમાં વીડાળી મુસાડી કીધો. પછી પોને પલ્લુ તદન યાત્રી અને કંટાળી ગયલી હોવાથી સુવાળી કોશો કીધી તેટલામાં ખુપડાંની પાદાર એક પાટણું જે દરવાજા દાખલ આવ્યું. સુધામાં આવ્યું હતું, તે ઉપર કોઈનો ટીકવાનો અવાજ સંભળાયો.

તેણીએ મોંકાને પુછ્યું “કેણુ છે?”
“હું, મીંઝ મીસન,” તેણીને જવાબ મળ્યો, “હું અંદર આવ્યું?”
“હા તમારે ગમે તો આવો.” તેણી લખાર કોશો અવાજે બોલી, જે કે અંદરખાંતેથી તો તેણી નેવલુ સાથે વાત કરવાને ખુશી હતી. અંધાર એરહું હતું કે તેઓ એક બીજાં નાં ચહેરા પલ્લુ બેઠું ન શક્તાં હતાં. કંપી રીતે આદતના મોઝ તમે આવી પડેલું એક એકલું આદમી સધળો કંટાળો કંટાસ અને કાળો ભૂલો બંદી તેના કડામાં કસા વેરીની સંગ-તર્પ રહેવાને અને દોરતી કરવાને હેમજે એ અનન્ય જેનું છે. પલ્લુ આમ કરવાની તેની મતસખ સુધે કશ ચીજ તેને

તેમ કરવાને લક્ષ્યાલે છે? મોત-મોતની ધારતી સઙ્કી પાપી અને સઙ્કી સખત હૈયાનાં આદમીને પણ નરમ બનાવી દે છે.

“દરવાંને પાછો બંધ કરો,” ઓગરડાએ ન્યારે પવનનો વધારે કુદરતો લાગવાથી બપુનું કે તેણીનો પરીણા અંદર આવ્યો હતો, સારે કહ્યું.

મીઠો મીસને એક હાથ મારી તેમ કહ્યું; “પેલા બે હેવાનો (ખજારીઓ) ગેલનના ગેલન રમ દાર પી છકટા થયા છે. મારાથી તેઓ સાથે વધારે વખત રહેવાનું નહીં તેથી હું અંદી આવ્યો છું— અને હું એટલો તો આનંદી થઈ ગયોય મીસ સ્મીથર્સ, અરે! મને એટલું તો હું ખ યાચ છે કે હું બારૂંય દે હું મરી જશ, કોઈ વેળા મારાં શરીરમાંનાં દારૂંમાં બારૂં મીસાઈ દારૂં અને કોઈ વેળા આતસ મીસાઈ ગરમ લાગે છે. તમે કાંઈ એનો ઉપાય નહીં કરી શકો?”

“હું જાણતી નથી કે એનો ઉપાય શું કરવો,” ઓગરડાએ નરમાસથી જવાબ દીધો. તેણી તરફનાં તેણીના ધીક્કાર છતાં તેણીની કંઠાળ દાક્ષતથી તેણીને દીલમાં લાગી આવ્યું હતું. “હું ધાર છું” કે તમે ઉધાર્ડ જવાની કોશિશ કરશો તો તમને કરાર થશે.”

“ઉધાર્ડ બંદા! હું કેમ ઉધાર્ડ મારું બંદુસ તેમજ સર્વે કપડાં તાલ બીજાઈ ગયાં છે,” આમ બોલી હાથ અને અંદર-સોસથી રમકાં ખાવા લાગ્યા.

“કાંઈમી કરી શુદ્ધિઓ એટલે તમારાં છવને નીરાંત વગરો,” ઓગરડા કાલાવાલા કરી કહેવા લાગી.

તેણે કાંઈ જવાબ દીધો નહીં, પણ ધીમે ધીમે શાંત થતા ગયા; ઓગરડા પણ સધળું દુઃખ ભુલી જવાની કોશિશ કરી ઉધાર્ડ ગઈ. એક બે વખત તેણી બગી ઉઠી, પણ સધળું શાંત નેઈ પાછી શુદ્ધિ ગઈ. છેલ્લે ન્યારે તેણી ઉઠી સારે સવારે પડ્યું હતું અને ઘરસાદ પણ બંધ પડ્યો હતો.

ઉઠતાં વાર તેણી પહેલાં ડીક આગળ ગઈ, જે આખી રાત બરાબર લંબ કદાવતી સારી પેટે હતો. તેણી તેને ઝૂપડાંની બહાર લઈ ગઈ અને જરામાંથી પાણી લઈ તેનું હાથ મોઢું ઘોળું. સાર આદ તેને બીસકીટનો નાસ્તો ખરાડવા બેસાડ્યો. સાંધી પાછું ફરતાં તેણીને પેલા બે ખજારીઓ મળ્યા, જેઓની બે ક હાથ કેદ હતી હતી, તોપણ મોડાંપર ગઈ રાતના છાકડપણની નીશાનીઓ જણાતી હતી. તેઓએ પુણજ દાર મીઠો હેવા એક લાગ્યું હતું. તેણીએ ઉભી રહી તેઓના મોઢેરા બંધી બેઠું, પણ તેઓ સાંધી છુપાતા સંવાતા, ચપ-ચપ ચાલી ગયા.

તેણીએ ઝૂપડાંમાં દાખલ થતાં બેઠું કે મીઠો મીસન ઉઠી બેઠો હતો, ઉધાર્ડ દરવાજામાંથી રેસની તેવજ્યાં મોડાં પર બરાબર પડતી હેવાથી તેવજનો દેખાવ નેઈ તેણીને ધક્કો કમકમાટ ઉપજ્યો; તેવજના ગાલેમાં ખાદ્ય પડ્યા હતા, આંખો આગળ કાળાં ચકરાર પડ્યાં હતાં, અને સામરી રીતે લેતાં સુઘળે દેખાવ અતંતી છેલ્લી ધડીએ આવી પુગેલાં માણસના જેવો લાગતો હતો.

“એ એવી તો ખરાબ રાત ચુમરી છે! એા પરવરેમાર, કેવી ખરાબ રાત! હું નહીં ધારતો કે હું બીજી રાત કહાડું!” તેવજ બોલ્યા.

“છટ, છટ! ઘોડી બીસકીટ ખાવો એટલે તમારાં છવને હુશીઆરી આવી જશે,” ઓગરડાએ તેવજને એક બીસકીટનો કટકો આપી કહ્યું, જે તેવજે મોઢામાં સુક્યો, પણ આઈ શક્યા નહીં.

“હવે સધળું નકાસું છે,” તેવજ બોલ્યા, “હું ગરવા પડ્યો છું, આ બીનાં કપડાં સાથે મહવામાં બેસી રહેતાં હું આવી રહેણું.”

તેવજના એકાપરથી આ તેવજના બેડાવા પર ઓગરડાને ક્યો શક આવતો ન હતો.

પ્રકરણ ૯ મું.

ઓગરડાની ચુમના.

ઓગરડાએ ઘોડીક બીસકીટ અને ગઈ કાલની વધેલી મર-ધીની પાંખતો નાસ્તો કીધા પછી પેલા બે ખજારીઓ બીસ અને બેની પાસે એક લાંબાં લાકડાંનો કટકો મંગાવી ખડાની બચી રાંચપર બેઠાઓ અને તેની ઉપર એક વાયટો બધા-ઓ, કે જે તેઓને મહવાનાં એક ખુણીમાંથી મલી આવ્યો હતો, આમ કરવાની તેઓની મતલબ એ હતી, કે લંધાંથી પસાર થઈ જતું કોઈ વાહાણુ તે નેઈ તેઓના છુટકારને વાસ્તે લાં આવે, નેકે તેમ બનવું પડ્યું મુશકેલ હતું; કારણુ તે ધુમસવાદી દવામાંથી વાયટો કોઈને પણ દુરથી દીક્તો ન હતો, તોપણ એક ફરજ દાખલ તેઓને તેમ કરવું પડ્યું. બપોર પડતાં આ કામ તેઓએ પુરું કીધું. સારાં. બાપને પવન પડી ગયો હતો, અને સુરજન ખુશ્કો પ્રકાશતો હતો; ઝુપડીમાં જઈ ઓગરડાએ બંદુસો બહાર કહાડી સુકાવા સુક્યા, અને ખજારીઓને ગઈ કાલે તેઓ શોધી શાખ્યા હતા તેમાંથી મોઢાં-ક ઊંડાં કરવા આપ્યાં. દમણા તેઓની ઘરની કેદ ઉતરેલી રોસથી આ કામ તેઓએ ખુશીથી કીધું, સાર પછી કીકને ઘોડી બીસકીટ અને ચાર દારૂં ખાવા આવી તેણી મીઠો મીસ-ન જેવજ ઝુપડીમાં હાથ આસેસ કરતા પડ્યા હતા, તેવજ આગળ ગઈ અને સુરજના તકામાં બહાર આવી બેસવાને તેવજને સમજાવ્યા.

ઓગરડા વખતમાં આ કંઠાળ શખસની હાલત મેલની ધારતીથી દયા આજુબા ભોગ થઈ પડી હતી, નેકે તેવજના શરીરમાંનું કીવત કોઈ એણું થયું ન હતું, અને રમ દાર અને પાણી રીવાજ તેવજ કાંઈ પણ બોરાકને અડક્તા ન હતા.

“મીસ સ્મીથર્સ,” તેવજ ખડકપર પુગતા બેઠો હતો તે વખતે બોલ્યા, “હું આએ ભયંકાર ભગામાં મરી જશ, પણ હું હજી મરનાને લાચક નહીં.” પછી તેવજનો અસ-લી મુસો એકદમ લમરી આખાથી બોલ્યા, “શું હું! હું” બીસ લાખ પોડને પછી દારૂંમાં ભુખે મરના ફતરના મોને મરી બંદા! એ ખ્યાલન આવ્યો મુશકેલ છે અરે! ને મને

કોઈ ઘેર પાછો લઈ જાય" તે મારી સખળી દોહત તેને આપી લેવું, એા બોલ્યા મારી આશીસનાં કોસરમાંના મરીજ કંગાળ લગનારની જગ્યાએ પણ હોવાનું હું હમણાં ઈચ્છું. અરે, હું મહીને દહારે વીસ પાંચના પગાર મેસવનાર એક અંધકત્તી પણ ખુશીથી યાજી. મીસ સ્મીથર્સ, આ બોલોજ મારી દાહતનો કોઈ ખ્યાલ તમને આપી શકશે; એક ભીખારી દાહતનો અંધ-કત્તી બધાં સુધી તેનાં આંગળાં નીકળી પડે ત્યાં સુધી લખ્યા કરવા છતાં વરસ દહારે એક હન્ટર પાંડ પણ મેળવી નહી શકે તેવી પણ દાહતમાં હું બધાં સુધી છતું ત્યાં સુધી રહેવાને ઈચ્છું. આ કોઈ અરે!" આમ બોલી તેવજુ આપા કમકમાટ અને હલકાઈ ભરેલા વીચારના ખ્યાલથી ડચકાં ખાવા પડવા.

ઓગસ્ટા તે ગદીય કંગાળ શખસ તરફ જોઈ તેની આગળી અને દાહતી દાહત વીરો મનમાં મુકામથી કરવા લાગી, તે શખસ કે જે તેના મગધન, તુંડ અને ઝુમળી ખ્યાસને લીધે તેની આશીસ અને ઘેર જુમ બરાસ પાડી જમવી મેલતો હતો, જેની દાહતીથી તેના તાળેદાર નોકરો, અને મેહતા મુનશીઓ બીદકથી ધુલતા હતા, તે શખસના આ શા દાહ! અધોસાત્રા તેવજુ કેટલા બદલાઈ ગયા હતા, નસીબનાં ચક્રને ફરતાં કોઈ પણ વીચાર લાગતો નથી, ચંદ્રગતી દાહતમાં ચક્રા-વેશા ફોળેના આ દુન્યામંજ કહેા બદલો મમે છે, તેનો તાલ્લે શખસો તેણી પોતાની નજરે નજર ભેતી હતી.

મોડાંક ડચકાં ખાધા પછી તેવજુ પાણું બોઝવતું આગળ આજ્ઞા, "અરે હું આજે બપોરે જગ્યામાં મારી જવશ, મારી આશીસ, બધી બધી દોહત છતાં હું કુતરાને મોહતે મરશ. એડીસન અને રાસકોનાં બેહક દોહતના ખમનામ્યાં મારી દોહતથી વધી ઉમેરે યશો; એડીસનની પેલી ફકતીઓ પરજુ-વા સાદ, મોઝા મોઝા ઉમરાવેને લાંચ આપનામાં અને એવી-જ બીજી રીતે મારા પેસાને નાશ લાગી મુકશે. એ, ખુદા! એ વીચારને અને પેલો બનાવવાને પુરતો છે, મેં મારા પોતાના ભગીન યુનેસનો વારસામાંથી બાતક કરી તેવું કોઈ લેવા-ને ઘરમાંથી લાત મારી બહાર કહાડ્યો છે, હવે હું ઈ-છુંચ કે મેં તેમ કોઈ ન હતો. અરે! બે દોષ તે વીર અને ફેરવી આપે તો તે જે મારે તે આપું. મીસ સ્મીથર્સ, અમરા કજી-આનું મુળ તમે છેલ્લો, તમારી પેલી ચોપડીને વારતે તમને નધારે તમારે આપવાની ના પાડવાથી અમે વચ્ચે કજીઓ પડ્યા હતા. અરે તમે જે માંચું તે મેં આપી દીધું હતે તો ફેવું સાઈ. હું તમારી સામે સાદી રીતે વર્તેશ નથી, પણ મીસ સ્મીથર્સ, તમને સમજવું જોઈએ કે એક સાડું તે વળી સાડું જ છે, તેમાં કાપદા પ્રમાણે પછવાડી કોઈ પણ ફેરફાર થઈ શકે નહી; અને તેથી હું તમારી મરજી બાર લાવી શકેશ નહી; હવે અમે હું આવી લાચાર દાહતમાં આપી પડેાછું સારે મેદરથા-ની ફરી મારી પર તેનો કોનો લેશે ના, તમે જેશેા કે હું તે બરામર કાપદા પ્રમાણે ચાલેા છું, એમાં મારો કશો વાંક નથી."

"મીડ મીસન, મને કોઈ કોઈ ઉપર કોનો લેવાની ટેવ નથી." ઓગસ્ટાએ પુર દમામથી જવાબ દીધો, "પણ હું ધારૂં કે તમે આવી રીતે તમારા ભગીનને વારસામાંથી બાનેશ

કરવામાં ઘણું પાપી કામ કીધું છે, અને તેને વારતે તંશેનો બેચેની લાગે છે તેવી હું જરા પણ અજાન પતી નથી." આ તેણીનું સખળી બોલવું સાંભળી મીડ મીસનનાં હોમાં ઘણુંજ લાગી આવ્યું, અને તેવજુ વધારે હાથ અધોસાત્ર કરવા લાગ્યા.

અતે ઓગસ્ટા પાણું બોલી, "વાઈ, બે તમને તમારું વીચ પચક નહી હોય, તો બેહતર કે તે ફેરવી નાખો, અમે સર્વ સાહીઓ દાખલ પુરતાં છઈએ, અને બે કદાચ તમને કોઈ કશું બને તો પહેલું વીર રદ થઈ શકશે, કેમ શું ધારપુર?" આ મુકવા નવીન હતી અને તે મોહતની અણીપર આવે-લા સખમને બહુ પચક પડી. "અહમન, અહમન," તેવજુ બોલ્યા, "એ ખ્યાલ મને પહેલાં નહી આવ્યો, હું તરત તેમ કરવા માંડ્યું, એડીસન અને રાસકોનાં નામે તદન વીચમાંથી નાખુદ કરી સખળી દોહત યુનેસનાં નામપર કહું; એ વીચાર મને પહેરેલીન કાંચ નહી સુજ્યો હશે? ચાલો મને જરા તમારો હાથ આપો કે હું ઉડી તે કરવાની કોઈ કોસશ કહું."

"જરા મોતે!" ઓગસ્ટાએ કહ્યું, "લખનાં એામરો પગર તમે વીચ કેમ કરવાના છેલ્લો! આપણી પાસે કમમ, સુખપેન, કાગળ ચાથવા સાદી, કશું પણ નથી."

મીડ મીસન વળી એક હાથ મારી પાછા બેઠો. આ મુશ-કેળીની વીચાર તેવજુને આજો ન હતો.

"તમારી ખાતરી છે કે કોઈની પાસે એક સુખપેન અથ-વા કાગળનો કુકો પણ નથી?" તેવજુ પૂછ્યું, "બધાં લાંથી લખેશ અકશે વંચાય તેવું કોઈ પણ દરો એકરે બશ."

"હું નહી ધારતી કે કોઈનીથી પાસે હોય, પણ કોઈ નહી, હું તપાસ કરી તમને જણાવશ." આમ કહી તેણી લાંથી ઉડી અને બીજ અને જોની આગળ જઈ તે વીરો પરપૂછ કીધી, પણ કોઈનીથી પાસે પેનસીસ અથવા કાગળનો એક કટક પણ હતા નહી, જેથી તેણી દસમીર બેહરે પાછી ફરી.

મીડ મીસન, જેવજુ એક ખડક પર પડેલા હતા, ત્યાં જેવી તેણી જઈ પુગી કે તેવજુ બોલ્યા, "કોઈ નહી, કોઈ નહી, મને એક વીચાર સુઝે છે; બે આપણે કાગળ કે કમમ મેળ-વી ન શકશું તો પહીનાં એક પીંછાની કમમ બનાવી લોહી વડી મુતકર કપડાં પર લખશું, કોઈએ એમ કરવા વીરો અગાઉ એક ચોપડીમાં વાંચેલું મને યાદ છે; એ પણ એકનું એકનું યાદ રહેશે."

અતીત, આ વીચાર ઓગસ્ટાને પણ પચક પડ્યો, પણ બીજન પડે તેણી વધારે વીચાર કરતાં એકદમ અટકી, તેઓ પાસે મુતકર કપડાનો એક કુકો પણ ક્યાં હતો?

"હા, બે તમને કપડાનો કપડાનો એક કુકો મને તો એ ધારપુર પાર પડે." તેણીએ જવાબ દીધો; તમારા મેમન બેક ખસાડીએ અને વળી નાના કીનાં શરીર પર પણ "ફાનાવ" નાં મરમ કપડાં છે."

અંકે હતું કે બેગ ચોપડીએ તેએમાંના કોઈના પણ આંગ-પર મુતકર કપડાનો એક કુકો પાળુ હતો નહી, નેઓ વચ્ચે ફક્ત એક રમાશ હતો, પણ કમનસીમે તે ત્રાક રંગેનો પાળુ

આપતો. આ મીઠને જોતાં જોયા કમનસીબ પુરે પોતાની
ગોઠોતની ધડી ઘોડાકવાર મુળવની રાખી આ મીઠને છેલ્લા બેઠી
લેવાને વીચાર કરી તે તેની પાસે દોડી ગયા. અને જાણ એક-
મેકને બેઠયા પછી પોત પોતાની વાત એક બીજાને કહેવા પડયા.
તેના આવનાર મીઠ મુસાફરી કરી ધણે વરસે આવ્યો હતો, મઠ
તેણે મુસાફરીને લગતાં હરએક સંકેત પોતાના મીઠ આગળ
કહેવા, લાસપૂરી તેણે પણ નસીબને કુરાબજ ઘાબો ઈ પોતાનું
સપથું દુખ કહેવા માંડ્યું. તેને તેના મીઠે ઘણાક રીઝારો
દીધો, પણ હવે તે સપથું નકામું ગણી તેણે પોતાનો છેલ્લો
દેશવ મીઠને કહી સંબળાવ્યો. આથી તે મનમાં બદ દુખી થયા
પણ હીમન હાથે નહીં; તેણે ધીરેથી અને દરએક તકરાથી
પોતાના દોરતને તેના ડેરાવથી ફેરવવાની ચત્ર કીધી. તેણે પો-
તાના મીઠને નસીબને આધારે પરી આપવાત કરવા કરતાં પાછું
લસકર એકદું કરી લડાઈ કરવા અને પોતાનાં નાનાં કુટુંબના
કુટુંબારાના દરએક હપાથી લેવા કહી તેનાં ખતની મદદ આપવા
માંગી. સેવટ પેલા કમનસીબ પુરવતું મન પીગજી અને તે
પાછો પોતાના કુશમનો સમિ કીધો લેવા અને વહાલગીઓને
કુટુંબારો કરવા ઉસકેરાઈ આવ્યો. આ એકપુસ દોરતની મદદથી
તેણે બીજા દેશમાં જઈ લડાઈની સધળી તથારી કરી, સેવટ લડાઈ
સર થઈ અને તેની છત થઈ. તે પાછો પોતાના દેશમાં આવ્યો
અને પોતાનાં નાનાં કુટુંબ સાથે હરતો અને ઘુસ થતો આગ-
ળાં ધરમાં જઈ રહ્યો. તેણે પોતાનો મીઠ જેની સલાહ અને
મદદથી પોતે છતવા અને બચેલું સુખ પાછું મેળવવા પામ્યો
હતો, તેને પણ પોતાની સાથેજ રાખ્યો અને હાંડગીની છેલ્લી
ધડી મુખી તેનો આભાર બુઝ્યા નહી. આ વખતથી તેણે નસીબ
પર ભરસો મુખી બેસવાનું છોડી દીધું, અને સુખ ને સમગર મેળવવા
વધા દુખ અને દળદેસરી દુર કરવા બનતી મહેનત કરી વાતબી
કપાયા લેવાની માણસ બતની કરત સમજતો થયા. હવે મારી
દીકરી, ઈ જો કે આ માણસ દુખના વખતમાં નસીબને આધારે
પડીજ રહ્યો હતો તે શું તે આ પ્રમાણે બચેલું સુખ ને શાંતી
પાછી કદી પણ મેળવવા પામતે? ઈશ્વરે માણસ બતને મહેનત
કરવા અને મુશકેલીઓની સામે થવાનું સપથું બજ બચેલું છે,
તો તેનો વાતબી ઉપયોગ કર્યા આપણને સમજાવે છે.

મઠ મારી વહાલી દીકરી, હવેજ દુખના વખતમાં હાંમત
રાખી તેને તોડવાના દરએક હપાથી કામે લગાડી, નીતીની નેક
સાદ પકડી સદા ચાલશે તે સુખી થશે. તેમજ વળી વદતા
વખતમાં અને સુખની વખતે કંઈ મગરૂરી કરતી ના, અને કોઈ
પણ દલદલ વેળા કે દુખીને ધીકારતી ના; નસીબ, ચહેલું વીગેરે
કશા દુખ પરબાર લાવતી ના, પણ પ્રકાંને દરએક સુખ કે
દુખ વખતે બેપકાર રાખી, ના પોતે નેક સાદ પ્રમાણેજ ચાલી
પુલાની બેઠેલી હતમ નવાજેસને વાતબી ઉપયોગ કરી હવેજ
મુખ ને શાંતીથી હાંડગી ચાલરશે. વળી તારી સહી મીઠીઓ અને
જે કોઈથી દુખની વખતે વને સલાહ પડે કે મદદ માંડે તેમને
પણ સારીજ સલાહ આપશે, અને બનતી મદદ કરશે અને સુખી થશે.

મીઠીસ શીરીનબાઈ રૂસ્તમજ પ્રીરજ કંઝાકેટર.

સરજનનાં જરખાઈ.

પ્રકરણ ૬૬.

ધેર-મંદુર ધેર.

ધારે માણેકપાઈએ જરખાઈને પોતાને
ધેર બોલાવી ભારે તેવણે તે ખરાં દીક-
યા લખ્યું હતું, ને એક જુના મિત્રની
છોકરીને કાંઈથી રીતે મદદ કરવા તેવજ
રાજ હતાં, પણ તેણીએ તે તેડું બદાવ
રાખ્યું નહી, તેથી તેવજ કાંઈ દમગીર
થયાં નહી. તેવજનો એકપુસ છોડે
જાવ જે બદારગામ હતો, પણ યોગ
વખતમાં પાછો આવે તેવી વધી હતી.
જરખાઈ તેની ધણી માનીતી હતી, ને નાનપણમાં તેણે સાથે
રમતાં હતાં, પણ દાસ તે ગોરી થઈ છે, ને કાંઈથી ના પોતા-
ના છોકરા સાર લોભી થાય છે; કદાચ એમ કે, જાસ જર-
ખાઈને પાછો મળે તેટલાં પડણી જાય તો સાઈ.

એક જરખાઈ ધણી સરસ છોકરી હતી; બાકી, સાચી,
ને રત્નતં વીચારની, જે માણેકપાઈને ધણે પસંદ હતું, પણ
જાસ તેા ધણી વારી બગલાનો માલિક હતો, ને જરખાઈ જે
એના માસતારી છોકરી, તેને બીચકુંથ વેસા હતા નહી.

તેણી શીકર કરતી હતી કે રંગેને તે આસલી ચિત્રાચારી
વધારે અંબીર રૂપ પકડે. જાસ તો ખરેખર એક કદચ્ચ હતો,
ને પોતાની ફરજ આદ કરવામાં ચોક્ક માન સમજતો. નાતાકાં
વખત નજીક આવ્યો હતો, ને તે હવે પાછો પોતાની માને
બેઠવા પુણે આવનાર હતો. નવેમખરની આગમય તે આવી
પુંગો. તેની આંડગીમાં તે નખાઈ ગયેલો હતો, પણ હવાની
ફેરફારથી તે દાસ વધારે કાચર ને મજબુત દેખાતો હતો.

માપજ, તમુને ધેરમાં એજમાં ભેળેને મને ધણી પુરાણી
વેદા થાય છે. હુંતો ધારનો હતો, કે મારા આવ્યાની ખબર
તમુને નહી મળ્યાથી પચેણાથી તમે "પજુ" ધેર બરી નાખરો.
હું મારી સાથે પણ એક જણને લાવે, જેને તીમે વારે ધડી-
એ મેં મારો કાગળમાં તમુને લખ્યું હતું. રસ્તમ મારો વીરવા-
સુ ને સાચો મિત્ર છે. મારી સાથે તે કીધી અડી તમા-
રે લીધે આવ્યો નહી. તે હવે પુણમાં ચોડા વખતમાં આવી-
સ ઊંઘાડનાર છે. માણેકપાઈ બોલ્યાં, "પજુ દીકર, તેને
તારી સાથેજ કાંઈ નહી લાગી. આપણા બાદત જરજેરજ
તને કાંઈ કામસર મગવા માંગેજ. અને તારી સાથે, ધણી વાન

માણેક્યાઈના મેદરો ખુશ જાણ્યો ને જમયા પછી જાણ્યો બોલ્યો “ચાલો આપણે પેસા નાના ઝોરાગમાં જઈએ, ને જાણી મેદોખર વાત કરશે.” માણેક્યાઈએ તેમ કહ્યું કીધું, ને ચોરા વગત બરસપરસના સવારો કર્યા કીધા.

જાલ બોલ્યો “હવે મને મારા માસતરની વાત કહેવો, તમે તો ફક્ત તેનાં મરણ વીરેજ લખ્યું.” માણેક્યાઈએ સફળી બીના કહી સંબોળીને બોલી, “બીમાસના બધા પૈસા જવા-ધીન તેને ધણું લાઈ, બ્યારે તે જીવે સારે પુણું હતો.”

“પણ તેની તો એક નાની જર નામની છોકરી હતીની? તેનું શું થયું?”

“તું બુદ્ધિ જાણ, તે તો ૨૧ વરસની હવે થઈ છે, તેના મામે એકલજ પટેલ તેને પોતાને ઘેર લઈ ગયા.”

“એકલજા ધણો ધીરજવાયો માણસ છે, ને જેની ધણી-ધાણી પૈસાદાર, પણ નીચ ખવાસની છે તે કે? આપણે તેમ-ને મદાબેશ્વર મળ્યાં દતાં, બનાં તેમનો બગોલો છે; માયેરાં-નમાં પણ તેઓ આપણને મળ્યાં દતાં.”

“એકલજ પરણ્યો તેની અગાડ ગરીબ પણ જાયા ખાન-દાનને, મુષરેલા વીમારને ને ધણું શીખેલો હતો. બધાને તે ધણો મમ્તો, પણ તેની ભૈરી તો એનેજ લીધે અથવા તો તેના પૈસાથી વેશમ છે, બાકી કાઈ માન આને આપે નહી.”

“સારે શું મારી જર એવી નીચ ને વેસે મગરર મામી સાથે રહેવા ગઈ? બ્યારે હું ચોરા હતો ને એ નાની હતી, સારે હું એની સાથે રમતો હતો. તેનું કાગળ તમારી પર આવે છે કે? મને જાણવા ગમે છે કે જરબાઈને એવી સાથે પરણે છે કે? કારણ કે એનો સ્વભાવ તો ધણો નરમ છે, ને એવી ભૈરીના આશરા હેઠલ રહેવા એને મમતું હશે નહી.”

માણેક્યાઈ જે જાણતાં હતાં તે બરેખર કહી દીધું “મને એવો વીમાર આવે છે કે જરબાઈ એના પૈસાદાર માયાને લાં મુખી નહી હતી, એકલજનો ખ્યાર તેની પર ધણું હતો, પણ ભૈરીના કહવા સર ચાલતો ને ધરમાં તેનું ખીસકલ્લ ચણ-છું હતું નહી; જર એવી હાલતથી તદન કંટાળી ગઈ ને મને બહામણ પત્ર વીશે લખ્યું, કે એને કેડે શીખવવાની જગા મળે તો જાય.”

શું માંગ્યું? જરબાઈએ શું એનું પોતાને સાર માંગ્યું? તેની મનઝખ શું હતી?”

“જે બોલ એણે લખ્યો, તે બોલ જાણ હું તુને કહું. દમણ વળી ધણું જણું પોતાની છોકરીએને પીવાનો ને ગાણુ તથા બરવા યુવાનનું બધું શીખી શકે તેવી શીક્ષક શોધિય, પણ જરબાઈને કાંઈ ધણું સરસ પીવાના પર વગડ-તાં આવડતું નથી કે શીખવે, તેથી છોકરાંને શીખવવાનું એને દરજ લાઈ, ને મનેથી તેમજ મમતું, જેકે મારા વીચાર પ્રમાણે તો તે પુરની કેળવણી છે.”

“જરબાઈને જેકે બપડાના યુગ તો કશા નથી, પણ જે સસારમાં હજીયો થઈ પડે, તથા બીજાને સાર પેલે ગમે તેટલું ખમે તેવા યુગ તો છે. હવે મને કહેવો કે એને શું

શું સરનો કીધી છે? ધણી વખત એનું બને છે કે એક બે છોકરાં શીખવવા સાર શીક્ષક સાથે સરત કરે છે, પણ ચોરા મહીના થયા પછી તેને સરમમાં નાખે છે, ને અરબી દળન છોકરાં બોલે દીસારે છે.”

“નહી દીકરા તું બુદ્ધ કરે છે, જે માણસોને લાં તે મઈ છે, તે લોટા તો ધણું બધાં માણસ છે; ને તું એજાખે તો એમ બોલે નહી. બે છોકરાંને હાથ તો એ શીખવે છે, ને લખે છે કે છોકરાં એટલાં તો સરસ છે કે તેઓને બેઈને તેને ધણો દીકસો મળે છે.”

“હા, બીમારને કાંઈબી દીકસો તો બેઈએ,” જાણ નીસાંસ યુદ્ધને બોલ્યો, “પણ માથા એક જુના મિત્રની છોકરી સાર તમે શું કહું?” તે ધીમેથી બોલ્યો, પણ તેનું મોહકું ને બોલો ધણી જાડી લાગણી ખતાવતા હતા.

“મેં તો જરબાઈને લખ્યું કે સુખેથી મારી સાથે અહીં આવીને રહે. ને જાણ, તું કહે તો તે કાગળ ને તેનો જવાબ સમજું મારી પાસે છે, તે તુને બનાતું, તે કુપરથી તુને જાણશે કે એને પોતાની પરકાળી પ્રમાણે કીધુંય તેથી હવે મને સાંતી બલમાંની, કારણ કે મેં તો આપણી સાથે રહેવા આવવા લખ્યું કે ઘેર ગણે તાફન છે, પણ એને એમ શીખ-વવા જવાનું વધારે પસંદ પડ્યું, જેકે બહાર મામ શીખવવા એખવી જાણ તે તો પહેલાં મને પણ જરા ઠીક લાઈ નહી, પણ બધું છતાં એણીયાલા હાથ કરતાં એ રરતો હું ધણો માનવરેલો સમજીશ.”

બંને એક કાગળ લીધાં, વાંચ્યાં ને કાંઈબી દીકા કંઈ વખર તેની માયના હાથમાં વ્યાધ્યાં. તેનો મેદરો તદન સતોપ પાને-લો લાખતો દતો અને તેણી તે સમજાઈ ગઈ. ધણી વખતની યુવકીની પછી તેણી બોલી, “તું ધારેય કની કે મને એવીજ મમતાથી કંખતું બેઈતું હતું?”

“માથા તમે બરોખર વખતને અનુસરતું લખ્યું છે, પણ મારા કહેવાની તમે રીસ કરતાં ના; જરબાઈ કાંઈ એવી છોકરી નહી હતી, કે જેની પર એને હક નહી, પણ કદન દોસ્તી, તેને આધારે આવીને રહે, ને તે પોતાનાં સગાં સાથે તેવી હાલતે રહવાથી એણીયાલી છંદગીની અજબાપસ તેને પુરતી રીતે મળી.”

“પણ જરબાઈ ને આપરે તાંદાં આવતે તો હું એને મારાં જાણોની માફકજ ગણુને ને તેની મામીની માફક હું તેની સાથે ચાલ ચલાવે નહી. હું ને એની કુવરખાઈ મામી કઈ સરખાં નહી દતાં.”

“જેસક નહી, પણ યાદ રાખતું બેઈએ કે જરબાઈને કાંઈ બી પમારની જર હતી; તેનાં કપડાં, યુસાકરી ને પોતાના છપ્પો ખર્ચ સર્વે બેઈએ તે ક્યાંથી લાવે? તેની કાંઈબી આવક હતી કે? પછી તે છોકરી કરે શું? હું ધાર્યું કે પૈસા બાબદ તમેએ કાંઈબી ઈસારો કીધો નહી હશે.”

“હું તુને મારી આપું જાણ, કે મને એવો વીચાર નો આજોજ નહી, પણ જરબાઈ ને અહીં આવી હતો તો એને કશાંની જરર પડતો નહી. હું એને બધું અપાવતો.”

“અવગણતો તમે અપાવતે તો ખરાં, પણ જુઓ મારા વીચાર પ્રમાણે તમોને એમ કરવું હતું. તમે તે વખતે એખત્રાં હતો, તેથી તમોને નહીં સોહવાયતો લીધે કોઈ બાતુંની તમોને જરૂર હતી. ને જરૂર્યાઈ તમારા અવાસ, સારી રીતે પીઠાંજી છે, ને તમે જરૂર્યાઈને પણ સારી રીતે જોખખતાં હોવાને લીધે તમે જોને તમારી સાથે પમારતો બદોખરત ફરીને રાખતે, પછી એને ગમે તેટલો વખત તમારી સાથે રહે; એમ અંગ્રેજોમાં ઘણી વાર બને છે, તેમ જો કાંઈ હતે તો સાફ.”

“ખરેખર દીકરા એમ જો ને મેં કાંઈ હોને તો ઘણું સાફ, પણ મને તેવો વીચાર આબોજ નહી, પણ હવે તો સફ થઈ ચુકું છે.”

જાને વીચારવંત મેંદરે કહ્યું, “હવે તો સફ નક્કી થઈ ચુકું છે. “પણ જરૂર્યાઈએ કાંઈબી ખરાય કાંઈ નથી. જેને તોંલં એ શીખવે છે, તે ઘણીજ સારી બેરી છે, ને એની શીખવાની કદર યુગે છે. ત્રણ મહીનામાં સહ સાથે પજોર્યાઈ ગઈ છે, તથા શીખવવા સીવાય બીજું કાંઈબી કરતી નથી.”

“પણ એનું નું એને કાંઈ કે તેમાં વળી ખરાય લાગે! શીખવવા જાયે તે ફક્ત શીખવે, બીજું શું કામ કરવાનું હોય કે ને કરે. મને તે બાઈનું નામ કહોની કે જો હું તેને જોખખતો હોઉં, તો જોઈ કે તે કવી છે?”

“મને જરૂર્યાઈએ તેનું નામ કે રેકાંલું કોઈને નહી કહેવાને બીનવતી કાંઈ છે, ને જ્યાં સુધી મને કહેવાની રત્ત મને નહી જ્યાં સુધી હું કોઈને કહેવાની નથી. હું કહે તો હું અતર ઘડી એને લખીને પુછાવું.”

“મરે ખાતર તમે કોઈનોબી વીરવાસ જોહો કરો ના માયજી, પણ આને કોઈ પર કામગી લખીને વખત યમાવે તે કરતાં મારી સાથે વાત કરો તો સાફ.”

હાર પછી જરૂર્યાઈ વીરો તેને વધુ સાંભળવાની ઇચ્છા નહી હોય તેમ પોતાનાં બીજાં જોખખીતાંની ખખર અંતર પુછી, ને જરૂર્યાઈ વીરો ફરીથી કાંઈબી વાત જોડી નહી. રાજે

જી નામીચી સ્ત્રીઓનાં જન્મચરીત્રો. ૪૫

એલીઝાબેથ બેરેટ બ્રાઉનીંગ.

જનમ ૧૮૧૬—મરણ ૧૮૬૧.

લીઝાબેથ બેરેટ લંડનના એક ગોટા વેપારીની બેટી હતી. તેણીનું બચપણ પોતાના એકપુરા વદાસા બાઈ અને બાપ સાથે ‘હેરફરડશીયર’ નામના પ્રગળામાં અને માર્કેટ્ટ વેળા લંડનમાં પસાર થયું હતું, કે જોને મારેતી વીગત કમનસીબે આપણે મેળવી શકતાં નથી. માત્ર એટલું કહેવાયલું છે કે જેનું તેણીનું બચપણ સુખી અને ખુશનુંમાં ગયું, તેવીજ રીતે તેણીની પાછલી જીંદગી પસાર થવા પામી નહી, પણ તેણીને ઘણું દુખ સોસાનું પડ્યું હતું. બાપા શીખવામાં તેણી અતી ચપળતા બતાવતી હતી, અને ઝીક લાપાને સોખ તેણીને સડથી વધારે હતો.

૧૮૩૬માં એલીઝાબેથ મરણતોય માંડી પડી, જન્મથી જો કે તેણી સાઝ થવા પામી, તોપણ પોતાની અસલી લંક-રેસતી બે ત્રણ વરસો તત્કી મેળવી શકી નહી. એક વરસ દવાસ તત્કી પોતાનો ઓરડો હોડો નહી, અને જ્યારે શીયાળાની રત્ત આવી સારે તેણીના અકરોના ફરમાવ્યા મુજબ બીજા જગાએ લઈ જવામાં આવી. તેણીના બાઈ કે જોને

હાલ તેમ બેલી
"કોરેન્સ" શેરનાં

ચુલખાઈ ફરામલ પાટક.

મીસીસ એ
Mrs. ELIZ. વે
તેણીની મોર
વધારે હતી નહીં
બિનાર નીચે ચુલખાઈ રે છે-

મો ફરત આઠ ટીવસનીલ હતી
સી થઈ આમથી કાઢેલાની મર
તે કાંઈ પાલતી જેટુ લાગ્યું નહીં
પણ મોરથીએ વધારે પડ્યો ૨૫
મો મર મોટો કહેવા લાગ્યો કે આતી

મારા કેતેલમાં જુવાઈ આસમાં કરમર કર
પરસાઈનો વાંકામર બેલી કુલખાઈ મોટીકો પુલવી
કરવામાં બેઠાએ મોટી મોટી પાટી તે બેમુખ થઈ ગઈ
તેજાના પાટી ખનવેરસાદ ન્યુસપેપર વાચનાં વાંચનાં
મો આગા. તેમજ શોખીયાંથી રતન બરમી ખરેખર દાગે
પાટી આપી અને લુભે છે તો ચુલખાઈ બેમુખ દાગનામાં પડેલી
છે; તેથીને કોલેનવાર કુલખાઈ તથા પાલતી બાંધી દુરશીઆર રે
કે તેવામાં તે જાનું પાણી લુખ પાણી હતી કે "કોઈ તે કાઢેલ
કે" આ સાંભળી રતન બરમી મોટી કે "કોઈ બેતા દીવમાં લુખ
નહીં તેા ખામુ બરાઈ દોરો, એના આગ લોખાન પુષાની હોડી
આગથી પડેલો તેા બધું બાતરો." થોડે તેને આ બાંધેલી લુખ
હારી કઢાવી, પાણી તે જાનુંકે દુરશીઆરીમાં આવી બાતરવા માંડ-
ય કે "કોઈ લુખ નહીં કાઢેલું, હું કહું! મારાં માથામાં કાંઈ
બાધું છે તે નહીં કઢાવું!" તેવામાં બેવાથી માથમ પડ્યું કે
ચુલખાનુંના "કે" કોંઈવા નીપરાવેલા બાળના બુલેગમાં એક
પલુખ નાનું પડી જોનારો બાલો કમલ સપનાઈ ગયું હતું,
અને તેનું નામ બાળમાં સરાઈ નીજાઈ ગયું હતું, તે કઢાવવાથી
ચુલખાનું દુરશીઆર થવાં!:

“તેણીને કહી મેળવશે નહીં” મારા કાકા બોલ્યા, “અનુ કાંઈ દહાડો સારું થવાનું નથી, તે તેણીને કહી મેળવશે નહીં.” જે વખત મને મારું પુસ્તક પુરું કરવામાં રોકાયેલો હતો, તે હવે જે મારા કાકાની મેદરઆની મેળવવાની ફાઈટ કારોયમાં હુમાળ્યો. ખારે સાથે થવાની ટેવ સાથે એકાદી મારાં દીકરાં હતાં. બહેન લીધા અને જે માણસ મારામાં હોય તે પુસ્તક કેમ લખે? હું હંમેશા કરતાં વધારે આગળુ થતો ગયો, કારણકે હું માનતો હતો કે ગમે તેવો હેતુનથી હું મારા કાકાનું સારું મત મેળવી સમજીશ નહીં; અને તેવજીની પસંદગી વગર તેા ફરજીને હાથ કડીથી મેળવવાની મને આશા ન હતી. જેટલો વખત હું મારા કાકાને તે સ્ત્રી રહ્યો, તેટલા વખતમાં મને મારા બાપા તરફની ઘણી કાળજી મળ્યાં, બેનની અંદર હંમેશાં મારું કામ કેમ ચાલે છે તેની ખબર પુછાવતા હતા, અને મારાં કામમાં ઉતાવળ કરવાના મને કાલાવાલા કરતા, કારણકે એક બીજું તીનની સુસાક્રી નામનું પુસ્તક, કે જે એક સારી આગાધવાલા અદરચને હાથે લખાતું હતું, તેને મારાં પુસ્તકની આડે આવવાનો ભય હતો. જે મારી સુખી બાદે કાંઈ પણ દોષી સાચી નથી. જે સુખતાની રાખવાનું અને નીસાસા તાખવાનું ભરી રાખું; તે એટલાં વેર કે છેલ્લે મને ખબર મળી કે “સર જ્યોત્સવ રંગેનરની પોનામાં એકસાખાતાની તવારીખ નામનું પુસ્તક, જે વાલ્કેમમાં છપાઈ બહાર પડ્યું છે, સારું વેર. મારી રાખતી આસાઓને અર્દા અંત આપશે. જે” મારા કાકાનું થર નીસારીમાં છોડ્યું; હું મારા બાપાને મલકા ધણો બીઠતો હતો, તેણે અને થતા ઇપ-કાચોથી થોઈ નાખ્યો, કે જે કપકાઓને હું વડન લાયક હતો; તેવજી મારી છકડીની ફરજે બાદે જે એઆસા સખતા હતા તેમાં નાસીપાસ થયા; તેવજીની હવે ખાતી થઈ કે હું મારી દુ-સયાદીને કહીથી મને અથવા મારાં કુટુંબને જોખાનની દીસી નહીં; તેવજીના મેદરસ ઉપર હંમેશાં દલગીરીને છાપ પડશે, અને મને કાંઈથી મેદનત કરવાનું કહેવાનું છોડી દીધું. જે” મારા વખત આગસાધમાં, અને હુસની સાથે પરજીવને અક્ષત હોવા માટે બચાવો કરવામાં સુખર્યો. જે” મારી છંદગીમાં ફરજે મેળવવા માટે દબરો વહબીરો હણી કરી, પણ તેઓને અમ-લમાં લાવવું હંમેશા કાઢવા.

[સંધ્યુ છે.] નવાજખાઈ લાંબા પાદશાહ.

એક બાયટીની પોતાના વર તરફની ફરજો.

૮ છઠ, તારાં પેલાં બીકે ઉપખવનારાં અને વગર દવાવાળાં બનાં ઉતાર અને પેલી તારી નજરોમાંથી ધીક્ષર ઉપજાવે એવા આંખના પગકારા કહી પણ કાઢતી ના. જેમ અતી રમકડા લીલાં લીલાં હાસવાલાં મેદાનો પર દાવ પડવાથી તેની સુંદર ખુબસુરતી ઉપર ઘણ પડી રહે છે, જેમ સુંદર તારાં કુલની કળીઓ વટેળીઆથી રમગમી ભળે છે, તેમજ તારો આવંદ કે જે તારો ધણી, તારો રામ અને તારો હાકેમ છે, તેને કાઈ પણ રીતે હું દુઃખ મેળેદીયારો, તે તેથી બે કે તું ગમે તેની ખુબસુરત હરી તોપજી તેની ઉપર ઘણ પડી

રહેશે, અને તારી બીજી કીર્તીઓને વખતમાં નાંખશે; અને વળી એરતે પોતે પોતાના ધણી તરફ એવી ચાલે વસતું, એ તેને કાઈ પણ રીતે લાયક અને પસંદ કરવા ભેગ નથીન. જેમ એક હરો કે જે ભ્યારે મેલો થઈ ભળે છે, સારે તે કાલવાલો, નાસા દેખાવો, અરવચ અને ખુબસુરતી વીનાનો થાય છે અને તે વખતે કાઈ ગમે તેવો તરસો માણસ પણ હોય તો તેમાંથી એક રીધું પણ પોતે પોતાની તરસ મથાનની ઈચ્છા કરશે નહીં. તેમજ જે તું તારી પોતાનો સ્વભાવ જલદીથી ઉદારથી ભળે એવો રાખશે, તો તું ગમે તેટલી ખુબસુરત અથવા પૈસાદાર હશે તોપજી કાઈપણ તારી પાસે આવવાને અને તારો મીન થવાને ચાકરી નહીન.

શું તું નથી જાણતી કે તારો પોતાનો આવંદ તે તારો ઉમરાવ છે, તેજ તારો રમેવાળ છે, તેજ તારું માપાનું તાજ છે, તેજ તારો રાજ છે, અને તેની છંદગીમાંજ તારી છંદગી સમાયેલી છે? શું તું નથી જાણતી કે તારો આવંદ એ એક છે, કે જે તારે માટે હંમેશાં કળાજ રાખે છે, અને તારો સ્વભાવને ખાતર તે જગીન પર અને દરવામાં પોતાનાં શરીરો મેદનત અને જોખમમાં નાંખે છે? શું તું નથી જાણતી કે તારે ખાતર તે રાતનાં તેણીને અને દીવસના થંડી અને સખત તરફ ખેંચે છે? ભ્યારે તું પોતે તો તારા આવંદના હુકવામાં ધરમાં નચીતપણે અને સહીસલામત રીતે રહે છે? તારે સારી રીતે જાણવું નહીંએ કે તારે માટે ઉપર વહુવેશી રીતે જે જે નેહમતો તારા આવંદ વેટે છે અને દીસીઓ અને જગીન ખેંચે છે, તેના બદલામાં તું તેને શું આપી શકે? કાંઈજ નહીં પણ માત્ર તારો સાચો ખ્યાર, ખરેખરી તાખે-દારી કે જે તેણે તારે માટે ખેંચેલી નેહમતનાં પ્રમાણમાં ૧૦૦ મો હીસો પણ નથીન. જે પ્રમાણેની અને જેટલી રીયતની ફરજ પોતાના શાહનશાહ તરફ વફાદારી બતાવવાની છે, તેટલીજ તારી પોતાની ફરજ તારા આવંદ તરફ વફાદારી બતાવવાની અને તેની તાખેદારી કરવાની છે, માટે મારી વફાવી બેન, જે તું તારા ભવમાં સુખી થવા માંગીનજ હોય તો ઉપલી રીતને ખરેખરી રીતે ગામતમાં લાવવાને કોશિશ કરશે તો તું ખચીત સુખીજ થશે અને તે સર્વ શક્તિવાન ખેદ તારી ઉપર ચાહ રાખશે, અને ભ્યારે તે પાક ખેદા ચાહ રાખશે સારે કુદરતી રીતે સર્વ લોક તને ચાહશે અને તારા સર્વોત્તમ સુખનાં વખાણુ મારો.

ખીસીસ ખુજખાઈ મોટાખાઈ વલસાહા.

“અને શું” મારી પર એકાદ બધી કીદા છે, ખ્યારો, તે ખેલશે, “કે મારી બાયટી થવાને અને દુન્યાને એક ઉરથી બીજે છેડે જે નરર પડે તો જવાને, તારું મર, દોરસો, રાત્રાં વાદા-લાં અને તારી જુવાન છંદગીને સુખી કરનારાં સંધણો છોડી દેશે?” “હા અણખત,” તેણી મારાદેથી બોલી, “અમારું દુ-તમ-રી બાધકી ઘણાં સારે તમારા લીચારો તે મારા લીચારો અને તમારી આશા તે મારી, અને જે છેક દુન્યાને છેડે જવા મને કહેશે તો, અરે હું કેવી મોટી ખુશી સાથે તમારી સાથે જઈશ, કારણકે મને ખુસાંદરી કરના કેવી એવો.”

હરેક ભલાં કામમાં હારી ના ખા, પણ
હીમતથી આગળ ને આગળ વધ,
અને તું જરૂર કરીને પાર પડશે.

હીમતથી તું આગળ ને આગળ વધા કર-
ણ કે નાસીપાસી જેવી કોઈ બીજા આ
કુચમાં છેજ નહી, અને હરેક કામમાં
હીમતથી આગળ વધવાની કોશિશ કર.
પહાડ ઉપર ચઢ, અને પવનના ઝપાટા
સામે બહાદુરીથી સાંમે યા. જરાક પણ
બીહુયા વીના આગળ ને આગળ ઉપર
ને ઉપર ચઢાવેા જા. હો! માનવી! કોઈ
પણ સાદરક કામ આરંભવાને તું શું
કરવાને હરે છે? કારણ કે તારાં માર્યાં ઉપર આકાશ રમણુષ
દેખાવ કરીને સદાનું પ્રકાશ છે. જો ગમે એવાં પણ તોફાન
અને વાદળ તારી વચમાં આવે, તો તેની કાંઈ પણ દરકાર
કર્તા વીના આગળ ને આગળ વું વધેા જા, કે જેથી અંતે
તું સુખ મળ્યા વીના રહેશે નહી.

હીમતથી આગળ વધા તથા ખચબચકી અને કદબી પહા-
ડોની ટેકડીઓ ઉપર બહાદુરીથી ચઢ, તથા પહાડો ઉપરથી
ઉતરતાં તોફાની પાણીઓના ઝરાઓનાં આરકાંની સામે હીમ-
તથી ને ખુશીથી લડ. જે બીહી બીહીને આત્મે આત્મે પેરે
સાચીને આગળ વધવાની કોશિશ કરે છે, તે જરૂર કરીને
હારી ખાય છે, તથા જે પહેલવાની કુચમાં છાતી કદાકીને
લાખવ યાય છે, તે જરૂર કરીને જીતે છે. હો! માનવી! તું
એક ખરેખર પહેલવાન જન, અને તારી વચમાં ગમે એવા
મોટા બરફના દગલાઓ આવીને તું ખડલ કરે, તોપણ તેખને
હીમતથી કચડીને તું આગળ વધ, ને તારા ખરો માર્ગ શોધી
લે, અને અખતુસનાં લાકડાં જેવી, ગમે એવી પણ કળી તથા
કદલ દેવાલ તારી વચમાં આવે, તો તેને તોડી પાડીને તું
દીવસની રોશણી જોવાને તૈયાર યા.

હીમતથી આગળ વધા અગરજો તારો પગ એક કે બે
વખત પછાડે પાછો સરી પણ જાય, અને તું ઝોડઝ આંઈને
નીચે પડે, તોપણ તેની રતીભાર પણ દરકાર કર્યા વીના તું
વધારે આગળ ને આગળ વધેા જા. કારણ કે અગરજો તું
મોત અને ધારતીથી બીચકુલ નહી હરશે, તો ખચીત કરીને
તેઓ તારી પાસથી નાહરી જશે. જેમ એક લરાકરમાં હીચ-
કારી હારને હમેશા ગોળી લાગ્યા વીના રહેતી નથી, પણ જેઓ
હીમતથી લડાઈમાં જડવાને છાતી કદાકે છે, તેખી છાતી ઉપર
ચકચકોત હીમત, એક ધાતુનાં બખતરી માકડે જેખાની
કરનાર તરીકે પ્રકાશી નીકળે છે, અને તેખને જવાબ કરે છે.

હીમતથી આગળ વધા અગરજો તારું નસીબ આજે તારી
સાથે જુદાઈ રમશે, તો તું તેની જરાક પણ દરકાર કરતો
ના, કારણ કે ખચીત કરીને ખાતરી રાખજો, કે આવતી કાલે
તે સાચું થશે. દમણાં જો કે તે તુંને દુખારે છે, પણ આગળ
આવતાં તે તારો દહાડો ફેરવી નાખીને તુંને નવીજ બહેસો
આપશે, માટે ધીરજ રાખ, અને સંતોષી જન. જે બેવકુફાઈ
બરેવાં કામે તે તારી જુઝવાપથી કીધાં હોય, અને તેખાંથી
જે અતુભતી ડહાપણ તુંને મળ્યું હોય, તે તને આગળ વધા-
રવાને મદદ કરશે, કારણ કે હમેશાં ખુદરતના કાપદા પ્રમાણે
બેવકુફાઈ પછાડે ડહાપણ આવે છે, અને નયગાઈ પછાડે
જેર આવે છે. વાસ્તે બહાદુરીથી આગળ વધા આગળ વધા!

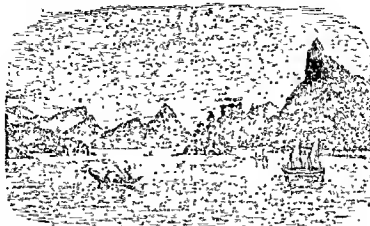
હીમતથી આગળ વધા અગરજો તું જમીન ઉપર પણ
પડેા હોય, તો તેની શું ચીંતા છે? જેમ વરસાદ પોતાનું
પાણી સમે રેકાણે પાંચરી શકે છે, તેમ શું તું તારો ખુદરત
મારેા ખાર દરેક રેકાણે ફેલાવી શકે છે? હો! માનવી! તું
આટલું જરૂર કરીને યાદ રાખજો, કે ગમે એવાં પણ દુઃખ
તારી ઉપર આવી પડે, તોપણ તે સર્વે સંકટોને તું ધીરજથી
ખખજો, કારણ તેખાંથી અંતે તું સુખ મળ્યા વીના રહેશે
નહી. જેમ એક અધારાં અને વેરાન જગજમાં એક ભાગી
તુડી મયમાં જાતી ઉપર એક પક્ષી બેસીને પોતાનું મીઠું
ગાયન માવું શરૂ કરે, તો તે એવાં એકાંત જગજમાં પણ
કેવું મધુર લાગે? તેમજ તું પણ ગમે એવી જગ્યાએ જા, કે
ભ્યાં તારું પોતાનું ગોલામ કેવું ખીસી નીકળેલું હોય છે! (તે
શુદ્ધાણ કાંઈજ નહી, પણ તારું પોતાનો હોય છે, અને જે
ખોદાનું પોતાનું એક તુર છે).

હો! માનવી! તું હીમતથી ઉપર ચઢ, અને ખુદાને પુજ.
કે જ્યાંથી તુંને સરસમાં સરસ ઉંચાં ઉંચાં મળી શકશે,
અને તારે માથે પેહેરવાનું તાજ પણ ત્યાં જરૂર કરીને તૈયાર
છે. માટે તું કદી પણ પાછો હડ ના. એક મક્કમ ટેકાજ રાખીને
તું તે જ્વાનનું તાજ, દોલત, આખર, અને પુણી મેળવવાને
લાયકનો યા, કે જે આખર, તાજ, દોલત અને ખુશી તુંને
સદાને ખુશીમાં રાખશે. હો! માનવી! આજસાઈને તું
સંજુલ રીતે તજ, ને ગમે એવાં પણ તારી ઉપર દુઃખ ને
સંકટો આવી પડ્યા છતાં, તેની રતીભાર પણ દરકાર કર્યા
વીના હમેશાગીનું સુખ મેળવવાને આગળ ને આગળ ઉપર
વધવાની કોશિશ કર, અને અંતે તું જોશે કે, તારી અચાજ
મેહેનતના બદલા તુંને છેજે મળ્યા વીના રહેશે નહી. માટે ઉપર ને
ઉપર હીમત અને બહાદુરીથી તથા ખુશીથી આગળ વધેા જા જા.

મીસ યાનુઆઇ ચેસતનજી નવશેજી ડાકેદર.

દયાઈની પેટી—એક વાલજુપરનો ડાકેદર દરરીએને કોણ
પણ દુખ વેળા ખાર પાણી પાવામાં બહાદુર હતો. એક દીસે
અક્ષમાતથી તે ડાકેદર દરરામાં પડેા અને દુખા મુકેા.
વાલજુને કચવાને જેને આ જનાવની ખબર ન હતી, તેણે જા-
તેસરે એક અવાસીને પુછ્યું કે ડાકેદર વીશે તેને શાંઈ ખબર
છે થા નહી. “હા” તે બોલ્યો, “ગજ સાતના તે પોતાનીજ દવા-
ઈની પેટીમાં” દુખા મુકેા છે.”

“સનબીમ” નામની આગબોટમાં એક સફર.

૧૫—બોટા ફેરાગતું અજાત.

પ્રકરણ ૪ થું (આશુ).—રાયો હી લેનીરો.

મંગલવાર, તા. ૨૨મી આગસ્ટ—હમે સહવારના પાંચ વાગતે ઉઠ્યાં, અને પેત્રોપોલીસથી ૬ માઈલ દુર “વરજન ફોરેસ્ટ” જોવા થોડા ઉપર નીકળ્યાં; દોઢ કલાકની મુસાફરી કીધા પછી હમે જંગલ આગળ આવી પુગ્યાં. આ જંગલ આડીઓથી ભરપુર છે, અને જોડે હમુને અદ્દાથી લાં ફરવાને ધણું પસંદ પડતું હતું, તોપણ રસ્તા મુકી જઈએ એવા ડરથી હમે જે માથે હતો તે ઉપરજ ચાલ્યા કીધાં; ધણું રસ્તો કાપ્યા પછી હમે એક ખુટી જગા ઉપર આવી પુગ્યાં, જ્યાંથી દરીયાનો દેખાવ ધણો અનોખો હતો. અદ્દાથી હમે પાછા ફર્યાં, અને થોડા કટકે ગયા પછી હમુને દરવાજા થોડાએ મળ્યા, જે ઉપર ખેસી હમે પેત્રોપોલીસ તરફ બાર વાગતે આવી પુગ્યાં. આ જગા ઉપરની દરએક ગીચતા રંગો ધણા અગ્રાન્તવાસી હોય છે; ખુદા રંગો તે નજરે પડતા નથી.

બુધવાર, તા. ૨૩ મી આગસ્ટ—આજે સહવારના છ વાગે હમે ખંડોં તથાવર યઈને હોતેલની અગાસી ઉપર ગાડીની વાર જોતાં જોડી ગયાં. હમે નીકળ્યાં સારે લેહેકી સારી હતી, પણ થોડા કટકે ગયા પછી એકએક ધુમસ નીકળ્યો, અને હમુને થંડી ધણી લાગી. હમે ધણુંએક નાની ગામડાંઓમાં ઉતર્યાં, અને અગીઆર વાગે “એન્ડ રીઝો” પર આવી પુગ્યાં. હમે (પલા) સાડીએગણસાકે માર્કેટની મુસાફરી ચાર કલાક અને પચાસ મીનીરે ખસાસ કીધી, અને એટલાં માં સાત વખત હમે ખચ્ચરો બદલાં.

હમે રેશનની પાસેનાં એક પોંચખાનામાં નાસ્તો કરી આગ-ગાડીમાં બેસી “પાત્રખાવરા” ચાર વાગેને જઈ પુગ્યાં. લાંના ડાકટર ગનીમ હમુને લેવા આજ્યા હતા, તેની સાથે હમે તેજ હમે ધર ગયાં. એ ધર એક ટેકડીની કીનારી ઉપર છે, અને અદ્દાથી મુરજ અસ્ત પામવાનો દેખાવ ધણોજ ખુશ્કારક લાગે છે. ધરની પાસે એક નાનું જંગલ છે, તે જોવા હમે

નીકળ્યાં અને થોડી પળમાં મેં લાંથી (૨૬) છવીસ જાતના ફળુના (એક વાતવું કાક) નમુનાઓ એકઠા કીધા.

બીજે દહાડે હમે “બારા” જોવાનોં ડેલાવ કીધો હતો, તે મળવથી હમે આકે વાગતામાં ઉતાવળ કરીને રેશન ઉપર ગયાં, જ્યાં દમારી ગાડી બીજીઓની સાથે જોડી, અને હમે “સેના આના” આવી પોહ્યાં. મી. ફેર એક જુના ધાઠની ગાડી, થોડા થોડાએ અને આકે ખચ્ચરો લઈ હમુને લેવા આજ્યા હતા; અને તેવણની સાથે હમે “બેરનની જમીન” જે મેં માર્કેટ દુર છે લાં ગયાં.

૧૬—મુલામોનું ગામ સેનતા એતા.

“સેનતા એના” એ “સેન્ટીવલ” સર્વેષી મોટું કણિયું ઝડક છે. એક ચોરસ જગાની તણુ બાલુઓ ધરમાં રોકાય છે, અને વચમાં કાંથી સુકવવા સાર જગા રાખેલી હોય છે. વચ માં ધર રહેવાના કામમાં આવે છે, જમણી બાજુ પરનું ગોલામોને સાર ચોરસાઓ, વખારો, અને દેવક તરીકે વાપરવામાં આવે છે, અને ડાબી બાજુનામાં તમેલાઓ, બજર-ચીખાનાઓ, અને ગોલામોને સાર બીજા ચોરસાઓ હોય છે.

કાપલા પ્રમાણે ઘણી પોતાના ગોલામોને સ્તત દહાડામાં એક દહાડો છુટી આપવાને બંધાયેલા છે; અને તે દીવસે જો ગોલામો પોતાની ખુશીથી કામ કરવા મળે તો તેને જુદા પૈસા આપવા પડે છે. ગોલામોને કાંઈ રવીયારજ છુટી આપતા નથી; ધણું કરી જુદા જુદા દહાડાઓ હોય છે, જેથી કરીને એક એકના ગોલામો મળી શકે નહીં. આ દેશોએ આજે બેસ-પતવારે રજા આપવામાં આવી છે, અને તેઓ પોતાના તેલ-વારનાં કપડાંઓ પહેરી બહાર આવ્યાં છે. સહુથી પહેલાં તેઓને સર્વેને સાથે કરી નીચે પ્રમાણે ઉભાં રાખવામાં આવ્યાં હતાં. આગળ નાનાં છોકરાંઓ, તેની પછવાડે જુવાન બાપડીઓ, તેઓની પછવાડે ઘરડી બાપડીઓ, તેઓની પછવાડે ધર-ડા માતીઓ અને સર્વેથી પછવાડે જુવાન પુરુષો, આ મુજબ તેઓ સર્વે દેવકમાં બગલ કરવા ગયાં; બંદરી ખવાસ થયા પછી ઘણીએ દરેક ખાણસની મુશાકાત લઈ તેઓને જવા કહ્યું, દરેક નાનાં છોકરાંઓને પણ તેઓની માતાઓ દેવકમાં લાવ્યાં હતાં, અને એક બચ્ચું તો માત્ર એકલીસ દીવસનું હતું.

દેવકમાંથી હમે ધર જઈ નાસ્તા ખાઈ ફરવા નીકળ્યાં, સર્વેથી પહેલાં હમે નીશાળનાં છોકરાંઓને લેવા ગયાં, ત્યાર પછી હાસપીટામાં ગયાં, જ્યાં સારાં બાજરે ઘણું મોડાં જળુ ખાઈ હતાં, અને પછી એક નવો સમી જેથી કાંઈ સ્વાદ કરવામાં આવે છે, તેની તપાસ કીધી. સહુથી સરસ કાશીને તદ-ન પાકવા દેવામાં આવતી નથી, પણ તેને ઘુરત હોવામાંથી કાઢી સુકાતી નાખે છે. સુકાયા પછી તે ચુંકી કાઠમાં આવે છે, અને એ કામ સેહેલું હોવાના સમજાયાં જો બાપડીઓનાં નાનાં છોકરાંઓ હોય છે તેઓને આપવામાં આવે છે.

હમે ધર તરફ જઈ સર્વેને સમાપ્ત કરી, હમારી આડીમાં બેસી “બારા” જઈને, બાદશાહ સામ્યે કીસતોવાનો મેહવ પછવાડે મુકી હમે “ચોમે” માં બીટ બાજુથી દાખલ થયાં.

સોમવાર, તા. ૨૮ મી આગસ્ટ—અહીંયાના વર્તમાન પ્રેમા-માં ગોલામો વેચવાના અપવાદ તો બાદે આપવાના છે એવી જાહેર ખબરો યાંથી, તો કામ કેવી રીતે કરે છે તે લેવાને હમારી કાળજી ઉત્પન્ન થઈ; તેથી હમારી સાથના કેટલાક જને એકીબાજા એક ગ્રંદસ્થ સાથે તે જઈને બેવાની મોકલણ કીધી; કોઈ પણ હિંમતથી આ જગ્યા ઉપર-ચુકામો રખાતા નથી, અને એ કાપલો પાળવાનું વચીકાનનું મુખ્ય કામ છે. આ કારણે સર તે હોશ એ ધણી કરી રીતે કરે છે તે હિંમતથી છુપાવવામાં આવે છે; તેટલા વાસ્તે હમારી સાથના પુરુષોએ જમ અને તેમ વેશ બદલ્યો, અને એક જને કહ્યું કે હું તો એક પૈસાદાર અંગ્રેજીકાનો દેશી છઠ્ઠા, અને મેં મોટી જગ્યા

“સેન્ટોસ” અને “સેન્ટ પોલ” ની વચમાં લીધી છે, ત્યાં કામ કરવાના મને ગોલામોનો ખપ છે. ત્યાર પછી હમને ગામ-ની એક નાની દુકાનમાં લઈ ગયા, જ્યાં પાંચલાક ખોડી થયા પછી ૨૨ મરદો, ૧૧ બાપડીઓ અને કેટલાક છોકરાંઓને ઉપર લાવવામાં આવ્યાં; ઘણીએ જાતનું ધરનું અને બહારનું કામ હમે કરી ચકાસ્યું, એમ તે ગોલામોએ હમને કહ્યું; અને દરેક જને આપરાધથી, તેને ક્યા ધણી લેશે તે લેવા લાગ્યાં. એક ભાઈ અને મેહન જેઓની ઉમર આસરે ૧૪ અને ૧૫ વરસની હતી, તે બે જને ઘણી કાળજી બતાવી કે તેઓને છુટાં નહીં કરે, અને સાથેજ પેચે. નાનાં છોકરાંઓ તો ગોરા લોક જરા હાથ લગાડે અથવા તો વાત કરે તો ડર-તાં હતાં. આક મરદો અને પાંચ બાપડીઓને કીધી વીચાર કરવા ચુંકી કાઢી, તેઓની મુશાકાત ખવાસ કરી.

આજે હમારી સાથે નાસ્તો ખાવા ઘણા પરણીઓ આવ્યા હતા, જે સમજથી હમારેથી “તીજુકા” જવા સાર છે વાગ્યા તુરતી નીકળી શકાયાં નહીં. હમે “એતેનીકસ ગારડન” સુધી ગયાં, જ્યાં હમને બીજા ઘોડાઓ મલવાની મોકલણ કીધી હતી, પણ હમે ઘણાં જનાં હતાં તેથી નીકળવાની અમીઠ જવા મેહનત પડી અને મોડું થયું, અને ત્યારે હમે “મીનરો” નહીં આગળ આવી પુખાં ત્યારે તો અંધાર પડ્યું હતું; ઘોડા વખતમાં ધોધમાર વરસાદ પડવા માંડ્યો, અને હમે “તીસ-જુકા” જઈ પોહિંચે તેટલાં તો તદન બીનાઈ ગયાં. છેલ્લે સરવાલે હમે ઝોડા અને ગેસની બની જાઈ, અને ખુશી થતાં “વાહીત” ના પોહિંચખાના આગળ આવી પુખાં. આ જગ્યા ઉપર હમે સર્વેએ કપડાંઓ બદલવાનો વીચાર કીધો હતો, પણ હમારો સામન હજી તુરતી આથી પોહિંચેલા ન હતો; તેથી હમે માથાજુ દોસ્તાનાં કપડાંઓ ઉઢીનાં લઈ નવજીક ૩૦ માણ-સ જમવા બેઠાં. સુવા ગયાં ત્યાં સુધી વરસાદ પડવા કીધો.

મંગલવાર, તા. ૨૯ મી આગસ્ટ—વરસાદ ચડવાના આવ્યાં પણ ઘોડા વખતમાં ઉધાર મુક્યો, જેથી કરીને હમે “બોલદરસ” લેવા જઈ શક્યાં. “બોલદરસ” એ મોટા મોટા ખાડો છે, અને એનું ધારવામાં આવે છે કે કદાચ તે બરફથી બંધાઈ અથવા હોવા, અથવા તો બલતા પાહાડના કટકાઓ નીચે ખીણમાં પડેલા હોય, તેઓના મોટા ઘોડાઓ છે, જે વેસાઓથી બરાબ ગયા છે, અને કોઈ કોઈકાએ અંદર દાખલ થયોનો રસ્તો પણ માલમ પડતો નથી. એક ખાડોનો ખુદ-રતી દાર છે, તે ઉપરથી હમે નીચે ઝરે વહે છે ત્યાં જવરાં. હમણાના વરસાદને લીધે ઝરો ઘણો નેસમાં હતો, હમે પાણી ધર આવી, ઘોડા વખત આસાએસ લઈ, “તીજુકા” ની અણી તરફ ઘોડા ઉપર નીકળ્યાં.

બુધવાર, તા. ૩૦ મી આગસ્ટ—વળી પાછો સદવારે વર-સાદ હતો, પણ બપોરના ખોલકું થયું, અને હમે “પેટા બોલી-તોની” ઉપર ગયાં. ઘોડાની સવારી પહેલે ખુશારક લાગી, પણ ઉપર જતાં કુમસ વધતો ગયો, અને દેખાવ દેખાયો નહીં. છેલ્લે સરવાલે હમને લીજુના ઝોરાની હેડે જવું રહેવું

પડયું, અને મારમારના વરસાદમાં ખાતું ખાઈને ઉપર ગયા
વીના પાછાં ફર્યાં.

સુકરવાર, તા. ૧ લી સપ્ટેમ્બર—મેં ત્રણ વાગે હઠી ભેડું
તો આકાશ ઉપર તારા ચળકતા હતા, અને પાંચ વાગે પછ
તેવું લાગ્યું કે આને કોઈ વરસાદ આરંભ નહી, માટે હમે
થોડાંઓ મંગાવી તીલજીવંતી અણી ઉપર જવાનો વીચાર કર-
યો. ત્યાં તુલકી “જામજુસ” પર ગાત્રી નહી પુચ્યાં ત્યાં
સુધી ચઢ્યા કીધાં; ત્યાં મોટા મોટા જામજુના ઝાડો હોવાના
સબળથી એ જગ્યાને એવું નામ આપ્યું છે. એની ઉપર
જયા સાર ૨૫ લાકડાંનાં અને ૬૨ પથરાનાં પગથાં છે, અને
ત્યાં નીચે હમને થોડાંઓ છોડવા પડ્યા. એક બાલુએ ચઢવા
સાર લોહડાંની સાંકળો નાખેલી છે, કારણ કે પગથાં ઘણાં
ઉંચાં હોવાથી ઘણાંએકને તમર આવે છે. અહીંયાં રખા-
મણા દેખાવ થોડાક વાર નીહાળી હમેને પાછું ફરવું પડયું;
અને બપોરનું ખાતું ખાઈ રીતર ઉપર ગયાં.

સોમવાર, તા. ૪થી સપ્ટેમ્બર—આજે હમે સર્વે જણાં
વેદેશાં ઉડ્યાં, કારણ કે હમારા સઠ ફરતાં વડા છોકરા હમા-
રથી છુટા પડવાને હતો. આજે બાદશાહનાં લગનનો દહા-
ડો હોવાને લીધે રીતર ઉપર વાવતાઓ ઉદારવામાં આવ્યા
હતા; પણ ખરું પુછો તો હમને એ બહારની ખુશાલી પસંદ
પડી નહી, કેમ કે હમને છુટું પડવું જ પડશે એવા ખ્યાલે હમા-
ની દલગીરી એટલી ચર્ચ નહી; વળી હમને હમારા છોકરાની
પાછી સહી સલામત પુગયાની કવારે ખબર મળશે તે પણ
અનોકસ હતું, કારણ કે હમે ત્યાં સુધી વેલવેરેસો પોંહિ-
ન્ને નહી ત્યાં સુધી કોઈ માલમ પડે એવો સંભવ હતો નહી.
એક વાગે સામન તથા માણસ લેવા આગમોટ આવી, અને
તેઓને રીતર ઉપર મુકી અડધા કલાકમાં પાછી હમારે સાર
આવી. હવે આવતાં અડધા કલાકનું બપોલ કું કરી સકતી
નથી. બે વાગે હમે ત્યાં “કેતોપાકરી” ઉપરથી ઉતર્યાં
કે તે હમારી પસંદથી ચાલી ગઈ.

હમે પાછાં સાગવ વાગેને ફેરિના કરી એક જાહેર હાલ-
માં નાચ હતો ત્યાં ગયાં, કેમકે હમને સર્વેને ઘણુંક યજ્ઞ તેડું
હતું. તે હાલ પછે સારી રીતે સજીવરયો હતો. હું અને
તોમ બંધને છેડી સલામ કરી જલદીથી રીતર પર ગયાં,
કારણ કે બીજી દીવસે હમે રાગેથી નીકળવાનાં હતાં. પણ
હમારી સાથનાં બીજાંઓને એટલી મજાદ પડી કે તેઓ ધણું
મોડેથી પાછાં ફર્યાં.

[સાંપણુ છે.]

દીરંબાઈ નં. ૩૦ પટેલ.

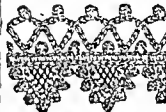
અલેક્ઝાન્ડર ધી ગ્રેટ કાશીમાં એક ગેજા પાદેલ વધાવી
ચોતાની આસપાસ ઉભેલાઓને કહ્યું, “સર્વે જણ મને કહે છે
કે હું કહી મરણ પામીશ નહી અને એક ફરેરાવાના ઠીકરા દાખલ
મને મળે છે તમે શું ખરો છો ? આ જખમ કેમ પડી નથી આપણે
કે સખા ખુશામતીઆઓ નહીં જોલે છે ? આ લોકો ને તપશે
છે તે મારી ફેવતનાં લોકોનાં જેઠું છે, અને એજ અને કહી
આપણે કે હું માણસ સીવાય બીજું કોઈ નથી.”

ભરવા-શુધવા વીરો.

“જોનાચામ” એમ.

લેસ.

પેહલી હાર—સાત સાંકરી, બે દીપાની વચમાં જે ત્રણ
સાંકરી છે તેમાંની વચમાંની સાંકરીમાં આંટા વગર એક, એ
પ્રમાણે આખી હાર શુધી ફેરવી નાખે. બીજી હાર—સા-
ત સાંકરીની વચમાંનીમાં આંટા વગર એક, એક સાંકરી,
એક દીપડા (ઉપર પ્રમાણે), એક સાંકરી, સાત સાંકરીની વ-
ચમાંનીમાં આંટા વગર એક, એમ શુધી લઈ દોરો તોડી
નાખે. ત્રીજી હાર—દસે શુધવાનું તલન ફેરવી નાખી પે-
હેલાં જે સાંકરી શુધી હતી તેની બીજી બાલુએથી શુધવા
મોડે પેહેલા આઠ તોંકમાં આંટા વગર એક શુધે, બાર
સાંકરી, ફેરવી નાખી હમણું જે આંટા વગર આઠ તોંક શુ-
ધવા હતા તેમાંના ચાર મુકી પાંચમાંમાં આંટા વગર એક,
ત્રણ સાંકરી, બીજામાં આંટા વગર એક, પેહેલીમાં આંટા લઈ
એક પછી પેલા ચાર સાંકરીનાં “ભુપ” માં આંટા વગર
એક, ત્રણ સાંકરી, બીજામાં આંટા વગર એક, પેહેલામાં
આંટા લઈ એક, પાછું “ભુપ” માં આંટા વગર એક, એ પ્રમા-
ણે બધી મઠી સાત અણીઓ શુધમાં કરો (જુઓ નમુનામાં).
એટલે એક આણું આરકું પુરું થશે. પછી ઉપર પ્રમાણેજ
બીજું એક આરકું કરો. આ આરકાંની પેહેલી અણી પેહેલાં
આરકાંની છેડી અણી સામે શુધવાની વખતે જોડી નાખે, એ
પ્રમાણે નોકે મુધી શુધે. આ દાર પુરી થવા પછી આરકાંમાં
જે મોટા આંટી આંટા છે તેને પુરી નાખ્યા; સેવ તથા ઝી-
લો દોરો લઈ જાણું જેવું પડ કરી લેવો (જુઓ નમુનામાં).
રીતીન ૩૦ પાટક.

ધૈર્ય અને ખંત.

૨૪ એટલે મનની શાંતિ અને ખંત એટલે કોઈ પણ કામની પાછળ સેવટ મુધી વળગી રહેવું. માણસની જીંદગીમાં ઘણા ફેરફારો થાય છે. કોઈ વખતે આપણને મુશ્કેલી થવાનું કારણ મળે છે તો કોઈ વખતે ગમગીનીમાં ગીરજારત થવું પડે છે. કોઈ વખતે સુખના સાગરમાં પડી જઈએ, તો કોઈ વખતે દુઃખના વમનમાં સપડાઈએ છીએ; એવા અનેક પ્રકારના ફેરફાર થતાન જાય છે; એટલે હંમેશા કોઈ એકનો એક વખત રહેતો નથી. ન્યારે એમ છે, સારે આપણી ઉપર કોઈ આશ્વ આપી પડે સારે ધનરાટ અકાળમાં પડવામાં કોઈ ફાયદો નથી તેમજ સારા વખતમાં દુઃખજન્ય થવું એ પણ સુખીઈ કહેવાય. હંમેશા ધીરજ રાખવી એ તો જરૂરનું છે અને આશ્વનો વખતે ખંત તથા સચુરી પકડીને તે માંથી બચવાને મેહેનત કરવી. તેવે વખતે મનને એમ વીચારીને શાંત રાખવું કે જેમ રાતની પછી દીવસ આવે છે તેમ દુઃખના વખત પછી સુખના દીવસ જરૂર આવવાના. હાથી થોડું બેસનાર બળવાન રાજા હરીશવદ્રે દુઃખની વખતે ને સહનશક્તી અને ધીરજ બતાવી છે તે દરેક માણસે હંમેશા યાદ રાખવા જેવી છે, અને તેને પગલે ચાલવાથી કેટલા લાભ છે તે અહીં જણાવવાની કશી જરૂર નથી.

ધરસંસાર અને વીધા હુમરને લગતાં દરેક અવધાં કામોમાં ધીરજ અને ખંતની ઘણી જરૂર છે. એક પડામાંથી વહેલી નીલી જેમ પહેલાં પોતાનો રસ્તો ધીમે ધીમે ધણતી જગ્યામાંથી કૂદે છે અને આખરે એક મોટી નદીનું રૂપ પડે છે, તેમ ગમે તેવાં મુશ્કેળ કામને પણ ખંત અને ધીરજથી તેના સરન્તરે પોહોંચાડી શકાય. એક બાળક ન્યારથી સીખવાનું શરૂ કરે સારથી તેને એ બે યુક્તો હાંમેક કરાવવાની ઘણી અગત્ય છે. જેઓને બચપણથી ધીરજ અને ખંતની ટેવ પડી હોય છે, તેઓને મોટી ઉંમરે ઘણાં મોટાં અને વખાણવા જેગ કામ માથે લઈ શકે છે, અને પોતાના એ બે હથેલી ઝલેલી તેમાં ફેલેડ મેળવે છે, તેથી સર્વની કુરજ છે કે પોતાનાં ફરજોને નાનપણથી ધીરજ અને ખંતના ધડે આપવો અને તેજ રીતે આપવાની તેમને આદત પાડવી. કોઈ પણ બાળક અથવા હુમર સીખવાનું પહેલાં ઘણું અવધું લાગે છે, પણ શાંત અને રાખી તેના અભ્યાસને વળગી રહીને થોડું થોડું કરવાથી તે રહેને રહેને સહેલું લાગે છે અને અંતે તે વીધા અથવા હુમર મેળવવાની આપણી મુરાદ જરૂર મળે છે. બે

કોઈ મુશ્કેળ કામ આપણે માથે આવી પડે તો તેને પેહેલાં થીજ સામટી રીત ન બેઠું. પણ તે કામના છુટા છુટા ભાગ કરવા અને પછી ઘડેક ભાગને પાર પાડવાની કોશિશ કરવી; અને એટલું યાદ રાખવાનું અગત્યનું છે કે ન્યારે આપણે કોઈ મહાભારત કામ ઉપાડી લઈએ સારે તેના અંત કેવો અને ક્યારે આવશે તે વીધે વીચાર ન કરવો, પણ તે કામમાં ખંતથી મંડવાન રહેવું. જો એ પ્રમાણે કરવામાં આવે તો અલખમાં ઘણું કરીને ગમે તેવું મુશ્કેળ કામ દરો તેથી પાર પડવા વીના રહેશે નહી. આપણે આપણું કામ ખંત અને ધીરજથી કરવું એ આપણી કુરજ છે, કારણ કે તેમ કપેલા થીજ તે કામ બરાબર થાય છે, અને ખોદા પણ રાજ થઈને આપણને તેમાં ફેલેડ બસે છે.

ખીજુ, જે કામ આપણને કરવું હોય તે કામમાંજ આપણું સધણું ધ્યાન રાખવું જોઈએ. જો આપણે એક કામ કરવા માંડ્યું અને તેની ઉપર પુરતું ધ્યાન નહીં હોય તો ખચીન તે ગુચવાદા બનેલું લાગે છે, અને આપણે ધનરાટમાં પડ્યે છીએ તેથી તે કામ પરપુરું થઈ શકતું નથી, પણ તેજ કામમાં ખીજુ કોઈ પણ બાળક વીધે લક્ષ આપ્યા વીના, પુરતું ધ્યાન આપવાથી તેમાં સમજણ પડે છે અને તે સહેલાઈથી થઈ શકે છે. કેટલાંક કોઈ અધર્મ કામના વીચારથીજ ધનરાટમાં પડે છે, અને હીમન છોડી દે છે અને તેની સાથે તેઓની તે કામ કરવાની શક્તી પણ મંદ થઈ જાય છે. પણ તેથી ઉલટી રીતે ધીરજવાળાં માણસો પોતાનું કામ ધીમે ધીમે કરવાની આશા રાખે છે, અને તે પ્રમાણે દરરોજ પોતાનાં કામમાં વધારો કરી અંતે તેનું ફેલેડમંદ સેવટ આણે છે. જો આપણે કોઈ પણ કામની શરૂઆત સારી રીતે કીધી હોય અને પછી વચમાં તેની ગોઠવણમાં ફેરફાર કર્યા કરે તે તો તેથી પણ તે કામ થઈ શકતું નથી; પણ જો શરૂઆતથીજ તે કામને વળગી રહી રીતસર ખંતથી તે કપું હોય તો આપણી મતજબ હાંમેક થવા વીના ઘણું કરી રહેતી નથી. આ બાળકમાં મધમાખ આપણને સારો ધડો આપે છે. તે કવી ધીરજથી અને ખંતથી કુસોમાંથી રસ મુસી લે છે અને પછી તેનું મધ અને મીઠા બનાવે છે અને પછી તેને તે ઉપર રીતે એકડું કરી રાખે છે! આ સધણું તે જીવાવળથી પાતો કેમ થશે અને ક્યારે થશે એવા વીચારથી કરતી નથી, પણ ખંત અને ધીરજથી થોડું થોડું પોતાથી બની શકે તેટલું કરે છે. દરેક માણસે તેથી આ ઉદાગી ઇચ્છવુંજોના દાખમાં ધ્યાનમાં લઈ ધીરજથી અને ખંતથી પોતાથી બની શકે તેટલું કામ કરવું જોઈએ. કેટલાંક વળી પોતાથી બની શકે તે ઉપરાંત કામ કરવા જાય છે, પણ તેમાં દાર ખાઈને પાછાં ફરે છે, માટે તેમ ન થાય તેની સાહેચેરી રાખવી જોઈએ.

તવારીખમાંથી કેટલાક દાખલા એવા પણ મળી આવે છે કે કોઈ કોઈ લશકરની સંખ્યાઓએ ખીજું લશકરની મોટી સંખ્યા ઉપર હુમલો મેળવી છે અને જે દેશો અજીત ગણતાં તેવાં દેશોમાંથી તેની સંખ્યાથી હુતાવાં છે તે સાચી? જરા વધારે વીચાર કરવે તો આપણને માદમ પડે છે કે, ધીરજ

અને ખંતથી એવી ફતેહ મેળવવાનાં મુખ્ય સાધણો મળે છે, કારણ કે શાંત મન રાખવાથી અને તેજ આખર ઉપર પુરે પુરે ધ્યાન આપીને ખંત રાખવાથી સ્વાસ્થ્ય, આયુષ્યોની, આર્થી નજરે પડે છે અને તેથી પછી તેઓ ઉપર સેહેસાઈથી હલ મેળવી શકાય છે. કુકમાં એટલું જ, કહેવું બસ છે કે ધીરજ અને ખંતથી ચાલવામાં ઘણા ફાયદા છે, અને તેથી દરેક આયુષ્યની ફરજ છે કે તે પ્રમાણે પોતાનાં સમગ્રાં કામમાં ચાલવું.

મોસ સેહેસાઈ હોરમનજી કુપર.

ધણીઆણી માટે નવ કાયદા.

૧. હમેશાં ખુશાલ રહેજો. તમારે પોતાને, તમારો પોશાક, તમારા ચોરસ, અને તમારી આસપાસની દરેક ચીજ સોજા, સુકા અને ખુશી ઉપાવે તેવી કરવાની મેદનત લેજો.
૨. તમારા ધણીના હોરનો સામે મહત્વાકાંક્ષ રહેજો અને તેઓને ખરાં દીસને આંધવાર રહેજો, એમ ક્રીધાથી તમે તેને ધણી ખુશ કરો.
૩. તેની બુલો તરફ રાખત યતાં ના અને તેને એકદમ સુધારવાની કોરોસ કરતાં ના.
૪. તમાં મટે તેને ઘણું વખત પાટી કરતાં ના, અને ખામું સાફ અને સ્વાદીષ્ટ કરાવજો.
૫. બને તે તમારા અરચનો તુરો દીસાણ રાખજો.
૬. ધરણ્યા પહેલાં એટલાં સારાં દેખાવાની અને સારો પોશાક પહેવાની કોરોસ કરતાં હતાં તેટલીજ કોરોસ ધરણ્યા પછી જ લેજો.
૭. જ્યારે તે પોતાનાં કામની અથવા મમતી થાતો કરે ત્યારે બીજવું કંઈએકો દેખાવ કરીશ ના. તેની કાજી તમારે હોરે ધરજો અને તેનો રોખ તે તમારો રોખ ગણજો. દરેક માણસને થાની જરૂર છે, અને તે જો તે પોતાની ધણીઆણી તરફથી મેળવી ન શકે તો બહાર મેળવવા જશે. જ્યારે ધણીઆણી પોતાના ધણીની દાઝ દેડે નથી ધરતી, ત્યારે ધરતી અરથી ખુશાલી અને ખેંચાણ જલ્દી રહે છે.
૮. તેને પોતાની રીત પ્રમાણે સુખી થવા દેજો, અને નહીં કે તમારી રીત પ્રમાણે; તેને પોતાનાજ જીવને ખુશ કરવા દેજો અને તે કોઈથી વાતે હલકત કરતાં ના.
૯. તમારાં ઊંઘારોને તમારે વચ્ચે આવવા દેતાં ના. જો ખાર એક સી અને સુરખ એક બીજાં તરફથી પહેલાં મેળવતાં હતાં તે ખાર તેઓનાં હમરે પુરેકો દીકરા અને દીકરીઓ પર એકદમ રેડી દેતાં બેમાંના એકથી પણ હેમી ચાલતું નથી.

એક બીમકંઠલાલ આકરદી અને પેલો કુપરો—એક દીપસે એક કુરો સાંકળ બાંધી હુરો થયેલો હોવાથી તેના ધણીએ પોતાને લાંબી દાસીને તેને ખાંડો બાંધવાને ફરમાવ્યું, પણ કુપરોએ તેણી પર હુમલો કરી તેણીને કુરો; તેણીની જુઓ સાંકળો પર માટેલાં પોટો દોડી આવ્યાં. "દુર રહેજો" તેણી બાજુએ બંધ કરી બેઠી, "કુરો થયેલો છે; મને હવે કરડી તે છે, ચારતે હું એજાકો અને બાંધીશ." તેના કરવા છતાં તેણીએ તેને જ્યાં દીધી નહીં, પણ મનજીવ બાંધી પોતાના આરમાં જઈ ગયે મોઢે મોટાને માટે તૈયારી કરી; જહાંથી તેણી પર હલકું લાગવાની નીસાની થઈ અને ગેડા વખતમાં બીજી બીચારી મરણ બાપી.

રાંધવાને લગતું.

સુરતી કુમાર બનાવવાની રીત—અરથી દીપરી રો, અરથી દીપરી રોડો સામે ઘેરમાં દરેકો લેવો. પા દીપરી ખંડ, પોણા રોડે રોણું દુધ, ઘણી ચકાકાં તાપી પા બાઘરીથી જા ચોખી, પસતાં, ચારોટી, બાંમ, એજાકો મરજ પ્રમાણે, એક મોટી કપ માખણ અને ત્રણ ઇંડાં એ સર્વેને ધુળીને એકસ કરી પોહોના કલ્કીના દીસમાં એ સર્વે મોરો વાર દાંખી મુકવું અને તાપીનું એક ઉપર આવી કકડાં આવતા આવતા પહેડે કે તે વાસણ સુવા પર મુકવું; નીચે મોરો તથા ઉપર વધારે ઉપાર મુકવા અને હાલ આડેન રંગનું ચાચ કે હવારી ખાખામાં લેવું.

તારાપોરને માછલીનો પાટીએ બનાવવાની રીત—બહેનો, પાટીએ તો સર્વે કોઈ બનાવી બજે છે, તેમાં કાંઈ નવાઈ જેવું નથી, પણ ચકાકાં તાપી માણા છડે તથા પરકામ બીજ મસાવાથી પાટીઓને સવાઈ વડન બગાડી નામે છે, તેથી આ સાથે પાટીએ બનાવી પાધાથી વધારે લેહેજત મળે છે.—એક લેડો છબીની પાઘડી ઘણી સફાઈથી પોઈ સાફ કરો. કોથમીર નીચે લે, મોટો ચમચો લરી મુકવું ઘેરમાં દેવો બાંધી, ચણજીની કળા નવ, ચરમો ચમચો છડે, એક કીલો દાંડો, તથા માછલી પુરતી અરધ અને મોઢું લઈ એ સર્વે મસાવાને બારીક પીસવો, પછી તેમાં માછલીને સારી પેડે મેળવથી અને તેમાં પોણું કપ રોતોને સરોડો નામતો તથા એક મોટો ચમચો પી નોંખી મુકવું પર મુકવું અને તે વડન મુકો. ઘવાથી હવારી ખાખામાં લેવો. ઉપલી જ રીત પ્રમાણે મુકા. મુખત્રાને બનાવેલો પાટીએ લગ્નચત્ર તે ત્રણ દીવસ સુધી ખાખામાં આવે તેવી હાલતમાં રહી શકે છે.

મોસીસ રીડીચાપાઈ દારારાઈ તારાપોરવાતા.

કૌસ્તમસ કેક બનાવવાની રીત—પરતી રોહકાં મુખ રતલ એક, માખણ રતલ એક, ઇંડાં નંબ પંદર, ખંડ રતલ એક, મોરો આરંભનો મુખત્રા, કાંન (દારામ) રોર બ, જરારતુ કીઆ કાદારેશો રોર બ, બાંમની ડોલેલી બીજ રોર ચરમો એ સર્વે વસ્તુઓ લઈ પછી નીચે મુજબ બનાવવું—પરકમ ઇંડાં બાંધને તેની સફેદી સારી પેડે ચકાકાવવી. ત્યાર પછી મુજ, માંખણ, ખંડ અને ઇંડાંની દાઝ સર્વેને અરધો. કલાક સુધી સારી પેડે ધુળીને એકસ કરવું, તેમાં પોથી ચલરવેલી ઇંડાંની સફેદી તથા ઉપરો સર્વે મેલો પાટી બારીક બાંધી થયે ચલરવે દામે નોંખવી. સારી તથા મેલો ધણે ચલરવે દામે મેળવવો અને પછી બીજાકાં કુરડાં નહી, તથા એ નજરેકે બારીક વાળીને તેમાં મેળવવું, પછી એક મોતદમાં સરખું છુલ કાગળ મોકળીને તેમાં તે સર્વ નાખવું અને પછી લકીમાં બુલ કલાકો. જુનઈ તથા પછી ઇંડાંની સફેદી ચુર કેવી તેમાં મીનનસર સોહલ સફેદ મેડા ખાંડે ઇમેરી તેમાં એક ખાખાં લીંબુનો રસ નીચક તે સર્વેને નક કરી તેના ઉપરના ભાગમાં નજીક અરધા આંગળ મેડાં પર ચાચ લાંબુથી રેડવું અને પછી તે રોહકાં ચત્ર તમામાં મોરો વખત મુકવું મુકવું, નથી તે રોહકાં ચત્ર તમામાં પછી તેને ખાખામાં લેવું.

પટેડો ખાલ—પરમ મોરો પપેડોને બાજક કરવા પછી તેને કંઈવા ચવવા લાગવા. લાગાર તેમાં માખણ, મીંડાં, જમ્બેર તથા વાલ ઇંડાંની દાઝ લીંબીને તથા તેમાં તે સર્વે ઇંડાંની સફેદી મેલવી નાખીને પછી તેના મેળા કરવા અને તે મેળાએને લીમાં લગી કલાકવા.

મોસીસ સેહેસાઈ મોરોસાજ અરોહક ઉત્તર.

મારી બેનપણીએને શીખામણ.

“આ પછી દુર સડ દ.”

પણી એમણી દ્રશી સાંભળી લેવાથી ધરતી કામકામ રૂંધે. યંવાળા પોતાની ચાર બેનપણીઓમાં બેસી ગપ્પા મારવા, અને આખા દીવસની ધાકથી કંટાળી ગયામાં હોવાથી આરામ લેવા વચના મોટાદા તથા ખાણમાં બેસી એક-એકનાં ટાલેમાં ત્યાં મસાકેરીઓની વાતો ચલાવી, એ ત્રણ કલાક મનમાં કંટાડવાની છે, પણ તેથી શું પડીશુએ નીકળે છે તેની ચોક્કસ ખબર છે.

ગતરે વાંચનારને સમજાવું પડે તે માટે એક ચાર મત્તાનું પર અને તેમાં ચાર બાકુલ તે લખાઈ માટે ચોટી પછી વાંચી કરશે છે, તે હવે પછી તમારાં ધ્યાનમાં આવશે.

લુગાં ઘાંચે મળેથી શોહોરામણ ગઝરનાં શીરીનખાઈ પોતાનું કામકામ બહારથી ખાસ કરીને નીચે ઉતર્યાં અને બીજે મળ્યાં આખ્યાં કે કેમ કુચરખાઈ (હાવરાદા કંતાકરનાં) હજી તમારું તો પુરું નથી થયું છે. મરેરે શું થયું પાંચબી વાંચી બધા ને નીચે (શી કુપી-મી) જ્યારે આવશે? એકે તે વખત તો કલાક ચારનાં હતાં, પણ ખબર કેવી કે કેટલા વાગ્યા. ગઝરનાં શીરીનખાઈને ત્યાં પડીયાળ તો હતું ખરું, પણ ફક્ત શોહોરામણદા ગઝરનાં ભેળે બહુતા હતા, અને શીરીનખાઈ તો તાખનાં હતાં. તેરલામાં તો બીજે મળ્યાં (દારામજી હાજુનાં) દીનખાઈ બાલ્યાં, કે શીરીનખાઈ, મરેરે! કેટલાં બહારથી મોટા વારમાં શું? કામ થઈ રહ્યું ને! કેટલા વાગ્યા ને? શીરીનખાઈ-મારી બસા બહુ કેટલા વાગ્યા, મુંડ પડીયાળ તો “શીક રીત” કર્યા કરેપ ને કાંઈ મારી સાચે બોલાવવા નથી ને હું બહુ. કેમ! તમારું કામ થઈ રહ્યું છે એમ કહીને નીચે મુકદ્દમી કુચરખાઈને લઈને બીજે મળે આખ્યાં તો, (હાજુનાં) દીનખાઈથી તૈયારજી હતાં તેવાં સાચે નીચે ઉતર્યાં, પણ પહેલે દાદરે આખ્યાં કે (ચિદેરામજી મુરતાકનાં) ચેદેરખાઈ પોતાના સાડા પાંચાકમાં પણ સફાઈદારે કપડાંમાં પોતાની પાસે કાંઈક ચોપડી હશે તે વાંચતાં હતાં તેવામાં (ગઝરનાં) શીરીનખાઈની નજર ચેદેરખાઈ ઉપર પડી અને બોલી બાક્યાં? લુગાંની મરેરે! એણે, તેમ વાંચવામાં ચરી ચઈયાં કેઈ “કાલેજ”માં જવાની છે, જાતે એને પુછેની વાર! તેવામાં હાજુનાં બોલ્યાં, મરેરે શીરીનખાઈ તમને તો હવેનાં એવીજ આદત પડી ગઈ કેની કે ચોટાની “ગીનસ” કરવી, બીજું શું? એને ભેળેએ તે કરે તેમાં તમને શું છે? ભેળેએ તો એ નીચે જાયશે.

વડી ખાઈ સાહેબ પક્યાં તે મુશામત કરે, ગરજ પડશે તો આવશે, એમ બોલી નીચે જાય્યાં, અને એટલા ઉપર ચોટાજી બહારથી ખુશી દેવા થોડાં બેસ્યાં, તેમાં ઉપલી ચેદેરખાઈની વાત નીકળી. તેણે લુગાંની કેટલી શીખત થઈ ચઈય કે બહુ કે મારા જેવી કોઈ નથી, પણ એજ શું શીખીને “કાલેજ”માં પાસ થઈ છે, અને મરેરે! હવે મરેરેને તો ચાકરી કરવી નહીં પડશે, કારણકે એ સંડ તો બહુ પર પર ને ચર ચર બહુ વાંચી બહુએ એરે શું ભેળેએ? એમ વાંચતાં ચાલે છે તેટલામાં ચેદેરખાઈની હોદ્દાજીમાં નીચાણેથી આવી લાગી. મરેરે લુગાંની, માયબી મુદ્દેરાજી છે ને ઠોકરોથી તોરોજી છે, હાલે શું આવશે? નચીજ પુતેમાં કે? મુગાં દોર જેવાં રહી ગયાં. ચારે રાખક-રાખી એવીજ ચુરેનાં છે, ને માય બધી એવી ઉપરથી મરી બહુ તે તો કાંઈ નથી શીખતે, કાલ તો જીવરાતી પેઠાથી ચોપડી

શીખે, તેટલાં તો, માયબનાં દેશાં દરખાઈ બહુએ, (અને ચેદેરખાઈની અંદરખાઈ કરીને) આજે લુગાંની હવે એ પ્રેતીકોરોશ (લુગાંવરેલીની પહેલી પરીણ) માં જશે ને પાણી યશે, અને મારેં શાવડતો જી ભરું કાંઈ શીખતો નથી. તેટલાં દીનખાઈ બાલ્યાં કે: બીજે કેવળથી બધાંને આપે તેવો તે લેય. એકે ચેદેરખાઈ સાદી તેમજ અકલ્પવાની અને ઠાટી રીતે હોવાથી પોતાના ચેદેરખાઈ કેવી રીતે હથોડીએ અને કેવળથી આવી, જેથી શીરીનખાઈને તેની અંદરખાઈ કરવાનું કારણ મળ્યું. એ શીરીનખાઈ પણ સમજું તે બહુમાં હોતે તો ચેદેરખાઈની માફક પોતાના ઠોકરને સારી કેવળથી આપે અને એમ નહીં બોલતે કે શરીરનાં વસીજાન ગરીબ છે; પણ એણે મા આપેની પોતાની મોટી ભૂલ છે ને એણે રાજક બોલચાલ; મરેરે કોઈની અંદરખાઈ ન કરતો તેમ શીસાલ પોતાનાં બધાંને હેઠેરાની દેવ રાખી તે પ્રમાણે અમલ કરતાં તો તમારાં બધાંમાંથી સારી દાસતામાં આવશે અને તમારી પછવાડે રાજ બોલારો અને તમારી શીરતી વધશે. મરેરે મરેરે આવા પ્રયત્ને એક સદગુણ રહીની વાતનાં કે ચેદેરખાઈનું મુરતાનાં કાંતેને પર્યાં કાંઈ હતી તે અને ટાંકવાની કામ પડી છે, તે પછી ધ્યાનથી વાંચી તે પ્રમાણે ચાલવા ને તત્પર થવે. તેટલી વારમાં ચેદેરખાઈનાં ચેદેરખાઈએ પોતાના પતીના હોરવાનાં ચેદેરથી સાંચેથી વાત નીચે મુજબ ચાહ કીધી, કે લુગાં અને સાંચેયો:

કુવામાં પુરવને શી દોરી એ તેને લાગ્યેલાથી થવાને તથા મુખ ઉપર વધારે એક મુખ કારણ છે. માગીને તે પ્રમાણે એ વધારી જરૂર છે, તે પ્રમાણે કંઠાને રહી અને પુરવાના નેડાંની મુખ જરૂર છે; અને તે બંનેની ચોગ્યતા પણ સરખીજ છે. એ પુરવતું ઉતમ રૂપ શુભવાન સો ભેરે હમ થાય છે, તથા એથી સોના સમાયમથી એને મુખ મહે છે, તેમ પુરવને લાગ્યેલાથી સમજાવે એવે. કીરન, સારક, ટાંકપણ વગેરે અનેક પ્રકારના શુભ સંજોમાં હોરતા છે. આ શુભ અનુભાવવાનાં પ્રયત્ને કંઠાનાં રમાં ઓછી ઓછી બાજોમાં પણ આવે છે.

ઉપર જે કહ્યું તેનું ખરું કારણ એ વાતોરે કહું હોય તો વધારે રમુજ તથા વધારે અસરકારક થાય એમ લખીને એક અમેરીકન મંથકારે લખેલી ખરી બીતાના આવાર રીઝ નીચેનું વર્ણન તૈયાર કર્યું છે. આ બીતા જરા તવાજી જેવી છે મરેરે કેટલાકને તે કલ્પિત કે નવશસની વખતે રમુજને માટે જોડી કાઢેલી હશે એમ કદાચ લાગશે, પણ મુખ વર્ણનને લખવાર કહે છે કે મે તે પોતે ભેળે છે, એટલું જ નહીં પણ તે બાજોમાં મારા પછા સંબંધ હોતો.

માણિક તાવતો મારો એક ખ્યારો માર દત્તા, તે ધણી સમજ દત્તા; અમારી એકખાણ થવાને મીનતા એજ મુખ્ય કારણ હતું. માણિક જુખત જુવાન દત્તા અને તેનો રૂપમાલ પછો સાંત દત્તા. તાલપણમાં એક ગુપ્તવંતી મુંદર અને કુડીન કન્યાની સાચે તેનું લગ્ન થઈ દત્તા. તે વખતે એકે દીવાન ન દત્તા તો પણ તે કન્યા બહેનની હતી અને એમ બહેની તેમ મધેરાવાળી, અસીચ અને વોષેકી હતી. સંપત્તીના વીસાસમાં તથા મુખમાં તે નાદાનેથી મોટી થઈ હતી, એમ હોવાથી દુઃખ એ શું હતું તે બહુવાને તેને લાગ્યેજ પ્રયંજ આગી દત્તા. તેવાં માયાવા ખાનદારી કુદરમાં પણ બીજી અવસ્થામાં હોવાથી અદરિથી તેને ક્ષો આકેરો ન દત્તા; પદ્મ માણિકજની સંપત્તી લીધેક હતી તેથી તે તેની દોસ પુરી પાડવામાં એક પ્રકારના આનંદ માનતો દત્તા; એમ હોવાથી તેને કશી ખેડ ન હતી. તે વારવાર એમ

* અત્રે નામ બદલ્યું છે.

ભરતકામ કરનાર શોખીન ખાનુઓને એક અગત્યની ખાસ ખબર.

હમારે સૌ નીચે જણાવેલે ટકાણે ભરતકામને લગતા સામન કીધાએત આવે વેચવાના છે. સોજ કાલા રંગની તકાડ મખમલ ઉપર ભત ભતના કુલ પાનના વેશાધી છપેલા ગાડીમાં મુક્યા લાએક તરીઆ.

કોમત તરીઆ ૧) નો રૂા સયા. સોજ કાલા રંગની તકાડ મખમલ ઉપર ભત ભતના કુલ પાનથી છપેલી હાકરોઆના પેઢેરવાસ લાએક તરીઆ.

કોમત તરીઆ ૧) ના ના-આના પાંચ. સોજ કાલા રંગની તકાડ મખમલ ઉપર ભત ભતના કુલ પાનના વેશાધી છપેલી મરકોને પેઢે-ડવા લાએક તરીઆ.

કોમત નેર ૧) નો રૂા ૩૫. ભરતકામમાં વપરાતી મખમલના તરફવાર રંગીન મુદરતને મજતા કુલ પાનનાં મુલ્યજ કીધાએત આવે. ફક્ત એક રોડીઆની કીમતનો પોરટ કાચ લખી મુશ્યા મંગાવી ખાતરી કરી.

ઉપરો માર એક વખત લોચાથી ખાતરી કરી આપશે કે એથી સોજ ભરતકામની તરફ કોઈવાર ખાનુઓના ખપ મપે કમનીતજ આવી હશે.

સોરાબશાહની કુપની,
નાં ૫૩, કીમર રોડ, નવે મોડીખાને.

સાઉન્ડી એડ કુપની, લીમીટેડ.

પણી મરસ રીતે ફેરમાં જણાયાં આવે છે. સાઉન્ડી એડ કુપની, લીમીટેડ, મુંબઈ.

માઈ ઇલેક્ટ્રીકલ પ્રોટેક્ટર.

મારાં બાળકોના રમેવાળા

હેને નાખતો ખાનુઓ મારે એક અગત્યનો ઉપકાર સેવો કલાકથી છે, કે જે મુકાફીઓમાં, દુર રોજાનાં જંગલોમાં તથા ઘરના કામમાં મોટી ઉપયોગી અને સર્વ પડશે. ૧ મહીનાના બાળકથી તે ગમે બેઠકી કમર મુખીનાએતે આપવામાં આવે છે. પીધામાં ઉતમ મુખ પાસી તથા સુવાદમાં મળીજ વેદેજનવાદરે. તાપ, સસની, ગ્રામર, પેડના દુખાવે, બદલનીવત, દાંતડું કુલ્ડ વગેરે કોઈ પણ દરદમાં નેથી તમ કોઈમાં બચાને મોરો મથી, રમત કરે છે. બે આઉસની શોશી રૂના રંગાન.

માઈ કોનસેતેનર હેલ્પ નેટ.

મારો હંમેશાને મદદગાર એવે નાખની ખાનુ ઓ તથા બદરો. મારે શરીરના દરેક ઉપર ખરી રીત અસર કરનારી મોડીઓ, જેવા કે પેડના દુખાવે, વાહ, મુકો, છાતીમાં સરડોના દુખાવે, બદલનીવતમાં જેડા તથા ખરાબ રોગોના બદરો વગેરેમાં કે મી કે મોલોડી માં એકદમ કાયદો કરશે. એ મોડીઓ દરેક મુકાફ રે અતી ઉપયોગની થઈ પડશે. શોશીમાં ૧૬ મે લીધોની કીમત રૂા.

બનાવનાર—બી. એન. મરચનટ,

મીનર રોડ મુંબઈ, ઉરાનીની વાડી.

નીચે મેળોજિપી મનો રાકો—કોઈમાં પાસી બનાર સોટ મંગાસ નેમલ દરોજની કુમ નાં છે. તથા કોઈમાં કે રસનલ પોલીસની પાસે પછીકમતી રોવપ. પાપેલો કીસર બેસર રૂા ખાનાસા તથા પોલીસજ મેલજ રાપરલ મુખપાનાને તમે ભરોવાની નવી અનોવાતી કાઢે.

ખરશેદજી મનચેરજી લેસાનયાની કુા

ચીનાઈ તથા રેશમી કાપડ વેચનારાઓ મુંબઈ, કેટકોટ, હારનખો રોડ, સર ખખશેદજી હજીસાઈની રૂક મારો.

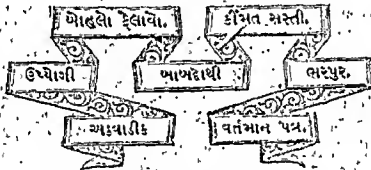
કાપડ! કાપડ!! કાપડ!!!

હમારે સૌ તરફવાર ભતનું ચીનાઈ, વીસાવતી, જેપાનીસ અને રોગાઈનું રેશમી કાપડ સાડીઓનું તથા પોતકાઓનું અને દરેક વપરાસમાં આવે તેવું નવી નવી બતોનું સાફ અને સમતું મરકો તેમજ ઉનનું અને સુતરાઈ કાપડ પણ કીધાયત આવે મરકો. ચીન, વીસાવત, રોગાઈ અને જેપાનીસ દર પંદર હજાર નવાં નવાં મુલ આવે છે.

ટક, મીસક અને કસમ તીથીને સુરતી ખાસ મરકા મારે કીધાયત આવે મરકો. દેશવરના વરોડાએ હમારી દુકાનની બેટ લેવાથી ખાતરી થશે. બાકાર મામના આરદરો ખાતરીથી બચવશમાં આવશે.

આખાં હીં દુસ્થાનમાં સર્વે ગુજરાતી તથા ઉચિત-ગુજરાતી પંચોમાં
વધારે ફેલાયલું તથા અહીં લગભગથી વધારે ધરાવીવાલું.

૪૩૫ સુરે હિન્દ.

લિવાજમનો દર.

(જે હિન્દ અંત કાલ આપવી મળે.)

ગુજરાતી વચ્ચેના..... રૂ. ૪-૦-૦ દેશવર..... રૂ. ૫-૦-૦
દેશી પાંચસી લગભગ આખંદાથી પાંચસી વચ્ચેના રૂ. ૬-૦-૦ તેમજ વર્તમાન પત્રની આપવી
સાહેબ આખંદાથી દર-સાથ લાઈનેના રૂ. ૧૦-૦-૦ બીજાવાર અંતકાલે લાવ.

સપટેમ્બર ૧૮૮૯.

પુસ્તક ૧૭૧. (અંક ૭મો.)

સ્ત્રી મિત્ર.

હર માસની આખેરીએ પ્રગટ થતું, સ્ત્રીઓને સરવે
 વાતે ઉપયોગી થઈ પડે તેવું માસિક ચોપાનું.

જે બંધના રાં—પાસેથી બાબુઓ, જે

શુભ ઈર્ષ્ય:

કયસરે, હિન્દ સ્ત્રીનાં પ્રેમમાં,
 ફરમાવે, કાવચી મેદાનને ચોતારે માટે બાબુ જે
 કીમત વરસે ૧ ના આંગ ઉપર રહે,
 પાસે ૧ અંગ.

મુંબઈના નામદાર ગવર્નર લૉર્ડ રેનાં ખખતાવર ખાનું લેડી રેના માન પામેલા આસરા હેઠળ.

૩ સ્ત્રી મિત્ર-સાંકળિયું-સપટે મહાર ૧૮૮૯. ૬

૧. મીસન ખાવાનું વસિયત—એક ઘણી અખચળ નેવી રસીલી વાતો—શ્રીન સાથે (લખનાર મીસ શીરીન ફૅ ૫૪૬).....	૧૭૩
૨. એક નીમકવલાય આકરડી—(લખનાર મીસ નવાજખાન અરદેસાર રોડ).....	૧૭૪
૩. જીવાંતોને રીખામલુ—(લખનાર મીસ ધનજીઈ ફૅ રોકના).....	૧૮૦
૪. સમ્યાઈ—(લખનાર મીસીસ મેદેરજાઈ હોા પેઠા કોહોલા).....	૧૮૧
૫. પ્રમાણીકપણું અને ઠપાઈ—(લખનાર મીસ માણીકજાઈ ખૅ મુખ્યા).....	૧૮૨
૬. દાનાવોની મરીપતો—(લખનાર મીસ બરજાઈ કીરાજીલા વીકાલ).....	૧૮૩
૭. સરખનનાં બરજાઈ—(લખનાર મીસ બઈજા ખૅ કોહલા).....	૧૮૪
૮. ઠોકરીએએ શુ રીખયુ જોઈયે!—(લખનાર મીસ શુભજાઈ ફૅ ૫૪૬).....	૧૮૬
૯. મામીચી સીઓનાં ન-મ ચીત્રો—મીસીસ હેનરી લુક—શ્રીન સાથે—(લખનાર મીસ શુભજાઈ ફૅ ૫૪૬).....	૧૮૬
૧૦. આ દુન્યામાં આપણી ફરજ—(લખનાર મીસીસ શીરીનજાઈ રસ્તમજા ફીરજા નાકર).....	૧૯૦
૧૧. મારી બેનપણીઓને રીખામલુ—(લખનાર મીસ મેદેરજાનું ધનજીલાદ ખરાસ).....	૧૯૨
૧૨. ભરવા શુ થયા ધીરો—જે શ્રીને તથા એક રંચીન બરતમામને લખવા નમુનાનું પુટું દાખલ—(લખનાર મીસ શીરીન ફૅ ૫૪૬).....	૧૯૫
૧૩. રાંધવાને લખવું—(લખનાર મીસીસ શીરીનજાઈ દાસાસાદ તારાપોરવાલા તથા મીસીસ મેદેરજાઈ ચીરાળજા ખરસોજા ઇચરેર).....	૧૯૫
૧૪. “સનખીમ” નામની આખબોટમાં એક સફર—કડી લેડી ખાસી—જે શ્રીને સાથે—(લખનાર મીસ હીરાંજાઈ નૅ મેઝ પટેલ).....	૧૯૬
૧૫. રસબે કુરસદ—(લખનાર રમુબે કુરસદનાં બાનું અધીયતી).....	૧૯૮
૧૬. ખોલાસો ઘઈ વેળાનો—(લખનાર રમુબે કુરસદનાં બાનું અધીયતી).....	૧૯૮
૧૭. શુંબઈ તથા દેસાપરડી અરા નવાબો લખી ઓકલનાર બાનુંઓનાં નામોની દીખ.....	૧૯૮

હસ્યાબળેગ દાસતમાં આવી પડવાનું. દુઃખ જે સઘળી સ્ત્રીઓ ધીમ્મર છે, તેપણ તેમાં સમાયઈ હતું; તે જ્યાં તેણીએ બે આ બોગ આપવાની ટક દેડે ધરી ન હતે તે તેણી અસળ નેટલી નરખાસવાળી, નેટલી બલી. અને સર્વેનું મન હરી લેનારી સ્ત્રી કહેવાતી હતી, તેટલી હમણું કહેવાતે નહી; ત્યાર દરેક મીનની સામે થઈ શકે છે, દસ મરાકેરીની સામે થવાને પણ તે ડરતો નથી.

“અથાવો અને જેમ બને તેમ ઉતાવળથી પુરું કરી નાખો,” તેણીએ કરડા અવાજે કહ્યું.

“વારૂ બાઈ સાહેબ; શું લખાવોછો બુધાણ, ધણું હુકું કરલો, હં કા!”

“હું મારી સઘળી દોષત યુસતેમ એથ. મીસનને આખી નજીવું એથી તો વધારે હુકું હું કરી રાકતો નથી; એની નીચે બે શાક્ષીઓની બરાબર સહીઓ દશે તો હું ધારૂંકું કે કશો વાંધો ઉડશે નહી.” મીઠો મીસને કહેલના નખખા અવાજે કહ્યું, “ગમે તેમ હોય, પણ મેં તો કાઈ દલાડે વીસ લાખ રૂપિયાનું વીલ નવ બેસામાં ધણું હોય એમ સાંભળ્યું નથી.”

બીજે તેનું માછલીનું હાડકું સરથું ધર્યું અને બીજીબર પહે એગરડાએ ચોંટા ઝીણી ચીઆરી પાડી, કારણકે કામ શરૂ થઈ ચુકું હતું.

“કાંઈ નહી બાઈ,” બીજે દીલાસો આપી કહ્યું, “તમને નજદીથી ખગવાની ટેવ પડી નજે.”

બીજ તેણીની લાગણી કરતાં તેનાં કામની શોભા અને ટકા-ઉપણાંની વધારે દરકાર કરતો હોવાથી, નેકે એગરડાને અતીશય દુઃખ થતું હતું તો પણ તેણી કાંત પીસી સઘણું મુગે મોટે ખમ્મા કરતી હતી, તીક્ષ્ણ થડેલાં માછલીનાં હાડકાં અને લાકડાંના કટકાની અણીએ તે વારેપડીએ શાલીમાં બોલી તેણીને એટળાં તો નેરથી ભેડતો હતો અને ચામડી એખવતો હતો કે તેણી એટલા થઈ નજે એમ તેણીને લાગ્યું.

ત્રણ કલાકો સુધી કામ ચાલ્યા પછી અતે વીલ પુરું થયું, (બીજ ધણું ઝડપ કામ કરનાર હોવાથી એટલો ચોટા વખત લાગ્યો હતો) તે તેણીનાં ખભાંઓની વચમાં મધ્યમ કદનાં અસર લખવામાં આવ્યું હતું, પણ હજી સહી કરવાની રહી હતી.

તે તેણીની મરજી હોય તો સહી કરવાનું આવતી કાલ સુધી સુઝાતી રાખવા બીજે તેણીને પુછ્યું, જેમ, કરવા, નેકે તેણી વધારે દુઃખ ખમવાને શાતીવાલ ન હતી, તેપણ તેણીએ ના પાડ્યું; તેણીનું શરીર ખરાબ થઈ ચુકું હતું, કદી નહી શરે તેવા ગાંધો તે ઉપર પડી ચુકા હતા, ભારે આટણું બધું દુઃખ ખમ્યું સારે તો તે. બરાબર પુરું કરી તેની મતલબ સાચવની નેહએ; સહી વગર તેણીએ ખગેલી આ સઘળી નેહમન. શા ખપેની? બે સહી કરવાનું આવતી કાલ સુધી

આને, જેથી તેણીએ તેઓને જેમ બને તેમ ઉતાવળ કરી પુરું કરવાને દરમાન્યું, કારણ રાત પડવાને હવે ફક્ત બેન કલાકો બાકી રહ્યા હતા.

સારું નજીએ મીઠો મીસન વીલ ધડપા સંબંધી નીચણી થોડા ધણા વાકેફ હતા, જેમકે વીલ કરાવનાર રાખસ અને નેકે શાક્ષીઓએ એક બીજની હજીરમાં સહી કરવી નેહએ, તેપણ વળી એટણું પણ બાજુતા હતા કે બે માંદગીના બાળમાં કાઈ નીચે રાખસ વીલ કરાવનાર રાખસનો હાથ પકડી તેનું નામ લખવાને મદદ કરે, અથવા તો વીલ કરાવનારી હજીરમાં તેના હુકમ પ્રમાણે તેને બદલે કાઈ સહી કરે તો તે ચાલી શકે; આ પ્રમાણે તકરાર કરતાં તેવણ એવાં સેવર પર આવ્યા કે બે સહી કરવા તેવણ પહેલી અણી પોતાને હાથે બોટા બાકાનું નામ બીજ પુરું કરે લાં સુધી તેના હાથપર પોતાનો હાથ મુકી રાખે તો ચાલી શકે; અતે તેવણ તેમ કાપું અને તે અણીવાર તીક્ષ્ણ હાડકું એવી તો કટગી રીતે કમ નસીખ એગરડાના બરકામાં ઉડું બોટા દીધું કે તેણીએ મોટાથી એક છુમ પાડી અને સાર પછી તે ખગાસીએ બ્યાં સુધી તેવણનું નામ “જે. મીસન” કરી લખ્યું, લાં સુધી તેના હાથ પર પોતાનો હાથ મુકી રાખ્યો. (જીએ બાજુમાં આપેલું ચીન.)

હવે બેનીની વારી આવી. બ્યાં સુધી મીઠો મીસને એગરડાનાં ખભાં ઉપર હાથ મુકી તેણીના બરકાપરનાં લખાણને તેવણનાં ઉછાં વીલ દાખલ ગંભીરથી નોટર કીકું લાં સુધી બેની આ કામ આખો વખત આનએબીથી તપાસતો ઉભો હતો, તેપણ પોતે હુંદણાં પાડી રાકતો ન હોવાથી તેની સહી પણ મીઠો મીસનની માફક કરવામાં આવી; સાર પછી બીજ બે-સે બીજા સાક્ષી તરીકે પોતાને નામની સહી કરી; અને જેની સુરજની શેશની આકાશમાંથી યુમ થઈ બઈ અધાર પડ્યું, તેવળ તે દસ્તાવેજ તદન પુરો થયો—કદન તે દાવખની તારીથી શીચાય—એગરડા તે સપાટ પથર ઉપરથી હઠી, કે જે ઉપર તેણી આ વેદના ખમવાને લખામ પાંચ કલાકો સુધી બેસી રહી હતી, અને લાકડાંની લઠડતી છુપકીમાં જઈ પાંચરેલા એક સડ ઉપર પડી બેસુધ થઈ ગઈ. વીલ પુરું થવાની ધણું આગમન તેણી બેનાન થઈ પડી હતે, પણ ડાખપર ખૂરખર થણી નેહમન ખેંચી લીમતથી તેમ થતું આટકારી રાકી હતી.

સાર પછી શું થયું તેની તેણીને કદી ખબર રહી નહી; બ્યારે તેણી હુધીપારીમાં આવી સારે આંખો ઊંધાકી બેનાં માથમ પડ્યું કે છુપકીમાં પુકાગ અધાંડે હતું અને ધણી બપ બરેલી રીતે તેણીના બરકામાં ચમચમાટ થતો હતો. તેણી એટળી તો ધાકી ગઈ હતી કે કીક તેણીની પાસે સહી સલામત છે કે નહી તે વીરો હાથ લંબાવી ખાતરી કીધા પછી, નેહમન પછી બેનાં પછી બ્યારે તેણી

તે અણીદાર તીસણુ દાઢકુ એવી તે કદગી રીતે કમનસીબ ઓમચના બરડામાં ઠાકુ બોલી દીધું કે તેણીએ
 મોરેથી એક જુમ પાડી અને સ્થર પછી તે ખસાસીએ જ્યાં સુધી તેવણનું નામ “ને. મીસન” કરી લખ્યું,
 ત્યાં સુધી તેના હાથ પર પોતાનો હાથ સુધી રાખ્યો. (જુઓ પાનું ૧૭૪ મું.)

અને બેએનીથી આમ તેમ તકડયાં મારતા હતા. તેણીને એકે બરડામાં પુષ્પાળ દુઃખ થતું હતું અને નબળાઈ પણ ઘણી લાગતી હતી, તેપણુ જેમ તેમ ઉઠી ડીકને જ્યાંકી, તેને બહાર પાણીના ઝરા આગળ લઈ ગઈ અને તેનું તેમજ પોતાનું મોઢું હાથ ધોયા. બહાર પુષ્પાળ થઈ હતી, એટલી કે નના ડીકથી તે નહીં ખમી સહાયથી તે બાપડું બાળક રહ્યા લાગ્યું; આકાશપર વરસાદનાં વાદળાંથી પણ ચઢકી આવ્યાં હતાં તેથી તેણી ઝડપથી કુપડીમાં પાછી ફરી અને ડીક સાથે મઠી થોડીક બીસકીટ અને ઈંડાંનો દોરતો કપિયા. ઘણા કલાક સુધી બોરાક મુઠળ લીધેલા ન હોવાથી ખડું જોતાં તેણીને બુખથી પણ ફેર આવતા હતા, તેથી તે ખાધા પછી તેણીના છત્ર વચ્ચે રહેશે.

હવે તેણી મીઠો મીસન તરફ તેવણની હાલત તપાસવા ફરી, વીસ વચ્ચે પણ જલદીથી કેરવામાં આવ્યું ન હતું, કારણકે હવે 'હુડકું' દીસું હતું કે તેવણની હાલત વખત નહોતી પછી ખરાબ થતી હતી, તેવણનાં આંગમાં તાવ હતી અને ઈંડાં કમકમારી, નશ્વત હોવા છતાં ધ્યાન વગરની વાતો કરતા હતા. તેણીએ તેવણને બોરાક લેવા ઘણું સમજાવ્યું, પણ પાણી શીયાળ બીસું કશું લીધું નહીં; તેવણને વાસ્તે જે જોઈતું હતું તે કરી તેણી પેલા ખજારીઓ આગળ જ્યાં હતી, જેઓ તેણીને રસ્તામાં જ મળ્યા. તેઓના હેખાવ પરથી દીસું હતું કે તેઓ કેમ કાદના પીપની મુઠાકાતે જઈ આવ્યા હતા, તેથી તેણીએ તેઓ તરફ કપડા ભરી નજરથી જોયું, અને થોડાંક વધારે પડીઓનાં ઈંડાં મેળવવાને તેઓને ફરમાયું, જેમ કરવા બેનીઓ સાફ ના પાડી અને બોમ્બો કે તે કાઈ જમીનના કીડાઓને (ખજારીઓ બીજાને મશકરી-લીસકારમાં કહે છે) ખવાડવાને વાસ્તે ઈંડાં એકાંક કરવા જવાનો નથી, તેણીને જોઈતાં હોય તો પોતે જઈને લાવે; પણ બીસ આથી ઉઠકી રીતે તેણીના હૃદયને માન આપી એકદમ ગયો અને આસરે એક કલાકમાં વરસાદ સર થતાં જ અથવા સાત દબન તાવનાં ઈંડાં દમડામાં બાંધી લઈ આવ્યા.

ઝોગરડા તે નાનાં બાળકને પોતાની પાસે લઈ તે કંગાળ કુપડીમાં મીઠો મીસનની તપાસ કરતી બેઠી હતી, બ્યારે બહાર દવા વગરનો વરસાદ ધોધધમક પડતો હતો અને સમજું પાણી તે કંગાળ છપડામાંથી અંદર ગળી પડતું હતું; તેણી તે મોતની અણીપર આવેલા માણસને બીજાનાં અટકાવવાને પોતાથી બનતું કરતી હતી પણ સમજું ફેકડ; બ્યારે, તેણી ઉપરથી પડતાં પાણીને અટકાવતી હતી, ભારે નીચે જમીનપરનાં પાટમાંથી સંધ્યા બીનાશ બહાર આવતે હતા, અને થોડા વખતમાં તેવણનાં કપડાં સમજાં તરબોર થઈ ગયાં હતાં.

કેટલાક કલાકો પછી તેવણ પાછા સુધીમાં આવ્યા અને પોતાના નજદીક આવી પુરાતા અંતને વાસ્તે ધારતી અને યુગ્મરેલી છંદગીને વાસ્તે પસતાવે કરવા લાગ્યા, અફસોસ! તેવણની બપોનો હોલત હમણાં તેવણને કું કામ લાગતી હતી?

“હું મરી અકોણું” તેવણ દુઃખી બચાવે બોલ્યા, “અને હું

એક ઘણું ખુશ માણસ હતો; હું મારી આખી છંદગી સુધી એક છાપખાનાંનો વડો હતો.”

ઝોગરડાએ તેવણને નરમાસથી કહી દેખાડ્યું કે છાપખાનો ધધો જે પ્રમાણિકણે અને બરાબર રીતે ચલાવે તો તે ઘણાજ માન ભરેલા ધધો કહેવાઈ શકાય, અને નહીં કે જેમ હુઆ વરડાકુઓ અને બદકને કરનારાઓનાં દેડાંને તેઓનાં પાપી કમો કમો છે તેમ ઠપી દુઃખી કરે.

તેવણે પોતાનું ડોકું ઘુણાવ્યું અને પછી બોલ્યા, “અરે હારે હા, પણ તમે હજી “મીસનસ” નાં ખાતાંની બરાબર વાંકે નથી—“મીસનસ” નાં ખાતાંના કામદાઓ તમે જાણતાં નથી.” અફસોસ! ઝોગરડાને કમુજ કરવા ગમે તે કરતાં વધારે તેણી “મીસનસ” નાં ખાતાંનો બંદોબ નાજુતી હતી.

“સાંભળો,” તેવણ ઘણીજ મુશકેળીથી ઉઠી પાંચરેલા સડપર ગેસી બોલ્યા, “હું કહુંછું તે જરા સાંભળો—મારે તમને તે કહેવું જ નોંડે.”

આ પછી મીઠો મીસને પોતાનો યુનાલ અને પસતાવે બેઠી તો અસરકારક રીતે કમુજ કીધી, કે જેનું બ્યાન કોઈ પણ બોલોમાં અને આપડું તદ્દન અસકત છે.

* * * * *

તે સમજું વર્ણન સાંભળતાં ઝોગરડાનાં રૂબે રૂબાં ઉભાં થયાં અને હવે તેણીને ખરેખરો ખુબસુરત મળ્યો કે એક છુપા યુગ્મરેલીની છંદગી કેટલી બહાવ અને દુઃખી હોવી જોઈએ.

“હવે મેંદરખાની કરી બોલ બાતર બસ કરો,” તેણીએ ધીમેથી પણ ઘણા કમકમાટ સાથે કહ્યું, “ખડું કહુંછું કે હું વધારે સાંભળી અથવા ખમી શકતી નથી.”

“અરે!” તેવણ નીશાસ થઈ પડ્યા અને બોલ્યા, “હું તો ધારતો હતો કે બ્યારે તમે “મીસનસ” નાં ખાતાંનો બેદ જાણશે ભારે મારી હાલની હાલત પર તમને ઘણું લાગશે; વીચાર કર છોડી, વીચાર કર, કે હું હમણાં કેટલું દુઃખ ખમતો હોઈશ, આખી પાપી છંદગી યુગ્મરેલી પછી ભરીયમાં (પેલી દુનખામો) માફે શું થશે તેનો અને કશો ખ્યાલ નથી.” આટલું બોલી તેવણ મુગા રહ્યા, અને થોડો વખત સુધી હાં યુગ્મરેલી પચારાઈ.

“એને લઈ જા, એને અદાથી કહાડ;” મીઠો મીસને બીધેલા દેખાવે એકાએક મોંકા ઉઠી ખુશ પાડી.

“કોણને?” ઝોગરડાએ પૂછ્યું, “જેણને?”

“અરે! પેલા હાથમાં મોલડીવાસા હોવા, પતળા માણસને! હું એને ઝોળાજુંછું, એતો નંબર ૨૫ મો હતો, વરસો થયાં એતો યુગ્મરેલી ગયો હતો; સાંભળો! એ બોલે છે તે સાંભળો! શું તમને સંભળાતું નહીં? એ બોલો! એ કહે છે કે હું એક કંગાળ થોપકી લખનાર થવશ અને એ મને વરસ દહાડે ૧૦૦૦ પૌંડની ઈંબને થોપકીઓ છાપી આપશે, અરે! એ! શુઓ! તેઓ બધા આવે છે! મારી આંસીસનાં કોયરંઓમાંથી સપળાઓ જોસબધ મારી તરફ ધસ્યા આવે છે! એ લોકો અને મારી નાખશે. અરે કોઈ એઓને અદાથી કહાડી મુકો!

અંદોષી હાંકી કહાડો!" આમ બોલી તેવણ જાણે ખરેખર કા-
ઈને મારતા હોય તે પ્રમાણે હવામાં પાલી હાથો અદ્વારવા લાગ્યા.

ઝોગરડા આ બાળકોનું જેવા દેખાવથી તદન બચારાઈ જઈ
તેવણની બાજુએ ચાલ્યું મંડીએ પડી તેવણને સાંત કરવાની
કોશિશ કરવા લાગી, પણ સધળું ફેટકરું; જાણે કે જીતેલા ટોળાં-
ને મારી પોતા તરફ આવતા અટકાવતા હોય તે સુજન તેવણ
ખાલી હવાને મારવા લાગ્યા, અંતે તેમ કરતાં એકાએક પડી
જઈ પ્રાણ છોડી દીધે.

* * * * *

આ પ્રમાણે બાપડા મીન મીસનનો અંત આવ્યો. જે
ગોપડીઓ તેવણે છાપી હતી, જે પૈસા એકઠા કાપ્યા હતા, જે
ધરો બાંધ્યાં હતાં અને જે પાપી કાપ્યાં કાપ્યાં હતાં, તે સધળું
શું પેલી દુન્યામાં ગોઠાતાવાને લાં નોંધાયું ન હતું?

ચોરે વારે ઝોગરડા સાંધી ઉઠી પોતાને મનસે બગડી, "સાફ
થયું કે. એટલાંબાજ છેડા આવ્યા ગયો, નહીં તો કોણ જાણે
શું થતે? ઓ. ખુદા, હું ઈશ્વરનું કે હવે ફરીથી કદી પણ
આવા કોઈ બીજા છાપખાનાના વસાની માવજત કરવાની કર-
જ નારે માથે આવી ન પડે."

"મારેશી મારી!" કીક બીહીને જીમ પાડી, "પૈસા ચોક
એમ જીમ કાંચ પારે છે?"

ઝોગરડા તે બીધેલાં બચ્ચાંનો હાથ પકડી વરસાદમાંથી બીજાં
ખુપડાં તરફ પૈસા બેઠ બજારીઓને જે કોઈ બચ્ચું હતું તે
કહેવા ગઈ. તે ખુપડીનો દરવાજો હતો નહીં તેથી તેણી જાંબર
પરજી ઉભી રહીને જેવા લાગી; હવા એટળી તો ધુમસવાલી
હતી કે તેણી પહેલાં અંદરની કાંઈ પણ ચીજ નોંધી, કાપી
નહી, પણ આંખો ટેકવી જોતાં તેણીને જલદીથી માસમ પડ-
યું કે બીજ અને જોની એક એકની સામે જમીન પર બેસા
હવા, તેઓની વચમાં રમ દારતું પીપ હતું, બીજે એકે ગોઠું કોટ-
લું તરતનુંજ દારથી ભરયું હતું અને પીપને દારો મારતો હતો.
બીજે જેવું તે કોટલું મોઝાં આગળ ધર્યું તેવુંજ જોની
બોલ્યો, "અરો એ તું શું કરેયો મેંતો ફક્ત છ વખતજ
પીધેયો અને તું તો આજે સાતમી વખત પીએયો."

"આ, હા, હા, હા" બીજે મોઝે મોઝે દાર પુરો કરી બોલ્યો,
"હવે જરા આરામ થયો, આજ દોરત હવે તુંને ભરી આવ્યું."
આમ કહી તેણે ફરીથી એક વખત તે કોટલું ભર્યું.

- આ તેઓની મોંઝામાં ખસડ કરવા ઝોગરડા હીમત પકડી
બોલી, "પીપો મીસન ગુજરી ગયા છે."

- આ સાંભળી તેઓ અને છાટપણમાં તેણીની સામે ટીક-
વા લાગ્યા; થોડે વારે જોની બોલ્યો:

"મારી ગયા હો ખરેખર કે? મારો કીક થયું; છુપે ખખ
થઈ ગયો, વગર ખખેતો જમીનનો કાપી હતો, કદાચ આજે
કરગુણ લેન્ડ કરતાં કોઈ બીજા વધારે મરણ જગ્યા પર જઈ
પુગા હશે, આજે હું એવજની સંઘામતી લેગાઈ, કે જેમ કર-
વાને મને આગાઉ તક મળી ન હતી, "આજે ગુજરેલાંની સંઘા-
મતીને માટે" આમ બોલી એકજ ગોઠમાં તે કોટલાં માટેજો
સધળો દાર મટાવી ગયો.

"તમારી લાગણીમાં હું પણ ભાગ લેગાઈ" બીજે કહ્યું, જોની,
કોટલું આપ તો, મારો આપજોથી પહેલાં ગુજરેલાંની સંઘા-
મતી લઈએ."

ઝોગરડા લાં વધારે વખત ઉભી રહી ન શકવાથી બારી
દીવે પોતાની ખુપડી તરફ પાછી ફરી. નાના કીકને સમજ-
લું કે ચીન મીસન આ દુન્યામાંથી જતા રહ્યા છે, અને તે
મુવેલાંના શરીર પર બરાબર ઢાંકણ કરી તે કંડી, બીહામણી
જગાપર બેઠી. તેણી ઘણી ઉદાસ અને ગમગીન હતી, પણ
જ્યારે તેણીને વીચાર આવ્યો કે સામગ્રી રીતે લેતાં મુવેલાં
મીન મીસન હવતા ચીન મીસનના જેટલા ખરાબ ન હતા,
સારે તેણીને જરા ધીરજ આવી.

જળદીથી રાત પડી અને પુષ્કળ યાંત્રી ગયલી દેવાથી
ઝોગરડા જાંબરી કરી નાના કીકને પાસાંમાં લઈ સુઈ ગઈ.

ધોડાક કસાક પછી મોઝાં ઘોંઘાડી બવાજેથી તેણી જમી
ઉઠી; તે અવાજે છાટપણની લેદરમાં ગવાતાં ગીતો અને
અગ્રેજ બજારીઓની બાપમાં થતી વાતચીતના હતા; આ
ઉપરથી દીવું હતું કે બીજ અને જોની પુષ્કળ છાકડા યઈ
મંથરાતની હવા ધીરતા હતા.

ધીનારા તરફથી કોઈનો જીમ પાડવાનો અને સોગંદ આવ-
નો અવાજ આવતો હોય તેમ સંભળાયું, અને સાર પડી
એકાએક એક અતીથાય ભયંકાર વીઆરી આવી અને સધળું
સાંત થઈ ગયું. આની મતલબ શું હશે? ઝોગરડા અચર-
ત થવા લાગી અને વીચારમંતે વીચારમાં ઉધાઈ ગઈ.

મકરણ ૧૧ ચું.

અંતે બચ્ચાં.

ઝોગરડા સતારતું પોહોર પડતાં ઉઠી અને કીક હજી જાપ-
વતો દેવાથી ગઈ રાતની ગડબડનું કારણ જાણવા બીજાં ખુપ-
ડાં તરફ ગઈ, તે ખાલી માસમ પડ્યું.

તેણીએ આસપાસ ફરી જોયું, તેણી જ્યાં ઉભી હતી સાંધી
આસરે પંદર દગડાં દુર તે બેઠ છાકડાઓ દાર પીવા ખાણ-
ને જાહેર જે કોટલું વાપડતા હતા તે પડેલું હતું; તેણીએ આગ-
ળ જઈ તે જાંચકી ધીધું; કમકમાટ ઉપજે જેવા દારના માસ-
થી તે મધાનું હતું. પૈસા બીને બજારીઓએ તે મંથરાતના
બદાર મટકતી વખતે અહીં નાખી દીધેલું હેતું નોંધ્યું,
તેઓ દમજાં ક્યાં ગયા હશે?

તેણી જ્યાં ઉભી હતી તે જગાની બરાબર સામે એક ખસડ
આવેલો હતો, જેની અણી પાસે આવેલાં અખાતાનાં પાણીમાં
પચાસ કદમ લંબાયતી હતી; તે તરફ તેણીએ કશા પણ ઈરા-
દ વીના પોતાની રસ્તો લીધો. થોડું ચાલ્યા પછી તેણીએ તે
જાહેર અવસાનીઓની તોપીઓ જમીન પર પડેલી અથવા જે
બરાબર મોઝીએ તો એક પાણીનાં ખખાચાંમાં તરતી જોઈ.
આ પાંચની જણ્યું હતું કે તેઓ આજેન રસ્તેની પસાર થઈ
ગયા હતા; તેણી પાણીમાંથી થઈ તે નાની ભુરીરના છેડા આગ-
ળ આવી પુગી લાં સુધી આગળ આજ્યા કાપી. લાં કોઈ પણ

દીરુનું ન હતું, બીજા અને જોનીની જગ્યાએ નીચાની માલમ પડતી ન હતી, તેણીએ વાંધી વળી બીજા ખડકા તરફ ઉપર જોયું, સાર પછી નીચે પાણી તરફ નજર દોષી અને એક-એક થીસ પાકી ચોંકા પાછળ હતી. તેણી આગ ચોંકા તેમાં કદાં અચરત થયાનું નથી; કારણકે લાં રેતી ઉપર દોઢ "ફુધમ" દરીઆનાં પાણીની સપાટી તમે જાને કમનસીબ ખસારીઓનાં મુરદાં પડ્યાં હતાં, તેઓ એક બીજાને કોટી કરી મહા-સાગરનાં બીજાનાંપર બીધમાં હોય તેમ પડ્યા હતા. તેઓનાં મોતનું કારણ તેણી કદી પણ જોઈ કદાહી રજા નહી, કદા-ચ હાકટપણીની કુખમાં એક બીજા સાથે કુટ્યા કરતાં અકસમાતથી અથવા જાણી જોઈ તે જાણી રેકડીપરથી તેઓ ગયતી પડ્યા હોય. કોઈ પણ રીતે તેઓનાં જીવ વીનાનાં ખાલી ખોખાં લાં પડેલાં હતાં, અને લાંજ તેઓ રહ્યાં, બ્યાં લગણ પાણીના મોતમાં તેઓને "દેનગર" રહીમર પડ્યાં તેઓનાં દેસતોને મલયા મોઝા મહાસાગરને તમે લઈ ગયા લાં લગણ. આવી રીતે ઓગરડા આ એકાંત બીહામણું ટાપુ પર એકળી પડી.

બારી હો તેણી કુપકી તરફ પાછી ફરી, તે નાનાં બાળક અને પોતા શીવાય તે બોહલાં એકાંત ટાપુપર કોઈ પણ બીજું આદમી જીવનું ન હતું, તેણીને તો એમન દીરુનું હતું કે તેણીના હાથ પણ બીજાઓને જોવાનું થશે. બ્યાં તેને કુપકાનાં પાછી ફરી સારે કીક જાગતા હતા અને પોતાને એકલા પડેલા જોઈ રહેતા હતા.

તે બાપકું બાળક મીન મીસનનું વાહાણના સરથી દાંડેલું અડકી ગયલું શાંત સરીર જોઈ થલું બીજું હતું, જોકે તેને ખબર ન હતી કે આજ તેનું બીહવાનું શું કારણ હતું. ઓગરડાએ તે બાળકને પોતાના હાથમાં લીધું અને તેને ઘણી મનાથી કોટી કરી ચુગીએ લીધી. તેણી તેને ઘણી આદતી હતી, અને વળી તેણીનાં એકાંતવાસમાં તે શીવાય તેની આજળ બીજું કોઈ ન હતું. તેણી તેને બીજાં કુપકામાં લઈ ગઈ કારણ તે મુલેલાં આદમી આજળ તેણી રહી શકતી ન હતી, અને વળી તે મુરદું બારી હોવાથી ખસાડી પણ શકતી ન હતી; ખસારીઓનાં કુપકાની વચ્ચે વચમાં પડે દારનું પીપ પડેલું હતું, કે જે તેઓના નાશનું સુગ થઈ રહ્યું હતું, તે લગભગ ખાલી થઈ ગયલું હોવાથી તેણીએ તેને સેદલાઈથી ગમડાની બાજુએ મુક્યું, લાંની જગા બરાબર સાફ કરી મીન મીસનનું મુરદું બ્યાં પડ્યું હતું લાં જઈ બીસકાડેલાં કાંસા અને છીંડાં લઈ આવી, જે ઉપર તેઓએ પોતાના નાસ્તો દોષી.

સારાં બાપકે તે સવારના વરસાદ થોડા હોવાથી ઓગરડા વખત પસાર કરવા કીકને લઈ છીંડાં સોધમાં નીકળી. જે રેકડી પર તેઓનો વાવટા ઉડતા હતા તે રેકડી પર તેઓ ચઢેલાં, અને નીચે અંબાર મહાસાગર પર નજર દોષી, લાં મોઝા સંદે મોતમાં કે જેઓ પર મૃત્યુનાં કાળાં પડીઓ આજ તેમ હતાં હતાં તે શીવાય બીજું કોઈ પણ દીરુનું ન હતું; તેણીએ યાદી ગઈ લાં સુધી તે તરફ એકી ટગરે જોવા દોષી.

"હવે કીકને લઈ જવા માટેના બોટમાં મેસી જગદીથી આવશે કેની?" તેણીની પાસે ઉતેલાં બાળકે ઉપરો સવાર દોષી, જે સાંભળી તેણીનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું અને એકદમ રડી પડી.

શાંત થયા પછી તેઓ છીંડાં એકાંત કરવા બેઠાં, પછીઓની ચીઆરીઓ અને તેઓના દુમરાની ધારતી છતાં આ કામ કીકને બહુ પસંદ પડ્યું. તેઓથી બીજા રાધાવ તેટલાં છીંડાં એકાંત દોષી પછી તેઓ કુપકામાં પાછાં ફર્યા અને આતસ સાગરની પછી ગરમ રાખમાં થોડાં છીંડાં બાજવા મુક્યાં, કારણ તેઓ પાસે કોઈ વાસણ હતાં નહી; આવી રીતે જેમ તેમ દહાડો વધી ગયો અને અંતે પછવાડે આવેલી રેકડીઓપર તેમ જ સંમિત્રા બોહલાં એકાંત મહાસાગરપર અધાઈ પડ્યું, તેણી કીકને સુવાડી પોતે પણ બીજાને ગઈ. ખરેખર થલુંજ અજળ જેનું છે કે આ નાનું બાળક તેની પર પડતાં સંકટો કેવી રીતે ખમતું હતું, લાં આજ્યા પછી તેનું એક પણ જોવા મળ્યું કુપ્યું ન હતું અથવા સરકી કે બીજ કીકની રીતની ઈજા થઈ ન હતી.

કીક બાપવા પછી ઓગરડા તેણીનાં બીજાનાં પર પવનના મુસાદાઓનો રેકડીઓ અને પડેતાં પર અકસમાતે અચરત સાંભળતી પડી રહી. બ્યાં તેણીની, બીહામણી રાતનાં એકાંત-પણામાં તેણીને ઘણો ભય લાગતો હતો; આવી જગાપર તેઓનું શું થશે એ વીચારન તેણીને નાદીમત કરી નાખતો હતો, તેણી જાણતી હતી કે અદ્યથી બચનાની લડા ઘણીજ થોડી હતી. આ મણુસની વસ્તી વીનાના ભયભરેલા કીનારાપર વાહાણો જમજમ આવતાં હતાં, જે મોગ મોપકીએ તે તરફ એક આવેલી, તો તે કદાચ બીજા બાજુએ હાંપર કરે અને તેણીને અથવા વાવટાને જોઈ શકે નહી, અને વખત જતાં તેણીને ઊંડો લાંજ આવી ગય; છીંડાનો બધો પુરો થઈ જાય અને પછીઓ પડકી તે ઉપર તેઓને જીવનનાં કર્યું પડે. છેલ્લે સરવાલે તે બાપકું બાળક આજની પડી મરણ પામે અને તેની પુકે તે પણ આ દુન્યામાંથી જતી રહે. તેણી જંદગી કરી દુવા મંગતી હતી કે તે બાળક પડેલાં મરણ પામે, જે તેમ ન અને અને તેણી તેની અગાડ ચાલી જાય તો તે બાપકું જુલે અને તેના શા હાથ ચાલે એ વીચારને તેણીને હેખતારી નાખતો હતો. આજની કાંસે નાનાકોને દીવસ હતો, જે વરસની નાતાલ તેણીએ પોતાની મુલેસી બેદન સાથ ખરમીગમમાં જીતી હતી. તેઓ અને સવારનાં દેવલાં જઈ આવ્યા પછી ખાનું ખાઈ તેણી "જેમીનાસ વાડ" ની છેકી નકેલાં તપાસવા બેઠી હતી તે વખતે તેણીને થોડીજ ખબર હતી કે આવતી નાનાલ આવે તેટલામાં તેણી આવી હાલતમાં આવી પડશે અને તેણીની નાની બેદન જોનીને પેલી દુન્યામાં મલવાની તૈયારીમાં હશે. ઓગરડા એક જાણી અને ધર્મી છેકરી હોવાથી હતી અને ખરાં જગદીથી પરમેશ્વરની પ્રાર્થના દોષી કે તે સહિજ તેઓને આવી ભયાનક હાલતમાંથી બચાવે અથવા ને તેણી મરણ પામે તો તે બાળકને બચાવે.

આ પ્રમાણે તે લાંબી થકી રાત વીચાર અને બકતીમાં જીવત્યા પછી પાછલી રાત પડતાં તેણીને ઉઠા આવી. સવારનાં તેણી મોરોથી ઉઠી. કીક તેણીની ઘણો વખત અગાડે

ઉઠેશો હોવાથી તેણીની પાસે બેસી બીસ વ્યવસ્થાને બેનીનાં દાદા પીવાના કોટલાં સાથે રમતો હતો. તેણી ઉઠી અને તે બાળકનાં હુગડાં બરાબર પગોડી દીકદીક કરી, વરસાદ ન પડતો હોવાથી તેને બહાર રમવા મોકલ્યો. ત્યાર બાદ તેણી પોતાનાં શરીર પરનાં વસ્ત્રો કંઠાડી-પગોડી ધીમે ધીમે પાછાં પેંદરતાં પોતાને મનસે વીચાર કરતી હતી કે તેણીની ગરદન અને બરડાપરનાં છુદ્ધણીને ચમચમાટ ક્યારે નરમ પડશે; તેટલાંમાં ડીક એકાએક ધસારાબંધ બદ્દર ઘણાં થયો.

“અરે! માસી! માસી!” તે ઘણીજ પુણીમાં આવી જઈ બોલવા લાગ્યો, “જુઓ તો અહીંયાં એક મોટું વાઢાણ આવેછે, એમાં માથાજ ને બાવાજ ડીકને લેવા આવતાં હોશે કે?”

એગરડા આ સાંભળી ડગ થઈ ગઈ. બે વાઢાણ હશે તો ખતીત એમાં બચશે—એનાના પંખમાંથી બચશે, પણ કંઠાજ એ તો તે બાળકેના ખાલી ખ્યાસ હશે. આખ તરેવચાર વીચારે કરતાં તેણીએ પોતાનું અદીઆન દીકપર એસવી દીધું અને તેણીના લાંબા સોનેરી બાથો ને તેણી લાકડાંના દુકડાંથી હોરવાની કોશિશ કરતી હતી, તે યુવાન રહેવા દઈ તે બાળકને લાંબામાં લાયકી લીધું, અને જેમ અને તેમ ઉત્તપાળથી તે નાના ખડક તરફ ચાલી, કે ન્યાં બીલ અને બેની પડી ગરણુ પામ્યા હતા. અરથે રસ્તે આવી પુગી નહી તેટલાં તેણીએ બેનું કે તે બાળકે કહેલી વાત ખરી હતી. તે પુણા બોલાવના મહાસાગરમાંથી એક મોટું વાઢાણ તેઓ તરફ આવતું જણાતું હતું. તે તેઓથી આસરે બેસી વાર દુર હતું અને લંગર નાખવાની તૈયારીમાં હતું.

આ દેખાવને વાસ્તે તેણીએ બોલાવે કહી ન માનેસો તેવો દીશેજનનથી ઉપકાર માન્યો અને ઝડપથી પાણીમાં લંગાવવી પડકતી બાણીપર આવી પુગી. લાં ઉમી રહી તેણીએ ડીકની ખતી તોણી તે વાઢાણ તરફ ફેરવી, કે જે તેઓ તરફ પુર દમામમાં ધસતું આવતું હતું, તરતજ મહાસાગરનાં સ્વચ્છ પાણીમાં તેનું લંગર નખાણું, થોડા વારમાં ગાણસોના પુશાલીના અવાજને સંભળાયા. તેઓએ તેણીને બોલ્યું હશે.

પાંચ મીનીટ પછી તેણીએ ગાણસોથી બરેસી એક બોટને પાણીમાં ઉતારતાં બેઠું. હલેસાં ખારતાં તેઓ થોડા વખતમાં તેણીથી આસરે દશ પગલાં દુર આવી પુગા.

“પેસી બાપ્તિસ્ટી આલો,” તેણીએ તે નાના અખાત ભણી આંગળી કરી કહ્યું, “અને હું ફરીને તમને આવી મળુચ.”

તેણી લાં જઈ પુગે તે આગમજ તો તે મજબે લાં આવી પુગેા હતો. એક ઊંચા, પતળા, માથાળુ દેખાવના શખસે તેણી લાં કેવી રીતે આવી પડી હતી તેને બોલાસો પુછ્યો. તેના અવાજ પરથી લાગતું હતું કે તે એક અંગ્રેજ નહી પણ પરદેસી હતો. તેણીએ તેને જણાવ્યું કે તેઓ “કેનગ્ર” રડીખર પરથી બેસેલાં આફ્રીકીઓ હતાં, કે જે એક અફંડાણું યુગ મગરમજનો શેકાર કરવા નીકળેલાં વાઢાણ સાથ ચાલેા બગી હતી, અને સ્વાર પછી જેમ અને તેમ થોડા બેસંમાં તેઓ પર વીરેલી આદતોનું વર્ણન કર્યું, જે તે કપનાને ઘણીજ દયા

અને લાગણીથી સાંભળ્યું. સ્વારગાદ તેણી ખસારીઓ સાથે તેને મીઠો મીસનવાસાં તેમજ પોતાનાં કુપડાંમાં લઈ ગઈ.

“વાઈ બાર્ડ,” તે કપનાને કે જેનું નામ ટોમસ હતી હતું તેણે કહ્યું, “હું ધારૂં કે હવે તમે આ બાળક સાથે તમારા એગરડાએ (કુપડીઓ) ખાલી કરી, તેપાર ધાવો તો હું તમને એમાસ મગરમજના શેકારમાં નીકળેલાં “હારપુન” નામનાં વાઢાણપર મોકલી આપું. મારી ધણીઆણી જેણી પોતાની તનદરોક્તીને વાસ્તે દરીઆમાં સફરકરે છે, તેણી વાઢાણપર દેખાવી તમારી સારી જરદાસત કરશે. તેણી પણ તમારી માથે એક અંગ્રેજ સ્ત્રી છે અને વધી હું ધારૂંચ બાર્ડ, કે અહીંયાં આવી પુગવાને વાસ્તે મારે પરવરદેમારનો ધણો ઉપકાર માનવું નેહીએ, કારણ તે સાંદેખની મેદરખાનીથી આવે સમારનાં પોહોરમાં અને હંકારી જતા હતા સ્વારે સારાં બાવજે મારાં દુરખીનથી મને અહીંયાં ટાંગેલા વાપટાનો સેલન કટકા દોર્યો, તે પરથી આમે એ બાપુએ આપ્યા, નહી તો અમારી મતલબ અંગ્રેજી વીસ માર્લસ પર આવેલી એક ખાકીમાં લંગર કરવાની હતી. હવે તમે બાર્ડ સાહેબ બે વાઢાણ પર જવો તો અમે કાંઈ બા મુલેલા બેડરપના રસ્તા ફરીએ.”

એગરડાએ ખરાં દીકથી તેનો ઉપકાર માન્યો, અને કુપડીમાં જઈ પોતાની તોપી અને થોડા રીક્કા, જે મીઠો મીસને તેણીને આપ્યા હતા, તે લઈ બાહાર આવી, ખંદુઓ માણસોને વાઢાણ પર લાવવા કહ્યું.

“કેનગર” રડીખરને લગતી બોટ જેમાં એગરડા બાવી હતી, તેમાં જે ખસારીઓ મેડા અને તેણીને તેમજ ડીકે તે થીકાર બરેસા કીનાસ પરથી વાઢાણ તરફ હંકારી ગયા. જેવાં તેઓ તેની નજરેકે આવતાં ગયાં કે તેણીએ “હારપુન” પરના બીજા ખસારીઓને બેપા, જેઓમાં એક સ્ત્રી પણ હતી, જેણી ઉટકપર બની રહી તેઓને આપતાં બેતી હતી. એગરડાએ વાઢાણપર ચઢવા જેવા તેણીને પગ દાદર પર મુક્યો તેવીજ સચળાંઓએ તેણીને પુશાલીના પોહોરથી વધાવી લીધી. બીજ પમે તેણી ઉટકપર જઈ બેતી. તે વાઢાણ તે ઉપરનાં તેમની ઘણી કટામવા અને બદોષો છતાં તેણીને ધણુંજ મેદર અને ખુશતમાં લાગ્યું. મીસીસ ટોમસ જેણી આસરે સીસ વરસતી એક સ્ત્રી હતી, તેણીએ તેણીને પણા વાઢાણથી બેટી કોડી કરી. આ મીસીસ ટોમસ ઉગિડામાં આવેલાં “સફેક” નામના પ્રગણમાં વસતા એક ખેતુતની દીકરી હતી, તેઓ પાછલથી અમેરીકામાં જઈ વસ્યાં હતાં. એગરડાને એકવાર ફરીથી પોતાને દેવાસ પેહેલેથી માંડી તેણીને કહેવે વરણે, સ્વારગાદ મીસીસ ટોમસ તેણીને અને ડીકને પોતાની કેપીનમાં લઈ ગઈ અને લાં તેઓને ઉતારે આપ્યો. અહીંયાં એક અફંડાણમાં પછી પહેલીજ વાર તેણી નાદી થોઈ સફાઈથી કપડાં પેદાવાને શક્તિવાન થઈ. અરે! તેણીને આથી કેટલી ખુશાલી ઉપજા રવચ્છ કપડાંમાં કેટલી ખુશાલી સમાવતી છે તે જોએનાં અતીસાજ ગરીબાઈના સળખાણે, તે વગર રહેવાની ફરજ પર છે તેઓ સીવાય બીજું કાંઈ નજીવું નથી; અથવા તો એક નીપ્પા જેવી સાધારણ સીન આપણા કળામાં દેવ થા નહી

હોય તો તેથી આપણું મુખ અને સગવડમાં શો તફાવત પડે છે તેનો તેઓને જરાએ ખ્યાલ નથી હોતો. બ્યારે ઝોગરડા તેણીના બાજુ ખુશાલી બરયા એકદમ સાથે હોરતી હતી, ભારે મીસીસ ટોમસ બારણું ઠોકી અંદર આવી.

“વાહ! તમારા બાલ હોરયા પછી કેવા મુંદર લાગે છે!” તેણીએ વંખાણની નજરથી તે તરફ જોઈ કહ્યું, “પણ વધી એ આમે તમારા બરડાપર મુંદર.”

ઝોગરડાને તે હુંદણ પાડવા વીશેની સધળી વાતથી તેણીને વાકેફ કીધી, જેમ કરવામાં તેણીને લાગ્યું કે તેણીએ ઠંડા પથ્થુ ખરમ્યું હતું, કારણકે વીમરૂંડપર તારીખ ન હોવાથી જરૂર પડતાં તેણી સાક્ષી આપી શકે કે તે કચુસન લેન્ડ છોડ્યા બગાડ કરવામાં આવ્યું હતું.

મીસીસ ટોમસે મોઢું વકારી એ વાત સાંભળી અને ઝોગરડાની હીમતની અબજોમીમાં તેમજ તેણીની મુંદર ગરદનને આવી રીતે નાકા કરવાની ફસાઈથી ગરક થઈ ગઈ.

“વાહ તમે આવી રીતે તેને (સુમરેસને) વાસ્તે તમારાં શરીરની ખરાબી કાપા પછી જો તમારે વાસ્તે તે સૌથી ચોખ્ખામાં મોઢું કરે તો તેણે તમને પરણ્યું જોઈએ.” અનુભવી મીસીસ ટોમસે કહ્યું.

“છઠા છઠા મીસીસ ટોમસ!” ઝોગરડાએ લાલ ધઈ આવી ધણી નેસથી પોતાનો પગ જમીનપૈ અડાડી કહ્યું.

આવા નીરહોસા દીક્રા પર તેણીને ઉત્કેષાર્થ આવવાતું કશું કારણ ન હતું; પણ વાંચનારે વાંદેપડીએ જોયું દરો કે કેટલીક જીવાન સ્ત્રીએ જે સખસ પરતેઓતું દીક્ર હોય તેની સાથ તેઓની લગન થવાની વાત કરતાં બહારથી જેટલી નાણુથી બતાવે છે તેટલીજ ઉત્કટથી વખન આવવાં તેઓ તેને પરણે છે.

દીક્ર અને ઝોગરડાને નાર્તનો ખાવા મેસાડી, મીસીસ ટોમસ જેણી પોતાની છગાસા પોતાનાં દીક્રમાં દાખી રાખવાને અચકત હતી, તે બોકમાં મેસી પેલી બે ઝુપડીઓ તેમજ ચીન મીસનનું મુરદું નેચા ગઈ. તેણીની સાથે લગભગ અંધા ખગાસીઓ પણ તેજ મનદાબથી તેમજ વચી લાઠાણુપર પાણી ધઈ રહેલું હોવાથી તે લેવાને તેણીની પુકે ગયા.

જેથી ઝોગરડા એકળા પડી કે કીકને સોઈ પોતાની કંખીનમાં ગઈ અને સલામતી તથા ઉપકારની લાગણીથી બીજાના પર સુતી અને જલદીથી બર બેધમાં પડી.

[સંપૂર્ણ છે.] શરિરીત ફ્રો પાટક.

હુકામમાં હુસીયાર—“જીવાની બાવા,” એક નાની ઠોકરી બોલી, “મારા મારતરે આને દવાસમાં પહેલી ઠોકરીને પુકાઈ” કે, આઠમાં પાંચ ઉમેરે તો કેટલા થાય, અને તેણીને આવડ્યું નહીં ભારે બોલી કે બાર; બીજી બોલી કે નવ, ત્રીજીએ કહ્યું કે અગીયાર અને ચોથી બોલી બસડે. કેવા બેવકૂફ જેવા જવાબો! ભારે મારતરે અને પુકાઈ અને હું બોલી કે તેર, અને તેથી અને સડછી પહેલી મોકલી. “વાહ, ધણું મનદનું” બાવા બોલ્યા, હું બહુસેતા નહીં કે તુને આવી સરસ રીતે સરવાલા કરતાં આવડેય, તે કેમ બહુપુ કે તેર? “વધી કેમ, હું બટકેયે બોલી, કારણકે તેર ત્રી કોઈ બોલ્યું હતું નહીં.”

એક નીમકહલાલ ચાકરડી.

ગલ્ફડ ફેશ મધે જોન સીગાર નાગના અદરથને લાંબા બ્લાંનવી નાનાની એક સ્ત્રી ચાકરી કરતી હતી. એ પુરૂષ સેંટ હેનેન-રતા મોહોલામાં ચક્કી ફેરવવાનું કામ કરતો હતો. તેને ધધામાં તુકશાન બપાથી બ્લાંનવીએ તેની નાદારીના વખતમાં તેને છોડી દેવાને ચાડ્યું નહીં, પણ તેણીએ દીક્ર મોઢું રાખી, વગર ખમારે ચાકરી કરવાનો ફેલાવ કીધો, અને ચાકરી કરવા કીધી, પણ કમનસીબે થોડા વખતમાં જોન સીગાર મરણ પામ્યો. તેની વીધવા પોતાનું તથા પોતાનાં ત્રણ બચ્ચાંઓનું જીવંતન કરી શકી નહીં, તેથી તે બચ્ચાંઓનું પાલણુ કરવાનું કામ બ્લાંનવીએ માથે લીધું. પોતે ચાકરી કરીને એકદમ કીધેલા પંદરસો ફાંક તથા તેની બાપીકી જમીનની ઉપજ દર વરસના એકસો વીયર એ સ્ત્રીએ વીધવા મીસીસ સીગાર તથા તેનાં ત્રણ છોકરાંઓનાં જીવરાણુ સારૂ ખરચ્યા; એટલા વખતમાં એ લાપડીવારી સ્ત્રીને સારી ચાકરીઓ આપવાને કેટલાક લોકોએ દરખાસ્ત કીધી, પણ મીસીસ સીગારને તથા તેનાં બચ્ચાંઓને પડતાં મેલે તે તેઓની ખરાદત કાણુ કરે, તે વીશેનો અદેશો કરી તે ચાકરીઓ લેવાને એ બાઈએ ઉપકાર સાથે ના પાડ્યું. અંતે થોડા વખતમાં મીસીસ સીગાર સીક પડી; એ સમયે બ્લાંનવી પાસે પૈસા નહીં હતા, મઠિ પોતાની કંપડાં લતાં તથા સર સામણુ વેચીને જે કાંઈ ઉપજ્યું તે મરવા પડેલી વીધવાને આરામ આપવાને સારૂ ખરચ્યું; તે ઉપરાંત પોતે દાનર રહી તેની ચાકરી કીધી, પણ એ વીધવા તાન રેખી મે ૧૮૮૦ ના સાલમાં મરણ પામી. તે બાઈની દરનાવવાની કીધા કીધા પછી બ્લાંનવીના મીત્રોએ તેણીને બલામણુ કીધી કે છોકરાંઓને ધરમની મુકુદમાં મેલવાં, પણ એ સખી દીક્તની સ્ત્રીએ એવી બલામણુ ધાંકારી કંદાકી, અને બોલી કે ફ્રાસમાં તેની બાપીકી જમીન છે તેની દર વરસે જે ઉપજ થયે તેમાં તેણી આ ત્રણ બચ્ચાંઓનું જીવરાણુ કરશે. એ ખરી ધરમાતુ સ્ત્રીએ તે છોકરાંઓને સારી કેળવણી આપી સુખી કીધાં અને પોતે થોડાં વરસમાં મરણ પામી.

નવાનબાઈ અરદેશર ચીક.

“અએ આજુસ તારું નસીજ કેવું અભાગ્યું છે!” એક દવાતુ જુધી સ્ત્રી એક વધવા આગળ જઈ બોલી, “તારી ભાયડી તુને આવી બધેકાર મજામાં નામેથી બહુલી કેવી બજાયા કરતી દેશે?” તે બધેકા ફચીર અવાજે બોલ્યા, “કેઈ ભાયડી બાઈ સાહેબ? મને બે બાઈડી કરવા મઠિ અંદી નામેથી છે.”

લુવાંને ને શીખામણ.

ય બહેનો, આ દુન્યાની સઘળી સુશક-
ળીયતા આશન કરવા માટે તમે માયા-
ળુ, ખુશ મીઠજી અને ધીરજવાન થાઓ.
ખોદાથી ખીદતાં રહી તેની ગરજ પ્રમા-
ણનાં કામો કરો અને તે સપ્તેજ તમારું
તથા તમારાં કુટુંબીઓનું કલ્યાણ કરો.
તમારી આવક ઉપરાંત ખર્ચ કરતાં ના,
ઉછીનું લેતાં ના, તેમજ બીજાઓ તરફ
દહવી જવા દયા બતાવી તમારા પોતા-
નો નાશ કરતાં ના. તમારા ઉદ્યોગને કે કંજુસાઈને દહવી
બાહેર જવા દેતાં ના, ગરીબોને અને ગરબજતાંને મદદ કરો;
અને તેઓનાં ભલાંને માટે તમારી આવકનો એક ભાગ ખર-
ચવાને આનાકાની કરતાં ના.

તમારી આવકનો બરાબર હીસાબ રાખોને ને તમારા ખર-
ચ બરાબર નીપજસર ચલાવી શકારો. પૈસાને અને દુન્યાને
આહાતાં ના, ફક્ત તેઓને વાપરોને, અને તેઓ તમારી સેવા
બજાવશે.

દુઃખીઓ ઉપર દયા કરો અને મદદનો હાથ તેઓ તરફ
જાયકો. કદાચ એક વખત એવો આવશે કે તમે પોતે પોતા-
ને પણ તેવીજ સ્થિતિમાં જોશો; હારે જીવી રીતે તમે બીજા-
ઓ સાથે ચાલ્યાં હશે તેવીજ રીતે તમારી સાથે પણ ચાલ-
વામાં આવશે.

તમારી વાતચીતમાં નક્ર અને માયાળુ ધણે, અને જવાબ
દેવા અગાઉ અરેબર સાંભળીને જે લામક દીએ તે બીજારી
ખોલો.

ઢોઈને અપમાન કરતાં ના, કે તમેને થયલાં અપમાનો
માટે વેર લેવાની નીચ સુકતી કરતાં ના, પણ તેઓને માફ
કરોને અને તે આકાશી ખીતા તમારા યુનાહો માફ કરશે.

દોસ્ત કથી અગાઉ બરાબર સંભાળ લેજો, અને કયો પછી
એક સાચાં મિત્ર નીવડજો. ફક્ત બાહેરના હેવાલોથી તેને છોડી
દેતાં ના કે તેનાં દુઃખની વખતે તેને લાગ કરતાં ના, કારણ
એવું કરવું એ સારાં અને શુભવાન માણસનું કામ નથી.

કુરસાથી દુર રહેજો, કારણકે છાકપણાંની આફ કે તેની માણ-
સને હેવાંન બનાવે છે અને પોતાની સાથનાં બીજાઓને બેખ-
ન બંદેથી અડચણમાં નાખે છે.

ખુશામત કરનારાંઓને દુર રાખજો, કારણકે ખરી રીતે
ખોલતાં તેઓ વેરા ધારણ કરેલા દુશ્મનો છે, કે જેઓ સૌથી
ખરાબ બંદાનાં માણસો છે. તેઓ ખુશામત માટે જુદું જોલે-
છે અને જગવા માટે ખુશામત કરે છે, પણ સૌથી ધાસ્તી બરેજી

તો એ છે કે, જે તમે તેઓ ઉપર વીશ્વાસ રાખો છો તો તમે
પોતાને ઘણી બેખન બરી રીતે દેશો છો, માટે એવા દુશ્મન-
ઓથી દુર રહી ગરીબ, પણ સાચાં અને શુભવાન માણસોને
આહાવા અને પસંદ કરો.

દરેક મીઠજાં મીઠાદારી થલો, કારણ તે માણસને બંદો-
સ્ત બનાવી સુખી રાખે છે. ઘણા બપકાથી દુર રહેજો, તમા-
રા પોશાક સાદો રાખજો, અને તમારા સારા શુભોને તમા-
રાં છીપતી ધરેણાં તરફ ગણજો. મોજશીખ, પૈસાની લાલ-
ચ અને મગજબીને તજ દેજો. તમારાથી ચઢતાં માટે તેમ-
જ તમારેથી ઉતરતાં માટે પણ કદીથી ધુસ્ નહીં મોજવાને
યાદ રાખજો.

ધાંધળોપોરાં થતા ના, અને બીજાઓની વાતમાં જ્યાં સુધી
ફરજ પડે નહીં જ્યાં સુધી માથું ખેસવા જતાં ના, કારણ તે
કંટાળો ઉપજાવનારું અને સહુકાઈ વગરનું છે, કે જે કોઈની
જાણું માણસ પસંદ કરે નહીં.

કાંઈ ગેરજનસાહેને કાંઈ નાખવા કે રોકા આવવા કોઈની
રીતની જુરી સુકતી કરતાં ના, પણ દરેક બાબદમાં પ્રમાણીક
રહી આ દુન્યામાં ચાલોને કે જેથી કોઈની માણસ તમેને
સેહજબી ઈજા કરવાને શક્તિવાન થશે નહીં.

ધનખાઈ ફો રોકના.

એક ધણીનું વેર—એક ગામડાવા અને તેની બાબકી વચ્ચે
કાંઈ બાબદ માટે મારામારી થઈ, જેથી તે ગામડાવાએ તેણીપર
વેર લેવાનો ટોડાવ કર્યો. “અરે જા, હું છું કરવાનો છે ?” તેની
બાબકી બોલી.

“કરવાનો છે શું ?” તેણે જવાબ આપ્યો, “હું હમણા પૈસા
સામેના કુવામાં જઈ છુડાશી મારવા.”

“ખોડા જોજી ! કહેશે તો હું તારી સાથે તે જવા બાબકી”
તેણી બોલી.

તેણે બેઠ ગયાં, અને તે ગામડાવા દોડતા બહુ તણખમાં
એકદમ કુદો મારવાનો. હોય તેમ આવ્યો, પણ છેક નજીક
આવી હસો રહી ગયો. તેની બાબકી તેને ટીચકારી, છુડાશી, કંઈ
વોજેરે કહી ગયો. લાડવા લાખી. તે માણસે પાછો કુદો માર-
વાની ચલત કરી, પણ પાછો હસી રહી ગયો, અને તેની બા-
બકી તો જાણ રહી સુધી રહી નહીં.

છલે સરવાલે તે ગામડાવાએ તેણીને કહ્યું કે હવેજી માર-
વાની તેની દીમત ચલી નહીં, પણ જો તેણી તેના બેઠ હાથ પ-
છાવે જાંબી, આંચકો મારે તો બની રાકે.

“હા, હું કેરવાને સંવાર છું” તેણી બોલી; અને તેના હાથ
જાંબી તણાવની પાછ આગળ લઈ ગઈ. “હવે” તે ગામડાવા બો-
લ્યો, “દુરથી દોડતી કે આવ અને જોરથી મને આંચકો માર, કે
જા મારાં ડુંગરમાંથી કુદો માર.”

“બીહ ના; છુડાશી” તેની બાબકી બોલી, “હું તને એના તો
આંચકો મારવા કે ફરીથી ઉપર આવવા પામીશ નહીં.”

તે માણસ તણાવ નજીક તેણીની તરફ પાડ કરી ઉભો, અને
તેણી દુરથી જોસમાં જેની તેને આંચકો મારવા દોડતી આવી કે
તે વચમાંથી ખસી ગયો અને તેણી પાછીમાં જઈ પડી. “મને
બહાર કહોડા ! બહાર કહોડા !” તેણી બોલી. “તું તને કેમ બહાર
કહોડા ! મારા દોડ તો તેજ આંધાવા,” તે બોલ્યો, અને એ
રીતે તે ક્યાંત આવકી હળી ચુઈ.

સત્યા ઇ.

યોસ્ત સત્યાઈને ચાહનાર હતા, માટે આપણે તેનો ધર્મે ખાખ-
નારાંમાં ખરો નરયોરતીઓ સારેન ગણાઈએ કે બ્યારે આપ-
ણે એ ઉતમ સદયુજીને મળ્યુનાઈથી વળગી રહી કાઈ પણ
કારણે, કદી પણ તેને તણ દેઈએ નહી.

ગાથા વીરો અપાઓનાં એરવદ શેહેરીઆરણ બરયાનાં
ક્રીમતી આપણોમાં તેવણ નજીવે છે કે આપણા અશી નર-
યોસ્તને સંપૂર્ણ રાસ્તી અખસાર કરતાં ધણાંક સંકેતો ખમ-
વાં પડ્યાં હતાં. “આ દુન્યામાં કેટલાંએકો સામ્યુ” ગેાષવ-
થી હેરાંન થાએ છે; નેમકે સામ્યુ” ગેાષવા છતાં ઈનસાફની
આદાલતમાં ખરે હાથે હાકી આવે છે, સામ્યુ” ગેાષવા છતાં
પોલી સમ ખરે છે, સામ્યો ઈનસાફ કરવા છતાં ત્યામાધીસ
બદનામ થાએ છે; તોપણ માફ રાખતું કે દાદાર હોરમન્દ એ
સધણું તેની સર્વ દેકાણે હામર રહેલી આપણોએ નેએ છે અને
અને સામ્યો ઈનસાફ આપ્યા વીના તે સાહેબ રહેતો નથી.”
ગાથામાં યણે દેકાણે “સામ્યા રસ્તામાં હોરમન્દ રહે છે”
એવું એક વાક્ય થાએ છે, ને આપણા પેદા કરનાર સાહેબની
રાસ્તી તરફની પસંદગી બનાવે છે.

આપણા અસક્તી ઈરાંની વાક્યાઓમાં એવો વીચાર હતો
કે એક હોમરાની કળવણીમાં મુખ્ય તથા બાબદો ઉપર પહેલું
ધ્યાન આપતું નેઈએ, તે એ કે, સામ્યુ” ગેાષવતું, યોગ ઉપર
મેસતાં શીખતું અને તીર મારતાં બજીતું. અવખતાં, આ
વીચારો આપણા અસક્તી ન્યાગોતોના આદાહુરી તથા સત્યાઈ
ઉપરના નાહની સામેતી છે. પરણતાં નેઈડને આચીરવાદ
સારતી વેલાએ ને કેટલીએક નશીહતો હેવામાં આવે છે તેમાં
હમેશાં રાસ્તીને ચાહવા વીરોની નશીહત ખરેખર યણીન
ક્રીમતી છે. એક નેઈડ ને સત્યાઈને ચાહનાર હશે તો
તેનાં ફરજદો પણ મેકતે તેવાં નીકળશે. “સત્યાં મા આપે-
નાં બાળકો ધણું કરીને સામ્યોન નીવડે છે. એ સદયુજી
એવો છે કે ને બાળપણથીજ અખસાર કરવાની અગલ છે,
અને તે માટે સર્વ મા આપેની ફરજ છે કે પોતે તેવો દાખ-
લો આપી, પોતાનાં નીરદોશ બાળકોનાં છાગરમાં સત્યાઈ તરફ
ચાહ અને જુદાં તરફ વીકાર પહેલાંથીજ પેદા કરવો. સત્યા-
ઈનો બીજ એવાં તો મળ્યુત છે કે તેને એક વાર સ્વચ્છ ખેત-
રમાં વાવે અને તેને નીમંગ ખાતર આપે તો તે એક નરય-
રત ફરજત ઉગી નીકળી, સદા તેનાં મીઠાં ફળ. તમેને

અમારો. પાહાડ જેની કંઠણ જુદાઈમાં પેવસ થઈ તેના
કડકે કડકા ઉરાડી નાખવાની સક્તી, સત્યાઈનાં દરખતનાં
સુખમાં છે. બાળકોનાં નીરદોશ હૈડાંમાં એ સદયુજી દર-
ખતવું બીજ, શીખામણ રૂપી ખાતરથી જેવું ખીતી નીક-
ળશે, તેવું ગેાષવણે સત્યાઈ જુદાઈમાં પડેતાં અને દુન્યાદા-
રીના લોભ લાલચને આધીન યમેશાં માણસોનાં છાગરમાં તે
બીજ સજી પડે નહી. બાળકોમાં એ સદયુજી ખીલવવા
માટે મા આપેએ પોતે સામ્યો થતું નેઈએ, અને નાપકી
અથવા નજી બાબદમાં પણ સત્યાઈથી ઉતારાં નહી ચાલ-
વા માટે બાળકોને પોતાના દાખલાથી શીખવતું નેઈએ. પોતા-
ના સ્વાર્થને માટે કેટલાંક કમસમર મા બપો બાળકોને રાસ્તી-
થી વેગળાં જતાં શીખવે છે, ને જુનાદ બરેજું છે. બાળ-
કોનાં નીરદોશ હૈડાંમાં મા આપે પોતેજ દુરયુજીવું બીજ રોપ-
તું એ શું ચોડું પેદાકર છે?

સામ્યો માણસ હમેશાં હીમતવાં હોએ છે. કેટલીકવાર
સત્યાઈ અખસાર કરનાર ધણી દુઃખ અને વીપત્તી ભોગવીને
મરણ પામ્યા બાદ, સદીઓ વીતી ગયા પછી, તેની કદર યુગ-
એ છે; અને એટલી લાંબી મુદતે પણ અતે સત્યાઈનીજ
ફોલે થાએ છે, જેવો એક દાખલો હાલ રોમ શેહેર ખાતે
ખગ્યો છે. ઈં સં સોસમી સરોમાં, બ્યારે રોમન કેસીકોના
સીધી વડા ધર્મશૂર પોપની નખરકન સત્તા ચાલતી હતી, તે
વખતે એ શેહેરમાં “ગીઓરડેનો જુનો” નામના એક રાખસે,
એ ધર્મશૂરનાં મનની વીરફ કેટલી વીચારે હગતી આપલો
નહોર ક્રીધી હતી; આ તેની ચામથી રોમન ધર્મશૂરએવું
મંડળ એટલું તો ઉશકેરાયું કે તેઓએ જુનોને પકડીને તેની
તપાસ પોતાનાર મંડળ વચ્ચે ચલાવી, તેને યુનેહવાર કેટલી,
વરસો સુધી બંદીખાને નાખી મેલ્યો; એવા વીચારથી કે બંદી-
ખાનાનાં સંકેતો નહી ખમાચારથી અને તે રાખસ પોપની સત્તા-
ને તામે યશે અને વીચા સંબંધી અવગણાં કરવાનું કામ
હોડી રશે; પણ સામ્યો અને હીમતવાન જુનો કદી પોતાના
વીચારથી ફેરો નહી, જેથી અતે પોપના હોદામથી, અગળા
વખતોમાં ચાલતી ધર્મે સંબંધી ધાનકી રીત પ્રમાણે, એ જુનો-
ને જીવો બાળી નાખવામાં આવ્યો. આ બનાવને હાલ પોણી
ત્રણસોથી વધારે વરસો થયાં છે, અને એ અરસામાં પોપની
સત્તા આમજ નેઈલી રહી નથી, બનકે ધણી ખરી જતી રહી
છે, અને જુનોના વીચારને મદત પાણું ફેરફારો અમલમાં
આવ્યા છે. આ બાદાન પુરરાની કદર હમણાં એટલાવે જુન-
વામાં આવી છે કે તેવું એક આખાં કેટલું બાવજું, રોમ શેહે-
રનાં જમર મધે ને જગાએ તેને બાળી નાખવામાં આવ્યો
હતો તેજ પુદ યુદ્ધામ ઉપર, તેની પતીન ચાદમાં, ગયાં જુન
આસમાં ઉડું કરવામાં આવ્યું હતું; અને તે પુડું મેલવાની
ક્રીયા વખતે ત્રીસ હામર માણસો, તે સત્યાઈના નરની ચાદ-
મારીને માન આપવા ખાતર, લાં હામર હતાં. કેહવત છે કે
“સાચને આંચ નહી” તે આ બનાવ ઉપરથી ખડું ફરે છે.

ગેહેરબાઈ હો ૧૦ પં. કોણેલા.

પ્રમાણીકપણુ અને ઠગાઈ.

પ્રમાણીકપણુ અને ઠગાઈ એ બંને આ દુન્યામાં વધવાના બે મુખ્ય રસ્તા છે. બે-કે તેઓ એક બીજાથી ઉલટા માર્ગ પકડે છે. આ દુન્યામાં દરેક માણસને થોડું ધણું દુઃખ તે પીડા ખમવી પડે છે, માટે દરેક માણસને ધટે છે કે પોતાની ફરતે ઠગાઈની લાલચ રૂપી જગમાં ફસાને નહીં પણ પ્રમાણીકપણુથી બચવવાની. એક પ્રમાણીક માણસ બીજાને દુઃખી

કરી પોતે હમેશા સુધીનું પાપી અતઃકરણુ રાખવા માંગતું નથી, તે બીજાનાં સુખની અદેખાઈ કરતું નથી, જેથી તેનું અતઃકરણુ પોતાની મોટાઈ જાળવી રાખે છે. ઠગાઈનાં નીચ સાંધણુ પર તેણે પોતાનો આધાર રાખ્યો નથી, તેથી કષ્ટથી વખતે તે બીજાઓનાં દુઃખનું સાંધન યથા પડતો નથી, સંકટની વેળાએ પ્રમાણીકપણુ તેનું રક્ષણ કરે છે અને અતે તે ધણી સેવકાઈથી બહાર પડે છે. જે માણસનું દીસ પ્રમાણીક છે તેનાં ખોલવામાં અને કરવામાં ઠગાઈ કે લુચ્છાઈ જેનું કંઈજ નાશન પડતું નથી. ઠગાઈ ખોલ સાંધવાને ધધરાઈ બમ્બે છે, પણ પ્રમાણીકપણુ ચાલવાનાં તે પીછેતો નથી. તે પોતાની આજ-દતો મરનખો જાળવી શકે છે, અને પોતાનાં ખરાં અતઃકરણુથી ઠગાઈને ધીકારે છે. ઠગાઈઓની માફક તે જુદાંનું સામ્યું અને સામ્યુંનું જુદું કરતો નથી, પોતાનાં મોહકાંમાં ચાપ-લુસી ભરેલા બોલો અને હાથમાં ઠગાઈની જાલ રાખી બોળાં માણસોને ચાપલુસી ભરેલા બોલોથી મોહવી ઠગાઈની જાળમાં સપડાવી દેતો નથી, પણ હમેશાં પોતાના સામ્યો નીચારો બહાર પાડે છે અને તે પ્રમાણે ચાલે છે. પૈસાની જાખવમાં કે બીજી કાંઈ જાખવમાં તે ગમે એટલું ખમે છે, તો પણ પ્રમાણીક-પણુને તે મન્યુભાર્થથી વણગી રહે છે અને તેનાં અતે ફાથરો મેળવવા ઉપરાંત એક ભલાં અતઃકરણુનું સુખ તે મેલવી શકે છે. હવે એક ઠગ માણસની હાલત જોઈએ; ઠગાઈનું સુખ માણસની નમ્યાઈમાંથી નીચેનું માલમ પડે છે; નમ્યાં નમનાં માણસો ઠગાઈ કરે છે, તેઓ ઠગાઈની લાલચને મન્યુભાર્થથી જાપી શકતાં નથી, પણ તેઓએ ઠગાઈ શા માટે કરવી જોઈએ? તેઓ એનું સમજે છે કે ઠગાઈ કરી બીજાને દુઃખી બનાવી તેઓ પોતે સુખી થઈ શકશે. તેઓ બહારથી પોતાને સુખી જાણવવાની કોયેશ કરે છે, પણ તેઓનું અતઃકરણુ તેમ-જે હમેશાં દુઃખા કરી બેચેન અને દુઃખી બનાવે છે, તેની મુખ્ય ઈચ્છા ઠગાઈથી હાલત મેળવવાની હોય છે, લોકોની સાથ

ઠગાઈથી વર્તી તે આપાદ થતો જાય છે અને તે વીરો તેને કંઈ પણ લાગતું નથી; કોઈ વખતે તો એવાં માણસને હાથથી તેનાં કુટુંબીઓની ખરાબી થાય છે, તોપણ તેનાં બેચેન-પણું માલમ પડતું નથી. આ બાપ વગરનાં છોકરાંઓ અને વીધવાઓની હાલત તે ઠગાઈથી હાથ કરવાને આંચકા ખાતો નથી, તે તેઓને ફસાવવાને માટે તેઓની નજરમાં સાધુ દેખાવાની કોયેશ કરે છે અને પોતાની જાળ પાંડરવામાં ધણીજ ચોક્કસાઈ વાપડે છે. 'તે આસપાસ નજર પેઢિંચારે છે કે મારી જાળમાં ફસાવાને ચેતવણી આપી દુર રાખનાર કેટલાં માણસો છે, કે જેઓની સાથ તુરમાં આંધાવવાનાં શરૂ કરી તે બોળાં માણસોને તેઓથી છુટાં પાડી, સેવકથી પોતાની જાળમાં લઈ શકે. એક ઠગને હાથથી દુઃખી થયલાં માણસના વીતાય આગળ તેનું લાલચથી પચ્ચર જેનું સખન થઈ અંજોનું દીસ પીગળતું નથી, પણ એનું માણસ હમેશાં શીર અને ધારતીમાં રહે છે, તેને હાથથી દુઃખી થયલાંઓ. તેનાં અતઃકરણુ આગળ આવી હમેશાં ઉભાં રહે છે, તેની ઠગાઈ કદાચ લોકોને જાદવી માદમ નહીં પડે, કદાચ એક ઠગ માણસ સામ્યુંનું જુદું બનાવી કદાચવાને વીલમ લગાડતો નથી, જેથી તેનાં કરણુ ઉધાડાં પડે હાં સુધી તો તે લોકોની નજરમાં સાધુ તરીકે ખમે છે, પણ તેનું અતઃકરણુ તેને પુરતી શીક્ષા કરે છે; એવાં માણસનાં બહારનાં ખાલી સુખ સાથ એક પ્રમાણીક માણસનાં ખરાં અતઃકરણુનો સુકાખસો કરીએ તો પહેલું મુખ કટલી નીચી પંક્તીનું માલમ પડે છે! ઠગાઈ કરી સુખી થવાને મેળવેલા પૈસાથી પહેલાં તો તેના હાથ ભરાયો છે અને હૈયું જળકામે છે, પણ બ્યારે તેનો આ દુન્યા છોડી જવાનો વખન આવે છે ત્યારે ઠગાઈથી મેળવેલા પૈસા તો અંદીના અંદી રહી જાય છે, અને તેનો ઠગ માણસ પોતાના પેદા કરનારની હજુરમાં એક ભલાં અતઃકરણુ શીયાએ બીજું શું લઈ જવા થામશે? પ્રમાણીક માણસનાં દુઃખમાં તેનું અતઃકરણુ તેને ઉત્તમ સુખ આપે છે. ખરા સુખી તો તેમ છે કે જેણે આ દુન્યામાં પ્રમાણીકપણુ જીંદગી જીવેલી. આ બાજબ ખનમ કરતાં આપણે એટલુંજ ઈચ્છીએ કે પ્રમાણીક-પણુનો આ દુન્યામાં વધારો થાઓ અને ઠગાઈ જેવી જુરી લાલચ નેક માણસોના રસ્તા ઉપરથી દુર થાઓ.

માણેકખાઈ 'અં' મુખ્યા.

આજમુનો પાદરાશ—પ્રભુ આજમુનો રસ્તાની બાજુએ પડેલા દત્તા; એક મદરસ જે લાંબી પસાર થતો દત્તો તે બોલ્યો કે આ નણુમાંથી જે સફળી વધારે આજમુ હશે તેને એક રૂપીઆ મળશે. પડેલા બોલ્યો કે તેણે ૧૫ વરસ સુધી કાંઈ હામ કાઢ્યું નથી; બીજાએ કાર મંડી કહ્યું કે જનમમાં તેણે હામ કર્યું નથી, પણ ત્રીજો તો હીલ્યા થાલ્યા વીના ઉપે મસતક પડીજ રહેલો. "વારું દવે હું શું કહેવું?" પેલા મદરસે તેને પુછ્યું. "જી સારેજ, પેલા દુર્યા બોલ્યો, "તમે જો અને ફેર-બીરે મારાં જનમમાં રૂપીઆ મેલશે તો હું લઉં, પણ તેને ચારતે હું હામ કરવાનો નથી." અને અલબત્ત તેમ બીજામ છી ગયો.

દાનાવેની નચીયતો.

(૨૬૭૬ યાજ્ઞના અંશો સંકલ્પ કરા.)

સુખી છે તે કહી દંત્રાજ થતો નથી, કેમકે એમ પૃથ્વીપરથી વચાન રૂપે કહી ચલ્યું પાણી વચસા દના આકારમાં પાણી નીચે આવે છે, તેમ એક સુખી માણસ તે કાંઈ સખાવતમાં આવે છે, તે તેને આવીસાદનાં ચાપડાનાં પાણી મળે છે, એક દુન્યા નહીં, પણ તેની બધાં દેવા વારસોને પણ ફાલેલો કરે છે. એક સુખી માણસ સુખી થયે, અને એ કોઈને ફાલેલો કરયે, તે પોતે મેળવયે; એ બેાપણ સુધી રહે માટે અને એ આત્માને માટે બધાંનું છે, તે તે મેળવયે; અને ખરાં દીવના આવીસાદો તેની આ તેમજ આવીસાદોની દીપાવચે. એ માણસ આ દુન્યાઈં સોમ લાવ્યોને દુર રાખી, દડાપણુ ચી ચાલે છે, તે પોતાની હાંધરી સર્વથી સજામન, અને તેટલા માટે સર્વથી સરસ રીતે હમને છે; ધણી મોટી હોયેલા રાખવાથી આપણુ વાંચવાને જેવું થયું સુખ માટેવે ધણે, કે જે સોના લોભથી આપણે મેળવી સંકેતે.

ન્યારે વાઘન અંશીયું થેરાઈ આવે, અને અચારં થાય, ત્યારે આપણે દીપની આવીસાદનાં એક ચાપડાની કોટરથી રાત બેઠી બેઠી; કેમકે ન્યારે તે ચાપડું પડયે, તારે વાઘન બીજાદાને સુખન થેરાઈ તેમની પ્રાણયો.

એ હાંધરીના રસ્તો કહ્યા હોય તો ફરવા ના કરો, કારણકે તેમ રસ્તો ન્યાં કાંઈપણ આપણુ દોની નથી, તેનાં આસાચેય નાં ખાખમાં લેઈ લયો.

નીચલા બોલો એક ઉમરાવે મરતી વખતે પોતાના એક ભત્રીજા નિત્ર પર લખેલાં કાળનામાં લીખાં કેટલાંક અક્ષરારસ લખાણે સમ થતી આવે છે:—

“મારા નિત્ર, જે સપના કરાશે મેં મારા વાઘના વખતમાં ફાલેલો હુઆચા છે, તે દમણું હું કેચી પાસની સાથે વાઘ કંઈક અંદર, જે પગે મેં ફાલેલો હુઆચી છે, તે પાણી મેળવના માટે હાલ હું કેચી મરતી સપના હોવાન આપી દેવા તૈયાર છું.”

તે આત્મા સુખી છે, કે જેની હાંધરીના સપનાં આવીસાદ દુન્યાને લગતી છે, અને ચાલુ વખતની સપનાં પ્રુયાથી વારં તે બેઠાં રહાવીથી મેળવે છે.

આમે મોટાંનાં બનલિલાં મદાનને (મારાં બનલને) હું ધણી ચલ્યું બેઠાં; હું દીપ્તું છું કે તે ભલ્લીથી ધણી ખરે, કે જેથી મારી પાસે, કે જે મારું સખતું છે, તેની વારં ભલ્લીથી હું બેઠું પુઠું.”

આપણે શું મુસોલો ચાલવી બેઠીયે, તે ધણે દેવોં અનલોં હોયે, ધણી વેળા આપણી મનથી મુસાં પાર પડવાથી આપણે દુન્યા દાવડમાં ભાગી પડયે ધણે, અને ધણી વખત એ નીસાથી મારે આપણે વચાવી કર્યાં દોઈયે, તેમનીથી સારાં પરીણામે નીપડે છે.

દુન્યાની મેલ મજદમાં મુસાલવા એક માણસ મટે કહેવું કે તે આવીસાદ દુન્યા મટે દેવાર છે, એ એક કલ્યાણિય માણસ મટે કહેવું કે તે ધણે સહિસ અને મોઝાં મનના છે, તેના જેવું બેઠું છે.

એક માણસ ભગીન પર નવર રાખી આકાશને લેલા દીપ્ત એ કહેવું અદાન છે, તેટલું એક માણસ દુન્યાઈં મોઝાં બનમાં સપાડાને પોતાનાં અંધારણુ અને મનમાં પોતાને રાખવા કહેવું, તે છે. એ માણસને યોગાં પર સંતાપી રહેવાં રીપજવામાં આણું હોય, તે પોતાના પોતાનાં દડાપણુને, એ માણસને મોટા વારસો અન્યા હોય તેના બાપની સંજાજ કરવાં વધારે આસાદી છે.

હવે ચાલીને પડવા કરતાં નીચણમાં રહેવામાં વધુ ચોખા છે. વાચણી કોઈની ખામી બનાવી કે જેથી તે કલુવસાવામાં જાણે, એ ભોલવાર તેમજ સાંસજવાર બેઠને છાનું છે.

દડાપણુ અને સારાં દીવ વગર આપણે આપણાં પાટોટાંની સાથે મહોજર બંધાર રાખી રાખે નહીં.

મેળોડી રસ્તો મુસોડાં માણસ સાથે વધાર કરવા કરતાં, તેઓ ને તે કુટે બંધાંને નાથે ને; દેલાવન વણે એવી બંધી કરવી, ધણી વખત વધુ લાભ કરે છે.

મહેનન વગર કુટેલ મગની નથી, અને કુટેલ વગર આખર નથી. માણસની કોઈની કોઈ પાણુ લાવત મોટી હમી નથી, કે ન્યાં દુન્યાના વીરો ધુણી મુકે નહીં.

તેમ ખરો લીલામ જલનનાર છે, કે જે પોતાની બુદ્ધિને સામરો સંજાલો લેઈ મુકે છે.

દુન્યાનો વાસના પડીને આપેથી કલુવસો, વચન સંજો બાદ બીજી બધી કલુવસો કરતાં વધારે ભલ્લી બુદ્ધી મળાય છે.

મનને વજ રાખવાની, લગ પોતાની ખામી પોતે લેવાની સંધી, અને બંધી, એ નવે થીતો, એવી અથો હાંધરી મુસરના અને ખરાં ભલ્લીથી થવા ચાલ્યાં હોય, તેઓ મટે ભલ્લી છે.

એ માણસ મુસરની ધુણીને ખાલ કરે છે, તે પોતે કેટલા બીસાલ વગરના અને નાથાય છે, તે ભલ્લી છે.

એ એક વખત હોસનું મુગ અંધારણુમાં દાખલ થવા પામ્યું, તો તે બીજા કોઈ પણ સંજાલુને લાં પેરસ થવા રહે નહીં.

વખતનું અથોસપણુ ધ્યાનમાં રાખવાથી, આવાથી તેમજ કલાં જવની ભવ સમિ આપણું મન એક સપની રીતે રહી રહે છે.

દમેશાં આપણું સુખ અને મોગના નહીં, પણ આપણું ધપ-થોળીપણના ખાલ આપણે પહેરાં કરજો લેઈએ.

માણસો ધારી થકે તે કર્યાં ધણી વધારે થીતે માત્ર બંધ-મીથી પણ પડી રહે છે, માટે રાત દડોટા વડે બંધથીને અવાજ તે રાતરને સંજાવા.

ખંડીપણુ હોવાન મહોજર છે, અને કલોન મીઠાસ બંધાનર છે. મોઝાં રીસના, માણસ, નમાણુ, પ્રમાણીક દીવના, ધર્મી માણસો દમેશાં એકી મધ્યની થઈયે, અને ન્યાંવ મોર પડશે થઈયે નાખયે, ત્યારે તેઓ એક બીજાને મોગખયો, એકે દાલ તો તેઓ એક બીજાને પડોમના અને અજવરા લાયે છે.

એક ધર્મી માણસ કહે છે કે, “વાંક એક વખત કીધા પછી વારી કહેઈ પણ કોઈથીથી તું વારાં અંધારણુના દીપરો મોઝાં થો વર્ષ રાખી નહીં.”

જુવનુરૂપી કલુવા બંધારની માફક ભલ્લીથી નાથ પામે છે, પણ મનનું મોગપણુ દમેશ મુકી રહે છે.

એમ એક નદી દરવામાં ખાલી થાય. લાં સુધી કરી અઘડી નથી, તેમજ સખાઈને ચોખવામાં માણસો ન્યાં સુધી પોતાને પોતાનાં ફરસાદમાં બેઠાં નથી, લાં સુધી પોતાની ફરસાદ પુરી થઈયે સખાનું પછી.

તમારી પાસ બેઠું હોય તેલોનાં સારો કલોજર કરે, નહીં તો તે વધુને કાંઈ ફાલેલો કરી સંજો નહીં.

તમારી રોઝવર વગેરે મજર થવાં ના, પણ તેનાથી કોતેલાં રહેજો, કારણકે એમ હોવા વધુને બહેસમાં ભવાને અજાવાનાર રૂપેરી કલોનાં વાજ ચારયે.

એ પોતાની જેવું વારો આંધરો દમુનેના પાટે, તો દમણું સખ-વાર નામું છે, એ જે વારો આંધરો દમુને નાખયે, તો દમો મોવને મોગ વડેજ મળીયે, કે તેનાથી બીઠું નહીં, માટે દમુને સજા વારા આસથા હોવા રાખ.

બરવાઈ ફીરોનચાલ વીકાલ.

સરજ્યનનાં જરખાઈ.

પ્રકરણ ૩૩.

હીલના ખુસાસો.

(વધા આકાશ સાથે પડે.)

રખાઈએ પોતાનાં મુજબનાં સગાંઓને પોતાની સુધરેલી હાલત બીજે વાંકે રાખેલાં હતાં, અને જેવી મેદરખાની તેણીને મુજબાઈનાં ઘરમાં મળી હતી, તેથી તેઓને જાણીતાં કાંઈનાં હતાં. તેણીએ લખ્યું, “તમે મુશ્કેલીએ આવી રહ્યા, પણ આએ ઘર નાજો માટે પોતાનું હોય એવું મને લાગે છે. છોકરાંનાં મા બાપ મારી રાખે એક મિત્ર માફ કરતે છે, અને તેઓના વીચાર તથા મારાં ખ્યાલો દીવેલો ખ્યાલ મેળવ્યાથી મને ઘણી ખુશી પેદા થાય છે; જો ચોરા વખત હું છોકરાંથી ગેરહાજર રહું છું, તો મને મનમાં વાર પોતાના નાના હાથે મારાં ગળાની આસપાસ નાખીને મને ભેટી પડે છે, ને મને કોણ સહીથી વધારે ચાહે છે, તે સારા માસખાઈ કરે છે, જે વખતે મુજબાઈ એવા ખ્યાલની હાલત તેઓને બદલે ખુશીથી હસે છે, ને કહે છે કે “એમજ થતું જોઈએ; છોકરાંઓને મુરતા આકાશ સામે ખ્યાલ ને નરખાઈથી કેળવણી આપવા જેવી સરસ કળા બીજી કાંઈ નથી” પણ આ ઘરમાં સવળું આરથીન થાય છે. હું હમણું અહીં એટલી તો મુખી છું, કે તેમની હમેશાં રહેવા કે નહીં તેના મને વીચાર આવે છે. બીજાંઓને આપણી જરૂર પડે, ને તેઓ ખાતર કાંઈથી કરવા મને હમેશાં ધણું ગમે છે.”

જરખાઈ પણ જાણ પર કાગળ લખતી હતી—ધનયાપ, એવમજ ને આશામય—જરખાઈની હાલતની સુખી હાલત તથા જે મામા તેને લાંબા મળતી હતી, તે બીજે અવાજમાં પોતાની માને વાંકે કીધી “અને” તે હીમતવાન છોકરીએ પોતાનું મોઝાનું ચાલું રાખ્યું, “હું ધાર્ય કે જરખાઈને નાખતી છુટી મુજબાઈ આપશે, ને સારે આપણે લાંબાની રહે તો

“મામજ, આપણે અગાઉ એને જરખાઈ મામા દેખાડી નથી, હું ધાર્ય કે તે હવે બધાને લાગતું હશે.” આશામયે એમ બોલીને પોતાની બેન તરફ નજર કાઢી, જેણે પણ ટાંકું ધણું લ્યું. “જો હમણાં તે વખત પાછો આવે તો આપણે તેણી સાથે જુદીજ રીતે વરતવે. તેને જરખાઈને નહીં તેડોશો તો યુ-યુ, માણેજખાઈએ પોતાને લાંબાં તેડશે, તમે જાણો કે તેવણ જરખાઈ સાડ કેટલાં આપતર હતાં, ને પોતાને લાંબા રાખવા કેટલાં ખુશી હતાં? શીકર નહીં, આપણાં કરતાં જરખાઈને તેડનારાં બીજાં મિત્રો ઘણાં છે,” એમ મોઝાનાં આશામય કુવરખાઈના મોરખાંથી ચાકી ગઈ, કે કુવરખાઈને તે સુચના પર વીચાર કરવાને બને.

“ખરેખર હમણાં જરી પર બધાં જાણીયાં દેવાનાં ધઈ ગયાં, જોઈ અહીં પડેલી હતી, સારે તો કાંઈ એને દાદ નહીં આપતું હતું, એના બાપ મરી ગયો, ને બીજાની હાલતે તેને મુશ્કે ગયો તે વાંક કાંઈ આપશે થયો દુઃખ”

“પણ તે અહીં દુઃખી હતી, તેમાં તો આપણે વાંક છે,” આશામય બોલી, “તે આપણીજ મેદરખાઈ દેખાડે છે. શું તે કરે, પણ આપણી સગી તો ખરી કેની, અને તેનાં મા બાપ હોવા ખાનદાનનાં હતાં, ને જે લોકો આપણી જરા પણ દરકાર કરતાં નથી, તેવાં લોકો તો તેઓને કેટલું બધું માન આપતાં હતાં.”

આશામયના આ દીકા ઘણા હાલપણ બધા હતા, ને જે મેદરખાઈ જરખાઈ તરફ બતાવવામાં આવી હતી, તે સાદ આશામયની દલગીરી કરતાં આશામયના એવા દીકાથી કુવરખાઈપર ઘણી અવર થઈ. તેણીએ વીચાર્યું જે પોતાની નરનની છોકરીને નાતાલની છુટી વખતે તેઓથી પોતાની મન લખ પણ સચવાશે, એટલે પોતાનું કામ પણ ધણું થઈ જશે. યોગ દલાડ પછી કુવરખાઈએ આશામયને કહ્યું, “જો તારી મરજી હોય તો જરખાઈને તેડાવ, પણ મારે નામે લખતી ના.”

“હવે મામજ, ઘણું મોડું થયું છે. જરખાઈએ તો માણે ક્યાઈને પણ ના લખ્યું અને મુજબાઈને લાંબાં એટલે જ્યાં એને પોતાનું ઘર હોય એવું લાગે છે, લાંબાં રહેવાનો હેતુ કાંઈ છે; લાંબાં ઘણું લોકો આવનાર છે, ને જરખાઈને જેવી થરે છે તેવી મનદા પડશે. હું હંમણું કે દુખી એવાં મુખી ઘરમાં દેતું!”

માણેજખાઈએ જરખાઈને લખીને નાતાલની છુટી વખતે પોતાને ઘેર તેડાવી હતી એ તો ખરું જ હતું. આ તેમણે પોતાના છોકરાથી બેમામુગ કીધું હતું, ને જે દહારે તે પુણે આઓ હતા, સારની વાનગીત પરથી તેવણે લખ્યું હતું. તે દયાહુ ખવા સમી સી હતી, ને જરખાઈ બીજે બદલે બે બોધો હતા, તેથી માણેજખાઈને ધણું લાગી આવ્યું. તેણીએ પોતાને વખત વાદ કાઢી, બારે તે છોકરીનાં મા બાપ તેણીનાં વીચાર મિત્રો હતાં, અને વીધવા થયા પછી મેદરખાઈની હાલત જરી સચાદ અને જે આકાશ તે જગ પર રાખતો હતા, તે સચાઈ તેને માદ આપ્યું; તેણીએ પોને કહ્યું કાંઈ કે “જો મેદરખાઈ હોને નહીં તો જગ એવો સરસ છોકરો આવે થને નહી.” અને પોતાની નેટકું થાય તેટલું જરખાઈ સાદ કરવાનો વીચાર

ર કીધી. તે મા બાપ વગરની રાંક છોકરી સાર પોતાનું ખનનું કરવાને. તેની સારી લાગણીઓ ઉસકેરતી હતી, પણ રમે ગંભીર પરીણામ નીપજે એમ તેણી પીઠી હતી. “નહા બીજી છોકરીઓ કરતાં એની વધારે દરકાર કરે છે, એમ વીચારવામાં મારી ભુલ છે; પણ ને કદાચ દરકાર કરતોથી હોય તો શું થયું? એની પાસ પુરતા પૈસા છે, ને બૈરની પૈસાની એને શું જરૂર છે.” “જેમ એનો બાપ પરણેલો તેમ,” માણેકબાઈએ આ છેલ્લા બોલો કાઢી બોલવું હોય તેમ લણ્યું, પણ તે તો પોતાના વીચારના છેલ્લા પ્રતીસાબ્દો હતા, પણ તે ખરાબ બોલો હતા, કારણકે ૩૫ વરસની વાત પર તેણી પણ ગંભીર હતી, ને પોતાની લામણીઓ એટલી મુખી થઈ હતી, ને સર્વે જાણું માન આપતાં હતાં તેથી તેણીને જરખાઈ સાર લાગી આવ્યું, તથા ભલના આવવા વીગે તથા તેણીને મળવા બહેન લાખી જણવાથી. ભ્યારે જરખાઈને તે કાગળ યુઝ્યું, ભ્યારે યુગબાઈએ તેણીને ઘણી બોલેલું કરી પોતાને ભાંગ રહેલા કહ્યું હતું, કે ભેલી ઘણી મનહ પડે. છોકરાંએ ભ્યારે ભણ્યું કે તેઓની વહાલી શિક્ષક તેઓ સાથે રહેનાર છે, ભ્યારે તેઓની ખુશાલીનો પાર રહ્યો નહીં; તેથી ભ્યારે માણેકબાઈનું કાગળ આવ્યું, ભ્યારે જરખાઈએ તેને ઉપકાર માન્યો, ને જે દેહાં તેણીએ કીધો હતો તે જણાવ્યો.

જમને તેણી મળશે નહીં, ને તે કદાચ બહારગામ જતો રહેશે તેટલોજ વીચાર તેને દલગીરી ભર્યા લાગતો હતો, બાકી સંધ્યું શીત ને ખુશાલી ભર્યું તેને દીસતું હતું. બચપણનો વખત તેણીએ યાદ કીધો, ભ્યારે કાંઈની અડચણ અથવા અગવડની વખતે તેણી તેને મદદ કરવા સાર કેમ કાલાવજા કરતી હતી. તેણી પછી યોગ્ય વખત આગાઉની યાદગારીઓ તેને તાજ યાદ, જન લાંબા વખતની ગેરહાજરી પછી, ભ્યારે પુણે આવ્યો, ભ્યારે તેણી નાની રમતી છોકરીને બદલે ઉઝી, યનતી ૨૦ વરસની છોકરી થઈ ગઈ, ભ્યારે અજાણ્યો ને પાણી સાથે દલગીરી ભરેલો દેખાવ કરીને પોતાની બોલી રીત પ્રમાણે જન બોલ્યો “હું તો મારી નાની દોરતને મળવા આવ્યો, પણ અરસાસ તેને બદલ તો જરખાઈ મારી ગેરહાજરીમાં મોટી બઈરી થઈ ગઈ છે.”

તેણી તેનો એવો રડવા જેવો દેખાવ જોઈને ઘણી હસી પડી તથા અગાઉ જેમ તેનો હાથ પકડીને હમેશાં કુદતી ને દોડતી હતી તેને બદલે ફક્ત “રોકડેડ” કીધી તે દોડતી માણેકબાઈની રીતભાતમાં તેણીએ તદ્દપત બોલ્યો — જરખાઈ સાથે તેણી જરા ભારમાંજ રહેતી ને જરખાઈ સાર અદેખાઈ લાગતી હોય તેમ પોતાના છોકરા પર નજર રાખવા લાગી.

ભ્યાર પછી ગેરવાનજીને જરખાઈની વધારે જરૂર લાગી, અને અગાઉ જેમ ઘણો વખત તેણી માણેકબાઈને ભાંગે બેસતી, કે ભાંગે માણેકબાઈ તેણીને પોતાનાં બચ્ચાં માફક આવડે હતી, તેને બદલે પોતાના પીતા આગલજ રહેતી. ગેરવાનજી કહેતા “જર, હવે તો માણેકબાઈને જન આવેલો છે, ને હવે એવણને મારી છોકરીની ઝાઝી અખ નથી, તેથી

મારી આગળજ રહે.” જરખાઈએ વિચાર્યું જે જન સાથેના તેનો બચપણનો વહેવાર તો બચપણમાંજ દટાઈ ગયો, ને માણેકબાઈએ ભેગે આગાઉની માફકજ દયાલુ ને મા સંભાળે હતાં, તોપણ અગાઉ કરતાં ભ્યારે યોરોજ વખત જરખાઈ ભાંગે જતી, ભ્યારે તેણી કાંઈની દલગીરી ખતાવતી નહીં, પણ જન ગયા પછી ભ્યારે માણેકબાઈ એખમાં પડ્યાં, ભ્યારે વલી જરખાઈને તેણી. ભ્યાર પછી જરખાઈને શરમ લાગી, ને માણેકબાઈનાં તેડાંને ઘણું માન આપતી નહીં, પણ તેણી ઘણી સંભાલ રાખતી કે તેણીની લાગણીઓ જણાઈ આવે નહીં, પણ ઉલટી તેણી રીતભાત તો હમેશની માફકજ રાખતી ને જવાબ લખી મોકલતી કે “મારાં વાદલાં માણેકબાઈ, તમારા અતીયણા ઉપકાર થયો છે, પણ મારા બાવાજીને હાથ મારી ઘણી જરૂર પડે છે. તેવજી બુલ્યો છે કે હવે હું મોટી થયા પછી એવણને કાંઈની કામ લાગતી ને હું મગરર છું કે ભ્યારે હું ઘરમાં નથી હોતી, ભ્યારે એવણને સોદવાયું નથી. હવે હું સમજીયું કે મને એવણને એમ એખલા યુઝી, તમારે ઘેર ઘડી ઘડી આવવું નહીં હતું, ને હું તમારી મેહેરબાનીનાં ઘણા ઉપકાર માનું છું, કારણકે મને તમારે ભાંગે ઘણી મનહ પડતી. હવે હું મોટી થઈ છું, ને મેં રહેતું છોકરી છે, ને હાલ ઘરમાં રહી છું; ને ભેગણ કે હવું હું પુરં શીખી નથી, તે વાસ્તે બાવાજી આગળ વધુ અતીયાસ દરસાવ કરે છું, કે મારાં શીખેલાંજ પાણી ફરી જન નહીં.”

જરખાઈએ માણેકબાઈ સાથેની પોતાની છેલ્લી વાતચીત યાદ કીધી, ભ્યાર પછી તેણી માણેકબાઈને ઘેર ઝાઝી જતી નહીં, ને પછી યોગ્ય વખતમાં મેરવાનજી રીકે પડ્યા ને માણેકબાઈ જરખાઈને ભાંગે વારંવાર યુગાકાત આવવા લાગી; ને યુગરયા પછી પણ જરખાઈને ભાંગે રહી. પછી એહલજી આવીને જરખાઈને માણેકબાઈના હાથમાંથી લઈ ગયા ને ભ્યારથી તો તેઓ મહીનાના મહીના મુખી તદ્દન છુટાં પડ્યાં.

આ પુણેનું નહીં ધારેનું તેડું, ને વલી તેની સાથે જનની હાજરીના સમાચાર જણે એવું દેખાડતા હતા કે “મઈ જરૂરી છુટી જન, ને પુણે પાછી આવીને અગાઉની માફક તારી જશે, ને મારો છોકરો પાછો મારે ભાંગે છે, તે ખુશી યાચ, ને વરસો અગાઉ જેમ મારે ભાંગે આવતી વખત યુગરતી હતી, તેમ આવીને રહે.”

જરખાઈએ તે કાગલનો જવાબ લગરીકે મારે દીવથી લખ્યો, ને પોતાનાં મનમાં મીરડાવા લાગી કે યુગબાઈને જન કુખલત નહીં આવી હશે તો ખુશીથી માણેકબાઈને ભાંગે જતો.

તેણીએ માણેકબાઈને લખ્યું, “તમારું માલા ભર્યું કાગળ આવ્યું તેની આગળજ મેં અહીંયાંજ રહેવાનું નક્કી કીધું હતું. ખરેખર, અહીં રહેવાનો વીચાર મને ઘણો પસંદ આવ્યો, કારણકે મને કોઈમાંથી તેડાંની આસા હતી નહીં. તમે જણોજા, વાદલાં માણેકબાઈ, કે કેટ જાડો તે કરતાં તમારે ભાંગે જરૂર આવતે, ભેગે તમારે ભાંગે માણેકબાઈ મારે ગમ તાજે યાચ છે, તોપણ મેં ખુશાલીના વખત ભાંગે કાંઈ

આછો કાઠમો નથી. હું ખોદાના સુકાના કડું છું કે દલગોરી કરતાં મેં સુખ વધારે જોયું હતું. મને મારાં ગારલી બિનિતે લાં પાછું જવાની ઘણી મરજ થાય છે, પણ તે થઈ શકતું નથી. હું ચુલખાઈને કચુકાત આપી ચુકી છું. છોકરાં આંગળી પર દલાડા ગણ્યા કરે છે, ને દરેક ચીજનાં મેં, તેમને મદદ આપવા કહ્યું છે. હું ફરીથી તમારો ઘણો આભાર માનું છું. જાનની હાનરી સામેત કરે છે, કે-હવે તમારે લાં ઝાઈ પડેલાં નહીં હશે; તેને મારી ઘણી સુલામ કહેજોજ, દમણા ઘણો વખત બહારગામ જ્યા કરે છે, પણ હાલ પુણે તમારે લાં છે, તે સાંભરી ઘણી ખુશી છું. હું હમેશાં એ વખતે તમારે લાં રહેજું, ને હાલ હું આફ્રી, શકતી નથી, તેથી કદાચ તમે જેઠ જણાને ઘણું સોલવાસે નહીં. મું ધારું છું કે તમે સાંભળીને મનન થશે કે આશંકાએ મને યુ'ઈ જોવાની છે, ને તેખી વસી કુવરખાઈ મીનીની મરજથી. તે કાગલ આજ્યા પછી હું ઘણી વીચારમાં પડી છું કે મારા મામાના ઘરમાં જ્યારે હું હતી, ત્યારે જોઈએ તેવી માયાણ ને મનના બેરેથી હું હતી કે નહીં? હું તદન અજાણ્યાં માયુસ માફક યુ'ઈ મારા મામાને લાં ગઈ હતી, ત્યાં મામાને ગદસે તુલકારની મને વધારે આશા હતી. આશંકાએ જ્યા રહી મારી આગલ દ્યુકાસો કીધો છે, ત્યારથી તેણી એક વાહલી મારી, ને સહી માફક આરીપર કાગલ લખે છે, ને સામેત કરે છે કે હું મારા વીચારમાં ખોરી પડી છું. મારા મામી મારીપર જરાખી માયા રાખતાં નહીં હતાં, ને મને લાં મેન પડતું નહીં હતું. તોપણ બે ફરીથી હું લાં જઈ રહું, તો હું જીવીજ રીતે વરતું, ને મારાં આસપાસનાં જોના ખ્યાર જીતવા, ને તે ખ્યારે લાયક થવા સાર પલ કરે. હાલ બે ખનાવો જાન્યા છે, તેને સાર મને બીલકુલ આશા હતી નહીં. હું ઈચ્છુ છું કે મારીપર સખદે રેકોણી ને મેઢે-રખાની બતાવવામાં આવી છે તેથી ખોદા મને વધારે આગાહી, ને નક્કરવાસી કરે." પુણાના પોતાના જુના મિત્રો ત્રીસે યોડું વધારે લખ્યા પછી પોતાડું કાગલ સમાપ્ત કીડું.

જ્યારે માલુકખાઈને તે કાગલ પુરું, ત્યારે જુલાલી તથા ત્રીસાની લાગણી સાથે વાંચીને પાછું ખીડ્યું. ને કાપડો જરખાઈને યોડો હતો, તથા પોતાનાં દીકરા ને જુલાસો કીધો હતો, તેથી તેણી ઘણી ખુશ થઈ ગઈ. પણ તેણી પુણે આવી રાખી નહીં તેથી તેણી ખાંસ દીકરી દલગોર થઈ, દારજુ કે જ્યારે તેણીએ જરખાઈને તેડવા દેડાલ કીધો ત્યારે તેણીને તેની અરેખરી જરજન હતી.

માલુકખાઈએ ને કીડું હતું, તે પોતાના દીકરાને કહ્યું ને તેના મેઢેપર જુલાલી પ્રકાશી રહી, તે જોઈને તેણી ઘણી મનન થઈ. જન વાંકો પછી પોતાની માને કોડી કરી જોડ્યો. "માલુક હું નમારો ઘણો ઉપકાર માનું છું. આપણે તે દહાડે જરખાઈ સાર વાત કીધા પછી મારાં ધ્યાનમાં ને વીચાર આજ્યો તેમ તમે કીડું છે. બે તેણી આવને તો અગાજની માફક ઘણી મજલ પડતો, પણ જ્યારે તેણીને ના પાડવાની

ફરજ પડે છે, ત્યારે આપણે બે જણ તો છઈએ કેવી, હું તમોને ખીચું કાંઈ કહેવા માચું છું. તમે જાણો છો કે પતેલીને ટાંકણે જરખાઈ હમેશાં ગરીબ લોકોને કપડાં, તથા ખીજ વેહેંચણી કરતો, પોતે પોતાની તરફથી યોડા પૈસા કાઢીને ખાખીના વધારે પૈસાવાજા લોકો પાસે ઉંધરાણું ફેરી મેળવતી, તેમ બે દમણા થઈ શકે તો કેવું સારું! તમે જસ મને એટલુંજ જણાવો કે તે સપણું તે કેવી રીતે ખમવતી ને ક્યાં માણસોને તે મદદ કરતી. આપણે નાતાલની વખતે લોકોને એજન સમજવડું કે જરખાઈએ આજે વખતે પોતાની મેઢે-હાજરીને લીધે એ કામ આપણને સોંપ્યું છે; આપણી માફક તે લોકોનેખી તેણી વગર ચેન પડતું નહીં હશે, ને તેને યાદ કરતાં હશે. બે આપણે તેમ કરવામાં ફતેહમંદ નીવડ્યે તો ઘણું જણું જરખાઈને દુવા દેશે."

"જન, બે વીચાર થઈએ સરસ છે, ને આપણે તેમ જરજ કરયે; હું લખીને જરખાઈને જણાવું કે એ તારો વીચાર છે. મને તો ટુંજ લખ."

"નહી, માફ કરો, તમે મારી તરફથી મને તેમ સદરાખત કરીને લખો." આ દેડાવથી માલુકખાઈને કાંઈ યોડો જુલવાડો પડ્યો નહીં; તેણી ધારતી હતી કે જાનને જરખાઈપર કાગલ લખવાં ને તેણી દરખાસ કરશે તો તે તરતજ વીચાર થશે, પણ જ્યારે સાદા નાં કહ્યું, ત્યારે તેણી ઘણી નીરાશ થઈ ગઈ. "હું ત્યારે આટલું જણું છતાં જાનને મનથી તો તે કમ નાનપણની મિત્રજ છે કે? જોકે અરેખર તો તેથી ઉલટુંજ હતું. પણ બે તેમ હોય તો તેણીને યહો ગુસ્સો ઉપરતો, કે એ કરતાં સરસ એને કેવીએક ભૈરી જોઈએ છે, ને એવી સરસ વડુ તેણીને ક્યાં મહનાર છે?"

માલુકખાઈનું ખીજું કાગલ જ્યારે જરખાઈને મળ્યું, ત્યારે તેણીની જુલાલીને પાર રહ્યો નહીં; ને વીચાર જરખાઈને આજ્યા કરતો હતો, તે વીરોજ આ કાગલ હતું. તેણીએ તે કામ કાણુને સોંપ્યું, તેજોજતેને ગુચવાડો પડતો; તેણે એક જણુનો વીચાર કીધો, પણ તે જાનરો તે વીરો તેણીને શક હતો, ને ખીજું કાણુ તે કરશે તેજો તેને વીચાર આજ્યો નહીં.

જરખાઈ ગુજબાઈ સાથે એક દહાડો પુણે ગઈ, ત્યાં એક "દેનેરી અખર" યનાર હતો, ત્યાંથી તેણીએ છોકરાં માર તથા પોતાના યોડા મિત્રો સાર બેટા ખરીદી. તેણીએ ઘણી ચીજોની કીગત પુછી ને વીચાર કરવા લાગી કે એટલું બે ખીચારાં કાંઈ ગરીબ લોકોને આપે તો તેમાંથી દેડાલ બધા દહાડા પોતાનું પોષણ કરે. તેણીએ પોતાના ફરજદના વખતમાં ઘણી ઉપેયોગી ને સુંદર બેટા બતાવી હતી.

જરખાઈ ત્રીસાંસ ગુડી પોતાનાં મનમાં વીચાર કરવા લાગી કે "હું મને એટલું કરશ પણ ગરીબોની હાલતો સાથ સર-ખાખાં તે ઘણું યોડું છે, હું તો મારેથી જરખી મદદ થઈ શકશે તેટલી કરશ."

દને તેણી સમઠને ખુશ થઈ કે સપડાં તેણીને યાદ કરશે, ને માલુકખાઈનાં કાગલનો એક બે વાણો તેનાં મનમાં બમથા કરના હતા, જેથી અવારનવાર તેણીના ગાલ લાલ થઈ આવતા હતા.

“ભાંડે મને લખવા ફરમાયું છે કે જેમને તું મદદ કરતી હતી, તેમાંનાં એકને પણ વીસરી જવું નહીં, ને તેઓ જાણશે કે એ સપ્તથી વેળેયણી તારી” મેહેનતથીજ યઈ છે. મારી વહાલી જર, જેકે તું મેરહાજર છે, તોપણ તે તેમાં ભાગ લીધો છે એમ સાંભળી તેઓને કહેશે હરખ ઉપજશે.”

જરખાઈએ મનમાં વીચાર કીધો કે હવે જો હું કાંઈથી અસ-
તોશી વીચાર મારાં મનમાં કહું, તો મારા જેવી નણી કાંઈ નહીં; ને તેણીએ પોતાની સપ્તથી ભેટો પાછા મઠી જવડીથી પુરી કીધી. દરેક ચીજપર તેણીએ એક ચીડી ને કારડ વજમાવેલો હતો ને કાંઈ કાંઈ કારડપર ચીતાર, અથવા જરવકામ પોતેજ કીધું હતું, કારણકે તેણી તેવામાં કુશળ હતી. પુણાના પોતાના દરેક મિત્ર સાર તેણીએ કાંઈ ને કાંઈ કરેલું હતું, માણિક્યાઈ સુધ્યાં, ને મુજબ જ્યારે તેણી હતી, ત્યારે પણ ફરસદની વખતે એવી ભેટો હંમેશાં તૈયાર કરતી હતી, ને તેણી પોતાની સાથે લાનોલી લઈ ગઈ હતી તે પણ હાલ સપ્તથી તેમને આપવા કાઢી. ફક્ત એકજ જણ હતું, જેને મારે કાંઈપણ મેટ નહીં હતી; તે સરજનન જાણ હતો.

પ્રકરણ ૮મું.

જરખાઈનાં લગન.

સ્ત્રીમને કાંઈનીથી મુશ્કાલો જવાબુ નથી એમ વીચારવામાં જાનની છુમ હતી, ને તે ડેડવેલે દહારેથી એક દહારો પછી આવ્યો. “હું તો મારી મેહેનતે ત્યાં લતાર મારી આવ્યો, ને તેને મળી હતી જંગલો મરોજર જેઈ આવ્યો, પણ જેમ બને તેમ જાનની ત્યાંથી નીકળી પડ્યો. હવે બહાર ગામ જવાનો નહીં હોવાથી અને થકી થકી મળશું.” સ્ત્રીમ પોતાની આવવાની દીલનો ખુલાસો કરતાં બોલ્યો.

માણિક્યાઈ પોતાના દીકરાના દોસ્તથી ઘણું મધન યઈ ગયાં, ને જેમ દહારા બતા ગયા, તેમ વીચાર કરવા લાગ્યાં કે જાન એને સમજાવશે વધારે દહારા રાખે તો સોલવાઈ જશે.

“રહેવાની મારી મરજી તો થણી થાય છે, ને તમારો ઘણો ઉપકાર આવું છું.” સ્ત્રીમને જવાબ દીધો “પણ મારી મેહેનતે તમે મને પોતાને ત્યાં નાતાડપર રહેવાને કમુલાવેલું છે. જો મારા—”

એમ બોલતાં સ્ત્રીમ ચોબીને ઘણા જાણ વીચારમાં પડ્યો, પણ તેની મતભાવ તેણે છુપી કીધી નહીં. આ વાત નાસ્તો કરતી વખતે યઈ હતી, ને એક કલાક પછી તેણે પોતાના દોસ્તને કહ્યું, “જાન, એક દહારો મારી મેહેનતે ત્યાં ચાલ, મને એમ હુંને લઈ જવાનું ખાસ કારણ છે, ને હું પાંદડ્ય કે તારાં માથે હુંને એક દહારો જવા સાર ના કહેશે નહીં.”

“શું તારી મતભાવ આજેનાં જવાબ છે કે?” સરજનને પુછ્યું. “હા આજેજ, કીસતમસને તો હજી એક આજનાંમાં પીચમ છે ને ને કરવાનું છે તે જાનવીરી કરી લેવું” બોલ્યું, તું સમજેલ કે?”

સરજનન જાણને કાંઈ સમજ પડી નહીં, પણ સમજવા દેખ તેમ કમુજ કીધું, ને સ્ત્રીમને તેને પાત્રી આપી કે પત્રો-

ણાં ત્યાં વખત જાણવા વગર આવતાં નથી, ને તેઓ પણ રોજન પરવીજ તાર કરશે, એટલે શીકર નહીં.”

તેઓ ગયા કેરે યોરે વારે માણિક્યાઈને ધ્યાન આવ્યું કે જાનને પુછાવું નહીં કે તે ક્યાં જવાનો છે. સ્ત્રીમ પોતાના બનેલીની જોખર કે રહેવાનું કંઈક કમુજ જાણ્યું નહીં, પણ તેણી મનમાં વીચાર કરવા લાગી, “એક દહારો છે એટલે કાંઈ નહીં, કાંચે તો જાન પાછો આવશે,” ને મનમાં પોતે સતોત્ર પામી.

જ્યારે સરજનન જાન ને તેનો દોસ્ત સ્ત્રીમ તે મુકામ પર જઈ પુછા, ત્યારે સાંજ પડેલી હતી ને ગાડીનો અથાન યોજન તેમાં જારણ પડેણાગત સાર ખુટાં હતો, હોલમાં એક મુદર “લાંપ” ને જાણ, પડેલો, ને સામાન પણ મુદર ને સારા તેડથી જોડવેલો હતો. એક જામી ને ખુજસરત વી દરખાન પર ઉભેલી હતી, ને તરતનાં આવી પેઢિયેમાં પડેણાંઓને આવકાર સાર પોતાનો હાથ લખાવતી હતી. “શુભખાઈ” સ્ત્રીમ બોલ્યો, “આ મારો ભણે દોસ્ત ને સદમજી કારભારી, જેને સાર તમે આગળ સાંભળ્યું છે; જાન, આવે મારી મેહેનત મુશ્કાઈ ચીરીસ દહાર, અને આવે છોકરાંને જો, મારાને આવકાર દેવા સાર કેવાં હોડી આવ્યાં છે” આ પ્રમાણે મોઢાંની સાથે એવખાણ કરાયા પછી, છોકરીઓમાંની નાની છોકરીને પોતાની બાંધ પર મેસાડીને જામીને “કાસ” કીધી. બીજી એક સ્ત્રીને આકાર લાં દેખાતો હતો, પણ અધારમાં ને પીડ કીધેલી હોવાથી તેણી બરાબર દેખાઈ નહીં.

“હું દહારીર હું કે મારા ખરોદેલ હજી થરમાં આવ્યા નથી, મારા ભાઈનો તાર આવ્યો તે આગમય એવણુ પોતાને કામ-સર ખમસા હતા, પણ થોડા વખતમાં આવી પેઢિયેથી: મારે ત્યાં એક પડેણાં ને સહી છે, જેને હું પાંદડ્ય કે તમે જોઈને પુછી થશે.”

મુશ્કાઈ આગળ ગઈ, અને તે આકાર તેણી અને તેના મિત્ર તરફ ફર્યો, ને સરજનન જાંડે જરખાઈના જવાબેલા હાથને શેકેલ કીધી.

“જરખાઈ” તે બોલી કહ્યો, “શું તમેજ છેવો કે? એનો નહીં ધારેલી મનહ; શું સ્ત્રીમને ખબર હતી?”

જરખાઈએ પોતાના જુના મિત્ર તરફ ખુશીથી જોયું, જેણે પોતાના હાથમાં તેણીને હાથ પકડેલો હતો; તેણી બોલી “હા હુંજ છેવો, જાન, સ્ત્રીમને એ બધી તાણ કીધી છે. જ્યારે એવણુ ગઈ હતો, ત્યારે તમારે વીરે ને પુણાની પોતાની મુશ્કાલ વીરે કમું હતું, ત્યાર પછી જાણ્યાં આવ્યું કે એવજાના દોસ્ત સરજનન જાન કાંઈ નહીં પણ મારી આપી છંદગીના સક-થી જુના મિત્ર. તેજણે તમારી ઘણી તારીફ કીધી—અને તમે વરસો સુધી મારા બહાર જાવાજાના શીખ, ને મારા હમે-શના સાચ્યા મિત્ર છો એમ કહેતાં મને કેટલી ખુશી થઈ હતી, તે તમને વીચારી લેવું” —જરખાઈ આ સવણુ હાંમતથી બોલી તેણીની રીતમાન સાક દીવતી હતી, અને જેમ એક મેહન એક જાંડી મેરહાજરી પડી તેને મને, ત્યારે જેટલો દરખ ખતાવે, તેટલો તેણીએ દેખાડ્યો.

કદાચ સરન્યન નજલ તે છોકરી તરફથી વધારે ઊંડી લાગ-
ણીના દેખાવની આશા રાખતો હતો. તે હાંતવવાનું ને મજ-
બુત મરદે બદારથી જરબાઈ કરતાં. વધારે લાગણી દેખાડી ને
તેણે પોતાના હાથમાં જરબાઈના હાથ પકડી રાખેલા હતાં, ને
જ્યારે તે બોલ્યો ત્યારે તેનો અવાજ ધુન્ધો, “હું ધરમાંથી
જ્યારે નીકળ્યો, ત્યારે મને ખ્યાલ પશુ નહીં હતો, ને જ્યારે
હું પાછો ધર જવરા, ત્યારે હું રૂંતમનો કેટલો આશ્ચર્ય માનશ.”

“જરબાઈ, હું તો ફક્ત એક મીનીટમાં એને અહીં ધસડી
લાવ્યો,” રૂંતમ કે જે છોકરાં સાથે હોલમાં સરત રમતો
હતો, તે ચોક્કસ બોલ્યો. “તમે તે મારી બેઠન બેઠ
જણાં એને અહીં લાવવાનું ખાસ કારણ સમજાવજો.” સર-
ન્યન નજલે યોગ્ય વખત પછી તેનો ખુલાસો સાંભળ્યો, પણ
તે ધકીલે નહીં, કારણ કે શુદ્ધબાઈ પંચોગતના વીચારમાં
આતુર હતી, અને જ્યારે તે મરદે પોતાનો પોપાક બદલવા
પોતાના આરમ્ભમાં પધારવા, ત્યારે માટે ને બીજી જોઈતી નીજને
તેપાર કુરાવવામાં તેણી રોકાઈ ગઈ. સરન્યન નજલને જર-
બાઈ બીજોનો શુદ્ધબાઈને ઈસારો વાદ આપ્યો, “મારાં સહી ને
પરોણાં.” “તેણે વીચાર કાઢ્યો કે હમણાં છુટી છે, તેથી શીશક
કેટલે ગયેલી હતી, ને સહી રહેલી હતી. શુદ્ધબાઈના આ બોલો-
ના ઉપયોગથી કેટલો તકાવત પડી ગયો, ને તેમ ઘણી યોડી
ઓઝો કાઢી. રાત્રે સુવાની આગમય નજલે પોતાના દોસ્તની
મતલબમાં ઘણી ઉતાવળમાં શુદ્ધબાઈના કહ્યા પરથી જાણી.
“ફીસતમસના દહાડા મારા ભાઈને પુણે રાખવાની મારી મર-
જ એને મને કહી. મણિકબાઈએ અગાઉથી જરબાઈને તેજ-
વાં હતાં, પણ એવણુ અહીં રહેવાની મને કમુલત આપી
સુકાં હતાં, તો પણ આપણે વેહેંચાઈ જઈએ તે કરતાં જે
એકજ ધરમાં સઘળાં સાથે રહીશું તો વધારે મનહર પડશે.
મારા ભાઈનો વીચાર એવો છે, કે તમે તમારાં માથાંને સમ-
જવીને આપણે લાંબાં લઈ આવો, ને જે તમે જરરનું ધાર-
તા હોવો તો હું તમારી સાથે એવણુને કાલાવાલા કરીને સમ-
જરીને લાવવા સાર આવું—એટલે કે જે તમારી અહીં રહે-
વાની ખુશી હોય તો.”

જ્યારે ફક્ત એક પળ સુધી જરબાઈ તરફ ધ્યાન રાખી
નેહુ. તેની પાછી નજરથી તેને સંતાપ મળ્યો, ને તે એકે-
દમ બોલ્યો, “મને અહીં રહેવા ઘણું ગમે છે, ને હું ધારૂં
કે મારાં માથાંને સમજાવવા એક પુણે સુધી તમને તસદી લેવાની
કાંઈની જરર નથી, હું પોતેજ એવણુને રોતો આવશ.” તેથી
બીજાજ દહાડે નજલ પાછો પુણે ગયો, ને પોતાની માંડી અજા-
બી વચ્ચે, પોતાના સામનના વધારાના આકારમાં જરબાઈનાં
મિત્રાની બેઠાં લઈ ગયો. એક માંસડી જરબાઈએ રાખી હતી.

“આ મણિકબાઈ સાદ છે, ને જ્યારે એવણુ આવશે ત્યારે
હું પોતેજ એવણુને આપશ, હમણાં મોકલવાને બદલે,” જર-
બાઈ બોલી.

“અને મારે સાદ શું બેટ? તે ક્યાં છે? હું તો મારે સાદ
કાંઈની જોતો નથી,” નજલ બોલ્યો.

“લોકો શું આગલથી પોતાની બેઠાની માંગણી કરતાં હોયો
કે? ને આપ્યા અગાઉ પુછેલી કે મને શું આપવાનું છે,” તેણી
હસીને લાલ ચપલા ચેહરા સાથે બોલી.

“હું નાહું કે મને શું મળવાનું છે, ને તેની માંગણી
હું ખચકાત કરીશ, પણ હું બીજાં કરતાં વધારે આપમતવ-
બી થઈશ નહીં; હું યોડી વખત ચોખશ. હાલ તરતતો
સાહેબજી.”

મરદેજીએ હાંપણથી કહ્યું, “હવે આપણા હાથમાંથી
જરબાઈ જશે. શુકાં, શુકાં, કોણે ધારૂં કે તુંને કામ કર-
વાનો તરફ છે.” આ તેણે પોતાની ધણીઆંણીને કહ્યું.

“નહીં કીમર, મને પણ એવો વીચાર નહીં હતો, તમે જોગ
કરોછો તેમ જે પાર પડે તો, જાણીને કે તમે ને મેં જરબાઈ
તથા નજલને જોણખ્યાં તેની અગાઉથીજ થયેલું હોયું જોઈએ.”

અવળતાં મણિકબાઈએ તેણે કમુલ કીધું, ને લાંબો મેથ-
વડો પણ દીલપુરા હતા. નજલે જોડે. પોતાની નાની દોસ્ત
તરફથી કાંઈની બેટ મેલવી નહીં, તોપણ તે કાંઈ અસહીશી
થયો નહીં. જ્યારે સઘળાં પોતાની બેઠા ધણાં ધ્યાનથી તપા-
સતાં હતાં, ત્યારે જે નજલને વધારે કામતી લાગતું હતું તેની
માંગણી કરવામાં રહેલ પાંખો, “તું જાણીજ વહાલી જર,
તેણે કાલાવાલા કીધા, “મને શું જોઈએજ, કાંઈની બેટ જર;
તે આઈ દીઝ લાંબો વખત થયો છતી લીધું છે અને તું—”

તેણે જરબાઈને એહેરો ધ્યાનથી તપાસ્યો “પણ મારી
પાસે તમને કાંઈની પાણું આપવાનું નથી.” જરબાઈ હસે બોલી.

એકજ પક નજલને ધણી ધારતી લાગી, પણ તરતજ તેણે
જરબાઈના લાલ એહેરો તરફ જોઈને પોતાની અરજીનો ખસો
જવાબ મેળવ્યો “તું એમ બોલેજ તેનું કારણુ જો છે. જે તે
મારી માંગણી કમુલ કીધી છે. હવે મને કહે, વહાલી જર, કે
હું અફે કમુલ કેની?”

પણ જરબાઈએ જવાબ આપ્યો નહીં, તોપણ નજલ સંતોષ
પામ્યો, ને યોડી વખત પછી નજલે પોતાની માને કહ્યું કે જર-
બાઈની બેટ લેવાને બદલે તેણે જરબાઈને લીધી છે; મણિક-
બાઈ પણ એવીજ બાબદ સર શુદ્ધબાઈ સાથે વાતે વચગેલાં
હતાં, ને નજલના કહેવાથી તેવણુ ધણાં ખુશ થઈ ગયાં.

શુદ્ધબાઈનાં છોકરાંને પોતાની વહાલી શીશક જોઈ, પણ
જ્યારે તેણી સરન્યનની જરબાઈ થઈ, ત્યારે તેઓની હમે-
શની મિત્ર થઈ રહી. આજમાંથી જે વીતી તેને રૂ. જે મરસે
આપવા માંગી હતી, તે વીતી તેણીએ મોકલાવી અને પોતાની
સગીના ખ્યારની ઈધાંણી દાખલ તેણે તે રાખી ને કામચ
લખી આજમાંમાને ઉપકાર માગ્યો.

યોગ્ય વખત પછી એક વખતની ગરીબડી જરબાઈ જ્યારે
પરણીને સુખી થઈ, ત્યારે કુપરબાઈ કહેવા લાગી કે “જર-
બાઈ હવે ધણી મણી ગઈ છે.” પણ તેણીની નજરમાં
થેસા ને જોઈએ એજ માનના દાવા હતા, તે વગર કાંઈની
ઉત્તમ શુણે કામના નથી; જરબાઈ જ્યારે કુવારી હતી ત્યારે
જે લોકોને તે મદદ કરતી તેઓએ જ્યારે જરબાઈની સુખી

દાસન થીને સંકળ્યુ ત્યારે કાંઈ ચેત્તમાં જાગી ઊઠ્યા નહી, ને જરજાઈ પણ તેમને જાણી ગઈ નહી. રસ્તામ થોડા વખતમાં આસાંમાય સાથ પરણ્યા, ને એકદલ ત્યાંના વારવારના પરાણા થઈ ગયા.

લગન થયા પછી થોડે વખતે જરજાઈએ પેનાના ઘણીને કહ્યું, “કાણે ધાર્યુંતું કે ને થોડા વખત એક “આકરડી” દાખલ રહેલી, તેને તમે પસંદ કરશો.”

“જુઓ દીપર, એ આકરડી બોલતી મારા દીકરાં ઘણા પુરાનુમા વીચાર લાવે છે. કોઈથી લશકરી માણસ ગણી, તથા દેશના નોકરે દાખલ, મગરર રહેશે. નીમકહવાલ આકરડી માન બરેલી છે ને માણસોના રાગ હોઈએ તે કરતાં બોદાના આકર થવામાં વડાઈ છે.”

હવે જરજાઈએ જેમ પોતાના ઉત્તમ ખવાસથી, સંકેત વખતે સમુદ્રી, ને સુખ વખતે નમ્રના રાખી, પોતાની અગીયર જેમ સારી ગસર કરી, તેવોજ દાખલો મારી વાંચનારી બેહેનો પણ પોતાની બેહેનપણીઓને આપશે, એવી ઉમેદ છે. “આમીન.”

લઈછ ખન કોહોલા.

છોકરીઓએ શું રીખવું? નોંધયે?

- રી વ યા તું.
- રસાઈ કરવાનું.
- દરેકત કરવાનું.
- ધરસોજીરાખવાનું.
- જુપો બેઠ રાખવાનું.
- ધરને સુખી કરવાનું.
- સાદ કપડાં પેહલવાનું.
- નંદમાસ ભરતું થવાનું.
- ઘણીને મદદગાર થવાનું.
- રોડથી બરાબર કરવાનું.
- છોકરાંઓની સંબાળ, લેવાનું.
- જુરાંને પુરતું માન આપવાનું.
- આજસુપણું તદન દુર કરવાનું.
- માદાઓની અછી બરદાસત લેવાનું.
- મીનજને પુરતો લગામમાં રાખવાનું.
- બરાબર અંગેને કસરત આપવાનું.
- કોઈની ઉપર આધાર નહી રાખવાનું.
- વખતની કીમત બરાબર પીછાણવાનું.
- જુરાં ચીરકાઢ માણસોને યંડાં પાડવાનું.
- વાર્તાઓની ચોપડીઓ રીવાય બીજું વાંચવાનું.
- બોહાં દીકરી અને સપળ અગડાંની થવાનું.
- દરેક આપદમાં બનતાં સુધી સ્ત્રીના રણો ધરાવનારી થવાનું.

સુલખાઈ કરામંછ પાડક.

નામીચી સ્ત્રીઓનાં જન્મચરિત્રો.

મી સી સ હેનરી વુડ.

થોડાંક વરસ થયાં મરણ પામેશી લોક-પ્રીય અને દરેકને જાણીતી અંધકાર બાનુંની છંદગીનો હેવાલ હજી સુધી બાહર પડેલો જણાતો નથી. ફક્ત એટલુંજ જણાયું છે કે તેણી મીન થોમસ પ્રાઇસ નામના એક ભણેલા અને વીધાનો શોખ ધરાવનાર રાખસની વડી બેરી હતી, કે ને હાયાનાં મોળાં બનાવવાનાં એક મોટાં કારખાનાંનો વડો હતો. તેણી નાની ઉમરે

મીન હેનરી વુડ નામના એક લંડનના વેપારી સાથ પરણી હતી. તેણીનાં પહેલાં લખાણો વેદાનનાં ન્યુસપેપરમાં છપાઈ બાહર પડ્યાં હતાં. ૧૮૫૦ માં સ્ટોટલંડની દારથી થતા ગેર-કાયદા અટકાવનારી મંડળી તરફથી ૧૦૦ પૌંડનું ઈનામ, ને કોઈ દરજ્યાહર દારથી થતા ગેરકાયદા થીરો રસીકી વાંતો લખે તેને આપવાને બહાર કર્યું, અને તે ઈનામ મીસીસ હેનરી વુડ “ડેનબરી હાઉસ” નામની વાંતો લખી છતી ગઈ. બીજે વરસે તેણીએ “ઈસ્ટ લીન” નામની ધર-સંસારી અને અતી રસીકી વાંતો રચી, કે જેના બાહર પડ્યા પછી તરતજ હાનશે બજાકે લખો લોકોનાં મનપર અગમયજ જેવી અસર કરી. આ ચોપડી પર વેચાતમાં એટલી તો ઘુસાનુક પડી હતી કે એક લાખ પીસ હમ્બર નક્ક છાપવા છતાં તે પુરી પડી હતી નહી. આ વાંતોના તરજુઓ યુગરાગીનાં “ફૂખી-ચારી બચી” ને નામે થયો છે, અને જેનો નાટક પણ બજા બનાવ્યામાં આવ્યો છે. “યુમાસ્તાની સુધી ગરીબ” (સીક્રીસ હેલીબરેતસ ટ્રૂવસ) અને “દારશાનાં” (ગેનીગસ) પણ આવર બાનુંને હાથથી લખાવલી વાંતોના તરજુઓ છે. એક વરસમાં કોઈ વેળા તેણી બે મજા વાંતોઓ લખી બાહર પાડતી. તેણીની કેટલીક વાંતોનાં દેશમાં પણ તરજુઓ થયો હતો. ૧૮૭૦ માં આ અંધકાર બાનુંને “આરગેસી” નામનાં ચોપડાનાંની અધી-પતી દાખલ તેમવામાં આવી હતી, અને તે ચોપડાનાં મારે તેણીએ થાંચ છ વાંતોઓ રચી હતી, કે જેની પુરાકથ વખાણ થઈ હતી. ૧૮૮૦ માં લખાવલી “જેની લગ્નો” તેણીનું હિયું મન અને પુખ લીચાર કરવાની રાકતી બરાબર દેખાડી આવે છે. આ અંધકાર બાનુંએ ૨૮ થી વધુ વાંતોઓ રચી છે, અને તે એવી-અતી રસીકી બારેક માથક પુસ્તકો છે. એકે અંગતિ પાંચત કે.વી. પુનું પીકરર મીન આર. ઈસ્ટન. વગર ના. ૧૨૦૦ દાવડાં જેવી છતી ઉપરથી લીધા-નો બાનું છે.

સુલખાઈ કરામંછ પાડક.

આ દુન્યામાં આપણી ફરજ.

જુલસ જાતને બોધાએ માત્ર આઈ પી મોજ મળહ કરીનેજ પોતાની જીંદગીનો વખત પુરો કરવા માટે પેદા કર્યા નથી, પણ તે સાહેબે તેમને પેદા કરતી વખતે દર-એકને માટે કાંઈ ને કાંઈ કામ નક્કી કરી મુક્યું હોય છે, માટે દરએક, પછી ગરીબ કે તવગર અને નાનું કે મોટું સર્વને આ દુન્યામાં પેદા થયા પછી કંઈ ને કંઈ કર-નું જ પડે છે. હવે કેટલાકો કહે છે કે પોતે

ખાતર વેક કરવી પડે છે, એટલે ખાવા પીવા અને દરએક મોજ નોકનાં સાધણો મેળવવા માટેજ મહેનત કરવી પડે છે; પણ જાણું મોજનારાં એ તદ્દન બીનકેળવણનાં અને કમ-સમજ હોય છે, અને તેઓ માત્ર આપખતવજી અને પોતાનોજ સ્વાર્થ સાંધનારાંઓ છે. હવે જેઓ સમજુ અને શીખેલાં હોય છે તેઓ આજુ કંદી બોમતાંજ નથી અને જે કાંઈ કરે છે તે પોતાની ફરજ સમજીનેજ કરે છે. એવાં લોકો પોતાના જીવ ઉપર ગમે એવા નોખરો બેડીને પણ બીજાનું બહુ કરવા હમેશ તત્પર રહે છે. પારકાઓનું બહુ કરવાની પોતાની ફરજ ધ્યાનમાં રાખી તેઓ કેટલીક વખતે તો આવાં કામમાં પોતાના પ્યારા જનનો પણ ભોગ આપતાં જરાથી ડરતાં નથી. તેઓ વળી પોતાનો વખત બહુજ કીમતી ગણી દર-

જે કોઈ પોતાનો સુખ કે કુખની દરકાર કીધા વગર અને કશાથી લાભની આશા રાખ્યા વગર ગમે એવો ભરે નોખર બેડી ફરજ બજાવે છે, તેણેજ ખરી ફરજ બજાવેલી કહેવા-ય છે. આમજા વખતના એવા કેટલાકો આવી ફરજે બાત-વવા પાછળ મોટા મોટા નોખરો બેડી પોતાના જનનો પણ ભોગ આપી ગયા છે, અને તેમનાં આવાં મહાભારત કામોની કીર્તિ આજ સુધી જળવાઈ રહી છે. કહે છે કે:—

અમેરીકામાં એક વખત એક જ્વાળામુખી ફાટી તેમાંથી નીકળતો રસ નગદીકનાં એક શહેરમાં ફરી વળ્યો હ્યારે આજુ ગામ પોતાના જન બચાવવા માટે નહારી ગયું અને તોપણ તે જગ્યાએ ઉભેલા એક પોહોરેગીરે પોતાની ફરજ બજાવવાનું કામ છોડ્યું નહીં; અને પોતાની જગ્યાએથી એક પગથું પણ આગળ ભરવાને બદલે લાંજ ઉભો રહી લીંમતથી ફરજ બજાવવા પાછળ પોતાના પ્યારા જનનો ભોગ આપ્યો.

વળી એક કોઈ નમજા બાંધનો પુરસ દારદીઓની સેવા કરવામાં અને તેમની પોતાથી બનતી જતન કરી તેમને દર-કોઈ રીતે સુખ આપવાને હમેશ ખતી હતો; તે પોતાની એકાધ્યાય પીછાંજુ ન હોય એવે કેમણે પણ ને કોઈ આમરી માત્રમ પડતું તો તરત લાં રોડી જઈ પોતાની ફરજ બજાવવા મંડતો; અને તેમની માવજત કરી તેમને પોતાથી બનતું સુખ સમજા કરી આપતો. એમ કરતાં પોતાને જે કદાચ છુપ્યું રહેતું પડતું, કે કોઈ વેળા રોજે ઉગમરો કરવો પડતો, તો પોતાના જનની કરી દરકાર કરવા વગર જુશીથી તેમ કરતો. એક વખતે તેને તેના કેટલાક મિત્રોએ એકઠા મળી સલાહ આપી અને બોલ્યા કે, “ને ભાઈ તું જે એમ ને એમ કરવાનું ચાલુ રાખશે તો તું અજા દદાડા કંડવાનો નથી, કેમકે એક તો તું નળખા બાંધના છે, અને એ પ્રમાણે ખરાજ તાવ, રખતખીત અને એવાજ બીજા ઉડતા વેગો તને જલદીથી લાય પડી જશે તો તું પાંચ વરસ જીવતો દશે તો એકજાંજ તારો અંત આવશે, માટે તું તારૂં આ કામ છોડી દે!” ઉપલા શખસે પોતાના મિત્રોની આ સલાહ ધ્યાન દઈ સાંભળી અને પછી બોલ્યો “ભાઈ, તમારૂં કહેલું સપજું ફાટ છે. હું જે કાંઈ કહેણું તે કરવાની મારી ફરજ છે અને ને હું મારી ફરજ ન બળખું ને માત્ર મારા જીવનેજ જાળ-બા કરું તો તે એક સખતમાં સખત ધાનકીપણું કહેવાએ. માટે ને મારેથી મારા એક જીવના જોગે બીજા વધુકડ જીવો બચતા દશે, તો હું મોટી જીલ્દીથી મારી ફરજ બજાવી મારો જન આપવાને તૈયાર થઈશ.”

હવે ઉપર કહ્યું તેમ, જેઓ આ પ્રમાણે કર્તાનીથી દરકાર વગર ફરજ બજાવે છે, તેઓએજ ખરી ફરજ બજાવેલી કહે-વાએ છે. દમજાં પણ કેટલાક સદમદર્યો પેસા ટકા કે બીજાં સુખનો સાંધણી પોતાને ગમે એવી તજી છતાંબી પારકાનાં ભણાં પાછળ મંડેલા છે.

હવે આપણને સધળાંને ફરજ બજાવવા માટે પોતાનાં સખ-જાં સુખનો ભોગ આપવો નેઈએ, પણ આવી રીતે પોતાનાં

મુખનો ભોગ આપવો એ કાંઈ સહેલું કામ નથી. દરએકને પોતાનાં મુખનાં સાંધણો કહી પણ જતાં મુકવા ગમે નહી, પણ ફરજ બળવાની વખતે બ્યારે તેમ કરવુંજ પડે છે, સારે તો તેને માટે કાંઈ ઉપાય લેવો જોઈએ, અને બે આપણે વીચાર કરી જોઈશું તો આપણને માસમ પડશે કે તેનો ઉપાય પણ જોઈએ આપણને આપવો છે, અને તે ઉત્તમ ઈલાજ તે કેળવણી છે.

સારે દવે માણસ જાતને કેળવણીની અતી અગ્રસ છે, કેમકે જોઈએ તેને જે વીચાર શક્તી આપેલી છે તેને ખીતવવા માટે કેળવણી જોઈએ છે. કેળવણીથી આપણું મન ખીરે છે, તેથી આપણે સારાં નરસાની વીચાર કરી જાને વચ્ચેનો તકાવત ઝોળખી શકે છીએ, જોઈએ પીઠાનવા શીખે છીએ, હરએક સારાં કામમાં આગળ પડવા અને નહારીથી દુર રહેવાનું ઈચ્છીએ છીએ; અને બ્યારે કેળવણીની ઝોટું બધું થાય છે સારે આપણને કેળવણી લેવી જોઈએ, પણ કાંઈ કેળવણી લેવા ઈચ્છતું એટલે લેવાઈ જતી નથી. તેને માટે તો નાનપણથીજ સરચાત કરવી જોઈએ. દરએક બચે બચવણથી કેળવણી લેવી જોઈએ, અને તે માટે મા બાપએ હમેશા બાળકની કેળવણી પાઠન ધણી ખંત રાખવી જોઈએ; અને તેજોએ બચ્ચાંઓને કેળવણીની સારજન તેમની ફરજ બળવતાં પણ શીખવવાની દારઆત કરવી જોઈએ, અને બચ્ચાંઓએ પણ બચવણથી મા બાપ અને શીક્ષકના હુકમોને તામે યઈ પોતાની ફરજને બળવતાં નાની નાની રમત ગમતોના કોઈ કોઈ વખતે દીઘમયથી ફરજ બળવવા માટે ભોગ આપતા રહેતું જોઈએ, કે જેથી કરીને તેમને મોટપણે મોટાં કામેમાં શોડાઈ બધું કરતી વખતે આપસવાયે તથા દેતાં બારે લાગે નહી. પણ આ સમજું કાંઈ બચ્ચાંઓ પોતાની મેલે કરે નહી; તે તેમની પાસે કડાવવા માટે તેમનાં મા બાપોએ સદા ઉદારમદ રહેતું જોઈએ.

એ બાળકો આ પ્રમાણે નાનપણથીજ પોતાની ફરજે સમજી તે બળવતાં શીખેલાં હોય છે, તેઓ મોટપણે પારકાં બધું કરવાની પોતાની ફરજે બળવવાને શક્તીવાન થાય છે, અને તેથી વખતે તેમને જે કાંઈ અચ્ચલ ખખવી પડે છે, તે તેમને ભારી લાગતી નથી.

હવે સારે આપણને ફરજ બળવવા માટે શું શું કરવું અને આપણી ફરજે કેમ અને કેવી બળવવી જોઈએ?

સૌથી પહેલાં, આપણને જોઈએ આપેલાં સધળાં મુખ સમવડ માટે તેનો ખરાં જગરથી ઉપકાર માનવો એ આપણી સર્વથી પહેલી ફરજ છે; સારે પછીની આપણી ફરજ આપણાં કંકેજનું બધું કરી તેમનું મુખ સમવડ જળવવાની, પછી પાંદોરાતોએ તરફ મગતા બતારી તેમને જોઈતી મદદ આપવાની, મરીબ લોકો તરફ માયા બતાવવાની, મોડાંઓને માન આપવાની, દેશને આપાદાન કરવામાં પુરતી મદદ આપવાની, દેહીઓમાં સપ ઉત્પન્ન કરવાની વીગેરે પુષ્કળ ફરજે આપણને બળવવાની છે.

કેટલીક ફરજે આપણને તદ્દેરમાં બળવવી પડે છે, જેથી લોકોમાં આપણી વાખવાખી યઈ આપણને તેવી ફરજે વધારે બળવવાની ઉત્ક્ર દુટે છે, અને આપણી પાઠગારી કાયમ રહી જાય છે, અને તે ઉપરથી વળી આવતા બતાનાના લોકોને તેમ કરવાની હોંસ ઉત્પન્ન થાય છે. વળી ખીટ કેટલીક ફરજે આપણને છુપી પણ બળવવી પડે છે. આવી ફરજોથી કાંઈ લોકોમાં આપણી વાખવાખી થતી નથી, પણ તેથી જેઓ તરફ આપણે માયા બતાવી પોતાની ફરજ બળવી હોય તેઓ આપણે જતાપેલાં મોટાં દીઘ માટે આપણાં દેશાનમદ રહે છે, અને આપણે પારકાંનાં ભવાં માટે કાંઈ કરવાને શક્તીવાન થયાં છીએ એ વીચારથી આપણને ધણો સતોપ થાય છે, અને આપણું દીઘ ખુશાલ રહે છે.

ફરજનો મુખ આધાર શા ઉપર છે? જુલ્મસ સાધન કહે છે કે ફરજનો આધાર છુટાપણું ઉપર છે. માણસોને પોતાની આખર જળવી રાખવા અને ફરજે બળવવા માટે છુટાપણું જોઈએ છે. છુટાપણું વગર માણસ પોતાની મરજ પ્રમાણે કશું કરવાને શક્તીવાન થઈ શકે નહી. દવે સારે આપણને ફરજ બળવવા માટે કેળવણીની સાથે છુટાપણું પણ જોઈએ છે; અને હાલના વખતમાં આપણે કેળવણીને લીધે પુરતું છુટાપણું ભોગવવાને શક્તીવાન થયાં છઈએ. આગળના વખતમાં મોઢો ખીનકેળવાએમાં હોવાથી હાલ જેનું છુટાપણું આપણે ભોગવે છીએ તેનું તેઓ ભોગવવાને શક્તીવાન થયાં ન હતાં, કેમકે તે વખતે કેળવણીની ધણી છુટ હતી, અને એ ખુટને લીધે તે વખતે કેટલાકોને શુભાગમીરી કરવી પડતી. તેમજ વળી કેટલાકો પોતાના તાખામાં શુભાઓ રાખી તેમની ઉપર જુલમ શુભરતા, અને જાણે કે તેમને જોઈએ તેવો જુલમ ખખવાનેજ સરજનમાં હોય એમજ સમજતા. પણ હાલના વખતમાં કેળવણીના ફેલાવાને લીધે રફતે રફતે મુખારો યઈને શુભાગમીરી તદન નાશદ થઈ છે.

હવે બ્યારે આપણને છુટાપણું ઉત્તમ મુખ ભોગવવાનું મળ્યું છે, સારે તો આપણને તેનો વાળની હુલોગ કરવો સમજાર છે. વળી જોઈએ આપણને ખરું ખોટું મોઢી કાઢવાની શક્તી બચેલી છે અને આપણી મરજ પ્રમાણે કરવાને હક પણ તે સાહેબે આપણને આપ્યો છે. માટે આપણને આપણી કેળવણી અને છુટાપણું આધારે સારાં અને માઠાં વચ્ચેનો ફરક જોઈ કાઢી તેમાંથી સાફજન સુડી કાઢી તે પ્રમાણે કરવાની આપણને અગ્રસ છે. પણ આપણને જોઈએ આપેલી આટળી બધી સમવડા છતાં અને સારાં અને ખરાબ વચ્ચેનો વાળની ફરક જાણવા છતાં, એ સારાં કામે કરવાના અખાડા કરી બધું ખરાબમાં ભાગ લઈએ, તો આ દુન્યામાં માણસો અને પેલી દુન્યામાં જોઈએ કપડો સાંભળવાને આપણે એક સરખી રીતે લાપક થઈએ છીએ.

છુટાપણું બીજે ભોલ અતંકરણ છે. આગળના વખતનો એક ઓક લખવાર કહી ગયો છે કે ‘દરએક જણ પાસ તેનો ખોલ છે’ એટલેક અતંકરણ છે.

અંતઃકરણ એ એક ચોક્કસ ભાવની બુદ્ધિ છે, અને એ બુદ્ધિની મદદથી આપણે ખરાં ખોટાંને તોળ કરી ખોટાં ઉપર ખરાંને સરસાઈ આપી શકાય છીએ.

દરએક બાલુનાં અંતઃકરણમાં હંમેશાં સુધી સારાં માઠાં વચ્ચેની લાગત ચાલુજ રહે છે. દરએકને સાવેજી મમે છે, પણ તે તેને મક્કતું નથી. સર જોન રુબિન વીલ કહે છે કે “કાઈની આપણી ઉપર કાંઈની ચોક્કસ કામ કરવાને બુદ્ધિજન કરનાર નથી. માત્ર આપણને એટલુંજ સમજતું બેઠેલ છે કે આપણામાં સાદું નરહું પારખવાની શક્તિ છે, અને જો એક વખત આપણે એમ સમજ્યાં, તો પછી અને કોઈની મુશ્કેલી ખખટિ પછી આપણે સારાંજ કામો કરવાનાં.”

અંતઃકરણ હંમેશાં આપણને સારોજ તાર્ક બતાવે છે, અને તેનેજ લીધે આપણે આપણામાં પડી ગયેલી માઈ ટેવા અને લાલચો દુર કરી શકાય છીએ. અંતઃકરણ હંમેશાં માણસને સારો કામો કરતી વખતે હીમ્મત અને નફાર કરતી વખતે ક્ષારતીની ચેતવણી આપતુંજ રહે છે. અંતઃકરણને લીધેજ માણસ હીમ્મતશી બને છે, કંઈકે તેણે કોષ્ટિકાં પામી “કામ માટે હંમેશાં તે તેને ડાખ્યા કરે છે, અને દરએક નવાં પાપો કરતાં તે તેને આગામીની યાદ આપી ચોક્કસ છે. પણ વળી જ્યારે આપણે ધણી વખત બને છે, સારે તેવું અંતઃકરણ સખત થતું ભજે છે અને તેની અસર હતી ઉપર જોઈ પતી ભજ છે. એમ કરતાં કરતાં પછી તેને તેવીજ આદત પડી ભજે છે, અને પેહેલાંથી અંતઃકરણની ચેતવણી ઉપર ધ્યાન ન આપે તો પાછળથી તેવીજ આદત પડી ભજી પડતોજ થાય છે, અને પછી તે છોડી દેતાં બહુ મુશ્કેલી લાગે છે, માટે ઉપરથી કોઈ લખનાર અંતઃકરણને ખોદા કરી કહે છે તે વદન વાજાથી છે, કંઈકે તેની ચેતવણી પ્રમાણે માન્યથી આપણને પડતુંજ પડતું નથી.

મિસીસ રીડીનબાઈ કૃતમજા ક્ષીરજી કંતાકંટર.

એટલા વખત પદસાવાસી—એક ઉચેજ વાદાણ એક વેલા “જોડી” ના હેસરા પર લાગ્યું, કે નેની માંહે “રપેનીય” હાસની જોડી એવી કેડીએ હતી; તેમાં માટેથી જોડીક પછી બચાવવાની આશાથી તેઓને તુરક પર લાવવામાં આવી, પણ વાદાણ એટલું તો નલ્લી દુખતું હતું હતું કે માણસોને પોતાની હંદથી બચાવવાને પણ પુરતો વખત મલતો દેતો નહી. જ્યારે સર્વે માણસોને બોલ્યાં બેસાડી વેરે માર મેલવામાં આવ્યા અને એક છોડી માટે ખલાસીઓને લઈને ઉપડી ન્તી હતી તેટલાં એક ન્યાયન ખલાસી કોઈ વાદાણમાં રહી બહું ન દોષ તે વપાસવાને માટે ગયો, અને તેની અભયથી વચ્ચે એક માણસને તુરક પર હાથમાં દોડાડી લઈ કેટલીક કેડીએ ઉપેસતાં દીડા. “એ માંદો તું શું કરેય?” તે ખલાસીએ જુમ પાડી, “તું નલ્લી નથી કે વાદાણ દોષ પડે દુખતું નજ્યેય.” “નજ્યેય તો નજ્યા કે” તે માણસ જોયો, “મેં મારી આખી હંદથી કંઠાવતપણમાં કદાચીય અને હું પેલાવાસીન મરી ભડું એવાજ કેડાવ મેં કર્યોય.” તે ખલાસી તેને પાસે કાગે લાગેલો ભરે વધારે બોલવું ફેડાઈ ધારી પાડો કર્યો.

૧૬૨

મારી બેનપણીઓને શીખામણ.

“આ પછી કુરસા દ.”

ખરે એક દહાડો તે જોડા આવેશથી માટે થઈ ગાજી અને પેહેલેથી તે આગેર સુધી પોતાની થયેલી બધી દબીકેત મને કહી સંભળાવી. તે વખતે તેવું ચીત નીરાશ થઈ ગયું કે મારાં દ. હું, અને તેવું બોલતું પણ મારું થીતું આવતું હતું. તે પોતાની બધી વાત કહી રહ્યો તે પછી મેં તેને પૂછ્યું કે, “વાર, પણ આ બધી વાતની તારી રીતને ખબર છે કે નહી?” મારા આ શબ્દ સાંભળીને તેની છાતી ભરાઈ આવી, તેની આંખોમાંથી આંસુની ધારા બેઠેલા લાગી, અને તેનાથી એકે શબ્દ બોલાયો નહી. જાતે મને મહા મુશ્કેલતથી તેણી કહ્યું “માઈ સીદેજ, મને માફ કરી, હું તમને હાથ બેસીને કહું છું, કે તેવું નામ મારી આગળ કાઢી નહીં તે યાદ આવી કે બધાં દુઃખ મારી આગળ આવીને લડતાં રહેછ, અને તેથીજ હું આટલી ગોરા મજ ગયો છું.” મેં કહ્યું “શા માટે નહીં? તેને પેહેલી જોડી પણ ખબર તો પડવાનીજ. આ રપીટી તું કેટલા દહાડા છુપી રાખેશ? આ વાત તે બીજે રસ્તે નલ્લીયે તેના કરતાં ટૂંક નસે તેને કહીશ તો તેથી તેને આટલું બહું દુઃખ થવાનું નથી, કારણ કે તે પોતાનાં પ્રીય માણસો હોય છે તેમના જુવાન શબ્દથી અતીશય દુઃખકારક વાતોથી પણ એટલી દુઃખકારક લાગતી નથી. એ રીતવાપ તું એક બીજા જુમ કરે છે, તે એ કે, તારાં પોતાનાં હોંનને કાર તું એકલોજ વહે છે; તેના કરતાં તે વાત તારી સુધેને કહીને તારાં કરવાની બધો બાજ તેના ઉપર નાખીશ તો સારું. એમ નહીં કરવાથી એ અંતઃકરણને એકજ રાખનારી ને પ્રીતી તેને આવેલો કાચરો એવી મને બીક લાગે છે. પોતાના વીચાર અને ધમ્મા એક બીજને ખુશી રીતે સંભળાવવાથીજ પ્રીતી કુદ રહે છે; નહીં તો તે ક્ષી પાવાને લગાર પણ વખત લાગતો નથી. તારું મન કેટલું નથી એ વાત તારી રીતે નલ્લીયે આવી દરો એમ અને લાગે છે; કારણ કે સાચા આજીવની સાથે કોઈ પણ ભવતો કમાઈ કરતાં કાવતી નથી. દુઃખ દરો કે ગમે તે દરો, તેપણ તેને તે સાંભળવાની ઈચ્છા હોય એ સ્વભાવીક છે. માટે આ વાત તેને ન નલ્લીયવાથી પોતાને તરોડાવા માટે તથા અપમાન માટે તેને દુઃખ થશે એમાં બીજકુલ શક નથી.”

આ પછી માણસે બોલ્યો, “માઈ, તમે ને કદો છે તે બ. ખરું છે, પણ હું તેના બધા એકબીજની વાત કરનારો છું. હું તેને શું કહું? તારા જર બીખારી દરીડી થઈ ગયો છે એમ કહું બહું અણખૂ તારે દુઃખમાં અને નીચ અવસ્થામાં કદવાતું છે એવું તેને હું શું રીતે કહું? મારી સાથે મરીજ અવસ્થામાં અને નીચ લોકોની સાથે રહેવા ચાત, એવું પાસથી તેને શી રીતે કહેવાય? અફેરોસા અફેરોસા!! આ શું? હું તારાં સર્વ મુખેના વાત કરનારો છું! તને શું બેઠેલ્યો લોકોમાંથી દુઃખરૂપ અધારમાં હઈ જનારો તે હું, એમ કહું જોડા. જોડા!! તે બીજાં પોતાના દરેશના નનમંડળમાં પુછીથી રહેા અને સર્વ

૬૬

લોકોને સુખ આપે. તે ફરીફરતા શી રીતે વઠેરી કરે બજાર, તેને જ એ વાતની ખબર પડશે તે તે કોઈ કોઈ પચીત કરમાઈ જશે એમાં બોલકુલ રોક નથી.”

મેં તોચાલું કે હમણા એના ચોરસી સ્થાનને પૂર્ણ કરતી આવી છે અને ચોરસ વખત ગયા. વગર તે એકાએક એણે ચલાવી નથી. એણે પોતાનું હુઝૂર આટલા બધા દંદાડાં હાથી સુકવાથી હમણાં જ્યારે તેને જરા રસ્તા મળ્યો છે, ત્યારે તે મોટા વેગથી બહાર પડે છે, તેને પ્રતીબંધ કર્યા બધે છે. એકાએક જ્યારે જળ પ્રવેશ થાય છે ત્યારે તેના પ્રવાહ ફાટીને પૂર્વથી જળમય થયા શોવાય બીજે ઉપાય નથી.

“સરોવર જ્યારે પાણીથી છુલ બરાબ છે તે વખતે તેને બાંધ ફેરડવા શોવાય બીજે કંઈ ઉપાય હોતો નથી; તેમજ દૂધવર્મા જે વખતે ચોરસ પુર આવે છે તે વખતે ફરનથી તે સમાવવા સીધા જ બીજે કંઈ ઉપાય નથી.” આ અનુભવસીદ્ધ વચન આ વખતે મને યાદ આવ્યું, મારે મેં કાંઈ ન વેલતો તેમને તેમ જુઓ રહેવા થઈ. મોટા તખત પછી તેને આવેલો આવેલો જોડા થઈ ગયો એમ જ્યારે મેં જોયું ત્યારે હજારે રહીને તેની સાથે ચોલવાને મેં આરંભ કર્યો. મેં કહ્યું, “એમ નહીં, હું ખરે તેમ કર તોપણ આ હજીવર તારી રીતે સંભળાવવી જોઈશે.” આખરે તેણે મહા સુધીએ તો કહી. તેના મારા કહેવા પ્રમાણે તોચાર ફરેલા જોઈને મને ધણે આનંદ થયો.

મેં કહ્યું, “કેમ બાઈ, આ વાત તેને સંભળાવવા વધારે છુપી શી રીતે રજાવા? તેને કહેવાની શું અગત નથી કે પ્રમાણે તારી સ્થીતી બદલાઈ છે તે પ્રમાણે તેની સ્થીતી પણ બદલાવી જોઈશે. એટલું નહીં પણ.” આટલું કહેવામાં તેની સ્થીતી તેને યાદ આવતી તેના અંતઃકરણમાં ચોરસી રહેર રહેલી જોઈને મેં તરત જ કહ્યું, “મારા કહેવાથી માફ લગાડીશ નહીં; મને ખાતરી છે કે આટલું બહારની દાંડીપણું તેને અમર નથી; અને તને તે કોઈ દંદાડાં પસંદ પડવાનું નથી. તારે ખરા બાઈબંધો છે તેને હું નીચ અવસ્થામાં રહીશ તો શું તને છુપી જરૂરી સુખ પ્રાપ્ત થવાને કાંઈ મોટી દેવશીની જરૂર હોય છે એમ નહીં; હું તારી પ્રીયાની સાથે ગમે લાં સુખી રહીશ.”

તે મોટીથી એકદમ બોલી હકથો “તેની સાથે હું જ્યાં હોઈશ ત્યાં સુખી થઈશ. ખરે તે નાની મુશ્કેલીમાં રહીશ, કે બીજાની પછડો, કે ગમે લાં જઈશ, તોપણ મારી પ્રીયાના સુખકારક સામાનમાં રહેવાને હું બોલે છું. બસ-મારે કશું જ નથી. પરમેશ્વર તેને સુખમાં રાખે એટલે થયું. મારા બીરો મને બોલકુલ દરમાર નથી.”

આ પ્રમાણે તે કુખથી પીડાયેલા અને ગ્રેમગુસ્ત દુઃખથી ભાવતા હોતો એટલામાં હું તેની પાસે ગયો અને ઘણું હેતુથી તેના હાથ પકડીને કહ્યું, “માણેકજી, હું મારા આ રાજ દયાનામાં રાખ, હું તને કહી રાજીવું કે હારી સી પણ તારી સાથે તેવી જ રીતે રહેશે; એટલું જ નહીં પણ હું નહીં જાણું કે એની સ્થીતીમાં રહેવું તેને સુખકારક લાગશે. આવી વખતે જ સી-જોના સ્વભાવની શુભ પીર, હાસાંદ વગેરે જે અંતઃકરણમાં દંડામેલા હોય છે તે તેની મેલેલ પ્રગટ થાય છે. વારા મેલેલી ની-બોલી થઈને નહીં, પણ એક નીચરથી તે વારા હવર પ્રીતી કરે છે એમ તને લાગશે. આ વાત તને બતાવવાનો અવસર સહન આવશે. હું તે જોઈને તેને આનંદ થશે. ફરેક સીના ખરા ગ્રેમગુસ્ત દુઃખમાં એક ઉધરી બંધાતો દીપ દરેક પ્રકાશમાન હોય છે. સુવૈના પ્રકાશમાં જે પ્રમાણે દીવો નજરે પડવાને અશક્ય હોય છે, તે જ પ્રમાણે તે સંપત્તીના તથા ચોલ-ચોખના ખરા

દંદાડામાં દેખાતો નથી. પણ વીપત્તિરૂપ અલંકર અંધારામાં તેની પુણ્ય પ્રકાશ દેખાય છે, અને તેથી જોનારનાં દુઃખને ધણે જ દૂર થાય છે; કોઈને પણ પોતાની સી કેવી હોય છે તે પ્રથમ સમજવું નથી; પણ કાળના હાથમાં જે વખતે તે સપડાય છે, તે વખતે તેની પુણ્ય ચોખવા માલમ પડી આવે છે; તે વીના સમજતી નથી.”

મારે આમાં સાચામાં ખરાને સંભવ ધણે જ હતો અને ચોલવાની રમ પછીખરી અવકાશવસ્તુ હતી. આ કારણથી મારે જુઓ કહેવું માણેકજીનાં અંતઃકરણમાં હતું.

હું કેવા માણસની સાથે માણેકજી તે પહેલેથી જ જાણતો હતો, મારે હું એકસરખું આજળ ચોલતો ગયો. મેં જે કહ્યું તે જુઓ તેને ખરું લાભદું હતું તે તેને તે પીકારી કાઢે નહીં મારે તેનાં મનમાં મેં તે વીચાર પૂર્ણ રીતે હતાયો. આખરે, “મારી જીને આ હજીવર કહીશ” એવું તેની પાસેથી વચન હીંચું; અને કહ્યું કે આ વખતે આ વાત તારી રીતે કહીને તારું હુઝૂર આપું કરવા શોવાય બીજે ઉપાય નથી. આ વખતે આજ કહેવું ચોખ્ય છે.

હું ખરું કહેવું કે હું જે આટલો વખત ચોલતો હતો તે જુઓ ખરું છે; પણ આખર આ પ્રકરણનો ચો પરીણામ થાય છે તે વીચારમાં હું હોતો; કારણકે જીવન જીની શો બદલો? જેને હંમેશાં સંપત્તીના રોગ તથા વીળાસમાં રહેવાની રહે, તેવું મન કેવું હશે તે કાલુ કહી રાજી કે જુવાનીના પુરથી માણસનું મન ચંચળ થાય છે, અને મોઝાં મોઝાં કામે કરવાં એવી ઉપજા તેના મનમાં આવે છે. તેને દુનિયાં સુખમાં રહેવાની રૂપ દેવાથી આવી કુખકારક ફરીફરતી સ્થીતી બદલોને કદાચ તેનાં મનમાં આ વીચાર આવશે તે કાલુ જાણે, અને જે તેની સ્વભાવ ઉઠીચી અને નીમજળ થશે અથવા તો હંમેશાં કુખની આશા કરશે તો તેના કુખથી પીડાયેલા પત્નીને વધારે દુઃખ આવશે. પેશાદાર તથા વીણારી લોકોને વીપત્તીની વખતે ધણે જ અચ્છેલા સહન કરી પડે છે, તેમજ વારંવાર લોકોનાં નીચ લાખાં સાંભળવાં પડે છે એ ખરું છે. હવે એક તરફ જીવનની ચંચળ જતી અને સુખમાં રહેવાની એવે બીજ તરફ જતી સ્થીતી બદલો તેનાં હુઝૂર, એવી સ્થીતી છે, મારે મેં હાથમાં લીધેલાં આ પ્રકરણનો ચો પરીણામ થયો હશે તે કાલુ જાણે?

બીજે દંદાડે કહેવા જુજળ માણેકજી મારે ઘર આવ્યો, તેણે કદયા પ્રમાણે બધી હીજીતે તેને સંભળાવી હશે એવું જાણીને મેં પુછ્યું, “કેમ, શું થયું બાઈ?”

માણેકજીએ કહ્યું “જુઓ કી થયું. ધીમે ધીમે મેં તેને બધી હીજીત સમજાવી તે સાંભળીને કહ્યું તેનાં મનને ધણું સમાધાન થયું. તેણે મારી પાસે ચેરીને કહ્યું “ખરેખર, આટલા દંદાડાં વગર સરીરને કીક ન હતું તે આપીને કે કે વાર, હવે તેનું કેમ થયું?” આ રાજ મારા મનમાં ઢળ જાણા કરે છે. પણ બદરે! તે બોચારી જોઈને શું ખબર પડે? હવે આપણી સ્થીતીમાં કેવા ફેરફાર કરવા પડશે તેની હજી તેને ખબર નહીં હશે. જરીજ સ્થીતી એટલે શું એ તેને માલમ નથી, અચ્છેલા સહન કરવાને અનુભવ એને નથી. ફક્ત વાતો અને નાટકોમાંથી જે વીરે એણે સાંભળ્યું હશે તેમનાં, હંમેશાં અગતી ચીજે જ્યારે બંધ પડશે એને તેવા બદલે હલકી ચોળે વાપરવી પડશે, ત્યારે સુખ કેવું છે તેની તેને ખબર પડશે. ફરીફરતીમાં રહેશે અને અપમાન સહન કરવાં પડશે ત્યારે આ બધીની પરીણા થશે.”

મેં કહ્યું “હા, બધામાં સમજવાનું જે કાંઈ અપડું કામ તે તો ચાર પડ્યું, હવે લોકોમાં તારી નીચ સ્થીતી પ્રગટ કરીશ એટલે થયું; લોકોને પોતાનું અનુભવી બતાવવું જે પહેલાં જરા

“સ ન ખી મ” ના મ ની આ ગ બો ટ મા એ ક સ ફ ર.

પ્રકરણ પચ્ચીસમું—રીવર પ્લેટ.

૧૦—ત્રણ નહિદાસશ્રીઓ.

જે પુરો નહીં થવાને લીધે હજી સુધી પાણીની સપાટી ઉપરથી દેખાતો હતો નહીં; એવું પરીણામ એ ઘણું કે હમોએ અંધો માર્છલ સુધી તે ડંકાનાં ઢુપી ગય્યાં કામ તરફ દંકારવું, પણ સારે નમીએ કાંઈ પણ તુકસાની ખમ્મા વગર હમે જલદીથી પેઢે પાર ઉતરી રાખ્યાં. મહાવામાંથી બહાર આવતાં હમને માથમ પડ્યું કે હમો “કસતમ દાહસ” ની સામે ઉતર્યાં હતાં, જે ધિમારત વધારે પારીકાર્થી જેવા હવે હમોએ-સર કાઢે.

અહીં એક “લોતલે એરીએનતલ” નામનું ઘણું મોટું હોટલ છે, તેનો દેખાવ બહારથી ઘણો સારો લાગે છે, તેમજ અંદરથી સગેમરમરના પથરના બનાવેલા ચોક્કિ અને ઊંચા એરડાઓ હોય છે, જેથી ગમે એવી ગરમી હોય તેા પણ ઠંડક રહે છે. રસ્તાઓ સારા અને પોહોળા છે, પણ વચમાં મોટા મોટા ખાડાઓ હોય છે, જેથી અને અન્યએથી લાગે છે કે એની ઉપર ગાડીઓની કમાન કઈ રીતે ચાલતી હશે. ઘરો ઘણાં ખરાં ઈંટથી દેશનાં ઘરો માફક બાંધેલાં છે, અને ભોંવત-બાંધીની દરેક બારીઓને આ જગા ઉપર વારવાર હુમલો થાય છે તેની સાહેલોતીયાં લોખંડની ગસાર નાખેલી હોય છે. ઘરોને માથે હાપડું હોતું નથી પણ ઘુણી અગાસીઓ રાખવામાં આવે છે. પેસાદાર વેપારીઓનું રહેવાનું મુકામ “પાસીએરલ મોલીનો” નામની શહેરમાં જે સર્વેથી ઉત્તમ જગ્યા છે, ત્યાં છે. હમને પાછાં ફરતી વેળાએ ઘણીએક મોટાં પાણી ગાડાંઓ મળ્યાં, જેને બેથી બાર બળદો બેસે છે, અને જેને એક માણસ યોગા ઉપર બેસી આર મોટાં દંકારે છે.

મંગલવાર, તા. ૧૨મી સપ્ટેમ્બર—હમે લંગર ઉતારી ચાલુ કર્યું, અને બ્યારે હું તુટક ઉપર ચાલી લારે ઝડકવું પડ્યું હતું. “રીવર પ્લેટ” આ જગ્યા ઉપરથી નેકસોથી પણ વધારે માર્છલ પોહોળી છે, અને કીનારાઓ તદન સપાટ હોવાથી કાંઈ જેવાનું નથી; આખો દીવસ દંકારયા પછી હમે રાતના સાડાડા દસ વાગે “મોનસ એરીસ” થી દુર લંગર નાંખ્યું.

બુધવાર, તા. ૧૩ મી સપ્ટેમ્બર—નદી ઘણી પોહોળી, કીનારો નીચો, અને હમે ઘણાં દુર હોવાના સખજથી હમે દીવસનાં અજવાળામાં પણ શહેર જેઈ રાક્યાં નહીં. નવ વાગે હમારી સ્ટીમર ઉપર એક જરમન કપડાન આવ્યો જેએએ હમને કહ્યું કે તમેા તો “મોનસ એરીસ” થી આઠ માર્છલને છેટે છેએ. તમેા તેવજુ સાથે કીનારે જવાનો બદોબસત કર્યો, અને હમે તરતજ નીકળ્યાં. જે કલાક દંકારયા પછી હમે એક નાહના પ્રવામાં બેઠાં, જેણે હમને કીનારા ઉપરનાં પગઢાં આગળ ઉતાર્યાં. કીનારે ગયા પછી હમારું પટેલું કામ તો “સેસેરીઆ” જગ્યા સાર એક પાર્છલતને હમારી નેક-રીમાં રાખવાનું હતું. હમે સર્વેથી સરસ માજુસને તેજવી મંગાવ્યો, પણ તેણે ત્યાં પાણી ઉડાં નથી અને જે સ્ટીમર રેલીમાં બેસી ભય તો નીકળતાં ઘણા દંકારા લાગે કરી હમને હમારી “સનખીમ” માં જગ્યા ના કહ્યું, તે સખજથી હમે એક નંદી ઉપરના મહાવામાં જવાનો બદોબસત કીધો.

ચોથા ક્રહરોયોની દેખરેખ દેશન હમે “સેનત્રલ રેલવે સ્ટેશન” ઉપર જઈ “રીવર પ્લેટ” ના કીનારા ઉપર ગયાં. ત્યાંનાં લીએરીખાનાંમાં સાઠ લાખ રૂપયા રોકડા ત્રણ મેટ્રી લીએરીઓમાં બંધ પીચેલા હતા, તે સીપાય બે ક્રોડ રૂપયાની

મેટા તથા સરકારી કાગળોએ હતાં. આ બેકની "રેસેરીઓ" ગામની સાખાખાંથી એકવાર સરકારી માણસોએ એક સામ પચાસ હજાર રૂપયાની ચોરી કીધી હતી, કે જેથી બનાવ આગસ કદી પણ બન્યા હતા નહીં.

પછી વખત હોવાથી હમે ગામ બેવા ગયાં, બંધનાં ઘરો બીજા "સકથ અમેરીકાનાં" રેસેરીનાં માફક ચોખ્ખાં કઠકાઓમાં બાંધવામાં આવે છે; અને રસ્તાએ એક સરખા સીધા બાંધેલા અને એક બીજાના છેડાથી સર થવા હોય છે. એ રેસેરી વચમાં એક મોટા બાગ છે, ત્યાં એક દેવલ તથા નાટકશાળા પણ છે.

બેસપતવાર, તા. ૧૪ મી સપ્ટેમ્બર—આજે સહવારના સાત વાગે પાછલતે આવીને હમુને કીનારાની આગળ લઈ જવાની કોરોશ કીધી; પણ પાંચ આધિય ગયા પછી હમુને પહોં લંગર નાખવું પડ્યું. આસરે દસ વાગતે હમે પાણી મહવામાં કીનારે આવ્યાં, અને જે બાવની ગુણેલી શાયેને માટે "સાકિ અમેરીકા" વખાણપત્ર છે, તે શાયે ભેવાને એક નાણુતી વખાર તરફ દમારો રસ્તો લીધો. એ શાય એક ગરીબ ભીખારી તેમજ સહીષી મોટી પદ્ધતિનાં અમલદાર પણ પેહેરે છે. એની કીમત લગભગ ત્રણસોથી આઠસો રૂપયા તુલીકની હોય છે, પણ ફેરલીક દલદા કીસમની બેસો રૂપયે પણ મળે છે. હમોને ત્યાં એક માણસ મળ્યું, જેણે હમુને કહ્યું કે તે ત્રણસો રૂપયાની એક શાય આસરે ત્રીસ વરસ થયાં વાપરે છે, અને તે જુની થવા છતાં હમુને તદન નવી જેવીજ લાગતી હતી. હમે એ શાયે ભેવા પછી યોડા-કોરોશ સાથે નાજો લીધો, અને "કમપાના" નવા બપોરના આગગાડીમાં ઉપડ્યાં. યોડેક કોકે ગયા પછી અમારી નજરે જંગલી કુતરાઓનાં દર માલમ પડ્યાં, કે જેની બાદરની બાજુએ બમે જંગલી ધુપડો જાણે પોહો-રેગીશો ચોટી કરતા હોય તેમ બેઠેલાં હતાં. એ પક્ષીઓ અને કુતરાઓ એક એક સાથે ધણાં બધાં ગયલાં માલમ પડ્યાં, અને કઠાયજ તેઓ જુદાં દેખાતાં. એ ઉપરાંત મેઠાંના રાળાં, જંગલી કમ્બુતરો, જળ કુકડીઓ, હાંસો,

૧૮—જંગલી કુતરાઓ તથા ધુપડો.

પડતાં હતાં. તારના થાંભળાને માથે પક્ષીઓના માળાઓ માત્રમ પડતા, કે જે મેઠોડીના બનાવેલા હતા અને જેની અંદર જાણેકે ફરેકાર ભરી લીધી હોય તેમ ખુશ બે આરામમાં દેખાતા હતા.

હમે ચાર વાગે "કમપાના" આવી પુગ્યાં, અને તરતજ મેટોમાં બેસી "સુરગે" સ્ત્રીમર ઉપર ગયાં.

સુરવાર, તા. ૧૫ મી સપ્ટેમ્બર—આજે સહવારે ૭ વાગે એક ભારી તોફાન અને ગમડાટી હમે સંઘળાં ચોટી ઉઠ્યાં, કે જ્યારે ધોધબધ વરસાદ પડતો હતો, અને હમે ચેલુ નવ વાગે "રેસેરીઓ" લંગર કીધું. ત્યાં સુધી વરસાદ ચાલુ રહ્યો. આરધા કલાક પછી હમે ઉતરયાં અને ખરખરડા રસ્તાએ ઉપરથી "યુનીવર્સલ હોટેલ" તરફ બધે ગાડીઓમાં ગયાં. આ હોટેલ એક રોનકદાર મોટી ઇમારત છે, જેમાં પણ સંગેમરમરના ચોકો, ઝોડો, રોપાઓ અને કુલો જાણ્યાબધ છે. "બોનસ એરીસ" ની માફક "રેસેરીઓ" પણ ચોરસ આકારમાં બાંધેલું, રસ્તાએ કાળા અને સફેદ સંગેમરમરના પથરોથી બની લેવામાં આવ્યા હતા, જેમાં દરેક મોહોવાનાં નાકાં સુધી નામ ગાડીઓ દોરે છે. બપોરના જન્મા પછી હમે એક ખાસ વેનમાં "કારકારના" ઉપડી ગયાં. એ ખાસ ગાડી સાથે બે માલની ગાડીઓ નોટલી હતી, જેમાંની એક યોડા-ઓટી ભરપુર હતી, અને બીજામાં આપણી વીક્ટોરીયા ગાડીના આકારની મોટાં ચકરની એક રોનકદાર ગાડી હતી. યોડેક મુસાફરી કીધા પછી હમે "રેસેરી" આવી પુગ્યાં. હમે બધાં અર્ધાં ઉતરયાં, યોડાઓને ગાડીમાંથી બહાર કઢાવવામાં આવ્યા, અને તેઓપર જન અને સામત નાખી સજ્યા ગ્રહરો સાથે હમે ખાસમાંથી ભરેલા રસ્તાએ ઉપરથી સવારી કરવા માંડી. હમારી યોડા ઉપરની ગુસ્સાફરીનો છેલ્લો એક અંગ્રેજ અમલદારના કારખાના આગળ આવ્યો, જ્યાંથી હમે પાછાં ફર્યાં અને આગગાડીમાં બેસી "કારકારના" માટે ઉપડ્યાં, કે જે હવે પછી "બીજી" રેશન હતું.

"કારકારના" વેસાતના "આઈટન" અને "ડીચમન" જેવું હમુને લાગ્યું; તે "કારકારના" નહીં ઉપર આવેલું છે, અને દરરોજ રેશનની તે નહીં સુધી લોકોને ત્યાં નાહવા લઈ જવા દેવામાં બે વખત યોમનીબસો દોરે છે. રેશનની પાસે બે ફ્રેચ ચોરોટીથી ચાલતું એક ઘણું સુંદર હોટેલ છે, ત્યાં "રેસેરીઓ" ના લોકો વારે પડીએ ખાવા અને થકી લેંદકીની મોલ ચાખવા આગગાડીમાં આવે છે. હમે આવ્યાં ત્યારે ઘણું અધાર ઘણું હતું તેથી તે રોડર બરાબર નોંધેલાં નહીં, તે પછુ તે બીના રસ્તાએ ઉપરથી પાપડાં ધરમચાળામાં ગયાં, કે જ્યાં હમુને ઘણું સ્વાદીય ફ્રેચ પકવન મળ્યું. એક દહાડો આગાડે લાંબન થયાં હતાં, પણ આખો દીસ ઘણો ઘેસવો લેહેવાથી તેઓને પાંચ કે છ કલાક સુધી બનીએ બાળવી પડી હતી. રાતના ખાના પછી હમે પાછાં હમારી ખાસ વેનમાં બેઠાં અને સાડા નવ વાગે તદન યાદી ગયલાં રેસેરીઓ આવી પુગ્યાં.

[સાંધણ છે.]

૧૯૭

હીમાંબાઈ નં. ૩૦ પટેલ.

રમુજે કુરસદ.

૧-ઉખ્યાલું.

ગીચથી આટલી પ્રમાણે દરેક વાક્યના અરથો કહાડી બરાબર ગોઠવેલા, અને તેની કલ્પી લીધી વાંચયો તે એક નાખીયો બાનુંતું નામ આવશે.

૧. મરણ.
૨. એક ભણીતી ઓખર.
૩. એક ભાતની માછલી.
૪. પાણી.
૫. કપીતામાં જુ પછુ ગીતમાં નથી.
૬. ઘણા યા બગાવ.
૭. વાવટોળ.
૮. પશતન.
૯. એક મુસલમાન સખસનું નામ.

એસ દારદી'બ.

૨-ઉખ્યાલું.

તે જુ છે કે જે મલ્લુદે ફાળ લેય છે, રાનલો કોઈ કોઈ વેળા લેય છે, અને ખુદાએ લેયો નથી ને કહી લેયો પછુ નહી.

મીસ દીરીન ફરાંચિસ સાતીનનાં (કરાંચી).

૩-ઉખ્યાલું.

કાલો જુ પછુ કાજ નહી,
લાંબો જુ પછુ સાંપ નહી;
તેજ ચરે દરખાન નહી,
કુસ ચરે મહારેવ નહી,
જે આંખે ઉખ્યાલું પારખે નહી,
તેને 'સુ'દર પંચાંગ' મહે નહી.

મીસ લાંબો જુ.

૪-લેરી વાક્ય.

ગીચતાં વાક્યમાં જ્યાં જ્યાં આંદા મેળવા છે હાં અડારી મુશી ઉઠગોના:-

હમરે લાં રવાા કુવેરા છે. તેની ઉઠ દમે પછી ૧૭ રાખી. જે છે. ૧ દીને તે બેળા હસા બાર થયો કે ૧૭ ફીરજાનાં બેળામાંથી રવાા નો કદકો લઈ નહો.

ખાઈ હીં ખાર-એમ- હાજવાળા (જીગમં).

૫-ઉખ્યાલું.

મને તમે ખાવો છે પછુ ભેતાં નથી. ગળો છે પછુ ચાવતાં નથી. સરીદારેં દહમલ કરે છે પછુ હલમ કરતાં નથી. તમે અને તમારોં લેવો છે પછુ રાખી રાકતાં નથી, અને તોપછુ તમને મારા વગર પરી પછુ ચાવતું નથી. લારે હું કેણુ?

મીસ ગુલબાનું ભલુંગમિર પટેલ (અમદાવાદ.)

૬-લેરી હીસાબ.

પીસતાડીસની સખ્યાના એવી રીતે ચાર લાગ કરે કે જે પેદલામાં જે ઉમેરે, બીજામાંથી જે બાદ કરે, તીન્ને બેએ મુજે, અને ચોથાને બેએ ભયે તેા સરવાળે, બાદબાકી, ગુણાકાર, અને ભાગાકારનો જવાબ એક જ રાખી સખ્યા આવે.

ખોડાસો ગઈ વેળાનો.

- ૧-પૂજીનો નક્કો.
- ૨-૧. સકલી, ૨. દરીયા.
૩. ગુલાબ, ૪. નખતારી.

સ

૦

૦

૦

૦

૩-૧. કન્યા ઉર્પણ, ૨. ચણાં પાપી, ૩. તપકીર, ૪. કસાર.

૪-આવરહો.

મી

ક સ મ

મી સ મે ની ઝ

૫. ની ૨

ગ

ખરા જવાબો લખી મોકલનાર મુબઈ ખાતેની બાનુંતોનાં નામો.

બાઈ રતનબાઈ કુરામલ મોટી ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ ભાઈ, ૫. ઠીક ૧, ૨, ૩ (૨) (૩) (૪), ૪, ૫. બાઈ બીજીબાઈ લાલબાઈ લાલબાઈ બારોય ૧, ૩ (૨) (૩) (૪), ૪, ૫. બાઈ કોસીબાઈ રસનજલ ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ હો. ૩. લી. ફાસલ ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ ભ. તે. ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ દીનબાઈ ૧ સમુદ્ર ૧, ૨, ૩ (૧) (૨) (૪), ૪, ૫. બાઈ દીનબાઈ પદામલુ-લ માસતર ૩, ૪, ૫. મરેસ ફાલીન ૨, ૩ (૪), ૪, ૫. બાઈ મીસીબાઈ મેલસલ પ્રસાદી ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. મીસીસ બ. દી. ના. ૧, ૩ (૨) (૩) (૪), ૪, ૫. મીસીસ P. લાસા ૩ (૧) (૨) (૪), ૪, ૫. M. A. D. Pochal ૩ (૧) (૨) (૪), ૪. મીસ ભ. મે. ૩, ૪, ૫. બાઈ મેદાબાઈ દો-રાજીત મીબાઈ ૨, ૩ (૧) (૨) (૪), ૪, ૫. મીસીસ નયોબાસ, ૪, ૫. લાજ-સાસ ૧, ૩ (૧) (૨) (૪), ૪, ૫.

દેશાવરની બાનુંતોનાં નામો.

બાઈ ખરસેબાઈ મેદુરાનલ પટેલ (મોહીય) ૧, ૩, ૪, ૫. બાઈ લી. આર. મિમ. દારવાલા (મોહીય) ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ D. S. N. (ખાતી) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. મીસ ગુલબાઈ બંભોર પટેલ (ખમતાર) ૫. મીસીસ નયોબાસ રતનલ દુગી-લાલા (નાગધેર) ૧, ૩, ૪, ૫. મીસીસ શુભાઈ બનમેરવા (મઈ) ૧, ૩, ૪, ૫. મીસીસ મેલસલ કાસલ પટેલ (ખંડા) ૧, ૩, (૧) (૨) (૪), ૪. મીસીસ માણેજલ લલગભાઈ કમિરમેન (ખંડા) ૩ (૨) (૩) (૪), ૪, ૫. બાઈભાઈ બાઈ તમા મખઈ (ખંડા) ૩, ૪, ૫. બાઈ આંબાઈ મેદુરાનલ અર-સર (મઈ) ૧, ૩, ૪. બાઈ D. N. Khory (મઈ) ૩, ૪. બાઈ ખંડાબાઈ માણે-લાસા બનમેર મેદુરાનપ્રેમા (ખાણ) ૧, ૩ (૨) (૩) (૪), ૪. મીસા ઠીક-૧ ફાંમીચી રાતીનનાં (કરાંચી) ૧, ૩, ૪, ૫. બાઈ આંબાઈ મુખરે પ્રસા-લાલાલા (મઈ) ૪. મીસ ખંડાલા દી. માણેજલાના (સુરત) ૩ (૪) ૪, ૫. મીસીસ મીસીસ મેદુરાનલ દમરુ (મીંકીયા) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. મીસ ફાલી-બાઈ પદામલુલ મનમેરલ પ્રજેલાલા (જિગમં) ૧, ૩ (૨) (૩) (૪), ૪, ૫. મીસીસ રત્નાલ રાજામલ પટેલ (જિગમં) ૧, ૩ (૨) (૩) (૪), ૪, ૫. મીસ મુનબાઈ સેયમલ મસાલાનાલા (મઈ) ૧, ૩, ૪. બાઈ બરબાઈ રાજનલ અમલની (નાગધેર) ૧, ૩ (૨) (૪), ૪, ૫. બાઈ ખરસેબાઈ કુરામલ મીસ-તરી (જિગમં) ૧, ૩, ૪, ૫. બાઈ પ્રતીબાઈ પીસીલા (જિગમં) ૧, ૩, ૪, ૫. બાઈ રતનબાઈ સોદામલ નાદરીયા (મીસ) ૧, ૩ (૪), ૪, ૫. મીસીસ બંદીચીલ અપીચીલ કુલાસ (મઈ) ૧, ૩. બાઈ મેદુરાનલ બનમેરવાકે લાલા (મઈ) ૧, ૩, ૪. મીસીસ મુનબાઈ મનમેરવાકે અરસીયા (૧૬૬૫) ૪. બાઈ બનુબાઈ મીસાબાઈ વલસાલા (કરાંચી) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫.

દમાડુ જયા માસનું મુબઈનું ઉનામ ગીચતાં બાનુંતો મેળ-હું છે, તે તેમજ મેદુરાનની કરી 'કયસરે દિવં ચેસ' મંચી મંચાની લેવં.

બાઈ ભ. તે. હા.
દમાડુ જયા માસનું દેશાવરનું ઉનામ ગીચતાં બાનુંતો મેળ-હું છે, તે તેમજ પછુ મંચાની લેવં.
બાઈ બનુબાઈ મીસાબાઈ વલસાલા (કરાંચી).

આ 'મી નિવ' મુબઈના કારખાં નાં રક હાનની રીખાં કયસરે દિવં રીખાં વેળાં ખાતે મારે કામલ કાસલ મેદુરાન બાનુંતો.

ભરતકામ કરનાર શોખીન બાનુઓને એક અગત્યની ખાસ ખબર.

હમારે હાં નીચે જણાવેલ કેટલો ભરતકામને લગતા સામન કીશ્મિત બાવે વેચવાનો છે.

સોલ કાલા રંગની તકાઉ મખમલ ઉપર ભત ભતના કુલ પાનના વેલાથી છાપેલા ગાડીમાં મુકવા લાએક તકીઆ.

કીમત તકીઆ ૧) નો રૂા સવા.

સોલ કાલા રંગની તકાઉ મખમલ ઉપર ભત ભતના કુલ પાનથી છાપેલી છોકરાંઓના પેટ્રેવાસ લાએક તોપીઓ.

કીમત તોપી ૧) ના ના. આના પાંચ.

સોલ કાલા રંગની તકાઉ મખમલ ઉપર ભત ભતના કુલ પાનના વેલાથી છાપેલી અરોને પેટ્રે-ડવા લાએક સ્લીપર.

કીમત સ્લીપર ૧) નો રૂા ૩૧

ભરતકામનાં વપરાતાં મખમલના તરેહવાર રંગીન ખુદરતને મગતાં કુલ પાતરાં યજ્ઞાન કીશ્મિત બાવે. ફક્ત એક દોડીઆની કીમતનો પોરત કારડ લખી નમુના મંગાવી ખાતરી કરવી.

ઉપરો આસ એક વખત બેવાથી ખાતરી કરી આપશે કે એવી સોલ ભરતકામની તરાંદ કેટલો ભરતકામના ખપ અધિકવચીત જાવી હશે.

સોશાયસાહુની કુપની,

નાં ૫૩, કીમર રોડ, નવે મોતીખાને.

સાઉન્ડી એડ કુપની, લીમીટેડ.

પીઆના, આરગને, હારગેનોઆમ; ગીતાર, ગીરસ, મેનડોલાઈન, તથા ભતભતના પાલુઆ મયુકીક (ગાયન) ને લગતાં નવાં ચોખાન્યાં દરમેલે અમારે લાં આપેલ છે.

સધલી તરાંદનાં રસાઈઆ તથા ચીતારો ખાજીટ કરીને

વધી સરસ રીતે ફરમાઈ બરતકામો આપે છે. સાઉન્ડી એડ કુપની, લીમીટેડ, મુબઈ.

ગલીસરીન ગેલી તથા ફેલડ કીમ

બાનુઓ તથા ઘરસ્થોને માટે.

દમાર કોવડ કીમ વાપડવાથી મોટાને તથા હામને ખાસ સફાઈ મલશે. કીમત ૧) આઈસના બા- બે આઈસના પાટના રૂા ૩૧.

ગલીસરીન ગેલી મોટાં તથા હામ ઉપરનાં ચાકરને તથા ખરબચવાલી લાકાસ મારી અપેલી ચાંમડાને ખુશ મુખર બનાવે છે. કીમત બે આઈસની સીસીના રૂા ૧૦.

ચોખુ સાહુ ગલીસરીન ચામ ઉપર બરવામાં સારો ફાવેલ છે તે તથા બીલ ઉપરોચીમાં ખપ વધુ ડાયકે. કીમત ૧ આઈસની સીસીના રૂા ૧૦.

ચાંમડીનાં દરદો જેવોઈ ખરખમ, ચામ, ફુલા તથા દરાન, કીર, ખુલ્લી વગેરેના દરદો ઉપર હમારા મલમે સારી ફેલડ મેલવી છે. તેમ પ્રમાણે દરાન, કીર, ખુલ્લી ઉપર સોલમુશન લગાડવાનું શોશીમાં બનાવેલું છે, તે લગાડવાથી ખુશકલ આરામ થાય છે. કીમત મલમોના પાટ રૂા ૧૦, શીસીના રૂા ૧૦.

ખનાવના-બી. એન. અરચનડ,

મગિનદ રોડ મુબઈ, ઉર્ડાનીની વાડી.

નીચે કાલેખામીથી મલો રાકિ-ગેરમાં પાટનો બનેર કીર મેસાસ નામક દબોસડની દુકાન નાં છે, તથા રેલમાં કે દરવાજા પાલીમની પાસે પરાઈમરો રોપમાં. પાપરજી રોસટર અવસ દવા ખાનસાલ તથા મીલોતમલ મિલસલ રોપરજી મુખનામને લખે ભરતકામની તરી અગોવારીની સમિ.

ખરશેદજી મનચેરજી બેસાનવાની દુકા

ચીનાઈતથા રેશમી કાપડ વેચનારાઓ

મુબઈ, કેટીટાટ, હારનખી રોડ, ૨૧ નંબરેદજી

જીજ્ઞાસુની સ્કુલ પારો.

કાપડ! કાપડ!! કાપડ!!!

હમારે હાં તરેહવાર ભતતું ચીનાઈ, વીસાવતી, નેપાનીસ અને ચેંગાઈનું રેશમી કાપડ સાડીઓનું તથા પોટકાઓનું અને દરકે વપરાસમાં આવે તેવું નવી નવી ભતોતું સાઈ અને સસનું મલશે તેમજ ઉનનું અને સુતરાઈ કાપડ પણ કીશ્મિત બાવે મલશે. ચીન, વીસાવત, ચેંગાઈ અને નેપાનથી દર પદર દહોડે નવાં નવાં માન આવે છે.

છ, ચીતક અને કસમ તીચીનો સુદતી માલ બરવા સાર કીશ્મિત બાવે મલશે. રેશમરના ધરાકેએ હમારી દુકાનની બેડ લેવાથી ખાતરી મશે. બાહર ગામના આરડો ખાતરીથી બજાવવામાં આવશે.

મુંબઈના નામદાર ગવર્નર લૉર્ડ રેનાં બખતાંવર બાનું લેહી રેના માન પામેલા ચાસરા હેઠળ.

ૐ સ્ત્રી મિત્ર—સાંકળિયું—અક્ટોબર ૧૮૮૯. ૬

૧. મીસન બાવાનું વસિયત—એક મળી અમલન જેની રસીલી વાર્તા—ચોત્ર સાથે (લખનાર મીસ શરીન કું પાટક)	૧૬૬
૨. લાડ—(લખનાર મીસ રવનબાઈ નં. ૦ પદ્મબાલી).....	૨૦૩
૩. કાલે—કાલે ઉપર પ્રગતી રાખનાર એક માલુસને દ્વારે લખાયેલા પોતાની છાંદમીના પનાચે—(લખનાર મીસ નવાબબાઈ નં. ૦ પાટક).....	૨૦૪
૪. સંકેદ વખતે પીરન—(લખનાર મીસ નં. ૦ કાદલા).....	૨૦૭
૫. આ કુન્યામાં આપણી ફરન—(લખનાર મીસ શરીનબાઈ ફરતમલ કું. ૦ પાટક).....	૫૧૧
૬. નાગીચી સ્ત્રીઓનાં નં. ૦ અરીચે—શાસ્ત્રીય કોન્ટે—ચોત્ર સાથે—(લખનાર મીસ શુભાઈ કું. ૦ પાટક).....	૨૧૪
૭. સ્ત્રી માતા તરીકે—(લખનાર મીસ નં. ૦ કાદલા).....	૨૧૫
૮. એક મહાગુણી પુત્રી અને વફાદાર ખીચા—(લખનાર મીસ મેદરબાનું કાવચ હાવર).....	૨૧૬
૯. છામતી નરીયતો—(લખનાર મીસ પનબાઈ કું. ૦ પોદા).....	૨૧૬
૧૦. બરવા શુભવા વીરો—તલુ ચીચે સાથે.....	૨૨૦
૧૧. “સનળીમ” નામની આંખબાટમાં એક સફર—કીસ લેકા ખાસી—તલુ ચીચે સાથે—(લખનાર મીસ હીરાબાઈ નં. ૦ પેટલ).....	૨૨૧
૧૨. રાંધવાને લગતું—(લખનાર મીસ શરીનબાઈ દારાસાદ તારાપોરવાલા તથા મીસ મેદરબાઈ સોરાળા અરસેદલ ઇન્નેર).....	૨૨૩
૧૩. મીસીસ હેસલીંગસ—(લખનાર મીસ નવાબબાઈ અરસેદલ રોક).....	૨૨૪
૧૪. રચુને ફરસદ—(લખનાર રચુને ફરસદનાં બાનું અધીપતી).....	૨૨૫
૧૫. ખોલાસો મળ વેળાને—(લખનાર રચુને ફરસદનાં બાનું અધીપતી).....	૨૨૬
૧૬. મુંબઈ તથા દેશાવરથી ખરા તવામો લખી મોકલનાર બાનુંબોનાં નાચોની દીપ.....	૨૨૬
૧૭. આમારી લખનારીઓને ખબર—(લખનાર અધીપતી).....	૨૨૬

સ્ત્રી મિત્ર

STRI MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

પુસ્તક ૧ હ.

અક્ટોબર ૧૮૮૯.

અંક ૮ મો.

મીસન ખાવાનું વસિયત. ૬૬

એક ધણી અજાયબ જેની રસીલી પાર્તી.

૨૬ ૨ ૧૭ ૧૨ ૩.

સાઉથેમપ્તનનું બંદર.

જે ઓગસ્ટાએ તેણીની આંખો બંધાવી લ્યારે તેણીને માત્રમ પડ્યું કે રસીબર ઉપડી સુધી હતી અને તેઓ ભર દરીએ હતાં.

તેણી ઉડી આત્ર દોરી પુરકપર ગઈ. સુરજ અસ્ત પામેલો નેઈ તેણીને લાગ્યું કે તેણી ધણી વખત બંધાઈ રહેલી હાલી નેઈએ. ડીકને લઈને, મીસીસ મોમસ ન્હી ભેડી હતી તે તરફ તેણી ગઈ અને તેઓ સાથે થોડી વાત કીધા પછી અસ્ત પામતા સુરજનો રજામણો દેખાવ નેવા ફરી. મોટા મોજાઓ પશ્ચીમ તરફના પવનના સપાટાથી નેસનજ ધસડાઈ આવી વાહાણની આગળે અડદતા અને શીલુવાડર પાણીના છાંટાઓ તેણીના મેદરાપર આવી પડતા હતા; અરધા અસ્ત પામેલા સુરજની આંખી રેસાનીનાં કીરણો મોહણા મહાસાગરનાં ઉછળતા મોજાઓમાં ગુમ થઈ જતાં હતાં. દ્રઢી મથોદાની રોક ડા માર્છસ પછાડે કરગરન લેવડની અનુભી ટેકડીઓ આનેથી હતી; ઓગસ્ટા તે તરફ તીકી તીકીને નેઈ કમકમાટીથી ધુજવા લાગી. થોડા વખતમાં રાતના અધારા છાંટાએ તેનો પુરનો આસપાસ સધળે પાંપરગો અને તે ટેકડીઓ લાંચી ગુમ થઈ ગઈ.

જેમ રાત પડતી ગઈ તેમ આશ્રસ ઝવેરાતની માફક અમકતા તારાઓથી ભરાવા લાગ્યું. પશ્ચીમ તરફથી કુકતા પવ-

નો અવાજ નંગલી પક્ષીઓની ગાયન મીસાત્ર સંભળાતો હતો, શીલુવાડા મોજાઓ નાણે તેઓના સ્ટ્રેફ હાથો વાહાણની આસપાસ ફીટાળી તેને ઘેરી કરતાં ધુમ તેમ ઊભા હતા.

વાહાણ દોરડાં અને સારા પવનથી આમ તેમ ઝોંકા ખાતો હતો, અને આસપાસનો પુદરતનો દેખાવ દબદબા ભરેલો લાગતો હતો. ઓગસ્ટાએ ઉપર નેઈ એક હાથ મારી, નેકે આમ ક્રવાર્ડ કારણ તેણી પોતે પશુ નાણતી ન હતી. જીવાનીનું થોડી તેણીની નસોમાં વેહડું હતું અને તેથી નધારેલું અપત્તાન મજવાથી તેણી અતીશય પુરો થઈ હતી. જો આ વાહાણ મોહાની મેદરાખાનીથી લઈ આવી લાગ્યું ન હતે તો તેણી હજી તે ભયંકાર જગાપર હતો. તેણીના દહાડા લાંબા ભરાઈ સુધી મથળા ઉમેરે મનમાં રહી જતે અને તેણીની પુહીનું બળ, જેણે હજીતે હમણાં દુન્યામાં પહેલ વેહલો દેખાવ કીધો હતો, તે તુરતજ ગુમ થઈ જતે અને જગમાં પ્રકાશીત થવા પામતે નહી. પણ હવે વખત એકવાર વધારે તેણી સામે લાંબા પથો હતો, તનદીક આથેલાં મોતે તેણીને છાંટાની નધારેલી કીમત જીવતાં શીખવી હતી. ખરેખર, ધણીઓ ગુમરે છે તેવી એકલપેરી, આપસ્યાર્થી છાંટાની નહી, પણ તેથી તદન જીવન જીવતાની ઉચી કીસમની છાંટાની, જેની મુખ્ય નેમ સમ્યાઈને વળગી રહેવાની અને પોતાની શકતી સુજળ પોતાના ઉભલ દુધરની પીકાથી, જે પુખ્તસુરત વીચારે તેણીનાં મગમાં પેદા થતા હતા, અને જે તેણીનાં દીમમાં આકાશી ઓળા માફક છાપ મારી બેસતા હતા, તે ચીતારવાની હતી.

ગણ મહીના પસાર થઈ ગયા—ઉછળતાં પાણી અને હમેશાં કુકતા પવનપર લાંબા ગણ મહીનાઓ પસાર કીધા—દારપુનને અમેરીકામાં યુનાઈટેડ સ્ટેટસમાં આવેલાં નોરેકા શહેર તરફ પોતાનો રસ્તો લેતાં દરીઆનો ધણો ખરાબ અનુભવ મળ્યો હતો. આં સુધી તેઓ સેન્ટ પોલસ રોકસ તરફ આવ્યાં લાં સુધી સધણું ઠીક હતું; ત્યાર પછી ઉત્તર તરફના રસ્તો લેતાં પશ્ચીમ તરફના પવનના અઝાડાઓથી તે વાહાણ ઓઝોરસના ઘણ તરફ ધસડાઈ ગયું. તે વખતે તેઓના ખોરાક, તેમજ પાણી બને ખત્રાસ થવા આવ્યાં હતાં. અહીં ઓગસ્ટા અને નાના ડીકને ઉતારી વાહાણ પાછું પોતાની છેડા વીનાની પુસાનની નીકળ્યું. ઓગસ્ટાએ તેણીનાં દોસ્તોને છેલ્લી સલામ

ક્રીધી, તેણીએ પોતાના દેશગણના બાંધવર ઉપી રહી “હારપુ-
નને” લાંબી પસાર થતાં નેહુ. તે ઉપરના આદમીએએ તેણી-
ને એકબી અને તેઓએ તેમજ કેપટન થેમસે ખુશાલીના
પોદારથી તેણીએ કહાડી સલામ ક્રીધી, કારણુ આખાં વાહા-
ણપરનું દેશ આદમી ઓગરટાને આદનું હતું અને છતાં પત્ની
વખતે તેઓએ તેણીને યાદદાસ્ત તરીકે એક મોટા બ્રાક્સ
ભરાય તેટલી બેટા આપી હતી, જેઓ માંહેથી ઘણી ખરી તે
ઉમદા બનાવર મગરમછને લગતી હતી. ઓગરટાએ તેઓની
સલામતા જાળવખાં પોતાની રૂમાલ કીચએ, પણ તેણી તેઓને
વધારે વાર બેઠી ન શકી, કારણુ તેણીની આંખો આંસુઓથી
ભરી હતી હતી. લાંબો વખત સુધી “હારપુન” પર રહેવા
છતાં તેણી તેઓથી ખુશીથી જુદી પડી ન હતી. લાં તેણીએ
આસાએસ બહેના અને સુખી દીવસે યુનરયા હતા અને
વધી તેઓની તેણી તરફની વનેણુક ઘણી માયાળુ અને હેત-
વંતી હતી, કે જે મુજો સંકટમાં આવી પડેલાં સંઘમાં આદ-
મીએ તરફ ખતાવવાને અમેરીકાનો વખાણુપવા છે.

હારપુન વાહાણને ઉપડી જતાં દરગીરીથી નેતાર ઓગ-
રટા એકદી ન હતી; આપણા નાના ડીકને પણ તેઓથી જુદું
પડતાં ધણું લાચું હતું અને બ્યારે તેનો એક એકસ શીલ-
મણુ દેખાવતો દોસ્ત જે વાહાણપરનો એક સુખ ટીકમ હતો,
તે પોતાની દોસ્તાના હકમાં, છતાં પડતી વખતની યાદદાસ્ત
તરીકે એક મોટા મગરમછનો ઘાંત કે જે ઉપર કેરગમન લેન્ડ
પરથી થયકા તેઓના છુટકારાનું એક ચીન તેણે પોતાને હાથે
કાતરણું હતું તે તેને એટ આપવા લાગ્યો, સ્વારે ડીક લગભગ
રડી પડ્યા હતા. આ દરગીરીમાં ભાગ લેનારી ખીજ સ્ત્રી
મીસીસ થોમસ હતી; બ્યારે તેઓ ઓગરટામાં બોલેલાં જેટ
માઈકલનાં ટાપુપર આવી પુગ્યાં હતાં, સ્વારે ઓગરટાએ મી-
મીસન તરફથી તેણીને મહેકા ૧૦૦ પૈડામાંથી અરધા (૫૦)
પૈડા કેપટન થોમસને વાહાણપર તેણીએ લીધેલા ઉતારાના
લવાજમ દાખલ આપવાની માંગણી ક્રીધી, કે જેમાંની એક
કાર્દીય પણ લેવા, બેઠે તે પછો ગરીબ આદમી હતો, તે
છતાં તેણે કાફ ન પાડી અને કહ્યું કે કુલેકાં વાહાણપરથી
ખચેલાં તેના જેવાં કમનસીબ આદમી પાસે પૈસા લીધાથી તેને
કહવા લાગે; પણ ઓગરટાએ ઘણી મોહમ ક્રીધાથી ખતે
તેઓ વચ્ચે કોઈ સમજુતી થઈ. મીસીસ થોમસને પણ ઓગ-
રટા સાથે તેણીનું વતન ભ્યાં તેણી ઉધરી બેટા થઈ હતી
તેની મુલાકાત લેવાનું મન થઈ આવ્યું, પણ તેણી પાસે પૈસા
ન હોવાથી તેમ કદી શકતી ન હતી, તેથી ઓગરટાએ આ
રાંજણસર તે પૈસા તેણીને આપી તેઓ વચ્ચેની બાંજમગીનો
નોલેક આપ્યો. આ પ્રમાણે તેઓ ત્રણે જણાં ભ્યાં ‘મુંધી
કોઈ લાંબન જતું વાહાણુ તેઓને સાઉથેમપતન લઈ જવા
આવે લાં મુંધી પોતાના દેશગણમાં થોળ્યાં હતાં; અને આ
ત્રણે જણાં ક્રીનારાપર ઉભાં રહી હારપુન વાહાણને અસ-
પામના સુરજ તરફ દેશરહી જતું જતાં હતાં.

સેન્ટ માર્કેકલનું સુંદર ટાપુ ભ્યાં ખુદરજ હમેશાં હસતી અને
ખુશનુમાં લાગે છે, સ્વાના અચેક એવસીએ (Consent) તેઓ-

ને એક પખવાડ્યું સુધી ઉતારો આપી તેઓની ઘણી સારી
પરોણુમત ક્રીધી. આ એકત્રી જે એક કઢાવર દેખાવતો,
લાલ બાલવાસે અદરય હતો, તે તેણીની હીમત, માયાશી, અને
એકમની ક્રીતીથી એટલો તો ખુશ થઈ ગયો અને તેણી
તરફ એટલા તો પ્રીતથી નેજા લાગ્યો કે ઓગરટાને લાં રહે-
તું ભારી પડી ગયું. તેણીને લાં મળતાં સંઘમાં સુખ અને
ખુશાલીમાં આએજ એક ખતમ હતી, પણ કોઈ પણ મબીર
ખનાવ બન્યા વગર એક પખવાડ્યું પસાર થઈ ગયું, અને
હેકે ઓગરટાની ભારે ખુશાની વચ્ચે એક સવારના નાસ્તો
ખાતી વેલાએ મેક થોડા વખતમાં આવી પુગવાની વધામણી
તેણીને કહેવામાં આવી. અને હવે ઓગરટાએ તે એકત્રી
કે જે ક્રીનારાપર તેના આઈગ્રાસમાંથી તેણીને તીકનો નાશ-
પાસ એકદર ઉભો હતો, તેને છેકી સમાગ ક્રીધી; થોડાવારમાં
વાહાણનો ઘાંટ વાગ્યો અને લગર ઉપક્રાણું, તોપણ પેલો
એવસી દહીમચેદા તરફ તીકનો અને હાથ ચારેલા ભ્યાંને
લોકર ઉભો રહ્યો હતો. અતે ઓગરટા અને મીસીસ થોમ-
સ અખ્યય થતાં અને ઉલટમાં આવી ગયલાં લોકોનાં ટોળાં
વચ્ચે સાઉથેમપતનનાં બંદરમાં આવી પુગાં.

કપટાને તેણીની અનજેબ જેવી કાઢાણી વાહાણપરનાં
સંઘમાં માણસોને કદી દીધી હતી, તેથી ક્રીનારે આવી પુગ-
તાંવાર જેથી કાઈ તેઓને મળ્યું તેને કમનસીબ દેનગર રહી-
મર (જેકુળી જવાની કસ્ટારસ. બીના અચેક બોલતી દેકે
પ્રત્તના દીકમાં કમકમાટ ઉપખતતી હતી) પરથી અનજેબ
જેની રીતે ખચેલાં બે આદમીએ “વેસ્ટ ઈંડયા” નામનાં
વાહાણપર છવતાં સહીસલામત આવી પુગવાની ખખર કહી.
આથી ઓગરટા, મીસીસ થોમસ, અને ડીક ક્રીનારે આવી
પુગે તે અગાઉ તે તેઓની વાત અથવા ને અખર બોલી-
એ તો અરથો પોણા મનમાંથી ઉપખતી કહારેકો હેવાલ તાર-
નાં દોરડાં ચારકેતે જુદાં જુદાં હાથખાનામાં મોકલવામાં આવ્યો
હતો અને સાઉથેમપતનમાં તો તે એક નેરોસર બાગ મીસાલ
મપાટાખપ પધરાઈ ગયો હતો. હજોતો તેઓ બંદરપર પગ
મુકે તે અગાઉ તો બાહવડાં જાની ગયલાં લોકોએ તેઓનાં
લખમાં મોંઘ કરવાની એકપડીએ સાચે ધસારો કરતા અને કુકા
આનાં આપી તેઓને ઘેરી લીધાં અને સપાસોપર સપાસો
પુછવા મંડ્યાં, ઓગરટા તેઓ સંજેને એકી વખતે જવાબ
આપી શકતી ન હોવાથી તેઓ જેની કોઈ પુછતોનો કુકમાં-
જ “હા, હા,” કરી જવાબ વાળતી હતી. આનાં પરીણાખમાં
તેણીને પાછયથી ઘણી અંચરતી વચ્ચે માત્રમ પડ્યું કે પૈસા
અપજ, ઉસકેશયકા વર્તમાન પતના રીપાટરેશો પોતાના બેલેલ-
માં ઘણું ખર્ચ પોતાનાં મનનું ઉમેરી મેટા જેવો હેવાલ પડી
કહાડ્યો હતો, જેમાં તેઓએ વાહાણુ બાગવાનું ધણુંજ અસર-
કારક બ્યાન કીધું હતું, એટલુંજ નહી પણ વળી તેઓ ખાન-
રીથી લખતા હતા કે તેણીએ અને પૈસા બને ખાસીસીએ
એક પખવાડ્યું સુધી મીન મીનમાં બુજ્યું માસ બાઈ જુન-
સન કીધું હતું. આ છેકી બીના વાંચી ઓગરટા તો દેગર
થઈ ગઈ હતી, તેણીની બેટ લેવા આવનાર એક શખસ તો

આપડો કદે કીંગલે હોવાથી તેણીને ધેરી લીધેલાં કોલેના ટેળાં-
માંથી પોતાનો રસ્તો લઈ ન શકવાથી નાના કીડને પકડી તેની
આક્રમને અનુસરના સવાનો પુછ્યા મંડેણ હતો.

તેને કે તે શાશક તો બીહીને ખાસતીથી મુખ પારી તેની આગ-
ળથી નાકડી ચડું હતું, તોપણ બીજે દીવસે એક વર્તમાન પત્ર
ને કાંઈ પણ સદરાગાત વગર ખરી અને ચોક્કસ ખબરો આપ-
વાને બાળીતું થયું હતું, તેમાં નીચલાં મહાળાં હેજન હોદ્દર ક્રાંતમ
બરી હોવાસ આગ્યો હતો—“એક બાળકનાં દુઃખની કહાણી.”
પણ ક્રકત છાપાખાનાને લગતાંજ આદમીઓ તેઓને કંઈયે
આપતાં નહીં હતાં; નાની છોકરીઓ અને ધરડી રેસીઓ હાથમાં
ધ્રુવેના તુરી અને પેઢરવાનાં કપડાં તેણીને ભેટ આપવા લાગ્યાં
હતાં. છેવટે એક ઊંચા, સુંદર સુગંધવાળા અદર્યે એમરડાના
હાથમાં એક ચીકી મુકી, જે ઉતાવળે સુખપરોને ચીતરી કહા-
ડી હતી; ઉઘાડી ત્રેતાં આગમ પડ્યું કે તે એક “લગનની
માંગણી” હતી!

અતે તેઓ આગમગીના પહેલા વર્ગમાં એમાં, ગાડી ઉપ-
ડવાનો વખત થઈ ચુકેા હતો તોપણ બે રીપોરટરો દગ
સંતોષ પામ્યા ન હોય તેમ ગાડીની પારીમાં ‘આધાં ખોસી
સવાસો સુછના દતા. પેસા ચીકી આપનાર ઊંચા અદર્યે હસી
તેણીને સલામ કીધી, રેસન ખાસ્ટર તોપી કહાડી નમ્યો,
અને બીજી પક્ષે ગાડી સાફેખપતનનાં રેસન પડતી ઉપડી.

એમરડાએ એક છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો, અને પેસા સુંદર
મુછપાયા અદર્યની મુખીપર એકદમ હસી પડી; તેણીની
સાંગેની એકપર કાઠેએ તે દીવસનાં સખ્યાજખ વર્તમાન પત્રો
મુક્યાં હતાં, તેમાંથી એક ઉચકી લઈ ઉભેડનાં તેણીની નરર
નીચલા કદરા પર પડી—“પ્રોબેટ” (વસીઅનનામનાં ખરા-
પણું નીશેતો પુરાવો.) છુટાછેડ અને દરીઆઈ ચુકદગના
કાઈ કોરટમાં ચપત્તા મુઠાલના હોવાયો. પેઢસો હોવાસ તેણીએ
નીચે પ્રમાણે વાંચ્યો—

નામદાર પ્રમુખની હજુરમાં.

મરનાર મીઠ મીસનના બાળખમાં.

અંધો લીસેખર મહીનાની અધારમી વારીએ કેનરર નામની
રેસીવના કુબી બનામી આ અરજ હતપત્તિ થઈ હતી. વાંચનાર
ને યાદ હશે કે તે વાલ્કાલુપરનાં આસરે હબર આદમીઓમાંથી
ફૂત એક મજામાં સમાલ તેહનાં એટલે કે અંધાં મહી પચીસ
માસુસો બન્યાં હતાં. કુબેમાંમાં મીઠ મીસન પણ હતા, જેવ-
ળ “મીસન, એડીસન, દેસાસે એન્ડ કંપની” ને નામે ચાલતી
ખરોડીમાયમાં બહીલી થયતી ચુકવતક પ્રેસીડ કરનારી કંપનીના
વડા હતા, તેવલુ તે ખતે કંપનીને લગતાં દમકાલને અંધ
નુગીયેન્ડ અને આસેલીઆ તતા હતા.

મીઠ કીલરતીક જેવલુ મીઠ પર્લ સાથે અરનાદારે તરફથી
દાખર થયા હતા, તેવલુ કદલું કે નરર સાહેબના ધ્યાનમાં
“કેનરર” કુબી બના વીસેની બીના દલ વાલ્કન હોતી જોઈએ,
તેથી તેનું ફરીથી બયાત કરવાતી અગત વધી, જેકે તેમની અરજ
સોમંદ પત્ર સાથે અબરેલી છે. તેવલુ વળા એટલ્ય કે તે નામ-
દારને યાદ હશે કે એન્ડ મજામાં એસનારાં બધી જવાં હતાં,

અને આ દુનારત આ બનાનાની દરીઆઈ દુનારેતોમાં ધણી બધ
બંદેલી હતી. કુબી મજામાંમાં મીઠ મીસન પણ એક હતા. આ
અરજ તેવલુનું મરલુ નીપળું છે એવું કોરર તરફથી બહેર કર-
વાને તેવલુનાં વસીઅનનામના વજીડો તરફથી કરવામાં આવી
છે. જે મીલકત વીરો વસીઅનનામનાં મુલ્યનું હતાં તે અરેખર
ધણી મરલુ મીઠ મીઠ કીલરતીક ધારના હતા તેમ બધી બધી
આસરે વીસ લાખ પાંડેની હતી, અને તેથી કદાચ તે નામદાર
“પ્રોબેટ” ઘણી સંભાળથી આપશે.

નરર—કીડ, પમુ મીઠ કીલરતીક, મરલુ પુરવાર કરવા વીરો-
ના જે કાંપનપર કોરટ દામ કરે છે તેની સાથે મીલકતને કહું
વાખતું મજાનું નથી.

ખરાબર છે મારા સાહેબ, અને હું ધારું છું કે આ ચુકદગમાં
તમે નામદારને “પ્રોબેટ” બદાર પાવવાને કસી અટકાવું ન દરો.
લેક વીસાર પ્રમાણે જોતીએ તો આ અદરામાતમાંથી મીઠ મીસન
ખચ્યા હોય એ અસકત છે.

નરર—મીઠ મીસનને કુબનાં લેવા છે એવું સોમંદનાયું તમે
કાઈ પાસેથી રહી દરી રાકસો?

ના સાહેબ, પણ એકરસ નામનો એક ખલાસી, જેને ફૂતન
એકવાનેજ “કેનરર” કુબી બના પછી પાણીમાંથી ઉંચકી લેવામાં
આગ્યો હતો, તેના કદેવા પરીથી એવું જણાય છે કે, તે પારે છે કે
તેણે મીઠ મીસનને રેસીમરપરથી દરીઆમાં કુકેડો મારતાં લેવા
હતા, પણ આથી બીજી કાંઈ પણ વધુ સામેતી તે આપી રાકતો
નથી; તે સોમંદપર હતી કાસતો નથી કે તેણે મીઠ મીસનને લેવા.

નરર—વારું હું ધારું કે એટલુંજ બસ થશે; ધણીજ મન-
માતી સામેતીઓ શીવાય કોરટ એક મરલુ દોઢસ પુરવાર દરી
રાકતી નથી, તોપણ બીજાં આદમીઓ બન્યાં છે એવે કાંઈપણ
પત્તા મન્યા વગર “કેનરર” ને કુબ્યને લગતજ ચાર મહીના
પસાર થઈ ગયા છે તે બીના ધ્યાનમાં લઈ હું ધારું કે મીઠ
મીસનની દાવાત પણ બીજા કલાયેવાના જેવીજ થવી જોઈએ.

મીઠ કીલરતીક—લારે તેવલુનું મરલુ અદારમી રીસેખરથી
અણતું સમજ.

નરર—હા, અદારમીથી.

મીઠ કીલરતીક—વારું મારા પેટરબાન.

એમરડાએ એક જોડી હાથ મારી તે પત્ર હાથમાંથી મુકી
દીધું, તેણી પોતાની પીઠપર મીઠ મીસનનાં વસીઅનનાંમાં
સાથે સડી સલામત અને છવતી ભગતી હતી, અને “પ્રોબેટ
નીકળો ચુકયા હતા.”—આ ભેદ ભરેલા વાક્યનો ગમે તે અર્થ
થતો હોય, પણ તેણી તો એમન સમજતી હતી કે અંધ છેલ્લું
વસીઅનનાયું નહી પણ એક બીજું વસીઅનનાયું પુરવાર
થઈ ચુક્યું હતું. તેણી પોતાના અગાનપણમાં એમ સમજતી
હતી કે હવે તેણીની પીઠપરનું વસીઅનનાયું નકાસું હતું, તેણી-
એ તે ધીસાર ભરેલાં છુટકાં વગર કોરટનાં ખચાં હતાં અને
પોતાનું શરીર વગર કોરટનું કંઈમી મુકી એખમગામલું દીધું હતું.

આ તો હવે ઘણુંજ થઈ ગયું, ચીરશાંને તેણીએ તે “શાઈ-
મસ” પત્ર પારીએથી કેંડો દીધું અને રડમસ એવરે પોતાની
બેકપર નાસીપાસીથી ખાધું નાખી પડી.

મ ક ર ૧૩ મું.

યુસતેસ એક વર્તમાનપત્ર ખરીદે છે.

બરાબર પાંચ ને ચાર મીનીટે તે ફાસ્ટ જેન વોટરહુનાં રોશન ન પર આવી પુગી; તેઓનાં ઉપદેશ આમમન તાર મારફતે ખચર મેળાપથી સાંજનાં સંઘર્ષાં વર્તમાન પત્રો તેઓનાં બચવા વીશેના અરથા અરા-અરથા ખોટા હેવાથી સાથે બહાર પડ્યાં હતાં. ફેટલાંક પત્રોમાં તો વળી એમ પણ જણાવ્યું હતું કે તે બંને બંનેમાં આદમીઓ વોટરહુનાં રોશનપર બરાબર પાંચ ને ચાર મીનીટે આવી પુગશે. આથી પરિણામ એ નીપજ્યું કે સંખ્યાબંધ લોકો જેન આની પુગે તે આગમન રોશન ન આગળ એકાં થયાં હતાં, અને પોલીસનાં માથાસેને પુચકળ મેલેનત આપતાં હતાં. જેન પ્લેટફારમ પર આવી પુગતાં ઓગરદાને ડેકાં બાહરે કહાડી જતાં ઉપરો દેખાવ નગરે પડેલા, જેથી તેણી ઘણીજ વખતાર્થ ગઈ.

મારડે આવી બારણું બંધાયથી તેણીને ઉતરવાની ફરજ પડી. ડીકની પૂંખડી પડેલી હોવાથી લોકોએ તેણીને સેલવાઈથી ઓળખી કહાડી. જેઓ તેણીએ પ્લેટફારમ પર પગ મુક્યાં કે સમયે તેણીને આવકારની બચતથી પુગેથી વધારી લીધી, એક પગ તેણી અચકાઈ સાંજ ઉભી રહી, અને તેણીને ખુબસુરત મેહરો (મણુ મહીના સુધી ફરીઆની દવા આધારી તેણી આંગે બસાઈ હતી અને તેથી વધારે ખુબસુરત લાગતી હતી) નેઈ લોકો વધારે અને વધારે ખુશાલીના પોકારો મારતાં હતાં, પણ બ્યારે તેણી વબસવડા દેખારે લોકોને તીકતી ઉભી હતી, હારે એકાએક કોઈનો “બાજુ જાવે, રસ્તો ફેરો, રસ્તો ફેરો” એવો આવાજ સંભળાયો, અને સીપાઈઓ કોઈને તેણીને બાપ્તિસ્ટ ખસેડી એક વીધવાના પોસાક પેઢેડેલી સ્ત્રીને તેણી તરફ લાવતા જણાયા.

ખીજ પળે એક ખુશાલીનો અવાજ આજો અને એક મંથુર પણ શીકા મેહરાવાલી લીંગણાં કદની સ્ત્રીએ દોડી જઈ નાના ડીકને તેણીના હાથમાં ઊંચકી લીધી અને તેને પોતાની છાતીએ દાખી દોડી કરવા તથા સુગીઓ લેવા લાગી. તેણી એકી વખતે દરતી અને રડતી જણાતી હતી.

“અરે મારા દીકરા મારા દીકરા,” તે સ્ત્રી, જે દાઢજ નહી પણ લેડી હોમદરેસ્ટ હતી, તે ઉચકેદાર્થ આવી બોલવા લાગી, “હું તો બાપુ” કે તું મરણ પામ્યો હશે, ઘણું ઘણું મરણ પામ્યો હશે.”

હારબાદ તેણી ફરી અને બધાં લોકોની વચમાં ઓગરદાને મળે વળગી પડી તેણીને સુમીઓ લીધી અને કુવા દેવા લાગી, કાટણ તેણીએ તેનાં એકપુરાં ખાળકને બચાવ્યું હતું; આ નેઈ લોકો પણ રડવા તેમજ ખુશાલીના પોકારો મારવા લાગ્યાં અને આજે સુદર દેખાવ બેવાને હાં આજ્યાં તેથી પોતાને નસીબવાન મણવા લાગ્યાં.

ગામડા, ઘોંધાર અને લોકોની બીડ વચ્ચેથી તેઓને બહાર લઈ જવામાં આવ્યાં, જ્યાં તેઓ માટે એક બેડીની માડી

ઉભેલી હતી, તેમાં લેડી હોમદરેસ્ટ અને મીસીસ થોમસ એક બાણુએ બેઠાં અને ઓગરદા તેઓની સામે બેડી. હાંકતો અને વબસવડા ડીક તેની ખાતાના પોળાપર બેઠો હતો.

લેવે નાનો ડીક આપણી વાતોમાંથી જતા રહે છે, અને એક બીજા અનાવડું વર્ણન કરવાને આપણે થોડો વખત પાછળ હતું બેઈએ.

યુસતેસ મીસન પોતાના વારસો ખોદવા પછી લંડનમાં, કાંઈ ચાકરી શોધવાના સમયે આવ્યા હતા અને હાં તેને એક વખણુપત્રમાં આખરદાર પુસ્તકો પ્રસીદ કરનાર ખાતામાં લેતીન, ફ્રેન્ચ અને અસલી અંગ્રેજી ભાષાના “પુસ્ક” વાંચનાર દાખલ નોકરી મળી હતી. હવે બન્યું એમ કે; આજેના સંજનાં આખા દહાડાની હારે મેલેનન પછી કાંઈકો તરેહવાર વીચારો કરતો તે આપીસમાંથી ઘેર જતા હતા. આપણે તેની છેલ્લી યુવાકાત લીધી તે કરતાં તે વધારે ઉમરે પુગેલો અને વધારે શીકે દીસતો હતો; દરગીરી અને સંકટનો છાપ તેનાં ગોરાં પર ઝગટ જણાતો હતો, ઓગરદાના તે દેશ છોડી જવા પછી તેને મારમ પડ્યું હતું કે તે તેણી માટે બેઈએ તે કરતાં વધારે કાળજી રાખતો હતો.

એક યુસતેસ તો તેણીને ફક્ત બેન વાર બેઈ હતી, તોપણ તેણી સાથે તેને પુરતી ઓગરદા હોય એમ તે સમજતો હતો. તે કાંઈ ફક્ત તેણીની ખુબસુરતી પર ગોઠી ન પડ્યો હતો. તેણીની ચોપડીઓ તેણે એક કરતાં વધારે વખત વાંચી હતી અને તેઓ તેણીની પીછાણ આપવાને પુરતી હતી. જેઓ એક લખનારની કર જુથ જાણે છે, એટલે કે તેનાં લખાણ, વીચાર અને લાગણીની ખરી કીમત કરે છે, તેઓ તે લખનારની જાતની પીછાંથી તેના યુગેની જેટલી માહિતમારી મેળવી શકે છે, તે કરતાં વધારે તેની ચોપડીઓની મેળવી શકે છે; તેના બધાં યુથ ખવાસનો છાપ તેની ચોપડીઓનાં પાનાંપર પડેલો જાય છે, અને તેજ ચોપડીઓ કતા અને વાંચનાર બંને વચ્ચે ઘોડો સંબંધ થાય છે.

આથી યુસતેસ (જેને “જેમીમસ યાક” અને તે અગાઉની તેણીની એક નીપાણ થયલી ચોપડી લગભગ મોટે યર્થ ગઈ હતી) જાણતો હતો કે તે ઓગરદાને સારી રીતે પીછાં જતા હતા, અને બ્યારે તે કે મહીનાની સાંજે ઘેર જતા હતા, હારે તે વાદાણ બચવાના દુઃખદાયક અકસમાતથી તેને જે જે જોઈ અઈ હતી તેનો દરગીરીથી વીચાર કરતો હતો, તેણે ઓગરદાને જોડી હતી અને વધી તેના કાકા તેમજ તેજણની ખોદલી દેવતને પણ જોડી હતી. ટાઈમસનાં આવેશો દેવાય પડતી તેણે જાણ્યું હતું કે તેને વારસામાંથી ખાતવ કરવામાં આવ્યો હતો, તોપણ તે દુઃખ કોઈ તેને ઘણું ન લાગ્યું હતું ઘણું દુઃખ તો તેને એ લાગ્યો હતો કે જેને (ઓગરદા) ખાતર તેણે પોતાની દેવત જોડી દીધી હતી તે પણ તેના હાથમાંથી જતી રહી હતી; આ સમયાંની દુઃખ બરી યાદ કરતાં એક હાથ મારી તે વેલીંગટન સીટના નાકાપર ઉભો રહેતો. આ ટાંકેલે સાંજના હમેશાં લોકોની આવજાવ પુષ્કળ થતી હોવા

જવાબમાં તેમનીએ ચોતાનો હાથ ચોકકસ કરવા લાગ્યા, અને મીઠામથી તેની તરફ જોયું;
તેણે તે હાથ લીધો અને માંડી પાછી ચાલવા માંડી. (જુઓ પાનું ૨૦૩ જુ.)

થી તે લાંથી પસાર થતાં આદમીઓને તપાસતો ઉભો રહેયો. તરતજ લાં એક છોકરો “એલેક્સ” નામના વર્તમાન પત્રનું એક બંદુલ બગલમાં મારી કાન બેઠરા કરી નાખે તેવી જુઓ મારતો લોકોનાં ડાળાં તરફ ધસ્યો આવતો નજીયો.

“એક જી અને બાળકનું અનન્ય જીવે રીતે બચવું” તે બચ્ચા મારતો હતો. “કેનગર પરીથી બચેલાંઓનો હેવાલ-અનન્ય જીવે બચાવ-વેરાન ટાપુ-અપરાધીઓને લઈ મેનના-લીઆ રડીમરડું આવી પહોંચવું.”

યુક્તેસ આ સાંભળતાંવાર દોહતો તેની તરફ ગયો અને તુરંત એક નકલ ખરીદ કીધી, લ્યાર પછી તે વાંચવા ખસે આવેલી એક ગવેરીની દુકાનના એટલા પર ચઢી ગયો; તે ઉપેક્ષતાં વાર તેની પેઢીની નજર અધીપતીની નોંધના નીચલા ફરસ પર પડી.

“બીજા કોલમમાં એક કદી ન સાંભળી હોય તેવી ધણીજ વાણુ-બી ભરેલી કાઠાણીના કુક હેવાલ જોવામાં આવશે, કે જે હેવાલ મગાર” પત્ર ગ્રેસપર નવું હતું તેવામાં સાકષિમપત્રનથી તાર મારતે અમારી પર મોકલવામાં આવ્યો હતો. કમનસીબ “કેન-ગર” પરીથી મીસ યોગરદા સ્ત્રીપર અને તાના લાડ હોમલર-રડ (કે જે નામે અમે ધારીએય કે હરેથી એવજી કોલમપરો) નું બચવું, કરમલન લેન્ડપર તેઓએ લીધેલો ઉતારો અને લાંથી એક મગરમથના કોસર કરનાર અમેરીકન લાદાણે તેઓની ક્રીષેલો કુકલિતો, જે સમયે હાંપ પજી રાક વગર, લાદાણુના અકસમતો-ની તવારીખમાં કૌથી તાણુથી બરેલા બનાવ કાંખસ હમેશા સુધી નોંધાઈ રહેશે. મીસ સ્ત્રીપરથી જેવજી નહેરમાં પેલી “લેન્ડીમાસ વાડ” નામની ચોપડીના કદો કાંખસ વધારે નજીવતાં થયાં છે, કે જે ચોપડીએ એક ગરમની લાતપર લઈનમાં મોટા પોંધાઈ મચાળી મેળ્યો હતો, તેવજી વોટરજીનાં રેશન પર પાંચ ને ચાર મીનિટની નેનમાં આવી પુગશે, અને લ્યાર પછી અમા—

યુક્તેસે વધારે વાંચ્યું નહીં, તેનું ચાલું ફરવા લાગ્યું, અને ચક્રર આવવા લાગ્યા તેથી તે ગવેરીની દુકાનના દરવાજાપર અટકીને ઉભો રહેયો, તેટલામાં દરવાજે એકદમ જાણી ગયો અને તે ચડે પાટ જમીનપર પડ્યો, પજી બીજજ ખજે ઉડી ઉભો થયો, અને લાંથી એટલી તો ઝડપમાં નાહકો કે દુકા-નહાર તેને ચોર સમજી પકડવાની જુઓ પાડવા જતો હતો. આ વખતે બરાબર પાંચ વાગે હતા, અને વોટરજીનું રેશન લાંથી આસરે થા માર્કલ દુર આવેલું હતું. રસ્તામાં એક બાલુતી ગાડી મળી જવાથી તેમાં તે ચઢી બેઠો અને લોકો-વાસને મોટે અવાજે હુકમ કીધો, “વોટરજી રેશનપર જેમ બને તેમ નજલી ચલાવ.” પાંચ હ મીનિટમાં તો તે લાં આવી પુગો. રેશન આગળ લોકોનાં ટોળે ડાળાં જમાવ થયાં હતાં, ગાડીમાંથી ઉતરી ધોડાવાલા તરફ એક ગરમી કાંકન ફેંકી (જેકે એવા ગરમી કાંકનો તેની પાસે ધણુ ન હતો) લોકોની હાને ખસેડી, તેઓ વચ્ચેથી પોતાનો રસ્તો લેતો લાં તે જોડીની ગાડી ઉભી હતી લાં આવી પુગો; તે તરતજીજ ચાલ-વા માંડતી હતી.

“ચોખા!” તેણે જેમ બને તેમ મોટથી ધોડે પાડી ધોડા-વાલાને કહ્યું, તુરંત તે ઉભી કરવામાં આવી. બીજજ ખજે

તે તેની બાજુએ આવી ઉભો; અને લાં તેણે એકવાર ફરીથી હમેશ કરતાં વધારે મધુર અને વધારે ખુબસુરત તેની પ્રીયા-નો ચેહરો જોયો.

તેણી તેનો અવાજ ઓળખતી હોવાથી તે સાંભળી ચોંકી અને તેઓની નજર એક થઈ. તેણીની આંખોમાં ખુશાલી ચમકી નીકળી હતી અને ચેહરા પર રતાસ દીધી નીકળ્યો હતો. સુસનેએ મોઝવાની કોસરી કીધી, પજી ફાટ; બે વખત તેણે કોસરી કીધી અને બેક વખત નીપકળ થયો, અતે તે લડકતો લડકતો બોલ્યો; “સુગરાના, મોઢાનાં સુગરાના કે તમે બચ્યાં.”

જમાખમાં તેણીએ પોતાનો હાથ રોકલેટ કરવા લખાવ્યો, અને મીકસથી તેની તરફ બેઠું; તેણે તે હાથ લીધો અને ગાડી માંથી ચાલવા માંડી.” (જુઓ બાજુમાં આપેલું ચીત્ર.)

“તમે ક્યાં મગરો?” તેણે સમયસૂચકવા વાપડી તેણીને પુછી લીધું.

“લેડી હોમલરડને લાં કાલે સવારે આવજો, મને કાંઈ તપોને કહેવું છે,” તેણીએ જવાબ આપ્યો, અને તેને જ્યાંની લાંજ ઉભો લો રહેવા દેઈ ગાડી લાંથી ગુમ થઈ ગઈ. તે વખતની તેના મનની હાલત વર્ણન કરવા કરતાં ખરેખર વધારે સેહલાઈથી વીચારી શકશો.

[સાંખજી ઇ.]

સીરીસ ૨૦ ખાટક,

લા ૬.

પણાં લોકો પોતાનાં બચ્ચાને લાડ લડા-વવાની બાબતમાં વધારે આગેવાની કરે છે. ઘણી વખત તેઓએ પોતાની નજર નજર અનેલા હાખલા જોયા છે કે જ્ઞાન-પણમાંથી લાડમાં ઉપરેલું બચ્ચું આગળ ચાલતાં પોતાના હકમાં ફટકી. ખરાબી કરે છે, તથા પોતાનાં કુટુંબનાં રૂઠાં નામને ફેટકી હાતી પોહોંચાડે છે; તોપણ અક-સોસ કરવા નેરું છે કે, હજી કેટલાંક આ બાબતે એ બાબત ઉપર પુરું ધ્યાન પોહોંચાડ્યું નથી. જે કાઠીનાં પેરેલાં જે ચાર બાજુએ જનમ્યા પછી ચોટા દહાડા-માં ગરી ગયાં હોય, તો તેઓ પોતાનાં એકાદ છવતાં બાળકને એટલે તો લાડ લડારે છે કે તેનો કાંઈજ વીચાર થઈ શકતો નથી. અગરજો કોઈએ તેઓને સમજાવતો સારી વાત કહી હોય તો પછી જોઈજ લેયો, તેઓ લાગણાં આવો ઉત્તર વાળે છે કે “બાપા છવશે તો સડ થીખજો, બચ્ચાં કોણુને બારે છે, છવવા તો રેજો, ઓંછમાંનાં છવવાનાંજો બોવાઈ સુખ-માં છે.” એ વયનો બેલતી વેળાએ પેલાં મા બાપો આગ-બાં પાછલો કંધો વીચાર કરતાં નથી, પછી તે બાળક છત્રીને આગળ ચાલતાં જોઈએ તો બીખ મંચે અથવા ચોરી કરે તે વીશેની લગાર પજી ચીંતા નહી. વળી કેટલાંકેક મા બાપો એથી વધારે ખરાબી કરે છે; પોતાની શક્તી કરતાં વધારે ખર-મ કરીને પજી પોતાનાં બચ્ચાને લાડ લડાવે છે. આગળ ચાલ-

તાં બ્યારે એવાં બાળકો ઉપર કાંઈ આવી પડે છે, ત્યારેજ તેઓને પોતાનાં મા બાપોની સુખાઈના વીચાર આવે છે. અનરને સારાં બાળ્યે તે બાળક સમચ્છ નીકળે તો વળી પોતાની આગળી શીસીઆરીની વાતો વીસરી નઈ સારાં-માર્ગ પડે છે, પણ એવા દાખલા જુન અને કદાચન અને છે. કેટલાં-એકોને બાળપણમાંથી જે સાફ સાફ ખાવાની અને સાફ સાફ પેહેરવાની ટેવ પડેલી, તથા મનગમતી રીતે ચાલવાની આદત પડેલી, તે એકાએક છુટી સુરાફે છે, અને તેવાં ઉપર બ્યારે તગી આવી પડે છે ત્યારે તેઓને એટલું તો દુઃખ થાય છે કે તેનું બચાન થઈ શકતું નથી, અને પછી તે બાળકની જુદી પણ ફરી જાએ છે—આગળી ચાલ પ્રમાણે મનગમતું જોઈએ, પણ મા બાપની શક્તિ ન હોય એટલે પછી તે નાની નાની ચોરીઓ કરવા શીખે, અને આગળ ચાલતાં એક દુષ્ટ અને દુરાચારજીવી તે યઈ જાય છે. અસખતાં જો બરાખર જોઈએ તો એ અપરાધ જે પેશાં બાળકથી ચાલ તેનો સધલો નેખમ તેનાં અપીઆરી મા બાપોને સરલાય પડે છે, કે જે તેઓએ પોતાની ખરી ફરજને બરાખર અદા કરી હોતો તો બાળક આનું કર્મ કરવા ન શીખત. આ પ્રમાણે લાગમાં ઉછરેલાં બાળકની હાલત ચાલ છે. ચોરી, લુચ્છાઈ, જુગાર ઈલાવી માં કરી કરવા દેલે તે બાળક કદી રીતે વીચાર કરનાર નથી; અને સચળી આખર ધુળ મેળવે છે; માટે બેહેતો, તમે-ને નમનતાઈ બરેલી અરજ એજ છે કે, “તમારાં બાળકોને લાગમાં ના ઉધારો.” એ અપરાધી ખાધા પીધાનું તેમને મજેનું આપે, સારાં ધોતાં કપાં પેહેરાવે, પણ તે સાથે તેઓને અણધરતી છુટ નહીં આપતાં, તેઓને બાળપણથી ઈઈ સારે રીતે લગાડવાની કોશિસ કરતાં રહેવો, જેથી તેઓ સમાર્થ ચાલવા શીખે અને પાછળથી તમેને હવા દીએ. તમારાં બચ્ચાંની તરફ તમારી ઘટતી માયા તથા ધરતું હેત જોઈ-વે છે, પણ તે માયા અને હેત એવી રીતે ના કરતાં કે જે તમારાં બચ્ચાંના હકમાં સુખને અટકે દુઃખ થઈ પડે—હેત પ્રીત, સક વખતસર જાએ છે. બાળકની ઉપર તેની માતા-થી જેટલી અસર ચાલ છે તેટલી તેના પીતાથી ચતી નથી, માટે એ ઉપરથી ચોક્કસ થાય છે કે બાળકનો સુધારો અથવા બગારો તેની માતા ઉપર આધાર રાખે છે, જેવી માતાની તરખીયત તેનું તે અચ્છું નીવડે છે.

આશા છે કે આ દુક પણ વાનખી બીના ઉપર હમોરી નેક બેહેતો ખ્યાન પોહાયાવાને સુકશે નહી; અગરજે એ બાબદ ઉપર વાનખી ખ્યાન આપ્યામાં આચું તો પછી મા બાપોનાં સુખમાં કેટલો વધારો થશે તેનો વીચાર કરવો વાન-નારનેજ સોંપું.

રતનખાઈ તાં ધડીઆલી.

કાલે.

કાલે ઉપર સુવત્તી રાખનાર એક માણસને ઘણે લખાચલા પોતાની હંદગીના બનાવો.

પ્રકર જુ ૪૭.

(આવસર માસના અંકથી સંપૂર્ણ માત્ર.)

પ્રમાણે જે વરસ તે વહી ગયું, અને તે વરસની આખેરીએ મારા ગરીબ બીચારા બાવા બેદ-સ્તનશીન થયા. જે દલગીરી અને પસતાવો મને તેવજનાં મરણ વખતે લાગે તેનું હું બચાન કરી શકતો નથી. હું જાણતો હતો કે તેવજની ઉમેદવાળી અગમચેતીઓ હું બર લાવી શક્યાં ન હોતો, અને નીરાશીએ તેવજનાં દીવમાં ધર હતું હતું. આવી મને જખર દુઃખ લાગ્યું. મારી બેસાવધ જેવી હાલતમાંથી મારા બાવાનાં વસીયતનામાં જાણતેથી ચીતે અખલમાં લાવવાની ફરજે મને જમાડયો.

તેવજ જે જુદી જુદી ચીતે જુદાં જુદાં માણસોને આપી ગયા હતા, તેમાંની મુખ્ય કરી એકથી મને ધણું લાગ્યું, કારણ કે મને માલમ હતું કે તે તેવજે મારી તરફ માયાણપણની ઉધાની દાખલ હતું હતું.

“મારા દીકરા બેસીલનું આખાં હકનું ચીન, કે જે તે જ્યારે ઇતનની રાજામાં જતો ઠાકારો હતો (એક મોટી ગારા આપતો ઠાકરો) ત્યારે પડાવ્યું હતું, તે મારા બાઈને આપી જઈ છે. મારે હકનું જોઈએ કે મારી જુદી જાતની હસીને, પણ હું મારા બાઈનું દીસ હુખવા બીડું છું.”

જે આ ચીત, વસીયતનામાના ઉપલા બોલોની નકલ, અને દલગીરી બરેલું એક કાચળ મારા કાકા ઉપર મોકલ્યું. મારા કાકા જે કે માયાણ પણ મક્કમ ખવાસના હતા અને તેવજે મારી ઉપર નીચેથી જવાબ મોકલ્યો—

વહાલ બીચીન મિતોલ—મારે કે તમને પણ મારા જેવજન લાગતું હતું, પુરતી છે કે તમને લાગતું જોઈએ, અને વળી વધારે, જેવી મારા ભલા બાઈનું વારસમાં ટુકી ગયું તમારું બોલો જુસીને લેતાં કે અટકાવેલા નહો. તમારે જાણે તે મિતોલ, આજે કાંઈ ઉપકારો નમત નથી, કારણ કે તે પ્રકે ભલું વાતપણું થઈ પડે, પણ મમલી બીચાને પાછી તાલ કરવાની કાંઈની મતલબ નથી મારા ઉપરનું જોઈએ, કે આ બીચ જુસીને આપવાની મારી મતલબ કાંઈ નહીં પણ મારાં બીચ બાઈની વાણાત રાખવાની છે. મારું મતલબ સુધી આખખના જેવજન છે, અને મારો દીકરો તારની મારો ફરજને ખાતર કું હોમો તેમ ખત મક્કમ રાખવા માટે હું. મારી આની વાઈ છે કે કોઈ પણ માણસ (કું કોઈ મિત્રસ કહોને તમને નથી હોવા ખાતર) કે જેના બીચ હકમાં ઉપર સુવત્તી રાખવાને ખાસ હોય, તે મારી રીકરી કરી સુખી કરી શકે નહી, કારણ તેણી વખતે પ્રખર કામ કરવા લાગે મગજમાં અને મગજન ખાસ વચાવતી નથી. એ તમને આજે મારું મત કોઈની કપટ વીના કહેવું છે, કારણ કે આ વખતે, કાચ જે કપટીઓ જે નેજા મારા બીચનો સાથે જેમ કપટ રાખી શકે; મારો ઉપકારો તે જો રાખી છે, અને જે જે તમને કહેવું હતું કે સાત વરસ સુધી નહીં લખવા માટે કું તમને કરી માફ નહીં કરીશ, તેવજ કું તમને મારે ખર્ચ દીવથી આજે કરું છું. કું આજે રાજ કું જે આપેલું હોય બીચ હકમાં મિતલ રાખી; એટલે કે અજો બાળમાં જુસીને સંચી નહી, કારણ કે મારા વધારા પ્રમાણે તે કું ખર્ચ નહીં ખર્ચથી જુસી કંટાળા બરેલી હોય છે. હવે મારા વહાલ બીચ, કું તમને સર જે સુખ અને સારી તનદોષની માફ

હું, અને એથી આશા રાજી હું કે તમે તમારા કામ ઉપર જલજીવી જઈ નથી. મારાં ધણીઓ કહે છે કે મારા ભાઈ પોતાના ઉદ્યોગથી તમારે મારે સારી પેઠા થશે પણ એ અને તેણી તમારી ઉપર કદાચ કંઈ કે ન કદાચ કદાચનાં સવલાં હોઈને ભાગ લે છે. આશા રાજી હું કે તમે અને આનંદનાર કદાચ કરીશો.

હું મારા વહાલા જીવન, તમારો પ્તલિ કાઢી, તિમ્મસ દો.

મારાં કાંઈએ આ કામજમાં તાને કલમ કહેવી મારે લખતો વધારે મારીથી બેઠેલા હેવાલ મનાયો. મેં જીન તપાવનાં વાળાં વાળ્યાં. કે મારા બાપા હું કારતો આને લાયક હતાં તે કરતાં વધારે મને પૈસાદાર કરી ગયા છે. ચોપરી વેળનાર દાખલ ધણીની બોલણી મને મનજીવ આંટ હતી. તેવજની રુકમ ધણી સારી રીતે સમજાવેલી હતી; તેવજના પૈસાની ચોરી દુકાન બેંકમાં હતી અને ચોપરી લખનારાઓ ઉપર તેવજનું ચોક્કું ધણું લેહેલું હતું. મારી કાંઈએ જ્યારે જોયું કે તેવજ ધારતાં હતાં તે કરતાં મારી પાસે વધારે પૈસા છે, ભારે તેવજ મારી તરફ વધારે લખ્યાં. તેવજે મારાં કામ ઉપર આશ્ચર્ય દેવાની અને મારી બેઠેલાર ઉપર દોષ દેવાની અને સલાહ લખી. તેવજે અને કમજીવ આપી કે જે હ મહીના સુધી હું એક મકમ ડેકાવને માણસ યાદ, અથવા તે તેવજના બેઠામાં બેઠો તે, “હું કેમકરી શકું કે મારું પાણીથી કામ” થશે. તે તેવજે મારી તરફેલે લેવાનું અને કાંઈથી કરી મારાં અને હુસીનાં લગ મારે મારા કાકાની રત્ન મેળવવાનું મારે લીધું.

આ સપજાને હેલ એટલે મનજીવ હતો, કે તે એક હાલ હતી જેને પછુ બાંછ સહે. મેં મારું સપજું મન મારાં કામ ઉપર શોધું. મારાં બાપા બાપાની રુબની આંટ મેં જલજીવી શાખી. આપા હ મહીના સુધી કોઈથી ચોન ને મને કચીન લેખે, તે ક્યાં જયારે અથવા તે બેઠેકાકરીથી મુલતથી રાખી નહી. મારાં કાંઈએ પોતાના બેઠા ઉપાનનાકરીથી પાળ્યા, અને મેં મારી આલમાં ને સુધારે ક્યાં હતાં, તે ધણી સરસ રીતે મારા કાકાને દેખાવાની દરેક દેકા લીધી. હ મહીનાની આખેરીએ હું આશાભર્યા ગામ બધા. મારા કાકાને બોલેંસથી અને સારી અલથથી મારાં કાકાને મારી હાલનીમાં જલજીવ આપ્યા; “આ મુલતવા મારે હું ને બોલે છે તે હમેશા સુધી ચાલુ નથી રહેવાનું. તમે કહો છો કે તે ખાસથી સાર થશે છે, અને હું હું હું કે ખાસજીવ તેના અંત આવશે. તમે અને હું બેઠા જાણું જલજીવ હાથે કે ખાસ પરચવા પછી પંદર દેકાકાર દેકે છે; અને હુસી કાંઈ એથી બોલી નથી ગયલાં તે તેને તેવું થકું ન લેખે છે, કે પોતાની કાંઈએના એક દુકા મહીના સુધી સુખ લાવે છે, તેઓએ અને આ સહથી સરસ ખાદર ઉપલબ્ધ એથી ગાનુને લાયક થવા હસકેર્યા. આ પ્રમાણે એક વરસ ચાલી ગયું, અને મારી હુસીએ કદાચ કે તેણીની પસંદગી, મારે પસંદ તાવાનું તેણીને કાંઈ પછુ કારણ નથી. તેણી ધણી સુખી છે; અને તેણીના બાપે મારી ધણી મનજીવનાં તપાસ કરી હતી, એથી પોતાના બાપાની ખાસી કરના તેણીએ દરેક તોડા લીધી. તેણીને સુખી જોઈ તેવજે મારાં દીલથી કમજીવ હતું કે તેવજે પોતાનું મન ફેરવ્યું છે. જ્યારે તેવજે બાપા કે તેવજે વધારે હતાવજથી મત બાંધી દીધું અને તેવજની હુસીએ સારી પસંદગી કરી છે, ભારે મને ને મુશ્કેલી ઉપજતું હતું કદી મુશ્કેલી નહી. અફસોસ! જ્યારે મેં મારી તરફેલમાં આજુ સાડ મત મેળવ્યું, જ્યારે હું એક દેકાનું અને વાલદાર મણસ દાખલ બોલખાવા લાગે, ભારે હવે તે સપજાને લાયક થવાની દેકો.

સત્રીન બેસીલ, તે હું હું હું કે તેણી મારી રત્ન વગર તેમ કહે.” હુસી મારી તરફનો ખાદર અને પોતાના બાપ તરફનો ફરજ એ બે વચ્ચે હું કરવું તે તદ્દન સમજી શકી નહી. તેણીની માથે મારી તરફેલ ધણી મનજીવનાં લીધી. એક વખત મારી તરફેલમાં મત આપ્યા પછી, તેણી તેનું મત ચાલુ રાખવાને પોતાની ફરજ સમજી હતી. આ વખત મારા કાકા અને કાંઈ વચ્ચે પોતાનું જોર અજમાવવાને હતો, અને આ બાબતની પચાતીમાં તેઓ બેઠામાં બધાં તે વધી જતાં, કે તેનાં પસંદગી માટે હુસી મુશ્કેલી હતી.

એક દેકાને તેણીએ મારી સાથ ખાનગી રીતે વાત કરવાની તક લીધી. “મારા વહાલા બેસીલ, આપણને છું પસંદગી લેખે, તમે જોવા છો તે ખરા કે મારા બાપની રત્નથી તે. કદીથી હું તમારી થઈ શકું નહી, અને તે વગર, અગરહું હું તમારી સાથે જોડાઈ, તેપછુ સુખી થઈ શકું નહી. હુનામાં જેઓને હું અલગત ચાહું છું, તેઓનાં હુનાનું હું કદી પછુ સુલ નહી થઈ પડીશ. મારા બાપા અને આ વચ્ચે હું કદીથી અલગનાવ થવા નહી દઈશ. આ દેકાની લાંબગત કે તેઓ વચ્ચે દેકાને દેકાને વધતીજીવ જલજીવ છે, તે હું સાંપી શકતી નથી. આપણે છતાં પડયે અને સપજું સાડન થશે.”

દેકાકાર મેં હુસીને તેના ડેકાવ બદલાવા સમજાવી, તેણીના અને મારાં સુખને તેણીના બાપના બેઠાં બાંધી દોષમાં મત મારે જોમ આપવાની નબલાઈને વારતે મેં મારે શરસે પછુ જલજીવે, કાલાવાલા પછુ ક્યાં, પછુ સપજું ફેકડ. આટલું છતાં પછુ તેણીને પોતાની ફરજ અંદા કરવી નેહ મારેથી તેણીને વખાણ્યા વગર રહેવાનું નહી. તેણીના મારી ખવારા, નમતા અને આ બાપ તરફની ફરજ ને તેણી આ વખતે દેખા હતી હતી, તેથી તેણી મને અલગ વહાલી થતી ગઈ.

મેં કે તેણીના બાપાએ એક ખડક મીસાલ મનજીવ રહેવાનો ડેકાવ ક્યાં હતા, તે છતાં તેણે કાંઈ મુશ્કેલામાં પડ્યા હોય તેવા દેખાવ કરવા લાગ્યા અને એક દેકાને રાતના પોતાને હુસી બાંછ નાખવા પછી બોલ્યા, “હુસી કાકરી, હું તેા મુરખ છે, અને તે કરતાં વધારે ખરાબ તેા એ કે તારા દીવપરનું સપજું લોલી પાણી લઈ ગયું છે, હું તેા મારું હાથું તારી નાખે છે. મને ખબર છે કે જ્યારે બેસીલ, જ્યારે મારા કમજીવત જાનની કાંઈ દેકાકરી સારી નીકરશે નહી, પછુ મારી રત્ન વગર થું હું તેની સાથ પરજીવ નહી રાકે.”

મારા કાકાના આ દેકાસાથી હુસીની સઘલી આણકાણીએ જતી રહી અને કોડાક દેકાકા પછી ગયો. પરજીવ, દેકાપછુ, સદગણ, ખાસ અને દરેક જીન, ને માણસને સારી વાણી ઉપર લાવે છે, તેઓએ અને આ સહથી સરસ ખાદર ઉપલબ્ધ એથી ગાનુને લાયક થવા હસકેર્યા. આ પ્રમાણે એક વરસ ચાલી ગયું, અને મારી હુસીએ કદાચ કે તેણીની પસંદગી, મારે પસંદ તાવાનું તેણીને કાંઈ પછુ કારણ નથી. તેણી ધણી સુખી છે; અને તેણીના બાપે મારી ધણી મનજીવનાં તપાસ કરી હતી, એથી પોતાના બાપાની ખાસી કરના તેણીએ દરેક તોડા લીધી. તેણીને સુખી જોઈ તેવજે મારાં દીલથી કમજીવ હતું કે તેવજે પોતાનું મન ફેરવ્યું છે. જ્યારે તેવજે બાપા કે તેવજે વધારે હતાવજથી મત બાંધી દીધું અને તેવજની હુસીએ સારી પસંદગી કરી છે, ભારે મને ને મુશ્કેલી ઉપજતું હતું કદી મુશ્કેલી નહી. અફસોસ! જ્યારે મેં મારી તરફેલમાં આજુ સાડ મત મેળવ્યું, જ્યારે હું એક દેકાનું અને વાલદાર મણસ દાખલ બોલખાવા લાગે, ભારે હવે તે સપજાને લાયક થવાની દેકો.

સમાં હું ધીમેથી ચલેા. મારી અસહની મુલતવી રાખવાની ટેવ મેં પાણી સાર કરી. મારાં ધરાકો અને આદેરામના આ-
ડલાઓ ફરયાદ કરવા લાગ્યા, કે તેમને કામગીરી નવાજ વખ-
તસાર મલતો નથી, અને તેઓની વરદીઓ તરફ હું બેદરકાર
રહું છું. મોટા વખતમાં આ ભંડની તેઓની ફરયાદ વધતી ગઈ
અને તેઓનાં કામગીરીની તારીખ લેતાં મારી ખાતરી મઈ કે
તેઓના ખરા છે અને મારીજ વાંક છે. મારા ખાતવાને એક
હુતો દોરત, ને પૈસાવાલા હોતો, નેવલુને ચોપડીઓ ધણી સોખ
હોતો અને લેવા લાગ્યા દરેક ચોપડીઓ તેણે ખરીદ કરતા હતા,
તેણે મારાચ મહીનામાં મોટી કીમતની ચોપડીઓ ખરીદવાનો
હોડમ ચોકડ્યો. એકેલગાં પોતાનાં પેદલાં કામગીરી સાદ આ-
પવા તેણે મને એક કામગી વખતું.

લા ૩ ૭ મેચરેલ.

મારા વહાલા સદેખ—મારા મહીનામાં એક કામગી લગી મેં તમને અજ
કરી હતી કે તમારી ચોપડીઓ મારે માટે મોકલે. તેઓ મને ન મલવાથી
હું બહો નારોતપા થયો છું, અને હું તમને અજ કરું છું કે તેઓને જલ્દીથી
ચોકડી દેવાની મારીખ જરૂરની કરશે.

હું મારા વહાલા સદેખ, તમારી સમી,
ને. સી.

મે માસમાં તેણે મને ફરીથી લખ્યું:—
વહાલા સદેખ—મારા આચમાં ને ચોપડીઓ મોકલવા મેં તમારા પર લખ્યું
હતું, તે મને હજ નહીં મલવાથી હું બહો અજબ ઉઠું. જેલમાંથી કરી
તેડું કામગી જણાવેા.

હું જેલમાં સદેખ, તમારી દેવારી ઉઠાવી,
ને. સી.

એક પખવાડમાં પછી ન્યારે હું આજે મદરેપર મોકલવા
ચોપડી આપેતા હતા, તારે મને નીચું કામગી મધું:—

• સદેખ—તમારી ઉપર મેં નજરી માર મહીના આગમ્ય ચોપડીઓ માટે
રોકમ મોકલેા પડેા, પણ ને ચોપડીઓ મને ન મલવાથી તે ન બોલ પાસેથી
તમારી ઉ. એમ કામગી મારે હું બહો કબરો ઉઠું, મને તમારા પીતા માટે
પણ માન હતું, અને તેવલુના ઘોડા સાથે ખસીત મારી રાંધ પુરતી
સંબંધ નહીં તેણે, પણ ખર્ચ કરું તે મારે ખીજને જણી સખતમાંથી
તમારી ઉ. મને વાસ નહીં છવાવેલી ચોપડીઓમાંથી મને એકબી મલે નહીં,
અને મને પારકામાં પાસેથી લેવાની કામ પડી, કે ને માટે મેં તમને કોઇ
મહીના આગમ્ય મોકલું હતું. હું મારે કે આજે તમે એક મેતાલથી
કામગી લેવા અને તમારા બીજ કોઈ ફરિયાદ સાથે મારી સાચ મલગી તેવી
માથ મલગવરી નહીં.

લા ૭ રોલક ને. સી.

આજે કપકાને મારી ઉપર જણીજ નાજી અસાર કરી, કારણ
કે ન્યારે મને આજે કામગી મધું તે વખતે હું જલ્દીના બાજબ
ઉપર ફેરવાયેા હતા, કે ને બાજબ આજબ મારો ચોપડી લેવા-
વાનો ધધેા તે કોઈ વખતેથી મળે નહીં. હું દેરાના પ્રધાન મારે
એક નવી વહેદના કર કોખર કરવાની ચોલના ધરેતા હતા,
અને ને માટે હું એક મોટા ઉનામની ગારા રાખતા હતા.
બીજ દુરવાર માણસ મારફ હું પણ એમજ મારેતા. હતા કે,
મારું નરીજ કોઈ મોટાં કામગી ખીલેતો, અને નરીજ જેવીને
મલવા જવા આડકસરા અને મોટા રસ્તાને જાયે મેં હુકા રસ્તા
રેલવાની કોસેા કરી.

મોટા વખવાલા માણસોએથી મને ઉતેજન આપ્યાથી મેં આ
કામ ઉપર ધ્યાન વખત રાખેા અને મારી ચોપડીએને લખું
કામકામ મારા જુવાન કારમગીને સોંપું, કે જેનું આજુ અક-
વાયું રાખવાને દરારે મોટાપર જેવી ફરવા નવાજા યીસારમાં

ચોકડું હતું. આ ભંડના રોક અને વાલોતર વચ્ચે કામ કેમ
ચાલે તે હું વાંચનારનીજ મુતસદ્દી ઉપર સોંપું છું.

એ કે મારી હસીને મારી દુરવારી માટે હજું મત હતું અને
મારાં વચનો પર પુરતો નીચારા હતા, તેાપણ કોઇ કોઈ વખત
તેણી મને હલોની કે નેટથી વખત હું આજે કામ ઉપર રાંધું
છું, તેના બહો કામગી મને નહીં મળે. આસ્તે આસ્તે હું
મારાં કામને ધીકારવા અને મારાં ધરાકોને હીકાં જાણ્યાં બ-
તાવવાની શીખ્યો, કે ને દરેક મુલતવી રાખનાર માણસે શીખ-
વા જેવું. મારું આંતરકરું પણ બેપરવા મઈ ગયું, અને
કાંઈથી દગલગ વગર હું ધરાકોને બીજ દરકાની વરદી આ-
પેતા, કે ને દરારે તેઓનાં કામ પાર પારવાની બીલકુલથી
આસા નહોતો.

હું એમ ચોપડી લેવાનાર તેમજ ટાપનાર હતા અને પૈસાવાલા
તેમજ ગરીબ મંથકારીના મારી ઉપર કપકાઓના વરસાદ વર-
સતા. પૈસાવાલાઓ તેઓની આમર જવાની અને ગરીબો પૈસા
વગર ને તેઓને અડચણ પડેતી ફરયાદ કરતા. મારો
જેમ મુલતવી રાખવાનો તેમજ દયાકુ ખરાસા હતા અને ધણી
વખત મારા ગરીબ મંથકારીને હું આંજ ઉપર પૈસા આપેતા
હતા. આથી તેઓ મારા સારા તેમજ નાકારા ગુણને બેવડો
લાલ લેવા લાગ્યા. મારા ગરીબ મંથકારીની સંખ્યા વધી ગઈ,
કારણ કે દુરવારીને હું ઉમેરા ઉતેજન આપનાર હતા.

મારા પૈસાવાલા મંથકારી મને ઊડી ગયા, અને તેઓની
ફરયાદથી આલેખદાર મંથકારી મારી આંજ ચોડી થતી ગઈ.
દરેક મંથકારીનાં મજાનમાં કાંઈ એવજા ખ્યાસ હોય છે, કે
જાણે કુનાનો છટકારો આવવા તો કુનાપું નરીજ તેઓની
ચોપડી ચોપડે દરારે પ્રગટ થાય તેની ઉપર આધાર રાખે છે,
ન્યારે હું ઉમેરા એમજ વીચાર રાખેતા કે મારી હાલની હાલમાં
ધરેલી આજબ કામગી આજે મંથકારીનાં કામ કચરા જેવું હતું.

અને જણાવવાને આજથી તેમજ કુશી ઉપર ને મારી નવા
કરીની ચોલનાઓ પણ વખલાઈ અને દેરાની ઉગર તેથી થતી,
પણ દલગીરી સાથે ઉમેરાવાની ફરજ પડે છે કે મને સીધી આ-
પવા તે આડકસરા રીતે પૈસાથી તેના બહો મળેવા નહીં અને
મેં ને હતું તેનું માન એક ખર્ચો ખાતી ગયેા, અને તે ચીટર-
ચીલ કે તે મારી જે કામગી આગમ્ય વધવાર થયેા હતા. એક
બીજે રાજ્ય હોય તેણે તેણે જણાવ્યું કે મારી ચોલનાઓને
હતા તે છે. એકોને જેટ જાણને એક આલેખદાર મદરેપર લાં
ખીરી ખોરી બીજા સામેત કરવા રેત્યા, મારો દરારે કપકાસાર
અથે અને હું અરેલો કલાક મોટો ગયેા. તેથી હુંક રાખેત થયેા
અને હું એટો પડેતા, કારણ કે હું મારી રાખેતીઓ લઈ
દાખર થયેા ન હતા. ન્યારે હું તે મદરેપના પર આગળ જઈ
પોંદેતા, તારે ફરવાલ ઉપર ઉભા રહેતા એક રાખેરી મારી
સાથે બેઠેાઈથી વારણ બંધ કરું, અને આ પ્રમાણે મારી
આસા બંજ થઈ.

હું મારો ધર થયેા અને ફરવારીને ઉમેરા બદલ કલાકસાર
મારા આરકામાં બરાઈ મેટો, પણ મારી દલગીરી બદલ કાદ-
વાને અને પુરતો વખત મરવા નહીં. મારા કારવારીએ મને
એક વીરકાજ મળ્યા મંથકાર આગળ રેત્યા, કે ને મને તેવા
વગર કુશલ ઊડી જવાની સાફ ના પાડેતા હતા. આ માણસ
કોઈ જાણેા ગુરસાવાલો હતા. તે મોટો ધણી દુરવાર અને
કેવવાયેા હતા, અને પોતાને મટે ધણું ઉચું મત પારવતા
હતા. તે રસ્તાવળો ધણી કપડી હતા અને ગરીબ દેવા ઉતાં
પણ પૈસાવાલાઓને ફરતા હતા. અગામાં પામાં એ બીમા-

શારલોત બ્રોન્ટે
CHARLOTTE BRONTE

તરસે" તે પરચુરણ અન્યથા નેચનાર એ નામે જોજાપતિ હતો, કારણ કે તેણે એ નામનું ચોપાન્યુ લખ્યું હતું. અકવા-ર્યામાં જે ત્રણ વાર તે ક્યારે છપાઈ બહાર પડશે તે મટે યુગપતો હતો. મેં કમનસીબે તેનું લખેલું કેટ મુશી ઠીપું હતું અને આવી હાલતમાં તેની સામે ઉઠું રહેતું એ એક તોપના ગોળા સામે ઉઠું રહેવા બચાવર ભયંકર હતું.

કાંઈથી બહાણુ વખત હતું નીચે ગયો. તે પોતાનો ડરસો દાખી બોલ્યો, "મારું લખણુ તેને છાપવા લાયક ન ધારતા હોવાથી મેંદરખાની ફરી મારું લખેલું મને પાછું આપેલું."

"મારા વહાલા સાહેબ મારું કરો, પણ વસંત રૂઝમાં તે નરર બહાર પડશે."

"વસંત રૂઝ! ભલે ભરે સાહેબ, શું વાત લાગવા છે. કાંય તમે તો મને કહ્યું હતું કે નાતાલ ઉપર બહાર પડશે; પછી તમે કહ્યું કે લુન મહીનામાં બહાર પડશે, તમે બોલ્યા કે ઈસ્ટર પર તો છપાઈ નરર બહાર પડશે. શું મારી સાથ આ ભતની ચાલ ચલાવવાની છે?"

"મારું કરો સાહેબ, હું કશું કરું છું કે મેં તમારી સાથ મણી ખરાબ ચાલ ચલાવી છે, પણ કામનું ક્યાણુ તમેજો તેનું નોંધવું."

"એવો મીઠો ભરીય, હું કાંઈ એવાં બહાણું સંભળવા નથી આશ્ચર્ય, મારી સાથ તમે ખરાબ ચાલ ચલાવી છે તે હું બહુ છું અને લોકોની બહુરો. સાહેબ, હું મારું લખણુ માંડું છું."

સાહેબ, કાલે મોકલો આપીશ.

"કાલ મારે વારતે નહીં ચાલશે. એવી કાલ તો મારી વરસ ફાટીશ. થયાં થાય છે, હું તો મારું લખણુ આજેજ લેવાનો."

મારા મંથકારને ઉઠવે પાઠ્યે ખોલો નોંધ, અને કહેવાની ફર ન પડે કે મેં તે એવે નજો કુટુંબ છે કે તે મને એકદમ મલશે નહીં. પણ મેં ઉમેર્યું કે મારા લખણું તે મટે હું સોધ કરીશ; પેલા મણુસ લખણુની ન સહાય એટલા ડરસો યઈ ગયો. દમ-મરી ધણીની સોધ છતાં તે તો મન્યું નહીં. અને આ ચાલનાં ફળ આપવાની મમજી આપી તે મારી દુકાનમાંથી ગયો. મેં ફાક-ટમાં મારી ચાલદારત સક્તી ફક્તી નોંધ કે મને ચાલ આવે કે તે ક્યાં કુટુંબ છે. અને એટલુંજ ચાલ આવ્યું કે એક અકવાર્યાં સુધી તે મારા મોટા ફજલાનાં જલ્લામાં લઈ હું ફરતો હતો.

કોઈમાં આ ખાનદસર પેલાએ મારી ઉપર ફરવાની માંગ, અને મારી પાસથી આટલો બોની તુકસાણીનાં આજી. આ કહ્યો લંડનના ચોપડા નેચનારને પછા મનમનતો યઈ પડ્યો. કોઈ લોકોનાં ટોળાંથી લસાઈ થઈ. કેટલાક મેટિ આંધરનાં લોકો વાલીની તરફથી હાનર થયાં, કેટલાકો મારી તરફથી હાનર હતાં, જેઓ પેલા મંથકારના લખણુની દસી યમણી એવા આખ્યાં દતાં. મને પણ થણી આસા હતી કે અતે મારીન ફતેહ થશે. ન્યારે મેં મારા હવનના દરીકરે વાલીના બારીકતર વરીકે જોયે હતાં તે મારી આસા મન્યુન થતી અઈ. નેનસન, કે નેરે હું એક મેહનત વહીવરે કરનાર પણ બોડક ધારતો હતો, આ માણુ-સ દુન્યામાં પોતાનું માડું કેમ બચાવે છે તેની અને ચોડીન ખબર હતી. પણ હમણાં મારે ખરચે મેં બહુછું કે પોતાના કમનો કમ્યો તે એવીતો સરસ રીતે મચાવતો હતા કે, કોઈ મારી સામે શુકાદો આપ્યો, અને પાંચસો પૈક તુકસાણીના આપવાની ફરજ પાડી, અને વળી ખરચ તેજ હુદો. લોકો મારી દયા ખાવા લાગ્યાં, પણ લોકોની દયા મારો મચલો પેલો પાછો લાવી રાખી નહીં.

[સાંપણુ છે.]

નવાજાખાઈ ના પાદશાહ.

સંકટ વખતે ધીરજ.

જ્યાં માણુસોને બ્યારે પેસાનું, તંદોરતીનું ને આસપાસનું સમયું સુખ હોય છે ત્યારે કદાચ તેઓ જોદાને યાદ કરે છે, પણ માંદગી કે કાંઈથી વીપતી આવી પડે છે, ત્યારે નજી કોઈ માણુસ અથવા મોદા તેઓને ખાતી હેરાન કરતો હોય એવું સમજે છે; પણ ને શહાપણુથી વીચાર કરશું તો માત્રમ પડશે કે દુઃખ ખમ્યા-થી માણુસને ધડા મળે છે, તથા આજે દુન્યાનો અનુભવ મળે છે, ને જોદાની, યુધી સમજ પડે છે. એવી વખતે ધીરજની મુખ્ય નરર છે.

* * * * *

લગઈ પુરી યઈ, ને ને મેદાનપર તે યઈ હતી, સાં રાત પડી હતી, ને સમયું શાંત હતું. રામનું મોહું લસકર, ને ફતેહમંદીથી આગળ કચ કરી ગયું હતું, તેની કાંઈ પણ નીશા-ની રહેણી નહીં હતી; તે સજકરને મોટા ભાગ તે રાન આગ-ળ મુખ્યે પડેલો હતો; મોટા નજી નેજો નાદસ ભાગ કરતા હતા, તેમને દુશમનો પુટે લાગી કાપી નાખતા હતા. ને ખડ-કો મેદાનની હદ કરતા હતા, સાં બ્યારે તારા ચળકતા હતા ત્યારે સમયું શાંત હતું ને એકથી અન્ય પ્રાણી સાં હોય નહીં એવું લાગતું હતું.

પણ ખરેખર કાંઈ તેમ હતું નહીં. મોટા ખડકોના છાયા હેઠળ ત્રણ માણુસો છુપાએલા હતા, અને રાતનાં અધારમાં સાં છુપી પણ અગસતી મસતત ચાલતી હતી. આ ત્રણ બીચારા નાદાસ ભાગકરનારા માણુસો હતા, જેઓ ગઈ કાલે તો મોટી પદવીએ હતા, પણ આજે આવાં સંકટમાં હતા. તેઓ "સાઈન" અને "એસરામ" રામના સંસાદકારો હતા, પણ તે રાન તો હમણાં મરણ પામેલો હતો. મીત્રે માણુસ જુશન સાહેબને "આરમેનોસ" રામનો એકપુરો છોકરો, તથા વારસે હતો.

સલાહકારીએ વાત કરવા કાંઈથી; તે શાહનજો દુર છુટો બેઠો, ને ખડકપર અટકીને નજી તકન ઉઠાઈ ગયો હોય, એવા નજીન-તો હતો; પણ તે એમ ઉઠાઈ જાય તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી, કારણકે તેને તો હમેશાં બેઠકાર રહેવાની ટેવ હતી, અને તેનું સમયું કામ તો બીજાઓ કરતા.

રામ મરણ પામેલો હોવાથી આજે શાહનજો "આરમે-નોસ" તે સલાહ આપનારાઓના બાદશાહન હતો, જેને તેઓ-એ કમવેલો, તથા તેઓના અવ કરતાં પણ વ્હાલો હતો. બ્યારે તેઓની દારી એકેકે સાથ અડકાવીને તેઓ વાત કર-તા હતા, ત્યારે તેઓના પોતાના જનની તેઓને યોડીજ દર-કાર હતી, પણ તે શાહનજોના જન સાદ, ગમે તે ભોગ આપવા તૈયાર હતા. તેઓ તેને કેમ બચાવે? આ એક અચન-જીમાં ને મોટો સવાલ હતો; અને જેમ તેઓ વધારે વાત કરતા, તેમ વધારે અચનજ પડતી.

એક બામુએ બોહોળું મેદાન હતું, ત્યાં બીજી બામુએ ફરજતેનો દેશ હતો. “સ્કાઇન” પોતાની પીઠપર એક ઝોળામાં થોડેક ખોરાક લીધા હતા તે સીવણ તેઓ પાસે કાંઈ બીજું આવતું ન હતું; તે પણ ઘણું જ થોડું હતું, ને જે માણસોને મેદાનપર મુસાફરી કરે તો તેઓને પણ પુરું પડે એટલું નહીં હતું. તે ખોરાક આપીને તેઓ શાદબદાને એજણી છવ બચાવવા મુસાફરી કરવા દે તેમની બની શકે નહીં. જેમ તેઓ વધારે બીચાર કરતા તેમ તેઓને વધારે શીકર લાગતી; પછી છેવે તેઓ વાત કરતાં તદનજ નારીપાસ યઈ ગયા, ને સમજું તદન શાંત થઈ ગયું.

ત્યાર પછી “સ્કાઇન” એકાએક બોલી ઉઠ્યો, “અને એક રસ્તો મુજે છે.” તેની અંગીતી હીમચાસથી શાદબદાને બંધી ઉઠ્યો, બેઠકે તે કીચી અટ્ટીને પાછો ઊંધાઈ ગયો હોય એવું દેખાયું, પણ “ઝોસરામ” તે સલાહ સાંભળવાની આશામાં હીને ઉભો થયો કે ખરાં દીધથી તે સમજું સાંભળે.

“સ્કાઇન” બોલ્યો, “જે ખોરાક છે તે મને આપ, હું તે લઈને મેદાન ઝોળાંગીશ, ને તું શાદબદાને આશરો આપજે. તું નજી છે “ઝોસરામ” કે રાત ને દહાડા સુગતવાનું લશરકે શાદબદાની શોધ કરશે, ને એકબી મેદાન, યુલું, ખડક, કંઈ બાકી રાખવાના નથી. પણ એક મેદાન છે, જેમાં તેઓ શોધ કરશે નહીં; તે સુગતવાનો દેશ છે, ને એક બીજી જગ્યા છે, જેમાં તેઓ ઓઝ કરશે નહીં, તે તેનો મેદલ ને તેનું તખત છે. હું સલાહ આપું છું, કે તેજ મેદલમાં તું શાદબદા સાથે આશરો લે.”

ત્યારે “ઝોસરામ” મુગો મુગો સાંભળતો હતો, ત્યારે તેણે બોલવાનું નાંદી રાખ્યું, “ને, તારો બાપ “સમેરકમ” નો વેપારી હતો, જેથી તુંને લાંની બાબો બોલવાની સારી મહેતબારી છે. શાદબદાનાં ખબાંપરનો “સમેરકમ” પોશાક છે તે તું પહેરજે, ને જેમ તારો બાપ “સમેરકમ” વેપારી હતો, તેમ તુંથી થા, ને નજી રાખના લશરકનાં માણસોએ તુંને છુટ્ટો હોય, ને તારી પાસે જે હોય તે ચોરી લીધું હોય, પણ થોડાં જગ્યાદીર તારી પાસે બાકી રહી ગયાં હોય તેમ તું મુસાફરી કરજે, ને શાદબદાને તારા મુગા મુગામ નરીકે વેળે.”

ફરીથી તે ચોખ્ખો, ને થોડા વધારે ભોક્ષ ધણી અદ્ધતથી બોલ્યો, “તું નજી છે કે “સમેરકમ” ના વેપારીઓ મુગામે સામે કેવી રીતે વરતવા હતા? ફરીથી “ઝોસરામ” મુગ મેસી રહ્યો, ને ટાકું મુજાણ્યું.

સ્કાઇન બોલ્યો, “તું વેપારી ને મુગામનો વેશ ધારણ કરે તેની આગાહ સાકી પેઠે બીચાર કરજે, કારણ કે નહીં તો તારે વાસ્તે એવું કહેવાય કે તું તારા મુગામને મારતો નથી, તથા માર્યા હતા નથી; ત્યારે બીજાઓ તો મુગામે નજી અચ્ચર હોય તે માફક તેઓ સાથે ચાલ ચલાવે છે—નહીં અચ્ચર થું, પણ તે કરનાંથી વધારે ખરાબ રીતે વરતે છે, પણ ને તું એવી ખરાબ રીતે નહીં વરતશે તો તારી કમળ-બની યઈજ મુગા એમ જાણજે. તું તુંબી નીકળવું, જેમ બીજા ધણીઓ કરે છે તેમ મુગામને મારજે; શાદબદાને બચાવવાનો તો આ એક રસ્તો અને મુજે છે.”

પણ ત્યારે “ઝોસરામ” ને હજીથી મુગો મોઢે સાંભળતો બોલ્યો, ત્યારે તે બોલ્યો, “હું હજી બીજો ઉપાય મુજવું છું; જે ખરેખર તું એમ કરવાનો દેખાવ કરતો હોય, ને શેક થવા માંગતો હોય તો હમેશાં શેક તરીકેજ આવજે, તારા એકબી મેદાનથી, અથવા નગરથી તું પકડાઈ આવે તેવું કરતો ના. તારા છવ સંતોષાતી વખતે મુગા તારી પછાડાં બંધુસો દશે, તેથી તું શેક, ને શાદબદા મુગા મુગામ તરીકે રહેજે.”

“હવે છેકી સલામ, કારણ કે હું મેદાન ઝોળાંગીને રાખના દેશ તરફ પાછો ફરીશ. કદાચ મને કાંઈબી જણાવવાની બે તુંને તક મળે તો જણાવજે, નહીં તો એક લશરક લઈને તુંને હું મદદ કરવા આવીશ; સુગતાન વીશે એવું કહે છે કે તે પોતાના મેદલમાં વેપારીઓને સારો આશરો તથા માન આપે છે, માટે બીહતો ના, પણ તારો ભાગ હીમતથી અનવજે, ને સમજું સારું જ થશે. ફરીથી એક વખત હું તુંને મુજાણ્યું (જેકે હાલ ચોખ્ખાનો વખત નથી) જેમ મે તુંને કહ્યું છે તેમ તું કરશે કે?”

તેણે જવાબની વાત નેઈ, પણ “ઝોસરામ” તું મોહકું તદન બંધ થઈ ગયું; જે માણસ ગઈ કાલે તેનો રાખ હતો, તે આજે મુગો મુગામ ને તેગો સલાહકાર (ચાકર) “શેક” એ વીચારે તેને મુગામની નાખતો હતો. એ બનેજ કેમકે તેટલાં એકાએક અધારામાંથી એક બાવાજ નીકળ્યો, “હું કમ્પસાઈડું.”

તેઓ ફરવા, ને શાદબદાને ચંદ્રની લાંબી શેશનીમાં સંધી ઉઘોડે બોલ્યો. તેઓ એટલા તો અત્યંત ધયા, કે નહીં બોલી શક્યા, કે નહીં તેની સાથે વાત કરી શક્યા.

ચોખ્ખાને બીજકલ વખત હતો નહીં, તથા ચોખ્ખાની તેઓની હીમત પણ ચાલી નહીં. “સ્કાઇન” પોતાના રાખને નમ-સમ્રક ધણે, ને “ઝોસરામ” ને છેકી કોટી કરી, ઝોળી તથા ખાવાનું લઈ પોતાનો રસ્તો મેદાન તરફ લીધો.

લાંબો વખત સુધી “ઝોસરામ” “સ્કાઇન” નો આકાર ચંદ્રની શેશનીમાં નેતો ઉઘો, ને શાંતપણમાં તથા અધારામાં હીમતો આકાર ફક્ત તેવજ હતો. જે સલાહ તેને મળી હતી, તેને વાસ્તે તેનું દીઘ યથુંજ હજી થયું હતું, તે પણ તે ખોસો તેની નમનાં બચ્ચા કરતા હતા, બોલે નહીં તોડી શકાય એવા તે દુકમેા હોય તેમ છેડે સરવાલે તે ફર્યો; તે શાદબદા તો બ્યાંતો સાંજ ઉઘો હતો; “ઝોસરામ” તેની નગરીક ગયો, ને તેનું પહેરણ ને સમાન મુગામને કાઢી લીધી, ને તેના બાપમાંથી હીમનાં જે નંગ હતાં તે હીજીવી લીધાં; દર પળે તેનું આખું શરીર ધુલવું હતું, કે રખે તે તેને મારે કે શીકા કરે, ને પોતાના શેશને પગે પડવા તે આગર હતો. ઝોસરામે તે પેઢરણ પેઢરું, ને પેલાં હીમનાં નંગ પહેરણ આંદર મુખામાં. શાદબદા થણા ઊઠા વીચારમાં હોય તેગ શાંત ઉઘે રહ્યો, તેના બાદશાહી જગના ની નીચે છેક મુજા મુજી આવે તેનું પહેરણ હતું, તેને બોવ તો હાંતી નહીં, ને પડા બેપીશો દરેક આ પહેરણ અસલ-વા વખતમાં મુગામેનો સાધારણ પોશાક હતો; એવા પોશાકમાં તેના મુગામ ઊંધાલા હાય થણા હીમતા હતા, પણ “ઝોસ-

રામ તે ભેગા સાર લાંબો વખત ઉભો રહેવો નહીં, કારણ કે તે તો હમણાં “સમેરકન” શેક હતો, ને તેનો ભાગ તેણે તુરતજ બળવનો જોઈએ.

“એ કુત્રા, ચાલ મારી પછવાડે” સ્થાઈન બોલી ઉઘે, તેને ખબર પડી નહીં કે કેવી સખતાઈથી ને કેવી રીતે તે બોલાર્થ ગયું, તેણે તો કાંઈ યક્ષાની ધણતી ચાખી હતી, પણ બીચારા શાહનજાએ તો કાંઈથી તેની નીચાંની દેખાડી નહીં. પણ જેમ સમેરકન શુભાશીથી કાંઈ વાંક થયે, ત્યારે જેમ આદ્ય વાળીને ઉભા રહે તથા માથું નમાવે, તેની રીતે તે એકબી બોલ બોલ્યા વગર પોતાના શેકની પુકે ગયો. આ રીતે એકમેક તરફ એકબી વખત બોલ્યા વગર, તથા એકબી બોલ બોલ્યા વગર ચંદ્રની રેશ્મીમાં મેદાન તરફ તેઓ ચાલ્યા. એવું તેઓને લાગ્યું કે ખરેખર જાણે તેઓની જીંદગીએ બદલાઈ ગઈ હોય, ને શેક તથા શુભામ તરીકેનું સુસાદરી કરતા હોય.

બ્યારે રાત્રે સુસાદરી કરતા, ત્યારે ચંદ્રનો છાંયેલો તે સાંત ગેદાનપર પડાનો તે વખતે એકસરખા મનમાં વીચાર કરતો, “જે હું ફેલે પાળીશ, ને કાંઈથી ખરાબી થશે નહીં, ને અમે આમારા દેશ તરફ પાછા ફર્યે તો મારો શેક મને કેવી રીતે આવકાર દેશે, પણ તેની મને દરકાર નહીં; તે શેક (શાહનજા) સમાપ્ત આવે એટલે બસ; જો એ મને અધારાં દોનખ જેવાં બંદીખાનામાં નાખશે, તો તેની મારેમનથી આરામની જગ્યા છે.”

તોખી તે પોતાનું ડેડેબુલ કામ કરતાં પુરતો હતો, ને જે રસ્તા તેને લેવાની હતો તે લેતાં મનમાં આનાકાની કરવાનું હતો; તે સ્વભાવે ધણેજ ગરીબ ને શંક હતો તથા તેના દેશમાં એના જેવાં માણસો ઘોડાં હતાં. સેદનખી સખતાઈ તેને બચારી હતી, જે ચાલ તેને ચલાવવાની હતી, તેથી ને પછો ખીલતો હતો; તેને સમજ પડી નહીં કે શાહનજાની મગરરી આવી વળેલું કેમ સાંખી શકશે, કારણ કે દરખારમાં તો તેને પડતો બોલ ઝીલાતો. હવે તેનો સલાહકાર, તેનો વચ્છર દુઃખી હશે આગમ આવશે, ને શાહનજા પછાડે ચાલતો.

સકલાતનું પોદર તરનનુંજ પડેલું હતું, બ્યારે એકાએક મેદાનમાં સુસાતાનના રીપાઈઓએ તેઓને આવીને પકડ્યા. “એકસરખે” “સમેરકન” બાબમાં તેઓ સાથે વાત કીધી, જે વાત તે સુધી ગમ્યો નહીં હતો. તેણે પોતાની એકાએક એવી આપી હતી કે તે “સમેરકન” વેપારી હતો, ને સુસાતાનના જેલ તરફ જતો હતો; સમનાં લશકરે તેને હુકમો, તથા જે હતું તે ચોરી લીધું; ને યોગ લીચનાં નજ બનાવી ને બેઠાંયો કે આટલા દીશ મેં મુશકેળોએ જવાવ્યા, ને એક શુભામ તેઓએ રહેલ દીધો છે, જે વડન મુગો ને નમ્યો છે. દરેક પક્ષે તેને પકડાઈ આવવાની ધારતી હતી, પણ જે માણસો આ સમયે સોમનગર-દત્તો તેઓએ સઠની કાંઈ પણ નીશાની દેખાડી નહીં. હવે, તેઓએ સુસાતાન આગળ તેમને લઈ જવા કમુલાત આપી, ને તે કાંઈકો હોવાથી તેને એક યોદ્ધા આપ્યો. તેઓ શાહનજાને બીજે યોદ્ધા આપવા જતા હતા, પણ “એકસરખે” બ્યારે તે વીચાર નાખ્યો, ત્યારે તરનજ

તેમ કરતાં તેમને આટલા. તે બોલ્યો, “મારા દેશમાં શુભામો હમેશાં પજોજ ચાલે છે.”

આખો દહાડો તેઓએ સુસાતાનના જેલ તરફ જવાને મુસાદરી કીધી, અને બેઠે તેઓ ખડગાથી તથા વાંકીકીડી જગા પરથી આવતે આવતે આવતા, તોપણ શાહનજા એટલો તો યાદી ગયેલો હતો કે હમણાં જાણે પડી જશે. પણ બ્યારે આખો દહાડો પુરો થયો ત્યારે તેઓ ઉઠ્યે સરવાલે સુસાતાનની રાજધાની આગળ આવી પોહ્યાંઆ.

સાંજ પડતાંજ તેમને સુસાતાનની હાજરીમાં લાવવામાં આવ્યા, કારણ કે સુસાદરીને જોવાને તેણે પોતાની ખાદેશ જણાવી હતી; તે મુંદર ભરેલા તરીયાપર અટકીને બાગમાં સાંજની ઠંડી દવા ધારતો હતો. “એકસરખ” યોદ્ધાપરજ તેની આગળ આવ્યો, તેને નમ્યો, ને પોતાના શુભામને તેણે યોદ્ધા પરથી ઉતારી વખતે મદદ કરવાને બોલાવ્યો, પણ તે શાહનજા ધમકારી ગયો, ને તે હુકમ તેણે સાંભળ્યો નહીં, ને આસપાસનાં સઘળાં લોકોએ તેની તે ગફલતી જોઈ. “એકસરખ” યુદ્ધથી યોદ્ધાપરથી ઉતર્યો, ને એક લાકડી જે નમ્મદીક પડેલી હતી, તેવડે તેનાં ખર્ખાંપર બેઠેથી ફટકા માર્યા; ને ત્યાર પછી સુસાતાનના પગ આગળ નમન કરીને કાશાવાલા કીધા, કે આ પ્રમાણે તેને પોતાના શુભામને શીક્ષા કરવી પડે છે તેને સાર માલ કરે. તે સુસાતાને તેને પછાં બાનથી આવકાર દીધો, ને એકદમ ઉઠવા કહ્યું, ને ત્યાર પછી તેને વારતે એક ખુરશી ગમાવી, તે પર તે બેઠા પછી એક નોકરને પગ સુકાવતું “સુક” લાવવા કહ્યું; પણ એકસરખે તેમ નહીં કરવાની તેને આજીજી કીધી, ને બોલ્યો, આમારા દેશમાં તો અમે આમારા શુભામોનુંજ પગ સુકાવતું “સુક” બનાવ્યે છે અને ત્યાર પછી શાહનજાને બેઠે મસ્તક પોતાની આગળ સુઠારાવ્યો, ને તેનાં લાકડીના ફટકા માર્યાં ખમ્મખૂર પોતાના બે પગ સુકાયા. તેજ વખતે સુસાતાને જે સલાહો પુછ્યા તેના જવાબ તેણે એવા તો સારી રીતે આપ્યા કે સઘળાં સાંભળનારાઓ ખુશ થઈ ગયા.

બ્યારે રાત પડી, ત્યારે તેને એક મોટા તંબુમાં લઈ જવામાં આવ્યો, ને સુસાતાને તેને સાર સજીવગમ્યો હતો. એક ક્રોચ મુંદર ચાદરા સાથે સંકાઈથી ખીલાવેલો હતો, ને તેની ખાસે બેઠેખર સાદરીના એક હુકરો શુભામ સાર હતો. બ્યારે સઘળા નોકરો તંબુમાંથી બહાર ગયા, ને તેઓ એખસા પડ્યા, ત્યારે “એકસરખ” શાહનજા આગમ પેટ ખાલી કરવા માદનો હતો, પણ તે તેમ કરતાં અટક્યો, ને એકબી વખત તેની તરફ નમ્મર કરવાને અથવા એક બોલ બોલવાની તેની દાંખન માડી નહીં, ને તેનો દમ્મો કાઢવા સાર તેણે શુભામને સખતાઈથીજ હુકમો કીધા. બ્યારે તે બોલ્યો ત્યારે બહાર કાંઈ અચાંચ થવાથી તે ઝોક્યો; એ ઉપરથી જણાતું હતું કે તંબુની બહાર જાણે દુસો ફરતા હતા. “સ્થાઈન”ની શીખામણ ચાલ કરીને તેણે શાહનજાને ઉતાવળથી એક મુઠ્ઠી મારી ને ઝીપાઈ જવ પડેલી અગાક સઘળું બેસાઈ ગયું.

આખી રાત બહાર જાણે ફરતા હતા, ને “એકસરખ” પોતાની બીજાણમાં જાણ પડી રહેલો; તેને બીજકુલ કાંઈ

આવી નહી, પણ શાહજાદા તદન યાદી ગયો હોવાથી પોતાના સાદાડીના દુકાન પર પણ શાંતપણે ઊંઘાઈ ગયો, તે જોઈને “ઝોસરામને” ધણી ક્રાર થયો. સહવાર પડવા આવી પણ તેને જાણ આવી નહી, પણ-સહવાર પછી તેના ઇન્કને ક્રાર થયો એવું જાણી કાઢી હતું નહી, કારણ કે વળી પાછું તેને ખાતર કરતું પડ્યું એ વીચારથી તે ધણી દુઃખી થતો, ને આખી રાત પણ તેવા વીચારથી તેને ધણી બેઠકારી થતી, ને જાણે શું એક દુઃખ હોય તેમ તે ધુલવા કરતો હતો.

સુષતાનના મેહલમાં દહાડા પસાર થયા લાગ્યા, ને તે મુસફરોને સુસતાને જવા દીધા નહી. તેણે “ઝોસરામ”ને ધણી બેઠાની નવાજેસ કીધી, તેનેથી ધણી ખુશી થવા લાગ્યા, ને રાજકારણ-વીરો તેની સલાહ પુછવા કીધી. સાંજે તેને “કુવારાના આગ” માં આવવાનું નોતર કીધું, ને સ્વાં શુંદર તકીયા પર અડેળાને તેની સાથ તકરાર કરતો. ઝોસરામ આવાં બધાં માનથી પુરા બેઠકારી જતો, ને દર પછે માંથી જતો રહેવાની તક જોતો. જે વખતે તેનાં મનમાં ધારની રહેતી ત્યારે તે પોતાના શુભામને પોતાની બાજુએજ રાખવાની યત્ન કરતો, નહીં તો રખેને કાઢીને શક જાય કરી ખુબ માણે દેતો ને માર ખાતે.

કોઈ કોઈ વખતે તે વીચારતો કે તેનું દીક્ર ખરેખર યાતકી ધર્મગણ છે, ને ખીજ વખતે તેને વીચાર આવતો કે ખીચારો શાહજાદા આવાં બધાં રાકડો કવી રીતે ખખટો હશે; ભેકે તેઓ દરેકશાં સચેજ હતા, તેપણુ તે “શેઠ” ને શુભામ તરીકેજ, “ઝોસરામ” જોતો કે ખીચારો શાહજાદાનું મોહનું તદનજ ઉતરી ગયું હતું, તથા લેવાપણે ને પતણે ધર્મગણે હતો. જ્યારે તેને માર પડતો, ત્યારે મોહનમાંથી એકબી રાખ કાઢતો નહી, કે જરા બખડતો નહી, ને માણે દેતો ત્યારે જરા-ખી શસ્ત્રાની નીશાની દેખાડતો નહી, પણ એવા તો દયાબળે ને નરમ દેખાવથી તેના શેઠ તરફ જોતો કે “ઝોસરામને” ધણી રહેમ આવતી, ને સમજ પણ નહી પડતી કે શું કરતું. આસ્તે આસ્તે તેઓ ધણી વખજાઈ ગયા, ને જાને જાણીને જોવા સાદ નહીકે ને દુરથી લોકો જોવા આવતાં. તે સમય-તાણે વેપારી, જનામાં બધો ઉદાપણો બંધાર દેતો, ને તે પ્રુખસુરત ને સજીવીવારો મુજો શુભામ જેણે સઘળાનું ધ્યાન ખેંચું હતું, એ યાત્ર તે શુભામ તરફ ચલાવવામાં આવતી હતો, તથા જેવી રીતે તે ખીચારો સઘળું સોસતો હતો, તે જોઈને કોઈખી ખાણસ અનયમ થયા વીના રહે નહી. “ઝોસરામ” સઘળું જોતો, ને તેઓની નવાઈમાં બાગ લેતો, તથા પકાઈ આવવાની ધાતલીમાં દરોજ સુસતાનને કામચલા કરતો કે તેને જવા દે. તેની માંગણી દેલે સરવાળે સ્વીકારવામાં આવી, ને તેથી વળી એક કસુપાને, કે જે મેળાવાની તે શેઠમાં ચલાવી હતી, તે ધણ સ્વાં રૂપી યોજો. જ્યારે “ઝોસરામ” આ રત્ન સાંભળી ત્યારે આંગળીપર દહાડા ગણી આ કીધા કે તેનાં દુઃખનો દહે અંત આવશે; તેજ વખતે શુષતાન તેમને ધણી બેઠો આવતો ને માન આવવામાં કસુ બાકી

રાખતો નહી. પણ “ઝોસરામ”ને સુસતાનની પાસેજ રહેવાની ફરજ પડતી, ને કોઈ કોઈ વખતે જ્યારે શુભામને પોતાની પાસે રાખતોજ નહી, ત્યારે તે ધણી શીકર કરતો કે રખેને કોઈ જાણ્યાં આવે, ભેકે તેને જ્યવાની તોદવે આશા આવતી હતી.

મેળાવાની દીવસ આવ્યો, ને ધણી બપુવાથી તે પાળવામાં આવ્યો, ને શેઠમાં બધાં લોકો તે ગમત જોવા એકઠાં થયાં. આ રમત એવી હતી કે જેમાં બધા શુભામો કુરતી રમતા તથા મેહલના મોકમાં કુદતા ને નાચતા, જે વખતે સુસતાન એક જિયાં તપ્ત પર બેસી, તથા પોતાના સલાહકાર “ઝોસરામ”ને પોતાની બાજુએ રાખી સઘળું નીહાળતો. તે શાહજાદાને સઘળી રમતોમાં ભાગ લેવાની ફરજ પડતી ને પોતે ઝડપવાણે ને પ્રુખસુરત હોવાથી સઘળાનું ધ્યાન ખેંચતો, ને બધામાં સરસ થયો ને સુસતાનની શાખાણી મેળવી. એ સરત છેલ્લી હતી, ને દહે દહાડાનું કામ પૂરું થવાનું હતું, ને જ્યારે બધાં લોકો જોવામાં આવેજ હતાં, જ્યારે સુસતાન ઝોસરામને પોતાની પાસે બેસાડીને વાત કરતો હતો, તે વખતે સાંજ પડેલી હતી ને “ઝોસરામ” આશા આવી કે દહે દહાડા પૂરા થયા આવ્યો છે.

પણ તેજ પછે તેને જાણ્યાં કે શુભામ અતીશય ઉસદેજાઈને માહોમજ હોવાનું જાણે છે. લોકોનાં રાજાં એટલાં તો હતો કે તે દેખાવ તદન ટીકી નાંખનાં હતાં; ત્યાર પછી એક-બેકને જેરથી ધક્કા મારીને લોકો વીખરાઈ ગયાં, અને સુસતાનના શુભામોની વચ્ચે તેણે શાહજાદાને તેની આગળ યસકી લાવતાં જોયો. તેઓના ધોધાઈથી તથા લોકોના જોસમરથા પોકારોથી, જે બનાવ બન્યો હતો તેની તેને સમજ પડી. શાહજાદો સરતમાં સચેઈ પહેર્યો આગળ ધસ્યો હતો, ને સરતની જગા આગળ આવી પુણી તેરશાં પડી ગયો, ને પડમાથી તે સુસતાનની પચીત બરણી જે સરતની જગા આગળ મુકેલી હતી તે ભાગી ગઈ. જ્યારે “ઝોસરામ” આ સાંભળ્યું ત્યારે તે નહી બેઠી રાખ એવી રીતે નાસીપાસ ધઈ ગયો, કારણકે જે કોઈખી શુભામ એવી તકશીર કરે તો તેને “મેતાની” શીક્ષા થતી. તેને એક પળ લગી એવુંજ લાગ્યું કે તેની સુદ જતી રહી છે, ને તેનાં દીકમાં અતીશય દુઃખ ઉપજ્યું; ત્યાર પછી જેમ એક માણસ મેતાની સાથે અમા-મારી કરતો હોય, તેમ હવેને હવે થયો, તથા ખોખરા ને ભાગા તુડા અપાને બોલ્યો કે તેના શુભામને એકદમ મારી નાખે નહી, પણ તે કરતાં તેને વધારે શીક્ષા થવી જોઈય; તેણે કશું કે તેને મેહલમાં અંધારાં બંદીખાનામાં લઈ જવા, ને ત્યાર પછી જે શીક્ષા કરવાની હશે તેનું તે પોતેજ નક્કી કરશે. તેના એવા બોલોથી ગડબડ બધ પડી, ને તેણે તે અંધારાં વચને તેનાં આગળથી લઈ જતાં જોયો, ત્યાર પછી નાનજા નારીપણે ધઈ ગયો, કે દહે તો એને જાણવાની બીજાક તક નહી, તથા યોગ્ય વખતમાં પોતાની બેઠક પરથી નીકળેજ પડે પડે. સાદાડીને કે જે આગળે વખત સઘળું ધીરજની ખાતે હતો, તે આ વખતે ધુલવા લાગ્યો, તેણે નીસાનીચો કીધો કે તેને તેના રોડના પગ આગળે રાખે જ્યાં ને તેણેજ અનજ

યઈને તેને છોડી ચુક્યો. સાર કહે તે પોતાના રોકના પગ આગળ પડ્યો, ને ખાર તથા દસગીરીની નજર તેની તરફ ફેંકી, વાંકો વળી તેને પગે લાગીને તેના પગપર યુગ્મન કરવા લાગ્યો. સુસ્તાન પોતાનાં તપપરથી આ સમયે દેખાવ બેઠા કરતો હતો, તેનીથી હવે ચોખ્ખું નહીં.

તે બોલી ઉઠ્યો, “તું આવા યુગ્મનને ખુશીથી મેનની શીક્ષા કરવા માંડે છે, હું તારા જેવો કુર યાકી નહીં; બે એ મારો દુરામન હોય અથવા તો દુરામનનો છોકરો કો નહીં હોય, તોખી તેને હું હમણા મારી બધું.”

ત્યાં એક પળ સુપ્રકાશી પચારાઈ. સાર પછી “એસસમ” એકાએક બોલી ઉઠ્યો, જે વખતે તેનો અવાજ ને તેની ભાષા સમગ્ર બદલાઈ ગયું; જાણે એકાએક કાંઈ વીચાર આવી ગયો હોય તેમ તે ઉઠ્યો ને બોલ્યો, “હા, શાહનંદા “આર-મેનસ” રાખના છોકરા, હા.” શાહનંદા તરત ઉઠી હબે ધવે, વળી પાછી સુપ્રકાશી પચારાઈ; “એસસમ” બોલ્યો, હવે જે માણસ પોતાના દુરામન અથવા દુરામનના છોકરાને મારી બધવા માંડે છે, તેની આગળ નમસ્કાર કર, કારણકે તું તેના દુરામનનો છોકરો છે.

તે શાહનંદા આગળ જઈને યુગ્મન મંડીને નમવા જતો હતો, પણ સુસ્તાન અચ્ચત્તી ઉઠી તેને બેઠી પડ્યો.

આખા મેહલમાં ઘણી ખુશાલી યઈ રહી, ને તે ખુશાલીના અગ્નિને ઘણા દુર સુધી રાગે સંભળાતા હતા. સુસ્તાને હુકમ કીધો કે તે શાહનંદાને રાખની માફ માન આપે, ને તેની સાથે સલાહ તથા મીત્રાચારીના કોતકાર કીધા, ને છેલ્લે તેનું રાજ તેને આપ્યું. તેઓની વ્યાસપાસ ખુશાલી બરી રીતે એકઠી યઈ પણ શાહનંદા આ નહીં ધારેલા બનાવેથી એટલો તો. છક યઈ ગયો કે તેનાં મોહકાંમાંથી એક સખન પણ નીકળ્યો નહીં.

“એસસમ” ને આ અંતીમા ફેરફારથી એટલો તો ક્રાર થયો, કે જ્યાં તે બેઠેલો હતો ત્યાંથી ઉઠ્યોજ નહીં, ને આખો વખત યુગ્મન કરતો; જ્યારે સુસ્તાન શાહનંદાને હાથ પકડીને મેહલમાં ફેરવતો ફેરવતો “એસસમ” ની નંદરીક લાગ્યો, સારે તે પોતાના રાખની તરફ યુગ્મને ને બાંગા ઉઠાવવાને જઈને બોલ્યો, “અરે મારા શાહનંદા, મારા યુગ્મન, હવે હું તને યુ કહું” તે ઉઠ્યા જતો હતો કે ઉઠીને પોતાના રાખને નમે, પણ શાહનંદાએ તેને પોતાના હાથની હીલચાલથી તેમ કરતાં અટકાવ્યો, ને પોતેજ તેની આગળ યુગ્મન મંડીને પડ્યો, ને અતીશય લાગણીથી બોલ્યો, “અરે મારા શેઠ, મારા બાપ, બે મારી આપણી જીંદગી તારી સેવા કરે તોખી જે આખાર તે મારી પર કીધો છે તેનો બદલો વેળે નહીં, તું એમ ના વીચારતો કે બધા દલાલ ને મારો પોતાનો વીચાર કીધો. હું તારી ઘણા લાગણી સારી રીતે બાંધીને હતો, ને દરેક કદરો જ્યારે તું મને મારતો, સારે મારા કરતો મને તારું વધારે લાગતું.” તાઈજ ખાં કોહોલા.

આ દુન્યામાં આપણી ફરજ.

મારી ફરજ તે જું ફરજોને જે કાંઈ કામકામ તમને કરતું પડે છે તે તમારી ફરજ; પણ વળી જે તો માત્ર તમારી ફરજનો એક ભાગ થયો, સારે દબે બીજું જું તમને તમારો. કારણકે બીજાને રીતસર ચલાવવા એટલે તમને તમારી સ્વભાવ અને તમારામાં ઉત્પન્ન થતા અનેક જુરસાઓને તમારા કબજામાં રાખવા. આમાં ફરજ તેમજ અંતરજ બને સમાઈ જાય છે, કેમકે જે તમે તમારી ફરજ ધ્યાનમાં રાખી અંતરજની ચેતવણી તરફ નજર રાખો તો જરૂર તમે તમારા સ્વભાવ અને બીજા અનેક જુરસાઓ ઉપર તમારો કાળ ચલાવી શકશો. બે એક આદર્શ ફરજ, અંતરજ અને જુદા પોતાની ઉપર ચોતે કાળ ચલાવવા આ ત્રણ રાખનો પુરો અર્થ સમજ તે ધ્યાનમાં રાખી જુદે તો તે અવ-ભતાં તેને સમજી લોકોને હાથથી, લખાવણી સારી સારી ત્રણ જાણે ચોખ્ખીમાં પાંચા જેટલા ફાંપણે કરી શકો.

દરેક આદર્શને કોઈનું જીમ કરતી વખતે તે ચાહીને કરતું જે સારું છે, પણ તેમાં આપણતલજ કદી પણ રાખ્યા વગર ફરજ, દયા અને માયાજી લાગણીઓની કરવાં, કેમકે એમાં માયાજી લાગણીઓ કોઈમાં કોઈ પેશાને મદદ કીધેલાં કામો કરતાં હજાર ફરજને સરસ હોય છે. કારણકે આનંદકર કહે છે કે, ત. મામ માત મોહકત, આજર, દરજમે, તંદોસ્તી સંવે કરતાં ઉમદા અવાસ જતમ છે, કેમકે એક લડેલો, સાચો અને ઉમદા અવાસનો શોખસ દોલતખંદ, આજરખંત કે તંદોસ્ત આદર્શ કરતાં પણ દરજને માનને લાયક છે.

માણસ જતની જીંદગીમાં પોતાને કે પારકાને મદદ દર કાંઈ કરવાનું હોય છે, અને જે તે તેઓ પોતાની ફરજ સમજીને ન કરે તો તેમની જીંદગી મીઠા છે. અસ્વાઈ, મેહેનત કરવામાં મોજ, ખાના પીના અને એવીજ બીજી મોજ મનહર તરફ નાખી, સાફીતી, બસમનસાઈ, હંદાસતા અને પુણ્યને જે કાંઈ ચોખ્ખી આપણું હોય તે ઉપર સદા સતિય પકડી રહી દબેલ સુખી તે મદદ કીરાતાના આખારી પહેરું, જે સખ્યા હશે. દર-એક આદર્શને ધરાવવા એટલે.

કેટલીક વખતે ઘણી ખુશીઓ આદર્શોમાં ઉદારપણાની કદી પણ નીશાન જણાવી નથી, કેમકે આ ખાસત માણસનાં મનની એક ઘણી મજબૂત શક્તિ છે. જુદાએ આદર્શમતને જે જે જતમ બજેલો કીધેલો છે, તેમાં વીચાર શક્તિ જે એક સરસ બજેલ છે. વળી આ શક્તિથીજ તેઓ પ્રાણીઓ ઉપર તેમજ દુન્યામાં આવેલી ઘણીખરી દુરએક મોજ ઉપર હામી લાગી રહે છે. જે માણસ ચાહે તે તે આ જતમ શક્તિને આધારે સારાં નરસાનો વીચાર કરી તેમની વચ્ચેની બારીક વધાવત પીકોજી સદા સારીજા મેળે અખલાર કરે.

હવે આપણે દુન્યામાંની ઘણીક બીજે વીજે ફરજો કાંઈ ને કાંઈ નહું કે જુદું અને અર્જ કે પોટું સાંભળ્યે કીધે અને વળી તે બધું સાંભળે “અરે” માનવાને લક્ષ્યાઈએ કીધે; પણ આમાં

આપણે એક મોટી ભૂલ કર્યે હોય. આપણે એ કાંઈ નબરથી નેઈ અથવા હાથથી તપાસી શક્યે તેજ આપણને ખરે ખાનડું નેઈયે, અને એ કાંઈ આપણે નેઈ કે તપાસી શકતાં ન હોઈયે તેવાં કરતાં ઉપર બરાસો ન રાખવો નેઈયે. આપણે આપણી છંદગીની પળીકે બામદા વીરો કેટલું ચોડું નહ્યેયે હીયે અને કેટલું બધું ચાલ્યે હીયે? અને એજ જ્ઞાનની યુદ્ધને લીધે તેા આપણે છંદગીમાં દૂર દઈ મુશકેલવેતો પખતે કેટલું ચોડું કરીયે? આપણે આપણી ઉંઝા, લાગણી અને મનનાં કામો વીરો શું નહ્યેયે હીયે? કેવલ એટલુંજ કે આવી કાંઈ પણ ચીજ આપણમાં છે, પણ તે શું છે, કેમ છે, વીરો કે શું આપણે નહ્યતાં નથી. દાખલા તરીકે આપણે આપણી પૂજારી કે જેની ઉપર સ્ત્રી આપણુ દર રોજ સારાં કે મારાં અસંખ્ય દાઓ કરતાં નહ્યેયે હીયે તેને વીરો આપણે શું નહ્યેયે હીયે? તેમજ આપણાં ગામો ઉપર ફરી વળેલાં ભૂતકં આકાશ, આપણો નેતરની સુર્ય, કે જેના વીના આપણને એક પણ દીવસ ચારી શકે નહી, અને તેની આસપાસ વીરગયથરા અસંખ્ય તારાઓ, એ સમજાને વીરો આપણે શું નહ્યેયે હીયે? તેમની ગતી અને તે ઉપર બનતા પાનાઓ અને તેમનાં કારણો અને સર્વ આપણે કયાં નહ્યેયે હીયે?

ત્યારે આપણે આવાં બોલનાં આકાશ મંડળ અને તેમાં સમાયતા સુર્ય તારાઓ અને બીજા અસંખ્ય ચીજોને વીચાર કર્યે હીયે, સારી આપણને આપણી પૂજારી તો તેના ઉપર એક ઝીણામાં ઝીણા ટાપા જેવીજ માફમ પડે છે અને સારી તે પૂજારી ઉપર વસતાં આપણુ માણસ ભવની કરી વીરાત્તમ નથી. પણ વળી જેમ આપણને આવી મોટી મોટી વીરો હેરાત કરે છે, તેમજ આપણી આસપાસ જેવાં આપણીજ સાથે પૂજારી ઉપર વસતાં બારીમાં બારીક છવડાં, જેઓ મણું કરીને આપણી નન્દે પણ દેખાતાં નથી અને તેઓ આપણીજ માફક આ દુન્યામાં દેખાતી ભાગ્યવી હાલી ચાલી શકે છે. દરે આવાં બારીક છવડાંનેજી વળી અબળી, નેસી અને ઘોડીમાં બંધાતી ઝીણી રત્નકોળા હોય છે એવું નહ્યે આપણે વીચાર્યે હીયે, સારી આપણને કુદરતનાં કામનો કંઠો પણ ખ્યાલ આવતોજ નથી અને તેના પેદા કરનારની અજુર શક્તીનો વીચાર કરવા જતાં આપણું મનજ ચક્રગ્રમ થઈ નહીં આપણને દંધ કરી ચુકે છે.

દીનકંકુરમસ કહે છે કે, આપણી છંદગીને પેણી ભાગ આપણી રીતરિત છે, મઠિ દહેસ તમારી ચાલચલણ સારીજ રાખી, સચાઈ બરેલા વીચારો કરી, નેક ધ્યાની આદત પાડી, જ્ઞાન, હજારતા અને હવેત, આ ત્રણે શુણે ભેગા તમારામાં દાખલ કરો. ભાગ સચાઈ, આતુરતા, માયા અને એવાજ બીજ નેજાથી બરેલા શુણે તમારામાં દાખલ કરો.

દરે ત્યારે આપણે આ સૂચનું કરવા માંગતાં હોઈયે સારી તે આપણે એક કરી શકીયે તે તે સખા સારા- શુણે આપણે આપણી અંદરખાનેની શક્તી અંતઃકરણથી આપણામાં દાખલ કરી શક્યે, કેમકે તેજ આપણને નેક રાદે જવાની સેહેલાઈ કરી આપણે, તેમજ બહુ રાદે જતાં અટકાર પણ કરી. મઠિ જેઓ તેની મદદ લઈ તેમ કરવા મંડે છે તેઓ સુખી થાય છે અને જેઓ તેમ નથી કરતાં અને અંતઃકરણની દરમિએ મેનવળી પાછલ બેટરકાર બને છે, તેઓ સેવટ દુખીજ થઈ પસવવામાં પડે છે. સારી તેા દરે માણસોએ આ ઉપરથી એટલું તે નહ્યુંજ નેઈયે કે આપણને દહેસમાં આપણી ફરજે બનવતી વખતે મન મનજ રાખવું અને એ કાંઈ આપણને ખરું લાગે, એટલે એ કરવાને આપણું અંતઃકરણ આપણને ઉત્કર્ષે, તેજ કરવું અને એ કરવાને તે અટકાય કરે તે નહી કરવું; કેમકે આપણી પાસે

આપણું અંતઃકરણ એક એવું સાલુત હચીઆર છે કે જેની મદદથી આપણે આપણી પોતાની લાગણીઓ ઉપર કાણ ચલાવી શક્યે હીયે.

આપણને ફરજ બનવાના કહેલાક સારા શુણે વીરો આમજા વખતના કેટલાક ઝીક લોકોના દાખલા ઉપરથી પઠ્યું કે રીખવાનું મળે છે, મઠિ અંદોડી તે વખતના શીવસુરે સોફેડીસનું એક દાખલા તરીકે ચોડું બયાન આપ્યે હીયે.

આપણા આ ઝીક શીવસુરે સોફેડીસનો જન્મ ૬૦ સો ની પુર્વે ૪૬૮ માં એન્ડરામાં થયું હતો. એને લોકો ઝીક હેરાની શીવસુરીના સોપાક તરીકે પીછાણે છે. સોફેડીસને તેના વખત પ્રમાણે સારી કેળવણી મળી હતી. તેણે પેદેલાં ધર્મસંબંધી ચોડુંક જ્ઞાન લીધું હતું, જે તેને પાઠકથી બહુ ઉચીથી થઈ પડ્યું હતું. સારી પછી તેણે કેટલુંક સાધારણ જ્ઞાન મેળવ્યું અને મોટા થયા પછી તે દેસના દેવાન પ્રમાણે તે લશકરી આકરીમાં રહ્યો. અંદો તેણે દાખજ થઈ વખતે એ સોમંદ શીપા હતા તે સેવટ સુધી પહોંચી બહોઈ ઉમાનદારીથી મોકરી બનતી હતી. પોલીદયાની લાડાઈ વખતે એજા, સી. બી. એડીસને દુરામનનાં લસકરમાંથી બહાર થયેલા પોતાના છપને જોખમે મોટી મુશકેલીથી મેંપી પડતી લાગી તેને જન બચાવેલા હતો. સોફેડીસને તેનાં આ બહાદુરીનાં કામ મઠિ પાઠકથી “પીક્ટોરીયા ફેસ” નામનું ઉનામ મળ્યું હતું. વળી એડીફાનની અબકર લંડાઈ વખતે પણ તેણે તેમની બહાદુરીથી ઝેનોફાનની છંદગી બચાવી હતી. આ વખતે તેણે ભારે જોખમ માથે દોર્યો હતો અને દુરામનનાં લસકરમાંથી પોતાના સાથીને ખાંધ ઉપર મારી પાડેા કરતાં તેણે એક હાથ વડે દુરામનના હુમલાથી પોતાનો અને પોતાના સાથીને બચાવ કરતાં ભારે યુદ્ધવખત ખરી હતી. આ પ્રમાણે લંડાઈ વખતે દહેસાં તે બહાદુર સીપાઈ પોતાના ભગની કરી ફરકાર કર્યા ઉપર પોતાની ફરજ પાળી છપ આપેલા તયાર રહેતા. સારી પછી તે તે ચાકરી છોડી શાન્ત સભામાં સામેલ થયો હતો અને આપણને નહ્યીને વળી ખુશાલી લાગે છે કે, બહાદુર નરે લાં પછુ પોતાની ફરજ પહોંચી મકમપણે બનવા હતી. તે સદા રહિયતના વાળખી તરફ ગાઉ હતો અને હુન્નયા ચો- દાઓ અને આપરવાર્ધોએ વડે ખુલ્લી રીતે બીકાર બતાવતો હતો. તેનાં આમાં કામગીરી ફેરવામાં મરીખ શુરમાં તેને માળાં ચાદનાં, પણ આવી રીતે પ્રમાણીક રહેતાં તેના હોસ્ત કરતાં દુરામન બહુ વધી પડ્યા. સારી પછી તેને રાખસશાખાંથી બચારર કરવામાં આવ્યો અને તેણે શીખવવાનું કામ કરવાનું સર થયું.

સોફેડીસે પોતાના મિશાઓને હલકા ન શબ્તાં પોતાની બંદો- બરયા તરીકે બહોઈ તેમની આમજા પોતાના મનના તોચાર બંદો કરવા માંડ્યા અને તેમને પોતાની બંદોબરયા હોય વીચારી આવી તેમના પછુ વીચારો પોતે બહોઈ તેમાં ઘટતો ફેરફાર કરવા અને તેમને તેમની બુદ્ધિ બતાવવા માંડી. વળી સોફેડીસને ચોપા- લોમોમાંથી શીખવવાની રીત પસંદ પડતી ન હતી, કેમકે તે કહેતા કે, ચોપાલોમાંથી શીખવવાથી કઈ આપણા મનમાં ઉપચન થવા ફરજેકે સચાજના જુસાસાવારે જવાઓ આપણને મળી શકતા નથી, મઠિ તે તકરારો કરી એક બીજનાં મનના વીચારો બંદો- રમાં છોડી તેમણી સારાં હોય તે મૂંડી કાઢી તે ઉપર તેમનું જ્ઞાન લાગી નહી, નહારા વીચારોને તેમનાં મનમાંથી કાઢવાની ચલ કરતો. સોફેડીસ પોતે એકજ ખુરાને માનતો અને તે વખતના લોકો જેમ બીજ દેવો, પરીઓ વીરો અનેક ભવનાં વેદેમ માનવા હતા, તે સંબંધે બીકારી કાઢી પોતાના મિશાઓને પછુ

તેમજ કરતાં શીખવતો. આવી તેની રીત ઉપર કેટલાક સમજી લેકો. ઘણા ધુણી બહુલા અને તેની આવી મેદનતના બદલામાં તેઓએ તેમને નાણાંની મોટી મોટી રકમો આપવા માગ્યો પણ તે સર્વે સોફિસ્ટીસે મોટા ઉપકાર સાથે ના પાડી. એક વખત તે પોતાના એક મીત્ર તરફથી આવી માંગણી ના પાડતાં બોલ્યો હતો કે “નહીં ભાઈ, તમે જુઓ છો. હું કાંઈ પેસા મેળવવા માટે આવી મેદનત કરતો નથી, પણ માણસ બનતું બનું કરવા અને તેમને એક રાહ પચાવવા માટે મારેથી જે કાંઈ થઈ શકે તે કરવાની હું મારી ફરજ સમજું છું” અને તે બંધવવા માટે રાત દીન ખતી થઈ.”

સોફિસ્ટીસ એ પ્રમાણે પોતાના મીત્ર આગળ બોલ્યો હતો તેજ પ્રમાણે તે કરતો હતો. તે પોતાના વેશ્યાઓને સહજણી કરવાની ઘણી મેદનત લેતો, દરરોજ વાતે તે તેમના નીચારો તેમની પાસે બોલાવી તેમની જુઓ નરમાસથી બતાવતો અને તે ઉપર લાંબી વકરાવો કરી તે તેમનાં મનની વળાણ સારે માંને લાવવાની કોશિસ કરતો. તે કાંઈથી બાળકમાં તેમની સાથે વકરાવો કરી કહેતાં જોઈતું થયું તેમનીની પાસે બોલાવી કાઢી તેમનાં મનની સુષ્પર્યાદ મશરૂતો. એમ કરીને તે તેમનું મન ખીજવવાની બનતી કોશિસ કરતો. તે વળી, દુઃખેશ પદ્ય અને નીતી સંબંધી કૃત્યે સંવેધી કીમતી ગણી તે તેમને સમભવતો હતો. આથી તેઓ પોતાના શીક્ષકને શાંદતા અને પુરું માન આપવા હતા.

સોફિસ્ટીસ રાત્રય સંબંધી કામ કરનારી મંદુરમાં અત્યંત સાધારણ લોકોને લેતાવધા લેઈ દરતો અને તેની મંદુરોએમાં શીખવો અને સમજાવવાની સામેજીથી લેવાતું હોયતો. તેમજ એકાદથી ઈનકારને ખરાં છાતરથી તુચ્છકારી કર્યોને એકસરખી રીતે વાળખીન ઈનકાર આપવાની તરફદારી કરતો અને તેવાં કામમાં, જે કામ પડે તે જુઓથી મદદ આપતો.

સોફિસ્ટીસમાં આવા આવા સારા શુણે છતાં અને તે કહી હોતેને પણ ઈલ ન પોહોંચાવતો. તે છતાં તે વખતના અણલુ લોકોમાં તેની કોરની કરતાં દુરામની બહુ વધી પડી, પણ સોફિસ્ટીસ તો પોતાના લાભની દરકાર કર્યા વગર પોતાને જે કાંઈ વાળખી લાગે તેજ કરતો.

આખરે બિંતર વરસની ઉમરે સોફિસ્ટીસને તેના કેટલાક દુશ્મનોએ કેદ પકડાવ્યો અને તેની ઉપર લાંબા લોકો એ કેવો, પરીણ અને એવાજ બીલ લેટોમો ન માની કોઈ જાહેરાત જુદાને માનવતું લોકવત સુધ્ય. સોફિસ્ટીસ તેમની સામે અનેક વાળખી વકરાવો લાખી પોતાને બચાવ ક્રીયા, પણ સેવર તેઓએ, જે સોફિસ્ટીસ લાંબાજ લોકોની માફક સમજાવે લેટોમો ન માને તે તેમને મારી નાખવાનું નક્કી કીધું; પણ સોફિસ્ટીસે પોતાના બનની દરકાર કર્યા વગર જે કાંઈ પોતાને વાળખી ક્રીયાનું હતું તેજ વલથી રહી છેલ્લી યદી સુધી સુધાવાઓને સમભવી તેમને સારો માથે બતાવવાની કોશિસે કીધી અને સેવર પોતાની ફરજ બંધવા પાછાજ આ બંધાવતું હતું પોતાની પ્યારો બન આપ્યો.

ન્યારે સોફિસ્ટીસને મોઝો ના મરવાને બેઠોમ થયું ત્યારે તેના મોઝો દબાવવામાં પણ સોફિસ્ટીસે તેમને પોતાની પાસે બોલાવી કીધાસે ક્રીયા. તે ક્રીયામાં, આના બાજુ મોઝો તથાને દબાવવી થવાની હતી પણ તરફ મોઝો ન માને તે તેમને કોઈથી મોટી ઉમર પડી છે, અને દુઃખ આવીને સારે આદર્શોએ મરવાનું તે જો. તેમને તે જો કરવાનું છે. અને તેમાં કોઈથી આજે આવા સુધી નથી હોતું. ન્યારે દરરોજ પોતે તેની પાસે આ દુઃખા સુધી દેખાવતે રાત્રી તે પછી તેમાં દરજીર થવાનું છે, કારણ નથી, કેમકે દુઃખકરનીવાય કોઈથી માણસમાં

કોઈ દબકામાં દબકાં પ્રાણી લેવાને પણ મારવા કે છતાંવાની સમી નથી. વળી મેં મારી છંદગીમાં કોઈનું પણ છૂડું કીધું હોય એવું હું નજીતો નથી એટલે મને પણ મરવાના છોડી દર લાખતો નથી.” આ પ્રમાણે પોતાના મીત્રોને કીધાસે કઈ, ફરજ બોલ બ્યાનમાં રાખી તેની પાછળ પોતાને બન કુશાન કરનાર આ બંધાવર નદે જેટું તેના હાથમાં લેવરે જેવું પાણું આપ્યું તેવુંજ તે એકકમ કરી આનાકાની વગર પી નહીં સધવાઓને હેરાત કીધા, અને સેવરે સાંત મોતે મરણ પામ્યો.

મોરસીસ રીરીનળાઈ ફરતમજ કીરીછ કંઠાકકર.

એકે સુત્રાકર એક વેળા કોઈ રોહરના હોલિમાં ગયો. ખાનું તઈવાર હોવાથી તેણે તરતજ ટેબલ આગળ બેઠા લીધી અને પોતાની પાસેની જુરસી પર પોતાના કોણેણે પુકચો. જાની વેળા જ્યારે બીલ માંનજુ ત્યારે તેની અંદર “એ બહુ મઠે ખાનું” કરી મોટુંજ લેઈ તે અત્યંત થયો, અને જ્યારે બોતારોસે પુલવામાં આવ્યો ત્યારે તેને સદમભવમાં આવ્યું કે તેના કોણજાને જુરસીપર સુત્રાથી એક ધરાકની જગ્યા રોકાઈ, વારંતે તેણે હોલિવાલાની બેઠ પુરવી લેઈ. વેળા સુસાંદરે કાંઈ પણ બોલ્યાં બીના બીલ યુકનું અને પોતાને કામે ગયો. મોડાકે દહાડા પછી તે તેજ રોહરમાં પાછો ફર્યો અને તેજ હોલિમાં ગયો. એક વેળાની ઉકાર દંછ લાગી નહીં હોય તેમ પોતે કોણેણે પાછો પોતાની આગળની જુરસી પર મેલ્યો. આ વેળા કોણજાનું મોહકું હાથકાં હતું, અને તે પણ વાંછી તેને માટે ખાવાને આવતી તે માંથી યોડું યોડું તે કોણજામાં નાખતો. ટેબલપર બેઠાં સરવે પેસાંજીએ અત્યંત થતાં પણ કોઈ કાંઈ બોલતું નહીં. આખરે હોલિવાલાનું દહાડ પાછો આંખાથી એમ કરવાનું કારણ પુછ્યું. “સાહેબ” તે સુસાંદરે બોલ્યો, “ઉકેરે બોલ્યાં ન્યારે જે બંદી આવી ગયો ત્યારે મારા કોણજા મઠિનાં ખાનંજા પેસા મેં આખા હતા, એકે તેણે કાંઈ પણ ખાણું હતું નહીં. હમણાં એની થુખ સુધરી છે અને તેથી હું એને ખવડાવું છું.”

ચોર કેમ પકડાયો! એક દીવસે એક જુવાન બોદતને તેણીના ટેક અને સોફાનીની મેરદાનરીમાં પર તપાસવાને રાખી દીધી; રાતના બીજાને જ્યારની આગમય આરસીમાં પોતાને ચોદરે સારી પેઠે લેઈ દરસીને જોડી કે “આ તોમીપી હું કેવી સુદર લાખું?” સવારના બેસીને તેણી હઠી ત્યારે વેરમાં મોટી યંચેણી તેણીને માલમ પડી. આ ચોરીમાં તેણીને પણ લાગ છે એવા સંસયથી તેણીને પકડવામાં આવી, પણ તપાસ પછી નીરોશો ટૂંટી છોડી દીધી. ચોરોકે વખત પછી એક દીવસે જ્યારે તેણી પોતાની સહી સાથે રસવામાં ચાલી જતી હતી ત્યારે એક માણસ તેણી આગળ આવેતેથી આવી મોલ્યો, “આ તોમીમાં હું કેવી સુદર લાખું?” આ બોલોસે તેણી ત્યારે જોડી હતી તે તરજ આજે આવી તેણીને લાણું કે ચોરી કરનાર માણસ આજે હોવા લેઈ. પોતાનાં સપનાં બજથી તેને પકડ્યો અને પોતાના સોબતીની મદદથી, જ્યાં તલક પોલીસ આવી લાગી ત્યાં તલક ધરી રાખ્યો; તે માણસે અતે છુલ્લ કર્યું કે ચોરી કરનાર તે પોતેજ હતો, અને વેરમાં ચોરી કર્યા અગાડ ન્યારે બીજાના તથે સંતાળી હતો ત્યારે તેણીને આ વાક્ય મોલનાં સંકેતમાં હતો. તે વખતે ચોરી કરનારે કાંસીની સંજ થવી હોવાથી તે માણસને પોતાના બુરાં કામને માટે બોલ આપવા પડ્યો હતો.

❀ નામીચી સ્ત્રીઓનાં જન્મચરિત્રો. ❀

શારણીત ઓન્ટે.

જનમ ૧૮૧૧-મરણ ૧૮૫૫.

યુગ્મવંત અંધકાર બાનું શારણીત ઓન્ટે, કે જેણીનાં કવચતનાં મોતથી વીણાને સોષ ધરાવનાર સોકમાં બારે દશગીરી પંધારાઈ હતી, તેણી કિચ્છાડનાં 'ચોરકશા-યર'નામનાં પ્રમણ્યાંમાં ૧૮૧૧ ની ૨૧ મીએપ્રિમે જન્મી હતી; તેણીનાં આપ રેવ-રંડ પેતરીક ઓન્ટે નામનો રાખસ હતો, જેનાં છ છોકરાંમાં શારણીત ત્રીજી હતી.

તેઓ એકાદાં તેા એકાદાંમાં વસતાં હતાં, કે આ છ નાનાં બચ્ચાંઓ માટે બચાવણીની રમત ખમત અને મોજ મગદ જેનું કાંઈ હતું નહીં-કાંઈ પણ દોસ્ત યા તેઓને રમત આપનારી ચોપડી સાં નગરે પડતી હતી નહીં; અને થોંધાત યા મસ્તી તોફાન જેનું સાં કાંઈ હતું નહીં-તેઓ સવં અતી ગંભીર અને ધણું ગરીબ ખવાસનાં બચ્ચાંઓ હતાં. તેઓની માનાં મોત પછી માં ઓન્ટેની વડી બેડી મરાયા પોતાનાં નાનાં બાઈ બેદનોની ધણી આંધી બરદાસ્ત લેતી હતી.

૧૮૨૪ માં જુદાઈ માસમાં મીં ઓન્ટે પોતાની બે વડી બેડીએની નીશાળનાં 'ગોરડ' તરીકે મોકલી, અને થોડાક મહીના પછી શારણીતને પણ સાંજે મોકલવામાં આવી. પણ તે નીશાળની શીશુંક છોકરાંઓ પર એટલા તેા જુદમ પાડતી હતી, કે જેથી ગરીબ ખવાસનાં બચ્ચાંઓને પુરાકળ ખમતું પડતું હતું. મરાયા (શારણીતની વડી બેદન) કે જેણી અતી નરમ સ્વભાવની અને શંક હતી, તેણીને આથી ધણું રોષણું પડતું. ધણુ નાચુક બાંધાની હોવાથી થોડાજ વખતમાં તંદ-રોસ્તી લકડતી આલી અને ઘર પાછી ફરયા પછી ચોડુકમાં મરણ પામી. તેજ વરસમાં તેણીની ખીજી બેદન એવીએકેકે પણ મોતને સ્વાધીન થઈ. પોતાની બેદન મરાયાનાં કવચ-તનાં મોતથી શારણીતને તેણીના શીશુંક તરફ કેવો ક્રોધ ઉપ-જમેા હશે, તે લખવા કરતાં વીચારતું સેદલ છે. તેણીએ પોતાને સધળો ઉમર "જેન આપર" નામની એક વાર્તા રચી બાહેર કહાડ્યો, કે જે માંહે એક યાત્રી શીશુંકના હાથ દેહક સુએ મોહડે દુઃખ ખમતાં બચ્ચાંતું મીન એવી સરસ રીતે દરસા-વું છે, કે ત્યારે તે ચોપડી શારણીતની નીશાળની બેદનપ-ણીઓના હાથમાં આવી, સારે તેઓએ તરતજ પારખ્યું કે તે તેણીની (શારણીત) બેદન અને નીદમ શીશુંકને આજાદ લાગુ પડતી હતી.

શારણીત પંદર વરસની ઉમરની યામ તે આગમચ તેણીને સ્કુલમાંથી હાડી લેવામાં આવી, કારણ કે જે જગાપર તે સ્કુલ આવી હતી, તે તંદરોસ્તીને તુશાનકારક હોવાથી તેણીના આપે વધારે વાર તેણીને લાં રાખવાનું દરસ્ત ધારણું નહીં.

સીવવાનું તેમજ 'ચીચુ' ધરને લગતું કામ તેણીની આસી શીખ-વતી હતી, પણ કાંઈ પણ જાતનું વધારે માન તેણી પોતાના આપ પાસેથી મેળવી શકી નહી, પણ પોતાની જાતી મેદન-તથી જેટલું શીખાણું એટલું શીખી. પંદર વરસની નાની ઉમરે તેણીને હાથથી લખાવના ૨૨ અંચો પર આપણી નગર પડતાં, તે સંખ્યા આપણને અજાયબીમાં ગરકામ કરવાને પુર-તી છે. આ અંચો નાની ઉમરે લખાયા છતાં કાંઈ અસાધા-રણુ યા હવાઈ વીચારોથી બરપુર નથી, પણ માણસ જાતની ખરેખરી આત્મચલણનું અચ્યું વર્ણન આપે છે.

તેણીના સધળો વખત લેસન કરવામાં, વાંચવામાં યા લખ-વામાં જતા હતા નહી, પણ ધરની ફરજોપર પણ ધ્યાન આપતું પડતું હતું; ઓરડાઓ સાફ કરવા પડતા હતા, રોંધ-વામાં મદદ કરવી પડતી હતી, તેમજ પોતાનાં નાનાં બાઈ બેદનો ઉપર ઉપરજે અપરાધો અને ધરનો ખરચ સંભાળવી અલાવાવાનું પણ તેણીનાજ હાથમાં હતું. પોતાના આપની કમા-ઈ દીન પર દીન ઓછી થતી હોવાથી, કાંઈ પણ કરી તેને મદદગાર થવાનો ટેડાવ આ બેદનોએ કર્યો, અને શારણીત અને તેણીની બેદન એમનીથી એક નીશાળમાં શીશુંક દાખલ રહ્યાં. લાં તેઓને પુરાકળ મેદનત છતાં પગાર ધણો જુદમ મળતો હતો, તે પણ તેઓ કદી ફરીવાદ કરતાં હતાં નહી. થોડો વખત એ પ્રમાણે તેઓએ ચલાવ્યું, પણ વધુ વાર તેમ તેઓ કરી શક્યાં નહી, કારણ કે તેઓના નાનો બાઈ, જેને સારી કેળવણી આપવા માટે તેઓ ઈતેજર હતાં, તેને તેઓ પોતાના આવા જુદમ પગારમાંથી મદદ કરી શકે એવું નહી હોવાથી, પોતે એક નાની નીશાળ ઉઘાડવાને ટેડાવ કર્યો, પણ તેમાં તેઓ ફતેદમદ નીવડ્યાં નહી. તેઓની ગમે એટ-ળી મેદનત અને ખંત છતાં પુરતા વીચારોથી એવળી શક્યાં નહી અને અતે તેઓને બે વીચાર દશગીરી સાચ માંડી વાલવો પડ્યો.

હવે આ ત્રણે બેદનો માટે ફક્ત એકજ માગે ખુશો હતો, અને તે એ કે, પોતે વાર્તાઓ રચી બાહેર પાડવી, વાર્તાઓ લખવાની ખુદી શારણીતની બહેનોમાં પણ હતી, એકે તેણીના જેવી કાબેજ બેદની હતી નહી; પણ શારણીતની મદદથી સાદું લખાણ કરી શકતાં હતાં. પૂણ અશ્વેસાં આ બેડે બેદનો-ફક્ત એક બે અંચો લખ્યાં પામેા અને જુદમ માંડેથી મોગથી મરણ પામી, કે જેથી ગરીબ ખીનારી શારણીત અને તેણીના આપને ધણો ગમતો નહોતો.

શારણીત ઓન્ટેની રૂક ખરડની ઇદગીની, તોંધ લેતાં ખેદ પેદા થાય છે. તેણી ૧૮૫૫ની ૨૫ મી જુને મીં નીકલસ નામનાં જગાન નામ પાછી નામ મીના-રુખ અને શાંતલણમાં પડાર થયા. ૧૭-૧૧-૧૮૫૫ નામરે લાં તેણી તે સુખ ભોગવવા પામી નહી. ફક્ત તેા માનાની આંતરીમાં તેણીએ અંત ઓડ્યો, એને ૧૮૫૫ ની ૩૦ ની રૂને કીને નામ કાબેજ અંધકાર બાનું નામ પામી ઉમરે મરાયું.

સુલખાઈ દશમોદ ૧૮૫૬

૦ સ્ત્રી માતા તરીકે. ૦

કે કહાપણુવાળી માતા સમજી દોઢેમની માફક, જે કયુક્તિ તેણી પાળી શકતી નથી, તેની કયુક્તિ કદી આપતી નથી. નાનાં છોકરાં પર કાચુ રાખવાનું કમ મોઝાં માણસપર કાચુ રાખવા કરતાં કોઈ સહેલું નથી. સપાકું છતાં, તેણી સત્કાર્યની માહતારી નોંઠે. એક માની હગાઈ બચ્ચું પકડી આપે ને તેથી પોતાની માં પરથી વીશ્વાસ ઉઠાડતાં થીએ, તેના જેવું કદંશ બીજું કોઈ નથી; ને બચ્ચું પોતાનાં નીરદોષપણથી, તેના જેવું કોઈની જલદીથી પારખી કાઢતું નથી. છોકરાં આગળ જુદું બોલતું એ બચ્ચીન અપરાધરેલું છે, તોપણ સુખ માતાએ થોડા વખતની અગવડ ટાળવા તેમ કરવાને આંચકી કરતી નથી, ને એવું બાહણું લાવે છે કે એમ “ગપ મારવા” માં કોઈની નુકસાન નથી, ને છોકરાં પછી કદંગા સવાસો પુછે, “જેવું એનો જવાબ બરોબર હતાં ત્યુનેથી આવશનું નથી.”

સેન્દ્ર પીચર કહે છે કે, વાતચીત કરવામાં દરેક સવાલનો જવાબ આપવાને કોઈની બંધાએલું નથી. પણ દરેક માણસ નવી હગવા તો બંધાયેલું છે, ને આ સંબંધ મા તથા ઊંચ રાત્રિ લાગુ પડે છે. કદાં વળતે બચ્ચાં આગળ તેમના કદંગા સવાસોના સાચ્યા જવાએ કહેવામાં અગવડ બરધું ને અવીચારી લાગે, પણ જુદું બોલતું કે ઘણું નીચ, ને બીનદ્રષ્ટકારક છે. ઉપાય એટલેજ કે બોલવુંજ નહી; બે તે સવાલ એવો હોય કે જે અકચણ વગર સાચ્યો કહેવાય નહી, તો તેનો જવાબ આપેજ નહી. અરે માતા! તારાં બચ્ચાં તારી પરથી વીશ્વાસ ઉઠાડે તે કરતાં બહેતર કે તેમને નીરાશ કરી તારી આગળથી હાંપી કાઢ! પછી ખાતરી રાખજે કે તે જે તારાં બચ્ચાને હગ્યાં, તે તેમની સાથે ઘુંઘાઈથી વર્તી, તો તેઓ જલદીથી તુને હતાં સીપશે ને તુંડા જવાબો આપશે.

એક સમજી માતા આક્રમક સામ્યનીકારીની માફક દયાથી બરપુર નોંઠે. તેણીનાં બચ્ચાં જેમાં મનદ હતાં હોય, તેમાં પોતે પણ લેતી નોંઠે; તેઓના અભ્યાસમાં, તેમજ રમન મનરોમાં, ઉમેદ તથા નીરાશીમાં પોતાને દિકસે અપવાદ તમાર રહેતી નોંઠે. જે એક છોકરાં દીકાખમાં કોઈ પણ સુવચણ પડે, ને ઘણેક વીચાર કાંધા પછી તે રાગી શકે, અથવા તેને એક નવો દોસ્ત મળે હોય, જેને વીરો તેને

થણક કહેવાનું હોય, તો તેણીને થીખામણ તથા ઉત્તેજનના બોલોથી તૈયાર રહેવું નોંઠે. તારો છોકરો પોતાનાં દીકરોના ખુલાસો તારી આગળ કહી શકતો નથી એવી લાગણી, ને ખાતાં મન સાથે પોતાના વીચારો, ઉમેદો ને આશાઓ તારી આગળ કહી શકે નહી, એવી રીતી તારાં બચ્ચાં સાથે એ માતા! કદી તું ધારણ કરતી ના. જેમ સારંગીમાં બે એક ઝીણી ઘટ પડે છે, તો તે બગડી જાય છે, તેજ રીતે જે કચવાત તેમની વચ્ચે ઉત્પન્ન થાય છે, તે પહેલાં નહી દેખાય તેવો જણાય છે, પણ રકતે રકતે વધે છે, અને પ્યાર તેમાંથી તદન જતો રહે છે અને અરે! બ્યારે તું બેચ કે તારો છોકરો પોતાની મા પર વીશ્વાસ રાખતો નથી, તથા પોતાની ઉમેદો કહેતો નથી; એવી હાંડળી ચુનરે છે, કે જેમાં તારા ભાગ નથી, ને એવો રસો લે છે કે તે તારીથી ફરનો દુર રહે, તો એ માતા! તુને કદંશ દુઃખ ઉપજશે!

જેમ ક્ષીએ કહે છે, તેમજ બે હાંડળી તદન જાળબરી હોય, ને નીતી ઉપદેશો જેમ બધાન કરે છે, તેમ બે હુનાં કાંતાવાનાં જગલ જેવી હોય, તો ખચ્ચીન આપણને પડે છે કે આપણો બચપણનો વખત મનોરંજક વારતાઓનાં બધાન માફ કર્યે, ને જે કીકોતરી ભરમાં ખુણાં આપણને મળે, તો તરફ આપણાં પગલાં ભર્યે. જેઓએ અનુમખનો કડવાસ સાંપેલો છે, ને જેમને દુઃખદાયક મુસાફરીથી ખરબચડા ખરડો, ને અધારી ખીણી વાંદે છે, તેમને બાનું કંડીને બચપણનો વખત ખુશતુગા કરવો નોંઠે, જેથી કરીને બ્યારે તેઓ આ હુનાની જાળબમાં પડે, હારે તેમને ઘણી ખુશતુમા યાદગારીઓ આવે. એ માતા! બચપણનો વખત સુખી કર, કારણ કે મહેનત ને દસગીરીનો વખત તો મોટમજા આવશે. બ્યારે કોઈ બની મીનતા વીશ્વાસપાત અથવા ધારેલી આશા ભટ થાય છે, હ્યારે આપણને જાળબ વગરનો બચપણનો સુખી વખત યાદ આવે છે, ને આપણને હ્યારેજ જણાય છે, કે મિત્રાચારી ડોલવાય છે, અથવા આશા આપણને હમે છે. તે વખત કે બ્યારે એકાંતમાં બેઠેલા હોઈએ, જે વખતે દીક તદન ઉદાસ થયેલું હોય છે, ને આતુરતાના વીચારથી જેવું બધું હ્યારી થઈ જાય છે, હ્યારે બચપણનો વખતમાં મુંદર મીચો એક પછી એક આપણી સામે રજુ થાય છે. બ્યારે એવો સપળા વીચારો આપણી સામે આવે છે, હ્યારે આપણાં દીકમાં ખુશી ઉપજે છે, ને આપણું જેવું બાહુ પગલ થાય છે. અધારા એવો આપણી આગળથી ચુમ થઈ જાય છે, ને આપણે પાછાં હુનાની જાળબની સામે હાંમતથી લડાઈ કરવા તૈયાર થઈએ છીએ. અરે માતાઓ! તમારાં બચ્ચાંને બચપણને વખત તમારા પ્યાર, નરમાસ આક્રમ ને ઉત્તેજનથી સુખી કરવાનું તો તમારા હાથમાં છે. તેઓને બચપણનો વખત એવી રીતે આક્રમથી સુખી કરવો નોંઠે, કે છેક આતની ધડી સુધી તેમને તે યાદ રહી જાય, તમેને કદત તેમની રમતોમાં આગ લેવો, તેમનાં દુઃખમાં દીવાસો લેવો, તથા તેમની તારી ઉમેદોમાં ઉત્તેજન આપવું ધરે છે, અને આ યું અવકુ છે! હા, જેઓ લાડ લડાયા વગર પ્યાર કરી શકતાં

નથી, તેમને મારે અથડું છે ખરું, પણ જેઓ પ્રહેલેથીજ પુરતો આકાશ અચ્ચાં પર રાખી ખ્યાર કરે છે ને મગતા રાખે- છે, તેમને ધણું મેદલું લાગે છે. માનો ખ્યાર હમેશાં જુવાન છે; “નારનીયન મેકલીઓડ” પોતાની મા પર હંમેશાં લખતો, “હું કદીની તમને દુખા દીધા વગર મારી વરસગાંઠ જસાર યવા દેતો નથી, ને મને જેનું આપ્યા પછી, જે નદી થાઉં તેવો ખ્યાર, કેળવણી, નરમાસ, ને બધાઈ તમેજો ખરાં દીકરી મારી સાથે કાપી છે, જેથી મારી જીંદગી આ દુન્યામાં સુખી થઈ છે, તે સપનાં મારે હું તમેને ખરાં અંતઃકરણથી દુખા દેજો.”

ઝેરી શેરની માની માયાથીજ તેના મીનકળાના દુનર- ને ઉત્તેજન મદ્યું હતું; તેણીનાં ઉમદા બીનરવારથીપણાંથી તે ખીલવવાને તે શક્તીવાન થયો હતો. અતીશય તંગી ખમીને પ્રહેલાં “લીક” ને પછી પેરીસમાં તેને અભ્યાસ સાર જોઈતી થીને તેણીએ પુરી પાડી, જ્યારે તેણીના ઉત્તેજનના બોલા- થી તેની ઉત્તરને મળ્યુતી મળી, ને અતીપણાંનો જાહેર્ય મથ્યો. તેના અયપણના વખતમાં જેવા ઉઠા ખ્યારથી તેને ઉત્તેજનામાં આજ્યો હતો, તે તે કદી ભુલી ગયો નહી, ને મોટપણે જે ધ્યા તેની વખાણવા લાયક મા તરફથી દીખ્યો હતો તે હંમે- શાં યાદ કીધા, ને પોતાની બેડીપર નીચે પ્રમાણે લખતો— “મારી વાહલી દીકરી, “જેઈએ” બોજ તારા ધ્યાનમાં ગા- ખર હસાવી રાખ્યો, કારણ તારી બપાઈ કદાપીતર ને ભુલી જતી હતી.” તેના અયપણના વખતની યાદદાસ્તો તેને મોટ- પણે ધણીક મોજ મગદ વચ્ચે યાદ આવતી.

“જે” નો દોસ્ત ને જન્મ ચરીત લખનાર “મેસન” કહે છે કે, તે કદી હાથ માર્યા વગર પોતાની માને યાદ કરતો નહી. તેની યાદચક્ષણ ને જુદીગાં જે સફડી સરસ હતું, તે તેની મા તરફથી ઓથે ઉતરેજું હતું, ને તેના અય- પણનો સમયો સુખી વખત તેની માના બીનરવારથી ખ્યારને લીધે હતો. “ઈતન” ને “કેમબીડન” તરફ જ્યારે તે હતો, જ્યારે પોને જાતે મહેનત ઉભાગ કરી, તેનાં જુગ યુગરોંયુ- માંથી તેને જુવીથી પાછતી, અને તેના બદલામાં મોટપણે તેણીને તે અતીશય ખ્યારથી વળગી રહેયો.

લાઈલ ખં કેવલ.

વાળખી ભાગ—“જેરે નંજુ, આ કેમમાંથી વાળખી રીતે તારા વાઈ નવલનો ભાગ દહાડલો.”
“વાળખી રીતે જેરો જું મારે?”
“જેરો કે તું અને મોટો દહાડો આપજો.”
“જારે તો મારે નવલન ભાગ કરે તો વધારે સાર.”

વેલાતના રાજા આઠમા હેનરીની તીજ જાણી જેન સેય- માર મરણ પામ્યા પછી બીજી મલવાને લગારુંચુકેજો પડી હતી. પ્રહેલી માંગણી તેણે મીલાનની રબેસ દાવેજરને કરી હતી, પણ તેણીને જવાબ નીચે યુજન હતો—“મારું માથું જેઈજ છે; પણ ને જે હતો તે ખજોત એક એવજીની સેવામાં દાનર રહેતો.”

એક સદગુણી પુત્રી અને વફાદાર પ્રીયા.

સતમજ રાંડેલીયા અસલ રાંડેરના રહે- વાસી હતા. તેવણને પોતાના બાપદાદાની સારી મીલકત અને જગીરી મલી હતી, અને રાંડેરમાં એક ખરા જરથોરતી અને અશરારક મદરથ ગણાતા હતા. તેવણનો મુખય વેપાર રાંડેરના હોરાઓ સાથે બા- હર ગામ વેપારની જાણ્યો મોકલવાનો હતો. ઘણી નાહાની ઉમરે તેવણ પોતાના કાકા સાથે મીન જઈ આજ્યા હતા. જ્યારે બાદ તેજ કાકાની એક ખુબસુરત અને લાએક બેડી સાંચે એજોની શેહાદી થઈ અને તે એક ખૂંજ સુખી જોડું, નીવ- યું. રસતમજ રાંડેલીયા અને તેવણનાં મોહોરદાર વીરબાઈજી પોતાના ધધાને સર મેજન તરફ સાંચે ગયાં, અને હાં હાંબો વખત રદમાં, કારણ કે હાં તેવણનો વેપાર મોહોળા પાયા પર ચાલતો હતો અને બાગય દેવી તે લોક પર ખરેજ પ્રસન થઈ હતી. રસતમજની બલી ધણીયાંણી પરદેસને તેવણની સાચેજ હોવાથી તેવણને મનથી પોતાનું વતન અને ખેરા કુટુંબ સહ આગલજ હોય એટલો સતોશ હતો. તેજોનાં એ સંયુ- રણ મુખમાં દવે એક જવનો ઉગેરો મયો, યાને વીરબાઈજીએ એક અતી ખુબસુરત બેડીનો જન્મ આપ્યો. તે બેડીનું નામ રસતમજએ પોતાની માતાનાં નામ પરથી રતનબાઈ કરી રાખયું, અને તે જુશનુમા બાળકથી તેજોનું ધર દસનું થયું. રતન પોંચ વરસની થઈ એટલે તેને ધરમંજર તેણીની માતા રમતાં રમતાં ચોડી ચોડી કેળવણી આપવા લાગી. તે ચખરાક બાળકો ઘણી ઝડપથી વાંચવા લખવા કીખી; એક ચુરોખી- વન બાનું તેણીને અજેજ કેળવણીથી આપવા આવતી હતી. પુત્રીનો ખરાં સજીમાર જે નમનતાઈ, સભયતા અને સજીકાઈ તે તો તેણી પોતાની માતાનાં દુધમાંથીજ પાત્રી હતી, યાને એક પુત્રી માતાનાં દુધ સાથે કેટલો સંબંધ ધરાવે છે તેનો આજોજીવ ચીતાર તે આપણી ખુબસુરત રતન હતી.

સદગુણી રતન હાલ ૧૨ વરસની છે અને તે નીરદોષ એકરીને ચોડીજ ખખર છે કે તેણીની અશરારક માતા જન્મની જેરી ચુંગાલમાં મેહેજ વખતમાં સપડશે. ખીચારાં વીરબાઈ- જીને એરી તોવ ખાખી અને ૧૪ દહાડામાં ગમેક ઉપાયોને રદ કરીને તેવણ જોડેસતનચીન થયાં; અફસોસો તે શોકાઈર દીવસ ખીચારા રસેતમજને મનથી એક આફત મીસાલ થઈ પડ્યો. સમજી રતન પોતાના પીતાની સાથે એ દુનખ ધણું વીરજથી ખખરા લાગી, પણ એટલાંથીજ રસતમજ રાંડેલી- યાનું દુઃખ અટકયું નહી. દુઃખની તો તે સજ્યાત હતી;

તેવણના બોહિલા વેપારમાં નહીં ધારેલી ખોટ જવા લાગી. આએ ફરવું આસમાન કોઈને ચુકવું નથી અને કોઈને ચુકવે પણ નહીં, અને તેજ બેવડા આસમાનના ચક્રમાં ફસતમણ હાલ સફૂડ સપડાયા, કારણકે એક ફરસતા ખસલતની બોહિ-રદાર બોહવા પછી લક્ષ્મી માતા તેવણને હેલી સથામ કરવા લાગી, યાને જે દોલતની દેવી તેવણની અચપણથી સાથી હતી તે એકાએક દગો દઈને ગુમ થઈ ગઈ. નાચારી બોહાના હોમને તેએ તાણે થયાં અને એક વખતના સુખી ફસતમણ એક દુઃખી ચીતાર થઈ પડ્યો. પણ તેવણની ગુમ ચપ્પી દોલતમાં એક “હીરા” જે તેવણ પાસે બાપી હતો, તે તેવણની એક પુત્રી દીકરી રતન હતી. બોહિરદારના ગમમાં અને દોલતની નીરાસીમાં એ બેયજી રતન તેએના દોહાસો હતો, અને એ સદયુક્તિ પુત્રી પણ તેહાંજ વાહાલથી પોતાના પીતાની માયા અને બરદાસત કરતી. ફસતમણને રંચન આગળના જેવું સુખી લાગતું ન હતું; લાંબા વખતનું ભોગવેલું સુખ અને પૈસાની નહોતજવાથી બોહી દેવાથી તેવણ પછા બેચેન રહેવા લાગ્યા અને રંચન છોડી જવાની ઈચ્છા કીધી. એક વખતના ગોઠા વેપારી ફસતમણ કાંઈક ટુક પુછ સાથે પોતાની વહાલી બેટી સાથે મુજબ આવા અને એક નહાવું પણ સાંપાઈદાર થેર થઈ તેમાં વસ્યા. આપણી સસરુણી રતન પોતાના પીતાનું દુઃખ ધીસરાવવાના તરેહવાર ઉપાય કરતી અને પોતાના ગરીબ વખતમાં થેરનું સરવે કામ પોતેજ કરી લેતી. ભેંકે બીચારીએ સાત આર કાપડેલા પણ હાથમાં પોતાના પીતાની તજ હાલત જોઈને એક દાસી પોતા પાસે રાખ્યા સીવાએ સરવે કંઈ થેરની ફરજ પોતેજ બજાવતી અને પીતાને પણ તે વાતથી અલગ રાખતી. તેણીએ ગુલામની તાલીમ કરી લીધેલી હોવાથી હાથમાં બહારનું તરેહવાર યથેવાનું લાવી તે કામ આપો દહાડો બેસી કરતી અને પૈસા મેળવતી હતી, અને જરૂર ભોગ બાપને પણ આપતી હતી. એ રીતે ફરસરથી રહેતાં બે ત્રણ વરસ નીકળી ગયાં. હાથમાં નતનની ઉમર સતર વરસની છે. એક દહાડો તેણી બારી આગળ બેસેલી હતી તેવામાં બારણું આગળ એક ગાડી આવી હતી, નીચે ઉતરી ભેતાં પ્રાથમ પડ્યું કે ફસતમણને રસ્તામાં કાંઈ અકસ્માત થવાથી તેવણને તે ગાડીમાં નાખી થેર લાવવામાં આવા હતો. ત્રામ પરથી ઉતરતાં ધ્યાન મુકી જવાથી સામેથી આવતી એક વીક્ટોરીયાનો આંબડા લાપી તેવણ લાંબ કપકાઈ પડ્યા હતા, તેવણને એક પગ ભાગવા સાથે છાતી આગળ ભેરમાં જમમ થયા હતા. આથી હાથ-તમાં પોતાના પીતાને જોઈને રતન તો ગોપા બાવરી બની ગઈ, પોતા પાસે જેથી કંઈ હતું તે ઉપરથી પોતાના બાપની માવજત, દયા અને ખોરાક પર ખરચવા લાગી, પણ નહીં. પીતાનોથી હાથે તોના પરથી ઉઠી ગયો અને કમનસીબ રતન આખરે બાપ નીનાની થઈ. હવે તેણીનાં પગડું વળ્યું તે કોણે કરી શકે? ગમખવાર ફસતમણએ તે ઉઠેલી હાલએ પોતાની એક દોલત સમાન દીકરીના માથાનું હાથ રહેળ પોતાને દુઃખી થવ તે સાહેબને હવાસે કીધો. પણ રતન! આપણી કમ-

ભાગ્ય રતન! તો આએ બેવડા જોહાનમાં હાલ તરતો એકલીજ પડી. તે સીમાંણી છોકરી પોતાનાં નસીબને તાણે થઈને બેસી અને એકલીજ પોતાનું શુન્દરતાન કરવા લાગી. પાડ પડા-સીની મદદ તેણીએ ઉપકાર સાથે ના પાડી, અને વખત જતે એવી રીતે રહેવાની તેણીને આદત પડી. એક દહાડો આપણી ગરીબ રતન મુજબનું “જમે જમશેદ” લાંબતી હતી તેવામાં તેણીની નજર તેમાં આવેલી એક નહેરુ ખખ-રપર પડી. તે એ હતી કે, કોટમાં આવેલી એક કાપ-ડયાની દુકાન મારફતે ગરીબ માનુઓને થેરધડુ સીવવાનું પુર પાડવામાં આવશે અને તેજ ખાતાં મારફતે તેઓને તેઓની સીવાઈના પૈસા પણ આપવામાં આવશે. રતન લાં ગઈ અને તેણીને માત્રમ પડ્યું કે તે દુકાનપર લોકોને લાંબી જડાખધ સીવવાનું આવતું હતું, અને તે કાપડયો સર્વે સીવનારી બાઈ-ઓને ચોક્કસ પાંચે સીવવાનું આપતો હતો. બધી લાંબી પૈસા તરતજ મક્કતા હોવાથી રતનને આએ કામ થલું સેહેલું જ-ણાયું. આ દુકાન બેહેરાંમ કાપડયાની હતી અને મોટા પાયા પર તે જવાનનો વેપાર માસતો હતો. રેશમી કાપડ તરેહવાર જતનું, તે સીવાય સુતરાણી અને ગરમ કપડાંઓના પણ વ-ખારો ભરેલી હતી. બેહેરાંમ કાપડયો મક્કતાવા સ્વભાવનો એક પ્રમાણુએ મદરથ હતો. કુખ્ય કરીને પાસેથી બાઈઓ સાથે તેની લેવડ દેવડ આગ્રી હતી અને તેને સહ જોઈ બેહે-રાંમ કાપડયાને નામે એકખતું. હવે આપણી રતન સીવવાનું લેવા લાં આવતી જતી થઈ. રતનની આંકાકી અને હાથકી અને સોહાવામણ ખુબસુરત બેહેરાંમ બેહેરાંમનાં દીકમમાં કાંઈક ચોક્કસ ઊંચા વીચારો પેટ કીધા અને આણીગમ બેહે-રાંમના નરમ સ્વભાવ અને મહાતાલ બવાસ અને પ્રમાણુક લેવડ દેવડથી આપણી રતનનાં જીગરમાં કંઈક અજબ રીતે ખેચાયુ થવા લાગ્યું. તે નીરદોષ છોકરી તેણીની મેદનતના બદલામાં મક્કતાં રેહડ નાણું અને તેથી આખરથી યતાં તેણીનાં શુન્દરતાં મારે એમજ સમજતી હતી કે તેણી આ લાપડીવાજા મદરથ બેહેરાંમનેજ આભારી હતી. એ પ્રમાણે રતનના દીપસ સંતોષથી જવા લાગ્યા અને આસ્તે આસ્તે તેણીનું દુઃખ એણું થવાથી એક ખુબસુરત અપ્પણા તરીકે તેણીને સંતોષી અને નીરદોષા ચેહેરે દીપી નીકળ્યા. તે દેમેરાં બોહાની બદલી કરીને તે સાહેબના શુગરાંના કરતી. આ વેણએ તેણીની ઉમર આગળીસ વરસની હતી. એક દહાડો સાંજે રતન પોતાનાં થરમાં કંઈ પણ વીચાર વગર નીરદોષ અને મેહેલી છે, તેવામાં આવીને એક જણે તેણીના હાથમાં એક નાની ચીકી મુકી, જે નીચે પ્રમાણે હતી:—

નેકનામ બાનું રતનબાઈ—

જત મને થણાજ નરના કાંપસર કાલે ઉપડી જતી રડી-મરમાં કોલેજે જતું છે, તે આગમય તમે બાનુંની આગળ મારાં જીગરમાં રમતા વીચાર રોજ જણાવવાની રમ લઈશું કે તમે! નેકનામ બાનુંની ખરી લાએકી અને અદબ અદા સાચી નીરદોષ ખુબસુરતી કોઈની જોનારની આંખને મુરોતો સંતોષ આપે એવી છે, તેથી હું પોતે દીલોભનથી તમારા હાથની ઉમેદ રાખું અને

પોતે પોતાને પીછાનવા શીખવું એ એક દુન્યાને ઓળખવા શીખવાનો રસ્તો છે.

સહવાસનાં કરજ કરી ઉઠવું, તેના કરતાં રાતના શુષ્કાં શુષ્કું
વધારે સારું છે.

શુસ્તાની વખતે જે માણસ પોતાની જામને કાપુમાં રાખી
સાફ છે તેજ કાપું માણસ છે.

મડળીમાં જ્યારે તમેને કાંઈ ખોલવું પડે, ત્યારે વીચારીને ખોલજો, નહીં તો એવું નહીં થાય કે તમારા ખોલોનાં હથીઆરો વડેજ તેઓ તમારી સામે લડ્યા આવે.

પડતીમાં થોડાંજ માણસો આપણાં દુઃખની દયા ખાય છે, જ્યારે ચંદ્રપટ્ટીમાં દનદો આપણી આસપાસ બને છે.

જ્યાં મુઘી બને ત્યાં મુઘી મન સાથે સવાહરપત્નમાં
રહેવાની ઈશિશ કરે, સાથી મુખી તો તેજ છે કે જેનાં ધર-
માં સપે રાજ્ય કરવું હોય.

તો તમે જ્ઞાન મેળવવા ઈચ્છતાં હોવો, તો ને ત્રીજી વીધે તમે અંજલિ આપો, તે માટે પ્રજા વાદ્ય યજ્ઞને શરમાતાં ના.

એણે એણે, મારેણે તીર, ગયેણે વખત, અને એવાયથી
તક એ કદી પાછાં આવતાં નથી.

આગરજે તમે તમારા કોઈ મીઠા વીગે સારું નદી બોલી
શકો તો તેને વીગે મુદત બોલતાં જ ના.

જેમનાં મોઢાંપર બોલતાં તમે અચકાવો તેમની પીઠ પછ-
વાડે યહુ બોલવાને હીમત કરતાં ના.

દુઃખ ખમવાની શક્તી નથી એજ મૌથી મોટું દુઃખ છે.
આપણું સુખ દુઃખ ધણુંકરીને આપણા પોતા ઉપર આ-

ધાર રાજે છે.
'શદ્યુ' માણસ ગરીબાઈને કષ્ટદાયક રાખવા શરમાઈ નથી,

પણ તેને દુર રાખવાને કાશીશ કરે છે.
સમજી આદમી દબેશાં હાથપણને શોધે છે, જ્યારે મુર્ખ

આદમી હતાપણ મધ્યુ એમ માને છે.
મુખે આદમી બીજાં જોતી ખામી જોઈ શકે છે, જ્યારે પો-

તાની ખામી તે મુદ્દા જોઈ નથી.
ધીરજ અને ખંત એ બંને એવા પુસો છે, કે જે ઉપરથી

એક માણસે પોતાની બુલ કુબુલ કરવાને કદીથી શરમાયું

નહી બેઠયે, કારણકે બીજા બોલોમાં બોલ્યે તો તેનો અર્થ
અટલોજ થાય છે કે, તે ગઈ કાલના દરતાં આજે વધારે ઠા-

હોયો થયો છે.
વેર એજ એક જાતનું કરજ છે કે જે ખાણું ફેરવવું થાયું.

પ્રમાણીકૃપાથી પૈસા મેળવે, ઉદારતાથી ખર્ચે, અને

उदापलुथी हनुमन् यक्षवो.
अप्रमाणीकृपलुथी पैसा भेजवी तयंगर यवा करतां प्रम-

થી કદાચ તમારી કોઈના પૈસાથી ભરેલી થશે, પણ તમારે
અંતઃકરણ દર્શાવે તોને કે આપ્યા કરશે, અને ન્યારે આ ફ્રાંન્કી
કુન્યામાં તોને પૈસા સુધી જવું છે, સારે એકે ભલાં અંતઃ-
કરણ સીધા ચરતી વેસાએ ખીનું લધારે શું લઈ જઈ શકશે ?
હાંદગી માટે દોષતને લાગ કરતે અને ધર્મ માટે હાંદગી
આપવને.

જ્યારે આપણે એખમાં હોઈએ ત્યારે આપણા બીચારો, જ્યા-
રે કપડામાં હોઈએ ત્યારે આપણો સ્વભાવ અને જ્યારે મંદ.

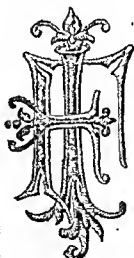
જામાં હોઈએ ત્યારે આપણી બોલવાની રીતી તથાસર્વો જોઈએ.

પણે નેપારી ક્રવી જોઈયે. જોટલી અધારાંમાં તેટલીજ સુર્ય-

ના તરફમાં આપણી નરરીયાતો બાદળી છે, એટલા માટે કુરકસર એ કદી દબો નહીં કરે એવો મીન છે.

† તમારી ધુપી વાત કોઈ બીજાને ધુપી રાખવા કહી દે-
શે ના. ધારણે જ્યારે તમે પોતે તે ધુપી રાખી શક્યાં નથી-

ભ ર'વા-ગુ' થ વા વી'શે.

“સનખીમ” નામની આગળોટમાં એક સફર.

પ્રકરણ ૬ હું.

સનીવાર, તા. ૧૬ મી સપ્ટેમ્બર—આજે પાછાં નવ વાગે હમે “કારકારાના” જ્યા ઉપરયાં, જ્યાં જે કસાક પછી આવી પુગ્યાં, અને નારતો ખાઈ “કનદોવેરીઆ” કરી રેપીનીસ લેકોપી નસેજી ગામ છે હાં ગયાં.

મઈ કાસે રાતે મને અંહીના લેકોએ એક ભતના તીડા જે આપ્યાં ખેતરોનાં ખેતરો. ખાઈ જાય છે, તેની પાત કહી તે મેં માની નહી, અને તે વખતે વગર વીચારે હું બોલી ઉઠી કે તેને જેવાને હું ઘણી ઉત્તરાર છેજી. મારી ઉમેદ થોડા વખતમાં પાર પડી, કારણ કે જ્યારે હમે જતાં હતાં ત્યારે એક ભંખુર જેનું વાદળ આગળ આવતું હોય એમ દેખાયું, અને થોડા વખતમાં હમારું મોહકું, માયું અને હમારા હાથો તે તીડાએ તોડી ખાધા, અને તે ઉપરથી અને એવો અનુભવ મળ્યો કે હવે હું તેઓમાંનાં એકને પણ કોઈ દીવસે જોવા માંગતી નથી. ત્રીસ માઈસની યુક્ષકરી ઝીંધા પછી હમે થોડા વખત “કારકારાના” ઉભાં, અને પાછાં “શિસેરીઓ” જ્યા નીકળ્યાં, ત્યારે હમે સરતના રસ્તા આગળ એક રોજી દીઠું; આગળ ગયાં ત્યારે હમે એક ખજાસ થતી સરત જોવા પામ્યાં. અંહીના રહેવાસીઓ ઘણી કુટી સરતો દોડાવે છે તથા થોડાઓ પણ ઘણી સારી રીતે સીખવેલા હોય છે. તેઓ એક કસાના દસ માઈસને હીસાએ ઘણો લાંબો વખત સુધી યાત્રા વીના દોડી શકે છે, પણ જો તમે તેની પીઠ ઉપર સવાર થયા પછી તેને ઉભો રાખો તો તે તેને તદન પસંદ પડતું નથી.

૧૬—કાલેટરા નદીની સામે પારને દેખાવ.

“કારકારાના” હોડ્યા પછી અમે એક શેઠરી ગામમાંથી પસાર થયાં, જ્યાં સીમાય અમે કોઈ બીજે દેકાણે દેશીઓને જોવા નહી. અમુને પાછાં ફરતાં વરસાદ નડ્યો, અને કારકારા આવી પુગતાં મોઢું થયું. ખાણું ખાઈને અમે રોશન ઉપર ગયાં, જ્યાં અમારી ટોશીના રાખસો તથા બીજાં ઘણાં લોકો અમુને મુકવા આવ્યાં હતાં. તેઓએ એક નાદનો ચાર મહીનાનો સીદ મને ભેટ આપ્યો. આગળાડી સાડા આઠ વાગતે ઉપડી, અને એક કસાકે “રાપો સેગનદો” આવી પોંદતી. ખાજી રાતના સાડાચાર વાગતે અમે સવે, અંધારા અને ઘડીમાં “કેનેલ દ મોનસ” માં તૈયાર થયાં હતાં, અને એક ખાણું ગરમ કાપી પી અમે સવે જુદાં પડ્યાં. કેપટન દનલોપ પોતાનાં વાદળ ઉપર ગયા, તોમ (જોરડા બેસી) “સેનનલ આરજેનનાઇન લેન્ડ કુમપની” ના વસાવેલા મુકકા ઉપર પોતાનો અભીપ્રાય ખજાસ કરવા બેઠો, અને બીજાઓ “સાસ રોસેસ” ઉપર જ્યા ગાડીની રાહ જોતાં બેઠાં.

બુધવાર, તા. ૨૦ મી સપ્ટેમ્બર—સાડાં છ વાગે વેગેનટ ગાડી આવી પુગી, જેમાં અમે નીકળ્યાં. રસ્તા ઉપર કોઈ ઘણાં આડપણો નથી, પણ મોટું મોટું ઘાસ યાય છે, જેમાં ઘણી વખતે આગ લાગવાથી બળીને જમીન કાળી રહી જાય છે. આ જગ્યા ઉપર થોડાઓ પુરાક છે, અને જેમ અમે આગળ વધ્યાં તેમ અમુને તેઓનાં ટોવાંઓ મથવા લાગ્યાં. અંહીયાં અજેબીઆની માફક કોઈ પણ થોડી ઉપર બેસતું નથી, પણ તેને જોતો ઘસડવાના કામમાં વાપડે છે; અને કોઈ વખતે તેનાં ચામડાં અને ચરબીને સાફ તેને મારી નાખે છે, પણ તેમાંથી એ લોકોને આસરે પાંચ અથવા સાત રૂપાથી કોઈ વધારે મળતું નથી. આ જગ્યાના દેશીઓ પોતાની જાંદગી દુન ઉપરજી મુજબ છે એમ કહી શકાય. તેઓ થોડાઓને દરએક કસવામાં આવે એવાં કામે, જેવાં કે શેકાર મારવા, માછલી પકડવા, ઉતારી તથા માખણ બનાવ-

વામાં વાપરે છે. બીજારીઓ પણ થોડે ખેતી કરે છે, અને દરેક ચાકર પાસ પોતાનો થોડો હોવાનું જોઈએ. ખાલી પક-ડવા થોડાંઓને પાણીમાં ચલાવે છે, અને પછી તેનો સવાર પોતાની જગ્યાને ઉપયોગ કરે છે. “બોનસ એરીસ” માં કા-નારા આગળ પાણી ધણું થોડું હોવાથી વઢાણુમાં સામન થોડાંઓ જોડેલાં ગાડાંઓમાં નાખી લાવે છે; જ્યાં દહી વસે-વવાનું વાસણ હોતું નથી ત્યાં દુધ એક બકરાનાં આમડાંની કાંઠામાં નાખે છે, અને તે કાંઠાની એક માથુસને થોડા ઉપર ખેસાડી તેની સાથે લટકતી બાંધી તેને કેટલાક માર્થક સુધી દોડાવવા કહે છે, અને આખો વખત રેલી કાંઠાની તેની પછવાડે જમીન ઉપર અડાવા કરે છે.

આસરે ચાર વાગે અમારે સાફ બીજા થોડાંઓ આવ્યા, જે ઉપર ખેતી અને ફરવા નીકળ્યાં. થોડો વખત ગયા પછી અમારી સાથનાં કુતરાંઓએ એક જગલી કુતરાંને દર સોધી કહાડી તેને મારી નાખ્યો, “પણુ” અમારી સાથના એક મદસ્થ હજી તેને બદાર જેવી કહાડે તેટલાં તેને ચીત જગલી ધુવંડ આંધી હમણાં બાધાં ઉપર રડતું અને “પુમ” પાડતું ફરવા કાઢ્યું. હવે સરવાલે તેણે હમણાં બધાં કુતરાંઓમાંથી એક સહે કુતરું, જે પેલા જગલીને મારવામાં આગળ હતું તેને સોધી કહાડ્યું, અને જે ચાર ચાંચ મારી પોતાની પાંખો તેની બાજુ સાથે આકાશવા લાગ્યું. બીજા કુતરાંઓએ તેને હડસેલી કાઢ્યું, પણ અરધા કલાક પછી હવે અમારે આ જગલી એક માર્થક દુર દતાં ભારે તે પક્ષી પાછું આવી તેજ કુતરાંને ચાંચ મારવા લાગ્યું, અને પોતાના દોરતાનાં મરણુને બદલે લેવાની કાશી કીધી. આ ઉપરથી માત્રમ પડે છે કે એ જે જનનવર વચ્ચે કેટલી પ્રીતી છે.

બરેસપતવાર, તા. ૨૧ મી સપ્ટેમ્બર—હવે સવે સહવારના પાંચ વાગે ઉઠ્યાં, કારણ કે છ વાગે હવે શીકાર મારવા જવાનાં હતાં, પણ ધુમસ હોવાના સખબથી અને આઠ વાગતા તુલીક નીકળી શક્યાં નહીં. અને જે હરણુનો શીકાર કરી પાછાં ફર્યાં અને નાસ્તા ખાઈ રેશન ઉપર જવા નીકળ્યાં. રાતનાં દસ કલાકે “રેડ્રીઓ” આવી પુગ્યાં, જ્યાં ધણાક મીત્રો અમુને પોતાને ત્યાં આઠ પીવા નોતરે કરવા આવ્યાં હતાં, પણ ધણાં યાકી ગમણાં હોવાને લીધે અને પાંધરાં અમારાં હોટેલમાં જઈ સુઈ ગયાં.

પ્રકરણ ૩ મું.

શુકરવાર, તા. ૨૨ મી સપ્ટેમ્બર—અમે એક વાગે “બોનસ એરીસ” જવાને રીમરમાં ખેસવા ગયાં. રીમરપર અમારી સાથ કોઈ ગાનાર હતા નહીં, તેથી મોડી રાત સુધી ઉભાગરા કરવા અમેને ઠીક લાગે નહીં.

સનીવાર, તા. ૨૩ મી સપ્ટેમ્બર—હું “તાઈગ્રી” નદી જોવાને ઘણી આતુર હતી, તેથી સહવારના સાઠા ચાર વાગે મને કપતાને ઉપર તેડી. આકાશપર ઝોલાખી વાદળોએ જણે સરત રમતાં હોય તેમ દોડાધામ કરતાં હતાં, અને સુર્યનું ઉગતું હોવાથી બધો દેખાવ ધણો રળીઆમણો દેખાતો હતો. સાઠા છ વાગે એ નદીનાં સુખ આગળ પુગ્યાં, જ્યાં ધણાં વાદાણાં ભરતીની રાહ જોતાં હતાં હતાં. ઉતારાઓનાં સામનની તપાસને લીધે અમેને થોડી વાર ખોરી થયું પડ્યું, પણ દોહડ કલાકમાં તે અમે દેવલે રેશન તરફ યુથનું આડાના જાયા તરફી ચાલતાં થયાં. અમેને રેશન ઉપર મીઠા કોમલેન મળ્યા અને પોતાના મુંદર બંગલામાં અમુને લઈ ગયા. બપોરે અમે ગામવામાં સેલકાઈ અને ઝડપથી શેઠરમાં ફરી આવ્યાં. અંદીનું બંતર ધણું થોડું છે, અને દરેક જાતનો શેકાર, તરકારી, ફરત, ગોસ, ઉંચાડી સહ મધ્ય ભાવે મળે છે. કપાં અને ઘરનું બાડું ધણું થોડું હોય છે, પણ ખોરાકી અને બીજે જરૂરીયાતનાં સામન ધણો સોધો છે. હોટેલમાં પાછાં ફરી અમારો સામન લઈ અમે સહી સવામત પાછાં સનખીમપર ગયાં.

સોમવાર, તા. ૨૪ મી સપ્ટેમ્બર—સહવારના છ વાગે “એથુલ” ફરી જે જગ્યા અમારે મંદક હતું તે આવ્યું અને અમેને ઉઠતું પડ્યું. “એથુલ” “બોનસ એરીસ” ની દક્ષીણે ૩૦૦ માઇલ દુર છે. જ્યારે અમે નાસ્તા ખાટે રાહ જોતાં હતાં ત્યારે એક અજાણ્ય જેવો પણ દલગીરી ભરેલો દેખાવ અમારી નજરે પડ્યો. એક થેરી લીધેલાં યોગાનમાં પચાસ અધમુલાં જનનવરોને તેઓના પગ અરધા કાદવમાંગરક થાપ ત્યાં સુધી ઝડપથી ચલાવવામાં આવતાં હતાં, અને તેમને દોઢવા એક થોડેસવાર તથા બીજા છ આદમીઓ પગે ચા-લતાં મોટા મોટા આખડા વાપરતાં હતાં. તેમાં કેટલીક થોડી એવાં બચ્ચાંઓને દુર બાંધેલાં હતાં, જેઓ પોતાની માંથી છુટાં પડવાને લીધે મોટેથી ધુમ પાડતાં હતાં. એ સધણું ઉંદરની બનાવવાને સાફ થતું હતું. નવ વાગે થોડા થયો

અને અમે નાસ્તો કરવા બેઠાં. અગવાર વાગે અમે બધી મતી સાત માડીમાં શેઠર જેવા નીકળ્યાં, પછી સાંતી બેન્ક બેઠીને એકે સાંના દેરીનું તમામ સંગેમરમરનું બધાનું ધર બેઠું. પછી અમે દેશીએ (ઈનટીઅનસ) ને જેવા ગયાં, જેમાં એક યુગે સરદાર ને તેની ચાર ગાયડીઓને બેઠાં. તેઓ કાંઈ બેઠાન ન હતાં, અને પોતાની નાની પછુ સુખદાયક જગ્યામાં સુખી

૨૨-પોઠા પકડવા માટે રહ્યા નાખે છે.

મંગલવાર, તા. ૨૧ મી સપ્ટેમ્બર-સદવારના લેદરી સારી હતી, પણ એટ હોવાથી અમેને બંદરે પુગતાં ધણે વખત થયો. આ શેઠરમાં ગોસ એટલું તો સસતું છે કે દર વખતે અમેને ખાણાપર ચાર પાંચ વાણીનું માપનું તથા બકરાનું ગોસ મસતું. અમે બપોરના ખાણાનું નોનરું કીધું હતું તેથી એક વાગે એક ખોટ પંદર ચોરસો અને ત્રીસ મેડ-રોયને લઈ આવી. તેઓ દરેક જણ વાહાણુ બેઠાં ધણું મન થયાં, કારણ કે તેઓએ કદી પણ હમણા જેવી રીતમર (પાટ) નેઈ નહી હતી.

બુધવાર, તા. ૨૭ મી સપ્ટેમ્બર-આજે સદવારે સારો જવન યુગતો હતો, અને અમે લગર ઉડાવી હંકારવા માંડ્યું. સાંજ પડે તેટલામાં તો અમે “રીવર પસેન” છોડી “ગ્રેનસ એફ મેગેન” તરફ આસા.

[સાંધણુ છે]

હીરાંબાઈ નં. ૩૦ પટેલ.

રાંધવાને લગતું.

છઠાંના કવાણ-પાંચ અથવા છ ઇંચ લેવો, તેને ગોડાં ધીમાં ધડ ચારત્રેલાં ઇંચાં માફક મીઠું નાખી તૈયાર રાંધો, એક ગોસા કાંદાને આડા અથવા કાપ યુગી છુદા લેવો કાપો, તેમાં મસતું, હોમમરી તથા આટું બારીક કાપીને ધીમાં હાલ કરી પેલાં ઇંચાંમાં નાખી મીઠાં રહેા, તેનાં વળન પ્રમાણે મીઠું લેવો, એક અમચો બરી રાંધો, એ સારવેને ધીમેથી ચેલરી વાસખમાં રાંધો પાંચરી તેને કવાણ માફક બનાવી પોલાં ધીમાં જલ્દી તળીને ઉતારવા. બી વધારે હરો તો કવાણ બાગી જલ્દી, મટિ તળતી વખતે થી મોડું જલ્દી.

છઠાંની કરી-માઝરી અથવા ગોસની કરી તથા એમ બનાવેા છે તે પ્રમાણે બનાવેા. કરી તૈયાર થઈને થી ઉપર આવે લાદે તેને તરવ છાતરપર મુકી તથાને અમે તેલમાં ઇંચાં તેમાં નાખેા. તે ઇંચાંને ફેડને બાંલ અથવા નેટલું કાઢવું કદાત્રીને ધીમેથી પેલી જલ્દતી કરીમાં હલવે રહીને રેડતું તે એવી રીતે કે કાઢવું મોડું કરીમાં હલે તેવી રીતે નાખતું, એ તથા લંચેથી કરીમાં ઇંચાં રેડતો તો તેની હાલ આખી કાઢત્યાં ઇંચાં માફક થશે, મટિ ધીમેથી રેડતો તો તે બાફેલાં ઇંચાંની માફક હાલ ચોલ થશે અને સફેતી બુદી રહેશે. ઇંચાં નાખવા પછી રસ મીઠાઈ કરી ઉતારવી.

સોલક બીસપીટ-એક રતલ ધડનો મેરો લેવો, તેમાં નાપડો અમચો નીમક આડા સાથે મીઠા કરી મસતું; અરધો રતલ સોલ મટનની ચરખી લેવી, તેને મોઈ સાફ કરી તેમાંથી

નશી જેવી ચરખી રહે છે તે કદાત્રી નાખી બરી ચરખીને બામ લઈ તેમાં જરા નીમક નાખી ખુલ ખીસવી અને માખણ માફક ગોથો કરી તેને કડા પાણીમાં મુકી. પેલા આડાના એ બામ કરી તેને ફેડલ્ય જેવા ચેલજીથી બુદી ચરખી તેની ઉપર પાંડરવી. એ આનાનું માખણ પેલી ચરખી ઉપર લગાડવું. ખોતે આડાનેા બામ ઉપર મુકી તેને પતળો લેવો વળીને છરી પટે વળનના કદા કરો; તેને એકએકપર ગોઠવીને માફક ઉપર મુજબ વણો, એ મુજબ ચાર વખત કરવું, પછી તેને ગલાસ પટે ખીસપીટ માફક બનાવવા. એક પતાર ઉપર ગોસી રંડુલમાં બુંજવી અને તૈયાર ચરખી ઉતારવી.

“છતાલીઅન મકરૂન”-આંડ આંડસ મીઠી બઢાંને રાંધી એક અથવા બે ઇંચાં સુધી હવામાં ખુકી રહેવા દીધા પછી બારીક કુંચેા. જલ્દી વખતે બંદર મોડો માંઢાલ નાખવો; પછી એક રતલ મેડા આંડ લઈ બઢાંમ સાથે બરાબર મેલવી નાખવી, ત્યારબાદ ત્રણ ઇંચાંની સફેદીને કફ ચઢાતા તે ઉપર ધીમે ધીમે રેડવી. સપડી મેળવળી બરાબર મદી ધાતી થાય કે તેને એક જલ્દીમાંથી (અબરોહના નેટલા કદનું) “વેકર પેપર” ઉપર રેડો. પછી તે કાગળને રકાખીમાં મુકી ધીમી બઢીમાં બુંજવા મુકો. મકરૂન ધણું હાલ થવા દેવાં નહી, પણ તેડન રવાસર આવે કે કદાત્રી લેવાં. બુંજવા અગાઉ રહેક મકરૂનપર બઢામની એ ત્રણ “સલાસ” ખોસવી. બુંજતાં પંદરથી ત્રીસ મીનીટ લાગશે.

મીસરીસ રીડીનબાઈ દારાશાહ તારાપોરવાતા.

સુતરશની ખનાવવાની રીત—સાર રોર કાઢયા પછી લઈ તેમાંથી એક રોર બારીક ફીળાએ રવા કઢાડેલા. તે રવાને તે પછી ખુબ ગુંદવા અને ગુંદીને પલ્લો નરમ કરવો. પછી ચોખા ફાયવલો લીટ રોર ચાંપ્યા લેવા અને તેને ધીમાં સારી જેટ મસમલો પછી તે ગુંદવા રવાને પતળા પાતા નેવો લાંબો વણવો અને તે ઉપર ચોખા અને ધીમાં મેલેલેલો આદો ચોપડવો. પછી તે પતળા કીધેલા પાતાને ફરી વાળવો અને ઉપર મુજબ ફરીથી લગાડવું અને એના પાછી વાળી સાત આઠ વાર લગાડવું. તે પછી તેને વળ હઈ લાંબો લાકડી નેવે કરવો. સાર બાદ એક પેનામાં ધી રેશીને તે ધી બરાબર તપે એટલે જેવા તૈયાર કીધેલા આઠા મધથી પારોર નેટલો ગોળો લેવો અને તેને ઉધનામાં નેટું ગુંચડું વાળવું અને તેને પેલા પેનામાં કઢેલા ધીમાં મેલવું અને તે તળાઈને ઉપર આવે કે આરા વગી હચડી લેવું અને પાંડની તઈયાર કીધેલી ચાસની છુદી રાખી દોષ તેમાં તે બાકી કઢાડવું, એટલે સુતરશની તઈયાર થઈ.

પટેટાનું પુદીંગ ખનાવવાની રીત—ગોલ ગોરા પટેટા રોર એક લેવા, તેને ઊલી થોડું પાણી રેડી બાફવા મુકવા, બફાઈને બરાબર નરમ થાય એટલે ઉતારવા, પછી તે ગરમ દોષ તેટલાંજ તેને કરજી વડી છુંડા નાખવા અને તે પછી તેમાં પા-રોર માખણ અને બે ઇંડાંની દાળ લેવી તેમજ તેમાં ખીંડાસ એ પેટલા પ્રમાણની જેદા બાંદ નાખવી તથા એક બપકલ ખમણીને નાખવું અને તે સરવે એકકરસ કરી અરધા કલાક મુપી બાફેલા પટેટાની સાથે નાખી મેલવે તે પછે હુંદવું, પછી તેમાં પેલાં બે ઇંડાંની સફતીને વજ્ર ચઢાવવી અને તે પેલાં ટુટલા પટેટામાં ભેલી દેવું. પછી ગોરા ઊલીને કાપેલી બદામ તથા કાસમીસ દાખ તથા ગોરા છુટેલી એલથી અને એક વાઈન ગલાસ ગોલાળ નજ તેમાં બળું મેલવી દેવું. પછી એક ઇંડા કાંઠાનાં વાસણમાં તેનાં તળાઈનાં તથા કોરે જરા માખણનો દોષ લગાડી તેમાં તે સરવે તઈયાર કીધેલ રેડા દેવું અને પછી ઉપર સારી જેટ કાસનાના હંજાર મુપીને આપવા બીમાં ગુંચવા મુકવું અને ઉપર લાલ રંગ થાય કે કઢાડી લઈ ખાવામાં લેવું. ગુંચવા પછીને એ કુલે જે તેથી વાસણ જરા અધુરું રાખવું.

પટેટાના ગીતયાપ—ગોસાને પેલમાં બારીક ખમીસ કરવો અને તેમાં થોડું પાણી નાખીને બાફવા મુકવું અને પાણી વાન બળી રહે એટલે ઉતારવું. પછી એ મોટા કાંદા લેવા અને તેની ઉપર આઠા કલાક કાપ મુપી થણા લીધા મુકવા. આદુને એક કટકો લઈ તેને પછુ એ મુજબ કાપવો. લીલાં મરચાં તેરેટ મુજબ બારીક કાપીને લેવાં. એક મુરી કાંદામરે પેલા થોડો ટુટનો પણ બારીક કાપીને લેવા. પછી થોડો ગરમ મસાલો છુદી રાખવો અને એક તપોલીમાં થોડું થી નાખીને કાંદો તેમાં વળવો. અરધો કાંદો વળાએ એટલે પેલાં આદુ અને મરચાં તેમાં હમેરવાં. તે બદામી રંગ નેટું લાલ થાય એટલે પેલો બાફેલો ખમીસ તેમાં નાખી દેવા. ઉપરથી કાંદામરે ટુટનો, અરમ મસાલો અને માફકસર નીમક નાખવું અને થોડો વખત ફેરવી તેને ઉતારી પાડવું. પછી સોલ પટેટા લઈ ઊલીને બાફી કઢીંડવા અને તે ગરમ ગરમ દોષ તેટલાંજ છુંડી નાખવા. પછી તેમાં થોડું નીમક, એક ટુટું અને એક બપકલ ખમણીને નાખવું. પછી તે બધાને મસળી એક કરીને તેમાંથી નાખવા નાખવા ગોળા કઢાવવા અને જેમ લાડવામાં ખમણુ મરીજીયે તેવી રીતે તેમાં તે ખમીસ ભરવો અને દાખીને તે ગોળાને નવા ચપટા કરવા અને થોડાં દુધમાં મેલી મુપી મેદામાં ભેલી ધીમાં તપી કઢાડવા. મીસીસ મેકરથાઈ સોરાખાળ અરશેદલ છત્તનેર.

મીસીસ હેસર્તીંગસ.

મીસીસ મેરી હેસર્તીંગસ મીસતર તરનર નાખના એક આખરદાર તવંગર ચેદ-સ્થની ભેટી હતી. મેરીને નાથથી મુકી, એની મા મરણ પામી હતી. તેના બાપે તેણીની કેળવણી માટે પર્ધસા તો ધણા ખરચ્યા, પણ ખરચ કરવા નેટલી ખ-ખરદારી બાપે રાખી નહી. પણ પોતાની હુશયારી તથા ઉદ્યોગે કરી એ અળખાએ સારી વીધા નવડી દાંસત કીધી. કનીતા તથા કીરસા લખનારી તરીકે તેણી પ્રખ્યાત યવા લાગી. તેણી સોલ વરસની થઈ કે તેણીના બાપે ખીટ બાપડી કરવાનો દોષ લીધો. મેરીને સારી લાલનમાં રાખવાની મનઃપ્રત્યયી તેણીનાં સગાં-ઓએ તેણીને પણ પરણાવવાની મરજ કીધી. તેઓએ એ અળખાનાં બહું ચાલુ 'અર', પણ બસાં માટે ને નોખમ બરેલું કાઢું તેમાં થટી ખખરદારી રાખી નહી. તેઓએ ઉતાવળ કરી તેણીનાં લગન એક વેપારીના દીકરા સાથે કીધાં. આમજન જતાં એનો બરધાર માણસમજ તથા ઉઝાગ મામમ પડ્યો. તેણે પોતાનાં કામકાજનર ઝાણું ધધાન આપણું નહી; બાપડી તથા છેકરાંની રીકર વગર પોતે એસા આરામમાં પડ્યો. થોડાં વરસમાં તેનો બાપ મીસતર ફરેટ હેસર્તીંગસ મરણ પામ્યો. સારે બધી દોષતનો એ વારસ થયો. નવી મીલકત મળવાથી તે તે તદન બગડી ગયો અને ને મીલકત રહેલી હતી તે પણ ખરાજ રીતે ખસાસ કીધી. અતે તેને તુરંગમાં જલું પડ્યું, સ્ત્રી તેની દુઃખી બાપડીએ તેને અપ્પેલો મુક્યો નહી, તેણીને વરના બંદીખાનામાં ને દુઃખ પડ્યું હતું તે વીશે પોતે પોતાના મનમાં બળાવો કરતી હતી. વળી બરધારની કમાઈપર આસ રખેલી ફેક્ટ ગઈ સારે પોતાની કીરોશપર ચુગલાન કરવાનો આધાર રહેલો. બરધાર તથા છેકરાંઓનું પાણુ કરવાનું કામ પણ એ અળખાને માથે પડ્યું. સુખ ચેન તથા મોજ મજામાંથી છેક નળી અવરથામાં આવી પડવાથી મીસીસ હેસર્તીંગસને દુઃખ થયું 'અર', પણ તેણીએ કીમત છેડી નહી. પોતાની મુકી ને કલમને હથથારે કમીયાનું પાણુ કરવાનેગ કરાઈ તેણીએ કીધી. તે બંદીખાનામાં બરધારની માકરી કરવા પડી પોતાનાં જન્મ્યાંઓને સારી કેળવણી આપતી. એ પ્રમાણે એ અળખા ઘણી મેહેનત કરી કુટુંબનો નીલાવ કરતી. અતે મીસતર હેસર્તીંગસની ને કાંઈ મીલકત હતી તે પણ વેગાઈ. એ ધણીપર થોડું દુઃખ પડ્યા છતાં થોરેથી મુષ-રયો નહી. તે દીનપર દીન વધારે મારો લાલ પકડેતો ગયો. એ ખખર મીસીસ હેસર્તીંગસનાં સગાંઓને પડવાથી તેઓએ એ અળખાને તેણીના બરધારની છુદી રાખી. સ્ત્રી તેણીને નહી

અમણી એ બાઈ ત્રીએરની નામનીનાં આમમાં નથી રહી તો તેની પોતાનું કામ ધણી દુશ્વારીથી કરતી. એ પ્રમાણે એ બાળકાએ ધણી વરસવેર મેદેન કરી સારી મોલન મેળવી. અને યોમાં વરસમાં તેનુંનિ બરપાર તેનુંનિ દુષી દાલનમાં આવી જમ્યો, અને પાને જે જે કામે કાપાં દનાં તે માટે પસાવા કાપેા અને આર માગી, અને વન આપયું કે દને પછી કાઈ દીવસ એનાં કામે કરે નહી. એ વનમ તે કામે ત્યાં સુધી પાન્યું. એ પછી યોમાં વરસ સુખમાં દાદરા પછી મીસીસ દેસર્વિસ મરણ પામી.

નવાનખાઈ અરેસર ચીઠ.

હાતમાં પારસીઓમાં એક અનળ જેનાં લયન ધણાં છે. એવનિય વરસની કમરેા એક ઠાકરો પાંચીસ વરસની બાપરી સુધે અને તે બાપરીને બાઈ તે ઠાકારની માંમે સાથે પડનુયા છે. આમે તે કેવી બનની સગાઈ અને તેએને ત્યાં એ કાઈ ઠાકરાં અનરે તેા તેએા વચ્ચે જે બનની સગાઈ રહેવાય.

નરાચાનલ એસકાએ એક દીવસે પાતાની આંદીસમાંની સીપાડને એક બારી સોડાચા સાવણ રદ્યું; બારી તે સી પાઈ આરમમાં પડેલી એક પ્રુવની બેરી સપપચેરીની બાલી બારી લઈ દીગીની દુલિ મેણ અને તેની પાસે એક સોડા-પારની બારી ઉમેગી પછી બારી બારીમાં નમાઈ, ઉપા-દીય સો આચ લઈ મેણ, આમે બુની બારીમાં અદારેને યોદેક સાપચેરી લખ્યામાં રહી મચેા દોવાપી સોડાપારનેા રુંજાઈ મલેનેા મેાલાવી વઈ રદ્યા દનેા. બારી ઉપાઈ એઈ રોતે તે કીલમુક સીપાડને ધમણી પ્રુવું કે તેને તે ઉપાચા રોવે રદ્યું રદ્યું. આવી તેને નવા આપયા કે "આરીસમરી બુચ નાદી અચવા સારી મા અસા પ્રુચીલ આપુચા, બારી બારી પચરી દોવી તે મેદન દીગી નવા સોડાપારની બારી સી ઉપન બારી બારી બધી તાન આલવા, ઉપદન આપુ-લા નરી તે કાઠ આજ નાદી માલ. આપછી બારી તે ઉપા-નીસા કસા દેડ, આપવા માલ દુસરાસ નાદી રેવા."

આમે સાંમજી નદરાનલ બીચાસા કુંમા મેણ અને બીલ સોડાપારની બારી મચાવી પામી. ઉપની વાન ખરી બનેલી છે.

૨ મુને પુરે સ દ.

નીમચી એક અપયા વધુ બાપરીના જે બાનુએ ખચ નવામ દમારી પર લખી મોકલરી તેએનાં નામે "સી મિત" ના આવવા અંકમાં પ્રમદ કરવામાં આવરી; તથા તેએનાં નામ પર સીકી કદાકી જેનાં નામ પર આવરી તેમે એક મુદર રંગીને વાલનાં સાવનું "કેરેર" બેટ આપવામાં આવરી. દમારી પર લખી મોકલનારાંએએ નીમચી સરનેા ઉપર પિત્ત આપવું.

૧. દરેક લખનારી બાનુએ પોતાનું "મુ" નામ તથા દેસા-લું દમારી ખાનગી લખાને માટે આપવું, અને અગરને તેએની મરહ ન દશે તેા આપું નામ કાપવામાં નહી આવરી.

૨. જવાબો બનાનાં સુધી આવતા માસની તાા ૧૦ મી સુધી મોકલી આપવા.

૩. જે કાઈ બાનુએ મુને દુસદ "સી મિત" માટે લખી મોકલરી અને તે એ અમને પસદ પછી દશે, તેા અ-માસ અંકમાં કાપત્ર કરવામાં આવરી. લખનારે કાગળની એકમ આપુ પર "મારદન" લેકી લખવું, પડવારેની બા-જુએ કાંઈ પણ લખવું નહી. પોતાનું નામ તેની નીમે મુકવું કે નહી તે તેએની મરહ પર કાપવું.

૪. જવાબો મોકલનારાંએએ નીમે પ્રમાણે સરનામું કરવું. સી મિતના "મુને દુસદ" નાં બાનુ આંપીપની ભેગ, કયસરે લિન્ડ એસ-સુલઈ.

૧-૬ ખ્યાલું.

બાનુએ, આ વખુ અસરના સરનામ અધેને લેવી રીતે નેહા નો કે આસ તેમજ દસા મેલન સરખી રીતે વગાય.

૧-એક નનનેા મળી પચાય.

૨-નસીલ.

૩-અધાંમેાને જે દમમાં પસદ પડે છે તે.

સી-૬૦ મોરી (મદ.)

૧-૭ ખ્યાલું.

નીચનાં પ્રચવાલના પ્રુવઈમાંથી એક મેદન ચોપી દાદરો.

બા
ન ના ને
ક સ ને
ના ને કી વ ની
સા ન કી ર
કી ર સા
ને

બાઈ આલીલાઈ રેરવાનલ (મદ.)

૩-૭ ખ્યાલું.

નીમચા બેરી સચાસે રજવાને.

૧. પછીનાં માધાની આવન એ કોપારી મુકરો તેા તન એક અપયા મરો, અને જે પાપનાનાં પેરની પાસે સાકરનેા સીકા બનાવી મુકરી તેા એ બીલ સંખ્યા બનરી. એ બેડ સંખ્યા વચે અપયા અરથ દુસ છે તે પારખા.

૨. સોચલ લઈ તેની પાસે વનન મુકો તેા બાબર દમન-બન થઈ રહેરી.

૩. સીનાં માધાનાં કાપ દોરાલની બાપરી બરી તેા એક ધણી નાની ઠાકરી થઈ બવ.

૪. માની આવન દાપ મેરકો તેા એક નાનું લવનું થરી.

૪-૭ ખ્યાલું.

માધાં વચ મુકે સપરી, લભીરે રાજ પાલી, બેની હું અનળ ધીલ, મુને લે પીગાળી, હજ વના રૂં પાસા, સમનું રૂં રીપાળી, રોરની મુળની કાપી તેા રેલની થરો દાખી, યું વસીલ કે લવચર રામે મુન પડે મીન, છડો તેમજ નવાને ખપ મુલનેા ખચીન.

૫-૭ ખ્યાલું.

બેદનેા હું અસર થવું ઉઠ એક સેદર, દીંદુરનાના આગમાં રીપા બેદનેા નેક.

બીજા અને પહેલાથી જે રાખેલ થાએ,
સાજી જન મીકારી ના તેને ચાહે.
બીજાને તે ત્રીજા છાંદનીની આજ્ઞા લાવે,
બદલખતીને કલંદ પોતાને સર ચઢાવે.
બીજા ને ચોથાથી ચાણુકું કુવત તમને,
નળલાઈમાં ચાહો છે આતી વરૂર મને.
પહેલા ને પાંચમાથી સંધ મેળ ને સુખ
જે મેળવવાને વેટ છે કદ અને દુઃખ.
નશીબ દેવી જેની ઊપર પ્રસન્ન થાએ,
તેનેથીજ પહેલાં અને પાંચમાનાં દરજન થાએ.
વારતે રે બેઠેના શોધા સુજનું નામ,
કોઈ વળા આવરા તમારા પતીને કામ.

બાઈ લગ પી. એ.

બોલાસો ગઈ વળાનો.

- ૧-મરતીયુક.
- હારવર.
- રામસ.
- ગીર.
- વી.
- કંર.
- તોફાન.
- શીજીમીત.
- ચાકુખાન.

૨-સરખી પદવીની.

૩-ઘોરતના બાસ યા ચોરો.

૪-હમારે લાં તામ કુતરે છે તેની ઉપર દમે ધણી મમતા
જાણ્યે છે. એક દીને તે એવા દરામખોર થયા કે
નાના કીરોનાં શોણાંમાંથી મતનને કટકો લઈ નહોડા.

૫-હવા.

૬-૮-૧૨-૫-૨૦૦૪૧.

ખરા જવાબો લખી મોકલનાર મુબઈ ખાતેની
બાનુઓનાં નામો.

બીસ એ. મિ. પુનેજ ૧, ૩, ૫, ૬. બાઈ રતનબાઈ કુમ્મલ મોકી ૧, ૩,
૫, ૬. બાઈ હોમીબાઈ કુમ્મલ બોખાલ કુમ્મલ ૧, ૫, ૬. બાઈ ભડ જમ
સેલક કીક ૩, ૫. બીસ સોરીન લી. લાસા ૧, ૩, ૫, ૬. બાઈમ્મ એ. તપા
તે. કા. ૧, ૩, ૫. બીસીસ સોગલખ ખરસેલ હુલાવર ૧, ૧, ૩, ૫, ૬,
૬. બાઈ હોમીબાઈ ૧, ૩, ૫, ૬. બીસ A. D. Pochajee ૧, ૫, ૬. બીસી
સ નગોનદાસ માણુલનદાસ ૧, ૩, ૫, ૬. બાઈ નવાબખાઈ નસરખનલ ૧,
૫. ૬. બાઈ માણુકેખાઈ નરસીલ ઉતનાસ ૧, ૫, ૬. બાઈ એ. પી. એનદર
સન ૧, ૩, ૫, ૬. બાઈ રીનબાઈ પાલનલ મોસનર ૧, ૩, ૫, ૬. બાઈ મેહર
રનાઈ રીનલલ બોનાઈ ૫, ૬. Miss Mehrbams K. Toraporewalla ૧.

દેશાવરની બાનુઓનાં નામો.

બાઈ મુનલોબાઈ પીરોજીભાઈ (પ્રજુ) ૧, ૩, ૫, ૬. બાઈ ખરસેખાઈ
મિરખાલ પટેલ (માહીમ) ૧, ૩, ૫, ૬. બીસીસ શરીઓલ કુમ્મલ મી
સલગી ૧, ૩, ૫, ૬. બાઈ ટી. આર. એમ. દરુવારા (શીખર) ૧,
૨, ૩, ૫, ૬. બીસ પીરોલ શીરાબલ નરગણાસ (ખેડકો) ૨. બીસીસ
મિરસલ કાવસલ પટેલ (ખંડવા) ૧, ૩, ૫, ૬. બીસીસ પીરોલકલ પાલનલ
કાકરલ (પ્રજુ) ૧, ૩, ૫, ૬. બાઈ નીલા શોપીલાસ (ખમલાલા) ૧, ૩, ૫,
૬. બીસ મુલબાઈ બલોમોરલ પટેલ (ખમલાલા) ૧, ૩, ૫, ૬. બીસીસ શી
રોનબાઈ બલોમોરલ કુમ્મલ (મોકી) ૫, ૬. બીસીસ મુનાબાઈ મમિસાહ આર
કેનોબ (ખમસ) ૬. બીસીસ બજુબાઈ રતનસાહ મેહુખાંમી (મુનર) ૧,
૩, ૫, ૬. બીસ મેહરનવાર દોશાખાઈ મુખીઆ (નાનપુર) ૨. બાઈમ્મ બજા

ઈ તથા મુબઈ (મનપુર) ૧, ૩, ૫, ૬. Miss. D. N. Khory (મોકી)
૫, ૬. બીસીસ કુમ્મલ કુમ્મલ કુમ્મલ કુમ્મલ (મનપુર) ૧, ૩, ૫, ૬. બીસી
સ માણુકલ પનલબાઈ કાચરમેન (મનપુર) ૧, ૩, ૫, ૬. બાઈ આઈમખ
કુમ્મલ મહાલાલા (મોકી) ૧, ૩, ૫, ૬. બીસીસ મુલબાઈ મમિસાહ (મોકી)
૫, ૬. બીસ માણુબાઈ કુમ્મલ મહાલાલા (મોકી) ૩, ૫, ૬. બીસ માણુક
બાઈ શ. રાચક (પ્રજુ) ૧, ૩, ૫, ૬. બીસ સોરીન કુમ્મલસાહ સતીનના
(મંચો) ૧, ૩, ૩, ૫, ૬. બીસીસ બજુબાઈ (કમકાતી) ૨, ૩, ૫, ૬. બાઈ
બજુબાઈ કસવલ આરબની (નાનપુર) ૧, ૪, ૫, ૬. બીસીસ માણુવતીમ
પીખણાંમ નીચેલી (મુનર) ૩, ૫, ૬. Miss D. M. Motafraa (ખાનર)
૧, ૩, ૫, ૬. બાઈ આ. મ. મોતીયાસ (મુનર) ૬. બીસીસ સોરીનબાઈ ખ
રસેલ એ. કયાકા (ખમસ) ૩, ૫, ૬.

હમારું ગયા માસનું મુંબઈનું ઈનામ નીચકાં બાનુએ મેળવ્યું
છે, જે તેવજે મેદરખાંની કરી "કચરે દિન્દ પ્રેસ" માંથી
મંગારી લેવું.

બીસીસ શેરાબલ ખરસેલ હવાવર.

હમારું ગયા માસનું દેશાવરનું ઈનામ નીચકાં બાનુએ મેળ-
વ્યું છે, જે તેવજે પલુ મંગારી લેવું.

બીસીસ ખરસેલ કુમ્મલ મોસનર (પ્રજુ).

અમારી લખનારીઓને ખબર.

લખનારી બાનુઓને આજે કરવામાં આવે છે કે તે
ઓએ તેઓનાં નામો તથા રહેવાનું દેહાણું તથા તેઓ-
એ લખેલી બાબદ આસર છે કે તરજુઓ અને તે વ-
સ્તુઓ હોય તો તે સા કપરથી કરવામાં આવેલી છે તે
સપણું મેદરખાની કરી ખરાબર લખી નજાવડું.

હી મિત્ર તથા તે મહેલો કોઈથી બાબદ વીરો કાઈ
પણ સવાલ અથવા સુચના કરવી હોય તો આપીપતીને
સરનામે કચરે દિન્દ છાપાખાનામાં કાચજ મારફતે
પુછાવડું. સવાસતા નવાબો ખાનગી મોકલવા કે ચો-
પાન્યું મારફતે તેને અમારી મરજ ઉપર આધાર છે.

J. P. L. તમારી રચને કુરસદમાં તમારું બાણું
નામ અમારી ખાનગી નજાને માટે પણ નહી હોવાથી
હમો ફાગલ કરી સાકતાં નથી. બીજું, કોઈ પણ ચો-
પાન્યોમાં આવી ગયેલી બાજબો લેવાને હમો દરરત
ધારતાં નથી.

બીજ બાનુઓના "રચને કુરસદે" સ્વચાલકે
લેતાં મરફું.

મેદરખાનું ખુરસેલછ તારાચેરવાળા-તમારો
કાર્ટ પૂરો છે, ઉપકાર થયો.

એક સંપીલું સુખી કુટુંબ, માતાનાં મરતી વ-
ખતનાં શુભ વચનો લખનાર બાનુ-તમારી વાંદો
આખી વાંચ્યા વીના અમે તે ચોપાન્યોમાં લઈ સાકતાં
નથી તેથી મેદરખાની કરી અધુરો રહેલો ભાગ મોકલી
આપ્યો.

આ "સો મિત્ર" મુંબઈના મેદમાં ના ૨૯ હારનખી શોખી
કચરે દિન્દ રતોમ પ્રેસમાં પાલને માટે ફાગલ કાવસલ મેદેતાએ છાપ્યું છે.

BOMBAY ART EXHIBITION.

પારસી અજ્ઞાતજ્ઞાને ડીપ્લોમા ધરાવનાર એક અંગ્રેજ ખાતું જુદા જુદા પચસી કુનરો શીખવવા ને તઈપાર છે. મીસીસ રબલ્ડ. એચ. મેકકેન, ટે. મન્નખામ, બેરામછ હાવની સામે.

સાઉન્ડી એડ કુ'પની, લીમીટેડ.

પીઆના, આરંગ્મેન્ટ, હાર્મોનીઅમ, ગીતાર, ઝીટરસ, મેનડોલાઈન, તથા અન્યતઃ વાદ્યો. મયુઝીક (ગાયન) ને લગતાં નવાં નવાં યોજાનાં દર મેસે આપેલાં આપેલ છે. સપ્તશી તરાંકાંની ડરાઈઝી તથા ઓર્ગેન માર્કેટ કરીને

યથી સરસ રીતે રૂંદેમણ બરવામાં આવે છે. સાઉન્ડી એડ કુ'પની, લીમીટેડ, મુંબઈ.

તત્તન નવીન ધપની અને આજ સુધીમાં બહાર નહીં પડેલી

ઓરદેહ અપંરેતા, (તેની માએનીના સાર સાથે.)

માએનીનો સાર લખનાર.

એરવદ કાવચછ એકલલ કાંગા.

મનવામાં રહે એવી નાના કદની ચોપડી જેનું કદ માત્ર લંબાઈમાં જ હોય તથા પેટલાઈમાં રાખા હોય છે. એ ચોપડી શોભાવવામાં મુશ્કેલી સાથે એજ્યુકેશન ટ્રે સમાં વપરી સરસ બંધાતી છે. એ પુસ્તક ૧૧૦ સદા નું થલ કલહાર બનવા છતાં, સરવેને ખરીદ કરવાને બની રાખે માટે કોમન તેની વખતે મનુષ્યન લંબાઈ સાથે માત્ર આના બારની રાખી છે તથા તેની ની તળી બંધાઈ સાથેની ચોક્કસ ગોઠીત સાથેની, જેનાં મુશ્કેલી ઉપર સત્ત બરથોસ્ત સાહેબની મુનેરી ગીલીટની સખી આપવામાં આવતી છે, તેના હર પડશે. પોસ્ટલ

એ પુસ્તકમાં અપેમ, યથા, નીઆરશિ, ગેટો, પનેતો, નીરજો, બાળે, નમસકારો ઉપરાંત નવ વંચનો હાખત કરવામાં આવી છે.

અપસરે વિન્ડ છાપાખાનામાંથી મલશે.

માઈ ઇનફેન્ટસ પ્રોટેક્ટર.

માઈ બાળકોને રખેવાળ

દેવે નામનો બાળકો માટે એક અગત્યનો ઉત્કાળ સોપી કલાકો છે, કે જે મુસાફરીઓમાં, દુર દેશોનાં બંજરોમાં તથા ઘરના કામમાં મોટી કપડોળી છનસ થઈ પડશે. ૧ મહીનાના બાળકો તે ગમે એટલી હમર મુશીનાઓને આપવામાં આવે છે. પીધામાં ઉતમ ગુણુ વાળી તથા સવાઈમાં વળીત લેદેનતદારો. તાપ, રસની, ગોચર, પેશાબ દુખાવો, બદલનબીવત, દાંતનું ફૂટવું વગેરે ડાઈ થયું દરદમાં જેથી વધુ દોષમાં બચાવે આરામથી રમવું કરે છે. એ આઈસની રીસી રીના રંગાળ, માઈ કોનસેન્ટેન્ટ હેલ્પ મેટ.

મારો હંમેશાને મદદગાર એવે નામની બાળકો તથા મદદગાર માટે સારીના દરોડ ઉપર ખરી રીતે અસર કરનારી યોગીઓ, જેઓ કે પેટને દુખાવો, વાડુ, યુક્ત, છાતીમાં સારીનો દુખાવો, બદલનબીવતનાં પેટ તથા ખરાબ રોગીયાં બદારો વગેરેમાં કે થી કે ગોઠીઓ માં એકમ ફાયરો કરશે. એ ગોઠીઓ ફેફસાં સુધી રને અતી કપડોળી વર્ધ પડશે. રીસીમાં ૧૧ ગોઠીઓની હીમત રંગાળ.

બાનાનાર—શ્રી. એન. મરચનદ,

માર્ગિનર શેડ મુંબઈ, હંસાનીની પાડી.

નોમલે રંગજાળિયાં મળી રાહો—મેટમાં પારસી બનત મોટ મંત્રાસ નામલ કમોસની કુશન નાલ છે, તથા રોમાં કે દરનાલ પોલોમને પાસે પડીકેવતી સિપમાં. પાપેપેટી કોસરે પ્રેમસ રંગ બાનાવુલા તથા મોઢીમવાપ એકલલ શાડીરૂઝ મુજાવાનાં તથા બમરોગની નરી અપોચારીની લખે.

ખરશેદલ મનથેરલ બેસાનયાની કુાં

ચીનાઈ તથા રેરામી કાપડ વેચનારાઓ

મુંબઈ, કેટેકર, હારાબી રાંડ, સર બમરેદલ

છલ્લાહાળી રુકુ પાસે.

કાપડ! કાપડ!! કાપડ!!!

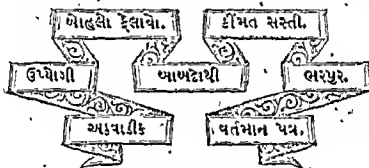
દુધારે લાં તરેહવાર જાતનું ચીનાઈ, વીલાયતી, જાપાનીસ અને ચીનાઈનું રેરામી કાપડ સાડીઓનું તથા પોતકાઓનું અને દરેક વપરાશમાં આવે તેનું નરી નવી જાતનું સાડે અને સમતું મલશે તેમજ ઉત્તનું અને સુનરાઈ કાપડ પથુ કીફાયત બાવે મલશે. ચીન, વીલાયત, જોનાઈ અને જાપાનીશ દર પંદર દહાડે નવાં નવાં માત્ર આવે છે.

છક, ચીત્રક અને કમ્પ નીચીનો મુરતી માત્ર બરવા નસાર કીફાયત બાવે મલશે.

દેશાવરના ધરાકોએ દુધારી દુધાનની નેટ લેવાથી ખાતરી થશે. બહાર માખના આરકેશ ખાતરીથી બજવવામાં આવશે.

આખાં હીંદુસ્થાનમાં સર્વે ગુજરાતી તથા ઉદ્દેશ-ગુજરાતી પત્રોમાં
વધારે ફેલાયલું તથા અઢી હજારથી વધારે ધરાણીવાળું

❀ ડયસરે હિન્દ. ❀

લગાજખનો દર.

(જે હમેશાં આગ ઉપર આપતો ગોળા.)

ગુજરાતમાં વરસતી.....રૂ ૪-૦-૦ ફેરાવર.....રૂ ૫-૧૦-૦

ફેરાવર પાછળથી લગાજખ આપનાર પાસેથી વરસતી રૂ ૧૧ હોયે વસુલ કરવામાં આવશે.

લગાજખ દર—ગાંધી લાઈનનો દર, બીજાં વરસે અદ્યો લાગે.

૧૧ નવેમ્બર ૧૮૮૮.

પ્રસ્તાવ ૧૬.]

[અંક ૬૨૦.]

સ્ત્રી મિત્ર.

દર માસના આખિરીએ પ્રગટ થવું, સ્ત્રીઓને સરવે
વાંતે ઉપયોગી થઈ પડે તેવું માસીક ચોપાનું.

ૐ ય પ ના રાં—પારસી બાલુઓ. ૐ

સુખ ધી:

કથસરે હિન્દ સ્ત્રીઓ પ્રેસમાં,
કરામત કાવરહ મેહેવાને પોતાને મટિ બાપુ ૦.

કીમત વરસ ૧ ના આંગ ઉપર રૂ.૩;

૧૧૨૨ ૧ આન.

મુંબઈના નામદાર ગવર્નર લૉર્ડ રેનાં
 બખતાવર બાનું લેડી રેના માન
 પામેલા આસરા હેઠળ.

૩ સ્ત્રી મિત્ર—સાંકળિયું—નવેમ્બર ૧૮૮૯. ૬

૧. એક ચુલાસો—(લખનાર મીસ શરીન કું પાટક).....	૨૨૭
૨. ઘર સંસારી કેળવણી—(લખનાર TWO OLD MAIDS).....	૨૨૭
૩. મીસન બાવાનું વસ્ત્રિયત—એક ઘણી અભયન જેવી શરીની વાતો—(લખનાર મીસ શરીન કું પાટક)	૨૩૫
૪. સોનાને સુળની સીખામણો—(લખનાર મીસ શરીન કું પાટક).....	૨૪૧
૫. સંતોષ—(લખનાર મીસ ધનબાર્થ કું રોકના).....	૨૪૧
૬. નામીની સ્ત્રીઓનાં જન્મ ચરીત્રો—હેના મૌર—એન સાથે—(લખનાર મીસ શુભળાર્થ કું પાટક).....	૨૪૨
૭. મીસર દેશની રાણી—(લખનાર મીસ નર્મીજ ખં કોટક).....	૨૪૪
૮. રાંધવાને ઠાગતું—(લખનાર મીસ શરીનબાર્થ દારાશાહ તારાપોરવાસી).....	૨૪૭
૯. "સનથીમ" નામની અભયિટમાં એક સફર—હતો લેકે બારી—છ મીત્રો સાથે—(લખનાર મીસ હીર્ષબાર્થ નં મેં પટેલ).....	૨૪૮
૧૦. કાલી—કાલ હપર મુલતવી રાખનાર એક માલુસને દારે લખાયલા પોવાની છંદવીના બનાવો—(લખનાર મીસ નવાજબાર્થ ખં પાટક).....	૨૫૦
૧૧. ભરવા શુધવા વીરો—નણ્યો સાથે.....	૨૫૨
૧૨. રજુને કુરસદ—(લખનાર રજુને કુરસદનાં બાનું અધીપતી).....	૨૫૩
૧૩. જોવાલો ગઈ લેખાનો—(લખનાર રજુને કુરસદનાં બાનું અધીપતી).....	૨૫૪
૧૪. શુબ્ધ તથા દેશવરથી ખરા જવાબો ઠાપી એકલનાર બાનું બોનાં નાચોની ટીપ.....	૨૫૪
૧૫. અમારી લખનારીઓને ખબર—(લખનાર અધીપતી).....	૨૫૪

STRI MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

પ્રસ્તાક ૧ હું.

નવેમ્બર ૧૮૮૬.

અંક હશે.

એ ક ખુલાસો.

ચોપાન્યામાં લખનારી બાનુએ માટે અમે એ ચોરો પોતાસો કરવાની જરૂર નોંધીએ છીએ.

સી મિત્ર ચોપાનું બહાર પડ્યા પછી કેટલીક બાનુએ પોતાનાં લખાણે મોકલી અમેને મદદ કરવાને ખુશી બતાવી હતી, પણ તે એવી સરતે કે, તેઓનાં નામે ભદરમાં લાવ્યાં નહીં. આ સરતને લીધે અમેને તેઓની માંગણી મોટા ઉપકાર સાથે દલગીરીથી ચોક્કસ મુદત સુધી નામવંદર રાખવાની ફરજ પડી હતી, કારણ કે સી મિત્ર ભદરને બતાવ્યા મંગતું હતું કે તે બાનુએથીજ લખાય છે અને નહીં કે બાનુઓના હુખા વેશમાં મદદ લખનારાઓથી. આ અગતી ઈચ્છા પુરી પડી છે અને હવે ભદરની વધારે ખાતરી કરવાની અમે કદી અગત નોતાં નથી, તેથી અમારી જે બેદનપણીએ હુખા નામ તથા પોતાના છામની વખતનો ભોગ આપી, પોતાની બેદનપણીઓના સાથ માટે અમેને સારાં લખાણો પુરાં પાડી મદદ કરવાને રાજ છે, તેઓ સામે સી મિત્રની કદાચ વધારે વખત બપ રાખવાની અમે જરૂર નોતાં નથી. પણ એટી ખુશીથી, હવે પછી તેઓને અમારી બીજી લખનારીઓની સંદર્ભાં ઉમેરાવાને અવજ કરીએ છીએ.

વાંચનારે જોતું હશે કે, સી મિત્રમાં આજ સુધી એક મળુ લખાણ મરદને લખતું આજુ નથી, અને હવે પછીનાં મને એટલાં લખાણો હુખાં નામ તથા આવે, તેપણ તેઓને ખાતરી આપવામાં આવે છે કે તે સીએનેજ લખ્યાં લખેલાં આપશે. ઉપરો, જે ચોક્કસ બાનુઓએ આ મિત્રના કદાચ માટે અને પોતાની બેદનપણીઓની સેવા બતાવવા ખાતર ભદરમાં નામે આપી તેઓની મરજીનો ભોગ આપે છે અને અમેને કોમતી મદદ દોષી છે, તેઓના આ ચોપાન્યાનાં માલિક તરફથી આ તકે અમે બધો આભાર માનીએ છીએ.

આજના અંકમાં પારસી સંસારને લાડુ પડતી એક નવી વાતે આપવામાં આવી છે, જે બે પારસી બાનુઓથી લખાઈ છે. લખનારી બાનુઓનાં નામ "અમારી લખનારીએ ખજર" ના મથાળાં દેખા આપેલી સરતોપર બેઠીએ છીએ.

શીરીન કૌ ખાટક.

જી ધર સંસારી કેળવણી કા-
વાને એક બી કેળવાયતી માતા પોતાનાં
બાળકોને કેવી રીતે ઉધારે છે.

સાતાઓ તથા બેટીઓ માટે એક વાર્તા.

દી બા ચો.

મારી બેદનપણીએ આજના અંકમાં એક નવી વાતો રાઝ થયેલી જોશે, જે માટે અમે ચોરો પોતાસો કરવાની રજા લઈએ છીએ. આ વાતોનાં મથાળાં પૃથ્વી બજારો કે, તે દરેક માતા અને બેટીને વાંચવા લાવકે યઈ પડશે. માતાને જોઈએ માટે કે, તેથી હમેશાં પોતાનાં હોઠમાં સુખ માટે બાળકદાર છે, બીજાં કરતાં તેથી પર હોઠમાંથીનાં સુખ દુઃખ અને જુવોનાં આધાર વધારે રહે છે, ફક્ત તેઓનાં બચપણનાજ નહીં, પણ તે કરતાં વધારે બપખરેલી જુવાનીઓ. બેટીઓ માટે પણ તે નીરકપયોગી યઈ પડશે નહીં, કારણકે તેઓ પર પણ ધરનાં સુખનો મોટો આધાર રહે છે; અને આ વાતો વાંચ્યાથી તેઓને કદાચ માલમ પડશે કે, ધરતું સુખ સામાં સમાવતું છે અને તે બધવી રાખવામાં તેઓની મરજી કેટલી જરૂર છે.

વાંચનારી બાનુએ કદાચ કહેશે કે, આ વાતોમાં દરરાયેલી કેટલીક રીતભાતો પારસી સંસારમાં સાધારણ જોવામાં આવતી નથી; પણ તેથી કોઈ એમ નથી કરતું કે, તે આપણાં કુટુંબોમાં લખાણ કરતી સુકતેન છે; તેથી સારી રીતભાતો અને પદ્ધતિ હુણપણે ને આપણાં ઘરોમાં લાખ કરવામાં આવે

તે પારસી સંસાર દાસ કરતાં વધારે સુખી નીવડે. પણ આ સધણું એક કેળવણી માતા વીના કદી બની શકે નહીં. દાહની ઉંચરતી પારસી બાળુઓને ખરી કેળવણી અને સુધરેલી યથા ઈચ્છતી હોય તે તેઓએ એક ખરી કેળવણી અંગ્રેજ બાળુની નકલ કરવી; તેણીની ઘર ચલાવવાની, ધણી અને બાળકોને સુખી કરવાની ખરી ચાવી શોધી કહાડવી, તેઓ છુટાપણુથી પણ કેટલી આગર ઈર્ષતથી મંડળીમાં વળે છે તેનો રાખણો લેવો, અને નહીં કે તેઓમાં આસતી કેટલાક કીકારવા ભેગ બનીઓની, અને થોડીક ઉછાળથી, કાચીઓમાં ચરી રહેલી, સુધરેલાંઓમાં અપતી, પણ ખરી કેળવણી અને સુધારાને એજ લગાડનારી બાળુઓની ખોટી નકલ કરવી.

આમારી મતલબ કાંઈ એવે લાંબું પીગણ કરી મેઠાં બાપણે અને શીખાણે આપવાની નથી, વળી તેવો કસો અનુભવથી અમે ધરાવતાં નથી, ફક્ત અમે એટલું જ ઈચ્છીએ છીએ કે જે માતાઓ તેઓનાં બચ્ચાં તરફની દરજ્જા કેટલી ભેખમ બરી છે, તે સદમજી ખરાં દીક્ર અને કાળજીથી તેઓને ઉધારવા ઈચ્છતાં હોય, તેઓને આ વાતો ઉપયોગી થઈ પડે. આમીન !

પ ક ર છુ ૧ હું .

માતાજીની માંદગી—તત્સ અને શુભા—એક વચન—
દીનીમાસીની પધરામણી.

આપણી વાતો સુસાવજ શેઠદની નવદીક આવેલાં એક સુંદર નાનાં ગામડાંમાં શરૂ થાય છે. આસરે દસ પંદર વરસની વાત પર આ ગામડું એટલું તો નાનું અને એકાંત હતું કે કાંઈ જોડા જોડાઓના ગાડી યોડા સાંધી જવલેજ પસાર થતા હતા, અને જ્યારે તેમ થતું હારે લાંબા રહેવાસીઓમાં કેટલાંક અંધવાંમાં સુધી અજાણેથી પધરાઈ રહેલી હતી.

આ નાનું ગામડું ટેકડીઓ અને ટેકડાઓથી ઘેરાયતું હતું, તેની પૂર્વ દીશાએ એક નાનું અને જુનું પણ સુંદર દેખાવતું અંગ્રેજોનું દેવલ જ્યાં મેઠાં ઝાડોના છાંયા હેઠળ દુધળાથી ઉભેલું હતું. આ રબાયણું દેવલની નવદીક તેવાજ રબાયમણુ દેખાવતો એક પારસીનો નાનો બંગલો હતો. સુંદર ડુલોના કપાસથી બરેલો તે બંગલોનો બાગ અને તેનો પાહોરો સાદો પણ સ્વચ્છ દેખાવ બેનારની બાંબને ખુશ કરતો હતો, અને તેની અંદર વસનારોઓની સુખડ અને સ્વચ્છ દાહત બત્તાવાપતો હતો. આ ધરના ધણી એક ખુબશીમ, વચરે વાંધેના, નવરોજી જોડી નામના આજરદાર દસ્તુર હતા, જેવણુ જોડે એક મોટા ઝાંઘેદાર ન હતા, તેપણુ તેવણનું સખી અને માયાળુ હતું. એક મોટી પદવીના શેઠાને જાણતું હતું.

આ ધરની નવદીક ખાડોમાંથી વેદતા અરથી એક તળાવ બન્યો હતો, જેમાં ગામડાંનાં છોકરાંઓ વારંવાર પથરા, લાડ-ડાંડા કુહાડાઓ અથવા એવીજ કાંઈ બીજી વાતોને નાખી ગમત મેળવતાં હતાં; પણ છેલ્લા દસ દીવસો યથા તો તેઓની ગમતમાં એક નાનો છોકરો, જે યોડા દીપસો યથાં આ ગામડાંમાં

આજો દત્તો, તેણે વધારે કર્યો. આ છોકરો પોતાને હાથે બનાવેલા એક નાના સુંદર મજબાને તે તળાવમાં ચડાવવાની કોશિશ કરી તેના રમતીઆળ સાથીઓની અજાણેથી ઉસકે રાતો હતો. આજે તે મજબો તેના સડ, દોરડાં અને ડાહ સાથે તદન તૈયાર થયો હતો, અને આજની સુંદર રબાયમણી સાંજનાં તેને પાણીમાં સુકવાની કીધા ધઈ. થોડોક વખત તો મજબો પાણીમાં આપ તેમ ડોળા ખાવા લાગ્યો, પણ પછી એકદમ ધસારાખંધ ચાલવા માંડ્યું. આ મજબાને ધણી જે એક બાર વરસનો આતીશય ખુબસુરત પારસીનો છોકરો હતો, તેના સીયાપ ડોળાંમાંના તેના સધળા સાથીઓએ દુર-રેના ખુશાલી બરેલા પોકારોથી લાં ગોંધાટ કરી મેળવ્યો. આ સધલો વખત તે છોકરો જણે કેળીએક ફતેહ મેળવી હોય તેમ, પુર દમાખથી રાધી ઉભો રહી મગરૂરીથી આસપાસ નવર ફેરવતો હતો. પેદલાજ દેખાવે માત્રમ પડતું હતું કે તે તેના સાથીઓ કરતાં ધણી ચઢવતી સ્થીતોનો હતો અને તેઓ સાથે ખુશીથી ભેલાતો હોય એમ દીખતું નહીં હતું. સર્વ બાળકાનું ધ્યાન રમતમાં એટલું તો યુગપણું હતું કે નવદીક આવી ઉભેલી ગાડીનો અવાજ પણ તેઓએ સાંભળ્યો નહી; જ્યારે યોડાવાસાએ ગામડાં તરફ જવાનો રસ્તો પુછ્યો હારે તેઓ સમજ્યાં તેને અજાણ્યોથી તોકવા લાગ્યાં. તેણે મજબાના નાના ધણીએ તે સવાલ પુછનારને ટુકમાં મગરૂરીથી જવાબ આપ્યો. તે ગાડીમાં બેઠેલી એક બાળુએ બાજુમાંથી ડોકું બહાર કહાડી હસ્તે એકદરે તે શરમાળ છોકરાઓનાં ડોળાં તરફ જોઈ પુછ્યું, “મારા નાના છોકરા, અને મેજરનાં આઈમાણનું ઘેર બત્તાવી શકશે ? તે કેટ્ટે અહીંયાં ગામડાંની નવદીક જ છે, નહીં વાઈ ?”

“મેજરનાં આઈમાય ?” તે નામ સાંભળતાંજ તે છોકરો આતુરતા અને ખુશાલીથી બોલ્યો, તેની આંખો ચમકવા લાગી અને માથેપર રતાશ ચઢી આવ્યો. આ દેખાવ તે ગાડીમાં બેઠેલી બાળુને એકસો તો ઝોલાખતો લાગ્યો કે તેણી વધારે બોલતાં અચકા ગઈ અને અજાણ્યોથી તેની તરફ તીકવા લાગી. તે છોકરોએ પણ ધબરાઈ નઈ જમદીથી ઘોડાવાસને ક્યાં જતું તેની ઈચ્છાથી આપી દીધી.

ગાડી સાંધી ચાલી જવા છતાં તેની નવર તે પશ્ચી ખીસી નહી. જેવી તે સાંધી થમ થઈ ગઈ તેવાજ તે છોકરો પોતાનો મજબો બમડમાં મારી સાંધી ખેતરા કુદાવતો ટુકે રસ્તે પોતાનાં ઘર તરફ ગયો.

જે ધરમાં તે રહેતો હતો તે જો કે ગદારથી ઘણા ગરીબ દેખાવતું હતું, તેપણુ તેની અંદર વસ્તી એક વીધવા અને તેણીની છોકરીના ખુશતુમા સ્વભાવથી તે એક સુખી રહેઠાણુ બન્યું હતું. જે સાંજ વીશે આપણુ બોલી ગયાં છછપે તેની ત્રણ અંધવાડમાં આગમજ એક જાતુ અને તેણીનાં બે છોકરાં લાં આપણાં, કારણુ કે તેઓ પોતાની સુસાડીમાં તે બાળુની માંદગીથી આગલ વધી શકતાં ન હતાં. તેઓ સાથે એક પણ નોકર ન હતો અને ઘોડાવાસો તે બાળુની અરાજ દાહત જોઈ

તેણીને વધારે આગળ લઈ જઈ શક્યો નહીં, તેથી નજદીકની એક ધરમશાળામાં તેઓને ઉતાર્યાં. નવરોઝ પોતાને કાને આ નવાં આવનારાંઓની વાત પડી, અને પોતાના હમેશના માયાળુ ખવાસથી પોતે સાં જઈ તેઓને બનતો દીકાઓ આપ્યો અને ધરમશાળામાંથી તે આનું પેલી વીધવાનાં ધરમાં લઈ ગયા, એવા ભરોસાથી કે સાં તેણીની ધણી જાતન કરવામાં આવશે અને વળી પોતે પણ તેની નજદીકજ રહેતા હોવાથી અત્યારનવાર જવા જાની આવે; પણ થોડા દિવસમાં તે આનુંની માંદગી એટલી તો બધી ભરેલી રીતે વધી ગઈ કે તેઓએ ધણી મુશકેળાથી તેણીને તેણીનાં કાંઈ સગાંને કાગલ લખી બોલાવવા સમજાવી. તેણી તો પોતાનાં મનમાં ખાતરીજ રાખતી હતી કે આ માંદગીમાંથી તેણી સાજ થશે, પણ કાગલને જવાબ પાછો ફરી વળે તે આગમજ તેણીનું દુઃખ એટલું તો વધી ગયું કે જીદગીની આશા હવે તદન સુકા દેવામાં આવી. હજી સુધી કાંઈ પણ જવાબ ન મળવાથી અચવા કાંઈ આવી ન પુગવાથી તેણી મનમાં એવુંજ લાવતી હતી કે તેણીનાં નાવારેસ બાળકોની સંભાલ હવે પછી કાંઈ ભેરો નહીં. ફેકટમાં નવરોઝ તેણીને કાગલ ન પુગવાનાં ધણીક કારણો સમજાવતા હતા. તેણી તો બસ એમજ બોલતી હતી કે તેણીનાં સગાં વાહલાંઓએ તેણીને તજ દીધી છે, અને કહેતી કે કદાચ તેણી પોતે આ શીશુને લાયક હોય, પણ તેણીનો એકપુરો જાસ તદન નીરહોય હતો અને આ તો તેણીપર એક ધણી સખતાઈ હતી. દીવસો ગયા તેમ તેણીનું દુઃખ વધતું ગયું. કાંઈ છુપી યાદ તેણીને અંદરમાં જોગી નહીં તેની મોઝાં એક દિવાલ શામળ અને નવરોઝ દસાર

ય એ સપ્તમાંથી એક વધારે વીચારવત માતા તેનામાં કાંઈ પણ બધ ઉપજવનારું નહીં પણ સપ્ત પ્યાર કરવા લાયકજ ભેતે.

સેકજીની ગીઝ માટે હદ બાહેરનો ગુસ્સો, ગરૂરી ભરેલી મગરૂરી અને તેણી શીવાય કોઈથી સાથે કબજામાં નહીં રાખી શકાય તેવો મીઝજ, એ સપ્તમાંથી તે તેણીનો વધારે માનીતો યઈ પડ્યો હતો અને જેમ વારંવાર એ બનતું હતું તેમ, બ્યારેથી તે તેણી સાથે હોય હ્યારે તેણી હમેશાં ખુશ રહેતી હતી, કારણ તેણી જાણતી હતી કે જો તેણી આ માંદગીના એરકમાં ન હોય તો જાસને તે એરકે અકારે યઈ પડે; પણ આ સુખ બ્યારે તેણીનો દીકરો તેણીની નજરથી દૂર હોય હ્યારે તેણીનું દુઃખ વધારતું હતું. ગમે એટલું તેણી પોતાનાં મનને સમજાવતી હતી કે તેણી મરી ન જશે, તો પણ તેણીને એમજ લાગતું હતું કે જે ધડી જાય છે તેમાં તેણી મરજી પામશે અને તેણીનાં હૈયાના કારને જો કે તેનાં પોતાનાં સગાં-પણ તદન અવગણ્યાંઓની સંભાલ હેઠળ જવું પડશે, કે જેઓ તેનીપર તેણીના જેટલી માયા કદી રાખશે નહીં. તેણી જાણતી હતી કે તેણી જાસમાં જે સદસથો ગણતી હતી, તે તેણીનાં બેદન અને બનેલી ગભીર છુટકે તરીકે મજૂરો અને તે ભુસો માટે તેને જે શીકાઓ ખમવી પડશે તેના વીચારજ તેણીની આંખમાંથી આંસુઓ ટપકાવતો અને તેણીનું આરજું મરજી પામેજું શરીર કુળવતો હતો.

જે દીવસ વીશે આપણે ઉપર કહી ગયાં છીએ તે દીવસે જાસ હમેશ કરતાં વધારે વાર ઘેરથી ગેરદાજર હતો અને સાંજે આઈમાય બ્યારે એક બેયેની ભરેલી ઊપમાંથી જાગી ઉઠ્યાં હ્યારે પણ પાછો એજ વીચાર કરવા લાગ્યાં કે જાસનું શું થશે. છેલ્લે આ બળાપાનો અંત આંસુઓ અને, ડચકાંઓમાં આજ્યો.

આસરે દસ અગીઆર વરસની એક છોકરી લાકડાંના એક ખરતાનપર પોતાની માનાં ખીજાનાની કુરતનીના એકામાં બારાઈ બેસી, એક જાસ સકસાતના દગલાપર બાતન ટોકતી હતી; તેણીના જવા નાજુક નાનાં હાથો માટે આ કામ ધણું સખત હતું, પણ જ્યાં સુધી તેણીને પોતાની માનાં દુઃખનો ડચકાં ખાવાનો આવજ સંજાણો નહીં સાં સુધી તેણીએ ગુપચુપ પોતાનું કામ ચલાવ્યો છાકું, અને હ્યારેજ તેણીએ પોતાનું માથું જાસું કરી આંખપર પડતા પોદળા અને લાંબા બાહો સરખા કીધા, અને તે વેળાએ તેણીને લાગ્યું કે તેણી ઉઠી પોતાની માએને પડાવે, પણ તરતજ તેણીનાં મોઢાં પર દલગીરી પ્રગટી નીકળી અને થોડીક પંથો સુધી ઢીલ્યા ચાલ્યા વીના યંબ બેસી રહી. છેલ્લે સરવાસે આઈમાએ પોતાનાં ડચકાંઓથી યંજાળાઈ જતાં હોય તેમ લાગ્યું, હ્યારે તે જાગક તેવજનાં શરીરપર નરમાસથી વાંકું વળી, જાણે ધણું બીહનું હોય તે ચીસાલ બેઠકું, “વાહ-લાં મમા, હું કુવર યોસાને બોલાવું? નહીં તો તમારે વાસે કાંઈ લાવું?” અને તેણીએ પોતાની માએના ગુસ્સાભરેલા “ના” ના જવાબ શીવાય બીજા જવાબની વાત જોવા વીના તે-

છીનાં મોઢાં આમળ પાણીનું ગલાસ ધરજી, અને કપાળ પર થોડુંક ઠંડું પાણી લગાડજી. થોડીક પછી પછી આઈમાએ બરાબર નજર તથાં અને નજર ક્યાં હતો તે પુછજી.

“એ તો તળાવમાં પોતાનો મછવે ચલાવવા ગયોજી મગા, અને મને આજે દગલાપર બતન ટંકવા સોંપી ગયોજી, કે જે દગલા તે એક સેવરના જેવો બનાવવા માંજી. હું ધારજી કે હવે થોડા વખતમાં એ આવતો હશે.”

આઈમાએ, આનો કશે પણ નવાળ આખા વીના અગાઉ માફક પાછાં ઉચકાં આવ્યા લાખ્યાં, જેથી તેવણની નાની છોકરી લગાર બીઠકી અને હીમત કરી બોલી:—“પણ મમા તમે નજરને વાસ્તે એટલાં બધાં બીઠાંક શું કરવા? દરેક નજી એને ચાલું અને બપોલું અને તેગજ, હું ખાતરીથી કહુંજી કે મારાં માસા મારીથી કરશે.”

“કદાચ તારાં મારી ખારે ખાતર તેની સાથે તેમ વર્તશે, પણ એની બચ્ચાં જેવી ભુસો મારી માફક સાંખી શકશે નહી, અને મારા જેટલો ખાર કરશે નહી. તારા માસા એવા તો સખત સ્વાધાવાના છે, કે હું નહીં ધારતી કે મારા મરીબ નજરની ભુસો તરફ તેવણ આંખીચીઆમણું કરે અને વળી એ એવો તો શુકાં દીવતો અને હીમતવારો છે, કે પોતાની છોકરવંત ભુસો કેમ છુપાવવી તે નજીએ નહીં અને તે માટે એને શીશા ખમવી પડશે, તેથી એનું દીમ તુટી જશે અને તે વેળાએ એનો બચાવ કરવા અને પરાવવા કોણ આવશે?”

“મમા, હું એનો બચાવ કરશ અને ખરેખરજી ને તેમ કરવાને મારામાં શક્તી હશે તો હું જરૂર કરશ,” તે બચ્ચાંએ ખરી લાગણીથી કહ્યું, “હું એને એટલો તો ચાલુંજી અને વળી નજીએ કે એ મારા કરતાં એટલો બધો તો વધારે સારો છે કે એને મદદ કરવાને ધણું સેદસ થઈ પડશે.”

“શુભ, તું મને કશુકાત આપેજી? તેને બચાવવા માટે અને સખનાઈમાંથી છોડાવવાને માટે શું મને ખરેખરજી કશુકાત આપેજી?” આઈમાએ એટલી બધી તો આતુરતા બતાવી બોલી અને તકીઆપરથી માથું ઊંચકી શરૂને એટલા તે. અસાધારણ ખારથી પેટમાં ચાંપી ચુમીએ લીધી, કે આજે પછો તે બાળકનાં મગજપરથી કદી પણ ખસશે નહી. તેણીએ આંખેનું વચન એટલાં તો ગંભીર અને મજબુતાઈથી તેણીનાં હેમાં પર કોતરાર્થરજી, કે તે માતાને તે વેળાએ થોડીજ ખખર હતી કે તે કશુકાતો તે નાદાન છોકરીનાં મગજ પર એટલી બધી અસર કરશે, તેણીનાં છુસને કહત એટલીજ ધીરજ મલી કે નજરપર કોઈ ખાર કરનાં તેણી પોતા પાછળ મેલી નજર છે.

જેમ તેણીએ પોતાના દીકરાની સાથે ચલાવ્યોનો પુરતો અભ્યાસ કર્યો હતો, તેમ ને શુકાંની સાથે ચલાવ્યોનો કર્યો હતો તે તેણીને આ વચન લેવાની કદી જરૂર પડતે નહી. આઈમાએ બચપણથીજ પોતાના કાંટા પ્રમાણે ચાલતાં હતાં, અને માતા વચ પછીથી કમનસીબે પોતાની આ દેવ છોકરી ન હતી. કેવી રીતે, અથવા કેટલી સુસાંબતથી શુકાં આ વચન પાછરે તેને ખાસ તેણીનાં મગજમાં આંખોજી ન હતો.

કેટલીક પછો સુધી તેવણ શુપશુપ પડી રહ્યાં અને શુકાં પાછી પોતાની અસમ જગાપર જઈ મેડી, તેણીની છાતી ધપકવા લાગી, એકે તેનું કારણ તેણી નજીતી ન હતી, અને પોતાની માએનાં ગળાં આસપાસ પોતાના હાથો નાખી તેણીને કોટી કરવા, તેણી ધારે એક “કીસ” માંચવા અને તેણીને મોટેથી એક વધારે ખારતો બોલ સાંભળવા ફાકટમાં ઈચ્છતી હતી; પણ તેણીનાં હેમાંની કાંઈછુપી શક્તી તેમ કરતાં તેણીને અટકાવતી હતી. આ વીચારોજી તેણીની આંખોમાંથી નવધાર આંસુઓ ટપકાવતા હતા, જેથી તેણી લગભગ આંધળી જેવી બની ગઈ હતી, પણ આ આંસુએ અટકાવવાને તેણી પોતાથી બનતી કોશિશ કરતી હતી, કારણ લાંબો વખત થયો તેણી નજીતી હતી કે બ્યારે નજરનાં આંસુએ તેની માએનાં હેમાંમાં ખાર અને દયા ઉસકેરતાં હતાં, ભારે તેણીનાં તો હમેશાં શરૂઆત અને ટપકા લાવતાં હતાં.

“ખુશલી, ખુશલી, વાદામાં મમા!” થોડી મીનીટમાં કોઈનો આપરતા બરેશો બોલવાનો અવાજ સંભળાયો, અને નજર એરશમાં દોડતો અને કુદકા મારતો આવ્યો; અને પોતાની માએનાં બીજાના પર પડી તેણીના શીશા માથેપર ખારથી “કીસ” કરવા લાગ્યો. “કેવી મગાડ! મારો મછવો એવી તો સરસ રીતે સાથે કો મેં કેનું ઈચ્છ્યું કે તે વખતે નેવાને તેમ લોં દતે, બ્યારે તમે સારાં થયો ભારે કે જરૂર તમને તે લેવા લઈ જવરા. હું નજીએ કે તમે નજદીથી સારાં ધરોજી, કારણ કે હું ખાતરીથી કહુંજી કે દીનખાઈ મારીથી જડદીથી આવશે અને નું મેંમાં તો ખુશી થશે અને પાછાં હવે તો આપણે બધાં જુઓ પાતાની!”

આઈમાએ તેને ધણું ખારથી પોતાની છાતીએ દાખ્યો અને એટલા તો વાદારથી તેને “મગીશ” લીધી કે તેણીની આંખોમાંથી આંસુઓ તેના અંધાર નજરમાં નાખ્યાં.

“મમા તમે રોડાં શું લો! ખખીન, ખખીન મારી જરૂર નજદી આવશે, પણ મને નજીએ કે હું ધારજી કે મેં તેવણને નેવાંજી અને એની લેવા સારું લાગતી નહી.”

“તે તેવણને નેવાંજી તરફ કોઈ અપમાન અપાતાં નેવાંજી હશે, અને તેથી તું તેને લેવાંજી કે તે નેવાંજી લેવા,” પણ તેણીના આતુરતા બરેશોને સારાં લેવાંજી લેવા કરતાં વધારે આશા સમાયલી હતી.

“નહી રે નહી મમા, જરૂરે મને મનને સારું તપાસતાં હતાં ભારે એક માડી આમરી અસમજ, પછાર મારું માથું અને અંદર બેઠેલી એક બેરીએ મને આપણા મેરસી દીવતી પુછી. તેવણનાં દસ્તા મેરસા પરથી મારી ખતરોજી કે તેવણ દીનખાઈ મારીજી હતી.”

“હોજી નહી,” તેની માટે દલગીરીથી ખારી, “કદાચ” અને તેણીનાં મેરસા ખુશીમાં અસમજ લાગ્યો, “શું તેવણે તારી સાથે વાત કર્યો નહી? અને મને અસમજતારો મેરસાપરથી શું મને એટલીજી કદાચી?”

“નહી મમા, કદી કેટલી તો મેરસાથી ચોંટી નહીં કે એકાંબી કદાચ એટલો મનને દોડતો નહી, પણ મેરસાં મને

તેવણ નીચે બોલતાં હોય એવો અવાજ આવેલો," અને તે બીજાના પરથી નીચે ઉતરી કાન ધરી સાંભળવા લાગ્યો, "હા, હા, એ કહ્યું તેમજ છે. એવણ માગ પર આવેલ અરે! નહીં રે, એતો કેઈ કુવર ડાસાં છે, પણ તમારાં મોઢાંપરથી તો મારીજ આવાં હોય તેમ લાગે છે," તે ધીજ બોલી ઠઈ મોડેથી બોલ્યો. કુવર ડાસાંએ તેને હંડો પાડી ધીમેથી બોલવાની અને તેનાં માથેને ધમરાંથી નહીં નાખવાની ઈસારત કીધી. "તમે તેવણને માગપર કાંય નહીં કાઢવા દેતો?" આમ બોલી બે ત્રણ કુદકામાં આખો દાદર આવવાની નીચેના હાલમાં ધરી ગયો અને તે બાનુની સાડી પકડીને બોલ્યો, "તમેજ મારાં મારી છેએ; મારાં પોતીકાં વાહલાં મારી; બે, મમાજ પાસે ઉપર આવ્યા, કેટલા બધા વખત થયો તેવણ તમને બેવા મંગેજ, ધણેજ ધણેજ વખત થયો બે, તમે તેવણને ખતીત સારાં કર્યો, વાહલાં મારીજ, નહીં વાદે?"

"અરે! બેદાના હુકમથી હું તેમ કરવાને રાજતીવાન પાજી, મારા વાહલા દીકરા," તેણીએ દુઃખથી ઉસકેરાયેલો જવાબ આપ્યો અને માગપર દોડી ગઈ.

પણ બંને અનુભવેથી અને દુઃખ વચ્ચે બેયું કે મારીના આવાથી તો તેની માથે ખુશીને બદલે વધારે દુઃખી બન્યાતી હતી. તેણી ધણા યુગબાપસા આવતે કાંઈ બોલી અને પોતાની બેઠનને જુરસાથી કોટી કરી બેસણ થઈ ગઈ. જલ ધમરાટમાં તેણીને વધતી પડતો અને એટલાં બધાં શીકાં નહીં પડતાં અને હકી પોતા સાથે વાત કરવાને તેણીને કાઢવાલા કરવા લાગ્યો. શુભાંએ જલ અને ચપળતાથી કર્યા પણ ધમરાટ વગર હમેશાની દવા આપી તેણીને થોડી વારમાં હુકીપાર કીધી, જે બેઠન તેની મારી પણ અનુભવ થઈ, પણ હમણાં દીનબાઈને શુભાં માટે વીચાર કરવાનો વખત હતો નહીં, તેવણ ધણા ખ્યાર અને દયાની લાગણીથી પોતાની બેઠનના કરમાઈ ગમકા અને નાતવાન થમકા બેઠરાપર તીકવા લાગ્યાં, જે બેઠરા તેર વરસ આગમજ ખુબસુરતીના ચમકાતથી જળકેતો અને તેણીની પાસે ઉભેલા છોકરાના બેવા ખીલતો હતો; પોતાની બેઠનના અવાજથી આઈમાએમાં કાંઈ નહું બેર આવ્યું અને થોડાં ડયકાં ખાધા પછી તેવણ બોલવાને રાજતીવાન થયાં.

"મારા બાવા! મારા બાવા! અરે દીતુ, હું જાણું કે તેવણ મરી ગયાં! મારી નાંખેલાંથી અને તેવણના અતીસખ ખ્યારના નીમકદરાગી બરેલા બદલાથી તેવણ ગમ ખ્યાઈ મરણ પામ્યા—હું જાણું કે તેવણ તેથીજ મરી ગયા, પણ દીનાં, શું તેવણે મને શાપ દીધા હતા કે? શું તેવણનો બધો ખ્યાર યુરસામાંજ બદલાઈ ગયો હતો કે? હું ધારું કે તેમ થયુંજ બેઠનું શું?"

"મારી વડાલામાં વડાથી એમી" (આઈમાએનું લાકડું નામ) દીનબાઈ ધણાંજ ખ્યારથી બોલ્યાં, "તારાં મગજમાંથી એવા દુખ બરેલા વીચારો એકદમ કઢાડી નાખ, અરેપર આપણાં ગરીબ બાવાજીને તારી માથને વાસ્તે ધણું લાગુ, પણ તે સંધણું તેવણે આપ કીધું છે. તારા વરને તેવણે પોતાના

ધેરમાં હેલમરયો આવકાર દીધો હતો અને બે તું પાછી કરતો તો તુંને પણ અગાડીની માફકજ માલતો. તેવણ તુંને છેલ્લી ધડીએ એટળા તો ચાહતા હતા કે તારાંજ નામ મોહમાંપર લઈ મરણ પામ્યા. પણ"—મગની ચળકતી આંખો તેણીને તીકતી અને શુભાંના શીકા પડી ગયાં હોડા બેઠન તેણી બોલી, "આથે વાત આ જુવાન બચ્ચાંએના કાનને મારે નથી, મારી દીકરી, તું ધણી કાઢી ગયલી લાગેજ," તેણીએ પોતાની જાણીજીને ખ્યારથી પોતા આગળ બેચી ધણા વાહલાં લઈ "ક્રોસ" કરી માયાથી કહ્યું, "બંને તો પોતાની મેલેજ મારી સાથે એલખાણ કીધીજ તેમ તુંખી કાંય નહીં કરતી? પણ હમણાં થોડા વખત જરા બાગમાં ફરી આવ, હું ખાતરોથી કંઈક કે તુંને તાજી હવાની જરૂર છે, અને તેટલા વખત તારે બંને તારાં મગાની ચાકરી હું કરજ, મારીપર એટલો તો વીરવસ આવશે કેની?"

તેણીને દસકુણે બેઠરા બેઠન શુભાંને હીમત આપી અને તેણીને "ક્રોસ" કરી લાંથી શુપરુપ ચાલી ગઈ. જલને તો બહાર મોહકતા વધારે પડાવવાની જરૂર પડી. જેવો તેને અંદર પાડું આવવાની રજ ગલી તેવેજ આવી પોતાની મારીના પગ આગળ નગરકે એક કલાક સુધી તેણીના બોમાપર માથું મેલી ધિતાનપર બેસી રહ્યો, દીનબાઈને કાંઈ અનુભવ જેવી લાગણીથી તેની તરફ એવાણ થતું હતું અને જરા અનુભવ થવા લાગ્યાં કે શુભાં એટળા બધો વખત સુધી બહાર શું કરતી હશે; તેવણ જાણતાં ન હતાં કે, બંને તો આખો દીવસ તેની ઉપરને જાળવી ખુશાલી બરેલી રગતમાં જીવરયો હતો અને બાપડી શુભાંએ તો કેટલાક કંટાળાબરેલા દીવસો અને રાતો તેની માતાનાં ખીજાના આગળ કઢાડી હતી.

મ કે ર જુ ર જુ .

એક અચ્ચાનાં દેવાનાં વીચારો—એક માતનું ખીજાનું. પોતાનું ધર છોડી શુભાં બાગમાં ગઈ અને એક સાંકડી ગલીમાં ધમખ પછંટરુર નવરેજ મોહીનાં ધર તરફનો રસ્તો લીધો. તેણીનું નાનું દેખું ઉસકેરાયડું દેવાથી અંકેખાનેથી ધમખ હતું. આટળા દીવસો સુધી તેણી ધરમાં મંધાર રહેલી હોવાથી, અને પોતાની માતાનો યુરસો ઉસકેરાઈ ન આવે તે માટે પોતાના જુરસાને લગાગમાં રાખવાની કોશિશ કરવાથી અને વળી ખુદરેતીજ નાજુક બાંધાની દેવાથી, તેણી હમણાં એટલી તો નજળા થઈ ગઈ હતી કે જરાકપી વધારે કાનને બોલે તેણીને થાકી નાખતો હતો. બંનેથી તેણી રડતી હોય ભારે એક ખરાબ ખવાસની અને ચીરકાંડ છોકરી તરીકે ધમકાવવામાં આવતી હોવાથી, તેણી હમેશાં પોતાનાં આંજુ-એને અકાંવવા અને છુપાવવાની કોશિશ કરતી હતી. તેણીને વારંવાર કહેવામાં આવતું હતું કે ખ્યાર શું ચીજ છે તે તેણી જાણતી નથી, કે તેણી એટલાં તો લાગણી વીનાનાં અને હંડાં દેવાની હતી કે બે કે તેણી આ બેલોતો ખરો અર્થ બરાબર સમજતી ન હતી. તોપણ તેણી એમજ માનતી હતી કે, તેણી

બીજાં સઘળાં કરતાં તદન જુદીજ નતની છે, અને તેનું કારણ જાણવા વીના હમેશાં તે માટે બજારો કરતી હતી. તેણીના ભાઈ સાથે સરખાવતાં તેણી જરાએ ખુબસૂરત અથવા મળતાવળી ન હતી. જનમથીજ નખળા બાંધીની દોનવાથી અને રંગુનની હવા માફક ન આવવાથી તેણી વધારે નખળા થઈ ગઈ હતી. જ્યારે એક ચાલાક માણસની આંખોને તેણીના ચેહરાને દેખાવ હમેશાં દુઃખ ખગતો દેખાવ સારે એક બેદરકાર અને ઉપર તપકેનો જેનાર તેણીને ગોરગાંઠ અને અસ્વભાવીક અમ્માં તરીકે ધારે, અને એમજ વીચારે કે હમેશના અરાખ ખવાસથી તેણી આવી થઈ હશે. તેણીના નરમાસ બીરસી સુંદર કાળી આંખો તેણીના ચેહરાની બીજી ઈર્ધાએ કરતાં લગાર ચોટી હતી અને તેણીની લગાર પીલાસ પકડેલી ચામડીથી, તેણીના કાળા બાજનાં બડાંં ગુજગાંંથી તેણી ખુબસૂરતમાં નહીં ખપતી હતી, તો બે કે ખરેખર તો તેણી હતીજ. ખુબસૂરતીની સૌથી વધારે તારીફ થતી સાંભળેલી દોવાથી, વધી તેણીનાં માથ અને ભાઈ તેવાં દોવાથી, અને જાનની ખુબસૂરતીથીજ તે સોનો માનીતો થઈ પડ્યો છે એવા વીચારથી એક ધાળું છોડે તેની (નતની) તરફ આદેખાઈ અને નાપસંદગીની નજરથી જોય; પણ શુદ્ધ આ ભેખાંનું એક પણ કરતી ન હતી, અને તેને ખરા અંતઃકરણથી ચાહતી હતી. ફક્ત જે એકજ જાણ તેણીને ચાહતું હતું તે તેણીના અતીશય વાહસો ખાપ હતો, અને જેનાં મરણ પછી તેણી એમજ સમજતી હતી કે હવે પછી તેણીને તેની રીતે કોઈ પણ ચાહરો નહીં.

તેણીની માતાને એમરોડા છોડ્યા પછી શા માટે તેણીનું માથું અને છાતી ધપકતી હતી—શા માટે તેણીએ તેણીની માથેને આપેલું વચન તેણીનાં મનમાં ફરી રહ્યું હતું, કે તેણીની માસીના આગ્રા પછી પણ તેણી તે પોતાનાં ભેખાંમાંથી કહાડી શકતી ન હતી—શા માટે તેણીને એટલા બધા પકડર આવતા હતા કે ચાલવાનું પણ તેણીને દુઃખ ખરડ્યું થઈ પડ્યું હતું, તે આ ગરીબ બાળક કેટલી રોડ્યું ન હતું. અને દુર આસી ન શકાયથી તેણી તળાવના ધાસવાસા કીનારાપર બેસી ગઈ અને પોતે એકલીજ છે એમ સમજી એકદમ રડી પડી. આ પ્રમાણે ચોટીક પડે પસાર થઈ ગઈ, પણ તેણીએ બધાંં મુખી એક બોલખીતો આવજા સાંભળ્યો નહીં હ્યાંં મુખી ઉપર જોયું નહીં.

“વાહલી શુઆં, શું છે? આજે તું એટલી બધી દલગીર કાંં છે? મને કહેતી શું છે?”

“ખચીત, ખચીત, હું જાણતી નથી, વાહલા રસ્તમ, મને ફક્ત કોઈ લાગેજ—કે થોડા દહાડાપર મારામાં જોટલી શકતી હતી તેટલી હમણું નથી—અને મારેથી રડ્યાવગર રહેવાનું નથી.”

“શુઆં, તું સારી પખે નથી,” તેણીના સાથી જે એક સેલ વરસનો જુવાન, સોમઈતો અને નવરોજ મેદાની એકપુરો દીકરો હતો, તેણે કહ્યું: “તું હમેશ કરતાં વધારે શીક્ષા લાગેજ. મને મારા બાપાને બોલાવ્યા દે. તું જાણેજ તો ખરી, કે જ્યારે તેવજી તુને જોયજ સારે. ખુશી થાયજ. તેવજી તુને

આજ આગમજ જેવાની આશા રાખતા હતા. ચાલ હમણું મારી સાથે આવ.”

“નહીં ફસ્તમ, ખરેખર હું આવી નહીં શકતી. કદાચ એવજી એમ ધારશે કે, છેલ્લી વખતે એવજી જે મને કહ્યું હતું તે સઘળું હું જુલો ગઈજ, પણ હું જુલો તો નથીજ ગઈ—પણ હું—હું જાણતી નહીં કે આજે મને શું થયું છે.”

તેણીની આંખોએ દખારી રાખવાની દરેક કોશિશ છતાં તે તો તેણીની આંખમાંથી પડવાજ લાગ્યાં, અને જ્યારે રસ્તમે જોયું કે તેના દીકરાએ આવવાના દરેક ઉપાય ફોડે છે, સારે તેણીની ગરદન આસપાસ પોતાના હાથે વીટાળી, માથથી તેણીને “કીસ” કરી સતોળા મેળવ્યો. થોડી મીનીટમાં તેનો ખાપ આવી લાગો.

“મારી વહાલી શુઆંની આંખમાં આંસુ ?” તે નરમાસથી બોલ્યો, “હું આશા રાખું છું કે તારાં માથ વધારે આનંદી તો નહીં પડ્યાં હોશે.”

“હું નહીં જાણતીજ” તે બાળક તેણીનાં આંખોએ વચ્ચે મઠા યુશકેળીથી બોલી શક્યું, “હમણાં તો તેવજી ધણાંં સીક પડી ગયાંં હતાંં અને હમેશ કરતાંં આજે વધારે વાર બેસુધ પડી રહ્યાંં—હતાંં.”

“તેમ થવાનું શું આજે કોઈ કારણ મધ્યું હતું?”

“હું કાંંજે કે મારાંં માસીને જોઈને તેમ થયું હશે. મમા તેવજીના આવવાની આગાક તેમજ પછી, ધણાંં ઉસકેરાઈ ગયાંં લાગ્યાંં હતાંં.”

“સારે શું મરચટનાં દીનખાઈ આગ્યાંં ? હું સાંભળીને ધણો ખુશી હોજી, ફસ્તમજ ખુશી થઈ ગોયાં; પછી શુઆંની પાસે બેસી અને તેણીના હાથો પોતાના હાથોમાં લઈ આગળ ચલાવ્યું, “આજે મારી નાની દીકરીને દલગીર થવાનું કોઈ કારણ મધ્યું છે, પણ ખીલ ના, હું કોઈ તુને પુછીશ નહીં કે તે શું છે; તું કોઈ તારા મનમાં માડો વીચાર ના લાવ શુઆં, હું જાણુંજ કે તે એક બધી અને વાહલી દીકરી તરીકે માએ તરફની ફરજ ખગવી છે અને ખગવે છે. તું તેણીની ચાકરી કરે છે, તેણીના મોઢસ અને ધીરજ વીનાના દખાઓ ખમે છે અને તારી રમત મગતની સઘળી ઈચ્છાએ તેણી સાથે ગુપચુપ બેસવામાં આવી દે છે, અને હું જાણીને ધણો ખુશી હોજી કે તુને મેં ઈધર ઉપર વીશવાસ રાખવા વીશે જે સમજાયું છે તે તું હજી જુલો ગઈ નથી.”

“પણ તમે જ, મને એમ નહીં કહ્યું હતું કે જેઓ બધાંં દોષજ તેણે સુખી હોયજ ? તેમ ને હોય તો હું બધી નહીં હોવશ, બે કે તેમ થવાની હું કોશિશ કંઈજ અને હું કાંંજે કે હું સુખી નથી, કારણ કે જાનની માફક હું હશે, બોલી અને રખી શકતી નથી.”

“તારી જનદરેસતી તારા બાધના જેવી સારી નથી, મારી વાહલી મારી છોડરી, અને તુને દુખી થવાનાં ધણાંં કારણો મથે છે, જે જાનને નથી મલતા, પણ હમેશાંં એટલું તો વાદ રાખવાની કોશિશ કરજે કે કદાચ ખોદાની ખરજી એવી હોય કે તું બીજાંં બાળકો કરતાંં વધારે દુખી થાય; પણ તેથી કોઈ

તું એમ ના ધારતી કે બીજાઓ કરતાં તે તુંને જોઈ ચાહે છે.”
“પણ દરુરજી, જુઓની હું ધારું કે સૌથી મોટું સુખ
મા આપનું માનીતું છોકરું યથામાં છે.” શ્રુતિ આંખમાં આંસ
લાવી બોલી.

“ખરેખર તેમાં સુખ તો છે, અને જેકે પેદશમાં આપણને
આપણા પ્યારનો બદલો મેળવવાની આશા ન હોય, તોપણ
જે આપણે તેઓ તરફની આપણી ફરજ બાજબી અને તે-
ઓને પુરતાં ચાહીએ, તો છેલ્લે આપણે સુખી અને તેઓનાં
માનીતાં ચર્ષ પડ્યે. દીકરી, હું કેટલુંક તે તું સમજ ?”

આ સવાલ પૂછવાની તેવજીને કદી જરૂર ન હતી, કારણ
કે બ્યારે તેવજી વાત કરતા હતા ત્યારે શ્રુતિ પોતાની મોટી
આંખોથી તેવજીના ચેહરાપર સખળો વખત તીકી તીકીને જોતી
હતી અને તે આંખો તે વેળાએ હુશીઆરી અને લાગણીથી
જોતી તો ચમકતી હતી કે ખરેખર તેણીના રેખાવ બેચા
લાયક ચર્ષ પડ્યો હતો. “સારે શું તમને લાગે છે કે મમા
સારાં યશો ?” તેણીએ કચરડીને પુછ્યું, “શું તેવજી કદીથી
માનીપર જેન કરશે ? અરે, જે તેને હોય તો હું ફરીથી કદી
કદીથી ચેરી છોકરી નહીં થાઉં.”

“મારી શ્રુતિ, તેવજી તારીપર દેત કરશેન,” નવરાજ દેખ-
ઈતી રીતે લાગણીથી બોલ્યા, “હું તુંને કદી શકતો નથી,
કહેવાની હીમત કરી શકતો નથી કે તેવજી આ દુન્યામાં તારી
પર દેત કરવા પાછાં સારાં યશો, પણ જે પોતાની મરજ
તેવજીને પોતાની પાસે બોલાવી લેવાની જાણ કરતાં તો તેવજી તુંને
બેદરશામીથી વાદ કરશે અને દનશું કરતાં વધારે આદરશે.”

“અને તેવજીને ગમતી ચીજો હું અટકી કરતા તેવજીને
ખબર પડશે કે ?—તું બાકને સાદું અને મદદ કરે તેથી કે ?”
શ્રુતિ ધીમેથી અરધા ધમરાયલા અવાજે પુછ્યું, અને નવરાજ-
જીને થોડીજ ખબર હતી કે તેવજીનો દરક બોલ તેણીનાં
મગનજર કેટલી મનઝુતાઈથી કાતરાઈ રહ્યો હતો.

“શ્રુતિ, તું મને એવો સવાલ પૂછે છે કે જેનો કોઈથી
ખાતરીથી જવાબ નહીં આપી શકે. પણ હું તો ખાતરીથી
માનું છું કે જે ખાતરીએ આપણે બોલીએ છીએ તેઓને પેલી
દુન્યામાં આપણી પર સંભાલ રાખવા દેવામાં આવે છે; અને
જેકે આપણે તેઓને જેવાં નથી, તો પણ તેઓ આપણને
જોય છે અને વારંવાર આપણી નજરથી હોય છે.”

ભાષી વાત એકે પાસા અદરશના લાંબા પુગચાથી
ઘટકી પડી; તે અદરશ નવરાજજીને માનથી સહામ કરી તેવ-
જીની વાતમાં હરકત કરવા માટે માફ માંગી, અને પાસે ઉભે-
લાં છોકરાંઓને જોઈ પુછ્યું કે તેઓ ખતે તેવજીનાંજ હતાં કે.

નવરાજજી બોલ્યા કે તેવજીને એકપરજ દક હતો; અને
તે નાની છોકરી તો શ્રુતિનાઈ મેજર હતી.

“અને તોય” નામ અન્યેરશાદ મરજઈ છે, તેથી હું ધારું છું
કે મને તો આજે જુઓપર એકે માસા દાખવતો દક છે.”
તે મદરશી જવાબ દીધો, અને શ્રુતિની અંતઃજ્યોથી વચ્ચે તે
અંતઃજ્યા સગાએ તેણીને ઘણાંજ વાદામયી કોટી કીધી, કે જે

સગા તરફ તેણીની માનાના ખોટા વીચારના બોલોથી તેણી
બીજાની નવરશી જોતી હતી; નવરાજજીએ તેવજીને જુઓથી
આવકાર દીધો અને થોડા વખતમાં તેવજી સાથે એટલા તો
વાતમાં મુડયા કે શ્રુતિને જે શીખામણ આપવા તેવજી આવુર
હતા તે તદ્દન જુઓ ગયા, રસ્તમ તેણીને પોતાની સાથે બાગ-
ના દરવાજા મુખી લઈ ગયો, અને તે બને અદરશો પણ તે-
ઓની પુકે ધર તરફ ગયા.

દલાસાઓ અને અંદાશમાં પસાર થઈ ગયાં અને હજી
આઈમાએ રીચ્યા કરતાં હતાં, તેવજી તાપ અને માંદગીથી
એટલાં તો નખરાં થઈ ગયાં હતાં કે તેવજીને લાંબી ખસેડમાં
ઘણું મુશ્કેલ કામ હતું. દીનખાઈ પેદસીનવાર પોતાનાં છોક-
રાંઓથી છુટાં પડ્યાં હતાં, અને જેકે તેવજીની વાદકી બેદ-
નની ચાકરી કરવામાં તેવજીને ઘણું ખમતું પડતું હતું, તોપણ
એક પણ પછ તેવજીનાં મનમાં એકવચેટો અથવા પસાવાનો
વીચાર આવ્યો ન હતો; ઉમટું તેણી પોતાને ઘણી બાપમશા-
ળી સમજતી હતી કે તેણીની એકપુરી બેદન જેની લુહો,
લાંબા વખતની ગેરદાનરી, અને મુશ્કેલીએ પણ તેણીને
અકારી ન કીધી હતી, તેણીની ચાકરી કરવાને તેણી શક્તી-
વાન ચર્ષ હતી. નવરાજજી દરુર દીનખાઈ સાથે વાત કરવામાં
મનદ મેજાવે એ આઈમાએને એટલું તો ખુદરતી લાગતું હતું
કે બ્યારેથી તેણીના માંદગીના ઓરડામાં તેઓ વાત કરતાં
હતાં, ત્યારે તેણી બીજકુલ અન્યથા યતી અથવા ચીરકાઈ
જતી ન હતી, જેકે પોતાની બેદનથી તેણી જુદાજ અવા-
સની હતી, જેકે તેણી દેશમાં પોતાની બેદનની શીખામણ
તરફ જાણી જોઈને બેદરશાર રહેતી હતી, તોપણ આટલાં બધાં
વરસોની જુદાઈથી તેણી શીખી હતી કે દીનખાઈ તેણી કરતાં
વધારે ચક્રાતી હતી. તેણીએ પોતાની આખી જીંદગીમાં
તેણીના જેવી કોઈને પણ જોઈ ન હતી, તેણીના જેવી બલી,
તેણીના જેવી પતીત વીચારની, અને તોપણ તેણીના જેવી સાદી.

“હા, તમને અને દીનખાઈને ઘણી વાતો કરવાની મજશે,”
આઈમાએ નવરાજજી દરુરને દીનખાઈ સાથે પહેલ વેદેથી
એકબાજુ કરાવતાં બોલ્યાં હતાં, “તમે મારી જગ્યાએ દરકાર
કર્યા વગર મુખેથી મને એટલી વાતો કર્યા કરો. મારી
દીનુ બ્યારે મારી આગળ હોય છે ત્યારે મારો શરસો, દુઃખ
સળગું ઉડી જાય છે, ત્યારે હું કેટલું ઈચ્છું કે હું પણ તેણીના
જેનીજ હોઉં.” તેણી આ છેલ્લો વાક્ય ઘણાંજ દુઃખથી બોલી.

નવરાજજીએ તેવજીને દીસાસો આપ્યો અને પહેલીવાર
આઈમાએ તેવજીના બોલો પીરજથી સાંભળ્યા. પહેલાં તો તેવજી
દીનખાઈ, મનચેરશાદ અને નવરાજજી વચ્ચે થતી વાતો બેદર-
કારીથી સાંભળતાં હતાં, પણ આજે આજે તેમાં એટલો તે
રસ લેતા લાચાં કે ધીમે ધીમે તેવજીનું મન શીત થતું ગયું,
કે જેમ બીજી કોઈ પણ કોરોમાંથી ચર્ષ ન રાકતે.

એક દિવસે સાંજનાં બ્યારે દીનખાઈ તેવજીની આગમરી
બેદનનાં બીજાનાં આગળ બેસી તેણીનો કરમાયેલો ચેહરો તેણી-
ના એક વેણાના જુવાન, ખુબસુરત વેદરા સાથે સરખાવતાં

હતાં, કે જે એકર માટે તેવણુ આસન એમ ધારતાં હતાં કે મોત યાને ગમે એવી રીકર પશુ તેની ખુણસુરતી કરી ઓછી કરી શકે નહીં, સારે નાજ લઈ આવ્યો અને તેના નાના હાથે મારતીની ગરદન આસપાસ વીઠાળી પરવાસાં જેવા હોઠાથી તેવણુના ગણેપર “ક્રાસ” લઈ પોતાના માનીતા તળાવ આગળ રમવા બેઠાની રત્ન માંગી, જે તેણીએ આપી.

“હાલથી દીતુ, તારી સઘળી માયા અને સંભાળનો બદલો એ તુંને લાગી આપશે.” જેવો તે ઝોરશા છોડી ગયો કે તેની માએ એક નીસાસો નાખી બોલી, “હું નાજુલ કે એનામાં કેટલાક એવા ગુણો છે કે જે તું અને તારો વર થયો તરીકે ગણુશે, પણ મારે ખાતર એની સાથે સખાઈથી વસતાં ના, બે તેમ કરશે તો ખચીત એવું બહાદુર દીક તુડી જશે.”

“ખારી એમી, આવી રીકરો તારાં દીકમાંથી તદન દુર કર. શું તારી માએ હું પોતેથી એક માતા નથી? અને તું શું એમ કહેય છે જ્યારે તારાં છોકરાં મારાં યશો સારે તેઓ અને મારાં પોતાનાં વચ્ચે હું કાંઈથી ફરક રાખસ? જ્યારે અગાડખી તું મારી પર બરોસો રાખતી હતી, સારે તો ખચીત હમણાંથી રાખશેજ.”

“ખરેખર, ખરેખર, હું રાખુંજીવ; તું હમેશાં મારીપર માણુ રહેતી હતી, અને મારી છુતી દરચુર કરતી હતી કે જે માંદગી હું બોદીને લાવક હતી, પણ મારે મરીબ નજન—અરે! તેનાથી છુટું પડતાં મને એટલું તો લાગેલ; અને તે એટલો તો મને ચાહેલ!” આ બોલતાં તેણીની આંખોમાંથી આંસુઓ ટપકવા લાગ્યાં.

“વહાણી એમી, તુંને તેમ ચાહવાતું એ બરીજ રાખશે, અને અરે! ખચીત કરી માનજે કે જેટલું તુંને તેવું લાગેલ તેટલુંજ મનેથી લાગશે. મેં મારાં બધાં ખારાં બચ્ચાંઓને ખારે મેલવ્યો છે અને તારાંઓને નહીં મેલવવાને હું બીદતી નથી, અને તેમ થવાથી તેઓને મારાં છોકરાંઓના જેવાં સુખી કરવાને ધણું સેહજું થઈ પડશે.”

“બે બલને ખાર તે હજી સુધી નહીં મેલવ્યો હશે તો થોડા વખતમાં જરૂર મેલવી શકશે. પણ શુન સાચે તો તુંને જરા બંધારે મેલવત પડશે. એ તો કોઈ અન્ય બતની કડગી, કંઈ કલેજની અને ખાર નહીં મેલવી શકે તેવી છેકરી છે.”

“શું” સારે તારાં બેલ છોકરાંઓના સ્વભાવ એકેકથી એટલા બધા ઉગરા છે? હું નહીં ધારતી કે શુન એટલાં દંડાં દેવાની હોય; તેણી મછી બીદકણ છે, પણ જ્યારે તેણી મને બરાબર ઝોલખરી સારે એ બીદક જતી રહેશે.”

“કે કાંઈ બીદક નહીં કહેવલ. જનમથીજ એ દંડાં દેવાની અને કુંવરી છે. જેટલાં હેતથી હું જાવને ચાહું તેટલાં હેતથી શુનને નથી ચાહતી અને તેથી એનામાં કાંઈ એવું હોયજ કે જેથી એની પર કાંઈ હેત રાખી શકે નહીં.”

દીનપાઈ કાંઈ એમ ધારતાં ન હતાં, પણ તેવણે નરમાસથી જવાબ આપ્યો, “મારી ખારી આઈમાએ શું તારી ખાતરી છે કે તે તારાં બેલ છોકરાંઓની ચાલચલણનો અભીઆસ કરીયો છે? કારણકે કેટલાંક એવાંખી છોકરાંઓ હોય છે કે જેઓની

ચાલચલણનો અભાસ કરવાને વધારે સંજાળ લેવી જોઈએ.”

“તુંને માદ હશે દીતુ, કે કાંઈથી દહાડે દસીની ચીજનો અભાસ કરવાને હું પુરી હતીજ નહીં,” આઈમાએ હસવાને માટે દુઃખભરી કાંચેશ કરી બોલ્યાં, “અને તેથી એમ બને-ખી, કે મેં મારાં છોકરાંઓની ચાલચલણનો અભીઆસ કરીયો ન હોય; વળી તું નાજુલ તો ખરી કે માતાઓએ પોતાનાં છોકરાંઓને અચણથી કેવી વચાણ આપવી, અને અચણથી માંજ તેઓનાં મગજપર સારી અસર કરવી એ રીતેને હું તદન હસવા સરખી ધારતી હતી અને હજીખી ધારજ. સારો અથવા તકારો, ખાર મેલવી શકે અથવા નહીં મેલવી શકે તેવો સ્વભાવ ખુદરતીજ હોય છે અને માણુસોની કઈ કાંચેશ તેને ફેરવી શકે? મારાં છોકરાંઓ તો નાનપણથીજ એકેકેથી ઉવરા ખવાસનાં હતાં. નાજ હમેશાં હસતો, રમતો, મોઝલો, સોખાંડો અને સુખી હતો. શુન ચીરાગળે, બરીએલ અને એટલી તો કુંવરી હતી કે જ્યારે હું તેણીના ઝોરકામાં દાખજ પતી સારે એક માય તરફ જેટલો ખાર બતલાવેલો જેટલો તેટલો તેણી બતલાવતી નહીં હતી, જ્યારે બલ તો મારા હાથમાં કુદીને આવતો અને માન મને જેટીનેજ ખુશ થતો અને શુન બરાડા મારતો. હવે કહેની કે મારી કઈ ચાલથી એમ થયું હશે? ખરેખર આવા એક એકેકેથી તદન ઉગરા ખવાસ તરફ જુદી જુદી લાણથી એવામાં હું તદન ખરી હતી, અને હું નાજુલ કે આપણા બાવા આપણુ એક વચ્ચે જેટલો ફરક રાખતા હતા, તે કરતાં વધારે ફરક તો મેં નથી રાખ્યો, જેકે મને તો સવારત રાખવાતું મોહું કારણ છે; તુતો હમેશાં મારા કંટાં વધારે સારી હતી.”

આટલું બોલી તેણી યાદથી ચુપ થઈ ગઈ, પણ તેણીના ગણેપર ચઢી આવેલા રતાસ અને તેણીના હુજતા હાથેએ શોધી કહાડેલા પાવાનાં નામની યાદથી તેણી કેટલી ઉસકારઈ જતી હતી. દીનપાઈએ માયાથી તેણીને દોલાસો દેવાની કાંચેશ કરી.

“દાનાં, મને મેલવા દે,” તેણીએ પોતાની ખુદરતી બોલસ દેખાડી દઈ દહજ, “મેં મારા બાવાજીના અતીશય ખાર અને હાથી ન્યાહ લાડનો કેવો બદલો લાવી આપ્યો? તેવણુના ખુલખામાં શું મેં તેવણુને દુઃખી નહીં કરીયા? તેવણુ મારે વાસે શોધી કહાડેલા વર સાથે મેં ચલાવેલી બરાબ માલથી શું તેવણુ પર મેં શરમ અને દુઃખનો વરસાદ નહીં વરસાવ્યો? શું મેં તેમ નહીં દીધું હતું? અરે મારા બોદા! બોદા! હવે મારો છુટકારો કરો—કદાચ મારો નજમખી મારી સાથે તેવીજ ચાલ ચલાવે!” અને કમકમાટી ધુલ તેણીએ પોતાવું મોહું તેણીની બેદનતા બોલાવ્યાં લોકી નાખ્યું.

[સાંપણ છે.]

TWO OLD MATHS.

મીસન ખાવાનું વસિયત.

એક ઘણી અગત્યજ જેવી રસીલી પાતી.

મકરણ ૧૪ યુ.

“હેનોવર રકવેર” માં આપી પુગે છે.

દીવસની સાંજ કેમ પસાર થઈ ગઈ તેનું યુસ્તેસને જરાએ બાંધુ રહ્યું નહીં. એક ખ્યારમાં પડેલા જુવાન શખસની યાદદાસ્ત શક્તી પર તદ્દન આધાર રાખેલા ઘણું જોખમ બરેકુ હોવાથી, અગાં વાંચનાર માટે સારાં નસીબે બીજી તરફથી ખખર મેલવી તે દીવસની સાંજનો હેવાશ આપવાને શક્તીવાન થયા છઈએ. સૌથી પહેલાં તો તે તેની કલ્પનામાં ગમે અને સાંધી એક પંચાંગ મેલવી લેકી હોમહરરટ્ટના “હેનોવર રકવેર”માં આવેલાં ઘરની ઈમાણી શેઠી ટાકડી; ત્યાર બાદ પોતાને ઘર જઈ આવું કદગારી થોડું ઘણું ખાધું, જોકે તે કેમ અને શું ખાતો હતો તેની તેને થોડીજ ખખર હતી; પછી ઘણી જોએની હાગવાથી બહાર ફરવા નીકળ્યો. આખા ત્રણ કલાકો સુધી આત્મા પછીતે “હેનોવર રકવેર”માં આવી પુગો અને યોગ વારમાં તો લેકી હોમહરરટ્ટનું ચેર શોધી કઢાડ્યું. બેસવાના, જોરગાની એક બારી ગરમીને લીધે ઊંધારેલી હોવાથી તે ઉપર નાખેલા ઝીણા પરગાંથી જોરગામાં ચુંકેલી બતી તે બરાબર જોઈ શક્તો હતો. મોહકાની બીજી બાજુએથી ફરી, ખાગના દરવાજાના ચોંટાના કરોડપર તીર્થાઈ તેણે ઉપર જોયું, અને તેની મેહનતને બદલે તેને મળ્યો. ઝીણા પરગાંથી એક એકની બાજુએ પુરસી પર ગેઝેલી જે ઝોના ચોંટા તે જોઈ શક્તો હતો, તેઓમાંની એક તેણે ઓગરટા દાખલ એકાદખી; તેણી પોતાના હાથપર મથું ટેપરી બેસી હતી અને ઘણી આતુરતાથી તેણીની સોજાતજુ સાથે વાત કરતી હતી. તેણી શું વાત કરતી હતી તે અંદર જઈ સાંભળવાને અને તેણીને ગમવાને તેની ઘણી મરજ યઈ. સવાર સુધી શા સાર તે બેઠી થાય? પણ વળી પાછો વીચાર કરતાં તેમ કરવું કીક ન લાગવાથી ત્યાંજ ઉભો રહી, બધાં સુધી એક પોલીસના સીપાઈએ તેની રીતબ્રાત શક બરેલી લાગવાથી સાંધી આધી જવા ફરમાવ્યું નહીં, લાં સુધી તીકયા થઈ.

બે યુસ્તેસના કાનો તેની આંખો નેટલા સારા હતા, તો તે બાંધુએ બંધે ચતી વાત તે સાંભળી શકતે અને વળી તેથી તેની ઉપર ઘણી અસર થતે.

ઓગરટા તેણીની પીકપરનાં વીલની વાત લેકી હોમહરરટ્ટ આગળ કરતી હતી.

“ત્યારે તેવજુ કાલે સવારે આપણે લાં આવશે,” લેકી હોમહરરટ્ટે કહ્યું, “મને તો તે ઘણો સારો જુવાન્યો લાગતો હતો, આંખો પણ વળી કેવી સુંદર હતી, ખચીત આ જેવી તાજુબી ઉપજવનારી વાત મેં જનમમાં કદી સાંભળી નથી.”

“એ જણું તમને મનેનું લાગતું હશે બેસી,” ઓગરટાએ લગાર સખતાધ્વી કહ્યું, “પણ મને તો ઘણોજ કંટાળો લાગે છે; એક વેરાન ટાપુપર છુદ્ધાં પડાવવાં કદાચ સૈત કીક લાગે (જોકે મને તો તેથી પસંદ નથી) પણ તેનું પરીણામ લંડનના એક હાલમાં બેસી રહેને દેખડાવાની વાત તદ્દન જુલોજ છે; અલખન મીઠો મીસન (યુસ્તેસ) તો તેવજુનું વીજ જોવા માંગશે, પછી તે કામનું હોય કે નકામું, અને હવે કહોની બેસી, કે તે હું તેવજુને કેમ બતલાવશ, એ તો મારી પીક પર છે.”

“હું નહીં ધારતી કે હાલની દેશીન પ્રમાણે બર્ધાંએને તેઓની પીક ઊંધાકી રાખવાને કાંઈ પણ વાંધો હોય,” લેકી હોમહરરટ્ટે બોલ્યાં, “જે તમને તે વીશે કાંઈથી શક હોય તો હું તમને લંડનના એકાદ બોલમાં (નાચમાં) જવાની ભનામણ કરું છું, લાં તમને ફક્ત છાતી અને બરડાનો ભાગ ઊંધારો રહે તેવો પોશાક પેદારવો જોઈએ.”

“પણ મેં એવો પોશાક કોઈ દહાર પેદારવો નથી” ઓગરટાએ કહ્યું.

“તેનું કાંઈ નહીં, રહેતે રહેતે તમને ટેપ પડશે, પણ જો તે પેદારવાની તમારી મરજ નહીજ હોય તો વીલ વીશે દાંક-પીછોડા કરી નાંખો તો કીક, પણ”-તેવજુને કાંઈ પાછો વીચાર આવાથી બોલ્યાં, “હું ધારું કે તેમ કરવાથી તો બેવડો ચુનાડ થશે.”

“તે કેમવળી? એમાં શું ચુનાડ છે તે હું જોઈ શક્તી નથી.”

“કીક ત્યારે હું તમને સમજાડી, પહેલાં તો બધી તમે એક વીલ બેસી કરો છો, જે એક ચુનાડ થયો, અને વળી તેને સાંતી રાખી બતલાવો નહીં, તો બીજો ચુનાડ થાય.”

“છટા છટા હું મારાં પોતાનાંજ શરીરની કેમ ચોરી કરું? એ તો નહીં બની શકે તેનું છે.”

“નહીં, ચુરક નહીં, તમે બાજુતાં નથી કે કોરડના કેટલાક કાપદાંઓ કેટલા રમણ હોય છે. ઘણાં ઘરસની વાતપર મારા એક પાતરાઈને બેરીસ્ટરની પરીક્ષામાં મોકલવા માટે તેના અભ્યાસમાં હું મદદ કરતી હતી તે વેલાએ ધારાને લગતું હું ઘણું શીખી હતી. મરીજ બીચારો તો આઠ વખત કીકો ગયો હતો.”

“તેમાં હું કાંઈજ નવાઈ નહીં જોતી,” ઓગરટાએ લગાર જુલકારથી કહ્યું, “વારું હું ધારું કે શરીર પોશ્નું રહે તેવો પોશાક હવે મને પેદારવાન પડશે, પણ ખચીત મને તો ઘણોજ કમકમાટ લાગે છે! તમને તમારો એક પોશાક મને હજીનો આપવો પડશે.”

“મારી કીકરી,” લેકી હોમહરરટ્ટે પોતાના વીધવાના પોશાક તરફ એક નજર ફેંકી જવાખ દીધો, “મારી પાસે તેવા પોશાક

કોઈ નથી; પણ કદાચ અહીંથી ઉપડ્યા આગમ્ય લિયા કરી મુકરાં કપડાંમાંથી એક મઠી શકશે," અને આમ બોલતાં તેણીની આંખોમાં પાણી આવ્યું.

ઝોરડાએ તેણીને હાથ પોતાના હાથોમાં લીધા, અને તેઓ તે મોટી આકૃત અને તેમાંથી ધમ્મા તેઓના અનુચિત બેવા છુટકારા વીશે વાતો કરવા લાગ્યાં; છેલ્લે તેઓ નાના ડીકની વાત પર આવ્યાં. આ મેરી હોમદરસ્ટનું વાદાઈ એકપુર ખાળક, તેણી ધારતી હતી તેમ બોદળા માહસાગરને તળે નહીં પણ માલપર સહી સરગત લિયું હતું, એ વીચારથી તે માતાને એકદમ પાછો હસતો થયો. તેણીએ ઝોરડાના હાથે પોતાની આંખોમાં દાખ્યા અને તે વાદામાં આગકને ઊભાર્યા મારે તેણીને આશીરવાદ દીધા, તેવામાં એકએક બતકરે બારણું ઊધાવી જણાવ્યું કે કોઈ બે અંદરથી મીસ સ્મીથસને મલવા મંગતા હતા. આ અંદરથી કોઈજ નહીં પણ તેણીના અસથી દુશ્મનો (વર્તમાન પત્રના રીપોર્ટરે) હતા, તેણીને મોટે મોટે "મઠી બોલાસો લેવાને એક પછી એક તેઓ લાં આવતા હતા. તેઓમાં વળી એક ચીતારી પણ હતો, કે જે એક મોપાનામાં આપણા સાથે તેણીની સખી ગોતે મીતારી કાઢી જવાને આમંત્ર કરતો હતો. અને અંધારાત ધવા આવ્યાથી કંટાળી જઈ તેણી તેઓ આગળથી ઉઠી અને બીજાને અર્ધ.

ખીજ સવારે નાસ્તા પર એક ધણાજ સુંદર, બોલા પોશાકમાં તેણી આવી, કે જે લેડી હોમદરસ્ટ તરફથી તેણીને મળે હતો. આલો પોશાક આગળ કદી તેણીએ પેદરસે ન હોવાથી તે પેદસ વેદસે દીપસે" પેદરતાં તેણીને ધણું લાગ્યું—એક દારથી પેદરસે રહેનાર આદમીને બીજાનાંપરથી ઉત્તાં વાર બાંધી અને એકા બીવાની કુલજ પાડવાથી તે પોતાને નેટસો સનેહગાર સમજે, તેટલીજ સનેહગાર તેણી પોતાને પણ સમજતી હતી, પણ તેમ કીધા વીના છુટકા પણ ન હતો, તેથી ખામાંપર એક શાવ બોલી તેણી નીચે ઉતરી.

"મારી દીકરી, નેજા વાઈ" અને તો દેખાડું" લેડી હોમદરસ્ટે નેના મીકસો ઝોરડામાંથી બહાર ગયા કે કહ્યું.

એક નીકસો નાખી ઝોરડાએ બરડાપરથી રાવ લિયમી, લાં તેણીની પીકપર તે વીચ હતું, જાણે આજેજ છુટકા પાડ્યાં હોય તેમ સહી તાજ દીસતી હતી અને કોઈ પણ સક પ્રગર ને તેણીની આંતની ધડી મુધી તેમજ રહેશે.

"ફીડ" લેડી હોમદરસ્ટે કહ્યું, "પણ પેલા બુવાન અંદરને હમેશ મુધી તારો આમરી રહેતું નેઈસી." પણ ઝોરડા તરફ કોઈ બેદથી નેઈસી તેવજ બોલ્યાં, "હું ને તારી જગાએ હોજા તો એક શખસને બ્યાં મુધી ધણો ચાહું નહીં લાં મુધી તેને વાસે મારાં શરીરને આવી રીતે બગાડું નહીં."

આ તેણીનાં બેદમરેલાં બોલવાથી ઝોરડાનો એકદમ લાલ થઈ આવ્યો, પણ તેણી કહ્યું બોલી નહીં. દસ વાગે તેઓ હજી તો નાસ્તો ખાનાં હતાં તેટલામાં એક ઘાંટ વાગવાનો અવાજ આવ્યો.

તે સંભળી લેડી હોમદરસ્ટે તાજકા દેડી કહ્યું, "તેવજ આવા હાં! મેં ને-સને કહી મુકયું છે કે તેવજને અહીં લાવે."

હજીતો આ છેલ્લા બોલો તેણીનાં મોઢાંમાં છે, તેવામાં બતકરે ધણીજ મંલીરાતથી બારણું ઊધાવી મીં બુસતેસ મીસનના આવી પુગવાની ખબર કહી; એક પળવાર ઝોરડામાં મુપકીદી પંથરાઈ. ઝોરડા તેણીની ખુશી પરથી અરથી ઉઠી અને પાછી બેઠી; તેણીના ધમરાટ નેઈ લેડી હોમદરસ્ટ મુજમાં હસ્યાં, તેવામાં બુસતેસ પોતેજ અંદર આવ્યો. તેનો બેદરે નેકે ધણો મુખમુરત તેમજ પુપકળ ધમરાટવાલો દીસતો હતો, પોશાક પણ એરથી હતો અને કગલાપર એક કુલ બોચરું હતું.

"ઓ હો! કેમ છેઓ!" તેણે પોતાનો હાથ ઝોરડા તરફ લંબાવી કહ્યું, કે જે હાથ તેણીએ કોઈ પણ મમતા અથવા દરખ દેખાડ્યા વીના પોતાના હાથમાં લીધો.

"તમે કેમ છેઓ મીં મીસન?" તેણીએ પુછ્યું, "મને તમને લેડી હોમદરસ્ટ સાથે જોવાખાણ કરાવવા દેવો. મીં મીસન, લેડી હોમદરસ્ટ," બુસતેસ નમ્યો અને ધણો ધમરાટ મેલો હોવાથી પોતાની તોપી તેમજપર મુકરાં આખણનાં ચુપ પર મુધી દીધી.

જેવી તેણે પોતાની શુલ નેઈ કે ધણા-શુચવાડથી તે બોલ્યો, "આશા છે કે ધણો સકારે આરી હું તમને કહી આડમણ કર-તો ન હોયું; હું જાણું કે તમે નાસ્તો ખાઈ રહ્યાં હશે."

"અરે એમાં આડમણ શાંની મીં મીસન" લેડી હોમદરસ્ટે કહ્યું, "આહુંએ એક કપ લેશો? ઝોરડા, મીં મીસનને એક કપ ચાહે કરી આપો."

નેકે તેને ચાહે મુકસ નેઈતી ન હતી, તો પણ તે તેણે પીધી. સાર પછી ઘોડો વાર સખળાં ચુપ બેઠાં. વાત કેમ શરૂ કરવી તેની બાજુ કોઈને ખબર ન હોય એમ દીસતું હતું.

અંતે લેડી હોમદરસ્ટ બોલ્યાં, "મીં મીસન, તમે ઘેર કેમ શાધી કઢાડ્યું? મીસ સ્મીથસ તો તમને કોઈ ઈધાણી આપી ન હતી અને અહીં લેડી હોમદરસ્ટ તો બે છે—મારાં સારુ અને હું."

"મેંજ શોધી કઢાડ્યું, અર્ધ રાતના હું અહીં આવી પણ ગયો હતો અને તમે બેઠે બારીએ બેઠેલાં નેલાં હતાં."

"અરેખર!" લેડી હોમદરસ્ટ અજબ ધઈ બોલ્યાં, "સારે તમે અંદર કાંચ નહીં આવ્યા? ને આવતે તો વળી પેલા રીપોર્ટરસથી મીસ સ્મીથસને જલદીથી છુટકારો કરવામાં મદદ કરતે."

"કાણુ જાણે" તેણે શુચવાડથી જવાબ દીધો, "મને અંદર આવવા ગમ્યું નહીં, અને વળી એક પોલીસના સીપાઈએ મને શકની નજરથી નેઈ લાંથી ચાલી જવા કહ્યું."

"ઓ હો! મીં મીસન, સારે તો તમે અમુને ધણાંજ તીખીને બેવલાં હોવાં નેઈઓ."

અહીં ઝોરડા વચમાં બોલી ઉઠી કે રખેને તે (મીં મીસન) વસી કોઈ બીજે બમરડો વાડી દે.

* આથી સારી બેદરત રહે તેવા વાણક અંદરજેખાં રાતનાં પહેવામાં પુ. ૮.

“ઘઈ કાલે તમુને જોઈ હું ધણીજ અજાણ થઈ,” તેણી બોલી “આમારા આવી પુગવા વીરે તમે કેમ જાણ્યું?”

યુસતેસે જવાબ દીધો કે તે વીરોની ખબર તેણે “જોણર” નામનાં વતેમાન પત્રમાં વાંચી હતી. “મારી ખાતરી છે કે મારા જેટલી અજાણેથી તો તમુને નહીજ લાગી પડે.” તેણે આગળ ચલાવ્યું, “મારી નો ખાતરી હતી કે તમે દુબીજ ગયાં હતાં, તમારા જવા પછી હું તમુને મસલા બરમીઆમ ગયો હતો, ત્યાંથી તમે મને કાંઈ પણ સરનાયું મેલી જવા વીના શુભ થય્યાં ખાસ પડ્યાં. તમારી દારીએ મને જણાવ્યું કે તમે “કાનજરહસિ” નામનાં વાહાણમાં હંકારી ગયાં હતાં જે પાછળથી ખોલ કરતાં માલમ પડ્યું કે “કેનગર સ્ટીમર” હતી. સાર પછી નેના દુબી જવાની ખબર મચી અને હાથે વખતે તે ઉપરનાં ઉતારજોનાં નામની આખી યાદી છપવામાં આવી, પણ તેમાં તમારું નામ ન હોવાથી મેં ધારણ કે તમે તે ઉપરથી ખબર ગયાં હશો. સારઆદ થોડે દીવસે આરોલી-આનાં આજબની સેહરમાંથી તાર આવ્યો કે લેડી હોમહરસ્ટ અને તેવજુ સાથે ધીન-થોડાં આદમીઓ બચ્યાં હતાં. હુમે-લાંઆમાં મીસ-સ્મીધસે-અથ કતો અને લોડ હોમહરસ્ટનાં નામો ખાસ લખવામાં આવ્યાં હતાં, અને તેથી મારી સઘળી આશાનો છેડો આવ્યો, હું ખચીત કરી કહ્યું કે તે ખબર ધણીજ ભયંકાર હતી.”

અરેખર, કાંઈ પણ રાક વગર યુસતેસે ખમેણું સઘળું ડુખ તેના બેઠરા પરથી તે બંને જીવાન સ્ત્રીઓ જોઈ રાકતી હતી; તે જોટલી બધી તો ખરી લાગણીથી બોલતો હતો અને પોતે પોતાને મૂંઝી જતો હતો, કે એક જીવાન પારણી સ્ત્રી, જેની સાથે તેને વાતચીત કરવા ચીંચામ વધારે જોલખાણ ન હતી, તેને વાસ્તે જોટલી બધી કાળજી શા વાસ્તે બતલાવવી જોઈએ એ વીચારે તેને મુદ્દા આવ્યો નહી.

“મારે વાસ્તે જોટલી બધી કાળજી રખાણે તેથી તમારી મોટી મેહરબાની” જોગરડાએ નરમાસથી કહ્યું, “તમે મને ફરીથી-મરખા આરસો મેલો વીચાર મને મુદ્દા આવ્યો ન હતો, નહી તો ક્યાં જવાનો મારો ઈરાદો હતો તે વીરો હું તમુને જણાવતો.”

“વારું, બોદાની મેહરબાનીથી કાંઈ પણ રીતે તમે સહી સલામત પાછાં આવ્યાં જોડે બસ,” યુસતેસે જવાબ દીધો, અને એકએક કાંઈ ચીંતાથી-પ્રકૃષ્ટ “વારું, દમણાં પાછાં ન્યુઝી-લેન્ડ તો નથી જવાનાંની.”

“તે તો કેણુ જાણે, પણ હાલ તો હું ફરીઆથી લગાર કંટાળી ગઈ છું.”

“નહી, નહી, એવજુ કાંઈ જવાનાં નથી,” લેડી હોમહરસ્ટે કહ્યું, “એવજુ નો મારી અને ડીકની સાથે રહેવાનાં છે; તમે જાણતા તો હશે કે મારા ડીકની ગરીબ ખીચારી દારી નાહસી ગઈ, સારે મીસ સ્મીધસે તેને બચાવ્યો; ચાલ ડીકરી, હવે મીં મીસનને પેશો વીલ વીરો કહે.”

“વીરાં ક્યું વીસ?” યુસતેસે પૂછ્યું.

“એવજુ કહેજ તે સાંભળો તો ખરા.”

અને યુસતેસે ડોહા કાઢી તથા કાંતો ઉભા કરી તેના કાકાનાં મોતની તેમજ તેવજુનાં નવાં વીસની વાત જોગરડાને મોટે સાંભળી.

“અને તમે શું એમ કહેવા માંગો છો કે તમે તે કમખ-ખત વીસનાં તમારાં શરીરપર છુદણાં પડાવવા દીધાં?”

“હા, મેં તેમ કરવા દીધું,” જોગરડાએ જવાબ દીધો, અને તેને વાસ્તે, મીં મીસન, હું ધારું કે તમે મારો ધણો ઉપકાર માનવો જોઈએ, કારણ હું હીમતથી કહ્યું કે તે માટે વારંચડીએ મને દલગીર થવું પડશે.”

“ખચીત હું તમારા ધણીજ ઉપકાર માનું છું,” યુસતેસે જવાબ દીધો.

“જોવી કરી પણ આશા રાખવાને મને જરાએ હક ન હતો અને હુકામાં, મને શું કહેવું જોઈએ તે હું મુદ્દા જાણુ-તો નથી. મને જોવો કદીપણ ખ્યાલ ન હતો કે એક સ્ત્રી એક—એક પારકા શખસને માટે જોવી રીતે ભોગ આપવાને શક્તીવાન હોય.”

થોડાવાર પછી ન્યુપકાદી પંથરાઈ.

“વારું મીં મીસન,” જોગરડા અંતે પોતાની ખુરશીપરથી ઉઠી બોલી “હું ધારું કે તમારું વીલ તમુને મારે દેખાણવું જોઈએ, જોકે સાંભળવા પ્રમાણે મીં મીસનનાં ખીન-વીસનાં “જોબેટ” નીકેજોનાં હોવાથી આ નવું વીલ તમુને ધણું ઉચ્ચા-ગી થઈ ન પડશે.”

“તેની કાંઈ ક્ષાત્તી નહી,” યુસતેસે કહ્યું, “કારણ થોડાજ દહાડાની વાતપર મીં શોર્ટ નામના મારા એક બેરીસ્ટર દોસ્તને મોટે મેં સાંભળ્યું હતું કે એક કેસમાં નવું વીલ નીકેજાથી “જોબેટ” રદ કરવામાં આવ્યો હતો.”

“અરેખર” જોગરડા બોલી, “હું સાંભળી ધણીજ ખુશી-છું, સારે તો સઘળું છતાં મારી જેહમતનો કાંઈપણ બદલો વગરો; હું ધારું કે મારે તમુને તે બતલાવવું જોઈએ.” આમ કહી અરધા શરમાળ, અરધા બેદરકાર દેખાવે તેણીએ તે મેસની સાથ પોતાનાં ખખાં પરથી ખેંચી કઢાડી અને પોતાની થીક તેની તરફ ફેરવી ઉભી, કે જ્યોતે તે ઉપરનું લખેલું તે વાંચી શકે.

યુસતેસે તે અક્ષરોની પેદલી દાર પર ટીકા ટીકાને જોયું, કે જેની નીચે મુકેલી સહીથી તે વીસ લાખ પૌંડનો ધણી થવાર હતો.

“તમારો ઉપકાર થયો,” તે અંતે બોલ્યો, અને તે સાથ જાચી તેણીને પાંધી બોલાડી.

આ પછી લેડી હોમહરસ્ટ કાંઈ કામનું બદાવું કઢાડી જોગ-રડા તેણીને અટકાવે તે આગમખ ઝોરડો છોડી ચાલી ગયાં.

યુસતેસે બારણું બંધ કીધું અને તેણી તરફ ફર્યો, તેને સ્વાભાવીક રીતે લાગ્યું કે તેનું નસીબ અજમાવવાનો દમણાં વખત આવ્યો હતો. આવે સમયે કેટલાંકો સ્મિત પકડી આગળ વધે છે અને કેટલાંકો આંધળાં આંધળાં હડે છે. યુસતેસે પહેલાં માંદેલો એક હતો.

મ ક ર છુ ૧૫ સું.

યુસતેસ વડીલની સંસાદ લે છે.

ઝોગરડા એક જામી સંગેમરમરના પધરની ટેબલને આઢવી તે ઉપર પોતાના હાથ ટેકવી ઉભી હતી. તેણીએ પોતાનો એકરૂં યુસતેસ તરફથી સેહેન ફેરવ્યો અને ટેબલ પર સોબાને મારે મુકેલાં જાપાનીસ રમકડાંમાંનાં એકને પોતાના હાથમાં લઈ રમવા લાગી.

યુસતેસે એક લાંબો દમ એવી અને તેની છાતીમાં આલતા નેરાબધ ધપકારાને શાંત કરવાની કોશિશ કરી હતું. “હવે આપણે આપણી વાત પર આવ્યો.”

“મીસ રમીધર્સ, મને તમને શું કહેવું તે સહન કરી નથી,” તે બોલ્યો.

“સૌથી સરસ ઉપાય એ કે તે વીસે હવે કાંઈ પણ બોલે ના,” તેણી અપથી વચમાં બોલી ઉઠી. “જે થયું તે તો થયું અને તેમ થવાથી હું ખુશી થઈ છું. એક મોટો ગેરઈનસપ્ત યતો અટકાયવાને શરીર પર કીધેલી થોડીક ક્ષિપાણીઓ મું ખીસાદમાં ખચીત તેને વાસતે અને કોરડમાં તો નહીજ નવું પડશે, અને વધી મીઠું મીસન, બીજું એ કે, મારે ખાતર તમને તમારા વારસા બેઠવા પડ્યો હશે; તેથી મારી ફરજ છે કે હુંજ તમને તે પાછો મેળવી આપવાની કોશિશ કરું.”

તેણી પાછું પોતાનું માથું નીચું કરી ફરીથી તે રમકડાં સાથે રમવા લાગી અને પોતાનો હાથ એવી રીતે મુક્યો, કે જેથી યુસતેસ તેણીના એકરૂં નેઈન ન શકે, પણ પાસે મુકેલી આસપોઆપી તેણી તો યુસતેસનો એકરૂં બરાબર નેઈ સકતી હતી અને તે ઉપર થતા ફેરફારો પછી જારીકાથી તપાસતી હતી, ને કે તેમ તો તેણીને કરવું નહીજ નેઈવું હતું.

આપણે યુસતેસ વખત જતાં વધારે અને વધારે પીકે પતો ગયો. જુવાન રાખસો લગનની પેહેલવેહેલી અંગણી કરતાં એટલા બધા ધમરાય છે એ ધણું અનન્ય જેવું છે. આ જનની શરમ પછી તો જતી રહે છે—અનુભવ દરેક વીજ સેદા કરે છે.

“મીસ રમીધર્સ,—ઝોગરડા,” તે અતે હીમત પકડી બોલ્યો, “હું તમને કાંઈ કહેવા માંડું છું;” આટલું બોલી તે એકદમ સ્વપ થઈ ગયો.

“હા, મીઠું મીસન, તે વળી શું છે?” તેણીએ ખુશ મીઠાને પુછ્યું.

“હું તમને કહેવા માંડું છું”—અને વધી તે બાપકો નીટી કરી પડ્યો.

“કે વીસ વીસે તમે શું કરવા ધારો છો?” ઝોગરડાએ મુચ્ચું.

“નહી, નહી, વીસ વીસે કાંઈ નથી—મેહરબાની કરી મને હસો ના, અને ઉમરો ના!”

તેણીએ નીરદોષપણથી ઉપર નેચું—નજી કે એમ કહેવા માંગતી હોય કે, તેવું કાંઈ પણ કરવાને તેણીને સ્વપને પણ

વીચાર હતો નહી. પણ તેણીના સુંદર એકરૂં અને જુરી આંખોના પથકારાએ યુસતેસની ચાર્મી ધાસતી દુર કીધી.

“અરે ઝોગરડા, ઝોગરડા,” તે બોલ્યો, “શું તમે સમજતાં નથી? હું તમને ચાહું છું! હું તમને ચાહું છું! જો હું તમને ચાહું છું તેમ કાંઈ પણ સ્ત્રીને કહી કાંઈએ પણ ચાહી ન હશે. ને દહાડે પેહેલવેહેલાં મેં તમને મીઠું મીસનની આસપોઆપી લેવાં અને મને મારા કાકા સાથે તમારે વાસતે પચાતી થઈ, તે દહાડેથીજ હું તમને ચાહવા લાગ્યો, અને લાર પછી વધારે અને વધારે ચાહું છું. બ્યારે મેં સાંભળ્યું કે તમે કુખી ગયાં, હારે મને અલ્લત દુખ લાગ્યું અને વાર-વાર મેં મુચ્ચું, કે હું પણ તમારી સાથે કુખી મર્યો હતો.”

હવે ઝોગરડાની ધમરાવાની વારી આવી; તેણીના એકરૂં તદન લાલ થઈ ગયો, તોપણ આંખો નીચે રાખી અને તેના આંજી કરતા એકરૂં તરફ જોવાની હીમત કીધા વગર ધપકતી છાતીએ અતે બોલી—

“મીઠું મીસન, તમે જાણો છે કે ગઈ કાલ સુધાં આંકડકત ચોથીજ વાર આપણે એક બીજાને મળ્યાં છઈએ?”

“હા હું જાણું છું,” તે બોલ્યો, “પણ મેહરબાની કરી તેને વાસતે મને ના પાડતાં ના. તમને નેઈધે તેટલી વખત હું તમને મારશ”—(ખચીત યુસતેસ કાકા તો ધણા સમી થઈ ગયા હતા)—“અને ખરેખર તમે ધારો તે કરતાં વધારે સારી રીતે હું તમને ચાહવું છું; હું ધારું છું કે તમારી ચોપડી આંખમાં મોઝી વીસ વાર મેં વાંચી હશે.”

આ તો જેવું નેઈવું હતું તેવું ધણું, કારણ એક જુવાન સ્ત્રી અને એવી શીશાચીબાર ન હોય, તોપણ કાંઈએ તેણીની ચોપડી વીસ વાર વાંચી છે એમ તેણી બ્યારે સાંભળે, હારે અવખત ખુશ થયા પીના રહે નહી.

“હું કાંઈ મારી ચોપડીઓ નથી;” ઝોગરડાએ કહ્યું.

“નહી, પણ તમારી ચોપડીઓ તમારા એક ભાગ છે,” તેણે જવાબ દીધો, “અને તમને ચારને બદલે સો વખત મંલવાથી તમારી જેટલી પીઠણ હું કરી શકતો, તે કરતાં વધારે તમારી ચોપડીઓથી કીધી છે.”

ઝોગરડાએ આંતરેથી પોતાની આંખો બંધ કરી તેનાં મોઢાં તરફ નેચું. તે વખતનો તેણીના મંજુર સુંદર દેખાવ તે કહી પણ ભુલી ન જવો.

તે કાંઈ પણ બોલ્યો નહી, તેમજ તેણી પણ વધારે બોલી શકી નહી, પણ આસતે આસતે યુસતેસ તેણીની આગળ ગયો અને નરમાસથી પોતાના હાથે તેણીની આસપાસ પીટાડ્યા અને તેણીને પારથી એક કાસ કીધી. મુખી હાકારો અને હાકારી તેઓ જાણે તો જોશે કે ભણાં અને સારી શક્તી-વાલાંઓ મારે છાંછીમાં ધણાંબી મુખો છે, પણ ને પતીન અને સંપૂર્ણ મુખ (ખરા અને પ્રમાણીક પ્યારની પેઢવી કાસ) નો તેઓ હમણાં અનુભવ ગેલવતાં હતાં તેવું તો નહીજ.

લાર પછી મોટે વારે અનલર એકાએક ઝોગરડાનાં હાથ અથો અને ઝોગરડા અને યુસતેસને એક બીજાની બાજુએ

એકને ઘણા સાત અને બીજાને શીશા એકર સાથે ઉમેરાં
નેમાં, પણ તે ઘણા સદમથુ અને અનુભવી માણસ હોવાથી
સઘળું સદમથુ ગયો અને એક નાનાં આંગણ મીસાલ, કાંઈ
વસ્તુતોજ ન હોય તેમ નીરદેશ દેખાવા લાગે.

તેવામાં વળી લેડી હોમદરર પછુ અંદર આવ્યાં અને
રમુછુ હસ્તી આંખોથી તેઓ તરફ નજર ફીધી. તેણી પછુ
પોતાના બત્તર ખાક એક અનુભવી સ્ત્રી હતી.

“કેમ, હાથમાં આવશે કે?” તેણીએ પુછ્યું, અને તેઓ
લગાર ચરગાતાં તેણીની પુઠે ગયાં.

યુસનેસે ત્યાં તેણી આગળ પોતાની અદરાવાની વાત કહી
હતી ખોલી ફીધી. ઓગરદાએ તેની વીરધ એક પણ ખોલ
ખોલ્યા વગર ચુપચુપ સઘળું સાંભળ્યા ફીધું.

“હીક મીન મીસન,” લેડી હોમદરરે કહ્યું, “હું ધાર છું
કે મારી પીછણવામાંથી તમે મોટી નીચવંતા છોએ, કા-
રણ મારી ખોસખાણની હોશીએમાં ઓગરદા મોટી મધુર
અને ખુશમુરતબ નહી પણ વસી સોથી બહાદુર અને દુસ્તી-
માર છે. મીન મીસન, તમને સંભાળ રાખવી પડશે ને, નહી
તો કે તમે મોટી ઓગરદા મીસનના ઘણી રાખાલ ઓસખાશે.”

“તે જોખમ હું માથે લઈશ,” તેણે અરીખાઈથી જવાબ
આપ્યો, “હું જાણું છું કે મારાં આખાં શરીરમાં જેટલી જુદી
છે તેટલી ઓગરદાનાં ફક્ત એક નાનાં આંગળમાં છે. હું કહી
નહી શકતો, કે મારા જેવાને તેણી કેમ કશુલ કહી શકી.”

“હો, હો, મીન મીસન, એકદમ બધા મોટીય કેમ થઈ ગયા!”
લેડી હોમદરરે બોલ્યાં. “પછુ એમ તો બધા પુરોષ લગણ
અગાજી બોલે છે ને. હવે ત્યારે તમારી દોલત તેમજ ન-
સીમ બેજા ઓગરદાની પીક, એકર અને બેજામાં છે, સારે
તો હું આટલી સુખતા કરવાની હીમત કરું છું કે તમારે જેમ
બને તેમ ઝડપથી વધીવને ત્યાં જઈ તે વીરે તેની સલાહ
લેવી જોઈએ, ને તમે બેઠની વાત પુરી થઈ હોય તો; અને
મીન મીસન, આસા છે જે આજે સાંજે તમે અમારી સાથે
જમવાની તસદી લેશો. ને સાડા ૭ વાગ્યામાં સડારા આવશે
અને વીરને લગતી કાંઈ નવી ખબર લાગશે તો ઓગરદા
પછુ ઘણી ખુશી થશે. આશો, હવે સાહેબજી.”

યુસનેસનાં જવા પછી લેડી હોમદરરે બોલ્યાં: “મારી
દાકરી, હું ધારું છું કે એવણુ ઘણા મનદેતા જુવાન મદરય
છે. ને કે અસ્તો મોટી વખત તે તેમને મહોશ, તેટલામાં
વગણની માંગણી કરવી ઘણું બેઅદબી બરેજુ લાગે છે, પણ
મારા કારણ પ્રમાણે તો એવી વ્યવસ્થી બેઅદબી પુરોષોમાં
એક સારો ચણુ કહેવાઈ શકાય. વળી ખીનું એ કે, આ વીસ
ને કામ લાગે તો એ આખાં ઈંગલંડના સૌથી તવજશમાંનો
એક વાપ; તેથી સામગ્રી રીને લેતાં, આંવી વીકરી, હું ધારું છું
કે મને તેને સુખારખાદી આપવી જોઈએ અને વળી, આ
બધો વખત તુમી તેને માદતી દેખી જોઈએ. મઈ ક્યારે ત્યારે
તે માડી આગળ દોડી આવ્યો સ્પરેજ અને તો તેમ લાચું,
અને ત્યારે તારા બરદાખરનાં વીસ વીરો સાંભળું ત્યારે તો

મારી ખાનદીન થઈ. ચાલ જા, હવે તો હું કીકને લઈ આ-
ગમાં ફરવા જઈશું અને પાછી ફરું તેટલાં જુને શાંત થવાની
બચાવણુ કરું છું, કારણ કે પેશો મીતારો તારી સખી મી-
તારવા આજે જાર વાગે આવવાનો છે. આમ કહી ઓગરદાને
એકઠી પોતાને મનસે વીચાર કરતી મુકી તેણી લાંબી ચાલી ગઈ.

ત્યારે આ બાત અંહી માતની હતી, સારે યુસનેસ તેના
ધર તરફના રસ્તા લેતો હતો. હવે જે ધરમાં હેડા થોડાક બ-
હીના થયા તે રહેતો હતો ત્યાં થોડાં નામના બે બાઈઓ પણ
રહેતા હતા, જેઓ સાથ યુસનેસને ઘણી દોસ્તી પકી હતી.
આ બંને બાઈઓ જોડયા હતા અને એટલા બધા તો એક
મતવા હતા, કે યુસનેસ તેઓ સાથ દોસ્તી થયા પછી લગ-
બગ એક મહીને તેઓને ગણગણ જોડખતાં રીખ્યો. ત્યારે
આ બંને બાઈઓ કેકેજનાં શીખતા હતા સારે તેઓનાં બાપ
શવરવી ગયા અને તેની દોસ્ત તેઓને એકસરખે બાગે પેદ-
મી લેવા કહી ગયા હતા. આ દોસ્ત કાંઈ ઘણી મોટી ન
હતી. વરસ દહાડે ૪૦૦) થીડ તેઓ તેમાંથી મેળવી શકતા
હતા; તેથી આ બંને બાઈઓએ પોતાની નાની આવકમાં
ઉમેરો કરવાને દેશવ ફીધા. એક સોલીસીટર અને બીજાએ
મેરીટર થવાની કીકાલ દેખાડી, કે જેથી તેઓ એક બીજાને
પોતાના ધંધામાં મદદગાર થઈ પડે. જોન પોતાની “ક્રાફ્ટિ”
જેમ્સને આપે અને જેમ્સની કળેકે ચકાવવાની આસાકીથી
જોનને કીર્તી મળે. દુકામાં, તેઓ બંને મજી એક ધારાને વા-
ગતી જોનાદાર પેડડી રચાવવાને આનુર હતા.

આ વીચારથી તેઓએ પોતાની પરીસીએ પસાર ફીધી.
જોને એક બીજા તથા સોલીસીટર સાથે બાગમાં આપીસ ક-
હાડી અને જેમ્સે પણ પોતાની આપીસ ઉપાડી. પણ અધ-
સોસા તેઓની સઘળી ઉમેદ એટલામાંજ આવી અટકી, કા-
રણ જોનને કાંઈ પણ કામ મળતું ન હોવાથી અલગન તે
જેમ્સને કાંઈ પણ આપી શકતો ન હતો. આથી બન્નું એમ
કે, હેડાં તણુ વરસો થયાં આ જોડયા બાહ્યોને તેઓનો ધં-
ધો તેઓ કારતા હતા તેટલો ફાલદાકારક આવકમ પડ્યો નહી.
જોન પોતાની આપીસમાં એકી ફાકરમાં કુદ્યા કરતો હતો,
તેનાં કુલો ધણાજ યોગાં હતાં, એટલાં યોગાં કે આપીસનું
બાકું અપાક એટલી પણ તે કમાણી કરી શકતો ન હતો;
અને જેમ્સ પણ ફાકરમાં પોતાનો મેરીટરને જોડો પેડડી
એક ફારટમાંથી બીજી ફારટમાં પડેલા ખાનો હતો. ફેટકાક
વાર તેને કોઈ મેરીટરની મેરદાનરીથી તેને બઢે કામ ચ-
લાવતું પડતું હતું; જો કે તે કામ તો તેને સુખ કરતું પડતું
હતું, તોપણ તેટલુખી મગવાથી જુદી થતો હતો.

યુસનેસે વારંવારથી ધરમાં જેમ્સ મેરીટરને વીસ વીરો ત-
કાર કરતાં સંભળ્યો હતો અને તેથી ઉશકેરાયેલા હોવાથી
જુદરતી રીને દમજા તેનું પ્યાન તેની તરફ દોઝ્યું. ખમખ
ફારટમાં આવેલી તેની આપીસ તે જાળુનો હોવાથી ત્યાં દે-
ડયા એક નાનો છોકરો જે જેમ્સ જોડેના કચારક થતો હતો,
તેણે તેને આપીસમાં દાખલ ફીધો.

પેલમાં તો આ નાના છેકરા બારણું ઉઘાડતાં યુસતેસ તરફ કાંઈ ધણીજ આતુરતાથી ટીકી ટીકીને જોવા લાગ્યો. તેના મોઢેરા પર એકદમ કાંઈ આશા પ્રગટી નીકળી હોય એમ દીસતું હતું, પણ ચોડા વારમાં એકએક તે પર નાસ્તીપાસીનો છાપ દીસવા લાગ્યો. આમ થવાનું કારણ એ હતું કે, તેના શેઠની આશીસ બતાં કાંઈ પણ કુલ કદી આવતું ન હતું, ભાંય યુસતેસને આથેલો જોઈ પેલમાં તો તે તેને એક કુલ સમજ્યો, પણ પાઝગળી સોલીસીટરના કક્કારક વગર તેને એકસો આપેલો જોઈ તે નાસીપાસ થઈ ગયો અને સમજ્યો કે તે કાંઈ કુલ ન હતો.

મીઠો શેઠ જમણા હાથપરના એક ઓરડામાં બેઠા હતા. યુસતેસ દરવાજાને ટોકી એક ખાલી નાના ઓરડામાં દાખલ થયો. તેમાં ફક્ત એક ટેબલ, ત્રણ ખુરસીઓ અને એક ચોપડી મુકવાની “ચુક રીફ” હતી, કે જે પર આસરેબેએક દરજન ધારાને લગતી ચોપડીઓ પડેલી હતી અને બારીની પોલળી પાળ પર આરામર વચમાં એકાં “ચીફ” પડી હતી.

મીઠો જોઈ એક ટીંગણો, આગે ભરેલો, કાળા આંખો, પોપટના જેવું નાક અને બેડાંકાં માથાંવાસો પુરપ હતા. જેમ્સ ફક્ત તેનાં બેડાંકાં માથાંનેજ લીધે જોતપોતી પરબાઈ આવતા હતા, અને જોઈને જોડાઓમાં ફક્ત એજ એક ફરક હતો, જોઈ જે અજાણત તેઓને પારખવાની આ નીશાની રસતામાં આસતી વેસાએ બ્યારે તેઓનાં માથાંપર તોપી હોય, ભારે તેઓના દોસતોને કાંઈ પણ ઉઘેરોથી યદન પડતી હતી. બ્યારે યુસતેસ અંદર દાખલ થયો ભારે તેવણ એક વરતમાન પત્ર વાંચવામાં રોકાયેલા હતા, કે જે તેવણે તરત ટેબલ તરફ નાખી ફેંક્યું અને તેને પાછો ચોડાપરથી એક ધારાને લગતી ચોપડી ખેંચી કઢાડી, ટેબલપર મુકી.

યુસતેસની ચાકાક આંખોએ તે વરતમાન પત્રને ટેબલ નીચે પડતાં જોયું અને તે બેલ્યો, “કાંઈ નહીં દોસ્ત, ધનરા ના, એ તો ફક્ત હું છેકડું?”

“એ હો!” મીઠો જેમ્સ શેઠ કહ્યું, “હું તો સમજ્યો કે મારું એક કુલ આપ્યું હતું અને જો તેમ હોય તો મારે તેને મળવા માટે હમેશાં તૈયાર રહેવું જોઈએ.”

“બરાબર છે દોસ્ત,” યુસતેસે જવાબ દીધો, “પણ કદાચ તુને બંધાર નહીં હશે કે હુંબી એક કુંડલ છેકડું અને તેથી વળી કાંઈ નાનું જેવું નહીં, પણ જમરદસ્ત જોડું.” મારા કાકાના વારસાની વીસ લાખની વાત છે. જો, એક બીજું વીસ હમણું નીકળ્યું છે અને તે વીસે હું તારી સલાહ માથું છું.”

મીઠો શેઠ ખુશાલીમાં ખુરસીપરથી લગભગ કુદકા મારી ઉઠ્યા, પણ તરતજ કાંઈ વીચાર આવી જવાથી પાછા બેસી ગયા.

“મારા ખ્યારા, મીસન” તેવણે બોલ્યા, “હું દલગીર છેકડું કે તમારા કેસ હું સાંભળી શકતો નથી.”

“હું! શું બોલ્યા?” યુસતેસે અજાણ થઈ કહ્યું.

“મારી કહેવાની મતલબ એ કે, તમે તમારી સાથે કેટલાક સોલીસીટરને લાવ્યા નથી. સોલીસીટર વગરનાં એક કુલને મળવું એ અમારા ધંધાનો કાપદો નથી.”

“અરે હાના મુકની હમણાં તો તારા ધંધાના કાપદોને.”

“મારા ખ્યારા મીસન, જો તું મારી આગળ એક દોસ્ત તરીકે આવ્યો હતો તો ધારાને લગતી જેથી કાંઈ સલાહ તુને જોઈએ તે મારા દીવથી અને મોટી ખુશીથી હું તુને આપતે, પણ તું મોતેજ કહે છે કે તું એક કુલ દાખલ અહીં આવ્યો છે, ભારે તો. અને તુને જણાવવાની ફરજ પડે છે કે એક સારા સોલીસીટરની હાજરી વીના મારે તુને મધવું કાપદાથી દેટું ઉઘડું અને કહેવું થઈ પડે.”

“જો હા! મને તો કાંઈ ખ્યાલની ન હતો કે તું એટલો બધો ચોક્કસ હશે; હું તો જાણું કે હવે તો તું ખુશી થશે.”

“ખતીત-ખતીત! હાલમાં અને મક્કતી ધરાડીનો વીચાર કરતાં તો કાંઈ પણ મળેવું કામ જતું મુકું હું મુદલ ઈછતો નથી. પણ હું સુચના કરું છું કે મારા બાઈ જોન પાસે જઈ તેની સલાહ લેવો તો ફીક; હું ધાંડું છું તેમ તેવણનીથી ધરાડી લગાર કન હોવાથી તેવણ હમણું રોકાયેલા તો નહીં હશે. વળી જો બને તો એક કલાક પછી તેવણ સાથે અહીં આવી મને મતવાની જોડાવણ કરતા આવજો, પણ વાંડ જરા થોળો તો, હું મારા કક્કારને મુકી જોજો, રોજરટ!”

પેલા નાહના ટેંગણે દેખાવ દીધો, “હું ધાંડું છું કે આજે સવારના તો કોઈનો મક્કા આવવાનો વાપરો નહીં હશે?”

“નહીં સાહેબ,” રોજરટે તેની આંખો સમજાવી જવાબ દીધો, “એક પછે થોળો સાહેબ, હું ચોપડીમાં જોઈ આવું;” આમ કહી તે લાંબી શુભ મંત્ર ગયો, પણ જંસદીથી પાછો ફરશે અને જણાવ્યું કે મીઠો શેઠને તે સવારે કાંઈ પણ મળવા આવનાર ન હતું.

“ફીક છે,” મીઠો શેઠ કહ્યું, “ભારે તો ચોપડીમાં નોંધો કે મીઠો જોન શેઠ અને મીઠો મીસન બરાબર બે વાગે મલવા આવનાર છે.”

“હા સાહેબ,” રોજરટે પોતાને સોંપેલું કામ કરવા જતાં કહ્યું.

જેવો યુસતેસ જેમ્સ બેરીસ્ટર આગળથી જોન સોલીસીટર આગળ ગયો કે રોજરટને તેના શેઠ પાછો બોલાવ્યો અને બીજા માત્ર પરના મીઠો ચોક્કસ પાસેથી ધારાને લગતી વાતીઅતનામાં વીરોની ચોડીક ચોપડીઓ ઉઘીની માંગવા મોકલ્યો. આ મીઠો ચોક્કસ પણ એક બેરીસ્ટર હતો અને તેની આશીસમાં એક ઘણી સુંદર પુરતકસાળા હતી. મીઠો જેમ્સ શેઠ પોતે માંગેલી ચોપડીઓ મેળાયા પછી તેનું કુલ પાછું ફરે ભાંય મુખી ધણીજ આતુરતાથી તે વાંચવામાં રોકાયા.

હવે આપણે યુસતેસ તરફ પાછાં ફરીએ. તે આપણા બેરીસ્ટર સાહેબને ભાંયની નીકળી તેવણના બાઈ સોલીસીટરને ભાંય વળા મીડીમાં બેઠો. તેવણની આશીસ આગળ આવી પુગલાં બહાર તાંગેલા પાડીઆંપરથી માત્રમ પડ્યું કે મીઠો જોન સોલીસીટરની આશીસ તો ફીક એક સૌથી જાગ્યામાં જાગ્યા પરના સાતને માથે આવેલી હતી. તેણે તે દીવાલાંકી ચઢડવા મીડી અને હાંડેલાં હાંડેલાં સાતને માથે આવી પુગો, જ્યાં એક નાના દરવાજાપર “મીઠો જોન શેઠ સોલીસીટર” કહી પાડ્યું. માર્યું હતું. યુસતેસે આ દરવાજા રોક્યો અને એક

નાના છોકરાએ આવી તે ઊધાર્યો. આ છોકરાનો ચેદરો નેમસ શેટની આરીસમાંનો છોકરાને એટલો તો મળતો આવતો હતો કે યુસ્તેસને પેલ્લાં તો તેને જોઈ ચોંકે, પણ પછી તે ભેદ તેને સમજાવવામાં આવ્યો. તેઓના શેટની માફક આ બંને નાના છોકરાઓ પણ બાઈઓ થતા હતા.

મીઠો જોન શેટ અંદર હતો. યુસ્તેસને તેવજુની હજુ રમાં લઈ જવામાં આવ્યો. સોશીસીટર સાહેબ તો ટેબલપર પડેલાં લાંબા લખેલાં કાગળોના ઢગલા વાંચવા રોકાયા હોય એમ દેખતું હતું. વધારે ધ્યાનથી જોતાં યુસ્તેસને માત્રમ પડ્યું કે, તે કાગળો કોચરને સાલનાં હતાં, કારણ તેની સધળી કીનારીઓ પીલી થઈ ગઈ હતી અને તે ઉપરની શાદી ઝાંખી થઈ હતી.

[સાંધણ છે.]

શીરીન ૨૦ પાટક.

સો નાને મુળની શી ખામણો.

આબાદી બીરને ખરાં રૂપમાં ઉધારી પાડે છે અને ગરીબોને કોઈને ઉધારી પાડે છે.

જે બધાના ખ્યારો થવા જાય છે, તે કોઈનો પણ ખ્યારો હોતો નથી.

ગુસ્સાની શરવાત મુરખાઈથી થાય છે અને તેનો છોડા પસ-તાવામાં આવે છે.

કાવતરો અને દુશ્મ કુટકાથી આપણે પોતે ભેટલાં કાળાએ અને દુખી થઈએ છીએ તેટલાં બીજાં કાતાં અને દુખી થતાં નથી. ન્યારે એક ધણી ધણીઆણી એક બીજાને વીધાસ મેળવવાને અને એક બીજાને મુખી કાપાને ટેકાવ કરે છે, સારે બહાર ગમે તે થવા છતાં તેઓનાં ધરમાં દંમેશ સલાહસપજ અને ખુશાલી હોય છે.

રોજત મેળવવાનો રસ્તો બનરમાં જવાના રસ્તાના ભેજાન પસ્ટો અને સોલ છે. તે યુગ્ય કરી જે થીને પર આધાર રાખે છે. ઉચ્ચ અને કચ્છર-એટલે કે વખત તથા પૈસા ગુમાવવા નહીં, પણ ભેજ અને તેમ ભેજનો સારો ઉપયોગ કરવો.

તેઓ બીજાના કાળામાં પડતાં નથી, તેઓના પોતાના કાળા ધણા ચોડા હોય છે.

બુખ એક લેટેન્સ છે, જે ગરીબોને જખરાવામાં આવી છે, નથી તેઓ જે કાંઈ ખાય છે તે તેઓને ગમે છે, ન્યારે પૈસા-દારો તેની મનદ કદાચ જોગવી શકે છે, કારણ તેઓ તે બંને તે ખાય છે.

પુત્રતાના સ્વભાવ નીરજપરાધીપણાં સાથે બેભાઈ જીવસુરતોને ધ્યાન ખેંચવાની કરે છે, અકલને સાક્ષે જવાને છે અને ગરીબાઈ, દુખ, તથા આંહીમાં અકલો કરે છે.

બચન કરવા પેલ્લાં, દોહત અગાધ આંદમી, જીવસુરતી અમા-લ, નેહી, અને ચીરે અગાધ મનને પસંદ કરીને; સારીને તપને તો, દોરત અને સાધી મલકો.

તમારા કરતાં ખરાજ હાલતવાલાને મદદ કરીને અને તમે ભેજો કે તમે ધારો છો તે કરતાં તમારી હાલત સારી છે. ખરા દોરતો ખરા હીસ મીસાલ છે, જે ધણીને કીમતી હોય છે અને જ્યારે મલી આવે છે. મીસા દોરતો જગદમાંનાં પાતરાં મીસાલ છે, જે જોશુઆર મલી આવે છે.

શીરીન ૨૦ પાટક.

સં તો પ.

જુસ જાતની સર્વે હાલત પર વીચાર કરતાં માલમ પર છે, કે માણસ ગમે તેવી જાતી હાલતમાં હોય તે છતાં જ્યાં સુધી તે સંતોષતા યજુનો લાભ હોતો નથી ત્યાં સુધી તે ખરા સુખી થઈ શકતો નથી. એ ખડું સુખ મેળવવાના ઉપાય આપણા હાથમાં છે, માટે દરેક માણસને ધટે છે કે તેણે પોતાની યાત્રી હાલત પર સંતોષી રહેવું. સંતોષની સામે વારંવાર

લોભનો દુર્ગુણ આવે છે, કે જે માણસને અસંતોષી બનાવવાને સુક્રો નથી. ધણે કરીને આપણે ધણાં લોકોમાં જોઈએ છીએ કે તેઓને તેઓની યાત્રી હાલત પસંદ આવતી નથી અને તે કરતાં વધારે અને વધારે સારી હાલત જોવાને તેઓ ઈચ્છા રાખે છે; વળી એ તેઓને તેઓની ઈચ્છા પ્રમાણેનું મહે છે, તોપણ તેઓ સંતોષ જેવું કાંઈ છે એવું સમજતાં નથી. આપણી યાત્રી હાલત આપણી ઈચ્છા પ્રમાણે બદલાઈ જાય તોપણ જ્યાં જ્યાં આપણે સંતોષા દેઈએ નહીં, જ્યાં જ્યાં તે બદલાયતી સુખી હાલત પણ આપણને ખડું સુખ આપશે નહીં.

આપણે આપણી ધણીકે બેઠેને જોઈએ છીએ, કે જેઓ પોતાના મોઢાંનાં કાંઈ બાઈ હાંખાઈથી ફરતી હોય તો તેણીની તેથી બચાવ દાહત સાથે પોતાની સારી હાલતની સરખામણી કરી, તે માટે અસંતોષ જતાવવાને સુક્રો નથી; પણ એવી રીતે હરકાઈ માણસનો બાહેરનો બપડો અને કા-કાકા જોઈ આપણે આપણી સારી હાલત માટે બુખપડ કરી દુખી થવું જોઈતું નથી. ચોડાંથી સંતોષ ખામવો એ મોટું કડાણ છે. સંતોષનું સુખ કાંઈ પૈસા ટકા અને માલમીતક-ધીન મળી શકે એમ નથી. ધણી વખત એમ બને છે કે પાંચ હમરનો પગાર લાવનાર પચાસ રૂપયા કમાનાર કરતાં વધારે અસંતોષી હોય છે, અને સીક અને મેરીડનાં પોતાને શોભાવનાર કરતાં સાદાં સુતરાક કપડાં પહેડનાર પોતાની હાલત પર વધારે સંતોષ રાખે છે. જે માણસ લોભ, લાસ્ય અને અદેખાઈ જેવું કાંઈ છે, એ સદમનનો લોભ, તથા જે માણસ પોતાની ખરી મેદનનો પૈસો સંજુરીથી પોતાની યાત્રી હાલત પર સંતોષ માની લઈ ખરે છે, તેજ માણસ ખરા સુખી છે. ખરા સંતોષીને ગરીબાઈની ધાતી નથી. જેમ જેમ તે ગરીબ થાય છે, તેમ તેમ તે વધારે સંતોષી બને છે. ગરીબાઈમાં સંતોષ એજ સૌથી મોટું સુખ છે. માણસની હાલત હમેશાં એકસરખી રહેતી નથી. તે તરેહવાર દેરશોધી બરીથી છે, તે છતાં એવાં ધણાં માણસો છે કે જેઓ એવા દરેક હાલતને માટે પોતાને કમનસીખ સમજે છે. સંતોષ પ-ડતીમાં દુખને ખમવાને આપણને શક્તિવાન કરે છે, ન્યારે નાઈમેરી ચોરાંજ દુખમાં આપણને તદન નીરાશ કરે છે. જે માણસ ખરા સંતોષી છે, તે ન્યારે પોતાની દુખી હાલતમાં પણ મનનું ખડું સુખ મેળવી શકે છે, સારે એક અસંતોષી

માથુસ પોતાની ગમે એવી ચઢાડતી હાલત' છતાંથી મુખ ભોગવી શકતો નથી.

આપણી સૌથી સરસ કીર્તી હમેશાં ચઢાડતી હાલતમાં રહેવાની નથી, પણ આપણી આલતી હાલતપર સંતોષ પામવામાં અને તે ઉપર નીરાશ નહીં થવામાં છે. આપણી જીંદગીના કાર્ગમાં ઘણીકી મુશ્કેલીઓ નથી છે, તે માટે બાજુથી કરવા કરતાં તેઓને ધીરજથી મુશ્કેલીના ઉપાય લેવામાં વધારે કષ્ટ છે. સંસારની જાનણ અને મુશ્કેલીઓથી છતાં સંતોષ રાખવો ઘણાંએને કંઈક લાગે છે, પણ અસંતોષી રહેવાથી શું ફાયદો થવાનો હશે? તેથી કોઈ દુઃખ ઓછું થતું નથી, પણ ઉલટું વધે છે. એવું તો છે નહીં કે કોઈની હાલત એકદમ મુખી કે એકદમ દુઃખી થઈ પડે. ચઢાડતી હાલતથી કોઈ માથુસ એકદમ મુખી થઈ શકતું નથી, તેમજ પડતી હાલતથી કોઈ તેની ઉપર એકદમ દુઃખ આવી પડતું નથી, તેટલા માટે ઈશ્વરે આપણને જે હાલતમાં મુક્યાં હોય તે હાલત પર સંતોષ રાખવો એમાં ખરું હડાપણ સમાયતું છે. ઘણાં લોકો પોતાને બાહરથી સંતોષી જણાવે છે, પણ ઘણું કરીને તેમ હોતું નથી, તે નીચેની વાત પરથી માલમ પડે છે.

એક આસ્ત્રીયન ઉમારે એક વખતે એક મુદર ઈમારત બીંધેનામાં બંધાવી હતી, જેના આગળ ભાગ પર આ શબ્દો લખેલા હતા—“આએ ઈમારત કાઢવું કારને બંધાવી છે, અને જે માથુસ પોતાને ખરા સંતોષી સાબેલ કરશે તેને એ બહાર આપવામાં આવશે.” એક દહાડે એક માથુસ તેની આગળ આવ્યો, અને કહ્યું કે તેણે એ ખબર વાંચી હતી અને તે પેલી ઈમારતને કાઢીને લેવા માટે આવ્યો છે. કાઢવું ડોરને તેણે બોલેલું ધ્યાનથી સંભળ્યું, અને જવાબ દીધો “તમે એ બાબત ઉપર ખાતર ધ્યાન જોવવાને તદન ખરા છો, સાહેબ, પણ તમે કોઈ ખરા સંતોષી માલમ પડતા નથી, કારણ કે જે તેમ હશે તો તમારી પોતાની હાલત ઉપર સંતોષી રહી આ મીલકતને કાઢીને લેવા તમે કદી પણ આવતે નહીં.” આએ સાદા પણ એમુલ જવાબથી પેલા માથુસને પાછું ફરતું પડ્યું. આવી રીતે ઘણાંક અસંતોષી માથુસો પોતાની હાલત પર સંતોષ નહીં પામતાં હતાં ઉમારના વની ઈમારત લેવા આવ્યાં હતાં, પણ તે દરેકને ઉપલેખ કામતી જવાબ મેલવી નાકમેદી સાથે પાછું ફરતું પડ્યું હતું.

ઉપલી વાત ઉપરથી સાબેલ થાય છે કે, ઘણાં માથુસો કે જેઓ પોતાને બહારથી સંતોષી જણાવે છે તેઓ ખરા સંતોષી હોતાં નથી; તેઓ તો ફક્ત ડોળપાણ સંતોષી હોય છે. તેઓએ યાદ રાખવું જોઈએ કે આ દુન્યામાં થોડો વખત રહેનાર, વગર બરેસાતું ખાલી મુખ મેળવવાના લોકમાં પડ્યા કરતાં આપણી હાલત ઉપર સંતોષ રાખવામાં હમેશગીનું મુખ સમાયતું છે.

ધનજીવી. ૨. શેડના.

જાહેરો વખતે આપણે એ રીતે બટકીને જાહેરો કરાવે છો? જે આપણે વખત બોલીએ તેમ જ પેલા જગાએ તો કેટલા થોડા વખતમાં સર્વે લોકોમાં બની જઈએ?

૨૪૨

જા નામીયી સ્ત્રીઓનાં જન્મચરિત્રો.

હેના મોર.

દ બાહેર વખાણોને બદલો ઘણીક વાર હદ બાહેર કપકપી ગયે છે; અને જેઓની જીંદગી વેળાં બેહદ દર મુખ્ય છે, તેઓનાં મોહન પછી તેઓનાં વારંવાર મુખ ઓછું થાય છે. હેના મોરને કદાચ આ વાત પડે, કે જેણીનું નામ તેણીની જીંદગી વેળાં મુશ્કેલી વખાણોથી જણીતું થયું હતું, પણ મોહન પછી જીવન માથુસોમાં ફક્ત થોડી ઘણી વીધા જીવન નારી બાનું તરીકે તેણી ગણાતી આવી છે.

મીં જન્મ મોરની પાંચ મેડીઓ મહિલી હેના મોરી હતી; દરેક બેદન આવાક હતી, પણ સૌથી શુદ્ધિમાન અને દુસધાર મીં મોરની આ મોરી મેડી હતી, કે જેણી મીંક અને દોમ લેકોની તવારીખ પોતાના બાપને મોટેથી સાંભળવાને તેની પાસ વારંવાર જતી હતી. તે તેણીને વળી લેકીન અને ગણીત પણ શીખવતો હતો, પણ હેના તેમાં એટલાં તો જલદી આગળ વધી ગઈ કે તે બીધી, અને શીખવવાનું એવી બીહકથી બંધ પાડ્યું, કે રખેને તેણીની એક ભણેલી સ્ત્રી બની જાય; પણ જે કોઈ તેણી આટલા વખતમાં શીખી હતી, તે તેણીની પાછળી જીંદગીમાં ઘણું ઉપયોગી થઈ પડ્યું હતું.

તેણીનાં આ બાપને વીચાર એવો હતો કે, સંપળા બેહનોએ મળી એક નીરાળ ગંધાકી પોત પોતાનું મુશ્કેલી કરવું. આ માટેની તેવારી કરવા માટે તેણીની વડી બેદન મેડીને ક્ષીરલ સોદરની એક નીરાળમાં ફેંચ શીખવાને મોકલી, કે બંધાથી દર રાત્રીવારે મર પાછી ફરતી અને આખાં આંધા-ડાંમાં તેણીએ જે કોઈ અન્યાસ કર્યો હોય તે પોતાની બેદનો આગળ કહી સંભળાવતી. આ પાઠોથી હેનાને એટલો તો લાભ થયો હતો, કે મુશ્કેલીની જાણીતી “આસ્ત્રીયન સ-કસેસન” નામની મોડી લાકડીના કટાક ફેંચ અમલદારો બ્યારે તેણીના બાપ સાથે પાણીની ટેબલપર બીરાજતા, ભારે આ નાની છેકરીને પોતાના દુખારાખ તરીકે પસંદ કરતા. હેનાએ પોતાનો લેકીનનો અન્યાસ મુશ્કેલી રાખ્યો હતો, અને ઈલાકન તેમજ ર્ષેનીશ કવીતાનો તરજુનો તેણી ઘણી સે-હલથી કરી શકતી હતી. નાહનપણથીજ તેણી રસાલાઓ,

હેના મોર.
HANNAH MORE.

कवीताओं अने नानी नानी वार्ताओं रचती आधी होती; अने सतर वरसनी छम्भरे पोतानी मेढनानी नीशाणना वीधार्थीओ भाटे ओक नाटक रचयेवा हतो, के डेठांक वरसो पछी इतेहमदी साथ भल्ल जताआमां आआयेवा हतो. आ मेढनेमां अहे-भाई जेवुं कांई हतुं नही; अने पोतानी नानी मेढननी वभाय्वा ज्वाले पोतानीज्ज होय तेम गधुतां हतां. अरोपर जेतां दरेक मेढन हेतानांन जेवी याताक हती, पछु इकत तेष्णीन जेवी लंघवानी छटा तेजोभां अजी हती नही; मेरी मोर के जेष्णी वीस वरसनी छम्भरे ओक नीशाण, जुवान भदहनशीन भदहन श्यापे अने योडाज वपतमां नीशाणतुं नाम कडाडी शेके, ओ कांई साधारण भायुसथी अने जेवुं हतुं नही.

नीस वरसनी छम्भरे तेष्णीने ते वपतना महाभारत डाड्डर ज्जेनसन अने आहोश नाटककार गेरिक साथ ओवपणाय्वा थर्छ, के जेओ तेष्णीनी कवीताओ अने पीन लंघाव्वानी सुश्रुत वपणाय्वा करता हता, अने तेष्णीने कागमां केई केई वेजा भदह पछु आपता हता.

वीस वरसनी प्रभाषीकपणुनी मेढन पछी आ मेढनओ पोतानी पास सारी पुंछ ओकडी करी अने १७८४ भां तेजोओ "मेजर" नामनां गामथी थोरिके दुर पोता भाटे ओक घेर भूपाय्वा. योडाज वपतमां तेजोने भात्रम पडुं के जे भात्र तेजोना घेरनी थोडे छेते आरुधुं हतुं, हां धखान अगान अने कभाज भायुसोनी वसती हती, अने धर्म जेवुं हां कांई हतुं नही. ते गाभने वरो जे योडाज वपतनाने नभायो हतो, ते आ मेढनो पास आओ, अने तेजोनी भदह मांणी, जे हेना अने तेष्णीनी नानी मेढन 'भारथाओ' मोदी पुथी साथ व्यापयाने कयुत्र करी तेजोओ हां ओक घेर वीधुं, अने नीशाण छेडाइया भाटे तैयारी करी, अने बांयवा, लखवा, भरवा, अयवा, कौतवा अने धर्मतुं जान आपवा भाटे शीछेको नेमा. तेजोने पहेलां आ अगान लोडने राडपर लाववाने अनी सुरा-डणी पडी, पछु 'भतीपछु' तेजोओ छेडी छीधुं नही. हेना तेजो भाटे धर्म संभधी तेमज्ज भीज्ज भाय्वाहीनो शोपडीओ लपती गध, अने आस्ते आस्ते ते नीशाण आ याताक पानु-ना होय हेला सुधरती आवी. दर रवीवारे तेष्णी गाभनां नामां मोठां सयेंने ओकडां करी तेजो आगज धर्म संभधी भाय्वा करती, के जेनी अस्सर लोडपर यथा वीना रहेती नही. धखीक इध तेजोमांथी नायुड थर्छ, अने धर्म जेवी वीज्ज तेजोमां दामत्र थर्छ. जेम जेम आ वीरोनी वात आहरे पंथराती गर्छ तेम तेम हेना तरक्ष लोका धणुं मानथी जेवा लागया. नीशाण पाछण आरणी न्हेंहमत भेयवा छतां, तेष्णीओ पोतावुं लखवावुं काम कांई छेडी छीधुं हतुं नही; शोपडीओ ओक ओक पछी आहरे पडतीग थर्छ, अने ते दरेक वाधेना लोडिमां धखी होसथी वंयवा लागी. १८०६ भां तेष्णी अगज जगतनी तावथी पीमार पडी, जे गांमगीमांथी ओक वरस सुधी तेष्णी साज्ज थर्छ नही. भीछानां पर पडी रहेवा छतां, तेष्णीओ ओक अती रसीवी वार्ता रचि, जेनी हज-

रै नखो नव भडीनामां भपी गर्छ, अने लोडाने ओडथी तो पसंद पडी के तेनी वंभाय्वानां कागजोने ज्वाले वरसाद ते अंधकांपर वरसवा लागयो.

१८१३ जुं वरस यल्लु गमपार गर्छु, कारख के ते वरस पछी हेतानी सधणी मेढनो ओक ओक पछी मोहनेते रवाधीन थर्छ. सडथी वडी मेरी, लांपी गांमगी पछी रसीने वरसनी छम्भरे भरलु पागी; अने यार वरस पछी ओसीओके तेष्णीनी पछवाडे गर्छ; तेजोनी भीज्ज मेढन साराद तेजो पछी ओकज्ज वरस छववा पागी. १८१४ भां 'भारथा' जे हेतानी अनी वडावी मेढन हती, ते ओकओक ओक दीवजे गरलु पागी, अने गरीज भीयारी हेना जुडी अने नातवान अने आंचि लगभग आंभणी जेवी घेरमां ओकथी रही गर्छ. १८२८ नां वरस तवीक तेष्णी ते घेरमां रही, के ज्यारे तेष्णीना होरोना के जेओ वारवार तेष्णीनी मुनाकते आपवा हता, तेजोने भात्रम पडुं के तेष्णीना मोडथे तेष्णीनां अशक्तपणुनी लाम लर्थ जेठडुं अने जेठडुं छुटवाने सुकता हता नही. धखी आनाडानीओ तेष्णीने पोतावुं धर, अरो रद वरस तेष्णीओ छडायां हता, ते छेडावानी इरज पडी, अने अतगना होरोना जेने तेष्णी यादती हती तेजो वरजे जर्थ रही; पांय वरस हां तेष्णी रहेवा पागी. आस्ते आस्ते भगज राहती पछु नयणी थती गर्छ, अने १८३३ नी ६ की सप्टेभजरे तेष्णी छेडिमां पडी, जेमांथी इरी पाछी छेडाव तेष्णी पागी नही.

जुलभाई केराभछ पादक.

सुवेलां भायुओ जेजलुं नही जेठडो ओक इय भोचो वीरो जेवुं कडेपारुं छ के ते केड पछु बीज्ज की वीदोता हतो नही. जे जुवान राभरोओ तेने आ वीरो तपासवानो वीयार करयो; जेथी ओक ज्वाले सुवेलां होय तेम पडयो, अने भीज्ज ते मोथाने सुरां आगज जेसी रहेवाने कडाइयो, तेने (मोथोने) कांई कामनी छतावण होमाथी पोतानां हथीआरो अने यामडुं लथ ते सुरां आगज आनी काम करना लागयो. छेक मोडी रातमां तेने सलभर राभजा भाटे "जोअ" काडीनुं कप लापी आप्युं. पीधा पछी योडा वपतमां ते ओकओक भुरगो आनी लर्थ भीत लागी, तेमांथी ते सुरां हड्डुं अने जोभरा अचाने जेजलुं, "न्यारे ओक भायुस सुवेलांनो हड्डर. भां होय लारे तेले जावुं नही जेथी!" ते मोथी कडिओ अने ओकओक ओक कुराओ जेतमां ते सुरांमां मायां पर लगान्यो अने जेजल्यो के "न्यारे भायुस सुवेलां होय लारे तेले जेजल्यो नही जेथी!" ते मोथाने जीहवाडानी आ तेजोनी छेडीज्ज यल्ल हती.

इरयामां ओक वरतनी परतेष्णी की इरीभर छपर हती, अने इरयो घल्लो दुसनी हतो; "हुं धखी रीक यर्थ गर्छय" तेष्णीओ पोताना धखीने कड्युं, "अने हे हुं मरी लठ्ठ अने मने अहोयां हाटे तो केई वेजा तमे आनीने भारी-भार पर कुल सुदो के १"

"साय, तमारी छभने पय छ के १" "हुं छ १" "पय पय, भायछ" "ओवा जेयकुं जेवा सवाज्ज हुं पुछेय" छभने पय आये के १" "अरे नहीरे, आधने आनेने कडेमां सताकया के तमारी छभ सवारथी ते सान सुधी यास्यान कयय."

બનાવ બન્યો સારે ઇનસાફ કાંઈ અદાલતોમાં ખાસ ન્યાયથી-
સોધી થયેલા કામદાર પ્રમાણે ચંતે નહીં, તેમ તો પાછળથી યથા
લાઠ્યું, પણ તે રાજ દરેક જણની સામે સુધ્ધી જગ્યામાં પોતાના
પ્રધાનોની સલાહની મદદથી કરતો. તે આરબદારો નબળીક
આગ્યા, પોતાની અરજીઓ રજુ કરીથી, ચુકાદો મેલવીને રવાના
થયા ને રાજના સુકાદાના અભીપ્રાય પ્રમાણે કાંઈ દલગીર કે
જુદી થયણું હતું.

જે બનાવ ધીમે આપણે બોલ્યો છીએ, તે વખતે તે મંત્ર-
જોનાં માણસોના વીચારમાં દરકત થઈ પહેલાં એક ને સાર
પછી બીજો, ઉપર વેળેને આકાશ તરફ આંગળી બતાવીને
અન્યથાની પોકારો કરતા. તે રાજ્યે પોતાનું માથું જે વીચાર
માં હતું તે જીતી કરીને લેવું. આ જિંમે હવામાં તે એકડી
યમથી ટાળી ઉપર એક મોટું ગીદ ભરખા કરવું હતું. ચુકાદા
જુદી ગયા, કામમાં દરકત થઈ, ને દરેક જણનું ધમાન તે
દબાવ્યા બેરહુ પડ્યું જે પોતાની પાંગોળી દવામાં ધોવાટ કરવું
ને પહેલાં મોઢાં ને પછી નાનાં કુંડાઓમાં ઉડવું, ને ટોળાની વધારે
ને વધારે નબળીક આવવું હતું, તે તરફ બેચાણું. સધળા તે ગીદ
પડીની રાંધે ધણી આપુરતાથી લેતા, (એક પેલી ભેલ સીંચી
તેમ જાણતી નહીં હતી) જે ખીસરમાં, તે પડી ફતેદ ને સુ-
ખની નીરાની ગણાતી હતી. આ વખતે તે રાજનાં માથાં
પર બરોબર સીધું જમ્યા કીડું, ને પોતાનો પંખે જાંઘાડી-
ને કાંઈ નાંખ્યું. અન્યથાની પોકાર કોઈકમ હબ્બો મોદ-
કાંથી નીકળ્યા. તીરની કાંડપથી તે ગીદ ઉડ્યું, ને તેજોની
નબર આગળથી ઝુમ ધડ ધડ્યું, પણ તે રાજના બેઠામાં
એક નાની સપાત પડી.

તે રાજ તદન ઝુજો ભેરી રહ્યો, ને એકલા યથા લોકો-
ના મોદરાપર અન્યથાની પંથરાઈ રહી. કાંઈને સમજ પડી
નહી, કે તે બનાવની મતલબ શી હતો. છેલ્લે સરવાલે તે
રાજ સુપકાદી તોડીને બોલ્યો, “જા બનાવનું કારણ મને
કાણુ સમજવશી? એક પછી એક બધા વીચારવાને રીતે,
બેદ સાથેત કયા વગર રોડાં ધુણાવવા લાગા. છેલ્લે સરવાલે
એક જુગેળે અનુમતી ધર્મચૂર આગળ આગ્યો, ને નમન
કરી બોલ્યો “સુધના છોકરા, તે અને પુછ્યું, ને તારો તોકર
તુને જવાબ દે છે. એ તો એક જીવાન કુમરીકાંથી સપાત
છે, જે આ પડી આકાશમાંથી લાડ્યું છે. ઉઠ, ને આવી આ-
સાધારણ રીતે તારી નબળીકમાં જે આડ્યું છે, તેણીની શોધ
કર, તે તારી જાગણુ ને અમારી રાણી થશે.”

સધળાંએ તે વીકાનના બોલો પ્યાનથી સાંભળ્યા, ને લાં
રાજાસીનો મોટો પોકાર મગી રહ્યો. “હોઠા, હોઠા, ને રા-
ણીની શોધ કરો,” એવો પોકાર બધી આજુએ થઈ રહ્યો.
ફતેદનો વરયોયો, લોકોના યુગાંધીના પોકારો, તથા રજૂગી-
ગાંના અવાજને વચ્ચે રાજને શેઢરમાં લઈ જવામાં આવ્યો.
તે શેઢરમાં જે લોકો ઉતાવળે પોતાને ધધે જતા હતા, તેઓ
તરફથી તે બનાવની મતલબ લોકોને સમજ પડી. ને કાસ-
દો મણુ રાંજધાનીમાં ફરીને, રજૂગીગાં ને દેવના મોંઘા

સાથે જાણાવવા લાગા કે તે સપાત પહેરનારીને રાજ્યે પો-
તાને લાં આવવાને ઇનન કીડ્યું છે. તે દહાડા તો અન્યથ-
થીમાંજ પસાર થઈ ગયો, ને કોણથી નીકળ્યું નહી, તોપણ
બરેબર એકથી છોકરી એવી નહીં હતી કે રાજનાં તેડાંને
માને આવીથી લાં નંધ નહી.

હવે કંટુંડું શું? તે રાજ્યે જે પેલી સપાત સાચવીને
રાખી હતી, ને જે તેનો દાવો કરે, તે ફક્ત તેનું ખ્યાન કરે,
એકજુન નહી, પણ તે માણસ બતાવે, ને તેને પગે બરો-
બર ભેસતી આવે છે, તે દેખાવે. કાંઈથી શોધ બનાવ બેગ
લાગી નહી, એક ઘણીક મીસરની છોકરીઓ જુદીથી અન-
માવી લેતે. મેદલમાં અન્યથાની વધી, કે હલ સપાતનો
દાવો કોઈકરવું નહી, ને એનું અનુમાન કીડ્યું કે તે ગીદ હ-
રથી તો નહીં લાંમું હોય. ફરીથી તે કાસદો આખાં શેઢરમાં
ફરી, ને જેની મદદથી તે બેમાણુમ કન્યા મહી આવે તેને
મોટું ઇનિમ આપવા કહ્યું, પણ સધળું ફૂંકટ ગયું. બધાં
સુધી આ બેદ સાથેત થયા વગર રહ્યો, લાં સુધી તે રા-
જને જરાથી આરામ કે મેન પડ્યું નહી.

તે મોલી હાથે, હું કાંઈથી કરીને તેને મહું, એક મને
મારાં રાજની દરેક ઝુપડીમાં કાંઈ નહીં શોધ કરવી પડે. તે
દેશમાંના ઉત્તરથી તે દહીણુ બાગ તરફ યુસાફરીએ નીકળ્યો;
ને બધાં બધાં તે યુસાફરી કરેતો ગયો લાં લાં પોતાની ઉમે-
દ ને હુકમ જણાવેતો ગયો. છેલ્લે સરવાલે બધાં નીતાકરેત
રહેતી હતી લાં આવી લાગ્યો, ને બ્યારે યુસા મોદલામાં
કાસદોએ તે યુસાફરીની મતલબ બંદર કીધી, સારે ધણા
જણુ તરફથી જવાબો મથ્યા કે “એ સપાત તો યુગસરત
પરંદેસી નીતુકરેતની છે, એક ગીદ તે ચોરી હતી.”

બ્યારે ઉમેલા લોકોમાંના યોડા જણુ તે કાસદનો હંદરો
નીતાકરેતને કહેલા લાગા, સારે અમથદાર રાજ આગળ દોડી
ગયો ને જુમ પાડી “રાજ તુને અમે ઘણી સલામતી આ-
પીએ છીએ, જેની તું શોધ કરે છે તે છેલ્લે સરવાલે જણુ છે.”

તે રાજ પોતાની અતીસથ અધીરાઈમાં તે જગ્યાએ પો-
તાના દરબારીઓ સાથે ગયો. નીતાકરેતની અન્યથાની કાંઈ
જોણી યથ ન હતી, તેડાં તો મોદલામાં યથા યોધાટ
થી તેનું ખ્યાન બેચાણું, ને બ્યારણું આગળ દોડી જ-
ઈને જોય છે તો હથથારથી માણસો રજૂગીગાંનો અવાજ
કરેતાં આગળ વધતા હતા, ને તીરંદાને એક કાસદ સાથે
પછીનાં ચાલતા હતા, ને તે કાસદ પોકાર કરેતો કે “માથું
નમાવો,” ને મોદલામાંના સધળાં લોકો, તથા છાપડાંપર
ચઢીને બેઠાસ. સધળાં જુમ પાડી ઉઠ્યા “અમાર રાજ સુ-
ધના છોકરા સલામત રહો.”

હવે દોર ચડાવેલી એક મોલી ગાડી આવી પુગી, જેમાં
ઘણજુ ભપકાદાર યોડા જોડેલા હતા, જેમને વારા ફરતી સ-
દે પોચાક પહેરેલા જીવાન માણસો ચલાવતા હતા, ને તે
સુધના રાજ ગાડીમાં સદે ને લાજ બાદશાહી તાજ પહેરી-
ને બેઠેલા હતા, અને જમણી તથા ડાબી બાજુએ માણસો

મોઝા લાડકીના કંઠમાંથી, જે ઉપર શહસ્યનાં પીણાં ને પખા
ખાંધ્યા હતાં, તે રાજનાં ખાણપર પકડેલા હતા.

તે વેપારીના દરવાજા આગળ ગાડી યોજી, અને તે રાજનાં
ધરની અંદર દાખલ થયો. અરધા કલાક પછી તે વરદેશી
પહોંચે, ને વાઝનાં અવાજ સંભળી પેઢાર હાથે કે
“નમન કરો,” ને તે પેઢાર આખા મેહદારમાં પથરાયો.

રાજની બાજુએ તે હુવસુરત નીતકરેત ઉભેલી હતી. જે
સ્ત્રીઓપરથી તે ખાદરાડી ગાડી પસાર થઈ, ત્યાં દુકો પાં
ધરેલા હતાં. ખાતીપીનીની દેવારી ચાલતી, ને સધને હુસુ
લી-પથરાવલી દેખાતી. છેવટે સરવાળે તે રાણી તે સરખા
નીનાં રોકરમાં આવી પોરેશ્મી, ને જે તેણીએ લેખું હતું તેથી
તદન પ્રથમ થઈ ગઈ. મણુ સડકી વધારે તેને એ હુસુલી
ઉપર કે, જેમ વખન જતો ગયો તેમ તેણી મણુ (રાજ) ને
પ્યાર લેખા લોકોનું આન ને પ્રીત વધવા લાગ્યું. તેણી ને
જીવે મણું આદનાં હતાં, ને તે સખાનના બેવરપરથી તો તે
આકારી પરી હોય એવું જ ધારતા હતા.

નીતાકરેત આ ખારને લાગતી હતી. ખરેખર, તેણી
પેતાની દેવનાની વાડકી માતા હતી; જોખીએ તેણી દીકા
કેટી, મરીએને મારક કરતી, ને આડાં ગણુએની માન
જત કરતી; કોઈથી થર તેણી ધણું નાનું ને ગરીબકું ગણી
અંદર નહીં દાખલ થાય એવું તો હતું જ નહીં. સખે કે-
કણુ તેણી જતી, ને દીકાએ ઈર્ષ્ય સુખ આપી, તેમની કુખ
મેળવતી. જ્યાં પછુ તેણી જતી ત્યાંથી જંગલ અને દુઃખ
ફૂર થતું, ને હુસુલી તથા સખાક પથરાતી.

વરસે પસાર થયાં, ને નીતાકરેત સડકી પછું સુખ મે-
ળવતી હતી; સખાળીને તેણી યાદી : સર્વની માનીતી થઈ પડી.
ક્યાંની પછુ તેને કમ હતી નહીં, ને એવો ખ્યાલ પછુ નહી
હતો કે આખાં મીસરમાં તેણે એકપણ દુરાગેન હોય.

તોપણ રાજયમાં મોહસ માણુએ હતા, જેણે અસલી
હકને વચગી રહેલા હતા, અને તે રાજ જે પરદેશપુને ગાડી
પર લાંગરે હોતે તે કહી જુલો નવા નહીં, ને તેને મારક કો-
પી નહીં હોતો, અને કોઈથી જગતી પેડીની નગરીક તીકાપ
પેતાનું વેર લેવાનો નીકષ્ય કીધો.

રાજની નાણુશ પથરાએની એક-છુપી ઈંત્રીએ મંબીર
સોગડો લીધા કે રાજનું પુન કરી, નીતાકરેતને વીધવા ક-
રતી. તેણે પેતાની પાપી નેમમાં કાવ્યા, ને એક વખતની
હુસુરત ને મુખી નીતાકરેત એક કીકી, રડતી સ્ત્રી થઈ, ને
તે પેતાના વાદવા આવીદની-લાસની પેડીની નગરીક તીકાપ
કરતી, ને શોક કરતી, ને ઈર્ષ્યતી કે તેની સમય મિતે પછુ
જુલોથી દરખાં બાંધ, ને પેતાના હાથે મણું દુઃખથી મસ-
જતી ઉભી હતી. તેની રાજવાની કીધા સાર તેણી આંખમાં
અનીશય આંસુ લાગી હુકમે આપતી. પ્યાર અને વધારાની સ-
ખી દેખાઈતી નીરાશીએ તે બેહેલનદીને પથરા સાર દે-
ખાડમાં આવી, જયારે ડરડે ને દીપસે તેને જુમીયા કર-
વાની કીધેનો દહારો આવી પુગો.

જયારે મીસર દેશનો રાજા મરણ પામ્યો, ત્યારે તે દેશના
લોકો, જે વખતે આઘાયાનાં દસ દીવસો હતા, તેટલાં જો
આઘાયાને ને મરણને જુમીયા કરવાનો દીવસ મઠી ડર દીવસ
શોક પામ્યા. આ દીવસો પર દેવોની કોઈ પણ પુજા થતી
નહી, વાઝનાં અવાજ : સંભળાતો નહી, ખાતીપીની ચતી
નહી, એસ ખવણું નહી, કાણ ખાતી નહી; ને દાર પી-
વાતો નહી.

જયારે તે પુરાણો ભરેલી લાસને પંદીમ તરફનાં પદા-
રમાં લઈ જતામાં આવી, ને ઘોર વાજ કીધી, ત્યારે તે દી-
વસમાં જડી કીધેમાં આરણું પર લાગે વખત મુખી આરેકી
નીતાકરેત પ્રાર્થના કીધી, ને રડીને ધીમેથી બોલી “મારા વા-
દવા, નીકરે પેડાર, મને અંદી આંચે દુનીયામાં મણું મો-
હું કરવાનું છે. હું મારીજ ઘોર અધારીસ, ને હું તારા વેર
લધરા, તે ત્યારેનું હું તારી પાસે આવેશી.”

જુમીયા કરવાની કીધા પુરી થયા પછી, રાણી તદનજ
બદલાઈ ગઈ. તેણીએ એક સરસ બાંધકામ કરનારને મોલા-
વ્યો, ને તેને એક “પીરમીદ” (પુરાનો ગીનારો) બાંધવાનો
દુકમ કીધો; કે જેમાં પેતાની ઘોર યદ રહે, ને ખાતીપી-
નીને લગતી ગોઠવણું થઈ શકે, એવી રીતે મોહકમાં મોહકા
કરવા. મીસર દેશમાં મારમીથી કંઠાગીને લોકોને એવાં મોહક
સંખ્યાનાં મોરકામાં આસરે લેવાની ટેવ હતી, તેથી આ દુકમ
કોઈથી રીતે મોહકવારો હતા નહી.

સ્વરેકી બેક બાંધકામની કુતીની તંકાર થયા પછી નક્કી
થયું, ને તે “માતર ગીનાર” ને તેણીએ દુકમ કીધો, કે
કોઈથી કરી તે કામ જેમ બને તેમ જલદી કરતું, ને તેને
રવાના કીધો. ત્યાર પછી રાજયને લગતાં કામકામમાં તેણી
ગુલામ, ને જે જે કામ તેના હાથમાં આવતું, તે એટલી તો
ઉમટ ને અકલ્પી કરતી, કે રાજ હોય નહી એમ લોકોને લાગું
નહી. તે છુપી રાજીની સખ્યા કીવાય સખાં લોકો તેણીને
આદતો હતાં. જુવાન ને ધરમ, પૈસાદાર ને ગરીબ, લકાં ને
કમસુતી પદવીનાને તેણીની સલા ને અકલ્પ સાર લણુક
માન હતું. ત્યાર પછીના વરસે કહે છે કે, સુર્ગના રાજની રા-
ણીએમાં “આકીરમી” મીયા, તેણી સડકી હુસુરત, અને
કમલ હતી. પછુ રાજનાં મરણ આગાક જેવી તેણી પ્રજા-
સુરત હતી, તેથી ત્યારપછી રહી નહી. તેણીના શીકા દુઃખી
મેહદારપ કહીએ-હસતું જણાતું નહી; કદાચન હસવાનો ને
પુશાવેલો બોલ તેનાં મેહદારમાંથી નીકળતો; ને એખસી
પડવી ત્યારે તેનું દીક્ર ને વીચાર જુદીજ “આમદપર લાગતાં.

જયારે રાજકોરોપ્યારનું કામ પુરું થાય, ત્યારે તેણી બહાર
જઈ પેતાનો પીરમીદ તપાસી આવતી. તે કાંઈ અસલી મારા
પ્રગણે પીકો ચુનાતો નહી, પછુ “ક્રીત” પથરનો જવાને
શો દેતો, જે પથર મીસરની દક્ષીણ બોરડ તરફથી લાવેલો
પડેલો આણું પરસ હામરો મણુએ તે પથર બાંધવામાં
કાપવામાં, ને નાકેન નહી તરફ લઈ જવામાં રહેલો, ને તે
જમરદસ્ત બાંધકામ બનાવવામાં ગુલામ જતા. બોધારામીનો

ઐસરો પશુ તેનીજ ઉલટથી બાંધ્યા માંડ્યો, ને વ્યારે તે પુરો થયો, ત્યારે બારણાંથી બપોરોનો તેનો સખુમાંથી નીકળ્યો તે પીરેથી પુરુ થાય ત્યાંસુધી તેની રથપાનતરી કીધોને ધીસ કરવામાં આવી.

આખરે, ૭ વરસની આશુ મહેનત અને આરા પછી બેઠક કાગો ખસાસ થયાં. તે મોટા ઉંમર પીરામીડના વચકા બાગમાં નાની ધોરનો ઐસરો હતો, જેમાં એક ગ્રીનિય પથરની ધોર સાંતપણે લામની ચાત બોલી હતી, ને વ્યારે લાસેલી પેરીમાં લાસ યુધ્યા પછી, તે સાંકડો દરવાજો બાંધવામાં પથરો બેઠકે તે પશુ લાંચર પહેલા દવા. તે કુશળી નીતારતે ને બેઠ ને યુગની તેનાં દીવમાં છુપાવી હતી, તેની કાઈપણ વાકેઈ હતું નહી, ને કોણે શક પણ પડ્યા નહી. આજુબાજુ કામ કીધા પછી તે ખુલીએ તે રાણીના કાનાની, ને પકકાદ આંખોની ધારતી રાખના હતો, પણ વખત પસાર થયા સાથે, ને તેમને કાંઈ પણ ઈજત થઈ નહી, ને તેમની પદની ને એથિા પણ જેમનો તેમજ રહ્યો. આ પ્રમાણે તેઓ સદાજી વરો એવી તેમને બીજકુલ આરા હતી નહી, અને હવે તો ૪ વરસે. વડી મયાં છે, ને એનો પશુ માસુરિયા ખખડ નહી, ને તેઓએ પોતાનો કાગો તો લીધુ હતો.

આ વખત બાંધકામ વેપાર હતું. ખુલીએ સમયન દવા, અને તે કાંઈએ તે મોટું પીરેથી પુરુ થયું તેની ખુલાલીમાં એકરવાં ઐસરમાં છુપાવન આપી, તેમને માનવા દના. જેમને આ બારણાંથી મેજાખાનીમાં બાગ લેવાનું માન મળ્યું હતું, તેમાંના એકનેથી કાંઈ બજાર હતી નહી. વ્યારે સવળાં એકમાં થયાં, ત્યારે તેઓએ જેવું પશુ મલી કે તે ૭ વખતે રાજાનું ખુન કીધું તેમાંનો એક પણ મેરદાનર નહી હતો. તથા એક નેકર નાહક નહીમાંથી, તે બોપરામાં જોડી કાઢી, છેક પીરેથી મુકી આવેલી છે, ને જે મોટા દીવાનખાનામાં તેઓ પાછાં હતો, તેમાંના એક નાના ઐસરમાં જાગ્યાંની જગાર, પાછી અંદર નહી આવે તે સાકું મોટી દીવાન બાંધી લીધી છે.

તે દીવાનખાનું ધણુ બપોરની રાજુપારેવું હતું, ને સેકો દીવાં કીધા હતા. સૌત પાછળ ને બાજીની તેમની વાન જેની હતી, તેને તેમને બીજકુલ સરદ હતો નહી. સકડી સરસ વાહનનો દાર પ્યાસમાં ચળાનો હતો, ને કાગની રાજાઓનાં સ્નાદીક વાળીએ; દેખાવી હતી. દીકને ને ગીતે ખુસ કરે, તે સવળી સાં પુષ્કળ હતી. સારે જણુ એકને કહેતા કે, એવી સરસ મેજાખાની આગક કદી થઈ હતી નહી.

તે રાણીએ ચળાતી આંગળા સાંચે, ને પેરેણુએની રાખના તરફ નજર કીધી, ને ખુશીથી, તેમના ખુશાકીયા પા કાંડે સાંભળ્યા. મેજાખાની પુરી થયા પછી વ્યારે રાજાએ આનીપણ મોજ દરન હતો, ત્યારે તે શીકી અડી (રાણી) એક એક દીવાનખાનાઓની જતી રહી. ફેન એકજ પદ બદલના ઐસરમાં ઉંચી રહી, જે વખતે તેના પેરેણુઓ તરફ નેચાઈ કીધી, ને મક્કમ કાચે તે બીજમાં વરડાં બરડાંને આજરો મેરવેળો, ને ઉપર ચડી ગઈ. એકાએક મોટો ગગડાટ, ધડાડો, ને પોકાર સંબળ્યો, અને દીવાખાનાનું બારણું બાંધી મુકું,

તથા તે નાકપાકે પાણીની કંઠો બપોર નેજાથી અંદર આંગળો. પાસનીથી દંડો થયો, ને મહા બપોથી અચળ થયલા દરેક જણુ એકોએ નેવે લાગા, એક નીચીવારી સંબળાઈ નહી, એક જોડ જોડાયા નહી, ને નાકપાની એક પશુ કાંડે ચેરા યદ નહી; જે ઉત્તેજા દતો તે ઉમેગની રીકે થયો, જે નરમ તકાપરે પહેલા દતો તે ઉંચા પાપેયા નહી, પાપાખાસી એકાએક અને પૂણી કાપથી આવી પુગી; થોડીક પલેમાં તેઓનાં પ્યાસાં તેમના દાખમાં રહી ગયાં દતો તે સાચે તેઓ મરણુ પામ્યા.

આ રાણીનું પેર હતું, જેના સકડી પદમાં ને કાગની ખાન-ખાન તેઓએ ખુન કીધું હતું. જેમનું વરસ આગક નહી પારેલી રીતે અચળુય તેનાં રાખને તેઓએ નાશ કીધો, તેમ જેઓએ તેવુંની એવે કાઠી ફરકા લગાડ્યો દતો તેમનું બીજગીના જેવી કાપથી સંભળામ થયું. તેણીએ દેકાન કીધો દતો કે વ્યારે તેઓએ મન-તેમને પછો વડાસો લાગે, તે વખતે અંધાંતું તેમનું મરણુ આવે, ને બપોર દાહતાં તેઓ પોતાને જીએ. નીતારકેટ, તે વખતે એક પડોસનાં બાંધકામાં ગઈ, ત્યાં પોતા કાકાકા મુકી એક મોટી મેડ બજારી હતી; આતસાથી મેળ બસાં મદ હતી, ને જાળનાં દેખાતી આસપાસ ચડતી નહી, આવી તેણી પોતાની ખુશીની પકી ચીપી મુકી. વ્યારપછી ૧૨ ને દીવસે એક મોટી પાવદરન તે પીરેથી તરફ જતા નીકળી, કામ પ્રમાણે મીસર તરફનાં ચોક્કે તે રાજીનાં મેન પછી મન આપ્યા મેકા, ને માનગથી જાગી દાની કીધાને તેની લાયક હતી એવું જાહેર કીધું. ચોક્કે તેણીને કદી બુલી મયાં નહી, પણ પોતાનાં ઈકરો, ને ઈકરોનાં ઈકરોને આર ને કુવારી તેણીની પાદગારી કદી સંભળાવાના.

ભાઈ ૭ મં કાલસા.

સંધવાને લગતું.

ખાંડિન કસતર—બોરો દુધને પા લવાક મુકી કાકાને, જેમ પર થશે તેમ સાર. તે થડું પડે તેમાં ગસાસ જોલાન, આક દાં, પગ બતાવોની ઓચ આખરી કડીને ખીસાસ સુચન થયું, કાકાની એકીને કંઈ વડાકાની દામ સાચે સરસે મીસર દતો તેમાં પોતાં લીધુ એકના રસ નાખે. જે નાસભુમાં તમે બનાવવાના છે તેમાં જે મોટા ચળાસા બરી બરી નાખી તે દમાર પર મુકા. આંસ વખતેને ત્રાવ સાસ થશે તેને એક બાંધુની પતીવરે વરત થશે એવો તે-ચોરો વાસખને લગાડે. તેના તરખમાં આવે તથા ફરતે બમે લગાડી જરા થડું પડે પાસભને બરોબર વડખસ પછી તેમાં સરસે રેડીને એક તપીકીમાં પાતલી રેડી પેણુ વાસખ ધાંતી તેમાં મુકડું, બનાવેને થડ વરવાર થવે હતાવર. દીસમાં મુશ્કી વખતે તે નાસખને રોગી આપું કદાહરું.

ખીસાતનાં પાન કેક—રત્ન મોસને ખીસો લેવો, તેમાં મર-જું, કેપમરી, ઉલદર, રોલેજ કાણા છરંગા ચસાડો નાખી થીમાં ધારી હતાવર; તે યુગળ નીકા નાખો, મોટા પડનો અરદો રસ, કુડાં આપ, દુધને આઠાં સાચે મીસર કંઠી પતણું કરડું, મેળામાં રોલેજ પી લગાડી વાપર માફક બનાવવા, તે મોટી કીકે કે તેને લાલ કરવા નહી; સફેદ રહે કે તેને હતાવી થઈ પડે ને મોટો મોટો ખીસાનાં લાખ અંદર મુકી તેને વીસાવવા; રંગ લાગી મોટાં થીમાં મુકા લેવા તણી કદાહરું. ખાલી વખતે દ-સર સાર લાખ આંડ.

ખીસાસ શીરીનબાઈ દારસાલ તારકેરવાલા.

“સનખીમ” નામની આગબોટમાં એક સફર.

પ્રકરણ ૮ મું.

હરેસપતવાર, તા. ૨૮ મી સપ્ટેમ્બર—સહવાર સુદર હતી, તથા પવન સારો ટુકટો હતો, નારતા પછી મને આજુમન્યુ લાગ્યાથી હું સુતી હતી, તેટલામાં મેંએ દોડતી આવીને કહ્યું “જાવા તમને પેત્રાં વડાજીમાં આગ લાગી છે તે જોવા તેડે છે.” આં પોતીકાં કે બીજાં વડાજીમાં આગ લાગી હતી તે જોયાર જલ્પા વગર હું તુરક ઉપર દોડી ગઈ, અને મેં સધળાં લોકોને એક મોઢોમાં વડાજી તરફ નજર ફેરવતાં જોયાં, કે જે ઉપરની નીચાનીઓના વાતરોએ ઉપર “વડાજીમાં આગ લાગી છે,” એવા શબ્દો વંચાતા હતા. એ પછી “દમારાં વડાજીપર જલદી આવો,” એવા અક્ષરોની નીચાની યઈ, તોપણ હમને કાંઈ પણ કુમારો કે જળનાં દેખાયાં નહી, તે છતાં હમે સારાં હયયારો સાથ ચોગ્રા ખતારીઓને એક મજબામાં મોકલ્યા, કેમકે હમને લાગ્યું કે કદાચ તે વડાજીપર જળાવે યથો હોય અને તેથી તેના કપનાન હમારી પાસે મદદ માગતા હોય. હમે હવે તેની નજદીક આવતાં ગયાં, અને દુરળીનમાંથી તેનું નામ “મન્ડસહેવન” ફરી વાંચ્યું, અને તરતજ

૨૨—મન્ડસહેવન વડાજીનું અગરુ.

ની જવાને તૈયાર થયાં. દમારા તેમજ તેઓના મજબા મલી સર્વ પોતાની મતા તથા વડાજીનાં પકીયાશે, નકશાઓ, અને કામનાં કાગળ્યાં સાથ છ વાગાની આગાહ હમારી સ્કીમર ઉપર આવી પુગાં, અને અતીવંત-પ્રુથી થયાં.

મે કદાચ સુધી તે કમતરીય વડાજીમાંથી કુમારો નીકળતો હતો જોયો; જ્યારે હમે ખાસ એમાં લારે મોવેલે હમને પાછાં તુરક ઉપર તેડ્યાં, અને એક દમારનાં જળતાં ખીપ જોયો તે વડાજીનો દેખાવ લાગતો હતો. હમે નવ વાગા પછી

હડક વધારીને “મન્ડસહેવન” ની આગળથી દંકરી ગયાં, તે વડાજી ઉપરના ખતારીઓ જેઓ “ડીનમકાં,” “નોરવે,” “સીડન” “સ્ટોરજ” અને “વેલ્સ” ના રહેવાસીઓ હતા, તેઓ ઘણા આજરદાર અને મરીમ માણસો દેખાતા હતા. આમાં બાળને ઉનાવળમાં તેઓની બધી જોરાકી પછ-વાડે-રહી ગઈ અને પંદર માણસનું પુરું પાડનાં હમને મુશકેળી પડી; કેટલાક ખતારીઓએ હમને આગનો નીચ-કો દેવત્ર આપ્યો. એવું જણાય છે કે સોમવારે આગ લાગ્યાની બીજે દીવસે જાનદાદમાં તેઓએ “રોયલટ લાઈ-નકમ” નામનું એક બીજું વડાજી જોયું, જેનો કપતાન તેઓને કાંઈ પણ મદદ જોઈતી હોય તે આપવા આગળ યથો, પણ તે વખતે પવન સારો હોવાના અને “મોનતીવી-દોઝો” થી ફક્ત એકરો વીસ માર્કિસ દુર હોવાના સમજાથી તેની દરખાસ તેઓએ ના પાડી, અને વડાજીને તેમજ ચોગ્રા સામજીને જાણવવાની આશા રાખી, પણ રાતના બારે

૨૩—જળેલાં વડાજીના આશ્તમાં આવેલા અદારીઓ.

પવન ટુકટો લાગ્યો, આગ વધતી ગઈ, માણસો ધકડી ગયાં, અને

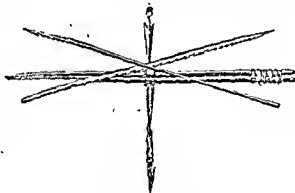
ખીનીટે લાકડાં બળી આગ તુટક ઉપર આવરી એવી ધાત્તીમાં બેસીને દીનસે કહાડ્યા. છેડે તેઓએ હમારી રીમર બેઠી, અને હમે જ્યારે મહબે મોડાવ્યો ત્યારે તેઓ પુધી થયાં ને ખોદાને ઉપકાર માન્યો. સહથી પહેલાં તેઓએ બે રીખાઉ હાકરાઓને હમારા મહબમાં ઉતાર્યા; એમાંનો એક તેની માનો એકપુરો છે, અને મા પછી વીધવા છે. તે ખવાસીઓમાંથી એક જણ બોલી ઉઠ્યો, “જ્યારે આને સહવારે મેં” એને ક્યું કે હવે કાંઈ આશા નથી, સારે તે બોલ્યો, શું વહાણ દુબરો કે ? મેં” કહ્યું “હા.” ત્યાર પછી તેણે કાંઈ જવાબ દીધો નહીં પણ સુઈને રડવા લાગ્યો.”

રાતના વહાણ ઘણા ઊંઘા ખાતું હતું તેથી હમારેથી સુદૃઢ સુવાયું નહીં.

સફરવાર, તા. ૨૯ મી સપ્ટેમ્બર—સહવાર પાછી સુંદર હતી, પુરાતુમાં લેટફી નીકળી અને પાછાં ૭ વાગે હમે હમારાં ઈનછનો શુભવી નાખ્યાં, સધળાઓ વહાણમાં લીકાક કરવા મંડી ગયાં, હમારો કારભારી બાર દીવસ ચામે એટલો ખોરાક સહને માપીને આપવા લાગ્યો. “મ-કસહેવન” નાં માણસો હમારાં માણસોને કામમાં મદદ કરવા લાગ્યાં. પેલા બે હોડાકાઓ રાંધણીમાં અને પરચુટણ કામ કરવા લાગ્યા અને હવે કાંઈ ધાત્તી નહીં હોવાથી સુખી દેખાતા હતા. કેપ્ટન રનસીમેન પોતાના સુંદર વહાણનો નાશ થયો તેનો દુઃખદાયક હેવાલ રડતી આંખે લખવા બેઠો. હમે રાતે દસ વાગે સુવા ગયાં ત્યાંસુધી દરિયા સાંત હતો, પછી રાતે જ્યારે વાગે વીજળી પડી, અને હમે તોટક ઉપર જઈ બેઠું તો દરિયામાં ઘણો તોફાની હતો, પણ જલદીથી તે ખવાસ થયું અને જારે વરસાદ પડવા લાગ્યો.

બરેસપતવાર, તા. ૫ મી એક્ટોબર—સહવારના સફરે હમને જમીન દેખાઈ, પણ કાંઈબી ખેતીવાડીનાં ચીન્દ દેખાયાં નહીં. બપોરના બે વાગે હમને પહેલાં એક ટાપુ માફક કાંઈ દેખાયું. પછી આગળ આવતાં એક રીમરનું ખોખું દેખાયું; એક પાસે આવી હમે ઈધાની કીધી કે “અને વાત કરની છે.” પછી દું, તોમ, કપતાન, મેજર અને ચાર ખવાસીઓ તે રીમર ઉપર ગયાં. હમે જેવાં પુગાં તેવાં સધળાં ઉતારીએ અને ખવાસીઓ હમારી આસપાસ ભેગાં થયાં; તેઓ પહેલાં બધાં સમજ્યાં કે હમને સધળાને જગા બેઠીતી હશે, પણ જ્યારે બધો હેવાલ કહ્યો ત્યારે તે રીમર જેવું નામ “ઈસીમેની” હતું, તેના કપતાને પેલા કમનસીબ ખવાસીઓને મારત ઈગલડ લઈ જવાને કયુમ કર્યું. હમે તેથી હમારો મહબો પાછો મોકલ્યો અને જ્યારે તેઓ પોતાના પેતારા ને સામન સાથ આવતા હતા, ત્યારે હમે આ રીમર તપાસવા મંડી ગયાં. એના કપતાને હમારે મેહેરબાની કરી તે દીવસે સહવારના કારેલામાંથી એક આરથો જાલદ, એક દળન બટક, એક દળન પીલાં, અને થોડાંક વર્તમાનપત્રો આપ્યાં. પછી હમે સંકામ કરીને ગયાં અને એક કઢાકની અંદર એક એકની નળરથી દુર થયાં. તે ગરીબ ખવાસીઓને હમને હોડી જતાં ઘણું તાણું અને જ્યારે હમને છેડી સંકામ કરવા આગ્યા ત્યારે ઘણાએકે રડી પડ્યા.

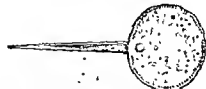
સુકરવાર, તા. ૬ મી એક્ટોબર—પેટેગોનીઓના રેતાળ કીતારો અને તીરા રેક ફુગોના ખરબચડા પકડાર પસાર કરી અગ્રો બપોરના ત્રણ વાગે “સેનડી પોઈટ” આવી પુર્યાં. વરસાદ ઘણો બેરમાં પડતો હતો અને હમે બીણુતાં બંદરે ઉતર્યાં, જે “બોનસ એરીસ” કરતાં પછી વધારે ખરાબ હતું. એ રીહેરમાં ૧૨૦૦ થી ૧૩૦૦ માણસની વસ્તી છે. ગામનાં

૨૪—ફયુલઅન હથીઆરો.

૨૫—ફયુલઅન તીર કાસકાં.

૨૬—ગાલરમાંથી બતાવેલી દગલામાં ખોસવાની પીન.

દરેક ઘરોને ફક્ત એકજ માળ છે, અને ચોખ્ખા આકારમાં બાંધેલાં છે, જેથી બંધી બાચુએ રસ્તાઓ ઘણા પોહોળા હોય છે. હમે ઈંગ્લેન્ડ કોનસલનાં ઘર તરફ પાંચરાં ગયાં. તેણે હમારી સારી માવજત કરી તેમજ આદરમાન આપ્યું અને પોતાથી અને તેમ હમારે સાર ખોરાકની મેળવવાની કોશિશ કીધી. ત્યાર પછી ત્રણ ફયુલઅન ઓંઓને બોલા ગયાં, જેઓને લોનાં એક કાકટરનાં ઘરમાં રાખવામાં આવ્યાં હતાં. તેઓ પોતાના દેશમાંથી કાંઈ જુલમતને લીધે એક નાના મહબમાં નાદરથી આવ્યાં હતાં અને એક પસાર થતી રીમરે તેઓને ઉપાડી લીધાં હતાં. તેઓ ઘણાં

૨૭—ફયુલઅન મહબો.

મુખી અને પુત્ર મીઠાનમાં હોય એમ દીસતું હતું, પણ અમેને કહેવામાં આવ્યું કે તેઓ લાંબો વખત છવશે નહીં કારણકે ખુદી હસમાં છુટાપછાટી વસ્ત્ર વગર રહેવાની આદત હોવાથી મુખરેજા દેશમાં કપડાં પહેરાવી ગરમ ધરોમાં રાખવાથી તેઓ માંદા પડી મરણ પામે છે.

દુધુછબોને ધણું ખરું “કુતો ઈનડીઅનો” (એકલે મઝવામાં રહેનારા ઈનડીઅનો) પણ કહેવામાં આવે છે, કારણકે તેઓ ધણું ખરું પાણીપર રહે છે. તેઓ “તીરા રેલ દુધુગો” એટલે “આતસની નબીન” પર વસનારા નબીનીઓ છે. તેઓ ત્યારે એક વડાણ અથવા ભાંગેલાં વાદાણપરના કીનારે ઘસઘાડી આવેલાં આદમીનું શરીર નેમ છે કે પોત પોતામાં એકકાં મઝવાને સપળાંઓને વેતવણી આપવા આતશ સરઘાવે છે. તેઓ માણસ ખાનારાં નબીનીઓ હોય છે. થોડાકો હરણની ચામડીના દગલા ઝોરે છે, પણ ધણુ ખરા તે નાખા ફરે છે. તેઓ ખોરાક પણ ધણુજ દલકો ખાય છે અને કોઈખી ધર્મ પાળના નથી.

સતીવાર, તા. ૭ મી અકટોબર—આજે મારું વરસ છે, તોમે મને એક સુંદર નાદનાં હરણનાં ચાંગડાંના બનાવેલાં પોશાક આપ્યો, જેની ખુખી એ છે જે ગમે એવી કસ્ટની થઈ યાને ગરફ પડેલો હોય, ને જે તે પહેર્યું હોય તો થઈ લાગતી નથી. છોકરાંઓએ મને સીદમુરગના ચાંગડાંના બે રંગે આપ્યા. મેળવને એવો એક રંગ બેટ મહેલો છે, જે ત્રીસ સીદમુરગનાં નાદનાં પંદર દહાડાનાં બચ્ચાંઓની ચામડીના બનાવેલો છે, અને તે ત્રીસ બચ્ચાંઓને એકજ માળામાંથી કહાડવામાં આવ્યાં હતાં.

અગીયાર વાગે હમે કીનારે ગયાં, ત્યાંના હાકમે હમારે માટે થોડાંઓ એકપણા હતા અને તેઓને તૈયાર કરતા હતા તેટલામાં મેં થોડીક સળીઓ પાકી; અહીં થોડાંઓ પહોં છે, પણ છતો ખરાબ ને બેડાક છે. રસ્તો ખરાબ હોવાથી હમુને ધીમે ધીમે જવું પડ્યું. નબીન ઉપર સપથે લીવ હતી તેથી કાંઈ પણ અચાન સંભળાતો નહીં, એકે પથ, પછી કે કીટા પણ દેખાતો નહીં. હમે પાછાં ફરતી વેળાએ દરીએ કીનારેથી આવ્યાં ત્યારે હમુને થોડાંક દરીપાઈ પછીઓ દેખાયાં. તેઓ તરતાં યા ઉડતાં નથી, પણ પોતાની પાંખવડે હલેસાં મારતાં હોય તે માફક પાણીની સપાટી ઉપર આવે છે. સાંજના સાકા પછે અમે સ્કીમર પર પુગાં અને ડાકટર ફેને અગારી સાથે પાણું લીધું. તેણે એ જામના લોકોની ઘણીએ વાતો આમને કહી. તે લોકો ઘણાંખરાં થોડાં પર ફરે છે. તેઓ ઉંઘાં ને મજાનુ છે. પુરેયા અને બાપડીઓ આમડાંને મેસાક પેહેરે છે. તેઓ આંમ પોતાં નથી, પણ તે ઉપર રંગ ને ચાંખી લગાડે છે. તેઓને ખોરાક ધણું કરીને થોડાંનું માંસ હોય બાહ્યપાત્રો તે લોકો જાણતાં નથી; પણ થોડી બીસકા-અટી અને ચોખા આજુબાજુનાં ગામેમાંથી ખરીદે છે.

[સંધ્યે છે.] ૨૫૦. હીરાંબાઈ નં. ૨૦ પટેલ.

કાલે.

કાલે ઉપર સુલતવી રાખનાર એક માણસને તોયે લખાપડા પોતાની હાંકીના બનાવે.

પ્રકરણ ૫મું.

ત્યાં એક દેવજ છુરી પટેલી, ત્યાં હુશચારીની શું કહે?

કે પેસા મેં આ હત્યામાં પાંદડા હતા તે જો કે ઘણા હતા, તોપણ એટલા બધા ન હતા કે જેથી હું તદન ગરીબ થઈ જઈ. દરેક લોકોની નીંદા કરનાં મારી ધણીપણીનાં માથાછુપણાથી હું વધારે ખીમત્યો, પણ એક મજબુત દેવ આગળ ધ્યાય, માથાછુપણું અને મક્કમ રડાવો છું બીસાદમાં છે? મારાં કામકામને બંજીગસત, હું એક સરકાર સામે ચોપાંચું લખતો હતો અને જેને મારે મને મારા દોષ્ટોએ સારી ગાસા આપી હતી, તે પુરું થાય ત્યાં વેર મુલતવી રાખ્યો.

મારાં ચોપાંચાંએ કુતેડ જેલ્યો, જેમ તેની પછી વખાણ કરવામાં આવી હતી તેટલેજ દરજ્જે તેને વખોડવામાં પણ આવ્યું હતું. વખત આ અમાણું જતો હતા, અને ત્યારે હું આગર મેં લવતો ત્યારે દર પછે પેસા પોદતો હતો. અને નાહાર થવાની ધમકી આપવામાં આવી, મેં મારે ચોપાંચું હલે એક બાલુએ તાખ્યું, અને ઘસઘાડ અકબાટમાં મારે ખાઉં લપાસવા ગયો. હમે મેં એક વખતે ધણું કરવાની કોશિશ કરી, અતિ મારી હીમત હતી અર્થ, અને મારે કામકાન નીચાશીમાં છોડી દીધું. મારા સપથા સરસારનાં ઉપર ટાંચ આવી, અને મને દેવાદારની જેલમાં મોકલ્યો. મારાં ધણીઆણીનાં રાગાં પહાડાંઓએ મને કાંઈ પણ મદદ કરવાની ના પાડી, પણ તેણીના પોતાએ તેણીને અને તેનાં નાનાં બાળકને પોતાને સાં રાખવાની માંગણી કરી, તે જોઈ સરતે તે તેણી પછી છડી પર, અને પોતાની હાંકીના સપથા દહાડાં તેઓ સાથે જીવે. આમ કરવાને તેણીએ સાફ ના પાડ્યું અને તેણીની ના પાડવાની રીતને હું કદી પણ છુડીશ નહીં. પડતીના વખતમાં તેણીની હીમત વધી. એક સોને હાજતી નરમાસ અને નાલુકાઈ સાથે તેણી એક જાતની પહાડુરી અને હીમત ધરાવતી હતી, કે જેની હીમત મેં એક પુરુષમાં કદી નહીં અથવા તે નબળેજ નેઈ હતો. તેણી મારી સાથે બંધીખાનામાં આવી અને ત્રેદવાર માથાછુપણાના અપહાસોથી મારા છવને ખુસ કરવાની કોશિશ કરતી હતી. જે અઢાર મહીના મેં બંધી, ખાનામાં કહાડાય, કે જેને અમે અમારે સહાનું પર ધારતાં હતાં.

તેમાં એક પક્ષ વખતે તેણીએ પોતાના કેખાવથી અથવા બોલોથી મને એવું નહીં યાદ દેવડાવ્યું હશે કે આ હમખખતીઓનું સુખ હુંજ છું. સાચું એક સ્ત્રીને ઇજાતા વહાલથી તેણી આ બીચાર મારાં મનમાંથી કાઢી નાખવાની કોરોશ કરતી હતી. આ બાબત બન્યાને વરસો વીતી ગયાં છે, તેપણ આ સ્ત્રીને મારી આખમાં આંસુ લાગ્યા વગર હું યાદ કરી શકતો નથી.

કેવી સ્ત્રી! કેવી બાથડીને હું બીપતીમાં લાવ્યો હતો! મારા પરણ્યા પછીના પેઢેલા મહીનામાંથી મેં તેણીને દમણના જેવી ખુશ મીઠાઈ જેવું ન હશે. તેણીનું સંપત્તિ સુખ દુઃખ તેનાં બાળકમાં અને મારામાં સમાયેલું હતું. મારા બુવાની હમર આ વખતે ચાર વરસની હતી, કે જે વખતે તે ચાલવાને અને બોલવાને પુરતો શક્તિવાન થયો હતો; તેને કમળીયાત વાદાંત, તેની બીચાર વગરની મજલ અને કોઈ વખતે ગરીબ બીચારા પમા (બાવ) માટે દયા બરેલા પોણા ખરેખર દીક પીગવણની નાખે તેવા હતા. અફસોસને તે યોગ્યનું બજાવેલો હતો—

પણ બતીએને માટે કોઈની આગાહી દયા વગર મને મારી તવારીજ ચાલુ કરવા દેવો.

મારા માંગનારાઓમાં મીઠું નન નામનો એક અદરશ હતો, કે જેને મારી સાથ વારંવાર સંબંધમાં આગ્રાથી મારી અને મારી બાથડીની આલસથી વપાસવાની પુરતી હકો મળી હતી. તે તેણીને વખાણનાર હતો, અને મને ફાળી લાગણીથી ભેટા દત્તો; તે પાંચ પૈસા સુધી હતો અને પાતાથી બનતી બસાઈમાં કરવામાં ગમલ મેલવતો હતો. એક દહારો સવારના મારી હુસી ખુશાઈ બરેલા મેદોસ સાથ મારા મોરડામાં આવી, “આરા વહાલા,” તેણી બોલી “મીઠું નન નીચે આવેલા છે, અને તમને મક્કવા માંગે છે. પણ તેવલુ કહે છે કે ત્યાં સુધી હું તમને કાંઈ સારી ખબરથી યાદે કઈ નહીં, ત્યાં સુધી તેવલુ તમને ભેરો નહીં. તેવલુ આપણા સંપત્તા માંગનારાઓને એકઠા કરી સમજાવીથી તમને છંટાપણે આપવાની ગોઠવણ કરી છે.”

હું ખુશાઈથી છંટકાઈ ગયો. અમરિા મેદોરબાન અને સખી દોસત અમરિા બંદીખાનામાંથી લઈ બધા ગાડી સાથે બહાર નેચારનું હતો. જ્યારે હું તેવલુનો ઉપકાર આનવા ગયો, ત્યારે મને તેવલુ દુઃખમાંથી બોલાવ્યો, અને મોઝા છે તે કંઈ તેવલુના ઉપકારમાં નહીં હતો. તેવલુ બજાવ્યું કે હું એક અપીનેબી માણસ ન હતો તેપણ મારા ધણીઆણીને ખાતર તેવલુ કાંઈ પક્ષ કરતે, કે જેણે, તેવલુ ભેલકી સમગ્ર સ્ત્રીઓમાં તેવલુ ઉતમ ધારતા હતા, મીસીસ નન સીચા.

તેવલુ મારા માંગનારાઓ સાથ કેવી રીતે બંદોબસત કરી હતો, તે મને બજાવ્યું. ત્યાં સુધી મને ચાકરી મહે લાંબીથી મને મોક્કસ મુસાદા આપવાની ઘણવણ કરી હતી, તેવલુ પોતે મારી ઉપરના મહેમતમાંથી ફક્ત ત્રીજે ભાગ લીધો અને હાથે ધર બંધ દોવાથી પોતાના બધાં અને સમને રાખવાની મોક્કસ કરી, અને બજાવ્યું કે, મીસીસ નન અમારે માટે સારું સારું ખાવાનું તૈયાર કરાવ્યું છે.

કોઠણી વખતે મને ધરનું ખાદું આટલું બહુ સરસ લાગ્યું નથી. ઘણી વખત મેં આ ખાનાં બીરો બીચાર કીધો છે, અને તે વેળાએ પૈસાવાલાઓના બદારના બપકાની સખાવત સાથ મીઠું નનની સખાવત સરખાવી છે. નાની અને ઉપાંગી બાજરો મારાં મીઠું નનને ઘણાનું હકાર અને સંખી અદરશ હતા, પણ વચ્ચે વારિના લોકોનાં સખી કામો દમેગાં અધારામજન રહે છે અને તેની કોઈ પણ દેહકાર કરવું નથી. પણ આવા સખી અદરશ પોતે પણ કાંઈ માન મેલવવા આવાં કામો કરતા નથી.

તેઓની મતલબ વધારે સારી હોય છે, અને તેઓ તેનો બદલો પોતાને મલતા સંતોષમાંથી વળી રહેલો ભેળ છે.

જ્યારે મીઠું નનના સખાવતી દીકરુદાર ઉપર હું બીચાર કરતો હતો ત્યારે મારાં ધણીઆણીએ એક કાગળના સરનામા ઉપર મારે ફવાન મેલ્યું. તે સરનામું નીચે પ્રમાણે હતું:—

મીઠું નનને કીસાતેવક્યાનાં વેપારી. તેણીએ મને પુછ્યું કે તેની તેણીની સાચની અવતરગની સમગ્ર માટે મને ખબર હતી કે નહીં “હં હું, એવલુ મારા સગા થાય, બે એમનું દોય તો એવા સગા માટે તમને મગરર થવું. ભેળવે, એવલુ કીસાતેવક્યાના એક ભણીતા વેપારી છે.”

“જ્યારે છ વરસ અગાઉ એવલુ આપણે દેશ છોડી ગયા ત્યારે કાંઈ એવલુ પાસ આવી પુછું ન હતી.” હુસીએ કહ્યું.

“પણ હમણા તો એવલુ ધણી પૈસાવાલા છે,” મીઠું નન બોલ્યા.

“અને હું” એવલુ છ વરસમાં આટલા બધા પૈસાવાલા થઈ ગયા.” હું બોલ્યો. હુસી, મને નહીં ખબર હતી કે તારાં કોઈ સમાં અમેરીકામાંથી વસે છે. મારીબી લાંબાની બરા ખાલી મીડી મરજ થાય છે.”

“સમાં વહાલાં અને દોસત આસનાઓથી દુર,” હુસી બોલી.

“હવે આટલું બહુ થઈ ગયા પછી તેઓને ભેળાને હું ધણી સરખાઉ છું. એક દીવાલના પક્ષા દોસતો દોવાન નથી. સડકથી સરસ તો એજ છે હું નથી દુન્યા (અમેરીકાને નથી દુન્યા કહે છે). માં બટ, કે ત્યાં હું એક નવોજ માણસ બની બટ અને નવોજ પેરો મેલ્યું.”

“પણ આપણને બુલવું ન ભેળવે” મીઠું નન બોલ્યા કે, “નવી દુન્યા અને જુની દુન્યા એ મેકમાં એકજ રીતથી આજર અને પેરો મેલવી શકાય છે, અને મને માફ કરો તો હું કે એક માણસની ખરાબ દેખ તેને સંપત્તા દેશોમાં નરે છે.”

આ ખરેખર છે, મેં મારે મનને બીચાર્યું; કારણ કે મને આ વખતે મારી ચીનની મુસાફરી યાદ આવી ગઈ. પણ જ્યારે હવે અમેરીકા બધાને બીચાર મારાં મનમાં આવેલા ત્યારે મેં ફક્ત મેલવવાનાં એકમાં તો સાંધ્યું ભેળાં, અને મને એટલી તો ખાતરી હતી કે એક વખત સમગ્ર દેશમાં ખાતરી પછી હવે હું આગળ ખસલ દેવ છોડી દઈશ, કે મારેથી આ ખ્યાલ પડતો મેલવાય નહીં. હુસીએ મારી સાથ આવવાનું કહ્યું. મારી પાસ મરજથી તેણીએ એક અકવાણું પોતાના બાપ સાથે મેલ્યું. તે બીના કહ્યું કે તેમો સારું રહેલો તેણીને ધણીથી સમજતી, પણ તેણી એકની એ મર્જન નહીં. આ વખતે આગળની માફક મેં સ્વીમર થર જવાનું મોડું કર્યું નહીં, અને આખી મુસાફરીમાં મારા માલમરીએ એક પણ વસ્તુ ખોલી નહીં, કારણ કે મારી પાસ થીજ વરડુઓ હતીજ નહીં, અને જે હવે તે સંપત્તિ મારાં ધણીઆણીના હાથમાં હતું.

અને હવે વાંચનાર મને કીસાતેવક્યામાં મનવામાં એક દાનર રચનાની પુછ સાથે ઉલેલો જો. મને કહેવામાં આનું હતું, કે મીઠું નનને મારાં ધણીઆણીના સગા પાસ, જ્યારે તેણે ઉત્કલ્પે રોકાયું ત્યારે એટલા પણ પૈસા ન હતા. મારી સાચના સ્વીમરના સાંપીએ પાસ એ કરતાં અરધું પણ ન હતું.

[સાંધણ છે.]

નવાનખાઈ હતો પાદસાહ.

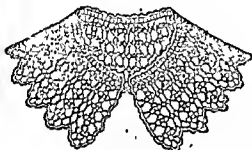
એક સીપાઈએ લડાઈમાં મેદાનમાંથી પોતાની માણસ પર કાગળ લેખનાં લખ્યું કે “હું એક હાથમાં તલવાર અને બીજા હાથમાં પીસતોલ લઈ જવાના બેઠો છું.”

લ ર વા ગુ થ વા , વી શે .

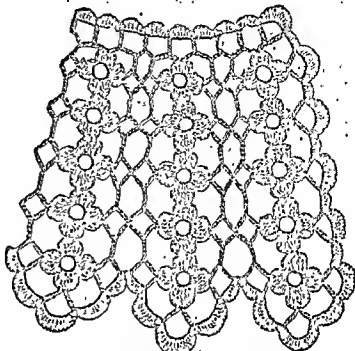
ક ક આ ને કા લ ર .

નંબર ૧-કક.

નંબર ૨-કાલર.

નંબર ૩-નંબર પીલતની મોટા કદની આકૃતી.

નંબર ૧, ૨, ૩ અને ૪ કાલરની નંબર ૧, ૨, ૩ અને ૪ આપેલી મોટા કદની આકૃતી ગુથવાની રીત નીચે પ્રમાણે—

* ૭ સાંકરી, ૧ પેદેશી ચિત્રકાંતને વાંચે. પાછો પંદર સાંકરી, આજે પંદરમાંની ચારમાંમાં આંધા વગર એક ગુથી ગોળ ચકરડું બનાવે, બાકી રહેલી ત્રણ સાંકરીમાં દરેકમાં તદન આંધા વગર એકટા દાંકા ગુથે, ચકરડામાં આંધા લઈ બે દાંકા, બે સાંકરી, આંધા વગર એક દાંકા, બે સાંકરી, આંધા લઈ પાંચ દાંકા, બે સાંકરી, આંધા વગર એક દાંકા, બે સાંકરી, આંધા લઈ એક દાંકા, ૧૧ પ્રમાણે નીચાની છોધ છે લાંબી ચાર વખત એમ ગુથી નવે; પણ છેલ્લે ત્રણ ચકરડાંઓમાં જો દાંકાએ એકટા આંધા લઈ ગુથવામાં છે તે બધે આંધા લઈ ગુથવા બંને બે સાંકરીને બદલે ત્રણ ગુથવી. આથી પાંચ ચરખાં બેકરડાંની લાંબી દાર યરી, પછી તેને આ પ્રમાણે આખાં કરવાં, ૧ બે આંધા લઈ બે દાંકા, ત્રણ સાંકરી, આંધા વગર એક, ત્રણ સાંકરી, બે આંધા લઈ પાંચ દાંકા, ત્રણ સાંકરી, આંધા વગર એક, ત્રણ સાંકરી, બે આંધા લઈ બે દાંકા, દબે આજે ચકરડાંના પહેલાં ગુથેલા તદન આંધા વગરના ત્રીજા દાંકા સાથે બેડી નાખે, એટલે આંધા ચકરડું બનાવ્યર પુરું થશે; પછી એ ચકરડાંને પાસેનાં ચરખાં ચકરડાંના છેલ્લા લાંબા દાંકા સાથે બેડી ૧ આ પ્રમાણેની બીજી નીચાની છે, લાંબી પાછું ચાર વખત એમ ગુથે. છેલ્લાં બે ચકરડાંમાં બે આંધા લઈ ગુથેલા દાંકાને બદલે એક આંધા લઈ ગુથવું બંને ત્રણ સાંકરીને બદલે બે ગુથવી, નહિ તદન આંધા વગર એક દાંકા ગુથવાને બદલે સૌથી પેદેશી ગુથેલી ૭ સાંકરીમાં તદન આંધા વગર એકટા દાંકા ગુથે; પછી ચાર સાંકરી, પાસેની પાતરીના વચ્ચેના દાંકામાં આંધા લઈ એક દાંકા, સાત સાંકરી, તેજ દાંકામાં પાછો આંધા લઈ એક દાંકા, પાછું એ પ્રમાણે એક વખત પાસેનાં ચકરડાં પર ગુથે; ચાર સાંકરી પાસેનાં ચકરડાંની બીજી પાતરીના વચ્ચેના દાંકામાં બે આંધા લઈ એક ગુથે, નવ સાંકરી, પાછું તેજ દાંકામાં બે આંધા લઈ એક ગુથે, એ પ્રમાણે બે વખત પાસેનાં બે ચકરડાં પર ગુથે, સાત સાંકરી, છેલ્લાં ચકરડાંની બીજી પાતરીના વચ્ચેના દાંકામાં બે વખત આંધા લઈ એક, નવ સાંકરી, પાછું તેજ દાંકામાં બે વખત આંધા લઈ એક, સાત સાંકરી, એમ પાંચમાં નવ સાંકરી લઈ બંને આંધાવાલા બે દાંકા ત્રણ ચકરડાંની દરેક પાતરી પર ગુથે, ચાર સાંકરી, પછી વચમાં સાત સાંકરી લઈ એક આંધાવાલા બે દાંકા બાકી રહેલા બે ચકરડાંની પાતરી પર ગુથે, ચાર સાંકરી, તદન આંધા વગર ગુથેલા ત્રીજા દાંકામાં બે આંધા લઈ એક ગુથે, દોરો તોડી નાખે; પાછું * પેદેશી એ પ્રમાણે ગુથી એવા સોલ કટકા કદો. દબે દરેક કટકા એટલી વખતે પેદેશી સરખાતમાં ૭ સાંકરીને બદલે અગીઆર લેવી. ગુથવી વખતે દરેક કટકાને સાથે બેડામાં જવું, જેમકે નવ સાંકરીના આંધાની વચ્ચેની સાંકરીને બીજા કટકાના નવ સાંકરીના આંધાની

વચમાંની સાંકરી સાથે નેડવી અને સાત સાંકરીના ખાંચાની વચમાંની સાંકરીને ખીન કટકાની સાત સાંકરીની વચમાંની સાંકરી સાથે નેડવી (જુઓ નમુનામાં).

મયામાંની હાર તેમજ નીચેનાં આપરકો નમુનામાં એટલાં તો ખુટાં આપ્યાં છે કે સમગ્રજી વગર નેડવીને સેદલાઈથી ઉતારી રાકાશે; જેઓથી તેમ નદી ગુથી રાકાય તેઓ માટે થોડી ધણી સમગ્રજી નીચે પ્રમાણે આપીએ છીએ—પાંચ સાંકરી, પેદલા લાંબા દોડાની અધવચમાં બે આંટા લઈ એક દોડા, ત્રણ સાંકરી, તદન આંટા વગરના છ દોડા ગુંધયા છે તેમાંના ત્રીજામાં બે આંટા લઈ એક દોડા, ત્રણ સાંકરી, એ પ્રમાણે છે કે સુધી ગુંધી જાવો. નીચેનાં આપરકો આ પ્રમાણે ગુંધા—

તદન આંટા વગર સેરવેથો દોડા એક, આંટા વગર એક, આંટા લઈ આઠ, આંટા વગર એક, તદન આંટા વગર સેરવેથો દોડા એક, એ પ્રમાણે નવ તથા સાત સાંકરીના બધા ખાંચામાં ગુંધી જાવો. આર સાંકરીના નાના ખાંચામાં તદન આંટા વગર સેરવેથો દોડા એક, આંટા વગર એક, આંટા લઈ ત્રણ, આંટા વગર એક, તદન આંટા વગર સેરવેથો દોડા એક, એ પ્રમાણે કાલરની આરે બાજુએ ફરતી કીનારી ગુંધી જાવો, કદ પણ નેડલા નેડીએ તેટલા થોડા એવે માફક ગુંધયા, પણ તેની કીનારી આરે બાજુએ ફરતી નદી પણ ફક્ત ઉપર અને નીચેન ગુંધવી અને પેદલા તેમજ ઉંઠા કટકાને સાથે નેડી કદ ગાળ કરવા અને પેદરતી વખતે થોયપર સેરવી દેવા. નેડીએ તો કદ તેમજ કાલરના ઉપરના દોશમાં રીખીન પોઈ છેડથી “બો” કરી બાંધવો. આ કદ કાલર સેરવે કોરીનો રેરામ અથવા રેપરી કસને ગુંધવાથી ધણી સેમા આપશે.

આ નમુનાની આપત્તી નજર ત્રીજામાં એટલાં તો થોડાં ફરતી અને ખુટી આપી છે કે એક ચાલાક ગુંધનાર ફક્ત તે નેડવીને કાંઈપણ સુકાકેડી વીના નમુને ઉતારી રાકશે.
ફરીથીન કુ પાટક.

મોંમનાર—મારા રૂપયા તમે ક્યારે આપશે સેડ ?
કરમુદાર—આરે તમે લારે તમે આવજો. તમને કદે દહાડે કુરમુદ મળશે ?
મોંમનાર—અને બીન દહાડા ફરનાં સરસપવવારે કુરસદ વધારે છે.
કરમુદાર—પાશ, લારે તમે ફર બરસપવવારે ફેડા ખાયા ફરજે.

રમુને કુરસદ.

નીચથી એક અથવા વધુ બાજીરોના જે બાજુએ ખરા બનાવ્ય હમારી પર લખી મોકલશે તેઓનાં નામે “શ્રી મિત્ર” ના અથવા અંકમાં પ્રગટ કરવામાં આવશે; તથા તેઓનાં નામ પર સીકી કદાકી, જેનાં નામ પર આવશે તેને એક સુંદર રંગીન આવડતો સાવડું “ફેબેડર” લેટ આપવામાં આવશે. હમારી પર લખી મોકલનારાઓએ નીચથી સરતો ઉપર ખાન આપવું.

૧. દરેક લખનારી બાજુએ પોતાનું ખર નામ તથા દેશ-જિલ્લો દર્શાવી ખાનગી લખુને આરે આપવું, અને અખરને તેઓની મરજ ન હશે તો આખું નામ છાપવામાં નહીં આવશે.

૨. જવાબો જનતાં સુધી આવતા તા.સ.ની તા. ૧૦ થી સુધી મોકલી આપવા.

૩. જે કોઈ બાજુએ રમુને કુરસદ “શ્રી મિત્ર” માટે લખી મોકલશે અને તે બે અખરે પસંદ પડતી હશે, તો અમારા અંકમાં દાખલ કરવામાં આવશે. લખનારે કાગળની એક જ બાજુ પર “મારજન” છોડી લખવું, પછનારેની બાજુએ કોઈ પણ લખવું નહીં. પોતાનું નામ તેની નીચે મુકવું કે નહીં, તે તેઓની મરજ પર રાખવું.

૪. જવાબો મોકલનારાઓએ નીચે પ્રમાણે સરનામું કરવું. શ્રી મિત્રના “રમુને કુરસદ” નાં બાજુ અધીષતી બેગ, કુરસદે ટિંક ગેસ—ગુખા.

૧-ઉપચાલુ.

નીચથી આપત્તી પ્રમાણે દરેક વાચનના અરથો દહાડી તે ફેડા દેના પહેલા જોડ મોકલશે. તો મારી વાંચનારીઓને બહુલી એક બાજુનું નામ નીકળશે.

- ૦૦૦ ઉપચા.
- ૦૦૦ રમનું નામ.
- ૦૦૦ એક જાડ.
- ૦૦૦ એક જાડી દેવા.
- ૦૦૦ પરખત.
- ૦૦૦ બહુલી આપેલા.
- ૦૦૦ મેજ.
- ૦૦૦ રાદા.
- ૦૦૦ ફરનાં બી.

તરફ જમશેદજી ડીક.

૨-ઉપચાલુ.

હું એક પ્રખ્યાત રમનું નામ છું, તેમ એક જાડનાં પસંદ નામ પણ મળે સુધી, મારાં નામના ફેડા ત્રણ અખરે છે; ફેડા લારે હું કોણ છું ?

મોડીસ નમુનુરીન (ફરકતા.)

૩-ઉપચાલુ.

એક ત્રીજ વાંચે છે તેને પણ નથી, જોવે છે પણ વાંચા નથી, સફેદ છે, વધારી ફેડીએક વાર કાઠું પણ દોવ છે. તેનું બર ન બોલેરી, સાફ, સુખાડ અને છબચુરન છે, તે જાનવર નથી, તેમજ ખાનગી કે મોડી પણ નથી, તોપણ તેને કાંટા દોવ છે; ત્રીજ ને નીચરમાંથી દોરા છતાં જ્યારે તેનો મીઠામ જલ છે ત્યારે બ્લેકમાં કોઈ વધારી રાખવું નથી; એ બાજુ નથી પણ આ પીએ છે તે કોણ હશે ?

મોડીસ ગુજરાતી જાંતગીરજ પડેડ (અમતાવાડ.)

૪-ઉપચાલુ.

નીચથી કહેવતો ઉઠવાશે.
પાદા માફ જાડ.
લાંચર નામે પસંદ જાડ.
લાલ પોરીને મેચર કે.
એટ બેન કાઢો નેસી ફેડી રડ.
અરારો રાઠ મુખર પસંદ.

૫-ઉપચાલુ.

નીચે આપેલા સંખ્યાનાં અંકો લઈ એક એવું હાથમંદ બનાવે કે જેની સંકેતી હથોળે તેમજ આડી લીટીમાં ચોટુંકની નાત પર વેરાત તેમજ હાલુરતાનમાં બહોળતા થઈ ગયેલા નેકરૂમ પુરપતું નામ આવે.

૧. કાચદામાં છું પણ લાસમાં નથી.
૨. એવગઈ.
૩. પારસી મરદનું નામ.
૪. હાથમંદમાં અંકિતું નામ.
૫. દીનદાર પુરુષ.
૬. સીત.
૭. નમનનાઈમાં છું પણ મહોદામાં નથી.

૬-ઉપચાલુ.

એવું શું છે કે જેને આદ્યમત પોતાના પ્રાણુથી અધીક વ્યાદ છે, વધા મોતનાં કરતાં વધારે ધીકારે છે, જેને સરોતરી થણું મળે છે; જે કંજાળ પારો દોષ છે, પણ વાણવને તેની દરકાર છે, જેને મુમુક્ષુ નામે છે, પણ હડાડ બચાવે છે, નેક વાંચ; નાર, તારી અકરતું પરી બેઠાની એવી વીલણુ પરતુને સોધી કઠોડા.

મીસ મણીકબાઈ દા.૦ શેરાફ (ઈન્ડોર.)

એલાસો અઈ વેલાનો.

- ૧-સા ક ર.
- ૨-ગોળ વીનાનો કંચાર નહી, ને બાપરી
- ૩-મ.
- ૪-મત.
- ૫-મુકો.
- ૬-મુકી પદમ, મુમ-મુકી-મુપ-મતી.

ખરા જવાબો લખી મોકલનાર યુવક ખાતેની

બાનુઓનાં નામો.

બાઈ રતનબાઈ કુશભ મેલી ૧, ૨, ૫. બાઈ હોરીબાઈ કુશભ ભીખુ ૭. બાઈ. બાઈ રતનબાઈ ગાલબુલ મારતા ૨, ૩ (૨). Miss A. D. Puchasec. ૩ (૨) (૩). બાઈ બ. પી. ચેનરસન ૧, ૨, ૫.

દેશાવરની બાનુઓનાં નામો.

મીસીસ યુવકાઈ મેરિસાઈ (મકે) ૧, ૩, ૫. મીસીસ નમુસીન (કલકત્તા) ૧, ૫. બાઈ રતનબાઈ સેતકાભલ કાલુશા (નંદી) ૩. બાઈ મણીકબાઈ શા. શેરાફ (ઈન્ડોર) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ પુતલીબાઈ સેતકાઈ બેકમંચ વાળા (પુર) ૧, ૩, ૫. બાઈ મી. સી. ડી. (પુણે) ૧, ૨, ૫. બાઈ આઈ. મણુ ૨ તરલ મેલાબાસ (મકે) ૧, ૨, ૪, ૫. બાઈ બાઈબાઈ અમરેશભ મેલાસ (કરોલી) ૧, ૩ (૨). બાઈ ટી. આર. એમ. હાલુશા (સીમા) ૧, ૨, ૩, ૫. મીસીસ શીરીનબાઈ બંદુરેશલ કુલાસ (મકે) ૨, ૩ (૨). મીસીસ યુવકાઈ બંદુરેશલ પટેલ (અમદાવાદ) ૧, ૨ (૨) (૩). મીસીસ બેદરલ હાલુશા પટેલ (અમદાવાદ) ૧, ૨, ૩ (૧) (૨) (૩). મીસ મેલીબાઈ પાડલણુક બંદરેશલ પુણેશલા (મેલામ) ૩ (૪). મીસીસ બેદરેશલ વરુન બેદરશભ (સીદરબાદ) ૧, ૩, ૪, ૫. મીસ મણીકબાઈ કંચલ મયપાળા ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. મીસીસ રતનભલ આદરલ અમીન (બસકાપુર) ૧, ૩ (૧) (૨) (૩).

હમાઈ ગયા મારતું મુબતુ ઈનામ નીચલાં બાનુએ જેળયું છે, જે તેણે મેદરશની કરી "કચરે દિવ પ્રેસ" માંથી મંજાની લેવું.

બાઈ બ. પી. ચેનરસન.
હમાઈ ગયા મારતું દેશાવરનું ઈનામ નીચલાં બાનુએ મેળયું છે, જે તેણે પણ મંજાની લેવું.
મીસ મણીકબાઈ શા. શેરાફ (ઈન્ડોર.)
૨૫૪

અમારી લખનારીઓને ખબર.

જે બાનુઓ સી મિત્રમાં લખાણ કરવાને રાજ છે પણ પોતાનાં નામો બહોળાં બાઈ મુખવાને રાજ નથી તેઓને નાસીપાસ ન કરતાં અને ખાસ જણાવે છોયે કે આવતા અંકોમાં અમે તેઓનાં લખાણોની પણ આ ચોખાન્યામાં જણા કરવાને યુક્તિ છોયે.

અમારી સર્વ લખનારીઓનું ધ્યાન અમે નીચલા કાચદાઓ પર ઝેરવે છોયે:-

૧.-લખનારી બાનુઓએ તેઓનું રહેવાનું બરાબર કેટલાય તેમજ જેઓ બહોળાં નામ આપવાને રાજ ન હોય તેઓએ અમારી ખાતેની જાણ માટે 'ખર' નામ આપવું. તેમ નહી બનશે તેા અમે તેઓનાં લખાણો કબુલ કરવું નહી.

૨.-લખાણુ અસલ છે કે તરુએ તે જણાવવું. જે તરુએ દોષ તેા શા ઉપરથી તે કીધે છે તે પણ જણાવવાની મેદરશની કરવી.

૩.-જોને અલે ડરખે હાથનું લખાણુ છે જોવા કાંઈ પણ સક પડતાં અમે તે ચોખાન્યામાં લેવાને બંધાવતાં નથી.

૪.-કેાઈ પણ બાનુએ ચોખાન્યાને લગતી કાંઈ પણ બાબદ વીરી યુક્તિ-અથવા મુખતા કરવી હોય તે સી મિત્રનાં બાનુ અધીપતીને સરનામે કામલ લખી યુકાવું; પણ તેના જવાબ ખાતેની મોકલના કે ચોખાન્યા માફતે, તે અધીપતીની ચરજ ઉપર આધાર રાખે છે. દરેક સવાલને ખાતેની જવાબ આપવાને અમે બંધાવતાં નથી.

૫.-લખાણુ દર ચહીને દરમી તારીખની અંદર મોકલી આપવું. મોડાં મહેલાં લખાણુ તે મહીનાના અંકમાં આપી સફરી નહી. અધીપતી.

લખી મોકલનારીઓને ખબર.

એક ઉમેદવાર પારસી બાનુ-દરબીર છોયે કે તમે યોગીક તેવો "મેનોમામ" અમારી પાસે નથી, હોતે તેા મોડી યુક્તિથી આપતે.

મીસીસ મેરબાઈ મેરામણ ખરસીદહ ઈબનેર-જયા માસના અંકમાં તમે મુનરકની બનાવવાની રીત આપી છે તેમાં તમે "દુધીયા રવો" કહાડવા વીરી લખોછો તે કેમ કહાડો તેની ખોલાસાથી વીગત આપશો તેા મોડી મેદરશની થશે. કેટલીક બાનુઓ તરફથી અમારે એ ખોલાસો માંગવાની મુખતા થઈ છે.

મીસીસ ઉદરબાઈ ધનદરાઈ ખરાસ-મેદરશની કરી તમારી નવી વાંતા શા ઉપરથી લીધી છે તે જણાવજો, અને બનતાં મુખી લખવામાં મેહુલી બાવા વાપડો તેા સાહે.

આ "સી મિત્ર" મુબતુ મેદરશી નામ રજ હાલની મેદરશી કચરે દિવ સ્તોમ પ્રેસમાં પાતાને મારે કુશભ કાચલ મેદરશી બાપુ છે.

BOMBAY ART EXHIBITION.

પારસી અપ્પનાગોને દીપત્રેગા ધરાવનાર એક અંગ્રેજ આનું જુદા જુદા પચીસ હુનરો શીખવવાને તર્કદાર છે. ચીત્રીત ઉપરથી એથ, ગેકેટ, દે. મજાગા, ગેરામજા હાવની સાથે.

સાઉન્ડી એર કુપની, લીમીટેડ.

પોઆના, આરગોને, હારગોનીઅંગે, ગીતાર, ઝીકરસ, મેનકાલાઈન, તથા જાતજાતના વાજરો અયુઝીક (ગાયન) ને લગતાં નવાં નવાં શોખાન્યાં દરમેથે આમારે લો આપે છે. સધરી તરાંદનાં ડરાઈંગ તથા ચીતારી ખાઉટ કરીને

ધણી સરસ રીતે ફરેમમાં જડવામાં આવે છે. સાઉન્ડી એર કુપની, લીમીટેડ, મુંબઈ.

તહન નવીજ ધપતી અને આજ ગુપીમાં

ખતાર નહી પડેલી

ખોર દેહુ અવસ્ત;
(તેની માએનીના સાર સાથે.)

માએનીના સાર લખનાર.

એરવદ હાવમજા એદલજી હાંમ.

મજામાં રહે એની નાના કદની ચોપડી જેનું કદ માતર હાંવાઈમાં જા ઉચ તથા પોદલાઈમાં રાખા ઉચ છે. એ ચોપડી ચોલાવમાન પુર્ણ સાથે એન્યુકેરાન થો સમાં ધણી સરસ બંધાવી છે. એ પુસ્તક ૬૧૦ સફા નું ધણું દસવાર બનવા છતાં, સરવેને ખરીદ કરવાને બની સેકે માટે કીમત તેની ધણીજ મજાજુત બંધાઈ સાથે માત્ર આના બારની રાખી છે તથા તેનીજ રીતની બંધાઈ સાથની થોડી ચીઠીત સાથની, જેનાં પુર્કાં હપર સત બરપોદત સાદેજની મુનેરી ચીઠીટની સજી આપવામાં આવી છે, તેના ૩૧ પડો. ચોપડેજ બજા

એ પુસ્તકમાં અંગ્રેજ, યથા, નીચારશી, એટ, પતેતો, નીરજો, બાએ, નમસકારી ઉપરાંત નવઃ યશતો હાખત્ર કરવામાં આવી છે.

કેયસરે દિન્દ છાપાખાનામાંથી મઝરી.

ખરશેદજી મનચેરજી બેસાનયાની કુા
ચીનાઈ તથા દેશમી કાપડ વેચનારાઓ
મુંબઈ, કેટકેડ, હારનબી રોડ, સર જગશેદજી
છજાણની સુઝ પારો.

કાપડ! કાપડ!! કાપડ!!!

હમારે લોં તરેદવાર જાનનું ચીનાઈ, બીલાયતી, જેપાનીસ અને શેઆઈનું દેશમી કાપડ સાડીઆનું તથા પોત્રાજાઓનું અને દરેક વપરાસમાં આવે તેનું નખી નખી જાનનું સાફ અને સસતું મજારો તેમજ ઉનનું અને ચુતરાઈ કાપડ પણ કીદાવન બાવે મઝરી. ચીન, બીલાયત, શેઆઈ અને જેપાનથી દર પદર દહાડે નવો નવો માત્ર આવે છે.

છક, ચીજક અને કસબ તીકીનો ચુરતી માત્ર બરવા સાર કીદાવત બાવે મઝરી. દેસાપરના ધરાકાએ હમારી દુકાનની બેટ લેવાની ખાતરી થશે. બાકાર ગામના આરડો ખાતરીથી બંજવવામાં આવશે.

મુંબઈના નામદાર ગવર્નર લૉર્ડ રેનાં બખતાવર બાનું લેડી રેના માન

પામેલા ચાસરા હેઠળ.

શ્રી સ્ત્રી મિત્ર—સાંકળિયું—ડીસેમ્બર ૧૮૮૯. ૬

	સફે.
૧. ધર સંસારી કેળવણી—(લખનાર TWO OLD MAIDS).....	૨૫૪
૨. મીસન બાવાનું વસિયત—એક ઘણી અનુષળ જેવી રસીલી વાતો— (લખનાર મીસ શીરીન કું પાટક)	૨૬૧
૩. અદેખાઈ—(લખનાર મીસ ધનબાઈ કું રોકવા).....	૨૬૬
૪. આ દુન્યાનાં આપણાં કામોમાં આપણને બલવધી ભેળવી ફરજ—(લખનાર મીસ શીરીનબાઈ રતમજ કું કંવાઈટ).....	૨૬૭
૫. પુરવોદ—(લખનાર મીસ પુરવોદ કોહોવા).....	૨૬૯
૬. કંગાળ મીસીસ ગેબરીક—કપીતા—(લખનાર મીસ બી મી).....	૨૭૨
૭. નામીચી સ્ત્રીઓનાં જન્મ થરીત્રો—ફોરેનસ નાઈટીનગેલ—ચોપ સાથે— (લખનાર મીસ શુભબાઈ કું પાટક).....	૨૭૨
૮. કાચે—કાચ કપર ચલતી રતખનાર એક માબુસને હાથે લખાયલા પોતાની છંદગીના બનાવો—(લખનાર મીસ નવાજબાઈ નં પાટક).....	૨૭૩
૯. રાંધવાને લખનું—(લખનાર મીસ શીરીનબાઈ દારાસાહે વાસપોરવાલા તથા મીસીસ મેટ્ટેબાઈ ખરોદજી સોરાણજી ઉચ્ચનેર).....	૨૭૫
૧૦. “સનબીમ” નામની આગબોટમાં એક સફર—કર્તા લેડી જાસી—સાત ચોત્રો સાથે—(લખનાર મીસ હીરબાઈ નં મેં પટેલ).....	૨૭૬
૧૧. રાત્ત ઓસકાર—(લખનાર VIOLET).....	૨૭૬
૧૨. લાચા શુધવા વીરો—મે ચોત્રો સાથે.....	૨૮૧
૧૩. રચુને કુરસદ—(લખનાર રચુને કુરસદનાં બાનું અધીપતી).....	૨૮૧
૧૪. બોલાસો ગઈ વેળાનો—(લખનાર રચુને કુરસદનાં બાનું અધીપતી).....	૨૮૨
૧૫. મુંબઈ તથા દેશાવરથી ખરા જવાબી લખી સોકેલનારે બાનુંબોનાં નામોનાં ટીપ.....	૨૮૨
૧૬. અમારી લખનારીઓને ખબર—(લખનાર અધીપતી).....	૨૮૨

STRI MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

પુસ્તક ૧ છ.

વિસમ્ભર ૧૮૮૯.

અંક ૧૦૩૦.

શ્રી ધર સંસારી કેળવણી ક્ષ-
યાને એક ખરી કેળવાયત્રી માતા પોતાનાં
બાળકોને કેવી રીતે ઉપાધે છે.

માતાઓ તથા બેટીઓ માટે એક વાર્તા.

પ્રકરણ ૨ જી (ચાહુ)

એક બચ્ચાંનાં ઉપાંત વીચારો—એક માતાનું બીજાનું.

ક્રમાગ્રેને સાંત કરતાં દીનજાઈને પછા વ-
ખત લાગ્યો, પણ ઉછેરે તેમાં તેવણ કોને
પાખ્યો. બેકે દીનજાઈ જુસારવગમાં ૭ અઢ-
વાડમાં સુધી રહ્યાં તોપણ તેવણનાં બેદન-
ની ખરાં દીનની આવજતમાં એટળાં તો
શર્યામાં હતો કે જે બચ્ચાંઓ થોડા વખત-
માં તેવણની સંભાળ હેઠલ આવનાર હતાં,
તેઓ વીરો સેદન. સાચ વીચાર કરતા
દીનજા તેવણ હાલ બીને કાંઈ પણ વી-
ચાર કરતાં ન હતાં, બેકે તેવણને લાગતું હતું કે બાલ એટલો
તો ખતોદર અને દીન ખેચનાર હતો, અને શુદ્ધ દેકે હોડરા
કરતાં ઉમટાજ ખવાડની હતી, તોપણ તેણી એક એવી સી
નહી હતી કે કુકત પોતાની લાગણીપરજ વીચાર બાંધે. તે
ણીનું દમણનું દમગીરી બરેકુ કામ તેણીને તેઓની વચ્ચે
પરતાં અટકાવતું હતું; કુકન તેણી ખાપથી તેઓને પ્યાર અને
વીધાસ છતવાની કોરોસ કરતી હતી. પોતાની માની માંદગી,
માયાની લાનગી, અને લાલમાં મગતાં દેકે વાતાં છુટાપછુ-
ટી જલ પોતાનાં વગાંની સામે ધતો ન હતા, જેવી દીનજાઈ
અને મનવેરશાહ એમજ પારતાં હતાં કે એક લાડમાં હપદે
લાં બચ્ચાંમાં નેટલી શુદો હોય તેટલી તેનામાં ન હતી. એ

તેણીની માએની જે રીતે ખરાં દીનથી ચાકરી કરતી હતી
અને તેની માસીને દેકે બાપદમાં કુપચુપ મદદ કરતી હતી,
તે એક ફરજ તરીકે કરતી હતી, કે ખરા પ્યારથી કરતી હતી
તે દીનજાઈ કહી શકતાં ન હતાં. તેવણની બેદનના બેદનવા
પરથી તેવણને ખજર હતી કે તેણી પોતાનાં બાળકોને એક
સરખી નજરથી જોતી ન હતી, પણ આઈમાએનું સવારતપણું
એટળી બધી દડ સુધી ગયું હશે એવી તેવણને ખજર ન હતી,
તેવણ એટલું તો માનતાં હતાં કે એક માતા કદાચ પોતાનાં
એક બચ્ચાં કરતાં બીજા પર વધારે દેન રાખી શકે, પણ તેથી
પેલાં એકને તદનજ નીચારી કુકે એ તેવણ માની શકતાં ન
હતાં. તેવણ પારતાં હતાં કે કદાચ શુદ્ધ હેલ ભાવનાં નેટણું
તેની માએ તરફ હોડતું નહી હોય, પણ એક માતા એક છોક-
રાનો પ્યાર, તેને તદનજ કુદરત પર રહેવા છડી, કશું પણ
ઉત્તરજ આપ્યા વગર મેળવી શકે નહી. શુદ્ધ જે સંધજી
કરતી હતી તે જે પ્યારથી નહી હોય તો ફરજથી કરતી
હોતી નેહએ, કે જે ફરજ માટે તેણીના નેટણાં નાનાં બાળ-
કમાં આટલો બધો વીચાર હોય એ થલજન કંઈક, અપુદરતી
અને અણગમતું લાગે છે. આપા બાપા વીચારો દીનજાઈનાં
માતાં અમથા બચ્ચા કરતા હતા. પણ કાંઈ પણ જેખમે
પોતાના બાણજ અને બાણજની ચાચચતણને પોતાનાં છોક-
રાંઓ પીસાલ બચ્ચાસ કરવાને તેવણે દેડાવ કીધો.

બેકે તેવણ શુદ્ધે ખજરજ સમજ નહી શકતાં હતાં, તો-
પણ આઈમાએની લાગણી તો હમે તે બાળક, તરફ કુદરતી
રીતે ઉમકરાતી હતી. પણ અફસોસ, ધણીજ મોરેથી જેમ
જેમ દીનજો જતા તેમ તેમ તેવણ એટળાં તો નખજાં થતાં
જતાં હતાં કે થોડાક થોડો ખટખટા ધીવાય વધારે કશું
બોલી શકતાં ન હતાં. પણ ન્યારે તે નાની છોકરી, બાલ, અને
તેની માસીના રમથા વળવા પ્યાર બરેકા કાપાવાલા હતાં
પોતાની માનાં બીજાનાં આગળ કાકાકોના કલાકો સુધી મેસી
રહેતી હતી, છારે આઈમાએ આપો વખત તેણીના મેદકો
લીક્યા કરતાં હતાં અને હેડજતાં હતાં કે તેણીને પોતાને દેખે
દાખીને પોતાની મેદકનસારી ખરેસી યાતકી ચાત તે બચ્ચાં
આગળ કમુમ કરે. ખરે યુધાયા તો તેવણ દમણું તેણીને
ભલવા નેટલીજ આડનાં હતાં, પણ નખજાઈને લીધે તેમ
બોલી પોતાની પ્યાર અડારી જતવાની શકતાં ન હતાં, શુદ્ધે

તો આ લાગણી વીણે કથી ખજર પણ ન હતી, તેણી તો ફક્ત એટલું જ જાણતી હતી કે ભારે તેણી પોતાની માએને વખતસર ખેરાક આપતી અને તેવજુનાં માથાંપર કાલવચાટર મુકતી હતી, ભારે તેવજુ તેણીને “ક્રીસ” કરતાં અને હેતવતા બોલો બોલતાં હતાં. તેણી પોતાની માએને કટણી બધી ચાહતી હતી, તે તેવજુને ગમે વલગી કહેવાને ધણી આતુર હતી, પણ તેમ કદચની તેનામાં હીમત ન હતી અને પોતાનો ખ્યાર પાછો દેખાડવાને બદલે તેણી પોતાનાં આંસુએ છુપાવવા એર-ગની બહાર દોડી જતી હતી.

છેલ્લે સરવાલે પોતાની માતા આગળ બેસવાનો દીકારો પણ તેણીને ના પાડવામાં આવ્યો. આઈમાએની હાલત હવે એટળી તો બચકોથી થઈ પડી કે દીનબાઈ તે બાળકોને તેણીની પાસે ખેસાડવાને હદસત મારતાં ન હતાં. ગોથે દહાડે સાંજનાં તેવજુ ચોડાં ધણું દુધીઆર થયાં અને પોતાનાં બેઠન બંધેથી સાથે બંધગી કરવા માંગી. ભારબાદ છોકરાંએ પોતાની નન્દીક બોલાવવાને કાલાવાડા કીધા, તેવજુને લાગતું હતું કે હવે ચોડા કલાકોમાં તેવજુ પોતાનો પ્રાણ પોતાના કીરતા-રને સ્વાધીન કરશે.

તેવજુને જોવાની ખુશાલીમાં જાલ એરડામાં કુદતા કુદતા ગયો, પણ તે હંમેશાના ખ્યાર મેદરામાં જાય બરેસો તકલત પરશે જોઈ તે એટળા બધો તો ગોઠ્યો અને ખીંધો કે એક-દમ રડી પડ્યો અને ખીંછાનાં પર પડી જઈ તેવજુની છતી-પર માથું નાખી ડચકાં ખાવા લાગ્યો. આથી આઈમાએ બચ-બરેસી રીતે ઉસકેરાઈ આવ્યાં; તોણજુ ભડકને લાંબી નહી ખીસાડવાને દીનબાઈને કાલાવાડા કીધા અને ભારી થયલી આંખોએ દુઃખથી યુક્તને જોવા એરડામાં આમ તેમ નજર કીધી.

“શુભ, મારી દીકરી, મારી આગળ આવ, મે” તુંને ઘણી ગેરહિતસારી કીધી છે, મારાં વહાલાં બચ્ચાં,” તેવજુ એવ તો અવાજે બોલ્યાં કે તે સાદ શુભ જીવી લાં ગુપ્તી કદી જીવી નહી ગઈ, અને તેણી પોતાની માને દુઃખથી વલગી પડી. “મે” મારી તારી તરફની ફરજ બચવી નથી, હું જાણું છું— મને લાગે છે કે મેં નથીજ જાણ્યી, અને હવે પરતાવ કરવાં વાળું મોઢું ચઈ ગયું છે, હું જોવા પાસે એટલુંજ માંગું છું કે પરવરદેગાર તારી સંજાળ લે અને મારા કરતાં વધારે માયાજી માતા તુંને બહે; તમે જેલ ધણું ગુપ્તી યજ્ઞ.” આટ-લું જોલી તેવજુ ચોડા વખત પોતાની બેઠનના હાથમાં જોલાન થઈ પડ્યાં, જાલે દુઃખમાં ખીંછાનાપરથી નહી ખીસવાની બેઠસ કીધી અને શુભ દહાડા જઈ નવરોજજી ફરતુર આગળ જઈ બેઠી.

“બેઠન, મારી વહાલી બેઠન, જોહા તુંને સલામત રાખે. તે જે કાંઈ મારે વાસ્તે કીધું છે અથવા મારાં બચ્ચાં માટે હવે પછી કરશે, તેને તેઓ તુંને મારાં કરતાં વધારે સારી રીતે બદલો વાલી આપે. મારી દીતું, તું ખરી છે, રતે—એકે એકજ આશા છે, આપણો જોહાલ-પાપીઓ માટે-કદાચ મેદ-રત—આવું બાઈ તુકું ધણાજ ધીમે આવશે તેણી એમ.” આ સંધ્યા વખત જાલ તેની માએની છાતીપર ડચકાં કરતા કરતા હતા; તે જારીજ બચ્ચાંને ખજર ન હતી, તેને બેઠન

પણ ન હતું કે તેની પર કેવડું મોઢું દુઃખ આવી પડવાનું હતું. તેને તો ફક્ત એમજ લાગતું હતું કે તેનાં માએજની હાલત વધારે ખરાબ થતી જતી હતી, અને તે ધારતો હતો તેમ, મારીના આજ્ઞા પછી તેવજુ સારાં થયાં ન હતાં. કામ પણ વેલાએ તેણે જોત જોયું ન હતું, પણ શુભાએ તો જોયું હતું, તેના મારા અને નવરોજજી ફરતુરે તેને જોનારી જોટ માટે નરગાસથી સગળવવાની કોશિશ કીધી પણ તેએને સાંભ-ળવાને તેણે હુજતથી ના પાડી. અતે લાંબો વખત પથરા-યલી ચુપકીદી અને પોતાનાં માએના થંડા હાથે તેનાં દીકરપર પરેસા બેઠે તે એકદમ મોંઘી હતી, અને મારીને વલગી પડી કાલાવાડા કરી પુછવા લાગ્યો કે તેનાં મમા એવાં હવળાં પુની જેવાં અને અન્ય જેવા દેખાવનાં કેમ લાગતાં હતાં; તેવજુનાં જવાબે એટલા બધા થંડા કેમ થઈ ગયા હતા, અને ભારે તે દમગીર હાથ ભારે દબેશાં તેવજુ તેની સાથે વાત કરી તેને કોટી કરતાં હતાં, તેમ હમણાં કાંપ નહી કરતાં?

દીનબાઈએ તેવજુના વરનાં ખમોંપરથી પોતાનું માથું જામડી પોતાનાં ડચકાં દાખવાની કોશિશ કીધી અને મા આપ વીના-ના પોતાના બાજુને પોતાનાં પાસાંમાં લઈ ધણેજ ધીમે સાહરે બોલ્યાં, “મારા જાલ, શું તે તારાં મમાને તુંને સંભા-લવાને ગાસે જોહાવની બંધી કરતાં નહી સંભળ્યાં?”

તે બાળક જાલે તેણીને કાંઈ પુછવા માંગતું હાથ તેમ તેણી-ના મેદરાં તરફ જોવા લાગ્યું.

“મારા જાલ, જોહાએ તેણીને પોતાની પાસે જોલાવી લીધી છે, તે સાહેબે તેણીને આપણી આગળથી” તે દુન્યા કે જ્યાં કાંઈ પણ દુઃખ અથવા માંદગી નથી લાં તેડી લીધી છે.”

“પણ એવજુ તો બાંદીયાંજ પરડાં છે” જાલ બોલેલા સાહે તેની મારીની સાકીની સોડમાં મોઢું દાંડી ધીમેથી બોલ્યો, “એવજુને કાંઈ તેડી નથી લીધાં, એવજુ મારી સાથે જોલાતાં કાંપ નહી જા.”

“મારા દીકરા, તેણી જોલી શકતી નથી, જે જીવથી તેણી હસી, જોલી અને જીવી શકતી હતી તે જોહાની બહેસ હતી, અને તે જીવને તેવજુ પાછો જોહાની લીધો છે.”

“ભારે શું એવજુ કદી કદાખી મારી સાથે નહી બોલશે? શું કામ દહાડાખી મને “ક્રીસ” નહી કરશે—કરીથી મને કદી પણ તેવજુનો પોતાનો, વાહરો, ખુબસુરત જાલ કરી નહી જોલાવશે?” ભારે આ વાતની સમચાઈ તેનાં મગજપર કરી ભારે તે દુઃખથી ચીચારી પાડી બોલ્યો, “મમા, મમા, મારાં પોતીકાં, વહાલાં, જોહાઈતાં, મજ્જનાં મમા! અરે! મારી આગ-ળથી તમે જતાં ના રહેવો—નહી તો મનેથી સાથે લેતાં જાવો—મનેથી મરી જવા દેવો; તમારી માફક હવે મારી પર કાંઈની હેત નહી કરશે, કાંઈની મને કોટી નહી કરશે.” તે જોહા તો તરફતે, મેદ-રત, એકે એકે જીવની બહેસો કરતો જોહાનો

જાલને વલગી પડી એવજુ કે પ્રાણ મેદ-રત કરતો જોહાનો અને નામો નહી, એકે એકે જોલી મેદ-રત અને માંદગી થતી જતી જોહાનો અને નામો નહી, એકે એકે જોલી મેદ-રત અને માંદગી થતી જતી જોહાનો અને નામો નહી, એકે એકે જોલી મેદ-રત અને માંદગી થતી જતી જોહાનો

તેના મમા પર તેના જેટલું તેણીનું હૈત હવુંજ નહી; તેણી બંધુતી નહી હતી કે તેણે શું બોલ્યું છે, તેના જેટલું તેણીને લાગી શકેજ નહી; અને આટલું બોલી રહ્યા અને રમ્યા ખાયા લાગ્યા. શુભે કાંઈ પણ જવાબ આપવાની કોશિશ કાળી નહી, તેણીએ વીચાર્યું કે જ્યારે તેણીની માએનાં યોગાં અકવાર્યાનાં હૈતથી તેણીને આટલું બધું લાગતું હતું, ત્યારે ભાતને કેટલું લાગે. ભેંકે તેના યુક્તિ ભરેલા બોલોથી તેણીનાં દીવમાં થાણું ઝોણું આવ્યું (કારણકે તેણી બંધુતી હતી કે તેણી પોતાની માએને ખગીત ધણીજ માહતી હતી) તો પણ તેણી તેની (ભાતની) એટલી બધી દલગીરી ખાતરજ તેને વધારે માહતી અને વખાણતી હતી; અને તેણીને પોતાને પણ લાગ્યું કે કદાચ ભાતના જેટલું તેણીને લાગતું નહી હોય. ભુસાવવમાં તે વેનાએ દેખ્યું ન હોવાથી બીજાનાં આઈગાએ નવરોજજ દસ્તુરે ઘટતી કીધા કરી તેવણનાં ઘેરની ઘોરક દુર એક એકાંત જગાપર દાલાં અને તે ઉપર કબર બધાની આસપાસ ઘાડ ભરી લઈ એક નાનો બાગ પણ બનાવ્યો. ચાર દીવસ લીસા પછી તેઓ ભુસાવવથી ઉપડી ગયાં અને જન્ય તો પોતાની સપળો દલગીરી ભુલી ગયો. ગરીબ બીચારી શુભા ભેંકે તેણી પહેલાં તો સુખી હતીજ નહી, તોપણ દબણું વધારે દુઃખી જણાયા લાગી. ભાતને મદદ કરવાનું અને માહવાનું જે વચન તેણીએ પોતાની માએને આપ્યું હતું તે તેણીને વારંવાર યાદ આવ્યા કરતું, અને દરેક વેલાએ તેણી ધણીજ ગંભીરતાથી તે પાલવતો દેશવ કરતી. આ સમય કાંઈ તેણી પોતાની માએને ખાતરજ વીચારતી નહી હતી, કદાચ તેણીના બાપે (જેને માટે આપણે હેલે થોડા વખતમાં બોલીશું) અને જેને શુભ હરથી બ્યાદા માહતી હતી) ને તેણીને ધણી સંભાળથી કેળવી ન હતે, તો તેણી પોતાની મા તરફ એદરકારીથી જોતે અને ભાતની અદેખાઈ કરતે; પણ તેવણની દરેક વેળાએ પોતાની માએપર ખ્યાર અને હૈત દેખાડવાની, અને તાણે ધવાની વારંવારની રીખામણ તેણીનાં દેખાંપર કદી ભુસરાય નહી તેથી રીતે કેવતરાઈ રહી હતી. તેણી માનતી હતી કે માએ કમણતા પાળવથી કે (જે કમણતા તેણીની માએને આટળી બધી બુધી કાળી હતી) તેણી પોતાના બાપને પણ તાણે થશે. આ એવડી ઉસકેરણીથી તેણીના વીચારને વધારે વજન મળ્યું, જે ને દીનખાઈને ખખર હતે તો તેવણ જરજ ચીતાવુર ખનતે અને તે ખ્યાર તેણીનાં મનમાંથી દુર કરવાની કોશિશ કરતે. પણ શુભાને લાગે વખત મળે દરેક વીચાર અને લાગણી છુપાવવાની રેવ હતી. દીનખાઈ તેણીને છુપી રીતે તપાસ્યા કરતાં હતાં અને એનું ધારતાં હતાં કે વખત અને સંભાળ પોતાનું કામ કરમાં જશે અને તેવણ તેણીની ચાલચલણ બસ-

“શુભ, તું આજે કેટલી બધી સફારી હકી? કાંય અડીયાં તો હું પહેલાં આવી તુંને બનવાવાનો હતો કે હું મારી વચન ભુલી ગયો નથી,” આમ કહી તેણે થોડાક સુદર ધુલોના રેખા તેણીને બતાવ્યા, અને તે વૈરપર દાટવા માંડ્યા.

“ખ્યાર રસ્તામ, તું કેટલો માથાણ છે? પણ તું એટલો તો દલગીર લાગેજ-નુંને શું છે? નવરોજજ શું તુંને એમ કર્યા ના કહે છે ને એવણ ના કહેતા હોય તો ના કરતો.”

“નહી, નહી, શુભ, ખ્યાર તો કહે છે કે આપણે જે કરીએ છે તે ખર્ડ છે અને તેવણ પોતેની આપણે અડીયાં ઉઘાટેમાં ધુલોની સંભાળ લેશે. હું દલગીર એમ છોડો કે, હવે તું જતી રહેવાની છે અને અમારેથી એટલી તો જુદી રીતે રહેશે કે તું મને તદન ભુલીજ જશે.”

“ખરેખર રસ્તામ, હું એમ તો નહીજ કરશ, જે લોહા મારીપર માથા કરતે તેને હું કદી ભુલી નથી જતી; અને તો હજ અંતણાં લોહામાં રહેવા કરતાં તમારી સાથે રહેવા વધારે મને છે, પણ ગઈ કાંતે રાતના મેં મારીને કહેતાં સંભળ્યા કે નવરોજજ તુંને આમારે લાં મલવા મોકલશે, તે તુંને ગમશે, નહી વાઈ?” ભ્યાં સુધી તે ધુલો રેખાઈ રહ્યાં લાં સુધી તેઓએ વાત કર્યા કાળી, પછી શુભાએ જણાવ્યું કે તેણી ધણી વાર બહાર રહવાથી તેણીની માસી કદાચ યુક્તે થશે, અને આમ કહી ધર તરફને રસ્તા લીધો. જ્યારે રસ્તામે તેઓનું એટલે બધા વખત બાહરે રહેવાનું કારણ તેણીની માસીને જણાવ્યું ત્યારે તેવણે શુભાને માથાથી કાઢી કાળી, કે જેથી તેણીનું પોતાની માસી તરફ વધારે ખ્યારથી લોહી દોડ્યું અને તેણી ને બીકણ ન હતે તો તે દહાડેથીજ તેવણને માહતાં શીખી દતે.

માસાની ગાડીમાં બેસી નવાં ઘેરમાં જવાની હોંસ, નવાં સગાંને મલવાતો વીચાર, અને પૈસાપાલાં સાથનાં સગપણે બલપર એટલી તો અસર કાળી કે તે પોતાની દલગીરી જન-દીથી ભુલી ગયો, અને તેની આંખો ખુશાલીથી ચમકવા લાગી. તેની માએ કાંઈ હજ તેનાં ખ્યાનમાંથી ખસી ન હતી, કારણકે તેણીને લગતો એક પણ એમ તેની આંખોમાં આંસુ લાવવાને ધુરતો હતો, તો પણ ખુશાલી દલગીરીપર કાળી હતી. શુભાને તો ઘણું લાગતું હતું, જેમ જેમ તેઓ ભુસાવક છોડી આગળ ગયાં તેમ તેમ તેણીને નવરોજજ અને રસ્તામ વધારે અને વધારે દુઃખ ભરેલી રીતે યાદ આવવા લાગ્યા અને પાર-કાંએને મલવા માટે તેણી વધારે બીદવા લાગી. તેણી બંધુતી હતી કે ભાત તો બધાં સાથે જનદીથી પડોશી બેઠી તેઓનું હૈત જનદીથી મેલવશે અને પોતાની એદનનો તો વીચાર કર-શેજ નહી, તેણીની માસી તો તેણીનાં પોતાનાં હોઠકાંઓથી જનદીથી વીટળાઈ જશે, ત્યારે તેણીના ખ્યાર છતવાની તેણી

મ ક ર ળ ૩ જી .

મઈ ગુનરેલી વાતી—મગફરીની પડતી—નરમાર-
પણાની ચલડતી.

ઉપસાં પ્રકરણમાં આપણે જે કંઠી ગયાં છઈએ તે તથા આઈમાએ અને દીનપાઈની માથચલણમાં એટલે જ્યાં ફરક પડવાનું મરણ શુ” હતું, તે બતકવા માટે તેઓની આગળી છંદમીમાં આપણે ઉપર ટપકેથી નગર કરવી જોઈએ. જે અમારી જુવાન વાંચનારીઓને આ દેવાઈ કંટાળા બરેલો લાગે તો બહે તેઓએ તે છોડી દેવો, પણ આશા છે કે અમારી વધારે ઉમરે પુગેકી બેઠનપણીએ તે પુરતી ઉઘટથી વાંચશે.

આઈમાએ અને દીનપાઈ બંને હોરમજશાદ બેઠલી હોમ-
છતી બેઠીએ હતી. હોરમજશાદના જાપાના બેઠરાગછને, વર-
દશના રાગની વફાદારીથી સેવા બજાવવા માટે મોટી મોટી નાગરીયો ગમી હતી અને તેવજુ લાંબા એક વડા શેઠ્યા તરીકે ગણીતા હતા. બેઠરાગછએ કંજુસાઈથી એક ગંભીર દોષત એકઠી કાઢી હતી, પણ જેમ પણ ખડું બને છે તેમ તે કંજુસ બાપના બાહાલ બેટાએ તેવજુનાં મરણ પછી અરંધી દોષત-
ની કુલધાંણી કરી નાખી, અને જુવાન વરે એક છોકરો પોતા પાછલ મેકી મરણ પામ્યા. આ છોકરો તે હોરમજ-
શાદ હતા, તેવજુનામાં પણ પોતાના બાપની થોડી ધણી ખાસી એકે મોઢે હતરી હતી અને હમણું તો તેવજુની મોટી મોટી બેગીટી સફેદ કાઢી મોશાલ ધમક પડી હતી અને સમગ્રો હોર દમામ બાહેરનોજ હતો; તેવજુનાં મણીલાંણી પીરેજાપાઈ આવી વખતે તેવજુનો જાગણો હાથ દત્તા, પણ બલમ મોત કોણેને છોડતું નથી? તેજુ તેવજુનાં જેવી નરમાસવાસી અને બલી બાતુને પણ તેની ખીસતી જુવાનીમાં પોતાના સપાટમાં લઈ લીધી; તેવજુ ભારે મરણ પામ્યાં સારે દીનપાઈની ઉમર સાત વરસની, આઈમાએની પાંચ અને તેઓના એક પુત્ર બાઈ સોરાબની ત્રણ વરસની હતી. માણેકપાઈનાગની પીરોજાપાઈ-
ની દુરની સગી હતી, તેણીનાં મા બાપ તેણીને બાળપણમાં નાવારેસ યુકી મરણ પામ્યાં હતાં. પીરોજાપાઈએ માથાથી તેણીને પોતાના આસરા હેઠલ લીધી અને એક ક્ષીને બાજતી પુરતી કેળવણી આપી, ઉમરમાં આવા પછી તેણીને એક આખરદાર અદકશ સામે પરાણી; થોડાં વરસનું મુખ ભોગવી કમનસીમે માણેકપાઈ રંગમાં. તેવજુના વર પોતા પાછળ એક નઈજી નાગની છુગકુરત છોકરી શીવાય કાંઈ પણ દોષત યુકી ન ગયા હતા, અને માણેકપાઈને ફરીથી પીરોજાપાઈને આધારે આપી પડવાની ફરજ પડી, તો જોકે તેવજુ કાંઈ પીરોજાપાઈના ધરમાં બોલ તરીકે નહી પણ એક મદદગાર પીરોજાપાઈના ધરમાં બોલ તરીકે નહી પણ એક મદદગાર અને સાથી તરીકે રહ્યાં; પીરોજાપાઈને માણેકપાઈનાં એટલે તો વીધાસ હતા કે મરતી વખતે તેવજુ પોતાનાં બચ્ચાંઓના હાથ માણેકપાઈના હાથમાં આપ્યા અને હોરમજશાદને આગ્રહ કીધો, કે તેવજુને હમેશાં પોતાનાજ ધરમાં તેવજુનાં વડાસા બાળકનાં માથાંપર રાખે. આ માંગણી હોરમજશાદે મોટી

ખુશીથી આજ્ઞ રાખી; તેવજુનાં મરણ પછી હોરમજશાદે સધળો કારભાર માણેકપાઈને સોંપ્યો, કે જેને તેવજુ તદન લાયક હતાં. હોરમજશાદને છોકરાંઓને નીશાલે મોકલવું પસંદ ન હો-
વાથી અને તેઓનાં સારાં નરીમે માણેકપાઈ એક કેળવણીમાં બાતું દોવાથી તેવજુ પોતેજ છોકરાંઓને કેળવણી આપવાનું માથે લીધું.

દીનપાઈમાં બે કે પુદરતી ધણી જુલો હતી, બે કે તેણી કાંઈ ધણી દુહીવાર ન હતી, તોપણ તેણી માણેકપાઈને ધણી મેદનત આપતી ન હતી અને તેવજુની “ધણી માનીતી” ધઈ પડી હતી, કારણ તેણી તેવજુને હમેશાં ચાલતી, માત આપ-
તી અને તેવજુના દરેક દુકમને તામે ચતી. બીજા હાથ પર આઈમાય પુદરતીને એટલાં તો દુશ્વરા મગજની હતી કે જેથી કાંઈ પણ શીક્ષાને તેણીને શીખવવાનું ધણું મજાદ અને ઉત્તમણું ધઈ પડે—પણ તેણી એટલી તો બોહસીલી, ગુસ્સાવાલી અને સામાં માથુસ તરફ માનીતી નગરની નહી જેનારી હતી, કે તેણીને શીખવવાનું ધણું મુશ્કેલ ધઈ પડ્યું હતું. વળી પોતાના બાપની પણ લાડકી દોવાથી માણેકપાઈને વધારે બારી પાડું હતું. આઈમાયનાં સનમાં એવોજ ખ્યાલ હતો કે બીજું માણેકપાઈની માનીતી હતી અને પોતા તરફ તેવજુ બેઠકાર હતાં. હોરમજશાદ એક એવા નખાં મનના પુત્રા હતા કે ઉપર ટપકેનું જોઈને પોતાનું મત બાંધી દે. બ્યારેપી પોતાની છોકરીઓના અભ્યાસ કરવાના જોરશમાં તેવજુ જતા, સારે આઈમાયને હમેશાં રડતી અને દીનપાઈને અબવાસમાં યુદાપથી બેઠા. બ્યારે સાર માણેકપાઈ હોરમ-
જશાદને તેવજુની નાની છોકરીને શીખામણ દેવા કહેલી, પણ તેવજુ તે એક કાને સાંભળી બીજે કાને કહાડી નાખતા એક યા જે વખત તેવજુ તેણીને ગંભીર જોહેરે શીખામણ આપ-
વાની તજનીજ કીધી, પણ આઈમાય તેવજુની મરદન આસ-
પાસ હાથો વીટાળી તેવજુને એવા તો પકારી નાખતી અને કહેતી કે “માણેકપાઈની માફક એનું ધુવડ જેનું મોદકું” ના કલો, નહી તો હું એમજ નજાશ કે ગારી પર હવે કાંઈ વડાય કરનારું રદથું નથી.” આટલું બોલ્યા પછી તેણીની સુંદર આંગિયામાં પાણી આપી જતાં અને તેણીનો અવાજ કુબ્જો, જેથી તેણીના માથાજુ આવડું દેખું પીંગળી જતું; અને તેવજુ તેણી પર વધારે હેત કરતા. આ રીતે, જે સખ-
તપણીથી અભ્યાસ કરતી વેળાએ તેણી સાથ વરતવામાં આવું હતું, તેમ બદલે વધારે વળી રહેતા. ભારે તેણીએ જાણ્યું કે તેણીનું તેણીનાં ગાવા પર કેટલું ચાલી શકે છે, સારે તેણી હમેશાં તેવજુ પર પોતાનું જોર અજાણવા લાગી. બ્યારેપી તેવજુ તેણીના જોરશમાં અવંતા સારે તેણી હમેશાં રડતી, એનું દેખાડા કે માણેકપાઈ તેણીપર કેટલો જુલમ પાડતાં હતાં.

જેમ જેમ તેણી મોટી થતી ગઈ તેમ તેમ આ વીચાર તેણીનાં મગજ પર વધારે મજબુત થતો ગયો. માણેકપાઈના હાથ હેઠલ પુખ્ત યુવરાતી અને થોડી ધણી અંગેછની કે-
ળવણી લીધા પછી તેઓના અભ્યાસમાં વધારો કરવાને એક સારી કેળવણી અંગેજ બાતુને રાખવામાં આપી. દીનપાઈ

સાધારણ હુશીયારી અને બેદેનનરી કે વખાણ મેલવતી હતી તે તેણીની બેદેનની વખાણ આગળ તો કુચ બીસાઈમાં ન હતી. આઈમાંથી ગાયનમાં, તેમજ વનજીવામાં, ચીતાર પાડવામાં અને શીંખવાની બીજ રેકે આઈમાંથી યુદ્ધરમી દુશ્મન દતી. જેટલી હોરમજશાદ તેણીની ખુશસુરતી માટે હમેશાં તારીફ સાંભળતા હતા, તેટલીજ હમણા તેવજુ તેણીની દુશ્મન તારીફ બધાને મોહરેથી સાંભળતા હતા. જેમ દીન-આઈની વખાણ કરનાર ફક્ત માણેકબાઈ એકલાંજ હતાં તેમ આઈમાંથી નહીં વખાણ કરનારની ફક્ત તેવજુજ એકલાં હતાં. હોરમજશાદ આઈથી એમજ સમજના હતા કે તેણી તેવજુની છોકરીના સારા ગુણો તરફ ખામખા આંખથી બમતી હતી અને તેથી તેવજુ ગુસ્સે થતા હતા. દીનબાઈ પોતાના બાવાની પોતા તરફની બેરકારી માટે ફરયાદ કરતી ન હતી, કારણ કે તેવજુ હમેશાં તેણી તરફ માયાજુ રહેતા હતા. પણ તેણીના બાવા તેણીને આઈમાંજ જેટલીજ માટે છે એવી કાંઈ વેળાએ તેણી ખાતરી કરવા માંગતી હતી. તેથી તેણી પોતાના સર્વશ્રેષ્ઠ આર કે જે માટે તેણીના બાપ તદ્દન અર્ચનગા હતા અને જે માટે આઈમાંજ તેણીને હસ્તી હતી, તે તેણી માણેકબાઈ અને પોતાના ભાઈ સોરાજ પર રેકી દેતી હતી. આ છેલ્લાંને તો તેણી ઘણીજ ચાહતી હતી, અને જે પણ તેણીના ખ્યાલને એક હસતા રમના, ખોલાં દીવના છોકરા મીસાવ ખસેલાં 'બાળી' આપતા હતા. સોરાજને તેની કેળવણી માટે તેના બાપે કુંબઈમાં એક સગાને લાંબા રાખ્યા હતા, ન્યાંથી છુટીના દીવસો પર તે પોતાના બાવાને મલકા આવતો હતા. પણ ન્યાંરેખી તે ધર આવતો હતા. લાંબે એક રીતે દીનબાઈ ખુદી તેમજ બીજે રીતે દશગીર પણ ચતી હતી. દશગીર ધવાનું કારણ એ કે, આઈમાંજ હમેશાં સોરાજ સાથે કછએ કરતી હતી. દીનબાઈ જાને સખુરીવાલી હોવાથી અને વળી માણેકબાઈ પણ તેણી પર હેન કરતા હોવાથી તેણી તેણીની બેદેનનું સંપૂર્ણ સાંખી જતી હતી, અને એક ખોટી નીજ રીતમાં દરેક નીજમાં તેણીની મરજી રાખતી હતી. સોરાજ કાંઈ તેનું કશું કરતો ન હતા, તે તો પોતાની બેદેનના કાલવાલા છતાં જેને તે પોતાને હક કહેતા હતા, તે નજરવા ઉભો રહેતા અને મોહતા કે, "બાનું સાંજ આઈમાંજ, બધારે સેક વરમાં હોય ત્યારે કહુંજ પર રાજ નચાવું નહીં." આઈમાંજ પેટેમાં તો તેની સાથે કછએ કરતી અને પછી બાવા આગળ ફરયાદ કરવા જતી. તેવજુ કાંઈથી સમજના વગર તેણીનું માનતા અને સોરાજને સખન કપકે આપતા, જે અણધરતા કપકા સામે તે જુવાન છોકરાનું ઘેડી ઉડકેરાઈ આવતું અને પોતાના બાપની આવી રાખરખાઈ બરેકી સાથે નહીં ખમી રાકવાથી તે તેવજુને સામા જવાબો આપતેજ આવી બાપ છોકરા વચ્ચે મેલાવાથી વધી પડતી, અને તેને અંત લાવવા સોરાજ ગુસ્સામાં ને ગુસ્સામાં દીનબાઈના જોરમાં આવી જતા. તેનો બાપ બે કે તેને ઘણો ચાહતો હતા, અને તેને માટે ઘણો મરજીજ હતા, તોપણ કુવા માંગતા કે છુટીના દીવસો ક્યારે પુરા થઈ જાય.

જેકે ધર સંસારી નાના કછઆઓ આપણને નજવા લાગે છે, તોપણ તે ખરેખર એક કુટુંબનાં સુખને નાશ કરે છે; દીનબાઈ જેકે પોતા કરનાં આઈમાંજ પર તેણીના બાવા વધારે હેન દેખાડે તે ખમી શકતી હતી, પણ પોતાનાં વહાલા ભાઈ તરફ આવી અણધરતી સાથે તેવજુ ચલાવે અને તેથી બાપ છોકરા વચ્ચે મેલાવાથી થાય તે તેણીથી ખમી શકાતું ન હતું. આની વેળાએ તેણી ગુપ્તગુપ્ત પોતાના જોરમાં આવી જતી, કે રખેને સોરાજનો બચાવ કરવા લેતાં પોતાનો મીનજ તેણી ખોટી કે અને પોતાના બાપ તરફની ફરજ બુદ્ધી જાય. માણેકબાઈએ બચપણથીજ દીનબાઈને એવી તો સરસ કુળવણી આપી હતી કે તેણી નાશન હોવા છતાં કાંઈ પણ કુળ સામે લડત ચત્રાવી શકતી હતી. બ્યારે દીનબાઈ અદાર વરસની હતી ત્યારે માણેકબાઈ મરજી પામ્યાં, અને આ જુવાન છોકરીનાં માથાં પર ધરતો સંપૂર્ણ કારભાર આવી પડ્યો; આએજ વેળાએ તેણીને વહાલા ભાઈ સોરાજ પણ તેણીથી છુટી પડ્યો. હોરમજશાદને મીન હોમીકરન નામનો એક જાની અંગેજ દેરાત હતો, જે સરજન મેનરનો મોટો એવો પરાવતો હતા; તેવજુ વારંવાર હોરમજશાદને લાંબા મુલાકાને આવતા હોવાથી તેવજુના કુટુંબ સાથે પશ્ચાદાઈ ગયા હતા. સોરાજ તો તેવજુનો એકલો માનીતા થઈ પડ્યો હતા અને તેની આમાથીથી તેવજુ એટલા તો છક થઈ જતા કે વારંવાર તેણી તેવજુ કછમાં આવી જઈ તેને ઘડતા કે "મોટો થઈ તું શું થવાનો છે?" સોરાજ ઘરતજ જવાજ આપતા, "હું તો તમારી માફક મોટો સરજન થવશ." અને આ રીતે સોરાજની વધાણી પોતાના ધંધા તરફ જેઈ સરજન હોમીકરન ધણીજ મધન થઈ જતા. તેણીને પોતાને પણ કાંઈ છોકરાં ન હોવાથી તેની પર એટલા તો ખાર રાખતા હતા કે એક દીવસ તેવજુ હોરમજશાદને સમજાવું કે સોરાજને પોતા સાથે વેલાન મોકલે, અને કહું કે તેવજુ તેને પોતાના છોકરા લખજ ગણી ખરાં દીવથી તેની સંભાળ લેશે અને જામી કેળવણી આપ્યા પછી તેની મરજી માફકના ધંધામાં નાખશે. હોરમજશાદે પહેલાં તો આનાકાની કીધી, પણ સોરાજ અને મીન હોમીકરનના કાલાવાલાથી તેવજુ અંતે પીગલ્યા. આ પછી ત્રણ મહીને સોરાજ પોતાની સોરખે પુશાની અને પોતાના કુટુંબની ભારે દશગીરી વચ્ચે મીન હોમીકરન સાથે દિવડ જવા ઉપડી ગયો. આ રીતે દીનબાઈ પોતાનાં બે સૌથી વહાલાંઓથી છુટી પડી; માણેકબાઈથી તો સદાની અને સોરાજથી તેણી ઘણી હતી તેમ, મોટા થપત માટે.

ઉપર કહું તેમ દીનબાઈને માથે અધાર વરસની જુવાન વધે ધરતો સંપૂર્ણ કારભાર પડ્યો, જેકે આઈમાંજ માણેકબાઈનાં મરજીથી ખુશી તો નહીજ થઈ હતી તોપણ તેણીને એવું લાગ્યું કે તેણી જુવાનમાંથી છુટી. દીનબાઈ માણેકબાઈનાં મોત, પોતાના ભાઈની જુદાઈ અને ધરતો કરકમરનો ખરજ માથે આવી પડવાથી લમાર દશગીર દીસતી હતી, જેથી આઈમાંજ તેણી સાથે નીકળે દાખા કરતી હતી. જુવાન, રમતીઆક, હસ્તી રમતી આઈમાંજને ધર ખરચતી શું ખખર હોય? એ તો આ-

તા, અને પુત્રી રીતે તોણની સેવન થોડા દના, હાલે તો તોણની મીસન પચીસ વર્ષી થયે. તેણીને તોણ, મીસન પચીસ વર્ષ નહીં જાણી, પણ એવાની જેને તેણે પણ બનવી રીતે જાણ કરી લાગી.

દીનબાઈ આ સમયે યુએ મોકલે ખમ્મા કરતી હતી. તેણી મચેરશાહ મચરતે તરફ ધીકારની નવરથી ભેતી નહીં હતી, તેમ બનતી કોસોથી તેણી તેવણ પર વધારે આશા પણ નહીં બાંધતી હતી, કારણ કે તેણીએ સાંભળ્યું હતું કે તેવણ ને બાનું સાથે ધણું વરસો સુધી અદરાયવા હતા તેણીનાં મરણથી તેવણ હજી મોકમાં હતા, અને તેણી માટે ખરાં દીવનો વીચાર કરતા હતા. છ માસ પછી બ્યારે તેવણે તેણી આગળ પેતે થું થું દુઃખે ખમ્માં હતાં તેવું વર્ણન કર્યું, અને બ્યારે તેવણે પોતાનો હાથ તેણીને આપવાની માગણી કરી, ભારે તેણીની ખુશામતી પાર રહેવા નહીં. હારમજશાહે પણ મગરરી અને ખુશામતી આ માગણી કમળ કરી અને તેવણની વડી છોડરી વીરા વરસની ઉમરે પરણી. જો કે મચેરશાહને કોઈ મકરમ તરીકે ધારતા હતા અને તેની તરફ ધણી સખતાઈથી ભેતા હતા, તોપણ ને કુઝેબામાં પરણવા કામકે છોડરીઓ હતી, તેઓ તરફથી દીનબાઈની અદબાઈ યવા લાગી.

[સાંધણ છે.]

TWO OLD MAIDS.

એક બેચુલો નેકલેસ—રાણી માગેરીવા પાસે એક પરવા બાનો નેકલેસ હતો, ને તેણી શત અને હંદારો પેઢી સખતી હતી. જો તેણી કોઈ જગાએ જોવા ચાલક પેઢીને કે જેની ઉપર તે સારો નહીં લાગતો, તો તેણી તે “ગ્રુષ”ની નીચે દાખેલા રાખતી. નીચણે બાપ આપનારી વાતો એ નેકલેસ માટે કહેવાયતી છે. એક દીવસે હતલોના કાઠન પ્રીસ વીકતર એમેનબેલે પોતાના શોરૂક સાથે બેનીસ રોડરમાં ફરવા નીકળ્યા. એક રેવેરીની દુકાન પર તેણે કેટલાંક પરવાઓ દોઝાં, કે ને તેને ધણું પસંદ પડ્યાં. “હું એ મારી માને માટે ખરીદ કરીશ,” તે જોઈયા, અને રેવેરીની દુકાનમાં દાખ થઈ તેની કીમત પૂછી. તે રકમ સાંભળી જોયો કે “મારી પાસે હમણાં એટલા પેસા નથી, પણ હું તમને એક માંગણી કરું, હું હમણાં પાંચ પરવાઓ ખરીદું છું, અને પાછાનાં વેતે સારું મઠિ રહેવા દેજો, અને બ્યારે પણ મારી પાસે પેસા બાકી રહેશે કે હું તમારી ઉપર મોકલીશ, અને તેમાંથી જેટલાં આંખે તેટલાં મોકલ્યા કરીશ.” એ પ્રમાણે સારું નક્કી કર્યું, પણ સાંદનદાને પોતાની માને આ નેકલેસની બેટ આપતાં બે વરસ થયાં. બ્યારે રાણીને તે કંઈ રીતે ખરીદવા દેતો તેની ખબર થઈ, ભારે તેણી પર ધણી અચર થઈ અને પોતાના બિટાને કહેયું કે “આ હું મારા સમયાં પેરેણમાં સઢથી લીધાની ગણું, અને તે હમેશાં હું પેઢી રાખીશ, કારણકે તે મને તારા મારી તરફના કામંજ ખ્યારની દુરેમાં યાદ આપશે.”

ધણીઆણી—“જુવાની દમણાં કોઈએ એવો વોપક હંદારીય કે “પરણીયા છતાં કેમ સુખી થઈ.”
ધણી—“તે તો હું તણે જોવામાં કરી આણું.”
ધણીઆણી—“તે શું?”
ધણી—“પ્રતા હજી દરો!”

મીસન બાવાનું વસિયત.

એક ધણી અજાણ્ય જેની રસીસી વાતો.

મકરણ ૧૬ થું.

રોટની ધારાને લગતી વાતચીત.

મ મીસન, થું ખબર છે? કોઈ જમવાનું કીન કરવા આવા છો કે? થીં જોન રોટ પુછ્યું, “હું તો તમને આઈ એક કુત સમજાવો.”
“હા હોસ્તે તેમજ છે,” યુસતેસે જવાબ દીધો. “પહેલાં તો હું તમારા બાઈને લાં ગમેા હતા, પણ તેવણે મને બાઈ આવવાની સલાહ આપી એવું જણાવ્યું કે તેવણના પંધાના કામદા પ્રમાણે

સોશીસીટરની હાજરી વીનાતેવણથી એક કુતને બલી રાખ્ય નહીં.”
“ખરાબર છે મીસન, મારા બાઈ જેમ્સે ને કણું તે તદન વાનખી છે, અને હવે મેહરબાની કરી તમારું કામ જણાવશે!”
“હા, પણ કેસ હમણાં લાંબો હોવાથી અને વળી તમારા બાઈ ખરાબર બે વાગે આપણે બનેની પોતાને લાં રોક બેતાર હોવાથી, હું ધાકું છું કે આપણે ગાડી મંગારી પ્રદેશાં તેવણની હાશીસમાં જઈએ તો કીક; પછી લાં હું ધીરજથી તમેા બેડ આગળ એકદમ મારો ફેસ કઢી સંજાવવા.”
“કીક, ધારા પ્રમાણે તો હું મારી હાશીસમાંથી આ વખતે કોઈ પણ દીવસે બદાર જતો નથી, કારણ તેથી મારાં કુલેને મડયણ યાવ છે, મુખ્ય કરી જેઓ દુરવેરથી આવે છે તેઓને; પણ વાઈ ચાલે, આજે તો તમારે ખાતર આજીણું વીસીઆમાં” આમ કહી તેવણે તે નાના છોટરાને હાંકે મારયો, અને કહ્યું, “જો કોઈ મને મળવા આવે તો કહેજો કે હું ધણી અજાનના કામસર થીં રોટની આશીસમાં તેવણને મલવા ગયો છું અને સાડા તણ વાગમાં પાછો ફરશ.”

“હા સાહેબ,” વીસીએને જવાબ દીધો, અને તેઓ આશીસના દરવાજાને બંધ કરી બદાર નીકળ્યા.
સુસતેસ તેના સોશીસીટર સાથે તે બારીસટરની હાશીસમાં આવી પુરો. બરો બ્યારે આપણા જેમ્સે બારીસટરે પટેલીન વાર પોતાની આશીસમાં એક ખરા સોશીસીટરને એક ખરાં કુત સાથે આવતાં જોયો ભારે તેણે હેયું મગરબીથી કેવું કુખાઈ અણું. જો તે સોશીસીટર તેના જોડયા બાજોને બદલે કોઈ મીલે, અને તેણે કુત તેના જવની દોસ્તને બરડે કોઈ મીણું હલે તો તે ખરેખર વધારે ખુશ થને; તોપણ ને હતું

તે માટે હાલ તો તેણે ખરાં દીક્ષી સુગરાનાં કરી સંતાપ પડયો.

“અરથો, મેઢરખાની કરી બેસશો?” તેવણે લગાર દખામથી કહ્યું. તેઓએ તેમ કીધું.

“અને હવે, મીસન, હું ધારું છું કે જે બાબત પર તમે મારી સલાહ માંગતા હતા, તે બાબત તમે મારા બાઈને સમજાવી તો હશે.”

“નહી, જે હજી તેમ નથી કીધું,” યુસતેસે કહ્યું, “મેં ધારું છું કે તે તમારે બંનેને એકી વખતે જ કહ્યું.”

“હું હું હું! એ કાંઈ તમે બરાબર કીધું નહીં,” બેરીસ્ટર સાહેબ ગોલ્યા, “જે ધણે યથાવવાનું માન હું બોમ્બું છું, તેના કાલકા પ્રમાણે તો આવી રીતે કામ પાડ્યું ન બેરીસ્ટર, કાલને પણ અહીં રેલુ કરવાં બેરીસ્ટર, પણ વાઈ, બારે તમે ઉતાવળમાં જ છેઓ ત્યારે તો હું તે ગણાડા કરી બચાવ.”

“દીક કીધો,” યુસતેસે બચાવ દીધો. “વાઈ હું તો અહીં વીઝને વાતને આપ્યો છું.”

“તે તો હું જાણું છું” જોસે કહ્યું, “પણ કયું વીઝ અને તે ક્યાં છે?”

“તે વીઝ મારી તરફેણમાં છે અને તે એક રૂની બરદાન પર હુંદણમાં પાડી કરવામાં આવ્યું છે.”

આ સાંભળી તે બંને બેડાઓ એકી વખતે પોતાની પુરશીએ પરથી ઉઠી ઉભા થયા અને યુસતેસ તરફ એવા તો હસી કહાડવા બેગ દેખાવ અને હપે બેસું કે તે ગાપડાથી તેઓનાં મોઢાંપર જ ખડખડ હસી પડ્યા વીના રહેવાનું નહીં.

“મીડ મીસન, તમે અહીંયાં મહાદેરી કરવા તો નહીં જ આવ્યા હશે,” જોસે સખતાર્થી કહ્યું, “અમારી મજબ કરવાથી શું પરીણામ નીપજે તે તો તમે સારી રીતે જાણતા હશે.”

“ખતીત મીસન” બેરીસ્ટરે કહ્યું, “તે બેગ મારી તરફ પુરતું માન ધરાવતા હોવો તો આવી રીતનાં ચેડાં કદી કહાડી નહીં.”

“અર નહીં જ તો વળી, હું ખાતરીથી કહું છું કે મેં જે કાંઈ કહ્યું છે તે બરાબર જ છે અને વીઝ ખરું જ છે.”

“ચકાવો વાઈ” જેમ્સ પાછા પોતાની પુરશી પર બેસી ગોલ્યા, “દેખાઈતી રીતે આ એક ધણી જ અસાધારણ ‘ફેસ’ છે.”

“હા તેમજ છે હોરત, યુસતેસે બોલ્યો, “અને હવે હું જે કાંઈ કહું તે સાંભળો.” આમ કહી તેણે તેઓને સળગાવી બીના ધણી બાર સુધી કહી સંભળાવી.

પુરું થયા બાદ બેરે લગાર ચુકવાડા બરેલા દેખાવે જેમ્સ તરફ બેસ્યું, આ ફેસ તેવણને સમજ પડે તેવો ન હતો, બેરે જેમ્સને પણ તેમજ લાગતું હતું તો પણ તેવણે કહ્યો તેવો દેખાવ દીધો નહીં; તેવણે નીચા કામકાને હમેશાં પોતાના મનમાં ગોખી રાખતા હતા, કે જે કામકાને દરેક જીવાન બેરીસ્ટર પોતાનાં મનમાં ગોખી રાખતો બેરીસ્ટર—“કદી પણ આગામી પાંચ દેખાડાથી દેતા ના.”

તેવણે ધારાને લગતી ગોપનીઓનાં પાનાં હાલાવી બોલ્યા કે વીઝ લગાર અજબ જેવું અને ચુકવાડા બરેલું હતું; વળી

જેમ પણ કહ્યું કે, તે ઉપર તારીખ ન હોવાથી તે કાંઈ રહેઈ શકશે નહીં. લેડી હોમરરરની સાક્ષીથી સાબેત થઈ શકશે કે બોગલ્લીસમી કીસેમજરે બારે કેમકે કુખી મઈ ત્યારે વીઝ બોગલ્લીસમી સમીસનાં શરીર પર હતું નહીં, અને વળી મીસીસ થોમસની સાક્ષી પુરવાર કરશે કે નાતાલને દીવસે (૨૫ મી કીસેમજરે) બારે મીસ સમીસનાં બચાવવામાં આવ્યાં ત્યારે તે તેણીનાં શરીર પર હતું. એ પરથી ખુલ્લે ખુલ્લું બોલ્યો કે વીઝ ૧૯ મી અને ૨૫ મી કીસેમજરની વચમાં કરવામાં આવ્યું હતું.

“બરાબર તેમજ,” યુસતેસે તેવણની વચબેલ સાંભળી કહ્યું, “બરેબર આ કેસનો ફાઈલો તમેજ કરી આપશો; વાઈ, પણ હવે આપણે શું પગલાં ભરવાં બેરીસ્ટર? અને તો મોડું થઈ જાય તેની ધારતી લાગે છે, કારણ ‘પ્રોબેટ’ બી નીકલી ચુક્યાં છે.”

“પ્રોબેટ નીકલી ચુક્યાં છે!” જોસે યુસતેસી કહ્યું, “અને શું આપણા ધારા એટલા બધા બચાવ છે કે જુઝ બરેલાં, સટેઈલી નીકળેલાં ‘પ્રોબેટ’ રદ ન કરી શકે? ખત્તીત નહીં.”

પહેલાં રાખણું ઘટતું કરવા પછી તરતજ આગળાં ‘પ્રોબેટ’ ને રદ કરવા એક ખત કહાડતું પડ્યો, અને એવો દાવો ઉઠાવ્યો પડ્યો કે કોરે છેડાં વીઝને ખરું ગણતું; પણ ચોક્કો, આ વીઝનો કોઈ “એક્ટીવિટી” (ખરનારે પોતાનું વર્તન) અતનાનું અનુભવમાં લાવવા સારી નીરેજો પુરૂષ નથી અને આ એક ધણી અગત્યની બાબત હોવાથી વીઝને કરવાનું જ અસાધારણ છે જેની સાથે વીઝની નક્ક બેડી હોય છે, તેને વાસ્તે અરજ કરવી બેરીસ્ટર; હું ધારું છું કે એજ રસ્તો દીક છે.”

“પણ તમે મીસ સમીસનાં વળીયટ કરવાનાં મુખસારનાં સાથે કેમ બેડશે? યુસતેસે ચુક્યું.

“એપરથી મને યાદ આવે છે,” જોસે ઉપકા સવાલપર બાન આવ્યા વગર પોતાના બાઈ તરફ ફરી કહ્યું, “કે તમે મીસ સમીસનાં રેલસનારની આશીસમાં એકદમ ‘ફાઈલ’ કરવાં બેરીસ્ટર અને તે લખાણની બાબતમાં ધારા પ્રમાણે સોમંદનાણું તૈયાર કરાવતું બેરીસ્ટર.”

“બરાબર છે, બરાબર છે,” બેરે જાણે આ કામ કુખ્યામાં સીધી સેલકમાં સેલક હોય તે પ્રમાણે કહ્યું.

“શું” બોલ્યા? યુસતેસ વખતોવખતે બોલ્યા. તમે એક બારને ‘ફાઈલ’ કરી શકો નહીં, તે નહીં અને તેવું છે.”

“નહીં બેરે કે બેરે, તો પણ કાંઈથી બીજાં વધારે પગલાં ભરવામાં આવે તે આગળ જો તો કરતું જ બેરીસ્ટર. ચોક્કો વાઈ, મારા સાંભળ્યા પ્રમાણે સમરસેટ હાઉસની બેડકમાં આ વેળા કાકર પ્રોબેટ રેલસનાર છે, તમે આવતી કાલે જઈ તેવણને મળો તો દીક. “બરાબર છે” બેરે કહ્યું.

“હવે હાલ તો એટલું જાણ થશે, અલગત તે જેમ બેરે તેમ કદાચથી સમજાશે પોતાની અને બીજાં કાલને મારી પર મોકલતી દેખે. હું ધારું છું કે મારા શીવાય બીજા ધારાના દીગમતીઓને તમે રોકશો.”

[illegible][illegible]

આ દુન્યાનાં આપણાં કામેમાં આપણને બાળવની ભેટી ફરત.

જ્યારે બાળને દરએક કામમાં પોતાની ફરત બાળવની ભેટીએ એમ આપણે બહાર કહી ગયાં. પણ હવે તે ફરત આપણને કેમ બાળવની. પહેલાં તે આપણને ફરત સમજાવે. પછી અર્થ સમજાવે, અને એથી એ પેલાં સુઝે છે તેમ પોતાનાં દરએક કામમાં તે છુટી બતાવી આપે છે, કેમકે આપણે આપણાં કામ સીધાં જીવન

બાળને કશાંથી આપણી ફરત બાળવી સારતાં નથી. આપણું કામ અને તે કરવાની આપણી સક્તી એવી ચીજ છે, કે જે ઉપર આપણા પોતાના સીધાં જીવન બાળવની કામ ચાલી શકે. બાળવની ફરતે તે કરવા માટે આપણને આદત પાડવી ભેટીએ મેટલું નહીં. પણ આપણી સાથ ચળખી સારી રાખવી ભેટીએ, અને સાથ ચળખી સારી રાખવા માટે દર કાંઈ કરવી વખતે તે કરવાની આપણી ફરત છે કે નહીં, તે ભેટી ભેટીએ, કેમકે આપણી ફરત તે હમેશા આપણને સારાં જ કામો કરવા કહે છે, અને સાથ ચળખી સારી રાખવા માટે વળી સારાં જ કામ કરવાની આપણને બાળવની પાછું છે. મેટલું છતાં કેટલીક વખતે જે કામ એવું છે કે મુશ્કેલી થઈ પડે છે કે તેવું નીચા પડે એવી જાણ, જેથી કાંઈ કાંઈ વખતે તે આપણે એવી કંઈકી દાવતમાં આવી પડે એવી જાણ કે આપણે આપણી ફરત સમજાવવા છતાં તે બાળવી સારતાં નથી.

આવી વખતે આપણા ડેડાં બહુ કામો દોષ છે, અને ન્યારે આપણે કાંઈ પણ કરવાની પાકો ડેડાં કરે છે, ત્યારે આપણને આપણાં કામમાં નાચી એવી આદતો પડે. પણ બહુ જોઈએ અને ન મેડાં સહાય એવી માત્રમ પડે છે, પણ તે એક વખત આપણે ડેડાં પાકો કરી રાખીએ તો પછી એવી એવી સુઝી-ગતો પણ સેટવેથી દુર કરી શકે એવી. ત્યારે હવે આપણને પાકો ડેડાંથી કામ કરવાની અગત્ય છે. એ ફરત રાખવું હમેશાં કલામમાં રાખી સુઝીએ તો પછી આપણે આપણાં ડેડાં પણ પોતાની એવે પાકો કરી શકે.

કેટલાંક કામો કરવી વખતે આપણે આપણી મરચ તપાસીએ છીએ, પણ ફરતના મરચી અને બાળવની વખતે આપણને આપણી મરચની અગત્ય પડતી નથી. અને એમ કેટલીક વખતે આપણે કાંઈ કામ કરવી વખતે આપણાં મનને અનિદ સવાલો કરીએ છીએ, એવા કે—“આ તો મને કરવા ગમેય અને આ તો નથી ગમતું. આમ કરતા તો મને યસો આપું કરશે તો સારું” થશે કેઈ આમને તે પેલાંની વીધ જશે, આમાં તો બહુ કુશીલો નહીં થશે! પણ ફરત બાળવનામાં આવા કામ પણ સવાલો આપણાં મનને પુછવાની આપણને અગત્ય રહેતી નથી, તેમાં તો માત્ર એક સારો સાધો અને સેટવ સવાલ આપણને પુછવા પડે છે, અને ગમે એમાં મુશ્કેલી કામ વખતે પણ તેમ કામ લાગે છે; તે એ કે “તું” આમે કરવાની આપણી ફરત છે” અને પછી આ એક સવાલથી જે મળવા મળે તેમ કરવું. પણ તે તેમ કરતાં

કાંઈ સુઝાવી આવી પડે તો પણ અધીરા ન થતાં ધીરમ્થી કરવું, અને જે કાંઈ ખમવું પડે તે જુદા ઉપર બસીરા રાખી ખમવું. જેથી કાંઈ કામ જે આપણને રક બનેલું લાગે તે હમેશા તેથી દુર રહેવું, એમ કરતાં જે કદાચ કાંઈ જુદાંથી આપણને ખમવું પડે તે સારી જડ, પણ જુદાંથી બદલી જુદાંથી રાખી લેવાની કદી કોસી કરવી નહીં, અને જે કદાચ એવા વીચાર આવી ગયા હોય તે તત્કાલ ઉપેક્ષા સવાલ આપણે આપણાં મનને પુછી એવા અને આવી વખત ખચીતમ આપણને આપણાં અંતઃકરણ તરફથી ભેટીએ જવાબ મોકલે અને આપણે એક સાદું પગલું ભરતાં અટકવું.

આપણને આપણી ફરત સીધાં જીવન, સાથ ચળખી સુધારવાનાં, સારાં કામો કરવાની આદત પાડવાનાં, સુઝાવીનાં વખતે જુદા ઉપર નીચાં રાખી રાખવી સક્તી સેટવે સેલવાનાં, એ સારું કામની સર-આત નાનપણમાંથી અને આપણાં પોતાનાં ઘરમાંથી કરવાની છે; કેમકે એક બચ્ચું જન્મ પામે છે ત્યારે તે પોતાના નીચાં માટે જ પલુ કરવાને તૈયાર અગત્ય હોય છે અને તેની હલ-ગતી તમામ આધાર તેના મા પાપ ઉપર રહેતી હોય છે. દોષ જે તેને તેનાં મા પાપ ભેટી પુરતી સંજ્ઞા લઈ ઉછેરે તે તે બચ્ચું મનુષ્ય બાંધવું પામે, વળી તે તેથી તેનાં તનની સાથે મનને પણ મનુષ્ય કરવાની કોસી કરે ને તે પાગમને સારી ફેવળથી આપી ઉછારે તો તેની હજીબ તમામ મુશી નીચે! પણ જે આવાં એક બાળકને એવી ઉત્કર્ષ રીતે ઉપારવામાં આવે તો અગત્યનાં તેનું સેટવ પામી એવી ઉત્કર્ષ આપે, એથી તે બાળકનાં બાળકની હજીબ કુખી પામે! હવે ત્યારે દરએક મા બાળકને ન્યાં મુખી તેમનાં બાળકોને આધાર તેમની ઉપર રહેતી હોય ત્યાં મુખી, એથી કે તેમનાં બાળકનાં વખતમાં તેમનું મન અને તન ખીજવવાની બનતી કોસી કરવાની મુશીબ અગત્ય છે, કેમકે તેની ઉપર માત્ર તે બાળકની હજીબ નહીં પણ તેમની હવે પછીની આખી જીવનનાં આધાર પડે છે.

આપણને આ દુન્યામાં મેડાં જીવન વખત કાલવાની છે અને તેમાં આપણને અર્થજ્ઞ કામો કરી લેવાનાં છે. આપણને એમ કાંઈ જી કામ કરવી વખતે ફરત પાનમાં રાખવી ભેટીએ છે, અને સારી સાથચળખી રાખવી ભેટીએ છે, તેમજ વળી આપણાં કામ પાછળ મરચ પણ રાખવાની અગત્ય છે. આપણે કેટલાંક કામો પુરથી તેમ જો કેટલાંક નાપુરથી પણ કરીએ છીએ, હવે એટલું તો ખરું છે કે પુરથી જોઈએ કામ આપણે સારી રીતે કરી શકે છીએ. પણ આપણે કાંઈ બહુનું પુરથી કરતાં નથી. કેટલાંક કામો આપણને નાપુરથી પણ કરવાં પડે છે, અને તેમાં કામો આપણે પુરથી કીધાનાં એવાં સારી રીતે કરી શકતાં નથી, એ પણ આપણે ભણીએ છીએ. ત્યારે તે આપણને દરએક કામ પુરથી કરવું ભેટીએ, કેમકે તેમ કામો આપણાં કામ સાદું સાધું છે. પણ પુરથી તો કેટલાંક ખરાબ કામો પણ થઈ શકે છે, અને આપણને આપણી ફરત તે હમેશા સારાં જ કામો કરવા કહે છે. ત્યારે તે આપણને સારાં કામ પાછળ મરચ બતાવતાં સીધું ભેટીએ, અને તેમ કરવાની આદત પાડવી ભેટીએ. હવે જે આપણે પહેલાં સારી સાથ ચળખાનાં થઈએ તો આ આદત પણ આપણે સેટવેથી પાડી શકાય. હવે ત્યારે બચ્ચાંને સારી સાથ ચળખાનાં જવાની સાથે વળી સારાં કામો પાછળ મરચ અને નહાર પાછળ ધીકાર બતાવવાનું પણ આપણે એ સીધાં જીવનની અગત્ય છે; કેમકે સારાં કે માડાંની જે કાંઈ સર-આત બચ્ચાંથી કીધેલી હોય તેની અસર બાળકનાં મન ઉપર વડી જડી મેટલું છે. તે વધારે મનુષ્ય સાથે છે

સારાં કામ પાછળ મરજી રાખવાથી ઘણા કામમાં યાવ છે, અને જેઓએ તેમ કરવાની આદત નાનપણથી પાકી હોય છે, તેઓ આગળ જતાં પોતાને મોટા કમીટી કરી શકે છે એટલું જ નહીં પણ તેઓ આ સરસ મુજી પોતાનાં કુટુંબમાં, મિત્રોમાં અને તેમની સાથે સંબંધમાં આવનારા યજ્ઞકોમાં દાખલ કરી શકે છે. વળી કેટલાકોની તો મરજીની કસી દુરજ હોતી નથી. એવાં લોકો ખરાબ કામો પાછળ પલુ મરજી બતાવે છે અને તેઓથી ઉપર કહ્યું તેવી લક્ષીની રીતે કુટુંબ, મંડળ અને તેમના સંબંધમાં આપવાનાંઓને નુકસાન થાય છે. વળી કોઈ કોઈમાંતિ મરજી દુરજ હોતીજ નથી. તેમને તો જેમ કોઈ કહે તેમ કરે, અને તેઓને જેમ સારાં કામો પાછળ મરજી નહીં તેમજ માડાં પાછળ કસી ધીકાર પણ હોતા નથી. હવે આવાં લોકોને જે સમજ્યો સારા માને બતાવી તેમનું મન મજબુત કરી તેઓને સારાં પાછળ મરજી બતાવતાં શીખવવાની કોશિશ કરે તો તે બની શકે છે, કેમકે તે તેઓ એક વખત તે ઉપર ધ્યાન આપે તો તેઓ વ્હર તેવાં થય શકે, પણ તેમ કરવા માટે તેઓને સમજ્યોએ ધીરજ અને ખંતથી માડે બતાવવાં જોઈએ.

આપણને દરજ્યેક સારાં કામની સરઆન બચપણ અને જુવાનીમાંથીજ કરી લેવી જોઈએ, કેમકે તે વખત આપણનું મન ખીલે છે, અને તેથીજ આપણે તેને જેવું કરવા માંગીએ તેવું તે થઈ શકે છે.

આપણે ઉપર કહી ગયાં કે આપણને ફરજ, સારી આવચલણ, સંકલ્પમાં ધીરજથી જુદા ઉપર લીધાસ રાખવા લીધારે ધરમાંથીજ શીખવવાં છે. હવે કેટલાકો એમાં ચાંચો લે છે; તેઓ કહે છે કે નીસાળે જઈ કેળવણી લીધી એટલે તેમાં જઈ આવી જાયું, પણ આમાં તેઓની મોટી ભૂલ છે. નીસાળની કેળવણી તો માત્ર આપણું મન ખીલવવાનો એક માધ્યમ છે, તે શીખાણે આપણને ધરમાંથી થયેલું શીખવવાનું છે. નીતી, નકત્તા, ધીરજ વગેરે અનેક સદસ્યોને આપણને આપણાં ધરમાંથી શીખવાનાં છે.

એક બાળકનાં મન ઉપર નીસાળની કેળવણીથી જે અસર થાય છે તે કરતાં વધારે અસર ધરની કેળવણીથી થાય છે. ધરમાંથી જે કેળવણી બાળકને મળે છે તે કાંઈ તેને ખાસ શીખવવામાં આવતી નથી, પણ તેઓ તે સમય પોતાની નવરે જેવાથીજ શીખી નહય છે, કેમકે બાળકનાં કુમળાં મન ઉપર તેમની આસપાસ જે કાંઈ બને છે તેનો મજબુત છાપ પડી રહે છે. દાખલા તરીકે, નીસાળમાં કેળવણી લીધેલું બાળક કેટલીક વખત તોજાડું, એલીખાઈ, અનીતીવાન વગેરે નીવડે છે, અને તે તેમનાં ધરની કેળવણી છે, તેમનાં બચપણ વખતે તેમનાં ધરમાંની તોજાડાઈ, એલીખાઈ, અનીતી વગેરેનો તેમનાં મરજી ઉપર મજબુત છાપ પડી ગયેલો હોય છે, અને એ પ્રમાણે બાળકોને નીસાળની કેળવણી ઉપરાંત ધરની કેળવણી ઘણી અવશ્યની છે.

ધરનાં વડાઓનું કામ ધરનો કારિખાર રીતવાર ચલાવી બાળકોને સારી તરજીવતથી ઉછરવાનું છે, અને તે માટે તેઓને નેરકે સારી રીતબાત પોતાનાં ધરમાં દાખલ કરવાની ધણી જરૂર કેમકે જે વડાઓ આ પ્રમાણે મેહેલાંથીજ સહાયેલી વાપરી કરે તો અણખતાં તેવા કેળવનારા છાપ તેમનાં બાળકોનાં મનમાં મજબુત મજબુત બેસી નહય ને તેઓ પણ તેવાંજ નીતી અને નેજી બેસવાં નીવડે.

હવે વડાઓને આ પ્રમાણે કરવા માટે ચોક્કસ છટાપણ જોઈએ છે, કેમકે તેના વગર તેઓને સમજીને કારિખાર રીતવાર ચલાવવાની બહુ આડચલ પડે છે, અને એક તેમને પોતાને છટાપણની અજાત છે, તેમ તેઓને પોતાનાં બાળકોને પણ ચોક્કસ તેમને છાત્રાભ્યાસ છટાપણ આપવાની જરૂર છે, કેમકે જે તેમ ન કરીએ તો ને

બાળકો દુનિયા પીકણાં રહી જાયે, અને મોટાપણે પણ કોઈ કાંઈ કરવા કહે તેટલુંજ કરે અને પોતાની મરજી કે છટાપણુને કબીજા કરવાને માટે દુનિયા પીકતાંજ રહે. પણ વળી એટલા માટે જેમ તેમને આપવાની અગત્ય છે, તેમ વળી તેઓ તેનો કેટલો કબીજા કરે છે તે પણ બારીકગી તપાસવાનું તેમનાં વડાઓને જરૂર છે, કેમકે તેમ કબીજાથી તે બાળકોને તેમની બુદ્ધિ સર-આતમાંથી બતાવી સુધારવાવાની તેઓને તક મળે છે.

માણસ નતને કેટલીક વખતે પોતાની દેવાતીમાં આ દુન્યામાં કુંક લંકગી ગુસ્સા પછી પોતાનું નામ અમર રાખી જવાની હેંસ ઉત્પન્ન થાય છે. પણ તેની હેંસ બધાંની પુરી પડતી નથી, કેમકે તેમ કદી અચ્છાંચિએ આ દુન્યામાં મોટાં સંકલ્પે ખખી કેટલાંક પરાક્રમી કરી એવાંજ હોય છે અને તેવાં પરાક્રમી બળવવા માટે જે જે સંકલ્પ વચ્ચે નડે છે, તે સમજાચીજ કાંઈ ખખી શકનાં નથી, અને તેથી તેમની આસા પુરી પડતી નથી. તેવાંજાએ જે પોતાની આસા પાર પાડવી હોયતો દુનિયા મનમાં ઉમગમ રાખી મોઢેન પર મઢવું, અને ધીરજ ધરી સંકલ્પ રોલેવતાં જવું જોઈએ. પણ જે તેમ નહીં કરે ને આજણુ એટી રીતે પોતાની ઉમેત પાર પાડવાનું ઉઠાડે તો તે કદી પણ પાર પડેજ નહીં. આજ-સાથ એ એક એવો ઉઠાડુ છે કે જેની બીજી દબરડાં ઉઠાડુણી વધે છે. આજસાંઈ આપણાં તનુ મને તો ખરાબ કરે છેજ, પણ વળી તેની અસર આપણાં કુટુંબ મંડળમાં પણ ફેલાવી દે છે, અને એવી રીતે આપણને લીધે બીજાઓને પણ નુકસાન ખમવું પડે છે. આજસાંઈથી કેટલીક વખત આપણે ધીરજથી સંકલ્પ રોલેવવાની રીતે રહી દઈ મોઢેનથી આપણે છુટકારા મચેલો એવા ઉઠાડુએ છીએ, કે જે કલંકનાં કામેદાથી તદન ઉઠાડુ એ આપણને નીચું નેલાડનાં છે.

કેટલીક વખત આપણી ઉપર કાંઈ અકસમાતથી કે એવાંજ કાંઈ કારણથી ન ધારેલું સંકલ્પ આવે પડે છે. એવી વખતે પણ આપણે આજસાંઈથી થયું દુઃખ ખમીએ છીએ. દાખલા તરીકે ધારો કે, એક ઘણાંજ માબપર રોડીયાની ત-મામ માત્ર ખીસકત એક મોટી આગમાં બળી બસમ થઈ ગઈ, અને આવી રીતે તે બીચારા ઉપર નધારેલું દુઃખ આવી પડ્યું. હવે જે તે ઘણી શાંત મનના, ઉદાસી અને હીમખતવાનું હશે તો તરતજ પોતાની ઉપર પડતાં આવડે સખત દુઃખનાં ઉર્માણ છતાં તેના ઉપાયે લેવાની કોશિશ કરવા મચશે. જેકે તેમ કબીજાથી કંઈ તેમની અચ્છી દોષત પાછી તો મજબૂની નથી, તેમણે તે તદન નીરજાધાર રહી પોતાને અને પોતાનાં આખાં કુટુંબને પારકે આધારે પડતાં અટકાવી આજસાંઈ પોતાનાં ગુસ્સાંજાને જેલડું મેજવવાને સક્તીવાન થયો; પણ જે તે ઘણી મગરૂર દુરો અને તેણે પોતાની શીલત ઉપરજ સ્વસતક રહી આજસાંઈમાં દહાડા કાઢવા હશે તો આવી મુશીબત વખતે તદન નાહીમત થઈ જઈ પોતાને અને આખાં કુટુંબને પારકે આધારે નીખવા ઉપરાંત આવડે સંકલ્પથી જુદા પારો ચોદત માંચી છુટા થવા માંગશે અને કુટુંબનાં નામાં મોટાં આદર્શઓને, એ રીતે, લીધાસો દેવાને જાહેર વધારે દુઃખી કરશે, અને આજસાંઈથી લીધકારો બનશે.

હવે જ્યારે આજસાંઈથી આણું પરીણામ આવે છે, ત્યારે તો આપણને સતવારે કે કે આપણને તેમની દુનિયા ઉપરજ રહેવું, અને કાંઈથી કામ કે ફરજ બાળતી વખતે મન સાંત રાખી પાકો ટેકાવ કરી જુસ રચવાયથી કરવું, અને વળી તે સેવક, સુધી બ-જી, રાખવાને જુસ રચવાની નીતી.

૧૦ પુર શેઠ.

મકર લુ ૧ હું.

તાલની છુટીને એક પગવાડીઆનો વી-લમ હતો, ને હવા ધણી થડી ને ખુશ-તુમા લગતી હતી, લેણે વાંદેનાં રહેશન-પર જેન આપવાની વાત બેતાં હતાં, ને તે દહારે નેટથી રહેશનપર બીટ હતી, તેટલી ટાઈ કઠાઈતર જણાતી હતી. બનાર આ ને રહેશન પર ફરતા હતા, તેમાં મેં સારા દેખાવના જુવાનીઆ, એકજ ઉમરના-૨૩ કે ૨૪ વરસના હતા. બેમાંનો એક ને જરા શમળો હતો, તે એટલો તો શાંત રીતમાનો તથા ટાઈ વખતેજ દસનો જણાતો હતો ને જે પેતાના બીજા દોસ્તાના નેટથું ખાન બેસતો નહી. બીજો પછો દસમુખો, ને પેતાની નજદીક ને ટાઈ દોસ્તો આપતા તેમની સાથે જુદાથી વાનો કરતો, ને થંડીની જરા પણ દરકાર કરતો હોય એમ સામનું નહી હતું.

“દોશ, તુંને આજે હું મલ્યો તેથી કંટકો જુદી છું, હું નહીં ખાદતો હતો કે આજે હું તુંને મલ્યા.”

“હા, પણ ધણી વખતે નહીં ખાદેશને આપણે મલ્યે છીએ,” તેનાં દોસ્તે અવાચી ખાઈને કહ્યું.

“ખરેખર! ધણી વખતે ને માણસને આપણે મલ્યા બીજા-કેટ ઈચ્છતાં નહીં હોઈએ, જેવા કે દરજ, જેને દસમી વખત તમારે લાં ફેરો ખાધેલા હોય, ને છેલ્લે જુગ ફાળેથી કરના જેવું કરે, તેવાંને બે ખાદર જતાં મલ્યે છીએ તો કંટકો કંટકો છુટે છે, પણ તારા જેવા એક દોસ્તને મલ્યા તો હું હમેશા જુદી છું.”

“કાંએ, વાંદું?”

“પહેલાં એ કે, તારા જેવા જુના દોસ્તને મળીને વાત કરવાની મનઃહંસ પડે છે.”

“હું આ ફુટીયામાં કાંઈથી ઉપયોગનો છું તે સાંભળી મને ખુશાલી પેદા થાય છે.”

“પણ તારું બીજું કારણ શું?”

“બીજું એ કે, મને તુંને કાંઈ ખાસ વાત કહેવાની છે.”

“વાંદું, તે શું છે?”

“હું બંધાઈથી પરજુલનો છું, કેમ તું શું ખાદે છે?”

“હું તો તદન તેથી ઉત્કૃષ્ટ જાણું છું.”

“આપણે, હું તો પગવાડીનાં નીચાં નીચાં ને પગવાડીનાં મોંઘાં મોંઘાં કરીશો.”

“શું મરજી પ્રમાણે કરવાનો છે, તે મને સમજાવ તો ખરો?”

“આએ રીતે. તે વારેધડીએ મારા નશરવાંનજ કાકા વીશે મને વાત કરતાં સાંભળ્યો હતો; ખરેખર, બે તે મારો કાકો નહીં હોતો તો હું કાંઈ કામગીરી જવા પામતો નહીં, ને તારા જેવા દોસ્તો મને મળતો નહીં. તું જાણે છે કે એ મારી સાથે કંટકો માણજી છે. વાંદું, હવે એની એક બાજુજ છે, તેને પુષ્કળ પૈસા છે, ને ધાંખરામાં આપાંમાં એવુંજ આપ્યું કે મારે તેણી સાથેજ પરજુનું લેઈએ, કે ઘરના પૈસા ધરમાંજ રહે.”

“હં હં, ખરેખર, લ્યારે તો તારા કાકા સાર તુંને ધણું કહેવાનું હશે?”

“અરે, મારા દોસ્ત, ધણું કહેવાનું છે. હાલના વખતમાં તો બે એક છોકરા પાસે પૈસા નહીં હોય તો છોકરીનાં આ બાપ પાસે આપણવાનું છે; મનેથી પૈસાનીજ ગરજ છે, જે તેણી પુરા પાડશે ને વળી પૈસા ધાંખરાના કહેવા મુજબ ધરના પૈસા ધર-માજ રહેશે. હું ધાંજી કે મારા કાકા મને ટાઈ દહારે પેતાનો વારસ કરશે; પછી તો કોણ જાણે. બધું છતાં એનો ખ્યાલ મારી પર પડ્યો છે, પણ જગજો છડી છે ને એક વખત બે કાંઈથી ભેગમાં આપ્યું તો તે કહાડવાનો નથી. મને એજ બાપદ વીરે તારી સાથે વાત કરવી છે.”

“વાંદું, પણ એટલુંજ બોલીને મુગો રહી જાય છે, કે વાત આગળ ચલાવશે?”

“એટલુંજ બોલીને શું અટકી જાડે કે મને એવાં લગ-ન સાંમે પછો ધીકાર છે.”

“હવે હું શરૂ કરું છું; બધી વાતપરથી પેલી છોકરી સીધણ જેવી કાળી, ને ગામડીયણ જેવી હશે.”

“શું તદનજ કાળી છે, કે તું તેને સીધણ બોલ લાગ્ય પાડે છે?”

“હું કેમ કહી શકું, નથી મેં તેને લેઈ, કે નથી મારા કાકાએ લેઈ.”

“પણ તે છોકરીની આ તારા કાકાની બેઠન, તે તારી કુઈ થાય કેની? તે કેવી હતી?”

“અરે બેઠન કોણની? કાંઈ બેઠન નહીં. એરી સગાઈ મને તો સમજ પડતી નથી.”

“તું દમણું બોલ્યો કેની, કે તારી કુઈની છોકરી.”

“બે હું તુંને જુલું કરીને કહેવું, મારી કુઈનાનપણમાંજ પરજી, ને કેકે બંદાર ગામ ઘઈ, પછી થોડે વરસે મરજી પાંખી ને ભોમલજો કાંઈ છોકરો નહીં હતાં, ને તે ફરીથી પરજો. ફરીથી લગન કાંધા પછી એને એક છોકરી થઈ, પણ તે છોકરીની માએ કેરી હતી તેની કાંઈ ખબર નથી. હુઓ હાથ મરી ગયા છે, ને તેની એકજુરી છોકરીને બધા પૈસા આપી ગયાછે. કાકાની સઘળી અગાળખી લગ્યે એને એક કામજ કરવું કે તેણી મુજબમાં આવી રહેવાનો વીચાર કરે છે, તે થોડા દહાર એના બંધામાં હનારો આપશે? અગાળતાં એણે તરતજ લખી જણાવ્યું, કે તેમને લેઈને એ ધણો મગન થશે ને મારે પાંખી એનાં મોંઘાંમાં મેં એજ આપી મધુ છે કે, મારે ને મારી મારે પગવાડી ને હું નહીં ખાદતો કે એના એ

હોડો જલદી દેડે યાય, એ ગારી મરજીથી તદન 'ઉલટું' છે."

"પણ ખુદરતી રીતે તુંને જાણવાની-ઉલટ તો થતીજ હશે કે તે છેકરી ખુબસુરત છે કે નહીં?"

"એમજ છે, એટલુંજ નહીં, પણ તે ગારા વીચારને મળતી, ને મારે લાયકની છે કે નહીં, તે પણ મારે જાણતું નેઈએ. તે છતાં હું તો પરજીયાનો નથીજ. મેં ધણીક મજની છેકરીઓ જોઈ છે, પણ કોઈપણ મારે લાયકની, ને મારા વીચારને મળતી મને લાગતી નથી."

"સારે એમ કે, ભારે તારે લાયકની છેકરી તુંને મળશે, સારે તું પરજીયો, નહીં તો નહીં કે?"

"અસ્મીત, હું પૈસા સાથે તો નહીજ પરજીયા. પછી મને તે યાય તો શું થયું?"

"તું જુએ છે, દમણાં જામનો કેવો છે, ને તું વીસરી કેમ જાય છે."

"હાલના જામના સાથે મને શું લાગેજ વચગેજ? મારી ઊંમર તે ફક્ત ૨૩ વર્ષની છે.

"હા, પણ તું તારા સ્વખા વીચાર મુજી દે, દમણાં તો ને પૈસા હોય તો જવું છે."

"વાહ પૈસાથી કાંઈ હું તેણી સાથે પરજીયાનો નથી, ને હું જાણું છું કે તારા જેવો દોસ્ત મને એવી શીખામણ આપવા છેલ્લો આવશે."

"તું તો જાણે ખાતરીથી ધારેજ કે તારી કુદની છેકરી તુંને જરૂર ને તરતજ કમ્પ્લ કરશે."

"જે નથી જાણતો, મારા કાકા એમ કહેજ. કદાચ." ખરા રને કોઈ નવો વીચાર આવ્યો હોય, તેમ થોભીને બોલ્યો, "તેણી કો મને કમ્પ્લ નહીં કરશે, તો હું મજને છોડી જવશ, ને મારા કાકા મને જાહેરાત કરશે નહીં. એણે દેખાવજ કાઢ્યો છે, ને મને એને નીરાશ કરવા મગતું નથી, કારણકે તે મારી પર અતીશય મામાજી છે. પણ એવા એક કામને ખુશી કરજ કે પોને કેવી રીતે પેચાંજા? એમ કદી જાનશે નહીં."

"અવખતાં તુંને તે વીચારને મગતું તો પડશે."

"તેને જઈ જાણવાની તબીબીજાન દાવ હું પડ્યો છું."

"ને કેવી રીતે?" "ને જમ અને તેમ કેટકાં હું તુંને કહું છું. પેત્રી બેઝ સીધજો વાંદેના જંગમમાં જાવવાની છે, ને સાર પછી ગારા કાકા રહે છે ને જંગમમાં થોડા દીપસો આવશે, જે વખતે મારા કાકાએ મને લખ્યું છે કે, મનેથી લાં જઈ રહેવું પડશે. એ જાણે છે કે હાલ મને કીસ્તમસની છુટી છે, ને મને વધારે દહાડા એવજોને લાં રહેવું નેઈએ. હું કાંઈ ધણા દહાડા એવજોને લાં રહેવાનો નથી, કરીને મારી કુદ, ને તેની છેકરીના મેલાવ મારી સાથે જ વખત યાય નહીં. આજ, હવે તો મારી ઝેન આવી, અને મોડી આવી છે, સાહેબજી, તું આજે મારી સાથે જાવવાનો હો તો કેટલી મગલ પડતે?"

"તું મને લખીને જાણવતો રહેજે કે તારો એ નાંક કે કારણ કેવો ચાલે છે."

"અસ્મીતજ એ બધો ઢોંગ, ને કારણ સીધાજ ખીલું કાં નથી. સાહેબજી."

મ ક ર જી ર જી .

ઝેન આવી પુણી અને ઉતારીઓ અંદર બેસવાની ઉતાવળ કરતા હતા. ખરાજને પોતાના કોરન દોરાખને શેકેડેડ કરતાં વાત કરતાં વધારે વખત લાગવાથી તેને ધ્યાન આવ્યું કે તે વખતે દમણાં જલદીથી ઉપડી જશે; લગભગ સમજા કદાચ સો વીચાર બરાઈ ગયા, ફક્ત એકજ ખાતરી હતો, બધાં પછી તે એકસ કારણને લીધે બેસી શક્યો નહીં; તેની મારી આગળ એક નાતું બાળક ચીચીયારી પાડતું, લડવાઈને જેતું હતું.

ખરાજ એ ત્રણ વખત તે ગાડી આગળથી પસાર થા ગયો, પણ દરેક વખતે તે બચ્ચું વધારે ચીચીયારી પાડતું ખરાજને એકાંત મગતું હતું, ને રડતાં છેકરાં ખીમકડ પકાં હતાં નહીં. તેનો સ્વભાવ તો સારો હતો, ને ધણીક વખતે તે જમ્યાંજો સાથે ધણો પખોટાઈ જતો, પણ એક એનાં નાન ચીચીયારી પાડતાં બાળકની વાત જુદીજ છે; તેની નજર એનાં રડતાં છેકરાં તો બોમ સરખાં હતો. છેલ્લે સરવાળે તેને બધાં જગાં જ્યાં લાં બેસી જતુંજ પડતું, કારણકે તે દમણે દરતાં પછી એટલો વખત થોભી. તે એક માડી: ખરાજ જાણી અંદર બેસવા જતો હતો, તેટલાં તેમાંથી થોધ દી જેવો એક સ્ત્રીને ખોખરો આવજા નીકળ્યો. "જુવાને માર આગળ રહેવા દે. મને કાંઈ ખાતરી આવજા કદાચમાં મ મતા નથી."

ખરાજ પાછો ફરવા જતો હતો, પણ હવે તે મોડું યામ્યું હતું.

"સાહેબ, અંદર બેસી જાવો, વખત ઘઈ જાય છે," ગાં જીમ પાડી. તે ખીચારો ફેરવેત ઘઈ ગયસો અંદર ખુલ્લુજા બેઠો. પછી આસવાસ કાઢ્યો બોર્સ છે, તે નજર કરતાં જાણુ થયું કે, તે બચ્ચું હજી પણ ચીચીયારી પાડતું હતું. અમા રડતું હતું, કારણકે તેને ગાડીમાંથી બહાર નીકળવાનું નેઈતું હતું ને દમણાં એમ ચીચીયારી એટલે કે તેને રસ્તો બેઠા મગતો હતો. પણ તે સ્ત્રીએ "વીનીચીન" ચલાવ્યું હતું. તેણી ઘણી જુવાને દેખાતી હતી, ને જીવ રંગની સુંદર સાડી પહેરીલી હતી; તેને નેડરો શીક પણ સોદામણો હતો. ખીજ ઉમરે પુણેલી સ્ત્રી ને ગાડીને બીજે છેડે બેઠેલી હતી, તે ધણી ખીમાર જીવ દેખાતી હતી ને શાસ એડીને ધંડી તથા પવન લીધે વારવા જાવતી હતી. એટલું તો જુલું જાણતું હતું, કે ખરાજને ગાડીમાં બેઠેલો તેણી એક પીડા દાખજ ગણતી હતી. ચોરે વખત તેણીએ છીક આધી; જીમ કરવાને તેણે નાક લાયકજ હોય એવું જાણતું હતું, સાર પછી પોતાનો સામાન તથા ગાંસડ ને હતા તે વચ્ચે વચમાં મુક્યા, જાણે તેની તથા ખરાજને વચ્ચે એક મોરો કાટ બાંધતી હોય તેમ; નોકે ગાંસડ તથ સામાન મોર ઉપર મુકતે તો કાંઈથી અચજીય હતી નહીં. કારણકે લાં પુષકજ જગા હતો. બીજે આવજો મોરો કાટ બાંધવાનું કામ પુકે થયું, સારે તે સ્ત્રીએ તે પીડા લીધે ખુશી રીતે

પોતાના અણગમતા તે જીવાન સ્ત્રી સાથે વાત કરતાં દેખાડ્યો, ને ખરાબને તે તદનન આનંદ પમાડનારાં હતાં નહીં તેણીના પહેલા ટીકા—

“આપણે તો ખરાંજ અનાડી, ને બેવકૂફ છઈએ.” તે જીવાન છોકરી હસી, ને હસતાં હસતાં તેણીના સુંદર સોદે શ્રીચુ દાંતો દેખાઈ આવ્યા.

“હું” તો બેવકૂફ છું, પણ સાથે તમે કાંએ અનાડી, ને બેવકૂફમાં ગણાઓ છો?”

“કારણકે કાંઈનેથી બે જરા અક્ષત હોય તો આવી સરદીના દહાડામાં બહાર નીકળે નહીં. બેની, કેટલો પવન, ને કેટલી ઠંડી?”

“જરા તમારા પગપર શાક નાખોની?”

“દેખાયછ કેની, એટલીછ તે, પણ કાંઈ પવન યોરો છે કે? જરા પણ કાપડો લાગતો નથી.”

“હું દગગીર છું, પણ કર્યો શું?”

“બે” કુંવર મારી સાથે હોતે તો કાંઈથી કરતે. હું ફરીથી એ ટેરની વગર બહાર નીકળવાની નથી.”

“પણ બીના રોડેશન પરથી બેસશે, એમ તમને કશુંછ કેની?”

“હા, પણ હાલ મને જરૂર છે, તેટલાં તો નહીંજ મને તેવું કાંઈ?”

“તમે જેમ કહો તેમ હું તમને કામલાઈ, બોલોની શું છો?”

“મરદે મારા ડાકર બરબેરછ પરથી, તેપણે મને કહેવુંજ છે, કે મારા પગ મને કહી દેડા કરવા નહીં, હમેશાં દુઃખગામ રાખવા બેઠોએ.”

“પણ બે બહાર નીકળ્યાં હોઈએ, ને દેડા પડી બધે સ્થરે શું કરવું, તે નહીં કહું, એ યહું દગગીરી બધું છે; નહીં તો તે ઉપાય કીક કામે લાગ્યો હતો.”

“પણ મારો ડાકર કાંઈ એવો નથી કે બધું અપુરું, ને ખરાબર સમજાવા વગર કાંઈથી કહે, પણ બધું સમજાવી સમજાવીને કહે છે.”

“હા, પણ તે બધું કામલું શું? હાલતો તમારી પાસે કાંઈ-બી ઈલાજ નથી તેવું શું?”

“મારી ઈકરી, છલાજ તો મારી પાસે છે, ને તેનીજ મને સારની સીક લાગ્યા કરે છે.”

“તમે શું બોલો, તે મને કાંઈ સમજ પડતી નથી.”

“ક્યાંથી હું સમજ પડે, બધું હુંને સેંદતા પાટલી પાડીને કહે, સારેજ હુંને તો સમજ પડે, લોકોની છોકરીઓ જરા ઈસરતામાં બધું સમજ બધ. બધાં અંબણા લોકોના દેખનાં બધું કશું કહી દેવાવું મને જરા પણ પસંદ નથી. બે આપણે એખણાં હતાં તો વાત જુદીજ હતી.”

ખરાબરે વધારે બેયોની થવા લાગી, કારણકે તે છેડા દીક્ષા તો તેનેજ ચાલે કાપેલાં હતાં.

“હું” યહો દગગીર છું, કે મારી હાજરીથી તમને એટલી બધી અડચણ થાય છે, ખરાબ નરમસથી બેઠો.”

તે સ્ત્રી વધારે બેસતી છીકવા લાગી, “મે” ક્યારે કશું કે મને અડચણ થાય છે” તેણી પોતાની નાપસંદ રીતે બેઠેલા લાગી. બે તે સ્ત્રી એકે મરદ હતાં તે તેને તે મારી રીતે

દેખાડે, પણ તેમ નહીં દેખાવે લીધે તે અખાડા કરી ગયો, ને હસીને બોલ્યો “તમારી માડીમાં નહીં શાખજ થવાને મેં તો આરથી બનવું કાપું.”

“યહું વખાણવા લાયક કામ કાપું, તું સાંભળેછ કે નાથ?”

પણ ખરાબે પોતાનું કહેવાનું જતરી રાખ્યું, “તેન એટલી તો ભરખઈ ગઈ હતી, કે મને આઠી બેસી જવાની જરૂર પડી, તે છતાં તમે બે કહેજો તો બીજું રોડેશન આવશે, ને બીજી માડીમાં બે જરા મગશે તો જરૂર ઉતરી પડીને લાં બેસશ.”

“અને કાંઈ બીજાં રોડેશન પર ઉતરવાનાં નથી, તે સ્ત્રીએ નીરાસથી જવાબ દીધો.

“વાઈ, પણ મારેથી કાંઈ ચાલતી રેને ઉતરી મારાવજ નહીં, તેમ બનવું સુકાકેળ છે.”

“હાનાના જાનાના છોકરાઓથી કાંઈ થાયજ નહીં, કાંઈ ખોજ નહીં, ખડું સુકાકેળ છે.”

આ દીક્ષાથી તો ખરાવનું ગળી ગયું, પણ બની શકે તો સહાદ કરવાના વીચારથી હમણાં તે બોલ્યો—“વાઈ, જાણે તમે એમજ સમજો, કે જેનમાં હું બેઠોજ નથી; હું બિંબાઈ જવાની દોરણ કરશ, ને હું તમને કહુજાત આપણું, કે હું આંખ વીંચીને બેસી રહીશ, બિંબાડીશ નહીં.”

તે ઘરડી સ્ત્રી બોલી “આ બોયાં છોકર, શું કકત આંખ બધ કરીને બેસી રહેજો, તેથી શું એમ લાગશે, કે તમે બે-ડેડા નથી.” ખરાબ લગમગ મીરડાઈને બોલી લીધો, “પણ સ્થરે તમે મારી પાસે શું કરાવવા માંગો છો? આ દેવીને નર-મ પાડાવનું કામ ખરાબને નહીં બનવા ભેગ લાગવું હતું.

“હું” કાંઈથી કરવા કહે છે કેણું? તેને કદાચ મારા પગ દેડાપડી જવાથી હું મરી જઈશ, તો તેમાં તાઈ શું જવાવું છે.”

ખરાબે જવાબ આપ્યો નહીં, તેને વીચાર આવ્યો કે બે તે ધધી જરૂર, તો એકથી રમાય લીધા વગર, તે પાવરસતે જઈ શકશે. તેણી એટલી તો કાશ્ક હતી, કે ખરાબને તે વ-

ખોજથી એક પણ આંખું આવવે નહીં. પણ એવો નાશાયક વીચાર જેવો આવ્યો, તેવો તરતજ તેણે મનમાંથી કાઢી નાંખ્યો, ને બે સ્ત્રી તેની સામે બેસી હતી, તેની તરફ નજર કાપી.

બે તે જુવતો નહીં હોય તો, એવા દીક્ષાથી તે સ્ત્રીને મનવડ પડી હોય એવું તેના નાજુક બેડરા પરથી જણાવું હતું. તેણીનું બાજુક બિંબાઈ ગયું હતું, પણ જ્યારે ખરાબે તેણીની તરફ જોયું, સ્થરે તેણી વાંકી વળીને હજુસે બોલી “હું આશા રાખુંછ કે મારાં મારીની એની કંઈની રીતમાન સાર તમે મારૂં કરશે. એવજુના છવને સાઈ નથી, ને આજે દંડીની વખતે બહાર નીકળવું પડ્યાથી એવજુનો મીનસ આવે ગયશે

છે. મને એવજુને અડચણ કરતાં ઘણી દગગીરી લાગે છે.” ખરાબે જવાબ દીધો, “નહીજ તેની કાંઈ રીકર નહીં.”

આટલી વાન થઈ સ્થરે તે ઘરડી સ્ત્રી તેમની તરફ પીઠે ફેરવીને બેસી હતી, ને પોતાની પેટીમાંથી કાંઈ કાપનાં મોટો અવાજ કાપ્યો, ને બકડાં જેવો મરીજ દેખાવ કરીને આસપાસ ભેલા-લાગી. તેની બાજુને શાંત દેખાવ કરીને પુછ્યું “કેમ તમારા પગ હમણાં ગરમ થયા છે કે?”

તે ઘરડી સ્ત્રીને ખરેખર ફાયદો લાગતો હતો, કારણકે તેણી ખુદીથી દરતીને બોલી, “હા, મને હવે જરા ફર લાગે છે ખરો. ખરોતેજ ડાકટર ઘણો દુશ્મિયાર છે. તેની દવાથી મને અનનુયજ જેવો ફાયદો થઈ જાય છે. એક સારા ડાકટરને ખરાખર ખબર હોય છે કે દરતીને શું માફક આવશે; હંડ પગોના એક દાખસો લેવોની. બે ગરમ મોન” પરંતુએ તો કદાચ પગમાં હુંક આવે છે, પણ થોડા વખતમાં નહી; પણ બે મારા ડાકટરની દવા લેવો, તો એવી મનની દવા આવશે, કે તરતજ તેનો શુશ્વ થાય. શું એ અજબ જેવું નથી? તેણીની બાણેજ પણ જલદીથી તેણી સાથ એકમત થઈ, જેકે તેણીએ કાંઈ ઉમેર્યું નહી, કે ડાકટર ખરોતેજ તેની મારી ધારે છે તે કરતાંથી કાંઈ અજબ જેવો દુશ્મિયાર છે; પણ એટલું કહ્યું કે “હંડ પગ શું, પણ કોઈથી બીજું દરદ તે પોતાના ઉપાગોથી સાચું કરી શકે છે.” આ વખતે તો તે બાઈને બેસક ઘણો ફાયદો લાગે, ને જરા વખતમાં ઉધાઈ થઈ. પછી ખરાજ ફરીને તેણી તરફ જોવા લાગે. આ વખતે તેણીનાં ગરબાંમાંથી રૂમાલ કાઢતાં તે સરી પડેયો, ખરાજ તે જોયકવા લાંકા વળ્યો, તેમ કરતાં તેના દગલાનાં ઉપરનાં ગરબાંમાંથી તેનું એક કાગળ તે છોકરીના પોતાનાં જઈ પડ્યું. [સાંધણ છે.]

કં ગાળ મી સી સ મે બરી ક.

(જરા ખ્યાન થશેહ, અજઈ કું બગાળી કડ શા—મહા)

કેવી બાઈ ગમખુઆરી, કીધી તે તારી જો મીસીસ મેબરીક, અફરોસ કીધું જરૂર કરમ, હદજલ્લી દીને ન જાને, વફાદાર ખાવંદને નેહરે રીધું, બીજાના ખ્યાર કાને. કેવી બાઈ ગમખુઆરી, કીધી તે તારી જો મીસીસ મેબરીક. ખરેજ દલગીર સર્વે નાર કડી તું શુનેહવાર, મલ પુકારથી ફાંસી બધી, ન બંદીખાનેથી છૂટકાર. કેવી બાઈ ગમખુઆરી, કીધી તે તારી જો મીસીસ મેબરીક. છતાં હોલગમદ નેક પત્તીએ, ન સમજ પુરતું મુખ, બીજાના ખ્યારમાં અરધથી બની પામી આણું દુખ. કેવી બાઈ ગમખુઆરી, કીધી તે તારી જો મીસીસ મેબરીક. પતી તો પાગચો સ્વર્ગ પુકામ, જમગાંતું યજ ગદનામ, પરતાપ સાથ બંદીખાનું લેકો કીધું ને ગદનામ. કેવી બાઈ ગમખુઆરી, કીધી તે તારી જો મીસીસ મેબરીક. કેવે શુરે વખતે મીસતર મેબરીકને આવી બેઠેયો કાલ, કે માતાનાં પરીણામથી દુર થયાં નીરહાય બાલ. કેવો દંગાળ બરેયા હરો તે બચ્યાંએને હાલ. મોટા થવે બાળકો જ્યારે, બહુજો આ દુખી હાલ, શી થશે ગતી તેમની લારે કરે તેનો ખવાલ. ખરેજ ધીકારસો કેદમાં છુટા કરે માતાને તે બાળ. મહેનપણીએ હૈડું ધરી આ દુખ બરી કાઢાણી, પતીને સદા વફાદારીથી વરતે એજ મુખની હાણી. માહાર કેટલું છે એટલુંજ મહેનપણીએ રાગલ ને શીયાણી.

તાળ પીંડ એ

જી નામીચી સ્ત્રીઓનાં જન્મચરીત્રો.

ફોરનસ નાઈતીનગેલ.

લોરનસ નાઈતીનગેલ, કે જેણીનું નામ જાણીતી ગોરી કોંગવન લાઈઈ વેળા ધાહેલ થયલા સીપાઈઓનાં દુઃખો કમ કરવાની પ્રેમપ્રકારી કોશીશો માટે પ્રસીદ્ધ થયું છે, તેણી મીંડ નાઈતીનગેલની એક પુત્રી બેરી છે, અને તેણીનો જન્મ ૧૮૨૦ ના મે મહીનામાં ક્રિસ્ટીનાં ફોરનસ નામનાં શેઠરમાં થયો હતો. તેણીની આ પ્રેમપ્રકારી લાગણી પહેલાં પાંડેરી તથા સગાં વડાલાનાં દુઃખો ગીટાડતાં આસને આસને આગળ વધી હતી. ઈંગ્લેન્ડ નીશાળો, હાસપીટાળો તથા ઉચ્ચશાળાની શોધો કરી, અને તેથી પણ સતોશ નહી પામતાં, તેથી તલાસ થુરોપના આખા ખંડમાં કરવા લાગી, અને સાર પછી ૧૮૫૧ માં ‘સિતિ-સતત’ એજન્સીની ટોળીમાં જોડાઈ.

કીમીયાની લશકરી હાસપીટાળોના અધેર કારભાર અને જરયાદ હાલત વીશે ગતી સખન ફરીયાદ થવા લાગ્યાથી, તેઓને સુધારવાને માટે ઘણીક શુચનાઓ કરવામાં આવી, અને તે માટે ગતી લોકપ્રીય શુચના આપતી કે, હાસપીટાળનું ઉપરીપણું કેટલીક સારી બાનુઓને સુદી કહાડી તેઓને દાખમાં આપતું. લોરડ દરખત કે જે તે વખતે લાઈઈ ખાતોને સેક્ટરી હતો, તેની વીનંતીથી મીસ નાઈતીનગેલે તે હાસપીટાળોને કોશિયાર પોતાના દાખમાં લીધો.

એટલુંજ કહેવાથી બસ થશે, કે જ્યાં એક વેળા શુચવારો અને યજવારો જેવું હતું, ત્યાં પુરતી ગોઠવણ રાખ્યાથી અને જરદાસ્ત અને દીમાસો સકંને આપ્યાથી, તેણીએ સંવનં દુઃખો કમ કર્યાં, ઘણાની જીંદગી બચાવી, અને ગોંધ અને ધાહિલ થયલાઓના આશીરવાદ મેળવ્યા સાથે પોતાનાં દેશનો આબાર પણ મેળવવા પામી. તેણીની આવી દયાળુ લાગણી અને ઉમદા મોકરી માટે લોકોમાં એક મોટું ઉધરાણું થયું, કે જે દરમાં નજદીક સાત લાખ રૂપયા બરાબા હતા, પણ તે સમયનું નાણું તેણીએ ‘નરસો’ ને શીખવવાનું એક મોટું ખાનું રચાવવાના કામમાં આપી દીધા હતા. મીસ નાઈતીનગેલ કે જેણી આ કામમાં પુરતી માહેતગાર છે, તેણી તે ખાતાં માટે પોતાને દાંધે મોપકીએ લખી તેઓને મદદ કરે છે. તેણીનું છેલ્લું લખાણ જે બાહેર પડ્યું છે, તે માટે સુધાનક ખાનાં માટે કેટલીક જાણુ બેગ મોપો લીધી છે, તેમજ હાઈપણું શીખવવા માટે એક ખાનું ઉણું કરવાને દરખાસ્ત પણ કરી છે. આ લખાણ ૧૮૭૧ માં બાહેર પડ્યું હતું.

શુભાખાં કરામત પાટક.

કાલે .

કાલ ઉપર સુલતની રાખનાર એક માણસને હાથે લખાયેલા પોતાની હાલની ખતલો.

પ્રકરણ પચુ(ચાહ.)

ત્યાં એક દેવજ સુરી પડેલી, ત્યાં હુશારીની યુ કહે?

આ મારા સાથીઓમાં બારની નામનો આઈરીશ રખસ હતો. આ માણસ ઇંગ્લેન્ડમાં પોતાના ખેડ કળીલા સાથે મનુરી કરવા આવ્યો હતો. બારનીના સંલગ્નમાં આયુ' કે અમેરીકામાં મનુરીના પૈસા વધારે મળે છે, અને આ પ્રમાણે તે પોતાના પૈસ અને અદાર વરસના બે ઇકારાઓ સાથે લીલાડેકધામાં આવ્યો. આ રાખસના જેવા ખુશ મીલજ મેં બીલ કોઈને જોયા ન હોય, અને કોઈને કીચાર પણ નહીં આવે, કે આ રાખસે આટલાં બધાં સંકટો ખમ્યાં હશે.

અધારે હમો સ્કીમર કાઢી જતા હતા, ત્યારે મારી અભયેથી વચ્ચે મેં તેને રડતાં જોયા, અને તેનું કારણ પુછવાથી મને માફ પડ્યું કે તે પોતાના ઇકારાઓ માટે આ પ્રમાણે લીલાડ કરે છે. સુસાઈરીનું હાર નહીં બરી રાકાવાથી કપતાને તેના ઇકારાઓને સુધી સુધી નાણું મળે ત્યાં સુધી પહેરજ રાખ્યા હતા. જેકે એક માણસ એક વી વગર સુસાઈરીએ નીકળે એ અને અજળ લાગ્યું, તે પણ મારીથી તે રાખસને પૈસા આપ્યા વગર રહેવાનું નહીં. તેણે પોતાનાં શુદ્ધ પડે પડે આઈરીશ અને ઇંગ્લેજ લાખામાં આસમાન વરફ હાથે હવા કરી બંધી કીધી કે હું અને મારાં બાળ ગોપાલો કોઈની રીતની તબીખમાં આવી પડ્યો નહીં, કે હું લાંબી હાંધી બોગડું, અને ન્યાં બંડે ત્યાં ક્ષેત્ર અને આખર મેળવું. અંગ્રેજી રીત પ્રમાણે મને સુખો ઉપકાર વધારે પડ્યો હોવાથી હું કરાળી તેવી આગળથી ચાલી ગયા, અને જે મોટામાં અગ્રે ધર જવાનાં હતાં તેમાં જઈ મોટા. મોટા હંકરાતી હતી તે વખતે મેં મારી બાધકી અને ઉકારા વરફે જોયું, અને આ સખાતને કે જેને મારે દયાય તેમજને સંકટમાં આવ્યું પડે, તે મારે હું પરતાવા લાગ્યા.

મીનું કહેતું હું ધારતો હતો તે કરતાં ખરાબ, અને મારાં ધણીયાંથી ધારતાં હતાં તે કરતાં સારી રીતે હમોને આવકાર દીધો. તેનો ચંદ્રો એક ચંચળ, પૈસા પેદા કરનાર માણસના જેવા હતો, તેની દરેક રીતજાતોમાં ઠહાપણ અને સાહચર્યોતી વગર નજીબ આવતાં હતાં. અગ્રેથી કલાક તેની સાથે વાત કરતાં મારી માની થઈ કે પ્રમાણિક અને સાચાપણ, એ જ જિતાલો જે તેણે જોયોના હતા, તેને તે લદન લાગ્યું હતો. તેનામાં બીજું કેટલીક એવી રીતજાત હતી, કે મને લાગ્યું કે આ માણસને હું માન આપી શકીશ, પણ કંઈથી ચાલી શકીશ નહીં, અને તે પણ મને માન આપી ચા તે ચાલી રાકશે નહીં; કારણકે જે શુભને તે વખતે પગાલેટો હતો તે બરાબર વાચકાર સાથે રજવાને હતો. પણ તેની સાલચલણના હોવાને આપ્યા કરતાં, હમો જે વચ્ચે

શું વાતચીત થઈ તે જે વાંચનાર તારી આગળ ધરશ, તે તને બરાબર પચાસ આવશે કે મીનું કહેતું કેવી ભતને માણસ હતો. મેં મીનું નનનું આપેલું કાચક તેને આપ્યું, અને જણાવ્યું કે મારાં ધણીયાંથી તેવજનાં સગાં જવાનું માન ધરાવે છે. તેણે ધણજ ધીરથી મીનું નનનું કાગળ વાંચ્યું, મેં પણ કેટલાક ક્યાં કે હું કાણ અને કેઈ તરાંદોના માણસ હોઈ તે તેને જણાવી દેવું; અને મેં મારે લગતી સધળી બીના તેને ચોક્કસ વખતમાં જણાવી દીધી. તેણે કાંઈ પણ બોલવા વગર મારી હાકીકત સાંભળી, અને જ્યારે મેં બોલવાનું પુરું કર્યું, ત્યારે તે બોલ્યો—

“તમે અહીં શું ધારણથી આવ્યો, તે દલ સુધી મને જણાવ્યું નથી.”

મેં જવાબ દીધો કે હું કાંઈ ચોક્કસ ધારણારાખી નથી આવ્યો. “પણ અવગત” તે બોલ્યો, “તમારે દેશથી તમારાં બનીયને લગતી કાંઈ પણ જોડવણ ક્યાં વગર તે તમે નહીં આવ્યા હશે?” મેં કહ્યું કે મેં કાંઈ પણ જોડવણ કરી નથી, અને મારી મતલબ આગળ પાછળનું જેઈ તે પ્રમાણે ચાલવાની છે. “જોડવે શું?” તે બોલ્યો, “મેરલાની કરી મને વધારે સારી રીતે સમજવાની તસદી લેશે?”

આ સવાલથી ખરેખરનું હું પચાસ ઉસકેરાઈ આવ્યો, પણ જ્યારે મને સમજવાની ફરજ પડી, ત્યારે મને પોતાને પણ માતમ પડ્યું, કે હું પોતે પણ સખજતો નથી.

મેં તરતજ મારે બોલવાનું ફેરફારી નાખ્યું, અને જણાવ્યું કે આ દેશથી જે અમણો હોવાથી કોઈ વધારે અનુભવી માણસની સલાહ લેવા ચાહતો હતો, અને તેજણ વધારે અનુભવી હોવાથી મને સલાહ આપવાની મેં તેજણને અજર કરી.

પણ વખતની સુપરીથી પછી તેજણ બોલ્યા, કે કોઈને સલાહ આપવી એ ધણજ જોખમ બનેલું કામ છે, પણ મારી બાજેથી તેવજની સમી થતી હોવાથી, અને પોતાનાં સગાંઓને મદદ કરવાની તેવજ પોતાની ફરજ ધારતા હોવાથી, તેવજથી બને જોડણી સલાહ આપવાને તેવજ ના પાડશે નહીં, અને ફક્ત સલાહજ નહીં, પણ બનતી મદદ પણ આપશે.

મેં કહ્યું કે તેવજ મારી ઉપર મોટો ઉપકાર કરતા હતાં. “બીલકુલથી નહીં, જવાન માણસ, બીલકુલથી નહીં, કારણકે દલ સુધી મેં તમારે મારે કાંઈ પણ કહ્યું નથી.”

આ ખરેખર હતું, અને મેં કાંઈ પણ જવાબ વાળ્યા નહીં.

“તમારે માટે હું કાંઈની કરું તે જમ મારી ઉપર તેમજ તમારી ઉપર પણ અભાર રાખે છે. પડેલે હું સલાહ આપ્યું તમાજમકે મારે જણ્યું જેઈએ કે હોલ તમારી પુછ પકારી શું છે.”

મેં તાણી તોડી દસવાનું સાચી જણાવ્યું, કે તે ધણજ જણ્યું છે. કેટલીક આણકાની સાથે મેં મારી પુછની રકમ તેવજને જણાવી.

“અને તમને તમારી બાજેથી અને ઇકારાનું જીવણ કરવાનું છે?” તે પોતાનું રોડું ધુણાતો બોલ્યો, “અને વળી તેમજો જેક જણા કામ કરવાને લાગેનાં નથી. તેમજો તમારી ઉપર એક બોલ દાખવે થઈ પડશે. અમેરીકા મારે કાંઈ એવી જીતે નથી. તમે તેમજને શું કામ તમારી સાથે લાવ્યા? પણ હવે જે જન્યુ તે તો જન્યું, આપણેથી અને જેકહું તેમજોના જીવણ મારે કરી શું. તમે કહો છો તેમ તમે આ દેશથી તદન અજાણ છો, ત્યારે મારે સમજવનું જેઈએ કે અને લોકો પૈસા કેમ પેદા કરે. અજુરો તે હમોથી હોય છે તો તેમજો જીવણથી પૈસા એકદા કરે છે, કારણ કે તેમજોને અહીં મનુરીના પૈસા બહુ વધારે મળે છે. સુપાર, હુકાર, કમ્પા, ધોડેકોમાં એજ કારણથી પૈસાવાલા બને છે. પણ એ સધળી ચીજ કાંઈ તમારે લાચની નથી. મારા

ધારયા પ્રમાણે તમારું ગગન કાબિલ છે, પણ તમારા હાથ તેટલા કળાવાલા નથી. હવે જો તમે ચોપડી વેચવાનો કે બાંધવાનો પ્રયત્ન કરો તો તમે કંઈ કાઝી કમાણી કરી નહીં. અને કીમતી ચોપડીઓને બેઠાડો ખેલ છે, પણ જેટલાં તમે લંડનમાં ગેલરી રોકો તેટલું અહીં તો કરી ન મેલવો, જેથી આ પ્રધાં હાથ ધરવાને હું તમને બચાવણું કરતો નથી. કદાચ તમે ખેડુત યાત્રા—જે અમારા જેટલા દુરાચાર અને મેહેનતુ હોય છે તો તેઓ ઠીક પેલા કરે છે, પણ તમે જેના લઈ વળી તમારે મારે થઈ બાંધી તમારી પાસ પુછી નહીં! અને વળી હું નહીં ધારતો કે આટલાં જુને લગતું કંઈ તમને કાણું જ્ઞાન હોય. અને વળી ઉપર ૪૫૨ની સંબાળ રાખવામાં પણ અનુભવીઓની જરૂર હોય છે. ચારી તરફ નજર કરતાં તો મને એવું લાગે છે કે, તમે વેપારી થવા કતાં તમારું કંઈ પણ પ્રધાં અહીં સારી રીતે કરી રોકો નહીં, અને આ ટકાણે પણ નાણાંની જરૂર હોવાથી કોઈ આફીસમાં તમને કલારક નરીકે રહેવું જોઈએ. હું ધારું છું કે તમે સારા લખનાર કેમ્પબેલીસ્ટ રાખનાર ડરો. ધીરજ, દુરયારી અને પ્રમાણીકરણથી આજના ચાલતાં તમારે સાચું થશે, અને વળી કદાચ થોડાં વરસ પછી કોઈ માતબર શેડયાના તમે બાળીયાળી ચાલો. આટલું તો ખરું છે કે હું કંઈ મારાં બાધકી ઓકરાં સાથે આ દેશમાં નહીં આવ્યો હતો. વખત જતાં હું મારા રોડનીજ ઓકરી સાથે પરુરો, કે જેથી મને બેવડાલાભ થયો; પણ બીલ હાથપર તમારી બાધકી મારી સગી થાય છે, અને એક પૈરાપાળા વેપારીની સગી સાથે પરણવું એ તમારી હાલત પ્રમાણે નહીં પરણવા જેટલું જ લાભકારક છે. મેં તમને કહ્યું હતું કે જેમ સલાહ તેમજ મદદ આપવાને હું તૈયાર છું, જેથી એક ખખડામાં સુધી તમે મારે લાં રહેવા આવો, તેટલા વખતમાં હું ભેવરા કે તમે કલારક થવાને લાયકના છેવે કે નહીં, અને જો પછી તમને અને મને પરવડશે તો આપણે યાત્રા આગળ ચલાવીશું. તમે સમજ્યો તો ખરું કે આપણે કંઈ પણ કુશળતા અથવા તો વચન એકમેકને આપ્યાં નથી, પણ તમારાં બાધકી ઓકરાં અને તમને એક ખખડામાં સુધી મારાં ધરમાં જીરડીથી રાખીશ. અને જો તેટલા વખતના તમે સારો ઉપચોગ ન કરો તો તેમાં તમારીજ કમરુ સમજાશે, અને તેમાં તમારોજ જોખમ સમાધાણ ધારશે. હવે હું વધારે વખત ચોળી રાકતો નથી.” તે પોતાનું ધડકાળ જોઈ બોલ્યો, “કારણ કે મને કામ છે, અને કામ કોઈ પણ માણસને માટે ચોળવું નથી. મારી સગી અને તેણીનાં નાનાં બાળકને હેન્ટેલમાં જઈને લઈ આવો. અગ્રેષ્ઠ બચાવર બે વાગે ખાનું લઈ જઈશો.”

હું મીઠું કોઈવના ધરમાંથી નીરાશી અને નાસીપાસી સાથે બહાર નીકળ્યો, પણ ન્યારે દેહલમાં જઈ મારી બાધકીને સળી બીના જળાવી લઈ તેણી તો અજબ તેમજ બહુ ખુશ થઈ. તેણી મને દરેક રીતે સમજવવા લાગી, પણ હું કંઈ પણ જોઈ શક્યો નહીં.

ખરું કારણ એ છે હવે કે, મેં જે બીચાર બાંધ્યા હતા કે અમેરીકામાં એક સપાટામાં હું હોલત બેસાડી, તેને મીઠું કોઈને તોડી પાડ્યો હતો; અને આશીસનો કલારક થવું એ મારે મનને થયું જ હતું. કામ હતું. હુસીએ મને સમજાવ્યું કે જો બચાવર કર પછી પ્રમાણીકરણ કામ કરીશ તો બે વાર વરસમાં મારે નસીબ ફેરવાઈ જશે. અતિ મને કમ્બ કસ્ટમી કુશર પછી કે તેણીનો સગો બહુ જલો આકર્ષી હતો, અને તેણે મારી ઉપર ચોટા ઉપકાર કર્યા હતાં. તોપણ આટલું કમ્બ કરવા પછી હું કોરમાંમાં આમ તેમ પસાર કરી લાંગા વખત સુધી બીચારમાં યથાથો.

મારી બાધકીએ મને ઘણીબી વખત ચાદ દેવડાવ્યું કે મીઠું કોઈને લાં બચાવર બે વાગે ખાવાનું થાય છે, તથા તે થાયશો સવાલના માણસ છે; કે તેના ધર અને દેહલિ વચે લાંબી વસાવત છે, કે મારે જે નસીબી તૈયાર થવું જોઈએ, અને તે જીવિએ મારા કપડાં તૈયારજ રાખ્યાં હતાં. આ સમયે જો મેં બીચાર કરવાનું આજુબ રાખ્યું. છેવે મારી ધણીઆનીએ પોતે તેમજ જુવાને તૈયાર કરી મને ધડકાળ બતાવ્યું કે બે વાગવામાં બચાવર ફર મીઠીજ પાકી હતી. હવે હું યહીજ ઉતાવળથી તૈયાર થવા લાગ્યો, અને કમનસીબે મોઝા પેઢેરમાં તેનું ચીડવું ઉતાર્યું, કે જે મારી બાધકી સીવી આપે તેટલાં ચોળવું પડ્યું.

છેલ્લે સરખાવે અગ્રેષ્ઠ બહાર નીકળ્યો. ન્યારે અગ્રેષ્ઠે દેહલિ ઓટલું લારે બચાવર સવાલે થયલા હતા; અને મીઠું કોઈને ધરનાં અરધું ખર્ચ રહેવા પછી અગ્રેષ્ઠ જઈ પુગાં. તેણીની ટેળત ઉપર ધણીક પડેરાણાઓ દાઝર હતા. દરેક જગ્યા અમારા આ-આથી પાછું ફરી જોવા લાગ્યા, મારી હુસી ખીરીસી કોઈવને ચોલખતી ન હોવાથી, તેણીની અને બીનાંઓની સાથે ચોલખાણ કરવાનું લમાર ગડબડ થઈ રહી. આ સંધ્યાની વચમાં મારી નાનો દીકરો એકાએક રડવા લાગ્યો, કારણ કે એક કાઠો સીધી તેને ટેળત ઉપર બચાવર બેસાડવાની કોશીસ કરતો હતો. આ બાળકની બીહક પછેા વખત સુધી નરમ પડી નહીં. છેલ્લે સરખાવે ખીરીસી મારે તે કાળા આદમીને બહાર કઢાડ્યો, અને તે બ-રાશી કોટરો યુગે પડ્યો, તે જો કે ચોરે ચોરે વખતે તે બીનાં થયકાં ખાવા કરતો હતો. દરેક પડેરાણાઓ ખાવાનું ઓઝી બેસી રહ્યાં. ખીરીસી કોઈવ ખીરીસાઈ ગયાં કે રાખવું કંઈ પડી ગયું હતું. પણ તેણીના ધર તો કંઈ જુલવાણામાં હોય તેમ જળાયા અને કંઈ કાણું બેઠાવ્યું નહીં. મેં તો કાંઈ ખાણું નહીં. મારી હુસી બીચારી રાખીંડી પડી ગઈ, અને જલગીથી નહીં તૈયાર થવા મારે હું મને પોતાને ગાળ દેવા લાગ્યો. છેલ્લે મારી ચોડી ખુરાસી વચે ખાવાનું પુરું થયું. પણ સ્વાર પછી પણ મીઠું કોઈવે મારી સારી મેઝાં તો કંટાપણીથી વાત કરવા લાગ્યા કે મને બીક લાગી કે તેવણને મારે મારે હવે કંઈ પણ સાચું મત રહ્યું ન હશે.

ખાણું પછી એક દરકશન નામનો જવાન આવ્યો. તેની ચાલ ચલણ અને રીતસાતથી મારું ધ્યાન તેની તરફ ખેંચાયું. તે ધ-લેજ રચણ અને દસપ્રયો હતા; અને તેના આગા પછી સમયે ખુરાસી પકરાઈ. ન્યારે તેણે જણવ્યું કે હું એક અંબણી માણસ હતો, સારે થયું ખરું એ મારી સાથેજ વાત કરવા લાગ્યો. હવે હું પણ ઉદઘટમાં આવ્યો, અને મારી તરફથી લંડન અને ઉગ્રાન્ડની ખજાર સંબંધી તે ધણીજ ખુશ થયો. ન્યારે તે ગયો સારે પોતાને ધર આવવાનું મને ઉત્તર કરતો ગયો. હું પણ એમ સમજ્યો કે આ જવાન મને ઠીક મદદગાર થઈ પડશે.

[સંધાન છે.]

નંબરબાઈ ૧૦૦ પાદશાહ.

એક જલતાં દીલની માંગણી—“જો તમને આડખણ નહીં હોય તો સાહેબ હું તમારા એક હબર રૂપા ખંચાવીશ.” એક જવાને એક જુદા મુદ્દસને કહ્યું.

“કેમ?”

“તમારી એક ઓકરી છે, અને તમે તેણીને પરણવાની રીતમાં (૧૦૦૦) દસ હબર રૂપા આપવા માગી છો.”

“હાજ.”

“સાહેબ, મું નેવ હબર રૂપા લઈ, તેણીની સાથે પરણીશ.”

રાંધવાને લગતું.

કોપરાનું અચાર—કુમળાં નારીએકનાં જે આખા ચોટા લેવે, તેની પતળી સહેસ કરી એક દીન દવામાં સુકાવેં કરે; તડકાં માં નહી. સ્વાર બાદ ચાર ચમચા સુકાં મરચાનાં ભુજા, આખાં સુકાં મરચાં આઠ તેના કટકા કરે, ત્રણ ચમચા દબોરી રાષ, સે-હેન નીમક, એ સરવેને એક અથવા દોઢ કપ રોળે સોન શેર-હીના શરત્રમાં મેળવી કોપરાં સાથે મીઠું કરી પાંચ છ દીનમાં ખાધામાં લેવું; એ અચાર ધણા દીન રહેશે નહી, પણ તુરત મ-દીને દોઢ મદીના સુધી રાખી રાકશે.

દુધમાં મરચી—એક મરચી લથ સાફ કરી કટકા કરવા, તેને ઓઢું નાખી ધીમાં લાલ કરી, વધારે ધી હોય તેા ચોટું કઢાવી લઈ પણ તેમાં ખરોર દુધ નામડું, તે એવી રીતે કે અ-છરે દુધ નાખી તેને ઇમારપર રાખવી; તે સુકાવા પછી બીજ વખત અછર નામડું. એ સુગળ ખરોર દુધને ચાર વખત રેડવું. છેવું દુધ નામતી વખતે તેને એક ચમચા ખાંડ નાખવી અને સેહેન અંદર રીત્તર રહે કે ઉતારવી.

માછડાનું ઉષ્ણરયુ—એક મરચના બરેલો તાને થાંચ લેવે, તેને ભીંગડાં સાગળ રાખી ઉપરથી ધસીને સાફ કરી ધોવે, સ્વાર બાદ તેને વચેથી થોરી મેજે બામ વલેએકા રહે તેમ રાખી ગરમ આગેા કઢાવી અંદરથી માછડીને ખુલ યોવી, તેમાં એકેક બામમાં ઉઠા બને કાપ મુકવા. સ્વાર બાદ અછર લીધાં મરચાં, જે ચોટા ચમચા સુકાં મરચાનાં ભુજા, કોપરથી ચાર નુરી, લ-સન એક આપી દુધ, ધાનાછરોને મસાડે ચમચેા લારી, ચોરી દબદ, છાંં અરધા ચમચેા, મીઠા સુગળ આમશી, માછડી પુ-રતું નીમક નાખવું. એ સરવે મસાલાને બારીક પીસવે. અને તેમાં પોરોર ધી નાખી મસાલાને મીઠું કરે, સ્વાર બાદ માછ-ડીના અંદરના બામમાં સરવે મસાડો કઢાવી તેમાં મરખ પાછો સુધી તેને બધ કરે અને એક પાતળો સુતરાક કપડાંને કઢો લઈ તેને લપેતીને તેની ઉપર પાત્રી મસાડી ધીનથીને લગાડવું. કપ-ડું કેઆય નહી તેવી રીતે લીધી લેવે અને માંચી કોઠસાને ધન-ધનતો ઇમાર તઈયાર રાખવે, તેમાં નીચેના બારીક ઇમાર કઢાવી તેમાં સુધી ઉપર વધારે ઇમાર મુકે અને માછડું તઈયાર થયાને પમરાત આથવાથી ઉપરનો ઇમાર ખસેડી તેને ફેરવીને સુકવું અને મેતોરીનું પડ બધી જગ્યાથી તે તઈયાર થયવું જ-લણવું. મેહેનેના, વગેરે કહેશે કે એવી કાંઠાવારી માછડી સાર કોણ મેહેનત કરે, પણ તે માછડી તમા ખાસો લારિન તેની સુખી તમેને માલમ પડશે, કે આખા સલામ કઠા નીકળે અને ખાતી વખતે કુ કુ કરવું પડશે નહી. તીખસ વાશી મેહેનેને. આજે લેટ કરીયે બીયે. તેની ઉપરનાં ભીંગડાં માછડી તઈયાર થયાથી આખું પડ નીચેની રાકશે, તે રાખવાની મક્કસ એ કે માછડી ધુલવાની આપમળ અને નહી.

મોસીસ શીરીનખાઈ દારાસાદ તારાપોરવાલા.

કેલેછડું—એક ઉતમ પકવાંત—બકાંની ક્ષેત્ર નંગ એક લઈ તેને ઘોઈ સાફ નરી તેના પતળા કટકા કરવા. પછી કાંદો નંગ ૨, ચોટું આદુ, લણુનેા કરે નંગ ૧ નાધડી, કોપરાને

નાધડી કુઝો એક તથા ટેરટ મુગળ લીલાં મરચાં અથવા એક ચમચો ધાણુછરનાં મસાડો, ચપટી દબદ. એ સરવે વસતુ જોને બારીક પોરી પેરી ક્ષેત્રની સહેસ સાથે મેલવી દેવી. ચોટુંક મીઠાનસાર નીમકથી તેમાં લેવું, અને એ સરવેને રહે-વીને ધાંધી રાખવું અને જમવાની અરથેા કલાક આગમય ત્રણ કાંદોને બારીક સેવ લેવા કાપી ધીમાં લાલ કરવા. લાલ કરતી વખતે સંભાલ રાખવી કે બીલકુલ લાલ નહી થઈ જાય. પછી બકાંની રચ આપવેા અને તેમાં ઉપથી રહેવેલી ક્ષેત્ર નાખી દેવી અને સારી પછે ચમચ ફેરવી ઠાંકણ ઠાંકી ઇમાર ઉપર રાખવું. અંદર પાછી બીલકુલન ચેટડું નહી, પણ તપીશીનાં ઠાં-ક્ષણ ઉપર ચોટુંક પાણી નામડું અને ચોટે ચોટે વારે અંદર ચમચ ફેરવવી. અંદરનું ક્ષેત્ર પાણી તથા તપીશીનાં ઠાંકણ ઉપર પાણી સુમચ કે ઉતારી પાડવું અને તેમાં અંદર ચોટીક વચ મસાડો લમરાયને ખાધામાં લેવું. જે ક્ષેત્રનું પકવાંત ખાધામાં થણું નરમ અને લેહનતદાર લાગે છે.

છનનર બીસકોટ—એ બીસકોટ એક ખુસ લેહનતદાર મી-કાઈ છે, તે સાથે હનનીઅત પણ છે અને એ બનાવવાની રીત નીચે સુગળ હોય છે—મસાડી પા ચેર, માખણુ અરધી સેર, ચેલા ખાંડ સફેદ તોલા દસ, મુકેની બારીક ભૂધી તોલા પાંચ, ધરવેર બારીક આટો સેર એક, ઇંદું નંગ ૧. ઉમશી સરવે છ-ખુસી બેકરસ કરી સાથે મેલવવી અને તેમાંથી મનપસંદ બીસ-કોટના પાત્રના કટકા બનાવી બકીમાં લુંછ કઢાવવા, એકેકે ડા-તમ અને રવાદાર છનનર બીસકોટ બનશે.

મીસીસ મેહેરખાઈ સોરાખજ અરોહ છનનેર.

સુતરેનીમાં વપરાતા કુધીઆ રવા વીશે ખુશારો.

દેરી મિચનાં બનાવનાર જોગ—

પપાઈ ભાટ—અઝોવર પપાનાં “ઓ મનિ” માં અગ્રેએ સુતરેની બનાવવાની રીત આપી છે, તેમાં “કુબોગ રા” કલાના વીશે લખ્યું છે તે કેમ કહાશે કે વીશે દેરીકે ભાટમાં તરફથી ખુશારા પ્રજાબાં આપ્યા છે તેના બાસાસ નીચે સુગળ છે—

સોફલ કાઠીઆ પચી સેર ચાર લેવા અને તેને રવાજોને કે રવા કાઠાવે તે રવા કણીજ સેદે અને બારીક નીચેના કહાવે, તેમાં બીજસ વતસ રહેવે નહી મેળવે, એકેકે કે ચાર રીતોથી તેના સામેા કાઠાવેલ રવા એકે રોર નેરેશીન કહાવે, તે રવાને કુબોગ રવા કહે છે. તેમજ સુતરેની બનાવતો વેશએ તે રવાને કેમ બને તેમ સારો શેર ઉઠવાની સંભાલ લીધાથી સુતરેની સારી બને છે. એઆમજ.

મીસીસ મેહેરખાઈ સોરાખજ અરોહ છનનેર.

આવા—તારા કલાસમાં સફળીઆજસુ ઠાકેરા કચેા છે રસ્તમ?

રસ્તમ? નહી નાંલોટી.

આવા—તુને નાંલુડું મેળવે. જ્યારે બીલચો નીચું લેઈ

લણ્યા અને વાંચ્યા કરેચ સારે પેાતે પણ કામ કરવાને બદલે

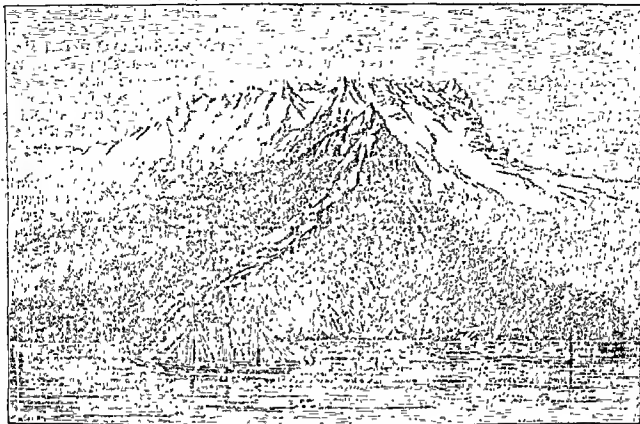
એમથી તેમ કોણુ લેયા કરેચ?

રસ્તમ—માસ્તર, બાવાજ.

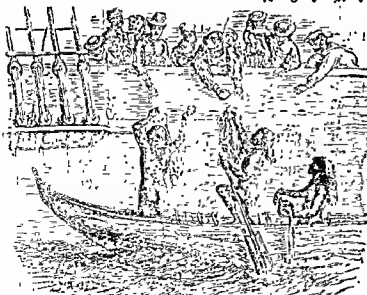
એક દીવસે લગનનાં ખાતાપર લાંબી છંદની વીશે વાત નીકળી સારે પરણેલી ઠાકરીને ના મોઢી—“અમારા ખાનદાન-માં તે બધાં લાંબી છંદની કદારે છે. મારા બાવાબી ૧૦૦ વરસની ઉંમરે મરણ પામ્યા હતા.” આ સાંભળી તેવણના નવા જમાઈ કપડા બરથા આવેને મોક્ષા “અને તે વીશે તમે મને જરાક નોતાવ્યાથી નહી.”

“સનળીમ” નામની આગબોટમાં એક સફર.

પ્રકરણ ૯ મું—“સેનદી પોણ્ટ” થી “લોતા બે.”

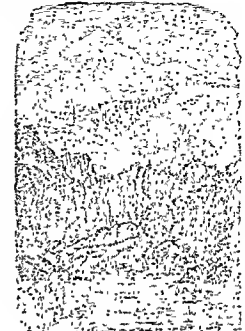
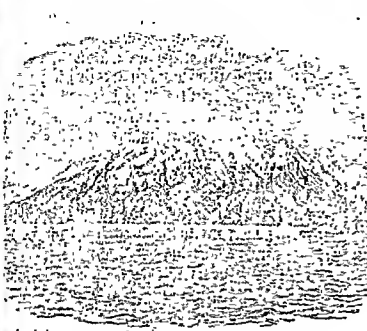
૨૮—કે પ ફો વ ર ડ .

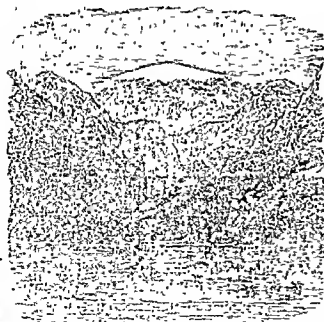
રવીવાર, તા. ૦૮મી અક્ટોબર—અમે સુદવારે છ વાગે લગર લીધક્યું. “પોરટ ફ્રીન” પસાર કરતાં “કેપ ફ્રાવર” અમારી નજરે પડી, જે દલીલ અમે રીક્ષાની સાથે છેકી રાંચ છે. બગોરના ન્યારે અમે “ફ્રીશ રીચ” માં હતાં ત્યારે છેક અમારી નંબરીક એક મજવાના આવવાથી અમારું ધ્યાન ખેંચાયું, ને તોમે અમારી રીક્ષાની ઝડપ ઓછી કરવાને હુકમ કર્યો, જે બેતાં તેમાં બેરેલાં માણસો વધારે. ઝડપથી તે મજલો સંજાવવા લાગ્યાં, ને મોટેથી યુગો પાંડી તરફવાર નીશાનીઓ ફરી અમુને ઉલું રહેવા કહ્યું. તેઓ અમારી નંબરીક આવતાં યુગ પાંડી ઉડ્યાં “અમુને તં બાકુ ને બીસકોરે આપો,” તે આપી અને બદલામાં પાણીમાં રહેનારી બીજાનીઓના ચામડાં ને ઘણાં રવાવાલાં હોય છે તે લીધાં, તેઓએ પોતાના આંખ પરના ઓરવાનાં પણ કહાડી અમુને આપ્યાં અને બદલામાં તંબાકુ લીધો. આ ઉપરથી તેઓમાંની એક ઝોરને પોતાનાં આંખ પર એક ચામડાંનો અબો હતો તે કહાડી આપ્યો અને બદલામાં ચોરિક તંબાકુ, કાચનાં

૨૯—ફયુલયનો ચામડાં આપી તેના બદલામાં તંબાકુ, બીસકોરે ઈત્યાદી લે છે.

દાણા અને મોહકું બેવાની આરસી અમે આપી, જેથી તેણી ઘણી જીદી થઈ. તે મહાત્માં એક મરદ, એક ઓરત અને એક છોકરા હતા. તેઓ સારી તંદરસ્તી ભોગવતાં માત્રમ પડતાં. તેઓને છોકરી આગળ જતાં “કારલોસ ટાપુ” અને “ધોરનતન પીક” નો રજ્યામણો દેખાવ અમારી નજરે પડ્યો. અમે આસરે સાત વાગે “ધોરન” અખાતમાં લંગર નાખ્યું.

૩૦—ધોરનતન પહોંચતી રેંચિ.

૩૧—“રેનોઈ સાઉન્ડ” નામનું હીમસ્રેત.

સોમવાર—આજનો દરોડો પંજોંગ જીરનુમા દેખાતો હતો. અમે સહવારના છ વાગે પાછાં ઉપડ્યાં. ઠંડી ઘણી હતી; અમે “રેનોઈ સાઉન્ડ” આગલથી “કેપ તોચ” આગળ આવ્યાં ને ત્યાં “હીલીય રીચ” છોડતાં “પેસીફિક બકાસાગર” અમારી નજરે પડ્યો. અમે “મેગેશન” ની સચુદ્ધતી મુકી “રેનીક એનત” માં દાખલ થયાં અને બરફના સમુદ્રમાં ઘડ “ગેન એનલ” નાં મોઢ આગળ એક નાની ચુકા જેની જગામાં અમે લંગર નાખ્યું. સાંજ લગભગ પુરી થયા આવી હતી, પણ છોરરાઓ, કપડાન અને ઢું કીનારે ગયાં, અને ચોરીકે જતનાં ફનસ અને લીટ એકઠી કીધી.

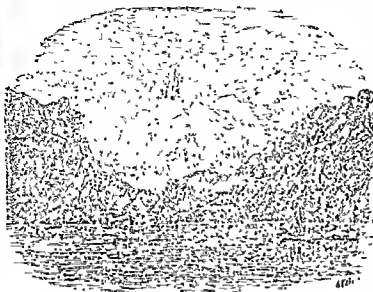
બુધવાર, તા. ૧૧મી અક્ટોબર—અમે ગર્ડ-શલના સાંજના પાંચ વાગેતરે આ “પ્યુએરતો બ્યુએનો” ના ખંદરમાં લંગર નાખ્યું. આજે સહવારે અમારે હું તુરક ઉપર આવી ભારે મેં જે દેખાવ જોયો તેવો સુંદર દેખાવ મેં મારી હંદગીમાં કેટ પછુ જોયો હતો નહીં. ચંદ્ર ખુશી પ્રકાશનો હતો, અને જેમ સુરજ ઉગતો જતો તેમ સાંમેના પહોરોની રેંચિ પર તરેહવાર સોનેરી અને ચુકાખી રંગો પ્રકાશતા; અને જેમ જેમ સુરજી રોગણી નીચે ખીજોમાં પડતી તેમ તેમ રંગ બેરંગી દેખાવો દેખાતા હતા.

૩૨—અન ફી દ બે.

“ગાપા” માં અમે રડીમર ઉભી રાખી અને મેં ચોરીકે સખીઓ પાકી લીધી. તે દેખાવનો હેવાવ આપવાને મારી કલમ અશક્ત છે. મેં મીરર લેકની એક સખી જોઈ છે, જે હું મારું છું કે આ અનોરજક દેખાવનો કાંઈની ખ્યાલ આપી શકે. એવેમ ટાપુ પરનો “અનરીલ બે” અને “સેર” કરી રેકરી જે જલ્લે પગથાંઓ હોય તેમ કાપેલી દેખાવે છે, તે સફરી

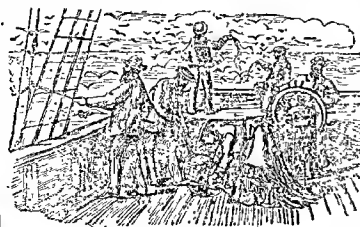
સરસ નીલાબજા લાપક જગા હતી. એજ ટાપુ ઉપરની “સીંચુવર તીક” અને “વેલીગટન” ટાપુ ઉપરના “કુ પીક માઉન્ટન” તથા કેડીદ્રલ માઉન્ટન જોનારનું સર્વેથી ઘણું ખ્યાન જોવે છે.

બરેસપતવાર તા. ૧૨ મી અક્ટોબર-એક જોલી અને થડીવાડી રાત ગુનરયા પછી આજે ગઈ કાલના જેવેજ સ્થાન મણો દીવસ સફર થયો હતો. સફરવારે સવા પાંચ કલાકે અમોએ લંગર જાયકડું અને થોડાક માર્બલ આગળ વધયા પછી

૩૩-એ રોંગવાલો પહાડ.

મારા માથ ઉપર લડતાં જોવામાં આવ્યાં, અને જોલ જોલતામાં વાદાણ ઉપર વરસાદ વરસવા લાગે; પણ તે વરસાદ સાધારણ પાણીના વરસાદને બદલે નરદમ ધુલ અને જવાબામુખી પરવત મધેથી નીકળતી રાખતો હતો. આ અવ્યભુચા પણ નવાઈ સરખા વરસાદથી વાદાણની સઘળી ખારીઓ, ફાલકાંઓ સઘળું કોરાકોડી કરીને જાંબ કરવામાં આવ્યું, તે છતાં ચારથા કલાકમાં આખાં બારકસ ઉપર ધુલ ધુલ ધઈ રહી હતી, જેથી સારથી, ધુલ પખોડવાની પીઠીઓ અને બરસો ઉપર મારો આથવા લાગે; ધુલ અને રાખના ઝોળી તરેહના વરસાદ માટે અમુને મુદલથી વકો નહી હતી, અને અમો સરવે આ અવ્યભુચા બનાવથી ઘણું હેરાત થયાં હતાં. અગરજે એનું ધારીએ કે એ ધુલ અને રાખ કાઢ જવાવામુખી પરવતનીજ હોએ તો અમે જે જગા ઉપર હતાં તેની નજદીકમાં નજદીકનો જવાબામુખી પરવત કાંચે નાખના ટાપુ ઉપરનો કોટકાવારો નાખતો હતો, જે અમારી જગોથી લગભગ ત્રણસો માર્બલને છેડે હતો. ત્રણસો માર્બલને છેડેથી ઉડી આવેલાં ધુલનાં વાદલાં આકાશને શીઠા બનાવે અને આટલે દુર મુઠી આવીને વરસાદની મીસાન વરસવા માટે એ ખુદરતનો એક ખરેખર નવાઈ સરખો બનાવ હતો.

૩૪-દરયામાં કણુતર, માછલી, ઉત્પાદી પકડે છે.

[સાંખ્ય ૭.]

મંગલવાર તા. ૧૩મી અક્ટોબર-આટલા દીવસ મુઠી હંકારયા પછી આજે સાંજે અમે “મોક્ષ” નું ટાપુ જોયું, જે “લોતા એ” થી દુર છે. આ બધા દીવસો જ્યારે દરયો શાંત હોય સારે અમે કણુતરો, માછલીઓ અને દરવાઈ મરધીઓ પકડવામાં ગુનરતાં હતાં. આવી રખત ગમત કરતાં અમોએ ઘણા શેકાર પકડયા હતા. કટપાંકે પછીએ એવાં તો હળી ગમયાં લાગતાં હતાં કે તેઓ ચોતાની જેમે વાદાંજી ઉપર આવતાં હતાં, અને તેઓ મધેનાં ઘણાં સોદેલથી પકડાઈ જતાં હતાં. તેમના પીઠાં જોવાયમાન હોવાથી જ્યાંના પોશાગમાં તે વાપડ્યાનો હું લીચાર રાખું છું. અમારાં વાદાંજી ઉપરનો એવન એ પીઠાં ઘણી સરસ રીતે કલાકી શકે છે, કેમકે તેણે આગલ એ લીચોની માહેતગારી મેલવેલી છે.

લીચાંખાઈ ના એ પટેલ.

રાત્રી આસકાર

હીન નદી પરથી દેખાતાં એક સુંદર શેહેરનાં મોઝાં ભપકાદાર દેવળમાં એક વખત એક અનુપમા ધર્મરતન વગાડનારો ગાયત્રી લાગ્યો. ઘણાં વરસો પેર પેઠેસે જે માણસ ધર્મરતન વગાડતો હતો તે એકાએક મરણ પામ્યો, અને તેની જગ્યા કોણથી પુરાસે તે વીરો સર્વે કાળ-સમયથી તે કપોર સુધાં-વીચાર કરવા લાગ્યાં; પણ તેવામાં એકાએક એક દહાડો, જ્યેષ્ઠ તે દેવળનો રમેવાલ દેવળમાં દાખલ થયો કે તેની નજર એક અનુપમા શખસ પર પડી, કે જે પેલી કાચું કપડું બોદાડેલી ધર્મરતન આગળ બેસી વગાડતો હતો.

તે એક શોભાળી લગ્યા કરતો, શીકા મોઝાંસને પણ સો-હામણા ધારતો માણસ હતો; તેની આંખો કાળી પણ ઉઘાસ હતી, અને તેના બાજુ કે જે તેની પીઠ ઉપર લીખાઈને પડ્યા હતા, તે કાળા, દેશમ જેવા સુવાળા અને ચળકતા હતા. તેણે પેલા આદમીને દાખલ થતાં જોયો નહી, પણ એટલા તો ઘૂરથી વગાડવા લાગે કે પેલા ધર્મરતનીમાં ગરજાવ થઇ ગયેલા રમેવાલ એમન સમજવા લાગે કે તે ધર્મરતન માણસાઈ રૂપમાં બદલાઈ ગઈ હતી, અને તે શોક, વીત્રાપ અને શોર બહાર કરતી હતી.

ધર્મરતન વગાડવાનું અને બધું પણ, સારે પેસે રમેવાલ પેલા અનુપમા શખસ આગળ ગયો, અને બોલ્યો:

“સાહેબ, તમે કાણ છો?”

“સાહેબ, મને મારું નામ કહેને પણ જણાવતું નથી,” તેણે જવાબ આપ્યો. “મેં સાંભળ્યું કે તમે લોક કોઈ ધર્મરતન વગાડનારો શોધમાં છો, અને તે વાસને હું અજાણ્ય થઈ આવ્યો છું.”

“તમેને જરૂર આ જગ્યા મલકે,” પેલા રમેવાલ બોલ્યો: “કારણ પેસો મરી ગયો તે કરતાં પણ તમે ચલ્યાતા છો, સાહેબ.”

“નહી, નહી, તમે મને છેક ચલ્યાતા છો” પેલા અનુપમા શખસ જતા દસીને બોલ્યો; અને પછી જાણે આગળ વધી વાત કરવાને પુછી નહી હોય, તેમ તે રમેવાલ આગળથી ખસી ગયો, અને પાછો વગાડવા લાગ્યો; અને હવે તે પેલા દહાડાની ભરખું ગાયન બદલીને પુષ્પાગી ભરખું વગાડવા લાગ્યો. તેની આંખો તેણે આકાશ તરફ દીકતી રાખી હતી, કે જે તેણે અરધી હાથોથી બારીમાંથી દીકતું કાપી, પણ ચોરક વારે દેવળમાં દાખલ થતાં કોઈનાં પગલાંનાં સાથે તે ચોંચ્યો,

અને ફરીને જોય છે તો એક નાની વઢાદહાડી ચીનકસ અંદર દાખલ થઈ. તેઓમાં એક જુવાન ખુબસુરત છોકરી હતી, કે જેના કસમી જુવકાંદાર બાલ તેણીની મરોરદાર ગરદન ઉપર લીખાઈને પડેલા હતા, તેણીની ખુબસુરત મોટી બહુ આંખો તાસની માફક ચળકતી હતી, અને તેણીના નાચુક હોઝ પરવાળાં જેવા હતા તે શાકામદી ધર્મીજાનો હતા. તેણીએ મખમલની એક નરમ એક ઉપર પોતાની જગ્યા લીધી, અને તેનીજ સવળી આંખો તેણી તરફ ફરી. પેલા અનુપમા ધર્મરતન વગાડનારે પણ પોતાની આંખો તેણી તરફ ફેરવી, અને વગાડવા લાગે. જેનું તે ગાયન તેણીના કાન પર પડ્યું કે, તેની તેણી એકદમ ચોંકી, તેણીના માથા ઉપરનો રતાશ કમતી થયો, હોઝ શીકા મારી ગયા, અને આખું જનન ખુલ્લા લાગ્યું; છેવે સરવાસે તેણીની ખુબસુરત બહુ આંખો પેલા ધર્મરતન વગાડનારની કાળી આંખો સાથે મળી, અને તેવું પેલું ખુશાળી ભરખું ગાયન બદલાઈને પાછું ગંભીરપણે શોક અને વીત્રાપ કરવા લાગ્યું.

“અરેખર,” પેલા રાજા પોતાની બેઠીના કાનપર પડી બેઠેલી બોલ્યો, “આ ધર્મરતન વગાડનારો કોઈ ધર્મરતન દુશ્વાર હોય છે. સાંભળ બેઠી, એજ માણસ તારાં લગન વખત પણ વગાડશે.”

પેલી શાકામદીના શીકા હોઝ ઉઠકડ્યા, પણ તેણીથી કોઈ મોઝાંસ નહી. તેણી દસમીથી મુગી થઈ ગઈ હતી. જાણે સ્વપ્ને જોતી હોય તેમ તેણી પેલા શીકા એકેરાના ધર્મરતન વગાડનારને દીકતી હતી. હા! તેણી જાણતી હતી કે તે કાણ હતો, અને શા વાસને છગર વાંધી નાખે તેનું તે વગાડતો હતો.

જ્યારે બંધની પુરી થઈ સારે પેલું બદલાઈની સરસક ઉડીને ચાલ્યું, અને પેલા ધર્મરતન વગાડનારે પણ જેમ છુપાઈથી આવ્યો હતો તેમ છુપાઈથી દેવળ છોડી ગયો. જ્યારે સાંભળી બંધની શરૂ થઈ, સારે પાછો પેલા ધર્મરતન વગાડનારો આવીને પોતાની જગ્યાએ વગાડવા બેસે. તેણે વગાડવાનું શરૂ કર્યા પછી થોડે વારે મોઝાં ઉપર જુરખો નાખેલા એક ધર્મરતનો આકાર આવીને તેની પછાડે થોડક દુરથી ઉભો.

જ્યારે બંધની પુરી થઈ અને સર્વે કોઈ દેવળ છોડી ગયાં, પણ પેલી ધર્મરતન બધાં ઉભી રહેલી હતી સ્થાન ઉભી રહી, તેટલામાં પેલા રમેવાલ આવીને તેણીનાં ખભાં ઉપર હથેલી હાથ મુકી બોલ્યો:

“બાઈ, સર્વે કોઈ દેવળ છોડી ગયાં છે, ફક્ત તમે અને હુંજ જગ્યાનાં રડવાં છીએ, પેલા વગાડનારો તો કાણ જાણે ક્યારે અહીંથી જશે, વાસને હવે હું આગળી ગમતો દરવાજો બંધ કરવા બોલી છું.”

“હું હમણાં જગ્યા માટે તરફવાર નથી,” તેણીએ જવાબ આપ્યો. “મેહેરજાની ફરી મને છોડી જશે—મને એમથી રહેવા દેવો.”

પેલા રમેવાલ આ આગળી એક બાજુએ ખસી ગયો, અને અચરતીથી તેણી તરફ જેવા લાગે. થોડક વાર પેર ઉભો રહી—તે સંધ્યા આવી ગયો.

પેલા અગરબોત્તે ઔરગન વગાડનારો હજી પોતાની જગ્યાએ ન હતો, પણ તે નીચી ઝુંડીએ વગાડતો હોવાથી, તેની પછવાડે કોણ છે તેની તેને બીજકુલ ખબર હતી નહીં; અંતે પેલી પોતાની જગ્યા આગળથી ખસી અને ઔરગન પાસ નજીક પેલાની બાજુએ ઉભી.

“બંતરામ,” તેણી હળવેથી બોલી.

એકદમ ચોંટાને પેલા વગાડનારે પોતાનું માથું ઠાંચકું. દેવળની ડાંબી બંધીનું અનવાજું પેલી શાહાબદીના પુત્ર અશુરત પણ સોહરાયલા મેહરા પર પડ્યું, અને જે કામતી પોતાક અને જવેરાત તેણીએ સહવારે પેઠેડ્યું હતું, તેને બદલે એક સાદો પોપાક હવે તેણીનાં દીઘમાં હતો, અને મોઢ ઉપર એક બંદો જુરખો નાખેલો હતો, કે જે હવે તેણીએ ખસાડી નાંખેલો.

“ઓ, ઈલીઝાબેથ, ઈલીઝાબેથ !” પેલા ઔરગન વગાડનારો બોલી ઉઠ્યો, અને ઝુલ્હુ મરડીએ પડી, તેણીની પુત્રાશુરત પણ ગરબીન આંખો તરફ જોવા લાગે.

“બંતરામ, તું આંદી કાંય આવ્યો ?” પેલી શાહાબદીએ પુછ્યું.

“હું તને છેલ્લી સલામ કરવા આવ્યો છું; મેં જ્યારે તારા મેહેરમાં દાખલ થવાની હીમત નહીં કરીધી, ત્યારે આંદીના ધાંડ વગાડનારને લાંચ આપી આંદી આપવા રાક્ષતીવાન થયો, અને જ્યારે હવે ઔરગન વગાડવાની જગ્યા આવી છે, ત્યારે એ ઔરગન માસ્તેરને તને છેલ્લી સલામ મને કરવા દે, કારણ તે બોલે મારા મુખમાંથી તો કદી પણ નીકળવાના નથી, તેણી તરફથી તેને એક કડક સીંચાણ કરશે જગ્યા ગરબો નહીં, અને તેથી તેણે પાછું બોલવાનું શરૂ કરીધું.

“આવતી કાલે તું પરજીનાર છે ?”

“હા” તે છેકરી કડકાં ખાતી ખાતી બોલી. “ઓ બંતરામ, પેલા સામા ઔરગન” આગળ ઉભી રહીને હું કંઈ રીતે સોગંદ લેવશ, કે જેથી મારો સંધવો ભવ બજારો ?”

“મારો વીચાર કર,” બંતરામ બોલ્યો: “તારાં લગન વખત, તારા સરવંશી આપે મને ઔરગન વગાડવા કહ્યું છે, અને મેં તે વીસે કોલ આપ્યો છે. જે હું તારી બજારખતો હતો, તો આને ઔરગન વગાડવાને બદલે તારી ખસે પેલાં “આંકર” આગળ એક પરજીના હોંકરાની જગ્યાએ ઉભો રહેતો. પણ હવે મારા જેવા ગરીબને એ સંધવો વીચારો તજ દેવા જોઈએ.”

“અરે, તારીથી છુટું પડતો મને કેવું દુઃખ થાય,” પેલી શાહાબદી બોલી. “આને રાતવેરામને મારીથી કહેવાશે—કહેવાશે કે હું તને કહેલો ચાલું છું; પણ હવે ચોક્કસ કલાક પછી તેમ કહેયું એક પાપ કંઈ બજાર થશે, વાસ્તે મારા બદલા બંતરામ, હવે તું આંદીથી ભ, બસ જતો રહે; પછી તને સલામત રાખો !” તેણીએ તેને લાંબી જતો રહેવા એક નળેણ આંચકો માર્યો, પણ તે કંઈ રીતે બચ ? તે જવા ઉઠ્યો, પણ પાછો ફરી, તેણીને પોતાના જીમર સાથે આંચકો, કડકાં દાખી, કડકાં તથા ઝુગળાતી છાતી સાથે તેણીને છેલ્લી સલામ કરી ચાલી ગયો.

બીજે દીવસ સવારે પહેલામાં પેલા રખેવાળે દેવળ બાજુએ અને પેલાં બાદશાહી લગન માટે તૈયારી કરવા લાગે. અમી રંગનાં પુરો રસતાની બાજુએ ઓડો પર લટકતો હતો, અમી રંગનાં પાદડાંઓ ઓડો પરથી પડીને જમીન ઉપર વીખરાઈ પડ્યાં હતાં, સુંદર પીકાં પુરો છુટાં છપાયાં ગંખાળીઓ વચે દીસતાં હતાં. સુંદર પંખેરોમાં પોતાના મંદુર સરોઢ કદાહી સામેથી આવતી સવારીને મુખારકબાદી આપતો હતો.

બાદશાહી સવારી પુર દમામમાં મેહેરના દરવાજામાંથી બાહાર પડી, કે જેમાં શાહાબદી ઈલીઝાબેથ પણ હતી. તે સવારી ઘણીજ લપકા બરી હતી, મોટા મોટા બેઝાંઓની તોપીનાં પીંછાંઓ આમ તેમ દવામાં મગરડીથી ડોળાતો હતો, અને કસબી અબાઓ લોડાઓની પીક પર વીખરાઈ પડ્યા હતા. પણ પેલી શાહાબદી, જેણી એક બરફ જેવા સરોઢ લોડા ઉપર સ્વાર થઈ હતી, અને મોઢે સાતીનાના અગામી બીરાજેલી હતી, તે ધીક્રી અને દમગીર દીસતી હતી. જ્યારે તેણી દેવળ નજીક આવી લાગી, અને ઔરગનનો સાદ તેણીના કાન પર પડવા લાગ્યો, અને જેકે તે એક મંદુર રાગ વાજતો હતો, તોપણ તેણીને તે શોકાતુર અને વધુ દમગીર બતાવતો હતો.

ચોક્કિ પગ પછી તેણી દેવળમાં દાખલ થઈ, હા ! સામે પેલા પરજીના છોકરા પુર દમામમાં ઉભો હતો, કે જેને તેણીએ કદી પેઠેલે જોયેલો નહીં હતો. “મનને ખાતર તેણીએ પેલા વરાગળની સલામતો ઉતાર દેતાં પોતાનું ડેકું હળાવ્યું, તેણીએ પોતાની નજર હવે પેલા બંતરામ ઔરગન વગાડનારની સોધમાં ફેરવી, પણ તેણીએ તેને જોયો નહીં—તે જતો રહેલો હતો.

મેસુદ જેવી હાલતમાં તેણી પેલા વરાગળની બાજુએ “આંકર” આગળ ઝુલ્હુ મરડીએ બેસી, બંદગી સાંભળી, અને પુછેલા જવાબતો ઉત્તર દીધા.

સંધવો કીધા પુરી થયા પછી તેણીના ભરથારે તેણીને પોતાની છાતી સાથે દાખી, અને હળુથી બોલ્યો;

“ઈલીઝાબેથ, મારા છવ, મારી રાણી, મારાં મોંઢ સનમુખ બનું” હુવતી હુવતી તેણીએ ઉપર જોયું. પેલી કાળી આંખો જેઈ તેણી વધુ હુજવા કાંઈ લાગી ? તે હરથો ત્યારે તેણીના આગળ પર એકદમ રતાશ કાંઈ મરડીઓ ? આડા ! જેકે તે રાજાએ મોટા કામતી દમગો પેઠેલેલો હતો, અને ઘણાંક કામતી અવાહેરો તેના પોપાક પર ચળકતાં હતાં, તોપણ તે બંતરામ ન હતો, કે જે તેણીને ઔરગન વગાડવા શીખવવા આવતો હતો, અને જેણે ખ્યાર શું તે પેઠેલપેઠેલું તે નાજુક નારને શીખવ્યું હતું.

“ઈલીઝાબેથ,” તે રામ બોલ્યો: “બંતરામ હોઝમેન, કે જે તને ઔરગન વગાડવા શીખવવા આવતો હતો તે, અને

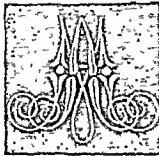
* આગળ વખતમાં પરજીના કરવાને તથા વરાગળને એકબેકને કેમકેમવામાં આવતો હતો નહીં, પરજીના વખતે તેમના એકબેકને પેલેથી વાર જતાં હતાં.

રાજા ઔસકાર એક જ છે. મારી ચુકતી માટે મને માફ કર. હું તને પરણવા માગતો હતો, પણ તું મને જોળખે નહીં અને પછી તારી ખુશી વગર તને આ ઔસકાર” આમજ લાખી લગનના કોલથી બાંધવા હું ખુશી નહીં હતો, અને તેથી કરી આ ચુકતી મને રચવી પડી. તારો બ્લાલો બાપ પણ આ ચુકતીમાં સામેલ હતો.”

છપહું સાંભળ્યા પછી બ્યારે તેણીની બધુ આજોમાંથી ખુશાળીમાં આસુઓ તપકતાં બંધ થયાં, સારે આ ખુબસુરત ઈસીએએકે અથવા તે નવી યુવતી રાણીએ પોતાના બરથારના પ્યારનો બદલો મોકાઓથી લાખી આપ્યો, અને આ રીતે એ બાદશાહી એકું હનેશનું સુખી થયું.

VIOLET.

ભ ર વા-ચું થ વા વી રો.

એ. એમ.

એમ. બી.

ઉપશાં “ મોનોઆમે” રમાઓપર, ઉપશોના ઉપપર, અથવા તો હર દોઈ સાદાં થરમાં વાપડવાનાં કપડાંઓ અને ફેન-સી બરતકામ પર પાડવા કામ લાગશે. એનાં “મોનોઆમે” એમો અગાડ ઘણી વખત આપી ગયાં હોવાથી અને તેનો વધુ જોવાસો આપવાની ભરૂર નથી. એ વીશેની વીગતવાર સમગ્રજી માટે જુઓ માસ જુલાઈના અંક.

એકે સુસાકર ગુરેસામાં, હોટેલનો મેનેજર લેલે તેના (યુસાફના) હાથમાં તરનતુંબ ખીલ આપ્યું હતું તેને આઠાં જુલો, તમે મારી પાસે લખવાનાં કાગળ માટે ચાર ચલા “ચારલ” કરવાય, અને તમે સારી પેટ લલોહ કે એકે હુકોટો પણ તમે મને આપેશો નથી.”

મેનેજર-હા સાહેબ, પણ એ તો કે કાગળપર તમારું ખીલ લખ્યું છે તેને માટે છે.”

એકે પુછીકારકે દવા-મોટાક વખત ઉપર એકે જલે પોતાની પુછીકારકે દવા માટે પારીસમાં નીચકી ભવતી ભંદેરખવર છપાવી હતી:-

બાલ મીં બ્યારે પરછયાં ત્યારે એટલાં તો નબળાં હતાં કે તેવજ નહા સુકેબીથી ફેવવમાં ડોમાં રહી રાખ્યાં હતાં, મારી દયાની કેટલી બાદશીઓ વાપરયા પછી હવે તેવજ પોતાના ધણીને અચવરી કરવાનાં લોહાંથી આગાદ મારી કહે છે.

ર મુ ને પુ ર સ દ.

નીચકી એકે અથવા વધુ બ્યામહોના ને બાનુઓ ખરા જવાબ હમારી પર લખી મોકલશે તેઓનાં નામો “સી મિત્ર” ના આવતા અંકમાં પ્રગટ કરવામાં આવશે; તથા તેઓનાં નામ પર ચીકી કહાડી, જેનાં નામ પર આવશે તેને એકે સુંદર રંગીન ચાલતાર સાસનું “કેમ્ડર” ભેટ આપવામાં આવશે. હમારી પર લખી મોકલનારાંઓએ નીચકી સરતો ઉપર ધ્યાન આપવું.

૧. દરેકે લખનારી બાનુએ પોતાનું ખરું નામ તથા દેશ-જાણું હમારી ખાનગી ભણુને માટે આપવું, અને અગરને તેઓની મરજ ન હશે તો આખું નામ છાપવામાં નહીં આવશે.

૨. જવાબો બનાવનાં સુધી આવતા માસની તા. ૧૦ થી સુધી મોકલી આપવા.

૩. જે દોઈ બાનુઓ રમુને દુરસદ “સી મિત્ર” માટે લખી મોકલશે અને તે એ અમને પસંદ પડતી હશે, તો અમારા અંકમાં દાખલ કરવામાં આવશે. લખનારે કાગળની એક જ બાજુ પર “મારજન” જોડી લખવું, પછવારેની બાજુએ કોઈ પણ લખવું નહીં. પોતાનું નામ તેની નીચે સુકવું કે નહીં, તે તેઓની મરજ પર રાખવું.

૪. જવાબો મોકલનારાંઓએ નીચે પ્રમાણે સરનામું કરવું. સી મિત્રના “રમુને દુરસદ” નાં બાનું અધીપતી ભેગ,

કચસરે હિન્દ પ્રેસ-જુ.બઈ.

૧-ઉપશાણું.

કયું નાનું જનાવર પોતાનાં નામમાંજ પોતાનું કામ રાખે છે? ખોસ ચુલખાનું ભંડગીરજ પડેલ.

૨-ઉપશાણું.

તજી અસરી રાખે, નારી ભની કહેવાડ, સુખમાં તો ફરી નહી, પણ હુ:મિ હું ફેખાડ. પેટ માટે કાપી નાખે ને બનું હું પાણી નાર, પરજવ કરે મારી પર અલી ધણે ખ્યાર. પેટ માટે એખાડું લેશે ને બનું નારી વળી બચશે. ને વીના ખમશે પટે છે હુનયામાં મોટા એકે જગજ.

દી. આર. એમ. કાફલાલા.

૩-ઉપશાણું.

હું એકે ચાર અસરી ફરવું નામ છું. મારો ૧, ૨, મલી એકે નાની હોડી યાડું છું. મારો ૩, ૨, મલી પાનાની રમતનો એકે રંગ બનું છું. મારો ૪, ૨, મલી ખાંભો યાડું છું, જેને કય-કાવીને વાંચવાથી બારીકે કમરસ બની નડું છું. મારો ૧, ૨, મલી એકે ભવનો ગરમ મસાલો છે. કહેા મારું નામ.

૪-ઉપશાણું.

નીચકા બેદી સવાસો ઉકળાવો. જાવાની પાસે એકે પારસી બાહુ આવે તો એકે ભંતનો ક-કોણ બનાવે.

તમારા દાયની આગળ એકે કાંચણી સુડી જુલો કે પંજી તમે કેવાં યાતડી બની જલો છે.

એકે આમની પાસે માખજી લાવીને મુકો તો એકે ભવનું જો-રામાં આવવું અને સુવેનાં થરમાં ભણીતું પડી યાડું છું.

પાણી પાસે જે તમે આસરો લેશો તો ભરૂર તમે આસરો વીનાનાં પુઈ પડેશો.

૫-ઉખ્યાણું.

માન મહે, જાન મહે,
મહે મુખ સંસાર,
નામ જેનું સમજી પ્રશ્ન ઉપર પાર,
એ ઉખ્યાણું પારખી મેલવવા યા તૈયાર.

ભાઈ જમશેદજી ટીક.

૬-ઉખ્યાણું.

હું પાંચ અક્ષરનો એક ચપ્પડ છું, મારો પહેલો અને બીજો
મહાને મુમાર બતાવે છે, મારો ત્રીજો, ચોથો ને પાંચમો યાત્રી
પારસીઓનો એક અટક થાય છે, મારો ચોથો ને પાંચમો મહાને
એક બતાવે તેમ બતાવે છે કાઈ પણ માણસ એનું નહીં હશે
કે ને મને ચાહતું નહીં હોય, તેમાં સંજોગો મારી વધારે જરૂર
છે; ત્યારે બેઠો મને સોધી કહાડસો?

મીસીસ તાલેયરખાન.

બોલાસો અઈ વેળાનો.

૧- મરજી.

રાતો.

યાત્રી.

એકડું.

દરવદ.

જરૂર.

વરસાદ.

ચીંચા.

મરાયા એકજવરથ.

૨-તારકી નામનું પશી, તેમજ તારકી નામનો દેશ.

૩-કાલીયાસ.

૪-કલાખમાં હાડકું, મોરનાં પગલાં મોર બણે, લકે લારી ને
ધોધે વર; બેસેને ભેઈ કે ઉઠાડે નહીં કોઈ; અધુરા કહેો છત-
કાય થળો.

૫-

સા ધ ન
ને સી ર વા ન
કા ધ ર ઈ બી ય ન
ધ ર બી ન ર
ગા ય હ
ન

૬-કાંઈવ નથી.

ખરા જવાબો લખી મોકલનાર સુખઈ ખાતેની
બાનુઓનાં નામો.

મીસ બ્રાઈલ એલસલ પ્રેસિડેન્ટ ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ બર્ડ જમશેદજી
ટીક ૧, ૩, ૪. મીસીસ સોનોબાઈ બલભાઈ કુબાસ ૨, ૩, ૪. મીસીસ
કે. ન. ૧, ૨, ૩, ૪. બાઈ ફીનબર્ડ વાલ્મજી માતર ૧, ૨, ૪. બાઈ ર-
તનબાઈ કુમારજી મોરી ૨, ૩, ૪. Miss A. D. Pochajee ૨, ૩, ૪ (૫).
બાઈ બી. બી. એડાર્સન ૧, ૨, ૩, ૪.

દેશાવરની બાનુઓનાં નામો.

બાઈ કી. આર. એમ. શાવલા (સોનામ) ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ મણિકબાઈ
દા. રામક (ધનક) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ M. S. D. (પ્રભુ) ૧, ૨,
૩, ૪. Mrs. D. N. Khory (મડ) ૨, ૪, ૫. મીસ મણિકબાઈ કુમાર મ-
સાલાકામ (મડ) ૨, ૪. મીસીસ નન્દાની (કલકત) ૨. Mrs. D. M.
MotaRamman (અણુ) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ આઈઆઈ કુમાર અસા-
લાવાલા (મડ) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. ૬. બાઈ મોધા મોરિયાવ (અમદાવાદ) ૨, ૪,
(૧) (૨) (૫). બાઈ કુરોશબાઈ એન તાલેયરખાન (અમદાવાદ) ૩, ૪. બાઈ
રતનબાઈ રોશનજી ગાંધીયા ૪. બાઈ હોમીખાઈ રતનજી ગાંધીયા (અમદા) (૨).

ઉમારૂં અથા માસનું સુંબઈનું ઈનામ નીચલાં બાનુએ મેળ-
ઉ, જે તેવણે મેહરખાની કરી “કચસરે દિન્દ પ્રેસ” અંધી
મંચાવી લેવું.

મીસ બ્રાઈલ એલસલ પ્રેસિડેન્ટ.

ઉમારૂં અથા માસનું દેશાવરનું ઈનામ નીચલાં બાનુએ મેળ-
સું છે, જે તેવણે પણ મંચાવી લેવું.

બાઈ આઈઆઈ કુમાર મસાલાવાલા (મડ)

અમારી લખનારીઓને ખબર.

જે બાનુઓ સી મિત્રમાં લખાણ કરવાને રાજ છે
પણ પોતાનાં નામો ભહેરમાં બોલાં મુકવાને રાજ નથી
તેઓને નારીપાસ ન કરતાં અને ખાસ જણાવે છીએ
કે આવતા અંકથી અમે તેઓનાં લખાણોની પણ આ
ચોપાન્યાંમાં જગા કરવાને પ્રશ્ન છીએ.

અમારી સર્વે લખનારીઓનું ધ્યાન અમે નીચલા
કાયદાઓ પર બેઠે છીએ:—

૧.—લખનારી બાનુઓએ તેઓનું રહેવાનું બસાબર
ડેકાણું તેમજ જેઓ ભહેરમાં નામ આપવાને રાજ ન
હોય તેઓએ અમારી ખાનગી બજુ મટિ ખરૂં નામ
આપવું. તેમ નહીં બનશે તો અમે તેઓનાં લખાણો
કણ્ણ કાઢી નહીં.

૨.—લખાણ અસલ છે કે તરતુમે તે જણાવવું. જે
તરતુમે હોય તે સ્વરૂપી તે કાધો છે તે પણ
જણાવવાની મેહરખાની કરવી.

૩.—જોને અલ્લે પ્રથમે હાથનું લખાણ છે એવે
કાંઈ પણ શક પડતાં અમે તે ચોપાન્યાંમાં લેવાને
બંધાયલાં નથી.

૪.—કેહ પણ બાનુએ ચોપાન્યાંને લગતી કાંઈ પણ
ખબર કોરો પુછવું અથવા સુચના કરવી હોય તે સી
મિત્રમાં બાનુ અધીપતીને સરનામે કાયજ લખી પુછાવ-
વું; પણ તેનો જવાબ ખાનગી મોકલશે કે ચોપાન્યાં
મારશે, તે અધીપતીની મરજ ઉપર આધાર રાખે છે.
દરેક સવાલનો ખાનગી જવાબ આપવાને અમે બંધા-
યલાં નથી.

૫.—લખાણ દર મહીને દસમી તારીખની અંદર
મોકલી આપવાં. મોડાં મહેલાં લખાણે તે મહીનાના
અંકમાં આવી શકશે નહીં. અધીપતી.

લખી મોકલનારોએ ખબર.

બાઈ આઈઆઈ કુમાર મસાલાવાલા, બાઈ મણિક-
બાઈ દા. રામક, બાઈ મેહરખાનું કાવસજી દાવર, ત-
મારાં લખાણો મક્કાં, તે મટિ ઉપકાર થયે; જેવવા-
ઈએ લઈશું.

આ “સો દિવ” સુંબઈનું કોઈમાં નાં ૨૯ હાનગી મોકાં
કચસરે દિન્દ રતીમ પ્રેસમાં પોતાને મટિ કાયજે કાયસલ કુદતાએ બાનુ છે.

BOMBAY ART EXHIBITION.

પારસી અખબારોને કીપશોખા મરાયનાર એક અંગ્રેજી બાનું જુદા જુદા પચીસ દુનરો સીખવવા ને તઈવાર છે. મીસીસ ડબલ્યુ. એચ. મેકકેન, ટે. મગગામ, બેશમજી હાલની સામે.

સાઉન્ડરી એન્ડ કુંપની, લીમીટેડ.

પોઆના, આગમના, હારમોનીઓ, ગીતાર, ઝીકરસ, મેન્ટોસાઈન, તથા જાતજાતના વાદ્યો. મુઝીક (ગાયન) ને લગતાં નવાં ચોખાં દરમેલે અમારે લાંબાં છે. સપ્તમી તરફનાં ડરાઈંગ તથા મીનારો ગાઈડ કરીને

પછી સરસ રીતે ફરેમાં જડવામાં આવે છે. સાઉન્ડરી એન્ડ કુંપની, લીમીટેડ, મુંબઈ.

તદન નવીન પપની અને આજ મુખીમાં

બહાર નહી પડેલી

આ રહે છે આ પડતા,

(તેની સાએનીના સાર સાથે.)

માયેનીને સાર લખનાર.

એરબદ કેવસજી એલજી કાંગા.

મળવામાં રહે એવી નાના હળી ચોપડી જેનું દર માત્ર વખાઈમાં જા હવ તથા પોદસાઈમાં રવાા હવ છે. એ ચોપડી શોભાવમાન પુમાં સામે એવકુરમાન પ્રે સમો પછી સરસ બંધાવી છે. એ પુસ્તક ૧૧૦ સકા નું પણ ફેલાર બનવા છતાં, સરને ખરીદ કરવાને બની રહે માટે કોમલ તેની ધણી મળજી બંધાઈ સામે માત્ર આના બારની રાખી છે તથા તેની ની તેની બંધાઈ સ્વચ્છની ચોડી મીલીવ સાવની, જેનાં પુમાં ૬૫૨ સત બરવોરત સાહેબની મુનેરી મીલીટની સચી આપવામાં આવી છે, તેને ફર પડશે. પાંચરેજ ને

એ પુસ્તકમાં અંગેમ, યથા, નીઆઈશી, ગેટા, ખનેતો, નીરંગ, બાન્ને, નમસકારો ઉપરાંત નવ યશનો દાખલ કરવામાં આવી છે.

કથસરે વિન્ન ઇપખખાનામાંથી મલશે.

ખરોદજી મનચેરજી બેસાનયાની કુાં

મીનાઈ તથા ફેશમી કાપડ વેચનારાઓ મુંબઈ, કોટકાઠ, હારનબી રોડ, સર બરોદજી હજમાઈની રફૂલ પાસે.

કાપડ! કાપડ!! કાપડ!!!

દમારે લાં તરેદવાર બાતનું મીનાઈ, પીત્રાપતી, જેપાનીસ અને રોગાઈનું ફેશમી કાપડ સાડીઓનું તથા પોત્રકાઓનું અને દરેક વપરાસમાં આવે તેનું નવી નવી બાતોનું સાઈ અને સસનું મલશે તેમજ ઉનનું અને મુતસક કાપડ પણ કીકાપત બાવે મલશે. મીના, પીત્રાપત, રોગાઈ અને જેપાનથી દર પદર દહારે નવો નવો માત્ર આવે છે.

છક, મીત્રક અને કમખ તીમીનો મુરતી માત્ર બરવા સાઈ કીકાપત બાવે મલશે.

ફેશવરના ઘણાંકોએ દમારી દુકાનની બેટ લેવાથી ખાતરી પડી. બાકાર ગાખના આરકેજી ખાતરીથી બનવામાં આવશે.

તમામ ખોરદેહ અવરતા.

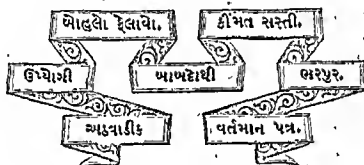
જેમાં અંગેમ, યથા, પોંચો ગેટ, બધી પનેતો, નીઆઈશી, પચીસ યશનો, બાન્ને, આફરમાની, આફરમાની, સતોમ, મેદેસારી, મુકતાદના દલકાએ ઉપર પડવાના ઇજરાનેના હા, ત્રીસે રોજની સેનાએસ, દુવા નીરંગી, આઈસિવરો, મોનાબતો અને એ વગેરે સપલા અવસાતનું મોહાહું પુસતક જેના જેનું રાપુરજી, સફાઈદાર અને મુધ્ધ બેડલીનું પુસતક બીજે ટેકાવુથી આજ મુખીમાં કોઈ પણ પ્રગટ થયું નથી. એ પુસ્તક મોટા બડા અક્ષરમાં છપયું છે, જેથી તે ધણી સેલસઈથી વંચાઈ શકાય છે અને આંખ તાબુથી પડતી નથી.

કમિત-પુસ્તક એકના રૂપવા આંદ. તપારે બડા કાખ પર છપાવેલીના રૂપવા આંકે. સઘી સરસ બડા કાખ પર છપેલીના રૂપવા પંદર. ચોરસ (૨૪) વાલીનો રંગા; (૨૮) વાલીનો રંગા તથા (૨૫) વાલીનો રંગા.

કથસરે વિન્ન પ્રેસમાંથી મલશે.

આખાં હિંદુસ્થાનમાં સર્વે યુજાસતી તથા ઉદ્વિગ્ન-યુજાસતી ખેત્રોમાં
વધારે ફેલાયકું તથા અઢી હજારથી વધારે ધરાકીયાકું

૪૫ સરે હિન્દ . ૪૬

સવાજમનો દર.

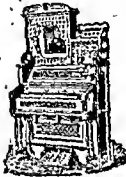
(જે કુપેસ આજ ઉપર આપના બાઉબ.)

હિંદમાં વરસની..... રૂ ૪-૦-૦ દેશીયર..... રૂ ૫-૨૦-૦
દેશી પાકસતી સવાજમ આપનાર પાસેથી વરસના રૂ ૬) તેને વસુલ કરવામાં આવશે.
જાહેર બાબદારનો દર—ચાર લાઈનનો રૂ ૩૨, બીજાનાર અઢીયા બાવ.

BOMBAY ART EXHIBITION.

પારસી અવજાઓને ડીપલોમા ધરાવનાર એક અંગ્રેજ ખાતું જુદા જુદા પચીસ હુનરો શીખવના-
ને તઈયાર છે. ચીત્રીસ કબરુ. એચ. ચેકકેન,
ટે. મળગામ, બેરામજી કાલની સામે.

સાઉન્ડી એન્ડ કુપની, લીમીટેડ.

પોઆના, આગમને,
હારમોનીઓ, ગીતાર,
ઝીરકર, મેનરોસાઈન, ત
ધા મત જાતના વાજીઓ
મયુઝીક (ગાયન) ને લ-
ગતાં નવાં નવાં ઓપાન્યાં
દર મેસે અમારે લાં આવે છે.
સમગ્રી તરફનાં ફાઈંગો
તથા ગીતારો ગાઈટ કરીને

પણી સારસ રીતે દરેકમાં વચ્ચમાં આવે છે.

સાઉન્ડી એન્ડ કુપની, લીમીટેડ, મુંબઈ.

તદન નવીજ ધપની અને આજ સુધીમાં

ખહાર નહી પડેકી.

**જો રહેલું અવસ્તા,
(તેની માએનીના સાર સાથે.)**

માએનીના સાર લખનાર.

એરવડ કાપસજી એદલાજી કાંગા.

ખજામાં રહે એવી નાના કદની જોપડી જેઠું બદ
માતર લખાઈમાં જા ઉચ તથા ચોદલાઈમાં સાા ઉચ
છે. એ જોપડી શોખાખમાન પુકાં સાથે એન્યુકેસન પ્રે
સમાં પછી સરસ બંધાયો છે. એ પુસ્તક ૧૨૦ સફા
નું પછુ દેલદાર બનવા બની, સરવેને ખરીદ કરવાને
બની સાકે મારે કોમલે તેની ધણીજ મળવત બંધાઈ
સાથે માંન આના બારની સાચી છે તથા તેનીજ ની
તવી બંધાઈ સાવની શોધી ગીલીટ સલ્વની, જેનાં પુકાં
ઉપર સત નરયોરત સાહેબની મુનેરી ગોલીટની સખી
આપવામાં આવી છે, તેના રૂ ૧ પડશે. પોસ્ટેજ ને

જો પુસ્તકમાં અંગ્રેમ, થયા, નીઆરશી, ગેટા,
પેતેતો, નીરંગો, બાએ, નમસકારો ઉપરાંત નવ
મશતો દાખલ કરવામાં આવી છે.

કથસરે હિન્દ છાપાખાનામાંથી મલશે.

ખરશેદજી મનચેરજી મેસાનયાની કુાં

ચીનાઈ તથા રેશમી કાપડ વેચનારાએ
મુંબઈ, કેરેકોટ, હારનખી રોડ, સર નમશેદજી
છજાખાળી રુકલ પારો.

કાપડ! કાપડ!! કાપડ!!!

હમારે લાં તરેહવાર જાતનું ચીનાઈ, ચીલાયતી,
જેપાનીસ અને રોંગાઈનું રેશમી કાપડ સાડીંગાલું
તથા પોમકાએનું અને દરેક વપરાસમાં આવે તેનું
નવી નવી જાતોનું સાડે અને સસતું મલશે તેમજ
જાનું અને સુતરક કાપડ પછુ કીદાયત બાવે મલશે.
ચીન, ચીલાયત, રોંગાઈ અને જેપાનથી દર પંદર
દહાકે નવો નવો માત્ર આવે છે.

છક, ચીત્રક અને કસબ તીલીના મુરતી માત્ર
બરવા સાર કીદાયત બાવે મલશે.

રેશાવરના ધરાઈએ હમારી દુકાનની બેટ લેવાથી
ખાતરી થશે. બાહાર ગામના આરકાર ખાતરીથી
બજાવવામાં આવશે.

તમામ જોરદેહ અવસ્તા.

જેમાં અંગ્રેમ, થયા, પાંચો ગેટા, બધી પેતેતો, ની-
આરશી, પચીસ વરાનો, બાએ, આદરગાનો, આક-
રીનો, સતેમ, પેટેશારનું, રુકતાદાના દહાકામાં ઉપર
પડવાના કાપડાનેના હા, ત્રીસો રેશમી ચેતાએચ,
દુધા નીરંગો, આશીરવારો, મોનામતો અને જો વ-
ગેરે સવજા અવસ્તાનું મોહોડું પુસ્તક જેના
જેનું સંપુરણ, સફાઈદાર અને મુદ્ધ જેડણીનું
પુસ્તક બીજી ટેકાણેથી આજ મુધીમાં કોઈ
પછુ પ્રગટ થયું નથી, જો પુસ્તક મોટા બજા
અશરમાં હાપુ છે, જેથી તે ધણીજ સેલ્લાઈથી
વચાઈ સકાય છે અને આંખ તોણવી પડતી નથી.

જો અત-પુસ્તક એકના રૂપયા આર. વધારે બડાં
કાગળ પર છાપાયલીના રૂપયા આડે. સઘથી સરસ
બડાં કાગળ પર છાપેલીના રૂપયા પંદર. પોસ્ટેજ
રૂ ૧ વાલીનો રૂબા. ૨૮ વાલીનો રૂબા. તથા રૂ ૧૫
વાલીનો રૂબા.

કથસરે હિન્દ પ્રેસમાંથી મલશે.

આખાં હીંદુસ્થાનમાં સર્વે ગુજરાતી તથા ઉચ્છેદ-ગુજરાતી પત્રોમાં
વધારે ફેલાયલું તથા અતી હઠ્ઠથી વધારે પસંદગીવાળું

૪૫૨ યં સરે હિન્દ. ૪૫૨

લિવાજ્ઞાઓ દરે.

(જે કુરસા આંધ્ર ઉપર આપવા જોઈએ.)

મુંબઈમાં વરસતી.....રૂ ૪-૦-૦ દેશાવર.....રૂ ૫-૦-૦
દેશી પાછળથી લવાજમ આપનાર પત્રોથી વરસતી રૂ ૧૧ જેમ વસુલ કરવામાં આવશે.
બહાર અખબરનો દર—ચાર લાઈનનો રૂ ૨૨, છીટકા અડધા આપ.

જી. જાનેવારી ૧૮૯૦. †

પુસ્તક ૧૬૭.]

[અંક ૧૧૦.]

સ્ત્રી મિત્ર.

દર માસની આખેરીએ પ્રગટ થયું, સ્ત્રીઓને સરવે
વાંતે ઉપયોગી થઈ પડે તેવું માસીક ચોપાનું.

જૂંલ મં ના રા—પારસી બાલુઓ. †

ચુ'બ ઈ:

કયસરે લિ-દ'સ્તીમ પ્રેસમાં,
ફરામશ કાવસલ મેહેલાએ પાતાને 'મર' બાપું છે.
કીમત વરસ ૧ ના આંગ ૭૫૨ રૂ૩;
૧૧૨૨૦૦ રૂ આવા.

મુંબઈના નામદાર ગવર્નર લૉર્ડ રેનાં
બખતાવર બાનું લેડી રેના માન
પામેલા આસરા હેઠળ.

૩ સ્ત્રી મિત્ર—સાંકળિયું—જાનેવારી ૧૮૯૦. ૬

૧. ઘર સંસારી કેળવણી—(લખનાર Two Old Maids)..... ૨૮૩
૨. મીસન બાવાનું વસિયત—એક ધણી અભયજી જેવી રસીસી વાતો—(લખનાર મીસ શરીન કું પાટક)..... ૨૮૨
૩. ચાદ રાખવા ભેગ નીચરો—(લખનાર મીસ આઈચાય કુંવરજી મસાલાવાલા)..... ૨૬૪
૪. દયા—(લખનાર મીસીસ મેહેરજી દોંગે પેંગે કોહોવા)..... ૨૬૫
૫. નાખીચી સ્ત્રીઓનાં જન્મ થયીરો—શાહજહાં એલીસ—ચીત્ર સાથે..... ૨૬૧
૬. ફીરદોશીનું મરણ—(લખનાર VIOLET)..... ૨૬૧
૭. નર નારીનું ખર્ચું સુખ—(લખનાર મીસ બર્થ જમશેદજી ડાક)..... ૨૬૭
૮. પુરસેદ—(લખનાર મીસ પુરસેદ)..... ૨૬૮
૯. ભરવા સુધવા વીરો—મહારાણીનાં, તાજની લેસ સુધવાની રીત—(લખનાર મીસ માલ્લેકજી દાંગે સરાક)..... ૩૦૧
૧૦. ઇસામેલા પ્રાઉન—(લખનાર મીસ નવાજબાઈ અરસેર રોક)..... ૩૦૧
૧૧. રાંધવાને લગતું—(લખનાર મીસીય શરીનજી દારાસાદ તારાપારવાલા)..... ૩૦૨
૧૨. “સનથીમ” નામની આગવોટમાં એકે સફર—હતી લેડી બારી—પાંચ થોડો સાથે—(લખનાર મીસ હીરાબાઈ નંગે પટેલ)..... ૩૦૩
૧૩. સ્ત્રીનાં ભલાં કાર્યો અથવા અબજા ભતની હીમત તથા સદગુણના દાખલા—(લખનાર મીસ માલ્લેકજી દાંગે સરાક)..... ૩૦૫
૧૪. કાલે—કાલ ઉપર ચલતવી રાખનાર એક મામુસને દાંચે લખાયલા પોતાની છંદગીના બનાવો—(લખનાર મીસ નવાજબાઈ નંગે પાટક)..... ૩૦૬
૧૫. રચ્ચે ફરસદ—(લખનાર રચ્ચે ફરસદનાં બાનું અધીપતી)..... ૩૦૬
૧૬. ખોલાસો અઈ લેલાનો—(લખનાર રચ્ચે ફરસદનાં બાનું અધીપતી)..... ૩૧૦
૧૭. સુંબઈ તથા દેશાવરથી ખરા જવાબો લખી ચોકલનાર બાનું એનાં નામોની ટીપ્પણી..... ૩૧૦
૧૮. અમારી લખનારીઓને ખબર—(લખનાર અધીપતી)..... ૩૧૦

સતી મિત્ર

STRI MITRA: OR THE LADY'S COMPANION.

પુસ્તક ૧ હું.

જાન્યુઆરી ૧૮૮૦.

અંક ૧૧૨૧.

જી ધર સંસારી કેળવણી કા-
વાને એક ખરી કેળવાયતી માતા પિતાનાં
ખાળકેને કેવી રીતે ઉધારે છે.

માતાઓ તથા બેટીઓ માટે એક વાર્તા.

મકરણ ૪ થું.

મઈ શુભદેવી પાતાનું સાધણ-તાબેદારી અને
માતાબેદારી.

ઈમાએતો મચેરશાહ મરચટ તરફનો
ધીકાર તેવણુ તેણીના જયેથી થયા છતાં
પરથો નહીં; તેણી એનું માનતી હતી કે
તેણીની ખુબસુરતી અને બદારના ખપકા
તરફ તેવણુ એકલાજ તીરકાઢતી નજર-
થી નેતા હતા. ખાળપણથીજ એ કોઈ
પણ તેણીને દીનખાઈ કરતાં એણું ધ્રુવ
આપતું, તો તેઓએ એક મોટા યુના
હ કાચો હોષ એજ તેણી સમજતી હતી,
અને તે યુનાહ કરનારાએને કહી પણ વતારતી ન હતી, તેથી
કરી દીનખાઈ તેણીની આગમજ પરણું અને તેથી વધી જેને
તેણી ફસાવવા માંગતી હતી, (તેણી પર ખ્યાર કરી તેની સાથે
પરણવા નહીં) તેનીજ સાથે, એ તેણી એવા યુનાહ સમજતી
હતી કે જી અલીના સુધી તેણી પોતાની બેદન સાથે રસાઈ રહી
અને મનચેરશાહ સાથે પણ ધણુંજ અપમાનથી વરતતી હતી,
કે જે સામે તેવણુ ફક્ત યુગ્મખોજ દસગ હતા. તેણીએ
મોટાં દુઃખ વચ્ચે નેહું કે તેણી તેવણને ફસાવી તો નહીજ
પણ શરસે પણ નહીં કરી શકી. તેવણુ તેણીની મરજ ઉપ-
રાંત તેણી સાથે વાન કરતા અને ધણુંજ, માનથી વરતતા હતા,
અને સગાં માફ કે તેણીને ઘટતી વેસાએ થીખામણુ પણ આપ-

વાને યુક્તા ન હતા. આએજ વખતની યાદથી તેણીએ પોતા-
નાં બેકે છેકરાંનાં મનમાં તેઓના માસા વીરો ધણુંજ ખગળ
વીચાર બેસાડ્યો હતો; તેણી કહેતી હતી કે તેવણુ ધણુંજ સખન
દીવના અને ઘાનકરી હતા, પણ ખરેખર આ પ્રગટું તેણીએ
તદન વીચાર વગરનું ભરપું હતું. તેણી કહી પણ ભાવીને
વીચાર તો કરતીજ ન હતી; અને તેણીને ખબર હતે કે થોડા
વખતમાં તેણીનાં છેકરાંઓ, જે ખાલસ સામે તેણી ફરયાદ
કરતી હતી, તેવાજ દસ્તકમાં જશે, તો કદાચ તેણી આવું પગ-
લું ભરતાં આટકતો.

દીનખાઈને પોતાની જુવાન છાંદગીમાં આએ ફેરફાર એટ-
લો તો અજબ જેવો લાગતો હતો કે ધણો વખત પછી તેણી
પોતાનાં મનને શાંત કરી શકી, તેણી અસમર્થીજ કોઈ એકને
માન આપવાને અને ખરા ખ્યારથી આદવાને ઈચ્છતી હતી,
અને તેણીના ધણીમાં આ તેણીની ઈચ્છા પુરી પડી. તેઓનાં
અદરાષા પછી મનચેરશાહ દીનખાઈને મેહેતાનાં સાકરખાઈની
રીસમારીખોર સહીઓની મરજીથી જુદીજ કાસમની મરજી-
માં ફેરવતા હતા. તેણી નેતી હતી કે તેણીના વરને થોડા
આદતા હતા, માન આપતા હતા અને વળી તેવણુ કરતાં મોટા
વંધારે હડપણવાતા અને આખરશાર અદરથો પણ તેવણુની
સત્તાહ લેવા આપતા હતા. આએ વખતનો અદરથ તેણી પર
ખ્યાર અને માયા રાખે અને વળી તેણીને માન પણ આપે
એ વીચારથીજ તેણી એટલા તો સતરાપ પામી કે તેણીના
ખરા રણો પોતાની મેલે હમણું બદાર અમકયા લાગ્યા, તેણી-
ની માત્ર ચસણુમાં આ વખતની ફેરફાર નેહું. તેણીના વર પણ
અજબ ધઈ કોઈ વેળા તેણીને મશકેટીમાં યુદ્ધતા હતા, કે
તેણી તેજ સરમાક અને કુંજરી હોરમજશ્યાદ બેદલી હોમ-
છીની દીનખાઈ હતી કે કોઈ ખીજી તેણીની ખરી દુશી-
ખરી જેને તેણીની બેદન કમસ જેવી ધારતી હતી, તે તેણીના
વરનાં હોજનથી ખીલવા લાગી. તેણીએ નેહું કે તેણી જે
રાગ, અને જે લાગણીથી પીખાતા વખડતી હતી તેથી
તેણીને વર ધણુંજ મપન યતો, અને આ સેધ કાપ્યા પછી
તેણીએ એટલી તો હુમટથી પોતાના અમવાસમાં કુધારો
કાઢ્યો કે તેણી તેથી પોને પણ અચરત ધઈ મઈ, મીનાર
(Drawing) ના દુનર કે જે માટે તેણી અમાન ધણી બેદરકાર
રહેતી હતી, તેનો પણ હવે તેણીનામાં એટલો તો શોખ વ-

ધરો કે તેણી હવે જુદી જુદી જગાના ચીતારો લેવા લાગી. આ ચીતારોમાં તેણીના હાથે ચીતારેલાં પોતીકાં ધરને ચીતાર તેણીના વરને ધણે બાવતો હતો અને જ્યારેથી આઈમાએ પોતાની બેઠનને તેણીના પંચગનીના જંગલમાં મક્કા જતી સારે આવાં મુદર મીસે બેઈ તેણી અજબ થતી હતી.

પણ દીનખાઈમાં આએ ફેરફાર બેઈ સૌ કરતાં વધારે તો હોરમજશાદ અજબ થતા હતા; તેવણ વારેધડીએ પંચગનીમાં પોતાની દીકરીને લાં રહેવા જતા હતા, (મુખ્ય કરીને જ્યારે તેવણનાં કુટુંબમાં એક દેહિનને પધારો થયો હતો) કારણ કે આઈમાએના ખરચાણ અને બેઠકકાર કારનાર તમે તેવણે દીનખાઈના વખતમાં મક્કા સંપણ ધરવું સુખ બોદ્યું હતું. બારો કલાકે તેવણે સોધી કાઢ્યું કે તેવણની સાથી વાદલી અને હજી સુધીની માનીતી આઈમાય ખામી વીનાની ન હતી. દીનખાઈ એટલી તો માયણ અને તેણીના બાપનાં સુખ માટે એટલી તો કાળજી રાખતી હતી કે તેણીએ આઈમાના મોડા ખરચો તેણીના બાપથી છુપાવ્યા હતા; પણ તેણીનાં લગન પછી આઈમાયાનાં કાશીનાં ચરસો પધવા લાગ્યા અને તેથી અલગત પૈસો પણ વધારે ઉડવા લાગ્યો અને તેવણપર લાંબાં લાંબાં બીડો આપવા લાગ્યાં, જે બીડો આ જુવાન બાલને પોતાને મુકવા નહીં મગવાથી પોતાના બાપ પર મોકલી આપતી હતી. હોરમજશાદ આથી દુઃખ બેસી રીતે મોંઘ્યા અને પોતાનાં હરેશનાં અપીચારી પગનાં ભરવાની ટેવ માફક આ વખતે પણ જ્યારે ધણાં ઇંસો થયા સારે તેજ ધડીએ આઈમાયને ધમકાવવાની કોશિશ કીધી. કોઈબી વેળાએ બાપનો ઇપકો સાંભળવાની ટેવ ન હોવાથી તેણીએ પણ તેટલાજ શક્તિથી તેવણને જવાબ આપ્યો અને આ પ્રમાણે બંને વચ્ચે એક મેટા કળો જાગ્યો, જેનો અંત આઈમાયાનાં ગાડી બેઠકાથી સાકરખાઈને તેજ જવામાં આવ્યો. જતી વખતે તેણી બેઠકની ગઈ કે તેણીના બાપનાં બેજી પાછું ફર્યો આવશે નહીં લાં સુધી તેણી પાછી ફરશે નહીં. અને દીનખાઈનાં વચ્ચે પડવાથી બાપ દીકરી વચ્ચે સલાહ યઈ, પણ હવે હોરમજશાદની બાબિ ખરાબર કાપડી અને કમનસીબે જેમ કેટલાક નજાનાં મગજનાં ગા બાપે નાનપણમાં પોતાનાં બાળકોને હાડી જવા લાઠ લાગ્યે છે અને જ્યારે મોટાપણમાં તેનાં પરીણાગે ભેળ છે લારે બેઠકી હાડી જવા લાગ્યા સખતાઈથી તેઓ તરફ વરતે છે, તેટલીજ સખતાઈથી હોરમજશાદ પણ આઈમાય તરફ વરતવા લાગ્યા. તેણીના બાપની આવી ચાલથી આઈમાય સાકરખાઈની સમત વધારે સોષવા લાગી. દીનખાઈ અને મનચેરશાદ સાથે ફરવા હરવું તેણીને પસંદ હતું નહીં, પણ તેણીની બેઠનની એકી અજબથી અને ખુશાલી વચ્ચે નાંદના જંગીરના લાંબાં વેલાએ તેણીએ પંચગની જવાવું તેડું કચુલ કાપું અને હરેશની માફક સાકરખાઈ સાથે મુંબઈ જવાને બદલે આ વરસે તેણીએ પોતાની બેઠનનાં એકાંત વેદાંતમાં જવાવું પસંદ કીધું એ વડી દીનખાઈને વધારે અજબ જેવું લાગ્યું. આઈમાય બેઠકી હતી કે, મુંબઈથી તો હવે તેણી કંટાળી ગઈ

હતી. મનચેરશાદ તરફના તેણીના ધીકાર છતાં કે જે ધીકાર તેણી છુપાવવાને સંભાળ રાખતી હતી તેણીએ સોધી કાઢ્યું કે તેવણ એક ધણાજ રમણ સાથી થઈ પડે; તેણીના જાણે પોતાની અસર રીતમાં પાછી અખલાર કીધી હતી. તેણીની બેઠન તેણી ધારી શકે તે કરતાં વધારે મુદર અને રમણ થઈ હતી, અને તેણીના નાનો બાલુજ તો ખરેખર ધણાજ પુણમુરત નાનો મસ્તાન હતો. વધી મનચેરશાદે તેણી માટે ખાસ એક નાની મુદર ટુની ગાંધી ખરીદી હતી, કે જે તેણી પોતે હાંકે રોજ ફરવા જવાની મજાદ મેલવતી હતી. એ મહીનાની પોતાની સુસાકાતથી તેણીએ પોતાની બેઠનપર ધણી સારી અસર કીધી હતી; તેણીએ એક વેળાએ પોતાની બેઠન સાથે એકબી બેસી વાત કરતાં કચુલ કાપું કે, તેણીએ પોતાનો ખાર એક ચોકસ રાખસપર ખાંધો છે અને તેવું પરીણામ યોગ્ય વખતમાં સારું આપશે એવી આશા છે દીનખાઈ એવું ક્યારે અને તેની વાતજ નેતાં હતી. તેવણ ધારતાં હતાં કે આઈમાય પરપયા પછી પોતાની ચાલ તદન મુધારી નાખશે. અફસોસ! દીનખાઈ ગમે તેવી તીક્ષણ જુદીનાં હતાં, તેપણ હજી મુધી તેવણ પોતાની બેઠનની ચાલ ખરાબર ખામતમાં રીપચાં ન હતાં.

દીની મોહસમમાં જ્યારે તેણી (દીનખાઈ) પોતાના બાપ સાથે મુંબઈ ગઈ સારે તેણીની આ આશાએ ભંગ થઈ ગઈ અને તેણીને પોતાની બેઠન માટે એટલી તો શીકર લાગ્યા માંડી કે જેથી તેણીના નાચુક તનદેશતીને તુકશાન થયું અને ધારવા આગમન તેણીના વરને તેણીને પાછું પંચગની લઈ જવાની ફરજ પડી.

આઈમાયાની મરજી સોરામજી વાદડયા સાથે પરણવાની હતી કે નહીં તે આપણે કહી શકતાં નથી, પણ તેવણ તો તેણીને ખરા ખ્યારથી આદતા હતા, એ જુલે જુલું દીરવું હતું અને તેણી પોતે પણ તે ભણતી હતી, અને આ વીરોની ખાતરી કાપા પછી તેણીએ તેવણને પગવવાની કોઈબી શક્તી આપી રાખી નહીં, યા તો તેણી જેમ કહેતી હતી તેમ તેવણ તેણીને ખ્યાર મેલવવાને લાવક છે કે નહીં તે એકી કલાકવાની પ્રકોશ કરતી હતી. સોરામજી વાદડયા બંને તીખ્યા ખચાચાં આસાંમી હતા. મનચેરશાદ મરજતે તેવણને સારી પેઢે પીઝાણતા હતા. તેવણ પોતે પોતાને એકાજ ખતા હતા તે કરતાં પણ વધારે સારી રીતે તેવણે કલાકવાક કરી તેવણને સમજાવ્યું કે આએ સ્ત્રી કે જેની સંજતમાં તેવણ કહી સુધી થશે નહીં, કે જેણી પોતાની કાંધાવાલી ચાલોથી તેવણની જાંઘી કંગાળ બનાવશે, તેણીથી જાનતાં સુધી દુર રહેવું; પણ સોરામજી તો ફક્ત એમજ બેઠકા હતા કે, “તેણી તો મારો ખ્યાર પ્રેરશે મગજન છે તે અજબાની જેવા માંને છે, અને ગમે તે યાજ તેણી મારીજ થશે.”

મનચેરશાદ અને દીનખાઈની આનંદથી વચ્ચે એ મહીના પછી સોરામજીએ હોરમજશાદ આગળ જઈ આઈમાયાનાં લાપની માંગણી કીધી કે જે માંગણી આઈમાયાની મરજીથી તેવણે કચુલ રાખી, પણ તેણીએ એવી કચુલાન કીધી કે

બાં સુધી તેઓ પરણે નહીં ત્યાં સુધી તેઓના અદરાવાની વાત છુપી રાખવી.

આઈમાયના અદરાવાથી તેઓની શીકર ઝોઝી થઈ હતો, પણ તેણીની આ ક્યુસાતથી ઉઠતી તેઓની શીકર વધી. મુખ્ય કીને જ્યારે તેણી પંચગની જવાને બદલે સાકરખાઈની શીકીઆરીખોર દીકરીઓ સાથે માથેરાન ગઈ, ત્યારે એક દહોડા સવારે સકારાં દીનખાઈ પોતાનાં જાત્યાંઓની સંબાલમાં ચે-કાપકાં હતાં, કારણ કે તેણીના નાનો કુચો તે રાતનાં જમાર આત્મી પડ્યો હતો. તેણીએ હમણાંથીજ એક માતાની સં-ભાલ અને ખુશાલીના પુરતો અનુભવ મેલવ્યો હતો. તેણીના કુચો હમણાં સારી પડે હોવાથી તેણીના ખોડામાં હસતા રમતા પોતાના બાઈના મસ્તી ભરેલા માથાએ તપાસતા પડ્યો હતો, અને દીનખાઈનાં મનમાં હમણા ખુશાલી શીવાય બીજી કોઈ પણ શીવાર હતો નહીં. આપાએ ઝોરડામાં ખુશીઓની લાંબી ને લાંબી હાર ગોઠવીને મુઠી હતી કે તે પકડીને આપણા નાંકના નાંગીર શેક આપો ઝોરડો ચાલી શકે. આ મનહત તે નાંકના શેકવાને ઘણીજ પસંદ પડી, કે જેવણુ હમણાં. પંદર મહીનાની કુબરગ વધે પુગા હતા અને જેવણુને ફૂસડમાં મારવા અથવા કોઈના હાથમાં બેસવા કરતાં માલવાનું વધારે પસંદ હતું. એક બે પગલાં ભરી તેવણુ ઉભા રહેતા અને પછી એકદમ દસી પડતા કે જેને તેવણુનો નાનો બાઈ ચીંચાણી ચીંચાણીનાં ખુશાલી ભરેલા અવાજથી ટેકા આપતો હતો.

“દીકરા નાંગીર, જે સંબાલ રાખ, નહીં તો ત્રીકાઈ જ-છીને વધી તારી મમાને બીલવવાપતો ના”, તેની જુવાન માતા બોલી, જેણી તેને એટલી તો ખુશાલીથી તપાસતી હતી કે તે ખુશાલીમાં ભાગ લેવાને તેણીએ તેના બાપને બોલાવ્યો; જ્યારે તેણીના દીકરા જેણે પોતાની માતાના હોઠમને તાપે ધર્યો હોય એવું જતલાવવા એક પત્ર સુધી કાંઈથી ધરવા વગર ઉભા રહેતા, અને પછી ઝોરડાની સામેની બાજુએ ફેંકી જઈ, જલ્દી ફેરીએક ફૂલે મેઘથી હોય તેમ હસવા પડ્યો અને પોતાનો ગોઝાળી ચેહેરો પોતાની માતાના બોલામાં સંતાડી દીધો. દીનખાઈએ પોતાના દીકરાને માથાથી “કીસ” કીધી અને તેને પછે તેવણુના વર ઝોરડામાં દાખલ થયા. “ખ્યારા મંચી”, તેણી આવડતાથી બોલી, “મે” થેલી જેવીએ અમથાજ તમને બોલાવ્યા જે, ટોમી તો હવે તદન સારી પપે છે, મને તો ફોલ્ટનીજ કોઈ બીલક લાગ્યા કરતી હતી, અને વધી આપણો નાંગીરની” —તેણી એકદમ ધારતીથી મુગી રહી ગઈ, કારણ કે તેણીએ પોતાના વરના ચેહરાપર એટલા તો ધમરની નીચાંનીએ જેઈ કે જે કે તેવણુ તેણીના બેઠો સમજ હસવાની કોશિશ કીધી, તોપણ તેણી પોતાની બીલક દુર કરી શકી નહીં, પણ ફક્ત ખ્યારથી પોતાના દીકરાને એટલુંજ કહી શકી —“જય દીકરા, તારા પપાને જઈને પુછની કે તમે એટલા બધા દસગીર લાગ છો.” — કે તે બાળક તેણીના ચેહેરા પર તીકડા લાગ્યું અને પછી જ્યારે પોતાના બાપના હાથો તેની તરફ લખાવેલા જ્યાં ત્યારે

પોતાની માતાની સાડી મુઠી-દઈ તેણીને તાપે થયો. મનચે-રશાહે તેને હાથમાં લઈ પેટમાં ચાંપ્યો, તેને ઘણા ખ્યારથી ક્રોડી કીધી અને એક પણ બેલ બોલ્યા વીના ઝોરડો છોડી ચાલી ગયા.

“આઈ, હોમી બાપાક આપણા હાથમે દેવો” તેણીની આપા પોતાની બાઈના ધમરાટ જેઈ બોલી અને થોડા વખતમાં દીનખાઈ પોતાના વર આગળ ગયાં, કે જેવણુ એટલા તો ઉઠકેરાઈ આપા હતા કે પોતાની બાઈનીની હાંચરી પણ તે પછે તેવણુને સાંત કરી શકી નહીં. થોડા વખતમાં તેણીએ નીચે પ્રમાણેની સવળી વાત બોલી:—

આઈમાય અદરાવા પછી એની તો ખરાબ ચાલ મલાવતી હતી કે એકલા તેણીના બાવાજ નહીં નાખુશ થયા હતા, પણ સાકર-બાઈને પણ ધવાનું કારણ મદ્યું હતું, જેવણુ જે કે નખમાં બેળમાં અને મોજ શોખમાં ચરી હોયનાં હતાં તોપણ થોડા ઘણે લેહોંગા ડર રાખતાં હતાં. હોરમજરાદનાં નવડીકનાં સગાં ધવાથી આઈમાયની સોરામજ સાથ અદરાવાની વાત અવગત તેવણુને જણાવવામાં આવી હતી અને જ્યારે ત્યાર તેવણુ તેણીને હદમાં રહી માલવાની શીખામણ આપતાં અને કહેતાં હતાં કે કદાચ તેણીની આવી માલથી તેણી આવેા મુના જેવા વર બોલી દેશે, પણ આઈમાય તો ફક્ત તેવણુના નખો બોલો સાંભળી હસતી હતી. તેણીના બાપની શી-ખામણથી તો ઉઠતી તેણી વધારે અને વધારે તેવણુને કુઝી કરતી હતી, તોપણ કોઈ ફાઈ વેળાએ તેણી એટલી તો નરમ થઈ જતી કે સોરામજ તેણીને વધારે અને વધારે માલતા હતા અને તેથી પોતાનું દુઃખ ભુલી જતા. તેણી તેવણુને વારંવાર તેઓના અદરાવા વીસીની વાત છુપી રાખવાની ધ-મકી આપા કરતી હતી અને કહેતી કે જે તેવણુ તે વચન તોડશે તો કહી પછું તેણી તેવણુનું મોહડું બોલશે નહીં. તે-ણીના બાપ, ભરીપના ખાવંદ, અને સહીને લાગતું હતું કે તેણીની આ ચાલ ખોટી હતી અને પેદાશો તેમજ ઉછેરી તેણીને વારંવાર સમજાવતાં પણ હતાં, તે છતાં કોઈનુંથી તેણી પર ચાલી શકતું ન હતું.

આરી રીતે માથેરાનમાં એક મહીને પસાર થયો, જ્યારે આઈમાયની છાંદનીમાં એક નવો મોઢો ઉમેરો. એક જુ-વાન સરજનન જે તરતેતોજ વેલાતથી પાસ થઈ આવ્યો હતો તેની તરફ આઈમાયનું ધ્યાન ખેંચાયું. તેણી જાહેરમાં તેને વખાણવા લાગી અને પોતાના ભરીપના ખાવંદ આગળ તે વીશે બેઠતાં એવી તો બાપા વાપડતી હતી કે તેનાં કોઢમાં અદેખાઈની લામણી ઉઠકેરાતી હતી. ખરેશેદજ મેન્દર જન-લુતા તો હતા કે સોરામજ વાલડયાનું આઈમાય પર કીક હતું, પણ તેવણુ એમ સમજતા હતા કે આઈમાય બેમાંથી તેવણુને વધારે પસંદ કરતી હતી; પણ તેવણુને યોડીજ ખ-જર હતી કે આથી તેવણુ કેટલી પંચાતીનું મુગ રાખના હતા. હોરમજરાદ વારંવાર તેઓની વચમાં પડતા હતા, ફક્ત આઈમાયને ધમકાતીનજ નહીં, પણ આએ નવા આવવાનું સાથ ધણું ખર જાયે મોહડું ફરીને. અને જ્યારે તેવણુ બેખું

કે તેણી તેવણને ગણકાવતી ન હતી, સારે તેવણે જણાવ્યું કે તેણી સોરામજી સાથે અઘરાયતી છે એવું બહેરમાં જણાવી તેણીને શરમમાં નાખશે. આઈમાય પણ તેટલાજ ખીનકર્મમાં બોક્ષી કે, બે તેવણ તેવું કાંઈથી કરશે તો તેણી પોતેજ આ કારણ તોડી નાખશે અને ખરોદછ એવર સાથે પરણી નશે. આમે તે હતા દહેથી બધાં યઈ ગયું. હેરમજશાહે કહ્યું કે તેણી બે એવું કાંઈથી કરશે તો તેવણના શ્રાપ તેણીને માથે પડશે, પણ આઈમાય તો હંડે પેટે કાંઈથી નવાજ આપ્યા વગર મુઝાં મુઝાં કરવા ગયાં.

બારે એક વખત બે હેરમજશાહનો ગુસ્સો ઉસકેરાયો તો તેવણની સાધારણ અક્ષયથી તે વખતે જતી રહેતી હતી અને એક વેળાએ તેવણ ને કરવાને બીલતે તે આ વેળાએ તેવણે કીધું. તેવણ સોરામજી આગળ ગયા અને તેને હસ કરાવે, તેને ધમકાવે અને આઈમાયનો તેણીની મરજી સુજાવ્યા વગર દેવા માટે તેને કપડા આપે અને ચેતવણી આપી, કે બે હજી સખત ઉપાય ન લેશે તો તેને તેણીને ખોલવી પડશે.

આ સમયે તે જુવાન શખસે યુવયુવ સાંભળ્યા કીધું, પણ તેણે એકરુ ગુસ્સાથી લાકડું બંધી ગયો અને ઝડપથી દાંધ પગ બાંધી ઘેસો નેવેા બની ગયો; તેણે આઈમાયને મોટે મોડું મઠી વાત કરવા ઈચ્છ્યું. તેણે તેણી સાથે શાંત પણ વાત કરવાની કોશિસ કીધી. તેણીને કાસવાલાકારી બેવા અને હેરમે કપડા પણ આપે. આઈમાય એક તો ગીરકાવતી હતી, તેમાં પુરી ઉસકેરાઈ ગઈ. તેણી બોલી “તમે ધંધાજાન અઘેવા છેઓ, શું તમે એમ કહેવા માંગો છો કે હું ખરોદછને ધીકારું? ને તમારે લીધે તેવણ સાથે વાતખી નહીં કરું? વધી તમે ખરોદછની એટલા તો જુદીજ નવતના માણસ છેઓ કે હું ખરેખરી દેવા માગું છું કે હવે આપણી વચ્ચેની સગાઈના અંત આવે, તો ‘સાર’, કારણ કે હું બાલ્યું છું કે આ સગાઈથી આપણે બેમાંથી કોઈનેથી સાર થવાનું નથી.” આમ કહી કાંઈથી નવાજ માટે થોભ્યા બીના તેણી જાણી આવી ગઈ.

સોરામજીના ગુસ્સાને આઈમાયને જરા પણ ખ્યાલ ન હતો. તેણી એમ ધારતી હતી કે તેણીએ હજી તેવણને પુરતી શીક્ષા નહીં કીધી હતી અને તે દીવસે સાંજના સાકરજાઈને લાંબી પારડીમાં તેવણને વધારે દુખી કરવાને તેણીએ દેખાવ દાવો, પણ તેણીનાં બારે ગુસ્સા વચ્ચે તેવણે હાં આપ્યાજ નહીં અને તેણીનાં દીકરાં કાંઈ એવું તો છુપી બીલક ઉતપત યઈ કે તે સાતનાં તેણી બારી દેમે પોતાને બીજાને મઠે. સોરામજીની ગેરહાજરીએ બધાંમાં અનવચી ઉતપત કીધી હતી; મુખ્ય કરી સાકરજાઈમાં. બીજે દીવસે સવારના આખું માથેશન ધમકાવમાં પડ્યું. બધે એની છુમ હડી રહી હતી કે સોરામજી વાહડ્યા પેનેરાના પોઈ પરથી ખીજમાં પડી મરજી પામ્યા હતા. આ બતાવ કેમ બન્યો તે કાંઈ સમજી શક્યું નહીં, પણ કાંઈ અકસમાતથી એટલેકે તેમ યયું હશે એવી અરવા લોકમાં માણુ રહી. તેવણનાં વીસ, તેવણના

વક્ષાદાર મોકર માટેની એક કીમતી બેઠ અને મનચેરશાહ મરચાંને નાનાનાં તેવણનાં એક કાગળપરથી એવું માલમ પડ્યું હતું કે તેવણે જણી બેઠેની ખીજમાં પડી આપવાત કીધી હતી, પણ આ આપવાત વીસે હેરમજશાહનાં કુદંબ સીવાય બીજા કોઈ પણ લોકમાં જણાવવામાં આપ્યું નહીં. લોકમાં તો નહીં ખ્યાલ હતો કે આ બતાવ અકસમાતથી બન્યો હતો.

આઈમાયને બારે તેણીના બાપે ગુસ્સામાં આ વાત એકદમ જણાવી, સારે તેણીની હાલત કેવી યઈ પડી હશે તેનો હવાસો અમેા વાંચનારને સોંપીએ છીએ. ગમે એવી દૂર, બેહસીલી અને સખત દેખાંની, પણ તેણી એક સીજ હતી અને તેથી વધી જુવાન અને બધાં મુધી સારજન ખરોદછને એકાધતી ન હતી હાં મુધી તો ખરેખર તેણી તેવણને આલતી હતી. ગમે તેવું તેણી પોતાનું ગદ મારતી હતી કે તેવણનાં મોતનું કારણ તેણી ન હતી, તોપણ તે કોરોસ એટલી તો દેાકટ હતી કે આ બાબતને તેણી વીચાર કરતાં પણ કમકમતી હતી. તેણીનાં દીકરાં હલગીરીએ ધર કીધું, પણ તેણીએ પસતાવે તો કીધોજ નહીં. ત્રણ દીવસ અને સાત રાત્રી તેણીએ પોતાને એરકા છેડેા નહીં, અને તેણી બારે બહાર દેખાવ દેવા લાગી સારે પોતાનાં છગરામાં ને દુખી લામણીએ યતી હતી તે બનતી કોરોસથી છુપી યાતતી હતી. બારે તેણી એકલી પડતી સારે તે વખત ખરેખર ઘણી ખરામ રીતે પસાર થતો હતો. હવે તેણી પોતાની બેઠનને મચવાને ઘણી ઇતેજાર ધરા લાગી. હેરમજશાહ પણ ધણજાન દુખી થઈ ગયા હતા, અને સંતાપથી તેવણ આમરી પણ પડ્યા, જેથી દીનબાઈ અને મનચેરશાહને તેવણની આગળ જવાની ફરજ પડી. બીજાં બોની છુસોથી પોતાનાં ધરનાં મુખમાં ખસડાયે તે બેવાથી ઘણીએક જુવાન બાપડીએ અને માતાએ દુખી થાય, પણ દીનબાઈ કાંઈ તેમાં ન હતો.

ને વખતે તેવણ પોતાના બાવાનાં ધરમાં આવ્યાં તે વખતે આઈમાય એક મોટા મેલાવણમાં ગઈ હતી અને દીનબાઈએ માલસેને જણાવ્યું હતું કે તેણીની આવી પુગવાની ખબર બીજે દીવસે મુધી-આઈમાયને જણાવવી નહીં. બીજે દીવસે સવારના ઉડ્યા પછી અરધે કલાકે દીનબાઈ પોતાની બેઠનના એરકામાં ગયાં; બારે તેવણે પોતાની ઉંધતી બેઠનના છુખ સુરત એરકાને શીકે પરેસો નેવેા સારે તેવણનાં દીકરાં ધારતી લાગી. તેણીના લાંબા બાસે વીખરાઈને તેણીનાં માથાં પર છુટા પડ્યા હતા અને તેમણે નેવાં તે તેણીનાં કપાલપરથી આસનેથી ખીસાડ્યા ગયાં, તેવીજ તેણી ચોંકી ઉઠી.

“કુ એટલા વારમાં સવાઈપી પડ્યું કે?” તેણી આંખો અરથી ઉંધારી અવાગી ખાતી ખાતી બોલી, “બંને આખી સાત હું સુતીજ નહીં હાજો તેવું લાગેજ. હું ત્રવનો અપખને બેઠેજ કે?” તેણીએ મોંઘા ઉઠી ઉમેર્યું. “કુ હું એક નાગાએ સુતેને બીજ નગાએ ઉઠી કે? હું પચગનીમાં છેઝો કે?” “નહીં મારી વાહલી એમી, તું મને આપણા બાવાનાં ધરમાં આપકાર નહીં દેતી?” દીનબાઈ બોલ્યાં.

તેવણના અધ્યાત્મ અને દેખાવથી તેણીની છાતી ધપકવા લાગી. તેણીએ પોતાની મગરૂરી અને અસહ્ય દુઃખાનુ અનુભવ કરવાની કોશિશ કરીધી, પણ ફેલકટ. તેણી પોતાનાં હાથો પોતાની બેઠનની મરદન આસપાસ વીટળી રહી પડી.

આ આપકાર દીનબાઈને તેવણ ધારતાં હતો તે કસતાં જુદી-જ રીતે મર્યાદા હતો અને તેપરથી તેવણ કાંઈ મોટી આશા બાધવા લાગ્યાં, અફસોસાં પણ આપે તો ફક્ત એક અપરાધનું કસાકું હતું. આપકારના કપડાં પેઢી તેરેકો વખત તેણીએ પોતાની બેઠનને બદલ જવાના કાઠાવાલા કીધા અને બ્યારે તેણી પાછી આવી ત્યારે આપે છોકરી છોકરી હસતે ચેહરે મોટી, “તમારાં બાપરાજીને વાસ્તે હવે હું તૈયાર છું, કારણકે પંચમગની વેરથી એક મોઢું શીખામણનું બાપણ આપવા શીવાય તમે અહીં શું કરવા આવો?” દીનબાઈએ તેણીની મોટી આશ માટે ધણીથી સમજાવવાની કોશિશ કરીધી, પણ ફેલકટ. આઈમાય બસ મોઢંસ કરી એમજ કહેતી કે તેણીનો તો કાંઈ વાંક હતોજ નહીં, અને ગરીબ સેરાય તો તેના પોતાનાજ શરસાને ભોગ થઈ પડ્યો હતો, અને તેમ કરતી વેલાએ તેનું બેઠનું ખમતીજ ખીસી ગયલું હોતું જોઈએ; જોકે આપે ધણેજ બચાવેલું હતું, તોપણ તેણી કહેતી હતી કે તેમ થવાથી તેણી એક મોઢાં સંકટમાંથી છુટી હતી. ગમે તેવી રીતે તેણી બોલતી હતી તોપણ દીનબાઈને સાચું કે તેણીને અંજરખાનેથી દુઃખ લાગતું હતું. તેવણે જ્યેષ્ઠ કે તેણીને સમજાવવાના તેવણના સપ્તમા નરમાસ ભરેલા ઉપાયો ફેલકટ હતો. તેવણે મનચેરેસાદ પર સોરાને લખેલું કાગળ તેણીને વંચાવ્યું, જેમાં તેણે તેવણની (મનચેરેસાદની) શીખામણ નહીં માનવા માટે પોતાને ધણી મુશ્કેલી જણાવ્યો હતો અને તેવણને અંજર કીધી હતી કે તેને ખરેખર તેવણની પાસે માફ માંગવી અને કહેવું કે તેણે જે પગલું ભર્યું હતું તે તેઓનું કારજ તોડવાને પૂરતું હતું. આ કાગળ વાંચ્યા પછી આઈમાય શીઘ્રી પડવા શીવાય તેણીપર બીજી કશી અસર થઈ નહીં. દરજીની દીનબાઈએ ઈચ્છ્યું કે તેણી આ બાબત માટે પસ્તાવો કરે. તેવણ જાણનાં હતો કે સખતાર્થ તેણીને વધારે કુશલતાથી જનાવશે, તેથી તેવણે હોરખજરાકને તેણી સાથે નરમાસથી વતનાને કાલાવાલા કીધા, પણ તેમ તેવણ કશી શક્યા નહીં.

તેવણનો શરસા ખરેખર જોઈને આઈમાયના હાથની માંગણી કરવાથી વધારે ઉસકેરાયો, તેવણે જરાક પણ ખીલ વગર આ જવાન સરજનની માંગણી સાફ ના પાડી, અને પછી પોતાની દીકરીને બોલાવી ખુબ અખતારી નાખી, તેણી તેણીને સોરામજી વાહડયાનાં મોતનું મુગ જણાવી અને જવાન ખરેખરે દરજે ઉતેજન આપવા માટે તેણી તરફ કેટલાક શરૂઆતે ભરેલા મોઢા વાપડવા; તેવણની અજાણ્યો વચ્ચે તેવણે જ્યેષ્ઠ કે તેણીએ તેવણનો કપડો ચપચપ સાંભળ્યો, પણ બ્યારે તેવણ તેણી આગળથી ચાલી ગયા ત્યારે તેને તેવણે તેણીને શીઘ્ર ગાશી અને કમકલાવેશ દાંતોથી નીચલા મોઢાં બોલતાં સાંભળી હલે તો ખરખરજ તેવણ ધણી ચોક્યા બેઠો—

“બાપા, જા તમને છોકી જવામાં હું કાંઈથી પ્રાપ્ત કરતી

હોઈ તો તે પ્રાપ્ત તમારેજ માથે પડ્યો. હું તમારી રમથી પરજીતે, જે તમે અને તેમ કરવા દીધું હતે તો. પણ હવે માફ નમીય લખાઈ ચુકું છે. વડોદરામાં મારે માટે હવે કાંઈ પણ મુખ નથી. જોહા ખાતર હવે મારી પાસે ખીજાં ઉગાદા જરતે દુઃખી ના કરાવે.”

જય અકવાપમાં વધી ગયાં અને આઈમાયની હલથી જવાના તાબેદારીથી અને બહાર જવા આવવાનું છોકી દીકરાથી (આમ કરવા માટે દીનબાઈનું તે વખતે સાં આવી મુગનું તેણીને એક ઠીક બાહનું થઈ પડ્યું હતું) તેણીના આપનો શરસા ધણી ખરે સધળો નરમ પડ્યો. દીવસના થોડાક કલાકો તેણી પોતાની બેઠનથી તલન એકલી મુમરતી હતી તે માટે કાંઈ ઝાઝી અજાણ્યોથી ઉસકેરાઈ નહીં. આઈમાયની ચાલમાં ફેરફાર જોઈ દીનબાઈ ખુશી થયાં, પણ એક મેહનો વચ્ચેના વીસવાસનો તો હવે છોડા આપ્યા હતા. લોકો સોરામજી વાહડયા સાથે આઈમાયનું નામ જોડી તરેહવાર ગયો ઉરાડતાં હતાં, પણ આઈમાય તેની મોટીજ દરકાર કરતી હતી, તો જોકે આ નીચાથી તેણીનું કુટુંબ તો ધણું ખીજવાનું હતું. આ વેલાએ આઈમાયને એક પેસાદાર બાનુએ (જેણીને હોરખજરાક સાથે મોટી ધણી ખીજાવ હતી) પોતાને સાં થોડા દીવસ રહેવા આવવાનું તેડું મોકલ્યું; હોરખજરાકે આ તેડું ધણીજ ઉપકાર સાથે કમજી કરીયું, આઈમાયે તે માટે પોતાના આપનો ઉપકાર માન્યો, પણ કાંઈ ઝાઝી ખુશાલી બતાવી નહીં.

તેણી જવાની હતી તેની એક દીવસ આગમન મેજી મે. ની સાથે મેડી હતી, અને નાહતો જાગીર કે જે હવે પડમા ખાયા વગર ખરાખર દોડી શકતો હતો, તે તેઓ આગળ રમતો હતો. તે એક ઉગાદા ખરાસ અને ગરમ ખીજાસને છોકરો હતો. વધી સાથે લાગો નજીથી બાગદોમાં પણ મોઢંસીયો હેલાથી દીનબાઈને લાગતું હતું કે તેને ઉપકારવાનું લગભર મુશ્કેલ કામ થઈ પડ્યો, પણ તેણી જેટલી નરમાસવાલી તેટલીજ મજાસુત મનની હતી અને તેથી ગમે એવું દુઃખ લાગવા છતાં પોતાનાં વાહડાં બચ્ચાંની મોઢંસ તોડવાની દીનબાઈ કોશિશ કરતી હતી.

“જગુ દીકરા, મેને હાથ ના લગાડું, એક નાની નીચી ટેબલપર ચોમરાને માટે મુકું સુંદર પણ તરહીદી રમકડું લેવાને પોતાના દીકરાને હાથ લખાવતાં જોઈ તેણીએ કમ્યું. તે બાબતે દરસીને બારી નજરે પકાઈથી તેણી તરફ જોઈ પોતાનો હાથ જેવો લીધો, પણ ટેબલ આગળથી ખીસ્યો નહીં.

“અહીં આવ, જાગીર તું આપે કેવી મજેદની ચાઈ ચાઈ સાથે કેટલું થયો રમ્યો નથી.” આમ કહી તેણીએ પોતાનાં સીવવાનું ચુકવાના હાખડામાંથી રંગબેરંગી હાથીદાંતા લખેલા કલાશય કે જે તે બાબતને ધણી પસંદ પડતા હતા અને તેને આપ્યા, પણ હમણા તો જાગીરની આંખમાંથી આપે લખેલાની સધળી જીતી રહી હતી અને આ નાના રીંક તો ટેબલ આગળથી ખસ્યાન નહીં. દીનબાઈ તેની આગળ જઈ ચુકામંડીએ મેસી કીમીથી બોલ્યા—“મારો જગુ તો મગાનો તાબેદાર દીકરો છે નહીં વાર?”

નહી લાકડું, હાંચુ હવે નોડી નહી, હું બોય," આમ બોલી પોતાનું સુદર મોઢું પોતાની મા આગળ ધીસ કરવા ધરયું અને દીનબાઈએ તેને પોતાના હાથમાં લઈ ગાફ યઈ રાકે તેટલી ખુશાલીથી કોડીઓ કાઢી. જે લાગણી હમણાં આઈ માયમાં ઉત્પત્ત યઈ હતી તે ખરેખર સમજાવવી બહુ મુશ્કેલ હતી, પણ તેણીને માત્રમ હતું કે તેણીનાં મોઢાં પર ચોક્કસ ફેરફારો થયા હતા, અને તે હોઈ નાખ્યા તેણીએ પોતાનું મોઢું હોમીનાં માથાં તથે સંતાડયું; કદાચ આનું કારણ તાણેદારી અને નાતાબેદારીનો મુકાબલો એકદમ તેણીની નજર આગળ પડ્યાથી હોય, અને તે બાળવનારાં કાણુ હતો? એક નહાનું બાળક અને તેણી પોતે. એક પણ સુધી તેણી પસ્તાવા ભરેલી હાલતમાં બેસી રહી, પણ હવે તો થણું મોઢું યઈ ગયું હતું; તેણી તો પછી આગળ આવી ગઈ હતી, અને હવે ગાડી આવી પુગવાથી આ દુઃખ ભરેલા વીચારોમાંથી તેણીને છુટકા થયો. નહાના હોમીને આવાના હાથમાં આવી તેણી પ્યારથી બોલી, "નેડીજી તો વાર", જ્યુ, મમાની રાક્ષ એમી માસીનેમી "ક્રીસ" આપતી." તે બાળકે પોતાનો એક હાથ પોતાની માએ અને બીજો માસીની ગરદન પર નાખ્યો અને પોતાને બેઠવ વચ્ચે એક તોરંગ મીસાલ વક્ષમેશો નેઈ એકદમ દસી પડ્યો. આઈમાયને લાગ્યું કે આ પછે નેડેલા પ્યાર અને વખાણની નજરથી તેણી પોતાની બેઠન તરફ ભેટી હતી, તેટલા પ્યાર અને વખાણથી તેણીએ ફરી પણ ભેટું ન દરો. પોતાની બેઠન તરફની અસલી ધીક્કાર ભરેલી વતીજી તેણીને હમણાં પાદ આવી અને તેથી બ્યારે તેણીએ દીનબાઈને આંખીને કોડી કાઢી સારે તેણીથી એક ઠચકું ખવાઈ ગયું અને બોલનાં તેણીને સાદ યુગપાઈ ગયો. હોરમજશાહ અને મનમેરશાહ બંને તેજ ચોરડામાં હતા, છતાં પછીની વેળાએ તેણીએ જે પ્યાર પોતાના બાપ તરફ બતાવ્યો તેથી તેણી ધણીજ અજાણ થયા. ગાડી આઈમાયને લઈ દેકારી ગઈ અને તેણી પોતા પાછળ ખુશાલી તેમજ આરામ બંને મુકી ગઈ. આફસોસ! એક પખવાડમાં તો તે આરાનો ભંગ થયો. દીનબાઈની ધત્તરી ખરી પડી અને હોરમજશાહને હમણાં દુઃખથી લાગ્યું કે "એક નાફરમાન હોર" સરપના કાંત કરતાં પણ ઝેરી છે."

[સાંધળ છે.]

TWO OLD MAIDS.

બુચી માય— "શિવર પા, અને એક એસીનની જોડી અપાવે, મારી પાસે હાલમાં પેહેડવાને બીલકુલ નથી."

બાવાજી—આ વીધે તારી મમાને પુછી ભેટ કે? (આ સાંભળી બુચી માય દલબીર થઈ ગયાં.)

બાવાજી— "પણ હારકીમ, મમા તો ખચીત ભજૂતાં હશે કે તને એસીનની જરૂર છે."

બુચીમાય— "હા મને એવું લાગેય, પણ શિવર પપા, જ્યારે તમે મમાને પુછો સારે દલબીર કહેજો, નહીં તો એવળુ પણ પોતાને માટે એક જોડી માંગશે."

આક્રીકા દેશની કુદર કોમમાં ભૂવાન નર નારી લગીને પરજી છે પણ અતે તે પરજીયા મજી આપસમાં એક બીજા સાથે લહે છે.

૨૮૯

મીસન બાવાનું વસિયત.

એક ઘણી અજાયબ જેવી રસીકી વાર્તા.

પ્રકરણ ૧૮ ચું.

ઓગસ્ટા નાકરની લાય છે.

લખત ઓગસ્ટાની વાતે બહેરમાં ઘણી ગડબડ મચાવી મેલી હતી. તેણીનાં મીત્રો વર્તમાન પત્રો અને ચોપાન્માં આપવામાં આવ્યાં હતાં અને તે પરથી તેણી એક જુવાન મનોહર બાનું દાખલ જાણ્યાતી હતી, પણ ઉપરના ચોપાટને વીસરાવે તેણે ચોપાટ તો ભ્યારે તેણીની પીઠપરનાં ત્રીસની વાત લોકોમાં ફેલાઈ સારે પધરાયો હતો. વર્તમાન પત્રોમાં તે વીસના લાંબા લાંબા હેવાયો અને વાર્તા પ્રગટ થઈ હતી, પણ આ સમજાનો ઓગસ્ટા યોડીજ દરકાર કરતી હતી. રેલસારની આસીસમાં સખી પડાવી આમ્યા પછી જોયે દીવસે તો વાત છેકન વધી ગઈ હતી, બન્યું એમ કે, તે દીવસે સવારે લેડી હોમદરરે તેણીને "રીન્ટ સીટ" માં આવેલી એક ચોક્કસ દુકાનપરથી પોતાના પોસાક માટે બેઠી યોડીકે લેસ ખરીદવા જવા કહયું. આથી સાડા બાર વાગે ઓગસ્ટા એક સી નોકર સાથે લાંબા જવા નીકળી. જ્યાં તેણી પહોંચે આગળે દરવાજા બંધ કરી પાઠર નીકળ્યાં કે બે ત્રણ રાક ભરેલા દેખાવાના આદમીએને લાંબા મટકા તો જોયે જોયા; તેણી તેણીની તીક્તા તેણીની પુટે ગયા. તેણી તેણીપર કડું ધ્યાન આપ્યા પીના આગળ આધવા કાઢી, પણ "રીન્ટ સીટ" માં આવી પુરો તે આગમન તો કુડીબંધ લોક તેણીની પછવાડે એકદું ધણું હતું અને ઉસકરાઈ આવી એક બીજા સાથે તેણી કાનમાં વાન કરતા હતા. "રીન્ટ સીટ" મીન પેઠલાં તો તેણીએ એક પુરખને સખીએ વેચતાં દીડી. તે જુગો પાડી સખ્યાબંધ લોકોનાં ઝોળાં વચ્ચે ઉભે રહી વેચતો હતો, પણ તે શું બોલતો હતો તે તેણી સાંભળી શકી નહી. તરતજ એક અદસ્ય કે જેણે તેની પાસેથી એક સખી ખરીદી હતી, તે તેણીની સામે ઉભો રહી તે (સખી) બોલો હતો. આ અદસ્ય કદે દીગજી બોલે ઓગસ્ટા બાંબી હવાથી તેણી પછવાડે ઉભી રહી તેના હાથમાંની સખી નેઈ રાખી અને બીજીજ પડે ચોંકા ચુરસાથી પાછળ હડી; તેમ કાંઈજ અજાણ થવાનું નથી, કારણ તે સખી તો તેણીની પોતાનીજ હતી, તેજ કે જે તેણીએ રેલસારની આસીસમાં

ઉપાધા પોતાકપર પ્રગાળી હતી. ખરચીત તેમાં તો કોઈનું શુદ્ધ ન હતી—તે છુંદણું પારેલાં વીસતું ચીત્ર તેમાં હતું. પણ તેણીના કંઠાએ એટલામાંજ અટક્યો નહીં. તેજ પછે એક બીજો પુરૂષ હાથમાં સાંજના યોગદાં વર્તમાન પત્રોની નકલો લઈ તે ગોઠવામાં નીચે ગુળખ લુખો, પાડતો પાડતો આવ્યો—

“કોકેટું” પરની સુદર આદુર ‘ચીત્ર’ વણુને અને તેણીની પીઠપર છુંદણું પારેલાં વીસ સાયતું ચીત્ર! અસલ ફોટોગ્રાફ પરથી લીધેલું ચીત્ર! આજેકુળ સખી!”

“ઓ બાપરે! હવે શું કહું!” એગરદાએ તેણીની ઘસીને કહ્યું “આજે તો હવે છેકન દહ ધઈ ગઈ. ચાલો આપણે પાછાં ચેર ફરીએ.”

પણ તેટલા વખતમાં તેણીની પછવાડે લોકોનાં યોગાં એટલાં તો વધી ગયાં હતાં કે તેઓએ જાણે તેણીને એક કુસાળામાં ઘેરી લીધી હતી. આમ થવાનું કારણ એ કે, જે મામલો ઘેરથી તેણીની પુઠે આવ્યા હતા, તેઓએ તેણીને એકાગ્રી કહાડી હતી અને આ ખુશ ખગર તેઓએ પોતાની આસપાસ એકઠા થયલા પોતાના સાથીઓને કહી હતી.

“આજે શું એન છે” એક જણ બોલ્યો.

“કાણુ” ? બીજાએ પુછ્યું.

“અરે, જાણતો નહીં કે પેલી મીસ સ્પીધર્સ, જે કેનગરપરથી બચી છે અને જેની પીઠપર વીસ કીડી છે તે.”

તે યોગાંથી એક ખુશાલીનો આવજા સંભલ્યો અને બીજી પળે એગરદા રસ્તાની બાજુએ આવેલાં ફાંચસના એક પાંખલા સાથે આકડી પડી. તેણીની ઘસી તો લોકો દીઠપર ધસ્યાં આવતાં હોવાથી બીઠકથી લુખો અને ચીંચારીઓ પાડવા લાગી. ખરખર લોકોની સમ્પા એટલી તો મોટી હતી, અને જાણે કે કોઈ અજાણ જેનું આદમી જોવાનું હોય તેમ જાણે એટલી તો યુદ્ધાતુદ્ધ પડતી હતી કે બાપડી તે અને એગરદા એમજ સમજવા લાગી કે તેઓ જાણે તુડી પડી કચડાઈ જશે. પણ નહીં, જોદાની મેહરજાનીથી વખતસર મદદ આવી યુગી. એ ત્રણ પોલીસનાં આદમીઓએ આવી તેઓને તે બીઠમાંથી બહાર કહાડ્યાં અને એક બાહુતી ગાડીમાં બેસાડી ઘેર મોકલ્યાં. આ ગાડીની પુઠે પણ લોકો લુખો પાડતાં દોડ્યાં.

જે કે એગરદા એક હીમતવાન અને મજબુત મનની સ્ત્રી હતી, તોપણ તેણીને પાછી ધણું દુખ અને ખીજવાત લાગ્યો અને તેથી જાણે વધારે વખત ન રહેતાં તેણી લોકો હોમદર-રતને લઈ તેજ દીવસે ઘેસ નહીને કીનારે આવેલાં એક હોટેલમાં યોગદાં દીવસ રહેવા ગઈ.

જ્યારે યુસતેસે તેજ દીવસે જાપોરનાં તે મોઢલામાંથી પસાર થતાં દરેક સખી પાડનારની દુકાનપર તેની પ્રીયાના ઉપાધી પીઠવામાં ચીત્રે ટંગેલાં જંબાં લારે તે તો લાલ અને પોતો થઈ ગયો, અને જે સખી પાડનારે રેલ્વેસ્ટાન્ડની આસીસમાં તેણીની સખી પાડી હતી તેની દુકાનપર એકદમ ધસી જઈ તેને પુછી ધમકી આપી. તેણે (સખી પાડનારે) કમુજ કીડી કે તેણેજ મારકી-ટમાં તે સખીઓ વેચવા મુકી હતી અને વળી યદે કહેજે બોલ્યો

કે તેમ નહીં કરવાને તેની સાથે કશી પણ બોલી કરવામાં નહીં આવી હતી અને જ્યારે તેને વગર મેદનને પાંચસો, છસો પાંડ પેઠા કરવાની તક મલે લારે તે બોલી શું કામ દે.

યુસતેસે ત્યાંથી નીકળી તેની ઉપર વેર લેવા માટે પેલા જોડયા ધારાના હીમાયતીઓની સલાહ લેવા ગયો; આનું પરીણામ એ નીપજ્યું કે મીઠો શોટ્સ એક આઠવાડયામાં તેની પર તે સખીઓનું વેચાણ એકદમ બંધ કરવાને ફરીવાર માંડી, એની દલીલોથી કે તે સખીઓ હમણાં કોરટમાં નીકળનાર કેસને લગતા દસ્તાવેજની નકલો હતી અને વળી તે નકલો કોરટના એક અમલદાર ડાક્ટર પ્રોબેટ દસ્તકથી લેવાયેલી હોવાથી તેનું વેચાણ કોરટના હેકમને અપમાન કરવા દાખલ ગણાય. આ પરથી તે સખી પાડનાર પણ એક રીતે કોરટને અમલદાર બોલાય અને તેથી કોરટની પરવાનગી વીના અસલ નકલ અથવા તે ઉપરથી લીધેલી બીજી નકલો તેનાથી બહાર પાડી શકાય નહીં. દુકાનાં, આ કેસ લાંબો વખત ચાલ્યા પછી તેનો ચુકાદો એ આવ્યો કે તે સખી પાડનાર તકસીરવાર કહ્યો અને સખીઓનું વેચાણ એકદમ બંધ કરાવવામાં આવ્યું.

“રીજન્ટ સીટમાં” થયેલી ગણડ પછી આઠ દીવસે પ્રતીવાદીઓ મેસરસ એડીસન અને રોસકો જોએ નવેમ્બર ૧૮૮૫ નાં પેઠલાં વીસના “એકઠીકપુટરો” અને મુખ્ય લાભ લેનાર હતા, તેઓએ “પ્રોબેટ” ની કોરટને ખરજ કરી એની માંગણી કીધી કે કોરટ ફરીવારને ફરીથી અસલ દસ્તાવેજ બીજીનું સોમદનાયું કોરટમાં દાખલ કરવા અને તેની સાથે અસલ વીસ હાજર કરવાને હોદમ કરે કે જોયી ફરી તેના દસ્તકના દસ્તાવેજો તપાસવા દેવાની તેને ફરજ પડે. જેમ્સ શોર્ટ ધણો આગ્રહથી આ અરજની સામે થયા, જેનું પરીણામ એ આવ્યું કે તેઓએ પેલા રેલ્વેસ્ટાન્ડ પાસે વીસ “ક્રાફ્ટ” કરવા વીરોને સમજાવે લેવા માંગ્યો. બીજે દીવસે આ હેવાલ રજુ કરવામાં આવ્યો અને તે ઉપરથી જ્યારે માલમ પડ્યું કે સખી તેવણની હજુરમાં લેવામાં આવી હતી અને વધી તે બાનુંની પીઠપરનાં છુંદણાં પણ આજેકુળ તેમાં પડ્યાં હતાં, ત્યારે કોરટે કેસ નીકળવા માગમન વીસની ફરીથી તપાસ કરવાની અરજ નામંજુર રાખી.

આ પ્રમાણે વખત વધી ગયો અને યુસતેસે પોતાનું લાડનું કામ ખતાસ કરી વારંવાર નહીં કીનારે આવેલાં પેલાં નાનાં હોટેલમાં ઉતરી પડતો હતો અને એક આદમી જેને માંયે જ્યારે એક મોટો જમવદસ્ત ચુકવે તર્તિયાર રહેશે હોય ત્યારે તે જોડયા સખી દીસે તેટલેજ તે પણ બાપડો દીસે હોતો, કશા પણ શક વીનાં કોરટ એક અતી ઉત્તમ બાનું છે કે જેમાંથી લોકોની મોટી સમ્પા મુજરાન કરે છે, વળી તેમાંથી યોગદાં ધણો નહો પારકાં લોકો (કેસ સાંભળનારાં) પણ મેલવે છે, પણ જેઓને કોરટને ખારજે જવાની ફરજ પડે તેઓની તો કમખખતીજ, હોજો.

કોઈ ને કોઈ નવી બાંજગડ નીકળ્યા વીના યુસતેસને એક-પણ દીવસ પસર ધોને ન હતો, જેમ્સ અને જોન ધારાના જોડયા હીમાયતીઓ પેઠલવાન માફક લડતા હતા, પણ બાપડા યુસતેસનું ગળનું ખાસી હોવાથી ઉપર ટપકેતો અરજથી

પુત્રો પૌત્રોને બારી પડતો હતો, અને અશબ્દ તેને સાંભળ હતું કે આખી બાપુવાસાઓએ સુનંદા અને વજનદાર હીમા-યનીઓને રોક્યા હતા, કે જેમ જ્યારે મોટી રકમ પર વાત આવેલી હોય છે અને પ્રતીવાદીઓ પૈસાદાર રોક્યાઓ હોય છે ત્યારે ખુદરલીન બને છે. આથી યુસ્તેસ તેમજ મીંડો જેમ્સ રોઈ વધારે અને વજનદાર અનુભવી બેરીસ્ટરોને રોકવાની વચ્ચે જોના હતા, પણ આ કારણ માટે પૈસાની ખુટ હતી, અથવા તો એક જુવાન બાપુની પીડ પર હુંદલમાં પાડેલાં વીલની જગીનમીરી પર કોઈ તેઓને ધીરવાની હીમત કરતું ન હતું. ખચીત તેઓ ઘણીજ કદંગી હાલતમાં આવી પડ્યા હતા, કારણકે આવી વેલાએ છત મેમવવાનો મોટો આધાર પૈસાની કાઠડીઓ પર રહે છે અને જરૂર સાહેબો ગમે એવા અપશ-ચાત હોવા છતાં તેઓનાં ખ્યાન એક અનપ્પા, ખીનઅનુભવી બેરીસ્ટર કરતાં એટરની જેનરલની તકરારો પર વધારે ખેંચા-વાનો સંભવ રહે છે.

આવી તેઓની હાલત તો હતી ખરી, પણ તેમાંથી કોઈથી નીવેડો લાવવાનો હતો; એકજ બાબદ જે તેઓની તરફેણમાં હતી તે એ કે, તેઓના કેસ નેકે ધલ્લો જાળગ લેવાનો હતો, તે છતાં જરૂરીથી સમજ પર તેને ખુશ્કો હતો અને તેમાં ગુચ-વારો થાય તેવા સામેતી માટે દસ્તાવેજોના મોટા દગડા હતા નહીં.

મકરણ ૧૯ મું.

મીસન વીક્ટર એડીસન અને બીનઓ.

સૌથી કંટાળા બેરેડા દાંધસો પણ અતે પસાર થઈ જાય છે અને તેજ પ્રમાણે એક ખુશનુમાં સવારે પોણા દસ વાગે ઝોગમટા, યુસનેસ, લેડી હોમદરસ્ટ અને કેપ્ટન ચોમસની બાઈડી મીસીસ ચોમસ (જેણી પોતાને દેશથી સાદી અપવા સ્ત્રી ખાસ આવી હતી) સાથે કોરટના મોટા દરવાજામાં દા-ખર થઈ; નેણીને તે વેલાએ લાગતું હતું કે બે કોઈ તેણીને સાંથી ખીન ઠંડાએ લઈ જાય તો પોતાની છંદગીનાં પાંચ વરસો ખુશીથી તેને આપી દે.

“આમે બાપુએ માલ ઝોગમટા,” યુસનેસે કહ્યું, “મીંડો જેન રાંડે આપણને હોલમાં આવી મલશે” અને તેઓ એક મોહરાઅમાંથી થઈ આગળ ગયાં, જ્યાં સુદમાની ચાંદીઓ રાખવામાં આવે છે. સૌથી પસાર થતાં સૌથી પેલડાં એ-

“ચામે આભ્યાં તો હીક થયું”, તેવજે તેઓને બેઈ કહ્યું “અને તો ધારતી લાગતી હતી કે રખેને મોડું કરો, આપણું નામ લીસ્ટમાં પેલડું છે ને. જરૂર એટરની જેનરલ (સર-કારી વકીલ) ની સમજ માટે ખામખા તેમ જોડણી રાખી છે. એ એટરની જેનરલ તો સાખી બાપુએ છે હાં. ખચીત હું જાણતો નહીં કે બીચારો જેમ્સ શું કરશે, એની સામે વીસ કરતાં વધારે હીમાયતીઓ છે, કારણ કે પેલડાં વીસ પ્રમાણે જેનેથી “જેસેસી” મલી છે તેઓ સધળાં પોત પોતાના વકીલ, બેરીસ્ટરો લઈ આવનાર છે, પણ એટલું તો હીક છે કે આપણા મુદ્દાઓ પાસદાર છે અને તેમાંથી કોઈ ધારાની બારીકાઓ નીકળી આવે તેનું દીસ્ટું નથી.”

આ પછી તેઓ તે લાંબા હાલમાંથી થઈ એક નાના દારૂ આગળ આવી પુગાં. મથાળે પુઆ પછી તેઓ ઝાબા હાથ પર રૂપાં, સૌથી પાટો રાખી બાપુનો રસ્તો લીધો. અંદી-આંથી કોરટના ઝોડામાં જવાનો રસ્તો તેઓને સોધી કાઢ-તાં વધારે વીચંગ લાગે નહીં, કારણ કે લાંબા અભાઓની દારની દાર તેઓએ નંબર પેલડાવાસા છુટા છોડાના સુકદમા સુકવનારી કોરટના ઝોડા તરફ જતાં બેઈ. આ દાર વધારે અને વધારે લજાતી થઈ, તે એટલે મુધી કે દરીઆઈ સુક-દમા સુકવનારી કોરટ પસાર કીધા પછી તો બેરીસ્ટરોના દગડાથી આગળ જવાનો રસ્તોજ બંધ થઈ ગયો હતો. ઝોડામાં ઝોડા (૫૦૦) બેરીસ્ટરો સાં દશે. કોરટનો દરવાજો ઉપરવાની રાહ જોતા તેઓ આં પોતાના અભા પહેરી એક-કેને રાઈડી યુગળના ઉભા હતા. દરવાજા આગળ છથી આડ ઝોડીદારો હતા અને લાકડાંની બનાવેલી હદથી લોકોને સાં ધસી આવતાં અટકાવતા હતા. જેઓ પછવાડે હતા તેઓ “આગળ ચામે, આગળ ચામે” કરી બુમો પાડતા હતા, જ્યારે આગળ હમેશા “પાછાં દશે, પાછાં દશે” કરી પોકારતા હતા.

“આવી બીડમાંથી આપણે કેમ પસાર થઈશું ?” ઝોગ-મટાએ પુછ્યું. તેલડામાં મીંડો જેન રોઈની નજર એક ઝોડી-રાસર પડી, જે દે ને લીડમાંથી બહાર નીકળ્યો આંભાં. ખાલામાં પડેલી એક માખી માફક ફૂંકાં મારતો હોય; તેને પકડી તેવજે ઉપચોજ સવામ પુછ્યો અને જણાવ્યું કે સાં તેઓની હાલતનીની ધણી વટર હતી.

“હું તો કાપર થઈ ગયેાનું સાહેબ, તમે આમે રસ્તે તો જઈ નહીં જાશો. ને ત્યુને જરૂરજ હોય તો હું અંદરને ધુપે રસ્તેથી લઈ જાડો.” આમ કહી તે તેઓને સાંથી લઈ જતાં મોદ્યો, “એ આમે બેરીસ્ટરો એક જાણને કમડી મારી નહીં નામે તો માફ નામ; એ લોકોને તો અંદીથી ખસે-ડ્યા એક આખી રીજમટી બેઈથે. એ તો બધા જુખરીબારસ છે ને. કોઈ કામ ધધો નહીં દશે તેથી અડગતાં જીકાતા અને બીજાને કંટાળા અપવા એક જાણની પીડવરતાં ધો-ડાંક મીંડાંજાણે જોવા આનાજા.”

આમ વાત કરતાં તેઓ દરીઆઈ સુકદમા સુકવનારી કોર-ટમાંથી પસાર થઈ ગયાં. કોરટ કોઈ હજી બેરી ન હતી. સાં વચમાં એક ગોળ કુંડાળમાં જરૂરના-કસારકો અને દાર-

ટના પીઝન અગલદરે સાહે જગા હતી. બીજ પછે તેઓ તેનીજ નતની બીજ કોરટના ઝોરડા આગળ આવી પુગાં.

તેણીને તેમજ બીજ સક્ષીઓને ખેસવાની જગા બતવા-વવામાં આવી સાં ખેડા આગળ ઝોરડાએ આસપાસ નજર ફાટી. કોરટના ઝોરડા હજુ તદન ખાલી હતા, કારણ કે આદેર એકલાં ધપત્યાં લોકોનું યોગું હજુ અંદર દાખલ થયું ન હતું. જો કે તેઓના વારંવાર “બારણું ઉઘાડો, બારણું ઉઘાડો” કરી બુઝો પાટવાને અવાજ સુદેશ સંભળતો હતો. જુરી બોલ તદન ભરાયેલો હતો, જુરીના લોકોથી નહીં પણ ખાસ પરવાનગી મેલવી જેવા આવેલાં કેટલાંક વખણુમત્યાં આદમીઓથી, કે જેઓમાં થોડીક જાનુઆર પણ હતી. ઉપરની ઝેસેરી પણ ફાંકડા લોકોથી ભરાઈ ગઈ હતી. કહ્યુંઆમાં ભાગ લેનારા ધારાના હીમાયતીઓને મારે સખેલી બેઠકો પણ જુદા જુદા પ્રતીવાદીઓના વજીસ મેરીટરોથી એટલી તો ખીચાખીચ ભરાઈ ગઈ હતી કે જાપણ જેમ્સ શોર્ટ જેવજુ ફરીવાદી તરફના એકપુરા મેરીટર હતા તેવજુને છેક પછવાડે જગા મળી, કે જ્યાં કોઈ કોઈ વેલા સોલીસીટરીસે બેસે છે.

“પરવરદેગાર! કોણ જાણે શું થયાનું છે. આપણી સામે તો રૂઝ મેરીટરો અને વજીસો છે.” યુસતેસે તેઓનાં માથાં ગણી ઝોગરડાને કહ્યું. “એ બધા સામે અમારો જેમ્સ એકલો શું કરશે?”

“અચીત મનેથી કોઈ સમજ નહીં પડતી”, ઝોગરડાએ એક નીસાસો નાખી કહ્યું, એ કોઈ વાજબી કહેવાય નહીં, પણ વહી તેમાં તે લોકોની શું કરે, આપણી પાસે તો પૈસાજ નહીં હતા.”

તેટલામાં જોન શોર્ટ જેવજુ પોતાના બાઈ આગળ વાત કરવા ગયા હતા, સાંથી આવી લાગ્યા. ઝોગરડા તો વાંતા લખનાર એક જાનુ હોવાથી ખુદરતી રીતે માણસોના મેહસપરથી તેઓને સ્વભાવ તપાસવાની શકતી ધરાવતી હતી અને તેથી દમજાં તેણી સાં ઉમેરા ધારાના સપગા હીમાયતીઓના મેહસા તીકાગાં શોકાઈ.

“એ આજે બધા છે કોણ?” તેણીએ જોન શોર્ટને પુછ્યું.

“અરે જુવોની, હું તમને કહું.” તેવજુ જવાબ દીધા. “પેલી જાનુનો એતરની જનરલ છે તે પ્રતીવાદી એડીસન તરફથી, શીડનરટીક, પડે અને બીન સોલીસીટરો સાથે હાજર થયો છે. તેની પાસે ઉમેરો સોલીસીટર જનરલ છે, જે બીજ પ્રતીવાદી રોસકો તરફથી ખેડેડ, મીડગસ્ટોન, બ્યેન્કાર્ડ અને રોસ સોલીસીટરોની ફરમાસથી હાજર થયો છે. તેની પાસે ઉમેરો મશમાવાસો તરફી છે. એ જુરીનો વજી કહેવાય છે. એના હાથ હેડનાનું નામ શું છે તે હું જાણતો નથી, પણ જાણે કે તે કોઇને ખાઈ જવા આંગતો હોય તેવો લાગેછ—નહીં વાડે? તે એક “લેગેસી” સેનાર રાખસ તરફથી આવ્યો છે. તેની પછવાડે ઉમેરો સ્લીકટન છે, તેઓ કોઈ બીજ “લેગેસી” સેનાર તરફથી હાજર થયો છે. હું ધાંધું કે એને ખુરાજો

અને “પ્રોબેટ” ના કેસો ધણા ગમતા હશે, કારણ કે એ હમેશાં તે બાજતોપર એપીડીઓ લખે છે. તેની પાસે હાઉસ છે. પેલો હીંગણા કદનો વચમાં ઉમેરો અહરથ તે તેથી છે; એ ટાઈમ્સનો રીપોર્ટર છે. બેયુ કેની આપણે કેસ ધણે અગત્યનાં હોવાથી મદદ દાખત તે પોતાની સાથે કોઈ બીજાની લાવ્યો છે—પેલો ઉમેરો જેવો મોટી તોપીવાસો ઉમેરો છે તે—તેવજુ વળી તમારી માફક વાંતા લખે છે, પણ તમારા કરતાં અરધીથી સારી નહીં હો. બીજો”—પણ એટલામાં કોઈ આઈગ્રાસ લટકાવેલા સારા દેખાવના અંદસથના સાં આવી પુગવાથી, જોન શોર્ટ બોલતાં અટકી ગયા. તેવજુ ન્યુઝ અને ન્યુઝની મોટી પેહડીવાસા મીન ન્યુઝ હતા, કે જેઓ પ્રતીવાદી તરફથી કેસ ચલાવનાર હતા.

“હું ધાંધું કે તમેજ મીન શોર્ટ હશે?” ન્યુઝે પોતાના દરીકાના જુવાન મેહરા તરફ લગાર દબાવી બેઠું પુછ્યું.

“હા.”

“મીન શોર્ટ, હું મારાં કુવ તેમજ એતરની અને સોલીસીટર જનરલ તેમજ મીન શીડનરટીક સાથે મસખત કરતો હતો. અને ખુશીથી ક્યુલ કરીએ છે આજે કેસ ધણો શક બરેશે છે અને તેથી આપણે જો કોઈ સમજુતીપર આવ્યે તો હીક થાય.”

મીન ન્યુઝ, તે વીશે હું તમને માફ મત આપું તે અમાજી ખારે મારા મેરીટરની સલાહ લેવી બેઠુંએ, જોને દેખામ માંજ કહ્યું.

“જુવેથી”, મીન ન્યુઝે જવાબ આપ્યો, અને ટુરતજ ને-મ્સ મેરીટરને સાં મોત્રાવવામાં આવ્યા, જેવજુ પોતાની ઉંમી બેઠકપર બેસી કેસની સરખાતમાં પોતે જે બાપણ કરનાર હતા, તે વીશે કાગળપર લખેલી નોંધો પાછી તપાસી જતા હતા, જોડે કે તેવજુને પોતાની “ધોઈ” (કે જે વીશે ઈનસાફ ખાતર આપણને કહેયું જોઈએ કે, તેવજુ તે આસાધારણ સંભાળ અને મેહનતથી તૈયાર કાપી હતી) તો તદન મોહડે યઈ ગઈ હતી. બીજ પછે તેવજુ પોતાની છંદગીમાં પેહડીજવાર એતરની અને સોલીસીટર જનરલ સાથે મસખતમાં ચડ્યા.

પેમાં જીવાન બાનુને સાક્ષી દાખલ નહીં આવવા દેવામાં આવે તો તમે શું કરો ?”

“હું પાંદેર”, એક હસ્તા ચેલરાવાલો ડોંગો રાખસ પછવાડેથી બોલ્યો, “હું પાંદેર કે આજે” એક એવી જાતનો કેસ છે કે જો કોઈની બાજુએથી જોશો તો માત્રમ પડશે કે, લડવા કરતાં સમજૂતી કરવાથી વધારે ફાયદો થશે—કેમ વાઈ રીડસ્ટીક !”

“તમે શું સરતો કરવા માંગો છો તે જણાવશો ?” જેમ્સે પુછ્યું. આગળના બાક્ટર જેટલા મોટા વખણાવકા બેરીસ્ટરો તેઓનાં માયાં એક બીજા સાથે અકડાવી મસલત કરવા લાગ્યા અને ફરીના બાક્ટર જેટલા તેઓથી નાના હીમાયતીઓ કાનો ઉમા કીને તેઓ વચ્ચે પતી વાતો સાંભળવા લાગ્યા.

“એ લોકો તો સમજૂતી કરી માંડી વાજવા માંજી.” યુરેસે “ઠાઈમસ” પત્રના રીપોર્ટર લેનાર બેરીસ્ટરને તેના મદદનીસને કહેતાં સાંભળ્યા.

“એ લોકો તો હમેશાં જાહેરને રમુજ મહે તેવો દરેક કેસ માંડી વસાવે છે.” તે બોલ્યા કદનો રાખસ આમ બોલી જત-પડ્યા લાગ્યો. “આપણેથી હવે વીસ જોવાશે નહીં, પણ કોઈ નહીં, હું કોઈની કરી મીસ સ્મીથસ સાથે એકાધિકાર કરાને પછી તે વીસ જોવાશે. છુટકા પાડવાનો મને પછો શોખ છે.”

આ સંધ્યો વખત રીડસ્ટીક એક કાગળના ટુકડા પર કોઈ લખતા હતા, જે તેણે પોતાના વડા એતરની જોનારના હાપમાં આપ્યું (જેવણની “શ્રી” પર માંડેલી પૃષ્ઠ ૫૦૦) મીની પર મી. જેમ્સ શોર્ટ તીસા કરતા હતા) તે કાગળ એક તેવણે બેરક્ટારીથી માથું પુછાવ્યું અને પછી તેવણથી નાના બેરીસ્ટરના હાપમાં આપ્યું, જેણે વારાધરતી સોનીસીટર જેન-રફ પોકેડોને આપ્યું. આસપાસ સપળે કરી વધ્યા પછી મી. જેમ્સે તે લીધું અને તેવણનાં જાને ક્રોચે મેસરસ એડી-સન અને રેડકોને દેખાડ્યું. એડીસન એક ડોંગો, મીરડાએ શખસ હતો. રેડકો ધીકા ચેલરાવાલો, પતળો, કાળો દાદડી-વાલો પુષ્ક હતો. જ્યારે તેઓએ તે કાગળ જોયું ત્યારે એડી-સન એક ધામધામ ગોધા માફક પુત્ર પાડી, અને રેડકોએ એક નીસાસો નાખ્યો અને એગરડા (જેણી પોતાની સંધ ટેકાણે રાખી આ સંધ્યો નાટક ગુપચુપ બેસી તપાસવા કરતી હતી) તે ગુપ અને નીસાસાની ખબર ખાખી ગઈ. તેણીને લાગ્યું કે આ ગ્રહરયોને તેઓને અજાણમાં કોઈ ગીત કરવાની ફરજ પડતી હતી. ત્યાર પછી મી. જેમ્સે તે કાગળ મી. જેન શોર્ટને આપ્યું, જેણે તે પર ક્રકત એક નવર ફેંકી પોતાના બાઈના હાથમાં યુક્યું અને યુસનેસે તેની પછવાડે ઉભા રહી તે વાંચ્યું. તે યહ્યુ દુકડા અને નીચે પ્રમાણે હતું—

“માંગેલી સરતોઃ અરફી મીતકત, અને પ્રતીપાદીઓ સંધ્યો ખરચ આપે.”

“કેમ શોર્ટ,” યુસનેસે કહ્યું, “હવે હું શું કહેવા માંજી ? આપણે એ કયું કરીએ કે ?”

જેમ્સે તેની કદાદી પોતાનું બોરકું માથું ધવડા પડ્યા

અને પછી બોલ્યા, “અત્યત ૧૦) લાખ પૌન્ડ એક મોટી રકમ તો છે, પણ વળી તેમ આપણે જો છીએ તો તેવણે મને મારો તો વીચાર કછ્યો આગળ ચકાસવાનો, જે કે અત્યત તેનું પરીણામ શું આવશે તે કોઈ આપણે ચોક્કસ કહી શકતા નથી, જ્યારે ઉપરી સરત પ્રમાણે દસ લાખ મતશે એ તો ચોક્કસ છે.”

“મારી તો માંડી વાજવાની ધણી મરજ ચામજ.” યુસનેસે કહ્યું. “હું કોઈ કેસમાં પરીણામ મારે ખીલતો નથી, તે વીશે તો મારી પુરતી ખાતરી છે, પણ એગરડા—મીસ સ્મીથ-સને લીધે, જેવોની મારી મતકમ તો તમા સમજતા હશે. તેણીને પેમાં છુટકા પાછાં દેખાવાં પડશે, કે જેમ કરતું અત્યત એક આનું ધણું કંટાળા ભરેલું અને અજાણમતું લાગે !”

“અરે, નેને વાસ્તે તો એણેને વાદ રાખતું જોઈએ કે હાથ એવણુ એક બાવું નથી, પણ દસતાવેજ છે. જેમ્સે લગાર દમામગમન કહ્યું. સાચો વાઈ, આપણે જઈ એવણને પુછી તો જોઈએ.”

“કેમ એગરડા હવે આપણે શું કરીએ ?” યુસનેસે તેણીને સંધ્યો હેવાત સમજાવ્યા પછી પુછ્યું, “જો આપણે એ લોકની માંગણી કયું કરશું તો એક ધણું નાપસંદ કામમાંથી તારો છુટકો થશે. ચાલ, હવે જરૂરીથી જે તે વીચાર કરી દે, કારણ કે જરૂર એક પળમાં આવી પુગશે.”

“અરે ! કોઈ નહીં, મારી દરકાર શા માટે કરાણ !” એ-ગરડાએ જરૂરીથી જવાબ દીધો. “મને તો એવી બધી નાપ-સંકળીએ ખમવાની રેવ પડી ગઈ છે. કોઈ નહીં હું તેઓ સાંને લઈશ હું તમને કહું છું, યુસનેસ, કે તે લોકો તમારેથી બીજા છે. પેલા બીદામણ મી. એડીસનના ચેલરાવથીજ હું તો સંકળું ખાખી ગઈ છું. હમણાંજ તે મારી સાંને રોળા પુરકી જોતો હતો અને દાંતો કચકચાવતો હતો. એ જાણે એનું જે ધારતો હોય તો એમ કરજ નહીં. નહીં, કોઈ નહીં યુસનેસ, હું તેઓ સાંને ચકાસ.”

“મીક છે ત્યારે તો,” યુસનેસે જવાબ આપ્યો, અને એક પેનાસીસ લઈ તેજ કાગળ પર તેઓની માંગણી નીચે લખ્યું,

“ઉપકાર સાથે ના પાડીએ છીએ.”

તેજ પછે સાંમેના દરખાન તરફથી એક મોટો પોકાર મારવાને આજ્ઞા આપ્યો, કોરટના દરવાજા ઉઘાડા મેલવામાં આવ્યા અને બીજ પળે બેરીસ્ટરોનું એક જામરદસ્ત મોટું ટોળું અંદર ધસી આવ્યું. એ પુત્ર ! તેઓ કેવા એક ખી-બને લાતો અને આંચકા મારતા હતા ! ઉઘાડેલી બેન્ડોન ટોળું પણ એવી ચાપ ચકાવે નહીં. આરણાં આગળ ઉભા રહેતા પેલરાગીરોને ધક્કા મારી, તોડી પાડી, તેઓ આગળ અને આગળ ધસ્યા આવતા હતા. યોડાવારમાં તો કોરટ ખીચોખીચ ભરાઈ ગઈ અને તોપણ હજ સેંકડો બાપડાઓ પાછળ રહી ગયા હતા. આ દેખાવ ધણો ભય ભરેલો હતો. “પરવરદેગાર ! એ બધાઓ કમાની તે કમાંસી કરતા હશે !” એગરડા પોતાને મનસે વીચારના લાગી અને ખરેખર આ સવાલનો જવાબ ધણુએને આપવો યુકાકેળ પડને.

૧૫. નદી એક એક બુદ્ધિ પ્રદર્શક અંદર દાખલ થઈ
પ્રત્યક્ષેણી નદી નવાનો હોલમ કીર્તિ. યોદા વખતમાં નરજી
અંદરે મુખે થતાં વાર. સંખ્યાઓ ઉડી ઉભા થયા
નદી એકાગ્રી નદીમાં તેમ કોરડામાં આટલી બધી બીડ
એવાવી તેવું બેરિસ્ટરના દીસતા હતા. તેવું બેરિસ્ટરને
નદી પોતાની એક લીધી.

[સાંધુ છે.]

શીરીન ૨૦ પાટક.

યાદ રાખવા એમ નીચે.

તેક બેઠેનો,

૧. ધર ધણે તન મનની સોભાઓમાં સાદો પલ્લુ અમુલ્ય સંચાર છે.
૨. ધન દોલતથી એસ આરાંમ મને છે, પલ્લુ તેનેથી કાંઈ ખરું મુખ દોલત ધરું નથી.
૩. મોટી મોટી ઉમારતો નાના પથરાથી તથા મહાભારત પ્રખ્યાત કાંમે નાનાથી બને છે.
૪. મુલ્ય મન, સખી હાથ અને સાફ દીલ જ્યાં જશે ત્યાં તેઓને આદરમાનથી સર્વ લોક હળત આપશે.
૫. કંઠાઓને માત્ર ધયાનામાં રાખવાથી કાંઈ કાયદો થતો નથી, તેઓને કાંઈ બહોરો કરવી જોઈએ કે જેથી તેઓ યાદ કરીને તમારા હક્કમાં હલારે હલારે હોવા શુભરે.
૬. આ બધી પર ખરા ગઢાદુર મરણ તથા ચોરતો તેઓને છે, કે જે પોતાનાં સંકેતો બોલ મરદાનગીથી ઉચ્છેદી બીબને સહાય થવાને વિચાર થાય.
૭. તમ કપડાં અચોલાકારક તેમજ તંદરાસતીને મુક્તિનાકારક છે.
૮. વખર વીચારના રાહદો દુખપર હલામ છે છે, પલ્લુ નરમી અને માયા ભરેલા સખીને ફરક સાંત છે છે.
૯. સોખતોએ પસંદ કરવામાં આપણને તેઓની દોલતને નહીં પલ્લુ માલવલણ અને વર્તણૂકનો ખ્યાલ કરવો જોઈએ.
૧૦. એક કંઠાળ પલ્લુ બહો સોભાદાર કારીગર થા કલારક થા માતર સો કાંકડા પલ્લુ આપણુ બુવાન્યા કરતાં બેઠેતર બરવાર છે.
૧૧. સારી વર્તણૂકની સ્ત્રી સાથે સર્વ લોક મેદરેશાની તથા સમસ્તથી વરતે છે, તેથી દરએક સ્ત્રીને ફરજ છે કે પોતાનાં આચરણ મુધારામાં ધણી મેદેતન દે.
૧૨. કોઈબી સાથે તોહાઈ નહીં વાપડવી જોઈએ, કેમકે ગરીબમાં ગરીબનેથી તેમની કાંઈ પુસ્તાન થતું નથી, પણ જે બેચ-દબી છે તેનેજ ઉલટું ખરાબ લાગે છે.
૧૩. હજને ધણી બંધબેસતી રીતે મરણુક સાથે સરખાની સાથે, માત્ર એટલાજ તદ્દાવતથી કે જ્યારે આપણે ઉધમાંની પોતાની મુરતે હડયે હઈએ ત્યારે એવથી ખુદાઈ રૂપે.
૧૪. આપણને બીબઓ કરતાં વધારે પ્રકારવાની નહીં બસકે સમજાને ખુદાજ રાખવાની ચલ કરવી થઈ છે.
૧૫. આગાહાનીના વખતમાં દોરતની ખુસામત કરવી અને ખલામ્મ દશાની વેળા તેને છોડી નાંદરની જઈ તેના જેવું બીજું નીચ તથા પીકારના એજ કાંઈ કંઈ હશે ?
૧૬. ધુસા બીબજ અને આનંદી સ્વભાવની સ્ત્રી પોતાના ધરની મોટી સોખા છે.

૧૭. ઉદ્યોગ મનને સ્વચ્છ અને તનને તંદરાસ્ત રાખે છે.
૧૮. આપણા ખરા મીઠો-તેઓને છે કે જે આપણા પાંડો બતાવી તેને દુસ્ત કરતાં તથા મુધારતાં રીખે.
૧૯. બચાવે અલંબ (અથવા નહેલ) આપા અથવા ચાકરની સોખમાં નહીં રાખતાં જોઈએ, કેમકે વખત જતાં એકને બંને તમારે ત્યાં બે ચાકરો થશે.
૨૦. જે તમે સારી રીતે વાતચીત કરનાર થવા માગતાં હોવો તે બીબને વાત કરવા દઈ તેઓને પ્રયાનથી સાંભળો.
૨૧. સર્વથી મોટી નવાજેસ કે આપણે બીબ ઉપર કરીએ તે રૂઢી ચાલચલણનો ઉમદા નમુનો છે. રૂઢી ચાલચલણનો નમુનો જે આપણે બીબ ઉપર નવાજેસ કરે એજ સર્વથી મોટી સોખાત છે.
૨૨. આપણે રૂઢીને પુરી તરબીચત આપવી જોઈએ એટલે તેણીનાં તનને, મનને તથા હજરને-તનને કામ કરવા, મનને નીચાર કરવા અને હજરને દીલસોહ નહેર કરવા.
૨૩. ખરી નીરપરાધી બેઠેનો તેઓને છે કે જે માત્ર બેશનાદ નહીં હોય, પણ બીબઓનેથી પોતાની મુજબ બેતકસીર સમજે.
૨૪. ચોરતવું મુખ્ય વીરોધ લણણ સચ્ચાઈ હોવું જોઈએ કેમકે જે ખુબી બીહ બધી ખુબીઓ કરતાં વધારે દરબને ધરાવે છે, એટલુંજ નહીં પણ જગતની પ્રીતી કરવી અને સાચપર લાખ રાખવો એ બંને બરાબર છે.
૨૫. જે વખત વડી થયે છે તે પાછો હાથ આવવાનો નથી, જે બધીખમાં આવશે તેમાં આપણે દેવાત રહીએ થા ન રહીએ. માત્ર હાકનો વખત આપણે છે, તે સાર કરદાન બેઠેનો આપણાથી તન, મન અને હજરમાં જેટલો વધારો તથા મુધારો બની રાંઈ તેટલો કરવો ધરાવત છે.

આઈમાથ ફુંવરણ મસાલાવાતા.

- એક બાગેવાં વાઝની કાઠાણી-છેલી પતેલીને બે તણ દહાડા આગમ્ય એક પારસી જ્વાન્યો અગ્રિમ બનનામાં ફેનસી માલ વેચનાર મોમાંણી દુકાન ઉપર ગયો, અંદરે જઈને જોયું છે તે દુકાનને ધણી મોટા હાથ ચારસોમમાં પડેલા છે. ખબર કાઠાડાં તેને માત્રમ પડયું કે તે બીચારાં મોટું શીમતી વાજ ભાંગી દુકડે દુકડા થઈ ગયું હતું.
- “આજે ભાંગેલા દુકડા હું વેચતા હઈશ” તે જુવાન્યો બોલ્યો.
- “પલ્લુ કો કાંઈ હને ચાડું” સમસાય તેમ નથી.”
- કાંઈ ફીકર નહીં. એને બંદોબસ્ત એક બાઝમાં બંધ કરી દેવ-તના મોટલામાં મેદતાનાં શીરીનખાઈ ઉપર મોકલી આપજે. આમ મોટી તે જ્વાન્યો દુકાનવાલા તરફ પાંચ વખતની નોટ ફેંપી ચાલી ગયો. ધર જતાં જતાં તે પોતાને મનસે કહેવા લાગ્યા. “આ મેંબી રાત્રીડ તામ લગાડી છે. શીરીન એમ વીચારશે કે વાજ રસ્તામાં હેલકરીને હાથે આજે ભાંગી ગયું હશે.
- જે દહાડા પછી પોતાની તાલથી મલકાતા મલકાતા તેવણ શીરીનખાજને મલકા ગયા.
- “એ તમારી અજબ ભતની ભેટ મરી,” શીરીનજાહ બોલ્યાં.
- “અજબ ભતની.”
- “હા, ભેટાની.”
- અને તેણીએ પેલા અજબેણીમાં ગરક થયતા જુવાન્યોને વા-જના ભાંગેલા દુકડાઓને ઝીણું કાગતમાં બરાબર સંભાલથી લીટાકેલા દેખાડ્યા. ગરીબ બીચારા-મોમાંણી પોતાની ફરજ જોઈએ તે કરવાં વધારે સાર રીતે બંધવી હતી!

૬૫૧.

હાન ક્ષી શેક્ષપીચરે દયા વીકે લખેલા વીપ્ય ઉપર બહુલી રીતે 'Meroy' મરે એવા ઉત્તમ વીચારો દર્શાવ્યા છે કે દયા એક ઈશ્વરી આશીરવાદ છે અને તે આશીરવાદ દયાના કદનાર તેમજ દયાને લાભ લેનાર એ બંધે ઉપર એક સરખી રીતે ખુબીથી વસે છે. એ સુખમાં એકદમ સીકત છે. ખોદાતણ પાનાનાં બંદાઓના ઈનસાફ કરતી વખતે તેઓ ઉપર નેમ રહેમ નગર રાખે છે, તેને મત્રતી નકલ કીધાથી ઈનસાન ગોવા ખોદાની પસંદગીની નગરીકમાં નબ્બે છે.

આપણાં હાંદ મુકતો નામીએ કપીર નીરંય માણસ વીકે નીચે મુજબ તીરસકારના સખુનો બોરી ગયો છે—

દયા ધરમ નહી મનરે,
મુખર કયા દેખે દરપણુએ.

પરમદુષણ ઈશ્વરે દરેક મનુષ્યમાં બચ્ચે તેથી ઉતરતાં પ્રાણીઓમાં પણ દયા નેબે શુભ ચલડતા ઉતરતા પ્રમાણમાં બદલે છે. ને આ શુભ પૃથ્વી ઉપર વસ્તાં પ્રાણી માનમાંથી છીનવી લેવામાં આવે તો દુન્યા કોઈ અનન્ય એકમપેટું કપ પકડે. મા બાપેથી બચ્ચાં પોણુ થાયે નહી, મિત્રો વચ્ચે ખારનો સંબંધ લેવામાં આવે નહી, દુષ્ટી દરદીઓ કદી પોતાની દાદ લેવાઓથી નેબે નહી, મેહેન નહી કરી શકે એવાં અસક્ત મરીઓ લુખે મરે, અને ટુકમાં આખી દુન્યા માત્ર એક કંઠાગ મીત્ર બની રહે. પણ તેમ નહી બને માટે મહા નાની ઈશ્વરે ઉતરતાં પ્રાણીઓમાં એકસ દરનેબે અને એકસ દહ સુધી તથા મનુષ્યમાં વધારે શ્રેષ્ઠ આકારમાં દયાનો ઉપોગી શુભ બદલે છે. આ શુભને વધારે ખીતવવા માટે ઈશ્વરે ઈનસાનને અક્ષતું નેહેન આપ્યું છે, માટે તેઓની દરેક છે કે પુદરત તરફની આ ઉત્તમ બેચારને સંકડી દહ સુધી લાવી નહી મુકતાં તેને ખીતવી ખોટાની રીતે તેને સદઉપોગ કરવા, જેથી તે પોતાના પેદા કરનારને રાજ કરે, અને પોતાના બાઈજીધીને લાભ કરી શકે.

દયાગુપણુને એક વેલેતા નીરમગ જરા સાથે સરખાવી સકાય, કે ને ત્યાંથી પસાર થાયે છે ત્યાંની જમીનને કમદુપ કરે છે. દયા વગરનું છગર તે પાણી પીનાનાં રેતીનાં રણ મીસાલ છે, કે જેની અંદર વસવાને કોઈને તે લલચાવી શકતું નથી. દુન્યાદારીમાં દરેક કામમાં દયાગુપણુને નેજ અગત્ય છે, અને તેમ વસાપીજન ઈનસાનીયતાને દરનેબે લાએક રીતે આપણે ભેગવેશો ગણુએ. ઈનસાદમાં પણ દયાને એજ દેખ તોજ તે પચીત ઈનસાદ કહેવાય. આપણાં અદ્ય અજેજ રામનાં એક ખુની સુનેકગર ઉપર પણ ધણી વખતે દયાની નગરથી લેવામાં આવે છે, તેની તક્ષરી સંખેત ધવા ધણી પળુ દેડીએક વેળા તેની ઉપર દયા કરવામાં આવે છે. જુદ ગોતાની શીક્ષા કરવા ધણી પણ તે શીક્ષા અમલમાં લાવતાં

નેમ બને તેમ તે માણસ બોધી હેરાનમતીથી પોતાનો પ્રાણુ તે કીરનારને દનારે કરે એવી કાળજી સુધરેલી સરદાર તરફથી રાખવામાં આવે છે. દેડાએક દયાળુ માણસેએ તે માટે તરેવાર મુકતીએ સોધવી માણુ રાખી છે; વળી વધારે માણુ છગરવાએ મોનાની શીક્ષા તદત કાદી નખાવવા માટે તજવીજ કરે છે, એ સચળું દયાને ખાતર થાય છે. તન, મન અને ધનથી પતી સખાવતેનું મુજ દયા છે. આપણને પેદા કરનાર સાહેજ પેતે દેકરો દયાળુ છે? આપણે તેનાં બંદાઓ દેડીવાર તેનાં દુઝાનોથી ઉકડતાં આવી, તેના ઉપરના લુધી નર્ષ, તેના ગુસ્સાને પાત્ર ધઈએ છઈએ; તોપણુ તે દુષણુ સાહેજ આપણને પોતાની નવાનેસોથી બાકાત રાખતો નથી. ઈશ્વર પાપીમાં પાપી બંદાને પણ તેનાં કરતુમની વાલખી શીક્ષા કરવા અગાઉ તેને પાપની તોજસ કરી સુધરવાની અનેક તક દયાળુ દીતથી આપે છે, અને તેનો ગામ ને ઈનસાન લઈ શકે છે, તેને તે મોઝાં મનથી મારી બંબે છે. એવાં તે સાહેજ દયાળુ છે. ત્યારે શું આપણે તેનાં કમીનાં બંદાઓએ પણ તેમ કરતું નહી નેઈએ?

દયાળુ છગરો કેા ખોટાના વીસનારમાં પોતાના બાઈજીધીનું બચું કરી શકે છે, તેના એકાદ બે દાખરા અગ્રે આપેલા બધે જરો નહી. આક્રીકમાં આલતા મેલામી વેપારને નાણુદ કરેશ અને તેમાં કુદોના કમનસીબ હજારીએને છુટાપણું બહાવાને માટે એકતરુના બજા શેકીએ ને કાળજ અને દીઠસોજ બતાવી એ પાપી ધધાને પોતાના મુલકમાંથી સમુલો નાશ કરીધો છે, અને ખીત દેશમાંથી તેમ કરાવવાની હજ ને અધાગ, બીનહાંસલ મેહેનત લે છે, તથા મેલછઅમ દેશના પાદશાહે વધારે બચવતાઈથી તે કામ પોતાને માથે લીધું છે, તે સચળાનું કારણ દયાગુપણુ સીવાએ ખીતું શું કહેવાએ?

બહી મીસ દુલોરેસ નાઈજીએ અને તેમજ ખીજ મેંકો દેખવણી પામેલી બાનુઓએ, સચળી મેન મખલ તજ દઈને પોતાની હંઈથી, આસપીતાકમાં પડેતાં મરીજ દરદીઓની અને લાઈમાં જમખી યયકા સીપાહોની સારવાર કરવામાં અરપણુ કરી છે તેઓ સખજા શું? દયા. આ બે અસરના નાના મોલમાં આ બહી બાઈઓની હંઈગીની સચળી મેન રખાએલી છે. સીપીલીની લઘઈ વખતે ત્યારે બહી મીસ નાઈજીગર પોતાનાજ નેબી ખીજ માણુ, બાનુઓ માથે ઈતરથી જુદ કીમીયા આવી જમખી યયકા સીપાહોની સારવાર કરવા મંડી, ત્યારે તેણીનાં દયાળુ છગરનો લાભ લેનારા મરીજ સીપાહો તેણી ઉપર એકદા તો રીસ રહેલા બહુવધવામાં આવે છે કે ત્યારે મનની વેશાએ તેણી હાસપીટાકમાં તેઓ વચ્ચે કરતી ત્યારે દેવાર ઉપર પડના તેણીના પડછાવાને પણ તેઓ માનથી માન મુખત કરતા, એટલી તેણીના હાલની તેઓને આવકારદાયક હતી. આ નમુનાદાર અજાતો દાખરો આપણી દેહી બાનુઓને ખરેખર નકલ કરવા નેજ છે; અને સીએ તથા બાનુઓની હાસપીટાક તથા સુચરવાનાઓમાં વાકેડીએ તેઓએ નેજે પોતાની દયાનો લાભ લેતાં દરદીઓને આપણે ધરાવત છે. એકેરબાઈ દેા પેઠા કહેલા.

FAMILY
CIRCULATING
LIBRARY

शाहमहल ऐलीस.

PRINCESS ALICE.

તે ઠંડો પડીને બોલ્યો, “એવો બધાંથી આવ્યા હોય ત્યાં પાછા લઈ જા-એહેતર એ કે એઓને રસ્તામાં ફેંકી દે. એક કચીની સખાવતમાં અને એક રાજની સખાવતમાં દુન્યા તદ્દાવત બેઠો. મારા સ્વપના, મારા સ્વપના,” તે નીશાંસો નાખી બોલ્યો, અને પેલા કાઠણને ભરી તેનું મોઢો બંધ કરી પેલા માણસ તરફ ફેંક્યા. “એઓને લઈને અહીંથી જતો રહે-અસ જતો રહે,” તે બોલ્યો, “અને માહાસુદની જણાવજે કે, હાલની તેમજ આવતી આત્માદ તારી આ યાત્ર કદી પણ પીસરશે નહીં.”

આ ધા તેને જગરા લાગ્યો. આત્મે આત્મે વીચાર કરતાં તે કપીને બાન આપ્યું કે તે હવે કચી ધાસીમાં હતો. તેને લાગ્યું કે જલદીથી સાંધી નાહતી જવામાં કાયદો હતો, અને તેમજ તે મહા દવીતામાં, તેણે જે સ્તુતીકારક લખ્યું હતું, તે બુદ્ધિની નાખી મધ્ય રાતે ગચ્છી શેહેર હમેશનું છોડી નાહ્યો.

શ્રીરોશી રાજાઓની બેવકાઈપર ગેર કરવાને ગચ્છી છોડીને પોતાની જનમજુખીમાં આવી વસવાને ધણું વરણો પીતી ગયાં છે. હુનાળાનો વખત છે. પોતાનાં ઘરનાં આંગણમાં એક નાની પથારીપર તે મરણ પાંગતો કરી મહા મુશકેલે દમ લેતો પડેલો છે. તેની બેઠી તેના ધ્યાન વગરના બકળ-કારને ધીરજથી સાંભળતી બેઠી છે.

“આ પ્રમાણે” તે મરતો માણસ બાજુનો, “જેમ વખત વેહેતો જાય છે, તેમ તેઓ મને છોડી જાય છે—કંગાળો, તેઓ મોહાતનીપર નગર કરવાને હિમત નથી કરતા.” ખીજ પણ ન્યારે તેના વીચારો મધ્યપણના વખતપર દોડ્યા ત્યારે તે યુધીથી બોલ્યો ઉપકાર માનતો કે તેને તેના જનમ આ-પેલાં શેહેરનાંજ મરવાનું છે, અને વીચારતો કે તે કાંઈ એક મોટી કચી નહીં પણ એક યુશ મીનજ બેઠતો બેઠતો છે અને તોપણ ન્યારે તેને માહાસુદની તેની તરફની વંતજીક યાદ આવતી ત્યારે ક્રોધથી બોલતો—“શીરીન, મારી વાહાતી બેઠી, કદી પણ તારો વીરવાસ રાજાઓમાં મુકતી ના; તેઓ તરફથી કદી પણ મેહેરમાંની મેળવવાની આજ રાખતી ના. આપણું વડવાઓની કાંઠાણી જે લગેલી છે, અને તે માંડ પુરાતક હમેશ સુધી જસવાત રહેશે. માંડ મોહાત નગરીક છે, અને હવે હું તને છોડી નર્દશ પણ,” તે ઘણીજ દુઃખ ભરી કાકલુદીથી બોલ્યો, “હવે મારાં મોહાત પછી મારાં કામની બદલો આવે તો તે કદી પણ તું રાખતી ના. મારે મારે મોટી સેનાતી કમર કરાવતી ના, પણ ફક્ત મને પેલાં સરોવરનાં આઠ હેકળ દાટજે, કે ત્યાં આપણે હમેશાં જઈને બેસતાં હતાં. તું આતરી રાખજે કે ત્યાં સુધી આપણે પેગંબર મને બેહેસતમાં જવાનું તેડું કરશે નહીં ત્યાં સુધી હું નીસંતે આ આઠ હેકળ રહીશ.”

જેવું તે ઉપર બોલી રહ્યો કે આકાશ ઉપર અર્ધચંદ્ર દીસવા લાગ્યો. “જો,” તે બોલ્યો, “આ મોહાતી પેનાની દીસવા લાગે, તો મારા જીવનનું દેહન, એ બોધ મને મરવા દે! મારાં જીવનનાં, અને મારાં જીવનનાં, તે ઘણી મુશકેલીથી બોલ્યો, “મારી આંખોએ જેની યાત્રી આવે છે—ઉમરડું કમતી

યનું જાય છે—મોહાતનો અધકાર મારી આવસપાસ ફરી વળે છે!” એક ત્રાસદાયક મુપકીદી પંથારી રહી!

“આ પેનું જો,” તે અચમુચ બોલી હાથો અને આકાશ તરફ આંગળી કાઢી—“તેજ—તેજ—મને તેડું આપ્યું—મને મોહાતે છે—મને હુકમને તામે યાનું નેઈયે. * * * *” તે હાકીને પાઠો પડ્યો, અને ત્યાર પછી કાંઈ બોલ્યો નહીં. એક કલાક પછી તે “કચીમા” બોલતો સંભળાયો, અને જેવો ઈસવામના કાયદાનો છેવો બોલ તે બોલી રહ્યો કે તેનો હવે તેનાં બદનમાંથી જતો રહ્યો.

* * * * * સકલાઈ પશ્યુ ત્યારે તે શેહેર પોતાની હમેશની મુખ્ય અને કામકાજમાં પડ્યું. આવી હુનાળાની રતુમાં શ્રીરોશીની પામદસત કલાકવાને કાંઈ વીરજ લાગ્યો નહીં, અને સાંજ પડતાંમાં તો તેના દોસ્ત આશનાવ તેને ભુગીદા કરવાની તર્ક-ચારીમાં પડ્યા. ન્યારે આ પ્રમાણે તેઓ રોષાધમાં હતાં, ત્યારે તેઓને બસાગર લાગ્યું કે તેઓનું કામ અટકશે, કારણ કે એક મોટું યેજી તેઓ તરફ આવતું હતું. આખરે તેમજ યયું. એક પગના પસતાવામાં, રાજ માહાસુદે એક મોટું પેનસન તે માહા કપીને તેમજ તેને પોતાને સાઈ લાગે તેનું મોકર્યું હતું. પણુ તે ઘણું મોટું આપ્યું, શ્રીરોશી તે લેવાને હવ્યો નહીં, અને હવે તેના દોસ્તો તેનાં શરીરને ઘેરમાં દાટવા લઈ જતા હતા. પેલા મહાન કચીની બેઠી સાથ તે પામદસત તેનાં ધરમાંથી નીકળી; અને આ પ્રમાણે ન્યારે એક બારણે માહાસુદની બેઠ તે ધરમાં દાખલ થઈ, ત્યારે ખીજ બારણે શ્રીરોશીની સાસ તેનાં ખેરીઓ તેની હમેશગીની જ-આગે દાટવા લઈ જતા હતા.

VIOLET.

નર નારીનું ખંડે સુખ.

મુખ સંસાર નારો સમાન—(એ રાહ.)

ખંડે સુખ ભરથાર સમાન ખીજું નથી ખરે, બસો ભરથાર જેને જડે. બસી સ્ત્રીને સંપમાં રહી—ખાવંદનો ખરો ખાર મેલવે, સદા તાબેદારી કરી—ખુશ રાખવાને કોશિશ કરે; ખીજું નથી ખરે—રૂડી સ્ત્રી જેને જડે. ભરથાર નજણુ તેજ કે જે—સ્ત્રીને હાંદગીનું સુખ મળે, ખનનું સુખ આપી તેને—મદા સાસ્ત્રી ધીતથી રહે; ખીજું નથી ખરે—નસો ભરથાર જેને જડે. નાર ખરી તેજ મણુએ જેથી કંઠજ સ્વભાવ જવાબ, ખાવંદના ધરની ફરજતી—દરજેન નહીં કરે; ખીજું નથી ખરે—રૂડી સ્ત્રી જેને જડે. ખરી મુખી તેજ કે જે ખાંડ—જેને ખાવંદ બસો મને, હરદમ સંપમાં રહી—સ્ત્રીને સદા મુખી કરે; ખીજું નથી ખરે—નસો ભરથાર જેને જડે.

નર્દ જમરોદજ દીક.

૦ પુરશેદ. ૦

મકરણ રત્ન.

ધારે તેણીએ તે કાગળ ઉચકીને અશરના હાથમાં આપ્યું, સારે તે ગોઠ્યો “માફ કરજો છ.” સાર પછી તે સ્ત્રીએ પોતાનો ફગાસ ઉચકી આપ્યા સાર અશરનો આભાર માન્યો. ઘણો નખત ચુપકીટી પડી. છેલ્લે સરવાળે અશરે એ બોલવાની હીમત કીધી “ત્રિન ઘણીજ ધીમેથી ચાલે છે.”

“હા, પણ હવે કાંઈ નહી, કારણ કે ગારી ને મુખે એક ઉપાધિ ગયાં છે.”

“હું તો ધારતો હતો કે તમેને ઘણો કંટાળો આરતો હતો.”

“નહી, તેમ કાંઈ નથી, પણ સંપત્તિ હતાં તમે અમારે લાધે ખીજી સ્ટેશન આવે સારે ઉતરી પડતા ના.”

“મને લાં ઉતરવાનું છે, કારણ કે મને લાંથી કાલેજમાં જવું છે.”

“હું દક્ષગીર છું કે મારાંતો આજે મીનસ ગયો છે. એ વણ ધણું મોડે છે, પણ મનમાં કાંઈ નથી. ઘણુંજ ખરેખર બોલાં છે.”

અશરે એ વાચ આપ્યો, “હ, ખરેખર બોલાં છે.” બે કે તેણે અન્યથા થવાની જરા પણ નીશાની દેખાડી નહી.

“દાખત તરીકે એવણ આજે મને પોતાની સાથે લઈ ગય છે.” એટલું બોલતાં તે જવાન સ્ત્રી એટલી તો ખુશમુરત કાગળી હતી કે તેની ગારીની નાખસંદ કરવા બેગ ચાલ તે થોડો વખત બુટી ગયો. અશર પરજોડી સ્ત્રી દાખત તેણી કંકત થોડા વખતનીજ તેની મીન હતી; તેની સાથે ત્રાન કરવાને તેણીને જરા પણ અચચલ લાગી નહી, ને ઘણી બે-લાઈથી તેની સાથે વાત કરવા લાગી. તેણી બોલી “મારાં માસીનાં કાંઈ સહી નાગપોરથી આવેલાં છે, તેને ગળવા અગો જનાર છીએ.” અશરે વધારે અજાણેથી સાથ પુછ્યું, “શું ખરેખર, અગો પણ એજ ગામથી સગાંની આવવાની રાહ નેહીયે છીએ.”

“તેવણ તો અગાઉ મીન હતો, પણ થોડો વખત પોતાનાં સગાંને લાં નાગપોર જઈ રહ્યાં હતાં, તે હવે મુળઈ આવવાનાં છે, તેવણની એકપુરી ખુશીદ નામની છેકરી છે” તે સ્ત્રી બોલી.

“ખરેખર એજ નામની છેકરી છે. કેવું અન્યથા જવું છે, તેને તમે સારી રીતે જાણો છો કે?”

“હા, સારી રીતે. તમે જાણો છો કે?”

“તેદનજ નહી. તેજો અગાઉ મુખમાં આવ્યાં હોય, પણ હું કાંઈ જાણતો નથી. શું તેણી ખુશમુરત છે?”

આ ઉપા સવાલથી તે જવાન સ્ત્રી મુશકેળાએ પોતાનું હસતું દાખી શકી, જે ઉપરથી અશરને જણાયું કે ખુશીદ ખુશમુરત હોવી નહી નેહીયે.

“વાઈ, મને તમેજો ધણું કહેતું નહી નેહીયે” તેણી બોલી. “ફરીથી આ મુદર સવાલ સાફ. (હસીને) હું નહી ધારતી કે કોઈથી એને ખુશમુરત કહે.”

અશરે ઇતેમરીથી પુછ્યું “તમે તેને સાર મને થોડું કહી શકો? હું તેને ખીનકલ જાણખતો નથી. તેણીને મારી સાથે કાંઈ પણ સંબંધ નથી.”

“તમેને તેણી વીશે શું જાણતું છે?”

“અજાણતાં, તેણી સફેદ તો હતી!” અશરે શક ખનારી પુછ્યું.

“હા, હવે મને સમજ પડે છે કે તમે એને વીશે કાંઈ પણ જાણતા નથી. તેણી કાંઈ તદન કાળી નથી, પણ અંજે ભોતાં કાંઈ અન્યથા જેવા દેખાવની છે, તે સંપત્તિ તો સીના વીચાર પર આધાર રાખે છે” તે સ્ત્રીએ બોલવાનું આપુ રાખ્યું “તેણી ઘણી હસમુખી ને બોલકણી છે. ને તેનો એક સંગો, જે હજી તો કાલેજમાં અભ્યાસ ચલાવે છે, ને જો તેણી એ જોયો પણ નથી, તે તેણીને ઘણો આહતો હોય એવું બતાવવા માંગે છે, તેની તે ખુબ મશકરી કરે છે.”

“મને તેણે તેણીને જોઈ હતો તો ઘણો અન્યથા થતો,” અશર બોલ્યો.

“એટલું તો અંજ જણાય છે, કે તે સંગો તેના કરતાં તેના પૈસાને વધારે ચાહતો હોયો નેહીયે, કારણ કે તેની પાસે પૈસા તો છે.”

“તદન શરમ ભરેલું જુડું!” અશર ચીરકાઈને બોલી ઉઠ્યો.

“જો તમે કેની બાપા વાપડો છો? શું તે તમારે દૈરત યાચ છે, તમે એટલા મક્કમપણે બોલો છો.”

“વાઈ” અશર થોડા વખતના ચૂંચવામાં પછી બોલ્યો, “હું ધાઈ છું કે ખુશીદ તે સગાંની જુડી વાત કરી પોતે મગદ બે છે; તે હું પોતે છું, એમ મને વીચારતું નેહીયે.”

“ખરેખર! માફ કરજો છ. હું એમ ધારતી હતી, કે તેને તમારી સાથે સેહેન જાણખાય છે.”

“હું જાણતોય નથી કે તે મારી શું સંગી યાચ છે. તેણીને હું કાંઈ જાણખતો નથી, કારણ કે જે તેને તો કદીથી નેહી નથી, ને તેની આ મારી કાંઈથી સંગી નથી, પણ આ-

હશે, તેનેજ પરણીશ. હું તો ધારું છું કે તેણે મારી પર એક જગ્યાએ તોફાનમત બેઠી કદાચું છે, અને તેણી પોતાની જ્યોતી વરતણક મારે શરમાવું જોઈએ.”

“હું તેને એમ જાણે કદું કે?”

“હા, હજો તો વધારે તેની અગાડ એ તેણી મારા વીમાર જાણે તો મારી તરફથી તેણી વધારે હેનની આશા રાખે નહી.” વાતે બીજી વળાણ પકડી અને જ્યાં સુધી જન રો-શનપર યોગી સાં સુધી ચાલુ રહી. ખરાજ પોતાની મીનને ધણી આવકારવાયક સમજ્યા અને તેણીની નાજુક ખુબસુરતી પર તેનું ખ્યાન વધારે ખેંચાયા લાગ્યું. જ્યારે જન યોગી, અને રત લેવાનો વખત આવ્યો ત્યારે તેને ધણી દરમીરી લાગી. પેલી મારી ને જુઓ આખો વખત ઉઘાડવામાં હતો, જેથી ખરાજને ધણે સતોષ ઉપજ્યો. દમણમાં જતે જણું સાથે એકદમ જગત્ત ધમાં, એક રડવું, ને બીજું અપાતી ખાતું.

તે ધરડી સી બેઠી “આપરે હવે ઉતરીયે કે? આપરે ઉતરેશન આવું કે?”

“નહી, હજ વખત છે,” તે જુવાન સી બેઠી.

“અરે, પણ મારા પગે તો વળી પાછા ધડા ધયા છે. આવે માતીલા અંદી ઉતરે છે કે?”

“હાજી,” ખરાજે જવાબ વાળ્યો “હું અંદીજ ઉતરું છું.” તે ધરડી સીને સલામ કીધી, અપવા લગભગ તેની પીઠને સકામ કીધી, કારણ કે દમણમાં તેણી પોતાના ડાકરે આપેલી દવાની સોપ યાંકી વળીને ખીંક ફેરવી કરતી હતી. સાર કેડે તેણીની બાજુએને ખરાજે સલામ કીધી, પેલા જુવાનો ગાલ પસવારથી, ને યોગા વખતની દરમીરી સાથે માડીમાંથી ઉતર્યો. પોતાને ધર જઈ તેણે નીચલું કાગળ પોતાના મીન ઉપર લખ્યું:—

મારા ચલાવા દેશ્ત ડોરોખ,
મને જનમાં એક અજબજબ જોરા મેલાય થયા છે, એક જુબઝુ-રત જુવાન બાત જનમાં બેઠેલી હતી, જેની સાથે વાત કરતાં જાણું કે તેણી મારી પેલી સગીએને સારી રીતે આગળથી હતી, અને એ મને ધારતી હતી, તે તેણીએ ખરી પાડી છે. એકજગ્યા બાજુવું ગસ થયો કે, તેણી કાંઈ કાંઈ નથી, પણ પળીજ મારીએવ અને દીનાપોર અચવાની છે. અને તેપણ મારા કાકા વળે અને આવીથી વળી જણાય છે કે મારે તેણીને જગ્યાએ જાવડીથી જવું અને તેણી મને ધામી ગમશે. એ તે એમ વીચારતો હોય કે હું એના છોકરીને ચાહીશ અને પસંદ કરીશ, તો હું નહીં ધારતો કે એ દાંપણનું મારું દેકણે હોય, પણ કદાચ એણે પોતે પણ જોયથી નહીં હોય. એમ તેમ કરીને હું તો મારે ધર રહેવશ, એ કે મને તો કાકા વગર સોહવાનું નથી; પણ એમ અને તેમ પેલી નામપોરની જુબઝુરતી તો હર રહેવાને હું જાણું છું.

હું છું, તારી દહેશતો સાચી ગતિ,

ખરાજ નવરોહ.

પ્રકરણ ૩ જી.

ખરાજે પોતાનો દેશ્ત પાળ્યો. પંદર દહાડા સુધી તે પોતાના કાકાને સાં ગયો નહી, અને પોતાને ધર રહી અચવાસ અચાએ અને વીમાર કીધા પછી પોતાના કાકાની વર-

મગાંને દીવસે સાંજે, તેવજુને સાંધી માડી આવ્યાથી, સાં જ્યા નીકળ્યો. તે વખતસર સાં જઈ પુજો. કાકા બહાર ગયા હોવાથી પોતાના આરકામાં ઉપર ગયો, ને કપડાં બદલીને નીચે ઉતર્યો. દોઢમાં ફક્ત એકજ સી બેઠેલી હતી, જેને તેની અજબજબી ને ખુશાલી વચે જોવું કે, એ સી સાથે તેણે જનમાં યુસાફરી કીધી હતી તેજ હતી.

“હું તમને અંદી બેઈ કહેશો ખુશ છું?” તે બોલી ઉઘ્યો, “હું તો એમજ ધારતો હતો કે વળી પેલી મારી સગી અને તેની મા બે જણજ અંદી દશે.”

પેલી જુવાન સી આવતાકાનીથી બોલી “હા, તેઓ અંદી છે ખરા.” ખરાજે હસીને પુછ્યું, “ખુબી કેમ છે? સારી પર છે કે?”

“હા દરો, જે તો ધણી દહાડા યયા જોયેથી નથી.” ખરાજ અજબજબીથી તેનું મોહકું જોયા લાગ્યો, જે તેણી તે બચ્માંની મા હોય તો તે બચ્માં તરફ કેટલી બેદરકાર છે. તેણીએ બોલાવાનું ચાલુ કીધું “તે દહાડે એક પછી એક ધણી બનાવો બના કીધા, અને તે દહાડે કાંઈ કામજણ્યું હતું, ને મારાં માપણની તખીએત સારી નહીં હોવાના સમજથી મારાં મારી મારી સાથે આવ્યાં હતાં, પણ જગ તમે જોવું તેમ તેવજુને તે યુસાફરી જરા પણ પસંદ પડી નહી, અને વળી જણે એમને યોરી અગવડ પડી હોય તેગ, પેલા જુવાને તેની મગાંને સાં લઈ જવો પડ્યો, અને બોગજમે મારાં મારીમાં ડાસાં કે આપા રોશન પર નહીં હતાં, તે તો અમારી અગાડ જ્યાં અમે જવાનાં હતાં સાં જઈને બેઠા.” ખરાજે એથી વાતનીત પર જાણું લાસ દીધું નહી. એક વાતમાં તેને ધણી મનગદ પડી, તે એ હતું કે—એ કે તે જાણીને અજબ થયો—કે તે સી બજું છતાં પરજોથી નહીં હતી, તેણે તેણીના રાખા દાપ પર નજર કીધી, તો એક પણ વીરી દાંતી નહી, પણ આપણમાં સપજોન શાંઈ એમ વીરી પેટેશતાં નથી.

સાર પછી ફરીથી તેણીનાં મોહકાં પર ધ્યાનથી જોવું. હા, તેણી ખરેખર ધણી જુબસુરત હતી, ને તેણીની નાજુક ખુબસુરતી તેને વધારે લગવાતી હતી. તેણીની જુબસુરતી આ સાંધારણ જેવી હતી. એક જગમાં તેની ઉમરની દુનકાર પ્રમાણે, તેણે એક મક્કમ દેશ્ત કીધી કે તે છોકરીને માટે.

જે તેણી તેને કમુજ કરે, તો સી સાફ જાય. જેટલી અંદી છોકરીએને ને મગ્યો, તેમાં તેણીજ પેટેલી હતી, જેને ખાતર તે પોતાના સ્વતંત્રપણોનો બોગ આવે; પણ જે તેણી તેને પરજુવા ના પાડે, તેપણ તેના કાકાને તે અમજવશે કે જણું છતાં પેલી નામપોરમાંથી સાપ તો નહીજ પરજુશે. તેને યોગા વખતમાં ધણી વીચારે આવ્યા. દરેક પગ, તેને તે વખતે કીમતી સાગવી હતી; કારણ કે રખેને તેની પેલી સગીએ નીચે ઉતરી આવે? સપજું છતાં, તેણી તો આવી નહી. યોગા વખતમાં તેનો કાકા આવ્યો, અને પોતાની દંમેશની રીત પ્ર-

માણે દીશોમનીબેસ આવકાર દીધો.

“આહા!” તેણે હસીને કહ્યું, “હું બેડેડ કે એજખાંજુ કરાવવાની હવે મને કોઈની અગત નથી.” તેજ પંચે ધણી પરજુવાએ આવી લાગા, ને તેના કાકાએ ખરાજને હડપ્પે કહ્યું,

“પુરશેદને ખાતી વખતે તારી પાસેજ બેસાડજે.” એટલું બોલી તે પરીણુઓને આવકારદેવા બારણું આગળ ગયો. ખોનાની વખતે વાતચીત સાધારણું બાંધેલી વીરે થઈ. “અશર પેલીજ સ્ત્રી સચિત્ત એકેલા હોવાથી તેની સાંધિ વધુ વાત કરવાની તેને તક મળી. તેણે કહ્યું, “જેઠેઝ આંધળને એકાંધાળની વરદ નથી, તોપણ મને તમારે નામ ગમીર નથી.”

“મેં તમારી પેલી સગી પુરશેદને ક્યુવાત આપી છે, કે મારે મારે નામ તમોને કહેવું નહીં.”

“કેવી જગીરી કંઈકા બદલી તે પુરશેદ દોષી બેઠો. મેં તમારી પાસે તે દહાડે બધું કહેવાડ્યું, તેનું એ વેર લેતી હશે, પણ તે છે ક્યાં?”

“હું તો એને કંઈ જાણતી નથી, પણ એનાં માથાડના છવને સાફ નથી, ને પોતાના ઓરડામાં જ ઉપર છે.”

“હા, સારે તો છોકરીની ગાયની સાચેજ દરો; ધણુજ સાફ થયું.” તેણીએ કાંઈ પણ જગ્યા દીધી નહી, પણ બીજી બાજુદ વીરે વાત ચલાવવા લાગી. જે કાંઈ તેણી બોલતી, તેમાં અશરને અજાણ ધણી મનદ લાગતી, તે અશરને મન બાવતીજ વાત તેણી કરતી હોય એવું લાગતું હતું. તે અશર તેણી સાથે હમણાજ ખારમાં પડી ગયો હોય, એમ લાગતું હતું. સ્વારે રાત્રે સઘળાં લોકો પોતાને ઘેર ગયાં, સ્વારે પાશરના ઓરડામાં તેનો કાંકો તેને મુકાકાત આપવા ગયો.

“હમણાજ બધાં ગયાં, ને મને તારી સાથે મેં બોલ વાત કરવાની છે.” એમ બોલતાં આગળજ ને મોટી ધીમે પેરે પેરે હતી, તે પર બેસી ગયો. “વાર, હવે તો પુછવાનીથી વરદ નથી, કે તે છોકરી તુંને ગમેય કે નહીં? તુંતો તદનજ દારત જતો જણાય છે.”

“તમે ખરે કહેજો કાકા, તમને જેમ પસંદ પડે છે તેમ મને નથી ગમતું, ને સાચુ કંઈકું કે મારે તેમાં કાંઈ વાંક નથી.”

“મને જેમ પસંદ છે, તેમજ તું કહે છે, ને તું તેમ સમજતો હોય તેવું લાગે છે.”

અશર તેના કાકાને તીજી તીજીને જોવા લાગો. “હું તો એમ ધારતો હતો કે પેલી સીધણુ સાથે તમે મને પરણાવવા નીકળ્યા છો.” તેના કાંકો મોટેથી જાગ્યા હસી પડ્યો. “તું કોણને સીધણુ કહે છે, પણ જેની સાથે તું જેતીને વાત કરતો દેતો, તેજ તારી કુઈની છોકરી પુરશેદ છે.” અશર એકદમ ઉઠી ઉભો થયો, નહી કાકાજ એમ નહી હોય! તે બોલી ઉઠ્યો.

“જામીત તેમજ છે. એમાં કાંઈ પણ શક નથી. એજ પુરશેદ છે.”

“અરે! તેણીએ પોતાનું નામ મને કહ્યુંજ નહીં.”

“તેણીએ તુંને સારે આટલો વખત શું બતાવ્યો કે? તેણી જગીરી અતીખોર છે, પણ ધણી હડાણુવાદી ને સારી છોકરી છે.”

“ખરેખર છે,” અશરએ ઇતેમ્મરીથી જવાબ દીધો, “ને હું જેટલી છોકરીઓને જાણુ છું તેમાં મને એ સઘી સરસ લાગે છે, પણ હું નહી ધારતો કે તે મને કયુજ કરે.”

તે હજ એને પુરતો વખત આધો નથી. “મેં જેમ તુંને વખતે કહેવાડ્યું તેમ જલદીથી શું કરવા નહી આવ્યો?”

“હું આવ્યો હતો તો સાફ થતો.” અશરએ જવાબ દીધો, જે કે પંદર દીવસો તો ફેકટમાં નીકળી ગયા, તોપણ તેટલા તેને બીજા મર્યા, જે વખત પછી લગનનું નક્કી કરવામાં આવ્યું. બારે ધામપુરથી મેં મહીત પછી લગન થયાં.

પરખા પછી પુરશેદ એક દહાડે દહીને બોલી “અતે તમે સીધણુનેજ પસંદ કીધી છે, એ કેવું લાગે છે.” “મારી મુખ્ય અટકણુ તો તારા પૈસાની હતી,” અશર બોલ્યો.

“હા, અને હું જાણતીજ હતી કે તમોને મારા પૈસા જોઈતા નથી, તે પુકાસો તો તમે તે દહાડે જનમાં કીધો, સ્વાર પછી હું ધણી પુશ થઈ, તે વખતે મેં તમોને જાણખ્યા, પણ તમે મને જાણખી શક્યા નહી.”

“તમે મને કેમ જાણખ્યો, તે હું સમજ શકતો નથી.”

“તમે લુચો છો, તમારેથી જે કાગળ મારા ખોસામાં પડી ગયું, તે ઉપરથી.”

“હા, હવે તે મને યાદ આવે છે, પણ મને તો વીચારખી નહી આવ્યો, કે તે તે પરતું નામ જેઈ લીધું હશે.”

“પણ મેં તો જેઈ લીધું. તમે ધારોછો તે કરતાં છોકરી-ઓ એ જાણમાં વધારે ચપલ હોય છે. અશર, મને તે વખતે તમારે વીરે ધણું ખોટું સમજાવ્યામાં આવ્યું હતું.”

“બ્યારે તું તો મને જોસખતી પણ નહી હતી, તે વખતે એતો વાતકીપણું કહેવાય.”

“મને તમારે વીરે ચેતવણી આપવામાં આવી હતી, મને કહેવામાં આવ્યું કે તમે ધણુ સારા દેખાવાના છો.”

“એમાં તો કાંઈખી મુશ્કાન જેવું હું જાણતો નથી, પણ કમ-નરીમે મારી જાણમાં તેમ નથી.”

પુરશેદે બોલવાનું ચાલુ કીધું “એટલુંજ નહી, પણ તમે જગીરી કમ ને લુચ્યા છો.”

“શું તે તુંને તે વખતે ખરે લાગ્યું?”

“પણ તે કરતાં પણ વધારે મને એમ કહેવામાં આવ્યું, કે તમે જગીરી મને જોશો કે તરતજ કાંઈખી કરી મને પરણવા નેવાર થશે.”

અશરએ સતોવધી કહ્યું, “હા તેમ તો કીધું છે, ને કાંઈખી છોકરી મને ગમે તેથી ને મારે લાયકની હું જોજો તો નહી કાંચ તેમ કર, એ તો મારા સારો તેરત દેખાડે છે.”

“નહી, તમે સમજતા નથી, મને તો દંજોશં એવી ખીલક હતી કે મારા પૈસાને લીધે ખરેખર મને તો કાંઈ નહી ચાહશે, પણ મારા પૈસાને વધારે ચાહશે. પણ તે પુકાસો તો તમે જનમાં ધણીજ ખુશી રીને કીધો, અને સ્વાર પછીથી મને તમારે વીરે ધણુ સારો વીચાર રહેયો.”

“પણ વહાલી પુરશેદ, હવે તો તુંને મારે વીરે કાંઈખી શક નથી કેની?”

“નહી કાંઈખી નહી.”

[સાંધણુ છે.] પુરશેદ.

ભરવા-શુધવા નીચે.

મહારાણીનાં તાજની લેસ શુધવાની રીત.

(આ લેસને લોહડાંના મુઠા તથા દોરાની રીંચે શુધવી.)

પેઢામાં જેટલી લાંબી લેસ શુધવી હોય, એટલી લાંબી સાંકરી બનાવે, પછી દોરો તોડીને એ સાંકરી શુધી નીચેની સાંકરીની અંદરથી આંટો લઈને સાત હોમ શુધવે. આંટો લઈને બીજી સાંકરીમાંથી બારીસ વખત આંટો લઈને શુધા. ભાર બાદ એ સાંકરી શુધી આંટો લઈને બીજી સાંકરીની અંદરથી સ્થાન હોમ શુધા, ને પાછા બારીસ વખત આંટો લઈને નીચેની સાંકરીની અંદરથી આંટો લઈને બેવડા કરવા, એટલે બીજા તાજનું મંડાણ થયે, એની રીતે શુધીને દોરો તોડી નાંખવો.

ભારબાદ એ સાંકરી શુધીને આંટો લઈને નીચેની સાંકરીની અંદરથી આંટો લઈને સાત હોમ બનાવવા. આંટો લઈને ચાર વખત બેવડા નીચેની સાંકરીમાં આંટો લઈને શુધા. પાંચ વખત એ સાંકરી શુધી, આંટો લઈને નીચેની સાંકરીની અંદરથી શુધવું. આંટો લઈને નીચેની સાંકરીની અંદરથી ચાર વખત બેવડા કરવા સાત વખત એ સાંકરી શુધી હોમ શુધવા. એ સાંકરી શુધી ચાર વખત બેવડા ને પાછી એ સાંકરી શુધી એ હોમ શુધવા, ચાર આંટો લઈને નીચેની સાંકરીમાંથી શુધવા, એ સાંકરી શુધી પાછા આંટો લઈને ચાર. એમ ચાર વખત શુધવું. ત્રણ સાંકરી શુધી ત્રણ હોમ કરી, આંટો લઈને સાત વખત નીચેની સાંકરીમાંથી આંટો લઈ, બેવડા કરવા. એ સાંકરી શુધી આંટો લઈ હોમ કરીને ચાર વખત આંટો લઈને નીચેની સાંકરીમાંથી બેવડા શુધવા. એ સાંકરી શુધી હોમ કરી ચાર વખત બેવડા. એ સાંકરી શુધી હોમ કરી આંટો લઈને સાત વખત.

નીચેની સાંકરીની અંદરથી આંટો લઈને શુધવું. ભારબાદ પાછા પાંચ હોમ શુધવા ને એ એ સાંકરી શુધી ચઢિ હોમ શુધવા. આંટો લઈને નીચેની સાંકરીની અંદરથી ચાર વખત શુધવું. પાછા ચઢિ હોમ શુધવા. એક એક લાઈને શુધી દોરો તોડી નાંખવો.

એ સાંકરી શુધી ચઢિ હોમ કરવા ને આંટો લઈ નીચેની સાંકરીની અંદરથી છ વખત બેવડા શુધવા. આઠ વખત દોરો તોડવો. ને આઠ લાઈને શુધવે, ભારે એક તાજ થયે તે દોરો તોડી નાંખવો. પછી એ સાંકરી શુધી ને બારીસ વખત આંટો લઈને પેઢામાં તાજનું મંડાણ કાઢું છે, તેની એક એક સાંકરી છોડીને આંટો લઈ હોમ શુધી જવા. એમ જ ઉપરથી એક લાઈને એ સાંકરી શુધીને શુધી જવું. આશા છે કે એક હોશવાર શુધવાર કાંઈ પણ મુશ્કેલી વગર સારી પેઢે સદમજ નમુને ઉતારી શકશે. બીજું આ "લેસ" ને સરવાળ રૂબારૂ થણી શોખાં આપે છે.

મીસ માણેકબાઈ દાંડ સારાફ.

ધ સા બે લા બા ઉ ન.

મલદંડના નોરધમખરેડે પમણુના છીનારા પાસે કારન ટાપુએને લગતા બાઉનસમન ખડકની દીવાદાંડીવાસા ઘેરમાં ઈસાબેલા બાઉન તાંબ ૨૪ મી નવેમખર ૧૮૧૫ ને દીને જનમી હતી. એના બાપ વીલીયમ બાઉનને એની પહેલસના બીજન ખડક નામે લેગડેનપર ૧૮૨૬ થી રાખવામાં આવેલો હતો. ઈસાબેલા વયસા કદની, નાજુક શરીરની, એકમારગી રૂઠી હતી. બાપના ગરીબ મીઠા સીવાએ બીજન કાંઈ તેણીને એકબત્તા નહીં દત્તા. પણ ભારે આક્રમમાં પડેલા આક્રમી એના જતો દવાની રાહ બંધાવવા સાર પોતાના હપને મોટા ભયમાં નાખી હોંસથી કોરોશ કરવાને લીધે એ સરરે લોહોનાં માનને લાયક થઈ, તે સધળી બીના નીચે રજુ કરીએ:

કારનના પચીસ ટાપુ છે, સાં જુવર વસતી મીવાએ સરરે જગા ઉગર છે. એ ખડકની ઉંચી અને ડરામણી કટણોની આસપાસ પશ્ચિમોની વસતી મીવાએ બીજ કાંઈ વસતી નથી. એ ખડકની આસપાસ પાણીની બારે તાણુ હોવાથી ઘણી વાર બારકસો ભાગી ગયાં છે. ઈસાબેલાની આસરે એકબીસ વરસની ઉંમર હતી ભારે કારકરસાવર નામની ચારસો ટનની એક આગ્રખેડ દુલથી દડી જવાને તારીખ ૫ મી સપ્ટેમખર સને ૧૮૩૭ ને દીને નીકળી. તેમાં ઉતાર અને ખસારી મરીને સો આદમીએ દત્તા. થોડી રાહ કાપવા બાદ સંજો બગડ્યો અને તેનું જોર કમ થવા લાગ્યું. બીજો દીને સંજ પડતાં તે બીજકુત નકાળો થઈ પડ્યો. એ વખતે ભારી તોફાન તથા વરસાદ હતો તેથી આસપાસનું કંઈ દીસતું ન હતું. પવન તથા પાણીની તાણુપર તે બારકસ ખસતું હતું. કારનની દીવાદાંડી નજીક મોટા ખડકપર અકાના બેઈ કપતાનને ધાસતી પડી કે તે બારકસ જટલીથી ખસાપાપર લાગવાતું. તે બારકસને એ ટાપુએ અને મોટા કાનારા વચ્ચે લઈ જવાને ઘણીબી કોયેસ થઈ, પણ સુકાનીથી કચું વજનું નહીં. અતે પાછી રાને ત્રણ વાગે તે બારકસ જોરથી ખડક સાથે અડ્યું. એ સમયે મોટાક ખસાસીએ પોતાની કુરજ બંધાવવા કરતાં પોતાના જન ખંચાવવા વધારે આગ્રહ દત્તા, તેઓએ એક મોટ ઉતારી પોતાના રસનો લીધો અને બાકી રહેલાં સધળાં નસીપાસ થઈ રડવા પડ્યાં. તેવામાં બારકસ ફરીને ખડક સાથે અડ્યું અને તેના એ કટકા થયા; પાછો ભાગ કપતાન તથા મોટાક ઉતારી સાથે પાણીમાં દુધી ગયો. આગ્રહ ભાગ વીસ માણસો સાથે ખડકપર અડકી રહ્યો. તેની આસપાસ જોરથી

ચઢડી "તાલકા" તરફ ધીમે ધીમે હાંકતો ગયો, પણ સાંધી લાકન પુરી નહીં. ધવાથી ઈનછન પાતા પરથી ઉતરી પડ્યું. તેની સાથે જ એક માણસ હતું તે ચાલતું ગયું ને મદદ મેલવી; પણ ખીચારા તે ગરીબ બોપડાને (૪૨) કલાક સુધી ધણું દુઃખ ખમવું પડ્યું. હમણા તે સારી પડે હતો અને તેનો પગ નહીં કાપવો પડ્યો એવું જાણી તે ઘણો ખુશી હતો; જ્યારે હું તેની સાથે વાત કરતી હતી ત્યારે તેનો એક મીઠો તેને મલવા આપ્યો, અને તેણે મને પીછાણી.

રવીવાર, તા. ૨૨ મી અક્ટોબર—આજે રવીવાર છે અને તોપણ અમુને મુસાફરી કરવી પડે છે, કારણ કે નહીં કર્યો તો મંજૂરવારે હમે સનખીમ પર જઈ નહીં શક્યો. અમે પાંચ વાગ્યામાં ઉઠી સાત વાગે રેશન ઉપર ગયાં; સાંધી બે કલાકમાં "લીનારીસ" પુર્ગા, લીનારીસ એક ઘણું નાદતું શેઢર છે. સાંધાં યુપડાંમાં ઘણાંખરાં આંધી દાંબલીઓનાં બાંધેલાં હોય છે. સાંધાંની એરતો યુવાનીમાં ઘણી સોભાતી દેખાય છે. તેઓની ચામડી કાળી હોય છે, પણ આંખો ઘણી ચક્રતી, અને બાલ ઘણા લાંબા હોય છે; તે બાળના તેઓ બે ચોતલાઓ સુધી પહોંચે કુલતા નાખે છે. એ શેઢર દેખાવમાં સ્વચ્છ છે ને ૩૬—હમારી સાથે સંપળે મુખ આગાદી હોય એવું લાગે છે. પાંચ વાગે અમે "તાલકા" જઈ પુર્ગા અને કોષાન હોટલમાં નો એક મુસાફર. ઉતારો લીધો.

૩૭—કેકેનીસની નહાવાની જગ્યા.

૩૮—એનદીસ પહાડનો ખીણમાંથી દેખાવ.

સોમવાર, તા. ૨૩ મી અક્ટોબર—આજે મધરાતે હું એક મોટા ઘોઘાટથી એકી ઉઠી; પહેલાં મેં ધારણું કે મેં સ્વપ્નનાં જોયો હશે, પણ ઘોડીક પગમાં અને માત્રમ પડ્યું કે મોટાં ઘોઘાનો અવાજ આવતો હતો. હું જીજના પરથી ઉઠી અને જોયું તો ૨૫ માણસનું એક વાજું વાગતું હતું. એકે તે વાજું ઠીક વાગતું હતું, પણ આટલું મોડું ધવાથી કંટાળો લાગતો હતો; તેથી જીવાણે બદલે હું લખવા બેઠી, ને સંધ્યા સુધી વાગે "તાલકા" જોડ્યું. મી. બદલ જોવણ કામને વાસ્તે "કચુરીકા" જવાના હતા, તેવણ અમારી સાથે આવ્યા. મી. બદલ "પેલેકરીના" થી છુટા પડ્યા અને અમે "સેન ફરનેન્ડો" નાં રેશન ઉપર જતરી સાંધી તેવીસ માર્ચ દુર "કેકેનીસ" કરી નહાવાની જગ્યા છે લાં ગયાં. નાહી પાછાં હોટલમાં આવી ખાનું લીધું.

બીજે દહાડે સરવારના અમે ફરવા ગયાં, એકે ધુમસ ઘણો હતો તોપણ અમે (સાલકે અમેરીકાના) એનદીસ પહાડનો દેખાવ જોયો.

બુધવાર, તા. ૨૫ મી અક્ટોબર—અમે સંધ્યાના સાઠાદસ વાગે નીકળીને સાંઢનના

૩૯—એકે જાતનું યુવકનું ઝાડ. પાંચ વાગે "સેનતીઆગો" પુર્ગા. અમારો સામન પણ તરત આવ્યો અને અમે આંડ હોટલમાં જઈ ખાનું ખાધું. તે હોટલની ઈમારત ઘણી મુંદર છે અને આસપાસના બાગો ઘણું સારા છે, તેમાં ગેસની રાંચણી ઘણી સોભી નીકળતી, અને ગોલાબના ફુલોની ખુશબોથી આગો બાગ મગમગતો હતો.

શ્રીનાં લલાં કાચો;

અથવા

અમળા જાતની હીમત તથા સદગુણના દાખલા.

પ્રસ્તાવના.

પ્રથમ બહેનો,

“હુંદર દાખલા” એક નામકીત યુનાની પ્રયત્નર કહે છે, “આપણને ઉત્તમ કામો કરવાને બન્યુંત કહે છે.” તે સાર માટે એવો ધરિદો છે કે, મારી લલાલી જોઈતપણીઓનાં મનને રીઝવવા, તેમજ તેઓને હુબોગી થઈ પડે તેવી રીતના કન્યાની અમળાઓની ઈમાનદારી, સખાવત, બસાઈ, ધીરજ, દયા, દલેરી, સમયસુચકતા તથા આભાર ઈલાદી, ઈલાદીના “ખરા બનેલા દાખલાઓ” તું બધાન કરી તેઓને કાયદો પોંદ્યાવડો, કમકે ઓરત—કે જેના હાથમાં બાળપણની સંભાળ આપાય છે, જેવી કન્યાની વેળા મરદને આરામ તથા વીસાવો આપે છે, અને વળી છુટાપો, જેની ઉપર તેનો આધાર હેલ છે તેણી—જે વેળા અગલનાં અથવા બીકટ કામો આવી પડે છે, સારે તેઓને પુરાં પડવામાં પોતાની અયોગ્યતા બદલે કરે છે; તે માટે હરકે માતા, ધણીયાંણી, બેહેન તથા મીત્રની ફરજ છે કે જે એમાંમાં કંઠણ કામો આવી પડે તેને નરખાર તથા ધીરજથી પુરાં પડવાની મન કરે! એટલુંજ નહીં પણ આખી માદ રાખવું જેઠિયે કે હાલના અન્યત્ર જેવા વખતમાં તે જો વીપતીમાં નહીજ તેા મુશકેળી તથા સંકટમાં આવી પડે એ બનવા બેગ બીના છે, તે વાસ્તે તેણીને આ બેનામાં કામોના પ્રખ્યાત દાખલા ઉપર બારીકથી ધ્યાન પોંદ્યાડી ગરકે કાયદા ઉઠાવી, તેઓ મુજબ આ પાંચ દલાલીની સદગુણ પોતાની આડી બરી ફરજ બજારી બને જેહાલું સુખ તથા નેકનામી મેલેવે. આડીવીનાં!

૧—એક ગરીબ વીધવાની ઈમાનદારી.

લીસબન શહેરમાં એક વીધવા ઓરત લાંબા બાદરાદને મનવાને કાને મેહેલના દરવાજા પર નીલ જતી હતી; બે કે લાં થી ચાલી જવાને સીપાઈ વારંવાર કહેતા, તેપણ તે હાજર ચતી. દેવયોગે તે નીચે એક દીને બાદરાદને મેહેલની બાહર નીકળનાં દીકરા તેવીજ તેની પાસે જલદી દોડી નઈ એક સુંદર દાખલો તેના હાથમાં આપી નીચે પ્રમાણે બોલી:—

“ઓ મહારાજા! આ દાખલો મને ૧૭૫૫ના ધરતીકપથી આ શહેરમાં જે ઈમારતો પાપમાત્ર થઈ છે તેમાંથી મળ્યો છે. હું એક મીસકીન વીધવા છું અને મને આરબી ડગલ છે—કરં છે.”

“હાથમાં જે મારી પર આદેશો છે તે આ દાખલો દુર કરી રાકે છે, પણ સુધળી પૃથ્વીની દોમત કરતાં હું મારી ઈજત તથા મોખાં દીકરને વધારે માહું છું. તમેા રાજાશીને આ દાખલો આપવાની મારી એજ મક્સદ છે કે, હકદાર ધણીને શોધાવી તેને તે હવાલે કરી, મુજ લાવારને આ શોધ માટે કાંઈ નવાનદેશ કરો.”

બાદરાદે તે દાખલો બેલાઓ અને તેમાં તરફ તરફના કીમતી હીસા ને માણેક જેઈ ઘણો હેરતમદ થયો. સાર બાદ તે વીધવાની ઈમાનદારીની વખાણ કરી તેને સારા ઈનામ બસાઈ, એટલુંજ નહીં કરતાં તે અવેશતના ખરા માથેકને છૂડી લાવવાને હુકમ કીધો, ને વળી ફરમાયું કે જે કાંઈ ખરા દાવાદાર નહીં મલે તેા તે દાગીના વેચી, જે કાંઈ કીમત આવે તે પેલી વીધવા તથા તેણીનાં છોકરાંને આપે.

નેક વાંચનાર, ઉપજા બનાવ પરથી એક અધુણી કવી કાઉપર કહે છે કે:—

“સદાચરણ આપણને જે અપડો તથા બીકટ મારગ ચાલવાને બતાવે છે, તે શું આજ છે?”

૨—પ્રમાણીકપણાને એક નામીયા નમુનો.

લંડન શહેરમાં એક વેળા એક દલાલે લાંબા એક મોટા સોદાગર સાથે કાંઈ ખાસ બાજદ સર સરત બકી હતી, પણ એ બીનાને ઘણા દીવસ નહીં મુજબયા કે પેસો દલાલ એકાએક મરણ પામ્યો. બ્યારે પેસો વેપારીએ તેનાં કપખનનાં મોત વીચે સાંભળ્યું કે તેયોજ તે દલાલની વીધવા પાસે નઈ બેઠાણું કે તેણીને બરધાર ૧૬૦૦૦ રૂપાની રકમ હારી ગયો છે તે એ બધાની સામેતી આપવાને તે તૈયાર છે; પણ પેલી વીધવાએ કાંઈથી આનાકાની તથા યુગપરહ કરવા બીના મરતું, નોરો ગણી આપવાને સર કીધું ને બ્યારે તેણી નોરો ગણી રહી કે ઉપરો સોદાગર નીચે મુજબ એકદમ બેલી ઉઠયે:—

“ઓ નેક બાતું, બ્યારે તમારા ધણીના માત્ર મોદદેથી એયારેના વચનને બકાલ રાખી મને રકમ ભરી આપવાને પોતાને બધાવયાં સમજે છે, સારે મારે પણ ખરેખર જાણું છું, જેઠિયે કે તમને સાંખા મારે ૧૬૦૦૦ રૂપયા આપવાના છે, કમકે તમારો મોટો બરધાર નહીં પણ હું પોતે સરત હારી ગયો છું, તે સાર આ રકમ લેવાની મેહેરબાની કરો.”

આ અમળાની અમતકારીક દયાનદારીની ઘટતી વખાણ કરી એક અંગ્રેજ બાતું કહે છે કે:—

“હાલના વખતના નમુના કાળે, તું એક અવિત કીમતી બવાદી છે.”

૩—મુજબ ધરમને વળગી રહેવાને એક અભાયબ જેવો દાખલો.

ક્રાન્સ દેશમાં એક ગરીબ બાવડી કે જેવું બોદાહું કહે બ હતું, તેને એક યુરવે મોટી રકમ રાખવાને આપી, એવી સરતે કે જે તેની ઉપર એકાએક કાંઈ સંકટ આવી પડે તો બેલાસક તેમાંથી આપ્ય કરે ને જે તે આદમી આ જોના અસાદ વખર દોડી બપ તેા તે સધળી મતા તેને હવાલે યાવ.

આ ખનાવને યોગ દહાડા બાદ પેલી બાયડી ઘણી ખીમાર થઈ ગઈ અને અંગેક તરફની હાજતોને વારતે ધણું દુઃખ વેઠ્યું. સોઢાએ જ્યારે તેણીની એવી દાલત જોઈ ત્યારે ખબર કહાડીને જણાવ્યું કે ને શખસ તેણીને રકમ સોંપી ગયો હતો તે આ ફાની દુન્યાથી હઠી ગયો છે, તોપણ પોતાને માટે તેમાંથી એક પૈસી ખરીત નહીં.

એવી રીતે ચાર વરસ યુગ્મની ગયાં, પણ પેલી આ પોતાના આગળા દેહધ્યને વળગી રહી ને મન સાથે કહેવા લાગી કે “જે તે મરદનાં છેકરાં નહીં તો વારસ જરૂર, ને જે તેઓની નહીં તો માંગનાર ખચીતજ હશે.”

એ અરસામાં તેણી ઉપર તરફ તરફની વીપત્તી તથા ખીમારી વધતી ગઈ પણ તેઓની કાંઈખી દરકાર કરવા વીના તેણી શીકરખંદ થઈ કે, એવું નહીં બને કે દહાડર ધણીને તેની દોલત હવાલે કરવા અગાઉ તે મરણ પામે.

સેવટે તેણીના સાંભળવામાં આવ્યું કે પેસો પુરૂષ પૃતીયા શોદરમાં પરણ્યા હતા ને વળી તેમાં બાયડી તથા છેકરાં લાં દેખાત છે; એ ખીના સાંભળતાને વાર પોતાના પાસની રકમની પેલી વીધવાને ખબર આપી સપળા તેણીને હવાલે કીધી.

વીધવાએ આ લાચાર અળખાની એવી વીધદંડુ દયાનત-દારીપર આશરીન કરી પેલી રકમમાંથી ચોક્કસ ભાગ આપવાને ઘણી ગોંદસ કાઢી, પણ તેણીએ કાંઈખી લીધું નહીં ને તેનો ઉપકાર માની આ અસરકારક શબ્દો બોલી પોતાનો પ્રાણ તે કીરતારને હવાલે કીધો:—

“બસ, હું એકદંડ આદુધું” કે તમે કોઈ કોઈ વળા અને ચાક કરશો, ને મને ઘણી ખુશી પેદા થાય છે કે મારા ભલા તથા કદીમ મીત્રનાં કુટુંબની એક નજીવી સેવા બજાવવાને હું બાંધવાન થઈ.”

તેક બેદનપણીએ, ગોઠાં પરાક્રમે કરવાની તારીખનાં બાંકાં કૃત્વા કરતાં દહેરી તથા પ્રમાણીકપણાથી પોતાનું મન મારતું એ યું યોડું વખાણવા નેજા છે? ખચીત નહીજ.

મીસ માણુકબાઈ ઠાન શરારક.

કાલે.

કાલ ઉપર ચલતી રાખનાર એક માણસને કાલે લખાયલા પોતાની જીંદગીના ખનાવો.

પ્રકરણ ૬ હું.

જ્ય અઘવાડયામાં મારી અને જીવાન મીઠું હસન વચ્ચેની દેહતી વધતી ગઈ, અને અંગે એક બીજીની સોબત વધારે પસંદ કરવા લાગા. તેણે પોતાના બાપ સાથે મારી જોડાણ કરાવી, કે તેવજ એક પહાંનવર દત્તા અને સારી કોમલ એકડી કરી કીલાદેહકયામાં રહેવા આજ્ઞા હતી, કે જ્યાં તેવજ પોતાની બાજીની જીંદગી મોજ મનદગાં પસાર કરવાનો ઉંઠારો રાખતા દત્તા. જેમ વીચારવંત અંગેરીકને કહેતા દત્તા તેમ તેવજ ધણીજ બપરકાં બંદેશી રીતે રહેતા દત્તા. કીલાદેહકયાના માતબર અને નજીબતા લોકો તેવજને લાં એકકા મલતા હતા અને ખુશ મીઠજ દુરધાર માણુ-સોથી તેવજ દમેસ ખુશ થતા હતા.

મારી પેદલીખ ચુલાકાતમાં જે ‘જેઠું’ કે તેવજના દોકરાંએ તેવજની આગળ મારી તારીક રીં દુની, અને મને પછોજ દુરધાર માણુસ જીજીએ દત્તા, અને જે પછુ તેનું મારે માટેનું સારું મત નજવી રાખવાને ડેહાય કહેા. જે જે પ્રભેક સારી નેવી વાતો કરી, અને થોડાંક ગીતો ગાયાં; સપળાં લોકો મારેથી ખુશ થયાં. પરાડ મીઠું હસન તો તેમાં મુખ્ય દત્તા. તેવજને મને દમેસ પોતાને લાં આપવાનું તેકું હતું, અને પછાખરા મુખ્ય મેદમાનેએ તેનો આ દાખરો લઈ અને પોતાને પર નોતર્યાં. દુબી કાંઈ આ ક્ષેત્રથી થોડો સંતોષ પામ્યો ન હતો. મીઠું કોમલ પણ મારી સાથે આ મેલાવડામાં દોલર હતા. હું મગજી રીતે દત્તા કે જ્યારે આ મેલાવડામાં હું મારી દુરધારીના બળથી લોકોને માનીતો થઈ પડ્યો હતો ત્યારે મીઠું કોમલને તે તેવજના પેસા અને હડાપણ છતાં કાંઈ ગણકાવતું પણ ન હતું.

જ્યારે અંગે એક જણા સાથે પર નંતા હતા, ત્યારે તેવજને મને-પછીજ ગંબીરતાથી કહ્યું. “મીઠું બેસીશ લો, હું તમને આ સપળાં તેડાંએ ક્યુસ કરવાની અધવા તો જવાન હડસન સાથે જાડી કોસ્ટી રાખવાની સલાહ આપતો નથી. જેઓ પેસા એવળી તેને ખરચવા માંગતા હોય, તેઓને મીઠું હડસનને ધરના મેલાવડા માફક પડતા છે, પણ જેઓને પેસા મેલવવાના હોય, તેઓ માટે તો આ મેલાવડા મારાં મત પ્રમાણે નહામાજ નહીં, પણ બધ બંદેશ છે.”

આ વખતે હું કાંઈ એવા મીઠસમાં ન હતો, કે હું એવજની ગંબીર સલાહને કાંઈ પણ રીતે લાસ લેઉ. હું એમ ધારનેા હતો કે એવજ અદેખાઈના માંદા આ સપળું ગોલે છે, તોપણ મારાં ધણીયાંણીએ તો આ સલાહને સારી તકરોપથી દેતો આખો. તેણીએ કહ્યું કે જેઓ મને પોતાને લાં તેડતા હતા તે તો ફક્ત મોજ મેલવવાજ અને તેઓ મને કાંઈખી રીતે જર્યાખી

મેહેર—“વહાલા, આપણે પેલી ખચરની ગાડીમાં કેવી સેટેલ કીધી હતી તે તમને યાદ છે કે ?”

નરાન—(કપડો આપી કહે છે) “જાણે કે કીચર તે હું જીવી ગયો હોઉં.”

મેહેર—“તમે એમ કહેા છે તે માટે તમારી મોટી આભારી છું, ને જે વેળા કાંઈખી ખચરને એકું છું કે તમનેજ યાદ કરૂં.”

મરખીઓની મીટીંગ—છડાં વાળો—“તમને ઘાન” છડાં જોઈએય કે રોક ?”

રોક—“હા, પણ સજુર, આ અઘવાડયામાં એક દમીટી મલી એવો દેશવ કરશેા છે જે ચાર આપનાના બારને બહેલે ચલેદ છડાં લેવાં.” છડાંવાલો—(બીજ સવારનો) સાહેબ, હમારી મરખીઓની મીટીંગ ચાલતાં દમીટી બેડી હતી, તેમાં એવો દેશવ થયો છે કે આ કીમત તેઓ છડાં મેલવાની નથી છે.

મઈ પડશે નહીં. ન્યારે મીઠું ફેંકતે તો જે દહાડેથી મેં અમે-
રીકામાં પગ મુક્યો તે દહાડેથીયે મને મદદ કરતા આવ્યા છે;
અને હો તેવલુની સલાહ પ્રમાણે આજે તો પોતાની મદદનો હાથ
આગળ લંબાવ્યો.

ન્યારે એક ઠી જેને એક માણસ આવડતો હોય, તેને મોટીથી
જેળી અકસવત ખોલે નીકળે તે તે માણસ ઉપર પછી અસર
કરે છે. મારા બાળમાં પણ તેમજ બન્યું. મેં હુસ્તીને વચન
આપ્યું કે એક પગવાણી સુધી સપાળો તેડાવો હું ના પાડીશ,
અને મીઠું ફેંકતે મને જેઓ કાંઈ કામ લેવેપણે તેવીજ ઉપર
મારું સખજું ધ્યાન રેડાવે. દરેક દહાડા સુધી મારી માથું
થોડાઓએજ ઉલટી કામ કર્યું હતું. મીઠું ફેંકતે, એ કે તેવલુને
કોઈની વખાણ કરવાની ટેવ ન હતી, તેવલુ પણ મારેથી સતોષ
પામ્યા હતા. કમનસીબે અચાએ દહાડે સહવારે મેં ખાતરી
ચાટી કરવાનું સુલતની રાખ્યું. સાંજે મીઠું ઢસડન સાથે બહાર
જવાને કું લલચાવો. મેં તેની સાથે વાત કરતાં એક દહાડા
અમેરીકાના દેડકાઓને કોનસતે (જલસી) કે જે મારે મેં યુસા-
ફરીની ચોપડીઓમાં પછું વાંચ્યું હતું, તે સાંજજવાની ઈશ્ત
જલુલી હતી. મીઠું ઢસડને મને તેની સાથે કીધાદેવકયાળી મોઝેક
માથલ દુર એક પાણીની જગ્યા આગળ આવ્યો કોનસતે સાંભળવા
જવાની બોલસક કરી. આ કોનસતે પુરો પતાં કેટલોક વાર લાગ્યો
અને પછે મોટીથી અમે ધરે આવી પોતાના. ચોટિયા દોવાથી હું
જલસીથી બીઠાણું ઉપર ગયો, અને સહવારના સરમતની નીસાંની
સાથ નસી કઠણો. આ સરમત જલસીથી જોતો રહે એવી આ-
શાથી, મીઠાણું ઉપર એક કલાક વધુ પડી રહ્યો. ન્યારે
હું ઠી તૈયાર થયો ત્યારે મને ખાતરી પડી યાદ આવી, અને
નાસતો ખાધા પછી તે તૈયાર કરવાને મેં ઉઠાવ રાખ્યો. કમ-
નસીબે ત્યાર પછી પછુ મેં તેમ કરવાનું સુલતની રાખ્યું, કારણ
કે મને દોમરની દેડકા અને હુસ્તી વચ્ચેની લડાઈ ઉપર લગેલી
લાઈને વાંચવાને શોખ મળે આવ્યો. મીઠું ફેંકતે ત્યાં દોમર
ન દોવાથી ચોપડી વેચનારને લાગી હું તે વાટે લેવા ગયો, તેને
ત્યાં પછુ તે નહીં મલવાથી, અરધાં મોઝેરમાં હું ચોપડીની સો-
ખાં કૂંચો. ઉઘે સરખાવે તે મને મટી. જુદાથી સાથે આ ચો-
પડીઓ હાથમાં લઈ મેં થર તરફના રસ્તા લીધો.

મીઠું ફેંકતેના ધરના ફરવાલ ઉપર આવી પુગતાં મેં એક
અરેજોએક કાન લેવકરીએને માલ દઈ જતાં જોયા.
“તમો લોકો ક્યાં જાવો છો?” એ સવાલ કર્યો.
“રશીમર ઉપર માલ ચડાવવા બંદર ઉપર જઈએ છીએ.”
“મારા ખોલા” હું બોલ્યો, થોડો, થું તેને એક મીનીટ ચોલો
ન રાકશો. હું તે જાણતો હતો કે રશીમર કાલ સુધી પોતાની
સફર શરૂ ન કરશે, એક મીનીટ થોડો.

“નહીં સાહેબ, હમે તેમ કરી રાકતા નથી; કારણ કે કપતાને
હુએને હતાવળેથી બંદર ઉપર જઈ માલ ચડાવી દેવાની તાઈક કરી છે.”
હું થરમાં ઠોડી ગયો. રશીમરનો કપતાને હોલમાં જુમ બસદા
મારતો હતો. મીઠું ફેંકતે હાથમાં એક પ્લેટ કામલ લેવેને લિ-
મિલા હતા અને જે તણુ કવારકો કાનમાં કદમ બોલી એમ
તેમ દોરતા હતા.

“મીઠું મેસીઝ, ચાલી” જેવો હું બંદર ગયો તેવાજ કલાકો
બોલી કહ્યા.

“મીઠું મેસીઝ, મેટરશાની કરી ચાલીએ આપી દેવો. મેં ત-
મારી પછવાડે તણુ માણસો દોરાવ્યાં. આ વખતે તે કાંઈ
બહાર જવાનું હતું અને વળી ક્યાં જવાના છે તેથી કોઈને કહ્યા
વગર. રશીમરનો કપતાન અરેજો કલાક થયો ખોલી વાચ છે.

ચાલી સાહેબ, હું ખાર હું કે મેટરશાની કરી તમે મને ચાલીએ
લાવી આપશો અને વળી તેની કોપીની લેતા આવજો. હું આજે
કામલ સાથે તે બીડી દેવા માંડ્યું છું.”

હું તે તરફ દેખવાઈજ ગયો. સાહેબ, ચાલી, સાહેબ, મારા
ખોલા, તે વીસે હું વડન જુડીજ ગયો.”

“હજે તો તમને યાદ આવ્યું હતું સાહેબ, જ્યાં સુધી આપ-
ણે કુરસન મેલે ત્યાં સુધી તમારી માડીએ સુલતની રાખો.

સાહેબ, હમણા તો જઈને તમે ચાલી લાવો.”

“ચાલીએ સાહેબ, હું તમારી પાસ માથું માંડ્યું છું, પણ
તેઓને હજુ મેં તૈયાર કરી નથી.”

“તૈયાર કરી નથી, ખરેખર.” મીઠું ફેંકતે બોલ્યા.

“ત્યારે જીવી બંડ છું.” કપતાન બોલ્યો, મારે તો જુડીજ જોઈએ.

“મેટરશાની કરી લેવકરીએને પાછો મોકલાવો કપતાન.”

મીઠું ફેંકતે થડે જેટ બોલ્યા, “જાણે સામાન પાછો જાણવો
પડશે. મીઠું મેસીઝ, હું એમજ બંડજોતા હતો કે મારા કાલ
સહવારના દોષક પ્રમાણે તમે ચાલીએ તૈયાર કરીજ દશે અને

અવળત તેથી મેં સપડા સામાન સાંભળા પેડ કરાવી કીધો.
મારા હોડમ પ્રમાણે તમે બરાબર કામ કરશો એમ મારવામાં

મેં ખરેખરજ જુલ કરી હતી એક કામના માણસે કોણી ચીજ
ધારી તે ઉપર આધાર રાખવો ન જોઈએ, જ્યાં સુધી હું છપરા

ત્યાં સુધી આવે બનાવ મારા બાળમાં કૂચી બનશે નહીં.

મેં પછીની પસારના દેખાડ્યો, પણ કેમજીતી રીતે તો તેવલુ

ઉપર તેને કાંઈ પણ અસર થયેલી જણાઈ નહીં. તેવલુ યુસ્સા
અને ધીજી ખોડવા વગર મારી આગલથી ચાલી ગયા અને દેવ-
કરીએ સાંભળ લાગ્યા હતા તે તેઓ પાસે સપડા કળેડાવ્યાં.

આ સપડાંથી ખરેખર હું પછી ફરજીર થવા લાગ્યો.

“હું” મારું હું કે તમે તમારી સાંજ મીઠું ઢસડન સાથે પસાર

કરી હતો” તેવલુ મારી તરફ કૂચી બોલ્યા.

“હા સાહેબ, હું પછી ફરજીર છું કે”

“ફરજીર આવી બાબદમાં કાંઈ પણ કાપકો કરી કાઢી
નથી. હું તો મારતો હતો કે આજે દોરલીના બપોથી મેં તમને
પુરતી રીતે વાંકક કયો હતા. એક કામનાં માણસે દારૂ પી સમદ

મેલવવામાં વખત કાઢવો ન જોઈએ.”

“દારૂ પીને મનદ મેલવવા સાહેબ! મને તમારી ખાતરી કર-
વાની રત આવ્યો કે હમે દારૂની મનદમાં રોકાયતા ન હતા.

અમે તો ફક્ત દેડકાઓનો કોનસતે સાંભળવા ગયા હતા.”

મીઠું ફેંકતે, જેવને પોતાનો યુસ્સો અલાર સુધી લાવી રા-
ખ્યો હતો, તેવલુ અંતે લસકાઈ આવ્યો. તેવલુ સમજ્યા કે
હું તેવલુની આંધરી કરતો હતો. ન્યારે મેં તેવલુની ખાતરી કરી
કે હું ખરેખર બોલતો હતો, ત્યારે તેવલુને સાંભળે અભયગીમાં

ફરવાઈ ગયો અને તેવલુ ધીકારથી બોલ્યા—

“દેડકાઓને કોનસતે—યું” એમ બને કે એક માણસ થોડાંક
દેડકાઓને જુનાં સાંભળવા ખાતર એક વારી કરવાનું સુલતની
રાખો. સાહેબ, કોઈ દહાડેથી તમે વેપાર વનજ્યાં ફાવી રાકશે
નહીં. આજે મોટી તેવલુ ચાલી ગયા અને હું યુસ્સા અને ફલ-
ગીરી વચ્ચે જોળાઈ રહ્યો.

તે દહાડેથી મીઠું ફેંકતી દોરતીની આરામીએ અંત આવ્યો.
જે થોડા દહાડા અમે તેવલુ સાથે રહ્યાં તેરલા વખતમાં તેવલુ
માનવી પણ કંડાણગી મારી સાથે વતેતા હતા. તોપણ તેવલુ
મારી બાયકી અને ઠાકરા માટે એક સરવં રહેકાણુ શોધી આ-
વવાની મેનદત લીધી, કે જેનું સાંકડું હું ન્યાં સુધી કીધાલ-
વામાં રહું, અથવા તો ન્યાં સુધી મને ચાકરી મેલે ત્યાં

સુધી તેવજી આપવાની પોતાની ઈચ્છા જણાવી. તેવજી ઘરસીથી ખુસ થયા હતા અને જોલવા હતા કે, એક સચી વરિકે તેણીને ગણવામાં તેવજી સમાતા ન હતા. તેવજી મને કંઈયું કે મારું બહુ કરવામાં મદદ કરવાને તેવજી હમેશાં તૈયાર રહેશે, પણ તેવજી નહીં માનતા હતા કે વેપારની લાઈનમાં તે હું કદીથી ફેરવે પામીશ નહીં.

મને મીઠું ફેરવે કોઈ દહાડે ગમતા હતાજ નહીં. તેવજી મારે માટે ધણી વાધદાસરના માણસ હતા, પણ એ આ વખતે મારું જીવન દરરોજના વીચારોથી બરેજ ન હતે તો આ દોસની જોડવા મારે હું ધણીજ પસવાતે. તે કહેતો હતો કે તેને મારે માટે ધણીજ હજી મત દાઉં. ફેરવતાના દાખમાંથી મારે છુટકા થયો તે માટે તે મને સુખારકબાદી આપવા લાગ્યો, અને મને સંધ્યાસાર આપતા કે મારી દુસ્તરી અને સારી દોસ્તોની મદદથી આ દુન્યામાં હું સારી ફેરવે મેળવી શકીશ.

નવતીક રર રોજ દવે હું તેના બાપને ધરવતો હતો. ધરડા હકસરનાને હું માનીતો હતો, અને દરેક જણા કહેતાં હતાં કે તે મારે માટે કાંઈથી કરશે. હું એક યોદ્ધા જીવના રવતો હતો-તેથી વળી ધણીજ હીમત બરેલી-સરકાર પાસ એક ગામનું લઈ લાં મારા યોદ્ધા દોસ્તોને વસાવવાની હું તરબીર કરતો હતો. તે એવી રીતે કે, તેઓ પાસથી પૈસા મેલવી એક ગામ ખરીદું, અને ધીરા વરસમાં તે ગામની ઉપન્યાસી દફતે તેઓમાં નાણાં ખજાર કરી આપું. યોદ્ધાક વખતમાં ધણીક મારા દોસ્તોએ આ યોદ્ધાજીમાં સાનેજ થવા જણાવ્યું. તેઓ સંધ્યામાં નામની મેં એક યોદ્ધા રીપ કરી કે જેની સરથી ઉપર મીઠું દરસનનું નામ બીરાજી દઉં, અને તેવજી પોતા તરફથી એક યોદ્ધા નાણાંની રકમ ધીરવા જણાવી હતી.

જ્યાં સુધી સરકાર તરફથી જવાજ ન મળે ત્યાં સુધી કાંઈ પણ કરી ન શકાયાથી, મેં મારી વખત અસહન માફક રમત વખતમાં જીવડી. જવાજ મળવાને વખત આવ્યો, પણ સરકાર તરફથી મને કશું પણ જણાવવામાં આવ્યું નહીં. મીઠું હકસને સરકાર ઉપર અરજ કરવાનું મારે લીધું હતું. તેવજી હમેશાં તે મારેજ વાત કરતા હતા અને પોતે સરકાર ઉપર કેવો વજ લગાડી શકે છે તે માટે દોસાઈ દાંકતા હતા. તેવજીની વાત બે-પરથી કોઈ તેવજી માટે શુંજ વીચાર લાવે કે મને તેવજી એક પત્રાલખીયાર જણા છે એમ સોધી કાઢતાં એક વરસ લાગ્યું અને તેવજી એક બેજબેરેકા, બેડેડીકા અને ગાળજી ગમતી છે એ માટે મારી ખાત્રી કરવામાં મેં બીજું એક વધુ વરસ લીધું. તેવજી ફક્ત પોતાની અને પોતાના દોસ્તોની જોગને ખાતરજ મને પોતાને ધર તેવું કરતા હતા, અને નહીં કે મારું બહુ કરવાને નેમણી. તેવજીની આવક બહુ, ઉપજ નીપજ અને મા અકરાગની વાતો મને ગમે તેટલો વખત તેવજી હરવા હતા, પણ જેથી મારે લગતી વાત નીકળી કે તેવજી અવાજીઓપર અવાજી અને જગાસાંજો ઉપર જગાસાં ખાવા મંડી જતા હતા. જ્યારેથી મારી પેલી હીમત બરેલી જોગના મારે હું વાત કાઢતો, ત્યારે તેવજી બધાં ચઢાવી કહેતા: "બેસીલ, એ માટે આપણે કાંસ વાત કરીએ."

જે દોસ્તોએ મને મદદ કરવા જણાવી હતી, તેઓમાંથી ફક્ત ચાર જણ સીવાય કોઈએ એક પછી પણ મને આપી નહીં. તેઓ હમેશા એમજ બહાણું લાવતા-"જ્યારે સરકાર તમને આ ગામ મારે જવાજ મોકલે ત્યારે અમે નાણાં બરીડી." અને સરકાર તરફથી જવાજ મોકલે કે "જ્યારે નાણાં બરોડા ત્યારે તમને ગામ મોકલે. હું તો તવન કંટાળી ગયો હતો, તોપણ મારું કામ

કાઢી લેવા મને હમેશાં મારા દોસ્તોને ખુશી રાખવાની તરબીજ કરવી પડતી હતી. તેઓ આગળ હમેશાં બહારથી હું ખુશી રહેતો ત્યારે જોડાજ બહુ છે કે અંદરથી હું કેવો બળતો હતો:

બીજી વરસની આરેથી મેં મારી દુસ્તીએ આ આગળ ગંરજા છોડી દઈ, મીઠું ફેરવતા બીજી સાથ મેળીવામાં લાગ કરવા મને સમજાવ્યો. તેની મારી બાપથી તરફની સારી લાગણીએ તેને આ માંગણી કરવા લક્ષ્યાંકો હતા, પણ તે માટે વીચાર કરવા મેં એટલો ગંધો વખત લીધો કે તેટલો વખતમાં ફેરવતા લાગણી બીજો બાપો રોપી લીધો.

મને હજી આસા હતી કે મારા દોસ્ત જીવાન મીઠું હકસન મારી હીમત બરેલી જોગના બેર લાવવામાં મને મદદ કરશે. તેને તેના મગવા વારસામાં એક મોટી ફક્દરજ જીવન આપી ગયા હતા, એક વરસ પછી ઉમરમાં આવી તે આ જીવન પોતાના કબજામાં લેવાને હતા, અને તે વેચી તેનાં નાણાં મને મદદ માટે આપવાને તે ઈરાદો રાખતો હતો. તે જરામાં ઉપકરણ આપે તેના તોપણ માથાજ ખવાસનો હતો. તેની ઉપર મારે ધણી વજ ચાકતો હતો, અને મારી ખાત્રી હતી કે તે મારે માટે કાંઈ પણ કશો વગર રહેશે નહીં. કાંઈ પણ, એ તે મારી પાસ માંગતો હોય તો તે એજ હતું કે, હું તેનો હમેશાં સાચી ધરને રહું. તેને રોકારને બહુ રોખ હતો અને તે કે હું એક હંડમનો રહેવારી હોવા છતાં તેના આ રોખમાં ઉલટી બાગ લેતો હતો; આથી તે મારા ઉપર વધારે હેવ અને માથા રાખતો હતો. હું આખા આખા દહાડા તેની સાથે આ જીવની મોજ મેલવવામાં જીવરતો હતો.

આ છેજી ત્રણ વરસમાં મારી દુસ્તી પોતાના વખત ધણીજ કંટાળા અને કુખ બરેલી રીતે પસાર કરતી હતી, કારણ કે જ્યારે આખા દહાડા બહાર હું રમત ગમતમાં જીવરતો હતો, ત્યારે તેણી બીચારી કસાકાના કાકાએ એપણી કુસરી હતી. તેણી મને કોઈ પણ વખત કાંઈકે હેદી ન હતી, પણ હમેશાં હસતે મુખે મને આવકાર હતી હતી. તેણીને આવી રીતે એપણી મુશ્કેલી કરતાં જોઈ મને ખરેખર ધણી બગાડો થતો હતો, પણ હું હમેશાં મારા જીવને દીસારો હતો હતા કે આથી જીવની જીવડે મારે થોડાજ વખત કરશે, કે થોડા વખતમાં મારી દોસ્ત ઉપરમાં આવી મને મદદ કરશે, અને પછી હમેશાં સંધ્યાં સાથે મુશ્કેલી રહીયું. મેં દુસ્તીને ખાત્રી આપી કે આ જીવનના આગળ-પુશ્કારમાં મારે વખત અબરવાનું મને બીજકુજ પસંદ ન હતું.

જે મારી દુસ્તી ફેરવતા ન કરતે તો તેને અને મારા જીવાને આગળ ફક્દરજ અને સ્વતંત્રપણથી રહેવાનું સુસંગેજ થઈ પડતે. તેણી પોતાના માથા મીઠું ફેરવે, જેવજી ધરાખર વાધદાસર નહીં દહારે ધરતું બહુ આપતા હતા, તેવજી સીવાય કોઈ તરફની પણ પૈસાની મદદ સ્વીકારતી ન હતી. તેણીએ યોદ્ધાક જીવાન બાપુએને બારવા સીવવા સીવવાનું મારે લીધું, કે જે મારે તેણીને ખુશ પૈસા મળતા હતા. અમે ત્રણ વરસ અને ત્રણ મહીના દીસારેકશ્યા રહેવાં તેટલા વખતમાં મને તેણીને મારે એક આરથી પણ ખરચરી પડી નહીં, પણ સઘ કરતાં હું તેણીના મીઠા સ્વચ્છાને બહુ વખાણું છું. ધણીક કહકસવારી સંજો પોતાના ધણીએને સંકટના વખતમાં પૈસા બચાવી પોતાના ખરાજ સ્વચ્છાવથી તે કરતાં દસ ધણું દુઃખ છે, પણ તેવી જીવની મારી દુસ્તી ન હતી. હું આસા રાખતો હતો કે 'યોદ્ધા' વખતમાં તેણીના ઉપકરણોને બહોળા વાળવાને હું શકતીવાન થઈશ, પણ આજેસાં, કારણે મારી હતી અને મારી ધારણાઓમાં હું કમાવો હતા.

મારા હોસ્ત હરસનને ઉમરમાં આવવા ફક્ત છ અઢવાડયાંનો ન્હાર વાર હતો, જ્યારે કમનસીબે એક નાટકની રાત્રી ઉગ્ગરથી આવી. હરસન ને દરેક મોજમાં હવરથી લાગવેલો હતો, તેણે મને પોતાની સાથે આ નાટક લેવા જવાની યોજાણ કરી. નાટક કરનારીઓમાં એક મેરીઅન નામની ઓકરી હતી, જેણેના કેપાન એક સાધારણ સ્ત્રીના જેવા અને બહુતી નાટક રાખી-ઓને હાલે તેવો હતો, તેણી તેણી હીક નાચ કરી સહી હતી. હરસન તો તેના નાચથી એટલો તો ખુશ થઈ ગયો, કે તે મોઢેથી તાબડા ફેડાવા લાગ્યો, તે એટલો મુશી કે હું તેથી તદન દૂર હતી ગયો. તે તો તદન ખુશાલીથી ચમકતો હતો, અને જેમ જેમ હું તે ઓકરીની ખાંપણ કાઢતો, તેમ તેમ તે તેણીને વધુ અને વધુ વખાણતો હતો. મેં ઈચ્છ્યું કે હાલમાં તેણી હોજમના ઉડા ગારમાં હતો, કારણ કે મેં જોયું કે તે તેણીની સાથે ખ્યારમાં પડતો હતો, અને તેમ જો બને તો તેનું શું પરીણામ આવે તેની મને ધારતી લાગવા માંડી. દુકમાં સમ-નવવા માટે ફરતું જોઈએ કે, જેમ જેમ હરસનનું આ ઓકરી ઉપર હેત વધતું ગયું તેમ તેમ તેની અને માટે વચ્ચેની હોરની કમતી થતી ગઈ, કારણ કે આ બાબત માટે હવેસાં હું તેની સાથે તકરાર કરતો, અને મારેથી બને જોયી રીતે તેની આંખ ઉપાડવાની કેશિસ કરતો હતો. મેં જોયું કે આ ઓકરીએ પોતાની કળાઓથી હરસનને પોતા સાથે પરણવા લલવાવેલો હતો. તેણે મારી સાથે જોયો. ક્યાં, આ ઓકરીને જેમના લઈ ગયો, અને ને દોડી ઉમરમાં આવ્યો, તે દોડી પરણી પોતાના મગાવાની જગા ઉપર ધરખાર માંડી રહ્યો, આ રીતે મારી મોઢી આસાઓનો ઉડો આવ્યો.

હવે મેં મારા સંક્રમાં હવેસાં મારો ટકો હતો, તેણીએ મને ઠીલાસો ઠીપો કે માટે ખરજે મારા હોસ્તની મુશાઈએ સામે થવા મેં મારી ફરજ બાબતી હતી, અને જો કે તેણે તો મારી સાથે તે માટે ખરજી કરી, પણ તેણી તો તે માટે મને વધારે આદની હતી. દરેક ચીજ પ્રધાનમાં લેતાં હરસન સાથે મારી જગા બદલવાને હું રાજ ન પાતે.

[સાંધન છે] નવાજ/ખાઈ લાંબા પાદસાદ.

ર મુ ને કુ ર સ દ .

નીચલી એક અથવા વધુ બાજુઓના જે બાનુઓ ખરા જવાબ હમારી પર લખી મોકલશે તેઓનાં નામો "જી મિત્ર" ના આવતા અંકમાં પ્રગટ કરવામાં આવશે; તથા તેઓનાં નામ પર ચીકી કહાડી, જેનાં નામ પર આવશે તેને એક સુંદર રંગીન આકર્ષતા સાથનું 'કેલેન્ડર' મેટ આપવામાં આવશે. હમારી પર લખી મોકલનારાઓએ નીચલી સરતો ઉપર ધ્યાન આપવું.

૧. દરેક લખનારી-બાનુએ પોતાનું 'ખર' નામ તથા ટેકા-લું હમારી ખાનગી બાજુને માટે આપવું, અને અગરએ તેઓની મરજ ન હશે તો આખું નામ છાપવામાં નહીં આવશે.

૨. જવાબો બનતાં સુધી આવતા મસનની તાંબો ૧૦ મી સુધી મોકલી આપવા.

૩. જે કોઈ બાનુઓ રમુને કુરસદ "જી મિત્ર" માટે લખી મોકલશે અને તે જો અમને પસંદ પડતી હશે, તો અમારા અંકમાં છાપણ કરવામાં આવશે. લખનારે કાચબની

એકજ બાજુ પર "મારજીન" છોડી લખવું, પછવાડેની બાજુએ કોઈ પણ લખવું નહીં. પોતાનું નામ તેની નીચે ચુકવું કે નહીં, તે તેઓની મરજ પર રાખવું.

૪. જવાબો મોકલનારાઓએ નીચે પ્રમાણે સરનામું કરવું. જી મિત્રના "રમુને કુરસદ" નાં બાનું અધીપતી ભેગ, કચરરે લિન્ડ પ્રેસ-જી.બી.

૧-ઉખ્યાલું.

નીચલી ગુચવાયતાં ચુકવનાંમાંથી એક કહેવત શોધી કહાડો.

ક
મ ર
સં ધી ધ
ચ સ ત
જી ર
વી

શી. કં. મોટી.

૨-ઉખ્યાલું.

નીચલી આકૃતિ પ્રમાણે દરેક રાખેના અરથો કહાડી શોધવશે અને તેની ઉભી લીટી વાંચશે તો એક બનનાં વાળનું તામ આવશે.

૦ ૦ ૦ ૧ રથીટી.
૦ ૦ ૦ ૨ એક બતનો દાડ.
૦ ૦ ૦ ૩ એક બતનું સુમંધી કુલ.
૦ ૦ ૦ ૪ પાણી.
૦ ૦ ૦ ૫ અમત.
૦ ૦ ૦ ૬ એક બાનું નામ.

ખાઈખાઈ જમશેદજી માસેતર.

૩-ઉખ્યાલું.

મારો પેદાશી જ ને બીજે લવાના બતાવે છે, તથા મુજબ આખરે દહાડામાં જો વખત વખત દરકારે માંગવા તથા આપવામાં આવે છે, તોપણ તે એટલા હીમતી તથા જરૂરયાતને છે કે તે દબલો આદમીના બન બતાવે છે, માટે ખીચ બેઠનાં તમારા ખ્યાલનો ધોરો દોઢાથી મને શોધી કહાડો.

મીસ માણેકખાઈ દાં. સરાફ.

૪-ઉખ્યાલું.

એકે કોઈ ચીજ છે કે જે એકને માટે પુરતી છે, બેને બેઠેથી તેથી વધારે છે તથા ત્રણને કાને બીજકુલ નથી.

મીસ માણેકખાઈ દાં. સરાફ.

૫-ઉખ્યાલું.

સૂઝથી લાંબો, સડથી ટુકો, સડથી હીમતવાન, સડથી ઉતાવળો, સડથી બીમો, સડથી છે બળવાન. એક વાર ને હાથથી ગયો તો ફરી આવવા મુશ્કેલ, કોઈને રડાવે, કોઈને રડાવે, એક છે તેનો ખેડ. કોઈને મારે, કોઈને તારે, કોઈને બહે બન, તે ચીજ તે શું છે તે કોઈ તમે પીકાણ.

મીસ મુલખાનું લાંબગીરજ પટેલ.

૬-ઉખ્યાલું.

દાં. કાઠીએ દાં. માકરને કંઈક છે એ ને ઘેર જઈને કહે કે આજે ૧૦ નું ઘેર લેવા જવાનાં બીજે, તે તમે આવવાનાં હોય તો તમારા ૧૬ પાસે જવાજ કહેવાડો.

શી. કં. તાંબો

૭-ઉ ખ્યા છું.

હું જોદાની બકરીશમાં મોતેબર ગણાવું,
બલાઈ હુંટાઈ સર્વ મુજમાં સમાવું.
દેર ભે આદમ કાઈસે અણુધરતી ચાવ,
તો તેજોનેજ કહું છું ખરાખે દાલ.
જણાવા માંગે તેજો અતી નીરદોસ,
પણ હું ચઢકો લગાડી કરું તેમને બેદોષ.
રાત દીન નહી પડે કહું તેમને જોન,
રીબાવીને આપું તેમને હલકો જોન (દર).
ઈનશાહ હું કરનાર અજબ કરૂં,
દે કુલેતી વના તેમને શીશી કરૂં.
ચાહું તો હું હાઈથી કરું ચલમાં ફતર,
જોવા અજબ ધરાવું ઊણી ધણી.
વારતે રે બેહેનો પીછાનો મને,
સર્વ સુખ હુઝા આપું છું તમને.

તા. ૧૦ પી. એન. ૨૨૨૨૨.

એલોસો ગઈ વેળાનો.

૧-ઉદર.

૨-બીમારી. બીરી-આ.

૩-તરખુજ.

૪-બાજરી, કરપીણ, મરથી, નીરમ્બાધાર.

૫-પૈસા.

૬-જીભસુરની. જીખ-સુરની-રતી.

અરા જવાબો લખી મોકલનાર મુબઈ ખાતેની
બાનુઓનાં નામો.

મીરીસ ભી. ન. વકીલ. ૧, ૨, ૧. બાઈ બઈ જમસોલ કી. ૧, ૨, ૩,
૪ (૧) (૩) (૪), ૫. બીરીસ ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. મીરીસ બી. એન. ૨૨૨૨૨. ૧,
૨, ૩, ૪. મીસ બાઈ બાઈલ પ્રેમ ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. મીરીસ શીરીનબાઈ
મનજીભાઈ કુમાર. ૧, ૨, ૩ (૧) (૩) (૪), ૫. બાઈ શીરીનબાઈ પેતનબાઈ
લાલ. ૧, ૨, ૩ (૪), ૫. બાઈ રતનબાઈ કુંભાઈ મો. ૧, ૨, ૩, ૪, ૫,
૬. M. H. A. D. Pochajee ૧, ૨. બાઈ રતનબાઈ વાલનબાઈ માસતર ૩,
૪. મીરીસ મોરબાઈ બાઈસોલ હાથસોલ ૧, ૨, ૩, ૪, ૫, ૬.

દેશાધરની બાનુઓનાં નામો.

મીરીસ જમણાઈ હોરમલ મેહતા (ઉદર) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫, ૬. બાઈ મનખા-
ય કા. શરક ૧, ૨. બાઈ તી. આર. એમ. શરવાણી (શીરમ) ૧, ૨, ૩, ૪,
૫. મીરીસ મેહરબાઈ કાવતલ શાવર (અમનગર) ૩, ૪ (૨) (૩) (૪). મીસ
મુબબુલ બંદીનીલ પટેલ (અમદાવાદ) ૧, ૨, ૩, ૪ (૧) (૨) (૩), ૫. બાઈ
પ્રનતીબાઈ પીરીનબાઈ બેંગાળખાલ (પ્રજા) ૧, ૨, ૩, ૪, (૧) (૨) (૩), ૫. મી-
રીસ એસ. એમ. મારકીયા (વજસા) ૧, ૨, ૩, ૪ (૧) (૨) (૩), ૫. M. H. A.
N. Ishory. (મક) ૩, ૪ (૨) (૩), ૫. મીરીસ મુબબુલ અમરેશભાઈ (મક)
૩, ૪ (૨) (૩) (૪). બાઈ M. H. D. ૧, ૨, ૪ (૧) (૨) (૩), ૫. મીસ મ-
ગુબાઈ કા. શરક (ઉદર) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. મીસ મણીબાઈ કુંવરલ
મસાલાવા (મક) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. મીરીસ તલિયાતમ (અમદાવાદ) ૧, ૨, ૩,
૪. બાઈ આઈમલ કુંવરલ મસાલાવા (મક) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. મીરીસ D. M.
Motafarm (અમદાવાદ) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. J. H. (પ્રજા) ૧, ૨. મીરીસ નન-
સુદીન (કસતી) ૧, ૨, ૩, ૪, ૫. બાઈ આઈમલ જમસોલ માસતર (અમદાવાદ)
૧, ૨, ૩, ૪ (૨) (૩), ૫.

હમારું ગયા માસનું મુજબનું ઉનામ નીચલાં બાનુએ મેળવ્યું
છે, જે તેવણે મેહરબાઈની કરી "અપરે દિન પ્રેસ" નાંખી
મંગાવી લેવું.

બાઈ બાઈ જમસોલ કી.

હમારું ગયા માસનું દેશાધરનું ઉનામ નીચલાં બાનુએ મેળ-
વ્યું છે, જે તેવણે પાણ મંગાવી લેવું.

મીરીસ જમણાઈ હોરમલ મેહતા (ઉદર.)

અમારી લખનારીઓને ખબર.

જે બાનુઓ સ્ત્રી મિત્રમાં લખાણ કરવાને રાજ છે
પણ પોતાનાં નામો બહેરમાં બેઠી, મુકાબે રાઈ નથી
તેઓને નારીપાસ ન કરતાં અને પાસ જણાવે છીયે
કે આપતા અંદરથી અમો તેઓનાં લખાણોની પણ આ
ચોખાન્યામાં જમા કરવાને પ્રશ્ન છીયે.
અમારી સર્વ લખનારીઓનું ધ્યાન અમે નીચલા
કાયદાઓ પર મેં મેં છીયે:—

૧.—લખનારી બાનુઓએ તેઓનું રહેવાનું બરાબર
દેશનું તેમજ જેઓ બહેરમાં નામ આપવાને રાજ ન
હોય તેઓએ અમારી ખાતેની બાઈ માટે ખરું નામ
આપવું. તેમ નહી બનશે તો અમે તેઓનાં લખાણો
છાપ કરશું નહી.

૨.—લખાણ અસલ છે કે તરજુમો તે જણાવવું, જે
તરજુમો હોય તો સા ઉપરથી તે કીધો છે તે પણ
જણાવવાની મેહરબાઈની કરવી.

૩.—સ્ત્રીને બહેન પ્રથમે હાથનું લખાણ છે એવો
કાંઈ પણ શક પડતાં અમે તે ચોખાન્યામાં લેવાને
બંધાયતાં નથી.

૪.—કાંઈ પણ બાનુએ ચોખાન્યાને લગતી કાંઈ પણ
બાબદ વીરો પુણવ અથવા મુચના કરવી હોય તો સ્ત્રી
મિત્રનાં બાનું અધીપતીને સંતામો કાગલ લખી પુછાવ-
વું; પણ તેનો જવાબ ખાતેની મોકલવો કે ચોખાન્યાં
મારદેવે, તે અધીપતીની મરજ ઉપર આધાર રાખે છે.
દરેક સવાલનો ખાતેની જવાબ આપવાને અમે બંધા-
યતાં નથી.

૫.—લખાણો દર મહીને દશમી તારીખની અંદર
મોકલી આપવાં. મોડાં મહેલાં લખાણો તે મહીનાના
અંકમાં આવી રીકશે નહી.

૬.—લખનારી બાનુઓએ મેહરબાઈની કરી તેઓનાં
નામો આગળ "મીસ" અથવા "મીરીસ" મુકવું કે
જેથી વારંવાર તે માટે જે જીલ થાય છે તે અટકે.

અધીપતી.

લખી મોકલનારીઓને ખબર.

બાઈ તા. ૧૦ પી. એન. ૨૨૨૨૨, બાઈ શીરીનબાઈ ૨૦
ફૉ. કંટાકટર, Spinsters-મારાં લખાણો મળ્યાં છે
જેમવાઈએ લઈશું. છતાં બાનુને અરજ કરવાનાં મા-
ને છે કે તેવણે કાગળની એક જ સાઈટ લખવું.

સુનાને સુલની વાતો લખનાર બાનુઓ-તમારી વાતો
પુરી થયા આગમન ચોખાન્યામાં હાથલ કરી શકતાં
નથી; મેહરબાઈની કરી કાગળની એક જ સાઈટ લખવો.

જે આ "જો મિત્ર" કુબર્જા મોર્યાં નાં ૨૯ હાલની શોખ
અપરે દિન-૨૨મી પ્રેસમાં પાતાને માટે કમલ કાવતલ મેહતાં છાપું છે.

BOMBAY ART EXHIBITION.

પારસી અગ્રજાઓને ડીપ્લોમા ધરાવનાર એક અગ્રેજ બાબુ જુદા જુદા પચીસ દુનરો શીખવનારે તરફવાર છે. મીરાસી ડબલ્યુ. એચ. મેડકેન, ડૉ. મળ્યામ, એસમજ હાજની સામે.

સાઉન્ડી એન્ડ કુપની, લીમીટેડ.

પીઆના, આરમ્મો, હારમોનીઅમો, ગીતાર, ઝીકરસ, મેન્ટાલાઈન, તથા અત્યંતના વાદ્યો. મધુઝીક (ગાયન) ને લગતાં નવાં નવાં ચોપાન્યાં દરમે એમારે ત્યાં આવે છે. સવથી તરારનાં ડરાઈંગો તથા ગીતારો મારફેટ કરીને

ધણી સરસ રીતે દરેકમાં જરૂરમાં આવે છે.

સાઉન્ડી એન્ડ કુપની, લીમીટેડ, મુંબઈ.

તદત નવીન ધપતી અને આજ મુખીમાં

બહાર નહી પડેલી

ખોર દેહ આંવ સ્તા,

(તેની માએતીના સાર સાધે.)

માએતીના સાર લખનાર,

એરવદ કાવસજી એદલજી કાંગા.

મળવામાં રહે એવી નાના કદની ચોપડી જેનું કદ માત્ર કોઈમાં ૪૫ ઈંચ તથા ચોદકાઈમાં ૩૩૫ ઈંચ છે. એ ચોપડી રોજાવમાન પુર્ણ સાથે એજ્યુકેશન પ્રેમમાં ધણી સરસ બંધાવી છે. એ પુસ્તક ૧૧૦ સફૂ નું પછુ દરદાર બેનવા બની, સરવેને ખરીદ કરવાને બની શકે મહે ક્રીમત તેની ધણીજ મળજીત બંધાઈ સાથે માત્ર આના બારની દાખી છે તથા તેણીની રીતની બંધાઈ સાથની થોડી ગીલીન સાથની, જેનાં પુર્ણ ૬૫૨ સવ જરૂરોરત સાદેબની મુનેરી બીલીટની ચણી આપવામાં આવી છે, તેના ૩૧ પડો. પાસ્ટરન ૦૧

એ પુસ્તકમાં આંગે, ધયા, નીઆરોશ, ગેટો, પતેતો, નીરંગ, બાએ, નમસકારો ઉપરાંત નવ યશોત દાખલ કરવામાં આવી છે.

કચસરે વિન્દ ઇપાખાનામાંથી મલકો.

ખરોદજી મનચેરજી ભેસાનયાની કુાં

ચીનાઈ તથા રેશમી કાપડ વેચનારાઓ મુંબઈ, હેરેકોટ, હારનખી રોડ, સર જમશેદજી છજાભાઈની રફૂલ પાસે.

કાપડ! કાપડ!! કાપડ!!!

દમારે ત્યાં તરેકવારે જાતનું ચીનાઈ, નીચાપતી, જેખાનીસ અને રોંગાઈનું રેશમી કાપડ સાડીઓનું તથા પોત્રકાઓનું અને દરેક વપરાસમાં આવે તેવું નવી નવી જાતોનું સાઈ અને સસતું મલેશે તેમજ ઉત્તનું અને સુતરાઈ કાપડ પછુ કીશાયત બાવે મલશે. ચીન, નીચાપત, રોંગાઈ અને જેખાનથી ફર પદર દહાડે નવો નવો માત્ર આવે છે.

છક, મીશક અને કસખ તીલીનો મુરતી માત્ર ભરવા સાર કીશાયત બાવે મલશે.

રેશાવરના ધરાકાએ દમારી દુકાનની બેટ લેવાથી ખાતરી થશે. આદાર મામના આરડશ ખાતરીથી બનવવામાં આવશે.

તમામ ખોરદેહ અવસ્તા:

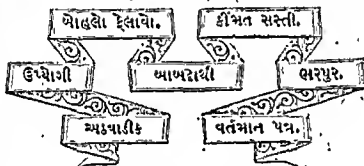
જેમાં આંગે, ધયા, પાંચો ગેટો, બધી પતેતો, નીઆરોશ, પચીસ યશોત, બાએ, આદરંગાનો, આરડો, અતેમ, પેદેશારનું, મુકતાદના દહાડાએ ઉપર પડવાના રજરજેના દા, ત્રીસે રોજની સેતાએસ, દુવા નીરંગ, આશીરવાદો, મોનાજાતો અને એ વગેરે સવસા અવસતતું મોહોઈ પુસતક જેના જેવું સંપુરણ, સંપૂર્ણદાર અને શુધ્ધ જોડણીનું પુસતક બીજે દેકાણીથી આંગે મુખીમાં કોઈ પછુ પ્રગટ થયું નથી. એ પુસતક મોટા જાડા આદરમાં લખાયું છે, જેથી તે ધણીજ સેદહાઈથી વચાઈ સરખ છે અને આંગે તાણવી પડતી નથી.

કીમત—પુસ્તક એકના રૂપયા ચાર. વધારે નહીં કાચલ પેર ઇપાપેલીત રૂપયા આઠ. સઘથી સરસ નહીં કાચલ પેર ઇપાપેલીત રૂપયા પંદર. પોસ્ટરન રજ પાંચોના રંગાં રજ પાંચોના રંગાં તથા રાખ વાલીનો રૂપયા.

કચસરે હિન્દ પ્રેસમાંથી મલકો.

આખાં હીંદુસ્થાનમાં સર્વે યુગસાતી તથા ઈશ્વેષ-યુગસાતી પત્રોમાં
વધારે ફેલાયલું તથા આટી હાલરથી વધારે ધરાજીવાલું ...

❀ ડ યે સ રે હિન્દ : ❀

લિવાજમનો દર,

(જે હવેના આંખ ઉપર અવપત્રો મોહ્યો.)

મુબઈમાં વરસનાં.....રૂ ૪-૦-૦ દેસાવર.....રૂ ૫-૧૦-૦

પાછલો લિવાજમ આખનાર પાસેથી વરસનાં રૂ ૬) જેને વચુક કરવાની આખની.
હાલેર અખરનો દર—ચાર લાઈનનો રૂ ૧, બીજાનો અડધો આવ.

જી રેખરવારી ૧૮૯૦. ક.

પુસ્તક ૧૬૭.]

[અ'ક ૧૬૭૬.]

સ્ત્રી મિત્ર.

દર માસની આખેલીએ 'અમદ' થતુ; સ્ત્રીઓને સરવે
વાતે ઉપયોગી થઈ પડે તેકુ' માસીક ચાપાનુ.

જી લ ખ ના રી—પાદરી બાનુઓ. જી

ચુ' બ ઈ:

કયમરે સિન્હ સ્ત્રીમ પ્રેસમાં,
કરામત કાપસલ મેહતાએ પોતાને મારે બાપુ ૦.
કીમત વરસ ૨ ના આંગ ઉપર રૂ૩;
પાસ્ટર ૧ આના.

મુંબઈના નામદાર ગવર્નર લૉર્ડ રેનાં
બખતાવર બાનું લેડી રેના માન
પામેલા આસરા હેઠળ.

૩ સ્ત્રી મિત્ર—સાંકળિયું—રેનાર વાલી ૧૮૯૦. ઈ.

૧. ધર સંસારી કેળવણી—(લખનાર TWO OLD MAIDS).....	૩૧૧
૨. મીસન બાવાનું વરિયત—એક યાત્રી અભયજી જેવી રસીલી વાલી—ચીત્ર સાથે—(લખનાર મીસ રીડીન ફૉ પાટક).....	૩૧૫
૩. એક વાલી બાઈડી પુરુષને માટે સઉથી સરસ સાથી છે—(લખનાર મીસ ધનબાઈ ફૉ રોડના).....	૩૧૮
૪. કંઈકી તેવી પાર ઉતરણી—(લખનાર મીસ મેહેરબાનું કાવસજી રોડ ૧૫૪).....	૩૧૯
૫. રાંધવાને લગતું—(લખનાર મીસીસ રીડીનબાઈ દારાસાદ તારાપોરવાલા).....	૩૨૩
૬. સ્ત્રીનાં વસ્ત્રો કાર્યો અથવા અબજા જાતની હીમત તથા સહયુગ્મતા દાખલા—(લખનાર મીસ માણેકબાઈ દાં સારાક).....	૩૨૪
૭. નામીથી સ્ત્રીઓનાં જન્મ ચરીત્રો—મીસ મેરી કારપેનતર—ચીત્ર સાથે.....	૩૨૬
૮. મારી બેલનપણીઓને શીખાવણ—એક સંપીકું કુખી કુટુંબ—(લખનાર મીસ મેહેરબાનું ધનજીસાદ ખરાસ).....	૩૨૬
૯. સ્ત્રી માતા તરીકે—(લખનાર મીસ નર્મજી ખૉ કોહવા).....	૩૩૦
૧૦. “સનબીમ” નામની આગબોટમાં એક સફર—ક્રી લેડી આસી—દસ ચીત્રો સાથે—(લખનાર મીસ હીરાબાઈ નૉ મેૉ પટેલ).....	૩૩૧
૧૧. કાલે—કાલ હપર મુલતવી રાખનાર એક માણસને દામે લખાવસા પોતાની હંદગીની બનાવો—(લખનાર મીસ નવાજબાઈ નૉ પાદસાદ).....	૩૩૪
૧૨. ભરખા શુદ્ધવા પીસે—બે ચીત્ર સાથે—(લખનાર મીસ રીડીન ફૉ પાટક).....	૩૩૭
૧૩. રચુને કુરસાદ—(લખનાર રચુને કુરસાદનાં બાનું અધીપતી).....	૩૩૭
૧૪. બોલારો બઈ વેળાનો—(લખનાર રચુને કુરસાદનાં બાનું અધીપતી).....	૩૩૮
૧૫. શુભઈ તથા દેશાવરથી ખરા જવાબો લખી ચોકલનાર બાનુંબોનાં નામોની દીપ	૩૩૮
૧૬. અમારી લખનારીઓને ખબર—(લખનાર અધીપતી).....	૩૩૮

STRİ MITRA : OR THE LADY'S COMPANION.

પુસ્તક ૧ હું.

ફેબ્રુઆરી ૧૮૮૦.

અંક ૧૨મો.

✽ ધર સંસારી કેળવણી ✽
યાને એક ખરી કેળવાયલી માતા પોતાનાં
બાળકોને કેવી રીતે ઉધારે છે.

માતાઓ તથા બેટીઓ માટે એક વાર્તા.

મકરણ ૫ પૃ.

આશ્ચર્યનાં છુપાં લગન—“વીકરોરયા” સ્ટીમરનું
સુખ થયું—ખરબેલી છ’દગી.

વખતથી મનવેરશાહ મરજી હોરમન-
શાહને ઘર એવી ખજાર લાગ્યા કે સરજન
ખરજોદહ મેનર અને તેની અતીશય પુ-
ખસુરત પાસડી કે જેણીએ સંધ્યા પાર-
સીએન નહી પણ કેટલાક અજાણેનુંબી
પોતાની પુખસુરતી માટે ધ્યાન મેચું
હતું, તેઓ તો પરણીને ખરજોદહ જે
લશકરમાં મોકરી હતા તેની સાથ રચુન
ઉપડી ગયા, ભારથી હોરમનશાહને મનથી
દુન્યા દહારી અકારી પડી અને તેવણની તખીયન પણ લઈ-
ડતી આવી. તેણીને હવે તેવણ કદી જોશોન નહી એ વીચારે-
કરણ કે તેવણ એમન ખાસતા હતા કે તેણી હવે સાંધી
પાછી ફરજોન નહી—તેવણની બીજી સવળી લાગણી છતી લીધી.
તેણીની આંધે તેવણનો ચુરસો ઘણે દરજે એહો કીધો. તે
ખાન કે જેણીનાં ઘરમાંથી અને જેણીની સુકતીઓથી તેવ-
ણની દીકરી નાદસી ગઈ હતી તેનું નામ તેવણે કદીથી દીધું
નહી, પણ જે કોઈથી વેવાએ તેણીનું નામ દેવામાં આવતું
તો તેવણ ઉસરણી આવી એરોડા દોડી આંધી જતા. વાર-
વાર જે સખાનાઈથી તેવણ આઈમાય સામે વરતતા હતા તે

માટે પોતાને જદનામ કરવા લાગ્યા, અને હવે એવણને એવડા
કવચસથી વીચાર આવતો કે, જે કે તેવણ કદાચ હમણાં
સખતની થયા હોય, તોપણ તેવણના અગાડિના ખ્યારનો તો
તેણીએ કોઈ બદલો આપવો હતો.

અરે! જે તેણીએ બસ લખ્યુંન હતો, તેણીએ ફક્ત પોતા
ઉપર દહા સુધી ખ્યાર રાખવાને તેવણને અરજ કીધી હતો,
પોતે તેવણને દીધેમાં દુઃખ માટે પસ્તાવો ખતલાઓ હતો.
પણ નહી, કોઈ પણ કાગળ આવ્યું નહી, અને આ વીચાર-
સથી તેવણની તખીયન (જે ઘણી સારી તો હતીજ નહી) ને
તુકરાંન થયું. તેવણ આજેન દુઃખ તમે એટલા તો દુખાઈ
ગયા હતા કે જ્યારે તે કરતાં વધારે સખત દુઃખ તેવણપર
આવી પડ્યું ત્યારે તેના બેભાન તમે તો તેવણ કદીજ શક્યા નહી.

જે કે આઈમાય તેવણનું માનીતું બચ્ચું હતું, તોપણ તેવ-
ણની સંધળી મગરૂરી અને આશા તેવણના દીકરા સોરાય-
નાંજ સખાવલી હતી, કે જેણે સાત વરસ દેગલડમાં અભ્યાસ
કીધા પછી સીરીસ સરજનની પરીક્ષા ફોદમની અને માન
સામે પસાર કરી પેદલી પદવી મેલરી, સરજન મેનર હોમી-
લટનની બચામણથી તેજ લશકરમાં જોડાયો અને થોડા વખ-
તમાં દરેક અમલદારનો ખોરા અને માનીતો થઈ પડ્યો.
દીનગાઈ જેવણ પોતાના બાઈને નાનપણથીજ ઘણાં ચાલતાં
હતાં, તેવણનો હવે તેની ઉપરનો ખ્યાર વધારે વધ્યો, અને
સોરાય જ્યારે પોતાની પરીક્ષા પાસ કીધા પછી જે ખોરા
વખત પોતાના બાવા, બેવડોને મલયા આવ્યો ત્યારે એકલાં
દીનગાઈનોજ નહી પણ તેવણના વડોના વખત પણ સુખ
અને પુશ્કરીથી પસાર થયો. આઈમાયના નાદસી જવાથી
જે વણ મગીના સુધી હોરમનશાહનું કુટુંબ એટલાં તો દુઃખ
અને આંતામાં ગીરફતાર થયું હતું કે તેઓ બીનનું કંસાનો
પણ વીચાર કરતાં ન હતાં. પણ હોરે તેઓને એક દુઃખ-
ભર્યા કટકા મીસાવ માદ આવ્યું કે, તેઓએ સોરાય તરફથી
ઘણો વખત થયો કાગલ મેલ્યું ન હતું. જે વીકરોરયા ના-
મની સ્ટીમર સોરાય પોતાનાં લશકર સાથે સફર કરતો હતો
તે ઉપરના બીજા અમલદારોનાં કુટુંબો તેમજ હોરમનશાહનું
કુટુંબ પણ આશા સામે આશા રાખતાં હતાં કે કદાચ આજે
લશકર કોઈ છુપી અને દુરની સફર નીકળ્યું હશે અને તેઓની
ખજાર જલદીથી તેઓને મલશે. અફસોસ! આજા દુઃખ

બરેલા અદિશમાં મહીનાઓ પસાર થયા પછી એવી અખર મહી કે સ્ત્રીમપરનાં યોગક ભાગેલાં પાટીયાંએ, યોગે અને તેઓના માથેકનાં નામ સાથે યોગક પેટારાઓ આદિદ્રાના કોનાર આગાધથી મહી આપ્યા હતા. પેલીઓપરનાં નામે પરથી જણાતું હતું કે તે સ્ત્રીમર વીકરેકયા પરના અસાધી-ઓતોજ માલ હતો. આ સામેતીઓપરથી લોકો કાંઈ પણ શક વગર કહી શકતાં હતાં કે, તે સ્ત્રીમરપરનાં સપ્તમાં કમ-નસીય આદહીઓ કે જેઓને માટે કેકલાક દુઃખી છપ્પે આંસુઓ પાડતાં અને કેકલાક વાત બેતાં હતાં, તેઓ મોત અથવા ગેલમગીરીના સપાટમાં આવી પડ્યાં હશે. આ દુખ દીનખાઈને નહીં ખમી સમય તેરકું લાગ્યું. તેણી સમજ નહીં શકતી હતી કે સોરાખ જેવા નીરોપ અને દયાવંત માણસને આવી રીતે કેમ આંત આવે. એ કે તેણી પોતાના ધણીને ધણી માહતી અને માન આપતી, તેપણુ તેવણુ તેણીને દમ-ખાનાં જેટલા કીમતી કોઈ વેલા પણ થઈ ન પડ્યા હતા. તેવણુની સમજાહ અને દયાબરેલી લાગણીની મદદથી તેણી પોતાની ફરજ આરતે આરતે સમજ્યા લાગી અને પોતાના પેદા કરનારની મરજને સચુરીથી તળે થઈ. એ કે વખત જતાં તેણીનું દુઃખ યોગક નરમ તો પડ્યું, તેપણુ તેણી પોતાકા હેતવંતા ખ્યારા બાઈને કહી પણ વીસરી શકી નહીં; પોતાનાં કુટુંબનું તેમજ આસપાસનું સુખ વધવા છતાં પણ નહીં.

સ્ત્રીમર વીકરેકયાના સુખ થયા પછી બે મહીનામાં હોર-મજશાહ બેદસ્તનશીન થયા, પણ તેવણુના આત્માને પેલી દુન્યામાં તેવણુનો દીકરો મર્યા નહીં. સોરાખ કાંઈ મરણ પામ્યો ન હોય. તે તો ધણક વરસો સુધી ગેલામગીરીના છુલમજાત તળે સખવા કરતો હતો, પણ તેની કાંઈ પણ અખર મહી ન શકવાથી હોરમજશાહનાં દુરનાં સગાના ત્રણ વર-સના છોકરાને તેવણુને દીકરો કરી આપ્યો અને તેવણુની વડોદશમાં આવેલી મોટી રચાવર મીચકત તેવણુનાં કુટુંબના ધારા પ્રમાણે તે કદી લીધેલા દીકરોને ગવી.

વરસો પસાર થઈ ગયાં અને દીનખાઈ પોતાના કુટુંબમાં પોતાના ધણી તથા બાળકો સાથે સુખમાં દીવસો ગુજારવા લાગ્યાં. તેવણુ જોહ પાસે એટલીજ દુવા માગતાં હતાં કે તેની મર-જથી એ કદાચ તેણીપર ગરીબાઈ અથવા તો કાંઈ બીજું-ચુંક આવી પડે તો તે અખવાની તેણીને શકતી આપે. બ્યારે તેણી પોતાનાં છોકરાને ધણીજ ઉતમ નીતીની કેળ-વણીથી ઉધવણી કોરેશ કરતી, લ્યારે તો સદયમાં સુખ સાથે અરેખરજ તેણીને યોડી ધણી ચીંતા તો હોતીજ બેઠે. તેણી એક એવી સ્ત્રી હતી કે જેણી બીજા કેળવણી કરતાં નીતીની કેળવણી આપવાને વધારે આતુર હતી, કારણ કે તેણી બજાતી હતી કે, એ તે કેળવણી બ્યારખર મહે તો ભંચી કેળવણી લેવાને તેઓ વધારે લાયક અને આતુર થાપ. તેણીને લો જે દીકરાઓ ઉપરાંત બીજા બે દીકરીઓ હતી. દીનખાઈ પોતાની લાંબા વખતની એક મુરાદ દમણાં પાર પાડી શક્યાં હતાં. બચવણુથીજ તેવણુને એવો વીચાર હતો કે માણેકબાઈએ તેવણુપર કીધેલા ઉપકારનો મદદો તેવણુની

દીકરી બજાજને મદદ કરી તેવણુ વાળી આપશે. નાનપણુ-થીજ દીનખાઈ અને બાઈજ વચ્ચે કાગળ પત્રનો વેદવાર હતો અને માણેકબાઈ પણ આ બે છોકરીઓ વચ્ચે દોસ્તી વધારવાને શુશ હતાં. બાઈજનાં ગુજરાણુ માટે પુરતાં સાંપણો ન હોવાથી દીનખાઈએ તેણીને પોતાને લાં મહેવા બોલાવી. તેણી એક સ્વતંત્ર અખાસની બાતુ હોવાથી દીનખાઈનાં છોક-રાંઓને સીખવવાનું પોતાને માથે લીધું. યોગક દીવસો સાથે રહવા પછી તેઓને માત્રમ પડ્યું કે તેઓને એકએક સાથે ધણું સાકે સોદધાઈ જશે. બાઈજનાં દુઃખી દીકરને દીનખા-ઈમાં ધણે-સારા સાથી મર્યા અને દીનખાઈને પણ માત્રમ પડ્યું કે, બાઈજ તેણીનાં પોતાનાં છોકરાંઓને નીતીની તેમજ બીજા કેળવણી આપવાને તદન લાયક હતી અને પોતે ધારેલી ઇચ્છા આવી રીતે પાર પડવા માટે દીનખાઈ અને મનચેર-શાહ પોતાને મુખ્યારકબાદી આપવા લાગ્યાં. બ્યારે એક ન બને તેવી મીજ આપણે ધારતાં હોઈએ અને તે બ્યારે અને લ્યારે આપણને જેટલી ખુશાલી ઉપજે, તેટલીજ દીનખાઈનેથી ઉપજ.

આઈમાયેદાજ વીચાર તેવણુની સુખી છંદગીમાં એક કાળાં ધાળાં મીસાસનાં હોતા, તેવણે તેણીપર ધણેએક કાગળો લખ્યાં હતાં પણ તેના કાંઈ પણ જવાબો અથવા નહીં, કદાચ તેનું કારણ એની હોય કે, અરોદજ લરાકરના સરજન હોવાથી તેઓનું રહેણાણ વારંવાર બદલાતું હોવાથી. આઈમાયે દીનખાઈ-નાં કામને મળ્યાં નહીં હોય. ગમે તે હોય-જણુ બનાં સુધી આઈમાયનું ઉતાવળથી અણકું લખેણું કાગળ જે નવરેજજાજ દરરો પુકે કીધું હતું અને જેમાં તેણીના વીધવાપણીની અને બચ બરેલી માંદગીની ચેકકામતી અખર હતી તે અણકું, સાં સુધી દીનખાઈને તેણી માટે કાંઈ પણ અખર ન હતી. તેણીએ તે કામજમાં પંચગની આપવાની ઇચ્છા જણાવી હતી અને લખ્યું હતું કે કાંઈ નહીં તો તેણી પોતાનાં છોકરાંઓની ઉપર સંભાળ અને ખ્યાર રાખવા માટે દીનખાઈને અરજ કરવા શ-કતીવાન થાવ; કાગળનું સરનામું બરાખર ન હોવાથી તે તેવણુને ધણે દીવસો પુર્યું, અને આ દુઃખ બરેલી અખર સમજ મન-ચેરાહ અને તેવણુનાં ધણીવાંણી તરજન ખુશાવજ જવા માટે ઉપડ્યાં.

એક દીનખાઈને શુશ અને જાક મારફતે પોતાની બેદનની પરણેલી છંદગીના હેવાકથી વાકેક થનાં ધણાં વરસો લાગ્યાં, તો પણ અમારી ફરજ છે કે અમારાં વાંચનારાંઓને પરણેલીજ તે માટે જણાવીને કરીએ નહીં તો કદાચ તે જાણવા વીના ગુજની ગ્યાસ ચકણુ જેમ તેણીની માસીને લાગતી હતી તેમ આપણને પણ અસ્વભાવીક અને નહીં સમજ શકાય તેવી લાગે.

આઈમાય પરણેલી છંદગીમાં સુખ ભોગવી શકે એ એક નહીં બની શકે તેવી વાત છે; પરંતુ તો દરેક જણની માનીતી યઈ પડવાથી તેણીને કીક મળક પડી, તેણી ફક્ત પોતાના વર (જેને એ તેણી સોરાખજ વાદવાને તદન સુધી ગઈ હતો તો જરૂર માહતો) નીજ માનીતી ન હતી, પણ વળી તેના દરેક દોસ્તની પણ માનીતી હતી અને રંચનમાં પણ દરેક કામમાં પોતાની ખુબમુરતી માટે વખણાઈ ગઈ હતી. જણ, ચાર વરસો

સુધી તો પોતાની બાઈકીની આવી વખાણુ યતી બોઈ ખરશે-
દજ મગર યવા લાગ્યા, પણ ત્યારે તેવણુની તણીએત ને
દમેશાં ખરાબજ હતી, તે કામના બોળથી વધારે બગડ્યા માંડી,
અને ને વખતે તેવણુને ધરનાં સુખની વધારે અગત હતી, સ્થારે
તેવણુ મોઢાં દુઃખ વચ્ચે બેઠું કે તેવણુની ઈચ્છાએ અથવા
તો સુખની તેવણુની બાઈકીને કાંઈ પણ દરકાર ન હતી. તેણીને
તેવણુને ખાતર પોતાની મેળે શોખ બોલવા નહીં ગમતી હતી;
તોપણ તેવણુ તેણીને આહતા હતા, આઈમાય જેમ અવપણમાં
પોતાના બાવાને પટાવી સમજાવી લેતી, તેમ પોતાના વરને પણ
સમજાવતી, અને પોતાની સાથે બહાર જવાના કાળાગણ કરતી
અને કહેતી કે તેવણુ જે તેમ કરે તો તેણી તેવણુનાં કહ્યા
સુજન યાદે-પણુ તેણીને અગત ઘેરમાં તો ગેંધાઈ રહેવા
ગમે નહીં-આ સઘળાં પરથી તેવણુને લાગતું કે તેણીને ઘેરમાં
રાખી મેલથી ધણુંજ ખાતરી થઈ પડે અને તેથી કાંઈની કરી
તેવણુ તેણીને લઈ બહાર ફરવા જતા અને કાંઈ વેળાએ તેણીને
એકઠી મોકલી પોતે ઘેરમાં રહેતા, પણ તેવણુને થોડીજ ખબર
હતી કે આઈમાય ધરમાં શા માટે રહેવા નહીં માંગતી હતી.
બૂંદે કારણુ તો એ હતું કે, તેણી બ્યારે ધરમાં રહેતી સ્થારે
તેણીને સોરાબજ વાહડ્યા યાદ આવતા હતા, કે ને દુઃખ તેણીથી
ખમાઈ શકાતું ન હતું, અને તે વીચાર દુર કરવાજ તેણી બહાર
ફરતી હતી. વળી તેણીનાં મનમાં બીજાને વીચાર એ હતો કે
તેણીની પોતાના બાપ તરફની નાતાબેદારી માટે તેવણુ તેણીને
રખેને ક્રાપ દીધા હોય. આ વીચાર તેણીનાં સુખમાં હમેશાં
ખગલ કરતો હતો, પણ જોકે પોતીકા બાપના આપના વીચારે
તેણીનાં દીકરાને ધુનવતા હતા, તો પણ તેણીની મગરની તેણીને
પોતાનાં સગાંઓ સાથે કાગળ પત્રોના વહેવાર શખતાં અટકા-
વતી હતી. તેણી કહેતી હતી કે તે લોકો તેણીની સાથે સગાહ
કરવા માંગતાં ન હોવાથી તેણી પણ તેમ કરવા માંગતી ન
હતી; આ સઘળું છતાં કાંઈ વેળાએ દીનબાઈને બેવાને તેણી
તલપતી હતી.

જેવી આઈમાય સખત હોવાની અને મગર હતી તેવી કાંઈ
તેને બોલાએ બનાવવાની ઈચ્છા ન રાખી હતી, તેણીના અરાખ
અને સારા શુભો એકમેક સાથે લાકાઈ કરતા હતા, અને હેજા
પહેલાં પર ફૂટેલ મેલવતા હતા, તો પણ સારા શુભોની તેણી-
પર એટલી તો સત્તા હતી કે તેઓ તેણીને હમેશાં કંગાળ
બાંધતા હતા. તેણીને લાગતું કે તેણીને ઈછતે તો તદન
એક જુદીજ કીસમની આઈ થઈ રહતે, કે તેણીનું સુખ તદન
પોકણ હતું અને મજલ તદન ફેકટની હતી; બ્યાર સ્થાર તેણીને
દીનબાઈનો નરમાસવાલો એકદર યાદ આવતો, અને સારો મારો
લેવાને તે તેણીને અરજ કરતો હોય એમ દીસતું હતું, પણ
આ સઘળા વીચારથી તેણી એટલી તો કમકમતી હતી કે એક
વખરમાં આવા વીચારથી મનગાંથી દુર કરતી અને કહેતી
કે સારાં કામેર કરવાને તેણી લાયક નથી.

ફક્ત એકજ સુખ એવું હતું કે જે તેણીને પોકણ અથવા
તો કાંઈ પણ ખામીવાળું ન લાગતું હતું અને તે તેણીનો હો-
કરો હતો. તેણી તેને માની ન રાખ એટલા ખાચરથી ચાલતી

હતી. તે દીકરા નાનપણમાં તેણીનોજ આબેહુલ એકદર ધરાવતો
હોવાથી તેણીના વધારે ખાતરીથી થઈ પડેલા હતા, પણ જેમ
જેમ તે મોટો થતો ગયો તેમ તેમ તેણીના બીજા નાખુશ વીચારો
તેણીનાં મનમાંથી જતા રહ્યા અને પોતાના દીકરા પર તેણીનું
હેત વધતું ગયું. તેણી પોતાના હોકરા પર ઘણો વખત રોકતી
હતી ખરી, પણ તે કાંઈ તેને સંગીન કેળવણી આપવામાં નહી,
કે જેમ કરતું તેણી પોતાનાં દીકરાને દુઃખ લગાડવા સરખું ગણતી
હતી. વળી જાતનો સ્વભાવથી કાંઈ એવો ન હતો કે તેણીને
જાણું દુઃખ દે, અને જોકે તેણી તેને હદ બાહરનો લાડ લડા-
વતી હતી, તોપણ એકથી વેળાએ તે પોતાની માતાને સામે
જવાળ દેતો ન હતો.

કેઈ ચીજ તેણીને પોતાનાં હોકરાં તરફ ખેંચતી હતી તે
કહેતું મુશકેળ હતું; તે કાંઈ એક માતા પોતાનાં સઘળાં બાળ-
કાને આહે તે જાતનો ખ્યાર ન હતો, કારણુ જો તેમજ હતો
તો તે જાતનો ખ્યાર તેણીએ પોતાની દીકરીપર પણ દેખાડ-
વો જોઈતા હતા. પણ તેણી તો તેથી ઉઠકીજ રીતે જેટલા
ખ્યારથી જાડ તરફ વર્તતી હતી, તેટલીજ ખેદકારી શુદ તરફ
દેખાડતી હતી.

સરજન મેગર ખરશેદજ (તેણે આ આઈમા બાર વરસની
વધાર નોકરી બજાવ્યા પછી મેલ્યો હતો) પોતા તરફની
તેણીની ખેદકારી યુગે મોટું ખમતા હતા—એટલુંજ નહી
પણ તેવણુનો તેણીની તરફનો ખ્યાર પણ એછો ન થયો હતો;
તો જોકે તેવણુને લાગતું તો હતું, કે તેવણુની બાઈકી કાંઈ
શુલ વગરની નથી. તેણી જાડ ઉપર જે હદ બાહરનો ખ્યાર
કરતી હતી, વળી તેની કેળવણી પર જે થોડું ધ્યાન
આપતી હતી તેથી તેવણુ ધણુંજ ખુશ થતા હતા, કારણુકે
તેવણુ કમના સખે ધણું ખૂં ધરથી દુર વરતા હોવાથી
પોતાની દીકરી પર ક્યું પડે છે તેની તેવણુને ખીસકુલ ખબર
ન હતી. પણ બ્યારે સચ્ચાઈ તેવણુની આંખો સામે આવી
કે તે બાપકીને તો તેની માતાએ તદન નીચારી મુશી હતી,
અને એક આવાની સંવાળ હેઠળ સોંપવામાં આવી હતી, અને
બ્યારે જાતના ખુશ મોજાજ અને મોલકણ બપાસ સાથે તેણીની
ચીરગ્રાહ ખવાસ સરખાવવામાં આવતો હતો સારેજ તેણીનું
નામ દેવામાં આવતું હતું, સારે તેવણુની આંખો ઉપથી અને
સારે તેણે પહેલીજ વાર પોતાની જાંબીર નાપરદગી તે માટે
જવાબી. તેવણે કણુલ કાંઈ કે તેવણુનો દીકરો કદાચ જીમસુરની
અને ફુલીઆરીમાં ચલડતો હોય, પણ શુદ સ્વભાવે અરાખ અને
ખ્યાર દરવામાં જાડ કરતાં વધારે થડી હોય એ તેવણુ માન-
વાને સાદ ના પાડતા હતા. તેવણુ અને બીજાંઓ કે જેઓએ
તેણીને નાનપણમાં ઉધારી હતી, તેઓને શુદનો એકદર ચીર-
ગ્રાહ નહી પણ કાંઈ પાડતો દીસતો હતો. તેણીની આંખો
તેણીના આવા જેવો નજબો હોવાથી તેણી હમેશાં સીક આડ્યા
કરતી હતી, અને દુઃખથી રડતી તથા ચીરગ્રામાં કરતી હતી.
આઈમાજે માંદગીને કસો પણ અનુભવ ન હોવાથી તેણીનાં
દુઃખને ખુદરતી અરાખ ખવાસ તરીકે જણાવતાં હતાં, તેણીની
આથા અરાખ અને શુરાગનખોર હોવાથી તેણી પણ એજ

મતને, ટેકા આપતી હતી, અને તે ગરીબ છોકરી પણ વરસની થાય તે આગમન તેણીની માતા અને આપાની સખતારી તેણી-પર એટલી હતી કે તેણી જાનના નેટલીજ ડાહી છોકરી થઈ ગઈ હતી.

કેડારમાં સરગન જેવર આપી અગ્રણ્ય વર્તણુક સાથે પોતાની નાણુપત્રી જણાવતા હતા, તેવણની ખાઈડી તેવણની આ નાણુપત્રી સમજ શકતી ન હતી. છેલ્લે સરવાયે તેવણે યુરસે થઈ જણાવ્યું કે તેણી ગમે તેવી રીતે જ્વલ સાથે સાથે, પણ શુભ પરતો તેવણ પોતે પોતાનો કાણુ સલામતો, અને તેવણ શીવાય કોઈએ પણ શુભને હાથ લગાડવો નહી, ને તેણી કોઈની મરતી કરે તો તે માટે તેવણને કહેવું, અને ને જરૂર પડશે તો તેવણ તે માટે તેણીને ધમકાવશે, પણ કોઈ બીજાને તેવણ વચમાં પડવા દેશે નહી. આઈમાજો એ માટે કોઈ પણ વાંધો લીધો નહી, કારણકે તેણીના વરે પોતાની દીકરીને કેળવવાનું માથે લીધાથી તેણીને બાંહેધો ભાર આપેલા થયો હતો.

જસદીથી તે ગરીબ બાળકે શોધી કાઢયું કે જે જીવસુરત બાનું જેને તેણી “મમા” નાં લાડકાં નામથી બોલાવતી હતી અને જેને એટલી બધી માયાથી ચાહતી હતી, તેને તેણી માટે કોઈ પણ ખ્યાર અથવા હેત ન હતું. વારવારની રીડાઓ તેણીના નરખાસ બરેકા જીવ કે જેને ખ્યાર ભરી સંભાળની જરૂર હતી) ને એકરાર કરી નાખ્યો હતો, અને આથી તેણીનું દુઃખ બમણું ત્રણપું વધ્યું. તેણીના આપનો ખ્યાર તેણી પર હોવાથી તેણી તેવણને વધારે મનજીતીથી વળગી રહેતી અને વધારે ખ્યારથી ચાહતી હતી, તેવણનો દરેક બોલ તથા હુકમ તેવણ જ્યારે તેણીથી દુર હોય ત્યારે હરોશમાં એક કીમતી મીઠા મીઠાસ તેણી સંભાળી રાખતી હતી, અને તેણી વળી એટલી તો સંભાળથી કે એક બચ્ચું તેમ કરે એ તદત અવરખાવીક જણાઈ હતું. તેવણ તેણીને પોતાની માતાને માન આપવા, ખ્યાર કરવા અને દરેક મીઠામાં તામે થવા શીખાવતા હતા (જોકે તેમ કરતાં તેવણનું હૈયું કાટકાટ થઈ હતું) અને કહેતા કે તેમ જે તેણી કરશે તો થોડા વખતમાં જ્વલ નેટલી સુખી થશે, અને શુભ, જોકે તેવણને સમજ શકતી ન હતી, તોણણ તેવણની ઈચ્છાઓને તામે થતી હતી, પણ ખરશેકજ મેનરને યોડીજ ખ્યાર હતી કે આપા સારા કાદથીથી તેણીને કેટલું ખચાવ થતું હતું.

શુભ એમ માનવા લાગી કે તેણીની માએ ધમકાવવા અથવા બીરકાવા શીવાય તેણીની કોઈ પણ દરકાર કરતી ન હોવાથી તેણીમાંજ (શુભમાંજ) કોઈ જુલો હશે; તેણી જ્વલના જેવી જીવસુરત અને હસમુખી થવાને ઈછતી હતી અને એમ કારતી હતી કે તેની ન હોવાથીજ પોતાની માતાનો ખ્યાર મેલવી શકતી ન હતી. જે કદાચ જ્વલ પોતાનાં માનીતાપણીને લાભ લઈ તેણીપર દોર ચલાવે તો તેણી કદાચ તેને ચાહવાને બદલે તેની અદેખાઈ કરતે, પણ તેનો સ્વભાવ એટલા તો ઉમદા, બોહાં દીનસો અને આપણુ હતો કે હમેશાં તેણી સાથે ખ્યારથી વરતનો હતો, અને રમતમાં તેમજ બીજ દરેક મીઠામાં તેણીની સાથે બાગ ચેતો હતો, તો જોકે તેણીને પોતા કરતાં ઘણી ઉત-

રતી કારતો હતો; તેણી કોઈ તેની ઈચ્છાઓની વચમાં ન પડતી હતી—ગરીબ બીચારી છોકરી, ઈચ્છાઓ શું મીઠા છે તેની તેણીને ખ્યારની ન હતી—નાનપણથી આંસુઓને જે યુરસાથી અટકાવવામાં આવે તો તેઓ જસદીથી પડતાં નથી. ખ્યાર પણ ખ્યારજર બોલાવ્યા વગર બહાર આવતો નથી અને તેથી છોકરા-નો ખ્યાર કેમ મેલવશે તે મા આપના હાથમાં છે: અને આઈમાજ ને ખ્યારને માટે પોતે દરકાર પણ કીધેલી નહી તેને માટે ફરયાદ કરતાં હતાં.

શુભ રીધામાં પણ જ્વલ નેટલી દુશીઆર ન હોવાથી આઈમાજનાં મનમાં હરકું કે તેણી તેના કરતાં ઘણીજ ઉતરતી અને પોતાના ખ્યારને લાવકની ન હતી, અને તેથી શુભ પોતાના બાપ તથા ભાઈ તરફ વધારે હેત બતલાવવા લાગી. આ બાળક પોતાની લાગણીઓ ખ્યારજર સમજ શકતું ન હતું, પણ તે લાગણી તેણી નર વરસની થાય તેટલાં એટલી તો. મનજીત થઈ હતી કે તેણીની પહોવારેની છંદગીમાં પણ તેજ લાગણીથી તેણી વરતતી હતી કે જે માટે તેણીને ઘણું ખમનું પડ્યું હતું, તે લાગણી દુર કરવા દીનબાઈને ઘણી મેહનત પડી હતી. નાનપણમાં ચપલી અસર એટલી તો મનજીત હોય છે કે તે વખતમાં એક બાળક તરફ બેરકારી બતાવવા માટે એક કાઢકું માણસ હતું.

[સંખણ છે.]

TWO OLD MAIDS.

એક કુમાતી કઠાણી—એક અદસર જે બહાર મામ યુસા-કરીએ નાહતો હતો, તેને એક વખત કોઈ માલ ખરીદવાને હોવાથી પોતાની પેસાની કાઠળ બહાર કાઢી, અને કાઠળમાં વપાવવા લાગે કે માલ ખરીદવા નેટલા યુરતો પેસા તેની પાસે છે કે નહી. આ પછી પોતાના બીરાશની જગા ઉપર પોતાના એક બીયાણુ કુમાને મેલી માલ ખરીદવા ગયો. જ્યારે તે માલના પેસા કાઠળમાંથી કાઢવા ગયો ત્યારે તેણે જોયું કે તેણે તેમાંથી એક સોનાનો રીડો જોયા હતા.

જ્યારે તે થર પાછો ફર્યો ત્યારે તેના નોકરે તેને કહ્યું કે કુતો ઘણે આતરી પડી ગયો હોય તેવું લાગે છે, કારણકે ગયે એટલે પતાવ્યા છતાં તે કોઈ ખાતો નથી; તે પોતાના માનીતા કુમાને મેલા એકદમ દોહી ગયો, જેણે તે બીરાશમાં દાખલ થયો કે આ વફાદાર પ્રાણી પોતાના શેક આગળ પુહોડી દળાવતું દળાવતું રોડી ગયું, અને તેના પગ આગળ પેસા બિચાઈ ગયેલા સોનાનો રીડો મેલ્યો, અને પછી ઉલટથી પોતાને માટે સુકેલો એક કાઈ ખરીદ્યો.

વાત એમ બની હતી કે, આ અદસરે પેસા માણનાં ગણતાં એક રીડો કોંય ઉપર નાખી દીધો હતો. કુમાએ તે ઉચકી લઈ પોતાનાં બીરાશમાં રાખ્યો, અને પોતાના સોના પેસા બિચાઈ જ્વલ તે રીડોથી તેણે આવા પણ ના પાડ્યું.

અપીણે આશક—“હું બહુ ડું કીયર, કે મારી સખનામાં હું પડકો રીડને મલતો આપું.”

કાઠળના માણસ—“ગને લાગેચ કે તમારી મતલબ મેડો કહેવા ની છે કેમકે રીડ તો માદમીને વળશે છે, પણ તમે તો ક્યારના અમયા જો જો કરવા કરોચ.”

મીસન બાવાનું વસિયત.

એક ઘણી અગત્યમ જેવી રસીલી વારી.

પ્રકરણ ૨૦ મું.

જેમ્સ લકી પટે છે.

કે રેજીસ્ટ્રારે, ઓગસ્ટના માનીતા ડાક્ટર પ્રોવેટ નહીં, પણ ખીન રેજીસ્ટ્રારે હકી મીસન વીરજી એડીસન અને ખીનજી કેસ પોકારયો અને એક પગમાં બાપડા જેમ્સ શોર્ટ કેસ શરૂ કરવાને હાથા.

“એ પ્રદરથનું નામ શું છે?” એમ જણવને એક કમારકને પુછતાં ઓગસ્ટાએ સાંભળ્યા.

“શોર્ટ, મારા મેહરબાન.”

“મીડ શોર્ટ, તમે ફરયાદી તરફથી એકત્રાજ હાજર થયા છે?” જાહેર લગાર ભાર મુકી પુછ્યું.

“હા મેહરબાન, હું એકત્રાજ હાજર થયો છું,” જેમ્સે જવાબ દીધો અને બ્યારે તેવજી બેઠાના લ્યારે ફરક આંખ તેવજીને બેઠા લાગી અને ફરક જણ મુઠમાં હસવા લાગ્યું.

“અને પ્રતીવાદી તરફથી કાણ હાજર થયું છે?”

“મારા મેહરબાન,” એતરની જેનરલે જવાબ દીધો, “આ અને બાળકો પર બેઠકા મારા મીત્રો તેમજ હું પ્રતીવાદીઓ તરફથી હાજર થયો છું; વળી મારે કહેવું બોલે છે કે આ કેસ એટલો તો વાંધા ભરેલો છે કે બચાવ કરવા માટે એટલા બધા લીમાયતીઓની જરૂર છે.”

“બરાબર છે, મીડ એતરની,” જાહેરે કહ્યું, “પણ ખરેખર અને બાળકોએ એક સરખા પ્રમાણમાં નથી. અત્યંત તે બાળકમાં કોઈ વચ્ચે પડી શકતી નથી.”

“જે તમે નામદાર અને રજ બાપો તો કહ્યું,” જેમ્સે બોલ્યા, “કે ફરયાદી તરફથી લગનાર એકજ જણ છે તેવું કારણ ફક્ત એજ કે, નાણાંની તંત્રીને કીધે વધારે લીમાયતીઓને ચેકી શક્યા નહીં, તોપણ આ કેસથી હું સારી પેઢે વાકેફ છું અને તમે નામદારની રજાથી તે માટે મારેથી બનતું કરીશ.”

“કીક છે, મીડ શોર્ટ,” જાહેરે સાહેબે તેવજી તરફ લગભગ દયાથી બેઠું કહ્યું, “તમારે હેવાજ કહી સંભળાવે.”

જેમ્સે લાંબાં પંધરાયતી ગંભીર મુપકીની વચ્ચે પોતાનું બાપડા શરૂ કર્યું, કે જેમ કરતાં તેવજી પહેલીજગાર વજરાઈ જઈ ધુનવા લાગ્યા; અને એકાએક તેવજીનાં બેગનુંમાં સઘળી બાળક

મુખ ઘઈ ગઈ; બાપડા જેમ્સ કરતાં પણ ઓછાં કારણથી બાપડાનાં માથેના ઘણાં બાવા ધભરાટમાં પડ્યા હશે. ખીયારા જેમ્સને તો તેવજીની છંદગીમાં પહેલીજગાર વાર એક ઘણે અગત્ય કેસ એકલે હાથે ચલાવવાને ઉભા કરવામાં આવ્યા હતા, કે જે કેસે આખા દેશની કાળજી ઉસડેલી હતી, એમ કહેવું કાંઈ સહરાગાત બધું નથી; વળી એટલુંજ નહીં પણ તેવજીની સામે આસરે ૨૦ લીમાયતીઓ હતા, જેઓ સઘળાં અનુભવી હતા અને તેઓ માહેકા કેટકાકા તો ઈંગ્લંડમાં મોટી પદવી ધરાવનારા અને વખણાયેલા હતા. વળી તેવજીનાજ પંધાવાલા સેકેડા માણસોની કાઈ ખીચોખીચ ભરાઈ ગઈ હતી, જેઓ, તેવજીને લાગતું હતું કે, તેવજી તરફ અત્યંત ખી અને દયાની લાગણીથી બેઠા હતા. તેવજી વળી એક ભય ભરેલી બેગનમાં ઘરી માથે હોરી લીધી હતી, જે તેવજીને આજેજ પહે વાદ આવી.

“તમે નામદાર,” આટલું મોટી તેવજી અચકી ગયા.

“તમારી તકરારો મોટી વાંચો,” એક પાસે બેઠેલો બેરીનર જે તેવજીનાં મનની હાલત પાખી ગયો હતો તેણે કહ્યું.

આ પરથી જેમ્સને લીમાર આવ્યો કે જે એક ધારાના લીમાયતીથી તેની તકરારો બરાબર બેઠી શકાય નહીં તો તે વાંચી શકાય. એકે તેમ કરવું સાધારણ ન હતું, તોપણ જેમ્સે તેમાં કાંઈ બોલું નહીં; તેથી તેવજી કાગળને કાઢી દ્રુત વાંચવાનું શરૂ કર્યું:—

“(૧) ચોરીમાં પ્રજામાં આવેલા ચામચેડાર દોષના મરફમ મલિકે જોનાથન મીસન જેવજી ૧૮૮૫ ના ડીસેમબર માસની તેનીસમી તારીખે હક થયા હતા, તેવજીનાં ખર્ચા હકાં વીસ પ્રમાણે ફરયાદી એકલાજ તેવજીની સઘળી દોષત અને મીલકતના ઘણી થાય છે, એકે હવેનાં વીતપર તારીખ કરવામાં નથી આવી, તોપણ તે બાપડાની ડીસેમબર ૧૮૮૫ ને દીવસે અથવા લ્યાર પછી કરવામાં આવ્યું છે.”

અહીં જાહેર સાહેબે તેવજીનાં બધાં ચકાગી પેનસીલ વડી વીચની તારીખ નોંધી લીધી.

“(૨), જેમ્સે આજણ વાંચ્યું,” એકવીસમી મે ૧૮૮૬ ના દીવસે ઉપર કહેવા જોનાથન મીસનનાં આગળાં વીતના “પ્રોવેટ” પ્રતીવાદીઓને આપવામાં આવ્યા હતા, કે જે વીચની તારીખ દસમી નવેમબર ૧૮૮૫ હતી.”

ફરયાદી નીચલી બાપડો માંગે છે—

“(૧) કે ચોરક જોનાથન મીસનનાં દસમી નવેમબર ૧૮૮૫ ની તારીખવાસાં આગળાં વીતના પ્રોવેટ જે પ્રતીવાદીઓને બાપડોસમી મે ૧૮૮૬ ને દીને આપવામાં આવ્યા હતા તે રદ કરે.”

“(૨) વડી બાપડોસમી ડીસેમબર ૧૮૮૫ ને દીવસે અથવા લ્યાર પછી કીચનાં વીતની નાલ સાથે જેરેટ” વડીવત કરવાનું મુખલા-રતામું મેજવવાને વાસ્તે ફરયાદી અરજ કરે છે.

(સાડી જેમ્સ શોર્ટ.)

“તમે નામદારને જણાવવાની રજા લઈ છું,” જેમ્સે શરૂ કર્યું, “કે પ્રતીવાદીઓએ તેઓના જવાબ કોઈમાં દાખલ કર્યા છે તેમાં તેઓ લખે છે કે બાપડોસમી ડીસેમબરના વીત પર મારા પ્રમાણે સહી નથી, અને વીતમાં શું લખવામાં આવ્યું હતું તે વીરો વીચ કરનાર પોને કહ્યું જાણુતા ન હતા. વળી તે

વીસ મીસ ઓગસ્ટ સ્પીધસેની ઉસકેરણીથી કરવામાં આવ્યું હતું," આટલું બોલ્યા પછી તેવણુ ધબરાઈ નઈ પાછા આવ્યો પડ્યા.

આ વખત તેા પેદલાં કરતાં પણ વધારે લાંબી અને ભયનીત સુષકીદી લાં પધરાઈ.

જરજર સાહેબે જેગ બને તેમ ધીમેથી એક બીજી નોંધ લીધી અને એકવાર ફરીથી ઠાંસી પોતાનું ગળું ખોલ્યું કીધું; પણ બાપડા જેમસંથી આગળ ચાલી શક્યું નહીં; તેવણુ એટલુંજ ઈચ્છતા હતા કે આવી રીતે લાંબી પડી સંભળે ફેંચેલી કરવા કરતાં તેા જગીન દાટે અને તેમાં તેવણુ ગરક પઈ જાય. તેવણુ ખચીત લાંબી પડી ફેંચેલી કરતે (કારણકે તેવણુનું માથું એક પીંચેલા આંદળી મીસાસ ભગતું હતું) પણ તેડામાં એક એવેા બનાવ બન્યો કે જેથી તેવણુની આગર જળવાઈ, અને જે બનાવ આટે તેવણુ ઢગશે સુધી શીડસ્ટીકને દુવા દેતા હતા; શીડસ્ટીક જેવણુ સામી પડનારાઓના એક ગુપ્ત લીખાતી હતા તેવણુ આ સંપ્રત્યે વખત પોતાના દરીકીની તપાસ કરતા કરતા હતા, અને તેવણુ તે બાપડાની દલગીરીભરી સ્વીતી બોઈ અને તેને માટે તેવણુનાં દીકમાં દયા ઉસકેરાઈ આવી. કદાચ કોઈ દુરના જગનામાં પોતાની થયેલી આવી હાસત અને તે માટે ઉત્પત્ત થયેલી ધારતી તેવણુને પાદ આવી હોય તેવી, અથવા તેા કદાચ એક જુવાન શખસ પોતાનું નામ આરાકારા કરી શકે તેવી હરીફાઈ વગરની તક ખોદી દે તે મારેના વીધારથી તેવણુ દલગીર થયા હોય તેવી, પણ કોઈબી રીતે તેવણુ એક દમદા કાગ કીધું. બન્યું એગ કે, તેવણુની સામે તેજવણર તેવણુના દમરકે ધારાને લખતી ચોપડીઓના દગમેા કરી મેલ્યા હતા, એની મતલબથી કે કામ પડતાં તરત હાથમાં આવે. આ આ ચોપડીઓની હાલતીથી મીઠો શીડસ્ટીકે એમાં દીકથી કંઈ ગમત મેલવવાની તક નેઈ, એટલે કે કોઈ આકસમાતથી અથવા તેા અધીરાઈથી હોય તેમ તેજવણર એકાએક પોતાના સંપ્રત્યે બાર નાખી તેવણુ વાંદા વળ્યા અને પોતાનો વાળેલો હાથ એટલા તેા બેસેથી તે ચોપડીઓના દગલા સાથે આંકડાઓ કે દરેક ચોપડી (જેની સંખ્યા વીસ કરતાં વધારે હશે) તેજવણની કીનારીપર ધસી આવી અને તેવણુનાં ચુરસાવાલા કુલ મીઠો એડીસનનાં બરાબર માયાં અને ખમાંપર પડી, જેવણુ મોહીસીટીરેના બાજ્યપર બરાબર તે તેજવ હેઠળ બેસા હતા.

એક કડાકા અને ધમકા સાથે ચોપડીઓ નીચે પડી અને તેઓના બાર સમેત મીઠો એડીસન પણ નીચે તુટી પડ્યા અને તે બાપડાનું નાખ તથા મોઢું હુંદાઈ ગયું. (જુઓ બાજ્યનું ગીત્ર.) મીઠો શીડસ્ટીકે આપા રકાસની આગાહી રાખી ન હતી. તેવણુ તો પાસે મેડેકા પોતાના કુળની હાલતીજ સુધી ગયા હતા.

જરજર સાહેબ પહેલાંના ડરામણુ દેખાવથી તેમો તરફ તીક્ષ્ણ લાગ્યા, પણ વ્યારે તેવણુ દસવા સરખો રકાસ ધમકો બોલેા લારે તેવણુના મેકરાપર પણ દસયું ફરી વળ્યું; પણ મીઠો એડીસન દમ્યા નહી, તેવણુ જગીનપરથી કુદકો મારી ઉઠ્યા, ચોપડીઓ તેવણુની પીડપરથી દરેક બાજ્યએ સરી પડતી હતી,

અને પોતાનું જગમી થપડું નાખ એક હાથે પકડી કુદતા કુદતા તેવણુના વીંદાન સમાહકાર આગળ જઈ ઉભા.

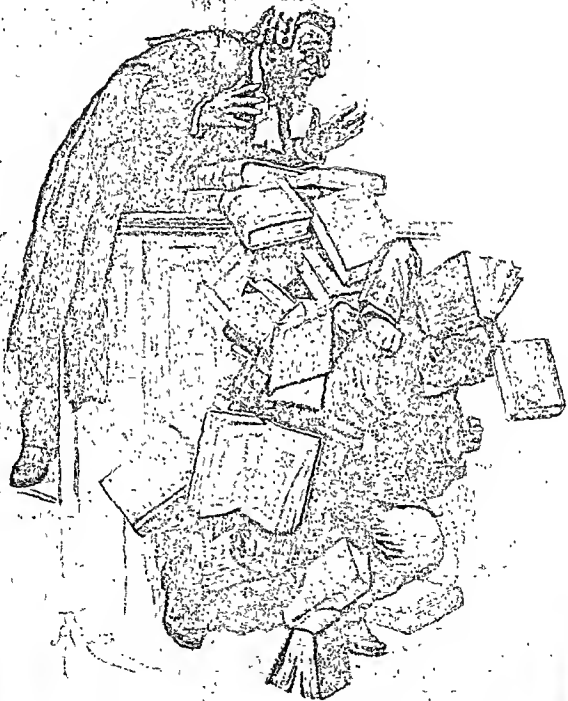
"તમે આંખે ખામખા કીધુંછા." તેવણુ પોને કયાં દેતા તે તદન સુધી જઈ લગભગ યુગ પાકી બોલ્યા, "જરાક મને એની આગળ તેા જવા દેવો, પછી એને હું બતમાવું."

દશ તેા તેવણુ કાંઈ બીજું વધારે બોલે તે આગમજ તેા કારટમાં હાસાદસ પઈ રહી, મીઠો શીડસ્ટીકે મુગે પણ હમ્મે બોલે દાસના ચાલાઓ કરી તેવણુ પાસે માફ માંગવા લાખા. વ્યારે મીઠો ન્યુંઝ અને મીઠો રોસકાએ મંથી અપમાન થયલા એડીસનને ધસડી મસડી તેવણુની બેકપર જેગ તેમ બેસાડ્યા, અને તેવણુનું લોહી લુવાન થયવું નાખ નુંજવાને રમાલો આપ્યા.

જેમ્મે આ સંપ્રત્યે બેનું અને પોતાનો દરજમને સુધી જઈ તેવણુ પણ દસવા પડ્યા; અને કોઈ છુપાં કારણથી તે દસવા સાથે તેવણુની સંખળી થીકડ ઉડી ગઈ.

ચોપડીદારે આવી જગરદરત મોટા અવાજે સુપ પઈ જવાને થુમ પાકી અને તેની થુમનો અવાજ દશ તેા નરમ પડે તે આગમજ જેમ્મે સાફ મજબુત અવાજે પોતાનું બોલવું પાછું શર કીધું. હવે તેવણુને લાગતું હતું કે તેવણુના કેસપી તેવણુ સારી પેટે વોકેક હતા, અને તે વીગે બોલવા જતાં ફરીથી તેવણુ લાંબી પડશે નહી; શીડસ્ટીકે તેવણુને બચાવી લીધા હતા.

"તમેા નાગદારને જણાવવાની રજ લગી હું," તેવણુ શર કીધું, "કે કોઈમાં આવેલા કોઈબી કેસ કરતાં આ કેસ તદન જુદીન કીસમનો અને નાજી જેવો છે. ફરયાદી મુસતેસ મીસન, ગર્જાગમની મીસન, એડીસન અને રોસકાને નામે માલતી જણીતી પહેડીના વડા મરનાર બેનાધન મીસનના એકંકા નજીકના સંગા થાય છે. આઠમી મે ૧૮૮૦ ની તારીખ વાતાં વીત્રમાં ફરયાદીને તેવણુના કાકાની હોસતના એકલા ચારિસ નેમમાં આપ્યા હતા—એટલે કે ચોરાક વારસાઓ શીવાય. એક બીજું વીત્ર કે જે ઉપર દમણાં પ્રતીવાદીઓ આધાર રાખે છે, અને જે દશમી નવેમ્બર ૧૮૮૫ ને દીવસે કરવામાં આવ્યું હતું, તેમાંથી ફરયાદીને તદન આતેજ કરવામાં આવ્યા છે, અને તેગે લામ લેનારાઓ હાલના પ્રતીવાદીઓ તેમજ બીજા અથવા આઠ શખસો છે, જેઓને ચોડી લઈ લેગે-સીઓ આપવામાં આવી છે. ૧૮૮૫ ની જાનિસમી કીસમખરે અથવા તેની નજીકના એક દીવસે મરનારે એક ત્રીજું વીત્ર કીધું હતું, કે જેમાં તેવણુ ફરયાદીને પોતાની સંધકી દાસત આપી ગયાં છે, અને તેવ જસ્તાયેજ (વીસ) ને હાંત બહાર પાડવામાં આવ્યો છે, તે વીત્રને લગતો દસ્તાવેજ અથવા બે જરાબર બોલીએ તેા વીસ (કારણકે હું કમુલ કરેલું કે તે દરેક રીતે એકસ કીધેલું વીત્ર છે), એક જુવાન બાલુ, મીસ ઓગસ્ટ સ્પીધસે જેવણુને ચોડા વખતમાં તમેા નાગદારની હજુર બોલાવવામાં આવશે, તેવણુની વીકર હુંલ્યાં પાડયું છે અને કાંઈ પણ જેરસમજીતી થતી અટકાવવાને મારે એકદમ કહી દેવું બેઈએ કે આ બનાવ પછી તે બાલુ ફરયાદી સાથે આદરમાં છે.

એક કડાકા અને ધડાકા સાથે એપીઓ નીચે પડી અને તેઓનાં બાર ચમેન મીઠા એડિસન પણ નીચે તુડી પડ્યા અને તે બાપ્સાનું નામ તથા મોહું છુદાઈ ગયું. (ચુઓ પાનું ૭૧૨.)

“મારા મેદરબાન, કેસની મુખ્ય મતબ્રજ આ પ્રમાણેની છે, જે કોરબના વીચાર માટે મારે અર્દા સમજવની હતી અને જેની તવારીખ આગળ કદી પણ ન બની હોય તેવી અને એટલી નવાઈ જેવી છે, કે તેનું શરૂઆતથી વીગતવાર બધાન કરવાને તમે નામદાર પાસે રજા માંગ્યું.”

જેમ્સ શેરડેને હવે બોલવાનું એકદમ ધુર ચઢી આવ્યું હતું અને તેવણુ એમજ સમજતા હતા કે જડજ અને પોતા શીવાય કોઈમાં બીજું કોઈ દાનજર હતુંજ નહીં; પહેલેથી સાર કરતાં તેવણુ યુસતેસ ગીસન અને તેના પુત્રકે પ્રસીદ્ધ કરનાર કાકા સાથની સગાઈને કાળાણથી હેવાલ આપવા લાગ્યા, કે જેની સાથે કેસને કશું લાગતું વગવળું ન હતું, સાર પછી તેવણુ ગીસનના ખાતાં સાથના ઓગરડાના સંબંધની તવારીખજ આપ્યા, કે જે તવારીખ જડજ સુધી કોઈમાંના દરેક જણે “જેમીનાસ વાડ” ની એપડી વાંચેલી હોવાથી સાંભળનારાઓને ઘણીજ રચણુ લાગતી હતી. તે પુરૂ થયા બાદ તેવણુ ઓગરડા અને તેણીની એપડી ડાખનાર વચ્ચે થયેલી બાંધવણ પર આવ્યા, જેમાં તેવણુ જણાવ્યું કે યુસતેસ કેવી રીતે વચ્ચે પડ્યો હતો કે જેમ કરવાથી તેને તેના કાકા સાથે જખરદસ્ત કહ્યો યશે હતો અને જેનાં પરીણાગમાં તેને વારસામાંથી બાત્ર કરવામાં આવ્યો હતો. આ પછી તે પુત્રકે પ્રસીદ્ધ કરનાર અને કાળનાર જાને કેવી રીતે એકજ વદાણુપર સાથે થઈ ગયાં હતાં, અને સાર પછી જે બપ બેરકા ખતાવો જન્યા હતા અને તેમાંથી તેણી બચી હોઈકામાં કેવી રીતે સદીસમાતત આવી પુછી હતી, તેનું વીસ્તારથી બધાન કીધું, અને છેલ્લે આ બતાવોમાંના બે મુખ્ય ભાગ બત્તરતવારોએ પરજીવાને અરવાં છે તેથી તેઓ પર કાંઈ પણ શક ન લાવવાને કહેડે અજબ કરી તેવણે પોતાનું છઠાદાર બાપાણુ પુરૂ કીધું.

અતે તેવણુ થોડાંયા અને તમાસગીરીની બારે અજબગી વચ્ચે બેઠા. શીઝમાત્ર ગજવામાંથી કલાકી ભેતાં વહવાને માલમ પાંડડું કે લગભગ બે કલાક સુધી તેવણુ ઉભા હતા તેવણુ ઘણેજ યોગે વખત થયો હોય એમ તેવણુને લાગ્યું; બીજા પગે તો તેવણુ પાછા ઉઠ્યા અને પહેલા સાક્ષી યુસતેસ ગીસનને બોલાવ્યો.

યુસતેસની સાક્ષી ઉપર ટપકેની હતી અને તેના કાકા તથા ઓગરડા સાથના સંબંધમાં તેની દલ આપી હતી તે તેણે બરાબર રીતે ખુદાં દીવથી આપી અને કોઈપર સારી અસર કીધી.

સાર પછી શીઝમરતીકે તેવણુની ઉતર પાસઠ તપાસ કરવા ઉઠ્યા. દરેક સવાલને જવાબ યુસતેસે છુટથી અને ખુલ્લે ખુલ્લે આપ્યો. શીઝમરતીકે તેમાંથી કાંઈ વધારે મેલવી ન શકવાથી દસ મીનીટ પછી બેસી ગયા. બીજા બેરીસ્ટરોએ તેને એક બે સવાલ પુછ્યા અને યુસતેસની સાક્ષી પુરી થઈ. હવે લેડી હોમહદરને બોલાવવામાં આવ્યાં. તેવણુની સાક્ષી ઘણીજ દુકી હતી, તેવણુને કદત એટજબન કહેવાનું હતું કે કેનજર સ્ટીમર પર બ્યારે તેવણે ઓગરડાને બોઈ સારે તેણીની મરદનપર છુંદણીની કાંઈપણ કાંધાણીઓ હતી નહીં, પણ બ્યારે તેવણે

તેણીને લંડનમાં બોઈ સારે હતી. તેવણુને ઉતર પાસઠ તપાસવાને કાંઈએ કોરોસ કીધી નહીં; તેવણુની સાક્ષી પુરી થયા બાદ કોઈ બપોરનું ખાતું લેવા માટે ઉઠી. બ્યારે કોઈ પાછી બેરી સારે જેમ્સ શેરડે ઓગરડાને બોલાવી અને લેડી અધીશાઈથી તમામકેને તેણીની આવવાની વાત બેલા કામ્યાં. બ્યારે તેણી સાક્ષીનાં પીનરમાંમાં દાખસ થઈ સારે બોડે તેણીને અદરખાંતેથી ઘણું લાગતું હતું, તેવણુ બઝારથી તેણીના ચેંદરા હમેશ કરતાં વધારે ખુબસુરત દીસતો હતો. જેની તેણી દાખસ થઈ કે તરતજ એનરની જેનરસ ઉઠી ઉભા થયા.

“મારા મેદરબાન, આ સાક્ષીને અર્દા દાખસ કરવા માટે પ્રતીવાદીઓ તરફથી હું વાંધો લઉં છું,” તેવણે કહ્યું.

“શા માટે મીઠું એતરની?” જડજે પુછ્યું.

“એટલાજ માટે કે એવણું મોટું બંધ છે. બે આપણે ફરયાદીની વાત માને તો એમ થાય કે, આ જીવાન ખાતું પોતેજ બેનાધન મીસનનું વીર છે, અને તેથી તેણી સાક્ષી આપવાને ખમીતજ લાખક નથી. એક દસ્તાવેજ સાક્ષી આપે એવો દાખલો આગળ કદી બન્યો નથી, અને હું કહું છું કે, આ સાક્ષીને એક દસ્તાવેજ દાખસ ગણવી બેઈએ.”

“પણ મીઠું એતરની,” જડજે કહ્યું, “એક દસ્તાવેજ સાક્ષીજ છે અને તેથી વતી સૌથી સરસ ભતવની સાક્ષી.”

“કાંઈપણ શક વગર, મારા મેદરબાન, અને ખાનની કરવા માટે તે દસ્તાવેજને કોરડમાં બતાવવા સામે અમેને કશો વાંધો નથી, પણ તેની પાસે પોતાનો પોસાસો બેઠીને કાપવા અને ના પાડે છીએ. દસ્તાવેજ એક વીર છે જે તે ઉપર લખેલા અક્ષરોથી બેઠી શકે છે; તે પોતે કાંઈ છબ વધારથી મેડે બેલેલા રાખેલી બેઠી શકે નહીં અને આના અથાવમાં હું તમે નામદારનું ધ્યાન લખેલા દસ્તાવેજને લગના અસાધારણ કમદાઓ પર ખેડ્યું.”

“હું તે કાપદાઓથી સારી પેટે વાકેફનાર છું, મીઠું એતરની, અને આ સવાલ સાથે તેને શું લાગેલ વળગેલ તે હું બોઈ શકતો નથી.”

“જેમ તમે નામદારની મરજી, પણ હું તો મારી અસર તકરારનેજ વળગી રહ્યું, કે મીસ સ્મીથસ આ કેસની મતબજો ખાનર એક દસ્તાવેજ છે અને દસ્તાવેજ શીવાય બીજું કાંઈજ નહીં; અને ફરયાદીના કેસના અથાવ માટે જેટલો એક કાગજના વીધને બોલવાનો હક નથી (શીવાય) કે કાંઈ ચગતમારથી તેને વાચા જખસવામાં આવે) તેટલાજ તેણીને પણ પોતાનું મોટું કાપાડવાનો હક નથી.”

“કીક,” જડજે કહ્યું, “આ બાબદ મને અજબ જેવી તો લાગે છે, મીઠું શેરડે, તમને તે વીશે શું કહેવું છે?”

સખળી આંખે દબણું જેમ્સ તરફ ફરી હતી, કારણકે સંયેને દબણું લાગતું હતું કે બે આંખે બાબદનો તેની સામે ચુકાદો થાય તો કેસ બીધો વેગે.

“જે બાબદ વીશે હું તમારું મત માગું છું મીઠું શેરડે, જડજે ચલાવ્યું, “તે એ છે કે, શું મીસ સ્મીથસ પોતે તરત

એક દસ્તાવેજમાં બદલાઈ જાય છે કે જેથી બીજા આદમીઓ મીસાજ કોર્ટમાં તે વીરો સાક્ષી આપવાનો હક તેવજી પાસેથી છીણી લેવામાં આવે.”

“મારા મેદરખાન, હું કહું છું કે તેનું કયું નથી.” જેમને કહ્યું, “હું કહું છું કે તે દસ્તાવેજ એક દસ્તાવેજ દાખલ રહે છે અને તે વીરોની સવળી સાક્ષી આપવા માટે મીસ રમીધસી તે મીસ રમીધસી રહે છે. એક આદમીના શરીર પર એક લખત કરવાથી તે પોતેજ તે લખત થાય છે, એવા આધાર પર તે વીરોની જુથાની તેનાથી આપી શકાય નહીં એ તકરાર તદ્દન બેવકુફાઈ બરી છે; વધી એ ધણું ગેરનિસારી બરડું પણ કહેવાય, કારણકે જુદરે માણસ જાતને બહેસા હકો આપણાથી છીનવી શકાય નહીં. વળી આ કેસમાં આવ્યા કોઈ પણ દેહાધથી ફરયાદનો દાવો તદ્દન ઉણે વગે, કારણકે જોનાધન મીસન અને વીરખર સહી કરનાર બીજાને એ સાક્ષીઓની સહીઓ હુંદ-ણાં પાડેલા અક્ષરોમાં આપણાથી જોવાપાઈ શકાય નહીં, અને તે પુરવાર કરવાને બીજું કોઈ પણ જીવન આદમી ન હોવાથી, હું કહું છું કે આ વાંધો કહાડી નાખવા જેઈએ.”

“આ એક ધણી નવાઈ જેવી જાણદ છે,” તે નામદાર પોતાનું મત આપતાં કહ્યું; “જ્યારે એતરની જનરલ તે વીરો જોભ્યા સારે તેવજીનું જોભનું જરાક મારાં ખાતમાં ઉતર્યું હતું પણ ફરીથી વીચાર કાઢ્યા પછી અને મીંડ શોડને સાંભળ્યા પછી મારી ખાતરી ઘટ છે કે તે એક એવી જાણદ છે કે જેને ટેકો આપી શકાય નહીં—” (અહીંયાં યુસતેસે એક છુટકા-રાનો દમ બેઝો.)—“પ્રતીવાદી તરફથી એવી તકરાર કરવામાં આવે છે કે મીસ રમીધસી પોતે આ કેસની મતજીય માટે એક દસ્તાવેજ છે અને તે શીયાય બીજું કોઈ નથી; અને તેમ હોવાથી તેણીનું મોહકું બંધ છે. હવે હું નહીં ધારતો કે આ દેહાવ પર આવતાં આપણા વીહાન એતરની જનરલે તે જાણદ વીરો પુરતો વીચાર કર્યો હોય. વાઈ, આપણે ફરીથી જેઈએ કે તે જાણદ શું છે. આજે બાનુંબી ચામડીપર હુંદણાં પાડી એક વીજ કરવામાં આવ્યું છે; પણ શું તે ચામડીમાં તેણી પોતે આખી સમાયતી છે એમ કહેવાઈ શકાય? હું ધાઈ છું કે મારી જોભવાની મતજીય શું છે તે હું એક દાખલો આપી વધારે જોહી રીતે સમજાવી શકશ. ધારો કે હું પ્રતીવાદીના નાંધાને ટેકો આપું અને તેથી ફરયાદીને કેસ ભાગી પડે છે. વળી એમ પણ ધારો કે, ફરયાદીએ સાક્ષીની ચામડીને ચોડાક કટકો ઉતરાવવાને (કાંપી કાઢવાને) તેવજીને સમજાવ્યાં છે—” (અહીં જોગસ્ટા પોતાની બેઠક પરથી લગભગ કુદકો મારી ઉઠી.)—“અને તેવજી આ વાહક કાંપ પછી જીવના પાત્રમાં છે, અને એક સાક્ષી દાખલ તેવજીને કોર્ટમાં લાવવામાં આવ્યાં છે; હવે શું કોર્ટ તેવજીની સાક્ષી કોર્ટની રીતે નાંકજીય કરી શકશે? તે દસ્તાવેજ, એક માણસની ચામડીપર ફાંધેલા દસ્તાવેજના આકારમાં કોર્ટના અગમદારોના હાથમાં મુકાશે, અને તે માણસ કે જેનાં શરીરપરથી તે દસ્તાવેજ કહાડવામાં આવ્યો હોય તે પણ કોર્ટમાં હાજર રહેશે. સારે શું? હજીબી એમ કહેવાય

જુદાં પાડી શકાય તેવાં છે, કે જેથી એક દસ્તાવેજનું અશકત-પણું એક માણસને પણ લાગુ પડતું જેઈએ? મારા વીચાર પ્રમાણે તો ખચીતજ નહીં; હવે આપણે બીજો દાખલો લઈએ. ધારો કે વીજ એક માણસના પગ પર હુંદણાં પાડવામાં આવ્યું હોય અને તેમ હોવાથી તેનો પગ કાપી નાખી કોર્ટમાં લાવવામાં આવ્યો હોય, સારે શું આપણે ગંભીરાધથી કહી શક્યું કે તે લખેલો પગ. (કોર્ટ સનમુખ તેજસ પર મુકેલો.) કે જે એક વેળા જોસમમાં જેઈલા સાક્ષીને હોવાથી તે જામસ તેને લગતી જુથા-ની આપવાને લાયક નથી? ખચીતજ તેમ બની શકે નહીં; તેથી મને લાગે છે કે જે વીજ ધારાની મતજીયા સાચવવા માટે જુદી પાડી શકાય, તે જુદી દાખલજ ગણવી જેઈએ, અને આ સાક્ષીના શરીરપર હુંદણાં પાડેલું વીજ પણ આ પગે કોર્ટના અગમદારોના હાથમાં હોય તેમ ગણવું જેઈએ, અને-તેથી તે ગારે લીધેલો વાંધો હું કહાડી નાખું છું.”

“તમા નામદાર તમારા મુકાદાની તોષ લેશો? એતરની જનરલે કહ્યું.

“ખચીત, મીંડ એતરની, સાક્ષીને સોગંદ લેવા દેવો.”

[સાંધજ છે.]

શીરીન કું પાટક.

એક ભલી બાઈડી પુરૂપને માટે સૌથી સરસ સાથી છે.

જુરની છંછગી સદા એકજ હાલતમાં રહેતી નથી; તે વગર ભરોસાની, દુઃખ અને ચીંતાથી ભરેલી છે. જેઓ હાલ તપંગર અને સુખી ગણાય છે, તેઓનાં માર્યાં ઉપર કાળું વાદસ જલદીથી ભરાવા માટે જોગાં કાળું નવાઈ નથી; એવી વખતે દુઃખની સામે તેમનું રક્ષણ કરવા માટે સંવેદી જરૂરની અને સંવેદી અગભવી વસ્તુ આપણો જે સુખ સાથી હોય તે ઘણું પડે છે. દરેક પ્રમાણિક, ગદ્યનું અને સરસથી માણસ એવે વખતે એક ભલી બાઈડી આ સખોમાંથી ઘણા મોહળા વીસ્તારનો અને ખરેખરો દીઘ હરખાપનારો અર્થ કહાડી શકે છે, કારણ એવે વખતે તેનાં દુઃખોમાં ભાગ લેનારું કેણું છે? સંકટનો ધા ખમવાને તેઓની શક્તિ વધારનારું કેણું છે? માંદગીને વખતે તેને દીખન આપનાર અને હમેશગીનો તેનો મદદગાર અને સખા-હકાર કેણું છે? કેઈજન નહીં, પણ તેની ભાઈ બાઈડી. તેણી એવી પત્ની સેવા માટે તે તેણી તરફ ધણાં માનની નગરથી જાય છે, અને આટલું તો ખચીતજ છે કે એવી ભલી બાઈડી આગળ તે પોતાના સવળા વીચારો મેદાસ કરે છે; તેની ચાલ-તા વખતની ચેતનાઓ, ભવીષ્યના ઉપાયો, તેની આશા તથા તેની ઈચ્છાઓ તેણીને જાહેર છે; અને તેણી પોતાનાં ડહા-પણ, ખુશ સ્વભાવ અને દીખનની મદદથી તેને ઉત્તરન આપી

છે કે જે પોતાના માયાણુ શબ્દો અને સરજીથી વર્તણુકથી એક સીદ્ધ જેવા ક્રુતની માણુસને ગેટાં જેવું ગરીબ બનાવવાની શક્તી ધરાવે છે. તેણી કટીપી ભુજી ભલી નથી કે તેણીએ તેને ચાંદવા, માન આપવા અને તાંબે રળીવું વચન આપ્યું છે. હાંદગીમાં સૌથી ગોડું સુખ, એક બહી બાઈડીના સાધ- માં સમાયકું છે, અને જે માણુસ એ ઉમદા સુખથી બેનસીબ છે, તે ગમે એવી મોટી દોષત અને તે પાછળ બદકતા સં- ખ્યાબધ મિત્રોના સાથ છતાં પણ ખરાં સુખનું મીઠું ખાણું પી શકેતા નથી; કારણકે તેનાં દરેક કામમાં ઉત્તેજન આપ- વાને એક એવા સાથીની ગરજ છે કે જે પોતાનું ખરું અંતઃ- કરણુ તેની ઉપર રોકે અને વખાણુ, ખ્યાર અને વધારીથી તેની બહી ઈચ્છાઓને બચાં કામેા તરફ દોઢાવે. આ હાંદગી- ની મુસાફરીમાં તેના બોમનનાં દબાંણને તેણી પોતાની મદદ અને હિંમતથી એકદમ તોડી પાડે છે, તથા પડતીના વખતમાં જ્યારે તે નાકેમદ થઈ જાય છે, સારે હરતાં મોહકાં અને મંદુર વચનોથી તેણી તેની શીકર અને ચીંતા બોલી કરે છે, તથા થોડા ખરચમાં તેનું ધર મુંદર અને ખેંચાણુ કરનારે બનાવે છે. સુખનાં વખતમાં તેણી ગોદેસ રહેણી હોતી નથી, તેથી સંક- દના વખતમાં પોતાના પતીનાં કુઃખી યમકાં હીકને ધીરજ અને સંતોષ આપવાને તેણીમાં હિંમત છે. જ્યારે તેના બીજ સાથીએ આ કુન્ન્યાનું પોકળવણું પ્રગટ કરીને આ શાની હાંદ- ગીનાં શક ભરેલાં બાહ્યણમાં તોડાનની વખતે તેને છોડી જાય છે, સારે પોતાના નાણુક હાથેથી તેને પાર ઉતારવા કોણ ઉતરે છે? સુખમાં તેમજ કુઃખમાં, તવગરીમાં તેમજ ગરી- ખાઈમાં, મંડળીમાં તેમજ એકાંતવાસમાં એવો કથે મિત્ર છે કે જે પોતાના જતી લાએ છોડી દઈ તેને સુખ અને સંતોષ આપવા બહાર પડે? બીજું કોઈજ નહી પણ તેની બહી બાઈડી. જ્યારે તેમની સુખ અને આશાની ઈમારત તુડી પડે છે, સારે ફક્ત તેમની બહી મોહરદારની માલત તેમનાં કુઃખમાં ઘસાડે કરે છે. ખચીત, કુન્ન્યાના વખતમાં ભર દલીએ એકડું તોડા- નમાં ઝીકાડું કેવું ભારી પડે, તેના જ્યારે આપણે વીચાર કરે, સારે એક બહી બાઈડી ખેલતાલાતી કેવી મોટી જખચેરા છે તે આપણને તરત માલમ પડે છે. એવા વખતમાં તે બીચારે કુઈ ગમથી મદદ મેળવવાની આશા રાખે?

આ યોગક વીચારે ઉપરથી તરત માલમ પડી આવે છે કે આ કુન્ન્યામાં ખરું સુખ ભોગવવાને એક બહી બાઈડીની કેટલી જરૂર છે, માટે આનું એ—તમે કે જેઓ ઉપર તમારાં કુટુંબનું સુખ કુઃખ આધાર રાખે છે—આ સંસ્કારી જન્મ- જીવંતો એટલી કરવાને તમારાં ખરાં અંતઃકરણથી મદદ કરો, કુન્ન્યાના દોરથી તેમને જે તુક્કાન ધાય તેમાં ધીરજ અને સંતોષ આપવાને કોશિસ કરો અને એક સ્ત્રી તરીકેની તપાસી કરજ અદા કરેલી ગણુશે.

ધનબાઈ શ. શેઠના.

કરણી તેવી પાર ઉતરણી.

ચનારાં મેહેનો, જેઓએ આજનાં ક- મનસીબ સુરત શેઠરની આગળી તવા- રીશ વાંચી દશે, મા તે પોતાના વડા- એને મોટીથી સમજા દશે, તેઓએજ તે વખતનાં એ સુખમ્મર શેઠરની આખાદી બાપી દશે. આગળી સદીમાં એ રૂળી- મામણું શેઠરને નુશ્ દોર દમામ હતો અને વેપાર અને મોદાગીરીનું તે ગોણા એક વીકળું મથકજ હતું. આપણા જરતોસ- તીઓની વસતીથી સારી હતી અને તેમાંના ઘણાએક ન્યા- બની દરખાસમાં માન અને યુજગરી સાથે મોટી મોટી જા- ગીરિના માથેક હતા, પણ જમાનાનો દોર એ ધરતી ઉપર ફરી વળ્યો થાને વારંવારની મોટી આગેથી તેમજ જગદે- લથી કરીને એ એક વારનાં નાશીયાં શેઠરની મોટાઈ નાકુદ થઈ એટલાજ એ શેઠરના દીખાયા પછી આપણી વાત શરૂ કરયે.

મેઠેરમાનનું જશન નજદીક આવ્યું છે અને સુરત શેઠરના મોટા મોટા વજ્રકોમાં સંખ્યાબધ ઝાટો મેવા, ફલ અને ફુલેથી તદ્દન ભરપુર છે. વસંતના બહારમાં સરવે નાહનાં મોટાં દરખોતેએ લીસે લેખાસ સળગે છે અને તે મનોદાર વજ્રકાની વચમાં એક હુમંદ કીટા જેવી ઈમારત છે. અ- લખતાં તે અસલી રેરટ યમાણે એક નાખના મેહેન જેવી દેખાય છે, તેની અંદર ઘણું મુંદર ફરતીચર અને લાંચી ફારી- ગીરી નજર આવે છે. પેઢેલીજ નજરે જોતાં તે હુમંદ મકા- નના ઘણીની મોટાઈના ખ્યાસ આપતું હતું, પણ જાણતું જરૂર છે કે આવા માતખર મેહેલમાં કંઈ જાગી વસતી જણાતી નથી—એથી એક તકદીર!

સમીસાંજનો વખત છે, મંદુર પડીએ અને ચલ્યાંએ પોતાના રાખેલા પ્રમાણે માળામાં જખાની ગરબડ કરે છે અને નખતો ખેરશેદ લીમાં અને તાળું ઝાડને સુનેરી રંગ આપીને વધારે દીપાવે છે; તે ઝાડોના ઝોથામાંથી એક યુજગ ધારડી યદસય હાથમાં મોટા ફેરખાની હારદી લઈને ધીમે કદમે કંઈક વીચારવંત મેઢેરે આવી ઉભા. તેઓએ એક લીલી કસળી છેડાની કીમતી શાલ ખાંધે ઓરેલી છે, અને તે કે ધરપણે તેવણી ઉપર કેટલીક નાતયાંની નાખેલી છે, તોપણ તેવણનો ઉમરાતી મેહેરો અને દમામદાર ચાલ એ શેઠની મોટાઈની જવાબી આપતાં હતાં. તેવણ ફરતાં ફરતાં મેવાનાં ઝાડોની હારમાંથી યઈને પુસતુમા ફૂલોના કપાડાને યંડા મુર- જનાં છીરણ સાથે નીહાળતાં મોટા વખત ઉભા, અને પછી

એક સરદ હાથ ખારીને ધીમે ધીમે બોલ્યા કે—“એ પરવરદે-
ગાર! તારી કુદરતની તે કેટલી તારીફ થાય કે ગયે મહીને તો
આએ ઝાંડા ચૂકાં હતાં અને આએ મહીને કેવો નેનારની
આંખને થડક આપનારો લીસો સાગર સહજે વળી મેલા અને
કુદરતી હુમાઈ જાય. આએ બુદ્ધ વણકે કે જેણે પાંચ
માઈલની જગા ધેરીય તેમાંનું દરએક ઝાડ મેલાદાર અને
કુલેથી ભરપુર છે, પણ આકસોસ! કે મુજ કમખખતની
અંદગીનો પાગ તદન ઉત્તર છે.” એ પ્રમાણે તે બુદ્ધગય
અદસય ધીમેથી ખખડ્યા, પણ તેવણની પછવાડેથી એક
જણે તે બેદેગોલ સમજ લીધું; તે કારણ નહી પણ તેવણને
વીશવાસ નોકર બરબર હતો.

હવે એ ગમગીન અદસય કાણ છે તે જોઈએ. સુરતના
પારસીઓમાં એક નામીયાં ખાનદાનના એ શેઠ મંચેરશાહ
મેહેરનોસહ માછીદલાલના કરી કહેવાય છે. એ માછીદલાલનાં
આપદાદે ખાનદાનથી મોટી જગીરી અને પુશકજ દોલત
ચાકતી આવેલી છે અને મેહેરનોસહ માછીદલાલના મોદોળા
વેપાર સાથે ધરનાં વાહાંણે અને રહીમશે અરખી દરીયામાં
ફરતાં હતાં. મસકત, બ્રહ્મ અને આરખી કોસતા તરફ તેવણ
મોઝા જ્યાંમાં સુરતી અને રેરાની કાપડ મોકલતા હતા, કે
જે કાપડમાં સુરતી કીનખાખ અને કસપી અદેચા આરખસ-
તાનના મુલતાને પણા શેખથી ખરીદ કરતા હતા અને સુરત-
નાં બંદરથી તે છેક ચીન અને આરખસતાનમાં એ માછી-
દલાલનાસાથોની આદત ચાકતી હતી. તે સાથે ઈંગ્લેન્ડ અને
વત્તંદાઓએ જ્યારે સુમારીનાં બંદરમાં પોંદેસો પગ મુક્યો
યાને હાંદુસયાનમાં આપયા સારથી એ ખાનદાનના વડાઓ
ઈંગ્લેન્ડના એક વડાદાર દોલત તરીકે રહ્યા અને વત્તંદાઓની
સાથે પણ એ લોકોની લેવડ દેવડ ચાકી તથા ઈંગ્લેન્ડ અને
વત્તંદાઓનાં વહણોને મેહેરનોસહ માછીદલાલ સાગન પુરો પાડતા
હતા. હવે એ માતખર શેઠ મેહેરનોસહ માછીદલાલ પોતાની
પાછળ ત્રણ દીકરાઓ મેલી ગયા હતા, તેમાં વડા બેટા તે
ઉપલા મંચેરશાહ શેઠ હતા, કે જેઓએ આપણે એવણના વજ-
કામાં ગમગીન નેચા છે; તેવણ પછીના બીજા બે દીકરાઓ
તેમાં એક સોરાણશાહ અને બીજા ભીખાહ હતા, તે બેજો
ભાઈઓ ઘણી જુવાનીમાંથીજ અકેકં દુરબંદ મુકીને મરણ
પામ્યા હતા. મંચેરશાહ માછીદલાલે તે બેજો બચ્ચાંઓની
એક પીતા સમાન જગા રાખી હતી અને તેઓને લાયક કેળ-
વણી આપીને ઉછેર્યા હતા. સોરાણશાહ ભાઈના છોકરાનું
નામ રતનશાહ હતું અને ભીખાહના બેટાનું નામ ખરશેદહ
હતું. એ બેજો છોકરાઓ ઉમરમાં આવ્યા એટલે તેઓના જા-
પની ખીલકત અને દોલત સરવે મંચેરશાહે તેઓને હસતક
કાપી હતી. ભીખાહના ખરશેદહની શેઆદી એક માતખર
ખાનદાનમાં થઈ હતી અને તેવણની મોદોરદારનું નામ માચે-
કખાઈ હતું, પણ રતનશાહે પરણવાની મરજ કાપી નહી
અને બુદે બુદે વખતે એ બેજો પીતરાઈઓ સુરત છોડીને
બહારગામ વેપારને મસો નીકળી ગયા. મંચેરશાહ માછીદલાલ
તેવણનાં વહાલાં મોદોરદાર ખરશેદખાઈ સાથે પોતાના સુરતા

વજકામાં રહેતા હતા. તે ગતી બુદ્ધસુરત મોદોરદારથી મંચે-
રશાહ ખરા મુખી હતા, પણ એકજ વાતની દરખીરી તે
મુખી જોડાંની હતી, જે કંઈજ નહી પણ દુરબંદની નાકમે-
દીથી હતી; તોપણ તેઓ એકએકનાં મુખમાં મુખી હતાં, પણ
મંચેરશાહની ભલી મોદોરદાર લાગે વખત જવાં નહી.
હાલમાં બારે એવણને એટલે મંચેરશાહને આપણે વજકામાં
નેચા સારે એવણની ઉમર લગભગ રીતેરની છે અને તેવ-
ણનાં વહાલાં ધણીવાણીને ચુરતયાને તો વીસ વરસ ઉપર
થયાં છે. મંચેરશાહ માછીદલાલે તે મોદોરદારને ગતીધણી
ગમ પકડ્યો અને પછી તદન એકાંત રહેવા લાગ્યા. તેવણે
ફરી બીજું ઘેર કાપું નહી. તેવણના વીસવાસ નોકરો અને
પુશતમાં આડપાન એજ તેવણની વસતી વારી હતી. તેઓન
ભતરીઓ પણ બ્યારથી સુરત છોડી ગયા સારથી પાછા
ફર્યા નથી અને ઘણાંક વરસ થયાં તેઓનું કાગળ પણ મ-
લખું નથી-તેથીજ તે બુદ્ધગય શેઠને આપણે પાગમાં અક-
સોસ સાથે મોઝાં નેચા છે-પણ પાછળથી તેવણના વીસ-
વાસ બરબરે બેાલે મોઝા સમજ્યું તેથી તેનું બી હઈયું બરાઈ
આવ્યું, પણ આસતેથી જઈને શેઠને દીકાસો દીધો કે,
“બુરખી સાહેબ, એ પ્રમાણે નાકમેદ થવાનું કંઈ કામ નથી.
એ બુરા ખબર ભલી છે કે તમારા બેજો ભતરીઓ મુખ-
ઈમાં છે અને હવે સુરત આવવાનો વીચાર રાખે છે. રતન-
શાહ તો ઘણે વખત ચીન અને સિંગાપોર વેપારને અરથે
રહી આવ્યાય, પણ મારા સમજ્યા પ્રમાણે તો પોતાની બુદ્ધ
બેાદીને આવ્યાય અને ખરશેદહ તો ચોરક વખત પેશાવ-
રમાં હતા અને સાર પાદ કરોચીમાં મથક કરીને રહ્યા હતા
તાં તેવણનાં નેકખખત ધણીવાણી ચુરતયાં તેથી એક બેાદીને
લેઈને તેવણ મુજઈ નીકળી આવ્યા છે. ખરશેદહની તખીયત
ઘણી લકડી ગઈય તેથી તેવણ કાશને રહ્યાય અને લક-
રની દેખરેખમાં છે, એ ખબર મેં ચોક્કસ દેકાણેથી નેકવેરી
છે. હવે શેદહ બેચેન અને ઉદાસ રહેવાનું કંઈ કામ નથી.
બેાદા ચાહેય તો યોગ દીનમાં એ લોકો આવી મલશે.”

આ અંગીતી બુરા ખબરથી મંચેરશાહ માછીદલાલના મોદોર-
દાર અજબજબ સતોપ જાહેર થયો અને તેઓએ સોજ જોંદાની
મોનામત કરીને સુમરાના કાપા અને એવણના વજકાની એક
ખાણુએ તાપી નદીનાં પાણી બેહતાં હતાં તે આપાં ઈબંદ
માખને નળીને તેઓ પોતાના મેહેલ તરફ વલ્યા.

* * * * *

આકં દદાડા પછી રતનશાહ માછીદલાલ આવીને પોતાનાં
બુદ્ધગય કાકાને ઘણાંક વાહાલથી બેટ્યા અને ઘણાંક ચાપણ-
સીથી તેવણ કાંગડા થવા લાગ્યા. “ઓ મારા વહાલા કાકાજી,
રતનશાહે પોતાની પતરાહ બતલાવી—“ધધો એવો મોહિલો.
પડ્યો કે ધડીની ફરસુદ નહી. આજે કેટલાં કેટલાં વરસ થયાં
મારે વહાણું વતન અને મારા વહાલા કાકાજીને મલવાનો વી-
ચાર કદે.” પણ મોહિલા વેપારની મોહિલી જગલ-પણ
ચુરખીજ તમારા પતની પુનઈથી જગી વેપારમાં પડ્યો તો

એક સરદ હાથ મારીને ધીમે ધીમે બોલ્યા કે—“એ પરવરદે-
માર! તારી કુદરતની તે કેટલી તારીફ થાય કે ગયે મહીને તો
આએ ઝાડો સુકાં હતાં અને આએ મહીને કેવો નેનારની
આંખને થંકે આપનારો લીસો સાજ સજીને વળી જેવા અને
કુદરતી હુમાઈ નમય. આએ પુલ્કદ વટકા કે જેણે પાંચ
માઈલની નગા ઘેરીય તેમાં દરએક ઝાડ મેવાદાર અને
કુલોથી ભરપુર છે, પણ અફસોસ! કે મુજ કમખખતની
છંદગીનો ખાગ તદન ઉત્તર છે.” એ પ્રમાણે તે પુનરંગ
અહસય ધમિથી ખખડયા, પણ તેવણની પછવાડેથી એક
નળે તે બોલેબોલ સમજ લીધું; તે કાર્જન નહી પણ તેવણનો
વીશવાસ નોકર ખરનરે હતો.

હવે એ ગમગીન અહસય કોણ છે તે બેઠો. સુરતના
ખારસીઓમાં એક નાગીયાં ખાનદાનના એ શેઠ મંચેરશાહ
મેહેરનોસજ માફીદલાલના કરી કહેવાય છે. એ માફીદલાલમાં
આપદાદે ખાનદાનથી મોટી નગીરી અને પુરાકળ દેલત
ચાલતી આવેલી છે અને મેહેરનોસજ માફીદલાલના મોહોળા
વેપાર સાથે ઘરનાં વાહણો અને રતીમરો અરખી દરીયામાં
ફરતાં હતાં. મસકત, નેજા અને આરખી કેસતા તરફ તેવણ
રોતાં ન્યામમાં સુરતીને રેશમી કાપડે નોકાલતા હતા, કે
ને કાપડમાં સુરતી કીનખાળ અને કસખી અલેશા આગળસ-
તાનના મુજતાનો ધણી શેખથી ખરીદ કરતા હતા અને સુર-
તનાં ખંદરથી તે છેક ચીન અને આરખસતાનમાં એ માફી-
દલાલપાસાઓની આડત ચાલતી હતી, તે સાથે ઇંગ્લેન્ડ અને
વર્ધદાઓએ ન્યાયે સુમારીનાં ખંદરમાં મેહેરો યજ મુક્યા
યાને હાઉસયાનમાં આવ્યા લારથી એ ખાનદાનના વડાઓ
ઇંગ્લેન્ડના એક વધારા દેલત તરીકે રહ્યા અને વર્ધદાઓની
સાથે પણ એ લોકોની લેવક દેવક માફી તથા ઇંગ્લેન્ડ અને
વર્ધદાઓનાં વહાણોને માફીદલાલનાઓ સામન પુરા પાડતા
હતા. હવે એ માતખર શેઠ મેહેરનોસજ માફીદલાલ પોતાની
પાછળ ત્રણ દીકરાઓ મેલી ગયા હતા, તેમાં વજ મેરા તે
ઉપલા મંચેરશાહ શેઠ હતા, કે જેઓને આપણે એવણુના વજ-
કામાં ગમગીન બોલ્યા છે; તેવણ પછીના બીજા બે દીકરાઓ
તેમાં એક સોરાખશાહ અને બીજા બીખાજ હતા, તે બેજ
બાઈઓ ધણી જુવાનીમાંથીજ અકકાં ફરજદ સુકીને ગરજ
વાળ્યા હતા. મંચેરશાહ માફીદલાલે તે બેજ બચ્ચાંઓની
એક પીના-સમાન નગા રાખી હતી અને તેઓને લાલક કેળ-
વણી આપીને ઉછેર્યા હતા. સોરાખશાહ બાઈના છોકરાનું
નામ રતનશાહ હતું અને બીખાજના બેટાનું નામ ખરશેદજ
હતું. એ બેજ છોકરાઓ ઉમરમાં આવ્યા એટલે તેઓના બા-
પની મીલકત અને દોલત સરવે મંચેરશાહે તેઓને હસતક
કીધી હતી. બીખાજના ખરશેદજની શેખાદી એક માતખર
ખાનદાનમાં થઈ હતી અને તેવણની મોહોરદારનું નામ આણે-
કયાઈ હતું, પણ રતનશાહ પરજુવાની મરજ કીધી નહી
અને જુદે જુદે વખતે એ બેજ પીતરઈયા સુરત છોડીને
અંદારગામ વેપારને ગસે નીકળી ગયા. મંચેરશાહ માફીદલાલ
તેવણનાં વાહલાં મોહોરદાર ખરશેદખાઈ સાથે પોતાના સુરતના

વજકામાં રહેતા હતા. તે બાતી ખુબસુરત મોહોરદારથી મંચે-
રશાહ ખરા સુખી હતા, પણ એકજ વાતની દગમીરી તે
સુખી બેઠાંની હતી, જે કંઈજ નહી પણ ફરજદની નાકમે-
દીથી હતી; તોપણ તેઓ એકએકનાં સુખમાં સુખી હતાં, પણ
મંચેરશાહની ભત્રી મોહોરદાર લાંબા વખત પછવાડે નહી
હાલમાં ભારે એવણને એટલે મંચેરશાહને આપણે વજકામાં
બોલા લારે એવણની ઉમર લગભગ સીતેરની છે, અને તેવ-
ણનાં વહાલાં ધણીવાણીને યુવરયાને તો વીસ વરસ ઉપર
થયાં છે. મંચેરશાહ માફીદલાલે તે મોહોરદારનો અતીધોળો
ગમ પકડ્યો અને પછી તદન એકાંત રહેવા લાગા. તેવણે
ફરી બીજું ઘેર કીધું નહી. તેવણના વીસવાસુ નોકરો અને
પુરાસનાં ઝાડખા એજ તેવણની વસતી વારી હતી. તેઓન
ભતરીનજઓ પણ ભારથી સુરત છોડી ગયા લારથી પાછા
ફર્યા નથી અને વજાંક વરસ થયાં તેઓનું કાગળ પણ મ-
લખું નથી-તેથીજ તે યુવરંગ શેઠને આપણે બાગમાં અજ-
સેસ સાથે બેસતાં બોલા છે-પણ પાછળથી તેવણના વીસ-
વાસુ ખરનરે બોલે બોલ સમજણું તેવી તેનુંબી હઈઈ ભરાઈ
આવ્યું, પણ આસરથી નજીને શેઠને દીકસો દીખે છે,
“સુરખી સહિજ, એ પ્રમાણે નાકમે થયાનું કંઈ કામ નથી.
મને ખુશ ખખર મલી છે કે તમારા બેજ ભતરીનજઓ મુંખ-
ઈમાં છે અને હવે સુરત આવવાનો વીચાર રાખે છે. રતન-
શાહ તો ઘણો વખત ચીન અને સીયાપોર વેપારને અરશે
રહી આવ્યાજ, પણ મારા સમગ્રયા પ્રમાણે તો પોતાની પુજ
મોહીને આવ્યાજ અને ખરશેદજ તો યોરક વખત પેલાવ-
રમાં હતા અને ભાર પાદ ફરંતીમાં મથક કરીને રહ્યા હતા
લાં તેવણનાં નેકખખત ધણીવાણી યુવરયાં તેથી એક મેરીને
લેઈને તેવણ મુંખઈ નીકળી આવ્યા છે. ખરશેદજની તખીયત
ધણી લકડી મઈય તેવી તેવણ કોલામે રહ્યાજ અને લકડ-
રની હેખરખમાં છે, એ ખખર મેં ચોક્કસ દેખણેથી મેલેલેથી
છે. હવે શેદજ મેચેન અને ઉદાસ રહેવાનું કંઈ કામ નથી.
ગાદા માહેય તો યોગ દીનમાં એ લોકો આવ્યા મલશે.”

આ અંચીતી પુરા ખખરથી મંચેરશાહ માફીદલાલના મેહેરા
ઉપર અખયમ સંતોષ જાહેર થયો અને તેઓએ લાંબા બેઠાની
મોનાખત કરીને સુગરાના કીધા અને એવણના વજકાની એક
બાજુએ તાપી નદીનાં પાણી મેહતાં હતાં તે આવાં ઈન્દ
માથે નગીને તેઓ પોતાના મેહલ તરફ વળ્યા.

* * * * *

આક દલાડા પછી રતનશાહ માફીદલાલ આવીને પોતાનાં
યુવરંગ કાકને ધણીક વાહલાથી મેટ્યા અને ધણીક આપણ-
સીથી તેવણ કાગલા યવા લાગા. “જો! મારા વહાલા કાકજી-
રતનશાહે પોતાની પતરાજ બતલાવી—“ધણે એવો બોહોળો.
પરજો કે ધણીને ફરજદ નહી. આજે કેટલાં કેટલાં વરસ થયાં
મારે વહાલું વનન અને મારા વહાલા કાકાજીને મલવાનો વી-
ચાર કરું, પણ મોહોલા વેપારની મોહોલી નજાવ-પણ
સુરખીજ તમારા પગની પુનઈથી નજી વેપારમાં પરજો લાં

તમારા ગોલામને ફોદજ થતી ગઈ. મીનના વેપાર સાથે કામીનના સાહુકારોમાં લેવડદેવડ બારી છે. ગમે તે યાવે. પણ હાલ તરત તો મુનીએને સોંપીને અહીં ચોરા વખત નીકળી આવ્યો છે.” એ વગેરે તરેહવાર ગપ હાંકીને કાકા આગળ ઝાલ્યા થયા. રતનશાહ શેકડયા એમજ સમજ્યા કે જેથી હાંકીશ તે કાકાજ ખર્ચજ માનશે, પણ તેમાં તેવજુ દગાતા હતા. કાકાજ જંગમનાના અનુભવી હતા અને તેવજુને તો બેઠે ભગીનજોની પરીક્ષા લેવાની છે. હવે ખરશેદજી માકી દલાવથી પોતાની એકધુરી ખુશસુરત બેઠી “ખોરશેદ” ને લેવાને માકીદલાવના મેહલમાં આપી ઉતરયા. ઘણી યુદ્ધે કાકા ભગીનજો મળ્યા અને મંચેરશાહના મેહલમાં વસતી થઈ તેથી કેટલેક દરજજે તેવજુની ગમગીની ઓછી થઈ. ખુશસુરત ખોરશેદ હાલમાં ખાર વસતી છે, તેણી એક ન માત્રા ચોરેરાની લગાર શરમાળ પણ મંચસ બાળખી છે; ન્યાયથી તેણી પોતાના પીતા સાથ આવીને મોઝા જાવાને બેરી સ્વારથીજ મોઝા જાવાએ તેણીને પોતાના ખ્યારમાં પેહેલી નગા આપી, યાને એ સુદર બાળકી મોઝા જાવાની અતી વહાલી યઈ પડી. તે જુવરગ રોડને એ બેરીને જોઈને એક જાતને અભય થ સંતોષ થતા અને હમેશાં તેણીને જોઈને ખુશી રહેતા હતા. બેરી ખોરશેદની ખુશસુરતી ઘણી ખરી માકીદલાવનાં મોહોરહાર ખરશેદજીને મક્કનીજ દની અને નામ પણ તેજ. તેથી હમેશાં તેણીને પોતાની આગળની આગળ રાખતા હતા. તે નીરોથ બાળકી ઘેરનાં સરવે માણસોની પણ વહાલી યઈ પડી હતી, તેણીના પીતાએ તેણીને સારી કળવણી આપી હતી. વાંચવાને અને ગાયજુને સારા માહવેશ રાખ્યો હતો તેથી ફરસ્ટે તેણી મોઝા જાવા આગળ સાદનામાં અને ગજનામાં બેઠામાં ગઈ અને વાંચીને વખત કહાડતી હતી. એકાંતમાં રહેલા એ મંચેરશાહ રોડને બહુ પરવરદગાર થેર બેઠાં એક ફરસ્ટ મોકીડા આપ્યું અને તેથી કરીને એ શેક પોતાને હવે સુખી સમજ્યા લાગા. પણ પીયાસા ખરશેદજી તેવજુની જરા ખબર લેઈ, તે રાંક ગ્રહસયને સકંઈ જુરો મરજ તે ખીલી લાડુ પડ્યા છે. સુંબઈમાં કોચેજ ઝાડરોની ઘણી દવા કરીને કાક્યા સારે સુરતમાં હવે એવજુના સુખી કાકા મોગલાઈ દવા આપે છે; તરેહવાર કાવા અને પાખ ખાધથીજ દવા એવજુના છતને કરાર થયો અને કેટલીક યંત્રક માલમ પડી તેવજુને એકાંતવાસ ઘણો પસંદ છે અને એકાંતમાં જ્યારે પોતાના કાકા મંચેરશાહે પોતાની પુછની અને ધધાની વીજતવાર વાત કરવા લાગા તેવજુ જે વેપારમાં પઈસા વધારવા હતા અને તેને સારે કેમણે રોક્યા હતા તે સમજીને મંચેરશાહ થોડા ઘણી ખુશી થયા. જોડી નવરના એ અનુભવી રોડને એકે ભત્તરી બજોમાં આસાન અને જામીન જેટલો ફરક માલમ પડયો. હવે એણીમ મંચેરશાહ એકાંતમાં પોતાના વીડવાસુ ખરજેરને ચેતાથી રાખ્યા હતા કે, રતનશાહ કયાં જાય છે આ-કે છે અને શું ધધા વેપાર કરે છે તે કુપી રીતે બોલ કહાડતા રહેજુ. રતનશાહ શેક ઘેરમાં ઘણીજ ચોડી હાલતી આ-

પતા હતા, પણ કાકાજ આગળ ઘણા કાંગલા યતા હતા, અને શું એક લવંગના વેપારમાં યુદી ગયા હોય તેમ પોતાને ધણાજ રોકણવાલા દેખાતા લાગા. તેવજુ ડીંગ મારવામાં ખાડો ખખોતીએ જોતાજ નહી, જે મંચેરશાહ હા છ હા કરતા હતા. આપણી ખોરશેદને પોતાના બાપના પીતરાઈ તરફ કઈક અણુમોગા હતા અને તેણી અંત્રી તેની પાસે જતી હતી નહી. હવે જરજેરની છુપી બોલે રતનશાહની માલમલજુ અને એકે ભરમને અજવાણીમાં આપ્યાં. રતનશાહ પેહેલેથીજ એક ઘેરબાર વગરના કુવારા છે અને તેથીજ જ્યાં ગમે હાં જાય અને દરેક સુકુકમાં એવજુનાં નામ જુદાં જુદાં હતાં અને જ્યાંથી વેપારીની પેહેડીમાં ભાગ કીધો હાં ઉલ-કાપ કરીને ભક્તાંજ નામની સહી કરીને વળી કૂટે વતી જતા હતા. એવી માલથી કેટલીક વખત પકડાઈને જેલની હવા ઘેરી આવ્યા હતા, તે સાથે “હાથીદાંત” ના વેપારમાં એ રોકડયા શેક આગેવાન હતા અને જે કંઈ બાપીકો પૈસો લેઈને રેશ્નાર ગયા હતા તેમાંની ખાકથી રહી નથી. તે સાથે હવે એવજુ શેક આજને કાલ તો કરજ કરવા જાય છે અને નથી તેવજુ હવામાં કીધા ઉકાવવાય કે, આવ્યે મારા વડાઓની બેહોળી અગીરી અને બધી કોલતના કાકાજ મ-તેજ વારસ કરશે, કારણ કે ખરશેદજી તો કાકાની આગળ યાકો ધડી કરશે તેવા યઈ રહયા છે, સારે હવે માકીદલાવનાં ખાનદાનમાં મારા સીવાએ પીઝુ કાણ છે. હાલ તો આપણે વરાડાએ જાતાં સુધી લોખા દુકા રાખવું કામ છે. એ મીનના વેપારી જાય છે કયાં અને ખતાવે છે કયાં, એવજુના જવાઓની એક કલમ કદાર ગામમાં છે, હાં પાંચ દસ દહાડા પડ્યા રહે છે અને “યુરખીજ સાહેબ જરા મીનથી જરજેર-કાગલ આવ્યુંય કરીને સુંબઈ જઈ આવ્યો, સુંબઈની પેહેડી પર કામ છે” કરીને કાકાને અચાવતા. એ પ્રમાણે રતનશાહ રમતા પંચી કાકાની કોલતના ખ્યાલમાં રમી રહ્યા છે, પણ તે તીક્ષણ જુધીના જુવરગ રોડને તેના બોલવા માલવા પર ખીલકુલ ભરસો છેજ નહી, બલકે તેવજુ તેને મનમાંથી ખીકારે છે અને હવે જાણી લીધું કે રતનશાહ કેટલો જોડા પાણીમાં છે. એમ કરતાં એ વરસ નીકળી ગયાં તે અરસામાં મંચેરશાહ માકીદલાવને ઘડપણને લીધે ઘણી કમનાકાત થતી થતી અને તેવજુને અજ્ઞાના શીરેસતાથી ગોળા બસારત યઈ હોય તેમ એક દહાડે પોતાના વીરવાસુ જરજેર પાસે પોતાના વધીજ બેહેરંમશાહને બોલાવી મંગાવવા. તે વધીજ સુરતના જાણીના “હીર પારખ” ના ખાનદાનને જ્યાન નથી. હતા અને તેઓ ગોલાજગાઈ અને બેહેરંમશાહની પેહેડીને નામે બોલખાતા હતા. તે જ્યાન વધીજ આવીને મંચેરશાહને તેવજુનાં ખાનથી લીધાનખાતાં મળ્યા. “કઈ લોકમ સુરખી સાહેબ,” કરી વધીજે બેસતાં બેસતાં રોડને પુછ્યું. “મીં બે-હેરંમશાહ,” રોડે ગંબીર ચોરેરે કહ્યું, “માલુસની છંદગીને કંઈ ભરસો નથી, મારે મારી હધાપાતીમાંથીજ માદે વીજ કરીને માડો વારસ રેકવણે જોઈશે, મારે મારા લખાવવા પ્ર-માણે એક વીજને ખરડો ધડી કહારો.”

“મારી મીઠકતમાંથી એક કઠારગામનો બંગ્લો અને દસ હજાર રૂપયા મારા બતરીન રતનશાહ માફીદલાકને મળે અને તે એવી સરતે કે તે રૂપયા દસ હજાર અનાખત આપે વઘાણેની પેઢીપર રાખી તેનું વધાન લેવા કરે.”—મારી સીંગનપોરની મોટી વાડી અને રૂપયા પચીસ હજાર મારા અત્તી વીરોવાસુ નોકર બરબોરજી બનનજી સીંગનપોરીયાને મારા તરફની કીમતી સેવાના બદલામાં બેટ આપે, અને મારા આપે મોટા વલ્લેજી અને તેની સાથનો આપે માતબર મેહેલ અને રૂપયા પાંચ લાખ મારી એકપુરી નખીરી ખોરશેદખાનુને મળે—અને ભાર બાદ મારી ઉપનાની વાડીઓ અને હુમસના બંગલાઓ અને સરવે મીઠકત અને પર્ષસનો વારસ ખરશેદજી બીજાજી માફીદલાકને દેવડા છે અને તેથી એજ સરતે કે ખરશેદજીની કન્યા બાદ તે સરવેની બાકે બેટી ખોરશેદનેજ કરે” —આર બાદ પોતાની સહી કરીને બરબોરજીની સહી કરાવી અને વધીકનેજ સ્વાધીન થાયું, કે “મારાં મરણની દસ દહાડા પછી વીલ વાંચવું. મારાં ઉંઘણાંની સાંજે એક લાખ રૂપયા ગરીબ જરૂરિયાતીઓની પરવરસી કરવાનાં ફૂંડમાં આપવા. એ સીવાય મરણની કીધા પાછલ કંઈ પણ અણપડતો ખરચ કરવે નહીં અને જરૂરિયાતી ધરમનાં ફરમાન મુબબ આદારમની બાબકલ લગી ને ઘરનું હોય તે કીધા સીધાએ પાછળથી મીઠાઈ મેલા અને ખુમાય વેલેંચવા એ તદ્દન બેદુનું છે.” એ સંજે વકીલ સાથે વાત કરીને એ જુવરગ શેઠે એક બતતી ફરજ ઉતારી હોય તેમ નર્થીત થયા.

હવે મોટાથી જાણે તેવણને દુઃખ દેવા નહીં માંગતું હોય તેમ એક દહાડે સવારમાં ઉઠવા જતાં તેવણને ચક્રર આપ્યાં અને પાછા એક મોટી ખુરસી પર બેસી ગયા, ત્યાં ડાકટરવુંખી કંઈ કામ રહ્યું નહીં અને એક દસ મીનીટમાં એ માતબર શેઠે સૌ જાણતું નહીં સુકીને બેઠેસતને રસતો પકડાયા—એવણનાં મરણથી જે ધણુજ દુઃખી થયું તે આપણી સુંદર ખોરશેદ હતી; તે રાંક છેકરીને એ મોટા બાવાની સાથે સારો પડોસ લાગેો હતો. ખરશેદજી પોતાનાં ફૂંડમાં બેનર છે, તેય ધણુ પોતાના મુરખીનાં અચલુચ મરણથી ઘણા ગમગીન ગયા અને બીયાડો બરબોરજી ને જણે આપેો બનનારો એ શેઠ સાથે જુવરગે અને સાથે સાથે એમની ધરડા થયો હતો, તે ઘણો દહાડો રયો અને સંજે ઘટતી નેવારી કરવા લાગેો, પણ આપણા રતનશાહ! તેવણને પોતાની નાખીયા કલખમાંથીજ સમજીને આપ્યા અને કેવું એક દુઃખ લાડું હોય તેમ દુન્યાને દેખાડ્યા ફેક મુકીને રડવા લાગા. પણ ખરી ફરજ તો બીયારા બરબોરજી અને વકીલ બેહેરામશાહે બાળવી અને તે જુવરગ શેઠને ઘટતાં માન સાથે અવલમંજલ પોહોવાડ્યા—હવે રતનશાહ શેઠે ગંબીર મેહેરે જણાવ્યું કે આપણાં નામ પ્રમાણે આદારમને દહાડે પાંચ મણ ધાન રંધાવવું નેહીયે અને ભાર પછી દસમાને વારતે મોઢાજી કરનારાઓને ત્યાર કરવા નેહીયે. પણ બેહેરામશાહ વકીલે તેવણને ધીરજથી કહ્યું કે “મરહુમ શેઠે પોતાનાં વીરનાં સાધુ ના કહ્યું છે, તેથી તેવણની મરજીને માન આપીને તમારા કહેવા મુજબ સંદેર જા બનશે નહીં. તેવણે આપે જુકા

ખરબોને બદલે પોતાનાં ઉંઘણાંમાં રૂપયા એક લાખ ગરીબ જરૂરિયાતીઓની પરવરસીનાં ફૂંડમાં આપવા કહેતા છે” —

“અરે પણ તે સોં કંઈ હવે પછી મનેજ કરવાનું છે સાહેબ.” રતનશાહે કાંગડા થવા માંડ્યું. “હવે મારા કાકાજીએ વીસ ક્યાં મુકામુચ તે મેહેરખાની કરીને કહેવો કે તેમાં જેખી ફરજે મારી ઉપર મુકી હોય તે હું મારી સરો ચસમથી બનગો” —

“નહી નહીં! મોઢ રતનશાહ, તે વીલ કંઈ બઢી નથી તે તો બેહેરસીએ આગારી પેઢેરી પર રખાવ્યું છે, અને ફરમાવ્યું છે કે દસમાને દહાડે વાંચવું. રતનશાહેને જુબો શરસો તો ઘણું ઉપજતો હતો પણ બાહેરથી શાંત કેળા ધાલીને મુખ ધઈ ગયા, કારણ કે કાકાજીએ કંઈ વખતે વીલ કીધું હતું તેથી એ મોટા વેપારી શેઠને ખબર નથી. હવે દસમાને દહાડે સંજેની ધીરજ અને રતનશાહની ઇતિમદ પડે વીલ વચાપ્યું. પેઢેજીજી નામ રતનશાહનું આવ્યું. તેમણે યુસુફથી પોતાની ઇબને કાંત વડે રાખીને ઉપવા દરો છેવે સુધી વીલ વચાપ્યું તે રામજી લીધું—એક પણ બોલ તેવણ બોલ્યા નહીં, પણ જતાં જતાં ધીમેથી અખડતા ગયા કે “હું જોઈ લેવરા” તે કોઈના સાંભળવામાં નહીં આવ્યું, પણ બરબોરજી આપ્યાદ સાંભળ્યું, પણ તે તો તેની મુખાઈ પર ધીકાર નાખીને ચાકી ગયો. રતનશાહે મનમાં ધાર્યું કે આપે પીતપાઈ તો મરી ચરી રહયો કે પણ આપે દુકતી ખંડી વચામાં હાડકું છે, માટે એનો કોટો કાઢાવડો નેહીયે. કંઈ શીકર નહીં, ધીરેથી એખી ધરો. તેજ ધડી રતનશાહ ક્યાં નીકળી ગયા તે કોઈને ખબર પડી નહીં.

એણીમ બીયારા ખરશેદજી દહીણું દરદ વધારે બેર કરવા લાડું, અને મંચેરશાહ શેઠની છમસી પછી તેવણખી બેઠેસતી થયા. મરતી વખતે તેવણની આગળ તેવણની એક પુરી બેટી ખોરશેદ અને વીસચાસુ બરબોરજી હતો અને તેવણ બરબોરજી છેલ્લી અરજ એજ કીધી કે, મારી ખોરશેદની સંખાળ રાખજે અને એ બેટીનાં મા બાપનો વગ રાખજે. બસા બરબોરજી તેજ મીસાલ ખોરશેદની પોતાનાં અપ્યાં બરોબર માવજત કીધી. વકીલ બેહેરામશાહ પણ અત્યાર નવાર આપજવ કરતા હતા, એકંતમાં રહેલો ખોરશેદને ત્યાં કાંઈ થયું નહું જુલું માઘમ પડતું નથી, બરબોરજી તેની ઘટતી અદાસતે છે છે, પોતાની ફરસુદે તેણી બીતાર પાડવા કીધે છે અને તેમાં તેણીની વખત ઘણો સારો જાય છે. એક દહાડે નાસતા પછી જરા પોતાના વજીહાની બદાર એક હાટાર ચારી આવવાની મરજ જણાવી બરબોરજી કહીને બહાર પડી. શેઠેક દુર બેતરમાં ખુશ નુખાં પ્રહોના કચારા ગમ જોતી ઉભી હતી, તેવામાં કોઈ રાખસ પાછાડેથી આવીને તેણીનાં ખજાં પર ચમતાથી હાથ ફેરવી પોલ્યો, “બેટી ખોરશેદ, હું તુને જોઈને ઘણા ખુશી છેજા, હું થયાને સર બહાર ગામ ગયો” હતો, હાલમાં આપે પેલો ને દુર બંગ્લો દેખાવ્ય ત્યાં હું રહેલો છેજા, આવ ફીકરી તોદ જરા જઈયે.” ખોરશેદ એકદમ તેને જોઈને અબંગ ધઈ અને તેણીને એ બાપના પીતરાઈ વીરો પેઢેલેયની અણગમો દેતા, તેથી દુકમાં પસલીને જર તરફ જવાની મરજ જણાવી, પણ રતનશાહે તેણીને કેટલાક વડાલથી પોતાના હાથમાં હાથ લેઈને પોતાના

યુગમ આગળ યોડી વખત આવવાની અરજ કીધી તેથી ખોરશેદ બીચારી તેની સાથે જવા લાગી, પણ તેણીની અચરતીની શું પાર ? સામેની ઝડીમાંથી એક ગાડી જોરમાં નીકળી આવી અને રતનશાહે તેણીને એક પલકારામાં અંદર ધકેલી ને પોતેથી બેસીને ગાડી હાંધી મુકી. તે ગરીબ છે-કરીએ ધણીથી મીચારીઓ પાડી, પણ ત્યાં કોણ સમજે ? હવે એણીગમ બરજોર વીચારવા લાગ્યો કે આજે ખોરશેદને આવતાં વાર કેમ થયો, તેથી તે બાજુપર જોવા નીકળ્યો. ત્યે ધમરાયજે જોહેરે ફરીને સેધવા લાગ્યો, પણ કંઈ પતો મલે નહી. હવે બરજોરની શીર વધી કે એટલાવારમાં ક્યાં જતી રહી, તેવામાં ત્યાં મકનો બરવાડ પોતાનાં જુવડાંમાંથી આવીને મુકવા લાગ્યો કે, “બલભાઈ કોણને દેવો.” “અરે આ પરી બાઈ એણીગમ ફરવા નીકળી ને દમણાં મલે નહી.” “આ મરા બાપ, કોઈની છણી જેવી યુગ દાટનો તો આવેલો. ઊં બાણ” જે એએ કેઈ ખારભારી કરતું એકે, ઊં ને ખારી છવતી તારી પીતાં યા.” હવે બરજોર તે આમડીવાન ખાલી પંજીયુ સાંભળવા ઉભો નહી અને આગળ માલતાં માણુસનાં અને યોડાનાં પગલાં જોયાં અને તેજ સરતે માલવા લાગ્યો. બરજોરને હવે વીચાર આવ્યો કે પેચો ઘાતક રતનશાહે તે દહાડે ઉસકારાયે જોહેરે ભોલ્યો હતો કે, “જોઈ બેચરા,” તે બેચાક તેજ ખારી માલિકે બાંધને ઊંચકી ગયો છે. બરજોરનાં હોસકાસ હડી મથા અને તેની તણાવથી જતી રહી, પણ દમ બાંધીને તે ગાડીની સરતે ચડયો. એક માઈલ નહી આશ્યો હશે તેવડાં કેટલાક ગામડાઓનું યેળું દેખાયું અને બાજુએ ગાડી લાગી ગયતી છે અને એક રાખસ લોહી લુલાવ પડેલો છે અને બાજુએ ધણીન ધમરાયણી ખોરશેદ પણ પડીછે, પણ સારાં નક્કીએ તેણીને કંઈપણ ઈન્ન યધ નથી. આવો અવસ્થા જોઈને અવસ્થાથી યોડી વખત ધામચે પડી ગયો, પણ જીવ ટેકણે રાખીને પોતાની બાઈને પેટેલે તો ઊંચકીને હોશીયાર કીધી અને તેણીને ધમરાદ દુર કરીને દીઠા-સો દીધો. હવે રતનશાહ આગળ જઈને જોએ છે તો તેનાં માથાંમાંથી મુકાશ લોહી જતું હતું. પરવરદેગારને શું હોકમ થયો કે ગાડી હોકનાં દોઢાં નેઠા બાથમાં બઈ પડીને ભગી ગઇ અને એક મોઢા પધર પર રતનશાહનું માથું જોરમાં પટ-કાયું અને તેવાજ મેભાન યધને પડ્યા, અને ખોરશેદને તો ખોદાએ બચાવવીજ દતી, તે કુલની કાંતી બાજુ મટાં પર જઈ પડી. હવે કંઈ પણ વખત નહી ખોદતાં બરજોરે એક પાલખી મંગાવીને રતનશાહે તેવજુના બાપીકા ધરમાં લાવી મેલ્યા. ગમે તેવું સંઘ દીઠ આદર્શી મોતની આગળ નરમ યઈ બપ-છે, તેજ પ્રયત્નો રતનશાહે મરતાં મરતાં ખોરશેદને પોતાની પાસે ભોલાવીને તેણીને હાથ લેખી આંખે લંગાડ્યો, અને બોલ્યા, “બેટી ખોરશેદ, હું તારી પાસે મારાં અંતઃકરણથી માયી ચાંદકુંઠ; તે સાહેબનો રાસત કનસાક છે કે તું નીરદોષ યુતળીને બચાવી છે, હવેથી તું સુખી યજો. મારી લોભી જીદમીનો અંત તદન પાસે આવ્યો છે.”

સારખાદ રતનશાહની આખર આવી અને બરજોર તેમજ બેહરામશાહ વકીર જેઓ આગળજ દતા, તેઓએ તેમને છાજતાં માન સાથે છેડતી આરામગાદમાં પોંદ્યાંચાલ્યા. વકીર બેહરામશાહ એક લાયક જવાન મદદરથ દતા અને તેઓની વારંવાર આવજાવથી ખોરશેદની સાથે સારી દોસ્તી પડી હતી અને તે દોસ્તી હવે ખારમાં બદલાઈને તેઓ એક બીબાની મરજીથી રોડાદો કરીને એક યયાં. બરજોર-બી એ લગનથી મણી પ્રુથી યયો, અને એક વખતનો એ માફીદાવાનો પ્રેક્ષક જે વસ્તી વારનો મુનો દતો, તે આજે બયાં કચોંથી આવ્યાદ થયો છે.

મીસ જોહેરખાનું કાવસજી ટાં દાવર.

રાંધવાને લગતું.

કોઠમીનો જુલેલો શાસ—મોઢી કોઠમી અરધી કુડી લે-વા, તેનાં ટોઠાં રાખી સાફ કરી તેને નીમક નાખી બાડી કાંઠાડો; તેમાં પાણી ફેરડું નહી પણ ફક્ત નીમક નાખીનેજ બાફવું; સાર બાદ ચાર મોઢા કાંદાને જુદી લાલ દરો, તમારા તેરદ મુજબ મરયાં નાખો, કોમમરીની લુરી એક, હડાં પાંચ, બે સરવેને સોભ કરકામાં મેલવા નાખો, મોઢું ૬૫ ભરી સરકો લેવો, સરવે એકસર કરી કોઠમી સાથે મેલવી દેવો. બીબાં ચાર હડાંની બાડી તેના ફરકના ચાર હડાં કરો. એક દીસ લેઈ તેમાં પેટું મીક-સ કીપેલો યોડો બાખ પાંધેરા, તેમાં હડાના યોડો બાફેલા કટ-કા ગોઠવો, તેની ઉપર બીબાં કોઠમીનું પડ દરો, તેમાં પણ બાફેલાં હડાનાં કટકા ગોઠવો. બીબાં બે હડાંની સફેતીને યુજ કફ ચઢાડો, તેમાંની દાલને પેલાં દીસમાં આખીજ જુલો, સફેતીને દીસની ઉપર ફેડી દેવો, તંદુલમાં જુલું; ઉપર નીચે સર-ખા પરમાણમાં બજતુ રાખડું, લોઢ યાચને ઉતારડું. તમારી મરજીમાં આવે તો દીસમાં ચાર પાંચ લીઠાં આખાં મરયાં નાખ-જો, ખાલી વખતે કઠાડી નાખવાં.

મીચ કેક—પતરાનાં યા તરોણાનાં કોઠીમાં જેવા આકારના ફાળડા બનાવવા. મીચ કેક મટે અરધો રતલ પકોનો લેડો આટો પદરખાનાંને લેવો, અરધો રતલ મટનની સોજ બડી ચરખીને સાફ કરી તેમાં યોડું નીમક નાખી પીસવી; માખણ જેવી નરમ ચાચે કે તેનાંગેળા નાડી વડે પાણીમાં યેળવા; લારખા આકારમાં યા ચરખી નીમક નાખીને મસલડું, તેને બટો લેવો. જલ્લી તેની ઉપર ચરખીનું પડ પાંધરી બીબ આટાનું પડ ઉપર સુધી પતણું વળી તેના કટકા કરવા, તે કટકાને એકેક પર ગોઠ-વીને વલુવા; સાર બાદ પેલા પતરાના ફાળડા માફક ગેળ આ-કાર કરી તેમાં પાંધરવા. બડાંમની ઊંચેલી બીબ અચ્છેર લેવો, તેને બારીક કુદો, તેમાં જલ્લી હડાંની સફેતીને યુજ કફ ચઢા-ડવો, બે કોઠીમાંથી કેરેશીક ખાતાં લીધુની હાલ યોડી લેઈ તેને બારીક ચાખસ જેવી કાપો, એક ચાલાર ગોલાય જે સરવેને પેલી સફેતી સાથે એકઠું કરી હડાંની દાલ તથા બડાંમનો જુદો ખરંડ અચ્છેરથી નરો કમટી લેવો. સરવે એકસર કરી રેલેટ મટેર પાંડેલા જળમાં રેડી બરડું, અને આટાની લાંબી સહેસ કાપી સેહેન જલ્લી રહેતે બે પતી લોસસ મુદી, તંદુલમાં નીચે ઉપર બ-લું કરી પેલા કળા ગોઠવવા, સેહેન રતારો ચાચને ઉતારવા.

મીસીસ ફીરીનખાઈ દારાશાહ તારાપોરવાલા.

સ્ત્રી નાં ભલાં કાર્યો

આપવા

અખખાજતની હીમત તથા સદગુણના દાખલા.

“મુદર દાખલા આપણને ઉમદા કામો કરવાને નિશ્ચય કરે છે.”

ભલાઈ.

લાઈ શાને કહેણી જોઈએ ?” આ સવાલ એક યુવરત્ર કોલસુદને પુછવામાં આવ્યો હતો તેના જવાબમાં તે બોલ્યો કે—

“અરી ચત્કારીક બસાઈ તેનેજ કહેવી જોઈએ કે જે સાચાર તથા કંઠાજાનું રક્ષણ કરે તથા તેના બદલામાં તેઓથી કોઈ પણ શુદ્ધ રાખ્યા વીના બીજાઓ માટે પોતાને રક્ષકમાં નાખી તેઓને સહાય થાય, એટલુંજ નહીં પણ આ નારી-

ઓ કોલ નીચ પોતાનાં ધવાનમાં રાખે—

“આદમજાતની સેવા કરવી એજ સહૃદયી જાણે દરજ્જાની બસાઈ તથા મોટાઈ છે.”

એક આદમજાતની બસાઈને ઉમદા દાખલો.

યુરોપમાં એક બાઈનાં શેઠરમાં એક ધણો દુહીધાર ડાક્ટર રહેતો હતો કે જે માણસોની આરા સુકવામાં આવતી તેઓમાંના ધણાકને પોતાનાં હિતમ તથા દુઝરના પ્રતાપથી સાજાં કરતો. આ બીના યુરોપના સધળા બાગમાં આરાકારા ચવાથી લોકનાં રોગે રોગો ચોતરફથી તેની પાસે સલાહ લેવા તેમજ સાજાં થવા આવતાં હતાં, એટલાં સુધી કે કોઈ કોઈ વેળા રાત્રી તથા મોટા ઉમરાવો પણ તેની મુલાકાત લેતા હતા. એક વેળા આ ડાક્ટરનાં દવાખાનામાં જુદાં જુદાં શેઠેરના અગ્રીર ઉમરાવો ભેગા થયા હતા, તેઓમાં એક જવાન રસમન અખતાર તથા એક અતી રૂપવંતી શાદમદી પણ પોતાના પીતા સાથે લાંબાં હતી, કે જેની પુણ્યસૂરત તથા જનાજ સર્વ લોકનું ધણું ધ્યાન ખેંચતી હતી.

પેલા રસમન ઉમરાવે હાનર થયેલી ખાનુઓને પ્રશ્ન કરવાની મક્કસદથી પેલા ડાક્ટરની મશકેરી કરવાને શરૂ કરી, પણ તે જમાના ખાલેજ નર જેવી સમ્પત્તા તથા નરખીથી જવાબો આપતો કે કોઈ પણ તેની યાત્રો પર હમ્મું નહીં, તેથી પેલા ઉમરાવનોજ ઉત્ક્રાંત રક્ષા થયો; એટલામાં એક ધણો બંદી

કણુખી કે જે આ ડાક્ટરનો પાંડોરી હતો તે લાંબાં આવી પુગો; તેને જોઈ તે હારો, અને પુષ્કરપદ કરતાં ત્રાજમ પડ્યું કે, તે ખેડુતની ધણીમાંથી ધણી બીધાર હતી. તેવેજ બીજા આરકામાં જઈ તે દવા બનાવવામાં મસગુલ થયો.

ઉમરાવ સાહેબે જોઈ કે ડાક્ટર તો બીજા જોરકામાં છે, અને આપણને તો ધણું અપાજ લાગે છે, વાસતે આ કણુખીનેજ જરા બનાવ્યે, તેથી યોરોડ વાર તેની મોટી દાઢી વીધે મનક કરીને પેલે સરત બકી કે હાનર થયેલી ખાનુઓમાંથી કોઈ પણ ખાનુ આ બદલીકત તથા કંઠાજા ખેડુતને સુખી લેવાને આદેશ પડે તો તે બાર ડાક્ટર આપવાને તૈયાર છે. આ સખુન પેલી પુણ્યસૂરત શાદમદીએ સાંભળી પોતાની દારોને એસારત કરીને એક રક્ષણી મંગાવી, પછી પોતાની પાસેથી બાર ડાક્ટર તેમાં સુકીને પેલા રક્ષાન અખતાર પાસે મોકલાવી, જેથી તેને પણ બીજા બાર ડાક્ટર સુકવાની ફરજ પડી. સાર પછી પેલી બન્ની શાદમદી પેલા યુદ્ધ કણુખી પાસે જઈ “ઓ બંદી બાપ, અમારા દેશની રક્ષા પ્રમાણે અમને નમકાર કરવાની રજા આપો” એમ કહી તેને બગલમીરી કરીને તેને ધણી માવાથી સુખી લીધી. આ અસરકારક દેખાવથી સર્વ જાણનાં દીકરાં ધણી સારી લાગણી પેદા થઈ અને બધાં લોક તેણીની તારીફ કરવા લાગ્યાં. એટલુંજ નહીં કરતાં તેણીએ તે ખેડુતને કહ્યું કે, “મારી માદની નીશાની દાખલ એટલેજાની કરીને તમે આ રક્ષા કણુખ રાખો, કે જેથી આંદી રાંધે હાનર રહેતોને માલમ પડે કે મોટે ફરજનેની આશાદમદીએ જઈક માણસોને—જે કે તે કેટલેણી કંઠાજા હોય તોપણ—ઈજત તથા આદરમાન આપવાને પોતાની મોટી ફરજ સંભળે છે.”

વધારે એટલેજાણી, હપલા જનાવ પરથી આટલું તો ખાતર પુરવાર થાય છે કે, રહેમ વજરના, આપખતલણી તથા અભિમાની માનવીઓ કરતાં સલા તથા પરાંપકારી માણસો મોટા દરજ્જા તથા મોટા ભાગને છે.

મીનરોસ શારસોદ આપ વેલસના બાલા સુણે

તથા કાર્યેના દાખલા.

૧. આ બન્ની શાદમદીની બસાઈ તથા ઉદારતાના ધણા દાખલા તેથી રાખવામાં આવ્યા છે, કે જેણીએ માણસો જાતી રચાય સંકટ તથા રંજમાં આવી પડેલાં આરામને માટે કોઈ ને કોઈ કાપડો તેઓને પોંદ્યાડતી હતી, તે નીચલા દાખલાઓ પરથી બરાબર પુરવાર થશે.

એક વેળા આ બન્ની શાદમદીનાં ધરની દારો કે જે પેલાં તેણીની ધવાડનારી હતી, તે ધણી આંદી પડી સારે આ ખાનુ તેણીને ધર રોજ જતી હતી ને તેની પાસે ક્યાકો વેર બેસી પોતાને હાથે દવા પાતી હતી; એટલે સુધી કે જે વેળા મેતના પંજાએ એ જુદી દારોનાં તેણે હંમેશાને માટે બધા દારી દીધાં, સારે બીજાં જુવાન તથા રંગીલાં નર નારીઓ તથાક તે લાંબી તેણીને સુકીને નાહતી ન ગઈ, પણ લાંબાં તેણીની ચાકરડીના આભાના આરામ માટે દોઆ આંદી જણાવ્યું કે, “આ પંજામાંથી આદશાદ પણ નથી બચતાં,

ભારે મને એ બીચારીને છોડી શા માટે નાહસી જતું નેહિયે.”

આ મરનાર બાઈની એક સહી જે તે વખતે લાંબા નર હતી, તેણી એ શાહનગરીને ધણે રજ કરતાં બોધે બોધી કે “જો તમે ગરીબનાં જ એને આડકશો તો વખતે એનોજ ખ્યાલ તથા ખુશાળ આવશે.”

“એને આડકશો” બધી શાહનગરીએ જવાબ દીધો, “હા ખરીત, ને વધી સુગી પણ સેવસ ને મારાં માતાજી શીવાય આ એકજ છે કે જેને હું ચુપું છું.” એમ કહી પોતાનું શોભતું માથું તે ગરીબ દાસીની કાઢીને પર ખુંકારી પોતાના ગરમ હોઠોથી પેલા કંઠા માર માથે ચુમ્યા, તેજ વેળા તેની ચળકતી આંખોમાંથી ખરાં છગરની લાગણી તથા ખેદનાં નવધાર આંસુ ટપકવા લાગ્યાં.

૨. એક દીને આ શાહનગરી પોતાના બાગમાં શાહનગદ લીધેપોહક સાથે હથેલોરતી હતી, તેવામાં તેણીની નજર એક લાપડીવારો મચ્છર કે જે લાંબા કામ કરતો હતો, તેની પર પડી, તેનીજ તેની તરફ નેહિયે બોધી—“એ બસા ખાણસ, મને લાગે છે કે તું પહેલાં સારી હાથતમાં હશે.”

“હા મનેજી” પેલા મચ્છરે નમીને જવાબ દીધો, “મેં એક ખેતર ભાંડે લીધું હતું, પણ હાલના વખતની ઉઠકપાકે મને તકન પામ્યાસ કરી નાખ્યા છે.” તે ધણજ ગમથી બોલ્યો.

આ સાંભળી તે ઉઠાર દીનની બાદશાહનગરીએ એકદમ રડી પડી શાહનગદ લીધેપોહકને કહ્યું કે, “મારે હંકસાએ આપણી ઉપર માયા દેખાડી મેટરજાની કાપી છે, તેનો આભાર તમા હાથે હાજર શુકર ચુમરી આપણને બીજાએ સંકટમાં હોય તેવાને સહાય થયાની તથા આપણા સહજા મચ્છરોને પ્રશ્નસ રાખવાની ને ચળકતી તથા મોટી કરજ છે, તે જરૂર ખાજવની નેહિયે.”

બાંધે તેણી પોતાના મેટરમાં આવી તેનીજ પોતાના મોઝા કારભારીને બોલાવીને હાકમ કીધો કે, “મારી સખળી ‘ઈસ્તેત’ પર તેમજ આમાં ગામડાંમાં જે લાચાર તથા કંજાળ મરદો તથા એમનો દોષ તેઓનાં નામ ને હામ સાથે લીસ્ટ બનાવીને મારી જાણને માટે લાવે.”

બાંધે તે લીસ્ટ તૈયાર કરી તેણીની પાસે લાવવામાં આણું લારે તે લોકને બોલાવી સખળી બીના સાંભળી, જેને જેનું લાયક હતું તેનું કામ કપડાં પૈસા હિસાબી ઈલાદી આપી ખુશાલ કરી રવાના કીધાં.

આ બધી શાહનગરીની ઘોરપર નીચેના લેખ કાતરવામાં આવ્યો છે, કે જે તેની બસાઈ તથા લાયકીને બોલેબોલ બધ બેસતો છે.

“આ નીમરમ આત્માની તથા માયાજી દીનની જેવી આ હુન્યામાં ચોક્કસ અજળા દશે; એટલેને સખી હાથ નીલ કાપક પેલિને બાંધવાને કાને તૈયાર હતો, એટલેજ નહીં પણ જેણેને સર્વ જન પોતાનાં ખરાં અંતરજાણી પાસે છે, તથા તેણીનાં અજાણ મચ્છરો વીરે બેઠક વીરાપ હરે છે. જે કોઈ તેણીને સારી પેટે જાણવા દશે તેજ તને, એ નેક બાંધનાર, કહી શકશે કે તેની દેવાનીમાં લોક

કેટલું માન તથા ઈતર આપતા હતા ને વળી એક આખી કામનાં આંશુજ તને નંદર કરી શકશે કે તેણીને વાસ્તે લોકો હજ પણ કેટલો ગમ કરે છે.”

એક નીમરમકદવાલ દાસીને વખાણવા લેગ તમુનેતો. પેરીસ મેટરમાં એક સ્ત્રી એક પીંજરોને લાંબા ચાકરીએ હતી, પણ આ પુરષ પર એમીતું સંકટ આવી પડ્યું, અને તેની પાસે કાંઈપણ દોલત રહી નહીં, તેપણ પેલી વધાર સારકી “વગર પગાર” પોતાના મલિકને લાંબા રહી. ચોડાં વરસ પછી પેલા પીંજરો બાકી તથા બે છોકરાં મુકીને મરણ પામ્યો; હવે આ વીધવા ધણી ફીકરમંદ થઈને મનમાં કહેવા લાગી, કે “આ બે બાળકોનું તથા મારું હવે શું થશે?”

પણ પેલી મોઝાં દીનની દાસીએ તેઓની સંભાળ પોતાને માથે લઈ, જે પોતાની ખરી મેટરનતા પૈસા એકકા કીધા હતા તેમાંથી ખુશી સાથે તેઓને વાસ્તે ખરચમાં લાવી. આ બાઈની એવી બધી ચાલ નેહિયે લોક સારી ચાકરીઓનાં મોંમાં કરતાં હતાં, પણ તે ઉપકાર સાથે ઈનકાર કરી કહેતી કે “જો હું આ લાચાર કુટુંબને છોડીને ચાલી નહીં તો એ લોકની બરદાસ્ત કેણુ લેશે?”

સેવર પેલી વીધવા બેમાર પડી અને બ્યારે પેલી બંધી બાઈ પાસે પૈસા નહીં બચ્યા, લારે તેણીએ પોતાનાં કપડાં તથા બીજે સામન મેઝી નાખ્યો, એટલેજ નહીં પણ તે આખો કદાકો આ વીધવાની વેઠ કરી સારની વેળા પીળી બીમારોની સેવા કરતી અને જે કાંઈ મેટરનતા પૈસા મનતા તેને આ કુટુંબના રક્ષણને માટે ઉપોગમાં લાવતી હતી. મોઝાં દીનસ પછી પેલી વીધવા પણ આ નાખામદાર સંસાર છોડી ગઈ લારે લોકોએ પેલાં બે નાનાં બાળકોને છોડી દેવાની સલાહ આપી કે તેમણે કોઈ પણ રીતે પોતાનું યુગ્મશન કરી લેશે, પણ પેલી ઉઠાર દીનની અગમતએ ધણજ કોઈપણ જવાબ આપ્યો કે “મારો પ્રાણ અથ પણ હું એમ કહી પણ કરનાર નથી. તે કીરતારના આ આપેલા બે હાથ બાળકોને તથા મને સારી પેટે પાળી શકવાને સામર્થ્યવાન છે, અને વળી બધું કમવાની અને દરકાર નથી.”

દેવતંત્રી મેટરને, શું આ જુદી પર એનાં ધણું લોકો છે કે જેઓ આ સારી પણ સહી બાઈની મુશ્કેલ એવા બાધા વચનાં બધાઈનાં કામો કરવાને હામ બીરું શકે અને વળી આ અચરકારક હાથવા બેપરની આલો સાર તો આપણે કદાકી શકે જી કે, ધણીજ ઉતમ લાગણી તથા સંકટમાં આવી પડેલો માટે ખરાં છગરની દાઝ વચનરો કરતાં “નીચકે વાધનાં” લોકમાં ધણીજ ન દોષ છે, એમાં કાંઈ સંદેહ નહીં.

(સાંધણ છે.)

માણેકબાઈ દાન શરાર.

એક દીને એક ધારાના હીમાયતી કાપકા કાનુની આપણી પોષા બચવામાં મારી નવા દતા, તેવામાં તેજણને એક સારી રસ્તામાં મરદો તે આ પોષા ભેઈ બોલ્યો: “એમ કુરંદા! હું તો એમજ સદમનતો હતો કે આ બધું તમે બધામાં મચમોજ રાખતા હશે.”

“ખરીત, હું સાંધજ.” (આંખ મારીને વધીક સહેબ બોલ્યા) પણ આ ચોપકોએ માત્ર જરૂરે વાસ્તે લાઇ જઈય.”

જાનામીચી સ્ત્રીઓનાં જન્મચરિત્રો.

મીસ મેરી કારપેનતર.

જન્મ ૧૮૦૭, મરણ ૧૮૭૭.

સંવતે જાણીતી ખાતું રેવરંડ ડાક્ટર લેન્ટ-ની મેરી હતી, કે જેણીએ ધીસતત્વ શે-હરના સુધારા વેળા મોટા આગેસાની ભરપો ભાગ લીધો હતો. કેટલાંક વરસો સુધી તેણી તે શેહરની જુવાન ખાતુંઓની નીસાળની ઉપરી હતી; પણ સાર પછી તેણીનું ચીત પરગજુ આપદો પર રોડાકું. નાની ઉંમરના અને હમારો તથા રખડતા રજળતા લોકોનાં નાનાં બચ્ચાંઓ કે જેઓ

મોટપણે આડો માર્ગ સેહકારથી પકડે છે, તેઓની વતેણક સુધારવાને અને કાંઈ પણ ઉદ્ધાગ તેઓને શીખવવાને તેણીએ પીયાર કર્યો. આ ખાતું ઉઘું કરવાને અને તેની ઉપર સારી તકેદારી રાખવા માટે તેણીએ પોતાનો પૈસો ખર્ચવાને તેમજ પોતાથી અને એણી જાતી મેહનત કરવાને તેણી ચુકી નહી.

આ અને એવાંજ બીજાં કામોમાં રોડાયા છતાં તેણી આપણા હીંદુસ્થાન દેશનું બહુ કરવાને પણ પછાત પડી નહી, તેણીની મુખ્ય નેમ આપણા દેશ ખાતે આવી અચેતના લોકોમાં સુધારો કરવાની હતી. તેણી ૧૮૬૬ માં મુંબઈ ખાતે આવી અને કલકત્તા, મદ્રાસ, તેમજ બીજાં મુખ્ય શેહરોની મુલાકાત લીધી, કે જ્યાંથી તેણીને આપણા દેશીઓ તેમજ હિંદુઓ તરફથી સારો આપકાર મળ્યો હતો. મોટે વધિના દેશીઓ પોતાની છોકરી તેમજ છોકરાઓને તેણીના હાથ હેઠળ કેમવણી આપવાને હમેશા પુરી હતી. આવી આવી પરગજુ અને હુધોગી આપદોમાં મીસ કારપેનતરે પુરાકળ ક્ષેત્ર મેળવી હતી. તેણી ૧૮૭૭ માં ૭૦ વરસની વયે મરણ પામી હતી.

અને આપેલું મીસ કારપેનતરનું ચીત ધીસતત્વ શેહરના ફોટોગ્રાફર મી. સાઈરસ વોસ બારકને હાથથી લઈલા ફોટો-ગ્રાફ પરથી લેવામાં આવ્યું છે.

મારી બેહનપણીઓને શીખામણ.

એક સંપીકું મુખી કુટુંબ.

માતાનાં મરતી વખતનાં શુભ વચનો.

હેન—ઓ ભાઈ ! તું તો હમેશ કીકટ-ની અંદર ગાંડો થઈ ગયો છે ! જે પ્ર-માણે મધમાખો આખો દીવસ ટુકોની અંદર મથે ગાંડો ભમતી ફરે છે, તે પ્ર-માણે તારું મગજ કીકટની અંદરજ ગરક થઈ ગયું છે. નીશાબેથી છુટ્યો કે કીકટ, રાનીવાર અને રાનીવારે કીકટ, કોઈ દહાડો રંગ દોમ સારેથી કીકટ; અને જ્યારે બાઈને આવવાને મોડું થયું

અને પુછે તો કહે કે, આજે જમખાનાની 'મેય' હતી અને કાલે ભાતખાનાની 'મેય' છે. એમ હમેશ મેય વીશીની વાતો ! જે કાંઈ દહાડો મેય છે એવું સાંભળ્યું હોય તો, ખાવા પીવાનું એક ઘેર, પણ 'મેય' પહેલાં ! એ પ્રમાણે જે તું કરીશ તો આપણું શું થશે ? તને, માત્રમ તો હેન કે, આપણાં માની તખીઅત દીનપર દીન ખરાબ થતી જાય છે, તેથી તારે તેમની સંભાળ લેવી નેહી, તેને બદલે મેય-ની સંભાળ લેવા મંડી ગયો છે, એ કાંઈ સારી વાત છે ?

ભાઈ—અરે બેહન ! તને માત્રમજ ક્યાં છે કે, કીકટ રંગ-વાથી પાણસને શું ફાપદો થાય છે ? જે, હું કહું છું તે સાં-ભળ; કીકટ રંગવાથી સરીર મગજનુ થાય છે, તેમજ મ-ગજ ખાલે છે; એ પ્રમાણે એના પણા સુખકારક દાખલા છે, તે તને ક્યાં માત્રમ છે ? છોકરીઓએ માત્ર ભરવા ગુંથ-વાનું કામ કરી જાણવું, પીનું કાંઈ છે ?

બેહન—ના રે ! અમને ક્યાંથી માત્રમ હોય ! ! જાણે અ-કલ્પનો જોયમી પાડો તુંજ છે તો ! ! !

ભાઈ—બેહન, હવે તું એ ભાંગમડ રહેવા દે. મને પટેમાં આપણાં 'મા' ની તખીઅત કેવી છે તે કહે, જેણે વાર ? આજે કાંઈ એવણનાં સરીરને ઠીક છે કે નહીં ?

બેહન—ઠીક તો ક્યાંથી હોય ? પેટમાં કાંઈ અન પાણી નવ તોજ મુખ થાય કેની ? મુખમાં જોસડજ પેટમાં પુરું પાંખ-ફેજનું નથી, સારે એમને જોસડનો ગુણુ તે ક્યાંથી થાય વાઈ ?

ભાઈ—બેહન, જે તું ખરેખરે પુછે તો, મને નથી લાગતું કે એણુ કાંઈ ઝોઝા દહાડા કહોડે.

બેહન—તારા મનમાં એમ છે શું, અથવા તું એમ પારે છે ? તારા મનથી એમ કે એવણુ યોગ દહાડામાં મરી જશે ?

મીસ મેરી કારપેન્ટર.

MISS MARY CARPENTER.

બાઈ—એમ તો મને લાગે છે, પછી તો ઈશ્વરના હાથમાં છે, તે કરશે તે યશે.

બેહેન—આ બાઈ? આ તું શું બોલે છે? અરે બે એમ થાય તો આપણા યુગ દાસ યશે. અરે આપણું એની પાછળ કોણ છે? નથી કાકા, નથી ગામા, નથી કોઈ સજી વાડાતું કે આપણને દેખાતી તો બેઝાતી. અરે રે! આપણું શું યશે? અરે! એણે મદા કહ સદીને આપણને ઉઠેલાં, સારે આપણું સુખ ભેવાને નહીં રહેશે, તેના ઉપરને બદલા લેવા તે નહીં રહેશે? (નીઆસ નાખીને) અરે ઈશ્વર! હવે આમારા શા દાસ યશે? બે આપણા “વીતાલ” વીંછ વા-યડી કરે તો, ખરેખર તેને આપણા વીંછે એટલું લાગશે? ને “માતા” એ આપણને તેનાં પેટમાં પુરા નવ માસ રાખી મદા કાપે નવ આપ્યો, તેને જેટલું આપણે વીંછે લાગે તેટલું કોઈ સાવધી ગાને લાગે બાગે નહીં બે!

બાઈ—બેહેન, તું તો ગાંડી યઈ છે! આપણું “મા” હજી તો આમરી છે, એટલા વારમાં તું બીવી વીંછે વીચાર કરે છે. તારા નેત્રી કોઈ ગાંડી તો આ હુઆમાં હશેજ નહીં. માત્ર, આપણે ઘર નહીં માની આસનાયાસના કર્યે. (નવવંદી.)

(અકસમાતમાં બાપ દાખલ થાય છે.)

બાપ—આજ અચાર મહીના થયા ડાકરેતું એસડ કરનાં કરતાં કંઈથી મોટા, પછી મારી વાડાથી બાપડીને કોઈ દેર પડતો નથી! આખા ગામના ડાકરેતું બોલી વળેા છું. હવે કોઈ બાપડી રહેશે હોય એમ મને દેખાતો નથી.

આ ઈશ્વર! તે તો મને નેત્રી નેત્રીએ તેવી પત્ની આપી, પછી તેનાથી વીંછીને ના પડાય. નવારથી હું એની સાથે પડાયો છું, સારથીજ મોજ શોખમાં દહાડા યુગલ છે, પછી એની જીંદગાનીને બે ધડા લાગેા તો પછી મારા સંસારની પુત્રધાણી યશે, એમાં કોઈ શક નથી.

આહ હા! મારી વાડાથી સ્ત્રીની જીંદગી વીંછે ને દું છ-પાપી પ્રગટ કરે તો ખરેખર એક મોટું પુસ્તક થાય. એ કેવી રીતે ધરને સંસાર ચલાવતી, કરકસરીથી ધરને ખરચ કરી ધરમાં બંધાને સંતોષી રાખતી; કોઈ દહાડા એણે મને માંડી સમજાવે તો કહેવાજ નથી. ને હું કોઈ વખતે એના ઉપર ચુરસે યાજી તો તે નીચું મોઢાડું કરી સુખ બેસતી, કે નેત્રી મનેજ એની દયા ઉપજતી. આજ બે વરસ યયાં મારેા દાઘ બીડમાં છે, એ વીરે હું દરગીર યાજી તો મને શાંત કરી, મોટી મોટી પીરઠની વાતો કહેતી, તે વખતે દું એક પથરો ગીસલ રૂપીર ધઈ બેતો. એના સદયુક્તા એના અનેક દાખલાઓ બનેલા છે. વળી ને કે આરોગી પાંદેલી અને સગાં વાડાકાંની બાપડીઓ નવાં નવાં લુગડાં, ધરેલાં પેહેડી લગન કાચણમાં મદાસતી કરે છે, તે પ્રમાણે એને સુદય મરે ન હતો. કોઈ દહાડા એણે મને એવું નથી કહ્યું કે, કોઈ નવું ધરણું કરાવે, કે નવી નવી સાડીઓ વેચાતી લાવેા. સ્વારે એવી સ્ત્રી વીરો શું હેવાય આપું, તે મને કોઈ સમજતું નથી. હું પોતેજ મનથી શરમાઈ નવું કાપડ બાપડ આપ્યું હોય ને ખરીદ કરવા વીંછે પુણું તેમને પોતેજ ચડાવતી.

આહ હા! એવી પત્ની વીરો ને કોઈ કહયે તે યોગ્ય છે. વળી જુઓ તો એ કોઈ પૈસાનાગાની હોતી નથી. એ તો ખરેખર છે કે, પૈસાવાળી હોતીએને તેમનાં માથાપ માથે ચઢાવે છે, તેથીજ તે હોતીએ સાસરે પોતાના ધણી સાથે બરાબર સુખ ચેવનાં રહેતી નથી, અને ગામમાં તેમને વીરે દેડ ફરેતી યતી સંખ્યાય છે. હવે એ વીરે બધારે ટકરક કરતી ઠીક નથી. હવે તો વરા ઘેર નહીં. આજ ત્રણ ત્રણ રોજ યયાં આંખને વરા નીંદ્રા નથી, તેથી ઘેર નહીં વરા એસડ પાણી મારી પ્યારીને આપી વરા લેડું.

(આગળ નવ છે, બેઠલામાં સામેથી એક મીત આવે છે.) મીત—કેમ બાઈ, તારી સ્ત્રીની તપીઅન હવે કેવી છે? એસડ કોણનું કરે છે? તું બીટો છે શું કરવા? નેત્રી પેસા પાસનહ (પેસાતાકા) ની બાપડી નવારે મરવા પડી હતી સ્વારે મોટા મોટા ડાકરેતુંએ પછી તેની બાપડા હોતી જ ને તે દમણા નેત્રી નેત્રીએ તેવી તંદરસ્ત યઈ છે.

બાપ—બાઈ, એ નો નસીબની વાત છે. ચાલો હવે જઈયે. (નવ છે.)

પવન ઉપર મુતેથી મા, હોતો અને હોતી પાસે ઉભાં છે.

હોતી—માયજ, હવે આપના જીવને વરાક આરામ છે કે?

હોતી—જેઠને ડાકરેતું એસડ આપ્યું કે?

હોતી—બાઈ, એસડ તો ક્યારનુંજ આપ્યું.

મા—મારો વાડાકાં હોતીએ, અર્ધાં આવેા. હું તમને આજ એક શીખામણની વાત કહું છું તે સાંભળેા, અને આત્મની તે શીખામણ પ્રમાણે ચાલો.

હોતી—માયજ, માતાનો ધર્મ તો એવ છે કે, દહેશ નવ-રાસની વેળાએ પોતાનાં હોતીએને સારી સારી શીખામણો કહી, તેઓને સારે માર્ગે લગાડનાં, તેટલા માટે મારાં વાડાકાં માયજ, આપણી શું ઈચ્છા છે તે કહેા, અને બેક નહીં સાંભળવાને તેવાર છીયે.

મા—વાડાકા રાવજ, તારી મોટી વાણીથી માફ મન એ-ટલું તો દરખ પામ્યું છે કે, કોઈ બેલવાની મના નથી, મારાં અર્થત વાડાકાં હોતીએ, મારે તમને આજ ને કોઈ કહેતું છે તે કહેવાને મારી જીભ ઉપડતી નથી.

હોતી—કોઈ રીકર નહીં માયજ, કોઈ યભરાશો નહીં.

ધીરેથી બોલજે, કોઈ જીવાળ નથી.

મા—સાંભળેા હોતીએ, મારી અતની ધડી હવે પાસે આવી છે, મને ઈશ્વરને લાંબું તેડું આપ્યું છે, કે જ્યાં ગયા વગર છુટકો નથી. આ સમુદા સગર હોતી, તમારાં જ્યાં વાડાકાં પુત્ર પુત્રી, અને પ્યાર પત્નીથી વીંછી પડી, આ દુ-ખાનું સુખ દુઃખ ભેવાને બરડે, હું યોડીક પળમાં અંદોધી વીંછાય ધઈડું.

હોતી—(દુઃખથી) અરે! વાડાકાં માયજ, અમે નીરદાર બા-બક કે ને દજી તમ નાદાન છીયે, તેઓથી વીંછાં પડી વીંછાય કેમ થયેા છે? માયજ, અમારી એવી ઈચ્છા છે કે, જ્યાં અમા-રી સંજની વાડાકાં મા હોય ત્યાં તેની સાથે દસી જુદીથી રહી, તેના જીવને સંતોષ પમાડયે, પછી તમે તો તેની દરકાર કરો.

વીના ચાલ્યાં જાયો છે. શું તમને અમારી દયા સુદૃઢ નથી આવતી વારે?

છોકરી—માયબ, આં નીરહોય બાળકોને ઘણાં દુઃખો સહન કરવાં પડશે! (રડે છે.)

મા—વાદાલાં છોકરાંઓ, તમને રડતાં જોઈ માફ દેવું કઠણ ને બદલે નરમ થવું બધું છે. તમારે મને આ વખતે હીમત આપવી જોઈએ, તેને બદલે ડચકાં કેમ ખાઓ છો વારે? શું તમે જોમ પારો છો કે, મને તમારી દયા જરાયે નથી?

છોકરી—વાહા! માયબ, અમારાંથી જોમ કેમ કહેવાય કે, તમને અમારી દયા નથી આવતી.

મા—સારે જુઓ મારાં વદાલાં છોકરાંઓ, ઈશ્વરે માન તમને શીખામણ દેવાને માટેજ મને યોરિક વખત જીવવા દીધી છે; માટે મારી આંખની કીકીઓ, તમે સાંભળો—

‘મારાં મરણ પછી તમે એક બીજાં સાથે હસીખસીને ચાલો, એવી રીતે કે કોઈ દહાડા તમારે છુટાં પડતું નહી, બેઠે એક બીજાં ઉપર હેત રાખો, ધરમાં કદી પણ કંચો કંકાશ કરતાં ના, કારણ કે મારી પછી તમને કોઈ શીખામણ દેનાર નથી. તમારો બાપ જો ફરીથી પરપોશી તો પછી તેવું હેત તમારી ઉપરથી જોણું થશે, એમાં તો શક નથી. હમેશ તમે તેની સેવામાં તપર રહેજો. તેવું દરેક કહેણ માનજો. કદી કોઈ સાથે લડી વડી તેની આગળ ‘રાવ’ ખાવા જશો નહી. તમારો પીતા તમારે માટે જો બીજા ‘મા’ લાવે તો તેને કદી પણ પચવાત ના. તમે જોમજ સમજાવે કે, પરમેશ્વરે તેને માટે કેશણે મોકલી છે. કદાચ તમે તેને હુમલોશ તો તમારા ઉપરથી તેવું હેત ઘટશે, અને તેથી આગળ જતાં મારાં પરીણામ નીપજશે, કારણ કે જો તમારા બાપને ઉપર ચડું સમજાવી તમારી સાથે વેર પડાવશે; જોતલા માટે તમે બેઠ જણા સંપત્તિ રહેજો. મારાં વાદાલાં બચ્ચાંઓ, હવે મારી જીમ ઉપડતી નથી, મારોથી વધારે બોલાતું નથી, પણ હેટલું કહેવાતું તો એજ છે કે, એક બીજાં ઉપર ‘જેમ’ રાખજો. અં! અં! જીલતાં ના, નહી તો તમને તો નહી પણ મને મારાં મરણ પછી ગામનાં લોકો ગાળો દેશે કે, માએ છોકરાંઓને સારી ચાલ શીખવી નહી. જોતળા માટેજ મારી શીખામણ જીલતાં ના.

(બેઠલામાં ‘બાપ’ આવે છે, તે બને છોકરાંઓને પોતાની પાસે લઈને)

હોસબજ—મારા સહાન વાદાલા શાવક અને શીરીન, તમે શું વાતો કરતાં હતાં?

શાવક—વાદાલા પીતાજી, અમારી ‘મા’ ની ચાલી દશ જોઈને અમને ઘણું માફ લાગે છે. અમને અંતઃકરણથી વાહાતી જે મા, કે જેણે નવ મારા સુધી પોતાના પેટમાં રાખી, મારા કંઈ સદી જન્મ આંખો પછી હજારો દુઃખોમાંથી ઉગારી જોતળાં મોઢાં કીધાં, તેનો અમારે બદલો આપવો જોઈએ, તેને બદલે તો અમને તેવજી છોડી બધું છે.

(તે રડે છે, તેને જોઈને શીરીન પણ રડે છે.)

બાપ—મારા અલંત વાદાલા શાવક અને શીરીન, હજી તો

તમારી વાહાલી ‘મા’ બીજાના ઉપર પડી છે, ને જો ઈશ્વર ઈચ્છા હશે તો, એમાંથી પણ ઉઠીને હુશીઆર થશે. તમે અસાર થીજ શા માટે રડો છો? તમારા રડવાથી તેને પણ રડવું આવશે, અને તેથી તેની માંદગીમાં વધારો થશે. બેઠાં તને માલમ છે કે, બીકટ પ્રસંગે ધીરજ ધરી હીમત આપવી જોઈએ, તેને બદલે તો તું મોંઢાં યઈ રડે છે. જો તારાથી તારી નાની બેન શીરીન છે, તે તને જોઈને વધારે રડશે, જોતળા માટે તારે ધીરજ રાખવી જોઈએ. તમાર ‘મા’ ને શાંતી આપ કે નેથી તેને જીવ સંતોષ પામે; સમજો!

શીરીન—વાદાલા પીતાજી! તમે અમને ધીરજની વાતો કહો છો તે અમે માન્ય કર્યે છીએ. પણ અમારી સૌથી વાહાલી ‘માએ’ અમને કહ્યું છે કે, તેમનો મરવાનો વખત યોરો રહ્યો છે. જ્યાં એક મોકસ મોડી શીખામણની વાત કહી છે, અમે બેઠ બેઠેન બાઈએ નીચાય કીધો છે કે, આજથી અમારાં હેતવતાં ‘માયબ’ ની શીખામણ પ્રમાણે ચાલું.

(તેને આ પ્રમાણે બોલતી જોઈને શાવક ઈસારત કરે છે, અને મોઢાં ઉપર હાથ દઈને કહે છે કે, સુખી રહે. જોતલામાં બાપની નજર તેની ઉપર પડે છે તેથી તે રડે છે.)

બાપ—કેમ બેઠાં! એવી તે શું શીખામણ તમારી માતાએ તમને આપી છે કે, તે મારાથી છુપી રાખવા તારી. બેનને ઈસારત કરે છે?

“મા બાપે” પોતાનાં છોકરાંઓને શીખામણ આપવી એતો તેમનો ધર્મજ છે, કારણ કે જે પ્રમાણે કુમળું જાડ વાળ્યે તેમ વજે અને મોડું થાય તો કેટલીએક કાશેશ કરી. પણ કદીએ હાથથી વાંકું થયાવું નથી; તેજ પ્રમાણે છોકરાંઓ બ્યારે નાનાં હોય સ્વારથીજ દરેક ‘માત પીતા’ એ સારી સારી શીખામણની વાતો કહી તેઓનાં મનમાં ઉતારવી, કે જેથી તેઓ આગળ જતાં સુખ પામે. બેઠાં! તને માલમ તો હશેજ કે, મીજ મોડીપીડા ચાદમા પાઠમાં પોપટનાં બે બચ્ચાંની વાત આવી છે તેમાં બેની! નાનપણથી એક સારાં માણસને લાં ઉછરું અને બીજું નહારાંને લાં, તેથી બેજ જણમાં કેટલો તફાવત હવો વાર? તારી બેઠન મને કહેતી હતી તે વખતે તેને અટકાવીને, મારાથી તું છુપી રાખવા માંગે છે, સારે જરાક એમાં તે પાપ કાઢું છે એમ થયું, તે પરમેશ્વરને તું જરાક ઝોતેદાર કંદો છે.

શાવક—વાદાલા પીતાજી, એમાં મેં કંઈ પાપ કાઢું નથી, કારણ કે ‘જુલું’ બોલતું એ મહા પાપ છે એ વાત તો ખરી, પણ જુઓ, જે જુલું બોલ્યો હોજી તોજ મને પાપ લાગે કેની? બાપ—હાજ તો.

શાવક—સારે તમે મને પાપને માટે દોષ કેમ સુકો છો વાર? કારણ કે હું કોઈ મોડું બોલ્યો નથી. એમાં જો મારો તકસીર હોય તો હું પાપી કહેવાલો. વાર, (શીરીન તરફ જોઈને) અમે કમખખત બેઠન, તુંએ શું બંદી બગાડી નાખી, તારા પેટમાં જોટલું સમાવસ કરવાની જગ્યા નથી, કે તું જોય છે કે જ્યાં તારા બે શબ્દ ઉપરથી કેટલી તકરાર આપણાં સુરખી બાવા સાથે કરવી પડે છે. જો તું કોઈ બોલતે નહી તો હું તને ઈસારત કરતે નહી, જ્યાં સુરખીજીને યરસો

પણ લાગતે નહી, મારે મારે આવી તકે તુંને બેન દાખલ એ સમજુન કહેવા છે તે ખુબ ધ્યાનમાં રાખજે કે ફરીથી એમ કરી તુંને સેવેતે પસતાવું નહી પડે.

શીરીન—સારે બોલો, મારા વાદાલા બાઈ.

શાવક—જે તું એક આગળની સાંબજેલી વાત બીજી આગળ કરશે, તો તેમાં મોટા ઝગડો લાગશે, કાચુ તે પછીથી હુશીયાર રહી, પેલીની સાથે વેરથી વરને, જેથી તેનાં મનને ખોટું લાગે કે શું હશે જે મારી સાથે કોઈ સહજાવીને કરે છે, જેથી સેવેતે તેને પુછવાની ફરજ પડે છે, અને પછી ખજાર થવાથી તારી ઉપર સરબેનો તીરસકાર સીવાય બીજું કંઈ નહી, તારે સમજવું. મારે દેવેથી જરા મગજ કેડાણે રાખીને બોલવા તેમજ વાતનીતમાં હુશીયારી રાખજે.

શીરીન—(આઈની પાસે જઈ હાથ ભેડીને) વાદાલા બાઈ, મને માફ કરજે હાં! મહારી મોટી જીવ થઈ છે.

આપ—(અનમાં) કોણ જણે એની માએ કેવી શીખામણ દીધી છે!

શાવક—એન તને માફ છે, બા. આપણું “માએ” જે જે શીખામણ આપી છે તે ધ્યાનમાં રાખજે, બીજું મારે કંઈ કહેવું નથી.

શીરીન—(કાન મંદડીને) માફે મારા વાદાલા બાઈ, હવે હું કદી બુઝીશ નહી.

આપ—હવે સાંભળો.

શાવક—સારો પીતાજી, હવે ઝટ કહેા, વજર ફેડાટની ટક ટક કરવાનું માંડી વાળો.

આપ—જે પ્રમાણે આંખાનાં ઝાંઝને આમૃત જેવાં ફળ હોય છે તેજ પ્રમાણે આમણીને ખાતાં હોય છે. જે કે સંસારની અંદર આંખા અને આમણી એ બને બહુ ખપનાં છે, તોપણ અંધી એ ઉઠાહરણને ખાતર તમને કંઈ છું. સારે એવ પ્રમાણે સારાં માણસનાં છોકરાં હોય તેનાં છોકરાં આમળ જતાં સમજી, ડાહ્યાં, અક્કલવંત, વીચારવંત ને બહુ ભલાં થાય છે. અંધી જને કે તારી માને પેટે તું એક ફળ પ્રાપ્ત થઈ છે, તારી માને સમભવ કેવો મોહનસાર, માયાળુ અને હસ્યુષ્ણ છે, સારે તેનું ફળ જે તું અને આપણો શાવક તે કેવાં નીવડ્યાં છે! તેજ પ્રમાણે દુરામરોહનો પાપ કે જે દુરોડ લોકોની ગરબ ફાંસેલો આવેલો છે, સારે તેનાં ફળ દુરામરોહ અને તેની બેનો કે જેઓની ઉમર તમારા જેટલી છે, તેમને અલ્લાઈની મા આપે ખોટું બોલવાની ટેવ ખાડી છે તે કાંઈ હવે જગ્યાની છે, કેમકે પડી ટેવ તે કદી ન ટલે; સારે જુઓ કે આપણામાં ધણીક લોક એવાં છે કે કોઈ માંગનાર ધરે આવે, સારે તેનાં છોકરાંઓને તે ધરમાંથી અગાધથી ચેતાવી રાખશે કે કોઈ આવે તો સાફ કહેવું કે રોક ધરમાં નથી. પણ રોક મુઠા પર તાજ દેતા બેરી સાથે મપાટા હાંકતા હશે. આ ઉપરથી એટલીજ શીખામણ લેવાની છે કે કેટલોક મા આપો પોતાનાં છોકરાંને ખોટું બોલવાની ટેવ પોતેજ પાડે છે, સારે તે અચ્છો મોટાં માથે અને તેવાંજ કામ કરે તેમાં શી નવાઈ છે વાઈ? કેમ બોલેતો નથી શાવક—

શાવક—આવા, એ વાત તો ખરીજ છે.

હોસંગજી—કેમ માય શીરીન, હવે તારા જીવનો ખુલાસો થશે કેની? માવ હવે તારી માનાએતને શું શીખામણ દીધી છે, તે ઝટ કહી દે.

શીરીન—આવાજ, કહેવાનું તો તમને એટલુંજ છે કે, મારી માતાનાં મરણ પાછમ તમે અમને તજ અમારાં બનેના ખુરા હાલ કરશે.

હોસંગજી—માય એ તું શું કહે છે વાઈ? શું હું તમારા ખુરા હાલ કરીશ? ના, નો, મારાં વાદાલાં છોકરાંઓ, (કાંટી કરીને) તમને મારા અજાના હાર તરીકે માનીશ, કદી તમારાં થી હું પીઠીલા પડવાનો નથી, એ તમારે ખાસ યાદ રાખવું! શું એ વાત તમારી માએ કહી છે વાઈ?

શાવક—હા બાવાજી, માત્ર એ વાત કહી છે એટલુંજ નહી, પણ એનુંથી કહવું છે કે જો તમારા પીતા પીજી બેરીને લાવે તો તેને તમે મારે કેડાણે ગણજો. પરમેશ્વરે તેને મારે કેડાણે બેસાડી છે એમ માનજે, તમે તેની સાથે હેતથી વરતાજે, તે એવી રીતે કે તેને તમારી દયા આવે, એનું માતાજીએ કહ્યું છે.

હોસંગજી—વાહ ન્યાવક, બીજું કંઈ કહ્યું છે કે! (એટલામાં શીરીન વચ્ચે બોલી ઉઠે છે.)

શીરીન—હા બાવાજી. બીજું એમ કહ્યું છે કે કેટલીક સાવકાં માતા ધણીજ કંઈક દેવાની હોય છે, અને તેઓ પોતાનાં સાવકાં અચ્છાંઓ ઉપર ધણીજ જુલમ જુલારે છે, તે સાથે વળી પોતાના ધણીને કહી અચ્છાં ઉપરથી હેત મોજી કરાવે છે, એટલે તે આપનાં મરીમ અચ્છાં રેખળતાં ફરે છે અને તે આપમાંથીનાં હાલ વા ફરવાકે કોઈ સેવું નથી. એટલુંજ કહ્યું છે, બીજું કંઈ કહ્યું નથી. પણ આવાજ, અમારી માતાજીને મરણ પાછમ તમે એવું કરતા ના, હાં!

હોસંગજી—વાહ! શાપાસ દીકરી શાપાસ, ધન્ય છે કે તમારાં જેવાં છોકરાંઓ ઈશ્વરે મને આપેલાં છે. અરે! મારાં ખજારં છોકરાંઓ, તમે કદી એવું ધારતા નાં, કે હું તમારી માતાનાં મરણ પાછમ તમારા હાલ કરીશ; પીકાર છે, એવાં “આપ” પર કે જે બીજી સીનું સાંબળી મરીમ અચ્છાંઓ ઉપર દુખ પાડે. ખારા શાવક, તું શું ધારે છે કે તમારાં જીવણી હું મારી મામા એછી કરીશ?

શાવક—વાદાલા પીતાજી, તમારા હાલના વીચાર પ્રમાણે પરં યુદ્ધે તો, મને કાંઈ દેખાતું તો નથી કે તમે તમ કરો! પણ કોણ જણે? તમો એક વાર બીજી (મા) ને લાવો એટલે તે તમને ભખાવી અમારા ઉપરથી તમારી મામા એછી કરાવશે, તેનું હમણાથી કેમ કહી શકું વાઈ? કેમ બહેન (શીરીન) બોલતી નથી વાઈ?

શીરીન—હાન તો બાઈ (શાવક); કોણ જણે આપણાં કરમમાં શું લખેલું છે તે, આપણા જેટલાં છોકરાંઓની મા તો કેવી સુખનો લાહવો લઈ ફરે છે, ને આપડી આપણી મા તો ખટકાવપર પોતાનાં મરણનો વીચાર કરતી પડી રહી છે. (રડે છે) આજ બાઈ, હવે જરા યોસડ આપવાનો વખત થયો છે. (બને જણ નથી જો.)

હેસંગઝ—(એકદા ખેડકારક રીતે) આહ! શું છોકરાંઓ રચાણું છે. તેઓની માતાએ મરવાની પેઢિયાંને શીખામણ આપી છે, કે આગળ તેમને કામ પડે. ખરેખર! આવી સ્ત્રી મલવાને હવે તો બહુજ મુશ્કેલ, કારણ કે જે પ્રમાણે ભલી, સ્વાણી, સરઘણી, સુશીળજ માણસનો આ જગમાં ખર્ચ છે, તેવાજ પેલી. હુઆમાંથી છે, તેથી એને પેલી હુઆમાંથી તેડું આવેલું છે ખરું, પણ હું તો મારાં અલ્પત વાકાણાં બે છેક-રાંઓનું બહુ ધ્યાન એનું મારા અંતઃકરણથી ઉધર પાસે માંડું છું.

(એકદામાં દોડતી દોડતી શરીર આવે છે.)

શરીર—જાણા આશો તો! ઉતાવળ કરો!! માંચણતો પ-છાંજ આંબરી રંગમાં છે, હવે તો કાંઈ બોલતાંથી નથી. (રડતી રડતી) આશો ખાંવાણ.

હેસંગઝ—આશ મુંગી રહે. પરમેશ્વર ને કરશે તે ધરો, તેની આંગળ કાઢીનુંથી આવનું નથી ને આવવાનુંજ નથી. એ યમ રાજા (જમ) તેને લેવાનેજ આવ્યો હશે તો તેણી ગયા વગર કંઈ છુટકો છે વાર? આશ. (બને જાણું નંપા છે.)

[સાંધણું છે.] મીસ ગેલેરિયાનું ધનગણાક ખરાસ.

સી માતા તરીકે.

જાંક સામ્યાં ને સદયણી મરદો તથા ગોરતોને સ્ત્રીઓએ કેળવેલાં છે. યુનાઈટેડ સ્ટેટસ જ્યોરજ વોશીંગટનની માને કેટલું આભારી છે, કારણકે જ્યારે તેનો આપ તેને અગવિચર વરખનો મુશ્કેલ મરજી પા-ચ્યો, ત્યારે તેની માએજ તેની મીત્રકતોને સમજી વહીવત, એક ગોલા ધર ખટલાનું ઉપરીપણું, તથા ધણાંક છોકરાંની કેળવણીનું સમજું કામ માયે લીધું. તેણીએ

જ પોતાના છોકરાને નેથી, સમજાઈ, પ્રમાણીકપણાની વખાણ દેખાડી હતી, જેથી તે એટલા જાગી પડવીએ પોંદ્યાંએ ને પોતાની આભારી રેખનની વખાણ સાથે પોતાનું નામ અમર કરી ગયો. ચોરક લીટન પણ પોતાની હુશીયાર ને. ગુણવાન માને કેટલા આભારી હતો, જે જુદી તેને તેણી તરફથી ઉતરેલી હતી, તે તેણીએ સંબાળથી ખીલવી હતી, ને તેનાજ સુધરેલા વી-ચારના ઉત્તરનથી તેને અંધ લખવાની પહેલી કસોટીમાં ઉતર મલી હતી. શું ત્યારે માતાના દાખવાથી છોકરાંપર અસર થતી નથી? અણજતાં ધાય છે, અને તેથીજ તેણીને સાધી સરસ કેળવણી પર હક છે; જે મરદ એક નાનાં જાગરના આકાર-માં છુપાયેલો છે, તેને માથા તથા માળાકાળી ઉધારવાનો તેની મા પર આધાર રહે છે. તેણી પોતાનાં જમ્યાને બહુ કરવા પોતાના દાખવા ઉપરથી શીખવે છે, જે તે વખતસર થોડી પદવીએ પુરો, તો તેની આરથી જીર્ણ તેની માને ધટે છે. વધારા ધણીમાંથી, ને માથાજ માતા ને આ સમજું કરે છે; તેમને એક આડતી માફક કુલ ને ફળ પછવારથી મળે છે.

આપણે આ સમજું એક ભરી ને હાપણવાલી મા વીધે જોવી ગયા છીએ, જે પોતાના ધરના કારણપાર પર સારી રીતે દેખરેખ રાખે છે, જેનાં મોદકમાંથી દમેશાં હાપણવાની વચ-ના નીકળે છે, જેની જીભમાં હર વેળાએ મીઠાસ હોય છે, જેણી પોતાની કરને ને જોખમો સારી રીતે સંક્રમણે છે, ને પ્રમાણીકપણે જમનવાનો ધન કરે છે. પણ એવીથી માતા એ છે, —ધારા કે મીસીસ સ્મીક જેવી, જેણી પોતાનાં જમ્યાં ને માગણીઓ કરે તે સમજી સ્વીકારીને તેમના પર રાજ કરે છે, આથવા તો મીસીસ બ્રાકોન, જે હમેશાં “ના” થી જામજ કરે છે; હવે ક્યું વધારે તુકરાનકારક? અતીશય લાડ, કે હદથી જવાબ ધાકનું દબાવું? કાંઈ માતાઓ મંડળીઓમાં ફરી, મોન? કરીને ઉમરે મુશ્કેલી સ્ત્રી કરતાં એક ધણી જુવાન છોકરીની માફક પોશાક પેહેલી, પોતાનાં જમ્યાંઓની સંબાળ દારી તથા શીક્ષકોને, સોંપવાનું, પર્મદ કરે છે, પણ સંકળી કપકાને પાત તો એક ખરાબ સ્વભાવની લંડણી માતા છે, જેણી પોતાના આર્થિક, નોકરી ને છોકરાં સાથે આખો હકારી કંકાસ કરે છે, ને સપજાં, સાંચે દુશ્મની કરે છે. જ્યોરજ ઈલીયટ એવા સ્વભાવની એક સ્ત્રીને સીસીલીયાનાં પીઠ સાથે સરખાવે છે, કે જેનાં પીઠ હમેશાં બેમાં ને સીધાં હોય છે. છેવે સરખાવે; આપણે એવી માતા વીધે જોવાતાં જુવનું નહીં નેહીએ, કે જેણી પોતાનાં જમ્યાંઓને દેશન તથા પેશાકને ચાલતાં શીખવે છે, અકસર કરી છોકરીઓને, અને તેઓ શું શીખે છે, તેની જરા પણ દરકાર કરતી નથી; અને જે દરેક મીન થોડી થોડી શીખ્યાં હોય, તો સંપુર્ણ કેળવણીમાં સમજે છે. વાસ્તે વાંચનારી બેહેનો, જોશાની બેક્સિસથી આમે ઉશા વર્ગોને જાગતી તમે નહીં દરો, એવી આશા છે.

—લઈલ ખન દોડતા.

ફાંકડી શરીર—માયલ, ગોલા ખાંચરના ફરાંમંજો મારા દાખત માંગણી કીધી છે તે મેં જુધી સાથે કણક રાખી છે.

લાલજ માયલ—અરે વાંચરે એ તેં શું કાણું, એતી પારા તો દાલમાં એક ધઈ પણ નથી; જ્યારે એનો માસો તથા કાકો મરદો સારેજ કંઈ એના દાખમાં ફાસો આવે.

ફાંકડી શરીર—માયલ તમે તો કંઈ સદમજનાં નહીં ને અમ-થી તત્કલ કરવા દેરો; ગોલા ખાંચરના ફરાંમંજ, મારી કહેવા-ની અત્કણ એવલુના -કાકોનેજ લીધો છે, કે જેણજ કાલમાં પચા-વન વરસની ઉમરના છે.

લાલજ માયલ—(જુરી સાથે જોખરના લઈને) આ જોશને જોશાલાસ સલામત રાખે ને. અખઈ ધઈ જગતાં રહે.

જુવાન ધણી—શું તારી પગીસ વરસની ઉમર છે, વાદા એક વરસની માત પર લેખન થવાની આશાક તેં તો મને કહ્યું હતું કે તારી ઉમર માત વીસજ વરસની છે!

જુવાન ધણી—(કંટાળેને) હવે તમે પોતેજ જુવો કે વરસવા ધણી હું ઉમરમાં કેટલી જલદી વધી ગઈય.

“સનળીમ” નામની આગબોટમાં એક સફર.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

૪૦—હુઆસોનાં કુપડાં.

૪૧—ચીકીનો હુઆસો.

ભરેસપતવાર, તા. ૨૬ મી અક્ટોબર—જે વાનુએ “લોતા” માં અમારી માવજત કરી હતી, તેણીએ “સેનટી-આંગો” ના રોનેરરપર એક બેઠામણુ પત્ર આપ્યો હતો, જે ધણી આજે અમુને મસા આપ્યો અને અમુને શું શું જો-

ઈનું હતું તે વીસે યુગપરજ કીધી. તેની ગાડીમાં અમેા દસ વાગે ફરવા નીકળ્યાં. અમેા પે-
હેલાં “કમપેનીયા” ગયાં, જે ગામ ૧૮૬૩ માં જેસવીત લોકોનાં બળી મયલાં દેવળની જગ્યા
પર બાંધ્યું હતું; એને લગતી વારતા અણીતી હોવાથી હું તે દુકાનમાં કંઈ જવાની રજા લેકાં
હું. એક દહાડે “વરજનનો રીસત” હતો અને દેવળ ખીચોખીચ ભરાયલું હતું, જેમાં ધણો
ખરા ભાગ જુવાન ઓરતોનો હતો. તે દેવળની મોઢેસો દાસ સનગારવા જે કપડાંના પરકાઓ
વાપડવામાં આવ્યા હતા તે સળગી હાથ, બળતાંઓ વધતાં ગયાં, અને જે દોરડાંથી બતીના
દીવા તાંગેલા હતા તે બાળી નાખ્યા, તે બળતી બતીઓ નીચે ખેડેલાં માણસ ઉપર પડી.
બારણાંઓ અંદર ઉઘડતાં હતાં, તેથી લોકોએ ધનરાટમાં તેમને દાણી બંધ કીધાં. પાદરીઓએ
દેવળનો સામન અને મીચકત ચોરાઈ જતી અથવાવાને પહવારેના મોઢા ફરવાનને તાળાં માર્યાં,
જેથી ધણાંએક જેઓ બચી શકતે તેઓ ચીચારીઓ પાડતાં બળી મુલાં. પાદરીઓની એની
માથથી લોકોનો યુરસો બહુ ઉત્કેશયો.

મીસ્તર લોંગે અમુને કહ્યું કે, જે સડવારે આમ લાગી તે સડવારે તે ચોરાક મીટ્રા સાથ
“આલમેણ” ઉપર ફરતો હતો અને તેણે ઘણે હુમ્મરો નીકળતો જોયો. તે તરત જે બાહુથી
પુગાડો દેખાયો ત્યાં દોડયો અને સમને બજાર આપતો ગયો, પણ દેવળ આગળ આવી પુગતાં

તેનાં બજારનાં અંદરથી બંધ થયતાં જોયો, અને હુમ્મરોએ ચીચારીઓ બદાર સંભળાતી
હતી. તે ચોરાક માણસો સાથ પાસેનાં વરમાંથી દેવળને મથાસે ગઈયાં અને ઉપર એક બકાડ

પાડી દોરડાંના ફાંસા કરી નીચે નાખ્યા તેથી ચોરાક બાનુઓ બચી. બીજે દહાડે સડવારના દેવળનો અંદરનો દેખાવ ધણોજ
ભયંકાર લાગતો હતો. તે બળેલાં માણસોને એક ઘોરમાં દાટ્યાં અને તેના પથરો પર નીચલા મોસો કોતરેલા છે—“તા. ૮ મી
ડીસેમ્બર ૧૮૬૩ ને દિને “કમપેનીયા” નું દેવળ બળી ગયું અને તેમાં મરણુ પામેલા આસરે જે હબર માણસોને આ જગ્યા
પર દાટ્યા છે.”

ભાર પછી હમેા દરબારનો દાસ જોવા ગયા અને બપોરે એક વાગે મરદમ દોન હુઈ કુચીના કુલનો બાગ જોવા ગયાં.
હમે તે આખાં ખેતરમાં ચોરા પર જે કસાક સુધી ફર્યા પછી લોનાં અગસામાં હમે આવ્યાં ને ખાનું
ખાઈ ચીતના ચંદનીમાં પાછા “સેનટીઆંગો” ગાડીમાં ગયાં

શુકરવાર, તા. ૨૭મી અક્ટોબર—મીસ્તર લોંગ સાથ આઠ વાગે મળ્યા આવ્યા પછી હમેા
અંબર તરફના મોહિલામાં ફર્યા. અહીં દરેક જાતની જુદી જુદી દુકાનો છે ને એક દુકાનમાં ધણા
સરના ભાવે કપડી, ખીંટલીક, તોસત ને બાંદી ફરેયબીજ તથા પાંડ જેવો નાસ્તો આપવામાં આવે છે.
બપોરના હમે “સેનટા હુરિઆ” ની ટેકડી જોવા ગયાં, ત્યાં ફરી જે તોપીઓ વેચવાનું મોઢું મપક છે.
ત્યાં મી. બોંગ હમુને લઈ ગયા. સૌથી સરસ તોપીની કીમત રૂપા એક હબર ને વીસની હતી, જે
તોપીઓ ધાસની બનાવેલી હોય છે. હમે હવે તંકશાવ જોઈ પાછાં હોતેવમાં ગયાં, ને જોવુંજુ તો
મારી આખાંની એક ઓહણી ચોરાઈ ગઈ હતી. મેં લોનાં વાગને કહ્યું, પણ તેણે કંઈ ધ્યાન આપ્યું નહીં.

૪૩—ચીકીમાં ચોરા-
ઓ સાથી આવે છે.